ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ

НОВІ РЕЛІГІЇ УКРАЇНИ

ТОМ 8

ББК 86.3(4УКР)
І-90

І-90 **Історія релігії в Україні: у 10-ти т. За ред. проф. А.Колодного Редколегія: А.Колодний (голова) та ін. / Нові релігії України. Т. 8. – Київ, 2010. – 828 с.**

У томі розглядається природа нових релігійних течій і особливості їх функціонування на теренах України. Розкривається специфіка віровчення, обрядової практики, організації і суспільної функціональності більше п'ятидесяти течій неохристиянського, неоорієнталістського, рідновірського спрямування.

Книга розрахована як на фахівця-релігієзнавця, державного службовця, який має справу з конфесійним багатоманіттям України, масового читача, якого цікавлять поруч з ним існуючі великі різновиди релігії, так і на служителів традиційних конфесій, які мали б не огульно оцінювати нові релігії як якісь тоталітарні секти, а знати духовний світ свого конфесійного сусіда і толерантно його сприймати.

ISBN 966-531-201-4

Рекомендовано до друку
Вченою радою Відділення релігієзнавства
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

ЗМІСТ

Розділ 3.

Частина друга.

Розділ 1.

Розділ 2.

ВСТУП

ФЕНОМЕН НЕОРЕЛІГІЙ

Нові релігії – це явище, з яким людство познайомилося відносно недавно, але події, які супроводжували його появу і функціонування, зробили нові релігії надто відомим фактом нашого життя. «Славу» новим релігіям принесли не їхні новітні гуманістичні ідеї і теорії чи конструктивна діяльність на благо всього суспільства, а насамперед негативні наслідки конфліктного зіткнення інтересів новостворених і вже існуючих соціальних організмів та ідеологічних систем. Однією з перших стала трагедія в Джорджтауні (Гаяна, 1978 рік), коли 900 членів релігійної секти покінчили життя самогубством. //У 1993 році недалеко від міста Вако (штат Техас, США) 80 прихильників адвентистсько-розкольницької групи "Гілка Давида" спалили себе. Сумний перелік продовжив "Храм Сонця", 16 членів якого в 1995 році в Швейцарії добровільно пішли з життя. Несподівано про себе заявила японська релігійна організація "Аум Сінрікьо", отруївши в метро газом зарином тисячі японців. Мовчазне оціпеніння настало і від березневого 1997 року повідомлення про самогубство на ранчо Санта-Фе (США) 39 осіб із релігійної групи "Райські ворота". Україна також могла стати місцем колективного суїциду восени 1993 року, якби справдилися пророцтва про кінець світу і воскресіння 144 тисяч білих братчиків на чолі з Марією Деві Христос. Наведений список трагедій не є повним і навряд чи цими прикладами закінчується. Він з певною періодичністю може доповнюватися завдяки непередбаченим сплескам релігійного фанатизму, надмірної експресивності чи затяжної депресії представників деяких нових релігійних рухів.

Збільшення кількості послідовників нових релігій, урізноманітнення форм і напрямів останніх, життєздатність (суспільна та індивідуальна сприйнятливість і живучість) запропонованих неорелігіями шляхів спасіння і входження або невходження в світ, негативні наслідки функціонування нетрадиційних угрупувань неовіруючих – все це привело до усвідомлення того, що новий сегмент релігійного життя потребує уваги з боку суспільства. Серед тих, хто відповідально зацікавився неорелігіями, були й урядовці з релігійних справ, і стурбовані можливою конкуренцією традиційні церкви, і закохані у сенсації журналісти, і допитливі вчені. Проведені масштабні і локальні, цілісні й вузькоспеціальні дослідження релігієзнавців і теологів, психіатрів і психологів, юристів і правників. Зрештою, думки щодо релігійних неорухів розділилися. Одна частина суспільства, уособлена в спільноті богословів, членів родин, що постраждали, на їхню думку, від неорухів, налаштована рішуче: всі неорелігії є шкідливими для людини і суспільства, вони відрізняються від століттями перевірених істин, заперечуючи традицію, несуть в собі небезпеку руйнування особистості і

дестабілізації суспільства, а тому їх потрібно заборонити з тим, щоб уникнути відомих трагедій в подальшому. Опоненти ж таких оцінок вважають, що нічого страшного в поширенні нових релігій немає, а навпаки – їхня поява свідчить про духовні пошуки людства, які потрібно культивувати і підтримувати. Третя частина, представлена експертами з різних сфер – наукової і державної, зайняла більш виважену позицію: глибоко вивчити явище, зрозуміти дійсні й уявні причини їх виникнення, динаміку і стратегію розвитку, проводити постійний моніторинг змін, які відбуваються в релігійному середовищі, відслідковувати тенденції неорелігійних процесів, провадити активну соціальну роботу серед адептів неорелігій з метою корекції їхніх настроїв і соціально важливих вчинків.

Жодна з наведених позицій не домінує в суспільній свідомості чи державній політиці щодо нових релігій тієї чи іншої країни. Одній з них бракує визнання прав людини як найвищої цінності демократичного суспільства, зокрема в сфері свободи совісті, що передбачає повагу до будь-якого світоглядного і духовного вибору. Інша – не враховує солідарні інтереси спільноти, народу, соціуму взагалі, а це створює конфлікт між суспільними духовними пріоритетами та індивідуальними свободами.

Дистанціювання різних підходів і точок зору щодо НРТ відбувається не за географічним чи конфесійним, політичним чи національним принципом. В кожній країні – від ліберальної Європи і демократичних США до феодальних країн ісламської Азії чи посткомуністичних держав колишнього СРСР і Далекого Сходу – співіснують помірковані прихильники і непохитні противники нових релігій, які віднаходять достатньо «переконливі» аргументи на користь рішучих заходів проти НРТ або гуманістичних закликів за право людини сповідувати індивідуально чи колективно альтернативну систему цінностей, якими постають нові релігії для їх послідовників. Між тим, наша уява про неорелігії не є реалією самих неорелігій, які давно вже стали не просто фактом, але й фактором, в деяких випадках – проблемним фактором релігійного і загалом суспільного життя.

Крім такої очевидної біди, як самогубство десятків і сотень людей, з неорелігіями почали пов’язувати й інші проблеми духовного життя: кризу традиційних церков, втрату культурної ідентичності етноконфесійних спільнот, розбалансування внутрішнього світу людини тощо. Серед реально існуючих небезпек турбує та легкість, з якою сучасна людина відмовляється від усталених форм релігійної віри, від духовного зв’язку з попередніми поколіннями, навертаючись у нетрадиційну віру. В цьому справедливо вбачають загрозу для історичних церков, яким все важче утримати сакральну та аксіологічну домінанту своєї релігійної традиції. Але ж хіба в кризі останньої винні виключно нові релігії? Хіба ця проблема глобального безпам’ятства, втрати історичних коренів, самозагубленості в мікро- і макросвітах породжена саме НРТ? Хіба це не ознака всеохоплюючої трагедії у наш час всієї культури, всього людства, будь-якої людини?

Вважається, що неорелігії, які є переважно результатом взаємовпливу різних культур, синтезу різних традицій, сприяли поширенню і популяризації містики, езотерики, східних релігій в традиційно християнській Європі чи Америці, сприяючи цим розмиванню усталених християнських цінностей і норм. З появою нових релігій у суспільну свідомість вносяться цінності, які досі були там відсутні, і ревізуються ті, що стали вже звичними, смислоутворюючими для певного типу цивілізації. В результаті свідомість містикізується і міфологізується, що є незрозумілим на тлі успіхів інтелектуального розвитку людства, науково-технічних здобутків, досягнень у науково-природничій сфері. Сучасну людину не влаштовує як наукове, так і традиційне релігійне пояснення світу, що свідчить про світоглядну кризу сучасності. Сьогодні людина не бажає миритися із духовною вбогістю, із подвійною мораллю, із неефективністю закликів відомих в історії філософів і пророків до праведного життя. Тому вона шукає самодостатньої альтернативи, якою для декого й постають нові релігії, що здатні задовольнити світоглядні і вітальні потреби людини.

Зустрічаючись в одному духовному просторі, традиція і новація, традиційне і нетрадиційне завжди будуть конкурувати, між ними не може не бути конфліктних ситуацій. Але звинувачувати НРТ в тому, що вони руйнують традицію самим фактом свого існування, що їхньою функціональною ознакою є деструктивність, немає достатніх підстав. Правда, важко заперечити негативну роль неорелігій у денаціоналізації культури, занедбанні рідної мови, заміні архетипів поведінки і мислення, руйнуванні традиційної родину, зокрема подружніх відносин, стосунків між батьками і дітьми. Але й історичні релігії, зокрема християнство та іслам, поширюючись у нових для себе етноконфесійних суспільствах, викликають супротив, інколи цілковите відторгнення з боку автохтонних культур.

Всі релігії сьогодні зазнають ударів глобалізації – і традиційні, і нетрадиційні. Відповідаючи на її виклики, вони вимушені або модернізувати свій культ і віровчення, або повертатися до фундаментальних основ віри, або видозмінюватися до нових і незвичних форм. Як правило, жодна з нині існуючих релігій не є руйнівною за своєю природою.

Що ж то за феномен такий – нові релігії? Чому вони так називаються? В чому їхня суть? Які вони? Які бувають типи і форми неорелігійності? Як вони функціонують? Де і як з’являються, чому еволюціонують? Якою є динаміка цих змін? Які наслідки їх діяльності? Реальні чи уявні ті загрози, які з ними пов’язуються? Чи несуть НРТ з собою конфлікти і якого характеру? Чи потрібно, необхідно, можна і бажано попереджати (запобігати) тим конфліктам? Чи можливе їхнє розв’язання і якими шляхами? Відповіді на всі ці питання – не просте і багатопланове дослідницьке завдання, яке виходить за межі тільки наукових інтерпретацій і реалізовується в сфері соціальної практики. На ці та інші питання автори даної праці даватимуть свої відповіді у розділах колективної монографії, які об’єднані у дві частини. Перша з них – теоретично-методологічна, феноменологічно-філософська, соціально-

психологічна, частково – причинно-історична. Друга – конфесійно-структурована, типологізує всі конкретні прояви новітньої релігійності в її інституціалізаційних та неінституціалізаційних формах за однією з прийнятих в науці класифікацій – генетичною. Тут зібраний матеріал про нові релігійні течії, які відомі в Україні, що написаний або ж науковцями, або ж послідовниками конфесій, але в науковій редакції дослідників.

Вихідним методологічним принципом для авторів книги є те, що **базовим в розумінні природи і суті неорелігій має стати сприйняття їх культурним і соціо-духовним явищем**, навіть якщо мова йде про сучасні форми сатанізму, оскільки вони теж є породженням нашої культури, хоч і зі знаком мінус. Як тільки неорелігії у нашій свідомості постануть елементом сучасної культури, продуктом людської діяльності і соціальних впливів, проявом і реалізацією індивідуальних і суспільних запитів-потреб, є сенс їх вивчати, писати і читати книжки про них. Коли ж ні –віднайти наукові відповіді на зазначені вище питання буде неможливим.

Реальна і повнокровна життєдіяльність суспільства та особи не можуть ґрунтуватися на якихось припущеннях, міфах, фантазіях, фобіях, що ось уже понад півстоліття супроводжують існування неорелігій. Серед найпопулярніших виявляється думка про те, що неорухи – це штучний ідеологічний продукт спецпроекту іноземних служб безпеки, який спрямований на розвал держави, проти духовності та єдності народу. З іншого боку, неорелігії розглядаються як змова окремих лідерів, які прагнуть перерозподілу влади на планеті, утвердження нового світового порядку силами колони спецпризначення під назвою «шоста раса». Останні кооптуються в неорелігійні групи насильницькими методами «промивки мізків» (brainwashing - брейнвошінг) і новітніх технологій «контролю свідомості» (mind control). Зрештою, зомбуванням через використання наркотиків, транквілізаторів або збуджуючих препаратів, члени НРТ програмуються на відмову від колишнього способу життя, на особисту фанатичну відданість лідеру групи, який, завдяки своїй харизмі, будучи авторитарним за характером і стилем керівництва, прагнучи до фінансового успіху чи сексуальних задоволень або просто владності над людьми, посягає на свободу вірних, маніпулює ними, використовує їхню працю, присвоює їхнє майно, займається сексуальними присилуваннями тощо. Є й інші «пояснення» появи НРТ, за якими неорелігії, як пилосмок, відсмоктує психічно хворих, божевільних, із зміненою психікою до невпізнанності, що впали в психопатичний транс і яких збирають під знамена темних сил. Це теж чийсь проект, який нібито спрямований на санацію суспільства.

Діяльність будь-якої релігійної організації може мати негативні наслідки, які, природно, викликають занепокоєння суспільства. В діяльності ново релігійних спільнот також є немало суперечливих моментів. Проте, намагаючись їх зняти, не варто покладатися на страх та агресію, які супроводжують функціонування в суспільній свідомості різноманітних міфів. Тільки глибоко і спокійно проаналізувавши нове явище, звільнившись від

усіляких фобій та уявних небезпек, можна сподіватися на об’єктивну інформацію та адекватну соціальну реакцію на НРТ як з боку держави, так і всього суспільства, зокрема релігійних організацій, ЗМІ, громадських інституцій, звичайних громадян.

В результаті наукового пошуку з’ясовано, що сам **термін «нові релігії» або «неорелігії» з’явився лише на початку XX ст. в Японії.** Його використовували тут для виокремлення з-поміж великої кількості вже відомих на той час релігій та синкретичних релігійних утворень, що виникли, як результат модернізації деяких напрямів японського національного синто та інших релігійних традицій. Термін прижився і став активно використовуватися не лише в японському контексті. З часом поняття «неорелігії» переросло локальний і конкретний масштаб, перетворившись на глобальний і видовий, що дало можливість одним словом класифікувати цілу групу спільних явищ, які характеризують тенденції релігійних трансформацій новітньої доби.

Сьогодні в науці **існує декілька термінів, якими позначається нова релігійна реальність**: неорелігії, нові релігії, новітні релігійні течії, альтернативні релігії, нетрадиційні культи тощо, але жодний з них не є загальновизнаним всіма вченими-релігієзнавцями. Дискусія щодо єдиного терміну, який би позначив усе різноманіття новітніх явищ у релігійній сфері, триває і досі, що пояснює той факт, чому існує так багато різних понять, які описують, власне, одне й те ж явище. Паралельно існує інша лексична система, яка оперує такими поняттями, як секта, тоталітарна секта, культ, псевдокульт, психокульт, квазірелігія тощо. Як правило, ці поняття поширені в живій мові і служать полемічному ентузіазмові та оціночним конфесійним і світським підходам, але, втративши свій первісний зміст і конкретний контекст, абсолютно не придатні для наукового вжитку. Наука вимагає точності, достовірності, насамперед – в термінології. Для наукового дослідження найбільш операційними є такі терміни, які не несуть ніякого емоційного навантаження.

Розділяючи позиції провідних академічних вчених Англії, Італії, Америки, Канади, пропонуємо для опису та аналізу сучасних релігійних явищ використовувати термін "нові релігійні течії" (далі – НРТ) або «неорелігії». Його автором є відомий дослідник цих феноменів, професор Лондонської школи економіки Айлін Баркер (Barker E. New Religious Movements. A Practical Introductions. – London, 1995. В російському перекладі: Баркер А. Новые религиозные движения. – СПб., 1997), чию позицію підтримує переважна більшість вчених-дослідників нових релігійних рухів в усьому світі. За визначенням самої А.Баркер, цей термін дуже місткий, за ним стоять десятки різноманітних релігійних громад, які не мають нібито нічого спільного. Єдине, що їх об’єднує, це те, що вони в більшості своїй виникли у другій половині XX століття. Незважаючи на те, що НРТ як поняття покриває собою різні за характером явища сучасного релігійного новаторства або

релігійного модернізму, воно має величезні переваги, бо ж є емоційно нейтральним.

Саме часовий (а не культурно-історичний чи цивілізаційний, гендерно-віковий чи соціальний, ідейно-концептуальний чи політичний, хоч кожний з них має право бути вживаним) критерій і використовується авторами цієї праці, що дає можливість поділяти церкви на **історичні** (ті, які мають в Україні тривалу історію) і **новітні**. На Заході новітніми церквами або течіями зазвичай вважаються ті, які виникли після Другої світової війни. Для України таким рубежем, певно, є вісімдесяті роки XX ст., коли розпочалася горбачовська перебудова і були зняті обмеження в сфері свободи совісті.

До термінологічних питань ми ще повернемося в останньому розділі, актуалізуючи проблеми наукового вивчення НРТ. Але вже зараз очевидно, що будь-який термін є технічним, в т.ч. й терміни "секта" і "культ". Вони давно використовуються в соціології релігії і активно діють в її межах. Об'єктивно вони не можуть нести в собі ніякого етичного навантаження, бути негативними чи позитивними, руйнівними чи креативними. Як визначення, ці терміни – ніякі, але в дійсності вони можуть бути чим завгодно.

В буденному житті ці нейтральні терміни отримали, як правило, негативне забарвлення. Вживаючи їх, сучасна людина формулює своє негативне відношення до явища, не розуміючи того, що всі ті явища, які вона включає в поняття "культ" чи "секти" – дуже неоднорідні за походженням (з якої традиції вони виходять), за віроповчальними положеннями та етичними принципами, за практикою, ритуалами (молитва, богослужіння, медитація, спів тощо), за стилем життя, за відношеннями до інших людей, жінок, дітей, старшого покоління, віруючих інших релігій. Всі ці культи та секти вирізняються типом і принципами своєї організації (демократичні чи авторитарні), відношенням до своїх засновників та лідерів (бог, месія, священик, пророк, гуру, батько, обраний лідер), формуванням і розпорядженням бюджету своєї організації (десятина, вуличний збір, пожертви, бізнес). Є серед нових релігій рухи гедоністичні, а є аскетичні. Про це писала А.Баркер у своєму ексклюзивному поясненні щодо культів і нових рухів для Української Асоціації релігієзнавців в 2000 році. І дослідниця зробила висновок: будь-яке узагальнення всього багатоманіття сучасних релігійних феноменів під терміном "культи" або "секти" є ознакою невігластва.

В академічному релігієзнавстві терміни **секта** чи **культ** уживаються для позначення типів релігійних організацій поруч із такими поняттями як церква і деномінація. Існує безліч типологій, серед яких найбільш відомі типології М.Вебера, Дж. Йінгера, Е.Трьольча, Е.Кларка, Г.Нібура, М.Еліаде (Див., зокрема: Самыгин С., Нечипуренко В., Полоская И. Религиоведение: социология и психология религии. – Ростов-на-Дону, 1996. – С.500-525). Як правило, релігійні інститути функціонують у суспільстві як гармонізуючий, стабілізуючий фактор, що сприяє збереженню соціального статусу-кво.

Поява сект – природний процес розвитку релігії. В ній завжди присутній високий моральний стандарт, що надає їй критичного потенціалу і щодо існуючого соціального порядку, і щодо влади, і щодо сформованих віросповідних та поведінкових норм життя. Саме тому секта постає спільнотним відгалуженням від пануючої церкви, яке не згідне з основним вченням чи обрядовою практикою останньої. Цей термін має дуже конкретний зміст, первісне значення якого втрачено через те, що його використовують для позначення будь-якої групи, яка не належить до вузького спектру так званих традиційних релігій, про що писали відомі зарубіжні дослідники ще 25 років тому (Bromley David, Shupe Anson. Strange Gods: the Great American Cult Scare. – Boston, 1981. – P.21-22). Відтак **сектантство** – типове явище в релігійній еволюції, яке існувало в усі часи і у всіх традиціях. Для багатьох релігій секта виступила початком її розвитку і переростання на деномінацію чи навіть окрему релігію.

Обравши для позначення новітніх явищ у релігійному житті термін, який не несе оціночного навантаження, спробуємо дати визначення неорелігіям. Це зробити виявилося не дуже просто, враховуючи, що до вивчення нових релігій долучилося багато неспеціалістів релігійної сфери – журналісти, медики, психіатри, психологи, письменники та ін. Зрозуміло, що кожен зі своїх позицій прагне дати дефініцію новітніх релігій. У літературі можна зустріти безліч різних визначень, які умовно групуються у негативні, упереджені, нейтральні, об’єктивні, комплементарні, апологетичні тощо. Будь-яке визначення дається людиною, яка знаходиться в полоні певної концепції, має свої власні симпатії, культуру, спосіб мислення тощо. Саме тому будь-яке визначення є надто суб’єктивним, а відтак ми не можемо сказати, що воно є вірними чи хибними, бо знову ж таки будемо оцінювати, виходячи зі своїх власних суб’єктивних суджень. Визначення робляться для того, щоб їх можна було використовувати, оперувати ними. Як і терміни, визначення мають бути операційними зручними чи не зручними для використання.

Немалі складності у визначенні неорелігій пов’язані і з тим, що в сучасному релігієзнавстві переглядається визначення самого родового поняття «релігія». Сучасна наука про релігію оперує об’єктивними (нейтральними щодо певних релігійних традицій) критеріями для визначення релігії, а не базується на тих чи інших схемах, напрацьованих на основі аналізу однієї, авраамістичної релігійної традиції, як це було до середини XIX ст. Бачення релігії як віри в те, що існує Бог-творець (надприродна сутність), якому поклоняються віруючі за допомогою певних обрядів та молитов і який визначає подальшу долю кожного, перестало бути всеосяжним. Адже у деяких релігій, наприклад, буддизмі (тхеравада) чи джайнізмі, немає вчення про Верховну Істоту, але ніхто не заперечує їх релігійну сутність. Більше того, є релігії (як правило, Східного типу), в яких відсутня звична дихотомія природного і надприродного (даосизм, конфуціанство та ін.). Тому сучасне релігієзнавство відходить від “звуженого підходу до витлумачення суті

релігії лише як віри в надприродне" (Колодний А.М. Релігія // Релігієзнавчий словник. – К., 1996. – С. 279). Релігія все більше претендує бути формою відображення буття не надприродного, а людини, "не відходу її від світу, а навпаки – підтвердженням її входження в нього, самоусвідомлення себе як його невід'ємної часточки. Саме тому вона не забирає, а утверджує в людині людське" (Там само). Закономірно, що "будь-яка релігійна система виступає не картиною світу, а картиною людини" (Колодний А.М. Предмет і об'єкт релігієзнавства // Академічне релігієзнавство. – К., 2000. – С. 18).

Вихід за межі доктринально-теологічного сприйняття релігійності (на чому базуються авраамістичні релігії) стимулював збільшення уваги до внутрішнього світу людини, її інтуїції та переживань. Наприклад, визначення релігії як відчуття "абсолютної залежності" (Ф. Шлейєрмахер) чи як "засобу спілкування з надприродним Началом, входження в його світ" (А. Колодний) свідчать про антропологізацію релігії.

Практично всі релігії у ХХ ст. пережили потужний процес еволюції, в результаті якого як традиційні, так і новітні релігійні утворення поступово зміщують акцентуації від об'єктивної реальності "ззовні" до суб'єктивних переживань і психологічного комфорту. Тому традиційні форми поклоніння віддаленому Богу-спасителю, який обіцяє спасіння "в кінці віків", нині активно конкурують із "набуттям гарантій вже в цьому житті". Це дозволяє сучасним релігієзнавцям України визначати, що "особливістю релігії є те, що в ній відображаються не якісь зовнішні щодо людини сили, а такий її особистісний стан, який можна назвати станом самовизначення у світі, здобуття людиною самої себе. Будь-яку релігійну систему характеризує віра в трансцендентне і система зв'язків з ним. З огляду на це, особливістю релігії є те, що вона виступає не у формі когнітивного, а в ролі засобу позалогічного освоєння людиною своєї причетності до процесів, що відбуваються у Всесвіті, знаходяться під впливом якихось Вищих Сил і не піддаються логічному аналізу. Але головна суть релігії не в тому, що вона дає можливість людині усвідомити свою причетність до Всесвіту, а в тому, що служить засобом самовизначення її у світі на основі відчуття наявності в собі якогось надприродного начала і віри в можливість свого прилучення до Вищої Сутності не з допомогою раціо чи якоїсь обрядової дії, а через містичну інтуїцію, т.зв. ейдетичне бачення. В релігії людина усвідомлює своє ставлення до світу насамперед через відношення до свого роду граничних основ особистого буття. В ній природні й історичні об'єкти одержують роль знаків людських символів і ціннісних орієнтирів, а людина здобуває можливість відчути свою причетність до всесвітніх процесів, що є продуктом дії якихось незбагненних, реально існуючих Вищих Сил" (Колодний А.М. Релігія // Релігієзнавчий словник. – С. 279).

Перша спроба науково визначити **неорелігії** і ввести це поняття в український науковий простір була зроблена в «Релігієзнавчому словнику» ще в середині 90-х років м.ст., відповідно до якого **неорелігії** – це «оформлені в другій пол. ХХ ст. нові конфесії, релігійні групи, духовні течії,

церкви, в появі яких відбилися модернові процеси в релігійній сфері. Зумовлені змінами світоглядних парадигм, кризою традиційних релігій, взаємовпливами різних культурних світів, неорелігії, водночас, виступають результатом релігійної ініціативи окремих осіб, які, базуючись на певній віросповідній традиції або синкретизмі декількох, творять нове віровчення, культ, організацію. Остання вважається самодостатньою і незалежною від будь-якого релігійного центру, а її засновник і керівник – Божим обранцем. Класифікуючи численні неорелігії, виділяють утворення неохристиянські, неоорієнталістські (необуддизм, неоіндуїзм), неоязичницькі, нью-ейджівської (синкретичної) орієнтації. Як правило, неорелігії – це частина молодіжних рухів, що виникають в середовищі інтелектуалізованих верств населення» (Филипович Л. Неорелігії // Релігієзнавчий словник. – С. 212).

На сьогодні є сенс виокремити не описове, а сутнісне визначення, згідно з яким ***неорелігії є об'єктивно існуючою сукупністю релігійних уявлень та заснованих на них обрядів, ритуалів, символів тощо, які виникли у добу постмодерну з його тенденціями деперсоналізації Бога, плюралізації істин, антропологічної акцентації, про що свідчить наявність відповідних віросповідних джерел, теологічних конструкцій, моральних норм, наявність самих послідовників та їх лідерів, релігійних угруповань, культових споруд, їхнє використання в релігійних і білярелігійних цілях.***

Така дефініція дає можливість потрактувати нові релігії як реально існуючий факт, а не вигадку чи фантазію, чиюсь гру чи експеримент. Це – не випадковість, не результат чиєїсь злої волі. Поява НРТ – об'єктивний процес, історичний хід подій, детермінований цілою сумою і системою причин і факторів, які можуть пояснити виникнення нового явища за законами суспільного розвитку. Але на певних етапах цей процес може прискорюватися завдяки харизматичному лідерові або уповільнюватися із-за бездарного керівника.

Неорелігії – це такі історичні феномени, виникнення яких сьогодні пов'язують з другою половиною ХХ століття. Релігійні новотвори об'єднуються в один вид як неорелігії перш за все за темпоральною ознакою, якої, до речі, для повного розуміння суті явища не достатньо. Серед сучасних неорелігій є такі, що утримують в собі характеристики предмодерних, модерних і постмодерних епох, які за своєю сутністю істотно вирізняються одна від одної. Але всі вони – такі різні і несхожі – існують одночасно, в одному духовному просторі, серед багатоманіття народів, людей різного віку і статі, освіченості й соціального статусу.

Сучасна ситуація з неорелігіями не унікальна. Нові релігії супроводжують людство здавна. Історія знає декілька таких сплесків новітніх вірувань. Всі релігії колись були новими, порівняно із вже існуючими віросповідними системами. Вони поставали в певний час і в певному місці за конкретних умов й у результаті взаємодії з історичною, соціальною,

культурною і духовною реальністю змінювалися, поширювалися чи занепадали, так чи інакше впливаючи на хід суспільно-історичного розвитку.

Зрозуміло, що нинішня хвиля появи і розвитку неорелігій дещо відрізняється від попередніх, але суть цих трансформацій залишається без змін: відбувається своєрідна світоглядна революція, духовний стрибок, за чим слідує кардинальна модернізація віровчення аж до повного його оновлення у вигляді нових догматів і концептів, уніфікація культової сфери, поява нових обрядів, нових організаційних форм тощо.

Ця циклічність-повторюваність процесу виникнення, функціонування і занепаду релігій – тільки підтверджує висновок про неорелігії як **історичний феномен**, які виникають у певний час, а тому історично детерміновані й генетично обґрунтовані. Поява нових релігій – це доказ історичного розвитку релігії – релігієгенези тих трансформацій, яких зазнає духовна сфера. Поява неорелігій не може бути винятково результатом активності якоїсь одної людини, реалізації її зловісного плану, який спрямований на знищення історичних релігійних вірувань. Хоча такі уявлення про неорелігії як штучно створені, альтернативні традиційним системи вірувань з метою свідомого знищення історичних церков і досі доволі популярні, але вони не мають під собою переконливих доказів. Навіть якщо вони штучно створені, то для цього все одно були якісь причини. Іншими словами, неорелігії – це універсальний продукт розвитку релігійного середовища, яке природним шляхом, об'єктивно реагує на кризи, катастрофи, нові суспільні потреби тощо.

Беручи до уваги, що причинам появи НРТ присвячений окремий параграф, коротко зазначимо, що поява неорелігій в українській державі детермінована багатьма факторами. Перш за все тим, що Україна впродовж довгого часу знаходилася під владою чужих тоталітарних режимів, які всіляко відгороджували її від будь-яких контактів з іншим світом. Особливо активно "захищала" Україну від "родимих плям капіталізму", "уберігала" її від впливів різних культур совєтська соціалістична система. ***Після здобуття незалежності в 1991 році Україна поступово входить у світову співдружність народів, а відповідно й у світовий релігійних простір. Відтак вона не може залишатися осторонь загальносвітових змін в релігійному житті людства.***

Головними ознаками останнього виступають: універсалізація та синкретизація як релігійних вчень, так і культової сфери різних релігій; орієнтація віруючих у своїй релігійній практиці на спільний містичний досвід всього людства; криза традиційних церков і традиційної релігійності, що вже не відповідають релігійним потребам сучасного віруючого; утвердження авторитаризму харизматичних лідерів новітніх рухів тощо. Ми є свідками того, що релігія всеи більше містифікується, ірраціоналізується та персоналізується.

Зрозуміло, що означені тенденції в сучасному розвитку релігій спричинені взаємовпливами різних культурних світів і бажанням людей

подолати розірваність сучасного людства через синтез західної та східної релігійних традицій. В умовах духовної кризи віруючі зайняті пошуком якихось загально значимих для всього людства цінностей. В результаті науково-технічної революції XX століття та зростання ролі особи в усіх сферах суспільного життя, трансформуються суспільні та індивідуальні світоглядні орієнтації і, зокрема, зміст релігійного осягнення дійсності. Все це інтенсифікує різні релігійні експерименти взагалі, в тому числі й появу нових альтернативних релігійних рухів.

Таких ***глобальних змін у суспільному житті зазнала й Україна. Але поява тут новітніх рухів пов'язана ще й із суто українською ситуацією.*** Слід відзначити насамперед соціально-економічну та політичну нестабільність українського суспільства, що постійно провокує появу почуття невпевненості, соціальної і духовної незахищеності, формує невизначену, навіть індиферентну свідомість у народу. Такий внутрішній стан українців ускладнюється девальвацією системи цінностей тоталітарного режиму, зокрема декретованого світоглядного монізму. Відомо, що в результаті цілеспрямованої атеїзації суспільство знеділювало значення релігії і церкви як для соціуму, так і для окремої особи. Крім того, після краху комуністичної ідеології, що призвела до відсепарованості значної кількості населення від автохтонної духовної традиції, утворився певний ідеологічний вакуум, який довгий час нічим не заповнювався. Духовна денаціоналізація, втрата зв'язків між поколіннями через культурну і, зокрема, релігійну традицію поглибилися тим, що комуністична влада фактично знищила в очах народу авторитет традиційних церков, оскільки перетворила їх на елементи офіційного політичного істеблішменту. Таким чином, ***своє національне відродження Україна зустріла відсутністю потужного традиційного релігійного руху та наявністю альтернативної йому антирелігійної системи цінностей, а також відсутністю будь-якої державно-національної ідеології, базованої на духовних засадах.***

Цим скористалися новітні релігійні течії і рухи, які відгукнулися на потреби суспільства в новій теорії світу, людини, новій методології їх життєдіяльності. Крім того, неорелігії прагнули задовільнити щоденні сподівання особи, її бажання безпосереднього пізнання іншого світу, оволодіння фахом, навчання іноземним мовам тощо. Активність зарубіжних місій, окремих проповідників, реальна дієва допомога матеріально і духовно нужденним сприяли утвердженню в Україні альтернативних історичним церквам релігійних організацій.

Поруч із названими зовнішніми причинами поширення неорухів, можна виділити і цілий ряд внутрішніх мотивів, що визначають напрям пошуків людиною і народом в цілому духовно-ціннісних орієнтирів. Але ***більшість з прихильників новітніх течій шукає в неорелігіях можливість духовного вдосконалення, задоволення своїх інтелектуальних та пізнавальних потреб, пов'язаних з істинними уявленнями про Бога, світ, людину, її внутрішнє життя.*** Неорелігії, за визнанням самих адептів цих

рухів, дають їм можливість відчути свій зв'язок з трансцендентним, включитися в соціально корисну духовно означену діяльність, зняти напругу у відношеннях зі світом, іншими людьми тощо.

Аналіз причин та умов виникнення неорелігій в Україні значно полегшує розуміння сутності цього явища як в світовому, так і в регіональному та національному масштабах. Кількісна та якісна оцінка новітніх релігійних явищ, тих закономірностей, що характеризують їх поширення і функціонування в Україні як посттоталітарному суспільстві, доповнить наше уявлення про новітні тенденції в українському релігійному житті.

Кожна неорелігійна течія характеризується своєрідним, неповторним розвитком усіх її складових. Зміни її легко прослідкувати через всі їх стадії – від народження і розквіту до занепаду та смерті, якщо не встигне трансформуватися в якусь новітню форму, яка забезпечить подальше існування. Будь-який рух залишає по собі документи, свідчення, адептів, культові споруди, тобто результати релігійної діяльності, за якими можна з'ясувати сприяють чи гальмують неорелігії релігієгенез.

У наукових колах прийнято вважати, що сучасні неорелігії є ознакою і наслідком тих змін, що відбулися в релігійній сфері у другій половині XX ст. Будучи складним і неоднозначним явищем сучасного релігійного життя, вони є породженням своєї епохи. Характеризуючи останню, використовують різні визначення, кожне з яких акцентує увагу на певному аспекті суспільного життя. Нинішній етап його розвитку називається постіндустріальним, постмодерним, постхристиянським. Закладені у даних визначеннях особливості сучасної економічної, соціальної, культурної, інтелектуальної, духовної ситуації в світі безпосередньо впливають на появу та специфіку функціонування такої історично обумовленої реальності, як неорелігії.

Без такої «простої реконструкції історичної еволюції певної релігійної форми» (М.Еліаде) важко зрозуміти, як той чи інший рух став тим, чим він є зараз, яким він нам явлений після тривалих чи не дуже років становлення і розвитку.

Про це докладно йтиметься у відповідних розділах даного тому з тим, щоб зрозуміти, як стала можливою поява та існування неорелігій у наш час, у сучасному суспільстві, як вони існують як соціальне і психологічне явище, як певний тип світогляду і форма релігійного досвіду, як шляхи духовних пошуків, як протест і альтернатива традиційним релігіям, як своєрідний спосіб буття в світі, відмінний від загальноприйнятих стилів життя. Через пізнання конкретних типів і різновидів неорелігій стає зрозумілим, що **неорелігії** це не просто збільшена чи зменшена традиційна «сума теології», це не просто оновлений перелік обрядів, і не переосмислений у зв'язку із антропологічною кризою мінімум загальнолюдських моральних нормативів чи спрощена організаційна структура одновірців. Це – не тільки нова соціальна база, не тільки нові методи управління структурами, не тільки

супермодернізована форма організації чи новітні моделі відносин із суспільством, окремими людьми, взаємини з державою, з іншими церквами. Це – не тільки новий тип віруючого, сучасний, освічений, молодий, прагматизований, але десь і надломлений і втомлений, із задавленими комплексами і романтичними поривами, який шукає не тільки спокою, відпочинку, але й успіху, радості, впевненості. Це є відмінний від попередніх релігійних форм світогляд, світорозуміння і світоставлення, в основу яких покладені принципи тотальності, всеєдності, софійності. Неорелігії – це шанс не тільки на одержання знання про сакральне, але й активне його переживання шляхом включення в дійство, в сакральний простір і час, у священний текст і слово, в предмет і символ. Це набуття реального релігійного досвіду. Незважаючи на певну мотивацію особою свого вибору НРТ і належності до неї, це, як правило, провокована духовними пошуками людини – її репрезента діяльність, практика, творчість.

Неорелігії цікаві тим, що прямо на наших очах формується, формулюється і фіксується вся та певна сукупність віросповідних істин, яка зразу же і сповідується, і реалізується, і втілюється, і перевіряється на доцільність, дієвість, достатність. Ми є свідками того, як ідея оволодіває масами, як змінюється світогляд людей, як той чи інший догматичний, етичний конструкт впливає на поведінку індивіда, як людина бачить себе і співвідносить з іншими, що керує нею – інстинкт самозбереження (а тому неприйняття всіх і кожного, агресія щодо захисту саме свого вчення, здатність вбити за «чистоту віри»), усвідомлена любов, економічний розрахунок, прагматизм і корисливість.

Неорелігії існують у різних контекстах – економічному, політичному, соціальному, духовному, культурному тощо. На думку М. Еліаде, замало виявити їх (Элиаде М. Ностальгия по истокам. – М., 2006. – С.21), потрібно задуматися над **значенням** існування різних релігійних досвідів, у даному випадку і неорелігій, зрозуміти, що привело до появи і зробило можливим «тріумф саме цієї релігійної форми в конкретний історичний момент» (Там само). Без цього наука про релігії не зможе виконати свою істинно культурну функцію, тобто «зробити більш доступним свідомості сучасної людини смисл релігійних документів», смисл релігійних артефактів, які є виразом різного релігійного досвіду.

Наукове дослідження неорелігій з необхідністю вимагає визначитися і в способах пізнання цього феномена, тобто актуальним постають методологічні проблеми. Є потреба про це заявити тут, у передмові до тому. Це пов’язане з тим, що в суспільстві існує два кардинально протилежні підходи у ставленні, а відповідно – і у вивченні нових явищ у релігійній сфері, зокрема НРТ: нормативний і об’єктивний.

Нормативність виходить з того, що єдино істинним визнається тільки та система поглядів, яку сповідує експерт чи дослідник, для якого будь-яка інша, зокрема неорелігійна система, виступає як помилкова. Причому тут може бути не тільки конфесійний, але й науковий догматизм. Саме тому

неорелігії для деяких традиційних християн не є повноправними релігіями, оскільки не відповідають християнському символу віри, а для вчених-марксистів (як і будь-яка інша релігія) є фантастичним відображенням у головах людей тих зовнішніх сил, які панують над ними.

З чим пов'язана така контроверсія? Насамперед з неоднозначністю самого предмету вивчення, в силу чого нові релігії неможливо вивчати однобічно чи однорівнево. Це завжди багатошаровий і різновекторний феномен, повнота розуміння якого залежить від теоретичних засад, які поділяє дослідник. Сучасна методологія академічних релігієзнавчих досліджень базується на декількох важливих принципах: цілісності, історизму, порівняння, позаконфесійності, об'єктивності, світоглядного плюралізму, антропологізму, що дає можливість пізнати як загальну сутність релігії, так і конкретні прояви святого в предметах, просторі, часі, цифрах, словах, діях, уявленнях та переживаннях людини та суспільства.

Релігійний досвід людства надто багатоманітний, тому, вивчаючи неорелігії, ми здатні відтворити загальні закономірності виникнення інших релігій, спрогнозувати появу нових, виявити те, що є спільним для всіх релігій, зокрема для нових, тобто основні форми вияву цього святого, загальні моменти історичного релігійного досвіду та унікальності прояву святого того, що випадає із звичного світу, протиставлено повсякденності, того, що виникає як результат взаємодії світу суб'єктивного і світу об'єктивного.

Конфлікт між нормативним і академічним підходами неможливо подолати, бо ж вони взаємовиключають один одного, хоча й існують поруч. Хтось живе в постійній опозиції до іншого, а хтось прагне пізнати це інше, щоб глибше зрозуміти себе. Перший прямує до утвердження чогось одного, замикається в цьому одному, а другий – пізнає специфічні екзистенціальні людські ситуації «буття в світі» через різні форми релігійного досвіду, який є «свідомим становленням власного способу буття і утвердження своєї присутності в світі» (Там само).

Нормативний підхід, який прагне не зрозуміти, а порівняти зі своєю віросповідністю, на фоні якої інша буде помилковою, а відтак вимагатиме засудження, а отже – і заборони, є неприйнятним для наукового дослідження, оскільки базується не на об'єктивних даних, не на емпірично перевіреній інформації, а на вірі в правильності тільки своєї традиції. Православний ігумен Веніамін (Новік) сміливо припустив, що «всі релігії і конфесії мають свої власні картосхеми (догматичні системи різного ступеня розвинутості). Але багато з них замість того, щоб пам'ятати про те, що тільки одному Богові точно відомо, хто з тих, хто відправився в ризиковані мандри, досяг іншого берегу, а хто ні; замість того, щоб співчутливо відноситися один до одного, пам'ятаючи про те, що навіть дуже гарної карти ще недостатньо, щоб досягнути берега спасіння, вони прийнялися хвалитися своїми картами, відповідно вважаючи їх найкращими» (Новик, игумен Вениамин.

Актуальные проблемы российского православного церковного сознания // Вопросы философии. – 1999.- № 2).

Науковця ж цікавить людина релігійна загалом – homo religious (Элиаде М. Ностальгия по истокам. – С.28), людина із цілісним сприйняттям світу, незалежно від того, до якої конфесії вона належить, в якій культурі вона проживає. Уможливлюючи зустріч із невідомим, принципово іншим у сфері культури, наука про релігію сприяє набуттю унікального особистісного досвіду, що веде до розширення нашого горизонту в пізнанні людини (Див.: Там само. – С.24-25.), подолання культурного провінціалізму (Там само. – С.22). Отже, наука про релігію надає безмежні можливості у розумінні незвичних форм людського життя, у реальній практиці спілкування з тими, хто належить до різних типів культур. Все це М.Еліаде вважав стимулюючими і плідними зустрічами з чужою реальністю, яку через порівняння і протиставлення себе іншим людським істотам, своєї культури іншим культурам закликав осягнути не тільки за її зовнішніми характеристиками, а й за внутрішніми зв’язками і співвідношеннями. І тут М.Еліаде постійно застерігає від зверхності при контакті з іншою культурою: потрібно «виявляти самостійну цінність» всіх релігій, всіх релігійних течій (Там само. – С.26).

Зрозуміти чиюсь релігію – це зрозуміти чийсь спосіб буття в світі через його «проживання». Таких способів буття багато. Усвідомлення того, що специфічна особливість кожного з них є результатом вихідної сакральної історії, базується на визнанні наступного: кожна релігія має центр, певну основоположну ідею, яка не завжди очевидна, але яка оживлює всю сукупність ритуалів, вірувань, писань, міфів.

Релігієзнавець завжди стоїть перед проблемою: як представити свій об’єкт і предмет вивчення. З упередженням, із заданою оцінкою, з роздратуванням чи з «розумінням і симпатією», за словами М.Еліаде (Элиаде М. Предисловие к французскому изданию // Элиаде М. Священное и мирское. — М., 1994. – С.13), тобто чи доброзичливо і відкрито? Й досі така симпатія сприймається настороженo, як прихована ознака належності до релігії, яка вивчається, що може перерости у відкриту апологетику даного релігійного напрямку. Щодо нових релігій це виглядає взагалі неприйнятно: хіба може бути невіруючий повноцінною істотою, а система цінностей, яку він сповідує, істинною?

Важко утриматися від аналогій із вітчизняною ситуацією, коли релігієзнавців звинувачують в особливій, кимось оплаченій симпатії до тієї чи іншої релігії тільки через те, що вона – не православна і є предметом твого наукового зацікавлення. У свідомості багатьох людей, якщо ти пишеш не критично, не зверхньо, не спростовуєш і не знищуєш альтернативний до традиції релігійних рух, то цим самим виступаєш на його захист. Важливо не затаврувати релігію, церкву, віруючого, а віднайти істинні причини виникнення явища, розкрити хід і тенденції його розвитку, побачити загальні

і специфічні його риси, зрештою – виявити значення появи цієї релігії для людства, оцінити масштаби явища, як зазначав М.Еліаде.

Релігієзнавець, використовуючи свої знання про різні релігії, зокрема і факт смерті багатьох з них, не повинен відмовлятися від можливості довести, що «зникнення релігії аж ніяк не тягне за собою зникнення релігійності», і показати, як «мирське» здатне саме по собі стати "священним"; наскільки буття, яке повністю втратило священність, без Бога і богів, може стати вихідною точкою для будь-якого нового типу "релігії" (Там само). Мета релігієзнавця – не творення нової релігії, а постійне свідчення про можливість її появи через природу самої людини, її здатності до одухотворення, сакралізації простору, подій, явищ, самої себе, вічного прагнення до Вищого, Духу, Небес.

Тому своїм дослідження ми менше за все хочемо встановити диктатуру якогось підходу. Наївно очікувати, що після цієї колективної монографії всі почнуть любити неорелігії, але автори сподіваються, що багато хто звільниться від своїх страхів, стереотипів, романтизму і наївності. Вільними і впевненими ми будемо тільки пізнавши невідоме.

Для релігієзнавства неорелігії знаходяться в тій же дослідницькій площині, як і будь-яка релігія взагалі, оскільки це явище має ту ж саму природу, причини, хід розвитку, тенденції, вплив на людину і суспільство, як і знані історичні релігійні комплекси. Відмінність тільки одна – в часі виникнення, який диктує своєрідні умови їх появи і життєдіяльності. Наука досягла непоганих результатів в описі та узагальнені неорелігійних явищ. Навіть для України, де їхня поширеність є обмеженою в порівнянні з іншими країнами світу, все ж вимальовується доволі неоднозначна ситуація, яка представлена і в цьому дослідженні. До монографії включена інформація про понад 50 неорелігійних течій, які присутні в релігійному житті України вже певний час. Вдалося навіть класифікувати це різнобарв'я релігійних досвідів, виходячи з генеалогічного принципу, за яким побудована і структура другої частини тому.

Нові релігійні організації України типологічно об'єднані у декілька груп. Найчисельнішою і найпотужнішою з них є неохристиянська, до якої відносяться "Армія спасіння", Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони), Церква Повного Євангелія, Церква Христа, Новоапостольська Церква, Церква Нового Єрусалиму (сведенборгці), Богородична церква, Церква маріїнської орієнтації "Альфа і Омега", різні харизматичні спільноти тощо. Зауважимо на тому, що всі ці християнські новотвори привнесені в Україну з-за кордону. Але в останні роки у нас з'явилися лише їх модернові християнські об'єднання або різновиди.

Всі ці релігійні течії виникали в рамках традиційного християнства з метою його осучаснення. Частково в XIX, а особливо з середини XX століття, християнська Європа і Америка неодноразово стикалися з появою чисельних відгалужень загальнохристиянського, євангелського характеру, як правило, від протестантських церков. Вчення новоутворених церков, звісна річ,

базуються на Біблії як основному віросповідному джерелі і на особі Ісуса Христа як центральній фігурі релігійних доктрин. ***Характерним для неохристиянських угрупувань є*** : критика ортодоксального християнства за відхід від первісних традицій; оголошення своєї церкви винятково істинним, відроджувальним рухом євангельського християнства, навіть месіанським у спасінні Христової віри; досконале знання Біблії з дозволом її вільного прочитання та власної інтерпретації; піднесення книг своїх пророків і вчителів до рангу віросповідних джерел, подеколи навіть авторитетніших за Біблію; визнання, поруч з Ісусом Христом, свого лідера керівником церкви, пророком або ж посланцем Бога тощо. Неохристиянство від історичного християнства відрізняється переважно (залежно від конфесії) своїм власним розумінням Трійці, природи Ісуса Христа, сутності Святого Духа, пекла, раю тощо.

До другої групи НРТ належать релігійні організації орієнталістського спрямування. Вони репрезентовані неоіндуїзмом, течіями буддистського толку, рухами синтоїстської орієнтації. Неоіндуїзм сьогодні є неодмінним елементом релігійного життя не лише Індії, а й багатьох країн Європи й Америки. Він виникає в першій половині XIX століття в рамках індуїзму як його сучасне прочитання для інтелектуалізованих верств Сходу і Заходу. Характерним для неоіндуїстських рухів є, як правило, опора на давню ведичну традицію при вдалому використанні досягнень інших культур, цінностей багатьох релігій. Всі течії неоіндуїзму проголошують себе різними учнівськими наступництвами спільної духовної традиції індусів, в основі якої лежить принцип монізму, єдності в багатоманітті, нероздільності буття духовного і матеріального, мирського і сакрального. В усіх неоіндуїстських вченнях популярні ідеї універсалізму, синкретизму, рівності всіх релігій як пошуків своїх шляхів до Бога, духовного базису в реконструкції суспільства. Обов’язковим для неоіндуїзму є наявність вчителя, майстра (гуру) як проповідника вчення і провідника духовних пошуків особистості, групи, течії. Неоіндуїстські рухи, будучи адаптованими до сучасної людини, особливо активно поширюються східними місіонерами з середини XX століття переважно у формах культурних, просвітницьких, оздоровчих заходів. В Україні неоіндуїзм представлений громадами і центрами Міжнародного Товариства свідомості Крішни, Ошо Раджніша, Сатья Саї Баби, Шрі-Чінмоя, Міжнародного товариства "Всесвітня чиста релігія" (сахаджи йога) та іншими.

Буддистські течії поширені в Україні переважно у їх модернових формах. Історично необуддизм виникає ще в першій половині минулого століття в Японії, але найбільше поширення одержує після другої світової війни в Японії, США, Західній Європі. Характерним для необуддистських течій є їх акцент на одну або декілька рис буддистського вчення. Кожна з них претендує на ортодоксальне витлумачення вчення Будди, поєднуючи в своїх релігійних системах ідеї різних східних традицій, навіть християнства. Буддизм в Україні представлений громадами таких напрямів: дзен-буддизм,

нітерен, різні школи тибетського буддизму (карма каг'ю, дзог чен, гелугпа, ріме).

Цікавим явищем сучасного релігійного життя в Україні, як, до речі, і в усьому світі, можна вважати відродження язичництва. Утворені громади послідовників вчителів і пророків Володимира Шаяна, Лева Силенка, прихильників прадавніх дохристиянських вірувань українського народу (РУНВіра – Рідна Українська Національна віра, рицарі сонячного ордену, рідновіри, ладовіри, вогнепоклонники, шанувальники давньоруської богині Берегині тощо) належать до неоязичницької групи.

Окрему групу складають синтетичні (штучно створені) релігії, що в своїх догматах, культі опираються на множинні традиції (християнство, ведизм, буддизм, іслам), але не просто еклектично поєднують їх, а створюють свої власні вчення, систему обрядових дійств, сильну церковну організацію, претендуючи на статус надрелігії. В них надто розвинутий культ лідера, авторитет власних віросповідних джерел, присутня ідея богообраності їх послідовників. До цієї групи відносяться Велике Біле Братство, Церква об"єднання (або уніфікації), АУМ Сінрікьо та ін.

Поруч із цими релігійними організаціями в Україні діють різні ***позавіросповідні езотеричні об’єднання*** (теософське, антропософське, послідовники вчення Гурджієва, екстрасенсорики тощо) ***та сайєнтологічні рухи*** (Діанетика-Фонд Хаббарда, Наука розуму, Християнська наука). Їх так само можна розглядати як прояв нової й нетрадиційної для України релігійності, яка є опозицією до офіційної ідеології традиційних релігій. Так, зокрема, вчення сучасних езотериків, акумулювавши езотеричні традиції різних епох, включили в себе віру в існування надприродного світу, містичні уявлення про нього, магічні засоби спілкування з ним, підпорядкування його своїм інтересам. Всі засновники езотеричних течій переконані, що тільки вони дають надзвичайно глибокі, приховані від "непосвячених", позитивні знання про світ. Сайєнтологічні вчення прагнуть поєднати в собі науку і релігію, адекватно віддзеркалити проблеми сучасного індустріального суспільства. Більшість існуючих в Україні езотеричних і сайєнтологічних рухів мають іноземне походження, тобто поширилися тут завдяки західним проповідникам, хоч їх засновниками часто виступали і наші співвітчизники (Олена Блаватська, подружжя Реріхів).

Крім виділених вище груп, ***є в Україні така течія, яку важко ідентифікувати з жодним із неорелігійних феноменів. Вона постає як спільнота суспільного неспокою. Мова йде про сатаністів –*** прихильників обожнення сил зла, поклоніння Сатані (Дияволу або Люциферу). В кінці 70-х років в Росії, а на початку 80-х мин. ст. в Україні сатанізм заявив про себе як репрезентована в декількох громадах духовна течія, догмати і культові дії якої, будучи своєрідним антиподом християнства, побудовані на дзеркальному відображенні останнього. Сатаністи вшановують не Бога, а Сатану, читають Біблію „навпаки”, проводять т.зв. "чорні меси" з

використанням чорних свічок, перекинутих розп'ять, зверненням проклять, ритуальних жертвоприношень тощо. ***Моральна програма сатаністів відзначається крайнім індивідуалізмом, прагматизмом, егоїзмом, що утверджує особистісні пріоритети, перевагу над всіма, культ сили.*** Прихильники Сатани в Україні нечисельні, організаційно не об’єднані, існують як молодіжні екстремістські або трешофільні чи хардроківські угрупування, чиї світоглядні пристрасті є молодіжним віковим зацікавленням і з часом їх представниками переростаються.

Можна не погодитись із запропонованою класифікацією, оскільки вона, дійсно, не є довершеною, але автори розуміють, що процес релігієтворення ніколи не зупиниться. Тому будуть з’являтися все нові й нові релігійні явища, які потребуватимуть свого опису та класифікації. Але на сьогодні така типологізація є найоптимальнішою.

Нові релігії завжди будуть привертати до себе увагу не тільки віруючих, нових їх послідовників, але й дослідників, оскільки вони постають живою лабораторією зародження, функціонування, еволюції і вмирання релігійних вірувань. Тому якими б дивними, нетрадиційними, екзотичними чи незбагненними не виглядали для нас новітні явища в релігійній сфері, у їх вивченні потрібно користуватися загальнорелігієзнавчими принципами об’єктивності, історизму, плюралізму, поліконфесійності, що забезпечить академічний рівень їх аналізу.

ЧАСТИНА ПЕРША

НОВА РЕЛІГІЙНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ, СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ

Розділ 1

ДУХОВНІ ВИЯВИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

1. ОСОБЛИВОСТІ БУДЕННОГО СВІТОГЛЯДУ ПОСЛІДОВНИКІВ НЕТРАДИЦІЙНИХ ВІРУВАНЬ

Для розуміння природи і характеру неорелігійних вірувань важливого значення набуває з'ясування питання про світоглядні орієнтації їх послідовників. Оскільки *існують свої специфічні світоглядні особливості у представників різних неорелігійних течій,* то спочатку визначимо конфесійну належність опитаних. Серед наших респондентів виявилось: неопротестантів – 51,1 %, буддистів – 13,4 %, крішнаїтів – 16,7%, представників сайєнтологічних рухів ("Наука розуму", різні психотехніки тощо) – 10,2%, синтетичних неорелігій (бахаїсти та ін). – 8,6%. Більшість опитаних становлять неохристияни, переважно представники нових протестантських спільнот. Проте серед них вже є немало й прихильників інших неорелігійних як для України рухів. Це переконливо засвідчує той факт, що поле дії традиційного для України християнства, як і неохристиянства, потроху починає звужуватися. Звичайно, відданість переважної більшості нашого населення християнським цінностям є ще високою. Християнство продовжує залишатися не тільки найпоширенішою, а й найбільш шанованою в Україні вірою. Останнє засвідчують і проведені в різний час Відділенням релігієзнавства Інституту філософії НАНУ соціологічні дослідження. Вони, зокрема, показують, що індекс популярності християнських церков набагато вищий, ніж у політичних партій, профспілок і ЗМІ, не кажучи вже про державні структури – Президента, Уряд, Верховну Раду (Див.: Релігійна панорама. -2002. – №3. – С. 50-51).

Проте у цій в цілому сприятливій картині спостерігаються й деякі тенденції, які в недалекому майбутньому можуть позначитися на позиціях традиційних для нашого народу церков. Зокрема, помітно знизився їхній авторитет. Однією з негативних для церков тенденцій є відхід частини парафіян до нових релігійних спільнот. Тут варто наголосити на тому, що православні й греко-католики зможуть успішно протистояти неорелігіям лише за тієї умови, як швидко вони осягнуть нові суспільні реалії, що постали перед ними. А поки що фактом залишається те, що частина респондентів, які перебувають у нових релігійних громадах, ще продовжують ідентифікувати себе із православними (8,1%), із греко-католиками (1%). Ці

досить таки симптоматичні показники варті уваги для керівництва цих церков.

Звернімо увагу ще й на такий досить промовистий факт: 11,1% опитаних, хоч і опинилися вони в новому для себе релігійному середовищі, назвали себе "просто християнами", тобто ще не ідентифікували себе з якоюсь конкретною конфесією, в тому числі й тією новою, серед послідовників якої вони опинилися (принаймні на час опитування). Їх свідомість можна вважати скоріше аморфною. Адже ними ще до кінця не засвоєні нові релігійні цінності, а від старих уже мало що залишилося. Серед тих, хто вважає себе "просто християнином", найбільше представників інтелігенції, переважно середніх і старших вікових груп, тобто тих, хто нині перебуває на позиціях переосмислення своїх смисложиттєвих орієнтацій, духовно моральних цінностей. Слід погодитися з думкою, що *позицію "просто християнин" можна визначити як маргінальну і щодо традиційної віри батьків, і щодо інституційованої поведінки віруючих.* Проте в релігійному плані "просто християни" відзначаються інтенсивністю духовних пошуків. їхньому житті релігія відіграє велику роль. Вони намагаються дотримуватися всіх релігійних норм і приписів, хоч відзначимо тут те, що в тонкощах віровчення і культу християнських релігій вони розбираються слабо. "Просто християни" переконані, що релігія і церква мають посідати значне місце в суспільстві. Але, не вдовольняючись позицією і станом традиційних церков, вони змушені вести духовні пошуки в неорелігійному середовищі. Про нечіткість світоглядної позиції певної частини респондентів свідчить те, що на питання про їхню віросповідну належність вони досить таки чітко відповіли: "Не відношу себе до жодної з існуючих релігій". Їхню аргументацію розкриває наведена нижче таблиця:

Таблиця 1

Світоглядна позиція ґрунтується на переконанні, що існує і діє	Опитані члени неорелігійних громад
Вищий розум (сила), який (-а) керує світом	8,4
Абсолютна ідея	1,0
Абсолютна істина	3,0
Об'єктивна закономірність	1,7
Інше	7,0

Як бачимо, узагальнені думки в розумінні сутності надприродного далекі не тільки від ортодоксально-релігійного, а й у більшості випадків неорелігійного уявлення про існування вищої надприродної сили. Таку світоглядну позицію справді можна визначити, як уже говорилося вище, "*зоною невизначеності*", зоною неоднозначних відповідей на складні світоглядні питання. Уявлення про вищу надприродну силу як абсолютну ідею, абсолютну істину чи вищий розум (силу) характерні передовсім для прихильників сайєнтологічних релігійних течій, до яких належать "Наука розуму", "Діанетика” Р.Хаббарда та ін. Близькими до них виявилися й думки

представників "Живої етики" (послідовників Реріхів). Серед конкретних відповідей прихильників "Науки розуму" зустрічаються думки-висловлювання, що їхня світоглядна позиція базується на переконанні в існуванні якогось абсолюту як творця й будівничого світу. При цьому досить таки застережною є думка типу: "Православного віросповідання я не зрадила, а лише пізнала його в розвитку, вивчаючи "Науку розуму". В узагальненому вигляді суть вчення діанетики викладено в листівці, яку поширювали саєнтологи: "Універсальний розум містить всі знання. Він – потенційне джерело всього. Вся мудрість Всесвіту виливається на нас, і ми приймаємо все, що готові прийняти. Все створено Розумом Бога і всі причинні зв'язки породжуються розумом. Оскільки розум людини є частиною Розуму Бога, то людина володіє здатністю за допомогою мислення приводити в дію силу, яка творить" (Хотите стать счастливым? – Листівка. – Донецьк, 1995). Висловлене тут дає ключ до розуміння тих засадничих положень, які сповідує й "Наука розуму".

Не менш оригінальні в своїх міркуваннях представники "Живої етики". Одні з них вірять "у Вищу Істину та Космічну Справедливість", інші – впевнені в тому, що існує "Ієрархія Сил Світу", якій треба поклонятися. Взагалі дехто з членів цієї релігійної течії надто категоричний у своїх судженнях. Вони розглядають вчення „Живої етики" як "синтез науки, релігії і філософії" чи "синтез всіх релігій". Зустрічаються навіть думки, що "Жива етика" – це взагалі "не релігія, а вчення", щось на зразок своєрідного компендіуму знання.

Внаслідок проведеного ще в 1995 р. опитування за програмою "Релігія в житті людини", Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ було виявлено досить значний відсоток тих, хто по суті обстоював деїстичні та пантеїстичні уявлення про Бога. 11% опитаних тоді відповіло, що якщо й не Бог створив світ, Землю і людину, то все одно існує якийсь Вищий Розум, Вища Сила або щось інше, від чого залежить людина і весь навколишній світ. Найчастіше такі відповіді давали люди молодого та середнього віку, представники науково-технічної інтелігенції. Можна припустити, що *посилення світоглядної невизначеності сприяє збільшенню кількості людей, яких, з одного боку, важко назвати віруючими у повному розумінні цього слова, а з другого – і те, що саме виявлена світоглядна невизначеність й штовхає їх у лоно неорелігій.*

У нашому дослідженні значну увагу приділено з'ясуванню питання зміни віри респондентами (або звернення до неї). Адже поза всяким сумнівом, багато з них раніше сповідували іншу віру, а третина опитаних, як з'ясувалося, взагалі була безрелігійною. Тільки під впливом нових релігійних течій такі люди прилучалися до віри в Бога. Питання в анкеті було сформульоване досить однозначно: "Якщо раніше ви сповідували іншу релігію, то що стало причиною її зміни?". *Найголовніші чинники, які спонукали до зміни конфесійної належності* можна подати в такому її узагальненому вигляді:

Таблиця 2

Віра, яку раніше сповідував, перестала відповідати потребам душі через:	**Релігійні напрями**			
	Неохристияни	**Крішнаїти**	**Буддисти**	**Сайєнтологи**
застарілість, (недосконалість) віровчення	12,8	20,0	28,6	14,7
пишність культу	12,8	2,5	19,0	8,8
поведінка священнослужителів	18,0	7,5	26,2	2,9
формальність у проведенні богослужінь	15,8	5,0	26,2	20,6
інше	12,8	27,5	31,0	23,5

Відразу помітна різниця у відповідях представників різних конфесій. Якщо для неохристиян зазначені причини є більш-менш рівнозначними (в межах 12-21 відсотків), то для опитаних крішнаїтів вони надто різнопорядкові. Віровчення, яке сповідували раніше, не влаштовувало 20 % опитаних крішнаїтів. Ці дані співпадають з тими, які одержали від неохристиян. І хоч існує певна різниця цього показника між відповідями, одержаними від буддистів і сайєнтологів, вона не дуже велика.

Одначе, крішнаїти значно відрізняються від неохристиян у бік зменшення важливості інших причин, що призвели до зміни ними своєї віри (в межах 2,5-7,5 відсотків, тобто приблизно в 3-5 разів). Значні відмінності спостерігаються і серед прихильників сайєнтологічних течій. Пояснення цим фактам можна знайти в тому, що раніше більшість крішнаїтів і сайєнтологів була поза будь-яким впливом релігії взагалі. Вони "рекрутовані" переважно з колишніх атеїстів чи невіруючих. Окремих же крішнаїтів, як це вони пояснюють, колишня віра не задовольняла, оскільки "бракувало їй філософського підходу" в поясненні явищ природи і суспільства, людського буття.

Певний інтерес становлять й інші причини зміни своїх релігійних переконань прихильниками неокультів. Одне з чільних місць серед них посідає, як це вони самі визначили, "пошук істини і правди". Від третини до половини опитаних (залежно від конфесії) вказали саме на цю причину.

Для представників східних релігій не меншу роль в обранні своїх конфесій відіграло прагнення до самопізнання, самовираження, до того, щоб "пізнати мету свого життя", "позбавити себе і всіх людей страждань". На це вказали 50% опитаних крішнаїтів і 55,7% буддистів.

Проте, цей же індикатор зміни віросповідання у неохристиян та сайєнтологів зовсім незначний (в межах 7 – 9 відсотків опитаних). Цим

самим повністю підтверджується та загальна особливість, яка характерна для східних релігій, зокрема буддистських течій: акцент на спасінні і звільненні поза матеріальним світом через злиття з абсолютом. Наголос робиться на релігійно детерміновану індивідуальну поведінку. Не випадково на першому плані індо-буддійської цивілізації стоїть погано організований, покірний волі вищого начала, часом схильний до фанатизму соціум, що особливо характерно й для ісламу, а саме – окрема людина як володар свого щастя. Акцентується, безумовно, і на високій культурі почуттів, відмові від насильства, моральній чистоті, благоговінні перед життям, поклонінні перед природою. Всі ці ідеї, пропущені через власне "Я", пропагуються послідовниками крішнаїзму та буддизму, що допомагає їм здобувати для себе щоразу нових прихильників.

Буддисти особливого значення надають проповіді як чиннику, що сприяв їм у наверненні до віри — 28,6%. Значно менше на цю обставину звертають увагу крішнаїти (10%), але це більше, ніж, наприклад, у неопротестантів (6,8%). Відзначимо, до речі, те, що проповідування у протестантських церквах завжди виступало одним з домінуючих засобів донесення релігійних ідей до населення.

Наскільки проблема духовних пошуків має для конкретної людини подеколи вирішальне значення, засвідчує той факт, що *в зміні релігійних переконань особливу роль відіграли такі чинники, як певні сімейні обставини чи якась життєва подія.* На них вказало відповідно 5 і 6 відсотків респондентів.

Завершуючи розгляд проблеми зміни релігійної віри, варто підкреслити, що вона надто болісна для традиційних церков. Ідеться про явище прозелітизму, тобто прагнення навернення в свою віру осіб іншого сповідання. Останнім часом вищі церковні ієрархи не раз наголошували, що прозелітизм є вельми небезпечним, бо висувається на чільне місце у взаєминах між церквами, стає однією з причин міжконфесійних непорозумінь. Так, в одній із своїх доповідей ще в листопаді 1991 р. тодішній митрополит Київський і всієї Русі Філарет (нині – Патріарх УПЦ КП) закликав відмовитися від прозелітизму, який, на його думку, "завжди був і лишається джерелом релігійних конфліктів" (Православний вісник. – 1992. – № 2. – С. 8). Водночас владика вважає, що прозелітизм ніскільки не суперечить принципу Благовістування Євангелія, християнізації населення. Йдеться про те, щоб "не займатися місіонерством у чужому стаді" (Там само).

Це – зрозуміло. Але, напевне, *буде правдою й те, як це уже було показано вище, що багатьох людей не влаштовує пишнота церковного богослужіння, формальність у його проведенні тощо. Прагнучи до такого засвоєння віри, щоб вона ставала їхнім внутрішнім переконанням, і не бачучи в богослужінні шляху до цього, такі люди нерідко й стають прозелітами.*

Не можемо не процитувати у зв'язку з цим листа одного вчителя, на якого посилався під час “Різдвяних читань” у січні 1996 р. відомий російський письменник О.Солженіцин: "У найближчі роки масове воцерковлення народу не відбудеться. Всі ведені кілька років тому розмови про якийсь релігійний ренесанс у нас, про переповненість храмів — тільки добрі наміри. Ніхто з мого кола не залишається в безрелігійному стані. Багато з них йде в інослав'я, в секти часто не тому, що їм так подобаються баптисти, інші нові релігії, а тому, що православна церква здається їм застарілою, архаїчною, громіздкою, такою, що позбавляє людину самостійності на її шляху до Бога" {Солженицын Александр. Выступление на

"Рождественских чтениях" (Москва, 21 января 1996 г.) // Русская мысль. – № 4116. – 7-13 марта 1996. – С.17}. Хоча тут йдеться про Російську Православну Церкву, але сказане можна віднести повністю й до Українських православних церков. У розумінні особливостей релігійного світогляду велике значення має з'ясування питання, яке, на наш погляд, для віруючих має чи не найголовніше значення: як вони собі уявляють Бога? Відповідь на нього допомагає розкрити комплекс інших питань, пов'язаних з особливостями релігійної віри, зокрема, зрозуміти, яке місце відводять віруючі своїй релігії в суспільстві.

Виявилося, що *у відповідях респондентів зустрічаються найрізноманітніші уявлення про Бога як найвищу надприродну силу*. У неохристиян воно близьке до традиційного, хоч і з помітною протестантською модифікацією. Специфічні відповіді дали неоорієнталісти, своє розуміння Бога виявили і сайєнтологи.

Для майже половини опитаних (49,5%) Бог постає як уособлення любові, добра, справедливості, поєднання цих високих моральних якостей. Якщо для неопротестантів (64,7% опитаних) така оцінка є зрозумілою, то для сайєнтологів, враховуючи раціоналістичний характер стилю їхнього мислення, вона (67,6%) здається дещо незвичною. Більше третини відповідей (55,6%) складають уявлення про Бога як найвищу істину. Як і слід було чекати, такі погляди переважно поділяють і представники крішнаїтів (47,5%).

Неохристияни, зокрема з Церкви Повного Євангелія, особливо наголошують на тому, що "Бог — це Отець, Син і Дух Святий, які поєднані в одну особу". Згідно вчення Новоапостольської церкви Бог — "це насамперед Отець Наш". Для послідовників Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів Бог — це "Верховна й Необмежена Істота, Творець, Правитель і Хранитель всього сущого, який виступає у своїй триєдності". Подібні думки знаходимо у віроповчальній літературі й інших неохристиянських конфесій.

Дещо своєрідні уявлення про Бога у прихильників церкви Об'єднання. Вони глибоко переконані в тому, що “Бог – це Небесний Отець", але він насамперед – "Стражденний Отець, бо завжди готовий прийняти своїх

дітей, оскільки в ньому зосереджена вічна універсальна енергія". Він — "Вищий Розум, Істинна Любов, яка по-батьківському ставиться до нас".

Характерним для Церкви Об'єднання є те, що всі вищенаведені якості Бога нею переносяться на свого організатора і керівника преподобного Сан М'ян Муна, якого віруючі мають вшановувати як "Отця, що любить всіх своїх дітей".

Таким чином, неохристияни обстоюють загальнохристиянське уявлення про Бога, хоч якесь своє особливе його розуміння знаходимо в кожної з конфесій. Проте, якщо подивитися на узагальнені дані, то виявиться, що Дух Святий (35,6% відповідей) "переважає" Ісуса Христа (29,9%), а тим більше Бога-Отця (15,4%). Останнє засвідчує, що серед опитаних неохристиян було багато представників різних харизматичних течій.

Окремо слід наголосити на уявленнях про Бога представників сайєнтологічних релігійних течій. Переважають абстрактні уявлення, надто близькі до пантеїстичних. Так, на думку прихильників "Науки розуму", "Бог скрізь і в усьому, він – все". Відтак Бог по суті перебуває всередині самої природи, розчинений в ній. Це не що інше, як релігійно-містична форма пантеїзму, яка зводиться до уявлення, що Бог існує в усіх речах, явищах, природних процесах як якесь надприродне начало. Близькою до цієї є точка зору респондента з "Живої етики": "Бог – як закони Космосу, які вічні і незалежні від людини". У поглядах представників однієї з найяскравіших синтетичних течій — Церкви віри Бахаї, Бог постає як "незбагненна сутність, яку людина через обмеженість свого розуму пізнати не може". Образ Бога подається у різних священних книгах по-різному, однак «більш абстрактного розуміння Бога, який не має нічого спільного з його образом, уявити важко».

Що стосується східних релігій, зокрема крішнаїзму та буддизму, то уявлення про Бога у їх прихильників подаються як діаметрально протилежні. Оскільки, згідно традиційного буддизму, спасіння людини цілком залежить від її особистих зусиль, а не допомоги Богів, то в цій релігії втрачав своє значення пантеон Богів (хоч існування Богів буддизм зовсім не заперечує). Не випадково респонденти буддистського віровизнання в анкетах написали досить відверто й однозначно: "Бога немає", "Не вважаю питання про Бога істотним"; "В моїй традиції поняття Бога як Творця не існує". Знаходимо тут і зовсім категоричне судження: "Я не вірю в Бога". Щоправда, в декого з респондентів цієї релігії зустрічаються й такі міркування: "Серйозно про існування Бога я не замислювався". Або ще й таке: "Якась сила потойбічна все ж таки існує". Скоріше за все до таких думок схильні ті респонденти, які ще до тонкощів не засвоїли нове віровчення, якому вони вирішили присвятити все своє життя. Відомо, що у віроповчальній системі буддизму поняття "Бог" і поняття "спасіння" не існує. Головним вважається поняття "просвітлення", яке реалізує природу Будди в живій істоті, звільняючи її від страждань.

На відміну від буддистів, прихильники крішнаїзму були вельми винахідливими в тому, як вони розуміють Бога. З одного боку, це яскраво виражена монолатрія, тобто поклоніння одному Богові, пов'язане з визнанням існування і багатьох інших Богів, про яких постійно згадують святі книги: "У різних народів Бога називають по-різному згідно його якостей — Аллах, Єгова, Саваоф, Будда, Крішна, Рама, але Крішна – це головне ім'я". З другого було виявлене конкретне антропоморфне уявлення про Бога: "Хлопчик з флейтою, якого оточують його віддані. Та найчастіше Бог у прихильників крішнаїзму асоціюється з абстрактними сутностями, позбавлений будь-яких рис антропоморфізму. Він має абсолютний характер щодо природи і людини, є їхнім творцем і керманичем, втілює в собі весь спектр мислимих досконалостей – всемогутність, безмежність, абсолютну благість, довершеність та багато інших. Як пише один з респондентів, "Бог — це Верховна Особа, Три Верховний, що Насолоджується, Верховний Володар, Причина всіх причин, Первинне джерело всього сущого". Або є ще й такі відповіді: "Бог — Вищий контролюючий, Вища Особа, Наддуша, Верховний законодавець". Чимало й таких суджень про Бога: "Бог — це те, що неможливо описати словами". Завданням відданих Богові є "не уявляти його, а пізнавати". Цей процес, вважають крішнаїти, повинен тривати протягом усього свідомого життя людини.

Підсумовуючи сказане, варто зауважити, що загалом 59,5% відповідей респондентів не співпадають із загальноприйнятими, зокрема в християнстві, уявленнями про Бога. Це й справді особлива думка, що виходить за межі традиційної християнськості нашого народу.

Надто високою є особлива думка щодо Бога у прихильників товариства свідомості Крішни (80%) та буддизму (64%). Як на нас, то тут важливу роль відіграє відображення цими релігіями особливостей духовних традицій Сходу, які помітно відрізняються від духовних традицій Заходу. І справді, співвідносна специфіка Сходу і Заходу виявляється в різному розумінні фундаментальних смислів "людина — природа", "людина — світ", "людина — космос".

Так, якщо в європейській парадигмі поціновується людина, індивід, особа, а все решта постає полем для її діяльності, то в східній культурній традиції людина розглядається вже як частина космосу, що розчинена в ньому. У східній культурі маємо благоговіння перед природою і сприйняття особи людини як матеріалу, а в західній — благоговіння перед особою людини і ставлення до навколишнього середовища як до матеріалу.

Віруючі досить категоричні в судженнях з приводу того, як вони відчувають присутність Бога, його вияви. 60,7% відповідей переконують, що Бога можна "відчути тільки серцем". У цій позиції перед ведуть неохристияни — 72,1% та сайєнтологи — 73,5%. Понад третина відповідей (56,9%) засвідчує те, що Бога можна "відчути тільки духовним баченням", якимсь озарінням. Найбільше таку точку зору відстоюють крішнаїти (65% відповідей). Як це не дивно, але всього лише 12,8% відповідей засвідчує

переконання, що Бог "дає знати про себе тільки обраним людям". Щодо різних релігійних течій, то йдеться, звичайно, про духовних наставників, пророків (неохристияни), брахмачаріїв (крішнаїти) тощо. Частина респондентів переконана, що тільки послідовникам їхньої конфесії відкрита божественна істина, таємниці святого письма. Крішнаїти дали 58% таких відповідей.

Привертає увагу й та обставина, що більше третини відповідей стосуються інших проявів Бога, його присутності. В окремих анкетах неохристиян засвідчується, що "відчути Бога можна через Духа Святого", "щиру молитву" та „читаючи Слово Боже — Біблію". В таких міркуваннях досить чітко виявляється сутність християнської віри. Так само, як і в міркуванні одного з прихильників Церкви Об’єднання: присутність Бога можна відчути "через поєднання душі і тіла подружжя". Цими словами дещо несподівано виявляється один з фундаментальних божественних принципів цієї конфесії — турбота про сім'ю як важливий осередок суспільства.

Прихильники сайєнтологічних релігійних течій переконані, що тільки за допомогою "тонких вібрацій під час молитви" або ж, застосовуючи різні техніки оздоровлення "через вчення Порфирія Іванова" ("Наука розуму") чи медитації ("Церква віри Бахаї"), можна відчути присутність Бога. З цією метою представники "Живої етики" наголошують на необхідності "розвивати в собі Вищу свідомість".

Прихильники ТСК акцент роблять на "відданому служінні" як засобі досягнення єдності з Богом. Велику роль у цій справі вони відводять духовним вчителям, які вважаються представниками Бога на Землі. Оскільки буддисти, як уже зазначалося, мають особливе уявлення про Бога (вірніше сказати, відсутність таких уявлень), то вони практично проігнорували й питання про вияви Бога, його присутність.

Згідно релігійних уявлень, спасіння дарується віруючій людині за умови, якщо вона виконує певні вимоги, що пред'являються їй від імені Бога. Кожна з релігій окреслює свої шляхи досягнення спасіння. По-різному воно ними й уявляється.

Відтак порівнювати, співставляти думки щодо спасіння, висловлені представниками різних релігійних течій, не просто. Скажімо, для християнства в його протестантському варіанті, спасіння гарантоване вірному за умови глибокого засвоєння самої віри, внутрішнього переконання в тому, що спасає саме віра. Домінантою протестантського вчення про спасіння є віра в спокутну жертву Ісуса Христа. Буддизм же за своєю суттю, насамперед також є доктриною спасіння. У цій релігії висувається "благородний восьмирічний шлях спасіння", тобто праведного життя, суть якого полягає в поступовому подоланні в собі будь-якої жадоби буття, постання на шлях повного відречення, в якому немає вже й місця радості від перспективи близького спасіння. Саме спасіння полягає в досягненні вищого ступеня блаженства — нірвани, небуття.

Різне розуміння природи спасіння представниками неорелігій засвідчує також узагальнена таблиця відповідей респондентів на це питання анкети:

Таблиця 3

Уявлення про спасіння ***Спасіння – це:***	**Релігійні напрями**			
	Неохристияни	**Крішнаїти**	**Буддисти**	**Сайєнтологи**
а) вічне життя після смерті;	60,1	30,0	4,7	20,5
б) нескінченне вдосконалення в Бозі;	45,8	40,0	14,2	664,7
в) єдність з Сущим;	53,3	17,5	221,4	441,1
г) прощення гріхів;	56,3	7,5	77,1	114,7
д) інші уявлення.	21,1	72,5	559,5	223,5

Легко помітити те, що варіанти відповідей на питання, які були закладені в анкеті, відображають переважно християнське розуміння природи спасіння, зокрема такі його аспекти, як прощення гріхів і одержання вічного життя в потойбічному світі. Неохристияни віддали перевагу саме цим, близьким до них, уявленням про спасіння (відповідно 56,3 і 60,1% відповідей). Крім нескінченного удосконалення в Бозі, до якого постійно прагнуть всі християни, представники неопротестантських течій наголошують на тому, що спасіння є "здобуттям внутрішньої гармонії і спокою як в собі, так і в своїх відносинах з Богом". Суть неохристиянських уявлень про спасіння лаконічно-образно висловив один з опитаних представників Церкви об'єднання: “Спасіння полягає у звільненні Бога від болі, оскільки він страждає, поки ми не порятовані”.

Близько до серця, як кажуть, сприйняли питання про спасіння члени різних синтетичних релігій. Так, хоч у Церкві віри Бахаї й відсутня чітка концепція спасіння (в одній з анкет навіть зустрічається такий запис: “У Бахаї нема доктрини спасіння”), все ж таки окремі послідовники конфесії, переконані, що "спасіння полягає в суворому дотриманні законів, заповіданих Богом" і треба "жити за законами добра і прагнути реалізувати все те добре, що заклав у .людину Бог". Зрештою "після смерті людина буде оцінена відповідно до рівня її душі, а не за віросповідною належністю".

Характерними є й думки послідовників неорелігійної течії "Жива етика". Виявляється, що спасіння для них — це "усвідомлення краси безмежності через розширення творення". І нібито, як продовження наведеної думки в одній з анкет зазначається: "Спасіння — це коли в ім'я загального блага забуваєш про себе і віддаєш серце на служіння світові. Тоді

вмирає маленьке особисте "я" і вище "Я" вічність здобуває в господі Ісусі Христі". За цими дещо абстрактними думками насправді криється прагнення до гармонії в безмежному світі через усвідомлення краси як чогось довершеного, досконалого, як кроку до того вищого блага, заради творення якого людина здатна підпорядковувати своє власне "Я", свої особисті уподобання. Зрештою, це і є та кінцева мета існування віруючої людини — злиття, поєднання з Богом у потойбічному світі, що виражає одне з доктринальних положень багатьох релігій.

Своєрідним постає розуміння вчення про спасіння у представників неоорієнталістських вірувань. Як це видно з табл. 5, вони віддають перевагу "іншим уявленням": крішнаїти — 72,5%, буддисти – 59,5%. Що стосується прихильників ТСК, то вони вважають, що спасіння — це "звільнення людини від впливу чун (якостей) матеріальної природи, страждань, осягнення безособистісного аспекту абсолютної істини верховного Бога - особи, це лише етап на шляху пізнання Крішни. Або ще: "Спасіння — вічне служіння Богу в духовному світі. Але починати служіння і розвивати його треба ще в світі матеріальному". Досить чітко висловлено важливі положення крішнаїзму щодо поєднання з Богом відданих йому, ревному посвяченні ними себе служінню Крішні.

Буддизм, як відомо, сповідує своє розуміння спасіння. Йдеться про те, що "всі живі істоти, включаючи й тварин, вже давно порятовані", залишається досягти тільки просвітлення і, звільнившись від страждання, досягти щастя. Як переконують респонденти-буддисти, "просвітлення можливе для всіх живих істот і буддизм прагне, аби всі без винятку люди досягли просвітлення і звільнились від страждань". Отже, йдеться насамперед про просвітлення як шлях, за допомогою якого, власне, й можна "досягти стану Будди для допомоги і користі всім живим істотам". "Якщо ж і треба спастись, то тільки від егоїзму, злості, ненависті, заздрощів, гордощів, які людина нагромадила в собі за роки переродженнь. А оскільки вона сама нагромадила цей "чудовий" букет, то й сама може й має його позбутися. Методів того, як цього досягти, в буддизмі більше, ніж досить". Наведені думки, на наш погляд, вповні виражають сутність буддистського розуміння проблеми спасіння. Те, що відповіді певної частини прихильників східних релігій по суті співпадають з християнськими уявленнями про спасіння, можна пояснити так: по-перше, донедавна дехто з них сповідував християнство і, по-друге, не могло не позначитися те християнське в цілому середовище, проводять свою діяльність кришнаїти та буддисти.

На велике значення релігійного положнення про спасіння в світогляді людини вказує і той факт, що майже половина відповідей (49%) обстоює точку зору, що спасіння можливе для всіх без винятку людей. Йдеться не тільки про віруючих, а й про тих, хто шукає, але ще не знайшов своєї дороги до храму. "Спасіння можливе лише для обраних Богом", тобто віруючих, — таких відповідей одержано зовсім небагато, всього 12,8% від опитаних. Ще

вдвічі менше думок (6,4%), які засвідчують можливість спасіння тільки для послідовників їхньої релігії.

Респонденти, навіть із східних релігій, цілком аргументовано акцентують увагу на свободі волі людини. Саме від вільного вибору людини, вважають вони, залежить те, чи можливе у майбутньому спасіння. "Господь дає шанс на спасіння кожному, але кожний має вільний вибір для того, взяти чи ні його милість" (ТСК). В інших відповідях знаходимо додаток до цього: "Спасіння можливе лише з ласки верховного Бога" (ТСК). До цих суджень крішнаїтів близькі думки представників інших неорелігій. Так, послідовники "Живої етики" вважають, що "спасіння можливе для тих, кому близький шлях самовідречення, для кого велике служіння — не пустий звук".

Для частини респондентів *існує й своєрідне бачення перспективи спасіння*. Виявляється, що для новоапостольців всі, хто бажає спасіння, зможе одержати його. Близькою до цієї є й думка члена Церкви Об’єднання: “Спасіння можливе для тих людей, які хочуть цього свідомо і виконують свою відповідальність”. Якщо всі можуть спастись, то в контексті такої позиції можна зрозуміти й таке, дещо несподіване, міркування кришнаїтів: “Спастися може навіть сатана, якщо він усвідомив свою провину, розкається і повернеться до Отця свого". Мормони до спасенних відносять всіх, "хто веде праведний спосіб життя у відповідності із заповідями Святого письма".

Проте питання про можливість спасіння загалом виявилось настільки складним, що вельми високим постав показник у позиції "немає відповіді" для різних течій неохристиян (у межах 30-40%) і для представників інших напрямів (у ще більших межах — 50- 75%).

Вище було проаналізовано світоглядні орієнтири послідовників різних нетрадиційних вірувань на рівні їх буденної релігійності, особистого відтворення своєї конфесійної віри. Одержані дані засвідчують, що вони не є значно відмінними від віроповчальних систем відповідних конфесій. Останнє переконує в тому, що *неорелігії в своїх різноманітних конфесійних виявах здатні так організувати свою освітньо-просвітницьку роботу, коли рівень буденності вірування досягає рівня теоретично-богословської виверженості у свідомості їх послідовників.*

2. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ НЕТРАДИЦІЙНОГО ВІРУЮЧОГО

В житті суспільства в цілому і зокрема кожної окремої людини зокрема важливу роль відіграють цінності-явища (речі, ідеї, процеси, відносини) матеріального і духовного порядку, які мають об'єктивну, позитивну значимість, тобто здатні задовольняти потреби людей, служити їхнім інтересам і цілям. *Кожній особі притаманна своя специфічна ієрархія цих цінностей, які виступають зв'язуючою ланкою суспільного та індивідуального життя.* Особистісні цінності відображаються в свідомості у формі ціннісних орієнтацій – найважливіших елементів внутрішньої структури особи, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань і відмежовують значиме, істотне для даної людини від неістотного, незначимого. Сукупність сталих, таких, що вже склалися, ціннісних орієнтацій утворюють своєрідну вісь свідомості, що забезпечує певне становище особи, наступність певного типу поведінки і діяльності, що виражені в спрямованості потреб та інтересів.

Виключна складність питань, пов'язаних з природою цінностей їх реального забезпечення в суспільстві, недостатність знань про людину і суспільство зумовили появу трансцендентних концепцій абсолютних цінностей. Такими є релігійні концепції моралі, філософські системи багатьох мислителів – філософія всеєдності В.С.Соловйова, філософія серця П.Д.Юркевича та ін. *Сьогодні трансцендентні концепції цінностей виступають серйозними цивілізуючими засобами для значної кількості людей.* Оскільки з світовими релігіями пов'язані національні культури, то вони відповідають багатьом глибинним потребам людини, зокрема потребам індивіда компенсувати кінечність свого земного буття, його прагнення поєднатися з тим, що надасть допомогу в тяжкі хвилини життя, підтримає своїм авторитетом наслідувані ним загальнолюдські моральні норми, облагородить його почуття. Таким чином, *трансцендентні концепції цінностей відповідають багатьом потребам людини, екзистенційним структурам особи.*

Оскільки різні неорелігійні спільноти базуються зрештою на вихідних засадах тієї чи іншої світової релігії, то вони й утворюють свою систему ціннісних орієнтацій, пов'язаних з цією релігією. Ключове місце серед них посідає сама релігія як найбільша цінність для її прихильників. До того ж, останнім часом її морально-духовна значимість неухильно зростає. Соціологічні дослідження переконливо засвідчують, наскільки релігія змінює у позитивний бік життя віруючих. Це позначається на їхньому світогляді, а водночас – і на їх поведінці, всьому способі життя. Якщо, скажімо, крішнаїти чи буддисти навіть зовнішніми атрибутами (одягом та ін.) підкреслюють свою належність до східних релігій, то для нашого менталітету, який має міцні християнські традиції, все це виглядає дещо незвичним, а то й екзотичним чи навіть смішним.

Проілюструємо цю думку наступною таблицею, одержаною після опрацювання наслідків опитувань віруючих:

Таблиця 4

Чи змінилося життя віруючих після вибору своєї релігії:	**У самосвідомості**	**У ставленні до світу**	**У сім'ї**	**У ставленні до інших людей**	**У професійній сфері**
докорінно змінилося	75,5	771,5	555,0	68,2	43,0
дещо змінилося	14,8	116,1	223,5	17,4	18,1
не змінилося	1,7	22,7	77,4	3,0	11,4
важко сказати	2,7	22,0	11,3	3,0	10,7
не відповіли	5,3	77,7	112,8	8,4	16,8

Легко помітити, що, з одного боку, вибір нового релігійного шляху (чи обрання вперше його) найбільше позначився на ставленні людини до світу а також у власному самоусвідомленні. Це відзначило майже 3/4 опитаних. Докорінно змінилося життя нового віросповідання в сфері сімейних відносин (55%), а особливо на ставленні до оточуючих (68,1%). Для багатьох навіть у професійній сфері (43% опитаних) це позначилося в позитивний бік.

Як і слід було чекати, найбільші зміни в житті сталися в опитаних крішнаїтів по всіх вищезазначених параметрах у межах від 55% (в ставленні до роботи) до 87,5% (у самоусвідомленні). Приблизно в такій же пропорції зростають показники й по представниках сайєнтологічних та синтетичних течій. Що стосується опитаних буддистів, то зміна релігії особливо позначилася на їх власному самоусвідомленні (78,6% опитаних представників цієї конфесії). Дані по неопротестантах загалом близькі до узагальнених із всього масиву опитаних.

З другого боку, надто незначна кількість респондентів визначила, що їхнє життя після вибору нової релігії практично не змінилося. Серед них майже всі перебувають, так би мовити, на роздоріжжі ("просто християни"), скажемо так, від

православ'я вже відійшли, а до нової конфесії ще остаточно не прийшли. Пошук ціннісних орієнтацій у сфері релігії продовжується. Не випадково, напевне, декому важко було визначитися з цим досить таки непростим питанням. Те ж саме можна сказати й про тих, хто взагалі ухилився від відповіді.

Існує можливість порівняння наведених даних з тими, які були одержані нами ще в 1993 році за програмою дослідження "Релігія в житті

людини". І хоч тоді для респондентів питання було сформульовано в дещо іншій редакції ("Чи змінилося Ваше ставлення до релігії в останні роки?") і для різних категорій населення, зокрема віруючих і невіруючих, воно все одно дає можливість зрозуміти, яке місце посідає релігія як система цінностей у суспільній свідомості. Так, з 35,5% опитаних змінили своє ставлення до релігії на "більш шанобливе", а ще 11,2% дотепер невіруючих повернулися до віри в Бога; 39,5% запевнили, що завжди позитивно ставилися до релігії (Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 1994. – С.33).

Висновок можна зробити однозначний: ***створення в суспільстві позитивного іміджу релігії як системі цінностей позначається не тільки на світобаченні й світовідчутті людини, а й на всьому укладі її життя.*** Особливо це стосується самих носіїв релігійних ідей, в першу чергу тих, хто продовжує вести складні духовні пошуки.

Надзвичайно важливим з точки зору аксіології було питання анкети *"Чим є релігія для Вас особисто?".* Відповіді на нього дають можливість прослідкувати, якою мірою і в яких сферах життєдіяльності людини релігія справді виступає цінністю. Розкид думок, які висловлені прихильниками різних релігій, вельми широкий – від уявлень про релігію як своєрідний кодекс морально-духовних принципів, якими керується в житті людина, до цілісної світоглядної систе, що охоплює весь світ в цілому, включаючи й Космос.

Думки респондентів щодо релігії як цінності за кількістю відповідей умовно можна поділити на три групи. До першої з них належать ті, сума відповідей яких становить 50 і більше відсотків. Поза конкуренцією тут знаходиться ***оцінка релігії як засобу духовного самовдосконалення особи – 63,8%.*** Серед опитаних попереду виявилися крішнаїти – 82,5%. Напевне, що в характері відповідей з цього питання позначається вчення про драхму як важливу етнічну норму стародавньої ведичної традиції, на якій базується вчення крішнаїзму. Йдеться про частину основного морального закону, що спрямовує не тільки життя Всесвіту а й всього сущого. Як частина цього закону, саме вона визначає зміст обов'язків людини, складовою якого є її духовне вдосконалення. До речі, наскільки для крішнаїтів це є важливим, засвідчує й та обставина, що вони більше за представників інших конфесій наголосили на тому, що релігія для них є звершенням моральних настанов, якими вони керуються в житті – 62,5%. Для всіх опитаних з інших конфесій цей показник становить 41,6%.

Не менш важлива цінність релігії, на думку респондентів, полягає і в тому, що *вона формує їхні уявлення про Бога – 54,4%.* Близькі до цього показника відповіді: релігія формує також уявлення про людину і світ – відповідно 50,3 і 49,7%. Найвищий показник з наведених цінностей релігії у неохристиян – в межах 65-70%, а найнижчий у буддистів – в межах 15 – 20%.

Серед ціннісних орієнтаційних основних елементів внутрішньої структури особи у християнстві найголовнішим є сам Бог. Бог – це любов, любов до всіх народів, які його визнають і шанують, любов до кожної людини і навколишнього світу. Якщо ще врахувати те, що неохристияни (Церква Христа, Церква Повного Євангелія та ін.) особливий акцент роблять на відновленні принципів первісного християнства, то стає зрозумілою абсолютизація ними ідеї особистого спасіння. Бог Євангелія, згідно протестантського вчення, не потребує від грішної людини нічого, крім усвідомлення гріховності своєї природи і щиросердного каяття. Не останню роль відіграє й положення про автономну поведінку, від якої вимагаються ініціатива та відповідальність. Звідси – особливі акценти на моральному вдосконаленні особи, що й спостерігаються в неопротестантських спільнотах.

Умовно друга група відповідей на питання, чим є релігія особисто для віруючих (від третини до половини висловлених оцінок релігій), зводиться до суджень типу: ***практично не існує жодної сфери життєдіяльності людини, яка б***, на думку респондентів, ***не була пов'язана з релігією.*** На чільному місці (44%) знову ж таки узагальнені думки про релігію як систему поглядів і переконань, що допомагають віруючій людині відчути зв'язок з Богом. Між відповідями представників різних релігій, безумовно, існує значна різниця. Якщо, наприклад, крішнаїти дають 55%, то буддисти – лише 7,1% таких відповідей. Це є ще одним підтвердженням того, що для послідовників буддизму основний зміст праведного життя полягає в поступовому подоланні в собі будь-якої жадоби буття, будь-яких прив'язаностей, шлях повного відречення і перехід до стану нірвани.

Релігія як система цінностей постає для представників неорелігій і в інших ракурсах: вона є зібранням моральних настанов, за допомогою яких людина керується в своєму житті (41,6%), допомагає заспокоїти душу, свідомість, заглибитися у себе (35,2%); зрештою, дає надію на вічне життя і спасіння (33,2%). Найбільше в цих показниках вирізняються неопротестанти, зокрема в розумінні шляхів спасіння і ролі церкви на цьому шляху. Спасіння особистою вірою в спокутну жертву Христа – один з наріжних каменів всього протестантського вчення. На цю особливість релігії як цінності вказали 55,6% опитаних послідовників неопротестантських течій. З другого боку, для більш раціоналістично мислячих членів сайєнтологічних і синтетичних спільнот показники з означених вище цінностей становлять лише 10 – 15%.

І, нарешті, до умовно третьої групи відповідей можна віднести ті, що ***оцінюють релігію як сферу, в якій віруюча людина може практично реалізувати свої можливості і здібності.*** Особливий інтерес тут становлять думки, які відображають включеність віруючих у різні види позакультової релігійної діяльності, зокрема до надання матеріальної та духовно-моральної допомоги страждденним і нужденним. Ось як це засвідчує узагальнена таблиця цієї групи відповідей:

Таблиця 5

Релігійні напрями	Релігія як засіб включення в соціальну діяльність	Релігія як сфера, в якій віруючий може себе реалізувати
Неохристияни	48,1	20,3
Крішнаїти	55,0	22,5
Буддисти	16,7	4,8
Сайєнтологи	23,5	8,8

Одразу ж помітна різниця між повсякденною практичною діяльністю в рамках релігійної спільноти, пов'язаної з виконанням, прямо скажемо, різної "чорнової" роботи, особливо в сфері благодійно-милосердній, і претензіями на певне лідерство в релігійній громаді. Зовсім незначна кількість відповідей (загалом 15,4%), які можна кваліфікувати як прагнення до реалізації себе в ролі духовного вчителя, проповідника істинного життєвого шляху тощо. Особливо низькими є такі прагнення серед сайєнтологів (8,8%) і буддистів (4,8%). На характері відповідей позначається, безумовно, та обставина, що для представників цих нетрадиційних для нашого народу релігій, в першу чергу буддистів, реалізація віруючими своїх потенційних можливостей на теренах релігійної практики, напевне, ще попереду.

Розглядаючи міркування віруючих щодо релігії як цінності, не можна обминути й тієї, хоч і невеличкої, кількості думок, на яких особливо акцентували респонденти. Зауважимо, що зустрілися категоричні заперечення проти вживання самого поняття "релігія". Член Новоапостольської церкви переконаний, що "віра – це все, а релігія – ніщо". До цього близьке й висловлювання представника східної релігії: "Строго кажучи, буддизм не є релігією, а лише сукупністю наук про звільнення від страждання на благо всіх живих істот". Звісна річ, йдеться лише про ставлення до форми, а не змісту. Всі без винятку респонденти практично одностайні у визначенні суті релігії як віровчення, відданості тій чи іншій системі поглядів. Вона мислиться ними як "шлях до Вічного". Відтак маємо "філософський спосіб мислення" в її оцінках.

Думки респондентів звучать практично в унісон тим, як висловлюються релігійні авторитети, наприклад, буддійські монахи. Один з них в інтерв'ю газеті буддійської громади "Махасанха" з м. Донецька на питання: "Чи можна отримати просвітлення поза релігією?" відповів так: "Буддизм – це не релігія, а спосіб життя, а вже потім – релігія". І далі: "Буддизм – це реалістична філософія, метафізика". (Махасанха. -1995. – N1-2. – С.10-11).

Наведене міркування не визначається послідовністю: з першу однозначне "буддизм – це не релігія", але ж потім – „уже релігія". Проте це не настільки важливо. *Головне, що буддизм справді виступає своєрідною філософсько-етичною системою, яка дає підставу говорити про цілий пласт буддистської духовної традиції.* Вчення Будди за своєю суттю глибоко моральне. Це засвідчує ряд положень віровчення конфесій: "Ніколи в цьому

світі ненависть не перемагається ненавистю"; "Хай людина подолає гнів благодушшям, а зло – добром"; "Можна перемогти тисячі людей в бою, але найбільшим переможцем буде той, хто одержить перемогу над самим собою" і т.д. Саме ці та інші фундаментальні положення буддизму й приваблюють наших співвітчизників.

Якщо говорити про оцінку релігії як системи поглядів, переконань і, нарешті, певного способу життя респондентів, то тут існує й суто прагматична оцінка її. За допомогою релігії, вважає дехто з респондентів, можна успішно вирішувати практичні справи. І якщо на думку представника "Живої етики" релігія – це робота та спільне благо, то член Церкви об'єднання був конкретнішим. За допомогою релігії він "прагне створити сім'ю". Цілком співпадає з таким засадничим положенням цієї Церкви, як створення "істинної сім'ї", й "міжнародні церемонії Святого Одруження" на яких збираються юнаки і дівчата з багатьох країн. Міжнародне Свято Одруження, в якому взяло участь 360 тисяч пар із 163 країн світу, відбулося влітку 1995 р. В столиці Південної Кореї місті Сеулі. (Преподобний Сан М'ян Мун. Істинна сім'я. – К., 1995. – С.14-15). Прикладом для молодих служать сам Мун з дружиною, які вважаються в Церкві об'єднання "Істинними Батьками" і шануються саме в такій ролі їхніми послідовниками.

З метою одержання більш достовірних даних про розуміння релігії як цінності дослідженням передбачалося з'ясування питання про ставлення традиційно віруючих людей, а також тих, хто взагалі не заявляє про свою релігійність, до послідовників неорелігій, факту множинності існуючих нині релігій. Насамперед тут зауважимо, що московський академік Л.М.Митрохін взагалі застеріг від того, щоб не оголошувати релігією кожну доктрину, що апелює до Бога, а будь-якого самозванця – "месією" .

Турбота вчених про збереження та примноження духовних традицій свого народу зрозуміла, проте аж ніяк не личить їм демонструвати так свої прояви нетерпимості до "чужої чортівлі". Саме такий термін вживався ними на одному із Круглих столів щодо нетрадиційних вірувань в Москві. Така позиція вчених вельми небезпечна, бо саме від їх аргументації залежать те, як складатимуться відносини між неорелігіями і суспільством у цілому. Київські дослідники феномену неорелігій до такої матюкливості не спускаються.

В умовах ускладнення морально-психологічного клімату в країні, коли серце й душу переважної більшості людей руйнує гніт незатребуваності й нікчемності, приниження й ображення, нам конче потрібна одна тільки якість – терпіння для того, щоб остаточно не впасти у відчай. Але, як кажуть, тричі мають бути терплячими ті, хто говорить від імені Бога. Терпіння за нинішніх умов – вищий прояв розуму, бо ж воно милосердне. По відношенню до нетрадиційних релігій у суспільства повинен бути виважений підхід. Потрібний центр з неорелігійним банком даних про кожну течію. Потрібні також фахівці, здатні дати кваліфіковану експертну оцінку діяльності тієї чи іншої релігійної течії. Можна побажати засобам масової інформації детально

і всебічно розповідати про діяльність нових релігійних течій тільки за умови їх попереднього всебічного вивчення.

Багато респондентів цілком свідомі того, що та конфесія, репрезентантами якої вони виступають, ще має "відвоювати" собі певну соціальну нішу, в якій можна було б діяти вільно й безперешкодно. Не випадково такі респонденти всіляко виявляли свою лояльність не тільки до традиційних, а й інших новітніх релігійних напрямів. 78,5% опитаних стоять на точці зору, що всі релігії мають рівні права на існування, оскільки вони однопорядкові. Для прикладу наведемо висловлювання тільки представників Церкви об'єднання: "В кожній релігії є доля істини"; "Кожна релігія має існувати в гармонії з іншими"; "Всі релігії є складовими Божого Провидіння".

Думки, як бачимо, виражають суть Церкви, яка навіть своєю назвою демонструє відданість ідеї єднання релігій, особливо християнських. Загалом же і в представників інших неорелігійних спільнот превалює думка про те, що зрештою Бог є один, а тільки шляхи до нього можуть бути різні (і вони всі – рівнозначні).

На користь принципу "Вважаю тільки свою релігію істинною" зафіксовано 12,4% відповідей. І хоч їх начебто не дуже багато, проте їх вже більше, як у двічі від даних, одержаних у дослідженнях Відділення релігієзнавства 1993 року. До того ж, одне суттєве застереження: в минулому відповідали майже винятково представники традиційних церков. І, як бачимо, серед цих останніх досить незначною виявилася кількість прихильників сумнозвісного принципу, що виражав релігійну нетерпимість.

Якщо серед представників неорелігій такі прояви зустрічаються частіше, то це свідчить, з одного боку, про неусталеність позицій їхніх конфесій в суспільстві, а з другого – про деякі очікувані наслідки процесів релігієтворення, коли з'являються синтетичні релігійні угрупування типу Білого Братства, Церкви єднання, Всесвітньої релігії бахаїв та ін.

Показово, що серед неохристиян майже вдвічі більше (25,6%) тих, хто наполягає на винятковості своєї віри. На нашу думку це пояснюється саме тим, що вони належать до традиційної для українського народу християнської віри, бо ж вважають вже одного цього досить, аби їхнє віросповідання визнавалося за єдино суще. Цікаво, що представники неоорієнталістських вірувань приблизно на 99%, незважаючи на свою справді інакорівність у нашому суспільстві, толерантні до множинності існуючих релігій. Серед опитаних буддистів взагалі не знайшлося бодай однієї особи, яка стверджувала б винятковість цієї релігії. Поза сумнівом, це є свідченням певних потенційних можливостей східних релігій більш міцно утвердитися на українському грунті.

В анкетах зустрічається немало й "особливих" думок на зразок: "На жаль, у послідовників деяких релігій, як ось в ісламі, існує антигуманна практика – релігійні війни, приниження жінки тощо" (прихильник буддизму). Або ще: "Негативно ставлюся до будь-якої ортодоксальності, фанатизму" (Віра Бахаї). Серед всього масиву анкет виявилася одна, автор якої так

визначив свою релігійну належність: "сатанізм". Можна це сприйняти як реальність, оскільки і судження про інші релігії ("більшість релігій ставить людину нижче, ніж вано є насправді, і вона, в принципі, на це згодна") виступають вагомим аргументом.

Близьким за змістом до попереднього було запитання анкети *"Як Ви ставитесь до послідовників інших віросповідань?"*. Тут в узагальненому вигляді одержано таку відповідь:

Таблиця 6

Релігійні напрями	**Ставлення до послідовників інших віросповідань**					
	Позитивне	***Не звертаю на них уваги***	***Негативно***	***Вважаю їх віру чужою нашому народу***	***Не замислювався***	***Не відповіли***
Неохристияни	85,0	4,5	0,8	1,5	3,0	5,2
Крішнаїти	90,0	2,5	-	-	2,5	5,0
Буддисти	78,6	7,1	-	-	12,0	2,4
Сайєнтологи	91,2	-	-	-	-	8,8

Як бачимо, *ставлення до послідовників інших віросповідань визначається ще більшою толерантністю, ніж до множинності існуючих нині релігій (позитивно загалом маємо 85,6% відповідей).* Відверто негативну позицію зафіксувало тільки 0,8% опитаних неохристиян. Ще одна позиція заслуговує на особливу увагу. Йдеться про тих, хто віру інших сповідань вважає "чужою нашому народу". Знову ж таки представників таких думок (хоч і незначну кількість – 1,5%) зустрічаємо серед неохристиян. Якщо взяти до увагу тих, хто не замислювався над проблемою або ж ухилився від відповіді, серед яких, ймовірно, можна припустити наявність негативного ставлення до послідовників інших сповідань (а таких серед всього масиву опитаних виявилося зовсім небагато), то стає зрозумілим, що серед представників нових релігійних спільнот існує в цілому толерантне ставлення до супротивних релігійних переконань. В цьому приховано великий потенціал можливого майбутнього порозуміння, а зрештою – і співпраці різних церков, релігійних течій в інтересах незалежної української держави, в інтересах самої віруючої людини.

Проблема толерантності в релігійних відносинах завжди була, а для нашої країни й понині залишається вельми актуальною. Дослідники постійно звертають на неї увагу, виявляючи тут певні тенденції, закономірності. Так, московські соціологи Л.Бизов і С.Філатов відзначають, що практично всі конфесійні групи демонструють високий рівень терпимості до інших релігій і, відповідно, до різних народів. При цьому ними виявлено несподівано, здавалось би на перший погляд, закономірність: більшу терпимість до різних

віруючих виявляють саме невіруючі, а також "християни взагалі". Що стосується конфесійно орієнтованих віруючих (серед таких вони називають православних і баптистів), то індекс терпимості щодо віруючих іншого сповідання серед них дещо нижчий (Див.: Религия и демократия. На пути к свободе совести.- М., 1993. – С.32).

Дослідженнями Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ 1993 року зафіксована така ж закономірність, про яку вже говорилося вище. Ситуацію можна пояснити тим, що нині свої атеїстичні переконання в переважній більшості демонструють люди, переконання яких ніколи не відзначалися особливою войовничістю щодо релігії, хоч добре відомо, що цього домагалася офіційна комуністична ідеологія. Були в ті часи і, напевне, й зараз залишилося немало невіруючих. Їх скоріше слід назвати переконаними атеїстами, адже вони не йшли на компроміси зі своєю совістю, не демонстрували конформності свого світогляду. До релігії, як в традиційних її формах, так і в нових виявах, вони виявляють свою повагу, толерантне ставлення.

Завжди актуальною була й залишається проблема соціальної ролі релігії, тієї ролі, яку вона виконує в суспільстві і житті окремої особи. На підставі цього можна зробити узагальнення і про цінність релігії, її соціальну значимість. Але *зробимо одне застереження. Навіть серед людей, які визнають цінність релігії, поширений інструментальний підхід до неї саме як до засобу поліпшення якості життя і розв'язання соціальних чи національних колізій. Такий підхід надто спрощений, бо розглядає релігію виняткове як первинний інструмент для досягнення поставленої мети. Він, по суті, пригнічує волю і творче устремління особи.* Свобода совісті може бути забезпечена за тієї умови, коли людина має можливість реально познайомитись з релігійним досвідом і релігійними пошуками. Дуже важливо, щоб цей досвід (а саме він здобувається в багатьох неорелігійних спільнотах) був зрозумілий сучасній людині. Це не означає, що релігія і релігійні організації мають пристосовуватися до рівня середньої людини шляхом спрощення релігійних істин з метою придання їм якоїсь привабливості.

Напевне, вихід із ситуації полягає в тому, щоб допомогти людині піднестись у своєму розумінні релігії як цінності. Проте тут не годяться відомі стереотипи, на які такою багатою була комуністична система, про привнесення ідеї в свідомість людини. *До розуміння релігії як цінності людина має підійти сама, спираючись на весь свій життєвий досвід.* Крах комуністичних "святинь" позбавив багатьох людей звичних орієнтирів.

Національному почуттю, яке за силою впливу на свідомість однаковою мірою може сперечатися з релігійним, вони через відомі причини ще не пройнялися. А тому для такої ситуації напевне, підходять слова Е.Фромма: "Людина не в змозі стерпіти те, що вона полишена на власні сили, що вона повинна сама надати смислу своєму життю, а не отримати його від якоїсь вищої сили. Саме тому людям потрібні ідоли й міфи" (Фромм Э. Бегство от

свободы. – М., 1989. – С.11). Щоб не набули поширення міфологеми й ідолопоклоніння на зразок тих, що були за комуністичної доби, потрібне справжнє розуміння такої цінності, як релігія, котра виступає джерелом духовності, пластом культури, в якій людина аж до самої смерті здійснює своє повсякденне життя.

Логічним на завершення розгляду питання про оцінку релігії як цінності буде звернення до даних нашого опитування 1993 р. (нагадаємо, що тоді опитувалися різні категорії населення, як віруючі, так і невіруючі). Характерно, що серед варіантів відповідей свідомо були запрограмовані навідні, які йшли аж до заперечення традиційних релігій, заміни їх новими, на які так багате наше життя. Переважна більшість респондентів переконані, що без релігії людству не обійтися. При цьому перевагу вони віддають традиційним для нашого народу релігіям, зокрема християнству. Водночас певний інтерес має і така думка: "Традиційні релігії не відповідають потребам часу, потрібні нові релігії". Але прихильників неорелігійних спільнот можуть розчарувати такі данні: "Повністю незгодні" з наведеною думкою – 59,5% опитаних, тоді як "Повністю згодні" – лише 4,6%. Що стосується золотої середини, то ситуація складається тут на користь думки "Швидше незгодний, ніж згодний", а не навпаки – 26,1 і 9,8%. Проте прихильникам неорелігій нічого впадати у відчай. Наведені дані в цілому відображають ситуацію, а в ній, тобто в умовах незалежної Української держави, практично всі неорелігійні утворення почувають себе справді комфортно.

Звертає на себе увагу те, що у відповідях респондентів переважає думка про вільний вибір релігії людиною. Вони в своїй більшості дотримуються точки зору: вибір тієї чи іншої релігії або її заперечення – це особиста справа кожного. Тут, мабуть, проявляється, з одного боку, світоглядна невизначеність, коли, як це вірно відзначають С.Філатов і Д.Фурман, стає все більше людей, які не віруючі і не невіруючі, вони не вірять ні в що до кінця і вірять у все відзразу (Див.: Филатов С.Б., Фурман Д.Е. Религия и политика в массовом сознании// Социологические исследования. – 1992. – N2. – С.10). Можна з великою долею ймовірності припустити, що така тенденція знаходить свій вияв не тільки в сфері релігії, а й в інших сферах життя. Так, в політичній свідомості світоглядна невизначеність не дозволяє багатьом розібратися в суті різних суспільно-політичних рухів і течій, виробити до них своє ставлення. Щоправда в останньому випадку спрацьовує також і механізм перенасичення політикою, надмірної політизації суспільного та особистого життя. Проте це вже предмет іншої розмови, бо головне для нас – визначити тенденцію, яка стає певною закономірністю.

3. НАУКА В КОНТЕКСТІ НЕТРАДИЦІЙНИХ ВІРУВАНЬ

Згідно з філософською традицією, що сформувалася і закріпилася в європейській культурі ще з часів Просвітництва, сама постановка питання про наукові знання в контексті будь-яких релігійних вірувань здається навряд чи є правомірною. Відповідно до цієї традиції вважалось, що „світло науки" автоматично і незаперечно розсіє „темряву марновірства".

Для подібного розуміння наслідків розвитку науки були помітні підстави. "Критичний рух, що сьогодні наблизився до свого кінця, – зазначає М.Подані, – був, мабуть, найбільш плідною лінією розвитку людського розуму. Останні чотири чи п'ять століть, протягом яких зруйнувався весь космос середньовіччя, принесли інтелектуальні і моральні здобутки, яких не знав жодний однаковий за тривалістю період людської історії (Подани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии. – М., 1985. – С.276-277). Але науковий, науково-технічний прогрес в Новий і Новітній час продемонстрував в драматичних формах свій інший бік.

Парадокс подальшого культурного розвитку полягав в тому, що, попри всі інтелектуальні і моральні набутки, пов'язані з розвитком науки і техніки саме в ці історичні епохи він виявив дегуманізовану сутність науково-технічного прогресу. Зокрема, тут мова йде про такі велетенські "соціотехнічні катастрофи", як перша і друга світові війни. Так, першу з них англійський філософ та історик Р.Дж.Коллінгвуд слушно вважав "безпрецедентним тріумфом природознавства". Ф.Бекон обіцяв, що знання стане силою. І воно дійсно стало силою руйнування тіла і душі людей, більш ефективно, ніж це досягалося попередніми засобами" (Коллингвуд Р.Дж. Идея истории. Автобиография., – М., 1980. – С.373). Більшою мірою ця характеристика стосувалася Другої світової війни, а також безпрецедентної гонки озброєнь другої половини XX століття і загострення в цей час глобальних проблем, які зробили все людство потенційно смертним.

В оцінках науки в культурі XX сторіччя виявилась як сцієнтистська, так і антисцієнтистська позиції. Але і та й інша, кожна по-своєму, знову таки перетворювали науку на джерело міфів, нетрадиційних, квазірелігійних уявлень. В першому випадку наукові знання, фрагменти системно-раціоналізованих уявлень про світ запозичувались в контекстах строкатих містичних, містико-релігійних, релігійно-містичних, чисто релігійних концепцій, експлуатуючи авторитет науки. В другому – відбувалося віддзеркалення жаху перед наслідками науково-технічного розвитку, активізувалися пошуки альтернативних підходів до навколишнього світу, які знаходилися поза межами науки. Спостерігалося навіть намагання відкинути взагалі всі інтелектуальні надбання людства.

Подальший розвиток традиційно-доктринальних релігій, що мають вже багатовікову історію, порівняно нових течій і культів, різних містичних угруповань з численними прибічниками, також активізація міфотворення, що

набуває характеру психічних пандемій, зумовлюють необхідність уточнення просвітницьких поглядів на співвідношення наукових знань і релігійних вірувань. В новітній час процес секуляризації суспільної свідомості, дієвим чинником якого є "онаучнення", "сайєнтифікація" всіх сфер соціуму, став загальноцивілізаційною тенденцією, беззаперечним фактом розвитку культури. Проте тут не виключаються відступи, локальні зворотні рухи. Про це свідчить, зокрема, "ісламський фактор" в сучасному світі, клерикалізація “постперебудовного” суспільства тощо. Крім того, слід враховувати й те, що розвиток науки і техніки, освіти, засобів масової інформації, поширення кросскультурних зв'язків у сучасному світі ведуть не тільки до "розмивання", долання, зникнення релігійного світогляду, але й до його істотної, а подеколи і непередбаченої трансформації.

Підвищення ролі науки і техніки в суспільному розвитку, набуття останнім соціотехнічного характеру позначилися на світоглядній свідомості суспільства, вперше в історії людства як масовий тип світогляду починає утверджуватися й зміцнювати свої соціальні позиції науковий тип світогляду, що сакралізував навколишній світ. Його теоретична консолідація відбувається на засадах природничонаукового матеріалізму, а також некласичних філософій, започаткованих у другій половині XIX століття – позитивізму, діалектичного матеріалізму та інших.

Сам науковий світогляд має розвинуту структуру, "ядром", центром якої є наукова картина світу. Власне НКС виступає основою узагальнених уявлень про світ, являє собою систематизований комплекс наукових знань, як природничих, так і суспільних. Водночас НКС є важливою формою світоглядного знання, "напрацьований суспільством засіб відтворення багатомірного середовища людського помешкання і засіб орієнтації, духовно-практичного буття в цьому середовищі" (Научная картина мира. Логико-гносеологический аспект. – К., 1983. – С.23). Тому не дивно, що процеси, які розгортаються, як в "надрах" функціонуючої НКС, так і на її периферії, на "межах" з іншими формами культури, мають безпосередній вплив на відтворення широкого спектру нетрадиційних вірувань, містичних та неомістичних концептів.

Розвинута НКС виконує в науковому дослідженні низку важливих функцій: евристичну, пов'язану з роллю НКС як дослідницької програми; систематизуючу; функцію об'єктивування знань і їх включення в культуру. Ці функції, що нерозривно пов'язані між собою, сприяють не тільки дедалі поглибленому пізнанню навколишнього світу, а й відтворенню нетрадиційних вірувань, "вторинних", в тому числі й натуралістичних міфів. Саме евристична функція НКС дає можливість здійснювати відбір об'єктів, предметів дослідження, концентрувати увагу на одних і "не помічати" інших; систематизуюча – певним чином упорядковувати й мінтегрувати накопичені знання, виявляти "білі плями" в НКС, чітко проводити межу між відомим і невідомим, принципово можливим і неможливим; "культуротворча". Остання

часто-густо реалізується в неадекватних формах, сприяє залученню фрагментів НКС в містичні чи неомістичні концепти.

Реалізація еврістичної функції НКС супроводжується виникненням на початкових стадіях дослідження наміру гіпотетичних побудов, припущень, здогадок, "роздумів вголос", теоретичних моделей, що не пройшли ще перевірку часом, точним експериментом. Саме така "гносеологічна збуреність" є істотною ознакою "науки переднього краю", яка існує поряд з "твердим ядром" та "історією науки". "Наука переднього, краю”, як важливий елемент онтології наукового знання, "утримує", як це слушно зауважує В.В.Ільїн, невиявлене, необґрунтоване неістинне; крім того, що увійде в прийдешню науку, вона змістує те, що лишається поза наукою. Історія науки утримує виявлене необґрунтоване й неістинне – баласт, що не увійшов в тверде ядро від науки переднього краю" (Ильин В.В. Критерии научности знання. – М., 1989. – С.98-99). Таким чином, істотні риси "науки переднього краю", її взаємодія з "твердим ядром" та "історією", здатні істотно вплинути на відтворення нетрадиційних вірувань в декількох напрямках.

Численні і строкаті нетрадиційні вірування, а серед них особливо натуралістичні міфи, що відображають кризовий стан постперебудовної масової свідомості, мають гносеологічною підвалиною саме надмір гіпотетичних побудов, які активно функціонують за межами науки, в збуреній свідомості сьогодення. Це – по-перше. По-друге, нетрадиційні вірування "консервують" першу стадію наукового дослідження, іноді дискредитують у очах громадськості саму проблему, на вирішення якої вони претендують, утруднюють потрібний для наукового пізнання перехід до теоретичних доказів, експериментів. По-третє, науковий міф, нетрадиційні вірування претендують на легкий перегляд "твердого ядра науки", сталої НКС в цілому. В-четвертих, квазі-релігійні, неорелігійні, містичні, містико-релігійні концепції звертаються до науки, надають "другого дихання" концепціям, що відкинуті розвитком науки і які, здавалося б, остаточно перейшли у фонд архівного знання.

Всі ці тенденції, що відбивають роль "науки переднього краю" у відтворенні нетрадиційних вірувань, сфокусувалися в натуралістичному міфі. Останній сьогодні – це складна, рухлива, багатомірна система, що має світоглядну природу й істотно впливає на стан масової свідомості. Серед цих міфів постають як відносно стійкі формоутворення, так і ефемерні, змінні, що не набувають більш-менш стійких форм. Ці утворення мають нисхідний механізм формування, ілюзорно задовольняють надто різноманітні соціальні потреби. Сфери їх поширення також бувають різними – від всього суспільства і до його окремих прошарків. Натуралістичний міф активно використовує гіпотези, що виходять за межі сталої НКС. Внаслідок цього ступінь їх наукової обґрунтованості не є високим. Серед таких гіпотез: про "енерго-інформаційне поле", яке поєднує між собою всі явища Всесвіту, всі сфери буття; про "біополе", віра в яке викликає ажіотаж навколо імен народних "цілителів", "екстрасенсів", магів, чаклунів, "ясновидячих" тощо;

про "паранормальні здібності людини", – телепатію, телекінез (психокінез), яснобачення, “енергоінформоційний обмін”, що відбувається поза межами п'яти органів чуття; про "хрональне поле" з надприродними властивостями та "ахронсільні", "атемпоральні", "аметричні" аспекти; про "паралельні світи", що існують в універсумі "поруч" з астрономічним Всесвітом, який вивчає сучасна наука; про "променистий розум", що виникає на вищих щаблях еволюції позаземних цивілізацій (ПЦ); про "Бермудський трикутник", а тепер і "Пермську зону" як місце діяльності на Землі інопланетного (нелюдського, надлюдського) розуму; про "космічних дітей" з потерпілих аварію інопланетних космічних кораблів, що потрапили до земних вчених; про "палеоконтакти" – кросскультурні зв'язки землян в різні епохи минулого в різних регіонах планети з представниками позаземних цивілізацій; про "попередні цивілізації", що виникали на Землі в геологічному минулому на автохтонній чи позаземній основі; про Марс як сферу діяльності позаземного розуму в геологічному минулому і, навіть, в сьогоденні; про можливість і здійсненність "подорожей у часі", в тому числі з метою впливу на минуле і сьогодення; про "життя після життя" і можливість спілкування з "лєптонними двійниками" покійників, що перебувають у інших просторово-часових вимірах; про "снігових людей" – реліктових гоміноїдів або інфільтрантів з інших "паралельних" світів, а чи ж просторово-часових вимірів; про чудеса "кріптозоології", серед яких вбачають навіть русалок як підвиду "людини розумної"; про "істот-мутантів" (як людей, так і різних тварин), що виникли внаслідок забруднень (хімічних, радіаційних) навколишнього середовища тощо.

Подібні світоглядні формоутворення, що наполегливо тиражуються засобами масової інформації, можна було б перелічувати і далі. Але серед цієї групи більш-менш стійких натуралістичних міфів провідне місце займає *"мереживо" концепцій НЛО,* що тлумачать аномальні явища навколишнього середовища (АЯНС) – в атмосфері, океані, близькому Космосі як прояви діяльності розуму. Сукупність цих концепцій в "постперебудовній" суспільній свідомості відіграє, певною мірою, роль смислоутворюючого "ядра" не тільки зазначених вище соціокультурних формоутворень, а й абсолютно впливає як на релігії "нового віку", так і на традиційно-доктринальні релігійні системи.

Інша група перехідних, порівняно нестійких формоутворень, що бентежать масову свідомість, також надто строката. Сюди входять повідомлення про ті чи інші технічні досягнення, які при їх ретельній перевірці не підтверджуються. Серед них: *"холодний термояд", отриману нарешті "високотемпературну надпровідність", побудований "гравітаційний" або "безопорний" двигун.* Продукують також уявлення про "біологічний ядерний реактор", про "психотронні.генератори", містифікується реальна історія освоєння космічного простору тощо. Іноді такі побудови приймають досить скандальний характер, зокрема у спробах створити на нових техніко-технологічних засадах "вічний двигун". В основі

таких повідомлень, що поєднуються поняттям "соціотехнічні міфи", належать підвищені сподівання на швидке задоволення реальних потреб і сподівань людства принципово новими засобами. Є тут і відверто обскурантистські повідомлення, зокрема про "астронавтів третього рейху", які перебували на орбіті більше чотирьох десятиліть. Подібні інформації ігнорують логіку науково-технічного розвитку людства і суперечать взагалі здоровому глузду.

Процес "запозичення" нетрадиційними віруваннями наукових знань активізується в у мовах зміни НКС, зокрема пов'язаної зі становленням постнекласичної науки. Але, як і попередні, пануюча НКС не руйнується водночас, якщо який факт або низка фактів не знаходять собі місця у цій картині. Зіткнення науки з чимось незрозумілим, "аномальним", принципово новим викликає суперечливу реакцію. З одного боку, наука певний, більш-менш тривалий час старанно закриває очі на явища, які не можуть бути включені в функціонуючу НКС, прагне завжди звести незбагнене, "аномальне", "дивне" до чітко визначеного, витлумачити його на усталених основоположних істинах функціонуючої НКС.

З другого боку, водночас в науковому співтоваристві, а то й у суспільстві взагалі настирливо прокламується теза про те, що нові факти неспроможні похитнути існуючі погляди, що наука буде розвиватися так, нібито цих фактів насправді немає і ніколи взагалі не було. За цих умов пожвавлюється натуралістичний міф, низка нетрадиційних вірувань, що посилюють критику як пануючої НКС, так і її окремих важливих елементів. Водночас посилюється "викривальний ухил" з боку наукового співтовариства щодо цих світоглядних формоутворень та їх прихильників. У цьому зв'язку слід згадати особисту долю американського фахівця в галузі аерокосмічної техніки Д.Мак-Дональда, який розвивав техногенну інопланетну гіпотезу походження НЛО і був доведений колегами до самогубства.

Але загальна зацікавленість всім, що виходить за межі природного в напрямку до "чудесного", що дійсно (або уявно) протистоїть звичайному уявленню про світоустрій, зафіксованому в НКС, різко зростає у епохи соціальних потрясінь. Незважаючи на це, деякий час зберігаються підходити до проблеми аномального, які були напрацьовані в 60-тих роках XX століттях і зафіксовані в тезах А.І.Китайгородського про те, що аномальне для науки – неістотне, оскільки воно є не чим іншим, як "нісенітницею", "глушиною", "дурницею", "брехнею" тощо (Див.: Крымский С.Б. Формы культурно-исторической посредованности научного знания // Філософ. науки. – 1989. – № 7. – С.63-65.). Поступово одностайність в оцінках аномального втрачається. Одне й теж коло явищ (пов'язаних, наприклад, з проблемою "паронормальних здібностей людини) витлумачується з діаметрально протилежних позицій. В одному випадку вся парапсихологія (або біоелектроніка) розглядається як один з каналів проникнення в біологію релігійно-містичних ідей, в сфері якої "багато що має конфузний характер, демонструє неприпустиму для вчених ступінь легковір'я і навіть

марновірства". В іншому ж – постає як своєрідний поріг принципово нової, умовно названої "магічної фізики". Цей різнобій не є випадковим. Він зумовлений становленням нових світоглядних орієнтирів, як поступово вимальовуються в сучасній культурі. Одним з покажчиків таких "зсувів" в світоглядній свідомості є та обставина, що філософи і методологи, культурологи і природознавці все наполегливіше підкреслюють самоцінність – світоглядну і соціальну – аномальних явищ. "Мені здається, – зауважує І.Т.Касавін, – що вони сигналізують про можливість іншої, альтернативної культури, іншої цивілізації (Касавин И., Степин В. О магии, астрологии и ... наука // Знание – сила." – 1992. – № 5-7. – С.38). Концептуальні побудови, що претендують на принципово нове і вичерпне витлумачення аномальних явищ, за слушною думкою О.М.Дмітрієва, "не тільки розширяють можливість наукового осягнення нових явищ природи, а й вимагатимуть нових перетворень в галузі загальної інтелектуальної навігації людства, вимагатимуть нарощування загального багажу культури" (Дмитриев А.Н. Включение необычных явлений в концептуальные перспективы культуры // Наука и ее место в культуре. – Новосибирск, 1990. – С.262). Всі ці надзвичайно складні процеси, що сигналізують про зміну цивілізаційного типу розвитку, про принципово нові світоглядні орієнтири в контексті містичних, містико-релігійних, релігійно-містичних побудов, неорелігій побувають як адекватного, так і хибного віддзеркалення.

Ступінь обґрунтованості різних складових частин, компонентів, "блоків" НКС є різною. Це також слід враховувати при аналізі процесу "сайєнтифікації нетрадиційних вірувань. Сучасна НКС є "фрагментарною. Ті її частини, що формуються на засадах фізики і астрономії, далеко не у всьому "стикуються" з світоглядними уявленнями біологічних наук, а психологічна картина світу є радикально відмінна від хімічної. Світ людської культури, в якому живе і діє людина, опиняється відокремленим від картини того позбавленого ціннісних вимірів нескінченого Всесвіту, яку малює природознавство. Водночас світоглядний характер самої НКС вимагає її цілісності. Саме холізм як принцип побудови НКС був одним з чинників пожвавлення "вторинного", натуралістичного міфу, багатьох інших намагань "олюднити" Всесвіт, що спостерігалися протягом як Нового, так і Новітнього часів. Власне тому всі функціонуючі в різний час картини світу "доповнювалися" екзистенційними роздумами про місце людини в світобудові Б.Паскаля, "духобачення" Е.Сведенборга, спіритичними "вправами", блуканнями в світах інфернуму Д.Андреєва, мріями про "братів по розуму" в НФ, яка стала невід'ємним елементом культури ХХ сторіччя, а також численними натуралістичними міфами сьогодення і релігіями "Нового віку".

Серед нетрадиційних вірувань, що істотно впливають як на стан масової свідомості взагалі, так і на супутні форми, помітне місце посідає **натуралістичний міф. Його істотною ознакою, порівняно з іншими нетрадиційними віруваннями, є амбівалентний характер.** З поняттям

"міф" тісно зрослося уявлення про хибну модель світу, хибну картину дійсності, – і для цього, як свідчить історія культури, є підстави. Водночас ця теза певною мірою затіняє творчій потенціал натуралістичного міфу. Його виникнення в тій чи іншій сфері пізнання є покажчиком її неблагополучного стану. Так як свого часу антропософія, так і сучасні концепції "паранормальних здібностей людини", "життя після життя" та інші свідчать, насамперед, про дефіцит знань про людину, зумовлений мілітарним "перекосом" науки. А "власне нестача або повна відсутність" таких знань "в сфері явищ, що стосуються світу людини, як це попереджував відомий соціолог П.Сорокін (Сорокин П.А. Начало великой ревизии //Alma mater – 1991. – № 9. – С. 96), робили і роблять людей цілком безсильними над своєю історією і самим собою". Нестачу реальних знань пропонують "поповнити" і нетрадиційні вірування.

Але на відміну від останніх, *натуралістичний міф не тільки відображає неспроможність хибно орієнтованої науки у вирішенні незрілих суспільних проблем, а й виступає формою її критики*. Слід також мати на оці й те, що натуралістичний міф ще за часів ієнських романтиків (про що засвідчила натурфілософія Ф.Шеллінга) був мрією про цілісне, єдине, гуманістичне знання, яке є противагою знанню емпіричному, дегуманізованому. Саме це прагнення до "гуманізованого холізму" веде до того, що, як це зазначив О.Ф.Лосєв, "наука не існує без міфу, наука завжди міфологічна" (Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С.32).

Конструктивний бік натуралістичного міфу полягає не тільки в його "діагностичній" функції, в критиці негараздів в функціонуючій НКС. Аналогічна логіка традиційного міфу, яка так чи інакше відтворюється в структурах "вторинного" міфу, що здається на перший погляд абсурдною, має певні засади в сучасному науковому пізнанні. "Алогічна логіка світу чудесного, – наголошував Я.Е.Голосовкер, – створює нову міфологію науки", а "нова наука про мікрооб'єкти створює нову міфологію науки – світ інтелектуалізованих об'єктів" (Голосовкер Я.Э. Логика мифа.- М.,1987. – С. 70-71). Евристичний потенціал міфу, в тому числі і "вторинного", реалізується не тільки в фізиці, а й в космології, космогонії. Про це свідчить, зокрема, творчість Д.Бома, Ф.Капрі, К.Прибрана, А.Салама, Дж. Чу та інших науковців, пов'язаних зі східною містико-філософською традицією.

Роль міфу в інтелектуальному життів у культурі Новітнього часу визнає відомий методолог науки, автор "анархістської теорії пізнання" П.Фейєрабенд, звертаючись до досвіду буття новітньої науки, до онтології наукового знання. П.Фєйерабенд піддає критиці претензії науки на єдиний інтелектуальний авторитет. Це тим більше, що останній часто-густо санкціонувався державою. Зауважимо, що подібні претензії автор "анархістської теорії пізнання" вважає недемократичними і негуманними. Він постулює несумісність, з одного боку, науки як єдино припустимого джерела пізнання, а з іншого – свободи людини, її права на вибір власних думок,

опіній, переконань. Тому хоча наука й спроможна "витіснити" міф у сфері матеріального (техніко-виробничого) базису сучасного суспільства, вона, тим не менше, не може претендувати на центральне місце в його духовному житті, в сфері вірувань і переконань приватної особи" (Див.: Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М., 1986. – С.131). Але експансія як міфу, так і пов'язаних з ним нетрадиційних вірувань, що спостерігається у культурі Новітнього часу, потребує подальшого аналізу цього процесу. Водночас специфіка буття цих світоглядних формоутворень у масовій свідомості робить неплідною змішування гносеологічних і соціальних аспектів їх аналізу.

Розвиток природознавства, прогрес соціогуманітарних наук не тільки в тій чи іншій формі виявляє неоднорідність функціонуючої НКС, але й її неповноту, притаманні їй "білі плями". В самій структурі НКС, відзначає С.Б.Кримський, "завжди є певний "зазор", кут розходження того, що спостерігається і не спостерігається, заповнення якого в кожну історичну епоху є наслідком культурно-історичного розвитку" (Крымский С.Б. Формы культурно-исторической посредованности научного знания // Філософ. науки. – 1989. – № 7. – С.63). Так, існуючий "люфт" в функціонуючій НКС між теоретичними уявленнями і спостереженнями спонукав у XVIII сторіччі – викинути на смітник багатющі колекції метеоритів після відповідного рішення французької Академії наук, яке "закрило" ці явища; неодноразово "приймати" сигнали з Марсу, що за теоретичними уявленнями класичної науки був помешканням для більш розвинутих істот, аніж людина; "спостерігати" спадкову передачу набутих ознак рослинами тощо. Саме ці розходження між теоретичними уявленнями та спостереженнями, їх міфологічне "долання" ведуть до інверсії "очевидного" в "неймовірне" і навпаки. Саме такі "переходи", які неодноразово зустрічаються в культурі Нового і Новітнього часів, сприяють відтворенню нетрадиційних (релігійних, квазірелігійних) вірувань і включенню в них фрагментів НКС.

Особливо яскраво відзначена вище закономірність виявилася в тлумаченні АЯНС в науці і за її межами. В сучасній НКС спостерігається розходження між досить розвинутими і змістовними уявленнями про позаземні цивілізації, що ввійшли у підвалини сучасної культури, стали теоретичним об'єктом сучасної науки, з одного боку, і практичними результатами їх пошуків (відсутність радіо- і інших сигналів; проявів астроінженерної діяльності; переконливих слідів "палеовізиту"; іншопланетних зондів у Сонячній системі) – з другого. Саме цей "люфт" безперервно заповнюється широким спектром тлумачень нагромаджених за півсторіччя спостережень АЯНС, що істотно впливають на стан масової свідомості "постперебудовного" суспільства і виступають основою як нетрадиційних форм релігійності, так і стимулом розвитку богословської думки традиційно-доктринальних релігій.

З комплексу причин, що сприяють "асиміляції" наукових знань в контекст строкатих нетрадиційних вірувань, слід назвати й ті, що пов’язані з

буттям НКС як елементи культури. Але "людинотворчі" можливості пізнання природи, що пов'язані із значним збагаченням НКС, як свідчить досвід, не реалізуються автоматично. Те, що складає наукове знання і викладено в формі теорій і концепцій, у власному сенсі цього слова не є сформована суспільна свідомість. Вона стає такою лише в міру перетворення в спеціалізовану, а потім – і масову свідомість. Але на цьому шляху ми зіштовхуємося з чисельними перепонами, які теж сприяють відтворенню нетрадиційних релігійних уявлень.

Насамперед подальша диференціація науки, розширення сфери логіко-математичних методів посилюють розлад між буденною свідомістю, "здоровим глуздом", чуттєво-наочними уявленнями, з одного боку, і науковим мисленням, теоретичними абстракціями, їх термінологічними "таємницями", з другого. Втрата чуттєвої наочності і конкретності веде до подальшого ускладнення і наукової термінології. Стіна математичних формул, спеціальних термінів часто-густо відгороджує знання "еліти" від "невігластва натовпу". Відбувається своєрідна сакралізація наукового знання, яка відіграє значну роль у відтворенні нетрадиційних вірувань. Наукове знання, що трансформувалося подібним чином, вже не може істотно вплинути на нерефлексивні шари культури, механізми її трансляції, що існують у досить широких верствах змаргіналізованого населення. Про це свідчить не тільки досвід сьогодення, а й інших історичних епох. Досить при цьому згадати соціокультурну ситуацію пізньої античності, межу тисячоліть у Середньовіччі, межу XIX – XX століть.

У відтворенні нетрадиційних вірувань значну роль відіграють істотні характеристики масової свідомості. Вона виявилася більш жорсткою, неподатливою для впливу з боку теоретичних форм свідомості. Механізм "блокування" наукових ідей і надання переваги буденному починає діяти більш активно в кризові періоди розвитку суспільства і для цього, знову ж таки, є певні підстави.

Істотним чинником механізму блокування впливу системно-раціоналізованих ідей на буденну свідомість (що надає, водночас, можливість для соціального маніпулювання масами з боку "постперебудовних" еліт) є есхатологічні механізми, осягнути і проаналізувати які може теорія когнітивного дисонансу. Саме вона дає можливість виявити причини пожвавлення нетрадиційних вірувань, глибше зрозуміти механізми їх відтворення.

У свідомості сучасної людини, що перебуває на зламі історичних епох, помітно загострилася суперечність, яка "забарвлює" всю історію ново- та новітньоєвропейської культури, стала, як це констатував К.Г.Юнг, «вже таким знанням і картиною світу, як і ними створювані» (Юнг К. Г. Современность и будущее. – Минск, 1992. – С.40). Дисонанс у європейській культурі між такими її істотними чинниками, що в теоретичній формі ще в XVIII ст. було усвідомлене І.Кантом, руйнується з введенням третього когнітивного елементу, що «примирює» дисонуючі елементи найскладніших

теологічних побудов традиційно-доктринальних релігій, зорієнтованих на науку (наприклад, тейярдизм), які дедалі більше доповнювалися позавіросповідним ірраціоналізмом, позарелігійною містикою. *Подальше поглиблення кризи технічної цивілізації все більше вимагало "сильнодіючих" засобів долання дисонансу між знанням і вірою, між належним та існуючим – наукоподібної містики, неорелігій, натуралістичних міфів тощо.* Так зокрема, тотальний інтерес до інопланетян, що фіксується в чисельних містичних концепціях АЯНС-НЛО, викликаний не просто людською цікавістю. В ньому, природно, проглядається надія на те, що старші "брати по Розуму" допоможуть нам подолати суто земні проблеми, що в Універсумі є Вищі сили, які зможуть вирішити наші проблеми за нас, вберегти людство від майбутніх потрясінь і загибелі.

Строкаті нетрадиційні вірування, що поширюються нині в Україні переконливо демонструють здатність задовольняти потреби, які в "нормальних" умовах задовольняють традиційно-доктринальні релігії. Зокрема, мова йде про "психотерапевтичну" функцію останніх. Людина, що дійшла навіть до такого уявного вирішення дисонансу, буде відчувати психологічне полегшення. Тому дедалі більша кількість людей, які відчули навіть тимчасове поліпшення свого психологічного стану, будуть свідомо чи несвідомо прагнути інформації, яка збільшує консонанс. У цьому проявляється спорідненість психологічної дії традиційно-доктринальних і нетрадиційних вірувань. "В такій мірі, в якій релігія стосується почуттів людини, – зазначав Б.Рассел, – ні переконання людини, ні наука на неї не впливають" (Рассел Б. Почему я не христианин. Избранные атеистические произведения. – М., 1987. – С.137). Тому як у вірних традиційно-доктринальних релігій, так і у прибічників нетрадиційних вірувань ми віднаходимо прагнення уникнути інформації, здатної посилювати дисонанс. Це, безумовно, сприяє підвищенню життєздатності нетрадиційних вірувань, є запорукою їх подальшої експансії в збуреній свідомості «постперебудовного» суспільства.

Нинішнє поширення нетрадиційних вірувань загрожує раціональним підвалинам людського буття, самій можливості мінімізувати катастрофічні наслідки зміни цивілізаційного типу розвитку, свідками якого ми є. Оцінюючи захоплення нетрадиційними віруваннями з боку наших сучасників, видатний астроном К. де Ягер підкреслює: "Психологічне здоров'я нації надзвичайно важливе. І якщо люди, що страждають від реальної хвороби, звертаються до знахаря чи астролога скоріше, ніж йдуть до лікаря, якщо вони звертаються за допомогою до медіуму замість того, щоб пізнати самого себе, то це страшно. Навчити людей думати правильно – в наших спільних інтересах (Корнелис Ягер де. Наука, околонаука, псевдонаука // Земля и Вселенная. – 1992. – № 2. – С.103). Саме на це повинне бути спрямоване і вивчення нетрадиційної релігійності.

Інтенсивне залучення наукових знань в контекст чисельних нетрадиційних вірувань, "вторинних" міфів – складний і багатомірний

процес, що невпинно розгортається в сучасній культурі. "Сайєнтифікація" неорелігійних утворень відбиває глибокий кризовий стан суспільства, вичерпаність того типу технічного розвитку, що склався в Новий час, ті глибинні зрушення в бутті сучасної людини, які докорінно змінять інтелектуальний і культурний "ландшафт" наступних століть. Тому постійний філософський "моніторинг" цих процесів є нагальною потребою сьогодення.

4. НАТУРАЛІСТИЧНІ МІФИ – ФЕНОМЕН НОВОЇ НЕОРЕЛІГІЙНОСТІ

Впродовж останніх двох десятиліть громадську думку періодично бентежать дивовижні повідомлення і чутки про таємничі, незрозумілі, незбагненні феномени: про неопізнані літаючі об'єкти (НЛО); появу на Землі прибульців з Космосу; телепатичні контакти з мешканцями інших світів; зустрічі з примарами, “Сніговою людиною”; надзвичайні лікувальні, пророцькі здібності чаклунів, «осяяних»,“бунти речей” (полтергейсти) і багато чого іншого. Перелічувати такі повідомлення можна було б ще довго. Вони майже щотижня з’являються в тій чи іншій газеті-масовці або часописі. Навіть такий відомий журнал „Наука и религия” став певною мірою спеціалізуватися на цьому. Публікації про ці „незбагненні феномени” наповнили російський, а звідти – й український книжковий ринок. Але попри всю строкатість повідомлень про них, де парадоксальним чином поєднується ймовірне, можливе і зовсім неможливе, не складно виявити певну закономірність: майже поодинокі в семидесяті роки і значно поширеніші впродовж вісімдесятих, повідомлення про якусь неймовірність на межі дев’яностих років м.ст. перетворилися на справжній бурхливий потік, а в наш час стали взагалі майже щоденним явищем. Про них постійно трублять газети. Одні з них виникають, бентежать громадську думку і потихеньку зникають, щоб поступитися місцем ще більш дивовижним повідомленням. Ця еклектична й суперечлива за змістом інформація, що сьогодні наполегливо тиражується засобами масової інформації, дістали в філософсько-релігієзнавчій літературі назву білянаукових або натуралістичних міфів.

“Вибухоподібне” поширення натуралістичних міфів віддзеркалило ті глибокі зміни, що відбувалися в масовій свідомості постсоціалістичного суспільства. Про характер, спрямованість останніх у нашому сьогоденні точаться гострі суперечки, даються оцінки, які суперечать одна одній (відродження — занепад, прогрес — регрес). Проте безсумнівним є те, що, попри всю строкатість сучасних концепцій постсоціалістичної масової свідомості, їх поєднує і дещо спільне. По-перше, це визнання реального світоглядного плюралізму (який, зрештою, в латентному, “згорнутому” вигляді існував завжди), що відбиває наявну соціальну неоднорідність

суспільства. По-друге, це констатація розбурханого, кризового стану суспільства, що віддзеркалює разючі протиріччя суспільного буття, глибокий кризовий стан усіх сфер соціального життя. Саме в такому середовищі, де парадоксальним чином співіснують, взаємодіють, ведуть між собою боротьбу різні типи світоглядів (або їх "уламків", фрагментів), витворюється, транслюється, відтворюється натуралістичний міф.

У зв'язку з цим виникає цілком слушне питання: чи є така ситуація унікальною в історії людства? Якщо ні, то наскільки вона типова? Розгляд цієї проблеми в загальноісторичному контексті дає можливість *зафіксувати пожвавлення "вторинного" міфотворення саме на зламах історичних епох, перехідних етапах у розвитку окремих країн, коли відбувається докорінна зміна цивілізаційного типу розвитку: на межі архаїчного і соціально диференційованого суспільства; в часи занепаду Античного світу; в епоху Відродження; наприкінці Нового часу*. ***Натуралістичний міф сьогодення — це різновид "вторинного" міфу, що відбиває кризу технічної цивілізації, вичерпність екстенсивного техніко-технологічного варіанту розвитку сучасної культури, що склався у Новий час, й водночас віддзеркалює назріваючу зміну цивілізаційного типу розвитку.***

Натуралістичний міф зберігає характерні риси традиційного міфу архаїчного суспільства, виконує функції, притаманні як цій первісній формі суспільної свідомості, так і численним "вторинним" формоутворенням, що спостерігаються в культурі Стародавнього світу, середніх віків, епохи Відродження, Нового часу. В міфологічному досвіді "переломних" епох фіксується долання відчуження світу і людини. Щоразу в міфі постає в упорядкованому вигляді те, що оточує людину як темна безодня, перед наявністю якого у людини може з'являтися лише одне почуття — жах, що вона не впорається з цим невідомим [Заблуждающийся разум? Многообразие вненаучного знания. – М., 1990. — С. 32]. Саме це надає "вторинному", водночас і натуралістичному, міфу вражаючої життєздатності і привабливості в очах дедалі більшого загалу наших сучасників, здатності до широкої і успішної експансії в сучасній культурі.

Поширення натуралістичного міфу в Новітні часи іноді набувало нової якості. Воно переросло в процес реміфологізації суспільної свідомості. У цьому зв'язку досить згадати такі одіозні і водночас драматичні факти, як "крижана космогонія" Г. Хербіргера в Німеччині або лисенківська агробіологія в колишньому СРСР. Ці та інші факти з політичної історії, а також історії літератури й мистецтва, історії науки свідчать про те, що процес реміфологізації суспільної свідомості у новітній час, час постмодерну — одна з істотних ознак епохи. Весь багатомірний досвід XX століття висвітлює всеохоплюючу роль міфологічної свідомості в різних шарах історичного процесу.

Зважаючи на трагічну історію XX століття, суперечливий досвід розвитку культури в новітній час, така експансія "вторинного" міфу у масову свідомість (попри його вражаючу життєздатність) не може не викликати

досить суперечливих оцінок. З одного боку, ці оцінки набирають алармістичного забарвлення. Так, звучать попередження про те, що свого часу платою за недооцінку ірраціонального в людині й суспільному житті стала саме поразка грецької філософії (і всієї античної культури) в її зіткненні з християнською релігійно-міфологічною вірою. Не настільки безпідставними є побоювання того, що аналогічна поразка чекає й нині безтурботно-просвітницькі умонастрої значної частини суспільства в багатьох країнах світу. З другого боку, висловлюється думка, яка негативно оцінює "конкурентоспроможність" архаїчного міфу в сучасному культурному середовищі. "Чарівність, яку викликають минулі архаїчні форми, підносить повсякденність, долає тенденцію до її розвінчання, але при цьому відбувається переродження повсякденності у сурогат архаїки… Ілюзією, спрямованою в минуле, постає висновок про можливість здійснення якогось чарівного дійства без суцільної облуди. Архаїчний устрій світу і архаїчні форми життя надто захоплені прекрасною грою з першоприродою, аби бути дійсною альтернативою, здатною вивести цивілізований розум із кризи" [Вальденфельс Б. Повседневность как правильный тигль рациональности // Социо-Логос. Общество и сферы смысла. — М., 1991. — С. 45]. Подібне розходження думок, точок зору на феномени сучасного міфу, його перспективи в культурі сучасності і майбуття досить драматично засвідчує необхідність саме філософсько-світоглядного аналізу цієї проблеми.

Ситуація, що склалася у суспільстві зі зростанням містичних настроїв, "вибухом" натуралістичної міфотворчості потребує глибинного і всебічного аналізу, об'єктивних і неупереджених оцінок цих феноменів, можливих наслідків їх поширення. Звертаючись до "вторинного" міфу як феномену культури новітнього часу, слід зупинитися на рівнях та важливих елементах соціального механізму його відтворення. У цьому зв'язку слід зазначити, що *глибинні процеси, які сприяють відтворенню натуралістичних міфів, діють на двох рівнях. Перший, загальноцивілізаційний рівень,* нерозривно пов'язаний із всебічною, надзвичайно глибокою і болючою кризою технічної цивілізації, історичною вичерпністю індустріального техніко-технологічного способу виробництва, суперечливим процесом становлення "інформаційного суспільства". *Другий, "національний" рівень* відбиває всебічну кризу постсоціалістичного суспільства. Нерозривний зв'язок цих рівнів відзначає академік М.М. Моїсеєв. Те, що відбувається на постсоціалістичних теренах, на його думку "не може розглядатися як якесь локальне явище, породжене соціалізмом. Це лише один із фрагментів загальної кризи християнської цивілізації, світогляду в цілому. Наслідки цієї кризи можуть бути найбільш трагічними для всієї планети" [Моисеев Н. Мир XX века и христианская традиция // Вопросы философии. — 1993. — №8. — С. 6.]. Цей зв'язок надто рельєфно проглядається у механізмі відтворення натуралістичного міфу.

Витоки сучасного натуралістичного міфу в Україні слід шукати в наших реаліях сьогодення, пов'язаних зі зламом структур бюрократичного

соціалізму; глибокою кризою соціалістичної ідеї; болісним становленням ринкових відносин (переважно у вигляді “хамського ринку”), що відбувається без належних правових засад, наявності якоїсь системи соціального захисту людей тощо. Всі ці фактори ведуть до відтворення на вітчизняному грунті ситуації “екзистенціального вакууму”. У “суспільстві недоспоживання”, де відбулася втрата старих розумінь сенсу життя та ідеалів, “екзистенційний вакуум” заповнюють численні “вторинні міфи”, серед яких помітне місце належить міфам натуралістичним.

Антигуманний характер ринкових реформ відбиває насамперед гірку соціальну реалію — повернення нашого суспільства до епохи “первісного накопичення”, до загострення суперечностей між особою і суспільством, нової війни “всіх проти всіх”. За цих умов неминучою є поява людей з “ринковим характером” — “нових українців” і їм подібних. Істотну рису світогляду такої соціальної категорії людей свого часу влучно охарактеризував Е. Фромм. “Особи з ринковим характером надзвичайно наївні у всьому, що стосується емоційного боку життя, — писав він. — Їх можуть вабити “емоційні люди”, проте через свою наївність вони часто не можуть відрізнити те, чи є такі люди природними, а чи ж фальшивими. Ось чому так багато дурисвітів і шахраїв домагаються успіху в духовній і релігійній сферах життя…” [Фромм Э. Иметь или быть? — М., 1986. — С. 173]. Ця сліпота невміння відрізнити справжню релігійну людину від того, хто просто демонструє свої релігійні почуття, поруч з іншими причинами забезпечують успіх астрології, мантиці, спіритизму, “контактерам”, “екстрасенсам”, “цілителям”, “духовидцям”, “гуру”, проповідникам різних екзотичних релігійних культів східного і західного походжень.

З входженням в “інформаційну еру” суспільство робить настільки значний крок вперед, що оцінити можливі наслідки цієї трансформації на сьогодні в їх повному обсязі взагалі здається неможливим. Але один з негативних наслідків цих докорінних змін виявився досить рельєфно — це зростання процесу маргіналізації суспільства, що істотно впливає на відтворення “вторинних”, в тому числі й натуралістичних міфів, а ще більше — різних нетрадиційних вірувань, що реалізують у своїй діяльності постулати “актуальної есхатології”.

Важливою для розуміння характеру процесу виникнення і відтворення натуралістичних міфів є проблема маргінальності. Тут насамперед слід мати на оці те, що маргінали сьогодні — це та частина населення, яка або відкинута суспільством, або ж сама відкидає його. Це такі особи або порівняно невеликі групи людей, які знаходяться на периферії, за межами сталих соціальних структур. Саме маргінальні або ж маргіналізовані верстви населення країни нині є тим грунтом, на якому надто плідно проростають різні маргіналізовані світоглядні формоутворення, до яких належать також і натуралістичні міфи.

Типовим віддзеркаленням саме цього боку проблеми став феномен АУМ Сінрікьо в Японії, послідовники якого було з’явилися і в Україні.

Трагедія, пов'язана з діяльністю цієї релігійної спільноти дає можливість зробити певні узагальнення. У даному випадку маємо справу з новими маргіналами, що виявляють свою реакцію на процеси в постіндустріальних суспільствах. Серед цих добре освічених технократичних маргіналів, не рідкість – відомі актори, філософи, діячі культури. Вони ратують не просто за якісь кращі соціальні моделі суспільства, а розмірковують про філософські космологічні матерії, вдягаються у шати проповідників релігійних сект, що насправді не мають ніякого відношення до традиційних вірувань. Вони космологічні, а відтак ареною своєї діяльності вважають весь світ. Вони водночас і фактичні, і досить прагматичні. Їхня «нова віра» і «високі ідеали» поєднуються з патологічним прагненням грошей і влади, типологічно вони дечим нагадують наднаціональні мафіозні утворення.

АУМ Сінрікьо — не поодиноке явище. У цьому зв'язку слід згадати також «Гілку Давида» (США), «Храм Сонця» (Швейцарія). Певною мірою загрозу для стабільності суспільства демонструвало в Україні в 1992 — 1993 роках і Велике Біле Братство. *Тут якраз мало місце поєднання маргінальності як соціального феномену з натуралістичними міфами.* Зацікавленість проблемами біополя, біоенергетики, «прихованих можливостей людини», що уособилась в персоні Ю. Кривоногова і очолюваному ним «Інституті Душі», переросла в форму натуралістичного міфу і перетворилася на релігійну течію «юсмаліан» з яскраво вираженими есхатологічними очікуваннями. У діяльності цієї нової релігійної течії виразно поєдналися міф і релігія.

Поява і діяльність в Україні різних новітніх маргінальних релігійних течій — це лише перший дзвоник. Нині в Україні відбувається таке розгортання і прискорення різноманітних духовних процесів, наслідки яких узагалі передбачити неможливо. Спостерігається визрівання якихось небачених і неочікуваних гібридів вірувань в чаклунів і відунів, у провидців, ясновидців, вурдалаків з версіями про приліт інопланетян, контакти із світовим розумом, про космічні енергії, що проникають просто в нутро людини, якщо широко у неї розкриті очі, і т п. Виникнення таких «гібридів» може в перспективі перевершити наслідки діяльності Аум Сінрікьо в Японії.

У соціально-психологічному плані як ірраціоналізм, містицизм, численні вияви нової релігійності, так, власне, і натуралістичне міфотворення є віддзеркаленням матеріальних засад життя наших сучасників. За умов, коли не спрацьовують знання та логіка, набуті людиною в «нормальних умовах» соціального буття, в суспільстві кризового стану відтворюється особливий пралогічний стиль мислення, який вдало описав Л. Леві-Брюль на основі спостережень за людьми архаїчного суспільства. Саме такий стиль мислення відтворює основоположення «вторинного», в тому числі й натуралістичного, міфу. Спростовані й відкинуті декілька разів у минулому натуралістичні міфи відтворюються вкотре, правда, в інших формах. Так, ненаукові, антинаукові пояснення подій у Бермудському трикутнику змінюються розповідями про «Пермську зону». На зміну екстрасенсам приходять чаклуни, що мимохідь

вирішують усі проблеми людського буття, а на зміну гаданням астрологів, що скандально не збулися в минулому, приходять нові, ще більш багатообіцяючі прогнози. У рекламі останніх відзначається львівська газета „Високий Замок”. У такий спосіб посилюється «шизоїдизація» постсоціалістичного суспільства, розхитується його психологічна стійкість. Значну роль у цьому відіграють саме натуралістичні міфи.

У збуреній свідомості постсоціалістичного суспільства *натуралістичний міф (як і міф архаїчного суспільства) виконує надзвичайно важливу функцію.* Вона полягає в тому, що на різних поверхах, шарах і прошарках маргіналізованих субкультур сьогодення, міф сприяє ілюзорному «олюдненню» світу, в якому людині жити не затишно, де вона почуває себе незахищеною і скривдженою. У натуралістичному міфі відбувається зорієнтована на вирішення цього завдання своєрідна світоглядна «агглютинація» різнорідних елементів духовної культури — фрагментів сучасної наукової картини світу, наукової фантастики, соціальних сподівань, різних формоутворень релігійного світогляду, що функціонують за межами віровчень традиційної релігії, тощо. *Натуралістичний міф сьогодні функціонує також на різних рівнях суспільної свідомості:* якщо раніше він апелював до буденної свідомості, то зараз ми спостерігаємо його нову теоретизацію. Значно розширюється також та «соціальна ніша», в якій він існує. Якщо в 50 — 80-х роках ХХ століття реалістичний міф існував і відтворювався в трьох сферах — в науці, сфері популяризації знань і в сфері власне мистецтва й існував як автономне формоутворення масової свідомості, то на межі 80 — 90-х років, а особливо другого і третього тисячоліть ситуація докорінно змінилася. У наш час за умов «дикої», нецивілізованої комерціалізації, міф набув автономного життя, почав активно додавати до свого змісту і науку, і мистецтво, і засоби масової інформації. Автономне існування міфу в світоглядній свідомості суспільства, його здатність до взаємодії з різними світоглядними формоутвореннями перетворює його на помітний чинник нової свідомості постсоціалістичного суспільства.

На трансформацію натуралістичного міфу в «постперебудовному» суспільстві докорінним чином вплинули ще дві фундаментальні обставини. По-перше, діалектичний матеріалізм як напрямок у філософії, що був пов’язаний з конкретними соціальними інституціями (авторитет яких не був беззаперечним), втратив роль монопольного засобу формування масової світоглядної свідомості суспільства. Натуралістичний міф набув можливість відтворюватися вже на засадах інших філософських систем. Це зумовило втрату ним офіційно-оптимістичного забарвлення, набуття апокаліптичних, есхатологічних, алармістських мотивів, підсилюваних побоюванням людини сьогодення за своє майбуття. По-друге, в постсоціалістичному суспільстві докорінно змінився статус релігії і як соціального інституту, і як світогляду. Вона почала розглядатися не як якесь «залишкове явище», не як «пережиток», а як повноправний чинник тієї екології культури, що визначає

зріле, демократичне, толерантне суспільство. А ця обставина в свою чергу не могла не вплинути на світоглядну свідомість суспільства в цілому, а також на процеси, “механізми” відтворення і трансляції натуралістичних міфів.

Важливою особливістю сучасної релігійної свідомості, яка помітно впливає на поширення натуралістичного міфу сьогодення, є її розмитість, нечіткість, «завантаженість» фрагментами світоглядних форм різної природи. У наш час масовим явищем став віруючий, який не бере участі в культових діях, вважаючи їх взагалі зайвими, вдається до вільного тлумачення «священних книг» своєї релігії. У пошуках Бога він виходить за межі християнства, прагне до таких міжконфесійних і світоглядних синтезів, можливість яких заперечується офіційною богословською думкою. Такий віруючий з великою зацікавленістю пізнає «священні книги» не своїх релігій, звертається подеколи до астрологів, чаклунів, ворожбитів із цікавістю вислуховує міркування «контактерів», навіть «відчуває» на собі якийсь ворожий вплив інопланетян або ж випромінювань «психогенераторів».

Означені тут суперечливі явища свідчать про складність тих процесів, які відбуваються у релігійній свідомості нового віруючого і впливають на відтворення натуралістичних міфів. За всім цим «світоглядним різнобарв'ям» проглядає беззаперечний факт — можливість функціонування не тільки власне в релігійній, а й у позарелігійній свідомості різних типів уявлень про надприродне. «Чуттєво-надчуттєвий» тип цих уявлень нині існує поруч з демонічним і теїстичним. Саме такий світоглядний стан у суспільстві безпосередньо впливає і на відтворення натуралістичних міфів. Взаємодія структур останніх з різними типами уявлень про надприродне продукує досить строкаті світоглядні концепції: містичні, де переважає «чуттєво-надчуттєвий» тип надприродного; релігійно містичні, де переважає теїстичний тип. Однак слід зауважити, що між ними немає якоїсь непрохідної межі. Вони взаємодіють, переплітаються, що, в свою чергу, є спонукальною силою розвитку натуралістичних концепцій. Крім того, взаємодія з уявленнями про надприродне докорінно змінює і часову орієнтацію натуралістичного міфу. Якщо в попередні часи він був орієнтований на майбутнє, то сьогодні він парадоксальним чином поєднує цю орієнтацію з презентизмом архаїчного міфу і активним проривом у минуле, яка проявляється в процедурах «ретропояснень» різних феноменів, що знаходяться в центрі сучасних міфологічних побудов.

Натуралістичний міф сьогодні демонструє зв'язок з певною культурною традицією. Він насамперед, спирається на споріднені елементи культури минулих епох. Але робить він це в дещо «полегшеній», обмеженій формі, чим сприяє реінтерпритації в прийнятній для нашого сучасника формі концепцій, ідей, уявлень, що були витіснені на периферію культури і зберігалися там в латентному стані. Взаємодія сучасного натуралістичного міфу з «вторинними» світоглядними формоутвореннями міфологічної природи має несподівані наслідки. З одного боку, своєрідного «другого дихання» набувають концепції, які, здавалося б, були подолані остаточно, а з

іншого — неухильно розширюється ареал культурного буття самого натуралістичного міфу.

Ця тенденція рельєфно позначилася на *феномені спіритизму*. Архаїчне «століверетіння» і «духобачення» набуло в «постперебудовному» суспільстві справжнього «ренесансу». Але на сьогодні тези спіритизму, що були сформульовані ще в XIX сторіччі, обґрунтовуються посиланнями на «енерго-інформаційне» поле, асимілюють у своєму складі допозанаукові уявлення про «життя після життя», спостереження «полтергейстів» тощо, — з одного боку. З іншого боку, спіритизм, модернізований за допомогою натуралістичного міфу, сприяє відродженню дохристиянських, язичницьких уявлень про духів, домовиків тощо.

Натуралістичний міф сьогодення істотно впливає і на відтворення такого, ще більш архаїчного, ніж спіритизм, елементу культури як *астрологія*, що має тисячолітню і суперечливу історію розвитку. Астрологія, яка виникла в I тисячолітті до н.е. в Стародавньому Вавилоні, органічно влилася у вавилонсько-ассірійську культуру. У специфічній формі вона відбила нестабільність, катастрофізм історичного, соціально-політичного розвитку Дворіччя, невпевненість у майбутньому не тільки окремої людини, а й соціальних верств і спільнот. Органічно «демократизована» астрологія пізніше вписалася в культуру античного суспільства часів занепаду. Пожвавлення астрологічних уявлень відбувається на межі середньовіччя, Нового часу. Саме у культурі Відродження гороскоп стає помітним і значимим елементом. Під могутнім впливом ідей європейського просвітництва, астрологія майже зникає з обрію культури Нового часу, хоча це зникнення було тимчасовим.

Катастрофізм соціально-історичного розвитку людства в XX сторіччі сприяв відродженню астрології. Проте не тільки в західному, але й з певним запізненням у радянському і «пострадянському» суспільстві. Ще в 70-ті роки м. ст. гороскопи існували тут на периферії культури, їх розмножували на друкарських машинках. І були вони дивиною. За часів перебудови вони впевнено утвердилися на шпальтах газет, заповнили часописи. Астрологічні прогнози з цього часу почали займати дедалі більше телевізійного часу сторінок у пресі. Масовими накладами розмножується різна астрологічна література. Поступово сфера астрологічних прогнозів розширилася. З питань регулювання особистого життя вони переключилися на рекомендації у сфері бізнесу, політики. Власними астрологами обзавелися численні представники «постперебудовної» криміналізованої «еліти». Але сьогодні не тільки вона, а все більше коло знедолених сучасників шукає відповіді на болючі питання власного буття не в земних джерелах, а з надією також звертається до волі зірок.

Натуралістичний міф знаходиться в діалектичному зв'язку з *окультизмом* — складною і рухомою системою, яка включає в себе відмінні за змістом культурні, релігійні, філософські уявлення різних часів і народів про існування надприродних сил, про живий Всесвіт, можливість досягнення

бажаних змін у природному, особливо соціальному світі за допомогою «таємничих», езотеричних знань, формул, обрядів. Саме езотеризм окультної традиції сприяє її взаємодії з міфом, що набув за рахунок «освоєння» минулого нового часового виміру. В окультизмі натуралістичний міф знаходить своє «ретропояснення», а сам окультизм — більш прийнятну для сучасника оболонку і аргументацію на свою користь.

Власне звідси випливає інтерес не тільки до репринтних і сучасних видань з астрології, але й «чорної» і «білої» магії, записок чаклунів, волхвів тощо. *Одним із проявів «окультуреного окультизму» є також і віра в існування фатально-телеологічної закономірності, своєрідної Динамічної Характеристики, що визначає всі події в світі, віру в можливість пізнання цієї сили засобам мантики. Звідси — бум пророцтв, числової містики, відродження кабалістичних уявлень.* Інтеграція натуралістичних міфів сучасності і «вторинних» світоглядних формоутворень минулого відбувається в контексті шаманського («неошаманського») досвіду.

У збуреній свідомості постсоціалістичного суспільства актуалізуються важливі чинники і зовсім архаїчного міфу. Так, зокрема, на новому культурному грунті відтворюється *модернове шаманство*. Шаманський досвід, що, здавалося б, лишився лише елементом етнографічної екзотики, увійшов у підвалини езотеричної традиції, до якої апелює натуралістичний міф сьогодення. Езотерична традиція, створена духовидцями, осяйними, виходить з іншого, не емпіричного пізнання дійсності. Саме тому, що в масовій свідомості оцінки науки набувають негативного змісту, сподівання на її могутність дедалі більше не виправдовуються. Езотеризм і шаманізм стають розповсюдженими феноменами постперебудовної свідомості. Про це свідчать, зокрема, сталий інтерес до праць Р. Баха, К. Кастанеди, Дж. Ліллі, М.Харнера та ін.

На початку 90-х років м. ст. надбанням загалу стала й вітчизняна *система містичного досвіду*, яка є парадоксальним відлунням тих процесів, що відбувалися в «новій релігійній свідомості» на межі XIX—XX століть. *Мова йде про «РозуСвіт» Д.Андрєєва.* У загально-історичному культурному контексті цей твір може бути порівняним хіба що з «Божественною комедією» Данте. Як і останній, Д. Андрєєв відтворює яскраву концепцію світобудови. Але у «Данте XX сторіччя» ця концепція істотно відрізняється від попередніх світоглядних систем, що були вироблені в минулому. Вона пориває з усією езотеричною традицією Новітнього часу. Віддзеркаливши поневіряння культури XX сторіччя, концепція Д. Андрєєва органічно поєднує в собі елементи актуального містичного досвіду. В ній можна помітити фрагменти інтуїції містиків різних часів і народів, чималі знання історії світової культури, образи поезії й живопису, впливи музикальних творів, а також елементи наукової картини світу, уявлення про багатомірність простору, що формулювалися некласичною наукою. Не випадково, що в нашому сьогоднішньому суспільстві ця система знаходить послідовників, коло яких помітно розширюється.

Пропонуючи себе як контратезу дегуманізованій науці у сучасній культурі, діяльність шамана, мага і чаклуна (в даному випадку їх різниця між ними не є істотною) виступає як різновид певної граничної практики, що парадоксальним чином задовольняє реальні соціальні потреби. *Містифікована «уфологія», контакторські сюжети, екстрасенсорика (як і більш старовинні — астрологія, спіритизм, окультизм) є не чим іншим, як різновидом парадоксальної практики, її хибним віддзеркаленням.*

Але, попри всі закиди на адресу сучасної містики взагалі і натуралістичного міфотворення зокрема, слід мати на увазі, що вони не є тільки заповнювачами «екзистенціального вакууму», що утворився в нашому суспільстві наприкінці XX сторіччя. «Контакторські» побудови, актуалізація містичного досвіду минулих епох у сьогоденні створюють у масовій свідомості враження того, що відкриваються принципово нові обрії, нібито якась надлюдська, надприродна, надсвітова реальність стукає у свідомість людей, намагається прилучити людство до такого типу розвитку, де людину розумну наслідує людина духовна, а не мертві, ворожі механізми, або «людина виробляюча» і людина «поживаюча». Натуралістичний міф, таким чином, дає якусь надію нашому сучаснику на краще і тим самим вабить до себе бентежні душі.

Поширення натуралістичних міфів у масовій свідомості постсоціалістичного суспільства, як і спіритичних, астрологічних, окультно-магічних, неошаманських уявлень викликають суперечливі оцінки традиційних конфесій. Всі ці явища зазнають беззастережного засудження з боку різних течій. Вони розглядаються ними як прояв демонічного світу, ознаки майбутнього приходу Антихриста, якому передують намагання утворити «єдину всесвітню церкву». Водночас з боку мирян ми бачимо зацікавленість і навіть стійке захоплення східними релігіями, натуралістичними міфами, численні спроби поєднати ідеї традиційно-доктринальних релігій з концепціями позарелігійного змісту. Всі ці оцінки сучасного «вторинного» міфотворення впливають на актуальний стан масової свідомості, підвищують «онтологічний статус» цих світоглядних формоутворень у очах сучасників. Відтак вони істотно впливають на трансформацію містичних, містико-релігійних концепцій в релігійно-містичні. І чим категоричніші оцінки «вторинного» міфотворення з боку релігійних чинників, тим більшого прискорення набуває означений процес.

Натуралістичний міф стає помітним феноменом масової свідомості. Певним підтвердженням цього можуть бути результати конкретно-соціологічних досліджень, проведених серед студентів вузів Харкова у 1989-1990 і 1993 роках [Тростановский Ж. С., Щедрин А. Т. Отношение молодёжи к религии и атеизму: социокультурный аспект // Харьковские социологические чтения – 94. – Харьков, 1994. - С. 88-102; Тростановский Ж. С., Щедрин А. Т. Современная религиозность: социокультурный аспект // Современное общество – 1994 — № 2 (4). – С. 58-65]. Проведені нами опитування свідчать, що віра в можливості екстрасенсів,

існування телепатії та «літаючих тарілок» має тенденцію до зростання, так само як і віра в якісь безособові сили Всесвіту. При цьому якщо в найбільш розвинуті натуралістичні міфи вірить близько половини опитаних, то впевненість в існуванні Динамічної Характеристики наближається до двох третин. Опитування засвідчило також певне зростання серед респондентів тих, хто вірить у «життя після життя». Це відбулося насамперед за рахунок тих, хто твердо відповідає «так». У подібному ж напрямку змінюється ставлення і до астрології (і не в останню чергу під впливом «астрологічного буму» в засобах масової інформації). Тут ми маємо зростання на 13%. Впевненість в існуванні полтергейсту дещо зменшилася. У цьому проявився нетривкий характер цих повідомлень в тих же засобах масової інформації. Віра в існування телекінезу помітних змін не зазнала: серед опитаних майже вдвоє більше тих, хто не вірить у його існування, ніж тих, хто вірять. Пожвавилися найбільш архаїчні вірування в «наврочення», «зіпсування». Рівновага між віруючими в них і невіруючими в 1990-х роках змінилася «зсувом» на 13% на користь тих, що вірять в 1993 році.

Що стосується віри в різні біблійні чуда й існування чорта, то тут спостерігається дещо специфічна картина, на якій помітно глибину секуляризації нашого суспільства. Цікаво, що по першій позиції співвідношення в 1989 -1990-х роках становить 1,5 % проти 70 % при 28,5 % тих, що утрималися від відповіді. Це свідчило про те, що питання ще не сприймалося респондентами досить серйозно. В 1993 році на це питання відповіло «так» вже вдвічі більше, ніж раніше. Водночас на 10 % більш твердо відповіли «ні». Віра в існування чорта похитнулась лише на 5 %.

Досить міцні позиції натуралістичних міфів виявили й інтерв'ю, проведені в студентському середовищі. Найбільш розвинутий міф про НЛО — посланців Вищого Розуму, генетично пов'язана з ним «теорія стародавніх астронавтів» (сукупності суперечливих концепцій про відвідання Землі в історичному або геологічному минулому прибульцями з Космосу) виявилися тут досить чітко. Так, один з респондентів засвідчував зображення косможителів на деяких іконах старообрядців, які дісталися йому у спадщину. На іконах нібито намальовані якісь об'єкти типу «літаючих тарілок». На цій підставі, продовжує респондент «можна припустити, що до нас в ті далекі часи прилітали інопланетяни». «Світла куля» яку на іконах малюють навколо зображень голів святих, нагадує, на думку респондентів, «форму скафандра космонавта». Цих космонавтів, які відлітають на небо, повертаються на землю, «наші предки могли цілком прийняти за святих».

Як і у швейцарського бізнесмена, аматора-археолога, творця концептуальних засад «стародавньої астронавтики», Е. фон Денікена, так і у його послідовників, у респондента «палеоконтакторські» побудови мають антидарвіністську спрямованість. Висловлюючи незгоду з еволюційною теорією Ч. Дарвіна, респондент висуває ще одну версію походження Землі, якої він дотримується: «Особисто я вважаю, що людина все ж таки виникла або від інопланетянина, або від риби». Тут ми бачимо ще одну рису

натуралістичного міфу: він здатний стати шляхом до відвертого обскурантизму, намагань без якихось фактичних засад відкинути надбання розвитку науки.

Поглиблений філософсько-світоглядний аналіз натуралістичного міфотворення є актуальною міждисциплінарною проблемою, яка потребує для свого розв'язання ще значних зусиль філософів, релігієзнавців, соціологів, психологів, фахівців інших галузей знань. Від її успішного вирішення значною мірою залежить духовний клімат нашого суспільства, стан його свідомості.

5. МАРНОВІРСТВО ЯК ПОЗАТРАДИЦІЙНА РЕЛІГІЙНІСТЬ

Істотною ознакою культури сьогодення є бурхливе зростання марновірства, ірраціоналізму, містики. *Марновірство, як міфологічний Прометей, приймає різні обличчя – від пожвавлення зовсім архаїчних побутових марновірств до витончених філософсько-натуралістичних побудов, від езотеричних вірувань до псевдораціоналістичних конструкцій.* Воно реанімує глибинні засади архаїчних уявлень про світ, відтворюється в формах неорелігій, актуалізується в побудовах, що, здавалося б, стали набутком історії культури (астрологія, окультизм, спіритизм тощо), віддзеркалюється в динамічному мереживі натуралістичних міфів, маскується під прояви традиційних релігій.

Але *попри всю розбіжність форм прояву, зовнішніх ознак, символічного навантаження,, ці світоглядні формоутворення поєднують істотні спільні риси: заперечення в тій чи іншій формі інтелектуальних надбань людства, отриманих впродовж останніх чотирьох тисячоліть; визнання надлюдської, надприродної реальності як такої, що визначає буття природи, суспільства, людини; претензії на регулятивну, керівну, спрямовуючу роль у житті сучасної людини*. У соціальному плані окреслився надзвичайно широкий аспект носіїв марновірних поглядів: від традиційних чаклунів, ворожбитів до посідачів вчених ступенів та звань. Марновірство здійснює стрімку експансію в сучасній культурі, її шарах і прошарках, істотно впливає на стан постмодерністської масової свідомості.

Відтак *феномен марновірства є надзвичайно складним і динамічним*. Його вивчення, філософсько-світоглядний аналіз притаманних йому форм, проявів, механізмів відтворення й трансляції в культурі ускладнюються наявністю певних стереотипів у підході до цієї проблеми. На рівні буденної свідомості марновірство тлумачиться як марна, пуста, необґрунтована віра в щось, з чим ми зіштовхуємося повсякденно, або просто як дурниця. Але при такому підході марновірство, як феномен, дійсно стає безмежним, а тому вивчення його втрачає будь-який сенс. Інший стереотип формує погляд на марновірство винятково як приналежність до давно минулих епох, що автоматично зникає зі зростанням науки, освіти, загального культурного

рівня, а тому вивчення його має певний інтерес хіба що для етнографів, які вивчають відсталі племена.

На заваді вивчення марновірства стає й притаманна йому багатоликість, різноманіття форм і маргінальне становище в сучасній культурі. "Що марновірство є забобоном, що воно міститься в припущеннях, які ні в релігії, ані в науці не користуються визнанням, з цим мабуть, як це слушно вважав відомий дослідник цього феномену А.Леман, – всі будуть згодні; але водночас справа складається так, що надзвичайно важко кваліфікувати якийсь погляд як марновірний" (Леман А. Иллюстрированная история суеверий и волшебства: от древности и до наших дней. – К., 1991. – С. 10. *Марновірство як специфічна сфера духовної культури, може змінюватися з плином часу,* що, в свою чергу, створює додаткові труднощі для його вивчення. Витоки сучасного марновірства, яке на сьогодні стало помітним проявом позатрадиційної релігійності, слід шукати в міфологічному світогляді людини архаїчного суспільства. Первісна суспільна свідомість мала синкретичний характер, де наївно-раціоналістичні погляди на світ перепліталися і поєднувалися з фантастичними. В міфологічному світогляді світ постає як дзеркало родинно-плем’яних взаємин, де всі стихії, явища, процеси поєднані родинно-плем’яними зв"язками. Саме ця ідея загального зв’язку, спорідненості, симпатії поширюється в міфі на весь світ, у якому все наповнення є живими істотами, світ є одушевленим й одухотвореним, все тут сприймається як члени світового роду. У межах міфу поступово виникають певні формоутворення, певні підходи до навколишнього світу, які в подальші епохи перетворюються на підгрунтя для відтворення численних проявів марновірства. Зокрема, мова йде про магію (чаклунство), фетишистські, анімістичні, тотемістичні уявлення, культ предків, шаманську практику, які тісно пов’язані між собою. Ге*неза цих форм, їх подальша еволюція в історії культури, зумовлює і прояви марновірства в різні епохи*. Марновірство виступає:

- як форма збереження істотних засад міфологічного світогляду в соціально-диференційованому суспільстві з розвинутими формами суспільної свідомості;
- як форма збереження елементів політеїстичної релігії в умовах панівного стану традиційно-доктринальних релігій, як форма синтезу язичницьких (поганських) уявлень з християнськими (в інших культурно-історичних умовах, "цивілізаційних ареалах", з буддійськими, ісламськими);
- як наслідок хибного підходу в містичних концепціях, що виникають як філософсько-натуралістичне "резюме" марновірства, розповсюдженого в нерефлексивних шарах культури суспільства (спіритизм, теософія, антропософія тощо):
- як наслідок деформації основоположень традиційно-доктринальних релігій в масовій свідомості, "обтяженій" наявністю різноспрямованих світоглядних орієнтацій;

– як наслідок помилок в науковому пізнанні.

Марновірство, як різновид позатрадиційної релігійності, безумовно, не вичерпується означеними вище формами і проявами. Слід зазначити також, що специфічним джерелом марновірства виступають також ідеологія; політика, мистецтво, аналіз яких у цій якості знаходиться за межами власне релігієзнавчої проблематики.

У відтворенні марновірства різних епох помітне місце посідає магія - уявне вміння впливати на навколишній світ (явища природи, тварин, людей, суспільні відносини) за допомогою певних маніпуляцій. У архаїчному суспільстві, на різних стадіях його розвитку ці маніпуляції важко відмежувати від рефлективних дій, пов'язаних з діяльністю, зі схоластичним характером отримання бажаних результатів. Дихотомію "невдача- вдача" саме за допомогою магічних обрядів мислитель архаїчного суспільства прагнув "розвернути" до себе саме іншим боком. Звідси витікала й сприйнятність до магічних уявлень, віра у прикмети у людей, чия професійна діяльність була позначена ризиком, невизначеністю - від моряків аж до сучасних професій, зокрема льотчика, космонавта.

Розвиток антропології, етнографії, релігієзнавства, культурології в XVIII-XX сторіччях сприяв накопиченню й систематизації багатьох тисяч чаклунських обрядів і церемоній, що спостерігалися в різні епохи, у різних народів, у різних регіонах планети, дозволив відслідкувати напрямки трансформації магічних уявлень у контексті культури різних епох, допоміг виявити зв'язок магії з іншими формами культури, що мають більш пізнє походження. Розвиток магічних уявлень сприяв диференціації різних за природою елементів, що входили до складу цих світоглядних формоутворень: з одного боку, розвивалися уявлення про надприродне, що проходили стадії, приймали форми, встановлені релігієзнавцями – чуттєво-надчуттєве, демонічний, теїстичний. З іншого боку, в магічних уявленнях (як і в архаїчному міфі загалом) акумулювалися і активно функціонували наявні в культурах різних епох знання про навколишній світ, що знаходилися в донауковій або позанауковій формі. Це також надавало й досі надає додаткової життєздатності. Зокрема, спостереження над сезонними явищами природи у зв'язку з розвитком збиральництва, мисливства, а потім і землеробства, до яких були "прив'язані" магічні обряди, стали емпіричним базисом для розвитку фенології - системи знань про сезонні явища природи, час їх приходу і про причини, що їх визначають. Фенологія як наука оформилася в середині XIX століття і набула значного розвитку, в тому числі і на вітчизняному грунті. Але з кінця 20-х років м. ст., у зв'язку із занепадом традиційної культури села, після розгрому краєзнавства, фенологічні спостереження втрачають ті широкі масштаби, що мали місце раніше. На них лягає тавро приналежності до марновірства і забобонів.

Значний обсяг етнографічного матеріалу дозволив видатному англійському релігієзнавцю Дж.Фрезеру (1854-1941) визначити дві загальні засади магічного мислення. "Перша з них проголошує: подібне виробляє

подібне, або наслідок подібний зі своєю причиною. Друга засада полягає в тому, що речі, які прийшли в зіткнення одне з одним, продовжують взаємодіяти на відстані після припинення прямого контакту. Перша засада може бути названа законом подібності, а друга – законом зіткнення або зараження» [Фрезэр Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии.- М., 1983.- С.19]. Магічне мислення стає настільки великим, що, як свідчить подальший розвиток культури, здатне увійти в підвалини (міфологію, культову практику) не тільки етнічних релігій Стародавнього світу, але й світових. Про це свідчать, зокрема, Священні книги останніх. Більше того, в нерефлексивних шарах культури різних епох ці магічні уявлення були "конкурентно спроможні" не тільки з політеїстичними, але й зі світовими релігіями, утворюючи густе "мереживо" позавіросповідних містичних уявлень.

Розходження магії і релігії, як до певної міри альтернативних світоглядів, рел'єфно виявилося саме в Стародавньому світі. Той же Дж.Фрезер переконливо показав, що, маючи справу з духами, "магія поводиться з ними так само, як вона поводиться з бездушними силами, тобто, замість того, щоб подібно до релігії, розчулювати та упокорювати їх, вона їх примушує і приневолює" [Там само. – С. 56]. Так, у Стародавньому Єгипті маги вважали, що вони можуть примушувати вищих богів виконувати їхні накази чи навіть погрожувати їм фізичним знищенням. Тому засоби цього впливу, самі уявлення про можливість примушувати вищі сили діяти саме в бажаному напрямку не залишалися поза офіційними релігійними уявленнями, а часто-густо знаходилися навіть .в опозиції до них. Богоборчі мотиви, певний "Прометеїв комплекс" у тій чи іншій формі присутній в магії, зрозуміло, не могли не викликати підозру з боку релігійних її носіїв. Ця підозра підсилювалася і такою трансформацією магії, де богоборчі мотиви набирали руйнівної сили. Мова йде про сатанізм як маргінальне культурне явище.

У соціальному плані саме з часів політеїстичних релігій виникає протистояння мага і жерця. Опозиція "маг/жрець" уособлювала протистояння альтернативної культури і культури офіційної; боротьба по лінії "традиція/інновація" в культурі відтворюється і в подальші епохи. Це протистояння трансформується згідно з умовами соціального середовища, рівнем культури, розвитку інших форм суспільної свідомості. Воно істотно впливає і на відтворення, розповсюдження марновірства в різні історичні епохи.

Магічний стиль мислення протягом сторіч виявився спроможнім виступити як альтернатива релігійним віруванням. Магізм світогляду притаманний і Відродженню; він забарвлює собою всю неповторну культуру, світобачення своєї епохи. Пожвавлення магічних формоутворень у культурі XIX - початку XX сторіччя, зростання загального інтересу до архаїчних, стародавніх форм містики примусило дослідників говорити про таке явище, як "оживше в культурі". Англійський етнограф Е.Б. Тайлор (1832-1917)

підкреслював, що в нас час "знову ожила група вірувань і звичаїв", які своїм корінням сягає глибини архаїчного світогляду, "де вперше зародилося чаклунство" [Тайлор Э.Б. Первобытная культура. – М., 1989. – С.110]. До цих явищ одностайно був віднесений спіритизм.

Виникнення нових явищ на межі релігії і науки, поява численних містичних формоутворень напередодні катастрофічного закінчення Нового часу спонукало дослідників вдивлятися в магію як загрозу раціоналістичним засадам сучасної цивілізації. "Неупереджений спостерігач, проникнувши в глибини магії, побачив би в ній не що інше, як постійну загрозу цивілізації,- вважав Дж.Фрезер. – Ми ... рухаємося по тонкій шкарлупці, яка може кожного моменту тріснути під впливом підземних сил, які покищо дрімають. Час від часу глухе рокотіння або несподіваний язик полум'я, що вирвався на поверхню, вказують на те, що відбувається під нашими ногами" (Фрэзер Дж. Золотая ветвь.- С.60).

У специфічних феноменах "фіксованого марновірства", що з'явилися з часом, висвітилося не тільки опанування магією "демонічного" і частково "теїстичного" типів надприродного. Тут віддзеркалювалась ще одна істотна закономірність відтворення і розповсюдження марновірства: попри всю свою строкатість воно є зворотньою стороною суспільного прогресу. Як і відкриття письма, кожна наступна інформаційна технологія сприяла поширенню не тільки знань, але й забобонів, марновірства серед сучасників. Так, книгодрукування було знаряддям поширення не тільки набутків наукових революцій Нового часу, але й каналом, своєрідною трибуною для окультизму, спіритизму, теософії тощо; електронні засоби масової інформації, комп'ютерні мережі, що зробили наших сучасників безпосередніми свідками усіх без винятку подій в світі, наблизили до нас поверхню планет Сонячної системи, зблизили людей, що мешкають на різних континентах планети, в той же час створили у масовій свідомості справжню повінь найбезглуздіших та відверто антилюдських уявлень про перевертнів, вампірів, "зомбі", оживших мерців, монстрів, злодійкуватих прибульців з Космосу, полтергейсти, перетворилися в канал пропаганди сатанізму і засобів руйнування свідомості сучасної людини.

У контексті міфологічних й магічних уявлень архаїчного суспільства формується і *мантика або ворожіння* – уявна здатність вгадування теперішнього і майбутнього, пов'язана з використанням зовнішніх «знамень» і "внутрішнього просвітлення" (яснобачення), якій також судилося довге і бурхливе життя в культурах різних епох.

З переходом від архаїчного до соціального диференційованого суспільства мантика перетворюється на надзвичайно розгалужену систему. Серед гадань по зовнішнім "знаменням" помітне місце посіла астрологія, яка виникла у халдеїв - народу, що мешкав у першій половині І тис. до н.е. на північно-західному узбережжі Перської затоки, у межиріччі Тигру та Євфрату. Хоча астрологічні уявлення халдеїв, що виходили з ідеї впливу небесних явищ на долю держав та людей, були переплетені з чималими

знаннями, слід зважити на певні застереження фахівців від їх ототожнення. "Астрологія і математична астрологія, - підкреслював А. Лео Оппенхейм, - розвивались в різних соціальних та інтелектуальних колах"[Оппенхейм А. Лео. Древняя Мессопотамия. – М., 1980.- С.319]. У цьому неспівпадінні відбилась також і певна загальна закономірність у відтворенні марновірства, пов'язаного з релігією і наукою: як правило, воно продукується у білярелігійних, білянаукових колах і пожвавлюється з їх маргіналізацією, яка посилюється у кризових станах суспільства.

Астрологія, що виникла як специфічне віддзеркалення катастрофізму, притаманного розвитку Дворіччя, судилося надовго пережити цивілізацію, яка її створила. Поширення астрологічних уявлень у культурах Стародавнього Світу, що відбулося за часів Античності, також відбивало й інші істотні закономірності відтворення і розповсюдження марновірства: його "епідемії", певні "хвилі" пов'язані не тільки з кризовим станом суспільства, але й з пожвавленням кроскультурних зв'язків між народами. Так, астрологія стала помітним феноменом культури Античного світу після походів Олександра Великого, після "зустрічі" Сходу й Заходу, внаслідок якої виникла неповторна елліністична культура. Розповсюдження астрологічних уявлень на Середньовічному Заході було пов'язане зі значним розширенням контактів із мусульманським світом. „Герметичність" астрології для зовнішньої критики, що спостерігається протягом тисячоліть, наполегливість у відтворенні астрологічних уявлень у різні епохи, у різних цивілізацій свідчить про те, що віра у визначальну роль зірок у житті людини виконує функції, притаманні традиційно-доктринальним релігіям.

Крім астрології, що звертається до «знамень», у різні часи, в різні епохи, у різних народів набувають розповсюдження ворожіння за допомогою вогню (піромантія) метерелогічних явищ, води, польотів птахів (піромантія), нутрощів тварин (гаруспіція), будови руки і мережива ліній на долоні (хіромантія), цифр (арифмомантія), дзеркал (кристаломантія) тощо. Відношення до цих видів мантики з боку політеїстичних релігій Стародавнього Світу було різним: зацікавленим, нейтральним, іноді - ворожим. У випадках, коли ті чи інші види мантики ставали елементами офіційних культів (як гаруспіція та ауспіція в Стародавньому Римі), біля них точилися гострі суперечки, боротьба соціальних та політичних сил.

У "нормальних" суспільних умовах численні й строкаті види мантики існували на периферії культури. До неї іноді вдавалися тоді, коли на своєму життєвому шляху особа опинялася в ситуації вибору, невизначеності. Розповсюдження тих чи інших видів мантики, захоплення нею значних верств суспільства засвідчує соціальне неблагополуччя, зростання соціальної напруги, поширення невпевненості людини у завтрашньому дні.

Для обґрунтування різних видів мантики в очах сучасників, світогляд яких сформовано раціоналістичною культурою, дедалі частіше використовуються посилання на досвід минулого (Ленорманн, Нострадамус та ін.); на загальнофілософські принципи (загального взаємного зв'язку

явищ; випереджаючого відбитки тощо); на буденний життєвий досвід людей, що знаходилися в екстремальних умовах тощо.

Водночас з ворожінням "по знанням" виникають і набувають поширення інші види гадання: трактування сновидінь(онейроскрипія й онейрокритика); «безпосередніх одкровень» (пресмологія і яснобачення), до якого зверталися піфії, оракули Античного світу, а потім - пророки іудаїзму і християнства; а також "показання покійників" (некромантія) та ін. Саме з часів Античності численні "Сонники" виступають атрибутом європейських маргіналізованих субкультур. Криза світоглядної свідомості в умовах глобалізації і постмодерну сприяла актуалізації таких елементів культури минулого, які в попередній, соціалістичний період буття українського суспільства перебували в латентному стані.

Ситуація, що пов’язана з виникненням християнства як світової релігії, має безпосереднє відношення до проблеми марновірства. Перш за все вона спонукає пильніше вдивлятися в марновірства сучасності, бо ж те, що було марновірством в очах освічених римлян, вихованих античною філософією, риторикою, юриспруденцією, літературою, стало смислоутворюючим "ядром" світогляду наступної цивілізації, яка усунула з історичної арени Античний світ. Тому, вдивляючись у калейдоскопічну зміну марновірств сьогодення, ми не повинні повторювати помилок Античності.

Перетворення християнства на смислоутворююче "ядро" культури Середньовіччя стимулювало загострення боротьби із залишками, "нашаруваннями" минулих етапів розвитку релігійних уявлень. Весь трагізм боротьби західного християнства з дияволом, його слугами відьмами і чарівниками, намагання викорінити відьомовство відбила книга Я. Шпренгера та Г. Інститоріса "Молот відьом", що побачила світ ще в 1487 році. Цей документ минулої епохи продемонстрував те, що найвитонченіша богословська думка, яка прилаштувалася на трансформовану філософію Античності, виявилася здатною живитися марновірством, розповсюдженим у нерефлексивних шарах культури, зокрема вірою у злодіяння диявола та його помічників. У той же час побутові марновірства, похмура фантазія мас живилася "вченими" побудовами, схоластичними вправами і язичницькою міфологією, що вело до подальшого зростання фанатизму, безумства, жахів. Зв’язок „марновірство/релігія” набув відтак зворотнього характеру: вся система почала працювати у "резонансному" режимі, примножуючи кількість безвинних жертв інквізиційних процесів.

Проте марновірство Середньовіччя мало не тільки руйнівні аспекти, як це мало місце в пандемії дияволоманії. Серед марновірств епохи були прихованими і паростки альтернативних підходів до світу, що знаходилися за межами офіційної філософсько-теологічної думки. Зокрема, тут мова йде про алхімію. У контексті середньовічної культури вона відіграє особливу роль: у силу своєї синтетичної природи вона посідає місце проміжної ланки

між магічно-обрядовим мисленням архаїчного та стародавнього світів та раціоналізовано-технологічним відношенням до дійсності сучасної людини.

Основним завданням алхімії було перетворення ("трансмутація") неблагородних металів у благородні за допомогою "філософського каменю" визначилася ще в епоху Античності. З IV по XVI століття спостерігаються численні спроби розв’язати цю задачу, у ході яких виявляються глибокі протиріччя у розвитку самої алхімії. З одного боку, поширюється умоглядна, спекулятивна алхімія, пов’язана зі схоластичною традицією. З другого боку, отримує розвиток "експериментальна" алхімія, яка сприяє накопиченню позитивних знань про хімічні речовини.

Розвиток самої алхімії, у якому віддзеркалилась і низка марновірств минулих епох і водночас паростки майбутніх досягнень, істотно вплинув на суспільну свідомість Західної Європи. Ідея "трансмутації", що обіцяла отримання необмеженої кількості золота, набула характеру псевдорелігійного вірування, а з ним і надзвичайної життєспроможності. Намагання реалізувати цю ідею мали й досить несподівані наслідки, що істотно вплинули на характер самої науки Відродження і Нового часу. "З розвитком експериментальної техніки, безперервного зростання знань у галузі хімії ідея перетворення елементів поступово відкидалась і втрачала свій вплив на прогрес науки, – зазначив один із творців некласичного природознавства Е.Резердорд (1871-1937) в лекції "Сучасна алхімія", прочитаній у 1936 році. – Проте стародавні алхімічні ідеї міцно вкоренилися і навіть по сьогодні знаходяться шахраї або жертви самоодурення, які претендують на володіння рецептами отримання значної кількості золота шляхом перетворення. При цьому носії подібних переконань виявляються спроможними порушувати спокій найтверезіших фінансистів"[Резерфорд Э. О физике XX века. –М., 1971. – С. 44-45]. Алхімія переконливо продемонструвала, таким чином, здатність до "трансмутації" натуралістичних концепцій у марновірстві, останнього – в білярелігійну (псевдорелігійну) віру, спроможну до подальших трансформацій; залишкові явища, пов’язані з алхімією, дають себе знати і в сьогоденні, зокрема у концепціях "біологічного ядерного реактору", "хімічного каталізу ядерних реакцій" тощо.

У культурі Середньовіччя набуває поширення ще одне марновірство, яке має безпосереднє відлуння в нашому сьогоденні. Це – *вчення Кабали*. Свого часу воно сформувалося паралельно іудаїзму, але в нетотожному з ним етнокультурному середовищі. У самих джерелах цього вчення відбилися насичені кросскультурні зв’язки Стародавнього Світу і Середньовіччя: воно, як зазначалося, сформувалося на основі іудаїзму; органічно включило в себе халдейську містику; східну міфологію; філософсько-натуралістичні концепції піфагореїзму; істотні елементи елліністичної науки; філософські ідеї гностицизму і неоплатонізму та ін. Сучасна привабливість вчення Кабали зумовлюється, по-перше, її звертаннями до проблем духовності: твердження про те, що "духовний,

тобто невідчуваний органами чуття світ, у центрі якого знаходиться наш Всесвіт", визначає долю людини через закони матеріального світу, не може не приваблювати людину, виховану у секуляризованій культурі. По-друге, числові маніпуляції цього вчення своєю "таємничістю", недоступністю "непосвяченим", нагадують пересічній людині пізнавальні процедури сучасної науки, яка відгородилася від "невігластва натовпу" високими абстракціями, математичними формулами, термінологічними хитросплетіннями; вчення Кабали сьогодні, як Місяць, світить відбитим світлом сучасної науки. По-третє, сьогодні викликають інтерес і ті засоби "читання" Біблії, що запропоновані кабалістами; включення цієї видатної пам'ятки культури в сучасне культурне життя супроводжується намаганням використати його для пророкування майбутнього, що відтворюють саме кабалістичні підходи до Священного письма. Таким чином, за своїми істотними функціями кабалістичні уявлення виступають формою нетрадиційної релігійності.

У Середні віки закінчується оформлення в цілісне *вчення так званих "окультних" (від латинського occultus – таємний, прихований) наук*, що розпочалося ще в Стародавньому Світі. Певною віхою тут стала творчість Генріха Корнелія Агріппи фон Неттесгеймського (1456-1535) – автора трьохтомного трактату "Окультна філософія". Згідно твердження окультистів, їхня наука, яка опирається на магію, кабалістику, алхімію, важливі основоположення систем Аристотеля і Птолемея, що трансформовані на засадах християнського світогляду, прагне пізнати таємничі сили природи і людини; вона є сукупністю поглядів, вірувань і знань різного походження саме про такі сили.

Упродов ж всієї історії свого розвитку окультизм був за своєю природою суперечливим явищем: з одного боку, він був побічним спадкоємцем становлення експериментального фізико-математичного природознавства, водночас спрямованого і на пізнання глибинних засад світобудови та буття людини в ній, на побудову холістичного, несуперечливого світогляду. З другого боку, першооснову світу окультизм вбачає як деперсоналізовану надприродну основу, сформовану на зразок архаїчних уявлень про "ману", "оренда" тощо. Визнання одкровення як дієвого засобу пізнання світу в контексті окультизму поєднується із визнанням загальнонаукових методів пізнання (спостереження; експерименту; логічного висновку; аналізу і синтезу тощо). Ці обставини надають в очах сучасників привабливості окультизм що, на їхню думку, долає конфесійну обмеженість і є співзвучним до процесів інтернаціоналізації суспільного життя, розширення кроскультурних зв"язків у сучасному світі. У контексті окультизму і Брахма, і Рама, і Крішна, і Мойсей, і Гермес, і Орфей, і Зороастр, і Будда, і Христос, і Мухаммед, і Платон, і багато інших є рівноправними чинниками, виразниками єдиного Божества, пантеоном єдиної загальнолюдської релігії. Таким чином, в окультизмі марновірство активно опановує теїстичний тип надприродного,

що робить його привабливим в очах вірних традиційно-доктринальних релігій.

У той же час окультизм обіцяє людині швидке досягнення якісно нових еволюційних щаблів, розкриття нових ("прихованих", "паранормальних", "раніше втрачених") здібностей, що зближує його з містифікованою парапсихологією сьогодення. Обіцянки окультизму щодо прискореного долання обріїв технічної цивілізації, пропозиція саме себе в ролі знаряддя вирішення її суперечностей є запорукою зростання інтересу до окультизму з боку наших сучасників. Саме в руслі такої тенденції в духовному житті отримують "друге дихання" теософія, антропософія та інші подібні світоглядні форми.

Поряд з теософією, антропософією та спіритизмом , які були набутком міської культури і розповсюджувалися на вищих її "поверхах", серед людей, сформованих у дусі новоєвропейського раціоналізму, наприкінці XI - початку XX сторіччя переважно в сільській місцевості продовжували існувати й більш архаїчні марновірства. Так, за даними С.А.Токарева, у східнослов'янських народів, у тому числі і в українців, спостерігався вплив марновірства, пов'язаного, по-перше, зі здоров'ям і лікуванням людей, зняттям причини, наврочення; по-друге, зберігалися обряди і повір'я, пов'язані з господарським благополуччям – із забезпеченням врожаю, захистом худоби від вовків, домівок від пожежі тощо; по-третє, існувала віра у водяників, лісовиків та інших духів, демонологічні вірування, що не пов'язані з безпосередніми господарськими потребами селян, які відходять на задній план [Див.: Токарев С.А. Религиозные верования восточнословянских народов XIX-начала XX века. – М., 1957. – С.147-149]. Соціальні потрясіння першої чверті XX сторіччя дещо змінили співвідношення між проявами марновірства на користь третьої групи. Цікавий матеріал щодо України середини 20-х років м ст., зібраний Б.Манжосом, свідчить саме про підвищення ролі демонологічних уявлень, які відбувалися на фоні кризи традиційної релігійності. Сюжети стосовно диявола, інкубів, перевертнів, тощо, які були поширені в масовій свідомості пореволюційного села, в істотних рисах, але в пом'якшених формах повторювали "Молот відьом"(Див.: Манжос Б. Вірування і забобони нашого села. – К., 1926). Відтак в епохи соціальних потрясінь демонологічні уявлення здатні виходити на перший план, щоб запропонувати себе як альтернативу традиційним релігійним уявленням.

У радянський період, коли навіть традиційно-доктринальні релігії розглядалися як марновірство і забобони, архаїчні уявлення позарелігійного характеру взагалі витлумачувалися як суто залишкове, стрімко зникаюче явище. Зміна соціального статусу релігії в постсоціалістичному суспільстві відразу ж мала безпосереднім наслідком одночасне пожвавлення марновірства. Принципово нова ситуація, що склалася в період незалежного розвитку українського суспільства полягала саме в тому, що посилилась критика з боку релігійних чинників на адресу марновірства та на його

активних носіїв і творців. Це на відміну від 70-х і частково 80-х років минулого століття, коли релігія і марновірство співіснували досить мирно.

На постсоціалістичному «ринку ідей» і «ринку послуг»психотерапевтичних, компенсаторних, які ілюзорно полегшують тяготи життя сучасної людини, загострюється боротьба між представниками традиційно-доктринальних релігій і прибічниками чародійства, звучать звинувачення у зв’язках останніх з демонічними силами. Про людські очі, багато чародіів мають ікони, читають церковні молитви, але лікують заговорами і за допомогою бісівської сили, – зауважує священик О.Мороз. - Вони і свою душу занепащають, і рідних, кому свій "талант" передають, і тих, хто дурнувато або легковажно до них звертається" [Див.: Мороз О. Приходская жизнь // Москва. – 1995. – №12. – С.200]. Але, як видно, критика тут спрямована не тільки проти "практикуючих" чародіїв, що є конкурентами парафіяльних священників, а й проти світоглядних, культурологічних засад сучасної магії.

Магічна, чаклунська "практика" стимулює в сучасних християнських доктринах повернення й відтворення демонологічних уявлень, що, здавалося б, були в основному подолані в офіційній культурі ще за часів Просвітництва. Сьогодні чародій, за твердженням священика, творить "чудеса" за допомогою "біса-помічника". "Цей нечистий дух передається прислужниками зла один одному, разом з таємницею заговорів з покоління в покоління. Поки відьма цього біса не передасть – померти не зможе" [Там само]. У контексті подібних синкретичних уявлень, буденній релігійній свідомості вистачає місця і для віри в "барабашку", "полтергейсти", психокінези та ін. І це не випадково, бо всі подібні феномени є приналежністю спільного "культурного ряду".

Повз увагу теологів не пройшли й інші явища, пов’язані з пожвавленням марновірств і забобонів минулих епох, а також тих "нашарувань", що йдуть від сьогодення. "Феномен НЛО", "гуманоїди" з їх пророкуванням і «допомогою», домовики, барабашки, маги і астрологи, екстрасенси-чорнокнижники, процвітаючий культ східних релігій – це є не що інше, як реалізація «передбачень Священного Писання» про кінець часів і пришестя антихриста; в астрології, окультизмі, хіромантії вбачається засіб "виховання нового типу людей", що стануть носіями "окультних здібностей" і вірними нової релігії сатани, яка йде на зміну християнству; астрологія і магія - різновиддя сучасного окультизму, якому притаманне "наукоподібне подання" свого вчення, постають як ефективний засіб виховання в нехристиянському, демонічному дусі" [Див.: Родион, священник. Люди и демоны.- Калуга-Минск, 1992. – С.76; Бержье Ж, Повель П. Утро магов. – М., 1991 та ін.]. Таким чином, зростання марновірства і забобонів сприяє актуалізації не тільки християнської демонології, але й есхатологічних очікувань. При загальній напруженості суспільної свідомості, її збуреному характері, боротьба традиційно-доктринальних релігій з марновірствами і забобонами потенційно здатна

стати додатковим фактором дестабілізації постсоціалістичного суспільства, як це бувало в минулому.

У критиці "нових" забобонів, що виникли в другій половині XX сторіччя, ми спостерігаємо певну непослідовність філософсько-теологічної думки, що багато в чому зумовлена складністю самого феномену "марновірства інформаційної ери". З одного боку, священик Радіон вказує на «демонічний характер джерела екстрасенсивних дарувань» підкреслює "трагічність долі тих, хто вставав на цей шлях або користується послугами екстрасенсів" [Див.: Радион, священник. Люди и демоны.- С.4]. І на користь цієї тези свідчить і святоотцівська традиція, до якої він звертається. Але, з другого боку, священик пояснює механізм руйнівного впливу на душу з боку "НЛОнавтики", хіромантії, астрології, волхвування та інших подібних формоутворень, що посилаються на «біополе». "Спрямовуючи на будь-що свою увагу, - вказує о. Радіон, -людина тягнеться біополем до цього об’єкту і входить з ним в контакт" [Див.: Там само. - С .45]. І цей контакт, на його думку, стає фатальним для душі.

У таких підходах до проблеми "біополя" філософсько-теологічна думка повторює певною мірою ходи світської, яка іноді не досить коректно оперує цим поняттям з невизначеним його обсягом. Так, для тези про існування "тонких світів" довкола нас, ми зустрічаємося з посиланнями саме на "біологічне поле", яке пропонується вимірювати "досить просто, з допомогою так званої біологічної рамки" [Див.: Чудинов В.А. Мир малой плотности или духи вокруг нас // Человек. – М., 1991. – С.86]. Саме паралогічний стиль мислення, що відтворюється в кризовому стані суспільства, спонукає і богословів, і філософів забувати про засади методологічної культури, пояснювати невідоме через ще більш невідоме. Можливість таких переходів свідчить про те, що тут ми маємо справу з різновидом позарелігійної віри.

Остання риса притаманна великій низці світоглядних формоутворень, які у філософсько-релігієзнавчій літературі отримали назву *натуралістичних міфів*. Саме останні, про що мова йшла вище, сприяють відтворенню глибинних засад архаїчного світогляду в сучасній суспільній свідомості. Натуралістичний міф сьогодні є "концентратор" марновірства і забобонів минулих епох, засіб "доведення" їх до рівня свідомості сучасної людини.

Подальшу долю марновірств нашої епохи визначатимуть успіхи і поразки людства на безкінечному шляху пізнання і перетворення навколишнього світу.

6. ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ УСТРІЙ НОВОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

Друга половина ХХ століття виявилася настільки убогою на події всесвітнього масштабу, що іноді здається, що ніяких подій не було взагал Проте, незважаючи на те, що дотепер питання про критерій «всесвітнього-історичного» так і залишилося відкритим, усі відчувають, що відбувається щось зовсім не те, як це було колись. Дійсність, у порівнянні з минулим, постає якоюсь карликоподібною, дріб'язковою, короткочасною, нічого не вартою.*Кожен історичний народ залишав людству щось своє, особливе, оригінальне*: римляни – право, греки – класичне мистецтво і філософію, китайці – порядок та етикет, індуси – споглядання і прагнення до внутрішнього вдосконалення. А ми? Що ми залишимо в дарунок нащадкам? Нерозвинену донезмоги індустрію, мета якої – виживати й одержувати задоволення? У порівнянні зі здобутками історичних титанів, така спадщина може викликати лише почуття сорому від безглуздої втрати часу.

Може нам на цьому рубежі тільки й залишилося «малювати сірим по сірому» (Гегель), перетворюючи історичне в логічне, якби між нами і нашим предметом не виявилася присутність декого третього. Це – релігійний процес, що продовжується. Він не може не турбувати дійсність і розум, що пізнає її. Чиста рефлексія чистої форми (наука) в чистий зміст (сучасний світо порядок) і навпаки, як через якийсь чудесний магічний кристал переломлюється діяльними сучасними релігіями. Уточнюючи поняття «релігійний процес», зауважимо, що тут лише частково мова йде про ті релігії, що історично завершили себе. *Ці історично завершені релігії вже оформили себе як ідеологічно, так і політично. Вони вже створили колись відповідні собі зовнішні світопорядки, свої національні держави. Такі релігії набули сили традиції. Жодна держава не в змозі «відвернутися» від них, подібно до того, як доросла людина не може залишитися байдужою до фактів власної біографії.*

Але не тільки про такі релігії йдеться тут. Вся справа в тому, що поруч з ними, а іноді й у них самих (і навіть на противагу їм), активно заявили про себе інші релігії. *З'явилися, з'являються і певне ще будуть з’являтися релігійні утворення, які ще ніколи не брали участі у створенні власних держав.* Вони, природно, сповнені бажання стати історичними і начебто мають на це право. Довго підшуковувалася для них назва, що може відбити їх суть («деструктивний культ», «секта», «маргінальна релігія», «нетрадиційна релігія» тощо), доки не зупинилися на понятті «нові релігійні рухи» [Баркер А. Новые религиозные течения. – СПб., 1997.- С. 166].

Наперекір очікуваному, традиційні релігії дуже добре «вписалися» у сучасний світопорядок. Вони поступово до середини ХХ століття (тобто до кінця другої світової війни) чітко визначили три форми церковно-державних відносин: «система відділення», «система конкордат» і «система національної церкви».Навіть у США цей процес завершився до зазначеної дати.

[Див.:Дьюрем К. Свобода релігії: модель США // Моделі церковно-державних відносин країн Західної Європи.- К., 1996.- С. 133].

Нові релігійні рухи (НРР), навпаки, у сучасній знеособленій спільноті народів, націй, держав і культур поводяться подібно до неофіта, котрий вперше потрапив потрапив на світський прийом, у створенні норм поведінки на якому він не брав особистої участі. Для цих релігій зовнішній світопорядок (а з ним й ідеї демократії, лібералізму, парламентаризму тощо) є не умовою їхнього власного буття, а умовністю. Для них сформовані вже відносини не є метою, а засобом. Коротше кажучи, *для них історія людства не завершена, а тільки починається, і, природно, починається внаслідок їхньої власної появи.* Гегель, Маркс, Ніцше, Шпенглер, Фукуяма та інші «ідеологи» кінця історії для них не є авторитетом.

Як же тоді узгодити право таких релігій на історичність із правом зовнішнього світопорядку, що через закони про свободу совісті сучасних держав забороняє їм (державам) надавати будь-яку релігійну перевагу? Як відредагувати роль діючої особи, яка за своєю природою взагалі відхиляє будь-яке редагування? Як укласти в правове поле сучасного світопорядку те, що саме є для себе і правом і порядком і не збирається нікуди «вкладатися»?

Це – перший вузол проблеми, що додає тривожну динамічність сірій дійсності постісторичного буття. Величезна кількість публікацій, присвячених цій проблемі, антикультовий рух на Заході і на посткомуністичному просторі, обмеження діяльності НРР у російському законі 1997 р. і на місіонерську діяльність неорелігій в додатках до українського закону, полеміка навколо окремих статей цих законів – все це свідчить про значущість цієї проблеми [Див.: Дюрем К., Хоумер Б. Аналітична оцінка закону Російської Федерації 1997 року «Про свободу совісті і релігійних об'єднань» // Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив у сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст).- К., 2000. - С. 53].

Що стосується України, то тут ситуація набуває майже драматичного характеру. І якщо загальновідома китайська мудрість співчуває тим, хто живе в епоху змін, то що робити, коли виявляєшся віч-на-віч із якою-небудь дуже важливою проблемою, для вирішення якої вже є не один, а цілих два варіанти? Здавалося б, вибери один, кращий і дій. А якщо вони протилежні? Виходить, що ця маргінальність становища ще гірша, ніж життя в епоху змін. Тут доводитися вибирати та ще й відповідати за свій вибір. У цій ситуації вже не покладатимешся на природний хід речей.

Саме тому Україна змушена вирішувати, що і як реформувати в нині діючому її Законі 1991 року про релігію. Цей закон застарів хоча б тому, що держава, яка створила його (СРСР, а в ньому УРСР), більше не існує. Примхою долі Україна опинилася у самому центрі (принаймні географічному) двох діаметрально протилежних (методологічно та юридично) підходів до вирішення проблеми самовизначення держави у відношенні до релігії: на Сході – досвід Росії, досвід дебатів із питань

реформи релігійного законодавства 1990 р. від першого проекту 1993 р. до фактично антикультового Закону 1997 р. і 15-літній «іспитовий» термін для НРР як підсумок- резюме; на Заході – поправка Сміта про припинення фінансової допомоги Росії (відповідь на російські «ініціативи», правда, поки ще «теоретична») і власний досвід релігійної законотворчості, реалізований у трьох формах церковно-державних відносин.

Як поводитись Україні - світській державі, на території якої діють обидва типи релігійності (як традиційної, так і нетрадиційної)? Стати на шлях свого північного сусіда Росії й узаконити розподіл релігії на три «сорти»: на «своїх», на «традиційних» і на «всі інші». Пропозиція тим спокусливіша, що економічна і політична ситуація цих держав надто подібна. Але що робити тоді з деклараціями про рівноцінність будь-якої релігійності (за умови, звичайно, дотримання суспільного Закону)? Західний досвід теж якийсь двозначний, тому що дотепер для багатьох європейських держав поняття «національна церква» залишається невід'ємним атрибутом політичного життя (Греція, Швеція, Норвегія, Великобританія та ін.). Коротше кажучи, Україні, як казковому герою, доля визначила неминучий вибір: ліворуч чи праворуч підеш – може щось і придбаєш, але точно відомо, що загубиш, у той час як дорога «прямо» не веде нікуди.

Дійсно, як забезпечити свободу віросповідання без утиску прав релігійної більшості і меншості населення водночас? Ще за часів Локка і Джефферсона це питання набуло надзвичайної гостроти, коли виявилися певні його вияви в термінах “релігійна більшість” і “релігійна меншість”. *До середини XX ст. виявилося, що як символ “релігійна більшість”, який характеризує завжди віруючих адептів релігії, які мають свою власну історичну традицію, так і символ “релігійна меншість”, який характеризує представників нетрадиційної для цієї ж країни релігії, але традиційної для якогось іншого народу, не вичерпують всього поняття «віруючі». Є й активно діють у соціальному полі адепти таких релігій, які взагалі не мають ніякої історії, а відтак і традиції.* Це – ті самі нові релігійні рухи, які привернули до себе увагу, що й характеризує сучасний стан релігії загалом.

Що робити Україні з ними? Вона, як світська держава, може витримати принципи демократизму і лібералізму стосовно проблеми більшості і меншостей, до проблеми різноманіття релігійності. Рівність прав – це вихідне. Але виникає питання: чи гідна релігія, що ще ніяк не зарекомендувала себе в жодному соціумі, цього високого статусу – статусу рівності (адже не наділяємо ж ми дитину, людину ще «в собі», рівними з нами правами)? Втім, це питання настільки ж обґрунтоване, як і контрпитання: а чи маємо право ми так питати? Чи справедливо питати, заздалегідь допускаючи (за рахунок «дроблення» релігійного моноліту на «шматки» віків, стадій, періодів) замість рівності релігій їхню нерівність?

Ця проблема вимагає термінового вирішення. Вже сформовану систему взаємодії української держави і традиційних церков варто розглядати як результат тривалого всесвітнього-історичного досвіду. В той же час ні нові

релігійні рухи, ні світська держава цього досвіду просто не мають. *Відношення взаємної підозри неминучі.* Але в правовому полі закритих відносин бути не може. Проблемний вузол «закручується» тим тугіше, чим безпосередніше всі три його фігуранти (зовнішній світопорядок, сила традиції і нові релігійні рухи) намагаються визначитися один щодо іншого. Тут у хід йде все – від вибухів у токійському метро (Аум Сінрікьо), масового самогубства (Джон Стоун) до міліцейських кийків (Софійська площа Києва в 1993 р.), безкінечних судових процесів і законодавчих актів.

Людина наділена розумом, зокрема надзвичайною спроможністю відступати від протиріч дійсності на деяку відстань. Ця спроможність складає сутність пізнання. Розумна дистанція уможлиалює так розглядати предмет, що це дозволяє, якщо не «розв'язувати» проблемні вузли (що створюються в ньому), то, принаймні, знаходити рішення, завдяки якому не розірветься «тканина» сучасності.

Наявна новорелігійна ситуація є вихідною, стверджувальною. Певно, що пізнавальне ставлення до неї складає суть релігієзнавчої теорії. Хоче того релігієзнавець чи ні, але його міркування над релігією вже є першим її запереченням. Суб'єкт, що досліджує, немовби визволяє себе від залучення своєю дією. Він неначе стає вільним від упередженого ставлення і до зовнішнього світопорядку, і до традиційних церков, і до нових релігійних рухів. Ця пізнавальна свобода, здається, тільки й дозволяє докопатися до істини. Правда, тут виникає побоювання: чи не принесе ця свобода із собою думки про перевагу дослідника?

Історичне релігієзнавство збирає знання про первинні ознаки феномену нової релігійності. Воно, здається, поки що незацікавлене в перекручуванні предмету. Історик релігії, залишаючи феномени нової релігійності в їхній одиничності, говорить про те, що вона «є» у своїй об'єктивності, самостійності й безпосередності. Але чому ж такий опис не задовольняє пізнання? Чому воно на ньому не зупиняється? Чому, скажімо, ретельна фіксація зовнішніх обставин виникнення того чи іншого нового релігійного руху, його подальші етапи соціальної адаптації оцінюються лише як попереднє опрацювання матеріалу? Якщо в історичному (емпіричному) релігієзнавстві йде лише підготовка, то до чого?

Пояснююче релігієзнавство – ось той наступний щабель, що обробляє ці дані. Соціологія (психологія, етнологія тощо) релігії зайнята пошуком причин існуючого стану речей. Тут предмет, на противагу історичному релігієзнавству, розглядається як обумовлений (а не безумовний). Розум, що тут пізнає, цікавиться, не стільки тим, чи є предмет, а що він є? Більше того, питають: що є насправді той або інший феномен нової релігійності? Коротше кажучи, це релігієзнавство заздалегідь припускає, що «за спиною» цього феномену є щось приховане, якась причина, яка й керує ним “ззовні”.

Для того, щоб з’ясувати питання, чи зможуть ці два види пізнання вирішити проблему нової релігійності, чи вони тільки збільшують її, є сенс

подивитись на ці намагання з погляду самого предмету. Як ставиться сама релігія до цих спроб зрозуміти її сутність?

Релігія споконвічно з побоюванням поглядала на всі спроби науки розглянути її з принципу одиничності (випадку) й особливості (підпорядкування закону). Найбільшим її користування наукою є форма обертання в ній. Предмет релігії є дечим загальним (суще як таке). Через взаємодію з останнім релігія «піднімає» людини до рангу цього сущого. Вона робить його носієм не в зневажливому, а в конструктивному змісті (у філософії релігії це називається «релігійним ставленням»). Спілкуючись із Богом, людина навчається бути у світі його (світу) власною мірою. Водночас, теорія нової релігійності зі світу буденності питає про сакральне (священне). Релігія бачить у цьому питанні порожнечу, тому їй передує цілком інший стан (якщо не суєтність, то стурбована зосередженість). Як же тоді можна осягнути свято (а здійснення культових обов'язків для релігійної людини – урочистість), будучи зануреним у проблеми буденності? Цей докір зводить нанівець, девалює методологічну безглуздість абстрактної теорії релігії.

Практика, що виникає з такого пізнання суті релігії, ще сильніше турбує релігію. Тут вона справедливо може запідозрити абстрактне пізнання в спробі несанкціонованого привнесення їй якогось стороннього змісту. Релігія відверто говорить про інтелектуальну інтервенцію з боку науки (лат. interventus – прихід, утручання). Тут цінності світу «нижчого» свавільно переносять у «світ вищий», та ще й вимагають, щоб останній прийняв цю трансплантацію як благо. Коротше кажучи, релігія дуже серйозно ставиться до свого предмету і вимагає серйозного ставлення до себе (принаймні, поважного). Абстрактний розум же і суть релігії, і її сутність вважає настільки несуттєвими, що дозволяє собі ставитися до релігії як до якоїсь неживої речі.

Всі три учасники досліджуваної дії (традиція, світопорядок і нові релігійні рухи) з погляду своєї особливої релігійності розуміють, що залишати її напризволяще, означає тільки поглибити прірву проблеми. Але передоручити її вирішення сторонньому споглядванню (теорії), означає лише поглибити протиріччя. Нова релігійність тут поводиться як пташка, що заплуталася в тенетах. Вона борсається, а вузли затягуються все сильніше й сильніше. Навіть «зліт» у теоретичні простори не приносить полегшення, а навпаки – погрожує повною загибеллю. Різні пояснення одного й того ж явища, тобто звичайнісінька софістика, є розплатою за протилежності суб'єкта й об'єкта абстрактного пізнання.

Таким чином, якщо учасники досліджуваної дії для вирішення проблеми взаємин запросять «теоретика» релігії, то пізнавальна позиція останнього тільки підсилить непорозуміння. Представники нової релігійної ситуації відразу відчують, що щось дуже важливе з їхньої природи обов'язково втрачається при такому розгляді. «За дужками» релігієзнавчої теорії негайно виявиться цілісність, загальність, самодостатність феномену релігії. Визнати, що деякі соціальні, економічні чи ж психологічні причини

призвели до життя їхню релігію, приміром, для мормонів так само образливо, як і для православних. До віртуозності відшліфований у природничих науках метод розгляду предмету через причинно-наслідкові відносини негайно ж призводить до катастрофи, якщо його застосувати до духовних систем.

Розглянута проблема, яка перенесена в теорію з практики, аж ніскільки не вирішилась. Тут кожний учасник соціального конфлікту делегував своєму представникові свої повноваження, свою впевненість. Зовнішній світопорядок представляє тепер «академічне релігієзнавство», силу традиції – «сучасне богослов'я» і НРР – «маргінальна харизма». Внаслідок цього на вихідний проблемний вузол наклався інший. Тепер кожний наступний принцип «ззовні» прагне відстояти свою власну перевагу. Академічне релігієзнавство вважає, що вся релігія знаходиться «поза»; богослов'я – «поза» всіма іншими релігіями. «Батьки- засновники» маргінальної харизми йдуть ще далі: для них усі релігії і всі науки знаходяться «поза». Звичайно, в цьому теоретичному просторі бомби не вибухають, міліцейські кийки нікого не б'ють. Тут дискутують, але пристрасті не вщухають ні на хвилину. Система виховання й освіти – ось той бажаний приз, до якого рвуться всі три учасники цього онтичного (М.Хайдеггер) дійства.

Проблема, не знайшовши вирішення в соціальної практиці, перемістившись у сферу теорії, тим самим тільки підсилилася. Нова релігійність, розпрощавшись із моментом безпосередньої єдності, розпалася на три системи, що негайно вступили у взаємодію. Утворилася сутність, яку найкраще з'ясувати через форму силогізму (Аристотель).

Залишитися в такому вигляді (у стані безпосереднього поділу) кожна з цих трьох систем так і не змогла. Виявилося, що в наявному бутті сучасної духовності зовнішній світопорядок сам по собі вривається як у сферу традиції, так і в сферу нових релігійних рухів. І не тільки він. Вони відповідають мимоволі тим же самим. Для того, щоб розставити все «по своїх місцях», тобто кожному відвести його простір відповідальності, нова релігійність зажадала теоретичної рефлексії Остання приймає поставлене завдання. І що ж? Відокремлюючи все від усього, будучи розділеною від самої себе (пізнавальна дистанція), ця теорія наштовхнулася на внутрішній опір свого предмету. Релігія не впізнає себе в результаті цієї рефлексії, тому що таке пізнання спочатку вбиває її дух для того, щоб досліджувати її «тіло».

Але повернутися в початкову єдність уже не можна, тому що розбіжність виявилася настільки спокусливою, що усвідомлюється її надзвичайна важливість для стабільності системи. Іншими словами, *нова релігійність і в пустоті абстрактної тотожності існувати не може, а «розпластавши» себе в трьох ідеологіях,* гине. Правильне рішення не змушує себе довго чекати. Потрібно зберегти всю напруженість пізнавальної, руйнуючої дистанції, і при цьому повернутися до цілісного розуміння предмету – нової релігійності. Варто так побудувати науковий виклад сучасної релігійної ситуації, щоб у ньому предмет досліджувався в собі, через

себе і для себе. Сучасна філософія розробляє метод пізнання, протилежний теоретичному.

Екзистенційна філософія розглядає релігію як загальне (як феномен), зміст якого не збігається зі змістом поняття «явище» [Хайдеггер М. Бытие и время.- М., 1997.- С. 12]. Тут предмет, нічим не обумовлений ззовні, сам визначає себе. Іншими словами, проблема протиріччя в цій концепції розглядається як неминучий, необхідній хід, вирішення якого – запорука появи розвиненішої форми. Суттю екзистенціального викладу стає подвійне заперечення, тому що в ньому заперечується «інобуття» абстрактної теорії релігії. Більш того, тільки тепер у науки з'являється можливість включити в систематичне дослідження не тільки онтологічний пристрій сучасної релігійності (традиції світської держави і НРР), але й її онтичний (Хайдеггер) пристрій (богослов'я, академічне релігієзнавство й маргінальну харизму). Ці дві сфери (онтологічна й онтична) у відношеннях між собою суть дві форми існування того ж самого. Тому вони, незважаючи на свою протилежність, не можуть існувати одна без одної. Взаємодія цих сфер, мабуть, є тим, що «зупиняє» історію, не дає їй розвивати свої формації до пустої нескінченності. Наявне буття і рефлексія нової релігійності інтенсифікують постісторичне буття.

Завершені самі по собі і сутності нової релігійності, з одного боку, і екзистенційний метод як сутності науки, з іншої, знаходяться один проти одного, тільки слово «проти» у цьому протистоянні означає скоріше «за». Причому ми тут не створюємо цю ситуацію, а констатуємо її. Релігієзнавці останнім часом усе частіше говорять про методологічну єдність у сфері екзистенційної філософії [Тихонравов. Ю.В. Судебное религиоведение.- М., 1998.- С. 9]. Виникає можливість філософського змістовно-методологічного синтезу з проблем нової релігійності, при одночасному зверненні як до тієї мови, якою говорить ця релігійність, так і до мови, якою говорить наука про неї.

Історія згасає. Зрозуміти сутність цього процесу,оминувши релігі., означає не зрозуміти нічого. Перше свідчення завершеності всесвітньої історії людства – це релігійний плюралізм, коли різні релігії змушені вести діалог одна з одною. Друге – необхідність для нових релігійних рухів, з одного боку, і для сучасних світських держав, з іншого, включитися в цей діалог. Третє, найважливіше свідчення – це неминучість рівноцінного поводження форми й змісту (методу і предмету) двох найважливіших інгредієнтів нової релігійності (науки і релігії). Абстракцією «пізнання» розумом віри, втім так само як і навпаки – впливом релігії на науку, цей процес не з'ясувати. Він за своєю природою не вкладається в це традиційне протиставлення.

Так філософське релігієзнавство стає інтелектуальним простором для реалізації діалогу , що вже почався , історичного і логічного. Устрій нової релігійності в екзистенційному розгляді з боку форми є загальним філософським устроєм. А оскільки нова релігійність і екзистенційна філософія в цьому контексті розглядаються як результат розвитку своїх

власних історичних форм, то титули «нова» і «загальна» є синонімами. Тенденція перетворення релігії у філософію і навпаки є найважливішою ознакою для розуміння сутності того, що відбувається. Суєтність і незначність постісторичного буття є у свою чергу не більше, ніж видимістю. Несправжність зовнішнього зумовлена тим, що буття більше не цікавиться змінами, які проходять у ньому самому. Його відтепер хвилює те, як воно існує у своїй протилежності, у пізнанні. Для останнього так само найбільш актуальним є «віднесеність» до буттєвого. Вони обоє доповнюють одне одного.

7. КЕНОСИСТИЗМ ЯК ВИЯВ НЕТРАДИЦІЙНОСТІ

Поняття кеносистизму є похідним від терміну загальновживаного в християнській теології: *кеносіс* (грецькою χεγωσιζ) – це сходження Бога до світу, коли він, обмежуючи свою вічність і святість, являє Себе в часі і гріховному людському житті. У більш конкретному значенні *кеносіс* охоплює феномен втілення Бога в суб'єкті Сина Божого. У сучасному релігієзнавстві під кеносистизмом розуміється явище обожнення певної особи, прийняття проголошуваного нею божественного походження та визнання її якихось специфічних властивостей, ролі й функцій щодо її послідовників та загального оточення (володіння абсолютною істиною, місія духовного вчительства, об'єкт поклоніння та служіння і т. ін.).

Отже, *психологічний підхід до розгляду цього феномену потребує аналізу принаймні двох його аспектів: особистісного* (проблема досвіду та поведінки людини, що визначається як божество) *і соціального* (проблеми віддаленого оточення – умови виникнення та прояву ідеї про обожнення реальної особи та проблеми найближчого оточення – стратегія референтної групи, яка підтримує таку поведінку і сприяє особистій сакралізації).

За період існування християнства теологічне тлумачення кеносису зазнало певних змін. Якщо впродовж перших трьох століть головним у христології було питання про дійсність двох природ Ісуса Христа, то з IV століття предметом дискусій стає характер єднання цих двох природ. Попри всю складність цієї проблеми можна помітити, що божественна сутність Христа виявляється через його людську природу, певною мірою він діє як посередник між Богом і людьми, тобто як апостол. Тому розгляд феномена сучасного кеносистизму не має обмежуватись тільки випадками безпосереднього проголошення "боговтілення", а й брати до уваги інші приклади харизматичного лідерства.

Хрестоматійним є твердження, що в основі будь-якої релігійної традиції лежить містичний досвід "релігійних віртуозів". Прояви кеносистизму в сучасному суспільстві дають змогу дослідити "початок релігії" – появу релігійної традиції за умов існування усталених релігійних

догматів та інституцій, які, з одного боку, з якихось причин не задовольняють релігійні потреби певних осіб, а з іншого – намагаються протидіяти формуванню нової релігійної течії, переслідуючи її як “єресь” або «секту».

Відтак аналіз кеносистизму як вияву нетрадиційної релігійності передбачає висвітлення насамперед особистісних передумов цього феномену: вірогідних механізмів виникнення надзвичайно яскравого містичного досвіду, потенційної можливості його усвідомлення як “боговтілення” та здатності особи відігравати роль харизматичного лідера.

Залежно від підходів до релігійного досвіду – філософського, антропологічного, психологічного, теологічного та ін. – існує багато теорій, часто навіть протилежних, які намагаються з’ясувати його походження, сутність та структуру. Ми маємо тут намір зосередитись лише на суто *психологічному тлумаченні феноменів боговтілення*, залишаючи осторонь ті концепції, які розглядають релігійний досвід як прояв безпосереднього спілкування з надприродним.

Згідно Р.Старка, можна виділити чотири види ставлення людини до власного релігійного переживання: 1) просте усвідомлення (відчуття, прийняття) існування або присутності божественного чи священного; 2) сприймання божественного як такого, що відчуває у своєму існуванні людина; 3) відчуття взаємодії між особою і божественним на зразок любові або дружби; 4) відчуття власної обраності або того, що через особу діє божественне. Здається, феномен кеносистизму пов’язаний саме з останнім типом досвіду. Однак, певні приклади свідчать, що виділені типи не є статичними. Людина може поступово переживати різні “етапи” ставлення до надприродного, а відтак один тип релігійного досвіду змінює інший. Тому при аналізі “боговтілення” маємо враховувати різні види релігійного переживання.

Старк зауважує, що хоча найважливішою ознакою релігійного досвіду є специфічні почуття або емоційний стан, проте він нерідко супроводжується й станами зміненої свідомості, певними видіннями або голосами, тобто зоровими чи слуховими сенсаціями, які є особливо характерними для двох останніх видів переживання. Автор позначає третій з перелічених типів досвіду як екстатичний, а четвертий – як досвід одкровення. Релігійному екстазу притаманне глибоке відчуття приєднання до божественного. Найважливішими ознаками одкровення є вербальні чи зорові переживання: це конфіденційна інформація про майбутнє, природу божественного або його плани, повідомлення індивіда про його особливу мудрість або місію та надання йому певних повноважень (Stark R. Taxonomy of Religious Experience //The Psyhology of Religion /Ed. by B. Spika and D. M. Mclntsh. – Oxford, 1997. – P. 209-221). Отже, розгляд кеносистизму потребує з’ясування того, яку роль у формуванні цього феномена відіграють екстатичні стани та галюцинаторноподібні феномени. У буквальному сенсі “ekstasis” означає перебування за межами повсякденного світу. Екстатичні стани досягаються завдяки використанню психотехнічних прийомів (медитацій, ритмічних

рухів, радінь), вживанню галюциногенів або виникають без видимих зовнішніх причин. Численні спостереження *релігійного екстазу* дозволяють описати його як підвищений настрій з відчуттям шиоряння. У мить найвищого розвитку цього стану відбувається звуження свідомості. Тлумачення досвіду в станах зміненої свідомості призвело до виникнення специфічного феномену, який у психіатрії дістав назву одержимості – відчуття втілення іншої істоти в людину.

Л.Хойш твердить, що техніка екстазу полягає в методі "сходження до божества", а одержимість, навпаки, є "сходженням божества до людини". У першому разі людина не перестає належати собі і навіть перевищує себе, а в другому – вона є лише інструментом у руках вищих сил (Heusch L. Cultes de possession et religions initiatigues de salut Afrique //Ann d'Etudes des relig. – Brussels, 1962).

Подібний погляд на роль екстазу у становленні відношення до надприродного знаходимо і в Е.Шюре: "Людина підноситься до Бога лише опосередковано, шляхом думки або молитви, шляхом дії або екстазу"(Шюре Э. Великие посвящённые. Очерки эзотеризма религий. – М., 1914.- С. 169).. Однак деякі приклади екстатичних практик свідчать, що такий розподіл є досить умовним. Так, адепти гаїтянського культу вуду завдяки ритуальному танцю занурюються у глибокий транс, під час якого вони відчувають втілення божества, яке володіє ними, надає їм сили й спрямовує їх у подальшому житті.

В.Самохвалов вважає, що до феномена одержимості дотичні всі так звані "хіліастричні" синдроми. Цим терміном він позначає психопатологічні стани осіб-послідовників релігійних спільнот, у доктринах яких існує уявлення про міленіум та месіанську роль окремої персони. Поряд із втіленням живих істот (наприклад, тварин) він окремо виділяє втілення духів: одержимість дідьком, сатаною, а також "одержимість Богом, який говорить вустами людини". Такий різновид одержимості фактично відповідає визначенню кеносистизму, історіогенез якого, на думку В.Самохвалова, залежить від домінуючої релігійної концепції (Самохвалов В.П. Эволюционная психиатрия.- Симферополь, 1993. – С.99-100).

Розглядаючи генезис певних культурних феноменів (насамперед, феноменів релігійних), не можна уникнути проблем психічної норми і патології, психопатологічних або хворобливих станів. Очевидним є те, що психопатологія укорінена в культурі. Розвиток цивілізації, культуротворча діяльність – це як наслідок творчості «психічнохворих» особистостей. Тут ми вживаємо лапки тільки задля того, щоб підкреслити певну умовність, історичність та нестабільність розмежувань цих двох категорій, проте ця проблема виходить далеко за межі даного контексту. З точки зору парадигми біологічно-орієнтованої психіатрії досвід засновників багатьох релігійних традицій слід розцінювати як прояв психопатології. Тут знову слід зауважити, що такий досвід був "одкровенням" за типологією Р.Старка,

містив галюцинаторноподібні переживання на тлі зміненої свідомості й подекуди відповідав пропонованому визначенню кеносистизму.

Досить виразним у цьому сенсі є опис посвячення Крішни: "І тоді яскраве світло прорізало небо. Крішна впав, вражений засліплюючим світлом... Його тіло залишалося нерухомим... Крішна відчув себе поглиненим у променях любові Девакі. І тоді із сяючого серця матері почало випромінюватися його власне єство. Він відчув, що він – Син, божественна Душа всіх істот. Слово життя, творчий Глагол. Перевищуючи світове життя, він, однак, просякав її сутністю страждань, вогнем молитви й силою божественної жертви" (Шюре Э. Великие посвящённые.Очерки эзотеризма религий. – С.76).

Вивчення *психічного стану осіб, які мали надзвичайно яскраві містичні переживання й завдяки цьому ставали начолі релігійних рухів, неодноразово призводило докваліфікації їх стану як хворобливого*. І.А.Сікорський, дослідивши 1892 р. мальованців у Васильківському повіті Київської губернії, дійшов висновку, що Кіндратій Мальований був "божевільним", а в його послідовників можна віднайти принаймні три види психічних захворювань: первинне божевілля paranoia religiosa (релігійне маячення), епілепсію та істерію. Однак, при певній упередженості такого підходу (на це звертали увагу його численні закордонні опоненти), український психіатр все ж виявив досить важливий механізм формування кеносистизму. Аналізуючи генезис переконання у втіленні Святого Духу в мальованців, скопців та хлистів, він зазначав, що в основі цієї впевненості лежить безпосереднє переживання, тобто досвід, що витлумачується як надприродний: мальованці, хлисти та скопці використовують радіння задля того, щоб досягти стану зміненої свідомості з видіннями, голосами чи галюцинаціями інших типів. Їх діяльність вмотивована очікуванням екстазу радості. Суттєва риса радінь – відчуття себе зовсім іншою людиною, не такою, якою вона є за умов буденного життя. Сікорський вважав, що саме ця суб'єктивна зміна привела до думки, що радісний стан залежить від втілення в людину Божественної сутності, Святого Духу. З цього ж він виводить впевненість мальованців, хлистів та скопців у можливості численних втілень Христа в різних людей, зокрема в керівників їхніх спільнот. Він робить висновок, що такі вірування мають реальну, фізіологічну (а точніше – патологічну) основу. Саме тому і хлисти, і мальованці вірять у свої одкровення так само невідступно, як божевільні у свої галюцинації. Зробимо ще одне важливе зауваження: кожний з послідовників цих сект легко приходить до «обожествління» людей, виходячи з "дитячих" понять про безпосередню близькість божества до людини (Сикорский И.А. Психоптическая эпидемия 1892 года в Киевской губернии // Университетские известия. -1893.- №3. – Ч. І (ІІІ).- С. 1-46). Тобто ще за кілька років до появи теорії Фрейда щодо походження релігійності та релігії, Сікорський пояснював їх інфантильністю, безпорадністю та прагненням уникнути почуття відповідальності.

В цілому ж, згідно з біологічно-орієнтованим психіатричним підходом, *"одержимість Богом"* може бути проявом епілепсії, шизофренії, істерії, гострого маячення на тлі ритуальної практики або ж виникає вона внаслідок вживання галюциногенів.

Однак у сучасній психіатрії та психології, поряд із суто медичною концепцією, існують й інші моделі, які пояснюють феномен кеносистизму. З позиції трансперсональної психології, що має своїм підґрунтям теорію колективного несвідомого К.Г.Юнга, містичний досвід є проявом духовного зростання, яке відбувається завдяки просуванню по шляху еволюції свідомості. Еволюція свідомості (або духовне зростання) тісно пов'язане з духовними кризами – екстраординарними станами, симптоми яких розглядаються класичною психіатрією як хворобливі. Трансперсональна концепція визнає існування суперсвідомості, а еволюцію особистості сприймає як певні етапи наближення до неї.

Релігійні переживання стосуються головних проблем людського буття. У них віддзеркалюються проблеми сенсу існування та призначення особистості. Окремі етапи життя та певні події налаштовують людину звернутися до релігії. Загальновідомо, що найнебезпечнішими для людини є так звані вікові (фізіологічні) кризи, цебто пубертатний, клімактеричний та інволюційний періоди, впродовж яких особа переходить від одного життєвого циклу до іншого. У цей час вона має усвідомити свої попередні й майбутні цілі, засвоїти нові стратегії своєї поведінки та осмислення свого існування. Як відзначають ростовські релігієзнавці, „деякі періоди життя індивіда і окремі події постають приводом для того, щоб мислення людини звернулося до проблем релігії. Такі періоди і події, що називаються життєвими кризами, є надто небезпечними, оскільки вони постають як перехід від однієї стадії життєвого циклу до іншої, коли розкривається зв'язок життя в цілому з його сакральною основою" (Самыгин С.И., Нечипуренко В.И., Полонская И.Н. Религиоведение: социология и психология религии. – Ростов-на-Дону, 1996. – С.188).

Докорінна зміна смисложиттєвої орієнтації людини, певна духовна трансформація її інколи починається без якихось зовнішніх кризових причин. На тлі відносного благополуччя й добробуту виникає почуття незадоволення собою та оточенням, яке підштовхує до розмірковувань над сенсом буття, джерелом страждань та сутністю своєї життєвої місії. Р.Ассаджолі вважав, що такий стан є початковим ступенем духовного розвитку – шляху до "повної духовної свідомості". Він відзначав, що такий процес проходить п'ять критичних фаз: криза, що передує духовному пробудженню; криза, що є наслідком духовного пробудження; занепад, що виникає після духовного пробудження; криза на етапі духовного перетворення і "темна ніч душі". На його думку, тривалий процес духовної трансформації являє собою глибоке моральне очищення, розвиток нових здібностей, зростання свідомості та її поширення до меж, що були раніше недосяжними для пересічної особистості. Тому така перебудова супроводжується психічними розладами, які

нагадують прояви "істинних" психічних захворювань. Згідно з теорією Р.Ассаджолі, друга фаза духовної трансформації може призводити до виникнення феномену кеносистизму.

Криза, що є наслідком духовного пробудження – це стан, який розвивається після подолання неврозоподібних розладів і характеризується відчуттям гармонії, просвітлення, внутрішньої сили, радості та усвідомлення існування. Інколи така метаморфоза відбувається з дивною швидкістю і за певних умов (попередній високий духовний рівень, критичне ставлення до себе тощо) дає підстави зрозуміти, що минулі негаразди були наслідком душевних страждань. Саме тоді духовне пробудження постає як істинне зцілення. Але деякі особистісні риси зумовлюють "перекручене розуміння" духовної перебудови: за Ассаджолі, "якщо розум є надто слабким або непідготовленим, щоб сприйняти духовне світло, або коли людина схильна до гордовитості й егоцентризму, то виникає так зване зміщення рівнів, перенесення відносного на абсолютне, сфери особистого – на духовний світ. Відтак, духовна сила може призвести до надмірного піднесення особистого "Я" (Ассаджоли Р. Самореализация и психологические потрясения // Духовный кризис. Статьи и исследования. – М., 1995. – С.40-61).

Пояснюючи цю тезу, дослідник наводить приклад свого пацієнта із психіатричної лікарні у Ванконі, який твердив, що він – Господь Бог, і продукував низку фантастичних ідей про небесні сили, якими він керує, та безліч особистих великих вчинків. *Сприймаючи Божественний Дух як трансцендентну реальність, італійський психіатр вважав подібні стани наслідком "небезпечних ілюзій" – приписування власному скороминучому "Я" якостей та атрибутів вищого духу, змішування особистісного та метафізичного рівнів буття.*

Один із найбільш радикальних представників "антипсихіатрії" (опонент пануючої медичної моделі в психіатрії), шотландський психіатр Р.Д.Лейнг вважав, що переживання релігійного (містичного) досвіду є найяскравішим проявом психічної норми. Він відзначав, що істинне здоров'я веде до появи "внутрішніх" посередників-архетипів між людиною і божественною силою: "Его стає слугою Божественного, а не його зрадником" (Лэйнг Р.Д. Трансцендентный опыт и его отношение к религии и психозам //Там само. – С. 62-74).

Однак, визнаючи "природність" або "нормальність" містичного досвіду, представники трансперсональної парадигми ніколи не ототожнюють індивідуальну свідомість із суперсвідомістю, тобто в межах цієї концепції також міститься питання: як і чому особистість доходить висновку про свій інтимний зв'язок з надприродним? У пошуках відповіді звернімося до аналізу особистісної структури носія унікального релігійного переживання. Як відомо, *релігійний досвід, окрім певної соціальної опосередкованості, має значною мірою особистнісний вимір. Індивідуальний досвід реалізується в поведінці, яка, у свою чергу, впливає на оточення й водночас зазнає його впливу.* Можна виділити кілька відмінних психологічних типів особистості,

які переживають релігійний досвід і репрезентують його на суспільному рівні (Самыгин С.И. и др. Религиоведение: социология и психология религии.- С. 141-143). Очевидно, що деякі з них найбільшою мірою уможливлюють прояв феномена кеносистизму: *пророк* – людина, яка здатна відіграти активну соціальну роль і прагне бути вісником релігійної істини, усвідомлюючи свій досвід як послання від Бога, а свою місію – як місію посередника між Вищою Силою та пересічними особами; *реформатор* – особистість, яка, перебуваючи в межах релігійної традиції, намагається перебудувати цю традицію згідно з власним релігійним досвідом. Діяльність реформаторів базується на впевненості в тому, що існуюча традиція втратила найістотніші риси, але їх можна відновити за умов очищення догматів та культу від зайвих нашарувань; *засновник традиції* – непересічна, енергійна особистість з найінтенсивнішим та унікальним релігійним досвідом. Саме завдяки цьому він стає основою нової релігії, а авторитет особи зберігаєть впродовж тривалого часу. Засновник релігії стає центром послідовників – учнів, які в подальшому поширюють його досвід.

На відміну від інших градацій цієї типології (містик, священнослужитель, монах, святий, теолог), саме цим персонам притаманні стенічні особистісні риси (висока самооцінка, здатність чітко окреслювати цілі й планувати стратегії їх досягнення, потреба в соціально-орієнтованій активності і т.і.), які необхідні для органічного включення кеносистичної ідеї в індивідуальну когнітивну структуру та її поведінкової реалізації.

Спостереження сучасності підтримують гіпотезу про надзвичайну важливість стенічних, авторитарних рис і яскравого релігійного досвіду особистості-носія для формування феномена кеносистизму. Японський релігієзнавець Ц.Накано так охарактеризував лідера Аум-Сенрікьо Сьоко Асахару: “Внутрішнє відчуття власної небажаності, стійке прагнення самовияву, наявність антагонізму щодо суспільства, непереборне бажання влади і схильність до вчинків під впливом деструктивних імпульсів, коли це бажання не задовольнялось” (Накано Ц. Дебати навколо культів та політика в сучасній Японії // Людина і світ. – 1997. – №8. – С.9-14). Очевидно, первинне неприйняття, ігнорування особи сприяє в подальшому розвитку у неї компенсаторного прагнення домінувати і створює основу для своєрідної інтерпретації переживання трансцендентного, яке Р.Ассаджолі називав “*змішування відносної й абсолютної реальності*”.

Ще однією значущою складовою формування кеносистизму є ставлення до “релігійного віртуоза” його найближчого оточення. Кеносистична постать, як правило, є харизматичним лідером. Але в цьому контексті поняття харизматичного лідерства містить, окрім теологічного (носій божественної благодаті, людина, яка володіє дарами Святого Духу), ще й соціальний вимір: особа, яка за певних рис має стати центром угруповання, спільноти або руху. Досить очевидно, що оточення “творить” свого лідера: воно потребує конкретної постаті, яка уособлювала б бажання групи та реалізувала їх у своїй поведінці. Інколи потреби групи концентрує

якась одна людина. І саме вона, зрештою, підштовхує носія містичного досвіду до прийняття ролі «втіленого божества».

На думку Е.Шюре, саме зустріч з Іваном Хрестителем надихнула Ісуса Христа на певну соціальну активність. Марина Цвигун, яка вже до знайомства з Юрієм Кривоноговим мала специфічні переживання, спровоковані застосуванням галюциногенного препарату під час операції, завдяки впливу цієї особи поступово усвідомила свою місію і призначення. *На прикладі лідера Великого Білого Братства можна простежити трансформацію типів релігійного досвіду, про яку йшлося вище: від досвіду "чудес і спасіння" (ІІ тип за Р.Старком) через "спілкування" (ІІІ тип) до "місії" або "боговтілення" (ІV тип).* Цей випадок також є досить показовим щодо ролі галюциногенів в ініціюванні містичного досвіду, про яку свідчать численні спостереження.

При всьому різноманітті проявів кеносистизму і паттернів його становлення в нинішні часи припустимо, що він віддзеркалює одну із загальних тенденцій сучасної релігії – її приватизацію, певне "заземлення" сакрального, сприймання його не як трансцендентного, а як іманентного до людського буття. Механізм формування феномену кеносистизму можна олзглядати з різних теоретичних позицій. Однак будь-яка з них має враховувати констеляцію зовнішнього і внутрішнього, особистісного і соціального, тимчасового й історичного, тобто тих вимірів, які визначають кожну грань людського переживання і поведінки.

Сказане вище можна застосовувати при вивченні процесу становлення багатьох нових релігійних течій, зокрема вісаріонівців, рунвіріців, саїзму та ін., функціонування харизматичних церков (насамперед „Посольства Божого").

8. ОБРЯДИ В НЕОРЕЛІГІЯХ

Поява нових релігійних течій привела до виникнення і нових форм зовнішнього вираження релігійної віри, тобто *неокульту*, під яким розуміються *новації в обрядовій сфері як складовій усього релігійного комплексу новітніх рухів*.

Обрядова сфера, ритуальні дії, наявні й поширені в неорелігіях, при збереженні своєї сутності, свого основного призначення, разом з тим відрізняються від культової діяльності традиційних конфесій. Тому доцільно визначити неорелігійний культ як специфічну соціальну діяльність, якій притаманний особливий зміст, предмет та суб'єкт, модернізовані засоби, способи та результати культової діяльності.

Неорелігійність в Україні характеризується значною поліконфесійністю, що переконливо підтверджує запропонована в даній праці класифікація нових релігійних течій. Тому зрозуміло, що неокульт – надто неоднорідне явище. Знайомство з конфесійною літературою, в якій

розкриваються зміст і форми обрядової діяльності усіх неорелігійних течій і рухів, а також відвідування богослужінь різних конфесій, бесіди з учасниками культових дій, засвідчили, що немає потреби в описі всієї різноконфесійної неообрядової практики. Значною мірою вона є типовою для груп певних течій.

Якщо звернутися до обрядової діяльності новітніх для України християнських об'єднань, представлених тут двома хвилями протестантського руху (т.зв. постпротестантською, що виникла в Європі і США ще в ХІХ-му столітті, і власне неопротестантською, що з'явилася відносно недавно), то можна виділити спільні для всіх протестантів риси. Звертає на себе увагу те, що *обрядова сторона діяльності цих церков і рухів є надто спрощеною.* І саме це є виявом їх демократичності. Культ в неохристиянських громадах має на меті вплинути не тільки на почуття віруючих, а й на їх розум. Заперечуючи більшість обов'язкових атрибутів традиційно-християнської обрядовості (вшанування ікон, хреста, поклоніння мощам, святим місцям, більшість свят історичних християнських церков, сім святих таїнств тощо), неохристияни залишають з традиції деякі культові дії, зокрема хрещення (у дорослому віці), причащання (переломлення хліба), правда, позбавляючи їх при цьому значення священного таїнства. Останні постають скоріше як посвідка належності особи до певної релігійної течії або ж просто як символічна дія.

Порівняння постпротестанських і неопротестантських форм культу дає підстави для висновку, що, поруч із спільними для цих двох типів виявами християнської релігійності, наявні й суттєві розбіжності між ними. Особливістю культу постпротестантів є його чітка регламентація, часова визначеність, детальна відпрацьованість, що пояснюється порівняно тривалою історією цих церков. Будучи новітнім у порівнянні з католицьким чи православним, постпротестантський культ поступово перетворився в традицію і багато в дечому нагадує традиційні християнські обряди. Так, мормони, як і баптисти, визнають обряди хрещення і причащання, сприймаючи їх як священну дію, яку здійснює священство своєю владою, даною йому від Бога. У Церкві Ісуса Христа Святих останніх днів кількість таїнств навіть переважає класичну цифру *сім*. Крім того, таїнства у мормонів відрізняються від загальнохристиянської традиції особливою відповідальністю при виконанні таких обрядів, як хрещення через повне занурення у воду, конфірмації, тобто посвяті в члени Церкви, даруванні Духа Святого, нареченні і благословінні дітей, прислуговування під час причастя, освяченні могил, посвяті в духовний чин, уведенні в посаду. Свою специфіку у мормонів мають навіть додаткові обрядові дійства освячення оливи, прислуговування хворим, дарування батьківського благословення, помазання оливою та ін.

Обрядовості постпротестантських громад притаманна яскраво виражена індивідуалізація. Так, на відміну від, скажімо, православної церкви, де обряд хрещення немовлят часто носить формальний і дещо

стандартизований характер, у протестантських церквах обряд хрещення одержує особливий статус, оскільки він розрахований на те, щоб подіяти на дорослу і свідому свого вибору людину, закріпити її віру, урочисто й емоційно відзначити факт її "зречення світу", голого матеріалізму і прийняти Господа у своє серце. У постпротестантських церквах значення хрещення підсилюється тим, що цим обрядом людині надається можливість відчути сенс свого навернення до Христа. Саме повне занурення у воду символічно змальовує її смерть для гріха і воскресіння душі до нового життя. Увага до кожної людини виражається в індивідуальних напучуваннях під час здійснення обряду хрещення. Відчуття якоїсь своєї особливої обраності надає охрещуваному персонально цому_адресований спів хору. На відміну від класичного християнства, для протестантів хрещення є початком їх релігійного життя, початком кардинальних змін у житті, що вертають до Небесного Отця, духовного переродження. Під час хрещення, як вважають, наприклад, мормони, людина встановлює завіт з Господом про дотримання його заповідей, діяння і творення праведних справ.

Всі обряди в новітніх християнських церквах виконуються в особливо урочистій атмосфері. При цьому урочистість впливає на емоційний стан віруючих, створює необхідний для сприйняття віровчення церкви психологічний настрій.

Головною ідеєю неохристиянських об'єднань є прагнення відновити дух первісного християнства "у всій його чистоті", проводити зібрання своїх громад так, як це було в період раннього християнства. Зібрання таких громад проходять за чітко визначеним порядком. Особлива роль в їх проведенні належить проповіднику. Від нього залежить успіх усього заходу. Його особисті якості, вміння виголошувати проповіді, працювати з людьми, тримати увагу публіки, глибокі знання Біблії впливають на активність громади, забезпечують її кількісне зростання.

Характерною рисою культової практики сучасних неохристиянських течій є скорочення обсягу обов'язкових обрядів при одночасній концентрації уваги на декількох з них за умови глибокого знання вірними громади змісту обряду, активного включення у його виконання. Крім того, протестанти прагнуть до такого спрощення зовнішніх формальних виявів обряду, щоб його міг виконати будь-хто без особливої спеціальної підготовки. Саме для цього обряд має бути прозорим, нескладним у виконанні і наслідуванні. На зміну відособлення віруючого від маси молільників у свій власний світ, відокремлення від проповідника чи священика приходить розчинення кожного в даному колективі одновірців, активне включення в дійство, а відтак і відповідне виконання актуальних культових дій. Це формує у кожного віруючого відчуття сопричасності в колективних діях вшанування Бога, призводить до розчинення кожного в колективі молільників.

Модернізація культу неопротестантів відображає ті зміни, які відбуваються в релігії під впливом соціальних, економічних, ідеологічних чинників суспільного життя. Для неопротестантів притаманний творчий

підхід до обрядової сфери. Те, що не приносить бажаного молитовного ефекту, виключається з культової сфери, а те, що приносить успіх у поширенні певної течії (зокрема, сучасна музика, рухові дії під час співів, використання сучасних інформаційних технологій і мас-медійних засобів) активно береться ними на озброєння і широко використовується.

Таким чином, *неорелігії характеризують новий характер обрядотворчості*. При цьому, обрядотворчий процес відбувається як за загальними, історично сформованими принципами і формами культової діяльності з обов'язковим врахуванням певних місцевих елементів (наприклад, використання млинців як форми пригощання молільників і присутніх на зібранні), так і шляхом творення своїх власних обрядових форм. За формою такі обряди дечим нагадують традиційні, звичні форми вшанування Бога (пісні, молитви, проповідь, медитація тощо), але при цьому за змістом вони вже мають дещо своє, специфічне, те, що відрізняє їх від інших релігійних об'єднань.

Нововведення в культову практику враховують насамперед істотні зміни в свідомості сучасної людини. Не сприймаючи церковну обрядовість, священнослужителів, усталені молитви, розкішний церковний ритуал, культ Діви Марії, святих тощо, неопротестанти заперечують ті форми діяльності, які характеризують церкву як інститут минулих, історичних епох. Новим обрядом вони своєрідно освячують новий етап розвитку суспільства, утверджують новий тип релігійної організації, новий тип взаємних відносин між вірними, а також між вірними і Богом.

Через неопротестантський обряд виражається сучасне, зрозуміле будь-якій людині усвідомлення Надприродного. Вона вже вірить у нього і демонструє цю віру не на основі страху, якоїсь утаємниченості (езотеричності), визнання священичої обраності лише небагатьох. Ця віра доступна всім, в т.ч. і не обраним, і не занадто розумним, і не тільки гідним. Обрядовість неорелігій, на відміну від традиційних церков, в яких постійно наголошується на гріховній природі людини, її провині в минулому і нині перед Богом, зорієнтована на позитивне в особі. Вона покликана виражати радість і вдячність Богові за дане їй земне буття. Домінуючий настрій у таких громадах – прославлення Бога, а не постійне самокатування за свою гріховність.

У будь-якій формі обрядової практики неорелігій наявною є увага до кожної конкретної людини. Навіть тоді, коли вірних на богослужінні багато, вони постають не безликою масою, не паствою взагалі, а певною єдністю особистостей. Майже всі присутні знають один одного за іменем. До активності стимулюються всі без винятку присутні на зібранні, навіть діти та люди похилого віку. Будь-який акт обрядової діяльності набуває не лише соціального, групового, а й оперсоненого значення. Тим самим підкреслюється рівність всіх у їхній вірі в Бога.

Переважна більшість вірних у неохристиянських громадах – це молодь. Цей факт істотно впливає на форму і зміст культу в них. Враховуючи

молодіжну захопленість сучасною музикою, неохристияни проводять свої зібрання у вигляді музичних концертів, на яких прославляють Бога. Зважаючи на слабо розвинуту у молоді здатність до самоаналізу та самооцінки, хоч і при наявному бажанні зробити це, коли людина усвідомлює свої провини, неадекватність поведінки, неокульт не зосереджується на покаянні. Він і змістом, і формою орієнтований на прославлення Бога, а також людини, яка вірить у нього. Відзначимо, що нові обряди носять не спокутувальний, гіркотний характер, а передають і формують радісний, захоплюючий стан вірних.

Культова діяльність у неохристиянських громадах України лише шукає свої автентичні українські форми вияву. Як правило, вона знаходиться під впливом тієї країни, звідки прийшов той чи інший неохристиянський рух. Завдяки вживанню російської мови богослужінь формується і російська релігійна ментальність, і російська манера вшанування надприродного. Крім того, в культовій діяльності неохристиян відчувається американізація останньої, що проявляється в інтонаціях проповідування, побудові речень, риторичних питаннях із наперед визначеною відповіддю, простоті структури проповідей. Під час молитовних зібрань використовуються модернізовані прийоми спілкування із залом (питання, вигуки, так звані речівки тощо). Часто наводяться американізовані приклади для підтвердження своєї думки чи для переконання в чомусь слухачів. При цьому не завжди враховується конкретна соціально-економічна ситуація в країні. У питаннях пожертви на церкву проявляється американський прагматизм. Підкреслюється, що пожертвою вірні демонструють свою любов до Бога, а звідси висновок: сила любові залежить від розмірів пожертви.

Останнім часом з'явилися нові тенденції в обрядотворчості неохристиян України. Як відповідь на довготривалу протестантську опозицію суспільно значимим подіям, зокрема певну космополітизацію протестантизму взагалі, його бажання дистанціюватися від політичних і національних питань, можна сприймати ініціативу деяких неохристиянських церков щодо введення у свою культову діяльність етнічних елементів, поступову українізацію, що проявляється не тільки в переході на українську мову богослужіння, виголошення проповіді, спільних та індивідуальних молитвах, піснеспівах, а й у використанні національної і державної символіки в оформленні залів, книжок, використанні національних мотивів в одязі тощо. Деякі неопротестанти вертаються до типових українських класичних православних богослужбових атрибутів: свічки, хрест, чаша, хліб. Така своєрідна інкультурація, зрозуміло, забезпечить неохристиянам стабільну присутність у релігійному полі України.

Нові різновиди культової діяльності, зокрема медитація та мантра, з'явилися в Україні завдяки неоорієнталістським рухам. Медитація як особлива практика, що має справу з внутрішнім світом людини, визначається послідовниками східних релігій як такий стан, "коли всі думки і почуття зливаються в Бозі". Медитація не зводиться до набору певних зовнішніх

вправ. Відомо багато різновидів медитацій, які використовувалися на практиці і за допомогою яких багато людей досягли свого часу звільнення від світу ілюзій. Тому так важливо мати вчителя, який сам медитує, досягнувши просвітлення (самореалізації), а відтак є компетентним у тому, щоб успішно і безпечно вести бажаючих по цьому шляху.

Виголошення мантри в східних релігіях ґрунтується на теорії творення світу за допомогою Слова, тобто звукової вібрації. Слово стало первісним імпульсом до руху, що виникає в недиференційованій космічній субстанції. Так, наприклад, санскритський священний склад "ОМ" є приблизним природним іменем первісного творчого імпульсу Всесвіту. Через певний порядок слів, вірної інтонації, ритму і багаторазового повторення мантри остання набуває енергетичної сили, тобто збуджує енергетичну вібрацію означених нею об'єктів (божества або його функції). Мантра подібна дечим до молитви, яка у неоорієнталістських громадах відбувається переважно у вигляді співання гімнів, в яких славословлять Господа, засновника своєї релігії, живого або померлого гуру.

Сакральною мовою в східних течіях вважається переважно санскрит, тому більшість гімнів під час обрядових дійств виконується цією мовою. Проте зустрічаються гімни і молитви іншими мовами, зокрема бенгалі, палі. Вони, як правило, подаються у нас послідовниками згаданих течій і в російському та українському перекладах, але дуже рідко співаються ними.

Служба в кожній громаді починається по-своєму, часто з трьохкратного повторення космічного звукосполучення ОМ. Після того співаються гімни, баджани з використанням музичних інструментів. Співи тут – не вправи в музичному мистецтві чи змагання в майстерності виконання, а колективне дійство. Перед виконавцями гімнів ставиться завдання нести задоволення Богу, а не учасникам служби. Тому зовнішній ефект від співу має другорядне значення. Найважливішим визнається той внутрішній стан людини, в якому вона виконує гімн, щире відчуття радості, яке відчувають інші молільники. Любов до Бога і почуття єдності в Господі – головна тональність таких зібрань.

Типово новітніми в неорелігіях є обряди, які несуть в собі не стільки сакральний, скільки соціальний смисл. Так, обряд оновлення подружньої вірності в Церкві Об'єднання фіксує чистоту помислів подружжя, їх взаємну любов, обіцянку бути завжди разом. Він покликаний надати захист кожній конкретній сім'ї, яка бере в ній участь, вберегти її від розлучення. Обряд хрещення померлих родичів і шлюб на вічність у мормонів спрямований на освячення цінностей родини, яка має поєднатися у повному складі після страшного суду в Царстві Божому. На збереження навколишнього середовища працюють екологічні молитви за чистоту землі, води, повітря, проти техногенних катастроф, за здоров'я планети та людини на ній, які практикують не тільки християни, але й буддисти, сцієнтистські рухи, неоязичники.

Неорелігійний культ, будучи елементом різних релігійних систем, не піддається беззастережному порівнянню, оскільки його основний характер визначається традиціями певних релігій, зокрема християнською, язичницькою чи східною. Але очевидним є те, що зміст усіх неокультів визначається новими ідеями, сучасним розумінням світу природного і надприродного. Один з найбільш впливових теологів XX ст. Д.Бонхьоффер прийшов до висновку, що той Бог, якого пропонувала традиційна релігія, нині вже подоланий і відкинутий як природнича, політична, моральна або ж філософська гіпотеза. Традиційна віра і звичний образ Бога як чудотворця та збавителя втратив своє значення. Бог сучасного віруючого, особливо у новітніх релігійних рухів, пересунувся в іншу площину – в площину інтимного, внутрішнього життя людини. Якщо в одних неорелігіях помічається бажання "відродити" Бога-особистість, підкреслити персоналістський аспект "надприродного", то в інших вже зустрічаємо спроби подолати віддаленість і безособистісність такого Бога через посередника (гуру, проповідника, вчителя), утверджуючи при цьому уяву про Бога як Абсолютний Розум, певну Духовну сутність, якийсь Об'єктивний закон, Моральність.

Свідченням цього є результати спеціалізованого соціологічного опитування, за якими для 80% крішнаїтів і для 52,6% неохристиян Бог – це персоніфікована істота (відповідно Крішна та Ісус Христос). Для половини всіх неовіруючих Бог – це єдність любові, добра і справедливості, для 27 відсотків з них – абсолютна ідея, високорозвинута сутність, яка стоїть над природою та людиною, для 35,6% – найвища істина. Доля тих, хто традиційно вірить у Бога помітно зменшилася: тільки 54 відсотки неохристиян сприймають його як Духа Святого і 52 – як Ісуса Христа, хоч це є базовими положеннями християнської віри.

Для більшості послідовників неорелігій Бог – це втілення добра, розумне начало, найвищий світовий розум (76,5% віруючих "нового віку") (Матеріали соціологічних досліджень неорелігій Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ. – 1995-1996 рр. – Т. 1-2).

В результаті антропологічної революції змінилося й неорелігійне розуміння людини, її відносини з надприродним Людина сьогодні усвідомлюється активною істотою, що наділена свободою. При цьому підкреслюється її божественна, а не гріховна суть, людина постає навіть як частинка самого Бога. Це своєрідно позначилося і на неообряді, в якому людина не стільки долає свою гріховність, викупляючи через ритуал чи жертвопринесення свою "зіпсуту" природу, скільки набуває досконалості. Прагнення до гуманізації неорелігійних вчень, до міжрелігійного синтезу, універсалізму та синкретизму, глобальної єдності позначилися на характері обрядодійства нових релігій. Твориться новий тип культу – антропоцентричний, співпрацівничий, сотворчий, дуальний. У такому культі, при онтологічному домінуванні трансцендентного, відбувається перенесення акценту з традиційного об'єкту культової діяльності на суб'єкт, тобто

предметом культу постає не стільки Бог, скільки сама людина. Метою культу вже є не так умилостивлення Бога, як вдосконалення самої людини, її моральне, ментальне, духовне зростання. Якщо традиційний обряд не прагне якось покращити людину і навіть вважається, що її зв'язок із Всевишнім сам по собі є достатньою підставою для духовного вдосконалення людини, то в неокульті обов'язок людини перед собою домінує над виконанням нею свого обов'язку щодо Бога.

Отже, *зміни в уяві про об'єкт культу істотно впливають на його характер. Сучасна обрядова діяльність не утримує в собі якусь магічну ритуалістику, у ній все менше залишається елементів від умилостивленого культу. З усіх його складових актуальними є молитва (медитація) та проповідь*. Жертвоприношення, обряди-таїнства, літургія, святкові обрядові форми тощо втрачають у вжитку сучасного неовіруючого своє первісне значення. Основним змістом культу стає прославляння Бога, налагодження з Ним безпосередніх зв'язків, певною мірою партнерських стосунків, вдячність за своє існування з прагненням його подальшого покращення і вдосконалення.

Зміни в культовій діяльності зумовлені самим її суб'єктом – виконавцем обрядів (індивід або релігійна група). Але надзвичайно важливо, хто є цим суб'єктом, як він сприймає сакральне, виявляє свої релігійні почуття, в яких формах вшановує Бога.

Більшість послідовників неорелігій - це люди з певною освітою. Соціологічні дослідження засвідчують, що із загальної кількості опитаних послідовників неорелігій 38,3 відсотків з вищою, 15,8 з незакінченою вищою, 28,5 – із середньою освітою. У них значною мірою вже змінений традиційний, звичний спосіб мислення, до мінімуму зведена готовність приймати на віру як істинне те, що не можна довести або наочно підтвердити. Людина, яка оволоділа науковим методом пізнання, не бачить необхідності звертатися до Бога, щоб пояснити світ. Лише для 49,7 відсотків опитаних нетрадиційних віруючих релігія формує їхні уявлення про світ, а для 38,3% – про Космос. Релігія потрібна їм скоріше як моральний мінімум (41,6%), як надія на вічне життя (33,2%), як психотерапевтичний засіб (35,2%), а більше всього (63,8%) – як засіб і форма духовного вдосконалення (Там само). Обряд задовольняє релігійні потреби навіть у такої порівняно освіченої частини суспільства, як послідовники неорелігій.

Сучасна людина, відмовившись від ідеї панування в світі, усвідомлюючи себе органічною частиною його, за допомогою обрядів доводить, що з повагою ставиться до життя, до середовища свого буття в світі – природного, соціального, індивідуального, трансцендентного. Тому сучасний обряд, на відміну від традиційного, який строго регламентує все життя людини як соціальної істоти, не просто сакралізує встановлений у суспільстві порядок, а концентрує увагу на внутрішньому світові людини, її самовдосконаленні.

Неовіруючий, що втомився від політизації традиційних церков, не задоволений перетворенням їх на винятково суспільні інституції, прагне в обряді повернути релігії її релігійні функції, її релігійний зміст. Останній же найповніше зреалізовується у власному релігійному досвіді віруючого. Набуваючи його, людина переживає Божу присутність, єдність душі з Богом, виходить за межі цього світу, досягає стану захоплення, замилування, благоговійності Богом, Божими творіннями. Релігійний екстаз (транс) – своєрідна реакція на інтелектуалізованість, прагматичність, механічність традиційних обрядів. Такі стани досягаються, зокрема, дійством молитви, співу, танців. Вони насамперед надто поширені у крішнаїтів, у церквах Повного Євангелія, інших харизматичних утвореннях.

На відміну від традиційно віруючого, неорелігійна людина, як правило, не виконує обряд, а живе в ньому, оскільки останній - це органічна, невід'ємна підвалина загалом всієї життєдіяльності неовіруючого, для якого немає поділу буття на теоретичне (вчення) і практичне (культ), на сакральне і секулярне, святе і профанічне. Саме культову практику неовіруючий сприймає як найщасливіший, найповніший, найдосконаліший період у своєму житті. Людина, яка виконує обряд, подумки постійно переміщується в різних світах – із сакрального вона повертається у світ секулярного, а потім навпаки. Це формує в ній певну роздвоєність, дуальність. На відміну від традиційних церков, де обряд постає певним відходом людини від мирської суєти, від світу, в нео релігіях це є спосіб входження в світ, зняття і часткове вирішення проблем, що виникають у людини в процесі соціалізації. Відтак, виходячи з того, що неорелігії це не релігії світозречення, що долають неприйняття світу, вони цим самим ставлять під питання саму символічну структуру історичних релігій і характерний їм дуалізм поцюстороннього і потустороннього світів.

Перетворюючи ж своє життя на постійно здійснювану практику, в якій обряд не обмежений певними культовими, ритуальними діями, людина піднімається над своїм історичним часом і над конкретним географічним простором. Все життя стає обрядом, а культ – тотальним життєвим процесом. Це особливо характерно для послідовників Свідомості Крішни. Є, правда, випадки, коли культ сприймається вірними як гімнастика, як психофізіологічні вправи, але такий прагматичний підхід не забезпечує тривкого і глибокого перебування в традиції. Від істинного віруючого очікується повне зречення світу і вживання в традицію.

У всіх неорелігіях до культової діяльності ставляться надто серйозно і відповідально. *Людина має виконувати будь-який обряд свідомо.* Не можна здійснювати певні культові дії, не маючи віри, не розуміючи їхнього змісту. Неорелігійні культи ґрунтуються не стільки на вірі, скільки на знанні або зраціоналізованій вірі. Людині важливо знати, що і навіщо вона робить в обряді. Кожна дія має бути роз'яснена віруючому, пов'язана із його уявленнями, має нести певне текстове і смислове навантаження. Культовий символізм потребує розуміння з боку того, хто практикує ту чи іншу

традицію. Тому культову діяльність неовіруючого можна назвати процесом усвідомлювання.

Взагалі неорелігійний культ відрізняється від традиційного тим, що формується на основі твердого переконання, знання змісту віровчення. Якщо в традиційних релігіях від віруючого вимагається насамперед не знання догматів, доктрин, а визнаної, прийнятої і поширеної, строго регламентованої поведінки, дотримання церковних приписів, обрядів, то в неорелігіях обрядові дійства без знання їх смислу й символіки неможливі.

Обряд виконується людиною лише після і в процесі внутрішнього прилучення до релігії, а не в силу інерції. І кожного разу обряд нагадує людині, що вона це робить свідомо, за власним вибором і рішенням. У цьому проявляється повага до свободи людини. На сьогодні таких, хто це робить свідомо, хто вільно вирішив і саме в такій формі проявляє свою релігійність – більшість. Відтак їх участь в обряді не є наперед визначеною народженням у цій традиції і не зумовлена належністю до цієї церкви чи громади. У цьому і є певна унікальність обряду неорелігій. Але вона збережеться лише до того часу, поки до новоутвореної організації не прийдуть діти новонавернених, які будуть виконувати його вже не з власного вибору і рішення, а за народженням і соціалізацією в цій традиції, залишаючись тут в силу інерції, можливо, вже без внутрішнього залучення. Отже, з часом свідоме виконання обряду вірними нетрадиційних течій стає традиційним, інерційним, якщо не збережеться принцип свідомої участі в культовій практиці.

Вимоги до дотримання обрядів у неорелігіях надто прискіпливі. Але вони для їх послідовників – приємність, задоволення, а не просте заповнення вільного часу чи вияв моди. Згідно з вченням деяких сучасних неорухів, обряд – це панацея. На думку крішнаїтів, обряд – це не просто ритуалістика, що виконується механічно, а ціла наука (Прабхупада Б. Нектар преданности. – М., 1991. – С. 143).

Виконавців обрядів стимулюють до їх регулярного виконання різними аргументами, зокрема необхідністю самодисципліни, випробування волі, зосередженості на духовному, виходу зі світу профанного у світ сакральний та ін. Останнім часом всіляко підкреслюється цінність обряду як суспільно-значимої дії, оскільки обряд - це засіб боротьби з бездіяльністю, лінощами. Через інтерес до Бога, який явлений людині в обряді, людина цікавиться і його творінням чи проявом - світом природи, світом людей і своїм внутрішнім світом. Вона прагне удосконалення, зовнішнього чи внутрішнього.

У неорелігіях особливо цінується щирість, з якою людина відноситься до виконання обрядів. При виконанні обрядів вірні, як правило, не закликаються до розкоші, багатства, бо для Бога важливе ваше внутрішнє устремління, а не зовнішні атрибути. У деяких неорухах наявна строга заборона на збір грошей під час обряду. Але є і протилежні приклади, коли збір грошей оголошується богоугодною справою, а розмір пожертви свідчить про ступінь любові до Бога.

Новий обряд формує у послідовників і нові вимоги до його виконання. Якщо для традиційного обряду притаманні помірні вимоги, то *новий обряд вимагає від адепта тотальності* – тотальності і в своїй внутрішній віддачі, і в зовнішній участі, в своїй включеності в загальне дійство.

Ця тотальність починається від моменту "навернення" (хрещення, ініціації). Тотальність проявляється і у виконанні всіх приписів. Для неовіруючого важко уявити, що якісь вимоги з перерахованих він може виконувати, а якісь – ні. Усвідомлення своєї винятковості підтримує віруючого в його новому житті, сповненому моральної чистоти, аскетизму, самообмежень, строгими правилами, відмовою від мирських спокус. Лише будучи тотально включеним у певну традицію, можна чогось досягти.

Характерним для неорелігій є те, що в означеному процесі творення культу в них беруть участь всі учасники обрядів, а не лише проповідники чи наставники громад. Часто поява того чи іншого елементу культу в неорелігіях є спонтанною і слугує демократичним вираженням віри.

У неорелігіях значно розширилася сфера вияву релігійного культу. Виконання обряду тут не замикається обов'язково стінами храму чи молитовного будинку. Оскільки обряд - це форма пропаганди своєї віри, то він може відбуватися повсюди – в будинках культури, клубах, на стадіонах, у поїздах, просто на вулицях, майданах, там, де є люди. Часто знайомство людей з певною неорелігією починається не з віровчення, а з обряду, але саме через нього дехто приходить до тієї чи іншої неорелігії. Так, скажімо, для крішнаїтів храм там, де відбуваються кіртани. Своєрідним обрядом для них постала практика поширення крішнаїтських книжок, роздача прасаду тощо.

Неорелігії в масі своїх течій не мають таких звичних для традиційних церков переваг, як наявність храмів, культових будинків, де можна зосередитися на обрядових символах, різному начинні, діях, відчути розкіш внутрішнього оздоблення тощо. Тому неовіруючим доводиться компенсувати відсутність таких засобів культової діяльності розширенням, активізацією й актуалізацією різних способів і форм культової діяльності, зосереджуючи увагу на тому, що і як, а не де і коли щось робити в ході обряду. Тут вірний потрапляє не просто в архітектурну споруду, а входить у певний релігійний простір, стає членом певного соціального і духовного середовища. Саме тому в неорелігіях, як ніде інде, культ результативний. *Мета будь-якої обрядової дії тут - задовольнити релігійні потреби віруючого у спілкуванні з Богом та стимулювати, закріпити його релігійні уявлення. В неорелігіях культу надається формуюча функція щодо людини, наслідком якої має стати вища моральність людини, її медитативна зосередженість, мудрість*. Відтак людина тут не тільки спілкується з Богом, просячи у нього допомоги, заступництва й пасивно очікуючи його милості. У неокультах вона прагне до творення самої себе, реалізації всіх своїх потенцій і звільнення від всіх своїх недоліків, тобто здобуває свою божественну сутність.

За необрядом зберігається також функція значення або смислопокладення, оскільки він щоразу нагадує людині (під час виконання нею певних культових дій) про мету людського життя в цілому, конкретизує сенс життя кожної окремої особи, групи, суспільства. Відтак в обряді відбувається знаходження сенсу буття суб'єктом релігійної дії – колективним чи індивідуальним. На думку М.Вебера, ця функція має два аспекти: компенсаторний, це коли в культі відбувається компенсація посмертною відплатою, і трансцендентний, це коли завдяки культу людина виходить в думках і відчуттях за межі свого щоденного існування (Вебер М. Избранное. –М., 1994. – С. 192-193).

Для послідовників неорелігій ця функція обряду має величезне значення, оскільки вона не просто нагадує, а часто визначає сенс життя багатьох вірних, які до приходу в неогрупи або ще не визначилися в сенсожиттєвих проблемах, або взагалі не знали і навіть не чули про них, або ж потерпіли життєву кризу через страту їх. Означена функція культу надто спроможна в неорелігіях.

Обряд узагалі допомагає людині ідентифікувати себе, відчути завдяки йому свою приналежність – етнічну, конфесійну, вікову, релігійну до певної спільноти. У неорелігіях, як правило, знімається етнічна чи конфесійна свідомість. Будь-який неохристиянин спеціально зауважить, що він християнин взагалі, євангеліст скаже, що належність до конкретної церкви – не істотний факт, хоча при всій єдності віровчення, спільності обрядової практики, новітні релігійні громади багатьох конфесій, особливо харизматів, не часто йдуть на об'єднання в якусь релігійну корпорацію, союз, асоціацію, навіть входження до одновірної конфесії України. Вони всіляко прагнуть зберегти неповторність своєї громади за рахунок не віровчення, а специфічності обрядової практики. Ритуали саме цього віросповідання визнаються його прихильниками єдиноможливими, найефективнішими на шляху спасіння, пізнання істини. Шляхом з'ясування місця і значення певного релігійного угрупування серед інших одновірних релігійних груп, неорелігії прагнуть утвердити свою колективну, спільнотну ідентичність, визначити свою місійну роль, за допомогою обрядів на високому рівні підтримувати групову самосвідомість, самовиокремленість із соціуму.

Особливо ефективною ідентифікаторська функція обрядовості виявилася для сповідників тих неорелігій, які не мали ніяких історичних коренів в Україні, а звідси й будь-якого досвіду у виконанні тих чи інших обрядів. Тому їхня ритуалістика найбільш відверта, має чітке, а подеколи й прискіпливе виконання всіх рухів, виголошення всіх звуків. У рамках такого обряду людина відчуває себе членом певної структурованої спільноти. Повторюючи обрядове дійство, вона постійно нагадує собі про це, а відтак формує відчуття своєї несамотності, належності до певної традиції і певної спільноти. Проте, інтегруючи особистість, обряд у такий спосіб замикає її на тій спільноті, в рамках якої відбувається її ідентифікація. Обряди інших релігій сприймаються як неістинні, помилкові, навіть шкідливі. Формується

сектантська свідомість у вірних таких груп, які себе, своє віровчення і свої обряди розглядають єдиновірними.

Ідентифікація вірних на ідеях вселюдськості і космополітизму об’єктивно призводить до знекровлення ідентифікації етнічної. Природно виникає конфлікт ідентичностей, який або знімається шляхом інкультурації неорелігійного обряду в етносередовище, де він живе і функціонує, або загострюється, уповільнюючи усвідомлення своєї національної належності. Наявний деструктив обрядової практики заперечується неовіруючими, особливо тими, хто не відчуває потреби у національному самовизначенні, хто є байдужим до проблем денаціоналізації України.

Однією із важливих функцій неокульту є його самозберігаюча роль. Саме обряд є надто ефективним засобом збереження неорелігійних конфесій взагалі і кожного напрямку зокрема. Він також відіграє інтегруючу роль. В однорідних суспільствах обряд, інтегруючи людей навколо якоїсь ідеї, сприяє його концентрації, постає надто ефективним засобом його зміцнення, посилення в ньому функціональності певної релігії тощо. Але за умов суспільної диференціації, в т.ч. і релігійної, інтегруючи прихильників різних релігій у рамках певних конфесій, обряд цим не інтегрує суспільство загалом, більше того він певним чином дезінтегрує його. За наших умов, коли існує така велика кількість релігійних громад, що належать до різних релігій, церков і рухів, до загальної дезінтеграції суспільства додається ще й його релігійна дезінтеграція. А якщо врахувати те, що релігія в Україні поки що не стала особистою справою кожної людини, що церква все ще повністю не відокремлена від держави, а держава від церкви, коли не сформовані інші типи об'єднань громадян відсутня загальногромадянська ідея, навколо якої можуть об'єднатися всі українці, незалежно від їх релігійних, політичних, світоглядних уподобань, а саме - державницька ідея, то за таких умов неокульти не сприяють інтеграції суспільства, а скоріше дезінтегрують його.

Вище зазначалося, що *культ є ефективним засобом сакралізації в символічних формах норм і цінностей суспільства.* Однак не всі обрядові форми неорелігій в Україні є загальноприйнятими. Так, якщо під час відправлення обрядів неоязичниками сакралізуються цінності українського суспільства, то під питанням є те, чиї цінності, якого суспільства сакралізує виконання християнського обряду в його американському чи швейцарському прочитаннях, буддистського обряду в його корейському чи японському розумінні? Обряд найбільшою мірою придатний для збереження національних форм. Не адаптовані до культурних архетипів українського народу обряди виглядають чужими, неприродними, чудернацькими. Так, надто незвично бачити українців в тхоті чи сарі, а чи з чалмою на голові за наших порівняно суворих природних умов, чути релігійні піснеспіви на санскриті чи арабській мові. У релігійному обряді фантом суспільства обов'язково набирає конкретних форм, а ними і є саме національно-релігійні форми. Неокульти – це діяльність, яка ґрунтується на певній традиції, що й визначає основний їх характер (східний, християнський, неоязичницький та

ін). В основі будь-якого неорелігійного культу обов'язково лежить конкретна релігійна обрядова діяльність, часто національно й мовно забарвлена тим етногеографічним ареалом, де вона виникла і звідки поширилася.

Обрядом людина фіксує не стільки свою належність до певної традиції, церкви, скільки пошук особистісних моральних принципів, особистої відповідальності. Культ в неорелігіях характеризується, за вірним спостереженням В.Гараджі, все більш особистісними та індивідуальними ознаками, але не набуває, як правило, при цьому асоціальності або аполітичності (Гараджа В.И. Социология религии. – М., 1996. – С. 117).

Неорелігії утворюють і відповідну культову систему - індивідуалізовану, антропологізовану, гуманізовану.

Як бачимо, характер обрядовості неорелігій докорінно змінюється в порівнянні з тими формами, які неокульт мав у недалекому минулому. Це зумовлено змінами в характері релігії взагалі: зростає суб'єктивізація віри, її психологізація й уособиствлення. Вже не релігійна громада є носієм віри, а окрема особистість, яка бере на себе функцію контролю символічних систем, інтерпретації догм, особистість, яка відповідальна за себе і віднайдення смислу свого життя, що не задається і не вичерпується належністю до релігійної організації (Там само. – С.116-117).

На відміну від індивідуалізації культу в історичних релігіях, особливо в протестантизмі, коли людині в її стосунках з Богом ніхто не потрібен, неорелігійний культ прагне розчинити вірного в самому культі, де губиться усвідомлення ним свого "Его". Значною мірою допомагає цьому поширення саме групових форм культових практик, хоч при цьому й не заперечується необхідність і роль індивідуальних медитацій, індивідуальної молитви. Проте вважається, що колективний обряд – це не просто групова зустріч послідовників якоїсь традиції, не просто реалізація ідеї громади, духовної єдності. Крім особистісного звертання до містичного, трансцендентного, важливим визнається саме поклоніння кожного разом із всіма, усвідомлення спільності звертань до Бога всіх. Відтак в обряді зреалізовується найнеобхідніша з людських потреб – потреба в реальному спілкуванні віруючих.

На думку самих адептів неорухів, саме в колективних формах обрядів найкраще проявляються деякі з їхніх функцій (комунікативна, спільнотно-ідентифікаційна, інформативна, інтегруюча та ін.). За сучасних умов, коли індивід постмодерного суспільства особливо гостро відчуває свою самотність, непотрібність, забутість, поза суспільність, - всі "принади" міського життя, груповий обряд постає для нього як взагалі єдино можливий засіб зв'язку зі світом, суспільством. У груповому обряді вірні об'єднуються часто навколо притягальної сили харизматичного лідера, гуру, проповідника, духовного вчителя. Він сприймається як уособлення певної традиції і наступності в ній. Саме це привертає до нього увагу його послідовників. Оскільки кожний з них сам обирає собі свого наставника, свого керівника на духовному шляху, то влада останніх над віруючими майже абсолютна, що

залежить від рівня їх відповідальності. Проповідник у неорелігіях, як правило, є прикладом того способу життя, який він обстоює. Поєднання вірних у спільноти відбувається також на основі усвідомлення того, що саме вони є "посвяченими", "пізнали істину" і можуть уникнути загибелі під час кінця світу.

На перших порах свого становлення культ у неорелігіях постає як дещо спонтанне, таке, що не має чітко визначених ритуалів, організаційних форм. За своїм характером він є дещо опозиційним щодо суспільства, традиційних ритуалів діючих церков. Тому він не є таким пишним, заформалізованим, заорганізованим і не так ієрархаїзований як культ традиційних церков. На місце замкнутості, елітарності, таємничості приходять відкритість, бажання продемонструвати не якусь свою винятковість, а широту й готовність включити в себе всіх бажаючих. Але, незважаючи на це, саме через обряд вірні неорелігій прагнуть продемонструвати якусь свою обраність, нетрадиційність, нецерковність. Відтак їх обряд, як і організація, за влучним зауваженням В.Гараджі, носить ексклюзивний, а не інклюзивний характер (Там само. – С. 138).

Культова діяльність у неорелігіях, які хоч і зацікавлені у сталій системі культу, не консервується. Вона відкрита до різних впливів, вдосконалень, зміни форм. Культ тут, при збереженні певної послідовності, не має чіткої регламентації. Дотримування його форм не є примусовим, а добровільним, індивідуалізованим. Пропонується, як правило, багатоваріативність культової практики, що дає можливість кожному віруючому шукати для себе найбільш адекватні форми культового вияву своєї релігійності, визначати подальші форми його вдосконалення. Відтак, культ у неорелігіях еволюційний, динамічний, відкритий.

Як бачимо, обрядотворчі процеси в неорелігіях надто складні і водночас дещо уповільнені в своїх змінах. Однак зауважимо, що універсалізація обрядової сфери в неохристиянських громадах відбувається скоріше, ніж в неоорієнталістських. Це спричинене не тільки тим, що перші належать до єдиної традиції, а другі репрезентовані різними, а й тим, що в неоорієнталістських групах на відміну від неохристиянських все ґрунтується на особистісних відносинах з лідером, певній залежності від нього.

Неорелігійний обряд характеризується ще однією суперечливою тенденцією. З одного боку, спостерігається психологізація, символізація, певне ускладнення обрядової сфери, а з другого – наявними є спроби спростити, демістифікувати її, навіть відмовитися від таїнства в обряді. Обрядові дії послідовників неорелігій нагадують виконання певних посадових обов'язків у типових формах. У цих діях більше світської ритуалістики, ніж віри в існування Бога й усвідомленого поклоніння йому.

Суперечливість в обрядовій сфері знаходить вираження і в тому, що відбувається *інтровертизація обряду.* У ході його виконання увага суб'єкта культової діяльності скеровується на внутрішні, душевні проблеми, що свідчить про високий рівень духовного розвитку вірних. Разом з тим наявною

є екстравертизація обрядової практики, внаслідок чого її учасники свої емоції, переживання спрямовують у зовнішній план, на навколишню дійсність. Це має як позитивні, так і негативні наслідки. У такий спосіб людина має можливість виразити себе, не приховує, не заганяє у "підпілля" свої проблеми, а навпаки – виплескує цим, зокрема свої негативи, назовні. У традиційно віруючого християнина після обряду відчуття своєї гріховності лише підсилюється, а гнітючий стан – поглиблюється. У новітніх же течіях – все навпаки. Після участі в обряді віруючий сповнений радощів, бо ж відчуває зняття з себе якихось гріховних нашарувань. Обряд постає як освіжаюче заняття.

Обрядові дійства неорелігій дуже нагадують молодіжні тусовки. Ясно, що в основі інтровертизації та екстравертизації обряду лежить тип нервової системи тих, хто схильний до тих чи інших форм обряду. Проте на всі ці процеси істотно впливає характер виховання, спосіб життя, фахова діяльність віруючого.

Таким чином, культова діяльність новітніх релігій сприяє залученню сучасної людини до духовних пошуків, її самоідентифікації, відповідного зростання її свідомого ставлення до свого життя. Але разом з тим, в результаті деконфесіоналізації, розмитості обрядових норм, відбувається денаціоналізація, а то й десоціалізація особистості.

Обрядова сфера, ритуальні дії, наявні й поширені в неорелігіях, при збереженні своєї сутності, свого основного призначення, разом з тим суттєво вирізняються від традиційної культової діяльності. Тому гадаємо, що буде цікавим і необхідним дати характеристику неорелігійному культові як специфічному видові соціальної діяльності за його змістом, предметом, суб’єктом, засобами, способами та результатами культової діяльності.

Неорелігійність в Україні характеризується значною поліконфесійністю. Про це йде мова в наступних розділах нашої книги при розгляді конфесійного різноманіття нових релігійних течій. Тому зрозуміло, що неокульт – надто неоднорідне явище. Знайомство з конфесійною літературою, в якій розкриваються зміст і форми обрядової діяльності певних неорелігійних течій і рухів, а також відвідування богослужінь різних конфесій, бесіди з учасниками культових дій, засвідчили, що немає потреби в описі всієї різноконфесійної неообрядової практики. Значною мірою вона є типовою для груп певних течій.

Якщо звернутися до обрядової діяльності неохристиянських об'єднань, представлених в Україні двома хвилями протестантського руху (т.зв. постпротестантською, що виникла в Європі і США ще в ХІХ-му столітті, і власне неопротестантською, що з'явилася відносно недавно), то можна виділити їх спільні риси. Звертає на себе увагу те, що *обрядова сторона діяльності цих церков значно спрощена. І це вже є виявом їх демократичності. Культ у неохристиянських громадах має на меті подіяти не тільки на почуття віруючих, а й впливати на їх розум*. Заперечуючи більшість обов'язкових атрибутів традиційно-християнської обрядовості

(вшанування ікон, хреста, поклоніння мощам, святим місцям, більшість свят історичних християнських церков, сім святих таїнств тощо), неохристияни залишають з традиції деякі культові дії, зокрема хрещення (у дорослому віці), причащання (переломлення хліба), правда, позбавляючи їх при цьому значення священного таїнства. Останні постають скоріше як посвідка належності особи до певної релігійної течії або ж просто як символічна дія.

Порівняння постпротестантських і неопротестантських форм культу дає підстави для висновку, що, поруч зі спільними для цих двох типів виявами християнської релігійності, наявні й суттєві розбіжності між ними. Особливістю культу постпротестантів є його чітка регламентація, часова визначеність, детальна відпрацьованість, що пояснюється порівняно тривалою історією цих церков. Будучи новітнім у порівнянні з католицьким чи православним, постпротестантський культ поступово перетворився на традицію і багато в дечому нагадує традиційні християнські обряди. Так, мормони, як і баптисти, визнають обряди хрещення і причащання, сприймаючи їх як священну дію, яку здійснює священство своєю владою, даною йому від Бога.. У Церкві Ісуса Христа Святих останніх днів кількість таїнств навіть переважає класичну цифру *сім*. Крім того, таїнства у мормонів відрізняються від загальнохристиянської традиції особливою відповідальністю при виконанні таких обрядів, як хрещення через повне занурення у воду, конфірмації, тобто посвяті в члени Церкви, даруванні Духа Святого, нареченні і благословінні дітей, прислуговуванні при причащанні, освяченні могил, посвяті в духовний чин, уведенні в посаду. Свою специфіку у мормонів мають навіть додаткові обрядові дійства освячення оливи, прислуговування хворим, дарування батьківського благословення, оливопомазання та ін..

Обрядовості постпротестантських громад притаманна риса яскраво вираженої індивідуалізації. Так, у православній церкві обряд хрещення немовлят носить архаїчний і дещо стандартизований характер. У протестантських церквах цей обряд взагалі одержує особливий статус, оскільки він розрахований на те, щоб подіяти на людину, закріпити її віру, урочисто й емоційно відзначити факт її "зречення світу", голого матеріалізму і прийняття Господа у своє серце. На відміну від православ'я і класичного протестантизму, в постпротестантських церквах значення хрещення підсилюється тим, що цим обрядом людині надається можливість відчути сенс свого навернення до Христа. Саме занурення в воду символічно змальовує її смерть для гріха і воскресіння її душі до нового життя. Увага до кожної людини виражається в індивідуальних напучуваннях під час здійснення обряду хрещення. Відчуття якоїсь своєї особливої обраності охрещуваному надає персонально йому адресований спів хору. На відміну від православних, для протестантів хрещення є початком їх релігійного життя, початком кардинальних змін у житті, що вертають до Небесного Отця, духовного переродження. Під час хрещення, вважають мормони, людина

встановлює завіт з Господом про дотримання його заповідей, діяння і творення праведних справ.

Всі обряди в новітніх християнських церквах виконуються в особливо урочистій атмосфері. При цьому урочистість впливає на емоційний стан віруючих, створює необхідний для сприйняття віровчення церкви психологічний настрій.

Головною ідеєю неохристиянських об'єднань є прагнення відновити дух первісного християнства "у всій його чистоті", проводити зібрання своїх громад так, як це було в період раннього християнства. Зібрання таких громад проходять за чітко визначеним порядком. Особлива роль у їх .проведенні належить проповіднику. Від нього залежить успіх усього заходу. Його особисті якості, вміння виголошувати проповіді, працювати з людьми, тримати увагу публіки, глибокі знання Біблії впливають на активність громади, забезпечують її кількісне зростання.

Характерною рисою культової практики сучасних неохристиянських течій є скорочення обсягу обов'язкових обрядів при одночасній концентрації уваги на декількох з них за умови глибокого знання вірними громади змісту обряду і активного включення у його виконання. Крім того, протестанти прагнуть до такого спрощення зовнішніх формальних виявів обряду, щоб його міг виконати будь-хто без особливої спеціальної підготовки. Саме для цього обряд має бути прозорим, не складним у виконанні і наслідуванні. На зміну відособлення віруючого від маси молільників у свій власний світ, відокремлення від проповідника чи священика приходить розчинення кожного в даному колективі одновірців, активне включення в дійство, а відтак і відповідне виконання актуальних культових дій. Це формує у кожного віруючого відчуття сопричасності в колективних діях вшанування Бога, призводить до розчинення кожного в колективі молільників.

Модернізація культу неопротестантів відображають ті зміни, які відбуваються в релігії під впливом соціальних, економічних, ідеологічних чинників суспільного життя. Для неопротестантів притаманний творчий підхід до обрядової сфери. Те, що не приносить бажаного молитовного ефекту, безжалісно виключається з культової сфери, а те, що приносить успіх у поширенні певної течії (зокрема, сучасна музика, рухові дії під час співів, включення відеоматеріалів тощо) активно береться ними на озброєння і широко використовується.

Таким чином, неорелігії характеризує новий характер обрядотворчості. При цьому обрядотворчий процес відбувається як за загальними, історично сформованими принципами і формами культової діяльності з обов'язковим урахуванням певних місцевих елементів (наприклад, використання млинці для пригощання молільників і просто присутніх на зібранні), так і шляхом творення своїх власних обрядових форм За формою такі обряди дечим нагадують традиційні, звичні форми вшанування Бога (пісні, молитви, проповідь, медитація тощо), але при цьому за змістом вони вже мають дещо

своє, специфічне, те, що відрізняє їх від інших релігійних об'єднань. Характерний приклад цього - обітниця сім'ї в Церкві Об'єднання.

Нововведення в культову практику враховують насамперед істотні зміни в свідомості сучасної людини. Не сприймаючи церковну обрядовість, священнослужителів, усталені молитви, розкішний церковний ритуал, культ Діви Марії, святих і т.п., неопротестанти заперечують ті форми діяльності, які характеризують церкву як інститут вже минулих, історичних епох. Новим обрядом вони своєрідно освячують новий етап у розвитку суспільства, утверджують новий тип релігійної організації, новий тип взаємних відносин між вірними, між вірними і Богом.

Через неопротестантський обряд виражається сучасне, зрозуміле будь-якій людині усвідомлення Надприродного. Вона вже вірить у нього і демонструє цю віру не на основі страху, якоїсь утаємниченості (езотеричності), визнання священичої обраності лише небагатьох. Ця віра доступна всім, в т.ч. і не – обраним, і не занадто розумним, і не тільки гідним. Обрядовість неорелігій, на відміну від традиційних церков, у яких постійно наголошується на гріховній природі людини, її провині в минулому і нині перед Богом, зорієнтована на позитивне в особі. Вона покликана виражати радість і вдячність Богові за дане їй земне буття. Домінуючий настрій у таких громадах – прославлення Бога, а не постійне самокатування за свою гріховність.

У будь-якій формі обрядової практики неорелігій наявною є увага до кожної конкретної людини. Навіть тоді, коли вірних на богослужінні багато, вони постають не безликою масою, не паствою взагалі, а певною єдністю особистостей. Майже всі присутні знають один одного за іменем. До активності стимулюються всі без винятку присутні на зібранні, навіть діти, люди похилого віку. Будь-який акт обрядової діяльності набуває не лише соціального, групового, а й оперсоненого значення. Тим самим підкреслюється рівність всіх у їхній вірі в Бога.

Переважна більшість вірних у неохристиянських громадах – це молодь. Цей факт істотно впливає на форму і зміст культу в них. Враховуючи молодіжну захопленість сучасною музикою, неохристияни проводять свої зібрання у вигляді музичних концертів, на яких ними прославляється Бог. Молоді люди схильні усвідомлювати свої провини та неадекватну поведінку, однак у них ще слаборозвинена здатність до самоаналізу, а тому неокульт не зосереджується на покаянні. Він і змістом, і формою орієнтований на прославляння Бога, а також людини, яка вірить у нього. Відзначимо, що нові обряди носять не спокутувальний, гіркотний характер, а передають і формують радісний, захоплюючий стан вірних.

Переважно вся культова діяльність у неорелігійних громадах України ведеться переважно російською мовою, але при цьому відчувається американізація культової практики. Це, зокрема, проявляється в інтонаціях проповідування, побудові речень, простоті структури проповідей. Під час молитовних зібрань використовуються модернізовані прийоми спілкування із

залом (питання, вигуки тощо). Часто наводяться американізовані приклади для підтвердження висловленої думки чи для переконання в чомусь слухачів. При цьому не завжди враховується конкретна соціально-економічна ситуація в країні. У питаннях пожертви на церкву проявляється американський прагматизм. Підкреслюється, що пожертвою вірні демонструють свою любов до Бога, а звідси висновок: сила любові залежить від розмірів пожертви.

Завдяки неоорієнталістським рухам Україна познайомилася з новими різновидами культової діяльності, зокрема медитацією та мантрою. Медитація як особлива практика, що має справу з внутрішнім світом людини, визначається послідовниками орієнталістських релігій як такий стан, "коли всі думки і почуття зливаються в Бозі". Медитація не зводиться до набору певних зовнішніх вправ. Відомо багато різновидів медитацій, які використовувалися на практиці і за допомогою яких багато людей досягли свого часу звільнення від світу ілюзій. Тому так важливо мати вчителя, який сам практикує ту чи іншу медитацію, досягнувши просвітлення (самореалізації), а відтак є компетентним у тому, щоб успішно і безпечно вести бажаючих по цьому шляху.

Виголошення мантри в східних релігіях грунтується на теорії творення світу за допомогою Слова, тобто звукової вібрації. Слово стало первісним імпульсом до руху, що виникає в недиференційованій космічній субстанції. Так, наприклад, санскритський священний склад "ОМ" є приблизним природним іменем первісного творчого імпульсу Всесвіту. Через певний порядок слів, вірної інтонації, ритму і багаторазового повторення мантри остання набуває енергетичної сили, тобто збуджує енергетичну вібрацію означених нею об'єктів (божества або його функції). Мантра подібна дечим до молитви, яка у неоорієнталістських громадах відбувається переважно у вигляді співання гімнів, в яких славословлять Господа, засновника своєї релігії, живого або померлого гуру.

Сакральною мовою в східних течіях вважається переважно санскрит, тому більшість гімнів під час обрядових дійств виконується цією мовою. Проте зустрічаються гімни і молитви на інших мовах, зокрема бенгалі, палі. Вони, як правило, подаються у нас послідовниками неоорієнталістських релігій і в російському та українському перекладах, але дуже рідко співаються ними.

Служба в кожній громаді починається по-своєму, часто з трьохкратного повторення космічного звукосполучення ОМ. Після того співаються гімни, бхаджани з використанням музичних інструментів. Співи тут - не вправляння в музичному мистецтві чи змагання в майстерності виконання, а колективне дійство. Перед виконавцями гімнів ставиться завдання приносити задоволення Богу, а не учасникам служби. Тому зовнішній ефект від співу має другорядне значення. Найважливішим визнається той внутрішній стан людини, в якому вона виконує гімн, щире відчуття радості, яке відчувають інші молільники. Любов до Бога і почуття єдності в Господі – головна тональність таких зібрань.

Типово новітніми в неорелігіях є обряди, які несуть в собі не стільки сакральний, скільки соціальний смисл. Так, обряд оновлення подружньої вірності в Церкві Об'єднання фіксує чистоту помислів подружжя, їхню взаємну любов, обіцянку бути завжди разом. Він покликаний захистити кожну конкретну сім’ю, яка бере в ньому участь, вберегти її від розлучення.

Неорелігійний культ, будучи елементом різних релігійних систем, не піддається беззастережному порівнянню, оскільки його основний характер визначається традиціями певних релігій, зокрема християнською, язичницькою чи східною. Але очевидним є те, що зміст всіх неокультів визначається новими ідеями, сучасним розумінням світу природного і надприродного. Один з найбільш впливових теологів XX ст. Д.Бонхьоффер прийшов до висновку, що той Бог, якого пропонувала традиційна релігія, нині вже подоланий і відкинутий як природнича, політична, моральна або ж філософська гіпотеза. Традиційна віра і звичний образ Бога як чудотворця та збавителя втратив своє значення. Бог сучасного віруючого, особливо в новітніх релігійних рухах, пересунувся в іншу площину – в площину інтимного, внутрішнього життя людини. Якщо в одних неорелігіях помічається бажання "відродити" Бога-особистість, підкреслити персоналістський аспект "надприродного", то в інших вже зустрічаємо спроби подолати віддаленість і безособистісність такого Бога через посередника (гуру. проповідника, вчителя), утверджуючи при цьому уяву про Бога як Абсолютний Розум, певну Духовну сутність, якийсь Об'єктивний закон, Моральність. Так, скажімо, як це було з’ясовано при соціологічному опитуванні, для 80% крішнаїтів і для 52,6% неохристиян Бог – це персоніфікована істота (відповідно Крішна та Ісус Христос). Для половини всіх неовіруючих Бог – це єдність любові, добра і справедливості, для 27 відсотків з них – абсолютна ідея, високорозвинута сутність, яка стоїть над природою та людиною, для 35,6% – найвища істина. Доля тих, хто вірить у Бога традиційно помітно зменшилася: тільки 54 відсотки неохристиян сприймають його як Духа Святого і 52 – як Ісуса Христа, хоч це є базовими положеннями християнської віри. Для більшості послідовників неорелігій Бог – це втілення добра, розумне начало, найвищий світовий розум (76,5% віруючих "нового віку") (Матеріали соціолог. досліджень неорелігій Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ.–1995-1996рр.. – Т. 1-2).

У результаті антропологічної революції змінилося й неорелігійне розуміння людини, її відносини із надприродним. Людина сьогодні усвідомлює себе активною істотою, що наділена свободою. При цьому підкреслюється її божественна, а не гріховна суть, людина постає навіть як частинка самого Бога. Це своєрідно позначилося і на необряді, в якому людина не стільки долає свою гріховність, викупляючи через ритуал чи жертвопринесення свою "зіпсуту" природу, скільки набуває досконалості. Прагнення до гуманізації неорелігійних вчень, до міжрелігійного синтезу, універсалізму та синкретизму, глобальної єдності позначилися на характері культу нових релігій. Твориться новий тип культу – антропоцентричний,

співпрацівничий, сотворчий, дуальний. У такому культі, при онтологічному домінуванні трансцендентного, відбувається перенесення акценту з традиційного об'єкту культової діяльності на суб'єкт, тобто предметом культу постає не стільки Бог, скільки сама людина. Метою культу вже є не так умилостивлення Бога, як вдосконалення самої людини, її моральне, ментальне, духовне зростання. Якщо традиційний обряд не прагне якось покращити людину і навіть вважається, що зв'язок її із Всевишнім сам по собі є достатньою підставою для духовного вдосконалення людини, то в неокульті обов'язок людини перед собою домінує над виконанням нею свого обов'язку щодо Бога.

Зміни в уявленні про об'єкт культу істотно впливають на його характер. Сучасна обрядова діяльність не містить у собі якоїсь магічної ритуалістики. У ній все менше залишається елементів від умилостивленого культу. З усіх його складових актуальними є молитва (медитація) та проповідь. Жертвоприношення, обряди-таїнства, літургія, святкові обрядові форми та ін. втрачають у вжитку сучасного неовіруючого своє первісне значення. Основним змістом культу стає хваління Бога, налагодження з ним безпосередніх зв'язків, певною мірою партнерських стосунків, вдячність за своє існування з прагненням його подальшого покращення і вдосконалення.

Зміни в культовій діяльності зумовлені самим її суб'єктом - виконавцем обрядів (індивід або релігійна група). Але надзвичайно важливо, хто є цим суб'єктом, як він сприймає сакральне, виявляє свої релігійні почуття, в яких формах вшановує Бога.

Більшість послідовників неорелігій – це люди з певною освітою. Соціологічні дослідження засвідчують, що із загальної кількості опитаних послідовників неорелігій 38,3 відсотків – з вищою, 15,8 – з незакінченою вищою, 28,5 – із середньою освітою. У них значною мірою вже змінений традиційний, звичний спосіб мислення, до мінімуму зведена готовність приймати на віру як істинне те, що не можна довести або наочно підтвердити. Людина, яка оволоділа науковим методом пізнання, не бачить необхідності звертатися до Бога, щоб пояснити світ. Лише для 49,7 відсотків опитаних нетрадиційних віруючих релігія формує їх уявлення про світ, а для 38,3% – про Космос. Релігія потрібна їм скоріше як моральний мінімум (41,6%), як надія на вічне життя (33,2%), як психотерапевтичний засіб (35,2%), а більше всього (63,8%) – як засіб і форма духовного вдосконалення (Там само). Обряд задовольняє релігійні потреби навіть у такої порівняно освіченої частини суспільства, як послідовники неорелігій.

Сучасна людина, відмовившись від ідеї панування в світі, усвідомлюючи себе органічною частиною його, за допомогою обрядів доводить, що з повагою ставиться до життя, до середовища свого буття в світі - природного, соціального, індивідуального, трансцендентного. Тому сучасний обряд, на відміну від традиційного, який строго регламентує все життя людини як соціальної істоти, не просто сакралізує встановлений у

суспільстві порядок, а концентрує увагу на внутрішньому світові людини, її самовдосконаленні.

Неовіруючий, що втомився від політизації традиційних церков, незадоволений перетворенням їх на винятково суспільні інституції, прагне в обряді повернути релігії її релігійні функції, її релігійний зміст. Останній же найповніше зреалізовується у власному релігійному досвіді віруючого. Набуваючи його, людина переживає Божу присутність, єдність душі з Богом, виходить за межі цього світу, досягає стану захоплення, замилування, благоговійності перед Богом, Божими творіннями. Релігійний екстаз (транс) – своєрідна реакція на інтелектуалізованість, прагматичність, механічність традиційних обрядів. Такі стани досягаються, зокрема, дійством молитви, співу, танців. Вони поширені насамперед у крішнаїтів, церквах Повного Євангелія, інших харизматичних утвореннях.

На відміну від традиційно віруючих, неорелігійна людина, як правило, не виконує обряд, а живе в ньому, оскільки останній - це органічна, невід'ємна підвалина загалом усієї життєдіяльності неовіруючого, для якого немає поділу буття на теоретичне (вчення) і практичне (культ), на сакральне і секулярне, святе і профанічне. Саме культову практику неовіруючий сприймає як найщасливіший, найповніший, найдосконаліший період у своєму житті. Людина, яка виконує обряд, подумки постійно переміщується в різних світах – із сакрального вона повертається у світ секулярного, а потім - навпаки. Це формує в ній певну роздвоєність, дуальність. На відміну від традиційних церков, де обряд постає певним відходом людини від мирської суєти, від світу, в нео релігіях - це спосіб входження в світ, зняття і часткове вирішення проблем, що виникають у людини в процесі соціалізації. Відтак, виходячи з того, що неорелігії це не релігії світозречення, долаючи неприйняття світу, вони цим самим ставлять під питання саму символічну структуру історичних релігій і притаманний їм дуалізм поцюстороннього і потустороннього світів.

Перетворюючи ж своє життя на постійно здійснювану практику, в якій обряд не обмежений певними культовими, ритуальними діями, людина піднімається над своїм історичним часом і над конкретним географічним простором. Все життя стає обрядом, а культ – тотальним життєвим процесом. Це особливо характерно для послідовників Свідомості Крішни. Є, правда, випадки, коли культ сприймається вірними як гімнастика, як психофізіологічні вправи, але такий прагматичний підхід не забезпечує тривкого і глибокого перебування в традиції. Від істинного віруючого очікується повне зречення від світу і вживання в традицію.

У всіх неорелігіях до культової діяльності ставляться надто серйозно і відповідально. *Людина має виконувати будь-який обряд свідомо.* Не можна здійснювати певні культові дії, не маючи віри, не розуміючи їхнього змісту. Неорелігійні культи ґрунтуються не стільки на вірі, скільки на знанні або зраціоналізованій вірі. Людині важливо знати, що і навіщо вона робить в обряді. Кожна дія має бути роз'яснена віруючому, пов'язана із його

уявленнями, має нести певне текстове і смислове навантаження. Культовий символізм потребує розуміння з боку того, хто практикує ту чи іншу традицію. Тому культову діяльність неовіруючого можна назвати процесом усвідомлювання.

Взагалі неорелігійний культ відрізняється від традиційного тим, що формується на основі твердого переконання, знання змісту віровчення. Якщо в традиційних релігіях від віруючого вимагається насамперед не знання догматів, доктрин, а визнаної, прийнятої і поширеної, строго регламентованої поведінки, дотримання церковних приписів, обрядів, то в неорелігіях обрядові дійства без знання їх смислу й символіки неможливі.

Обряд виконується людиною лише після і в процесі внутрішнього прилучення до релігії, а не в силу інерції. І кожного разу обряд нагадує людині, що вона це робить свідомо, за власним вибором і рішенням. У цьому проявляється повага до свободи людини. На сьогодні таких, хто це робить свідомо, хто вільно вирішив і саме в такій формі проявляє свою релігійність більшість. Відтак їх участь в обряді не є наперед визначеною народженням в цій традиції, зумовленою належністю до цієї церкви чи громади. У цьому і є певна унікальність обряду неорелігій. Але вона збережеться лише до того часу, поки до новоутвореної організації не прийдуть діти новонавернених, які будуть виконувати його вже не з власного вибору і рішення, а за народженням і соціалізацією в цій традиції, залишаючись тут в силу інерції, можливо, вже без внутрішнього залучення. Отже, з часом свідоме виконання обряду вірними нетрадиційних течій стає традиційним, інерційним, якщо не збережеться принцип свідомої участі в культовій практиці.

Вимоги до дотримання обрядів у неорелігіях надто прискіпливі. Але вони для їх послідовників – приємність, задоволення, а не просте заповнення вільного часу чи вияв моди. Згідно з вченням деяких сучасних неорухів, обряд - це панацея. На думку крішнаїтів, обряд - це не просто ритуалістика, що виконується механічно, а ціла наука (Прабхупада Б. Нектар преданности. – М., 1991. – С. 143).

Виконавців обрядів стимулюють до їх регулярного виконання різними аргументами, зокрема необхідністю самодисципліни, випробування волі, зосередженості на духовному, виходу зі світу профанного у світ сакральний та ін. Останнім часом всіляко підкреслюється цінність обряду як суспільно-значимої дії, оскільки обряд - це засіб боротьби з бездіяльністю, лінощами. Через інтерес до Бога, який явлений людині в обряді, людина цікавиться і його творінням чи його проявом - світом природи, світом людей і своїм внутрішнім світом. Вона прагне удосконалення, зовнішнього чи внутрішнього.

У неорелігіях особливо цінується щирість, з якою людина відноситься до виконання обрядів. При виконанні обрядів вірні не закликаються до розкоші, багатства, бо для Бога важливе ваше внутрішнє устремління, а не зовнішні атрибути. В деяких неорухах наявна строга заборона на збір грошей під час обряду.

Новий обряд формує у послідовників і нові вимоги до його виконання. Якщо для традиційного обряду притаманні помірні вимоги, то *новий обряд вимагає від адепта тотальності* – тотальності і у своїй внутрішній віддачі, і у зовнішній участі, усвоїй включеності в загальне дійство.

Ця тотальність починається від моменту "навернення" (хрещення, ініціації). Тотальність проявляється і у виконанні всіх приписів. Для неовіруючого важко уявити, що якісь вимоги з перерахованих він може виконувати, а якісь – ні. Усвідомлення своєї винятковості підтримує віруючого в його новому житті, сповненому моральної чистоти, аскетизму, самообмежень строгими правилами, відмовою від мирських спокус та ін. Лише будучи тотально включеним у певну традицію, можна чогось досягти. До того ж, це – гра, а не життя, це – обман себе і одновірців, але не Бога.

Характерним для неорелігій є те, що в означеному процесі творення культу в них беруть участь всі учасники обрядів, а не лише проповідники чи наставники громад. Часто поява того чи іншого елементу культу в неорелігіях є спонтанною і слугує демократичним вираженням віри.

У неорелігіях значно розширилася сфера вияву релігійного культу. Виконання обряду тут не замикається обов'язково стінами храму чи молитовного дому. Оскільки обряд – це форма пропаганди своєї віри, то він діється повсюди – в будинках культури, клубах, на стадіонах, у поїздах, просто на вулицях, майданах, там, де є люди. Часто знайомство людей з тією чи іншою неорелігією починається не з віровчення, а з обряду, але саме через нього дехто приходить до тієї чи іншої неорелігії. Так, скажімо, для крішнаїтів храм там, де відбуваються кіртани. Своєрідним обрядом для них постала практика поширення крішнаїтських книжок, роздача прасаду тощо.

Неорелігії в масі своїх течій не мають таких, звичних для традиційних церков, переваг, як наявність храмів, культових домів, де можна зосередитися на обрядових символах, різному начинні, специфічних діях, відчути розкіш внутрішнього оздоблення тощо. Тому неовіруючим доводиться відсутність таких засобів культової діяльності компенсувати розширенням, активізацією й актуалізацією різних способів і форм культової діяльності, зосереджуючи увагу на тому, що і як, а не де і коли щось робити в ході обряду. Тут вірний потрапляє не просто в архітектурну споруду, а входить у певний релігійний простір, стає членом певного соціального і духовного середовища. Саме тому в неорелігіях, як ніде, культ – результативний. *Метою будь-якої обрядової дії тут є задоволення релігійних потреб віруючого у спілкуванні з Богом та стимулювати, закріпити його релігійні уявлення. У неорелігіях культу надається формуюча функція щодо людини, наслідком якої має стати вища моральність людини, вища її медитативна зосередженість, вища мудрість*. Відтак людина тут не тільки спілкується з Богом, просячи у нього допомоги, заступництва й пасивно очікуючи його милості. У неокультах вона прагне до творення самої себе, реалізації всіх своїх потенцій і звільнення від усіх своїх недоліків, тобто здобуває свою божественну сутність.

За необрядом зберігається також функція значення або смислопокладення, оскільки він щоразу нагадує людині (під час виконання нею певних культових дій) про мету людського життя в цілому, конкретизує сенс життя кожної окремої особи, групи, суспільства. Відтак в обряді відбувається знаходження сенсу буття суб'єктом релігійної дії – колективним чи індивідуальним. На думку М.Вебера, ця функція має два аспекти: компенсаторний, це коли в культі відбувається компенсація посмертною відплатою, і трансцендентний, коли завдяки культу людина виходить у думках і відчуттях за межі свого щоденного існування (Вебер М. Избранное. –М.,1994. – С. 192-193).

Для послідовників неорелігій ця функція обряду має величезне значення, оскільки вона не просто нагадує, а часто визначає сенс життя багатьох вірних, які до приходу в неогрупи або ще не визначилися в сенсожиттєвих проблемах, або взагалі не знали і навіть не чули про них, або ж потерпіли життєву кризу через втрату життєвого сенсу. Означена функція культу надто потенційна в неорелігіях.

Обряд взагалі допомагає людині ідентифікувати себе, відчути завдяки йому свою належність – етнічну, конфесійну, вікову, релігійну до певної спільноти. В неорелігіях, як правило, знімається етнічна чи конфесійна свідомість. Будь-який неохристиянин спеціально зауважить, що він християнин взагалі, євангеліст скаже, що належність до конкретної церкви – не істотний факт, хоча при всій єдності віровчення, спільності обрядової практики, новітні релігійні громади багатьох конфесій, особливо харизматів, не часто йдуть на об'єднання в якусь релігійну корпорацію, союз, асоціацію, навіть включення в одновірну конфесію України. Вони всяк прагнуть зберегти неповторність своєї громади за рахунок не віровчення, а специфічності обрядової практики. Ритуали саме цієї громади визнаються її прихильниками найістиннішими, найефективнішими на шляху спасіння, пізнання істини. Шляхом з'ясування місця і значення певного релігійного угрупування серед інших одновірних релігійних груп, неорелігії прагнуть утвердити свою колективну, спільнотну ідентичність, визначити свою місійну роль, за допомогою обрядів на високому рівні підтримувати групову самосвідомість, самовиокремленість із соціуму.

Особливо ефективною ідентифікаторська функція обрядовості виявилася для сповідників тих неорелігій, які не мали ніяких історичних коренів в Україні, а звідси – й будь-якого досвіду у виконанні тих чи інших обрядів. Тому їхня ритуалістика найбільш відверта, має чітке, а подеколи й дотошне виконання всіх рухів, виголошення всіх звуків. В рамках такого обряду людина відчуває себе членом певної структурованої спільноти. Повторюючи обрядове дійство, вона постійно нагадує собі про це, а відтак формує відчуття своєї несамотності, належності до певної традиції і певної спільноти. Проте інтегруючи особистість, обряд в такий спосіб замикає її на тій спільноті, в рамках якої відбувається її ідентифікація. Ідентифікація вірних на ідеях вселюдськості призводить до знекровлення ідентифікації

етнічної. В цьому ми вбачаємо вже деструктив обрядової практики неорелігій. І про це слід більше говорити, бо ж вони постають одним із засобів денаціоналізації в Україні тоді, коли вона переживає після століть нехтування і зневаги всього українського своє національне відродження

Однією із важливих функцій неокульту є його самозберігаюча роль. Саме обряд – надто ефективний засіб збереження неорелігійних конфесій взагалі. Він відіграє також інтегруючу роль. В однорідних суспільствах обряд, інтегруючи людей навколо якоїсь ідеї, сприяє його концентрації, постає надто ефективним засобом його зміцнення, посилення в ньому функціональності певної релігії тощо. Але за умов суспільної диференціації, в т.ч. і релігійної, інтегруючи прихильників різних релігій в рамках певних конфесій, обряд цим не інтегрує суспільство загалом, більше того – певним чином дезінтегрує його. За наших умов, коли існує така величезна кількість релігійних громад, що належать до різних релігій, церков і рухів, до загальної дезінтеграції суспільства додається ще й його релігійна дезінтеграція. А якщо врахувати те, що релігія в Україні поки що не стала особистою справою кожної людини, що церква все ще повністю не відокремлена від держави, а держава – від церкви, коли не сформовані інші типи об'єднань громадян й відсутня загально-громадянська ідея, навколо якої можуть об'єднатися всі українці, незалежно від їх релігійних, політичних, світоглядних уподобань, а саме – державницька ідея, то за таких умов неокульти не сприяють інтеграції суспільства, а скоріше дезінтегрують його.

Вище зазначалося, що *культ є ефективним засобом сакралізації в символічних формах норм і цінностей суспільства.* Однак не всі обрядові форми неорелігій в Україні є загальноприйнятими. Так, якщо під час відправлення обрядів неоязичниками сакралізуються цінності українського суспільства, то під питанням є те, чиї цінності, цінності якого суспільства сакралізує виконання християнського обряду в його американському чи швейцарському прочитаннях, буддистського обряду в його корейському чи японському розумінні? Обряд найбільшою мірою придатний для збереження національних форм. Не адаптовані до культурних архетипів українського народу обряди виглядають чужими, неприродними, чудернацькими. Так, надто незвично бачити українців в тхоті чи саррі, а чи з чалмою на голові за наших порівняно суворих природних умов, чути спів на санскриті чи арабській мові релігійних пісень. В релігійному обряді фантом суспільства обов'язково набирає конкретних форм, а ними і є саме національно-релігійні форми. Неокульти – це діяльність, яка грунтується на певній традиції, що й визначає основний їх характер (східний, християнський, неоязичницький та ін). В основі будь-якого неорелігійного культу обов'язково лежить конкретна релігійна обрядова діяльність, часто національно й мовно забарвлена тим етно-географічним ареалом, де вона виникла і звідки поширилася.

Обрядом людина фіксує не стільки свою належність до певної традиції, церкви, скільки пошук особистісних моральних принципів, особистої відповідальності. Культ неорелігіях характеризується, за вірним

спостереженням В.Гараджі, все більш особистісними та індивідуальними ознаками, але не набуває, як правило, при цьому асоціальності або аполітичності (Гараджа В.И. Социология религии. – М., 1996. – С. 117).

Неорелігії утворюють і відповідну культову систему – індивідуалізовану, антропологізовану, гуманізовану. Як бачимо, характер обрядовості неорелігій докорінно змінюється в порівнянні з тими формами, які неокульт мав у недалекому минулому. Це зумовлено змінами в характері релігії взагалі: зростає суб'єктивізація віри, її психологізація й уособиствлення. Вже не релігійна громада є носієм віри, а окрема особистість, яка бере на себе функцію контролю символічних систем, інтерпретації догм, особистість, яка відповідальна за себе і віднайдення смислу свого життя, що не задається і не вирішується належністю до релігійної організації (Там само. – С.116-117).

На відміну від індивідуалізації культу в історичних релігіях, особливо в протестантизмі, коли людині в її стосунках з Богом ніхто не потрібен, неорелігійний культ прагне розчинити вірного в самому культі, де губиться усвідомлення ним свого "Его". Значною мірою допомагає цьому поширення саме групових форм культових практик, хоч при цьому й не заперечується необхідність і роль індивідуальних медитацій, індивідуальної молитви. Проте вважається, що колективний обряд – це не просто групова зустріч послідовників якоїсь традиції, не просто реалізація ідеї громади, духовної єдності. Крім особистісного звертання до містичного, трансцендентного, важливим визнається саме поклоніння кожного разом із всіма, усвідомлення спільності звертань до Бога всіх. Відтак в обряді зреалізовується найнеобхідніша з людських потреб - потреба в реальному спілкуванні віруючих.

На думку самих адептів неорухів, саме в колективних формах обрядів найкраще проявляються деякі з їхніх функцій (комунікативна, спільнотно-ідентифікаційна, інформативна, інтегруюча та ін.). За сучасних умов, коли індивід збуржуазеного суспільства особливо гостро відчуває свої самотність, непотрібність, забутість, позасуспільність, скажемо так, всі "принади" міського життя, груповий обряд постає для нього як взагалі єдино можливий засіб зв'язку зі світом, суспільством. У груповому обряді вірні об'єднуються часто навколо притягальної сили харизматичного лідера, гуру, проповідника, духовного вчителя. Він сприймається як уособлення певної традиції і наступності в ній. Саме це привертає до нього увагу його послідовників. Оскільки кожний з них сам обирає собі свого наставника, свого керівника на духовному шляху, то влада останніх над віруючими майже абсолютна, що залежить від рівня їх відповідальності. Проповідник в неорелігіях, як правило, є прикладом того способу життя, який він обстоює. Поєднання вірних у спільноти відбувається також на основі усвідомлення того, що саме вони є "посвяченими", "пізнали істину" і можуть уникнути загибелі під час кінця світу.

На перших порах свого становлення культ у неорелігіях постає як дещо спонтанне, таке, що не має чітко визначених ритуалів, організаційних форм. За своїм характером він є дещо опозиційним щодо суспільства,традиційних ритуалів діючих церков. Тому він не є таким пишним, заформалізованим, заорганізованим і не так ієрхаїзований, як культ традиційних церков. На місце замкнутості, елітарності, таємничості приходять відкритість, бажання продемонструвати не якусь свою винятковість, а широту й готовність включити в себе всіх бажаючих. Але, незважаючи на це, саме через обряд вірні неорелігій прагнуть продемонструвати якусь свою обраність, нетрадиційність, нецерковність. Відтак їх обряд, як і організація, за влучним зауваженням В.Гараджі, носить ексклюзивний, а не інклюзивний характер (Там само. – С. 138).

Культова діяльність у неорелігіях, які хоч і зацікавлені у сталій системі культу, не консервується. Вона відкрита до різних впливів, вдосконалень, зміни форм. Культ тут, при збереженні певної послідовності, не має чіткої регламентації. Дотримування його форм не є примусовим, а добровільним, індивідуалізованим. Пропонується, як правило, багатоваріативність культової практики, що дає можливість кожному віруючому шукати для себе найбільш адекватні форми культового вияву своєї релігійності, визначати подальші форми його вдосконалення. Відтак, культ у неорелігіях еволюційний, динамічний, відкритий.

Як бачимо, обрядотворчі процеси в неорелігіях надто складні і водночас дещо уповільнені в своїх змінах. Однак зауважимо, що універсалізація обрядової сфери в неохристиянських громадах відбувається скоріше, ніж в неоорієнталістських. Це спричинене не тільки тим, що перші належать до єдиної традиції, а другі репрезентовані різними, а й тим, що в неоорієнталістських групах на відміну від неохристиянських все грунтується на особистісних відносинах з лідером, певній залежності від нього.

Неорелігійний обряд характеризується ще однією суперечливою тенденцією. З одного боку, спостерігається психологізація, символізація, певне ускладнення обрядової сфери, а з другого – наявними є спроби спростити, демістифікувати її, навіть відмовитися від таїнства в обряді. Обрядові дії послідовників неорелігій нагадують виконання певних посадових обов'язків у типових формах. У цих діях більше світської ритуалістики, ніж віри в існування Бога й усвідомленого поклоніння йому.

Суперечливість в обрядовій сфері знаходить вираження і в тому, що відбувається *інтровертизація обряду.* У ході його виконання увага суб'єкта культової діяльності скеровується на внутрішні, душевні проблеми, що свідчить про високий рівень духовного розвитку вірних. Разом з тим наявною є екстравертизація обрядової практики, внаслідок чого її учасники свої емоції, переживання спрямовують на зовнішній план, на навколишню дійсність. Це має як позитивні, так і негативні наслідки. У такий спосіб людина має можливість виразити себе, не приховує, не заганяє у "підпілля" свої проблеми, а навпаки – виплескує цим, зокрема свої негативи, назовні. У

традиційно віруючого християнина після обряду відчуття своєї гріховності лише підсилюється, а гнітючий стан - поглиблюється. В новітніх же течіях все навпаки. Після участі в обряді віруючий сповнений радощів, бо ж відчуває зняття з себе якихось гріховних нашарувань. Обряд постає як освіжаюче заняття.

Обрядові дійства неорелігій дуже нагадують молодіжні тусовки. Ясно, що в основі інтровертизації та екстравертизації обряду лежить тип нервової системи тих, хто схильний до тих чи інших форм обряду. Проте на всі ці процеси істотно впливає характер виховання, спосіб життя, фахова діяльність віруючого.

Таким чином, культова діяльність новітніх релігій сприяє залученню сучасної людини до духовних пошуків, її самоідентифікації, відповідного зростання її свідомого ставлення до свого життя. Але разом з тим, в результаті деконфесіоналізації, розмитості обрядових норм, відбувається денаціоналізація, а то й десоціалізація особистості.

9. ШЛЯХИ І ФОРМИ НАВЕРНЕННЯ В НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ

Нові релігійні течії в Україні. Питання, пов'язані з ними, викликають запеклу полеміку, стимулюють розвиток антикультового руху та прагнення більш жорстко законодавчо регулювати діяльність "культів". Триває дискусія, а чи ж можна взагалі вважати окремі з цих течій релігійними, бо ж їхні віровчення та практики часто не відповідають традиційним уявленням про релігію як таку.

Залишаючи тут осторонь загальнотеоретичні міркування, спробуймо *розглянути деякі внутрішні аспекти цієї проблеми.* Подекуди вона породжує особисті драми та конфлікти, які здаються їхнім учасникам такими, що не піддаються вирішенню. Йдеться про ситуації у родинах, члени яких захопились екзотичними духовними вченнями або звернулись до новітніх релігійних течій. Інколи родичі сприймають це без надмірної тривоги. Але частіше вони твердять, що їхні близькі зазнали "зомбування", й прагнуть якнайшвидше врятувати їх від шкідливого впливу неорелігій. У своїх намаганнях вони здебільшого не можуть розраховувати на "зовнішню" підтримку, оскільки в нашій країні поки ще не налагоджено систему консультативної допомоги з таких питань. Бракує й об'єктивної інформації: популярні видання та мас-медіа, як правило, подають надмірно емоційно забарвлені факти, формуючи уявлення про фатальність наслідків залучення до НРТ.

Дебати навколо новітніх релігійних течій набули актуальності в постсоціалістичних країнах порівняно недавно – якихось 10 років тому. На Заході ж вони тривають вже кілька десятиліть. Починаючи з 70-х років м. ст. активність НРТ у Західній Європі й Північній Америці спричинилася до багатьох соціальних та сімейних конфліктів й стимулювала наукове дослідження феномену "новітньої релігійності та виникнення відповідної системи

консультативної допомоги. Нині в США, Канаді та країнах Західної Європи діє розгалужена мережа організацій, які здійснюють консультації з психологічних проблем новітніх релігій. Чи не найперші з них виникли за ініціативою батьків, діти яких потрапили до релігійних новоутворень. Це, наприклад, Американська сімейна фундація (AIT), заснована 1979 р., Мережа вивчення культів (CAM), яка діє в Канаді та США, Комісія з місій та культів, заснована Радою єврейської федерації у Лос-Анджелесі, Ірландська сімейна фундація в Дубліні, Міжнародний центр "Діалог" у Данії та інші. Існують і такі центри, які вивчають нові релігійні течії і надають про них різноманітну та неупереджену інформацію. Серед них, зокрема, Інформаційна мережа з релігійних течій (ІМГОКМ) у Лондоні, яку очолює соціолог А.Баркер. На підставі даних багатьох досліджень та результатів власних спостережень вона висновує, що не можна говорити про НРТ взагалі, бо ж вірування та практики нових релігійних течій надто різні, характеристики одних навряд чи розкривають суть інших. ***Переважна більшість залучених до релігійних новоутворень людей не зазнають психологічного тиску чи якихось соціальних обмежень. Багато хто повідомляє, що членство в релігійному русі нового типу допомогло йому в подоланні власних життєвих проблем, не ускладнюючи при цьому стосунків з родиною чи друзями.*** Однак серйозні проблеми все ж виникають. Їх появу можна передбачити, якщо релігійна громада прагне відокремитись від суспільства, перетворюючись на закриту, недосяжну для "непосвячених" групу, якщо вона наполягає на існуванні чіткого кордону між "своїми" (адептами) і "чужими" (невіруючими), між "праведним" і "сатанинським", між "чистим" і "брудним" тощо, якщо її лідер декларує непохитність та божественне походження свого авторитету, якщо він чи група безапеляційно і брутально втручаються в суто приватне життя окремих вірних.

Отже, **як і чому людина потрапляє до нової релігійної течії**? На думку психологів, в цьому навряд чи можна виділити якусь одну специфічну "групу ризику": *до новітніх релігійних рухів звертаються представники різних соціальних прошарків, члени і гармонійних й неблагополучних сімей, люди різних професій та світоглядних орієнтацій.* Спочатку вважалося, що НРТ привертають увагу здебільшого молоді. Останнім же часом туди дедалі частіше приходять люди середнього та похилого віку. Не знайдено також переконливої залежності між певними характерологічними типами та вірогідністю потрапляння до релігійних новоутворень. Однак, досить очевидним видається той факт, що чи не *найважливішу роль у процесі залучення до НРТ відіграє брак "критичної ініціативи"* в осіб, які зустрічаються з рекламою переваг "нової релігійності".

Опинившись у новій ситуації, людина зазвичай реально оцінює й моделює її наслідки, використовуючи власний досвід та усвідомлюючи відповідальність за свої вчинки. Американський психолог Філіп Зімбардо вважає, що занурення в релігійну групу блокує можливості критичної оцінки і прогнозу внаслідок сприяння "деіндивідуалізованим діям та почуттям":

неофітів орієнтують на безоціночне слухання та засвоєння інформації; водночас принадні, чутливі члени організації, які зовні нічим не відрізняються від новонавернених, демонструють щирість, задоволення, успішність і беззастережне прийняття ними ідей культу. *Оточення допомагає змінити попередні позиції і поведінку шляхом дієвих соціальних підкріплень: лагідних усмішок, схвалення, підбадьорення, відчутних ознак емоційного прийняття та любові.* Проте небажана поведінка неофітів викликає миттєву одностайну реакцію з боку всіх членів групи: вони демонструють зажуреність, хоча й ніколи відверто не гніваються і не засуджують. Така ситуація імітує рольові відносини "гість-господар" (тобто неофіт-член культової групи). Якщо новонавернений бачить, що засмутив "господаря", в нього спрацьовує почуття провини, яке примушує утримуватись від неприйнятних дій. Ця стратегія виглядає ненав'язливою та непримусовою. Проте це по суті вже є відмова від права на власний вибір: у колі однодумців, чия діяльність регламентується певними доктринами, необхідність такого вибору просто зникає. Психологічна вигода від прийняття правил цієї гри очевидна: занурення у групу дає відчуття захищеності, постійної підтримки й веде до емоційної стабільності.

Можна відзначити й інші *чинники, що сприяють залученню до НРТ* і формуванню міцних зв'язків з релігійною групою. Серед них, зокрема, стратегія "обробки інформації". Лідери неорелігійних спільнот прагнуть утримати своїх адептів від користування будь-якими іншими інформаційними джерелами поза межами руху. Найрадикальніші з них проголошують мас-медіа, світські книжки й релігійну літературу інших конфесій хибними або навіть "сатанинськими". Деякі організації налаштовують своїх вірних на обмеження контактів з родичами та колишніми друзями. "Зовнішній контроль" доповнюється браком внутрішніх механізмів адекватної обробки інформації. За умов специфічного режиму (часті й тривалі молитви або медитації, безбілкова дієта, скорочення сну і т. і.) постійне перебування в колі певних ідей позбавляє можливостей перевірити нові переконання на практиці, тобто порівняти їх з реальністю. Дехто вважає, що це призводить до тимчасового "інформаційного перевантаження", яке долається шляхом остаточного й некритичного прийняття доктрин руху водночас з повним ігноруванням інших поглядів.

Колишні адепти НРТ повідомляють, що, перебуваючи в громаді своїх одновірців, вони нібито знаходились "в іншому світі". Їхні інформації дали змогу дійти висновку, що **практики деяких новітніх рухів, поряд із соціальним контролем та тиском громади, призводять до розвитку особливих станів свідомості, які нагадують гіпнотичні**. Для них характерні зосередження уваги, перекручення сприйняття, типові емоційні реакції та обмеженість критичних суджень. Внаслідок цього збільшується чутливість до навіювання, залежність та здатність до прийняття тієї ролі, яка нав'язується ззовні.

Різні впливи, яким піддається людина в таких громадах, спрямовані здебільшого на її емоції і розраховані на некритичне сприйняття ситуації, брак можливостей розглянути її з різних точок зору і змінювати свою поведінку на власний розсуд. Отже, такі впливи можуть стати надзвичайно небезпечними для осіб з певними психологічними особливостями, зокрема конформними або залежними особистісними рисами. Переважно саме їм притаманне емоційне реагування на життєві труднощі й потреба в якомусь керівництві, спрямованому на їх подолання. *Окрім вроджених якостей, для формування таких особистісних рис велике значення мають й особливості виховання.* Родина авторитарного типу вимагає від дитини беззастережно виконувати її вимоги, демонструє їй підтримку та заохочення лише в разі додержання батьківських правил й суворо карає за їх порушення. За цих умов у дитини поступово складається певний стереотип поведінки з орієнтацією на зовнішню регламентацію та контроль. Отже, якщо така *особа потрапляє до НРТ, вона з готовністю перекладає відповідальність за свої рішення на інших і почуває себе надто добре під «дахом» лідера групи.* Батьківська гіперопіка та схильність контролювати поведінку дитини заважає критичній оцінці маніпуляцій, а відтак фактично підвищує ризик залучення до угруповань такого типу.

Залученню до НРТ сприяють також різноманітні кризові ситуації (вікові кризи, несподівана зміна соціального статусу, втрата близької людини або порушення значущих стосунків, тяжка хвороба тощо). Поставши перед необхідністю докорінно змінити життєві орієнтири і стратегії поведінки, людина певний час перебуває у стані дисгармонії емоцій, волі та розуму, втрачаючи здатність до всебічних критичних оцінок. Вона прагне захисту, шукає ознак емоційної підтримки, а відтак "готова" позбутися власних труднощів за муром релігійного угрупування.

На слушну думку англійської дослідниці НРТ А.Баркер, *в новітніх релігійних течіях не використовуються жодні специфічні засоби маніпулювання.* Їхні адепти перебувають у колі звичайних "людських" стосунків, зразок яких можна віднайти в будь-якому міжлюдському спілкуванні. При цьому спрацьовують універсальні механізми розвитку психологічної залежності – залежності від групи, окремої людини чи обставин.

Науковці Ф. Зімбардо та С. Андерсен вважають, що тиск радикальних релігійних організацій врешті-решт може спричинитися до типових наслідків, які надалі заважають виходу із середовища так званих культів. Це – психологічні, психосоматичні, соматичні та соціальні проблеми. Зупинімось коротко на кожній групі.

До *психологічних наслідків культового контролю належать докорінні особистісні зміни* (порушення особистісної ідентичності); особливі стани свідомості, які постійно повертають людину до спогадів про події у релігійній групі; напади паніки та тривоги; депресія; уповільнення особистісного розвитку; почуття провини; страх; втрата свободи волі й контролю над своїм життям; регрес поведінки з поверненням до дитячих форм

реагування; втрата спонтанності, невимушеності та почуття гумору; неспроможність зав'язувати близькі дружні стосунки та насолоджуватися гнучкими відносинами; порушення звичайних соціальних контактів; відчуженість та апатія щодо родини й соціальних обов'язків.

Серед психосоматичних і соматичних проблем можна відзначити розлади сну, травлення, сексуальні розлади та функціональні розлади вегетативної нервової системи. Серйозною загрозою здоров'ю постає уникнення деяких видів медичної допомоги, яке обстоюють окремі релігійні організації.

Перебування в деяких групах викликає й соціальні ускладнення: занепокоєння родини; фінансові збитки; втрату фахових навичок і суспільного статусу; часом навіть переслідування й загрози після виходу з релігійної громади.

Але й ті фахівці, які виокремлюють "типові" стратегії впливу НРТ, погоджуються з думкою, що вони нагадують загальні прийоми психологічного маніпулювання. Відтак, що можна протиставити такому впливу? Як уникнути маніпулювання з подальшим розвитком психологічної залежності? Ф.Зімбардо та С.Андерсен ***пропонують декілька способів захисту від небажаного соціального впливу.*** Серед них, зокрема, такі:

- інколи практикуйте девіантну (відмінну від звичної норми) поведінку, вчіться приймати відкидання;
- вчіться інколи говорити собі: "Я зробив помилку, мені шкода, але я навчився на цій помилці";
- вчіться бачити загальну перспективу в тому, що відбувається за планами інших осіб, але майте сили відступити й запропонувати власну альтернативу;
- майте змогу вийти з будь-якої міжособової ситуації і сказати собі й тій особі, що контролює і є для вас значимою: "Я можу продовжувати жити без тебе, без твоєї любові, дружби, навіть якщо це спричинить мені біль, поки ти не припиниш робити мені "А" і не почнеш робити "Б";
- розумійте, що легітимна влада заслуговує на повагу, а незаконну владу слід завжди відкидати та викривати.

Зрозуміло, що такі засоби психологічного опору можливі лише за умови критичного ставлення до проблеми, а саме воно свідомо чи несвідомо придушується авторитарним вихованням. Для людини, незвичної до критичних оцінок, у разі відсутності емоційного сприйняття й підтримки з боку найближчого оточення, залучення до НРТ стає цілком зрозумілим і закономірним. Поради американських психологів розраховані, очевидно, на досить зрілих осіб, які усвідомлюють проблему залежності і здатні виявити її ознаки у власному житті. Батькам же можна порекомендувати замислитись над тим, чи допомагають вони своїм дітям плекати їхню власну гідність (навіть якщо це подекуди суперечить уявленням про "традиційну" батьківську манеру поведінки). Здається, п*артнерська позиція, прагнення*

розвинути у дітей відповідальність за їхні вчинки поряд з готовністю прийти на допомогу, коли дитина за нею звертається, — ось ті засади, на яких формується незалежна, критично налаштована людина.

Система консультативної допомоги з родинних проблем, пов'язаних з новітніми релігійними течіями, за часи свого існування на Заході стала досить розвиненою. Щоправда, перші спроби врегулювати сімейні негаразди були аж надто рішучими: на прохання батьків деякі психологи просто викрадали дітей з релігійних громад і піддавали їх "депрограмуванню" або "реформуванню мислення". Ці методи передбачали: короткочасну ізоляцію віруючого й інтенсивне навантаження його негативною інформацією про НРТ, навіювання, позбавлення сну, інколи навіть загрози та фізичне насильство. Згодом Американська психологічна асоціація та медичні асоціації багатьох Західних країн визнали професійно неетичними й засудили прийоми агресивного впливу на адептів НРТ, бо ж така діяльність практично не відрізняється від стратегій "маніпулювання свідомістю" або "промивання мізків", в яких звинувачують так звані тоталітарно-деструктивні культи. Небезпечна й протиправна тактика примусового вилучення з НРТ до того ж не досить ефективною: за різними даними тільки близько третини "депрограмованих" залишає релігійні групи саме внаслідок цієї процедури. Отже, більшість гуманістично орієнтованих консультантів, що працюють у закордонних антикультових центрах, користуються нині принципами сприяння добровільному виходу з релігійних організацій.

Якщо батьки чи інші члени родини звертаються до психолога за допомогою, вони передусім мають усвідомити, що залучення їхніх близьких до НРТ - це певною мірою наслідок сімейних обставин. Наступний крок — прийняття відповідальності за нинішню й майбутню ситуації. Але відповідальність зовсім не передбачає стимулювання почуття провини. Конструктивний підхід до проблеми якраз і спрямовується на подолання надмірної тривоги, вини та самокопання. Програми сприяння добровільному виходу з релігійних організацій розраховані, по-перше, на досягнення повної незалежності та свободи дитини, яка у такий спосіб змогла б зреалізувати свій особистісний потенціал, а по-друге, — на допомогу батькам у побудові та розвитку здорових стосунків зі своїм сином чи донькою.

Численні дослідження дають підстави для висновку, що *далеко не всі члени НРТ залишаються в них назавжди*. Так, спостереження за 1607 адептами різних релігійних течій у Монреалі показало, що тільки 24,5% з них перебували в неорелігійних громадах більше 5 років. Згідно з іншими дослідженнями кількох американських нетрадиційних релігійних течій, тільки 10% молоді перебували у громадах понад два роки. *Багато з них залишили їх без втручання батьків. Це траплялося внаслідок якогось сильного романтичного захоплення поза межами громади, спонтанного розчарування, зміни лідера, ігнорування громадою медичних або інших особистих потреб її членів, відчуження культом (якщо, наприклад, особа не вносить коштів або не залучає до громади інших членів), туги за родиною чи колишніми друзями*

тощо. Однак частина людей все ж таки потребує певного стимулювання, щоб наважитись залишити неорелігійну громаду. Сприяння добровільному виходу є непримусовою стратегією, яка спрямована на формування у послідовника НРТ критичної оцінки своєї ситуації та особливостей релігійної громади — її догматів, обрядів та впливу на адептів. Фахівець допомагає батькам підготуватись до цієї справи: одержати необхідну інформацію, сформувати адекватне ставлення до проблеми, засвоїти прийоми успішного спілкування, навчитися відстежувати зміни в поведінці тощо. Щоб вдало дотримуватись такої стратегії, батьки передусім повинні встановити контакт та підтримувати добрі стосунки з дітьми. Вони мають навчитися спонукати дітей до дискусій, які розвивають критичне мислення, не порушуючи при цьому контакту з ними. Важливий момент — демонструвати дитині емоційне прийняття її та забезпечити їй емоційну підтримку.

За певної подібності сімейних ситуацій, що пов'язані із залученням дітей до НРТ, кожна родина є унікальною і потребує окремої тактики та її гнучкої корекції. Зрештою, батьки самі ставлять перед собою мету. Завдання консультанта при цьому – обговорити з ними можливі варіанти діяльності, "розгорнути" всі перспективи й допомогти якнайшвидше досягти успіху. Звичайно, перш ніж наважитися здійснити таку програму, необхідно впевнитись, що для цього існують певні ресурси (час, кошти, фізичне здоров'я, бажання та впевненість, сприяння інших членів родини чи близьких друзів).

На думку закордонних спеціалістів, які працюють за принципами сприяння добровільному виходу з НРТ, ця метода не гарантує абсолютної перемоги. Зокрема, її надто важко застосовувати, якщо батьки й діти мешкають у різних містах. Вона може бути корисною лише тоді, коли батьки здатні встановити контакт і готові витратити зусилля та час, щоб допомогти дитині, не зневажаючи й не примушуючи насильно її виконати їх волю. Попри певну складність саме така стратегія дає змогу зберегти (а зрештою й поліпшити) сімейні відносини та підсилити особисту незалежність.

Консультативні центри, в яких професійні психологи, соціологи або психіатри допомагають подолати міжособові конфлікти, пов'язані із залученням членів сімей до релігійних громад, - це лише одна з суспільних реакцій на НРТ. **Антикультові рухи** складаються зі спеціальних структур традиційних церков, інформаційних мереж, просвітницьких осередків тощо. Однак із цілком зрозумілих причин батьківські ініціативи щодо протидії "новітній релігійності" в багатьох країнах залишаються чи не найактивнішими.

Подібну ситуацію можна спостерігати і в Україні: у нас єдиною антикультовою громадською організацією є об'єднання "Порятунок", створене ще в 1993 р. батьками дітей, залучених до Білого Братства та Товариства свідомості Крішни. Згодом до них приєднались родичі адептів інших релігійних новоутворень, зокрема харизматичної церкви “Слово Віри” та Реріхівського товариства.

Залучення дитини до нетрадиційної релігійної діяльності здається переважній більшості батьків жахливою помилкою, несподіваним злом, причини якого слід шукати лише зовні: у шкідливому впливі середовища, зокрема, у настирливій агітації релігійних функціонерів, "промиванні мізків" на галасливих зібраннях харизматів чи у сектах неоорієнталістів, які впливають на підсвідомість.

Проте труднощі "культів" виходять за межі суто батьківсько-дитячих стосунків. Можна погодитись з думкою дніпропетровського психіатра Л.Власенка, що вони відбивають проблему авторитетів і влади, яка часто є визначальною в будь-яких міжособистнісних стосунках. Прагнення батьків забезпечити дітям гарні перспективи в житті шляхом відвернення їх від необережних кроків за принципами "ми старіші й мудріші, тому краще знаємо життя" та "на помилках інших вчаться" зрозуміле. Однак надмірна опіка заважає формуванню самодостатньої особистості. За умов нормального розвитку, дитина має пережити етап підліткової кризи, що відзначає процес соціалізації і перехід від дитячих форм світосприйняття та поведінки до поведінкових стратегій дорослої людини.

Наш досвід свідчить, що *більшість українських батьків поки ще не готові дотримуватись тактики "ненасильницького впливу" на дитину з метою вилучення її з небажаної для них релігійної течії*. Адже необхідні складові такої тактики - власна відповідальність, повага, такт та тривала праця, підкріплені кваліфікованою консультативною допомогою. На практиці ж ми стикаємося з тим, що, навіть при обговоренні існуючих варіантів, батьки надають перевагу примусу та засобам заборонного характеру. Проте для конструктивного розв'язання "культової" проблеми просто необхідно усвідомити: найчастіше "ворог" знаходиться не зовні, а всередині нас. Якщо вони будуть діяти в такий спосіб, то можуть втратити своїх дітей, їхню любов і прив’язаність до себе. Прикладів саме такого вирішення питання дала надто багато діяльність в Україні «Порятунку».

10. ПРОБЛЕМА ВИБОРУ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ВІРИ

Вибір релігії означає свідоме самовизначення окремої людини, певної людської спільноти, людства в цілому щодо того чи іншого феномену релігійного життя. Вибір релігії - це цільний процес, у ході якого суб’єкт, що обирає якусь релігію, знайомиться з різними віросповіданнями й культами, а потім серед них шукає такі, що найбільш адекватні його внутрішній природі, психосоціальним, культурним і духовним потребам. Зрештою, він зупиняється на якомусь одному з них, роблячи обраний смислом свого земного існування й позаземного буття.

Вибір релігії може відбуватися на різних рівнях. Перший з них індивідуальний, на якому обрання певної системи вірувань конкретною людиною постає як психосоціальний процес. Другий – суспільний. Це

вибір релігії певною спільнотою, що розкривається через ті чи інші суспільні (соціальні, демографічні, національні та ін.) тенденції. На останньому рівні вселюдському вибір віри постає як розгортання цього явища в перспективі розвитку всього людства через закономірності поширення окремих релігій.

Індивідуальний зріз дає можливість зрозуміти вибір релігії як свідоме формування і задоволення людиною власних духовних потреб у її спілкуванні з трансцендентим з метою реалізації себе як духовної істоти, носія або творіння Божественного в рамках тієї чи іншої релігійної системи цінностей та пріоритетів. У такому разі вибір релігії постає як діяльність, що спрямована не лише на реалізацію людських потреб, тобто має практичну забарвленість, а й як така, що несе в собі могутній творчий потенціал, оскільки пов’язана з релігієтворенням. Останнє означає, що під час вибору релігії відбувається для її реципієнта моделювання певної досконалої релігії, взагалі світогляду як системи цінностей.

Зрозуміло, що на вибір релігії конкретною людиною впливає безліч факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, які, взаємодіючи між собою, визначають певні напрями духовних пошуків особи. Вибір цей об’єктивно зумовлений і в своїй зовнішній, і в своїй внутрішній детермінації. Акцентуючи увагу на виборі як психічному явищі, зупинімося на його змісті і структурі.

Раніше вибір релігії зводився до обрання традиційно існуючих віросповідань. Він детально описаний у нашій літературі як процес засвоєння релігії, орелігійнення, релігійне навернення, формування релігійності. На відміну від нього, процеси, що відбуваються сьогодні в сфері неорелігійності, мають дещо інший характер. По-перше, відсутній при цьому, як правило, вплив усталеного релігійного середовища. По-друге, на момент обрання релігії людина частіше не має ніякого попереднього релігійного досвіду, не обтяжена ніякими релігійними традиціями. Замість цього мали семидесятирічне панування атеїзму як державної ідеології, в результаті чого багато респондентів зізнаються у своїй попередній атеїстичності ("був атеїстом") або безрелігійності ("не сповідував жодної релігії"). Таке обрання, власне, і не є вибором, оскільки у людини немає можливості пізнати різні релігії, порівняти їх відмінності у віровченні, обрядову практику, зумовлений релігійністю спосіб життя. Така людина позбавлена можливості порівняти через набуття чи просте ознайомлення релігійні досвіди в різних релігійних традиціях, використовуючи багатоманітні культові практики тощо. Цей вибір скоріше нагадує просте прийняття релігії, оскільки не відбувається, зрозуміло, якоїсь внутрішньої боротьби щодо істинності того чи іншого вчення.

Значно складнішою є ситуація, коли людина раніше сповідувала якусь релігію, а тепер стоїть перед вибором нової, точніше – заміни її іншою. Тут важливо з’ясувати, що спричинило зміну однієї релігії на іншу, що є для віруючого мотивом вибору певної нової релігії або переходу з

однієї конфесії (релігії) в іншу і при цьому, як правило, з традиційної до нетрадиційної, з історичної (матірної) до нової (чужої). Найбільш достовірним поясненням зміни релігії виглядає незадоволення особи попередньою релігією і прагнення її віднайти в новій елементи істинності, відсутні у старій. Але, як показує аналіз відповідей, одержаних в результаті соціологічного дослідження серед прихильників нетрадиційних релігій в Україні, *критицизм на адресу традиційної релігійності не має вирішального значення для вибору нової релігії.* Так, прихильників неохристиянства до нових церков привів не негативізм щодо православ’я, яке, якщо й не задовольняло їх, то в основному "не Божою, не істинною" поведінкою священнослужителів, архаїкою обрядів, а не самим віровченням, бо обране нове віросповідання переважно визнає також вчення Ісуса Христа. *Основні претензії у неохристиян до традиційних віровчень* зводяться до їх недосконалості, застарілості, про що заявило 20,5% опитаних. Уточнюючи характер своїх критичних зауважень до традиційних релігій, респонденти в ході опитування відзначали "недостатність науково-філософського підходу" (Міжнародне Товариство свідомості Крішни), "недосконалість інтелектуального сприйняття" (буддисти), "неповноту знань" (МТСК), "практичність" (МТСК), "негативне ставлення до інших релігій" (МТСК), "протиставлення білого чорному" (буддисти). *Найбільш критичними щодо традиційних релігій виявилися буддисти.* Серед них 28,6% не влаштовує віровчення, 19% пишнота культу, 26,2% поведінка священнослужителів, 26% формальність у проведенні богослужінь, що в середньому на 10% вище від проявів незадоволеності неохристиян. Дуже низький відсоток негативно налаштованих щодо традиційних церков серед прихильників сайєнтологічних рухів, що наштовхує на думку про неважливість для них цієї проблеми. Серед неохристиян, якщо й зустрічаються незадоволені традиційним християнством, то основний закид традиційним церквам робиться про невідповідність їх вчення Біблії, Христовим заповідям тощо.

Як бачимо, сучасну людину не влаштовує, насамперед, рівень і повнота віровчення традиційних релігій, які все ще залишаються в рамках традиційного культу, беззмінних застарілих богослужінь тощо. Для них важливим є філософське, наукове, а не міфологічне осмислення історії, моралі, структури Всесвіту, природи людини, сенсу її буття. Послідовники нехристиянських релігій не сприймають яскраво виражений дуалізм християнства – поділ на матеріальне та ідеальне, тіло і душу, добро і зло, його віронетерпимість. На відміну від нього, релігійність нетрадиційних віруючих позбавлена загалом негативізму, нетерпимості щодо інших віросповідань.

Сучасна нетрадиційна релігійність базується не на недоліках традиційних, а на декларованих ними перевагах обраних релігій, що виявляється головним мотивом обрання тієї чи іншої нової релігії. Скажімо, МТСК і буддизм привертають увагу неофітів як зовнішніми, так і

внутрішніми своїми характеристиками. *Серед привабливих сторін обраних релігій називаються універсальність, досконалість та гуманізм буддизму, "переконливість ведичної літератури, способу життя та особисті якості відданних Крішни", слідування вірних МТСК законам Господа.* Позитивною рисою буддизму для його нових послідовників виступило те, що він не є релігією: "Буддизм - це філософія і психологія життя", "образ і сенс життя","наука про звільнення від страждань", "не віра, а знання", які можна перевірити.

Вибір саме цих релігій часто вмотивовувався зовнішніми моментами: сімейними обставинами (смерть рідних), життєвими подіями, серед яких є такі максимумні, як вбивство людини і прочитання "Бхагават-Гіти", події в державі і власна карма, почуте Слово Боже, Євангельська вість тощо. Велике значення у релігійному самовизначенні особи має зустріч із прихильниками певної віри, вплив їх проповідників або вчителів. При підрахунках виявилося, що вага останнього чинника у неохристиян складає 6,8%, у крішнаїтів 10%, а у буддистів 28,6% (враховуючи, що серед останніх багато таких, які взагалі не відповіли на це питання). Але ці зовнішні приваблюючі ознаки обраних релігій значно відстають від внутрішніх мотивів. *Є й сакральні події, які визначили релігієвибір людини:* "Бог торкнувся мого серця своєю любов'ю".

Переважаючим у виборі релігії для прибічників нових релігій виявилися пошук істини, правди (39,6% опитаних), прагнення до самопізнання, самовдосконалення, самовираження (16,1%). Для 76,2% буддистів, 75% крішнаїтів та 50,4% неохристиян духовні пошуки стали відправною точкою їх приходу до цих релігій. Уточнюючи, віруючі додали, що їх вибір був вмотивований пошуком смислу й мети життя, навіть "пошуком єдності релігій", жадобою богопізнання.

Загальну картину вибору релігії, крім мотивів, що спонукують вірних обрати саме цю релігію, доповнюють потреби особи, які вдовольняються обраною релігією, міра їх задоволення. Виявлення того, чим є релігія для віруючого особисто, яка ніша заповнюється обраною релігією, що людина шукала і що знайшла у своєму релігієвиборі, допомагає нам зрозуміти обрання людини, а їй самій – усвідомити правильність свого вибору.

Як показують результати соціологічних досліджень, *релігія для неовіруючих зберігає більшість своїх функцій,* зокрема регулятивну. 41,6% респондентів відповіли, що релігія для них є зібранням моральних настанов, якими вони керуються у житті. Не менш важливою залишається пізнавальна, світоглядна потенція релігії: понад 50% опитаних підкреслили саме цю роль обраної ними релігії. Для членів неохристиянських церков цей показник дещо вищий за середній із всієї сукупності відповідей. Релігія все ще формує певне уявлення про світ (63,9%), про Космос (40,6%), про людину (63,9%), і природньо про Бога (69,9%). Надто високо

оцінена віруючими психотерапевтична дія релігії - можливість заспокоїти душу, свідомість (35,2%).

Як і передбачалося, не дуже високий відсоток дали відповіді на питання про задоволення віруючими в релігії потреб у соціальній діяльності - можливості матеріально й духовно допомагати стражденним і нужденним - 37,2% опитаних, серед яких у буддистів їх виявилося 16,7%, сайєнтологів – 23,6%, крішнаїтів – 55%, у яких соціальна орієнтація більш виразна, оскільки деякі соціальні програми взагалі вважаються віросповідною справою, наприклад "Food for life". Ці дані дають уяву про соціальну орієнтацію діяльності тих чи інших релігійних спільнот.

Неочікувано слабкою виявилася основна - трансцендентна функція релігії. Про можливість через обрані релігії відчути зв'язок із надприродним заявило 44% опитаних: 93 з 133 неохристиян, 24 з 40 крішнаїтів і лише шість буддистів. Останні з трьох уточнень щодо надприродного (Бог, Дух, Розум) обрали Розум. Буддизм тим і привабив віруючих, що в цій релігії немає Бога, що ця релігія не знає спасіння в християнському сенсі, що вона не є релігією гріха і гріховної людини. На відміну від неохристиян, для 55,6% з яких релігія є надією на спасіння і вічне життя, крішнаїти цінують це в своїй релігії значно менше – лише 25%, не кажучи вже про 7,1% буддистів.

Неовіруючі майже не сприймають нові релігії як сферу для виявлення себе духовним вчителем, місіонером, проповідником істинного життєвого шляху, тобто релігійним діячем. Таке сприйняття релігії фіксуємо лише у 15,4% опитаних. Серед буддистів тільки двоє побачили в релігії поле для своєї релігійної організаційної діяльності.

Найбільшої ваги нові релігії набувають в очах їхніх обранців через те, що сприяють духовному вдосконаленню, відповідають на всі питання життя. Так вважають відповідно 63,8% опитаних (в тому числі 82,5% кришнаїтів, 54,8% буддистів, 61,7% неохристияни). Прагнучи додатково пояснити значення релігії в своєму особистому житті, крішнаїти виявилися найактивнішими. Якщо буддисти уточнювали, що буддизм для них не стільки релігія, скільки філософія і наука, не стільки віра, скільки знання, то крішнаїтські доповнення мали явне орелігійнення віри: "істинна мета життя сам Господь", любов до нього, вічне служіння йому. На думку крішнаїтів, релігія дає можливість "відновити свої відносини з Богом", є "початком духовного розвитку", якщо в основі цього лежить ідея, "що я не є цим тілом".

Як бачимо, потреба у зв'язку з трансцендентним вдосконалюється, ускладнюється, змінює свою структуру. Людина прагне до активних, рівноправних стосунків з Богом, що найбільш яскраво проявляється у крішнаїтів: як я в Крішні, так і Крішна мені.

Для неохристиян обрана релігія – найвища цінність. Для деяких – це сенс їхнього життя, "як повітря", без якого не можуть жити, все їхнє життя. Для інших – це шлях до Бога, гарантія "вічного духовного життя з Богом",

учитель праведного життя й помічник в істинному житті. Релігія дає радість, хтось прагне за її допомогою створити сім'ю. Окремі респонденти відзначили різницю між релігією і вірою, обравши як цінність саме останню. Використовуючи одну з відповідей, можна сказати, що обрана віра для неохристиян - це "шлях, істина і життя". З уточнень, які дали сайєнтологи, відповідаючи на це питання, зрозуміло, що для них обрана релігійна течія виконує аналогічну роль: вона сприймається як "шлях, на якому пізнається частина істини", як "праця на загальне благо" тощо.

Як правило, ***вибір нетрадиційної релігії призводить до докорінних змін у житті більшості – понад 70% віруючих.*** Особливо високий показник усвідомлених змін у послідовників МТСК. За оцінками самих віруючих -75% опитаних християн, 85% крішнаїтів, 66% буддистів - після прийому нової віри зазнали помітних змін у своєму ставленні до світу, до інших людей. Дещо менші зміни відбулися у них в сімейній та професійній сферах у зв'язку з вибором певної релігії (відповідно у християн – 60% і 42%, у крішнаїтів - 67,5% і 55%, у буддистів - 47,6% і 38%). Але найбільшу трансформацію зазнала при релігієвиборі у людей їх самосвідомість, що визнають 73,7% неохристиян, 87,5% крішнаїтів і 78,6% буддистів.

Поодинокими випадками є визнання відсутності будь-яких змін у житті після вибору релігії : в самосвідомості – 1,7% опитаних, до світу - 2,7%, до інших - 3%. Серед крішнаїтів таких 1-5 осіб, серед буддистів -2, християн - 2-7 (залежно від сфери). Але навіть останнє, як правило, свідчить або про нерелігійність чи удавану релігійність, або ж про попередню релігійність, коли людина жила вже за Божими законами, а обрана релігія лише конфесійно окреслила її попередню релігійність.

При дослідженні не вдалося встановити якісь зв’язки між силою впливу релігії на трансформацію людини та її свідомості в залежності від географії розміщення громад (зокрема Львів і Севастополь як певні осередки клерикалізації і секуляризації в нашому суспільстві) і від попередньої світоглядної орієнтації (атеїст-віруючий).

Зіткнувшись на практиці із підвищеною конфліктністю у відносинах "батьки-діти" на основі вибору дітьми небатьківської віри, важливо було з’ясувати питання про ставлення оточення до релігійної належності анкетованих, з’ясувати міру толеранції як близького (сім’я), так і далекого (сусіди) середовища, в якому знаходиться віруючий. Всупереч сформованій громадській думці про нові релігії як один з вирішальних чинників у внутрісімейних конфліктах і трагедіях, доля тих, хто негативно сприймає релігійний вибір родичів, виявилася незначною: 8,1% батьків, 5,4% матерів, 3,4% братів і сестер, 3,7% подружніх пар, 0,7% дітей, 3,7% сусідів, 5,4% друзів, 4,7% співробітників, 3,4% керівництва.

Найбільш колоритними стосунки з навколишнім світом виявилися у крішнаїтів. Це й зрозуміло, оскільки їхній вибір складніший за вибір християн і пов'язаний з необхідністю подолати супротив традиції, громадської думки, упередженість середовища. Але навіть за таких умов

батьки й друзі крішнаїтів приблизно однаково сприймають їх релігійні уподобання: позитивно від 30 до 50%, нейтрально від 2,5 до 42,5%. Негативно ставляться до релігійного вибору своїх дітей 17,5% батьків, 7,5% найближчих родичів, при цьому пояснюючи в чому це виражається, зауважують, що, мовляв, родич "бурчить".

Оточення буддистів більш спокійне до їх релігійних уподобань. Найбільш консервативними є батьки: 7,1% з них негативно і близько 40% нейтрально реагують на вибір дітей. Водночас, схвалюють вибір лише 28,8% батьків і 40,5% матерів. Складні міжсімейні стосунки і у нових християнських церков: 9,8% батьків і 8,3% матерів не задоволені новим релігієвибором їхніх дітей. Але тут все – таки переважає, як у буддистів, так і крішнаїтів, позитивна або нейтральна оцінка оточенням вибору релігії віруючим.

Розуміння, матеріальну і моральну допомогу віруючий найчастіше отримує від друзів, батьків, дружини-чоловіка. Найбільш віддалене оточення - сусіди, співробітники, керівництво - як правило, нейтральне, але їх нейтральність різна, "залежно від їх уявлень про духовність": або бояться, або не розуміють, або з допитливістю, запитаннями чекають порад.

Дослідники не чекали такої низької дискомфорності віруючих в середовищі, яка не залежить від району (Львів, Київ, Севастополь). *Майже повну відсутність негативних оцінок оточенням обраних віруючими релігій треба вважати позитивним явищем, оскільки створює прихильну ситуацію, нейтралізує конфлікти віруючого із зовнішнім світом, роздвоєність особи, дисгармонію "я - світ".* Можливо, що це пов’язане із відсутністю агресивності у прихильників нових течій, високою ступінню їхньої толерантності щодо інших релігій і їх вірних.

Більшість опитаних солідарна у своїх відповідях на запитання про ставлення до множинності релігій і віросповідань. 78,5% респондентів визнають за всіма релігіями рівні права на існування. Жоден з проанкетованих крішнаїтів і буддистів не вважає істинною тільки свою релігію. Правда, деякі крішнаїти, з одного боку, обумовили рівноправність всіх релігій ("якщо вони слідують Святому Письму", "якщо керуються авторитетними Святими писаннями", "якщо не несуть зла", "тільки ті, що несуть добро, істину й любов", якщо вони істинні). А з другого спробували рівність прав на існування підвести під один знаменник ("всі релігії суть одно – Бог", "це все гілки дерева знань про Бога. У відповідності з місцем, часом, обставинами і свідомістю людей їм періодично дається знання про Бога, коли на Землі релігійні принципи приходять до занепаду").

І серед буддистів знайшлися такі, хто, визнаючи рівні права всіх релігій, робить застереження щодо про визнання ісламом необхідності війн і перевазі "йти одним шляхом". Істинною тільки свою релігію вважають 12,4% опитаних, серед яких, як правило, християни.

До послідовників інших віросповідань 85,6% опитаних ставляться позитивно, з повагою, 4% не звертає увагу, не замислюються. Лише 3 особи розглядають іншу віру як чужу нашому народу, його традиціям, а один із 298 заявив про негативне відношення до іновірця. Але й при цьому відчувається прагнення анкетованих якось витлумачити свої оцінки, уточнити: кожному своє, кожний обирає релігію за своєю кармою, залежно від його якостей.

Як бачимо, *на індивідуальному рівні процес обрання нової релігії надзвичайно персоніфікований, зовнішні чинники майже не впливають на вибір, який детермінований внутрішніми мотивами і духовними потребами потенційних прихильників нетрадиційних вчень.*

Вибір релігії має, як вище зазначалося, ще ***й суспільний рівень***. Зрозуміло, що тут, як і на індивідуальному рівні, вибір релігії передбачає наявність як мінімум двох релігій, тобто вибір, як такий, можливий лише в полірелігійному суспільстві. Україна, будучи здавна поліконфесійною країною, об’єктивно надає можливості для вибору релігії. Питання в тому, чи ця теоретична вірогідність реалізовується у практиці українського релігійного життя. Право на сповідування будь-якої релігії закріплено в Конституції України та Законі про свободу совісті та релігійні організації, але функціонування цих законів забезпечується державою, якій не все одно, яку релігію оберуть її громадяни і в що вони будуть вірити. І це можна пояснити, оскільки після багаторічної бездержавності в умовах її становлення і утвердження ідейна єдність народу має величезне значення. Таким спокусливим для багатьох суб’єктів суспільного життя стало бажання відновлення за рахунок єдиної для всіх громадян України релігійної віри, уособленої та інституалізованої в одній церкві, ідейної єдності, яка раніше забезпечувалася комуністичною ідеологією і яка з крахом Радянського Союзу втратилася. Це, зокрема, виявилося в прагненнях Президентів країни Л.Кучми й В.Ющенка сприяти утворенню Єдиної Помісної Православної Церкви України, у виникненні й розгортанні діяльності спільноти „За помісну Україну!”.

І дійсно, ***з точки зору інтересів національної держави, ідея єдиної церкви найоптимальніша, бо етнічна монолітність суспільства тільки б зросла від релігійної єдності українців. Зазначимо, що українці ніколи не були, а тим більше зараз не є монорелігійною спільнотою. Правда, всі вони переважно знаходяться в християнській традиції, яка в своїх конфесійних окресленнях надто різнорідна. Але жодна конфесія не збирається заради національної єдності поступатися історично сформованими специфічними ознаками своїх церков.***

Крім того, Україну населяють не лише українці, а й представники інших національностей, релігійна ідентифікація яких відбувається поза рамками традиційних для українців церков, скажімо, кримські татари, євреї, німці та ін. Збіг етнічного і релігійного в цих меншинах більш-менш усталений, що навіть призвело до накладання релігійного на етнічне і

навпаки: поляк - католик, єврей - іудей, татарин – мусульманин, німець - лютеранин. Тому **дуже важко, видається, буде узгодити інтереси національної держави в релігійній сфері з інтересами народу України.**

Як бачимо, на сьогодні альтернатива "атеїзм, вільнодумство або релігійність" зміщена у площину "традиційні церкви або нетрадиційні утворення". У виборі означеної дихотомії точки зору поляризуються: від введення державної релігії, на роль єдиних носіїв якої претендують певною мірою УПЦ МП, УПЦ КП, УГКЦ, аж до повної анархії в питаннях віри: в що народ хоче, в те нехай і вірить.

І одна, і друга позиції викликають багато заперечень, але прагнення України бути європейською країною, яка дотримується основних принципів свободи совісті, а тому має враховувати міжнародну реакцію на свої закони, створюють в Україні надто складну ситуацію. Національні інтереси завжди є пріоритетними для тієї чи іншої країни. Але якщо вони суперечать міжнародним правовим нормам, то необхідно прагнути якнайкраще узгодити їх із загальними тенденціями розвитку світового співтовариства, утверджуючи своє реноме як цивілізованих людей. Зрозуміло, що тут існує більше проблем, ніж шляхів їх розв"язання. Але досвід Росії із прийняттям нового Закону має бути для України застережливим фактором. Все таки інтереси і права кожної особи мають стати для демократичної України пріоритетними, найвищою цінністю. Це можливо за умови визнання поліетнічності й полірелігійності нашого суспільства і широкого та глибокого вивчення суспільних тенденцій з цих питань, знання яких надасть можливість вірно сформулювати політику держави у відносинах з церквами та релігійними організаціями.

Що ж сьогодні вибирають українці, які релігії і чому саме вони користуються найбільшою популярністю? Що в результаті їх вибору буде пануючим в релігійній сфері в новому, третьому тисячолітті?

Незважаючи на кількаразове збільшення віруючих в Україні за останні 10 років, *нинішня релігійність конфесійно не окреслена та релігійно розмита. Процеси конфесіоналізації віросповідності проходять надто повільно при явній еклектичності самої віросповідності.* Ті, що колись були невіруючими, стаючи віруючими, проходять переважно через стадію внутрішньої полірелігійності, коли об"єднують у собі уявлення різних релігійних систем, при цьому їм така полірелігійність не заважає. Зіштовхуючись із явними невідповідностями в різних вченнях, вони прагнуть не усунути їх тим, що оберуть якесь одне, цільне, а творять або шукають таке, яке б об"єднало всі вчення, навіть не об"єднувальне в них. Тут особливо невизначеною є інтелігенція, яка, як правило, не тільки позаконфесійна, але й позавіросповідна.

Державу в нетрадиційній релігійності цікавить не теорія (догмати, етика, еклезіологія тощо) чи практика (форми медитації, обряди), а соціальні наслідки діяльності нетрадиційних релігійних організацій, члени яких, керуючись тими чи іншими релігійними поглядами, здатні до тих чи

інших дій. Але коли ми проводимо релігієзнавчу експертизу релігійних новотворів, то аналізуємо, як правило, лише їх віровчення, інколи культ і ніколи соціальні наслідки діяльності організацій. Це важко зробити, бо багато залежить від керівників релігійних громад, від конкретних умов, в яких діють ці організації.

Ситуація, що сьогодні склалася у релігійному житті, коли нібито визнається свобода совісті і панує свобода вибору, є значно складнішою від тієї, яка існувала в тоталітарні часи з їх моносвітоглядністю і практично підтримуваною владою православною єдиноконфесійністю. Власне, вибору релігії не відбувалося, належність до того чи іншого віросповідання була обмежена і детермінована традицією, дозволена державою.

Але сьогодні навіть ця традиція, яку визначає негласно світська влада, ігноруючи автохтонні традиції і національну ідентичність тих чи інших церков, розхитана, що підтверджується, зокрема, наявністю трьох православних церков. *Сьогодні вибір релігії визначається двома протилежними тенденціями: з одного боку виявляється затурканість, втомленість, якась історична і духовна сплячка народу, коли він звик, що за нього хтось вирішить, у що і як вірити, а з іншого незадоволеність роллю статиста, пасивного споживача.* Для свідомих віруючих важливим не є те, як і в що «вірили мої батьки», а самостійний пошук правди.

У якому віруючому зацікавлена держава? - ось питання. Якщо їй потрібні фанати, механічні носії віри, якими можна керувати, дії яких запрограмовані, відпрацьовані віками, то найлегше – визначити і певною мірою обстоювати одну релігію, одну церкву, а через її ієрархію вже в певний спосіб, користаючись при цьому і досвідом радянської доби, керувати вірними. Але таке в історії України вже було. Це породило ціле покоління маргіналів, які відмовилися від християнської традиції взагалі. Перш ніж віднайдеться адекватна етнічності форма вірувань, яка задовільнить українців за всіма параметрами, зрозуміло, пройде багато часу.

Вибір релігії частіше за все сприймається як рух (вперед, а чи ж назад) до чогось, але будь-який вибір - це рух від чогось. Вибір етнічно окреслених церков - це реакція на тотальність попередніх форм. Тоді незрозуміло, навіщо одну тотальність замінювати іншою? Нова тотальність обов’язково викличе неприйняття, але ще невідомо, в яких формах. Заборона неорелігій, до якої прагнуть певні кола в нашому суспільстві, сама по собі є порушенням базових прав людини, основних демократичних законів, але тут є і моральний момент: забороняючи нові релігії, ми фактично вирішуємо за свій народ, беручи на себе всю відповідальність, демонструючи своєму народові, що не довіряємо йому, його духовному досвіду у виборі істини.

Більшість неорелігій надають перевагу духовному над матеріальним, вічному над тимчасовим, надземному над земним, сакральному над

секулярним. Як правило, самоідентифікація в неорелігіях - це крок до визначення сенсу свого життя, знайомство із загальнолюдськими цінностями - релігійними, культурними, моральними. Правда, інколи належність до неорелігій обмежує людину в знайомстві з іншими традиціями, а обрана неофітом нова релігія постає для нього єдино вірною. Але такий підхід характерний і для традиційного християнства, яке подається як єдино вірний шлях до Бога через Христа, хоча до християнства належить лише кожний третій землянин, а два йдуть іншими релігійними, а то й нерелігійними шляхами і вважають при цьому істинними й інші.

Доля будь-якої нової релігії, яка приходить в ту чи іншу країну або в ній з'являється, залежить від її здатності адаптуватися до конкретних умов, враховувати історичні традиції, ментальність, побутуючі вже звичаї і обряди, стати складовою культури народу. Це – дуже складні процеси. Важливо не тільки, щоб та чи інша релігія впливала на народ, а щоб і народ етнізував релігію, робив її своєю. Народ, чутливий до змін, мудрий, не приймає швидкісних рішень. Згадаємо приклад Берестейської Унії, скільки треба було часу, щоб вони постала і перетворилася на потужний народний рух, фактично від 1596 і аж до 1900-х років, до митрополита Андрея Шептицького, поки уніатство зрештою віднайшло етнічно окреслені рамки своєї конфесійності. Та й те ж православ'я навіть, поки воно зрештою стало національним, пройшло в Україні шестивіковий період розвитку та адаптації. А тепер уявімо собі, скільки треба часу, щоб буддизм став етнічною релігією українців. Етнічні і культурні архетипи змінюються дуже повільно. Тому **новим релігіям нічого не світить найближчим часом:** більшості з нових релігій, що з'являлися на наших теренах, так і не вдалося хоч якоюсь мірою стати релігіями українського етносу. Деякі з них навіть втратили ті позиції, які мали на перших порах як аванс, зокрема РУНВіра, рідновірські течії і деякі Східні релігії.

Українців багато що не влаштувало в цих нових релігіях.. Неорухам зашкодило те, що більшістю серед їх послідовників були росіяни, для яких проблема національного самоусвідомлення не стояла, а тому з процесу адаптації до української культури неорелігії були виключені. Як деякий виняток, доля крішнаїтів в Україні, які подеколи успішно використовують гіпотезу походження аріїв з України і спорідненості української та індійської культур.

На суспільному рівні при виборі релігії діють декілька мотивів: політичні, національні, моральні, економічні. Тому вибір релігії народом, державою виявляється більш складним і суперечливим, оскільки має враховувати інтереси не одного, а всієї спільноти, в якій не дискримінуються права жодного з її складових.

При виборі релігії народом України, виявляються певні тенденції, які явно корелюються загальнолюдськими закономірностями змін у релігійній сфері. Так, незважаючи на значний чисельний приріст як релігійних

громад, так і відсоток тих, хто самовизначився як людина віруюча, рівень релігійності цього через це в Україні зріс несуттєво, а ставлення населення до релігії не зазнало кардинальних змін. Тобто в свідомості людей фактично мало що змінилося. Наше суспільство все ще відчуває на собі тягар клейма країни масового, якщо не атеїзму, то безвір'я.

Відтак Україна, як і весь світ, нібито стала дещо релігійнішою у своїх зовнішніх виявах, але це переважно за рахунок краху основного суперника релігії - комуністичної ідеології. *Колосальних внутрішніх зрушень у релігійності переважної більшості громадян країни так і не відбулося. Замість релігійних визначень, релігійного вибору, населення України скоріше знаходиться на початку процесу духовних пошуків, які найяскравіше виражаються у появі нових релігій, які більше нагадують не релігії, а засіб для передрелігійного очікування*. Таке відчуття, що українці, як і все людство, ніби "вагітні" вірою в Бога, але ніяк не розродяться нею. Думаємо, що зараз, на переломі століть і тисячоліть багато що залежить від самих релігій, від того, чи почувають їх, чи зможуть вони донести свої ідеї до людей і стати для них потрібними й значимими.

Україні потрібно навчитися жити в реальному багаторелігійному світі. Мультирелігійність світу найближчим часом не буде подолана. Тому немає сенсу сприймати релігійний плюралізм як виклик, з яким треба боротися або протистояти йому. Релігійний плюралізм існує не для того, щоб перевіряти обгрунтованість наших власних поглядів чи поглядів інших людей. Плюралізм необхідний для звикання, що біля тебе є інший, який думає, живе інакше, але його існування, як і твоє, самодостатнє, його релігієвибір є законним і виправданим, як і твій.

Розділ 2

СТАТУС НЕТРАДИЦІЙНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

1. ГЕОГРАФІЯ НЕОРЕЛІГІЙ УКРАЇНИ

Розглядаючи карту мережі нових релігій України у конфесійному і регіональному контексті, можна побачити багато цікавого. Насамперед зауважимо те (про це вже йшла мова вище), що *для їх позначення вживаються різні поняття:* нові релігійні течії, неорелігії, нові релігійні рухи, релігійні культи, деструктивні секти, інші лексеми Навіть в науковій літературі відсутня одностайність в тому, які релігійні течії відносити до нових релігійних утворень. Причин цього декілька. Насамперед, в Україні з'явився ряд нових, як для нас, релігійних течій, але в країні своєї появи і традиції вони мають декількастолітню, а то й тисячолітню історію. Скажімо, буддійські громади є для України новими релігійними течіями, але ж буддизм з'явився в Індії десь понад 2,5 тисяч років тому. Мормонська релігія в США існує понад 170 років, є однією із впливових у цій країні традиційних конфесій; у нас же Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є новою християнською течією. Харизматизм, як риса, здавна, ще з часу появи, характеризує християнство, але, як інституалізована течія в ньому, він з'явився лише в середині XX століття, в період зміни модерну постмодерном. Він набув нині такого поширення у світі, що є вже другою, після католицизму, конфесією в християнстві. В переліку офіційно зареєстрованих державними органами релігійних течій є такі, які діяли в Україні в минулі століття. У соціалістичні роки вони припинили у нас своє існування, навіть якихось ознак цього не виявляли. Але ось у роки незалежності в Україну прибули із-за кордону місіонери деяких з цих конфесій і потихеньку відродили їх, подеколи навіть не там, де раніше вони функціонували. В останні чотири роки Держкомрелігій/Держкомнацрелігій України з невідомих мотивів не вказує точної кількості усіх неорелігійних течій в нашій країні у своїй офіційній статистиці, а, навівши цифри кількості найбільших з них, решту подає під об'єднаними рубриками „ Інші харизматичні релігійні організації", „Інші релігійні організації орієнталістського напрямку" або ж „Інші релігійні організації язичників". Зрозуміло, що це ускладнило нашу роботу. Саме тому деякі кількісні показники стану мережі нових релігійних течій в Україні і по регіонам ми подаємо 2003 роком.

Тож *новими релігійними течіями для України всього швидше за все можна вважати ті, які в своєму конфесійному вираженні з'явилися у нас десь в останні 10-20 років*. Власних українських новотворів серед них майже

немає (хіба що Українське лютеранство, деякі рідновірські течії, а також Велике Біле Братство). *Майже всі нові, як для нас, релігійні течії – історичні і новотвори - принесені в Україну із-за кордону шляхом активної місіонерської роботи на українських теренах їхніх адептів*. Поширення їх має, як правило, *відосередний характер*, тобто від місця появи їх перших місіонерів. Всі вони скористалися у своїй появі і розповсюдженні тим духовним вакуумом, який утворився в Україні після краху марксистсько-ленінської ідеології і зрозумілою нездатністю традиційних конфесій активно протистояти їм, демократизмом українського законодавства, яке, ввібравши в себе міжнародні правові принципи свободи віросповідань, не ставить якихось перепон привнесенню і функціонуванню різноконфесійних спільнот. Навіть не вимагає їх обов'язкової державної реєстрації.

Якщо брати до уваги загалом поширеність в Україні релігійних новоутворень, то ***в офіційній реєстрації Державного Комітету України у справах національностей і релігій на початок 2009 року нараховуємо* 2010 їх організацій,** *серед яких неохристиянських 1734, неоорієнталістських (східних) – 155, неоязичницьких (рідновірських) – 121.* Тут враховано всі різновиди нових, як для України, християнських спільнот. З'явилися також течії, які не можна віднести до жодної з названих типологічних груп. Дехто називає їх синтезуючими (синтетичними), бо ж вони творяться на основі спроб поєднати в якийсь спосіб всі основні існуючі релігії. Їх ми не могли врахувати, оскільки вони в офіційній статистиці Держкому релігій взагалі попали в рубрику „Інші незалежні релігійні організації" (таких в 2008 році було 255). Враховуючи їх порівняно незначну кількість, а також відсутність інформації про їх конфесійну зорієнтованість, ми ними знехтували в своїх наступних розрахунках.

Враховуючи історичні, природні, господарські, етнічні, урбаністські та деякі інші чинники й особливості суспільно-політичного і духовного розвитку, нами при дослідженні релігійної мережі виокремлено 12 регіонів України, релігійне життя в яких протікало в минулому і протікає нині більш-менш однаково. Ними є: Волинь (Волинська і Рівненська області), Північ (Житомирська, Чернігівська та Київська області з включенням сюди і Києва, який притягує до себе своїми релігійними інституціями вірних зі всього цього регіону), Слобожанщина (Сумська і Харківська області), Галичина (Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська області), Закарпаття, Буковина, Поділля (Хмельницька і Вінницька області), Степ (Черкаська, Кіровоградська і Полтавська області), Південь (Одеська, Миколаївська та Херсонська області), Подніпров'я (Дніпропетровська і Запорізька області), Схід (Донецька і Луганська області) і Крим. Зрозуміло, що, як і будь-яка інша, ця регіоналізація є умовною, проведеною на основі нині існуючого в Україні обласного адміністративно-територіального поділу. Прив'язка до неї регіональних особливостей релігійності є не завжди обґрунтованою,бо ж, скажімо, північні райони Тернопілля за своїми показниками релігійного життя і його історією більше тяжіють до Волині, а гірські гуцульські райони

Закарпаття, Франківщини, Буковини та Львівщини мають більше спіільного, ніж рівнинні райони цих же областей.

Оскільки з 2004 року в офіційній статистиці Держкому релігій відсутня деталізація названих вище неорелігійних течій, то з цього часу визначитися щодо їх регіонального конфесійного поширення по Україні стало практично неможливим. У відсотку до загальної кількості існуючих на 1 січня 2009 року релігійних організацій в Україні (34465) ***нові релігійні течії порегіонально поширилися так***:

Волинь–0,1% Північ–0,96% Слобожанщина – 0,29%
Галичина–0,18% Поділля–0,3% Степ – 0,64%
Закарпаття- 0,25% Подніпров'я – 0,68% Схід – 1,33%
Буковина – 0,12% Південь – 0,69% Крим – 0,3%

Регіони України утримували у своїй релігійній мережі 2008 року такий ***відсоток нових течій із загальноукраїнської їх кількості – 2010 організацій:***

Волинь–1,74% Північ–16,47% Слобожанщина – 4,9%
Галичина – 3% Поділля – 5,17% Степ – 10,9%
Закарпаття – 4,33% Подніпров'я – 11,6% Схід – 22,8%
Буковина – 2,0% Південь – 11,8 % Крим – 5,0%

Якщо взяти загальну кількість релігійних організацій регіону, то релігійні новотвори тут дають такий відсоток:

Волинь–1,22% Північ– 6,78% Слобожанщина –6,32%
Галичина–1,0% Поділля – 2,76% Степ –7,8%
Закарпаття – 4,7% Подніпров'я – 10,98% Схід – 19,5%
Буковина – 3,4% Південь – 8,4% Крим – 4,76%.

Серед нових релігійних течій найбільш поширеними і вже укоріненими в український релігійний простір є неохристияни різних конфесійних визначеностей – різноманіття харизматичних спільнот, новоапостольці, Церква Христа, Богородична Церква, Церква Повного Євангелія, мормони та ін. У регіонах серед новотворів вони мають загалом такий відсоток:

Волинь – 80,0% Північ – 83,4% Слобожанщина – 82,8%
Галичина –85,5% Поділля –69,2% Степ – 89,1%
Закарпаття – 90, 8% Подніпров'я – 83,26% Схід – 91,7%
Буковина – 76,2% Південь – 89,87% Крим – 87,2%

Із загальної кількості неохристиянських організацій України (1734) їх відсоток в регіонах розмістився так:

Волинь–1,66% Північ – 15,9% Слобожанщина – 4,7%
Галичина – 3,0% Поділля –4,15% Степ -11,3%
Закарпаття – 4,56% Подніпров'я – 11,2% Схід – 24,2%
Буковина – 1,85% Південь – 12,28% Крим – 5,1%.

Вже зазначалося, що *найпотужнішою неохрстиянською течією в нашій країні, як і в світі, є харизматична.* Нині вона має декілька своїх церковних спільнот, загальна кількість організацій яких в офіційній реєстрації була 1484. Регіональне поширення харизматів дає такий відсоток:

Волинь–1,55% Північ–15,97% Слобожанщина – 4,65%
Галичина – 3,17% Поділля – 4,3% Степ – 1,66%
Закарпаття – 4,18% Подніпров'я - 11,45% Схід – 22,64%
Буковина – 1,6% Південь – 13,1% Крим – 5,66%.

В перші роки незалежності в країні *надто активно діяли місіонери релігій східного (переважно індійського) походженя.* Вони порівняно нечисельні за кількістю організацій і ріст їх вже в основному стабілізувався. Найбільшими гілками східних релігій на початок 2009 року у нас є буддизм (56 організації) і крішнаїзм (46). На початок 2004 року наявною була статистика Всесвітньої Чистої релігії (18) і Віри Бахаї (13). Решта (а їх 13 течій) мали десь по 1-3 громади. У відсотковому вимірі 155 релігійних організацій східної орієнтації (що фіксовані на початок 2009 року) по регіонах розподілися так:

Волинь–2,6% Північ – 13,5% Слобожанщина – 8,4%
Галичина–2,6% Поділля – 4,5% Степ – 5,16%
Закарпаття – 3,2% Подніпров'я – 15,5% Схід – 22,6%
Буковина – 3,9% Південь – 10,3% Крим – 7,7%.

В Україні *функціонує ще одна неорелігійна течія, яку частіше називають неоязичницькою*. Проте ця назва не зовсім коректна, бо ж, скажімо, Рідну Українську Національну Віру (що визнають і її послідовники) до язичників аж ніяк не віднесеш. Це – штучно створена Левом Силенком монотеїстчна релігія. *Радше все гніздо цих релігій називати рідновірством.* По Україні 121 рідновірська організація розподілилися нерівномірно. Подаємо в цифровому вимірі їх кількість по регіонах:

Волинь–3 Північ – 34 Слобожанщина – 4
Галичина – 5 Поділля – 25 Степ – 16
Схід – 3 Закарпаття – 3 Подніпров'я – 15
Буковина–4 Південь – 8 Крим – 1.

Як ішлося вище, *в Україні є ще ряд течій*, які навіть з деякими застереженнями не віднесеш до названих трьох типів релігійного новотвору – неохристиянських, неоорієнталістських чи рідновірських. Серед таких на початок 2004 року було три громади Науки Розуму, дві громади Великого Білого Братства, громада саєнтологів та ін.

Оскільки вірні багатьох релігійних новотворів із прилеглих до Києва областей для задоволення своїх конфесійних потреб використовують київські громади, то в своєму аналізі релігійної мережі країни столицю ми свідомо

включили до Північного регіону. Але відзначимо тут, що в Києві практично є майже всі ті нові релігійні течії, які нині функціонують в Україні. За специфікою назви на початок 2004 року таких релігійних течій було 32. Загалом вони мали в столиці (на початок 2009 року) 139 своїх організацій. З них: неохристиянських організацій – 100, неоорієнталістських – 15, рідновірських – 24, інших – 3. Найбільше в Києві своїх громад мають Повне Євангелія – 49, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів – 14, РУНВіра – 11, Церква Христа – 11. В неохристиянському світі Києва домінують харизмати різних спільнот. Загалом налічується їх в столиці 77 громад.

Відзначимо, що офіційна статистика, якою ми користувалися, далека від реалій релігійного життя, бо ж є ряд організацій, які свідомо не йдуть на реєстрацію, а є й такі, які ніяк не можуть пробити стіну антизаконного небажання державних органів їх зареєструвати. Цікавим є й те, що цифри офіційної статистика Держкому / Держдепу / Держкомнацрелігій релігій подеколи не співпадають з офіційною статистикою конфесій. Так, наприклад, у державній статистиці свідки Єгови мають 1056 організацій, а в офіційній статистиці з Брукліна їх понад 1600 .

Регіональна карта розміщення по Україні релігійних спільнот, як бачимо, є надто складною, бо ж розміщені вони доволі нерівномірно. Певно завдяки могутньому опору традиційних конфесій вдалося стримати натиск нових релігійних течій на Галичину. Вони мають тут 55 своїх громад (з них на Тернопіллі лише одинадцять). Не так багато їх на Буковині, Поділлі й Волині. Порівняно довго тримав „оборону від релігійних новотворів”, як це не дивно, і Крим. Тепер їх тут 102. Із 3764 релігійних організацій Поділля лише 104, а з 2857 Волині – 35 належать до НТР.

Вище зазначалося, що регіональні особливості релігійного життя значною мірою зумовлені історичним минулим регіону, національним складом його населення, усталеними традиціями, зокрема сімейними, способом господарки, загальним культурно-освітнім рівнем населення, політичними процесами, міждержавними відносинами тощо. Насамперед на цих особливостях позначається характер євангелізаційної діяльності на місцевому рівні так званих традиційних церков. Виявом цього є низький їх відсоток у Західних областях України.

Аналіз цифрового матеріалу релігійної мережі країни дає можливість *виявити деякі регіональні тенденції процесів її релігійного життя.* Відзначимо насамперед, що вже з 1993 року темпи росту релігійних організацій у нашій країні у відсотковому їх вираження почали спадати. Все менше стало з’являтися на релігійній карті якихось нових конфесій. І хоча в інформаційних зведеннях Держкомнацрелігій щороку ще віднаходимо декілька нових організацій (так, в 2002 році у нас з’явилися німецька православна і реформована православна громади, англікани, громада Церкви Нового християнства та ін.), але вони нечисельні за кількістю громад і вірних, а відтак не можуть розраховувати на велику перспективу: всі можливі віруючі вже визначилися у своєму релігієвиборі. Та й громадська думка часто

працює проти них. Традиційні конфесії також дедалі більше здатні чинити опір появі на релігійному полі країни будь-яких новоутворень. То ж *можна констатувати, що конфесійна карта України, в тому числі і неорелігій, практично набула вже завершених своїх обрисів*. Поява нечисельних нових релігійних течій загалом її вже не змінить. Відбуватиметься хіба що поділ існуючих у нас релігійних спільнот, з'являтимуться на цій основі якісь нові церковні утворення. В цьому неабияку роль відіграватиме вже суб'єктивний чинник.

Проте динаміка змін церковної мережі в регіонах України свідчить, що, при збереженні певних регіональних відмінностей у поширенні різних конфесій, течій і напрямків, дедалі помітнішим стає зменшення різниці в показниках кількості громад віруючих. Так, якщо на початку 1992 року в Західних областях України діяло 59,6% релігійних організацій, то в 1997 році – лише 47,2%, а нині – вже 35,1%. В регіоні практично вже створена інституційна мережа церковних організацій, достатня для задоволення релігійних потреб віруючих. На перше місце в релігійному житті країни вже вийшов *Центральний регіон*. Якщо дивитися на карту України зі Сходу на Захід, то це – північні її області, Поділля і Степ, а також Південь країни. Тут тепер зосереджено 41,2% усіх релігійних організацій. Характерно, що ці регіони дають і найбільший відсоток православних громад. Проте швидкі темпи розгортання мережі громад в Подніпров'ї і на Сході України, а також потенційні резерви росту релігійної мережі (велика кількість віруючих на одну громаду) робить реальною перспективу виходу в найближчі 3-5 років на авансцену релігійного життя цих регіонів.

Відзначимо той факт, що регіональні відмінності в рівні національної самосвідомості відчутно впливають на конфігурацію християнських церков і течій в Україні, поширення неорелігій. Так, там, де вона ледь жевріє або й взагалі відсутня, в православ'ї домінує Церква Московського патріархату, а водночас інтенсивно зростає протестантизм і неохристиянські утворення. Останні не є сприятливим чинником для нашого національного відродження. Більше того, вони постають одним із засобів процесу подальшого поросійщення українців.

Як це слушно відзначає в своїй монографії "Релігія після комунізму" (К., 2003) В.Єленський, *цифри, які відображають релігійно-інституційні процеси в Україні, певною мірою абсервовані політичними процесами та міжконфесійними протистояннями*. Останнє зокрема продукує штучне створення релігійних громад і монастирів, яких, як виявилося, подеколи реально не існує.

Історія формування регіональної карти мережі неорелігій України із врахуванням усіх чинників впливу на цей процес, прогнозування її можливих змін заслуговують на окреме велике дослідження.

2. ДЕТЕРМІНАНТИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

Україна втретє впродовж своєї історії переживає процес національного відродження. Входження її у свою незалежність збіглося з входженням її у світ демократії. *Формується нова духовна атмосфера. Зроблено надзвичайно швидкі кроки до плюралізму світоглядів.* Це особливо це відвідчувається в політичній і релігійній сферах. На зміну комуністичній, антирелігійно зорієнтованій однопартійності прийшла плюральна багатопартійність, у числі якої є й шість партій з прикметником «християнська» у їхніх назвах, а також декілька мусульманських. *Релігія та її репрезенти – релігійні організації нині виступають активним чинником духовного відродження. Зріс їх суспільний статус.* У громадській думці переважають оцінки релігії як визначального елементу духовної культури, невід'ємної складової духовності особистості. Надто швидко зростає релігійна мережа. Якщо в 1990 р. в Україні функціонувало близько 4,5 тис. релігійних громад, то нині їх уже понад 34,5 тисяч. Проте нинішній ріст релігійності населення не є результатом діяльності церкви, місіонерства. Він передусім є наслідком спонтанних духовних пошуків і прагнень людей. Духовний вакуум, який утворився після краху домінуючого комуністичного світорозуміння, заповнюється поступово релігійним у різних його конфесійних визначеннях. ***Якщо в тоталітарній Україні 18 років тому державними органами було офіційно зареєстровано 9 релігійних течій, то нині їх легально діє вже більше 120.***

Враховуючи все це, *останнім часом часто говорять про релігійне відродження в Україні. З таким висновком погодитися беззастережно не можна.* Та реабілітація релігії, яка відбувалася в громадській думці в роки незалежності України, зміни суспільних оцінок її ролі в процесах духовного і національного відродження, українського державотворення, як нашу думу, скоріше є реакцією на пропаганду релігійної духовності засобами масової інформації, своєрідною ілюзією бажаного, ніж відображенням реальних процесів у церковно-релігійному житті. Останнє в Україні загалом (хіба що за винятком католицьких церков та деяких протестантських течій) характеризується глибокою кризою. Вона виражається в загостренні міжцерковних і внутрішньоконфесійних колізій, занепаді впливу і матеріальній скруті традиційних релігій, оволодінні релігійним полем України різними зарубіжними релігійними течіями і місіями, зростанні зовнішніх виявів релігійності при відсутності глибокої й усталеної віри, екзотичності і прагматичності в орієнтаціях молоді на релігійні феномени, не включенні релігії у процеси національного відродження, а то й перетворення її в дезінтегруючий їх фактор, відсутності релігії в ролі морального імперативу у сфері повсякденного життя людини та ін.

Сама етимологія слова *відродження* засвідчує те, що релігія стане чинником українського державо-, націо- і культурнотворчого процесу лише тоді, коли вона за своїм змістом і формою буде *від роду* нашого, утверджуватиме в людині дійсно людське. А відтак *маємо лише зростання*

мережі релігійних установ, видань їх релігійної літератури, частішу наявність релігійних передач на радіо і телебаченні, більшу увагу людей до виконання релігійних обрядів, пов'язаних з особистим життям, зростання кількості різних нових конфесій.

Поява і поширення неорелігійних рухів викликає тривогу в традиційно-релігійному середовищі, у керівників владних структур, різних партій, громадсько-національних утворень. У цьому вони вбачають загрозу сформованій віками культурі, духовним традиціям. Наявне прагнення включити негатив щодо неорелігій навіть у державне законодавство. Тому в нелегких умовах доводиться входити в релігійне поле України новим релігійним течіям. Але *процес цей іде, хоч останнім часом його загалом характеризує не експонентність, а екстенсивність.*

У чому особливість розвитку нетрадиційної релігійності в Україні?

По-перше, *вона є поліконфесійною*. Ми маємо чисельні неохристиянські рухи, як доморощені, так і закордонного походження, зокрема проросійські нехристиянські утворення. Поширеними є течії орієнталістського напряму, прихильників езотеризму та сайєнтології. Поступово утверджується неоязичництво, а точніше – рідновірство.

По-друге, нетрадиційна релігійність *є міською, переважно молодіжною та інтелігентською*.

По-третє, послідовниками неорелігій в Україні *стають переважно особи, не обтяжені в минулому релігійною традицією* і яким був притаманний переважно світоглядний індиферентизм.

По-четверте, характерним явищем масової свідомості в Україні *стало поширення позаконфесійної релігійності*, що виражається як у створенні різних теософських об'єднань, клубів, так і в поширенні різних форм містики.

Що є детермінантами появи і зростання на українських теренах нетрадиційної релігійності?

Найперше визначимося у вживаному понятійному апараті. У загальній сукупності детермінуючих явищ слід виділяти детермінанти-умови і детермінанти-причини. Поняття *умови* загалом є багатозначним. На нашу думку, **умови** ***- це явища, які слугують підґрунтям, базисною основою, можливістю конституювання чогось.*** Вони існують до цього *чогось* і як його передумова, поєднавшись із причинами, сприяють його появі. Хоч умови й обов'язково корелюються з обумовленим, але форма останнього не визначається ними, є певною мірою щодо них випадковою.

Під **причиною** ***розуміємо ті безпосередні неодмінні чинники, які, взаємодіючи з умовами, породжують певне явище як свій наслідок.*** Залежно від відношення причин до носія наслідку вони поділяються на внутрішні і зовнішні, необхідні і випадкові.

Під **детермінантами-умовами** ***поширення нетрадиційної релігійності в Україні постають нижче зазначені явища:***

Той *духовний вакуум,* який характеризує в наш час суспільну свідомість українського народу. Цей вакуум утворився, з одного боку, внаслідок краху комуністичної ідеології, діалектико-матеріалістичних поглядів на довкілля, а з другого – відсепарованості значної кількості населення від автохтонної духовної традиції.

Втрата традиційними церквами свого авторитету в очах народу. Це зумовлене, по-перше, тим, що в радянські часи вони були елементами офіційного політичного істеблішменту, а, по-друге, тим, що у своєму функціонуванні ці церкви законсервувалися на таких віроповчальних і обрядових формах, які не сприймаються інтелектуальним віруючим, постають для нього як якийсь анахронізм релігійного життя.

Руйнація в урбанізованому суспільстві тісних міжособистісних відносин, насамперед сімейних, розрив наявних у минулому тісних зв'язків поколінь, а також втрата громадською думкою ролі важелю контролю за характером релігійності особи.

Духовна денаціоналізація в умовах соціалістичного буття значного масиву населення України. Саме вона призвела до втрати відчуття національної традиції, рідної батьківської віри, потреби в збереженні зв'язків між поколіннями через духовну традицію.

Детермінанти-причини нетрадиційної релігійності вичленувати складніше, ніж детермінанти-умови, оскільки вони *мають переважно індивідуальну зорієнтованість, виявляються на духовному рівні і не завжди піддаються вербалізації.* Насамперед зауважимо, що неорелігії не є просто механічним перенесенням на український грунт традиційних для інших країн релігійних форм чи певною видозміною існуючих у нас релігійних комплексів. Зростання ролі особи у всіх сферах суспільного життя, демократизація суспільства і утвердження в ньому особи в широкій гамі її прав відображається і в її світоглядних орієнтаціях. Як відзначав ще *Л.Фейєрбах, чим індивідуальнішою стає особа, тим сильнішою стає її потреба в особистому Богові.* Тому нетрадиційна релігійність є виявом тієї складної антропологічної революції, яка відбувається в наш час у змісті релігійного осягнення дійсності. Творчо мислячого віруючого вже не влаштовують релігії, які ґрунтуються на обрядових пишнотах і утвердженні гріховної природи людини, релігії, які працюють на масу. Відбувається ірраціоналізація, містифікація та уособиствлення релігії.

В умовах нинішнього складного й інтенсивного темпу життя і можливих неочікуваних різних змін у ньому людина прагне за допомогою зовнішніх сил, чиєсь волі – божественної чи спільнотної – *врівноважити свою психіку, зробити впевненим своє індивідуальне чи сімейне буття*. *Релігія сучасного віруючого стає дедалі більш психологічною.* Це дає можливість сприймати Бога у вигляді таких реальних людських почуттів та ідеалів, як любов, добро, мораль тощо. Водночас сучасного віруючого вже не влаштовує й антропоморфізоване витлумачення Бога. Він більше схильний сприйняти його як Абсолютний Розум, якусь духовну сутність, об'єктивний закон.

Компенсувати ось цю віддаленість і безособистісність Бога прагнуть посередники – різні релігійні проповідники, які своєю діяльністю і увагою до кожного віруючого зокрема демонструють або імітують постійну турботу трансцендентного щодо окремої людини, її запитів і сподівань. Відтак неорелігії *дають можливість людині збагнути певну гармонію Всесвіту, віднайти своє місце в ньому*. За допомогою різноманітних медитацій і молитов вони відкривають шлях кожному до містичного досвіду, пізнання потаємних сфер своєї свідомості.

Причини навернення людей до певної форми неорелігій усвідомлюються ними під кутом зору значимості у своєму житті саме цієї форми. Причини ці знаходять своє вираження в мотивації ними своєї релігійності. Мотиви завжди насичені певними емоційними, пізнавальними вольовими моментами. Багатоплановість життєдіяльності особистості виражається в полімотивованості нею свого способу мислення й поведінки. Для послідовників неорелігій віра відкриває можливість духовного удосконалення (63,8 % від кількості опитаних у 1998 р.), формує уявлення про Бога (54,4 %), про людину (50,3 %), про світ (49,7 %), виступає в ролі морального імперативу (41,6 %), дає можливість відчути зв'язок з Богом (44,6 %), включитися в соціальну діяльність (37,2 %), знайти відповіді на всі питання життя (61,7 %).

Але все це – внутрішні чинники поширення неорелігійних течій. **Що ж стосується зовнішніх, то *тут слід назвати такі: загальна орієнтаційна криза європоцентричної цивілізації, що спонукає до спроб синтезу західної та східної релігійних традицій та інтенсифікує релігійні експерименти взагалі; пошук в умовах духовної кризи якихось загальнозначущих цінностей, ідейних важелів для врівноваження суспільного буття людини; своєрідна духовна інтервенція різних зарубіжних конфесійно зорієнтованих місій, які в пошуках нових катехізаційних територій відчули незахищеність духовності українця від зовнішніх ідейних впливів і невміння історичних церков функціонувати в умовах демократичного суспільства, вести місіонерську роботу; спроба і вміння неорелігійних течій при їх серйозних фінансово-організаційних можливостях задовольняти потреби повсякденного життя особи, навіть потреби молоді в безпосередньому пізнанні західного світу, оволодінні фахом, навчанні мовам тощо.*** Можна назвати й інші зовнішні спонуки поширення нетрадиційної релігійності, які загалом мають необхідний характер і є масовими факторами. *Що стосується конкретної конфесійної визначеності цієї релігійності на особистісному рівні чи територіальному поширенні, то тут спрацьовує переважно випадковість*: діяльність певної релігійної місії чи проповідника і зустріч з ними конкретної особи; знайомство особи з богословською літературою певної конфесії і незнання нею віровчень різнобарвної палітри інших конфесій; одержання благодійницької допомоги від певної конфесії і прагнення пізнати зміст її віровчення; надана певною

зарубіжною місією можливість відвідати якусь країну зарубіжжя з метою простого пізнання її або навчання там та ін.

Яку перспективу мають неорелігії в Україні?

Процес росту їх в Україні вже стабілізувався. Це засвідчує їх майбуття як сукупності релігійних меншин. Наш висновок ґрунтується на таких засадах: по-перше, активізація місіонерської діяльності традиційних течій, опанування ними засобів масової інформації, формування громадської думки щодо них як "релігії батьків" сприятиме звуженню простору без відпорного поширення неорелігій; по-друге, розбудова української держави на принципах національної ідеї формуватиме думку щодо неорелігій як чужорідного тіла в українському суспільстві; по-третє, відсутність можливості у нетрадиційних релігій повністю задовольнити прагматичні сподівання всіх своїх послідовників призведе не лише до зменшення інтересу до них, а й до відтоку з них їхніх членів; по-четверте, поширенню неорелігій всяк будуть перешкоджати державні структури, які не відмовилися ще від ідеї консолідації українського народу навколо якоїсь традиційної церкви.

3. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ НЕТРАДИЦІЙНОГО ВІРУЮЧОГО

Оскільки з метою забезпечення всім громадянам повної свободи совісті *з державних документів вилучені будь-які згадки про їх віросповідну приналежність*, то офіційна статистика не може мати ніяких відомостей щодо кількості віруючих (як і невіруючих) у нашій країні. Відсутні й відповідні показники релігійних організацій щодо прихильників того чи іншого віросповідання, хіба що за винятком частини протестантських конфесій, в яких існує фіксоване членство в громадах, а це, останнє, дозволяє керівництву цих церков досить точно вести щорічний моніторинг кількості своїх одновірців. Тільки соціологічні дослідження дають можливість здійснити чисельну характеристику віруючих, у т.ч. й соціально-демографічну.

Упродовж 1994 – 1998 років Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, маючи тоді значно більше фінансування, ніж тепер, провело анкетне опитування представників новітніх релігійних спільнот у ряді регіонів України, зокрема в містах Київ, Донецьк, Одеса, Львів та ін., в цих же областях. Одержані дані дозволили здійснити насамперед соціально-демографічну характеристику віруючих.

Чи не найважливішим соціально-демографічним індикатором, що суттєво впливає на вибір віровчення і загалом серйозно позначається на релігійності, є вік людини. Знайомство з діяльністю *всіх новітніх релігійних спільнот* показує, що їхній *склад "рекрутується" в основному за рахунок молодого покоління.*

Дані засвідчують два основних піки неорелігійності – серед молоді віком до 30 років (51 %) та осіб середньої вікової групи (38,2 %). Та, напевне, іншого й чекати не слід було. Адже в період надзвичайно болісного процесу зміни світоглядної парадигми, який зачіпає основи світовідчуття і світобачення сучасної людини, в масовій свідомості змінюється й ставлення до релігії, яка для багатьох стала синонімом духовності. *Коли з пануючою донедавна комуністичною ідеологією уже покінчено, а нова національна ідея, в основу якої пропонується покласти традиційні християнські цінності, ще не стала домінуючою, відбувається масове захоплення людей молодших вікових груп різними модерними духовними, в тому числі й релігійними утвореннями.*

У молодих, особливо в останнє десятиліття ХХ століття, спостерігався великий потяг до неоорієнталістських вірувань. На початку нового століття він дещо зменшився Серед буддистів в Україні молодь, наприклад, становить до 80 % складу громад. Високим є відсоток їх і серед інших релігійних течій східного походження, зокрема крішнаїтів. Явище, на наш погляд, можна з'ясувати багатьма причинами. По-перше, на користь східних вірувань "спрацьовує" їх *екзотичність*. По-друге, молодих приваблюють *програми духовного самовдосконалення за допомогою різних медитаційних систем*, йоги тощо, які їм пропонують східні релігії. І, нарешті, по-третє, що найголовніше, чимало українських дослідників обстоюють точку зору (вона, до речі, ґрунтовно викладається не тільки в солідних наукових виданнях, а й досить широко – в мас-медіа), що *наша культура має свої корені в* оригінальній, величній прадавній *ведичній духовній традиції*.

Для багатьох молодих людей процес духовних пошуків у сфері релігії, що загалом свідчить про неусталеність, крихкість їхнього світогляду, є типовим явищем. Не випадково 39,6 % опитаних повідомили, що саме "пошук істини, правди" спонукав їх до зміни одного віросповідання на інше. Серед прихильників неохристиянських течій таких виявилося 43,6 %. Ще більший відсоток тих, хто сповідував іншу віру (в даному випадку – християнську) серед прихильників Товариства свідомості Крішни (ТСК) – 45 %.

З певністю можна твердити, що серед молодих процес пошуку свого релігійного ідеалу практично ще не завершено. Один характерний приклад. У Церкві Об'єднання після завершення кожного богослужіння звертаються до тих, хто вперше відвідує їхнє зібрання, з проханням назвати себе, а головне – повідомити, що спонукало їх відвідати Церкву. Вразило, як один юнак щиросердно сказав: він відвідував уже зібрання баптистів, адвентистів, п'ятидесятників. І навіть після відвідання Церкви Об'єднання не збирається припиняти свої духовні пошуки. Тільки уважне співставлення, порівняння всього почутого й побаченого допоможе йому у вирішенні проблеми, якій релігійній течії віддати перевагу. Наведений приклад свідчить не тільки про духовні пошуки у сфері релігії, а й про цілком прагматичний підхід молоді до вибору релігійної віри.

Теоретично такий стан може бути як перехідний перед прийняттям у результаті продовження духовних пошуків якоїсь нової конфесії, так і перманентним – зберегтися надовго, можливо, на все життя. Багато в чому це залежатиме від того, наскільки традиційні конфесії зможуть задовольнити зрослі духовні запити сучасної людини, впишуться в нову як геополітичну ситуацію, так і українську національну ментальність.

Аналіз впливу неорелігій на молоде покоління буде неповним, якщо не *відзначити ще одну тенденцію – захоплення юнаками і дівчатами невизначеними, неструктурованими формами вірувань, спіритизмом, окультизмом, астрологією, парапсихологією та іншими міфологемами*, які химерно поєднують у собі і релігійне, містичне, і нерелігійне, раціоналістичне, часом являючи собою еклектику з положень багатьох релігій і наукових теорій та концепцій. Немало їх прихильників нараховується нині серед молодих людей з досить високим рівнем освіченості.

Ця тенденція не випадково вважається загальносвітовою, оскільки вона значною мірою пов'язана з процесом розпаду пануючих світоглядних систем (яскравим прикладом тут є поразка комуністичної ідеології), втратою свого впливу на вже освічену молодь традиційних конфесій, що звикли працювати з малоосвіченим віруючим.. Колосальне зростання невизначених, неструктурованих вірувань відзначає багато як вітчизняних, так і західних авторів. Американські футурологи Д.Несбітт і П.Ебурдін відзначають вельми широкий діапазон неортодоксальних релігійних проявів, що, зокрема, знайшло свій вияв у русі "Новий вік", який завойовує все більше і більше прихильників (Див.: Нэсбитт Д., Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции: год 2000. – М., 1992. – С.311–341). Дослідники світоглядних орієнтацій сучасної молоді відзначають також наявність у посткомуністичному суспільстві "вторинних ідеологічних нашарувань, неоромантичних відтворень старих суспільно-політичних міфів, численних нових ілюзій, політичного мрійництва, примітивних гасел і понять, позбавлених реального сенсу, які замінюють багатьом людям усталені форми життя й світорозуміння в кризових умовах соціальної (й смислової) невизначеності (Див.: Бистрицький Є. Політична філософія посткомуністичної доби // Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. – К., 1995. – С.31). Своє місце у цій строкатій і невиразній свідомості людини посткомуністичного соціуму, безумовно, посідають і різні неорелігійні рухи та вірування.

Хоч середня вікова група, як уже було відзначено, дає загалом другий за значенням пік неорелігійності, проте скоріше це можна віднести до молодших у ній – від 30 до 39 років. Дещо *осібне місце посідають послідовники сайєнтологічних релігійних рухів*. Це, як правило, найповажніші за віком, але ще досить активно діяльні люди. Репрезентують вони в основному науково-технічну інтелігенцію. Серед них багато викладачів вузів, працівників НДІ, в тому числі – з науковими ступенями. Такою, наприклад, є

громада “Наука розуму” м. Донецька, яка функціонувала на базі державного університету.

Найменше прихильників нетрадиційних релігій у старших вікових групах, починаючи від 50 років. Якщо серед неохристиян їх нараховується всього 9,8 %, то, скажімо, серед кришнаїтів і буддистів разом узятих вдвічі менше. Явище можна пояснити тим, що, з одного боку, коли серед представників цієї вікової групи й відбувається перехід на позиції релігії, то скоріше – традиційної. Основним аргументом у даному випадку слугує: “повернення до віри батьків”. З іншого боку, люди старшого покоління, опинившись перед дилемою – залишатися на позиціях вихованого в них комуністичною ідеологією “атеїстичного світогляду”, а чи ж переходити на позиції релігії, скоріше схильні до першої позиції. Їхні міркування на цей рахунок пройняті крайнім суб’єктивізмом: оскільки “краще життя було в минулому”, то й прагнути до кардинального перелому усталених поглядів і переконань немає потреби. Звідси, напевне, й та особлива непримиренність, яку проявляють такі люди не тільки до політичного плюралізму, змін у суспільному житті, а й до релігії взагалі.

Згідно з нашими даними, в неорелігійних громадах жінки в цілому переважають чоловіків. Ця різниця дорівнює майже 10 %. Проте таке співвідношення досягається головним чином за рахунок неохристиянських громад, в яких жінок більше, ніж чоловіків, на 12 %, та величезної переваги жінок в сайєнтологічних спільнотах – на 67,7 %. Спостереження показують, що саме серед громади “Наука розуму” м. Донецька майже всі жінки. Приблизно таким є склад і київської організації.

І, навпаки, в громадах неоорієнталістського напряму переважають чоловіки: серед крішнаїтів – на 15 % більше, ніж жінок, а серед буддистів – навіть у 2,5 рази. Це – не випадково. Адже чоловіки більше схильні до віри в східні релігії, що найяскравіше проявляється серед прихильників буддизму.

Більш емоційне сприйняття світу жінками позначається на тому, що вони складають більшість у громадах харизматичного напряму, створюючи відповідну ауру в цих релігійних організаціях. На жінок покладається більше обов’язків з виконання допоміжної роботи, яка здійснюється в Церкві Христа, Церкві Повного Євангелія та ін. Керівники неохристиянських течій переконані, що саме жінка може найбільше сприяти у справі відновлення християнства в його первинному вигляді.

Величезну кількість атеїстичних публікацій недалекого минулого було присвячено доказові положення, що ріст освіченості неминуче призводить до занепаду релігійності. Безвідмовно, на перший погляд, діяли приклади про видатних вчених, які виступали проти релігії (і скоромовкою обмежувались, коли, навпаки, йшлося про релігійність вчених не тільки минулих часів, а й наших сучасників). Зводився Монблан з даних соціологічних досліджень, які мали переконати, що, в міру зростання освіченості, релігійність як така, обов’язково знижується.

Що рівень освіченості позначається на релігійності – факт незаперечний. Вся річ у тому, під яким кутом зору розглядати залежність релігійності від освіти. З усією певністю можна стверджувати, що з ростом освіченості знижувалася традиційна релігійність. Для багатьох людей з високим рівнем освіти й справді неприйнятним ставало ортодоксальне християнство з його акцентами на суворому дотриманні різних норм і приписів, занадто задогматизоване тощо. І навпаки. Ще в кінці XIX ст. було започатковано своєрідний секуляризований варіант релігійності, тобто такої релігійності, яка поширюється за допомогою не церковних, а якихось інших форм. Одна частина вітчизняних діячів культури, яскравим виразником яких був, наприклад, М.Драгоманов, звертала увагу на більш раціональні форми християнства. Вони, зокрема, знаходили багато позитивного в протестантизмі. Для інших православна релігійність зводилася до зовнішніх форм, що виявилось головним чином у виконанні релігійних обрядів, відзначенні великих релігійних свят. *Обряд означав набагато більше, ніж саме осмислення православної віри, її світоглядний характер*. А оскільки за комуністичної доби обрядовір'я по суті залишалося чи не єдиним виявом буденної релігійності, то стануть зрозумілими його прояви і серед населення України. Цікаво, що до обрядовір'я були схильні різні верстви населення, в тому числі й ті, які мали більш високий рівень освіти.

Хоч і з певним застереженням, але до такої релігійності можна віднести слова: "Люди стали більше знати Бога і про Бога, але менше наслідувати йому; вони стали більше милуватися Божественним, але менше любити Божество. Церкву таїнства, обряд сучасна людина сприймає скоріше естетично, ніж містично" (Абросимов В.С. Культура как основание религии и атеизма // Религия и свободомыслие в культурно-историческом процессе. – СПб, 1991. – С.16). Інакше кажучи, сакральне для сучасної людини продовжує залишатися скоріше предметом захоплення, аніж поклоніння.

З огляду на вищесказане повернімося тепер *до характеристики прихильників неорелігій з боку такого важливого соціально-демографічного показника, як освіта*. Загальну картину цього дає наступна таблиця, складена на основі опрацювання матеріалів соціологічного опитування:

Релігійні напрями	**ОСВІТА**				
	Вища	***Незакінчена вища***	***Середня***	***Незакінчена середня***	***Не відповіли***
Неохристияни	33,8	17,3	25,6	6,0	17,3
Крішнаїти	35,0	2,5	37,5	12,5	12,5
Буддисти	23,8	28,6	31,0	4,8	11,9
Сайєнтологи	67,6	-	23,5	-	8,8

Вражає загалом велика кількість респондентів з вищою і незакінченою вищою освітою – 54,1 %. У всіх опитаних прихильників сейєнтологічних течій ще вищий показник – 67,6 %. Варто зазначити і те, що до “Науки розуму” та ін. належить багато викладачів вузів, до того ж навіть з науковими ступенями.

Якщо врахувати, що деяка частина респондентів, головним чином з конформних міркувань, не повідомила про свою освіту (всього таких у нашому дослідженні 12,4 %), то стане зрозумілим: з вищою освітою прихильників неорелігій набагато більше за наведені дані. Можна зробити висновок, що релігія посідає важливе місце в житті людей з вищою освітою, навіть частіше, ніж вони усвідомлюють себе віруючими. Враховуючи, що *у прихильників неорелігійних спільнот надто високий рівень освіти,* важливою рисою світогляду нашого сучасника є серйозні релігійні пошуки.

Тенденція до зростання високого рівня освіти респондентів тісно пов’язана з вище розглянутою великою кількістю молодих людей у неорелігійних течіях. Обидва ці демографічні індикатори (вік і освіта) перебувають у прямій залежності один від одного. *Омолодження неорелігійних громад сприяє підвищенню освітнього рівня їх віруючих.* Тут немає нічого незвичного. Спрацьовує загальносоціологічна закономірність: зростання освіченості людей відбувається за рахунок молодих поколінь.

Хоч не можна сказати, що у групі респондентів з вищою освітою в цілому неорелігійність вища, ніж в інших освітніх групах, все ж таки серед окремих категорій опитаних вона вельми значна . З-поміж усіх респондентів представники інтелігенції складають 29,2 %, у тому числі інженерно-технічні працівники – 10,1 %, наукова і художня інтелігенція – 4,3 % та ін.

Однією з ознак, що характеризує сучасну неорелігійність є соціально-професійний статус респондентів. Оскільки цей показник тісно пов’язаний з іншими об’єктивними факторами, зокрема освітою, то логічно їх розгляд продовжити комплексно.

Отже, незаперечним є факт високої неорелігійності серед інтелігенції. Ведучи досить таки болісні духовні пошуки і звернувшись до нетрадиційних вірувань, науково-технічна та інша інтелігенція стає інтелектуальною опорою нових релігійних спільнот, *а відтак створює їм серйозні перспективи на майбутнє.*

У той же час для інтелігентської свідомості, яка не дотримується традиційної християнської віри, характерне також захоплення наукоподібною містикою та іншими езотеричними побудовами. Це відзначають й інші дослідники. С. Свистунов наводить такі дані: 14 % опитаних молодих вчених і інженерів не заперечують можливості містичного перевтілення душ, від 4 до 18 % вірять у силу ворожіння, чаклунство, у віщі сни, яснобачення тощо (Див.: Молодежь Украины: ожидания, ориентации, прогнозы. – К., 1993. – С.128, 132).

Підвищенню інтересу до окультизму, езотеричних вчень значною мірою сприяють засоби масової інформації і стихія книжкового ринку, де

містична та окультна література користується як підвищеною пропозицією, так і підвищеним попитом, в тому числі й серед інтелігенції. Немаловажне значення має і традиція народу, який у минулому глибоко шанував різні повір'я, звичаї, що тісно переплелися з релігійними уявленнями, демонологією. Багато з них, безумовно, не позбавлені здорового глузду, в переважній більшості акумулюють багатовіковий досвід народу. Детальніше про це див.: Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1992; Воропай Олекса. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К., 1993; Булашев Георгій. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К., 1992. *Повернення народу його побутових повір'їв, давніх вірувань з неминучістю веде й до відродження деяких марновірств.* Скажімо, нині багато уваги приділяється "добрим" і "поганим" прикметам, врокам та іншим міфологемам. У всій своїй повноті вони входять у побутовий вжиток, здобувають своїх прихильників і серед частини інтелігенції. Інтелектуалізація релігії за умов, коли релігійність набуває масового поширення, призводить, з одного боку, до езотеризації релігійних вірувань, а з іншого до створення певної етики обраних інтелектуалів у рамках офіційної релагії, популяризованої і магічно-сотеріологічно перетвореної відповідно до потреб неінтелектуальних кіл (Див.: Вебер Макс. Избранное. Образ общества. – М., 1994. – С.170).

Ще раз варто підкреслити: серед частини інтелігенції, в першу чергу науково-технічної, поширені не стільки ортодоксально-релігійні і часом навіть не неорелігійні ідеї. Це те, що російський академік М. Мойсеєв називає *"вірю в щось"*, в тому числі й у наукові аксіоми. Виникає така віра в "зоні невизначеності, в зоні неоднозначної відповіді на питання" (Моисеев Н. В зоне неопределенности // Наука и религия. – 1989. – № 2. – С.2 – 4). Через це частина вчених переносить на науку сподівання, пов'язані з релігією і містикою, робить науку предметом віри. У таких людей, поряд із залишковою підсвідомою релігійністю, розвиваються уявлення про всесильність науки. *Формується культ науки – сцієнтизм, який не тільки замінює в свідомості науково-технічної інтелігенції релігійну віру, але й сам за певних умов формує світогляд, тотожний релігійному.* Така світоглядна специфіка НТІ породжує схильність до наукоподібної містики, спроби "вирахувати" Бога, деміурга, віру в особистого Бога, що на практиці нерідко породжує таке явище, як технократизм (Див.: Молодежь Украины: ожидания, ориентации, прогнозы. – С.124).

Неорелігійність деяких соціально-професійних груп легко пояснюється об'єктивними чинниками. Так, серед опитаних виявлено небагато робітників – 9,1 %, службовців – 6,7 %, а працівників сільського господарства – лише 0,7 %. (Доречно зауважити: досить таки значною серед респондентів є питома вага учнівської та студентської молоді – 21,5 %). Практична відсутність представників неорелігій серед сільського населення – наслідок дії багатьох чинників і найголовнішого з них – міцні позиції на селі традиційної релігійності. З усією ймовірністю можна припустити, що

принаймні деякі протестантські течії невдовзі прокладуть свої дороги і до сільської місцевості. Цьому сприяють і самі традиційні церкви, які обмежують свою діяльність простими обрядодіяннями, затеатралізованими храмовими богослужіннями у формах тисячолітньої давності, які не сприймаються сучасними освіченими, зокрема молодими віруючими.

Простежуються дві основні тенденції серед представників кваліфікованих професій. З одного боку, працівники з вищою освітою, яких можна віднести до технократичної групи (науковці, інженерно-технічні працівники), виявляють меншу прихильність до нетрадиційних релігій. З другого боку, представники гуманітарних професій (у першу чергу вчителі, працівники культури, а також медики) – одна з найпомітніших груп серед прихильників неорелігій. Характер освіти і специфіка професії, таким чином, позначаються на неорелігійності.

Досить високий показник серед усіх опитаних у вчителів – 6,7 %, у працівників культури вдвічі менше – 3,4 %. І хоча разом одні й другі становлять усього лише десяту частину всіх респондентів, ми свідомо акцентуємо увагу на цих категоріях фахівців. Безумовно, спрацьовує та обставина, що для багатьох вчителів, наприклад, відкрилися невідомі сторінки релігійної духовності, зокрема в сімейно-побутовій сфері і традиціях рідного народу, усвідомилася роль видатних діячів церкви в історії і культурі. Це значною мірою зумовило їхнє позитивне ставлення до релігії взагалі.

Але не менш суттєвим є й те, що через, так би мовити, "технічні" причини вчителі і працівники культури прилучаються до діяльності нових релігійних спільнот. Адже, з одного боку, більшість їх громад орендують приміщення закладів освіти і культури. Наприклад, тільки в м. Києві протягом тривалого часу орендовано приміщення: кінотеатр "Київська Русь" – Церква "Перемога", актовий зал Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського – Церква "Філадельфія", Центр культури, освіти і дозвілля Збройних Сил України – місія "Армія спасіння", Міжнародний центр культури і мистецтва – Церква "Нове життя" і т.д.; у м. Донецьку: Палац культури металургів – Церква повного Євангелія, приміщення обласної ради профспілок – Новоапостольська церква, одну з аудиторій державного університету – церква "Наука розуму" та ін. Приміром, Церква Ісуса Христа святих останніх днів тільки в м. Києві проводить свої щонедільні служби в приміщеннях середніх шкіл № 40, 120, 219, 290, а також у приміщеннях Центрального будинку профспілок, учбово-методичного центру профспілок, Будинку культури заводу "Точелектроприлад" та театру драми і комедії. Звісна річ, така ситуація не може не позначатися на тому, що й дехто з працівників цих закладів культури і освіти прилучається до названих церков.

Що стосується вчителів, то свою роль відіграла така обставина: до недавнього часу приміщення багатьох шкіл практично були відкриті для активної роботи різних релігійних проповідників, зарубіжних місіонерів. Ситуація дещо змінилася після того, як у 1994 році Міністерство освіти

України видало наказ, що істотно обмежив діяльність нових релігійних спільнот у шкільних приміщеннях.

До цікавих роздумів спонукають дані про національність респондентів. Виявилося, що українці серед неовіруючих становлять всього лише 47 %, у той час як росіяни – 33,9 %. Наведені дані суттєво розходяться з наявним співвідношенням національного складу населення України. Ситуацію, на наш погляд, можна пояснити двома чинниками: перший – основними регіонами проведення опитування був південь країни, зокрема Донбас, Одеса, Республіка Крим, в яких проживає великий відсоток росіян; другий – *для частини росіян в Україні релігія постає ледь не єдиною нішою, в яку вони "ховаються" перед виявами українського націоналузму* Росіян особливо багато серед буддистів – 40,5 %, ТСК – 47,5 % та сайєнтологів – 55,9 %.

Потребує особливого пояснення й те, що 9,4 % опитаних відмовилися повідомити про свою національну належність. У ряді випадків ми знаходимо чітку відповідь в "особливій" думці респондентів: "не має значення, яка в мене національність" ("Наука розуму"), "національність ролі не відіграє" ("Жива етика"). Зустрічаються й інші міркування щодо національності: "Я – людина і цього досить" (віра Бахаї), "Національність – це прив'язка до тіла, для душі не має значення" (ТСК). Характерно, що такі думки переважають серед послідовників сайєнтологічних та синтетичних релігійних течій, тобто тих, які вважають, що вони подолали обмеженість традиційних релігій, зокрема християнства.

Аналіз показує, що існують регіональні особливості неорелігійності в нашій країні. Принципова різниця спостерігається між Західними, з одного боку, і рештою областей України, з іншого. Докорінно відрізняється ситуація в місті від сільської місцевості.

Західні області України, зокрема Галичина і Закарпаття, завжди характеризувалися сильними позиціями греко-католицизму та православ'я. На Волині й Буковині, окрім того, активно діють традиційні для нас протестантські церкви – баптисти, адвентисти та п'ятидесятники, а на Закарпатті – реформати, а також Свідки Єгови. Отже, в зазначених регіонах в силу певних історичних та інших причин поза якоюсь "конкуренцією" залишається загальна висока релігійність населення. Без сумніву, на ситуації позначається й та обставина, що Західний регіон України (насамперед Галичина) виступає по суті лідером у багатьох питаннях національної самосвідомості українців, які багато в чому базуються на цінностях християнської релігії. Цим значною мірою зумовлене те, що релігійні новотвори серед загальної кількості релігійних організацій в Галицькому регіоні становлять лише 1,06%. Із 1719 релігійних організацій Тернопілля лише одинадцять відносяться до неорелігій (Див.: Колодний А.М. Україна в її релігійних виявах. – Львів, 2005. – С. 24; Релігійна панорама. – 2009. – №2).

Відтак високий рівень традиційної релігійності в Західних областях виконує певну гальмівну роль для неорелігій. Як кількість неокультів, так і

чисельність їх громад в цілому тут є невеликою. У переважній більшості це – неопротестантські громади. Хоч, скажімо, у Львові свою суспільну "нішу" віднайшли крішнаїти, а також такі унікальні для нашої країни течії, як прихильники шведського теософа Е. Сведенборга та рунвіри.

Найбільше релігійних новоутворень спостерігаємо в Києві, а також інших великих містах України – Донецьку, Харкові, Одесі, Дніпропетровську тощо. Сильними тут є позиції різних церков харизматів, намагаються утвердитися тут також буддисти, бахаїсти та ін. Так, у Дніпропетровську активно діють дві неохристиянські громади – "Слово життя", яка є членом Духовного центру незалежних Церков Повного Євангелія, та "Вогонь пробудження". Якщо перша є повністю харизматичною течією, то друга займає проміжну позицію між євангельськими християнами-баптистами і харизматиками. Особливість обох Церков – служіння на основі Повного Євангелія,. тобто відновлення християнства в його первісному вигляді. Церкви складаються переважно з молоді, очолюють їх надзвичайно мобільні пастори і діяльний релігійний актив. Нестандартність у проведенні богослужінь (театралізація релігійних дійств з колективними ритмами та співами в музичному супроводі), акцент на соціальних проблемах сучасності, особливо тих, що стосуються родини та родинних відносин, ставлення до праці, навчання, служби в армії. Члени церков не цураються й бізнесової діяльності.

Авангардна роль міста щодо села в неорелігійності визначається насамперед тим, що в плані проникнення та утвердження будь-яких нових ідей, а тим більше нерелігійних, *село завжди було й залишається більш консервативним*. У сільській місцевості релігійні традиції трималися міцніше, тут вони завжди були більш усталеними. Чим подалі від міста до сільської глибинки, тим сильніші позиції традиційних вірувань, тим менші умови для проникнення неорелігій. Тож не випадково, що серед масиву опитаних нами членів неорелігійних громад виявлено всього лише 0,7 % працівників сільського господарства. Хоч спостерігається й нове явище – спроби деяких нових течій, у першу чергу неопротестантських, "освоїти" таке середовище, як населення малих міст, зокрема невеликих райцентрів. Так, сюди дедалі частіше стали висаджуватися своєрідні десанти від великих міських громад-церков, зокрема таких як "Нове життя", Церкви Повного Євангелія, Церква Христа, котрі в спорожнілих від колишніх культурно-масових заходів Будинках культури влаштовують різні релігійні шоу, переважно за участю молодих людей. Таким чином, і в невеликих містах іде той же процес, що й у великих, хоч у кожному регіоні й існують свої особливості, які накладають свій відбиток на діяльність неорелігійних місій і груп.

Зрозумілощо за останні десять років соціально-демографічний портрет неовіруючого дещо змінився. Але не маючи матеріальних можливостей провести широкомасштабні соціологічні дослідження, Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ на основі опосередкованих джерел, використання

медодів спостереження і контент-аналізу засвідчує сталість тенденцій і форм вияву релігійної нетрадиційності. Громади нових релігій продовжують залишатися переважно молодіжними, віряни їх мають в основному середню і вищу освіту, соціально активні, мешканці містечок і міст.

4. НЕТРАДИЦІЙНІСТЬ І СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Твердження про те, що *релігія тісно вплетена в тканину соціального буття,* є аксіоматичним. Вона, на думку Е.Дюркгейма, “концентрує, фокусує у собі соціальне життя взагалі”, є його невід'ємною частиною, постаючи водночас як специфічний (трансцендентний) вияв функціонування соціального організму, як форма і засіб самоутвердження, самоорганізації людини у світі.

Тому коли ми піддаємо філософсько-соціологічній рефлексії феномен нетрадиційності (в релігійній її іпостасі),то маємо, по-перше, на увазі, що це – певне, цілком конкретне соціальне явище ("соціальний факт"), що воно породжене суспільством, процесами, які в ньому відбуваються, і яке, в свою чергу, впливає (амбівалентно) на його життя, взаємовідносини, поведінку людей (своїх адептів) на різних рівнях – від індивідуального, міжособистісного до групового, міжконфесійного.

По-друге, поява й активне *поширення,"завоювання" нетрадиційними релігіями свого місця в соціокультурному просторі буття актуалізує нетрадиційність як проблему, що нерозривна у своїх зв'язках з тими процесами, кардинальними змінами, які відбуваються у світі*, зокрема в українському соціумі.

Ще М. Вебер вказував, що для того, щоб осягнути всі значимі за своєю суттю ірраціональні моменти поведінки людей, необхідно як слід проаналізувати соціальну й політичну дійсність (Див.: Социология религии. – М., 1978. – С.15). Йдеться передусім про те, що для з’ясування сутності, природи феномену нетрадиційності важливо осмислити проблему її співвідносності з соціокультурною системою буття і тими процесами, які в ній відбуваються.

Із врахуванням зазначеного зауважимо, що проблема нетрадиційності має декілька взаємопов'язаних, взаємозумовлених аспектів свого вияву: суспільно-політичний, особистісно-екзистенційний, культурно-духовний, юридичний, міжнародний, міжконфесійний. Саме їх аналіз уможливлює осмислення причин появи, сутності, статусу, місця і ролі нетрадиційних релігій в українському суспільстві, а також проблеми, породжені їх поширенням..

Сучасний період розвитку нашого суспільства є складним і суперечливим. Ця складність і контрадикторність зумовлені глибокими змінами, які відбуваються в українському соціумі. Значні трансформації

зачепили майже всі сфери його життя. Стрімко змінився державний устрій, інститути влади, її атрибути, відносини власності, система соціальних пріоритетів, формується новий конституційно-правовий простір. Втрачають свою значущість традиційні форми суспільно-політичного життя, йде процес диференціації суспільства за соціальними, політичними, релігійними ознаками.

Всі ці зміни в своїй сукупності постають не тільки як одна з важливих характеристик сучасного буття української держави, а й як формоутворюючий чинник, який визначає структуру, зміст, механізмії функціонування в координатах нових соціально-культурних, політичних та ідеологічних парадигм. Ці, кардинальні за своїм змістом, новації певною мірою ініціювали й значні, як за розмахом, так і глибиною проявів, кризові явища, які охопили весь життєвий простір нашого суспільного буття: економіку, соціально-політичну, духовно-культурну (в т.ч. релігійну) сфери. Криза (в усіх іпостасях вияву), зберігаючи тенденцію до поглиблення і ставши константою життя соціуму, породжує у людей почуття песимізму, безперспективності, зневіру в можливість стабілізації, в ефективність економічних і соціальних реформ.

Особливо гостро відчувається дестабілізація духовної сфери, яка народжена кризою ціннісно-нормативних систем, які виконували життєво-смислові функції орієнтації та легітимації як на макро, так і на мікросуспільному рівнях. Це призвело до процесу переосмислення, переоцінки світоглядно-ціннісних орієнтацій, що базувалися у своїй основі на принципах декретованого світоглядного монізму, породило проблему "духовного вакууму" в суспільній свідомості. Домінантою останньої стало відчуття “втрати сенсу життя”. Цей своєрідний “смисловий дефіцит” постав як відображення неможливості повноцінного використання для розв’язання складних, суперечливих проблем сучасного буття традиційного, акумульованого в нормах, цінностях, орієнтаціях, досвіду.

Цьому послугувала і складна ситуація в церковно-релігійному житті в Україні: поглиблення, загострення міжконфесійних та внутрішньоцерковних колізій; криза традиційної релігійності; нездатність історичних (зокрема, православних) церков дати адекватну відповідь на складні запити часу, людей, які шукають смисл життя в умовах соціуму, перевантаженого своїми складними проблемами. Варто додати, що ці негації значно підсилюються наслідками чорнобильської катастрофи, яка і попри вже два десятиліття після неї продовжує демонструвати велетенський руйнівний вплив на соціально-психологічну атмосферу в суспільстві, суттєво позначається на духовній і душевній сферах життя людей. *Чорнобильська трагедія, як це засвідчують соціологічні дослідження українських вчених, матиме довготривалий, хоча й латентний вплив на формування песимістичних життєво-смислових установок, сприятиме життєвій здатності феномену духовно-екзистенціальної депресії* (Див.:

Соціальні наслідки Чорнобильської катастрофи (результати соціологічних досліджень 1986 – 1995 р.р.) – Харків, 1996. – С.59-86).

Таким чином, сучасний стан духовності українців (у всіх формах її вияву, в т.ч. і релігійній) постає як дериват конкретних соціально-політичних, економічних обставин їхнього життя. І хоча ця залежність неоднозначна, неоднополюсна, безсумнівним є те, що духовна криза суспільства, знаходиться в глибокому і тісному зв'язку з іншими суспільними кризовими явищами. Весь цей комплекс амбівалентних за своєю суттю соціально-політичних і духовно-екзистенційних явищ став своєрідним фоном, сприятливою умовою для поширення й утвердження в Україні нетрадиційної релігійності.

Відзначимо тут, що саме на факт прямої залежності появи, становлення, поширення нових релігійних парадигм, нетрадиційної духовно-практичної діяльності від ступеня, змісту і характеру соціально-політичних, соціокультурних трансформацій вказують дослідники релігійної нетрадиційності. Так, американський соціолог Даніель Беллще в 70-их роках м. ст. відзначав, що, соціокультурні зміни майбутнього неодмінно породять і нові релігії (Див.: Bell D. The Cultural Contradiction of Capitalism. – New-York, 1976. – P.155). Його співвітчизник О.Тоффлер в своїй книзі "Третя хвиля" теоретично обґрунтував ідею, відповідно до якої, швидкі соціальні, технологічні зміни створюють труднощі, які шоково впливають на суспільство, індивідів, затрудняючи їх соціально-психологічну адаптацію. Базуючись на цій концепції, він обстоював необхідність визнання плюралізму (в т.ч. й релігійного) як основного принципу в усіх сферах життя суспільства, а масову появу нових релігій розглядав як наслідок значних "цивілізаційних зрушень" (Див.: Toffler A. The Third Wave – New-York, 1980. – P. 309-310).

Аналогічну залежність прослідковують й засвідчують у своїх дослідженнях російські релігієзнавці М.Трофимчук та Є.Балагушкін (Див.:Трофимчук Н. Нетрадиционные религи в Росии // Государственно-церковные отношения в России. – Ч.II. – М., 1995. – С. 167-173; Балагушкин Е. Новые религи как социокультурный и идеологический феномен // Омск – М., 1996. – №5. – С.90-100; Кантеров И. Новые религиозные движения в России. – М., 2006 та ін.), а також українські дослідники А.Колодний, П. Косуха, Л.Филипович, М.Бабій та інші (Див.: Нові релігійні течії та культи в сучасній Україні // Українське релігієзнавство. – 1996. – №1. – С.17-18; Филипович Л., Дудар Н. Нові релігійні течії України: огляд, документи, переклади. – К., 2001; Нові релігійні рухи в Європі і в Україні. За ред.. І. Бондарчука та А.Колодного.-К., 2006 та ін.).

Поділяючи означену точку зору, вважаємо за необхідне підкреслити, що *соціально-політичний контекст не є основною (єдиною) детермінантою прямої дії для процесу неорелігійного творення.* Він, як і, скажімо, феномен "духовного дефіциту ", є насамперед передумовою, а то й умовою, цього процесу, його своєрідним каталізатором, вказуючи, з одного боку, на

казуальний аспект соціальних ситуацій "колективного збудження", а з іншого – на функціональний аспект, який виявляє себе через актуалізацію специфічних духовних потреб людини і соціуму.

Відомо, що духовні (в т.ч. й релігійні) потреби відносяться до сфери вищих потреб людей. Вони не мають певних, конкретизованих у соціальному просторі меж і невичерпні у своїй глибині та інтенсивності переживань. Духовні потреби вимагають точно такого ж задоволення як, скажімо, і матеріальні потреби. Можна стверджувати, що люди не можуть існувати без актуалізації і задоволення потреб свого духу.

Тематизація тих чи інших духовних потреб в індивідуальному бутті (скажімо, гостра необхідність у певній смисловій, ціннісній опорі в житті, світоглядних орієнтирах) пов'язана, як показує аналіз, з множинністю детермінант соціокультурного і антропологічного характеру. Вона невіддільна від настійного прагнення особистості до самовизначення, самореалізації, самоутвердження як цілісного суб'єкта.

Саме потреба (необхідність) "мати" і "бути" в духовних координатах буття, які є релевантними часу, соціокультурному контексту, й ініціює пошук людиною смислозадаючих парадигм, в т.ч. і в плюральній структурі релігійного простору. Адже втрата певних ціннісних орієнтирів, зневіра в них, їх переоцінка, їх нівелювання суттєвими змінами суспільної системи продукують психологічний стан невпевненості, страху, внутрішнього занепокоєння та дискомфорту, в якому люди не можуть знаходитися і який з необхідністю спонукає їх до пошуку нових значень.

Саме ці екстремальні екзистенційні стани людського духу відомий датський філософ С. К'єркегор розглядав як рушійний чинник звернення людини до релігії, до пошуку смислу свого буття в системі релігійних координат (Див.: Кьеркегор С. Насладжение и долг. – К., 1994. – С.280-299).

Цей висновок засвідчують і дані соціологічних досліджень Відділення релігієзнавства Інституту філософі НАН України, проведені в минулому десятилітті. Сьогодні в Україні відносять себе до віруючих понад 50 відсотків дорослого населення, а в окремих областях західної України (Львівська й Івано-Франківська області) віруючими себе вважають 75 відсотків респондентів, що в 2-3 рази більше, ніж визнавали себе віруючими, скажімо в 1988 році (Див.: Косуха П.І. Релігія і Церква в духовному відродженні України // Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – Ч. І . – К., 1994. – С. 9-44).

Проведене в 2008 році опитування населення щодо ставлення до релігії, релігійних уявлень та релігійних практик у рамках участі України в Міжнародному соціальному проекті (ISSP), а також опитування в рамках Європейського соціального дослідження (ESS), засвідчили, що українці частіше за опитаних в більшості європейських країн вважають себе такими, що належать до певної релігії. Україна за відповідною часткою входить до першої сімки досліджуваних країн після Кіпру, Польщі, Португалії, Ірландії, Словаччини та Болгарії. На питання «Чи відносите Ви себе до певної релігії

чи віросповідання?» 74,7% мешканців України відповіли «так». Українські респонденти в різних регіонах (крім Заходу) надто подібні у рівні своєї релігійності (60-70%). Частка релігійних в Україні практично однакова у всіх вікових категоріях (74-76%). Якась особлива різниця в рівні релігійності в мешканців великих і невеликих міст не спостерігається (Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні. –К., 2009.–С. 13-16).

Характерно, що значна частина респондентів (майже 20 відсотків) – представники технічної інтелігенції, студенти – відзначили свій підвищений інтерес, своє захоплення різними формами нетрадиційної релігійності, позавіросповідної містики.

Загальновідомо, що релігія, як соціальний феномен в її історично традиційному чи нетрадиційному вияві, за своєю функціональною сутністю здатна задовольняти різні духовні потреби людини. Однак вона задовольняє такі потреби, яких не може задовольнити будь-яке інше суспільне явище. Така функціональна здатність релігії викликана потребою ліквідувати насамперед відсутність наших знань про те, що прийнято називати "вічними питаннями життя".

Релігія дає людині "безпрецедентну можливість, яку вона не здатна віднайти де-небудь ще можливість укріпитися, утвердитися в трансцендентному, абсолютному" (Див.: Франкл В. Человек в поисках смысла – М., 1990. – С. 334). Вона допомагає віруючій людині осягнути внутрішню сутність цього світу, його складність, проблеми і колізії в трансцендентних координатах виміру, своє місце в ньому, дозволяє розкрити сенс людського існування, дає відповідь на трагічні питання останнього. Релігія водночас постає як "символічний код" соціальних цінностей, які утворюють орієнтаційне поле буття віруючої особистості. Релігія є також "нормативно-смисловою квінтесенцією досвіду" подолання страждань, усього того, що дозволяє оцінити життя як трагедію, позбавляє надії на майбутнє. Прийняття цієї системи досвіду дає можливість індивіду стати обличчям до життя, усвідомити його значення і смисл "тут і тепер" та в контексті перспектив "останньої реальності".

Іншими словами, *релігія дає свою специфічну відповідь на духовні запити людей, функціонально реагує на їх духовні потреби*. Якщо релігія, яка в тій чи іншій формі (традиційній чи нетрадиційній) присутня в суспільстві, має своїх послідовників, то це означає, що вона має свою базу в певних потребах, які притаманні людям всюди і завжди, однак актуальність, гострота яких детермінована часом і обставинами буття.

У цьому контексті стає зрозумілим і той значний потяг молоді, частини інтелігенції до релігійних новацій. Останні, будучи породженням суспільно-політичних процесів, глобальних проблем людства і, насамперед, специфічних потреб людського духу, що не одержали адекватної реалізації в традиційних релігійно-функціональних координатах, пропонують своїм адептам: а) нерідко спрощену, однак зрозумілу доктрину, нову сакральну інтерпретацію дійсності; б) свою програму особистісного спасіння,

морального і фізичного самовдосконалення, подолання неповноцінності, вічного "тавра" первородного гріха, самітності та відчуженості; в) форми усвідомлення особистої цінності, прикриття від травмуючої реальності.

Таким чином, *функціональна здатність релігій (також і традиційних), як і їх певна якісна визначеність, реалізується через інтегративну сукупність конкретних (явних і латентних) функцій.* Вони вельми різноманітні. "Соціальний простір" функціонального вияву нетрадиційної релігійності надзвичайно широкий. Він детермінований багатьма чинниками: суспільним статусом неорелігійних утворень; суспільним та індивідуальним сприйняттям їх ідей, релігійних концептів, моральної доктрини, культової практики; їх релігійна активність, фінансові, матеріально-технічні можливості; духовні потреби окремих груп людей.

Функціональний потенціал неорелігій, найбільш затребуваний у контексті сучасних суспільно-політичних умов, реалізується як на мікро-, так і на макрорівнях, як для окремих адептів релігійних новацій, так і їх спільнот, і насамперед через компенсаційну, світоглядну, інтегративну, регулятивну функції релігії.

Відзначимо, що для кожного неорелігійного напряму інтенсивність функціонального вияву, актуалізація тієї чи іншої функції, їх конотація є різними.

Найбільш рельєфно виявляє себе *компенсаційна функція неорелігій*. Вона постає як функція "відновлення" і характеризує процес зняття в трансцендентному вимірі життєво важливих суперечностей і проблем людського буття. Своє специфічне (повне) вираження компенсаційний ефект нетрадиційної релігійності знаходить у "терапевтичній", "утішній" функціях. Психотерапевтична практика медитації йоги, яка активно використовується багатьма неорелігійними утвореннями, зокрема орієнталістського напряму

(міжнародне товариство свідомості Крішни, Міжнародне товариство "Всесвітня Чиста Релігія" – Сахаджа-Йога, рух Шрі Чінмоя, Товариство Шрі-Ауробіндо.; течії буддистського толку: дзен-буддизм, тибетський буддизм, ламаїзм; езотеричні об'єднання; сайєнтологічні рухи; товариства психотехніки) знімає негативні емоції, психологічні стреси, послуговує збереженню внутрішнього спокою, душевної рівноваги особистості, угамовує пристрасті, несе "примирення" з негараздами життя. Іншими словами, культова практика неорелігій значною мірою сприяє неофітам подолати психологічні проблеми. Звертаючи увагу саме на психотерапевтичну функціональну здатність релігії певною мірою гіперболізувати її, У.Джемс писав, що релігія "стає суттєвим регіоном нашого життя, оскільки виконує таку функцію, з якою не може так ефективно впоратися жодна частина нашої природи" (Див.: Джемс У. Многообразие религиозного опыта – М., 1992. – С.32).

Суттєвою для нетрадиційної релігійності є *світоглядна функція*, яка перебуває в тісному взаємозв'язку з іншими функціями й уможливлює для

індивіда чи неорелігійної спільноти, членом якої він є, мати модернові релігійно-синкретичні уявлення про світ, місце людини в ньому, про сенс її буття. Світоглядні концепти тієї чи іншої світоглядної парадигми, маючи своєю базою секретизоване містичне, ірраціональне та раціональне, стаючи переконаннями віруючого, інтеріоризуючись в соціальні, моральні, гносеологічні, життєво-смислові ідеали, визначають форму і напрям його поведінки, думки та почуття. В такий спосіб "абсолют, божественне "Я" опиняється в центрі людського "Я", міститься у ньому" (Див.: Козловський П. Постмодерна культура: суспільно-культурні наслідки технічного розвитку // Сучасна зарубіжна філософія: течії і напрями. – К., 1996. – С. 271).

У контексті світоглядної функціональної здатності нетрадиційної релігійності важливим постає прагнення запропонувати своїм прихильникам не тільки нове світобачення, а й осмислення соціально-політичних проблем буття людини,певні підходи до їх розв'язання. *На відміну від апологетичного або ж демонстративно нейтрального підходів традиційних (зокрема, православних) церков до існуючих соціально-політичних реалій, неорелігійні утворення пропонують напрями, методи вирішення соціальних проблем як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях.* Діапазон цих “програмних” установок, спрямованих на реалізацію певних соціологічних моделей розв'язання проблем суспільства й людини надто широкий, плюральний, має різну ступінь значимості й зорієнтований в основному на особистість.

Аналізуючи цю проблему, Є.Балагушкін виділяє декілька типів таких "програмних"установок, які характерні для окремих груп релігійних новацій:

А) *Соціально-антропологічний перфекціонізм*. Неорелігійним групам цього типу притаманна орієнтація на “фетишизацію” певних умов і факторів реальної дійсності” як на макро-, так і на мікрорівнях. Основний наголос робиться на необхідності фізичного та духовного розвитку індивіда, його інтелектуальних здібностей, морально-психологічних якостей. Удосконалення цих сторін буття людини розглядається як необхідна умова глобального поліпшення стану справ у суспільстві, як засіб звільнення останнього і особистості від проблем і протиріч. Таку "установку" культивують аскетичні, психотерапевтичні культи, більшість культів і рухів неоорієнталістської спрямованості.

Б) *Спіритуалізація дійсності.* Для цього типу релігійних новацій характерна "не фетишизація реальних факторів земного життя, а їх витлумачення в дусі окультизму і спіритуалізму". Програмна установка цієї групи неорелігій (різновиди необуддизму, теософські, антропософські товариства, Агні-йога) базуються на положеннях, що гарантія радикальних змін, вихід із соціокультурної кризи міститься в постійному, цілеспрямованому зверненні до надприродних сил, космічного розуму тощо.

В) *Альтернативний.* Неорелігії цього типу продукують установку на неприйнятність ані існуючих суспільних систем способу життя людей, ні будь-яких реформ. Земне зло земними реформами ліквідувати не можна. Реальна перспектива – в Царстві Божому". А звідси пропаганда есхатологічних і апокаліптичних настроїв. Найбільш чітко така установка проглядається у вченні Білого Братства, Богородичного центру (Див.: Балагушкин Е. Цит. работа. – С.98-100).

Зауважимо, що *такого типу новаційні релігійні орієнтації на удосконалення суспільства не є чітко визначеними. Вони умовні, еволюціонують, взаємнопереплітаються, зазнають значних змін під впливом соціокультурного середовища*.

Аналіз показує, що вельми відчутною для прихильників неорелігійних утворень є *регулятивна функція,* яка виявляє себе в регуляції майже всіх сторін їх життя. Норми, приписи, системи заборон і правил *носять у своїй основі тотальний регламентативний характер* і охоплюють не тільки сферу культової практики, а й соціальної поведінки, вчинків, побуту тощо.

Функціональний вплив нетрадиційної релігійності, особливо на стадії її становлення й утвердження в релігійному просторі постсоціалістичних країн, є активним, результативним, орієнтований на створення атмосфери згуртованості, відданості своєму лідеру, вчителю, підвищення релігійно-місіонерської активності віруючих, забезпечення впевненості в істинності обраного шляху самовдосконалення і самореалізації.

Саме функціональна спроможність неорелігій (незважаючи на її амбівалентність) задовольняти тематизовані в складному, перевантаженому проблемами життєвому просторі духовні екзистенційні потреби, запити людей стала одним із важливих чинників їхнього поширення в Україні.

Зрозуміло, що ми далекі від думки про абсолютизацію функціональної здатності неорелігій як фактору їх сприйняття і поширення. Це був би спрощений підхід. Процесу утвердження релігійної нетрадиційності в соціально-культурній і релігійній ойкумені України сприяв комплекс чинників: соціально-економічних, політичних, духовно-ідеологічних, юридичних, релігійно-організаційних. Зокрема, мається на увазі активна місіонерська робота зарубіжних місій, центрів неорелігійного спрямування.

Відносна легкість проникнення в Україну нетрадиційної релігійності пояснюється і її географічним розташуванням, і тісними зв'язками із ЗАходом та Сходом. Цьому сприяє і така важлива риса ментальності українського народу як толерантність до інших вірувань, інакомислення, світоглядних парадигм, а також історично сформована орієнтація на плюралізм. Не випадково цю рису в характері українців, М.Костомаров називав "духом терпимості", зазначаючи, що “південноруси з незапам'ятних часів звикли чути у себе чужу мову і не цуралися людей з іншими обличчями та іншими нахилами" (Див.: Костомаров Н.И. Две русские народности. – К.-Харьков, 1991. – С.47-48).

Осмислюючи проблему нетрадиційності в суспільно-політичному, соціокультурному контексті, варто зазначити, що поява, поширення, активна діяльність неорелігійних утворень породили неоднозначність їх оцінки і сприйняття як "соціального факту", як певного світоглядного, культурного, життєво-смислового вектора у просторі особистісного та суспільного буття. Усе це спричинило появу серйозного вузла протиріч у релігійному просторі України, поглибило дестабілізаційні процеси в суспільстві, загострило правові проблеми буття нетрадиційності.

5. НЕТРАДИЦІЙНА РЕЛІГІЙНІСТЬ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО

Наше сьогодення – це час національно-культурного ренесансу, доба розбудови Української держави. У процесі переоцінки цінностей, що проголошувалися марксизмом-ленінізмом ще в недалекому минулому, відбулася певна видозміна суспільної позиції й щодо релігії. Останнє стало можливим лише завдяки здійсненню, культивації суспільством ідеї свободи совісті як вільного права кожного у виборі ціннісних орієнтирів і світоглядних ідей, тобто вільного права на самореалізацію, самовизначення, права на життєвий вибір.

Одним із наріжних каменів ідеї свободи совісті, її структурним складником є свобода релігійна чи свобода віровизнання, яка, з одного боку, передбачає право індивіда на вільний вибір релігійних парадигм як сутнісних життєвих дороговказів, а з іншого ж – право вільно задовольняти свої релігійні потреби, пов'язані з відправленням культових дій у лоні тієї чи іншої релігійної спільноти, право вільного вибору людиною своєї належності до тієї чи іншої конфесії. Так, саме здійснення вільного права особи у виборі ціннісно-смислових дороговказів (власне, право на прийняття чи неприйняття релігійних ідеалів як життєвого кредо) спричинило, по-перше, усвідомлення важливості й значущості релігії в суспільно-політичному й культурному житті, а по-друге, розуміння релігійної сфери як невід`ємної складової загальносвітового культурного процесу. Останнє, в свою чергу, обумовило розуміння релігії як одного з головних чинників духовного, національного і культурного відродження нації, а відтак і процесу державотворення.

Релігія, інтерпретуючи світ людини, пропонує власне трактування світобудови. Однак для будь-якої релігії притаманне те, що цю справу вона робить, використовуючи характерну і зрозумілу для певного етносу, як її фундатора і першоносія, мову й символіку. "Відправним моментом ... виступає релігійна традиція. Будь-яка релігійна традиція відтворює і транслює той чи інший тип внутрішнього світу людини, що належить до певної нації"(Уткін О.І. Релігія і Церква як фактор збереження національної самобутності української діаспори// Церква і національне відродження. – К.,

1993. – С. 145). Іншими словами, релігія, яка існує в народному середовищі, займає місце національного виразника (Див.: Колодний А.М. Україна в її релігійних виявах.- Львів, 2005. - Розд.ІІ).

Україна – багатоконфесійна країна. З різноманіття конфесій важко вирізнити єдину релігію, яка була б за своїм змістом і формою від роду нашого, традиційною. Так, релігійну сферу життя українців супроводжують нині ряд конфесій, які правомірно можна визначити як традиційні: Українське православ`я, Українське греко-католицтво, ряд протестантських конфесій, які впродовж тривалого часу свого існування в українському суспільстві увібрали в себе певні, характерні саме для української ментальності ознаки (баптизм, адвентизм, п`ятидесятництво).

Втім, за останній час на релігійній карті України виникло й поширилось чимало нових, так званих нетрадиційних конфесій і рухів. Постання їх в українському суспільстві викликане рядом умов і факторів, головним з яких є здійснення у суспільстві релігійної свободи. Втім, певною мірою навернення частини українців до нетрадиційної релігійності було спричинене кризою суспільно-політичного життя, трансформацією світоглядних орієнтирів і знеціненням ідейних дороговказів попередньої системи вартостей. Кризові явища не обійшли і традиційно-релігійної сфери суспільства, що вилилося в кризу традиційних церков. Як наслідок, останні опинилися в стані міжосібного протистояння та ідеологічної ворожнечі, боротьби за сфери впливу на громадськість. Це помітно відбивається на свідомості віруючого. Недостатня увага кліру до релігійних запитів людини, нерідко формальне проведення культово-обрядових заходів, невідповідна поведінка священнослужителів виступають у ролі передумов переходу звичайного віруючого в лоно якоїсь нетрадиційної релігійності, в сподіванні віднайти там необхідний йому особистісний релігійний комфорт. На запитання "Якщо раніше Ви сповідували іншу релігію, то що стало причиною її зміни?" під час здійснюваного Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ анонімного опитування членів нетрадиційних конфесій характерними були такі відповіді:

– недосконаліcть (застарілість) традиційного віровчення;
– формальність проведення богослужінь.;
– особиста поведінка священнослужителів традиційних течій;
– прагнення до самопізнання, самовираження;
– вплив проповідника нетрадиційної конфесії.

Однак навернення людей у лоно нетрадиційних релігій спричинене іще одним важливим фактором. Нетрадиційна релігійність певними характерними для неї рисами (наприклад – своїм універсалізмом) відповідає культурним запитам частини українського суспільства (передусім інтелігенції), що не встояла в минулому перед машиною антиукраїнської політики, яку прокотили по українському народові російський царат і радянська влада. На наших теренах було зроблено все можливе, аби "стерти з лиця Землі" Україну як народ, як державу, як культуру. Частково було

знищено (деформовано) українську мову, культуру, традиційну релігійність, українські національні традиції та звичаї.

Відтак частина українського суспільства, переважно інтелігенція, стала нездатною до усвідомлення величних скарбів, що лежать в основі нашої етнічної культури, до використання їх для розбудови загальнонаціональної культури. *Віровчення нетрадиційних релігій в цілому (окрім рідновірів) є універсалістськими за духом, стоїть поза фактором будь-якої національної ідеї, проголошуючи здебільшого ідеї національного зречення, підмінюючи національну ідею космополітичним її антиподом, що знаходить відгук передусім серед тих українців, які є національно несвідомими.*

Неохристиянські і протестантські закордонні місіонери, пастори і проповідники, репрезентуючи якесь “вселенське християнське братство”, так чи інакше, але змушують людину цуратися національного як елементів, за їх оцінками, «дикого язичництва», «сатанізму», що протистоять “духові й літері” новозавітного закону. Хоча в релігійній літературі нетрадиційних конфесій важко віднайти поняття “космополітизм” чи “космополіт” (останні все ж вважаються явищами політичного порядку), але універсалістський, космополітичний характер нових релігійних утворень очевидний. Навернення в лоно нетрадиційних релігій для національно несвідомих українців відносно легкий і безболісний процес, що не вимагає великих зусиль до зміни (підміни) власного національно-культурного підґрунтя чи взагалі нівеляції його. Як правило, саме такі й становлять переважну більшість серед числа вірних нетрадиційних конфесій (Релігія і Церква років незалежності України. – Київ-Дрогобич, 2005. – С.245-262).

На конференції “Роль Церкви в сучасному житті України”, яку проводило “Об’єднання незалежних харизматичних християнських церков України (Повного Євангелія)” в Києві ще в квітні 1997 року, незважаючи на тематичне спрямування заходу, взагалі не порушувалося питання саме національно-культурного відродження України. На противагу цьому деякі доповіді об`єднувала ідея негативного ставлення харизматів до українського національного відродження як передусім відродження національно-культурного, про що свідчать окремі зауваження виступаючих: “Бог не дивиться на національність”; “Бог не може бути національним”; “Релігія не може мати національних рис, оскільки вона втратить Євангельський смисл”; “Ми проти будь-якої національної релігії”.

Ідея відродження особистості, нації в інтерпретації неохристиянства (а в ширшому контексті нетрадиційних релігійних віровчень) передбачає передусім, так би мовити, якесь відродження “взагалі”. *Автократичне зерно нетрадиційних релігій спричинює монополію, встановлення влади над мільйонами віруючих, яка спрямована в першу чергу проти їхньої національної належності в ім`я “вищого громадянства неба”.* Неохристияни, члени орієнталістських релігійних течій, живучи на нашій українській землі, люблять її настільки, наскільки це важливо і можливо в світлі їхніх віровчень і необхідно їм для ортодоксального ведення релігійного

життя. Однак їхній кінцевий ідеал не реформація, не розбудова, не вдосконалення “цьогосвітнього” суспільства, а пасивне очікування й сподівання на досягнення єднання з Богом.

“Церква не несе відповідальності за ту територію, на якій вона знаходиться”; “Приналежність людини до національного вводить її в чергову оману й зачиняє шлях Істини”; “Роль Церкви - це молитися за людей, уряд і країну, тому що благословенням праведників підвищується місто”; “Відповідь для нації - змиритися перед Живим Богом”; “Ми молимося за пробудження України в дусі Євангелії” – так говориться в анонімних анкетах членів неохристиянських громад. « У матеріальному світі ми створили надто багато так званих “обов`язків”. Це наша хвороба. Соціалізм, комунізм, націоналізм, інтернаціоналізм, цей “ізм”, той “ізм”... – дуже багато обов`язків ми створили, але всі вони матеріальні. ... Оскільки ми покриті матеріальними позначеннями, то ми не виявляємо своїх якостей. ... “Я - індієць”, “Я - американець”, “Я - мусульманин”, “Я - білий”, “Я -чорний”. Всі ці позначення приховують нашу істинну природу, природу слуг Крішни”, – говориться в одному з часописів Товариства свідомості Крішни (На пути к Богу.- Л., 1990. – С. 8-9).

Національна культура, як продукт тривалої людської діяльності, як специфічний спосіб організації і розвитку життєдіяльності людини, витлумачується в неохристиянстві, неоорієнталізмі суто людським продуктом (і це справедливо з певної точки зору), тобто такою, що “не прийшла від Бога”, а тому є грішною, тлінною, несуттєвою і ворожою.

Р.Кемпбелл, один з лідерів Церкви Христа в Україні, зауважив, що “істинне християнство не приймає вчення людини, включаючи написані людьми віровчення, і не визнає традиції людей, як авторитет. Ми дотримуємося вчення лише Біблії.” Подібну точку зору поділяють майже всі закордонні місіонери, що прибувають до України сіяти ідеї “істинної” релігійності. “Сьогодні ми мусимо бути обережними щодо традицій і передань людських, до дотримання їх лише тільки тому, що так було завжди. Нам необхідно триматися істинних традицій, котрі прийшли від Бога”.

Розуміємо, що ставлення до “традицій і передань людських” як певної форми передачі (традиція -лат. «traditio» – букв. «передача», «передання») елементів соціальної та культурної спадщини, соціального досвіду в середовищі окремого етносу від покоління до покоління в інтерпретації нетрадиційних релігій є вкрай негативним. Засуджуючи національні “традиції й передання людські”, адепти неорелігій тим самим нівелюють конкретні суспільні й національні настанови, норми поведінки, моральності, цінності, ідеї, звичаї, обряди тощо. *“Істинні” ж традиції, в противагу засуджуваним традиціям національним, які намагаються нав`язати в нетрадиційних конфесіях українцям, не складають та й не можуть скласти навіть частки традиції української, оскільки ці “істинні” традиції постали (якщо вони вважаються власне “традиціями”) в інших культурно-*

національних середовищах. Це – безперечно, бо ж безрелігійних культур історія не знає.

Кожне новітнє віровчення, яке поширюється в Україні місіонерами, несе в собі конкретну, поруч з релігійною, культурну матрицю тієї національної культури (і цей елемент навіть подекуди міцніший за релігійний), в надрах якої воно формувалося. Зрозуміло, що неохристиянські конфесії, як наприклад, Церква Христа, харизматичні церкви тощо вмістили в себе дух американської світської і національної культури. "Ми віруємо, – зазначається в "Основах віри" Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, – що Сіон (Новий Єрусалим) буде збудований на Американському Континенті".

Серед українських крішнаїтів загальноприйнятою нормою є, поруч із вивченням священних текстів, медитаціями та ін., обов`язкове знайомство вірних з індійською культурою. У членів громад Товариства свідомості Крішни поширеним є одягання в індійський стилізований одяг, прагнення мати характерний для індусів зовнішній вигляд.

Відтак релігійна традиція кожної окремої так званої чи то американської, чи корейської, чи індійської, а чи ж польської конфесії, яку намагаються прищепити до українського культурного тіла, буде мати певні негативні наслідки. Передусім вона буде нівечити не просто українські національні традиції, але й приносити шкоду всьому національному. *Місіонерський заклик до українців слідувати за якоюсь так званою "істинною" традицією не просто спотворює традицію українську, а й підмінює її традицією чужою, власне, традицією "нетрадиційною".* Тому пропаганда нової нетрадиційної релігійної свідомості – це перш за все пропаганда не так релігійна, як культурна.

У світлі національного нетрадиційна релігійність утримує ще один вельми проблемний аспект - мовний. Для неї, як на загал, не є притаманним звертатися до українця його рідною мовою. Серед вірних нетрадиційно-релігійного загалу можна чути російську мову (нею видруковується більша частина літератури релігійного вжитку, нею проводяться культово-обрядові заходи, радіо- і телепередачі). Лише де-не-де, як виняток, тут використовується українська. Згідно анонімних опитувань серед членів окремих нетрадиційних громад, яке проводило Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України в 1995-96 роках, *відчутним було негативне ставлення до української мови.* Але ж у більшості це були відповіді, які подавалися етнічними українцями. *Маємо явне явище денаціоналізації.* І це в той час, коли Україна стала на шлях свого національного відродження після більш як 350-річної колоніальної неволі. Характерними в анкетах були такі заяви: "Мова не є важливою";"Важливо, щоб вона була доступною для розуміння. "Важлива не мова, а істина"; "Мова церковного богослужіння мусить бути Євангельською"; "Мова богослужіння мусить бути такою, якою духовний наставник зможе зрозуміло донести шлях любові Божої"; "Мова церковного богослужіння повинна бути християнською".

Підтекстом висловів “євангельська мова”, “християнська мова”, “мова не важлива” є, зрозуміло, *визначення російської мови як мови релігійно-культового вжитку*. Ці відповіді засвідчують низький рівень національного самоусвідомлення членів нетрадиційних громад, у лоні яких переважну більшість становлять етнічні українці. Однак нехтування рідною мовою для українця все ж не дає права надання російській мові провідного статусу. Пам`ятаймо, що російська мова ніколи не була і не буде українцеві рідною. Це мова колонізаторів, мова духовних поневолювачів. Шкода, що значна частка українського народу забула прабатьківську науку: ”Мово рідна, слово рідне, хто вас забуває, той у грудях не серденько, а лиш камінь має” (Ю.Федькович). Парадоксально, але, *маючи закріплену в Біблії ідею служити Богові і проповідувати народам віровчення рідними мовами (1 Кор. 14), неохристиянство явно її ігнорує, проголошуючи принципи справедливості і любові українцеві на “общепонятном языке”*. Коли ж воно йде на деякі поступки, то лише під тиском невідворотності логіки поступу етносоціальних процесів. Втім, функціонування російської як “інонаціональної мови, – як констатує С.Здіорук, – в релігійно-церковному житті виступало (та ще й тепер виступає) значним чинником денаціоналізації українського етнікосу”(Здіорук С.І. Особливості взаємозв’язку етнічного та релігійного в Україні. – К., 1993.- С. 51-52).

Здавалося б цілком логічним і відповідним духові Нового Завіту (1 Кор., 14) проповідувати релігійні ідеї українцеві українською мовою. Адже *нетрадиційні релігії прийшли до українців з -за кордону, прийшли, щоб привернути до себе увагу українського суспільства, пустити в ньому своє коріння. Чому ж тоді проповіді лунають російською?* Відповідь тут проста: причина не в іноземних місіонерах, а саме в тих українцях, які визначають їхню діяльність в Україні. Тут характерним буде приклад з мормонськими місіонерами, які їдучи в Україну для благовіствування Євангелія вивчають українську мову. Приїхавши в нашу країну, вони зіштовхуються з її незатребуваністю, а відтак вимушені користуватися російською. Самі „правнуки погані”, як називає таких Тарас, нищать в Україні Україну (Див.: Колодний А.М. Релігійне сьогодення Укораїни. – К., 2009).

Нехтування, подекуди презирливе ставлення до рідної мови корінного етносу призводить, власне, до руйнації української національної культури. Чужі мови, як показав наглядно історичний досвід, неспроможні були надати Україні ні освіти, ні поступу. На противагу своїм пануванням вони спричинили в Україні лише “страшний анальфабетизм серед простолюддя і недоуцтво серед інтелігенції. За цим пішли великі культурні, економічні й політичні шкоди для однієї з найбагатших країн Європи і світу” (Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К., 1991. – Т.1. – С.9). У цьому контексті виявляється, що і нетрадиційно-релігійний універсалізм стає продовжувачем царсько-російської і комунопартійної справи русифікації в нашому суспільстві. Так, нівелюючи, з одного боку, національно-культурні виразники українців, а з іншого, накидаючи на них сітку русифікації, про яке

"відродження" нації саме українців тоді може йти мова. Мета різноманітних неохристиянських і неоорієнталістських релігій - виховати собі "людину взагалі", що є людиною "без роду і племені".

Але людей "взагалі" ніколи не було і не буде. І хоч як далеко зайшла культурна нівеляція серед народів Західної Європи, однак кожна нація все ж відрізняється одна від одної власними культурними виразниками і, що характерно, рідною мовою. Саме мова, як один з головних виразників національного, в часи сьогодення не просто прилучає людину до певного етнічного середовища, до рідної етнічної культури, але й певною мірою визначає зміст її життя, роблячи її гідним членом суспільства (Іванишин В. Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич, 1994. – С. 118; Колодний А.М. Мова релігійного життя українства// Колодний А.М. Україна в її релігійних виявах. – С.84 – 100).

Таким чином, якби нетрадиційні релігійні організації намагалися використовувати як засіб релігійної пропаганди українську мову, це був би вже перщий їхній крок до поваги національних почуттів українців. Всупереч цьому спостерігаємо продовження процесу русифікації українців, але тепер вже не під гаслами компартійних ідей, марксистсько-ленінського вчення, а під прапорами віроповчальних ідей, сповідуваних неорелігійними спільнотами.

Зараз нетрадиційна релігійність здебільшого є в масі своїй лише виразником процесу духовного поневолення нації, вважайте, культурної експансії проти неї. Терени сучасної України як ніколи виглядають добрим грунтгом для запровадження неорелігійних ідей, бо ж відчуття національного у чималій частині населення є або знищеним, або знаходиться в ембріональному стані. Не поодинокими є асимпатичні інтонації поміж українців щодо українського національно-відроджувального процесу, неприйняття української національної ідеї, витлумачення її як узагалі чогось ворожого історичному поступові українства. *І те, чого бракує зараз українському суспільству і що є й було причиною нашого занепаду повсякчасно, то це брак власного національного самоусвідомлення, національної гідності.*

Однак нетрадиційна релігійність зі своєю широкою палітрою різних конфесій, напрямків і толків все ж може вписатися в національний контекст українців і працювати на користь національному ренесансу за умови, якщо вона внутрішньо (доктринально) і зовнішньо (обрядово) набере ознак національного вираження, переломивши власні віровчення через призму українських культурних виразників.

Метою кожної нетрадиційної конфесії мусить бути бажання стати конфесією національною. "Формування національних церков, – зауважує С.Здіорук, – не має нічого спільного з релігійно-церковною автаркією чи релігійним шовінізмом, на чому часто спекулюють церковні й світські політикани. ... "Національна" зовсім не означає "єдина" для всієї нації й, певна річ, не є аналогом національно-державної релігії, хоча остання й може

формувати національну церкву. Нація, природно, може мати будь-яку іманентно необхідну їй кількість конфесій, які об`єктивно сприяють її збереженню й поступові. Таким чином, національною церквою пропонується вважати церкву будь-якої конфесії, яка функціонує в певний історичний період, опираючись на свою традицію на означеній території, сприяє, набувши етноконфесійної специфіки, поступові етнокультури, самосвідомості й державницького менталітету визначеної нації та має значний рівень поширення серед населення певного регіону” (Здіорук С.І. Особливості взаємозв’язку етнічного та релігійного в Україні. – С. 54). Отже, *на роль національних конфесій можуть претендувати також і всі нетрадиційні релігії, що існують нині в Україні, але за умови, що вони будуть поважати українську культуру і мову, сприяти їхньому збереженню і розвитку, будуть шанобливо ставитися до української національної ідеї і передусім нести її у середовище своїх прихильників* (Колодний А.М. Церква в процесах національного самовизначення українців // Релігія в контексті соціокультурних трансформацій України. – К., 2009. – С. 175-182).

В ідеалі кожна нова релігія, яка з тієї чи іншої причини з`являється в Україні, неодмінно мусить бути прилученою до національної ідеї. Інакше вона буде виконувати в нашому суспільстві ворожі функції, стане виразником чужих національних і релігійних ідей, культур, духовності, традицій тощо. Вона не просто буде випадати з загальнонаціонального контексту державотворення і національного становлення, але, не будучи скріпленою національною ідеєю, буде проголошувати іншу інонаціональну чи антинаціональну ідею і тим виконувати в українському суспільстві антидержавну функцію. Це призведе зрештою не до консолідації суспільних мас, а до їх протистояння, і не лише релігійного, а й політичного. Державі не треба остерігатися нетрадиційних релігій лише тому, що вони прийшли з-за кордону, а використовувати їх для розвитку своєї нації.

Поліконфесійний комплекс плідно функціонує лише в суспільстві, яке міцно тримає за смислові дороговкази гуманістичні почуття справедливості, свободи й ідеали демократії. У такому суспільстві перш за все громадянами поважається їхня національна культура (передусім мова, традиції), а національно-патріотичні почуття його громадян значно перевищують і протидіють будь-яким аморфним абстрактно-національним чи позанаціональним ідеям, бо ж національна культура такого суспільства надійно охороняється національною ідеєю і свідомими щодо неї його представниками. Останні при цьому все ж мають можливість “спілкуватися” без втрат для себе з іншими співіснуючими культурами (в тому числі і національно-релігійними). Іншими словами, *здорове, національно свідоме суспільство ніяк неспроможне йти, як на налигачі, за чужими культурами і релігіями*. Воно, тримаючи за парадигму свою національну ідею, неодмінно переломить будь-яку з них через призму свого національного досвіду, підпорядкувавши їх (чужі культури і релігії) собі на благо. “Така ієрархія суспільних цінностей забезпечує в цивілізованих суспільствах стабільне

існування всіх релігій, націй, окремої особи. За умови досягнення такого рівня цивілізованості, українці зберігають свій етнос і розвивають себе як націю, зберігаючи все багатство релігійного ставлення до світу” (Кирюшко М.І. Поліконфесійність українців і національна культура // Церква і національне відродження. – К., 1993. – С. 286).

6. НОВІТНІ РЕЛІГІЇ У ДЗЕРКАЛІ ВІТЧИЗНЯНИХ МАС-МЕДІА

Що таке новітні релігійні рухи (НРР) за нашими мас-медіа? В науці немає абсолютно однозначної відповіді на це питання, але дефініція дослідника залежить від результатів його розвідок, а тому є більш-менш аргументованою. *У ЗМІ відповідь на питання: чим є і чим не є НРР? – залежить від політичної позиції видання, освіченості журналіста, який про них пише.* Наприклад, газети певного спрямування пропонують відносити до НРР навіть Українську Православну Церкву Київського Патріархату, оскільки її організаційно було створено у 1992 році. Втім, лише лічені газети вживають термін «нові релігії». Абсолютна більшість воліє лякати "сектами" або "деструктивними тоталітарними культами". Термін цей ненауковий, неправовий, образливий і, до того ж, такий, що нічого не пояснює, в Україні легітимізовано. Навіть колишній Президент Л. Кучма у своєму вітанні з нагоди п'ятої річниці Української незалежності заявив, що "ми можемо і повинні забезпечити захист своїх громадян від духовної агресії тоталітарних культів".

Під "культами" і "сектами" в нас часто розуміють і цілком респектабельних баптистів, і п'ятидесятників, і адвентистів, і водночас, скажімо, сатаністів. І якщо православний священик відвідує в'язницю, то баптисти туди обов'язково "нагодилися"; якщо історичні Церкви, роздаючи Різдвяні подарунки, здійснюють цим високу місію милосердницького служіння, то «сектанти», як про це пишуть ЗМІ, все це роблять, в такий спосіб "скуповуючи душі" людей. Нарешті, церковні ієрархи відвідують редакції, а сектанти – "сновигають" по них.

Медіа не схильні до диференційованого підходу до НРР. Усі вони – брехуни, сексуальні збоченці, фінансові шахраї, фанатики. В усіх НРР людину пригнічують і перетворюють на сліпе знаряддя в руках харизматичного лідера; всюди застосовуються вкрай небезпечні сеанси зцілення й вигнання демонів.

Насправді жодне мас-медійне узагальнення не виявиться справедливим, якщо ми прикладатимемо його до всіх без винятку НРР. Чи є серед їхніх лідерів крадії, ошуканці й шукачі "легких грошей"? Очевидно, і навіть напевно, є. Водночас, на тлі нескінченних фінансових скандалів, у які виявляються втягнутими ієрархи й духовенство історичних церков, важко наважитись стверджувати, що економічні афери властиві тільки НРР.

Чи мають місце в НРР сексуальні збочення? Напевно, трапляються. Але, знов-таки, перше ніж стверджувати, що це "фірмова" ознака НРР, варто було б дослідити, скільки збоченців припадає на 1000, скажімо, православних чи католиків і скільки – на 1000 "сектантів". У кожному разі те, що гомосексуальні схильності серед "чорного" духовенства явище непоодиноке, давно вже не становить таємниці. Навіть сеанси зцілення й "вигнання бісів", про які ніколи не забувають згадати газетярі, не є винаходом нових релігій.

Те, над чим затято глузують журналісти – викривачі "сект", практикується і в історичних церквах. Ось репортаж "Молоді України" з православного монастиря на молдовсько-українському кордоні: "Архімандрит підняв угору хрест... і почалося. Молоденька дівчина... раптом із стогоном лягла на підлогу й почала катулятися по ній із такими звуками, наче її хтось душив. З другого боку молода жінка щось шепотіла немов спросоння чи з гарячки і, заплющивши очі, погойдувалася ніби сонна була. Її сусідка ридма ридала, лежачи на брудній, зачовганій десятками ніг підлозі, і корчилась у конвульсіях".

Якщо говорити про спільну рису переважної більшості газетних публікацій з цих питань, то вона, попри строкатість тематики й різницю в журналістській майстерності, все ж таки присутня. Це - невігластво, невігластво войовниче й безсоромне. "Сегодня" пише про "досить високий відсоток психічно хворих" серед мормонів, котрі якраз демонструють як правило дуже добрий стан здоров'я і довшу, ніж в середньому у США, тривалість життя, а газета "Независимость" записує в мормони баптиста Б.Клінтона і т. д. і т. і.

Справжньою «перлиною» газетної підбірки невігласних публікацій журналістів є пасаж "Киевского вестника" про баптистів, які підпорядковані Папі Римському, та число "Независимости" від 10 березня 1995 р., де на другій сторінці безжально викриваються "антилюдські, антидержавні, псевдорелігійні організації", а 14-та повністю присвячена рекламі книги одного з найбільш контраверсійних новорелігійних лідерів, засновника Церкви сайєнтології Л.Р.Хаббарда.

Можна погодитися, що більшість новітніх релігій наділена виразними сектантськими ознаками, звичайно, в тому сенсі, як це розуміє соціологія релігії, а не наші ЗМІ. Вони мають харизматичного лідера, протистоять світові, а то й відкидають його цінності, ступінь залученості членів до участі в житті громади багаторазово перевищує той, що існує в парафіях історичних церков. Сувора дисципліна, гостре відчуття "ми – вони", палкість новонавернених і навіть фанатизм – усе це присутнє. Але все це зовсім не означає, що всі й навіть більшість НРР становлять загрозу суспільству. Варто додати, що члени організацій сектантського типу якраз прагнуть вести більш моральний і навіть бездоганний спосіб життя, ніж "зовнішні". Ще і ще раз варто наголосити: з суспільних позицій феномен НРР майже не піддається узагальненню. Одні рухи конфронтують з суспільством, інші - терплять його присутність як неминуче зло, а треті зовсім непогано з ним взаємодіють. Одні

НРР мають дуже серйозні проблеми із законом, інші підкреслено законослухняні. В одних вільний секс заохочується, в інших – практикується аскеза і приборкання плоті. Подекуди ми зустрічаємо фантастично багатих лідерів, але часом статки проводирів цілком скромні. Нарешті, для когось приєднання до НРР закінчується важкими наслідками в особистому житті й соціальним крахом, а для інших – віднайденням душевної рівноваги і впевненості в собі.

"Промивання мізків" і "зомбування". Як нетрадиційні релігії залучають нових членів? Улюблена тема газетярів –це розповіді про "зомбування" членів НРР. "Запрограмовані" й "позбавлені волі" сектанти мандрують газетними шпальтами з "промитими мізками", накопичуючи сили для вирішального удару по засадах нашої державності. Зрозуміло, що коли журналіст робить такі висновки, то "за ним хтось стоїть".

Серйозні дослідження вже давно довели, що психологічні механізми, які діють у НРР, відомі впродовж тисячоліть, а не змодельовані в лабораторіях КДБ чи ЦРУ. Процес навернення нових членів у новітні релігійні громади не має нічого такого, що не було б описано в підручниках з релігієзнавства і психології. Але медіа вперто пишуть про психотроніку, про якісь загадкові програми, над якими працювали радянські та (або) американські спецслужби. Газети не хочуть вірити психіатрам, які стверджують, що їхня наука не оперує такими категоріями, як "зомбування", й охоче підхоплюють різні нісенітниці про програми контролю над свідомістю і "промивання мізків".

Цікаво, що в той час як вітчизняні й російські прихильники останньої "теорії" вказують на *заокеанське походження подібних психотехнік*, їхні американські колеги вважають, що винахідниками таких методик були більшовики. Вони нібито випробовували їх на усіляких троцкістах-ухильниках під час процесів 1930-х років, а потім передали досвід китайським і північнокорейським комуністам. Причому 78% опитаних уже в наш час в одному з сільських графств на заході США впевнені, що люди приєднуються до НРР завдяки "промиванню мізків". Цю цифру наводить американський дослідник Дж. Річардсон, який всебічно й послідовно викрив неспроможність теорії "промивання мізків".

Але те, що варто сектантам "покласти око" на ту чи іншу особу, і вона беззастережно потрапляє в їхні "тенета» - твердження настільки ж поширене, наскільки й необґрунтоване. Відома британська дослідниця проблем НРР А. Баркер наводить дуже промовисті факти: з 1000 осіб, зацікавленість яких у діяльності Церкви об'єднання Муна була достатньою для участі в багатоденному семінарі в Лондоні 1979 р. (саме тоді муністи досягли найбільшого поширення в Королівстві), близько 90% не відгукнулись на прозелітичні умовляння, 8% протрималися в русі тільки тиждень або трохи більше й лише 4% залишалися в громадах через 2 роки. Члени будь-якого відомого нам НРР, стверджує професор А. Баркер, полишають громади з власної волі навіть через кілька років перебування в них.

Екзотичні теорії спокусливі. Це дуже просто пояснює, чому саме молоді люди стають "сектантами". Водночас, такі теорії відволікають від спроб глибокого осягнення глобальних соціальних, психологічних та інших проблем, які примушують особу приєднуватися до НРР.

Втім, живучості уявлень про "глибоке зомбування", "кодування" як головної причини приєднання до НРР сприяє й дещо з радянської практики. Академік Російської академії наук Є. Александров свідчить, що за часів СРСР у країні існував Центр нетрадиційних технологій при ДКНТ, який займався широкомасштабним таємним шарлатанством. Центр доповідав про фантастичні відкриття (нових сил, нових променів, нових часток тощо) і брався вирішувати всі проблеми деградуючої держави. Він обіцяв що завгодно й вимагав нових асигнувань. "Немає ніякої психотроніки, -заявляє академік. - Немає ніяких мікролептонів, сигінальних, спінорних і лептонних полів. Немає ніяких випромінювачів, здатних контролювати населення. Вони існують тільки в "цілком таємних" пройдисвітських звітах".

За іронією, газета "Известия", яка оприлюднила цю заяву, доклала чимало зусиль, аби "нагнати повітря" в історію про дивовижні надпроекти КДБ, у розробці яких брав нібито участь засновник Великого Білого Братства Юрій Кривоногов.

"Експансія". Хода нетрадиційних релігій в Україні є непереможна і невідворотня, - стверджують наші ЗМІ. Скоро країну буде поділено між протестантами, крішнаїтами і Білим Братством. Щоб довести реальність "протестантської експансії", використовуються статистичні прийоми, яким би позаздрило навіть Центральне статистичне управління СРСР. Саме воно, пригадується, полюбляло порівнювати обсяги виробництва комбайнів у 1980 р. з 1913 р. За такого підходу картина виявляється приголомшливою: впродовж перших десяти років незалежності число православних громад зросло у 2,6 рази, а харизматів більше ніж у 200 разів. Правда, можна рахувати й по-іншому: тоді виявиться, що за цей період харизмати створили ті ж таки 200 з чимось громад, а православні – майже 6,5 тисяч.

Ще показовішою виявляється картина, якщо ми подивимося, хто стоїть за цими громадами. У середньому кожна, наприклад, баптистська громада налічує десь 60 членів; як би сміливо ви не рахували вітчизняних протестантів, як би не округляли їхню кількість, більш як півмільйона у вас не вийде. За опитуваннями, здійсненими Соціс-Геллап, питома вага тих, хто вважає себе православними, майже ніколи не буває нижчою за половину всіх опитаних, а протестантів не перевищує й одного відсотка респондентів.

Можна, щоправда, зауважити, що членство в протестантських громадах далеко не формальне, а більшість православних є "великодніми християнами". Але ж якимось чином зводиться в Україні більше тисячі православних храмів, місяця не минає, щоб не благословлялося відкриття нових монастирів, абітурієнти мають долати конкурс (іноді значний) при вступі до семінарій, а загальне число православних священнослужителів, ченців і черниць та студентів духовних шкіл вже сягає понад 24 тисяч.

Інша річ, що православні не ходять від хати до хати з проповіддю Євангелія, а протестанти і послідовники нових релігій ходять, інколи, справді, занадто настирливо. Але й для православних настанови «Йти і навчити всі народи» ніхто не скасовував. Це правда, що дуже багато закордонних місій і центрів наполегливо обробляють український духовний простір, діють інколи доволі безцеремонно й навіть ображають почуття вірних традиційних церков. Але, по-перше, релігійні альтернативи цілком успішно породжуються вітчизняним грунтом, і те, що НРР є суцільно продуктом імпортним, ще один міф. А по-друге, закордонні місії - це виклик для Церков, а не для держави. Найдосконаліший і найефективніший державний апарат не проповідуватиме благу вість і не вчитиме відрізняти духовні плоди від пустоцвіту.

Особливо цікаво виглядає медійна аналітика причин розквіту новітніх релігій. Його пояснюють водночас і тоталітарним минулим, яке вкоренило відповідний спосіб мислення, і крахом минулого, який спричинився до духовного "вакууму". Посилаються на надмірну опіку суспільством з боку держави й водночас на те, що немає чогось подібного на комсомол, який би займався молоддю. А от про те, що до "сект" давно слід застосувати силу, подеколи згадують майже всі.

Насправді ж поширення новітніх релігій саме у другій половині XX ст. свідчить про кризу наявної соціокультурної парадигми, навіть якби інших ознак цієї кризи й не було. Нові релігії з'являються в усіх країнах. І це дуже показово. Безперестанне таврування "сект" у ЗМІ, зрозуміло, не вирішить цієї проблеми. Єдине, до чого воно може спричинити, це створення другого, "зовнішнього" муру навколо тих НРР, які вже оточили себе "внутрішньою непроникною стіною" та, всупереч міжнародним демократичним нормам релігійного життя, встановлення жорстокішого законодавства й обмежувальних практик щодо неорелігій.

Але якраз ті країни, де намагаються поводитися з "сектантами" більш жорстко, і позначені "сектантським бумом". У цих же країнах доволі часто традиційні церкви відчувають серйозні труднощі і брак довіри з боку потенційних вірних. Якщо реально подивитися на український ландшафт і його віддзеркалення в мас-медіа, то за прикро малим винятком знаходимо тут лише одну пропозицію щодо вирішення проблем, які виникають навколо НРР: чавити й змітати з лиця землі.

Всі наші ЗМІ в той чи інший спосіб прагнуть боротися з "сектами". До цього вони закликають наших законодавців із Верховної Ради. Проте будь-яке посуворішення українського законодавства про свободу совісті за умов, коли "політична доцільність" знову починає заміняти право, матиме непередбачувані наслідки для багатьох дійових осіб конфесійної сцени країни.

І нарешті останнє зауваження на тему "НРР і мас-медіа". НРР - це феномен, до якого не можна підходити з чорно-білими оцінками. Він складний і суперечливий; його витоки - в потребах людської осо-

бистості,самій людській природі. Відповідно члени НРР не безневинні жертви, що потрапили до пастки, і не зажерливі монстри, які ці пастки ставлять. Але поки що зі сторінок ЗМІ вони постають саме такими.

7. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БУТТЯ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТРАДИЦІЙНОСТІ

Проблема, яку ми піддаємо соціологічній рефлексії, тісно пов'язана з практичним втіленням принципів демократії в життя суспільства, конституційно-правовим оформленням цього процесу. Вона є надзвичайно актуальною для України (як і для більшості держав постсоціалістичного простору), де після довгих років тоталітаризму, ідеологічної індоктринації, духовного насилля небувалого розмаху набуло національне, духовно-культурне, в т.ч. і релігійне відродження. Україна стала поліконфесійною державою в повному розумінні цього слова, з широкою плюралістичною структурою віросповідань. Релігійний плюралізм, світоглядна і різнобарвна палітра релігійних новацій стали для нашого соціуму доконаним фактом.

Усе це породило цілу низку складних суспільно значимих проблем. Найбільш гострою серед них є проблема правового буття нетрадиційних форм релігійності в українському соціумі.

Саме це визначило необхідність її теоретичного осмислення і практичного розв’язання.

Держава, яка визнає правомірність і необхідність існування релігійного (як і будь-якого іншого — політичного, світоглядного) плюралізму, як практичного вияву демократії та духовної свободи (свободи совісті, релігії, переконань), і яка сприймає як належне існування розмаїття релігійних парадигм та їх інституалізованих форм вияву, має забезпечити правові основи і гарантії їхнього функціонування, незалежно від їх конфесійної належності, традиційності чи нетрадиційності, форм залежності їх від зарубіжного центру.

З’ясування цих проблем дуже важливе як в теоретичному, так і в практичному контексті. Від цього залежить правове оформлення буття релігії, релігійних організацій у суспільному просторі. Адже тут йдеться про правові засади політики держави щодо релігії та церкви (релігійних організацій) і передусім про правовий статус останніх, про умови та можливості, які забезпечували б їх вільну, повнокровну діяльність, виконання сутнісно притаманних їм функцій та місії.

Держава, проявляючи свою суверенність щодо релігійних, як і політичних чи громадських організацій, які діють на її території, визначає свої позиції щодо їхньої діяльності, законодавчо оформляє систему правовідносин з ними, забезпечує їх правоздатність, правовий статус.

Саме поняття "правовий статус" (від лат. status — стан, положення) *характеризує становище юридичної особи — суб’єкта або ж об'єкта*

правових відносин. У нашому випадку - це релігійні організації, відтак межі їх функціонально-рольових можливостей в правовому полі держави.

В означеному контексті правовий статус релігійних організацій (нерідко узалежнений від їх конфесійного забарвлення) в різних державах був і є відмінним і неоднозначним, диференційованим. Залежно від законодавчо закріплених функцій, ролі, місця, суспільного становища тієї чи іншої релігії, церкви (релігійної організації) визначалася і визначається форма її правового статусу - державна, офіційна, традиційна релігія або церква; така, що має певні пільги, переваги щодо інших, підтримується державою; терпимі або ж навпаки — гнані державою, нетерпимі, обмежені в правах (організації і віруючі); такі, що мають статус маргіналів або ж не є рівноправними суб'єктами державно-церковних відносин.

Таким чином, зміст і структура правового статусу релігії, релігійних організацій та інституцій є визначальними компонентами класифікаційних моделей державно-церковних відносин, які історично склалися в різних країнах світу.

Як сутнісний вираз характеру державно-церковних відносин, становища релігійної організації, передусім як юридичної особи, поняття "правовий статус релігійних організацій" знаходиться у нерозривному зв'язку з поняттями "свобода совісті","свобода релігії", "свобода церкви". Останнє, постаючи як вид суспільної свободи, характеризує право релігійних організацій на автономію, незалежність від держави, їх вільну само визначеність у сфері релігійного життя. Отже, це поняття за своїм змістом фіксує уявлення про ступінь свободи релігійних організацій, про можливості вільного і повноцінного виконання ними своїх функцій, свого основного функціонального призначення — задоволення релігійних потреб віруючих.

Коли ми ведемо мову про правові основи буття нетрадиційної (як і традиційної) релігійності в суспільстві, то маємо перш за все на увазі законодавчо оформлені умови, можливості, гарантії для віруючої людини в здійсненні нею свого права на свободу совісті, свободу релігії як свободу релігійної совісті в її публічному вияві.

Свобода совісті, релігії, переконань розглядається в загальнолюдському аксіологічному контексті як найвища цінність, що лежить в основі інших прав і свобод людини, її гідності та духовного суверенітету. Свобода совісті знаходиться в нерозривному взаємозв'язку зі світоглядними горизонтами буття людини і є важливим елементом життєдіяльності особистості та соціуму. Вона постає не як особливий дар держави, а як природне невідчужуване право кожної людини — право на вільний, завізований власною совістю вибір певних світоглядних цінностей, орієнтирів, в т. ч. і в їх релігійному прочитанні. Таким чином, *свобода совісті виступає як один з атрибутів особистості й характеризує її внутрішню здатність осмислювати, оцінювати різні світоглядні, в т.ч. і релігійні парадигми (в традиційному чи нетрадиційному вияві), вільно, без зовнішнього примусу робити вибір — самовизначатися щодо них, переводити їх ціннісно-смислові*

параметри в площину своїх життєвих установок, а також можливості безперешкодної самореалізації, самоствердження на їх грунті.

Держава не повинна нав'язувати своїм громадянам той чи інший світогляд, прагнути до "встановлення істин віри або ж форм богослужіння силою своїх законів", посилаючись, при цьому, скажімо, на їх традиційність, нерозривну єдність з духовними чи національними традиціями тощо. Кожна людина має право сама визначати свій шлях, способи, форму пізнання істини, розуміння, реалізації сенсу свого буття, свого єднання з Богом. Це — справа її совісті, а сфера совісті — це суто приватна, демократична сфера особистості. Втручання держави в цей простір дуже небезпечне для свободи людини, її прав.

Держава має забезпечити (законодавчо, економічно та політично) умови, які б гарантували вільне самовизначення і самореалізацію особистості в духовній, зокрема в релігійній, сфері, без огляду на традиційність чи нетрадиційність останньої. Різні світоглядні чи релігійні концепції, різне світобачення повинні мати право на буття в суспільній та індивідуальній свідомості.

Зауважимо, що об'єктом юридичних норм, що уможливлюють здійснення права на свободу совісті є саме зовнішній аспект вияву останньої — самореалізація особистості, скажімо, в смислозадаючих координатах її релігійного вибору. Релігійна самореалізація віруючою людини може відбуватися як одноосібно, так і спільно з іншими віруючими, публічно чи приватно.

Отже, одним з принципових положень свободи релігії є можливість для індивіда добровільно об'єднуватися з іншими одновірцями в релігійні спільноти "з метою публічної відправи богослужіння, яке личить, на їх думку, Богу і яке сприяє спасінню їх душ" (Локк Д. Письмо о веротерпимости // Локк Д. Избранные философские произведения. В 2-х т.- Т.2. – М., 1960. – С. 48).

«Свобода релігії» як поняття, має своїм важливим структурним елементом поняття "свобода церкви (релігійної організації)”. Останнє, як уже відзначалось, характеризує юридично оформлене і гарантоване державою право на вільну, безперешкодну діяльність релігійних організацій у межах їх релігійного і суспільного функціонального призначення, організаційних та управлінських потреб. Відтак ідеться про автономність церкви (релігійних організацій) у вирішенні своїх внутрішніх проблем, що стосуються культової і позакультової діяльності, організаційно-структурної побудови, управління, кадрового забезпечення тощо, про ступінь її незалежності від держави, інших суспільно-політичних чинників. Поняття "свобода церкви" в цьому контексті співпадає за багатьма параметрами зі змістом поняття "правовий статус релігійних організацій", що постає як юридичний вираз свободи церкви.

Таким чином, *правовий статус релігійних організацій,практика його реалізації в тій чи іншій державі тісно пов'язаний із сутнісним навантаженням правового статусу віруючих, практичним здійсненням їх*

права на свободу віросповідання, свободу совісті саме на етапі самоактуалізації в координатах свого релігійного самовизначення.

Тому, коли ми ведемо мову про правовий статус, скажімо, неорелігійних організацій, то маємо на увазі не тільки права і обов'язки цих релігійних спільнот, а й права людей, що вибрали нетрадиційну релігійну ціннісно-смислову концепцію як основу свого буття. І цей вибір має поважатися, тому що ця „внутрішня велика праця пошуків, — як слушно наголошується в одному з документів АПостольської Столиці,— не може бути знехтувана ні державою, ні іншими людьми, а право на вільний духовний розвиток особистості не може мати ні винятків, ні перешкод" (Цит. за: АНтонюк З.П. Релігія в суспільстві: можливості взаємного реформування через право відрізнятися, тобто зберігати індивідуальність? // Права людини в Україні — К.-Х., 1995. — Вип.13. — С.17).

Отже, правові засади буття релігійних організацій й віруючої людини знаходяться в нерозривному зв'язку. Порушення, ігнорування прав релігійних спільнот призводить прямо до порушення, дискримінації прав людини. *Ці правові засади, враховуючи наявне в суспільстві розмаїття колективної конфесійно-релігійної ідентифікації і самоідентифікації особисті, мають базуватися на принципі рівності перед законом усіх віросповідань, релігійних культів, рухів, однаковості їх прав і обов'язків, єдиного для всіх правового статусу.*

Ці теоретичні висновки уможливлюють більш продуктивне осягнення не традиційність, сутності практичних аспектів правового буття нетрадиційності, зокрема в Україні.

Українська держава, враховуючи релігійно-плюральну своєрідність, яка склалася в суспільстві, негативні процеси в релігійному середовищі (привнесені, зокрема, феноменом нетрадиційності) в контексті тих демократичних, соціально-політичних перетворень, які відбуваються, прагне: забезпечити повноцінну свободу релігійного буття людини, релігії та церкви, правовий статус останніх; створити сприятливі умови для повноти їх діяльності та релігійної самоактуалізації віруючих; мінімізувати негаразди в релігійному середовищі, понизити поріг міжконфесійної нетерпимості.

Цьому слугують і певні корективи у політиці держави щодо церкви, зміни законодавчих норм, що стосуються сфери правового буття релігії та церкви. Правовий статус релігійних організацій, правовідносини держави і церкви, принципи свободи совісті, релігій і переконань, умови, гарантії їх практичної реалізації знайшли своє відображення в Конституції України, прийнятій на п'ятій сесії ВЕрховної РАди УКраїни 28 червня 1996 року, в Законі "Про свободу совісті та релігійні організації" (1991 рік) і в інших законодавчих актах,що містять норми різних галузей права - адміністративного, цивільного, кримінального.

У цих документах закріплені основні демократичні параметри юридичного забезпечення духовної свободи людини і правового становища релігії і церкви в Україні. Законодавство, що стосується означеної

специфічної сфери буття людини, постає як цілісна система норм і має своїми структурними компонентами загальну і особливу частини.

У загальній частині (а це 3,15,21-26,34,35 статті Конституції України) містяться норми принципово-концептуального значення, які стосуються свободи світогляду й віросповідань (тобто свободи совісті, релігії, церкви). Норми Конституції є засадами законодавчого регулювання державно-церковних відносин, принципами духовної свободи людини та релігійних спільнот. Ці принципи в загальній формі відображають межі можливого, дозволеного і гарантованого Конституцією. Вони знаходять свою подальшу конкретизацію в спеціальних законах, інших нормативних актах, що являють собою особливу частину законодавства щодо свободи релігії та церкви.

В особливій частині законодавства закладені норми, які регулюють окремі, конкретні форми, напрями й специфіку взаємовідносин у предметному полі "держава — людина, релігія, церква (релігійна організація)", визначені права і обов'язки суб'єктів цих правовідносин.

Загальна і особлива складові законодавства співвідносяться як ціле і частина, тісно пов'язані, взаємозумовлені й взаємодіють між собою як підсистеми. Сутність норм особливої частини може бути осягнута лише на базі принципів загальної частини і, навпаки,- зміст норм останньої розкривається через повноту норм особливої частини законодавства.

Наш методологічний відступ дає можливість чіткіше з’ясовувати суть, форми, механізми реалізації норм, принципів правового буття релігійних спільнот, їх адептів в українському суспільстві. *Відзначимо, що законодавство України про свободу совісті та релігійні організації вільне від поділу віросповідань, культів на традиційні чи нетрадиційні. В його основу покладено важливий* принцип егалітарності *всіх без винятку віровизнань, їх інституцій, без огляду на їхню чисельність, час заснування, традиційність чи нетрадиційність*.

Тому, розглядаючи проблему правового буття нетрадиційності, зауважимо, що вона за своїми нормативними параметрами нічим не відрізняється від правового статусу інших конфесійних напрямів, які в релігієзнавстві умовно відносяться до традиційних. Самі терміни традиційні релігії, нетрадиційні, неорелігії в законодавстві відсутні й не несуть юридичного навантаження. Статус неорелігійних організацій, інститутів, як і будь-якої релігійної спільноти якогось іншого віросповідного напряму, базується на єдиних, однакових для всіх конфесій принципах, які зафіксовані в законодавстві про свободу совісті та релігійні організації, а також в статті 35 Конституції України.

По-перше, це відокремлення церкви від держави. Цей принцип є базовим при визначенні свободи совісті, свободи релігії та церкви, основою формування гармонійних державно-церковних відносин, забезпечення повноцінного правового статусу будь-якої релігійної організації. Він засвідчує світськість держави, її нейтральність і безпосередність щодо будь-яких різновидів релігійних і арелігійних напрямів духовного буття. Це

означає, що держава не впроваджує релігійну віру, не підтримує силою закону духу релігійності, "не спонсорує", не фінансує діяльність релігійних організацій, не виявляє свою прихильність до деяких з них, вона не є конфесійно (фактично, відкрито чи приховано) заангажованою, виходячи з певних політичних інтересів.

Такий підхід диктується не тільки і не стільки "множинністю і різновекторною спрямованістю" релігійних уподобань громадян (хоча це й важливий аргумент на користь принципу світськості і нейтральності), не тільки "некомпетентністю держави в питаннях віри", а передусім принциповим засаднично-методологічним підходом до побудови державно-церковних відносин, який забезпечує автономність, незалежність держави від релігійних санкцій і церкви від втручання держави у сферу її компетенції. Відтак церква (релігійна організація), незалежно від її конфесійної належності, здійснює всі форми своєї діяльності на принципах саморегулювання, самокерування і самообмеження. Незалежність – це найважливіша умова свободи церкви.

Суть принципу відокремлення церкви від держави полягає ще й у тому, що остання толерантно ставиться, поважає традиції, канонічні норми, приписи релігійних організацій (якщо вони не загрожують свободі, безпеці й здоров'ю людей), захищає їхні права й законні інтереси. Релігійні організації не виконують функцій державних органів, не втручаються в справи компетенції останніх, не є суб'єктом політичного життя і не надають підтримки тій чи іншій політичній партії.

Релігійні організації (і це також є важливим елементом світськості держави і складовою правового статусу церкви) мають *дотримуватися принципу відокремлення державної школи від церкви* (ст. 35 Конституції України). Це означає,що навчально-виховний процес у державних закладах освіти має бути вільним від втручання релігійних організацій. Релігійна ж освіта та виховання – то справа батьків і релігійних спільнот поза школою. Закон лише вимагає, щоб релігійна освіта проходила в дусі толерантності та поваги до громадян, які не сповідують ніякої релігії, та до віруючих інших віросповідань, щоб не порушувалися права дитини, не ущемлювалася свобода її сумління та інтереси. Означене постає як обов'язок релігійних організацій.

По-друге, це рівність усіх віросповідань, релігійних організацій перед законом, рівність їхніх прав, умов функціонування та обов'язків. Цей принцип постає як дериват принципу відокремлення церкви від держави і знаходить своє часткове заперечення полодення КОнституції про те, що "жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова" (ст.35), а також в ст.36, де записано, що "всі об'єднання громадян рівні перед законом." На змісті цього принципу наголошено також у ст.5 Закону «ПРо свободу совісті та релігійні організації».

Гарантуючи рівність усіх релігійних організацій перед Законом, держава дотримується того принципу, що ніяка церква або релігійне

об'єднання не можуть мати будь-яких переваг, привілеїв або обмежень у своєму правовому становищі щодо інших релігійних організацій.

Українська держава в своєму юридичному вираженні однаковою мірою захищає права на свободу релігії та церкви і гарантує можливість їх реалізації для релігійних організацій будь-якого конфесійного напряму.

Однак законодавчо декларована рівність усіх релігій не означає практичної рівності та можливості впливати на життя суспільства, на рівну увагу до них з боку держави, її органів. Теоретично це можливо, однак на практиці здійснити цей принцип, такий близький до абстракції, дуже важко. Держава цілком свідомо, не порушуючи цього принципу, приділяє більше уваги діяльності багатомільйонних конфесій, зокрема православних і греко-католицької Церков. Вона законодавчо встановлює вихідні дні на період відзначуваних цими конфесіями релігійних свят. З керівництвом цих церков найчастіше зустрічаються керівники держави. І в цьому простежується не якийсь певний привілей для означених конфесій, а врахування насамперед релігійних почуттів і потреб домінуючої частини віруючих. Для України - це більше відсотків від їх загальної кількості.

Однак фактів порушення цього принципу в Україні як з боку державних органів, так і з боку "традиційних" релігійних організацій є ще чимало, особливо на місцевому та регіональному рівнях, коли місцеві органи, протегуючи окремим віросповіданням, надають пільги і водночас втручаються в діяльність, скажімо, протестантських, різних нетрадиційних релігійних спільнот. Водночас, традиційні релігійні організації, відчуваючи таку підтримку, піддаючись спробам політичного впливу, втручаються у навчально-виховний процес у школах, у виховний процес в армійських колективах, проводять заходи, що суперечать світоглядним переконанням значної частини батьків, дітей, солдатів. *Вимоги "моноконфесійності" для України в її традиційно православному контексті в тій чи іншій формі зустрічають певну підтримку як в політичній сфері, так і на рівні окремих державних структур. Цим наноситься шкода принципу рівності всіх конфесій перед законом, принципу відокремлення церкви від держави і ущемлюються певною мірою права релігійних меншин.*

Принцип рівності релігійних організацій перед законом передбачає заборону втручання одних релігійних спільнот у справи й діяльність інших, а також проповідування ворожнечі, нетерпимості до невіруючих і віруючих інших віросповідань у будь-якій формі. Це надзвичайно важливий елемент структури правового статусу релігійних організацій.

Важливим у контексті правового становища будь-якої релігійної спільноти, яка діє на території України, є набуття нею правоздатності юридичної особи. Закон "Про свободу совісті та релігійні організації" у своїх 13 і 14 статтях передбачає, що релігійна організація набуває статусу юридичної особи внаслідок реєстрації нею свого статуту в органах державної влади. З цього моменту вона, як юридична особа, набуває цивільних прав і бере на себе певні зобов'язання перед суспільством і державою

Сам процес реєстрації, як і попереднє повідомлення державних органів про утворення релігійної спільноти, не є обов'язковим. Релігійна організація має передбачені законом можливості для своєї діяльності й без реєстрації. Однак результатом реєстрації є розширення прав і можливостей релігійних організацій. *Реєстрація розширює їхній правовий статус, межі користування правом на свободу релігійної діяльності.* Акт реєстрації статуту релігійної спільноти є, по-суті, визнанням державою її повноцінного правового статусу, основні, концептуальні елементи якого зафіксовані в міжнародних правових актах, зокрема у Підсумковому документі Віденської зустрічі представників держав-учасників НАради з безпеки, співробітництва в ЄВропі (ст.16.4 – 16.11).

Реєструючи релігійну організацію, держава бере на себе певні юридично оформлені зобов'язання щодо неї: визначає, гарантує і захищає її права, інтереси; створює умови для її діяльності як повноправного суб'єкта правових відносин, для її участі у громадському житті, використанні засобів масової інформації; сприяє налагодженню і здійсненню міжнародних контактів та зв'язків, паломництва та здобуттю релігійної освіти за кордоном тощо. Повний перелік основних прав і можливостей релігійних організацій, пов'язаних із свободою їхньої діяльності, з їх правовим статусом закладено в розділі IV закону "ПРО свободу совісті та релігійні організації" (ст.21 – 24). З іншого боку, релігійна організація, набуваючи статусу юридичної особи, бере на себе певні зобов'язання, передбачені Законом (ст.3,5,6). Вона має діяти у відповідності з вимогами законів держави і нести відповідальність за свою діяльність.

На жаль, як показує аналіз, положення про свої обов'язки перед суспільством, державою в контексті вимог закону багатьма релігійними організаціями як традиційного, так і нетрадиційного напрямів до статутів не вносяться. Відсутність реєстрації, а відтак і нормальної правоздатності як юридичної особи, унеможливлює для такої релігійної спільноти набуття власності, здійснення виробничої, видавничої, господарської діяльності тощо. Іншими словами, правовий статус таких релігійних спільнот звужений (самообмежений), як і звужені можливості більш повного користування свободою віросповідання.

Дослідження цієї проблеми показало також, що часто реєстрація, зокрема релігійних спільнот нетрадиційної спрямованості, в окремих областях проходить з порушенням вимог закону. Є чимало фактів необґрунтованої відмови в реєстрації, затягування терміну розгляду документів, безпідставних, не передбачених законом додаткових вимог до документів на реєстрацію. Всі ці порушення – результат відсутності чіткого механізму впровадження в життя ЗАКону "ПРО свободу совісті та релігійні організації", самодіяльної регіональної законотворчості в цій сфері, політичних, конфесійно заангажованих підходів до оцінки діяльності неорелігійних спільнот та своєрідного перестраховування від якихось “деструктивних дій” з

боку нетрадиційних культів. Зауважимо однак, що при цьому більшість з них розглядається часто як тоталітарні, без достатніх на те підстав.

Вагомим структурним елементом правового статусу релігійних організацій є їх право на власність - володіння, користування, розпоряджання майном, яке належить їм на правах власності (ст.18). Це право, *як і право на виробничу і господарську діяльність* спрямовану на покращення умов виконання релігійних (культових і позакультових) функцій, охороняється законом. У цьому аспекті ЗАкон гарантує однакові умови і можливості як для великих, так і для малих релігійних організацій, як для традиційних, так і для нетрадиційних.

Держава, реєструючи релігійну організацію, визнаючи її як суб'єкта правовідносин, *передбачає і певні обмеження в користуванні правом на свободу релігій, свободу релігійної діяльності.* Ці обмеження, як принцип, зафіксовані в Конституції України (ст. 35) і в ЗАконі "ПРо свободу совісті та релігійні організації" (ст. 3). Вони є необхідними для охорони громадського порядку, національної безпеки, здоров'я і моральності населення, захисту прав і свобод інших людей і кореспондуються за своєю суттю з відповідними нормами міжнародних правових актів з цих проблем, зокрема зі ст.18 (3) МІжнародного пакту "ПРо громадянські та політичні права".

Важливим для правового буття релігійних організацій і, зокрема нетрадиційної спрямованості, є положення ЗАкону (ст. 8) про визнання за ними права на підлеглість у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в УКраїні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і на вільну зміну цієї підлеглості. Держава сприяє розширенню зв'язків релігійних організацій із своїми одновірцями, відповідними центрами за кордоном.

Однак варто зауважити, що в УКраїні, як і в багатьох інших державах постсоціалістичного простору нетрадиційна релігійність сприймається на рівні громадської думки неоднозначно, насторожено і значною мірою негативно. А на рівні традиційних, зокрема православних, конфесій, окремих батьків, діти яких стали адептами неорелігійних об'єднань, різко негативно. В релігійних і світських періодичних виданнях, виступах лідерів традиційних церков, в документах спеціальних "науково-практичних конференцій", які присвячені проблемам неорелігій, нетрадиційність розглядається тільки в негативному контексті, як явище, що може серйозно підірвати основи духовності українського народу, зашкодити його моральності, призвести до руйнації традиційних і культурних цінностей, самої особистості. ПОчастішали заклики до заборони діяльності "деструктивних" неорелігійних утворень в УКраїні, "оголошення мораторію на їх реєстрацію" на певний період (10-15 років), проведення на "якісно новій основі" перереєстрації діючих нетрадиційних релігійних організацій. Вносяться пропозиції про встановлення "обмеженого правового статусу" неорелігійних організацій, особливого режиму їх реєстрації і контролю за їхньою діяльністю. Як повідомляє преса, в окремих церковних, політичних і навіть державних структурах такий підхід сприймається з "симпатією і розумінням".

Зрозуміло, що "диму без вогню не буває". В діяльності окремих неорелігійних утворень, особливо на стадії їх становлення і організаційного оформлення було (і нині ще є) немало такого, що не відповідає законам УКраїни, не вписується (безболісно) в духовний, соціокультурний, історично традиційний ціннісний простір українського суспільства. Використання методів жорстокого контролю за життям неофітів, методів маніпулювання їхньою свідомістю, різних "психотехнік", безумовне підкорення волі харизматичних лідерів, залякування, дистанціювання дітей від батьків, розрив з ними - *все це породило негативне ставлення громадськості до нетрадиційної релігійності.*

Активна місіонерська робота неорелігійних утворень розцінюється традиційними конфесіями як "вторгнення на їх канонічну територію" як явний прозелітизм з боку "ловців людських душ" тощо, а звідси нетерпимість до них, ворожість. Ставляться настійні вимоги законодавчого урегулювання цих питань, зміни статусу неорелігійних утворень у контексті тих характеристик, які їм дає ПРавославна Церква та окремі засоби масової інформації. Чи потрібні зміни в ЗАконодавстві про свободу совісті та релігійні організації? Відповідь однозначна: така потреба є. Закони мають адекватно відображати потреби суспільства, процеси, які в них проходять, однак не за рахунок ущемлення прав і свобод людей чи їх спільнот, які вибрали за покликом своєї совісті нетрадиційні релігійні ціннісні орієнтири свого буття. Закони, які нині діють, дають можливість розв'язувати абсолютну більшість проблем, пов'язаних з практичним забезпеченням релігійної свободи, повноцінного статусу релігійних організацій, в т.ч. і неорелігійних спільнот, знімати всі "негаразди", привнесені останніми. Інакше кажучи, в української держави сьогодні достатньо правових важелів, щоб у демократичному, гуманістичному руслі вирішувати всі проблеми, пов'язані з релігійними новаціями.

Окремі закони, особливий правовий статус для неокультів, що обмежують простір їх діяльності й вияву релігійної самобутності, не вирішать проблему, а лише загострять її. Такий підхід постає як прагнення повернути тоталітарні методи впливу на релігійну совість людей.

Проблема в тому, щоб координованими зусиллями державних, громадських організацій, при зацікавленій, неупередженій участі традиційних конфесій (хоча це і виглядає парадоксальним) сприяти адаптації нетрадиційності до соціокультурних умов буття нашого народу, унеможливленню негативних проявів, зняттю напруженості, конфліктності в релігійному середовищі. Збалансована, об'єктивна інформація про неорелігійні утворення, їх доктринальні, культові особливості, принесе користі більше, ніж войовнича позиція, в якій би формі вона не проявлялась. При цьому варто враховувати те, що люди сьогодні самі здатні розібратися в тому, що добре, а що намулене, шкідливе.

Будь-які силові методи, заборони, як показує історичний досвід, принесуть лише шкоду. Варто усвідомити й те, що феномен не традиційності

це не данина моді. Це - явище, яке хоча і має елементи привнесеності в українське духовне середовище, покликане до життя, передусім глибокими трансформаціями суспільно-політичної, соціокультурної сфер буття людей, їх духовними потребами. Неорелігійність є своєрідною відповіддю тій духовній ситуації, що є характерною для нашої епохи.

Варто враховувати і те, що боротьба з нетрадиційністю, в якій би формі вона не проявлялася, зрештою постане як боротьба проти віруючих людей, які сприйняли неорелігійність як власний шлях до істини, як свій шлях до Бога, до свого спасіння. Адже – це вибір їх совісті. І цей вибір, як уже зазначалося, має поважатися.

Проблеми свободи релігій, правового буття будь-якої релігійної спільноти, будь-якого конфесійного напряму є дуже делікатними, чутливими, суспільно-резонансними. Їх розв'язання не може базуватися на девальвованих історією і життям принципах сили, утисків, дискримінації. Успіх лежить на шляху зваженості, професійності, поваги держави, суспільно-політичних формувань, конфесій до вибору совісті людей, їх гідності їхнього розуміння істини, їх права на "специфічний спосіб життя і поведінки" в координатах їх релігійного самовизначення.

8. ФАКТОРИ РЕЛІГІЄВИБОРУ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СВОБОДИ

Знайомство України з новим феноменом сучасного релігійного життя - неорелігіями відбулося десь 15-20 років тому завдяки місіонерській діяльності закордонних релігійних течій і рухів, а також завдяки появі у нас власних модернових неорелігійних утворень. На фоні всеукраїнського релігійного відродження, що настало після довгих років державної боротьби проти релігії і церкви, неорелігії виступили альтернативами традиційним системам світобачення та боговшанування. Серед новітніх релігійних явищ присутні ті, які прийнято вважати новими течіями, а також ті, що є новими лише для України, зокрема буддисти, новоапостольці, мормони, різні харизматичні угрупування тощо.

Наявність неорелігій сучасному релігійному житті України спричинене багатьма факторами зовнішнього та внутрішнього характеру, які, взаємодіючи між собою, визначають певні напрями духовних пошуків особи - вибір неорелігій. За часів комуністичної дійсності вибір релігії, як правило, зводився до обрання традиційно існуючих і офіційно дозволених і розглядався як процес засвоєння релігії, орелігійнення, релігійне навернення, формування релігійності. Тоді фактично був відсутній якийсь вплив релігійного середовища. На момент обрання релігії людина частіше за все не мала ніякого попереднього релігійного досвіду, не була обтяжена ніякими релігійними традиціями. Таке обрання, власне, й не було вибором, оскільки людина не мала можливості пізнати різні релігії, порівняти відмінні релігійні вчення. Така особа була позбавлена можливості набути і пережити

релігійний досвід різних релігійних традицій, використати багатоманітні культові практики тощо. Це поставало скоріше у формі простого прийняття релігії в певній її конфесійній визначеності при неглибокому знанні особливостей останньої і наявності можливості інших релігієвиборів.

Процеси, що відбуваються сьогодні в сфері неорелігійності, мають дещо інший характер. До неорелігій звертаються не тільки особи, що були атеїстами або не мали попередньо ніякої релігійної орієнтації, але й ті, що свідомо змінюють належність до певної релігії. Одним з пояснень зміни релігії постає незадоволення особи попередньою релігією і прагнення віднайти в новій ті елементи істинності, які були відсутні в старій. Але для прихильників нетрадиційних релігій в Україні критицизм на адресу традиційної релігійності не має вирішального значення у виборі нової релігії. Згідно опитування, неохристиян до нових церков привів не негативізм щодо православ'я, яке хоча і не задовольняло їх „небожою, не істинною" поведінкою священнослужителів, а невідповідність православного вчення Біблії, Христовим заповідям. Неоорієнталісти, формуючи свої претензії до традиційних віровчень, зводять їх до недосконалості, застарілості доктрини, „недостатності науково-філософського підходу", „неповноти знань", „негативного ставлення до інших релігій" тощо.

Сучасну людину не влаштовує, в традиційних релігіях насамперед те, що вони все ще залишаються в рамках традиційного культу, беззмінних застарілих богослужінь тощо. Зважаючи на свою освіченість, вона прагне вже до філософського, наукового, а не міфологічного осмислення історії, моралі, структури Всесвіту, людини, сенсу її буття.

Сучасна нетрадиційна релігійність базується не на недоліках традиційних, а на перевагах новоявлених релігій, що виступає головним чинником при релігієвиборі їх. Як засвідчили матеріали соціологічних досліджень, серед прихильників нових релігійних рухів приваблюючими сторонами новообраних релігій виступають, зокрема, універсальність, досконалість й гуманізм буддизму, «переконливість ведичної літератури, особливості способу життя та особисті якості відданних Крішні». Вибір нетрадиційних релігій часто вмотивовувався зовнішніми моментами: сімейними обставинами (наприклад, смерть рідних), життєвими подіями (серед яких є такі об'єктивно незрівнянні, як вбивство людини і прочитання священних книг неорелігій, події в державі і власна карма), засвідчене Слово Боже, Євангельська вість тощо. Велике значення у релігійному самовизначенні особи має зустріч з послідовниками певної віри, вплив проповідників неорелігій, їх вчителів. Але переважаючими у виборі релігії для неовіруючих виявляються все ж внутрішні спонуки. Це – пошук істини, прагнення до самопізнання, самовдосконалення, самовираження, пошук смислу й мети життя, жадоба богопізнання.

Загальний процес вибору релігії, крім чинників, які спонукують вірних обрати саме ці релігії, *доповнюють потреби особи*, які вдовольняються обраною релігією, мірою їх задоволення. Виявлення того, чим є релігія для

віруючого особисто, яка ніша заповнюється обраною релігією, що людина шукала і що знайшла, допомагає нам зрозуміти мотив вибору людини. Так, за нашими спостереженнями, *релігія для неовіруючих зберігає більшість своїх функцій, зокрема регулятивну* (41,6% респондентів відповіли, що релігія для них є зібранням тих моральних настанов, якими вони керуються у житті). Не менш *важливою залишається світоглядна потенція релігії*: понад 50% опитаних підкреслили саме цю роль обраної ними неорелігії. Для членів неохристиянських церков цей показник дещо вищий за середній по всій сукупності відповідей. Релігія все ще формує уявлення про світ (63,9%), про Космос (40,6%), про людину (63,9%) і, зрозуміло, про Бога (69,9%). Достатньо високо оцінена віруючими *психотерапевтична дія релігії (можливість заспокоїти душу і свідомість* – 35,2%). Про задоволення віруючими в релігії *потреб в соціальній діяльності* свідчать відповіді на питання про матеріальну і духовну допомогу стражденним і нужденним: таку допомогу вважають необхідною 37,2% опитаних (серед буддистів – 16,7%, серед сайєнтологів – 23,6%, серед крішнаїтів – 55% опитаних).

Незначною при виборі неорелігій виявилася *трансцендентна функція релігії*. Про можливість через обрані релігії відчути зв'язок з надприродним заявило 44% опитаних: 93 з 133 неохристиян, 24 з 40 крішнаїтів і лише 6 буддистів. На відміну від неохристиян, для 55,6% з яких релігія є надією на спасіння і вічне життя, крішнаїти і буддисти цінують спасінністну роль релігії значно менше – відповідно 25% і 7,1%. *Найбільшу ж вагу нові релігії набувають в очах їх обранців через те що вони сприяють духовному вдосконаленню або відповідають на всі життєві запити.* Так вважають відповідно 63,8% і 61,7% опитаних. Прагнучи додатково з'ясувати значення релігії в своєму особистому житті, *крішнаїти зазначили такі ціннісні характеристики своєї віри*: істинна ціль життя - сам Господь, любов до нього, вічне служіння йому. На думку крішнаїтів, релігія дає можливість „відновити свої стосунки з Богом", є „початком духовного розвитку", якщо в основі цього лежить ідея, „що я не є це тіло". Отже, *потреба у зв'язку з трансцендентним вдосконалюється, ускладнюється, змінює свою структуру.* Людина прагне до активних, рівноправних відносин з Богом.

Для неохристиян самет обрана ними конфесія є найвищою цінністю. Для деякого –це смисл їхнього життя, „як повітря", без якого не можуть жити, все їхнє життя. Для інших – шлях до Бога, гарантія „вічного духовного життя з Богом", вчитель праведного життя і помічник в істинному житті. Релігія одним дає радість, а інший прагне за її допомогою створити сім'ю. Окремі респонденти вказали на різницю між релігією і вірою, обравши, як цінність, саме останню. Використовуючи одну з відповідей, можна сказати, що обрана віра для неохристиян – це „шлях, істина і життя".З уточнень, які дали члени сайєнтологічних груп, відповідаючи на це питання, стає зрозумілим, що для них обрана релігійна течія виконує аналогічну роль: вона сприймається як „шлях, на якому пізнається частина істини", як „праця на спільне благо" тощо.

Як правило, вибір нетрадиційної, нової релігії призводить до докорінних змін у житті більшості віруючих (понад 70% опитаних). Особливо високий показник усвідомлених змін, переважно у самосвідомості послідовників МТСК (87,5%).

З'ясовуючи ступінь толерування свого близького (сім'я) і далекого (сусіди) середовища, віруючі оцінювали ставлення оточення до своєї неорелігійної належності. Суб'єктивне сприйняття ситуації суперечить сформованій громадській думці про нові релігії як один з вирішальних чинників внутрішньосімейних конфліктів і трагедій. Згідно відповідей, доля тих, хто негативно сприймає релігійний вибір родичів, виявилася незначною: 8,1% батьків, 5,4% матерів, 3,4% братів і сестер, 3,7% подружніх пар, 0,7% дітей, 3,7% сусідів, 5,4% друзів, 4,7% співробітників, 3,4% керівництва.

Найбільш колоритними відносини із навколишнім світом виявилися у крішнаїтів. Це й зрозуміло, оскільки їх вибір складніший за вибір неохристиян і пов'язаний з необхідністю подолати супротив традиції, громадської думки, упередженість середовища. Але навіть за таких умов батьки і друзі крішнаїтів, на їхню думку, позитивно сприймають їх релігійні уподобання (відповідно 30% і 50%), нейтрально (відповідно 2,5% і 42,5%). Негативно ставляться до релігійного вибору своїх дітей 17,5% батьків, 7,5% – найближчі родичі. Оточення буддистів виявляється більш спокійним до чиїхось орієнтацій на цю релігію. Найбільш консервативними, на думку респондентів, є батьки: 7,1% з них негативно і близько 40% нейтрально реагують на такий релігієвибір своїх дітей. Водночас, схвалюють вибір лише 28,8% батьків і 40,5% матерів. Складні міжсімейні стосунки і у вірних нових християнських церков: 9,8% батьків і 8,3% матерів не задоволені релігієвибором своїх дітей. Але все-таки переважає, як у буддистів, так і крішнаїтів, позитивна або нейтральна оцінка оточенням вибору неорелігії віруючим.

Така оцінка неовіруючих, ставлення оточення до їх вибору релігії свідчить про низьку конфліктність віруючого із зовнішнім світом, слабке відчуття ним дисгармонії „я – світ", що пов'язано із відсутністю агресивності у прихильників нових релігійних течій, їх високою ступінню толерантності щодо інших релігій і їх послідовників.

Більшість опитаних солідарна у своїх відповідях на запитання про ставлення до множинності релігій і віросповідань. *78,5% респондентів визнають за всіма релігіями рівні права на існування.* Жоден із опитаних крішнаїтів і буддистів не заявив, що він вважає істинною тільки свою релігію. Правда, деякі крішнаїти, з одного боку, обумовили рівноправність усіх релігій („якщо вони слідують Святому Письму", „якщо керуються авторитетними Святими Писаннями", „якщо не несуть зла", „тільки ті, що несуть добро, істину й любов", „якщо вони істинні"), а з другого - спробували рівність прав на існування різноконфесійних спільнот підвести під один знаменник («всі релігії є суть одно – Бог», «це все - гілки дерева знань про Бога». Відповідно до місця, часу, обставин і свідомості людей їм періодично

дається знання про Бога, коли на землі релігійні принципи приходять до занепаду” та ін.). І серед буддистів знайшлися такі, хто, визнаючи рівні права всіх релігій, роблять застереження щодо визнання необхідності війн в ісламі та перевазі „йти одним шляхом”. Істинною вважають тільки свою релігію 12,4% опитаних, серед яких, як правило, неохристияни.

До послідовників інших віросповідань 85,6% опитаних ставляться позитивно, з повагою, 4% – не звертають на них увагу, не замислюються над питанням їх релігійної належності. Лише 3 особи розглядають іншу віру як чужу нашому народові, його традиціям, а один із 298 заявив про негативне своє ставлення до іновірців. Але й при цьому відчувається прагнення опитуваних пояснити свої оцінки, уточнити: кожному своє, кожен обирає релігію за своєю кармою, в залежності від його якостей тощо.

Як бачимо, на індивідуальному рівні процес обрання нової релігії надзвичайно персоніфікований і визначається внутрішніми чинниками й духовними потребами потенційних прихильників нетрадиційних вчень. Зовнішні чинники майже ніяк не фіксуються як детермінанти вибору нової релігії, хоча вони існують, але їхній вплив найчастіше опосередкований.

Нові релігії стали фактом індивідуального життя багатьох громадян України і виступають навіть фактором суспільного розвитку. Але разом з тим неорелігії перетворилися й на проблему українського сьогодення. По-перше, неочікуваними виявилися темпи зростання нових релігійних громад. За п’ять перших років нашої незалежності – 1991-1996 роки – їх приріст лише за офіційними даними склав 500%, а кількість прихильників за ці ж роки зросла з декількох сотень до десятків сотень (близько 50-55 тис.). Але при цьому доля нових релігійних течій і рухів в українському поліконфесійному середовищі залишалася незначною (близько 2,5%), а кількість неовіруючих від загальної кількості населення складала лише 0,1%. По-друге, Україна зіткнулася з неоднорідністю нових релігій, що поставило її перед необхідністю активного знайомства з невідомими досі способами мислення і життя, з іншими культурами, до чого вона була не зовсім готова. По-третє, особливий потяг до нових релігій продемонструвала молодь, яка надала перевагу не власним відроджувальним традиціям, а чужим, часто екзотичним і незрозумілим для неї релігійним явищам. По-четверте, ослабленість історичних церков вдало використали закордонні місії, склавши їм значну конкуренцію. По-п’яте, інформаційне поле України постійно наповнювалося різними повідомленнями про виключно негативний досвід нових течій (сект, культів) за кордоном, чого українське суспільство всіляко прагнуло уникнути. І останнє, шосте, в України була відсутня законодавча база, яка б відповідно регулювала нову сферу державно-церковних відносин, що позначилося на певній розгубленості суспільства, в т.ч. й держави, перед напливом новітніх релігійних явищ, їх місіонерів.

Усе це сприяло тому, що суспільство до неорелігій стало ставитися досить неоднозначно. Ставлення це виявилося надто поляризованим. Воно

хитається від визнання абсолютної свободи для діяльності будь-яких релігійних організацій і до вимог повної заборони всіх нетрадиційних релігій. Відтак на зміну суспільному індиферентизму й розгубленості приходить певна визначеність і громадських організацій, і державних органів, і окремих осіб, але із загальною тенденцією до їх «поправіння», оскільки домінуючим стає певне невдоволення, занепокоєння існуванням нових релігій в Україні.

Характер взаємин між новітніми релігійними рухами та українським суспільством залежить від багатьох суперечливих чинників. *По-перше, в Україні відсутня якась історична традиція таких відносин.* Толерантне ставлення до інаковіруючих притаманне самій природі українців, оскільки на території України здавна проживали люди різних національностей і відповідно різних віросповідань. Але цей неписаний плюралізм не знайшов відповідного закріплення на державному рівні у спеціальних законах чи вердиктах, оскільки Україна була частиною інших етнічних держав, де панували інші етнічні архетипи і форми ставлення до інаковірців. І в Росії, і в Польщі до українців (православних і неправославних), інших народів ставилися як до другосортних. Тому давню традицію природньої толерантності українців, яка нарешті в 1991 році була закріплена законодавчо, необхідно зробити діючою нормою як самого Закону, так і реального життя.

По-друге, завдяки входженню України в світ відбувається її знайомство з різними моделями державно-церковних відносин. З'являється велика спокуса автоматично (у формі простого копіювання) перенести одну з них на український грунт. Проте такі спроби заздалегідь приречені на невдачу, оскільки будь-яка модель - це результат взаємодії як загальних, так і специфічних особливостей національного розвитку кожної країни, що зумовлено історією, ментальністю народу. Жодна із існуючих моделей - ні так звана „американська" чи „європейська" (хоч і тут не існує якоїсь спільної для всіх країн) - не може вповні задовольнити Україну, а тому вона має виробити свою власну модель із врахуванням традицій, специфіки свого розвитку і потреб.

Проблеми формування відносин між НРМ і новою Україною ускладнюються тим, що країна прагне бути цивілізованою державою, яка дотримується основних принципів свободи совісті, а тому має враховувати міжнародну реакцію на свої закони, практичні дії в сфері релігійного життя. *Національні інтереси завжди є пріоритетними для тієї чи іншої країни. Але якщо вони суперечать міжнародним правовим нормам, то необхідно прагнути якнайкраще узгодити їх із загальними тенденціями розвитку світового співтовариства, утверджуючи своє реноме як цивілізованих людей.* Зрозуміло, що тут існує більше проблем, ніж шляхів їх розв»язання. Але досвід Росії із сприйняттям нового Закону має бути для України застережливим уроком.

Сьогодні діяльність НРТ в Україні регулюється Конституцією (1996) України (ст.35) та Законом (1991) «Про свободу совісті та релігійні організації», які є правовим фундаментом для повноцінного здійснення свободи совісті, для існування будь-якої релігії, церкви або переконань. У Законах України відсутній поділ релігій на традиційні і нетрадиційні, на історичні і нові. По відношенню до громад нових релігій не використовується якийсь специфічний термін. Всі неорелігії покриваються поняттям «релігійні організації», що є абсолютно справедливою і демократичною нормою. *За нині діючим Законом правовий статус неорелігій ідентичний правовому статусу будь-якої релігійної організації і базується на двох визначальних принципах: відокремлення церкви від держави і рівність усіх релігій перед законом. Жодній із існуючих в Україні релігій не надається якихось переваг, не визначаються пріоритетні релігії* . Проголошено, що всі релігії, віросповідання та релігійні організації є рівними перед законом (ст. 5). Законодавство України не передбачає обмежень якихось релігій, що ґрунтуються на таких ознаках, як давність існування тієї чи іншої конфесії, традиційність (відповідність культурним традиціям нації), чисельність релігійної організації, її внесок до розвитку культури тощо. Обмеження стосуються лише тих випадків, коли релігійна активність вступає у протиріччя з діючим законодавством і приносить шкоду фізичному або психічному здоров'ю громадян. Такі ідеальні закони мали б створити ідеальні умови для функціонування неорелігій в Україні. Але реальність інша.

В Україні існує і негативістська позиція суспільства щодо нових релігій. Вона виявляється зокрема в однобічному інформуванні ЗМІ населення про якусь шкідливість сект і культів, у появі антикультових рухів і поширенні їх діяльності, у неоднозначній політиці держави, особливо місцевих її органів, щодо неорелігій. На рівні Президента України, Ради Міністрів, Верховної Ради наявна декларація прихильності країни до міжнародних норм з прав людини та її основних свобод, до зафіксованого в Конституції України права на свободу світогляду і віросповідання.

Але державні органи влади на місцях часто порушують міжнародне та українське право, поділяючи всі релігійні організації на традиційні і нетрадиційні, надаючи переваги першим, обмежуючи, а то й навіть забороняючи діяльність останніх. Так, зокрема, в 1997 році адміністрація Києва - столиці України, де в останні роки зареєстровано 300 нових протестантських громад, заборонила здавати зали в оренду протестантам і неорелігійним спільнотам, які, зрозуміло, відчувають брак молитовних будинків. Директори місцевих кінотеатрів та клубів вимушені були розірвати угоди з ними. Інший приклад: за поданням обласних управлінь у справах релігій відмовлено у в'їзді представникам багатьох релігійних організацій та закордонним місіонерам. Так, на Буковині серед заборонених „тоталітарних сект, які завдають шкоди психіці людини" (так сказано в офіційному документі влади), значаться громади Шрі-Чінмоя, Махаріші,

мормонів, Білого Братства. Є випадки заборони місіонерської діяльності американцям в Рівненській області. Відсутність в Україні чіткої державної політики щодо нових релігій і церков, недієвість Закону про свободу совісті (відсутність механізму його реалізації), свавілля місцевих владних структур, що не дотримуються існуючого законодавства, штовхає окремі релігійні громади на порушення законів, зумовлює непорозуміння з місцевими органами влади, які ще часто зволікають з їх реєстрацією, дозволом на будівництво ними своїх культових споруд тощо.

Зловживання з боку державних органів у релігійній сфері ставлять питання про необхідність і допустимість втручання держави у справи церков. Взагалі постає питання: а чи потрібна реєстрація релігійних громад, державний контроль за їх діяльністю, втручання у внутрішні справи церков, спеціальне законодавство, яке регламентує функціонування НРМ в Україні тощо?

В Україні офіційна легалізація якоїсь релігійної общини відбувається в результаті реєстрації її статуту в державних органах влади, в результаті чого громада набуває статусу юридичної особи. Багатьма західними експертами із проблем свободи совісті та релігій вимога реєстрації (ст. 13) релігійних спільнот не як бажаність, а як необхідність (для отримання статусу юридичної особи) кваліфікується як дискримінаційний захід. Для Америки і Західної Європи такий порядок утвердження релігійної громади як правомочної особи є невідомим, оскільки там реєстрація релігії не є обов'язковою, на відміну, скажімо, від країн Центральної і Східної Європи (крім Польщі і Словакії), де реєстрація визнана необхідною і обов'язковою.

Правда, релігійні організації можуть діяти й поза реєстрацією, тобто не будучи юридичною особою, але в такому разі вони не можуть мати власності, здійснювати виробничу і видавничу діяльність, тобто отримують обмежений правовий статус. До речі, більшість НРТ так і функціонують. Навіть підрахунковий підхід до офіційної статистики Держкомнацрелігій засвідчує, що у нас поза реєстрацією діє щороку більше 30 різних неогромад. Оскільки статистика їх не фіксує, то вони ніби є і ніби їх немає. Щоб не створювати враження власної бездіяльності, Держком релігій з 2004 року у своїй статистиці перестав інформувати про появу і діяльність невеликих спільнот неорелігій, об'єднуючи їх рубриками неохристиянські, неоорієнталістські, неоязичницькі релігійні об'єднання. До того ж, у Законі (ст.8) чітко зазначено: повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов'язковим. Щоб зняти двозначності в існуванні таких громад, планується зобов'язати релігійні організації хоча би повідомляти про себе органам влади.

Бажання повного контролю над ситуацією через фактичне втручання до релігійних справ з боку держави ініціює зміни в законодавстві, які вже неодноразово робилися у бік посилення жорсткості законодавчої регламентації щодо появи і діяльності неорелігійних спільнот. Декілька поправок було внесено до Закону у 1993 році. Вони дещо ускладнили

функціонування НРТ, зокрема обмеження діяльності прибулого закордонного місіонера лише стінами приміщення громади, яка його запросила, приїзд у країну місіонерів різних спільнот лише за запрошеннями діючих в Україні конфесій. Зараз готується цілий ряд нових поправок до Закону, які суттєво обмежать права нових течій. Про це свідчать як самі поправки, так і їх обґрунтування. Запропоновані зміни до ст.8 Закону позбавляють релігійну громаду права вибору: існувати як юридична особа, існувати як соціальна структура чи існувати як спільнота прихильників якогось вчення, не повідомляючи про це державу. Треба створити такі умови для неорелігійних громад, щоб вони самі були зацікавлені набути права юридичної особи і прагнути до реєстрації, щоб це надавало їм певних пільг, а не додавало зайвих клопотів і втягувало в бюрократичну тяганину. Тому, які б не приводилися аргументи на користь зміни (що нібито це повідомлення не посягає на свободу релігійної діяльності і потрібне лише для реалізації прав членів громад, що діють без реєстрації статутів, на альтернативну службу; що через такі повідомлення держава нібито офіційно визнає такі громади діючими та ін.), відхід від нині діючої норми закону про необов'язковість повідомлення і реєстрації знаменує втручання держави у внутрішнє життя релігійної організації, що суперечить самому ж Закону про відокремлення церкви від держави. Тож потрібно не тільки відокремлювати церкву від останньої, а й державу від церкви.

Поправки і доповнення до діючого Закону про свободу совісті необхідні, але основним мотивом для них має стати не запобігання чи відвернення якогось згубного впливу і загроз т. зв. „тоталітарних сект", а конструктивність у розв'язанні міжконфесійних конфліктів, у створенні найкращих умов для духовного відродження, свободи розгортання релігійної діяльності. Заборонами і обмеженнями появу нових релігій в Україні не спинити. Треба дати свободу і навчитися нею користуватися, а не обмежувати її. Бо Закони творяться не під ситуацію. *Загнавши неорелігії у підпілля, спробуй їх вивчити, соціалізувати, адаптувати до наявного соціального контексту, десектанізувати.* У такій ситуації функція держави щодо НРТ має обмежитися контрольованим спостереженням, під яким розуміється більш-менш повна поінформованість як держави, так і суспільства в цілому про новітні процеси в релігійній сфері, здатність і готовність вести діалог з НРТ з питань їх соціалізації, упередження небажаних соціально негативних наслідків тощо. І при цьому обов'язковим є врахування включеності України до світових релігійних процесів, закономірності і незворотності появи нових релігій, історичних традицій поліконфесійності і толерантності в нашій країні, домінування в ній християнства, необхідності відродження національних церков і релігій, підняття духовності українського народу, врахування міжнародного досвіду в забезпеченні свободи совісті.

9. ТЕНДЕНЦІЇ НЕОРЕЛІГІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

За останні 15-20 років релігійна ситуація в Україні суттєво змінилася. В українському релігійному просторі, поруч із відродженими традиційними релігіями (православ'ям, греко-католицтвом, римо-католицтвом, протестантизмом, іудаїзмом та ісламом), з'явилися нові релігійні течії і рухи, які викликали, крім вже існуючих внутрішньоправославних конфліктів, православно-католицьких та православно-протестантських суперечок, складні додаткові зовнішні проблеми.

Сьогодні по-різному можна оцінювати новітні релігійні процеси в Україні, але *очевидно, що поява і поширення неорелігій в нашій країні спричинені не винятково, як ще кажуть, "ідеологічною агресією із Заходу, направленою проти етнічної та духовної монолітності українців, проти фізичного і психічного здоров'я нації"*. Та частина суспільства, яка налаштована явно негативно щодо новітніх релігій, мала б урахувати, що наявність нових релігійних течій в Україні - це не примха якогось авторитарного лідера чи експеримент іноземних і ворожих спецслужб. Багаторічна ізоляція України в соціалістичний період перервала її входження до світового релігійного контексту, який підпорядковується не внутрішньо-українським, а загальносвітовим тенденціям, що не підвладні указам Президента або постановам Верховної Ради України. Відтак "заборони" об'єктивних процесів, до яких подеколи вдаються наші владні структури, виглядають некоректними. Використання будь-яких силових методів щодо НРТ призведе тільки до спротиву незадоволених, підвищення напруги в релігійній ситуації в Україні, можливо, й до небезпечних зіткнень на цьому ґрунті.

Появу нових релігійних феноменів не варто сприймати як особливість лише нашого часу. Всім релігіям в усі століття притаманні зміни застарілих догм релігійних вчень, обрядів і сформованого способу життя новими формами релігійного вшанування, які виступають, власне, єдиним шляхом розвитку релігійної сфери. *Сучасні НРТ – це не ухил історії, а закономірне явище, яке детерміноване багатьма факторами.*

Серед найбільш глобальних причин сучасних релігійних трансформацій взаємовпливи різних культурних світів і, як результат, усвідомлення людством своєї спільності і своєї розірваності за релігійною ознакою, бажання подолати останню, об'єднавши всі релігії в одну. *Активне релігієтворення спричинене загальною орієнтаційною кризою європоцентричної цивілізації, що спонукає до спроб синтезу західної та східної релігійних традицій, інтенсифікує релігійні експерименти взагалі. В умовах духовної кризи люди шукають якісь загальнозначимі цінності і знаходять їх у певних релігіях, що формує думку про існування спільної першорелігії, що з часом була втрачена.* Все це виводить сучасну релігійну свідомість за рамки якоїсь однієї конфесії, робить її універсальною,

синкретичною. *Цьому ж сприяє трансформація світоглядних парадигм, зумовлених науково-технічною революцією XX століття та особливостями індустріального й урбанізованого суспільства, коли руйнуються тісні міжособистісні відносини, насамперед сімейні, коли розриваються наявні ще в недавньому минулому зв'язки поколінь, що веде до втрати громадською думкою ролі важелю контролю за характером релігійності особи.* Велике значення для появи нетрадиційної релігійності має зростання ролі особи в усіх сферах суспільного життя, загальна демократизація суспільства й утвердження в ньому особи в широкій гамі її прав, що відображається і в її світоглядних орієнтаціях, і в змісті релігійного осягнення дійсності.

На практиці це призводить до кризи традиційних церков і традиційної релігійності, які не завжди відповідають релігійним потребам сучасного віруючого. Утверджується авторитаризм багатьох харизматичних лідерів новітніх рухів. Зростає відкритість і толерантність до послідовників інших релігій та релігійно-філософських вчень. Віруючі починають орієнтуватися на спільний містичний досвід у спілкуванні з Богом.

Крім таких загальних змін в релігійному житті світу, яких зазнала й Україна, *появу тут новітніх рухів треба пов'язати із суто українською ситуацією.* Відзначимо насамперед соціально-економічну та політичну нестабільність українського суспільства, що постійно провокує появу почуття невпевненості, соціальної і духовної незахищеності. Свідомість українців характеризує певна невизначеність, навіть індиферентизм, які утворилися внаслідок краху комуністичної ідеології, діалектико-матеріалістичних поглядів на довкілля або ж відсепарованості значної кількості населення від автохтонної духовної традиції. В умовах девальвації системи цінностей тоталітарного режиму, зокрема декретованого світоглядного монізму, духовний та ідеологічний вакуум довгий час нічим не заповнювався. Духовна денаціоналізація в умовах соціалістичного буття значного масиву населення України призвела до втрати відчуття національної традиції, рідної батьківської віри, потреби збереження зв'язків між поколіннями через духовну традицію. Крім того, в комуністичні часи відбулася втрата традиційними церквами свого авторитету в очах народу, оскільки вони були елементом офіційного політичного істеблішменту. В результаті цілеспрямованої атеїзації суспільства суттєво похитнулося значення релігії і церкви взагалі.

Успіх у поширенні неорелігійних течій можна пов'язати і з тим, що *українці на диво духовно незахищені від зовнішніх ідейних впливів.* Цим скористалися новітні рухи, які відгукнулися на щоденні потреби особи, задовольняли її бажання безпосереднього пізнання західного світу, оволодіння фахом, навчання мовам тощо. В умовах, коли історичні церкви не вміють вести місіонерську роботу, будь-яка спроба, нехай навіть випадкова, провести ознайомлення із новим вченням, завжди мала

позитивний ефект для певної релігійної місії чи проповідника. Воно проходить, як правило, за таким сценарієм: зустріч з місіонером конкретної особи; опісля знайомство особи з богословською літературою певної конфесії; участь у релігійних зборах; одержання благодійної допомоги від певної конфесії і прагнення пізнати зміст її віровчення. Відтак активність зарубіжних місій і окремих проповідників, реальна дієва допомога матеріально і духовно нужденним сприяє утвердженню в Україні альтернативних релігій.

Крім зовнішніх причин поширення неорухів, є внутрішні, що визначають напрям пошуків людиною духовно-ціннісних орієнтирів. Але більшість з прихильників новітніх течій шукає в неорелігіях можливість духовного вдосконалення, задоволення своїх інтелектуальних та пізнавальних потреб, пов'язаних з істинними уявленнями про Бога, світ, людину, її внутрішнє життя. Неорелігії, на визнання самих адептів цих рухів, дають їм можливість відчути свій зв'язок з трансцендентним, включитися в соціально корисну і духовно означену діяльність, зняти напругу у своїх відносинах зі світом, іншими людьми тощо.

Аналіз причин та умов виникнення неорелігій в Україні значно полегшує розуміння сутності цього явища як у світовому, так і в національному чи регіональному масштабах. Кількісна та якісна оцінка новітніх релігійних явищ, тих закономірностей, що характеризують їх поширення і функціонування в Україні як посттоталітарному суспільстві, доповнить наші уявлення про новітні тенденції в релігійному житті.

Неорелігійні течії і рухи, що нині існують в Україні, є дуже неоднорідними за своїм походженням, характером та формами релігійної організації й діяльності. Але всі вони тому й вважаються "новими", що з'явилися на українських теренах зовсім недавно, переважно наприкінці 80-х – початку 90-х рр. минулого століття.

В українському поліконфесійному середовищі доля нових релігійних течій і рухів нині порівняно незначна. Їх біля 1,9 тис. з понад 34 тисяч релігійних організацій всієї країни. За даними Держкомнац релігій станом на 1 січня 2009 року в Україні офіційно діяло 1734 неохристиянських релігійних організацій (серед них 635 належать Церкві Повного Євангелія, 178 – Українській Християнській Євангельській Церкві, 118 – Церкві Христа, 59 - новоапостольські організації, 55 організацій Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів). В Україні офіційно діє 155 організаціяй неоорієнталістського спрямування (серед них крішнаїтських – 46, буддистських – 56), 121 громада рідновірських течій. Серед загальної кількості діючих релігійних організацій всіх конфесій в Україні (34465) організації новітніх рухів складають понад 5,8 відсотків.

Проте абсолютні та офіційні кількісні показники не відтворюють всієї повноти процесу появи і поширення нових релігійних течій в Україні. Треба мати на увазі, що є певна кількість релігійних громад, яка діє поза реєстрацією чи через відмову державних органів визнати їх право на

існування, чи через небажання самої неогромади декларувати свою наявність. І все ж таки, використовуючи лише офіційну статистику, подивимось на динаміку змін, що відбулися в прирості кількості релігійних громад взагалі і порівняймо їх з динамікою зростання новітніх течій.

Якщо 1989 рік визнати роком релігійного буму в Україні, коли була зареєстрована державними органами рекордна кількість громад, то в наступні два роки спостерігається спад приросту релігійних організацій. У 1992-1993 рр. відмічаємо їх певну стабілізацію з подальшим (в останні 7 років) дуже незначним приростом - 2-5% щорічно. Такі загальні закономірності в зростанні всієї кількості релігійних організацій в Україні не відносяться до новітніх рухів, приріст серед яких лише з 1991 по 2000 рр. склав у середньому 500 відсотків. Так, наприклад, РУНВірівські громади зросли в 16 разів (з 3 громад у 1991 р. до 52 у 2008 р.). Орієнталістські угрупування за цей же період зросли приблизно на 720% (з 21 організації до 155). Цікаві процеси відбувалися і в неохристиянському середовищі. Найбільшого приросту зазнали саме нові для України спільноти. Так, Церква Повного Євангелія з 1991 по 2009 рр. зросла з 3 громад до 635. Неіснуюча в Україні до 1992 року Новоапостольська Церква зараз має 59 громад. Взагалі відбулося значне зростання релігійних громад всіх об’єднань харизматичного напрямку. Їх – 1466. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів за останні 5 років збільшилася з 2 громад до 55.

Є специфічні закономірності і в географії поширення нових течій. Вони проявляються в регіоналізації тих чи інших релігій, їх локалізації по відповідних районах різних областей України. Розподіл нових течій за регіонами кардинально відрізняється від поширення традиційних конфесій. Захід, найрелігійніший район України, де розміщено більше третини всіх релігійних громад, найменше відчуває на собі вплив новітніх рухів. Південні та Східні області України, місто Київ нині є регіонами найінтенсивнішого поширення нових течій. Найбільша кількість неорелігійних організацій діє в Донецькій (360) та Запорізькій (122) областях, місті Києві (139), які значно поступаються західним областям за загальною кількістю релігійних громад. Водночас, у Львівській області серед 2913 релігійних організацій тільки 38 відносяться до неорелігійних утворень, в Івано-Франківській з 1336 - 13, в Тернопільській з 1719 - 11, у Хмельницькій з 1764 – 38, у Житомирській з 1337 - 45. Основна мережа релігійних неорухів знаходиться на Сході і Півдні України й продовжує зростати тут переважно за рахунок цих в минулому затеїзованих регіонів. Можна сказати, що поширення новітніх течій носить не всеукраїнський, а регіональний характер.

Неорелігії з’явилися *в містах,* переважно центральних і південно-східних областей України, де вони сьогодні в основному й поширені. Зруйнована внаслідок урбанізації традиційна релігійність, як і взагалі

традиційний уклад життя, механізм впливу громадської думки виявилися найкращим грунтом для поширення нових релігій. Показово, що у Львівській області, де проживає близько 3 млн. громадян України, зареєстровано 2913 релігійних громад, а на Донеччині, яка за населенням далеко перевищує Львівщину, лише 1590. Отже, новітня релігійність, з'явившись як міський феномен, зберігає цю характеристику й понині.

Відзначаючи надто мізерну частку нових релігійних рухів України серед офіційно зареєстрованих державою релігійних організацій, водночас не варто применшувати роль цих об'єднань в духовному житті країни. Завдяки їхньому існуванню українське релігійне життя урізноманітнюється. Сьогодні в Україні зареєстровано вже 67, а реально діє більше 120 різних релігійних течій. Порівнюючи ці дані з 1989 роком, коли їх було зареєстровано лише 9, відзначимо, що зростання кількості релігійних течій свідчить про плюралізацію суспільної свідомості, релігійного світобачення зокрема. Це зрештою сприяє демократизації держави, привчає українців до толерантного співжиття з іновірцями. Разом з тим немає підстав і перебільшувати значення нових релігійних течій для духовного розвитку України, хоча нові релігії активно займаються релігійною просвітою, в прямому сенсі цього слова несуть Слово Боже до людей, привертають увагу простих людей до проблем духовного життя, стимулюють їх вивчати релігійну літературу, особливо Біблію.

Явно переоцінюють можливості впливу нових течій на релігійне життя України ті, хто вбачає в них основну загрозу традиційним релігіям, духовному здоров'ю народу, релігійному зростанню і відродженню країни. На жаль, основна маса українців залишається все ж поза конфесіями, ставиться до релігії індиферентно, незважаючи на проповідницькі та організаційні зусилля як традиційних церков, так і нових течій. І це при тому, що кількість місій в Україні за 1991-2008 роки збільшилася в 17 разів (з 20 до 340), а чисельність священнослужителів у релігійних організаціях зросла з 9773 в 1992 році до 29892 осіб в 2008 р., тобто в 3 рази.

Постає питання, чи зростання кількості релігійних громад і релігійних течій призвело до збільшення кількості віруючих або прихильників певних вчень, до росту релігійності в суспільстві?

Офіційна статистика України не має даних про кількість віруючих, що належать до якоїсь певної конфесії. Тому при визначенні кількості неовіруючих варто спиратися на специфіку структури неорелігійних організацій. На відміну від традиційних церков, де відсутня реєстрація членів громад і тому їх рамки кількісно розмиті, новітні релігійні організації утворюються, особливо серед неохристиян, шляхом об'єднання вірних в певній (найбільш оптимальній для успішного функціонування громади) кількості, як правило, до 100 осіб. Якщо громада переростає визначену чисельність, від неї вибруньковується нова. Виходячи з цього, неохристиян в Україні нараховується десь 45-50 тис. осіб. Дещо інші підходи у визначенні кількості віруючих існують для новітніх

нехристиянських громад, для яких квота в 100 осіб не є обов'язковою. Реально вона значно менша. Тому за нашими приблизними підрахунками (з урахуванням оцінок своєї чисельності самими адептами східних та інших нетрадиційних релігій), скажімо, крішнаїтів та буддистів в Україні нараховується близько 3 тис. осіб. Разом з так званими "симпатиками", які цікавляться східними релігіями, хоч і не є їх палкими послідовниками, чисельність неоорієнталістів сягає 10 тисяч. Дещо більше 1000 осіб з усього населення виступають активними прихильниками язичництва. Кількість послідовників інших неорелігійних та різних позавіросповідних течій (шрічінмоївців, ошовців, махарішівців, теософів, реріхівців, білих братчиків та ін.) складає близько 4 тис. осіб. Загалом, кількість прихильників нових релігійних течій і рухів, на нашу думку, наближається до 75-80 тис. осіб. Відтак у загальній кількості населення країни з кількістю трохи більше 46 млн. осіб, вони становлять 0,17%. Якщо порівняти Україну хоча б з Італією, де, за даними італійського журналу "Проспектів нель Мондо", в одному Римі 250 тис. людей втягнуті в діяльність нових релігійних рухів (Агенція Релігійної Інформації. – 1997, 9 травня), то кількість українських неовіруючих зовсім незначна.

Аналізуючи приведені дані, ми зіштовхуємося з певним протиріччям. З одного боку, присутнє швидке збільшення кількості неорелігійних громад, деяке зростання чисельності їх членів, а з другого - повільність орелігійнення суспільства. Така подвійність пояснюється тим, що після тривалого періоду так званої безрелігійності значна частина людей, отримавши дозвіл відкрито вірити в Бога, звернулася до звичних релігій - християнства, іудаїзму, ісламу. Загалом по Україні за роки її незалежності кількість віруючих (за їх власною самоідентифікацією) зросла 7-10 до 74-75 відсотків (Див.: Паращевін Максим. Релігія та релігійність в Україні. – К., 2009. – С.13-14).

Треба врахувати, що сучасний неовіруючий відрізняється від традиційного віруючого. Соціологічні дослідження, проведені Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ в 1994-1998 роках (матеріали їх – в архіві Відділення), дозволяють окреслити соціально-демографічний портрет носіїв новітньої релігійності. У нових течіях більше половини їх членів (51%) становлять молоді люди віком від 20 до 29 років, значною мірою присутня і середня вікова група (від 30 до 49 років) - 38,2%. Як бачимо, переважна більшість членів новітніх громад у віковому сенсі є соціально найактивнішою частиною українського населення. Саме цей віковий прошарок суспільства працює, створює матеріальні та духовні цінності, а відтак тісно контактує із соціумом. Зрозуміло, що саме такі люди мають чималий вплив на оточуючих своїм життєвим досвідом, який в разі його позитивності є прикладом для наслідування і гарантом правильності обраного духовного шляху. Серед тих, хто не ввійшов до "молодих" (10%), знайдемо представників різних вікових категорій. Усе це дає підставу вважати появу нетрадиційної релігійності переважно молодіжним явищем.

Але з часом, у процесі свого утвердження та функціонування в Україні, вік новітніх рухів може й змінитися в бік їх "постарішання" як за рахунок подорослішання піонерів течії, так і за рахунок включення до рухів старших за віком людей, переважно батьків нинішніх неофітів.

Основне середовище, де виникають неорелігії, і переважний склад неогромад – інтелектуалізовані верстви населення. Вони є мозковим центром будь-якої неорелігійної організації, навколо якого групуються інші послідовники течії. Рівень освіченості неовіруючих достатньо високий. Серед них людей з вищою та незакінченою вищою освітою є 54,1%. Найвищий відсоток тих, хто має вищу і незакінчену вищу освіту, спостерігаємо у багаї - 82%. Скажімо, серед буддистів такий рівень освіти мають 52,4% опитаних. Зрозуміло, що лише високоосвічені люди здатні привнести в суспільство нові ідеї, утвердити нові погляди.

Неовіруючі займають відносно привілейоване місце в соціумі, виконуючи функції ідеологів, проповідників, духовників, оскільки серед них багато представників інтелігенції (педагоги, науковці, лікарі, художники, інженери та ін.) та студентів, які становлять відповідно 29,2% і 21,5% від числа усіх опитаних. Найменшим - новітніх рухах є прошарок робітників, службовців, працівників сільського господарства.

Інтелігентський дух новітніх релігійних течій має як свої позитивні, так і негативні наслідки. Будучи найбільш освіченою, культурною частиною суспільства, інтелігенція є найменш релігійною та оцерковленою. Власне, це й призводить до того, що будь-яке запропоноване вчення сприймається як остання істина, як відкриття, яке робиться в дуже щирих і тотально відданих формах. Але нездатність до критичного мислення, невміння відрізнити зерно від полови, нездатність пропустити нове вчення через призму своєї традиції, свого світогляду часто призводить до світоглядної всеїдності, нерозбірливості, конфесійної розмитості прихильників новітніх течій, до їх дрейфування від однієї громади чи навіть течії до іншої.

Результати проведених Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ соціологічних досліджень *спростували існуючу думку про домінування серед послідовників неорухів росіян.* Вважалося, що українці із притаманною їм природною релігійністю, яку вони не втратили, а лише своєрідно заховали навіть у комуністичні часи, на момент масової появи неорелігій конфесійно вже визначилися. Внаслідок часового збігу національного і релігійного відродження українці, на думку дослідників, мали б обрати національно орієнтовані, а відтак традиційні церкви. Але виявилося, що у складі нетрадиційних громад їх половина, росіяни становлять лише третину.

Певний відсоток опитаних взагалі не дав відповідь на питання про національну належність, продемонструвавши цим неістотність етнічного фактору в системі їхніх цінностей. Більшість українців (крім неоязичників), що стали членами нових течій, не володіють українською

мовою (відповіді в україномовних анкетах подаються переважно російською мовою), ніяк не ідентифікують себе із українським етносом, виступають проти існування в Україні національних і державних церков, акцент роблять на загальнолюдських цінностях релігійних вчень, у більшості своїй не приймають ідею необхідності онаціональнення культової діяльності, видання богослужбової і богословської літератури обов'язково українською мовою тощо.

Як з'ясувалося в результаті соціологічного дослідження, *нові релігійні рухи виявилися більш привабливими для жінок, ніж для чоловіків*. Їх серед прихильників нових течій нараховується 62 відсотки.

Безперечно, новий віруючий формує нове розуміння Бога, бачить нетрадиційні шляхи зв'язку з ним, практикує вже модернові обряди і переживає незвичайні психологічні стани. Твориться новий тип віруючого, нова релігійність. *Український неофіт відрізняється від свого зарубіжного побратима тим, що останній приходив до неорелігій внаслідок переосмислення офіційних церковних доктрин і релігійної символіки, їх раціоналізації або ж поступового розмивання системи догматичних релігійних норм. В Україні неорелігійні рухи поповнювалися переважно за рахунок невіруючих, а іноді й колишніх атеїстів, тобто тих, хто не мав попереднього релігійного досвіду.* Зрозуміло, що це суттєво впливає і на характер релігійної організації, в якій вирішальна роль надається лідеру при одночасному збереженні демократичних форм управління громадою.

Найхарактернішим для українських неорелігійних течій є те, що поява більшості з них, як вже було сказано, збіглася в часі з крахом тоталітарного комуністичного режиму. Поодинокі прихильники нетрадиційних релігій існували і до "горбачовської революції", але вони не реєструвалися відповідними державними органами, оскільки не визнавалися їх права на існування. Відомо, що більшість послідовників неорелігій, в порушення Закону про свободу совісті, в радянські часи переслідувалися. На відміну від Західних країн, де новітні релігійні явища постали певною альтернативою існуючим традиційним релігіям, на наших теренах вони виникали як рухи протесту, і не стільки спочатку як протесту релігійного, скільки загальносвітоглядного та ідеологічного проти комунізму як теорії та практики. Тому ці рухи носили дисидентське забарвлення. Тільки з часом вони перетворювалися з рухів *проти* на рухи *за*. Відбувалася позитивізація змісту їхньої діяльності та настроїв. В цілому ж неорухи запропонували конструктивні, хоч і специфічні, шляхи подолання кризових станів людини, сім'ї, суспільства.

Новітні рухи, з якими познайомилася Україна в останні роки, не є наслідком внутрішнього розвитку українських релігій, модернізації традиційних церков. Вони (майже всі) експортовані в Україну, бо є результатом діяльності проповідників та місіонерів з інших країн. Навіть нео релігії вітчизняного походження (наприклад, Велике Біле Братство) виникають як результат синтезу різних течій, містичних культів,

езотеричних вчень, які в момент виникнення абсолютно не спираються на вітчизняну релігійну традицію. Незважаючи на це, багато з нових релігій прижилося в Україні, віднайшли тут своїх прихильників та послідовників. Спершу особливо популярними були східні рухи та течії "Нового віку", оскільки вони виступали явною альтернативою традиційній релігійності. Однак з часом українські неовіруючі повертаються в русло звичних та зрозумілих символів, насамперед в християнство, хоч і в модерновому його прочитанні, переважно харизматичному.

Упродовж недовгої, але вже історії, більшість неорухів пройшли в своєму розвитку певні стадії, на кожній з яких розв'язувалися чітко поставлені завдання. Спочатку прибулі з-за кордону місіонери (піонери) створювали невеличкі осередки послідовників, які потім, завдяки інтенсивній пропаганді, зростали кількісно. Водночас, відбувалося виховання та освіта українських проповідників і лідерів, розширювалася сфера діяльності місіонерів (від євангелізації населення до матеріальної допомоги парафіянами тощо).

Нинішній етап у релігійному житті неорухів характеризується доланням недоліків перших років існування ("дитячих хвороб росту"), врахуванням досвіду діяльності своєї та інших неогромад. Поступово неорелігійні організації відмовляються від відреченості й несприйняття світу, від критиканства на його адресу. Вони, як правило, нині вже зацікавлені у своєму включенні в соціум. Соціалізація нових рухів відбувається через благодійницьку діяльність, просвітництво, видання і поширення релігійної літератури, пропаганду істин свого вчення в засобах масової інформації, через факт визнання їх державою, зокрема реєстрацію в органах влади, через бажання налагодити стосунки з традиційними церквами тощо. Нові течії все частіше прагнуть якнайповніше включитися в різні сфери суспільного життя.

Нові течії вимушені, якщо вони хочуть мати успіх серед населення, *адаптовуватися до конкретних умов свого функціонування*. Так, у перші роки для нових громад гострою була мовна проблема. Оскільки майже всі неорухи прийшли в Україну з іншомовних, переважно англомовних країн або ж через західних посередників, то мовою богослужби, організаційної діяльності була, як правило, англійська мова (з перекладом частіше на російську, ніж українську), незрозуміла для більшості їх українських неофітів. На відміну від Заходу, де нетрадиційні релігії були мовно адаптовані, Україна мала здолати цей мовний бар'єр, що сповільнило процес утвердження тут новітніх релігійних явищ. Зрештою, це призвело до того, що в неорелігійних громадах, з одного боку, побільшало людей, які розуміють англійську, а з другого - самі неорелігійні організації почали видавати віроповчальну літературу, вести проповіді рідною українцям мовою. Так, крішнаїти вже мають україномовне видання творів Свамі Прабхупади, великого формату півторитисячносторінкове видання "Шрі Чайтанья-Чарі-Тамріту". Церква Ісуса Христи Святих останніх днів

видрукувала український переклад "Книги Мормона", інші свої віросповідні твори. Подібний процес спостерігається нині і серед деяких інших неорелігійних течій. Потребу в необхідній літературі громади задовольняли за рахунок російськомовних видань, але їх наявність і спрощувала, і ускладнювала адаптацію новітніх релігій в Україні. З огляду на сучасну мовну ситуацію, українські віруючі прекрасно розуміють проповіді, книжки, релігійну періодику російською. Але новітній рух, що має богослужбову і богословську літературу українською мовою, в свідомості людей набирає (нехай лише зовні) ознак не чужої течії, до якої зростає довіра населення.

У площині адаптаційних процесів для новітніх течій лежить і проблема врахування ними історичного, культурного та національного контексту в своїй місіонерській діяльності. Незнання місіонерами релігійної історії України та її сучасної релігійної конфігурації, особливостей релігійної духовності народу, серед якого вони проповідують свої вчення, лише шкодить новим рухам, їх утвердженню в Україні. В інтересах самих релігійних громад важливим є враховування наслідків діяльності екстремістських угруповань, недопущення припливу до них людей випадкових, психічно хворих, прагматичних, по суті безрелігійних, щоб уникнути в майбутньому проявів релігійного фанатизму, екстремізму, зменшити зовнішню конфліктність і внутрішні протиріччя. Найбільш далекоглядні нові течії спираються на традицію, а відтак й отримують додатковий аргумент в поширенні своєї віри.

З часом новітні рухи позбуваються молодіжного екстремізму, притаманного їм в перші роки існування. Поступово, входячи в нормальне русло релігійного життя, нові громади стають більш традиційними, перетворюються на потужні організації з розвинутою інфраструктурою, зі значним штатом функціонерів, чітким розподілом сфер діяльності як всередині громади, так і поза нею. Зрозуміло, що утворення таких інституалізованих громад веде до партикуляризації, корпоратизації суспільства за релігійною чи конфесійною ознакою. Але поява нових організацій означає, що відбувається професіоналізація релігійної сфери. Якщо на початку діяльність неорелігійних об'єднань характеризувалася деяким примітивізмом, дилетантизмом в управлінні, то поступово зростає і освіченість, і досвід як конфесійних керівників, так і кожного з віруючих.

На сьогодні більшість неорелігійних громад вже організаційно оформилися, уточнили віросповідні положення, зміцнили свої позиції в соціумі, серед людей. Отже, в цілому відбулася стабілізація як кількості неорелігійних громад та представлених в Україні різних релігійних течій, так і прихильників або членів цих громад. Найбільш організаційно стабільними нині є деякі харизматичні спільноти, зокрема Церкви «Посольства Божого» і «Перемоги», Церкви Повного Євангелія, а також спільноти Української Християнської Євангельської Церкви, Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, новоапостольців, кришнаїтів. Вони вже

увійшли в русло нормального функціонування як релігійні організації. Але ще залишилися й такі релігійні течії, які організаційно не є цілісними. Їм доведеться ще стати власне релігійними організаціями. Зазначені тенденції свідчать про недовершеність духовних пошуків українців, про недоформованість релігійно інституалізаційних процесів в Україні. Крім того, є підстави для думки, що з часом активізується власне українське релігієтворення. Першим прикладом цього постало Велике Біле Братство. Бажано, правда, щоб цей процес відбувався не в таких екстремістських формах, як він почався у білобратчиків.

Розглянута панорама нетрадиційної релігійності й проведений аналіз останньої дає можливість спрогнозувати деякі явища і процеси в цьому середовищі на найближчу перспективу. Тенденція до розширення кордонів поліконфесійності на релігійній карті України має незворотній характер. Існуюча палітра новітньої релігійності збережеться, а, можливо, навіть і дещо збільшиться. Протягом ближчих років релігійний інноваційний процес (релігієтворення) буде продовжуватися, проте з різною мірою інтенсивності. Повільно, але зростатиме кількість нетрадиційних релігійних громад як за рахунок появи і поширення нових течій, так і за рахунок об’єднання або дроблення вже існуючих. При всьому цьому християнська домінанта в Україні збережеться.

Гадаємо, що в наступні роки розгортання нових течій буде проходити в дещо складніших умовах, ніж в попередні роки. На перших порах ні суспільство, ні державні органи, ні громадська думка не були настроєні проти нових течій. Тепер суспільство більш обізнане (хоч і однобічно) лише з негативною оцінкою неорелігій. Тому відчуватиметься супротив поширенню новітніх течій з боку державних, церковних та частини громадських структур. На зміну їх індиферентизму щодо нових релігій приходитиме негативізм. Він все більше виявлятиметься і в ЗМІ. Суспільство у своєму ставленні до нетрадиційної релігійності в цілому "правіє". Все частіше держава стає на шлях деяких (часто прихованих) заборон діяльності новітніх течій, чим порушує і законодавство, і демократичні права громадян. У Верховній Раді з’явилось депутатське об’єднання "На підтримку канонічних і традиційних конфесій України" із завданням відстоювати інтереси канонічних конфесій, до складу яких, зрозуміло, не входять нові релігії (Агенція Релігійної Інформації. – 1997. – № 8). Показовим є й те, що на *місцевих рівнях* за поданням обласних управлінь у справах релігій мали місце без належного правового обгрунтування відмови у в’їзді представникам багатьох релігійних організацій та закордонним місіонерам.

Як бачимо, не просто складаються відносини неорелігійних громад з державою. Причому ці тенденції збережуться й надалі, якщо не закон, а особистісне емоційне (подобається-не подобається) і політико-прагматичне (вигідно-невигідно) відношення державного чиновника буде визначати долю тієї чи іншої релігійної громади. Відсутність в Україні

чіткої державної політики щодо нових релігій і церков, сваволля місцевих владних структур, що не дотримуються існуючого законодавства, штовхає окремі релігійні громади на порушення законів, зумовлює їх непорозуміння з місцевими органами влади, які ще часто зволікають з їх реєстрацією, дозволом на будівництво ними своїх культових споруд тощо.

Українське суспільство має підстави для незадоволення діяльністю тих релігійних течій, які не враховують історичної релігійної традиції українців, у непритаманній українській ментальності силовій формі нав'язують те чи інше вчення, вважають цінності своєї конфесії далеко вищими (а то й єдинодопустимими) за традиційно українські, безпардонно й примітивно проводять місіонерську роботу, не поважають українську мову тощо. Ясно, що і у нових течій до нашого суспільства є багато претензій. Серед тих, з якими найчастіше приходиться зустрічатися неовіруючим в Україні, слід назвати певну ворожість й упередженість людей щодо НРТ, невиконання державою конституційних і законодавчих норм про свободу совісті, необґрунтовані обмеження з боку держави пропаганди неотечіями своїх релігійних знань тощо. Втім, хочеться сподіватися, що означені протиріччя будуть подолані і не стільки шляхом заборон, протестів, протистоянь, скільки через діалог, спільну працю над розв'язанням різноманітних, насамперед міжконфесійних і міжрелігійних проблем в Україні.

Розділ 3

РЕЛІГІЙНЕ МІСІОНЕРСТВО І НОВІ РЕЛІГІЇ

1. ПРОЗЕЛІТИЗМ І НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ

Первісно слово "прозеліт" відповідало своєму етимологічному значенню. Похідне від грецького "приходити", воно вказувало на кожного, хто переходить з однієї землі до іншої, з однієї віри до другої. В Євангелії цим словом названо новонавернених до іудаїзму з поган, зокрема якогось Миколу з Антіохії у Діях святих апостолів (6:5). Але навіть тоді, коли християнство робило перші кроки, слово "прозелітизм" стало набувати якогось неприємного присмаку. Є в ньому щось таке, що вказує на примус, неадекватність зусиль, докладених для зміни особою своєї віри, нещирість наміру, яка робила новонавернених лицемірами. Ісус звинувачує книжників і фарисеїв, які обходять море й землю, щоб придбати нововірця, і роблять його сином геєни - удвоє гіршим від вас (Мт 23:15). Так ще в новозавітні часи виникає розуміння того, що апостольська місія Церкви не повинна здійснюватися будь-яким коштом, що до справи здобуття нових душ християни повинні підходити із врахуванням також і інших заповідей свого Вчителя.

Прозелітизм і місія. Поза тим, історія християнства — це значною мірою історія навернення до нього дедалі більшого числа народів. Навряд чи при цьому варто оскаржувати очевидну річ — релігійний вибір дуже й дуже великої кількості народів не був ані усвідомленим, ані добровільним. Він часто був результатом колонізації, війн та державно-політичної експансії. Іншими словами, історія християнства в обох Америках, Азії, Африці і навіть у Європі — це не в останню чергу й історія прозелітизму. Світові потуги, які намагались закріпити свій вплив у різних куточках планети водночас з військовим і фінансовим тиском змінювали релігійний ландшафт підкорених територій. Упродовж століть місіонерське просування імперій було, по суті справи, прозелітичним. Воно скеровувалося на здобуття дедалі більшого числа нових регіонів і навернення корінних народів у християнство. Певною мірою ми маємо це і в наш час, коли католицька і протестантські церкви прагнуть розширити свою присутність в Африці та Азії. Ситуація почала змінюватися в XX столітті. Успіхи або, навпаки, провали місіонерських зусиль вже перестали бути пов'язані з колишньою невідворотністю з місцем країни у світовій політиці, економіці й культурі; місія перестала бути справою національної держави. Так, починаючи з кінця XIX ст. кількість місіонерів, яких посилала "за моря», державна Англіканська церква, що була одним із непорушних стовпів Британської імперії, починає поступатися за

кількістю місіонерів іншим церквам, що вирушали з Альбіону поширювати добру вість (у 1890 р. вони співвідносилися як 1:1,2 на користь останніх, у 1905 р. – як 1:2,23, в 1980 р. — як 1:4,5, а нині – й того більше). Подібна ж ситуація спостерігається й у Сполучених Штатах. Церкви, з якими пов'язувалися американські цінності, сповідники яких надалі формували еліту країни, тепер втрачають провідні позиції у закордонному місіонерстві. У 1854 р. співвідношення традиційних і відносно нових американських деномінацій серед персоналу закордонних місій становило 15:1. У 1925 р. воно вперше стало рівним, а 1985 р. було 1 :14,2 на користь нетрадиційних. Нині це співвідношення наблизилося вже до 1:20. Місіонерське мислення поступово відокремлюється від імперського, хоча відбувається це не лінійно. Боротьба за "американські інтереси" на Кубі, в Пуерто-Ріко, на Філіпінах супроводжується величезною активністю протестантських місіонерів у цих країнах, які прагнуть принести сюди не лише Євангеліє, а й американський спосіб життя.

Нове розуміння місії формується в боротьбі із застиглими уявленнями про світ, місце в ньому християнина, співвідношення християнських і нехристиянських культур. Стає зрозумілим, що дуже часто апріорна зверхність християн стосовно носіїв інших релігій не має під собою підстав. Вододілом у перегляді місійної теорії вважається доповідь, написана 1932 р. під керівництвом гарвардського філософа В. Хокінга. У ній стверджувалось, що християни, які покликані до євангелізації, де б то не було, не повинні більше наполягати на релігійній та культурній винятковості й не можуть скеровувати власні зусилля на руйнацію нехристиянських релігій. Доповідь тоді сильно критикували: опоненти зауважили, що вона підриває унікальність християнської віри. Поза сумнівом і тепер, через понад сім десятків років, дуже багато християн не можуть погодитись з її висновками. Це була, власне, нова місіологія, яка грунтувалася на повазі не просто до сповідників інших релігій, а й до самих цих релігій. Власне, ця доповідь підкреслила боротьбу двох поглядів на євангелізацію народів, які в різні часи вже присвятили себе Христові. Одна з них полягає в тому. що євангелізацію повинні здійснювати ті церкви, які свого часу хрестили той чи інший народ. Друга обстоює євангелізацію в будь-який спосіб, навіть коштом зміни культурного обличчя й національної ідентичності.

Перехоплювання душ. Отже, місія дотепер була головно й передовсім нарощуванням територій і народів. Покійний папа Іван Павло II виокремлював п'ять місійних "проривів" в історії Церкви: зустріч Євангелія з еллінським світом і виведення його з тісного єрусалимського кола; євангелізація слов'ян; євангелізація Америки; місіонерська хвиля на Схід XVI ст.; євангелізація Африки, яка привела до формування тубільної церкви (якщо в 1990 р. питома вага католиків в Африці становила 0,8% населення, то нині – близько 15%). Але ситуація змінюється. Якщо ще 150 років тому місіонери говорили про навернення, 50 років тому — вже про співчуття, то зараз — про співпрацю. Місіонерство назагал втрачає месіанський вимір,

фанатизм і зневагу до об'єкта місії. Водночас, народи, які не можуть вважати себе такими, що знаходяться в авангарді науково-технічного прогресу, зовсім не бачать себе культурно та релігійно відсталими, дуже послідовно відстоюють свою ідентичність і навіть розглядають своє минуле з нової перспективи. Так, у преамбулі Конституції Папуа Нової Гвінеї є такі слова: "Ми, народ Папуа Нової Гвінеї... обіцяємо зберегти й передати тим, хто прийде після нас, наші благородні традиції та християнські принципи, які тепер стали нашими".

Зміни в розумінні місії дали можливість коректніше підійти й до визначення прозелітизму. „Католицький Енциклопедичний Словник" (1943 р.) визначає термін "прозелітизм" як дію, спрямовану на навернення особи, але навернення, що здійснюється недобросовісними методами. Однак тут же постає питання, які методи можна вважати такими? Де закінчується місія й починається прозелітизм? У цьому сенсі досить плідною була праця Спільної робочої групи Всесвітньої Ради Церков та Римо-Католицької Церкви, яка підготувала документ "Виклик прозелітизму й заклик до спільного свідчення" (1995 р.). У ньому стверджується, що прозелітизм суперечить екуменічним зусиллям церков. Він спрямований на те, щоб примусити особу змінити свою належність до певної церкви і передбачає ряд методів. Насамперед, це несправедлива й образлива критика віровчення та практики іншої (інших) церкви, яка з часом перетворюється на відверте висміювання. Це також порівняння двох християнських церков, при якому досягнення однієї з них всіляко підносяться, а проблеми і слабкості іншої – гіпертрофуються. Беззастережно засуджуються фізичне насильство, моральний примус, психологічний тиск, так само як і використання рекламних технік у мас-медіа, що здатні тиснути на свідомість читачів або глядачів. *Методами, які є, сказати б, прозелітичними, вважається використання політичної, соціальної або економічної влади з метою надбання "нових душ" для тієї чи іншої церкви.* Не чесно, до того ж, пропонувати (прямо або приховано) освіту, медичну допомогу, матеріальні ресурси тощо в обмін на перенавернення. Документ засуджує й намагання використати з цією метою людські потреби, хвороби, необізнаність і недостатню освіту.

Що пропонується зробити? Члени Спільної групи вважають, що необхідно створити такі програми християнського навчання, які б краще готували членів церкви до сприйняття власної релігійної традиції, а також екуменічні програми, здатні прищепити повагу до інших християнських церков. Далі, вважають автори документа, варто відмовитись від упередженості у висвітленні діяльності інших церков, відкинути все те, що здатне увічнити взаємні страхи й підозри, слід намагатися зрозуміти історію з точки зору інших церков, а в необхідних випадках — закликати до примирення, взаємного прощення й оздоровлення пам'яті. Треба, сказано в документі, спільно вивчати природу християнської дияконії, щоб характеристики християнського служіння були доступними й прозорими.

Йдеться також про допомогу в розумінні людьми феномену сект і нових релігійних рухів та пасторальну й водночас сильну відповідь релігійним практикам, які не узгоджуються з принципами релігійної свободи.

Звичайно, документ більшою мірою ставить питання, ніж відповідає на нього. Власне, самі автори його визнають те, що християни не лише по-різному розуміють місіологію, а й мають відмінні погляди на євангелізацію, на те, що таке Церква та членство в ній. Православні ієрархи неодноразово підкреслювали, що вони вважають членами своїх церков не лише тих, хто свого часу був у них хрещений, хай навіть потім він і не мав жодного зв'язку з церквою, а й тих, хто своїм походженням пов'язаний з православною традицією. Природно, що таке тлумачення належності до церкви автоматично дозволяє розцінювати будь-які місійні акції серед болгар, росіян чи румун прозелітизмом. Зрештою, визначення, наприклад, Російською Православною Церквою всього колишнього СРСР (та й СНД) як власної "канонічної території" знімає саму можливість дискусії з приводу прозелітизму: все, що роблять на цій території католики й протестанти, для православних є прозелітизмом.

Правовий вимір. Відтак у правовому сенсі "вловити" прозелітизм не легше, ніж навіть в еклезіологічному. Визнання права висловлювати свої релігійні погляди, одержувати інформацію, приймати будь-яку релігію і змінювати її робить прозелітизм неправовою категорією. Точніше, у законодавствах різних країн є величезна кількість всіляких законів, указів, юридичних положень, які обмежують (прямо або опосередковано) можливість кардинального, конфесійного перенавернення. У деяких країнах це нерівні умови для релігійних інституцій, що позбавляє деякі з них можливості поповнювати свої лави за рахунок іновірців і невіруючих. В інших країнах — головно ісламських — прозелітизм прямо заборонено. З-поміж християнських країн, де заборонено прозелітизм, найбільш відомою є Греція. Згідно з Конституцією 1975 р. прозелітизм у цій країні заборонено. Ще наприкінці 1930-х років було роз'яснено, що "під терміном "прозелітизм" треба розуміти, зокрема, прямі або опосередковані спроби накинути релігійні погляди особі інших релігійних вірувань з метою підірвати її релігійні переконання, так само як і будь-яким примусом чи загрозою примусу або неправдивими засобами, або скориставшись з недосвідченості особи, її довірливості, потреб, низького інтелекту чи наївності". Не будемо розмірковувати щодо того, наскільки "гумовим" є таке визначення. Звернімо увагу на інше: ніде тут не підкреслюється, що прозелітизм — це дії, скеровані на перенаверення православного в якусь іншу віру. Але дуже важко собі уявити, що це положення може бути застосоване проти держави, яка вважає себе православною і вже тому опосередковано впливає на релігійні орієнтації громадян, або проти православних ієрархів, які часто й виразно критикують інших християн.

Отже, будь-який закон, спрямований проти прозелітизму, зрештою працює проти релігійних меншин і захищає не особу, а релігію більшості.

Теоретично можна припустити, що якесь релігійне угруповання насильно заманює до себе особу і примушує виконувати обряди, відвідувати богослужіння, сплачувати внески тощо. Але в такому разі мало б застосовуватись не законодавство про свободу совісті, а карний кодекс.

На завершення поставимо питання: а як вирішуються питання із прозелітизмом у нас, в Україні? Відразу відзначимо, що прозелітизм процвітає. І не завдяки зусиллями закордонних місіонерів. (До речі. скільки саме їх працює в Україні, сказати важко). Джерела, зокрема авторитетний “East-West Church and Ministry Report”, наводять різні цифри. Назагал, можна говорити про чотирьохзначне число і приблизно десять-п’ятнадцять найбільш активних релігійних організацій, які з’явилися в Центрально-Східній Європі наприкінці 1980-х — на початку 90-х рр. м. ст. Але не вони примушують говорити про прозелітизм як про реальну загрозу. Вона - загроза, вкорінена у тій релігійній ситуації, що склалася в Україні і за якої “перекрадення душ” не лише не вважається чимось негідним, а навпаки — справою “честі й геройства”. *По-справжньому убезпечують від прозелітизму не правоохоронні органи, навіть не досконале законодавство, а взаємоповага між церквами, визнання важливості й самоцінності того, хто простує до Бога хай не твоїм, але все одно гідним шляхом.* Тоді можна не тільки оголошувати “місійний мораторій”, який передбачає, що церква, яка колись хрестила народ, зможе знову повернути його до Христа. Тоді можна говорити і про спільні євангелізаційні заходи, і про співпрацю зі школою, яка є ключовою ланкою для місії і яку не підняти поодинці, про військо, про соціальні заклади тощо. Для цього зовсім не обов’язково зливатися організаційно й повсякчасно апелювати до властей. Але обов’язковим при цьому є усвідомлення власної відповідальності за цей світ.

2. РЕЛІГІЙНЕ МІСІОНЕРСТВО В ОЦІНКАХ ТРАДИЦІЙНИХ КОНФЕСІЙ

Місіонерська діяльність є різновидом позакультової релігійної діяльності. Тією чи іншою мірою вона притаманна всім релігіям. Визнаючи свою віру єдино істинною, представники кожної з конфесій або церков намагаються навернути до неї всіх, хто знаходиться поза їх релігійною традицією. Вершини своєї досконалості місіонерство досягло саме в нинішньому християнстві, переважно в його католицькій і протестантських гілках. Надто розвинутою є система його в Церкві Ісуса Христа Святих останніх днів, Товаристві свідків Єгови.

Загалом зародження ж місіонерства пов'язане з ім’ям Ісуса Христа. Саме він сказав своїм учням: "То ж ідіть і навчіть всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа" (Мт 28: 19). Долаючи вавилонське різномовне розсіяння народів, Ісус посилає своїх учнів-апостолів у різні країни проповідувати своє вчення. Відтак, поширення християнської віри як

доручення Ісуса Христа є неодмінним обов'язком кожного, хто знаходиться в цій релігійній традиції.

Певно що, враховуючи саме цей факт, міжнародні правові документи, схвалені Генеральною Асамблеєю ООН, закріпили за кожною людиною право не лише на будь-яку релігію згідно свого вільного вибору, а й право одержувати й поширювати релігійну інформацію та ідеї незалежно від державних кордонів, будь-якими засобами і в формах їх вираження за своїм вибором. Будь-яке обмеження цих прав є явним порушенням основних принципів свободи совісті.

Проте, як засвідчує практика, це право вступає в суперечність з рядом інших положень, які закріплені в цих же документах, а саме:

– правом на захист етнічної самобутності, яка відтворюється і в релігійній формі, а носіями її є зокрема традиційні національні церкви;
– правом батьків визначати спосіб життя своїх дітей у рамках своїх сімей, у відповідності зі своєю релігією і переконаннями;
– правом держави обмежувати таку релігійну діяльність, яка призводить до порушення громадського спокою, основних прав інших людей, зокрема права батьків на одержання з настанням старості допомоги від своїх дітей;
– правом кожної людини на вільне користування своєю рідною мовою у всіх сферах своєї життєдіяльності в рамках своєї держави;
– правом держави на відвернення такої релігійної діяльності, яка служить засобом іноземного втручання у її внутрішні справи і пов'язана з розпалюванням ненависті між народами і державами.

В кожній країні з часом складається своя, відносно стала конфесійна структура, з'являються традиційні релігії, утворюються традиційні національні церкви, формується своя релігійна традиція. Остання, як правило, виявляється в появі відносно усталеної релігійної мережі, конфесійна картина якої повторюється з року в рік, навіть через століття.

Для українських традиційних церков нині настав період випробування їх своїм власним життям. Чому власним? Тому, що в демократичному суспільстві, яке утверджується в Україні після краху соціалістичної системи, відбувається повне відокремлення церкви від держави. *Традиційне православ'я в своїй діяльності вже не може покладати надії на те, що держава, як це було не лише в часи царату, а й в роки соціалізму, захистить його канонічний простір.* Підпис України стоїть під тими міжнародними правовими документами, які гарантують як внутрішнє, так і зовнішнє місіонерство.

Православним церквам в Україні взагалі треба рахуватися з реаліями сьогодення, вчитися жити за умов свободи віросповідань і не сподіватися на те, що в майбутньому їх захищатиме традиційність чи державна підтримка. Православні храми відкриті для відвідування вірними. Той факт, що вони не приваблюють неофітів і що богослужіння в них часто проходить при

незначній кількості парафіян сам по собі мав би стурбувати православні церкви і поставити питання: чому?

Якщо національні православні церкви України практично виключені з місіонерської діяльності і ще плекають надію на захисну дію щодо них фактору традиційності, а то й якихось можливих державницьких актів (як це має місце в сусідній Росії), то надто активно діє Греко-Католицька Церква - традиційна для України. Вона за роки свого легального функціонування не тільки відновила, а й перевищила свою довоєнну мережу і структуру (в 2007 році церква вже нараховує 3530 парафій), стала відкривати свої парафії не лише в східних областях України, а й в місцях компактного поселення своїх вірних в країнах СНД, вирішила питання перенесення свого центру до Києва, де йде до завершення будівництво Патріаршого Собору. Організовано підготовку великої кількості кадрів священнослужителів, катехитів. Центром місіонерства стали монастирі ордену василіан.

Проводячи активну місіонерську роботу в різних регіонах країни, греко-католики водночас виявляють негатив щодо того, як вони пишуть, що "Україна стала свого роду "диким полем" як для численних фальшивих доморощених пророків, так і проповідників з різних західних сект та чужоземних релігій. Останні визнаються неприйнятними за своєю суттю духові українського народу". Оскільки прозелітична діяльність закордонних місій призводить до руйнування релігійного і культурного життя ще не сконсолідованої української нації, то Греко-Католицька Церква вважає, що саме вона разом з православними Церквами (а не держава, як цього хочуть останні) має докласти щонайбільше зусиль для забезпечення духовної опіки над всіма громадянами країни, проведення роз'яснювальної роботи серед населення про шкідливість, а то й аморальність вчення та впливів деяких сект. Прикладом ефективності такої роботи є Тернопільська область, де з 1719 релігійних організацій у 2008 році лише 11 належать до неорелігійних спільнот.

Особливу тривогу в організаціях серед мирян – греко-католиків (за мовчазною згодою з цим офіційних інституцій церкви) викликає діяльність польських католицьких священиків-місіонерів і монахів на українських землях з поширення латинського обряду. Вони закликають польську римо-католицьку ієрархію стати на шлях "священнодіяння серед українського населення у східному візантійсько-українському обряді" і підпорядкувати своїх місіонерів "юрисдикції ієрархів Української Греко-Католицької Церкви".

Ставши домінуючою конфесією в галицькому регіоні України, греко-католицизм поставив тут також загороджувальний бар'єр проникненню різних зарубіжних релігійних місій. Теоретичною основою цього бар'єру є оцінка греко-католицизму як національної традиції, завдяки якій нібито лише й можливе самозбереження українства як етносу.

Захоплення молоді іншими конфесіями УГКЦ пояснює зокрема непристосованістю священнослужителів традиційних церков до її запитів, освітнього рівня, її розуміння "способу бути християнином".

Зазначене вище є свідченням того, що греко-католицизм, як традиційна релігія українців, має своє майбутнє. Але це не скажеш про православ'я, нинішній стан якого в Україні дає підставу для песимістичних прогнозів щодо подальшого його буття як конфесії. Можна прогнозувати, що православ'я буде приречене на поступову втрату своєї пріоритетності в конфесійному просторі України. Це певною мірою засвідчили й опитування центру "Соціс" і фонду "Демократична ініціатива", коли лише 49% опитаних віднесли себе до православних (при цьому 13% – до нецерковних). Думаю, що православна конфесія, якщо вона не започаткує періоду свого аджорнаменто (оновлення, осучаснення), не буде "живою релігійною системою".

Історичне православ'я нині в Україні переживає глибоку кризу. Вона виражається:

– у поділі його на три(чи більше) ворогуючі між собою церкви;
– у значній втраті ним свого впливу на духовний світ як окремої особи, так і українського етносу загалом;
– наявності у більшості православних вірян зовнішніх (обрядових) виявів їхньої релігійності при відсутності глибокої і усталеної віри;
– відсутності релігійного чинника серед моральних імперативів у сфері повсякденного життя православного вірянина;
– відсутності власної осучасненої богословської науки, належно підготовлених кадрів служителів культу, вміння і можливості організації місіонерської роботи.

Криза ця зумовлена рядом факторів. Серед них:

– заангажованість православ'я на голе обрядодіяння, що зумовлює втрату ним освіченого, культурного віруючого, який хоче знати релігію, а не лише бачити її в богослужбовому поданні;
– ортодоксальність, висока традиційність самого православ'я як течії християнства, що робить його "мертвою релігійною системою", певним архаїзмом у нових умовах його існування;
– тривале перебування православ'я в ролі державної релігії за умов царської Росії, коли всіх насильно примушували відвідувати храми, а опісля, в роки Радянської влади, обмеження діяльності священика стінами храмового приміщення, зумовили певну байдужість православного кліру до місіонерської діяльності, а зрештою і невміння її здійснювати;
– матеріальна скрута церков, зумовлена зменшенням пожертв з боку злиденіючих віруючих і водночас невмінням знайти за умов ринкової економіки інші джерела надходжень до церковної каси;
– відсутність традиції благодійництва, індивідуальної роботи з вірними спричинює звернення останніх за втіхою і підтримкою в

часи духовної і матеріальної скрути до інших конфесій, часто тих, які привнесені місіонерами з-за кордону.

Відчуваючи кризовий стан свого буття в світі, неможливість конкурувати не лише з католицькими і протестантськими церквами, які діють в Україні, а й з новими релігійними течіями, що принесені місіонерами з-за кордону, п*равославні церкви прагнуть поставити себе під захист держави, вимагають від неї такого закону,* який надавав би їм певні привілеї і обмежував би тією чи іншою мірою діяльність інших конфесій.

У зверненнях керівництва різних православних церков до Верховної Ради і Президента неодноразово ставилося питання про перекриття доступу закордонним місіонерам на радіо та телебачення, на стадіони і в Палаци культури, клуби, шкільні зали. Наявна можливість такого доступу для закордонних місій кваліфікується при цьому як "продаж за долари" національної святості, зневага до національних духовних скарбів. Оцінюючи ту благодійницьку діяльність з наданням гуманітарної допомоги, яку ведуть різні місії, як засіб "вловлювання душ", православні церкви, однак, самі не поспішають до розгортання такої. При цьому *вони плекають надію, що навернення в православ'я неофітів відбуватиметься лише завдяки сприйняттю цієї конфесії саме як традиційної.*

Останнім часом звинувачення в створенні умов для розширення діяльності місіонерів звучать вже не лише на адресу держави, яка "відкрила для них свої кордони", а й на адресу самих пастирів і чад православної церкви. "Якщо люди йдуть до лжепророків, – зауважує архієпископ Української Автокефальної Православної Церкви Ігор Ісиченко, – то це означає, що ми вчасно не навчили їх, не задовольнили їх духовну спрагу, не дали можливість зустріти Живого Бога в пресвятому Храмі".

Вже дещо інший, силовий прийом (і це в традиціях цієї церкви) використовує щодо послідовників неорелігій Церква Московського Патріархату. Оголошуючи нові релігійні рухи несумісними з християнством, архієрейський собор РПЦ, рішення якого обов'язкові і для Української Православної Церкви, яка знаходиться в юрисдикції Московського патріархату, заявив, що "люди, які поділяють вчення цих сект і рухів, а тим паче ті, хто сприяє їх поширенню, вже відлучили себе від Православної Церкви". Керуючись документом цього собору "Про ставлення РПЦ до міжхристиянської співпраці в пошуках єдності", керівництво цієї Української Православної Церкви розглядає прозелітичну діяльність іноземних місіонерів як форму компрометації серед віруючих "самої ідеї екуменічного співробітництва і сумісного свідчення".

Окрім цього, у виданнях різних православних церков (і в цьому вони єдині) наводяться різноманітні богословські аргументи, які мають *застерегти віруючих від сприйняття того, що проповідують місіонери.* Серед них:

1. Православна Церква є особливою і незрівнянною у своїй істинності, порівняно з іншими релігіями. Цю єдиність істинної

дороги до спасіння нібито визначав сам Ісус Христос такими принципами: " До мого покою не ввійдуть вони" (Євр.4:5); "Також маю я інших овець, які не з цієї кошари. Я повинен їх припроводити і мій голос почують вони. І буде отара одна і один Пастир" (Ів.10:16).

2. В Божому плані була побудова однієї, а не декількох церков. «І кажу я тобі, що ти скеля, і на скелі оцій побудую я Церкву Свою, – і сили адові не переможуть її»,- говорив Ісус Петру (Мт 16:18). Оскільки православна Церква ніби виникла саме на основі цього акту Ісусового творіння, то вона й є саме цією однією церквою. Решта ж з християнських течій не має навіть права називатися Церквою.
3. Істинною може бути лише та релігія, яка має "богослужіння в істинному сенсі слова", формує віру в "спасительну силу таїнств", дотримується "визнання православних храмів", що мають благодатну силу.
4. Право поширювати біблійне вчення і тлумачити біблійні тексти має тільки істинна Церква, бо ж лише вона володіє мовою Біблії. Оскільки "істина невблаганна і непохитна", то місіонерська діяльність є лжесвідченням, яке виключає толерантне ставлення до нього".
5. Віруючий повсякчас у своєму житті має стерегтися, як попереджував про це Ісус, щоб хтось (а багато таких буде) не обманув. Тому, слідуючи його порадам, слід "вченнями різноманітними і чужими не захоплюватися" (Євр.13:9). "До чужого ярма не впрягайтесь з невірними, бо що спільного між праведністю та беззаконням, або яка спільність у світла з темрявою?" (2 Кор. 6:14).

Успіх в діяльності зарубіжних християнських місій православні теоретики з'ясовують рядом чинників, а саме:

– процвітанням за нових суспільних умов в Україні гріхів людських, а "де гріхи – там поживний грунт для диявола";
– -сформованим в часи матеріалізму духовним голодуванням людей, що робить їх готовими прийняти “життєдайний сік і смертельну отруту" у вигляді "недобрих і неспасенних релігій";
– -наявністю елементарної християнської безграмотності вірних, що робить їх придатними до сприйняття різних лжесвідчень, навіть хибних витлумачень місіонерами "святого письма";
– нерозумінням людьми дійсного змісту духовності, що робить можливим засвоєння таких релігій, які є "гарними за зовнішніми виявами, але отруйними за своєю суттю";
– довільністю в підході до святого вчення, що через гордощі і самовпевненість виявляється в нехтуванні деким традиційною вірою і прагненні до духовного мудрування, розмірковування на свій розсуд щодо змісту догматів віровчення. Враховуючи останнє,

> робиться висновок, що краще взагалі залишатися без віри, ніж "приставати до таких псевдоміркувань, які можуть загубити не тільки майбутнє життя у вічності, а й сучасне земне життя". При цьому висловлюється також порада при виборі віросповідань обов'язково законтактувати з освіченим православним священиком, щоб від нього дізнатися про сенс святобатьківської релігії.

У своїх зверненнях до державних органів керівні структури різних православних церков просять захисту нібито не для себе. Поширення іншої конфесійної релігійності подається ними як докорінне порушення віками сформованої духовної наступності, домінантою якої є православна традиція. При цьому ідеологи православ'я абсолютизують роль своєї конфесії в духовному розвитку українського народу. Акцент ставиться на тому, що традиція православ'я вивірена історією і від неї не можна очікувати чогось неприємного, як це може статися від незнайомої конфесії.

Проте саме *в такій аргументації не враховується історія власне Українського православ'я*. За час свого автономного існування в рамках Константинопольського патріархату (988 - 1686 роки) воно дійсно розвивалося як складовий елемент національної культури. Його характеризували такі специфічні риси як соборноправність, демократизм, софійність, євангельськість, відкритість, побутовість. Але з *включенням в 1686 році Київської митрополії до складу Московського патріархату* останній доклав значних зусиль до ліквідації того, що робило Православ'я в Україні власне національним культурним здобутком. З часом *воно стало тут чинником національного спустошення, засобом колонізації,* формування уявлень про українську мову як неповноцінну й непридатну для культурного вжитку.

Більше того, приписавши собі пріоритетність у становленні православ'я, дещо змістивши акценти в трактуванні таких оповідей та історичних подій, як перебування з місіонерською метою на українських землях апостола Андрія Первозванного, хрещення України-Руси князем Володимиром та ін., Московська Церква в такий спосіб прагнула позбавити українців їх власної християнської традиції. Історія України вже поставала як складова історії Великоросії, а сама Україна як її територіальна окраїна.

То ж, коли поширена нині в Україні Українська Православна Церква Московської юрисдикції прагне боронитися від зарубіжного місіонерства заявами про необхідність збереження традиції, то тут йдеться про захист традиції, сформованої на російській православній основі. Відтак вона є такою ж зовні привнесеною, чужою, як і та, в яку нині прагнуть навернути українців різні зарубіжні місії.

Тому *при актуалізації в Україні питання власної релігійної традиції насамперед слід враховувати наступне*: національно-традиційними на українських землях є ті церкви, які, маючи тут глибокі історичні корені, своїми світоглядними та морально-етичними установками й обрядовою

практикою так увійшли в контекст культури суб'єктів свого сповідання, що стали неодмінною її складовою. *Відтак захист саме їх культурного поля від будь-яких місіонерських впливів, в тому числі й від московсько-православних, постає нині складовою процесу національного відродження*.

На перший погляд здається, що обмеження релігійної діяльності зарубіжних місіонерів тією чи іншою країною цілком законне, адже цим регулюється вплив на її релігійне життя закордонних релігійних центрів, робиться крок до збереження своєї національної культури, складовою якої є національні традиційні релігії. Проте такий хід думок є цілком логічним за умови, що ми повністю погодимося з тим визначенням релігійного місіонерства, яке давалося вище. Але ж релігійне місіонерство можна розглядати і як форму міжрелігійної освіти, засіб ознайомлення з іншими релігійними традиціями "з перших вуст", а відтак неспотвореними, належно аргументованими. Воно виступає також своєрідним знаряддям розкріпачення свідомості людей, заангажованих з дитинства на одній релігійній системі.

Нарешті, релігійне місіонерство є своєрідним засобом усунення тих порушень принципів свободи совісті, які були допущені щодо свого чада батьками, коли вони йому нав'язали свою конфесію, не давши відтак можливості своїй дитині, ставши дорослою, вільно зробити свій релігійний вибір. Кожна людина має свої, відмінні від інших релігійні потреби. *Саме наявність різноконфесійної місіонерської діяльності створює умови для особи обрати ту конфесію, яка відповідає цим потребам*. Тому надання якихось законодавчих переваг для діяльності традиційних церков, зрозуміло, позбавляє частину суспільства необхідних свобод для вільного вибору духовно-релігійних парадигм, позбавляє особистість гарантованих їй Конституцією прав і свобод. Усе це засвідчує необхідність такого гармонійного поєднання релігійного місіонерства і діяльності із збереження традиційної релігійності, яке б гарантувало толерантність міжконфесійних відносин.

Сказане вище про місіонерську діяльність за умов свободи віровизнань спонукає зробити такі висновки:

1. Релігійний чинник в Україні сам по собі ніколи не був визначальним у процесах етнотворення і етнорозвитку, в національному відродженні. Пріоритет у цьому завжди належав національній ідеї. Саме сходження на рівень національної ідеї як пріоритетного принципу зумовлює розгляд конфесійних відмінностей як таких, що не можуть відігравати якусь визначальну чи гальмівну роль у суспільному процесі, національному відродженні. Тому держава має контролювати релігійний процес лише тією мірою, яка визначається відповідними міжнародними і українськими правовими документами. Відтак гарантується кожній особі свобода конфесійної належності. Остання включає не лише право на одержання необхідної інформації про будь-яку конфесію і сприйняття її

як віровчення свого світоглядного уподобання, а й право на поширення його незалежно від державних кордонів.

2. Традиційна відсутність в українців фанатизму у своєму ставленні до інших віросповідань є гарантом толерантного і певною мірою зацікавленого ставлення їх до нових релігійних течій і рухів. Ворожість щодо них і прагнення поставити свою конфесію під захист держави формується скоріше тими церковними колами, які в такий спосіб прагнуть убезпечити свою місіонерську бездіяльність або ж нажити політичний капітал серед тих політичних кіл, які обстоюють національну незалежність.
3. Враховуючи те, що в роки тоталітаризму традиційні національні Церкви були офіційно заборонені державою і їм зараз через матеріальну скруту важко оперативно організуватися для повнокровного релігійного життя, конкурувати із західними місіонерськими центрами, держава мала б сприяти їх діяльності. Це може бути пільгове оподаткування, допомога в спорудженні, ремонті чи реставрації культових споруд, в організації видавничої діяльності, користуванні засобами масової інформації тощо.
4. Заслуговує схвалення той факт, що різні зарубіжні релігійні місії несуть в Україну Слово Боже в той час, коли на це бракує власних можливостей у традиційних конфесій і церков. Проте заїжджі в Україну місіонери не завжди враховують тисячолітню традицію християнства на українських землях. Несучи в народ проповідь євангельської моралі, добра, вони при цьому не завжди рахуються з національними інтересами українства. А останнє повинно бути необхідним принципом місіонерства.
5. Діяльність християнських місіонерів різних конфесій не обов’язково має бути зорієнтованою на утворення в Україні своїх (подеколи паралельних до діючих) організаційних структур. Більший ефект вона б мала за умови включення в контекст євангелізаційної роботи традиційних конфесій, допомоги їм в катехизаційній справі, підготовці кадрів місіонерів. Це сприяло б духовній консолідації нашого суспільства на етапі становлення суверенної Української держави.
6. Організовуючи місіонерську діяльність в Україні, зарубіжні релігійні центри мали б враховувати національні сімейні і побутові традиції українців, сприяти процесові національного державотворення. В останньому важливим був би мовний режим місіонерства. Проводячи євангельську діяльність російською мовою, місіонер у такий спосіб солідаризується з тими українофобськими силами, які всіляко гальмують процес національного відродження і державотворення України.

3. МІСЦЕВІ ЦЕРКВИ І ЗАКОРДОННЕ МІСІОНЕРСТВО

Свобода совісті прийшла в незалежну Україну не сама, а разом зі своїми власними проблемами. Перехід від тоталітаризму до значної релігійної свободи періоду 1991—1993 років був занадто швидкий, щоб не викликати певних деформацій. А головне, ***нова релігійна ситуація, що почала вимальовуватися в Україні, виявилась надто далекою від сподіваної***. По-перше, невдовзі люди зрозуміли, що вони не живуть у конфесійно гомогенному суспільстві: греко-католицькому в Галичині і православному — на решті території України. Усі спроби повернутися до того стану бажаного результату не дали. Навіть у Галичині, де комуністичний режим тривав менше, міграція населення і повоєнна присутність Православної церкви призвели до того, що галицьке суспільство стало виразно багатоконфесійним і вже мало нагадувало Галичину часів митрополита Андрея Шептицького. Та й у Великій Україні важко було впізнати оспівану Шевченком православну землю у конгломераті вір і конфесій, християн і новітніх язичників, віруючих та атеїстів, а то й свідомих чи неусвідомлених агностиків, які не побажали визначитися щодо якоїсь церкви.

Так релігійна свобода, ніби лакмусовий папірець, виявила втрату традиційної релігійної ідентичності українців. Більше того, вона поставила перед нами ряд питань, на які сьогодні дуже важко відповісти. Зокрема, релігійна свобода і відкритість українських кордонів змусили українців вирішувати проблему закордонних релігійних місій, які на початку 90-х років м. ст. буквально наводнили Україну. Генеральний видавець Кестонського інформаційного бюлетеня Філіп Уолтерс подає таку статистику: У 1979 р. існувало 80 західних християнських організацій, які виявляли інтерес до Східної і Центральної Європи. У 1989 р. їх стало вже 311, а у 1996 р. ця цифра зросла до 942, з яких 515 організацій приділяли увагу винятково колишньому Радянському Союзові. За винятком кількох католицьких і православних громад, більшість із перелічених організацій належала різним течіям євангельських протестантів. Варто зауважити, що в цій статистиці зовсім не відбито кількість нехристиянських закордонних місій.

Перехід від цілковитої ізоляції до засилля закордонних місіонерів був надто різким, щоб українці могли знести його терпляче Якщо на початку ставлення до місіонерів, як до носіїв переслідуваної в СРСР віри, було прихильним, то *згодом настрої змінилися. Багато церков в Україні звинуватили місіонерів у „викраданні овець з кошари" й активно домагалися прийняття законів, які обмежували б діяльність закордонних релігійних місій на території України.* Під їхнім тиском Верховна Рада ухвалила 1993 р. поправки до Закону „Про свободу совісті та релігійні організації", що мали виразно обмежувальний характер.

Брак досвіду конкуренції і відповідних матеріальних ресурсів у місцевих церков, що тільки-но приходили до тями після комуністичної руїни,

порівняно із закордонними місіями був очевидний. Тому не дивно, що *в народі загалом складалося враження, буцімто релігійна свобода діє тільки на руку західним місіонерам,* тоді як місцеві церкви залишаються незахищеними. Саме поняття **релігійна свобода** почало набувати негативного забарвлення й асоціюватися із вседозволеністю, якою, на думку людей, стали зловживати найрізноманітніші секти й екзотичні культи. Так постав перед нами ще один **ряд складних питань**, які можна сформулювати таким чином:

– чи повинна держава регулювати кількість і характер закордонних релігійних місій?
– чи повинні „історичні" церкви й новітні релігійні організації користуватися однаковою правовою свободою?
– де закінчується релігійна свобода і починається прозелітизм?
– чи є релігійні місії єдиною причиною того, що місцеві церкви „програють битву" з ними, і до якої міри ці місії загрожують самому існуванню місцевих церков?
– чи є обмеження, накладені на свободу релігійної активності місіонерів в Україні, єдино можливим способом, в який можна збалансувати конкурентоспроможність місцевих і закордонних релігійних організацій?

Як бачимо, **релігійну свободу було атаковано відразу з багатьох боків** (тут навіть не згадуємо тієї залишкової комуністичної недовіри до релігії взагалі, яка продовжувала діяти і діє навіть сьогодні). Зрештою, у ментальності українців відбулося певне зміщення від довірливої відкритості до західного світу, контакту з яким ми так пристрасно прагнули впродовж епохи берлінських стін і «кордонів на замку», до певного ізоляціонізму, за яким стоять недовіра та розчарування.

Які причини того, що місцеві церкви „програють битву"? До історичних причин слід віднести, по-перше, існування традиції державної церкви. Упродовж своєї історії Східна церква на слов'янських землях завжди спиралася на руку влади. В результаті її внутрішній імунітет до впливів з боку іноземних церков виявився значною мірою знижений. Саме влада встановлювала напівпроникний екран на шляху конкурентів церкви. Падіння комунізму й усунення згаданого екрану застало церкву не готовою до конкуренції.

Тисячолітня традиція виробила стереотип щодо обов'язку держави захищати церкву. Ось чому всі церкви візантійського обряду в Україні звинуватили й продовжують звинувачувати Українську державу (у різний спосіб і на основі різних аргументів) у тому, що вона нехтує своїми обов'язками. Така позиція дістає загальну підтримку вірних і має певну культурну основу, довільно змінити яку за короткий період не вдається.

Разом із тим ситуація в Україні значно відрізняється від тієї, що склалася, наприклад, у Росії з її сильною домінуючою церквою, яка великою мірою підпорядкована державі. За словами американського вченого Хосе

Казанови, в Україні починає формуватися „релігійний деномінаціоналізм, який ближчий до американської, ніж до європейської моделі. За таких умов ... жодна конфесія не зможе стати офіційною державною релігією України або, що майже одне й те ж саме, недержавною, але офіційною релігією”. З одного боку, така ситуація справді може спричинитися до побудови „в культурному сенсі плюралістичної, а в релігійному сенсі толерантної та демократичної України”. З іншого ж боку, ця ситуація викликає певні спекуляції на тему штучної американізації релігійного життя в Україні, що суперечить українській національній ідентичності й східній природі Української церкви.

Яка з тенденцій переможе, сьогодні сказати важко. У кожнім разі, плюралізм релігій та конфесій, який виник після здобуття Україною незалежності, справді перешкоджає створенню «київської репліки» Російської церкви, що була б так само підпорядкована державі. Водночас важко уявити собі й утворення в майбутній Україні класичної американської „стіни розмежування” між церквою та державою. *Найбільш вірогідною є певна форма співпраці між церквою і державою, коли остання залишається нейтральною щодо різних конфесій, але водночас визнає особливий внесок церков візантійського обряду у формування української національної та релігійної ідентичності.*

До історичних причин відставання традиційних для України церков слід віднести також наслідки комуністичної руїни. Комуністи ізолювали церкву, щоб задушити, а не захистити її. Інституційну мережу значущості церкви було цілковито заборонено. Милосердницьку діяльність, яка є серцевиною соціальної значущості церкви, також було цілковито заборонено. В комуністичній теорії саме слово „милосердя” вважалося негідним. Тому з падінням комунізму церква в деякому сенсі мала починати все спочатку. Роль держави у штучному послабленні церкви є, таким чином, очевидною.

Церква не була готовою до конкуренції і в богословському плані. Зрозуміло, що, як першу причину, тут слід назвати комуністичне ідеологічне „сито”, через яке пропускалися західні богословські ідеї та екуменічні здобутки. В результаті професійна підготовка наших богословів була неповною і викривленою. До того ж, брати участь у „відкритому діалозі” із зовнішнім світом дозволялося лише особам утаємниченим. Зайве нагадувати, що про незалежну українську богословську думку, яка б відрізнялася від офіційної московської, в той час говорити не доводилось.

Є, однак, і причини, закорінені в самому Східному богослов’ї. Протестантське богослов’я з його ключовою ідеєю свободи богословського пошуку було першим, яке поступилося усвідомленням себе як єдиного носія істини заради ідеї релігійної свободи, а згодом – і релігійної толерантності. Другим було римо-католицьке богослов’я з його провідною ідеєю правового та інституційного устрою. Це богослов’я поступилося таким же усвідомленням себе єдиним носієм істини заради ідеї прав людини й демократії як обов’язкової передумови захисту людської гідності та соціального порядку. Православне богослов’я (сюди я відношу й греко-

католицьке) з його центральним завданням зберегти релігійну традицію опинилося чи не в найважчому становищі. У результаті усі гілки Східної церкви в Україні протистоять двом сильним модернізованим формам християнства, все ще будучи неспроможними внести зміни (або принаймні внести їх легко) у своє святеє святих — Традицію. Це створює значний цивілізаційний тиск на Східне богослов'я, яке залишається порівняно архаїчним.

Як наслідок, **протестантські, римо-католицькі чи нео конфесійні місіонери виявляються більш конкурентоспроможними, ніж місцеве православне чи греко-католицьке духовенство.** Не диво, що серед останніх переважає схильність до ізоляціонізму. Комуністичний експеримент над людьми, що тривав понад 70 років, мав особливо руйнівний вплив на духовенство. Останнє добиралося передусім за цілковитою готовністю до покори владі. Комуністичні суверени не терпіли перестором незалежно мислячого духовенства. Падіння комунізму застало духовенство занадто ослабленим, щоб воно могло стати переконливою духовною альтернативою комуністичній номенклатурі й адекватно відновити донедавна заборонені функції церкви. Нові священичі покликання не можуть змінити ситуацію водночас, тим більше, що значна частина нових священиків несе на собі ті ж «родимі плями» комунізму. Недарма радянська приказка твердила, що „все мы родом из Октября".

Ослаблений стан духовенства уважно відслідковується як вірними цих церков, так і суперниками останніх. Низький інтелектуальний та духовний рівень деяких священиків відштовхує інтелектуалів і молодь, які часом шукають відповіді на свої запити серед римо-католицького духовенства або західних протестантських чи неопротестантських місіонерів. Факт співробітництва православного духовенства з комуністичною владою часто використовується протестантськими і неопротестантськими місіонерами як підтвердження внутрішньої неповноцінності православ'я взагалі. Так, деякі земні гріхи духовенства є підставою для свідків Єгови ставити під сумнів потребу в священиках взагалі. Тому не дивно, що, свідомо чи підсвідомо, місцеве духовенство побоюється відкритого „ринку релігій" і домагається принаймні тимчасового захисту для відновлення своїх можливостей.

У такій позиції духовенства важливо розрізнити об'єктивні втрати, успадковані з історії, і суто егоїстичне **прагнення створити довкола себе тепличну атмосферу, позбавлену конкуренції та потреби міняти свій стиль поведінки.** До першого аргументу треба прислухатися й, можливо, підтримати певними компенсаційними кроками влади. Другий має бути оскаржений, а то й зігнорований — насамперед в інтересах самої церкви. Турботою українського суспільства має стати відновлення конкурентоспроможності місцевих церков, а не створення довкола них «захисної теплиці», яка лише послабить їхній імунітет щодо зовнішніх впливів.

Певне занепокоєння викликає ще одна річ. Впродовж тривалої історії своєї бездержавності українське суспільство виявило неповну соціальну стратифікацію. Шляхетська та інтелектуальна еліта часто переходила в інші етнічні та культурні субстанції. У результаті зі звичайними людьми, з усіма їхніми болями та сподіваннями залишилося тільки духовенство. Недарма у польській літературі українське суспільство окреслювалося як „хлопи й попи”. Український священик часто був найвищим авторитетом у селі — у справах не тільки релігійних, а й у політичних, національних, культурних і навіть господарських. Такий статус священика все ще зберігається в колективній пам’яті вірних як типова модель стосунків між духовенством і вірними, яка тепер повинна бути відновлена у посткомуністичній Україні. Однак ситуація сьогодні змінилася. По-перше, соціальна стратифікація українського суспільства стала значно повнішою. По-друге, саме духовенство суто професійно не готове сьогодні до ролі універсального авторитету. Тому неадекватні спроби відновити давній статус священика в громаді можуть викликати невдоволення якоїсь її частини (особливо молодих), а то й їхній вихід із громади взагалі.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що *практично всі місцеві церкви в Україні перебувають у критичному фінансовому становищі.* Кошти потрібні буквально на все: на храми, монастирі, семінарії, парафіяльні будинки, церковну пресу, друкарні. Список можна продовжувати, не кажучи вже про давно забуту функцію меценатства церкви щодо культури й мистецтва. На цьому тлі розгортається активність місіонерів, які, як правило, достатньо багаті, щоб закупити найкращий час на телебаченні, орендувати престижні приміщення, організувати турне українських мистецьких колективів у західні країни тощо. Звичайно, багато що робиться з метою поширити християнські цінності в землях, спустошених комунізмом. Однак характерною рисою того ж протестантизму є прагнення не забувати про гріховну природу людей, у тому числі й самих місіонерів. Часом завдання перетягнути вірних до своєї церкви стає важливішим, ніж євангелізувати їх; змагання між різними групами західних місіонерів за «сфери впливу» набуває більшого значення, ніж інтереси місцевого населення, а милосердницька діяльність поєднується з прозелітизмом.

Принцип вільної боротьби ідей передбачає, що той, хто програв, змушений відступити. Це цілком нормальний принцип, коли йдеться про змагання різних груп всередині церкви. Прийнотний він і тоді, коли змагаються різні релігійні угруповання приблизно однакової конкурентоспроможності. Однак не маємо певності, що цей принцип можна застосувати до церков, конкурентоспроможність яких суттєво відрізняється, або ж до церков, які за своєю природою взагалі не пристосовані до конкуренції (наприклад, деякі місцеві релігії Африки). У таких випадках „вільний ринок” релігій означає не тільки змагання релігійних ідей. Тут присутні й такі стимули, як сучасні інформаційні технології, комп’ютеризація, Інтернет тощо. І часом важко розрізнити, чий вплив є

більшим! Тому **„вільний ринок” релігій не можна розглядати як абсолютну цінність. Не є він також синонімом релігійної свободи, яку треба захищати беззастережно.** Часом стихійну силу цього ринку треба загнуздати якраз для того, щоб гарантувати свободу неконкуруючих релігій, їхнє право існувати й не бути поглинутими іншими релігіями. Якщо говорити про пострадянський простір, то існує суттєва різниця між „заповнюванням вакууму” самими тільки західними місіонерами й заповнюванням його через допомогу місцевим церквам відновити свою християнську місію.

Підсумовуючи сказане, можна назвати такі **причини відставання місцевих церков:**

– занадто велика залежність церкви від захисних стін, зведених державою;
– значне спустошення церкви, вчинене комуністичним режимом;
– відсутність сучасної богословської позиції Східної церкви в Україні у питаннях демократії та прав людини;
– проблема модернізації церкви, яка шанує Традицію;
– низький рівень теологічної, духовної, культурної та педагогічної освіти духовенства;
– фінансові проблеми церкви;
– вплив різниці в рівнях розвитку Сходу і Заходу, що проявляється в сучасних технологіях та загальному добробуті.

Якою мірою закордонні місіонери впливають на становище місцевих церков?

Щоб бути чесними в наших оцінках, варто замислитися над тим, чи справді закордонні місіонери настільки сильні, а місцеві церкви настільки слабкі, що мова може йти про повну трансформацію українського християнства? І відповідь тут може бути одна: звичайно ж, ні. Культурна спадщина, історія, національні традиції, сімейні та громадські звичаї, які закарбовуються змалечку, — все це діє на користь місцевих церков. Тому можна говорити про битву за невіруючих; за людей, які не визначилися щодо своєї церковної належності; за „блудних синів»”, що вертаються зі своїх безбожних доріг. Звичайно ж, їх в Україні сьогодні багато. І втрата цих потенційних парафіян дуже болюча для місцевих церков, особливо якщо взяти до уваги, що церкви повільно спинаються на ноги після епохи „войовничого атеїзму”. І саме ця втрата потенційних віруючих створює відчуття «програвання битви». Однак усе-таки це не є втратою церкви в цілому.

Чи є обмеження, накладені на релігійну свободу місіонерів, єдиним шляхом збалансування конкурентоздатності різних релігійних груп в Україні?

Спробуймо проаналізувати ***причини відставання місцевих церков,*** наведені вище. Поправки до Закону про свободу совісті, ухвалені українським парламентом, безпосередньо стосуються лише того пункту, де йдеться про надлишкову залежність церкви від захисних кроків держави. Згідно з оцінками західних спеціалістів, „поправки, введені 1993 року,

суттєво зменшують релігійну свободу, яку було встановлено Законом про свободу совісті”. Той факт, що на сьогодні загалом не зафіксовано якихось грубих порушень релігійних прав місіонерів, не означає, що таких порушень не може бути в майбутньому. І якою б не була логіка законодавця, згадані поправки є спробою збалансувати міжцерковні та міжконфесійні відносини за рахунок обмеження релігійної свободи.

Однак наведені причини засвідчують, що ***обмеження релігійної свободи не є єдиним способом такого збалансування. Зводити бар’єри завжди легше, ніж надавати позитивну підтримку***. Скажімо, щоб компенсувати руйнівне для церкви втручання комуністичної влади або підтримати доброчинну природу церкви нижчим оподаткуванням, потрібні гроші й немалі суми грошей. Зрозуміло, що внаслідок економічної кризи держава піти на це не може. Однак, разом з тим, з боку держави не помітно і якоїсь готовності взяти на себе подібні зобов’язання на майбутнє.

Підтримка держави може бути неоціненною в галузі освіти. Місцеві церкви могли б використати для своїх потреб мережу державної освіти тією мірою, якою це дозволяє секулярна природа держави та канонічні правила церкви. Однак при цьому держава мала б неухильно дотримуватися принципу нейтральності щодо різних конфесій.

Різницю в рівнях розвитку не може бути знято зусиллями лише уряду чи церков в Україні. Багато залежить і від самих місіонерів. Хай двозначний досвід перших прямих контактів послужить уроком не тільки для місцевих церков, а й для західних місіонерів також. Якщо у Східну Європу має бути повернено добру новину, то хай вона буде вільною від конфесійного шовінізму й спокуси скористатися тимчасовою кризою в цій частині світу.

Нарешті, осучаснення богослов’я і традиції, адекватна освіта духовенства — усе це сфера прямої компетенції самих церков. ***Впевненість, що тільки ізоляція місцевих церков здатна посприяти відновленню їхніх можливостей, дуже небезпечна.*** Існує протилежна думка, що „вторгнення” місіонерів можна розглядати як Господнє благословення. Справді, активність місіонерів в Україні треба розглядати як спонуку до того, щоб відшукати й розвинути свої власні потенції. Єдиний конструктивний спосіб захистити місцеві церкви — це допомогти їм справитися з викликом сучасного світу передусім богословськими та церковними засобами. Релігійна свобода може цьому суттєво прислужитися через розширення поля богословських пошуків. А ***коли власні потенції буде віднайдено, релігійна свобода уже не видаватиметься небезпечною.***

4. ХРИСТИЯНСЬКІ МІСІЇ УКРАЇНИ

4а. Християнська місія «Світло на Сході»

У 1920 р. в місті Корнталі (Німеччина) була заснована християнська місія "Світло на Сході", яка поставила за мету видання та поширення християнської літератури в Східній Європі, насамперед у Радянському Союзі. Діяльність місії здійснювалась за рахунок пожертв віруючих. Звісна річ, поширення християнської літератури у зазначених країнах протягом тривалого часу здійснювалось явочним порядком.

Ситуація докорінно змінилася на початку 90-х років м. ст. Вже в червні 1992 р. християнська місія "Світло на Сході" була зареєстрована в м. Києві. В її обов'язки входить видання та поширення християнської літератури в Україні, інших країнах СНД, а також в Румунії і Югославії. Приміром, на дев'ять мов народів колишнього СРСР (українська, російська, молдавська, естонська та ін.) було перекладено чудовий п'ятитомник "Біблія для дітей". Крім видань, що виходять у Німеччині і надсилаються до Києва, все помітніше місце посідають книги, які готує до друку українською та російською мовами *київський видавничий відділ*. До роботи у цьому відділі залучено висококваліфікованих редакторів, художників та інших фахівців.

Важко однозначно охарактеризувати ту багатоманітну християнську літературу, як богословську, так і художню, яку поширює місія. Тут, звичайно, і переклади Святого письма, в тому числі біблійні оповідання для наймолодших, Новий Завіт для сліпих (за системою Брайля). Великою популярністю користується знаменита Біблія з 230 гравюрами французького художника Гюстава Доре з біблійними текстами за синодальним перекладом. Тут і твори відомих християнських богословів, які здобули авторитет і визнання в багатьох країнах. таким є, приміром, «Сенс страждання» С. Ф. Марцинковського, який з 1923 р. був висланий з Радянського Союзу і у вигнанні продовжував велику євангелізаційну роботу. Значний резонанс здобула у читачів (і не тільки віруючих), книга відомого християнського поета, письменника, радіожурналіста і проповідника М.Воднєвського "Хочу знати (відповіді на запитання читачів і радіослухачів)". Цей список можна було б продовжити.

Місія *"Світло на Сході" видає три часописи*. У 1974 р. на добровільні пожертви читачів засновано журнал "Вера и жизнь". Для наймолодших видається ілюстрований журнал "Менора", який розповідає про життя європейських християнських громад і організацій типу "Євреї за Ісуса". Розсилаються часописи всім бажаючим безкоштовно.

З метою пропаганди своїх видань, зокрема періодичних, місія "Світло на Сході" постійно проводить зустрічі з читачами, влаштовує конкурси-виставки на кращу творчу роботу з біблійної тематики (вишивки, іграшки, аплікації, вироби з дерева тощо).

Велику євангелізаційну роботу проводить місіонерський відділ "Світла на Сході". Його співробітники проводять *біблійні заняття в дошкільних дитячих установах, зустрічаються з учнями шкіл і гімназій, в дитячих бібліотеках.* Зокрема, така зустріч була проведена у школі-інтернаті № 23 м. Києва. Вони відвідують хворих в медичних закладах, особливо в психоневрологічному диспансері та клінічній лікарні, яка в народі відома під назвою «клініка Амосова».

Місією розроблені та втілюються в життя *спеціальні програми для навчання дітей Біблії*. Це своєрідні позашкільні цикли з 22 уроків і 8 уроків, а також окремі євангелізаційні уроки. Має сприяти цьому "Віршований буквар" – одна з перших книг для дошкільнят.

Плідно працює *аудіовідділ місії*. У відеотеці набір різних документальних та художніх фільмів релігійного змісту. Серед них – документально-художній фільм "Притулок", який розповідає про долю євреїв під час Другої світової війни. Тільки для дітей «Пастир добрий Ісус» та ін. На аудіокасетах зібрані музичні твори християнського змісту (класика, піснеспіви, поезія, проповіді).

Стали традиційними *щорічні конференції*. Їх проводить місія у Києві. Перша з них під девізом "Великий Бог наш" відбулася ще у травні 1992 р. в Будинку кіно. Учасники конференції, а серед них були представники України, Росії, країн Балтії та ін., обговорили стан місійно-євангелізаційної роботи, переглянули виставки книг, які поширює місія, а також художні кінофільми з біблійної тематики.

У вересні 1995 р. в Будинку архітектора Києва відбулася четверта конференція місії "Світло на Сході", на якій було багато учасників не тільки з України, а й з інших країн СНД. З теплотою і сердечністю учасники конференції вітали Миколу Воднєвського. Було повідомлено, що журнали "Вера и Жизнь", "Тропинка" і "Менора" одержують загалом майже 100 тис. передплатників (щомісячна кількість передплатників зростає десь на 5 тис.). Досягнуті значні успіхи в євангелізаційній роботі в лікарнях, в дитячих закладах (школах і бібліотеках тощо).

Місія здійснює посильну гуманітарну допомогу багатодітним сім'ям, дітям-сиротам, інвалідам. Схвально було прийнято повідомлення про участь працівників місії "Світло на Сході" в святкуванні Дня Києва, про проведення зустрічей з киянами на відкритому майданчику в Подільському районі та ін.

У дні великих християнських свят місія проводить різні благодійні акції, в першу чергу для дітей з малозабезпечених сімей, дітей-сиріт, дітей, батьки яких відбуваються покарання у в'язницях.

Всі витрати, пов'язані з друкуванням літератури місії в Німеччині та її транспортування у нашу країну, бере на себе німецька сторона. Розсилання її в Україні здійснює *поштовий відділ,* який має в своєму банку даних біля 100 тис. конкретних адресатів. У зв'язку з фінансовою скрутою, яка не обминула й релігійні інституції в нашій країні, місія звернулася до віруючих з проханням про допомогу особливо пов'язану з поштовими витратами.

Приміром, тільки за три літні місяці 1995 р. на ці цілі було зібрано понад 220 млн. карбованців.

Місія споруджує у Києві будинок для розміщення в ньому Християнського гуманітарного культурно-просвітницького центру. Згідно задуму, він має стати рідним для багатьох людей і дорослих, і дітей, де вони зможуть зустріти справжнє християнське милосердя, підтримку і допомогу. В центрі розмістилися дитячий клуб журналу “Тропинка”, академія християнського малюнка, навчальні біблійні класи. З метою реалізації соціальних програм при Центрі працюють пекарня, стоматологічний кабінет.

Місія тісно пов’язана з діяльністю Церкви євангельських християн, яка проводить свої зібрання в Будинку архітектора м. Києва. Історія цієї церкви розпочинається з липня 1992 р. з невеликої групи однодумців. На час зміни століть вона нараховувала вже понад 600 своїх членів. На початок 2008 року Церква євангельських християн нараховувала вже 277 своїх організацій, 10 місій, мала 7 духовних навчальних закладів, 95 недільних шкіл

Церква євангельський християн – типово протестантська, яка ставить основною своєю метою благовістити про Ісуса Христа, його спокутну жертву. Віруючі переконані, що Христос нині живий, Він бачить і чує нас. Якщо людина визнає себе грішником і бажає позбутися гріха, хоче жити новим життям – вона щиро покається і одержить дар вічного життя, бо в цей момент Христос входить в її серце. Цей момент зветься “народження зверху ”. Народившись як нове Боже творіння, людина стає частиною Церкви.

У Церкві читається і *проповідується Слово Боже.* У піснях, віршах, свідченнях прославляється Господь. Кожної першої неділі місяця в Церкві здійснюється хлібопереломлення, в якому беруть участь усі члени Церкви, а також члени споріднених християнських церков, особливо близькі до неї євангельські християни – баптисти. Важлива роль відводиться причастю – хліб і вино символізують тіло і кров Христа. До нього всі віруючі ставляться з благоволінням. Вони старанно готуються до цього дня, перевіряючи свої відносини з близькими, загалом свій духовний стан. Церква визнає основні християнські свята: Різдво, Благовіщення, Великдень, день П’ятидесятниці (Трійцю), а також свято жнив.

Членство в Церкві визначається рішенням людини прийняти *водне хрещення.* Обряд хрещення звершується служителями церкви через повне занурення у воду. Здійснюється хрещення в дорослому віці після бесіди з пастором, коли людина усвідомлює, що буде служити Богові доброю совістю.

Служителі церкви (пастор, пресвітер, диякон) обираються загальними зборами Церкви. Всі внутрішньоцерковні питання вирішуються братською радою, а також виносять на загальні членські збори. До братської ради входять лідери малих груп диякони, пресвітери, пастор. Лідери малої групи може бути будь-який активний член церкви – чоловік чи жінка, після проходження навчання. Церква євангельських християн не входить в жодний союз церков. Її пастор може бути призначений чи увільнений тільки

загальними зборами церкви. Кожен член Церкви має право на самостійне вирішення питання своєї участі в суспільних справах: служба в армії, участь у виборах, у трудовій діяльності. Але Церква має загальну думку щодо цих питань. Насамперед, християнин повинен бути активним членом суспільства, виконуючи громадянські обов'язки. Християнин має право на несення альтернативної служби, але може нести й службу в армії за власним бажанням.

Церкві не байдужі проблеми, якими живе українське суспільство. Вона прагне позитивно впливати на розвиток освіти, культури. Віруючі переконані, що їхня Церква може сприяти духовно-моральному вихованню людей, особливо молодого покоління. Про це постійно дбає Церква євангельських християн, цьому й підпорядковується діяльність Християнської місії "Світло на Сході".

4б. Християнське товариство «Україна для Христа»

Серед новітніх християнських місій нашої країни вагоме місце посідає благодійно-місійне товариство «Україна для Христа» (зареєстрована в 1992 р.), яке працює під егідою міжнародної організації «Нове життя» ("Кемпус крусейр фор Крайст").

Заснована "Кемпус крусейр фор Крайст" у 1951 р. Біллом Брайтом та його дружиною Ванетт в Університеті Лос-Анджелеса (штат Каліфорнія, США), місія веде роботу з християнами всього світу, допомагаючи виконати слова Ісуса Христа: "Тож ідіть і навчіть всі народи" (Мт 28:19). За своїм характером місія по суті є міжконфесійною. З нею співпрацюють представники різних протестантських церков, передусім євангельські християни-баптисти. *Орієнтована вона переважно на теологів, які стоять на позиціях протестантського фундаменталізму.* Так, почесним членом місії є відомий баптистський проповідник США Біллі Грем.

Діяльність "Кемпус крусейр фор Крайст" здійснюється десь в біля 150 країнах світу. Проповідування ведуть понад 40 тис. співробітників та добровільних помічників. *Основні форми роботи* – це друкування та поширення Святого Письма, проповідування серед найширших мас населення, ведення благодійницької роботи, в першу чергу серед нужденних, хворих, дітей, людей похилого віку. Особлива увага звертається на *реалізацію проекту "Нове життя 2000 року"*, що ставить за мету донести Євангеліє населенню всієї земної кулі.

Всю християнську літературу, яку виготовляє та поширює місія, можна умовно поділити на дві групи: 1) віроповчально-апологетична; 2) критична щодо різних неокультів. Найбільш відомими з поширених видань є твори самого Білла Брайта, зокрема його книга "Йому немає рівних. Ісус – Людина, що змінила світ", серія брошур "Доступні концепції" та ін., а також праці одного з популярних євангелістських проповідників Джоша

Магдауелла серед них є й такі, як “Докази воскресіння”, “Не просто тесля”, “Незаперечні свідчення” та ін. Названі праці цілком і повністю можна віднести до віроповчально-апологетичних. Типовими прикладом критичного видання є книга Д. Магдауелла “Обманщики”, яка набула неабиякого розголосу не лише в релігійних колах, а й серед широкого загалу.

Звичайно, *першочергове місце в діяльності місії “Україна для Христа ” посідає євангелізаційна робота.* В місії працюють як штатні місіонери, так і проповідники за тимчасовими договорами. Іноді місія користується послугами проповідників інших місій, зокрема “Світло на Сході”.

У країнах СНД міжнародна організація “Кемпус крусейр фор Крайст” *здійснила так звану “програму 100”.* За нею у нас було створено 100 мобільних груп місіонерів-проповідників чисельністю до 5 осіб, які з художнім фільмом “Ісус”, створеним за мотивами Євангелія від Луки (звісна річ, і з відповідною відеоапаратурою), а також наборами християнської літератури, роз’їзджають по різних населених пунктах. В Україні нині діє біля 20 таких роз’їздних груп-команд.

Якщо в перші роки своєї діяльності в країнах СНД провідну роль відігравали іноземні, зокрема американські місіонери, то останнім часом ситуація практично докорінно змінилася. *Тепер основну роль в місії “Україна для Христа__” відіграють вітчизняні провідники.* Цьому сприяла цілеспрямована програма їх підготовки на спеціальних семінарах, які проводяться періодично. Спершу навчання вони проходили тільки в Москві, тепер такі семінари ввійшли в практику і в Києві.

Навчанням передбачено як теоретичну, так і практичну підготовку. Особлива увага звертається на вміння вести практичну євангелізаційну роботу на місцях. Досвідчений місіонер постійно дбає про відповідне фінансове забезпечення своєї роботи. Здійснюється воно *за рахунок пожертв віруючих*. Це своєрідне спонсорство тих віруючих, які з різних причин не можуть особисто проповідувати (особливо поза місцем свого проживання). Такі віруючі, піклуючись про євангелізацію, з радістю відносять свої кошти на цілі місії. В обов’язки місіонера, який отримує фінансову підтримку, входить своєчасне і систематичне звітування про проведену роботу. Від цього залежить подальше спонсорування його діяльності.

З метою впорядкування і координації молитов територія колишнього Союзу умовно поділена на 300 районів служіння з мільйонним населенням (РСМН). Україна має 50 таких районів. При цьому кожен з них має свій порядковий номер (Укр 001 –Укр 050).

Віруючі можуть молитися в тому РСМН, в якому вони проживають, а також можуть належати до інших районів служіння за своїм вибором. З цією метою кожен віруючий письмово одержує спеціальну *програму “Партнери в молитві”*, в якій подана карта всіх РСМН, вказані конкретні молитви на кожен день тижня, а також ставляться конкретні завдання перед віруючими. Приміром, у понеділок, крім відповідної молитви з Євангелія (Мт 28:18) чи Псалтиря (50: 10-13), треба *“просити Господа, щоб він допоміг*:

– Познайомити мільйон осіб з Євангелієм.
– Привести 150 тис. нових вірних до Христа.
– Об'єднати 10 тис. осіб в групи "Нового Життя".
– Зорієнтувати 100 осіб на християнське служіння.
– Створити групу служіння для поширення Євангелія на території Ваших РСМН" (Партнери в молитве. Буклет. – М., 1995).

В інші дні перед віруючими також ставляться конкретні завдання, зокрема: "Додатково створити групу фінансової підтримки на території Вашої РСМН"; "Зміцнювати, спрямовувати церкви і створювати нові на основі вивчення Святого Письма і виконання Великого Доручення"; "Відновлювати, зміцнювати і об'єднувати сім'ї у Христі, які проживають у Ваших РСМН" та ін. Програмою "Партнери в молитві" передбачено постійне звітування перед керівництвом місії за проведену роботу згідно певної схеми.

Останнім часом місія "Кемпус крусейр фор Крайст" стала приділяти *значну увагу початковому християнському навчанню.* Особливо це стосується роботи з дітьми. З цією метою підготовлено "Практичне християнське учнівство" (20 уроків). Це в основному навчальний посібник для викладачів. В ньому звертається увага на методиці *проведення занять в малих групах*. Перед кожним уроком чітко ставиться мета і завдання. Подано детальний план (питання) уроку, його хронометраж, підкреслено значення самостійної підготовки до уроку, названо навчальні посібники і джерела. Тут акцентується також увага на вмінні вільно тлумачити Святе Письмо.

У "Практичному християнському учнівстві" запропоновано цілий арсенал педагогічних прийомів, за допомогою яких можна успішно засвоїти Біблію. Автори посібника аніскільки не бояться появи певних сумнівів тощо. Висловлюється впевненість, що досвідчений наставник зможе вийти з будь-якої критичної ситуації, які іноді можуть виникати, і дати потрібне тлумачення Біблії.

4в. Християнська місія «Сім'я»

„Сім'я" – це міжнародне християнське товариство, яке присвячує свою діяльність поширенню Слова Божого. У „Сім'ї" насамперед прагнуть розрадити, допомогти та служити тим, хто знаходиться в нужді, намагаючись при цьому наслідувати Ісуса, який сказав, що прийшов, „щоб Добру Новину звіщати вбогим..., проповідувати полоненим визволення, а незрячим прозріння, відпустити на волю помучених, щоб проповідувати рік Господнього змилування" (Лк 4:18-19).

„Сім'я" зараз нараховує у світі понад 6000 дорослих-волонтерів, які весь свій час присвячують роботі в близько 1500 громадах або „домах", які знаходяться в більше як ста країнах світу. Члени товариства живуть, а якщо це можливо, то й працюють разом зі своїми дітьми. Вони належать до різних національностей (за останніми підрахунками - десь більше 90).

„Сім'я" випустила багато натхненних публікацій, аудіо- та відеокасет, мільйони яких розповсюджуються нею щорічно. Такі матеріали є вагомою допомогою в досягненні наших різноманітних цілей. Так само, як особисті консультації, музика є важливою частиною у служінні «Сім'ї». Тому члени спільноти регулярно проводять благодійницькі музичні програми.

Члени „Сім'ї" серйозно ставляться до свого обов'язку бути живим прикладом християнської любові, яку вони проповідують. Наслідуючи приклад ранніх християн, члени спільноти дотримуються общинного способу життя, ділячись своєю матеріальною власністю, ресурсами та відповідальністю один з одним. Цей економічний та спільнотний спосіб життя допомагає їм примножити їх зусилля й відграє важливу роль у проведенні євангелізаційної роботи.

Місія «Сім'я». *Мета місіонерської роботи спільноти – допомогти іншим пізнати Ісуса Христа як їхнього особистого Спасителя, кожному відчути радість, мир та задоволення від присутності Господа та його Слова в їхньому повсякденному житті*. Хоча в «Сім'ї» й дуже раді прийняти до своїх лав нових членів, які працюватимуть повний час або лише частково допомагатимуть спільноті в її роботі, проте основна мета її не місіонерство чи прозелітизм, а поширення Євангелія.

Громади „Сім'ї" проводять уроки та семінари з вивчення Біблії, а також діляться біблійними знаннями на індивідуальному рівні. Одна з головних цілей спільноти – готувати нових християнських лідерів, щоб вони також могли поширювати Євангелію.

Мета „Сім'ї" – служити Богові, пропонуючи водночас люблячу допомогу нашому ближньому. Досягає цього вона, не лише надаючи духовну допомогу останнім, а й матеріальну. Біблія вчить: „Коли ж брат чи сестра будуть нагі і позбавлені денного прокорму, а хто-небудь із вас до них скаже: "Ідіть з миром, грійтесь та їжте", та не дасть їм потрібного тілу, - що ж то допоможе? Так само й віра, коли діл не має, - мертва в собі!"(Як. 2: 15-17).

Серед *гуманітарних проектів «Сім'ї»* – допомога потерпілим від стихійних лих, безпритульним, біженцям, відвідування та допомога хворим, людям похилого віку та інвалідам, програми у в'язницях та виправних закладах, спеціальні програми для дітей та медичні проекти. Багато людей та організацій, які відчули увагу і допомогу з боку «Сім'ї», висловлюють свою щиру подяку їй за проведену благодійницьку роботу.

Протягом майже 40 років члени „Сім'ї" побували десь у 170 країнах світу, особисто поговоривши там про Євангелію з понад 250 мільйонами людей або приблизно з 20 000 осіб щоденно. Понад 25 мільйонів тих, з ким їм вдалося поговорити, помолилися і прийняли Боже спасіння через Ісуса. «Сім'я» випустила та розповсюдила в ці роки понад 900 мільйонів примірників християнської літератури, десь 120 мільйонів різних плакатів, 8,5 мільйонів касет та компакт-дисків з християнською музикою та натхненними промовами та драмами, 1,5 мільйони відеокасет з

телепрограмами, які допомагають дітям у становленні їхнього характеру, способу життя, моральних орієнтаціях.

Основи віровчення. *«Сім'я" визнає Біблію як натхненне Боже Слово. Її послідовники вірять у Бога, який проявляється в Трійці як Бог-Отець, Син та Святий Дух*. Послідовники конфесії вірять у те, що Ісус Христос – це єдинороджений Божий Син, народжений Дівою Марією, а також у те, що через Христову смерть на хресті та наступне його воскресіння людству було дароване викуплення.

„Сім'я" засвідчує Святим Писанням, що ми живемо серед покоління, яке стане свідком Христового повернення на Землю; що напередодні його повернення постане могутній Новий Світовий Уряд (Новий Світовий Порядок), який буде очолений диктатором з манією величності, відомий як Антихрист, що жорстоко переслідуватиме віруючих усіх віросповідань. Під час свого Другого пришестя Ісус Христос переможе Антихриста та встановить своє тисячолітнє царство на Землі.

Доктор Дж. Гордон Мелтон з Інституту релігієзнавства в Америці, автор "Енциклопедії Американських Релігій", відзначає, що „Сім'я" – це представник американського протестантського євангелізму, що в більшості своїх вірувань та дій не відрізняється від буквально тисяч незалежних євангелістських деномінацій та організацій.

Більш повно із змістом вірувань "Сім'ї" можна ознайомитися за документом "*Декларація нашої віри: фундаментальні вірування та основні доктрини товариства Незалежних Місіонерських Громад загально відомих як "Сім'я"*.

Організація життя «Сім'ї». Документ, який містить в собі основні принципи, цілі та вірування „Сім'ї", називається Хартією Любові. В ній викладені права, обов'язки та вимоги до членів спільноти, основні правила, статути, структура руху та методи його функціонування. Хартія Любові почала діяти з 1 квітня 1995 року. В наступні роки вийшло кілька доповнень до неї. Кожний аспект Хартії базується на Біблійних принципах, а також на писаннях засновника конфесії Девіда Брандта Берга. Основною метою Хартії Любові є виконання ролі чітко означеної керівної структури. Установчі положення Хартії надають членам „Сім'ї" широкі можливості слідувати тому, що, як вони вірять, є Божою волею для них особисто, і вільно оперувати за їхньою власною ініціативою.

Всі члени „Сім'ї" приймають Ісуса Христа як свого особистого Спасителя. Вони всі хрестилися Святим Духом. Кожен член „Сім'ї", який працює в ній певний час, вірить, що саме Бог покликав його в той чи інший спосіб через цю конфесію служити йому. Члени „Сім'ї" діляться на три основні групи: 1/Члени Хартії (Charter Members, далі - CM). Це є такі члени „Сім'ї", які живуть у Сімейному Домі (громаді), регулярно проповідують Євангелію Ісуса Христа, віддають 10% свого доходу як десятину, дотримуються принципів Хартії Любові та Фундаментальних Правил „Сім'ї" й виконують обов'язки індивідуальних членів, як це визначено в Хартії. 2/

Члени-побратими (Fellow Members, далі -FM) - такі члени спільноти, які бажають слідувати за Господом та дотримуватися вчень „Сім'ї" за своїми можливостями й не хочуть брати на себе зобов'язання жити повністю за всіма принципами Хартії та Фундаментальними Правилами „Сім'ї". 3/ Активні Члени (Active Members, далі - AM) - це ті, хто у той чи інший спосіб спілкуються з „Сім'єю" або, регулярно отримуючи її літературу, допомагає спільноті у проведенні нею її місіонерських чи соціально спрямованих проектів.

Членство в „Сім'ї" не залежить від раси, кольору шкіри, статі чи національності. Її члени мають щиро вірити в те, що вони покликані Господом служити в цьому християнському русі, отримати згоду на це від їхньої місцевої громади „Сім'ї" та бути готовими жити за керівними принципами, які відповідають їхньому рівню членства. Членство в „Сім'ї" – добровільне. Ті, хто виявить бажання залишити „Сім'ю ", може зробити це в будь-який час.

Діти в «Сім'ї». Визнаючи важливість турботи про дітей членів спільноти, значна частина керівної Хартії «Сім'ї» присвячена визначенню прав дітей та батьків, а також подає обов'язки батьків та громад конфесії, у яких живуть діти. Вони мають забезпечити любляче, безпечне та адекватне для дітей середовище. Діти в громадах плекаються як безцінні дари від Бога. Вони дані батькам, щоб вони їх любили, піклувалися про них та виховували за Божими принципами. Основну відповідальність за добробут дітей несуть батьки. Проте, завдяки особливостям віри конфесії та спільнотному способу життя, піклування про дітей членів „Сім'ї" є також справою всієї громади. Батьки при цьому поділяють свої обов'язки з виховання дітей з іншими членами Дому.

Більшість батьків у „Сім'ї" надають перевагу навчанню своїх дітей в домашніх умовах. Навчаючись дома, діти одержують люблячу турботу, зацікавлене навчання та нагляд, який відповідає християнським цінностям. Натомість батьки можуть вирішити віддати своїх дітей до приватних або державних шкіл. Кожна дитина має право на адекватну освіту. Обов'язком батьків та Дому є забезпечити її отримання через домашнє навчання, позадомашні уроки або ж у державній загальноосвітній школі. Діти одержують всебічну освіту та добру практичну підготовку в необхідних академічних навичках. Через природу місіонерської роботи діти в „Сім'ї" мають можливість познайомитися з різноманітними культурами, мовами та традиціями, в результаті чого високо розвиваються їхні соціальні навички та розширюється світогляд.

Фізичне здоров'я та потреби наших дітей – надзвичайно важливі. Добре здоров'я та правильна, збалансована дієта є дуже важливим фактором у розвитку дитини та її освіті. У дітей в громадах «Сім'ї» виховуються добрі звички щодо здоров'я та особистої гігієни ще з раннього дитинства. Батьки слідкують за тим, щоб їхні діти мали достатній відпочинок, щоденні енергійні фізичні вправи та добре збалансовану дієту з певними

обмеженнями у солодощах та малокорисній їжі. Обов'язком батьків є прийняття медичних рішень щодо своїх дітей. Хартія „Сім'ї" взагалі вимагає, щоб медична допомога була доступною всім, хто її потребує. У конфесії дотримуються обов'язкових заходів, які забезпечують дітям у громадах захист від будь-яких зловживань – фізичних, статевих, емоційних, психологічних і таке інше. Встановлені в громадах застороги щодо цього забезпечують дітям високу міру захисту та безпечне оточення.

Поки діти ще маленькі, їм надається постійне піклування, моральне виховання та позитивний особистий приклад. Втім лише від батьків залежить насамперед те, який шлях вони оберуть, коли стануть старшими – захочуть вони служити Господу в „Сім'ї", а чи ж віддадуть перевагу світській кар'єрі. Загалом, більшість молоді, яка залишила „Сім'ю", не мала майже ніяких проблем щодо входження у формальний процес освіти. Більшість з них добре справлялась з навчальними завданнями. Якщо хтось вирішить покинути „Сім'ю", батьки все одно мають у всьому допомагати своїм дітям, як тільки можуть. У спільноті вірять, що, як батьки, вони повинні зробити все можливе, щоб перехід дітей від одного стилю життя до іншого був якнайспокійніший, гарантуючи їм їхню безумовну любов та підтримку.

Спільнотне життя «Сім'ї». Кожна громада конфесії працює незалежно, обирає голосуванням своє керівництво, визначає природу, цілі та методи роботи. Вона фінансово автономна. Її члени зобов'язані самі знаходити засоби свого існування та іншу фінансову допомогу, необхідну для конкретної кампанії чи соціального заходу. Її проекти часто одержують спонсорську підтримку місцевих бізнесменів чи окремих громадян. Іноді кошти надходять від продажу книжок та відеопродукції. Деякі (СМ) члени „Сім'ї" влаштовуються на світську роботу. Проте більшість із них все ж присвячують свій час та зусилля роботі у своїй місії.

Світові Служби, адміністративна та публікаційна структура „Сім'ї" збирає та розпоряджається десятиною, одержаною від громад „Сім'ї". *Ці десятини використовуються* на створення та друк міжнародних публікацій і допоміжних засобів із роботи з громадськістю. Кошти десятини використовуються також як допоміжний засіб для громад конфесії в бідних країнах на спонсорування проектів „Сім'ї", а також, щоб допомогти громадам спільноти у їхньому суспільному та домашньому житті й турботі про дітей.

Діяльність „Сім'ї" документується в щомісячних інформаційних бюлетенях *Family Activity Report* (Звіт про діяльність „Сім'ї"), а також на міжнародному веб-сайті „Сім'ї" www. thefamily. org the/family" . На цьому ж веб-сайті також знаходиться інформація про публікації спільноти.

Історія «Сім'ї». В 1968 році Девід Брандт Берг, колишній пастор Християнського та Місіонерського союзу, почав християнське служіння для молоді альтернативної культури в Хантінгтон Біч (Каліфорнія, США). Наприкінці 1969 року група молоді, яка послідувала за ним, збільшилася приблизно до сотні осіб. Вона стала об'єктом громадської уваги в США.

Спочатку газетні репортери називали їх „*Дітьми Бога*”. На початку 1972 року в кількох країнах на різних континентах вже існувало понад 130 спільнот „Дітей Бога”.

Навесні 1978 року Берг формально розпустив організацію „Дітей Бога” через зловживання її адміністративних працівників та численні порушення деякими регіональними лідерами фундаментальних принципів. Сформувалася нова спільнота під назвою *„Сім'я Любові*”. Приблизно дві третини колишніх членів „Дітей Бога” залишилися членами „Сім'ї Любові”.

На початку 1980-х років назва групи скоротилась до одного слова *„Сім'я”*. Приблизно 25% теперішніх членів „Сім'ї” були членами „Дітей Бога”.

Девід Брандт Берг помер у кінці 1994 року. Його дружина Марія, яка прожила з ним протягом 25 років, зараз є керівником „Сім'ї”, помічниками - її другий чоловік Пітер та інші співробітники.

«Сім'я» в Україні. Свою роботу в Україні “Сім'я” розпочала у 1991 році. Протягом перших років її робітники розповсюдили мільйони примірників християнської літератури - Біблій, Нових Завітів й інших християнських книг та освітніх матеріалів. Часто така робота проводилась у співробітництві з іншими українськими церквами різних деномінацій. Багато тих церков ще й зараз користуються аудіо- та відеопродукцією „Сім'ї” у своєму служінні. Члени Київської групи спільноти організували та провели сотні Біблійних семінарів, часто співпрацюючи в цьому з іншими українськими конфесіями.

Усвідомлюючи великі потреби, які виникають у різноманітних сферах українського суспільства, значну частину роботи «Сім'ї» в Україні складала матеріальна допомога різним закладам (лікарні, клініки, в'язниці, школи, дитячі будинки, санаторії тощо), а також цільова допомога малозабезпеченим родинам та окремим людям. Багато дитячих будинків у Київській, Одеській, Львівській, Харківській та Дніпропетровські областях, на Донбасі та в Криму з вдячністю отримали від «Сім'ї» гуманітарну допомогу, розповсюдження якої часто супроводжувалося проведенням музикальних програм. У Донецькій області конфесія відкрила також притулки для безпритульних дітей.

Беручи участь у реабілітаційній програмі, яка проводилась Управлінням виконання покарань Міністерства Внутрішніх Справ, лише протягом 1996-1998 років „Сім'я” відвідала 43 в'язниці, розташовані на території всієї України, проводячи там концерти та консультації для ув'язнених, пропонуючи програму Біблійної освіти для тих, хто цим цікавиться.

Наприкінці 2001 року та протягом 2002 року „Сім'я” також брала участь у подібних програма спільно з Київськими обласними соціальними службами для молоді. Були завезені перев'язочні матеріали та медичне обладнання у більш як 10 лікарень та медичних установ Київської та Львівської областей, на Донбас і в Крим. Бідні родини та малозабезпечені

люди багатьох областей України отримали від «Сім'ї» понад 100 тонн одягу та продуктів харчування. Протягом цих двох років спільнота імпортувала та безкоштовно передала інвалідам Київської області понад 50 інвалідних візків.

За час існування в Україні „Сім'ї" кількість її працівників та центрів змінювалась. Вона залежала від особливостей проектів, над якими українська спільнота працювала чи які запросили провести різні урядові установи та організації, певні недержавні структури. У роки присутності „Сім'ї" в Україні кількість її постійних членів (СМ) змінювалась від 20 до 150 залежно від потреб, волонтерів та наявних ресурсів. "Сім'я" в Україні не займається прозелітизмом. У багатьох областях країни вона має сотні прихильників та асоційованих членів. Проте на сьогоднішній день лише близько 30 українців вирішили віддати повністю весь свій час роботі в „Сім'ї" і стати її СМ членами.

Організації, з якими співпрацювала або ж мала спільні проекти українська громада «Сім'ї»: ЮНЕСКО, програма „ООН – Чорнобиль", Червоний Хрест, Кабінет Міністрів, Міністерство Освіти, Київські обласні соціальні служби для молоді, Міністерство Внутрішніх Справ, УНКМО, численні обласні адміністрації. Київська міська державна Адміністрація, а також численні українські недержавні структури. У 1999 році члени „Сім'ї" відкрили офіційно зареєстровану благодійницьку організацію „Молодь – Україні", яка діє на території Київської області. З 1999 року „Сім'я" розпочала нову програму, названу „Час дії" (*"Activated!"*). Вагому частину цієї програми складає видавництво щомісячного журналу, який виходить як українською, так і російською мовами.

«Сім'я» в контексті традиційного християнства. Більша частина фундаментальних положень віровчення „Сім'ї" не відрізняється від вірувань мільйонів християн всього світу. В ній поважають інші деномінації як різні частини Тіла Христового, у кожного з яких є власний акцент, доктрина та сфера впливу. „Сім'я" також бере участь у міжконфесійних заходах та конференціях, роблячи в такий спосіб свій внесок у розвиток релігійної свободи та толерантності міжконфесійних відносин в країні.

Зрозуміло, що кожен християнський рух має такі риси, які відрізняють його від інших. Хоча в більшості своїх вірувань „Сім'я" не відрізняється від багатьох християнських деномінацій, наведемо нижче короткий опис доктрин, які все ж відрізняють „Сім'ю" від традиційних, як для України, християнських деномінацій.

Дар пророцтва. Коли Господь говорить та передає послання через одного із своїх людей, безпосередньо або через одного із своїх агентів (таких як ангели чи померлі святі), ми називаємо такі натхненні вислови пророцтвами. Як свідчить Біблія, таким способом Господь говорив зі своїми людьми, надихаючи своїх пророків передавати його слова та послання тим, кому вони призначались. Правда, не всі пророцтва стосуються майбутнього. Одне зі словникових визначень слова „пророцтво" – це натхненний Богом

вираз. Іншими словами – це отримання послання від Господа стосовно чи то минулого, теперішнього часу, а чи ж майбутнього.

Біблія наголошує, що пророцтво – це один з дарів Святого Духу. „Сім'я" вірить в це та використовує дар пророцтва. В ній не користуються цим даром лише за якихось особливих обставин, а натомість намагаються використовувати його лише в повсякденному житті, шукаючи Ісусових настанов та керівництва за різних життєвих обставинах, з якими зіштовхуються її члени. Багато, якщо не більшість членів „Сім'ї", мають цей дар, так само як і велика кількість інших християн. Ми віримо, що на цьому наголошує Господь у ці Останні Дні напередодні Другого Пришестя Христа (Див.: Дії 2:17-18).

У «Сім'ї» також вірять, що Бог іноді використовує духи померлих святих (добрі духи благочестивих померлих людей), щоб допомагати та передавати своє послання людям. Приклади цього можна знайти в Біблії. *„Слава Богу, він не безсловесний Бог, який замовк, коли Біблія була дописана близько 2000 років тому! – відзначає Д.Берг. - Він - живий Бог, Бог, який говорить, і він все ще говорить й ніколи не переставав говорити – говорить зі своїми людьми, своїми пророками та своїми дітьми протягом століть, з тих самих днів, коли Ісус та його Апостоли та християни Ранньої Церкви ходили по цій землі".*

Пророки Часу Кінця . Члени „Сім'ї" вірять, що її засновник Девід Брандт Берг (1914-1994 рр.) був пророком, посланим від Бога. Але це не означає, що він ніколи не помилявся чи все те, що він казав, є безгрішним, чи що всі його слова є богонатхненними. Проте ми віримо, що він був посланий Богом, щоб розпочати та очолювати наш рух, вчити та пояснювати різні аспекти нашої доктрини з Біблії.

Батьки Девіда були активними християнськими пасторами та євангелістами. Протягом ранніх років свого життя він подорожував з ними у їхніх євангельських справах. У 1941 році, незабаром після призову до армії США, він ледве не помер від запалення легень. Після того, як Д. Берг вирішив присвятити своє життя християнському служінню, він пережив чудесне зцілення. Більшу частину наступних 27 років свого життя Берг працював пастором і проводив різноманітну євангелістську роботу. В 1967 році він почув заклик Бога нести Євангелія до хіппі у південній частині Каліфорнії. Саме тут він разом зі своїми дітьми-підлітками розпочав молодіжне служіння, яке росло і згодом стало відоме як „Сім'я". Девід рано відійшов від свого публічного служіння та адміністративного керівництва „Сім'єю", віддаючи перевагу усамітненому життю, присвячуючи більшу частину свого часу молитві та написанню. Його спілкування з «Сім'єю» велося переважно у формі листі. На сьогодні записано багато його проповідей та лекцій.

Після смерті Берга у 1994 році його дружина, яку він готував як свою наступницю, посіла місце лідера руху. Члени спільноти вірять в те, що

Господь помазав Марію та її нового чоловіка Пітера як пророків та лідерів руху.

Закон Любові. Цим терміном в „Сім'ї" називається божественний принцип, яким визначаються всі аспекти її християнського життя. У Біблії Закон Любові часто називається „Законом Віри" чи „Законом Духу Життя", „Христовим Законом", „Досконалим Законом свободи" і т. ін. Закон цей базується на вченні Ісуса про те, що найвищий прояв та суть Мойсеєвого декалогу, а також сутність Послань пророків, полягає у простій настанові, яка складається з двох частин – любити Бога та свого ближнього. У „Сім'ї" вірять, що за цим правилом повинні вимірюватися всі їхні думки, спонукання та справи. Духовна основа цієї доктрини походить від слів Ісуса та апостола Павла: „Він же промовив йому: „Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. Це - найбільша й найперша заповідь А друга - однакова з нею: Люби свого ближнього, як самого себе. На двох ось цих заповідях увесь Закон і Пророки стоять" (Мт 22:35-40).

Послідовники „Сім'ї" вірять, що своєю жертвою на хресті Ісус звільнив їх від Мойсеєвих Законів Старого Завіту. Втім вони також вірять, що за Ісусовим Законом Любові спасенний грішник пов'язаний ще суворішим моральним кодексом, ніж той, який був нав'язаний міріадами правил в Законі Мойсея. Нинішній віруючий повинен у всіх своїх справах керуватися любов'ю навіть до тих, хто йому, можливо, й не подобається.

Якщо в Законі Мойсея йдеться про те, що слід чините те, що справедливо, то Ісусів Закон Любові вимагає діяти більш, ніж справедливо. Потрібно любити, мати милосердя та прощати. У Мойсеєвому Законі практично не було прощення. Там було: „Око за око, зуб за зуб" (Вих. 21:24; Лев. 24:20). А Ісус сказав: "То ж усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки" (Мт. 12:7). Це відоме „Золоте правило_" дає нам ключ до встановлення гармонійних відносин з іншими. Ми не повинні ставитися до інших так, як вони ставляться до нас, а так, як ми хотіли б, щоб вони ставилися до нас.

У „Сім'ї" вважають, що, як спасенні віруючі, вони звільнені від Законів Мойсея, як про це йдеться в Писанні: „Ви вмерли для Закону через тіло Христове_" і „Закон бо через Мойсея був даний, а благодать та правда з'явилися через Ісуса Христа" (Рим. 7:4; Ів. 1:17). Та ця свобода не є себелюбна, безтурботна воля, за якою її послідовники можуть ставитися до своїх ближніх нелюбляче чи егоїстично. Чи називається вона „Золотим правилом", чи Законом Любові, чи якось інакше, загальне використання Закону Любові – це основне загальне вірування, якого дотримуються християни всього світу. Протягом близько двох тисяч років це положення було основним стовпом християнської віри.

Від усіх інших християн послідовників „Сім'ї" відрізняє те, що вони вірять в те, що Закон Любові у деяких випадках може бути застосованим і до статевих стосунків між дорослими за умови, що вони відповідають наведеним вище писанням (Мт 22:37-40; Мт 7:12). Ключовим віршем для

застосування Закону Любові до статевих стосунків є вірш: „Любов не чинить ближньому зла_” (Рим. 13:10). Таким чином, умовою будь-яких статевих стосунків поза шлюбом (дошлюбних чи позашлюбних) за Законом Любові є те, що наші стосунки повинні керуватися безкорисливою, жертовною Божою любов'ю, яка не чинить нікому зла, і які відбуваються за повної згоди всіх безпосередньо причетних до цього людей. Ми віримо, що, при дотриманні всіх цих умов, люблячі гетеросексуальні стосунки між дорослими, які повністю на це згодні, не є, на думку Бога, гріхом.

Водночас в „Сім'ї” усвідомлюють, що статеві стосунки повинні мати певні чітко визначені обмеження, які б запобігали шкоді та зловживанням. Тому громади конфесії прийняли звід правил та обмежень щодо статевих контактів, які записані в керівному документі „Хартії”, а також в інших публікаціях „Сім'ї”. Ці вказівки служать засторогами, які допомагають упевнитися в тому, що всі діють у відповідності до Закону Любові, уникаючи в такий спосіб зловживань цими свободами та гарантуючи, що ніхто при цьому не постраждає та не зазнає шкоди, особливо діти та молодь. Правила „Сім'ї” недвозначно забороняють будь-які статеві контакти між дорослими та неповнолітніми. Вони також недвозначно забороняють будь-які статеві контакти між членами „Сім'ї” (СМ) і тими, хто не є такими.

Хоча сексуальне застосування Закону Любові завдяки своїй контраверсійній природі привертає багато уваги, воно ні в якому разі не є центральною точкою життя спільноти. Повнота Закону Любові означає жити в любові та гармонії з іншими, не чинити ближньому зла та любити своїх ближніх як самих себе. Його суть – саможертовне життя, розділення себе з іншими та допомога тим, хто в нужді. Це і є провідними принципами життя в «Сім'ї» та спонуками в її місіонерській роботі.

Як зазначалося вище, в „Сім'ї” вірять в те, що статеві стосунки між згодними дорослими не є, на думку Бога, гріхом, якщо вони мотивовані саможертовною любов'ю і ніяким чином нікому не шкодять. Розвиваючи далі цю доктрину, Девід Берг вірив та вчив, спираючись на Писання, що якщо один з членів „Сім'ї” добровільно захоче мати статеві гетеросексуальні стосунки з тими, хто не є членами „Сім'ї”, щиро прагнучи показати їм Божу любов та турботу, маючи на меті привести їх до прийняття Ісуса як їхнього Спасителя, то це не є, на погляд Бога, гріхом. Це стало відомим як firty fishing („***кокетливе рибальство***) - термін, який походить від Христового запрошення рибалок з Галілеї: „Ідіть за мною і Я зроблю вас ловцями людей” (Мт 4:19).

Таке експериментальне служіння розпочалося наприкінці 70-х років м. ст. і було офіційно припинене у 1987 році, оскільки Господь показав Девіду більш плідні методи роботи з людьми. Заборона ця постала і як запобіжний захід проти нової епідемії СНІДу. Громади „Сім'ї” прийняли Звід правил та засторог щодо статевих контактів. Ці правила записані в їх керівній ”Хартії” та інших публікаціях «Сім'ї». Вони чітко забороняють будь-які статеві контакти між членами „Сім'ї” та тими, хто не є такими.

Правові проблеми в діяльності «Сім'ї». Відповідно до злісних скарг масової інформації, у період з 1989 по 1993 роки проти громад «Сім'ї» в Іспанії, Австралії, Франції та Аргентині були вжиті масивні нічні рейди поліції. І хоча конкретні подробиці цих рейдів й відрізняються, але загальна схема їх проведення була дуже подібною. У кожній з громад кілька десятків полісменів у супроводі представників агенцій із захисту прав дитини та засобів масової інформації вривалися в дім, часто силою виламуючи двері. Шокованим та спантеличеним батькам наказували не втручатись, поки представники влади байдуже будили та збирали до купи сотні дітей, в деяких випадках погрожуючи зброєю, вихоплювали їх з ліжок та материнських рук, транспортували до невідомого місця. У кількох таких випадках дорослих також ув'язнювали, навіть не повідомивши, за якими звинуваченнями, й не даючи можливості поговорити зі своїм адвокатом навіть після декількох днів ув'язнення. Дітям, які зазнали великої моральної травми та яких спеціальні агенції агресивно переправили до інтернатів, не дозволяли спілкуватись з батьками. Їм в цей же час казали, що батьки самі не мають бажання спілкуватись з ними.

У кожному з цих випадків засоби масової інформації були заздалегідь попереджені про рейди. Відеокамери знімали всі події щойно вони розпочалися, в такий спосіб гарантуючи максимальне висвітлення цього видовища, що супроводжувалося численними інтерв'ю з представниками антикультових організацій, які звинувачували членів громад «Сім'ї» у жахливих злочинах. Після цього тривала довга боротьба, під час якої організації із захисту прав дитини намагались якнайдовше отримати опікунство над дітьми, проводячи водночас численні обстеження, допитування та огляди „врятованих" дітей, несамовито намагаючись знайти „докази" будь-яких мислимих форм зловживань. У будь-якому випадку вони залишались ні з чим.

Понад 500 дітей членів „Сім'ї" були в такий спосіб піддані урядово санкціонованому ув'язненню та наступним обстеженням з боку спеціалістів-медиків, психологів, вчителів і юристів, яких призначали суди в різних частинах світу. Кожного разу суд приходив до висновку, що жодна дитина не мала будь-яких слідів можливих форм насильства над нею та зловживань, як сексуального, так і будь-якого іншого.

У кожному з цих сенсаційних рейдів, яким піддалася „Сім'я", суди повністю виправдали її у всіх звинуваченнях і навіть відкрито засудили жахливе поводження з її членами та порушення їхніх прав. Дехто з суддів був глибоко схвильований тим, що проти „Сім'ї" були вжиті такі воєнізовані заходи, не маючи на те жодних підстав, які б підтверджували заяви про правопорушення, як свідчать їхні постанови. Судді, освітяни та психологи не раз публічно заявляли, що діти з "Сім'ї" за рівнем свого розвитку випереджають середній інтелектуальний, поведінковий та соціологічний рівень у порівнянні з їхніми однолітками у суспільстві загалом.

Проте факти, які свідчать про невинність «Сім'ї», не набули такого ж широкого висвітлення в пресі, як початкові публічні хибні її звинувачення. Саме тому багато хто навіть не знає, що послідовники конфесії були виправдані у всіх тих звинуваченнях, за якими їх було притягнуто до суду. Діяльність „Сім'ї" не була офіційно заборонена у жодній країні, де релігійні права людини конституційно гарантовані. Судові процеси, які слідували за „рейдами" на початку 90-х років м. ст. в Іспанії, Франції, Аргентині та Австралії, одностайно прийшли до висновків на користь „Сім'ї", виправдовуючи її членів у всіх звинуваченнях. У всіх цих чотирьох країнах, де мали місце рейди і наступні судові процеси, „Сім'я" й досі має своїх активних представників.

4г. Благодійницька християнська спільнота «Армія Спасіння»

Історія Армії Спасіння. *Армія Спасіння як міжнародний християнський рух була заснована у Лондоні методистським проповідником Вільямом Бутом у 1865 р.* Він заснував Християнську Місію, коли працював серед бідного населення східної частини англійської столиці. Його серце переповнювало співчуття до знедолених людей, яких він бачив. Саме це спонукало Вільяма разом із дружиною Кетрін присвятити своє життя їх спасінню. А оскільки роботи ставало дедалі більше, то у 1878 р. з'явилася організована В.Бутом Армія Спасіння – євангелістський християнський рух з певним соціальним завданням.

Для досягнення своєї мети Вільям Бут вирішив використати армійську структуру. Він збирався воювати з бідністю, хворобами, голодом, неуцтвом, алкоголізмом, наркоманією, насильством, безпритульністю. Чому він вірив у те, що чітка організація, дисципліна та мобільність саме військового об'єднання можуть і повинні бути засвоєні християнським рухом? Як ми знаємо, зло в цьому світі не відступає перед словами. Його потрібно побороти та перемогти в думках і житті. Зробити ж це повинні такі люди, які єдині в своєму християнському милосерді, на відміну від тих, які творять зло, а тому єдині в своєму егоїзмі.

Саме тому церква має, на думку Бута, поставати як армія, а громади в ній – це корпуси, парафіяни – це солдати, пастори – це офіцери. Ця війна – безкровна, але воєнні дії потребують дисципліни: за визначенням цілі слідує наказ її досягнути, за наказом – чітке виконання, а за ним – результат. Порівняння християнина з солдатом і церкви з армією неодноразово зустрічається в Святому Письмі і часто використовувалося в історії церкви. Члени Армії Спасіння вважають, що досить вже бути пасивними християнами й треба йти за Ісусом. Це означає, що треба відігравати активну роль в боротьбі з лихом, болем і стражданням в усьому світі.

Дуже швидко Армія Спасіння почала розширювати своє служіння. На сьогоднішній день вона діє більш, ніж у 100 країнах світу. Штаб-квартира Армії знаходиться в Лондоні.

Армія Спасіння в Україні. Роботу Армії Спасіння на території нинішніх країн СНД можна розділити на два етапи. *Перший етап тривав з 1913 по 1923 рік і закінчився разом з початком тріумфу радянської влади. А ось другий етап розпочався поверненням після довгої перерви Армії Спасіння тепер уже в країни СНД у 1991 р.*

Почала свою роботу Армія Спасіння на території Росії, а у 1993 р. поширила свою діяльність й на територію України, Молдови та Грузії. Спочатку Армія Спасіння в Україні діяла як благодійницька громадська організація, а з 1999 р. вона була зареєстрована вже як релігійна громада. Сьогодні корпуси Армії Спасіння є у Києві, Донецьку, Кіровограді, Харкові, Ялті, Сімферополі, Севастополі, Одесі, розпочинається робота у деяких інших містах країни. На січень 2004 року в Україні офіційно було зафіксовано п’ятнадцять громад Армії Спасіння.

Особливості віри членів Армії Спасіння. Послідовники конфесії вірять, що:

- ✓ Старий і Новий Завіти Священного Письма дав Бог і тільки з них складається Божественне джерело християнської віри та вчення.
- ✓ Існує тільки один Бог - абсолютно досконалий Творець і Хранитель всього сущого, який є єдиним істинним об'єктом релігійного поклоніння.
- ✓ Бог єдиний у трьох іпостасях: Отець, Син і Святий Дух. Вони єдині та рівні у своїй силі та славі.
- ✓ В особі Ісуса Христа поєдналися божественне та людське. Він є істинний Бог й істинна людина.
- ✓ Наші праотці були створені невинними, але через свою непокору втратили чистоту та щастя. Через це всі люди грішні від дня свого народження і справедливо терплять гнів Божий.
- ✓ Ісус Христос своїми страждання приніс світові спокуту і кожен, хто хоче, спасеться.
- ✓ Покаяння перед Богом, віра в Господа нашого Ісуса Христа і відродження Святим Духом необхідні для спасіння.
- ✓ Ми врятовані благодаттю через віру Господа нашого Ісуса Христа. Той, хто вірує, "має свідоцтво в собі самому" (1 Ів. 5:10).
- ✓ Упевненість у спасінні залежить від постійної віри в Ісуса Христа.
- ✓ У безсмертя душі, воскресіння тіла і Судний день наприкінці світу, вічне блаженство праведників і вічне покарання грішників.

Форма та символіка Армії Спасіння. Форма солдатів та офіцерів Армії Спасіння є зовнішнім свідченням віри її членів. Тільки той, хто присвятив своє життя Ісусу, став його послідовником і вирішив служити Богу як член Армії Спасіння, має право – а це і привілей, і велика відповідальність – носити форму. Усі її складові мають певне символічне

значення: біла сорочка – символ чистоти та святості; сині погони солдатів – символ Небес, відображенням яких вони є на Землі; червоні погони офіцерів – символ крові Ісуса Христа, символ жертовного присвячення та служіння офіцерів; літери "С” на погонах та петлицях проголошують девіз Армії Спасіння: "Спасенний, щоб спасати" і "Спасенний, щоб служити".

Члени Армії Спасіння носять форму як засіб засвідчення їх глибокої віри. Вільям Бут сказав: «Форма сама буде проповідувати, примушувати людей думати про Бога і святість. Форма дає можливість говорити іншим також про нашу готовність: люди можуть розраховувати на допомогу від нас».

Серед символів Армії Спасіння насамперед назвемо Герб. Герб Армії Спасіння – це комбінація із семи символів, які являють собою головні її доктрини. Цей герб відображає їхню віру і місію як церкви і організації. Корона на ньому – це вінець істини для віруючих в Ісуса Христа. Вона позначає собою корону слави, яку Бог дає всім, хто вірний йому. Хрест в центрі герба – це Хрест Господа Ісуса Христа, схрещені мечі – битва всіх християн із силами зла. Літера "С" – спасіння. Сім цяток – повнота одкровення Слова Божого, повнота цього світу, повнота Бога. Сонце - це Христос, який показав світло людям, що ходять у пітьмі. Гасло "Кров і Вогонь" означає, що кров Ісуса Христа омиває нас від первородного гріха, а вогонь Духа Святого дає силу та бажання берегти цю чистоту.

Щит в Армії Спасіння є емблемою її соціальної служби. Він досить часто використовується на транспорті і в оголошеннях, є міжнародним символом служіння. Його легко пізнати: він говорить про рішучість служити іншим. Червоний колір говорить про спасіння, яке відкрите через кров Ісуса Христа, а щит нагадує слова Святого Письма про щит віри, який захищає нас, дітей Божих, і про те, що ми самі маємо стати щитами для інших в своєму служінні. "А над усе візьміть щит віри, яким зможете здолати всі розпечені стріли лукавого" (Ефес. 6:16). У всіх країнах, де працює *Армія Спасіння,* майорить її прапор –символ християнської віри. Його синій колір – це символ чистоти, святості Бога-Отця; червоний – символ пролитої за наші гріхи крові Ісуса Христа; жовта зірка в центрі – символ вогню Духа Святого. Понад 3 млн. вірних Армії Спасіння несуть у всьому світі своє служіння. Його не один раз можна побачити на вулицях Києва та інших міст країни.

Допомога інвалідам і робота в лікарнях. Знедолені люди живуть поруч з нами, на них часто не звертають уваги. Армія Спасіння не може стояти осторонь цієї проблеми, бо ж ці люди нічим не відрізняються від нас, так званих "нормальних" людей. Вони так само прагнуть жити, брати участь у подіях, що відбуваються навколо них, творити та бути частиною суспільства. Їх не можна залишати осторонь. Адже дуже часто все, що їм насамперед потрібно **– це** добре слово підтримки, а також важливе ставлення до них не як до хворих, а як до особливих людей. Члени Армії

Спасіння намагаються допомагати їм, спілкуючись з ними та, по можливості, забезпечуючи ліками та предметами першої необхідності.

Солдати та добровольці Армії Спасіння регулярно відвідують лікарні, допомагають медсестрам прибирати палати, робити перев'язки та доглядати хворих. Члени Армії Спасіння дуже радіють, коли вдається знайти можливість забезпечити підопічних додатковими продуктами харчування та ліками, а лікарні тим, чого вони потребують для кращого надання медичної допомоги хворим.

Допомога людям похилого віку вдома та в спеціальних центрах. У кожному місті нашої країни є багато людей похилого віку, немічних, вбогих та самотніх, які не мають можливості себе доглядати. Найприкріше те, що, зробивши досить багато для своєї держави, свого народу, вони залишилися на самоті, нікому не потрібні. Традиційні церкви, об’єднавшись у своєму протистоянні новим релігійним течіям і прагнучи підключити до цього ще й чинне законодавство, водночас самі не турбуються про своїх самотніх і нужденних послідовників. Опинившись у нужді, тепер ці люди страждають ще більше від того, що поруч немає нікого, хто зміг би просто з ними поговорити, підтримати чи зробити те, що їм самим не під силу. Такого не було навіть в часи соціалістичного суспільства, де профспілка все ж виявляла свою турботу в той чи інший спосіб щодо кожної людини.

Члени Армії Спасіння зі свого боку намагаються робити все можливе, щоб полегшити цим людям життя, внести до нього хоча б трохи радості та надії. Приходячи до них додому, члени Армії Спасіння допомагають зробити дрібний ремонт, помити підлогу або вікна, випрати білизну, приготувати обід, сходити в магазин чи аптеку.

Для багатьох людей похилого віку однією з основних проблем, разом із побутовими та матеріальними, є проблема самотності: на схилі років вони залишилися один на один зі своїми труднощами. Саме для таких людей у Києві, Кіровограді, Ялті та деяких інших містах країни працюють, створені Армією Спасіння, Центри людей похилого віку. Вони можуть прийти туди, поспілкуватися між собою, відчути підтримку одне одного, переконатися, що вони не самотні, що їх життєвий досвід ще потрібен. Тут вони можуть отримати гарячий обід, медичну допомогу, консультації з різноманітних питань життя, скористатися послугами перукаря та швачки, програми "Турбота вдома", відвідати вечори та концерти, сплановані з врахуванням їхніх інтересів, у підготовці та проведенні яких вони й самі можуть брати участь.

Робота з безпритульними. Засновник Армії Спасіння Вільям Бут радив, що для того, щоб мати успіх у роботі з безпритульними, бажано також дотримуватися такого принципу: хліб, мило, а вже потім – спасіння. Ми можемо говорити чудові слова, радити, як правильно жити, але якщо людина голодна, то всі наші проповіді можуть залишатися марними.

Програма годування безпритульних – це можливість наблизитися до них та донести Слово спасіння, якого вони так потребують.

Та не тільки голод дошкуляє безпритульним. Антисанітарні умови, в яких вони змушені проживати, сприяють поширенню різноманітних захворювань шкіри та інших небезпечних хвороб. Армія Спасіння допомагає безпритульним, надаючи їм змогу помитися гарячою водою, що особливо актуально взимку, переодягнутися, прожарити старий одяг, звільнитися від паразитів. Ті солдати, які працюють у цій програмі, мають велику любов до цих людей, бо без неї неможливо по-справжньому їм допомогти.

Реабілітаційна програма. Сім років тому в Києві розпочала свою роботу реабілітаційна програма Армії Спасіння, метою якої є допомога наркоманам та алкоголікам. Ця програма має два етапи. Перший етап проходить у Києві **- це** центр звільнення "Воля", куди може прийти кожен, хто вважає себе залежним від наркотиків або алкоголю. У центрі люди знайомляться з тим, яким чином вони можуть отримати звільнення від своєї хвороби, мають змогу поспілкуватись з людьми, які ще недавно були залежними, з‘ясувати, завдяки чому вони отримали зцілення, можуть зцілитися самі.

Але у програми є й другий етап. Адже звільнення від залежності - це ще не все те, що потрібно цим людям для остаточного зцілення. Для них дуже важливим є також повернення до нормального життя, відновлення сімейних та суспільних зв'язків, а найголовніше – не допустити повернення до старого способу життя. Для проведення другого етапу реабілітаційної програми недалеко від Києва створено фермерський реабілітаційний центр "Маяк". Тут постійно проживають вісім осіб, з якими проводяться заняття за спеціальною програмою. Вони обов'язково працюють на землі та доглядають за худобою. Строк реабілітації - 3 місяці, після яких ці люди готові та можуть повернутися у суспільство, сім'ю, на роботу. Бажаючі можуть стати волонтерами Армії Спасіння та брати участь у корпусних програмах реабілітації, що проходять у Києві. Розпочата робота подібної програми в Кіровограді.

Робота з дітьми та молоддю. В Армії Спасіння велика увага приділяється роботі з дітьми та підлітками. У літній період проходить організація музичних, скаутських та оздоровчих таборів, де діти та молодь дізнаються про те, як можна цікаво жити без поганих звичок. Тут вони знайомляться зі світом природи та мистецтва, вивчають нові пісні та знаходять собі нових друзів. Протягом року діти мають змогу відвідувати недільну школу, брати участь у підготовці та проведенні різноманітних свят, постановці спектаклів. Наставники, які працюють з дітьми, виховують у них почуття любові до Батьківщини, повагу до її історії, до культурних та духовних цінностей. Крім того, дітей вчать бути небайдужими, не проходити повз чужі страждання, поважати старше

покоління. Вони вчаться робити добро, допомагати старим та хворим людям.

Не є новиною, що у людини є тіло, душа та дух. Для досягнення гармонії всі ці складові повинні розвиватися рівномірно. Особливо це важливо для молоді, бо у неї існує великий ризик однобічного розвитку особистості. Саме на гармонійний різнобічний розвиток особистості підлітка й спрямовано організований Армією Спасіння скаутський рух – добровільний, неполітичний, виховний рух молоді, відкритий для всіх, без обмежень, не пов'язаний з походженням, віросповіданням чи расою.

Скаутський рух – це не школа. Це – те місце, де за допомогою ігрових методів підлітки вчаться бути людьми, які можуть прийняти рішення у будь-якій ситуації та відповідати за свої вчинки перед іншими людьми. У скаутських загонах, які проводять свої заходи в основному на природі, діти поділені на невеликі групи (ланки) – по шестеро-восьмеро у кожній, в яких кожна дитина відіграє свою роль, несе певну відповідальність не лише перед собою, але й перед іншими членами групи. Таким чином, ці групи постають як невеличка модель суспільства. Молоді люди в ігровій формі навчаються тут принципам поведінки та взаємодії у суспільстві.

Жіноче служіння. Історично склалося так, що жінка у суспільстві відіграє не менш важливу, ніж чоловік, роль. Від часу заснування Армії Спасіння жінки мали в ній рівні права та можливості з чоловіками. Так, вони можуть очолювати корпуси, займати керівні посади у структурі Армії Спасіння і навіть бути Генералом – всесвітнім лідером організації. Тому не дивно, що серед програм, які проводить Армія Спасіння, особливе місце займають програми для жінок.

Одна із таких програм – Домашня ліга. Вона не даремно називається так. Адже домівка – це насамперед господиня. І тому під час зустрічей Домашньої ліги учасниці не лише спілкуються між собою, діляться досвідом ведення домашнього господарства, але й знайомляться з біблійним поглядом на роль жінки у сім'ї. Окрім цього, у програму Домашньої ліги входять заходи, спрямовані на зміцнення сім'ї, зокрема сімейні зустрічі, концерти та сімейний відпочинок.

Відтак *Армія Спасіння являє собою один із євангелістських напрямків християнства*. Її вчення ґрунтується на Біблії, її служіння витікає з любові до Бога та практичної турботи про потреби людей. Її місія – проповідувати Євангеліє Ісуса Христа, задовольняти основні людські потреби, давати особисту настанову та сприяти духовному і моральному відродженню, фізичному відновленню всіх нужденних, що потрапляють у сферу її опіки, незалежно від кольору шкіри, віросповідання та віку.

Гаслом Армії Спасіння є "Серце – Богу, руку – людині!". У ньому міститься вся глибина та весь спектр її діяльності. Адже що може людина без віри, без Божої любові, яка переповнює серце бажанням поділитися, обдарувати нею тих, хто її ще не знає? Нічого. Але маючи цю віру, цю

любов, що палає незгасимо в душі, ми можемо подати руку допомоги тому, хто її потребує.

Воїни Армії Спасіння йдуть туди, де людині найтяжче і часто не очікувано приходять їй на допомогу. Подекуди, зокрема в Росії, влада і громадськість часто намагаються перешкодити діяльності Армії Спасіння, інкримінуючи їм "військовість". Члени Армії Спасіння – дійсно воїни, але іншого фронту, на який не часто знайдеш добровольця. Допомога Армії Спасіння потрібна нашій країні у цей складний і тяжкий для неї перехідний період, коли у держави руки не доходять до кожного стражденного.

4д. Євангельська місія «Добра новина»

Природа євангельської місії. Місія „Добрих новин" (Good News Mission) - це християнська євангельська організація, метою якої є проповідь Євангелія в усьому світі. До місії також входить відома молодіжна організація IYF.

Робота місії включає наступне: організацію великих євангельських семінарів; публікацію книг, буклетів та газет з проповідями євангельського змісту; випуск щомісячних журналів різними мовами, дитячої літератури; проведення літніх таборів та зимових конференцій; навчання місіонерів та їх скерування на євангельську службу в різні країни.

Старшим пастором та засновником місії „Добрих новин" є Пак Ок Су (Південна Корея). На даний момент місія налічує багато своїх церков у майже 100 країнах світу. При центральній церкві, що знаходиться в Сеулі, існує місіонерська школа, яка щорічно навчає та посилає до різних країн місіонерів. Їх не зупиняє ні малярія в Африці, ні гоніння християн у комуністичному Китаї, ні переслідування в індуїстській Індії. Кожен місіонер започатковує з Божою допомогою церкву та піклується про її існування та зростання.

В Україні перша церква місії „Добрих новин" з'явилась у 1995 році, коли сюди було послано першого місіонера Рю Ий Гю. При церкві була відкрита місіонерська школа, яка існує й дотепер. Зараз в Україні, окрім центральної київської, існує ще вісім регіональних церков у Житомирі, Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Черкасах, Вінниці, Іванкові та Фастові. *У київській церкві старшим пастором нині є Пак Сонг Су.* В регіональних церквах України служать випускники київської місіонерської школи.

Зараз у місіонерській школі проходять тренування 7 учнів, які, у разі успішного закінчення, будуть через рік послані на служіння у нові міста. Заняття проводить пастор київської церкви. Майбутні місіонери вивчають Біблію, несуть служіння у церкві, допомагають у проведенні семінарів, проповідують на вулицях Києва, а головне - вчаться жити за вірою.

Богослужіння в церквах місії „Добрих новин” проводяться по всій Україні чотири рази на тиждень. Вони мають однакову форму: спів псалмів, свідчення, молитви та проповідь. При церквах існують недільні школи, де щотижня проводяться спеціальні служіння для дітей.

Історія заснування місії „Добрих новин”. Після поділу Кореї в 1945 році на дві частини, південна частина потрапила під юрисдикцію США. З цього часу в країні почало активно поширюватися християнство, витісняючи буддизм, що був панівною релігією майже до середини 20-го століття. Нестабільне соціальне та економічне життя було поштовхом до активного навернення людей до Христа.

На початку 70-х років м. ст. у Південній Кореї місіонерами кількох місій протестантського напрямку (в основному це були євангелісти та пастори, що приїхали з Америки: Дік Йок, Марлон Бейкер, Террік Горл, Гаррі Вімен та ін.) була заснована перша місіонерська школа. Метою створення школи було виховання нових духовних працівників, покликанням яких стало нести Євангеліє своєму народу. Було вирішено набрати 10 учнів для їх подальшого духовного навчання. Головним критерієм відбору була не приналежність до певної конфесії, не таланти та освіта, а наявність у претендента спасіння, народження згори. Це було нагальною потребою, оскільки через масові навернення до християнства часто втрачався сам сенс приходу до Бога. Подеколи в інших християнських конфесіях має місце формальне навернення , тобто прийняття їх форми, обрядовості, без надбання при цьому глибокої віри. Щоб потрапити у місіонерську школу, необхідно було проходити спеціальну співбесіду. В такий спосіб відбиралися зі всієї країни учні з Божим покликанням. До першого набору потрапив і Пак Ок Су, який нині очолює місію в Україні. На той час йому щойно виповнилось 19 років. Навчання та тренування учнів проводились у збудованому для цього приміщенні школи в місті Тегу. Основний навчальний час тут витрачався на вивчення Біблії та втілення в життя головного християнського принципу - життя по вірі, отримання через віру та молитву від Бога всього необхідного для життя. Місіонерів тренували для умов несприятливих, важких, у яких вони можуть опинитись після школи, коли їх буде послано до різних країн. Там на них чекатимуть різні несподіванки – клімат, їжа, мова, культура. Але це лише деякі з тих багатьох труднощів, які неминуче чекають на кожного з місіонерів. У місіонерській школі виховували сильну душу, яка, зіштовхнувшись з труднощами, переможе їх із надією на Бога.

Місіонерів не вчили тому, як збирати велику кількість прихожан. Вони вчилися тому, як можна звільнитися від гріха та народитися згори. Кожен день учнів посилали проповідувати людям на вулицях. Тренування було непростим, умови життя скрутними, учні часто голодували. Основним вчителем в школі був місіонер Дік Йок, який особистим прикладом багато чому вчив своїх учнів. З ними він переживав усі труднощі. Якщо місіонерська школа голодувала, то голодував також і він,

його дружина та двоє маленьких дітей. Сім'я Дік Йока могла жити у достатку в процвітаючій Америці, але він обрав життя, метою якого було саме служіння іншим.

Через деякий час майже всі учні завершили навчання у школі. Її закінчив і був посланий служити в зарубіжжя й Пак Ок Су. Проте через деякий час всі місіонери повернулись на батьківщину. У місті Тегу з'явилась церква, пастором якої став Пак Ок Су. Церква росла, при ній була відкрита місіонерська школа, в якій вже пастор Пак Ок Су тренував майбутніх служителів Євангелія.

IYF (International Youth Felloship). Молодіжна організація IYF була створена у 1995 році. Її метою є налагодження спілкування молоді, яка сповідує Христа, переважно студентства з різних країн. Для цього було започатковано конференції IYF, які проводяться два рази на рік.

Перша молодіжна конференція відбулась у 1995 році. В ній взяло участь кілька десятків студентів з різних куточків світу. З кожною наступною конференцією число учасників їх стрімко зростало. Так, у 2003 році їх чисельність вже перевищувала 1700 з 47 країн світу. На останній конференції в 2006 році було близько 4 тисяч студентів з 54 країн.

Спочатку місцем проведення конференцій була Південна Корея. На горі Тедок побудували великий центр IYF, де молодь може зручно проживати та брати участь у всіх запланованих заходах. Останнім часом географія проведення конференцій розширюється. Молодь побувала вже в Австралії, на Гавайях та в Таїланді. Наступна, сьома конференція відбулася влітку 2007 року. Вона пройшла у два етапи – два тижні в Південній Кореї і ще два тижні – у Мексиці.

У програмі молодіжних конференцій – заняття з вивчення Біблії, обмін свідченнями діянь Бога з власного життя, презентації культурних традицій своєї країни через національні костюми, народні танці та пісні, тематичні постановки та ін.; різноманітні спортивні змагання, а також екскурсії по наймальовничіших місцях тієї країни, у якій проводяться конференції. Щовечора студенти мають змогу слухати високопрофесійну класичну та християнську музику, бо завжди запрошеними гостями на конференції є видатні артисти та музиканти з різних країн світу. Кожну конференцію проводить разом з молоддю відомій у Кореї хор „Грацiас".

Програма конференцій завжди надто насичена. Окрім усього іншого, що є спільним для всіх учасників конференції, кожен обирає для себе певну „дисципліну", яку намагається опанувати (на базовому рівні) за місяць – від вивчення нової іноземної мови до опанування національним бойовим мистецтвом Теквондо. Організатори надають для цього все необхідне - вчителів, матеріали, приміщення. До програми конференцій включаються зустрічі з видатними людьми: художниками, музикантами, директорами великих фірм та ін. Включається також, як правило, перебування слухачів школи протягом одного дня в армії. Усім її учасникам видається форма, після чого починаються справжні тренування.

Той, хто бажає, може стрибати з парашутом у спеціальних установах, стріляти по мішеням тощо. Після закінченні тренувань всі дивляться показові виступи солдат.

IYF не тільки організовує літні та зимові табори для студентства, а й реалізує програму так званих короткочасних місій. Студенти за бажанням обирають країну, куди виїздять на цілий рік. Там вони живуть при церквах, навчаючись духовному життю, вивчаючи культуру, а головне мову. Подолавши за кілька місяців мовний бар'єр, вони мають змогу більш тісного спілкування з місцевими віруючими. Так, у 2007 році місією „Добрих новин" було послано 700 місіонерів у різні країни світу. З України до Кореї поїхали три короткочасні місіонери, а водночас в Україну з Кореї приїхало п'ять студентів.

Щорічно у Кореї відбувається великий культурний фестиваль, який організовують «короткочасні місіонери», що вже повернулись. Кожен з них займається підготовкою стенда та презентації тієї країни, де він побував. Фестиваль має у Кореї велику популярність. Його відвідують також офіційні представники влади. На одному з фестивалів був, зокрема, й посол України у Південній Кореї .

Завдяки діяльності цієї організації багато молоді, яка не мала майбутнього – наркомани та злочинці, істотно змінилися та стали потрібними для суспільства людьми. Президент IYF До Ки Кон заявляє: „Завдяки духу IYF сьогоднішня молодь буде змінюватись. У майбутньому господарем становища буде не той, хто має багато знань, а той, у кого сильні характер та душа. Я маю надію, що багато молодих людей отримають сильну, широку душу завдяки IYF і стануть лідерами завтрашнього дня».

Старший пастор Пак Ок Су. Народився пастор в Сунсані (провінція Кунгбук) у 1944 році. 7 жовтня 1962 року – це дата його народження згори через благодать Божу. Пак Ок Су пройшов добротну місіонерську підготовку, під час якої навчався духовному життю під керівництвом іноземних місіонерів, серед яких був Дік Йок. Протягом вже більше 40-ка років, виходячи за рамки традиційного релігійного вчення, він проповідує про те, як народитися згори та почати жити духовним життям, отримавши прощення гріхів.

Пак Ок Су проповідує у церквах, в'язницях, на військових базах, місцях для прокаженних тощо. У 1976 році у Кореї він заснував місіонерську школу місії „Добрих новин", де виховував служителів, відправляючи їх служити як у Кореї, так і за кордоном. Так, *станом на 2002 рік у Кореї служило близько 300 місіонерів, а за кордоном - більше ста.* Починаючи з 1972 року пастор Паки Ок Су був головним проповідником під час літніх та зимових конференцій. Він проповідував у радіомережі Asia Broadcasting в 1985 році, а також читав „Лекції з книги Буття" для LA Radio Korea у США. Пастор проводив біблійні конференції декілька разів на рік по всій Кореї.

Пак Ок Су запрошували в ролі проповідника до таких країн, як США, Мексика, Німеччина, Росія, Японія, Китай, Гана, Парагвай, Аргентина, Індія, Кенія та ін. Тепер він служить головним пастором у Сеулі в Хабатській центральній церкві.

Пастор видав більше 20 особистих книжок, серед них, зокрема, „Секрет прощення гріхів та народження згори” (розійшлася по світу накладом понад 4 млн. примірників). Ця книжка, а також книжка „Тільки трудами Ісуса” і п’ять інших, надруковані англійською мовою. Книжки також перекладені та видані японською, німецькою, російською, китайською та іспанською мовами. Проповіді Пака Ок Су транслюються по телебаченню США, в країнах Південної Америки, друкуються в найвідоміших американських газетах.

Пак Сонг Су - старший пастор в Україні. Народився Пак Сонг Су фізично у 1963, а згори - у 1987 році. Через два роки він вступив до місіонерської школи, де його підготовкою займався пастор Пак Ок Су. Після закінчення школи близько 11 років служив у Кореї. У 2001 році переїхав до Санкт-Петербургу. З квітня 2002 року служив пастором у Казахстані, а потім знову в Росії в Москві.

З жовтня 2005 року Пак Сонг Су служить пастором київської церкви. Він проводить біблійні семінари, евангелізації у різних містах України. Займається навчанням учнів київської місіонерської школи.

5. ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІСІОНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Дана проблема є сьогодні надзвичайно актуальною як для України, так і для більшості держав постсоціалістичного простору. Зрозуміло, що вона ***має осмислюватися в контексті тих процесів, які відбуваються в Україні*** й тісно пов’язані з практичним втіленням у життя суспільства принципів демократії, свободи совісті, релігії, конституційно-правовим їх оформленням.

Принципово нова атмосфера, яка склалася за останні 15 років, передусім у державно-церковних відносинах, законодавче закріплення і забезпечення гарантій і можливостей практичної реалізації свободи совісті, релігії, релігійних організацій, сприяли кардинальним змінам у сфері релігійного життя в Україні як у кількісному, так і в якісному вимірах.

Україна стала поліконфесійною державою (в повному розумінні цього слова) **з широкою структурою віросповідань.** Сьогодні на теренах нашої держави діє близько 34,5 тисяч релігійних спільнот, більше ніж 120-ти віросповідних напрямів. Релігійний плюралізм, різнобарвна палітра релігійних новацій є для нашого соціуму доконаним фактом.

Реальна, конституційно гарантована релігійна свобода, зростання інтересу значної частини населення України до релігійних, світоглядно-духовних проблем свого буття певною мірою сприяли активному

«вторгненню» в Україну значного числа місіонерів, місій-представників зарубіжних релігійних центрів.

Зауважимо, що в роки незалежності у середньому щороку у нашій країні перебувало біля 2,5 тисячі представників більш як 350 закордонних релігійних центрів та організацій. Очевидним є і той факт, що саме за допомогою місіонерів та місій започатковано створення переважної більшості нині діючих в Україні релігійних течій, культів, напрямів нетрадиційного спрямування. З одного боку, це породило цілу низку складних суспільно значущих проблем, найбільш гострими, серед яких виявились питання діяльності місіонерів релігійних місій, передусім зарубіжного походження в правовому полі України, їх правового статусу. З іншого ж тематизувало необхідність наукової рефлексії правових та практичних аспектів місіонерської діяльності.

Відомо, що ***релігійні місії (місіонерські товариства) створюються для поширення свого віровчення через місіонерську роботу. Місіонерство, євангелізація - це організаційно оформлений процес розповсюдження тих чи інших віровчень, релігійного світогляду в певному конкретному конфесійному прочитанні серед людей, які не є віруючими або ж дотримуються інших релігійних поглядів***. Місіонерство - це вид релігійної діяльності.

Місії (місіонерські товариства) частіше за все є певними структурними підрозділами релігійної організації: церкви, конфесії, релігійних центрів. Вони можуть бути і позаконфесійними, місцевого або ж зарубіжного походження. За формами своєї діяльності місії поділяються на такі, що ведуть суто місіонерську роботу, розповсюджують певне релігійне вчення або ж функціонують як доброчинні гуманітарно-освітні релігійні спільноти, що в основу своєї діяльності поклали, хоча і в завуальованих формах, місіонерство. Скажімо, сьогодні в Україні на ниві доброчинності та милосердя діє більше трьохсот сорока місій (це десь у 25 разів більше, ніж їх було в 1991 році). Аналіз напрямів їхньої діяльності показує, що вони активно (у своїй більшості) займаються місіонерством.

Звернемо увагу ще на один аспект проблеми. *Значна частина діючих в нашій країні місій не реєструються як релігійні,* а чи ж такі, що мають зв'язок з релігійними центрами. Вони юридично оформлюються в Міністерстві юстиції України, фіксуючи свою функціональну присутність як світські організації. Однак у процесі своєї діяльності ці місії активно в тій чи іншій формі проповідують Слово Боже. Вищезазначені зауваги постають як необхідні й важливі в контексті подальшого розгляду заявленої проблеми.

Важливим, принциповим *у міжнародному правовому прочитанні є положення про те, що держава, яка визнає правомірність і необхідність існування релігій (як і будь-якого іншого світогляду), реальність релігійного розмаїття та інституалізованих форм його вияву, в тому числі й такого різновиду останніх як місії, має забезпечити правові*

основи, гарантії їхнього функціонування, незалежно від їхньої конфесійної приналежності, традиційності чи нетрадиційності, форм і ступеня залежності від зарубіжного центру.

Це дуже важливий як в теоретичному, так і праксеологічному контексті методологічний принцип, базова основа правового оформлення буття релігії, релігійних організацій, в тому числі й місій, в суспільному просторі. Адже йдеться про правові засади політики держави щодо релігії та церкви (релігійних організацій) і, передусім, про правовий статус останніх, про умови та можливості, які забезпечували б їх вільну повнокровну діяльність, виконання притаманних їм функцій та місій.

Держава, виявляючи свою суверенність, пріоритет щодо релігійних, як і стосовно політичних та громадських, організацій, які діють на її території, визначає свої позиції щодо їхньої діяльності, законодавче оформляє систему правовідносин з ними, забезпечує їх правоздатність та правовий статус.

Саме поняття «*правовий статус*» (від лат. **status** -стан, положення) характеризує становище юридичної особи - суб’єкта і об’єкта правових відносин (у нашому випадку - місії, релігійної організації), межі їх функціонально-рольових можливостей в правовому полі держави. Зауважимо, що правовий статус релігійних організацій (в тому числі й місій) в історичному та соціально-політичному прочитанні, а також за формою і ступенем своєї реалізації є «величиною» змінною. Він значною мірою залежить від природи держави, змісту суспільних відносин, від рівня розвитку суспільства, його демократичності, від місця і ролі в ньому релігії, від суспільного визнання її цінності, від певних традицій, що стосуються релігійної сфери буття особистості чи релігійних спільнот, від інтересів правлячого класу, партії і навіть характеру чи віросповідних уподобань окремих правителів.

В означеному контексті правовий статус релігійних організацій, в тому числі й місій (нерідко залежний від їх конфесійного забарвлення), в різних державах був і є різним, неоднозначним, диференційованим. Залежно від законодавчо закріплених функцій, ролі, місця, суспільного становища тієї або іншої релігії чи церкви визначалася і визначається форма їх правового статусу: державна, офіційна, традиційна релігія, церква; як така, що має певні пільги, переваги щодо інших, підтримується державою; терпимі або ж, навпаки - гнані, нетерпимі, обмежені в правах (організації і віруючі); як такі, що мають статус маргіналів або ж постають рівноправними суб’єктами державно-церковних відносин.

У такому ж контексті слід розглядати і становище місій, місіонерів, їхній правовий статус.

Зауважимо, що поняття “правовий статус місії” як сутнісний вираз характеру державно-церковних відносин, правового становища місії, передусім як юридичної особи, знаходиться у нерозривному зв’язку з поняттям „свобода церкви”. Останнє, постаючи як вид суспільної свободи,

характеризує право релігійної організації (релігійної місії) на автономію і незалежність від держави, інших віросповідань, їх спільнот у сфері релігійного буття, релігійної, в тому числі й місіонерської, діяльності. Відтак це поняття дає уявлення про ступінь свободи релігійних організацій (місій) щодо можливості вільного і повноцінного виконання ними своїх функцій, самореалізації в контексті свого основного функціонального призначення.

У відповідності до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні центри, управління мають право засновувати благодійні, місіонерські товариства. *Місія - це релігійне утворення, яке, відповідно до ст. 10 Закону, засновується виняткова при релігійних центрах (управліннях) і має чітко (традиційно) визначену мету: розповсюдження, пропаганда віровчення, яку сповідують і поширюють релігійні об'єднання, що створили ці центри.*

Варто зазначити, що релігійні центри, управління тільки тоді можуть створювати місії, коли вони зареєстрували свої статути. У даному випадку статути місій мало чим відрізняються від статутів релігійних громад, хоча цілі, завдання, форми діяльності їх відрізняються.

Уже згадувана ст. 10 Закону встановлює також, що місії (місіонерські товариства), які діють на підставі своїх статутів (положень) реєструються в порядку, встановленому статтею 14 цього ж Закону. Остання передбачає, що релігійна організація, в тому числі й місія, набуває правоздатності юридичної особи в результаті реєстрації свого статуту (положення) в органах державної влади. З цього часу вона, як юридична особа, набуває цивільних прав і бере на себе певні обов'язки. Вона (у нашому випадку місія) стає повноправним учасником цивільно-правових відносин.

Зауважимо, що правоздатність місії, яка зареєструвала свій статут не є безмежною. Вона визначається її статусом (правами, обов'язками і відповідальністю) відповідно до цілей її діяльності.

Сам процес реєстрації місій Законом не визначається як обов'язковий. Однак результатом реєстрації є розширення прав і можливостей місії, меж свободи її діяльності й виконання притаманних їй функцій. Сам акт реєстрації постає як акт визнання державою правового статусу місії, основні концептуальні положення якого зафіксовані у міжнародних правових документах, зокрема у підсумковому документі Віденської зустрічі представників держав-учасників Наради з безпеки і співробітництва в Європі (ст. 16.4 -16.11). Реєструючи статут релігійної організації (місії), держава бере на себе певні юридично оформлені обов'язки щодо неї: визнає, гарантує і захищає її права, створює умови для її діяльності як повноправного суб'єкта правових відносин. З іншого боку місія в результаті реєстрації свого статуту (положення), набуваючи статусу юридичної особи, бере на себе певні зобов'язання, передбачені Законом

(ст.3,5) - діяти в межах, які визначені відповідним законодавством України, і зобов'язана водночас нести відповідальність за свою діяльність.

Щодо зарубіжних місій, які діють на території України, то питання їх утворення або заснування у відповідності до Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст.2) **вирішується** на підставі домовленостей між зарубіжним релігійним центром і державним органом України у справах релігій. Зарубіжний релігійний центр згідно з такою домовленістю може утворювати в Україні своє регіональне представництво з підпорядкуванням йому такого структурного підрозділу, яким є місія чи місіонерське товариство. Останні, у такому випадку, діють, додержуючись чинного законодавства України, на основі власних статутів (положень), які реєструються у такому ж порядку як і місії, утворені релігійними управліннями, центрами „місцевого походження»" (ст. 13.14). Різниця лише в тому, що додатково подаються копія зареєстрованого статуту (положення) зарубіжного центру, який створює свою місію, а також доручення відповідного зарубіжного релігійного центру або управління конкретній особі або особам на ведення переговорів щодо заснування місії в Україні.

Відмова в реєстрації місії має бути вмотивованою і застосованою тільки у тих випадках, якщо статут місії, його положення, а також практична місіонерська діяльність суперечать чинному законодавству, а місія чи центр, що її створює, відмовляються з певних причин внести відповідні корективи. Закон визначає, що діяльність релігійної організації, в тому числі й місії, може бути припинена у судовому порядку за умов: якщо місіонерська діяльність реалізується методами, що суперечать чинному законодавству; коли вона веде до розпалювання у будь-якій формі релігійної ворожнечі та ненависті до невіруючих і віруючих інших віросповідних напрямів; коли принижує національну честь і гідність або ображає почуття громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями, заподіює шкоду фізичному і моральному здоров'ю людей. Ці умови визначені Законом "Про свободу совісті та релігійні організації"(ст. 16).

Закон цей не встановлює різниці між зареєстрованими місіонерськими організаціями чи незареєстрованими, місцевого чи зарубіжного походження, традиційної чи нетрадиційної спрямованості. Вони мають однаковий правовий статус, рівні у своїх правах, обов'язках і відповідальності, а також і в залежних від держави умовах для повноти своєї функціональної діяльності та релігійної самоактуалізації.

В основу законодавчого регулювання діяльності місій (місіонерських товариств), як і будь-яких інших релігійних організацій в Україні сущих, їх взаємовідносин з державою, їх правового становища покладено важливий принцип егалітарності всіх без винятку віровизнань та їх інституалізованих форм вияву, без огляду на їх чисельність чи час заснування.

Принцип рівності релігійних організацій (місій) перед Законом передбачає також заборону втручання одних релігійних спільнот у справи та діяльність інших, спроб перешкоджати виконанню ними своїх функціональних обов'язків. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом рівності віруючих, з їх правом на свободу совісті, релігій, переконань. Тому коли ми розглядаємо проблему правового статусу місій чи інших релігійних організацій, правових аспектів місіонерської діяльності, то маємо на увазі й той факт, що вони значною мірою пов'язані з практичним здійсненням права віруючих на свободу віросповідання, на свободу одержання релігійної інформації, розповсюдження віровчення свого релігійного напряму. Це право зафіксоване Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст. 3-5) і базується на принципах Конституції України, зокрема стосовно права на свободу світогляду і віросповідання (свободу совісті) (ст. 34,35).

Одним із принципових положень свободи релігії є можливість для індивіда добровільно об'єднуватися з іншими своїми одновірцями в релігійні спільноти з метою публічної відправи богослужіння, а також для пропаганди своїх релігійних поглядів і місіонерської діяльності. Тому коли ми ведемо мову про правовий статус місій, про правові аспекти місіонерської діяльності, то маємо на увазі не тільки права і обов'язки такого виду релігійних спільнот, але і права людей, які їх створили, вибрали певну релігійну ціннісно-смислову концепцію, як основу свого буття і бажають її вільно й безперешкодно проповідувати.

Відтак правові засади буття релігійних організацій, місіонерської діяльності і віруючих знаходяться в нерозривному зв'язку. Порушення, ігнорування прав релігійних спільнот, в тому числі й місій, веде прямо до порушення, дискримінації прав віруючих людей, які їх зорганізували. Ці правові засади, враховуючи наявне в українському суспільстві розмаїття колективної конфесійно-релігійної ідентифікації і самоідентифікації особистості, мають базуватися на принципі рівності перед Законом усіх віросповідань, релігійних культів, рухів, їх організаційно оформлених структур, однаковості їхніх прав і обов'язків, єдиного для всіх правового статусу.

Щодо роботи в Україні місіонерів - представників зарубіжних релігійних центрів, то варто сказати, що їх перебування і діяльність, регулюються Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст.24). Встановлено, що служителі культу, релігійні проповідники, наставники, інші представники зарубіжних релігійних організацій, які є іноземними громадянами і тимчасово перебувають в Україні, можуть займатися проповідуванням релігійних віровчень, виконанням релігійних обрядів чи іншою релігійною діяльністю лише в тих релігійних організаціях, за запрошенням яких вони прибули і за офіційним погодженням з державним органом, який здійснив реєстрацію статуту відповідної релігійної організації. Йдеться про офіційне

погодження на в’їзд і відповідну богослужбову, релігійно-освітню, проповідницьку діяльність. Це оформляється окремим офіційним документом, що є підставою для оформлення в’їзних віз і здійснення запланованої діяльності.

Закон чітко і недвозначно регулює означений процес. На жаль, окремі представники зарубіжних релігійних центрів, перебуваючи в Україні, порушують вимоги Закону, часто ведуть, по-суті, місіонерську роботу, проповідницьку діяльність поза межами релігійної організації, яка їх запросила. Припинення такої діяльності не є дискримінаційним. **Закони країни мають не тільки поважатися, їх вимоги повинні суворо виконуватися. Це - демократичний принцип, який не суперечить міжнародним правовим нормам.** Йдеться про те, що діяльність місій, місіонерів має базуватися лише на вимогах Закону. Хоча слід зауважити, що на рівні окремих місцевих владних структур є спроби регулювати цю проблему за допомогою так званої регіональної “нормотворчості”, обмежуючи діяльність як місій чи місіонерів, так і нетрадиційних релігійних спільнот взагалі. Це є порушенням Закону “Про свободу совісті та релігійні організації”.

В Україні створені необхідні, законодавчо оформлені умови для вільної релігійної, в т.ч. й місіонерської, діяльності, для роботи місій, зокрема і закордонного походження. Правові аспекти цієї діяльності не мають суттєвих протиріч з принципами свободи релігії, церкви (релігійних організацій), визнаних світовим співтовариством.

ЧАСТИНА ДРУГА

КОНФЕСІЙНА СТРУКТУРА НОВИХ РЕЛІГІЙ УКРАЇНИ

Розділ 1

РІДНОВІРСЬКІ ТЕЧІЇ

1. УКРАЇНСЬКА РІДНА ВІРА

Рідна Віра як язичництво. Якщо бути історично точним, то *Рідною Вірою українців є їхня етнічна релігія, яку в науці прийнято називати язичництвом*. Адже не даремно, грецьке слово *etnikos* має значення "родовий, народний, язичницький". Етнічні релігії, як правило, виникають природним шляхом у межах певної етнічної території і не поширюються за межі свого етносу. Вони є самодостатніми для кожного етапу історичного розвитку народу, задовольняють його духовно-культурні потреби і є засобом його самозбереження як самобутньої етнічної спільноти.

Слово язичництво є науковим терміном, однак воно має свою історію. Вперше воно згадується у "Велесовій Книзі", яку датують як пам'ятку V - IX ст. н. е. Волхв записав на одній з дощечок про сумний час перебування русичів у неволі, де "наші Отці одні хомути носили і ніяк не звалися інакше, як язичники", тому й були Богами збережені й визволились з рабства. Далі в Книзі зазначається, що "краще маємо зникнути, але ніколи не бути в рабстві, і не поклонятися богам чужим"(6-Г). Слово язичництво, незважаючи на той негативно-оціночний відтінок, якого надала йому офіційна християнська церква, може вважатися нейтральним науковим терміном, адже воно належить до слов'янської лексики, і, крім назви частини тіла, позначає ще й мову, плем'я, народ зі спільною мовою й звичаєм.

Що стосується ж слова поганство, яке активно впроваджувала саме християнська церква, то для наукового вжитку воно непридатне, в першу чергу, через його негативно-емоційне забарвлення, адже це є порушенням лінгвістичних вимог до терміну. Слово поганство є лексичною калькою з латинського paganus - селянин, селянський. Християнські проповідники використовували це слово з метою зневажити й принизити етнічні релігії завойованих ними народів. Тому нині застосування цього слова може лише вважатися ознакою низького рівня культури людини, бо з філологічної точки зору воно є вульгаризмом (Див.: Релігієзнавчий словник. – К., 1996. – С. 387).

Українське язичництво як витокова релігія українців за своєю сутністю є православним, що означало віру місцевого автохтонного населення Київської Русі. Первісне слово православ'я означало "славлення Богів", тобто язичницьку Богослужбу. Прав (Права) - закон, що керує (правує) Всесвітом, а славлення - язичницький ритуал, урочиста служба, що супроводжується співом релігійних гімнів, які називалися співами. Лише з X ст. ним стали позначати східнослов'янську галузь ортодоксального

християнства.

Християнська церква, використовуючи зрозумілі для пастви слова, намагалася заохотити людей до нової релігії. Аналогічно надавалися близькозвучні назви й храмам (напр., церква святого Власія на місці капища Велеса, або святого Вита на місці зруйнованого храму Святовита.

Українське язичництво у широкому значенні означає сукупність релігійних вірувань, які побутували на теренах України, у їхньому еволюційному розвитку, включаючи:

1) релігію племен і народів найдавнішої доби, яких прийнято вважати предками українців як в етнічному, так і в культурно-історичному планах;
2) релігію східнослов'янських племен Київської Русі, що існувала до прийняття християнства як офіційної релігії;
3) народно-побутову релігійність, що існувала паралельно з офіційним християнством протягом останнього тисячоліття;
4) сучасне відроджене українське язичництво.

Історія розвитку Рідної Віри українського народу. Формування язичницького світогляду предків слов'ян, у тому числі й українського народу, припадає на час переходу індоєвропейської людності до протонеоліту.

Періодизацію розвитку язичництва на українських теренах можна розглядати як три великі епохи в житті й світогляді автохтонного населення території України:

1. *Досварожа ера,* що мала два етапи (допотопний і післяпотопний) - кам'яний вік з груповим або нестійким парним шлюбом. Це приблизно 5966 - 3306 роки до н. е. (протонеоліт та неоліт). Оскільки предками народу є етноси, які заселяли його етнічну територію з давніх-давен (за Л. Залізняком), то мусимо констатувати, що для України це - трипільці, арійці та скіфи.

2. *Ера Сварога* **-** утвердження віку металу та моногамної сім'ї, що припадає на мідний вік, близько 3306 - 2774 роки до н.е.

3. *Ера Дажбога* **-** сина Сварожого, що збігається з виникненням держави, розпочалася в епоху бронзи, тобто з 2774 року до н.е. (за періодизацією М. Чмихова).

Кінець залізного віку, який почався близько 1178 р. до н. е., характеризується значними втратами етнічних знань, послабленням зв’язків між поколіннями, а також релігійною глобалізацією, що виявилася в поширенні світових релігій.

Язичництво не було знищене з приходом християнської релігії на українські землі. Довгий час християнство було релігією лише князівсько-боярської еліти, а народні маси залишалися вірними своїм язичницьким Богам. Навернення до християнства розтяглося на кілька століть. Відомі випадки охрещення язичників навіть у XIX столітті (наприклад, за даними "Известий о состоянии й приращении православного народонаселення" у 1847 р. охрещено 1522 язичників). Можемо стверджувати, що з християнством протягом всього останнього тисячоліття. етнічна релігія в

Україні існувала, хоч і в таємних формах, паралельно. Незважаючи на переслідування офіційною церквою язичницької обрядовості, знищення волхвів (служителів етнічних культів), спалення Богослужебних книг, руйнування храмів і вирубування священних гаїв, потреба в них не зникла. Народ зберігав у різних формах довіру до давніх прадідівських релігійних обрядів, перенісши їх у сферу родини. Часто навіть після християнської служби в церкві батько родини вважав за потрібне виконати язичницький обряд вдома у колі своєї сім'ї. Це збереження засвідчує також Святвечір, Великодній обід, освячення вогнем чи водою хати або худоби, подвір'я, поля чи зерна тощо. Аналіз наукових (історичних, фольклорних, етнографічних) даних про українське язичництво свідчить, що синкретизація етнічних елементів зі світовими релігіями (в даному випадку - християнською) відбулася у світогляді й обрядовості українців не раніше XVIII - XIX століття. Якщо навіть на початку XVIII ст. маємо згадки про волхвів, з якими веде постійну боротьбу християнська церква, то, певно, що народ ще звертався за послугами до служителів етнічних культів і підтримував зв'язок з Рідною Вірою. Ще на початку XVII ст. християнський чернець Іван Вишенський писав повчання до народу про знищення писанок, колядок, щедрівок, купальських вогнищ, поминальних трапез на могилках покійних родичів, вказуючи на їхній язичницький зміст. Але вже в середині XVIII ст. церква, нарешті зрозумівши марність цієї боротьби, змінює тактику. Надавши язичницьким обрядам християнського забарвлення, вона включає їх до своєї культової практики. З цього часу відбувається інтенсивна синкретизація двох релігій - етнічної і світової. Однак і ці спроби виявилися малоефективними, хоча й справили певний вплив на народні маси. Формування української інтелігенції, освіченість прогресивно мислячих письменників уже в XIX ст. стали поштовхом до переосмислення свого національного минулого і духовної культури етносу.

"Руська трійця" (М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич), Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Юрій Федькович, Михайло Коцюбинський, Іван Нечуй-Левицький стали предтечами руху відродження національної релігійної культури. Їхній внесок у формування поваги до власних національних духовно-культурних основ був надзвичайно вагомим: саме через художні твори цих письменників виховувалась симпатія до рідної міфології серед простого народу.

У 30-х роках м. ст. у Галичині видається газета "Дажбог". Уже сама назва спонукала замислитись над етнонаціональними проблемами, хоча заклик до відродження язичництва як етнічної релігії пролунав відверто лише вуст львівського професора В. Шаяна (1908 – 1974). В 1934 році він, тоді ще молодий науковець, став свідком обряду освячення зерна перед посівом, який відбувався на горі Ґрехіт в Карпатах. В. Шаян, будучи враженим архаїчністю ритуалу, зрозумів, що релігія предків ще жива в глибині народу, хоча й засмічена чужинською ідеологією. Відтоді своє покликання вчений став вбачати в очищенні духовної скарбниці українців і поверненні їх до своєї

Рідної Віри. Саме цій ідеї він присвятив усе своє життя, написавши чимало наукових філософських, етнографічних, лінгвістичних, теологічних праць, створивши "Орден Лицарів Бога Сонця". *Саме Володимир Шаян став основоположником руху відродження етнонаціональних релігій як в Україні, так і в Європі.*

Перша Громада Рідної Української Віри була створена в Канаді у 80-х роках м. ст. серед українців діаспори, послідовників вчення Володимира Шаяна. Очолив її тоді старший проповідник Мирослав Ситник. Громада має свою Святиню Дажбожу в Гамільтоні, де поклоняється всім українським Богам, єдиним у Сварозі.

Ідеї Володимира Шаяна проникли в Україну лише в час національного відродження на початку 90-х років м.ст. У 1993 р. у Києві було створено Громаду Українських Язичників "Православ'я". Язичницькі богослужби вона проводить переважно на природі. Громада займається науковим пошуком автентичних джерел Рідної Віри, видає релігієзнавчий часопис "Сварог". Але якщо В. Шаян дав філософсько-теологічні основи Рідної Віри, то Громада "Православ'я" нині працює над творенням популярних молитовників, требників (збірників обрядів), навчальної літератури для віруючих рідновірів, виробленням канонів, моральних засад життя язичників тощо. Ця робота ґрунтується на наукових дослідженнях автентичних джерел, на збереженні справжніх зразків обрядовості й звичаєвості, відновленні давніх світоглядних основ і моральних цінностей. Очолює Громаду "Православ'я" кандидат філософських наук, релігієзнавець Галина Лозко. При Громаді створене також національно-культурне товариство "Світовид", яке займається популяризацією знань про духовну культуру наших пращурів, вивченням обрядових пісень і танців. Головою товариства є фахівець з фольклору та етнографії Анатолій Богород. При Центрі "Світовид" була створена виставка-музей Велесової Книги. Рідновіри-язичники мають свої офіційно зареєстровані осередки в кількох містах України, хоча робота з реєстрації деяких громад поки що посувається досить повільно через упереджене ставлення місцевих властей до українського язичництва. Такі осередки вже існують у Харкові, Львові, Чернігові, Миколаєві, в інших містах та селах України. Влітку 1997 р. Громада Рідновірів м. Гамільтон (Канада) визнала Київ своїм духовним центром і перейшла під протекторат Київської Громади Українських Язичників "Православ'я" з духовним підпорядкуванням Волхвині Зореславі.

Громада Українських Язичників "Православ'я" вважає себе спадкоємцем і правонаступником етнічної (національної) церкви, яку було офіційно заборонено в 988 р. і домагається офіційної реабілітації Рідної Віри в державному порядку. Громада має свій Статут. Основою свого віровчення вважає "Волховник", молитовник "Правослов", святе письмо "Велесову Книгу" та теологічні праці Володимира Шаяна.

Основи віровчення Рідної Віри. Ґрунтуючись на текстах культової пам'ятки українського язичництва "Велесової Книги", Громада Українських

Язичників "Православ'я" уклала Символ Віри та Застороги нащадкам сучасною українською мовою.

Символ Віри - основні засади віровчення Рідної язичницької релігії, в яких сформульоване українське Богорозуміння. Він читається віруючими, як і щоденні молитви, є свідченням їхньої належності до Рідної Віри і обов'язковим до визнання при обряді посвячення в Рідну Віру.

Символ Віри складається з чотирьох правил (канонів) віровизнання та кінцевого гасла. Наводимо його текст повністю:

1.Вірую: в усіх Українських Богів, єдиних у Сварозі, вічних і незнищенних, як Всесвіт.

2. Вірую: в триєдність світів Права, Ява і Нава, створених Сварогом, і удержаних в Ньому.

3. Вірую: в Божественне народження українців – онуків Дажбожих, і в силу Предків, яка перебуває з нами завжди.

4. Вірую: в радість життя вічного, в чистоту душі праведної, яка ніколи не зникає, а переходить у нове тіло.

Наша Віра правдива, бо Право славимо!

Застороги нащадкам - це сформульовані сучасною українською мовою стародавні норми моралі української Рідної Віри, якими має керуватись кожен рідновір-язичник у своєму повсякденному житті, щоб жити у злагоді зі своєю совістю і своїм народом. Головна ідея Застерог відображає насамперед національні цінності й пріоритети: вірність своєму Роду і Народу, збереження його самобутніх традицій, рідної мови, рідних святинь, природи рідної землі. Як найвищі цінності людської особистості визнаються працьовитість, активна позиція в житті, взаємоповага між представниками свого і сусідніх народів, але водночас і людська гідність, відпорність всьому чужому, засудження рабства й зверхності, чужопоклонства, неприпустимість зради. Між людиною й Богом мають бути взаємовідносини довіри, а не страху: Бог - батько, а відтак рідно віри не “раби божі”, а Дажбожі сини й онуки.

Велесова Книга є основною культовою пам'яткою української Рідної Віри. Написана волхвами на дубових (чи березових) дощечках ще в V - IX століттях, вона зберегла для нас не тільки зразки писемності, мови та історії, але й значну кількість язичницьких молитов, засад віровчення, культів, обрядів, світоглядних засад. Ця книга містить понад сімдесят імен Богів (теонімів), близько сотні слов'янських власних імен людей (антропонімів), серед яких імена прабатьків, волхвів, князів та значних воєначальників. Тут подані також відомості про окремі свята Рідної Віри, пов'язані з природним календарем, назви місяців, тижнів, рецепти ритуального напою, порядок щоденних та святкових Богослужб і жертвопринесень, моральні настанови та деякі правила поведінки, кілька легенд про походження Дажбожих онуків та засновників руських племен. Цінним для рідновірів є осмислення авторами “Велесової Книги” вчення про Наву, Яву і Праву, вчення про Триглава, Живу воду, які писалися саме як повчання для нащадків: "Тут же, отроче, одкриєш ворота і ввійдеш у них - то красен Рай слов'янський; і там Рай-ріка тече, що

відділяє Сваргу од Яви" (ВК, д.1-б).

Хоча автентичність пам'ятки в окремих вчених викликає недовіру, мусимо стверджувати, що "Велесова Книга" подає чимало таких відомостей нашої прадавньої релігії й культів, які досі були невідомі науці, однак вони складають осмислену й досконалу систему. Саме це й може бути переконливим доказом того, що книга не могла бути виготовлена фальсифікатором.

"Віра Предків Наших " В. Шаяна - збірник його праць, написаних і виданих у різний час окремими книжечками. З 1972 року Інститут ім. В.Шаяна, створений його учнями в Канаді, підготував до друку перший том релігієзнавчих і культурологічних праць свого Вчителя, який був виданий у 1987 році вже після смерті автора. До книги увійшла праця "Великий Бог (поза межами науки і теології")", яка стала вступною лекцією до науки Рідної Віри, "Аналіза Влес Книги", "Про Перуна знання таємне", "Проблема Української Віри" та інші праці. Чи не найвищим пафосом і філософською думкою відзначаються праці "Найвище Світло" і "Найвища святість", де В. Шаян глибоко дослідив онтологію і космогонію святості в Рідній Вірі, дав філософське і лінгвістичне осмислення понять Сварги і Сварога, а також дав визначення сутності праукраїнського генотеїзму: "в різних Божествах наші Предки вбачали часто різні аспекти проявів продуховленої Вселенної, які всі разом творили єдність", провів аналогію українського Богорозуміння з ведійським, відзначивши, що "по-різному називають поети і віщуни те, що є одне" (Шаян Володимир. Віра предків наших. – Гамільтон, 1987. –С. 232, 180).

Волховник: карби язичницького віровчення - короткий переказ сучасною українською мовою основних Богознавчих засад Рідної Віри, що ґрунтується на автентичних народних джерелах, зроблений Волхвинею Зореславою. Назва "Волховник" також відповідає тому історичному факту, що в язичників існували книги, які писали волхви, щоб зберегти для народу повчання, моральні настанови, правила обрядів, вчення про Богів, історичні події та ін. Волховник сучасних рідновірів-язичників складається з дванадцяти карбів, у яких викладені українські релігійні легенди про сотворення Світу, сотворення Роду, триєдність буття, родовід Богів; поняття про радість вічного життя людської душі, священність і чарівність; подається український Звичай (закон) та статус духовних провідників, календар (Коло Свароже); опис храмів та святинь, домашніх святощів та оберегів, а також згадані вище застороги нащадкам. Волховник, виданий у 1994 році невеличкою брошурою, є першою спробою Громади Українських Язичників "Православ'я" викласти рідне віровчення у письмовій формі.

Православ: молитви до Рідних Богів - друга книжка, видана Громадою Українських Язичників "Православ'я" у 1995 році, містить автентичні язичницькі молитви українців, які збереглися у "Велесовій Книзі" та в пам'яті народу, а також незначну кількість сучасних авторських молитов Рідної Віри (зокрема, молитва до Перуна за Україну та Слава Велика, яка

співається на урочистих Богослужіннях). Молитви згруповані за часом, місцем і сферою використання: урочисті (святкові), календарні (молитви Кола Сварожого), щоденні молитви, рослинна магія (при зборі цілющих рослин), лікувальні та родинні молитви. До Православа також включені деякі обрядові пісні, пояснення та поради до молитов. Упорядник книжки - Волхвиня Зореслава.

Часопис "Сварог" є релігійно-історичним та науково-пізнавальним збірником Громади Українських Язичників "Православ'я". Він видається з 1995 р. двічі на рік. "Сварог" подає матеріали про сучасне відродження Рідної Віри, про давні релігійні обряди та Богослужбу, доповіді провідників релігійних громад на різних міжконфесійних конференціях, публікує наукові дослідження про язичницькі культи, обереги, подає молитви, пісні, сучасні художні твори (зокрема, поезію) про віру наших пращурів, а також критичні матеріали щодо порушення прав рідновірів, сваволі чужовір'я та ін.

Світоглядні засади Рідної Віри. Вчення про Праву є основою релігійного світогляду українського язичництва, на що звертають особливу увагу волхви, віщуни - автори культової пам'ятки українців “Велесової Книги”: "Права бо є невідомо уложена Дажбогом, а по ній, як пряжа, тече Ява, і та соутворює живоття наше, і та, як одійде, смерть єсть. Ява тече і твориться в Праві, Нава бо є після них. До тої є Нава, і по тій є Нава, а в Праві єсть Яв" (ВК, д. 1).

Поняття про Праву, що сформувалось ще в часи індоєвропейської спільноти, ідентичне ведійській Риті, яка означає універсальний космічний закон, за яким невпорядкований стан (хаос) перетворюється на гармонійно впорядкований Всесвіт (космос). Права дає лад круговороту Всесвіту. Цей лад збігається з істиною. Права керує Всесвітом і ритуалом (пор. Рита - ритуал, Права - правило, обряд). Права невидима смертними: "закон, укритий законом" (Рігведа, 5.62.1); "Права невідомо уложена Дажбогом" (ВК, 1). Права визначається не ззовні, а із самої себе (зсередини), вона визначає все, включаючи і саму себе. Навіть діяння Богів є окремим проявами Прави. Права регулює рух Сонця, дощ, життя рослин, тварин, людей.

Другою світоглядною засадою етнічної релігії українців є поняття тривимірності світу, про яку розповідає згадана вже перша дощечка “Велесової Книги”, а також “Волховник”. Триєдність буття відображена в ідеї священного Дерева Життя, коріння якого сягає підземних глибин, світу Предків, світу Нави -це коріння нашого Роду. Стовбур і гілки священного Дерева уособлюють проявлене буття - світ живих людей, світ Яви. Крона й листя священного дерева є житлом Володарів вищого світу, світу Прави - світу Богів, які правують Всесвітом, та героїв, які загинули за свій народ і відійшли до Сварога, щоб отримати нове втілення. При взаємодії небесної і земної сил народжується третя – Синівська сила. Так у триєдності буття постає Рід. Так зникають міжчасові рамки минулого, теперішнього і

майбутнього, створюючи єдність народу як цілого.

Віра в Божественне народження народу ґрунтується на легендах про кровну спорідненість русичів-українців з Богом. Про це згадує "Слово о полку Ігоревім": русичі - "Дажбожі внуки", віщий Боян - "Велесовий внук*. Подібні міркування беруть свій початок у Велесовій Книзі: "Славимо Дажбога і буде він наш кровний заступник від Коляди до Коляди" (ВК, д. 15-А). Боги Прави тут "є нашими Праотцями, бо ж се ми походимо від Дажбога і стали славними від славлення Богів наших" (дощ. 24-В); "Боги наші суть великі родичі" (дощ. 33).

Багатий пантеон Богів праукраїнського язичництва свідчить про розвинуте Богорозуміння, яке формувалося протягом кількох тисячоліть. Багатопроявність Божественної істоти знайшла своє відображення в постатях багатьох Богів, які мають розглядатися як многоіменна цілісність чи множественна єдність, а не як абсолютний політеїзм (багатобожжя). Для слов'янина-язичника різні прояви Божої сили мали бути названі словом: грім і блискавка - Перуном, весняне сонце - Ярилом, літнє - Дажбогом, водна стихія - Даною, Мокшею. Творенням роду опікуються Род і Рожаниці, родючістю поля - Русалки, Берегині і т. д. Велесова Книга зберегла для нас повідомлення про сорок Богів, імена яких записані у 72 варіантах, а також імена покровителів місяців чи тижнів, які досі вважалися втраченими: Дощич, Листвич, Сінич, Житниць, Пташич, Цвітень та ін. Кожне Божество вшановується згідно з календарем Кола Сварожого, де Батько Сварог є небесним зодіаком, а його тринадцять синів Сварожичів – зодіакальними сузір'ями. Найголовнішими в цьому календарі є свята сонцестояння і рівнодення, а також проміжні між ними (всього вісім): Різдво Божича-Коляди, Колодій, Великдень Дажбожий, Русалії, Купайло, Боги-Спаси, Світовид Осінній та Калита. Серед інших великих свят - Перунування (свято воїнів), Діди, Баби (поминальні обряди) та ін. Часом, як і календарем взагалі, керує Числобог: "І Числобог рахує дні наші, чи бути дню Сварожому, чи бути ночі" - записано на одній з дощечок “Велесової Книги”.

Кожне з цих свят є певним етапом у сезонних господарських заняттях хліборобського народу, яке починалося спеціальними благословеннями, моліннями, жертвопринесеннями. Поняття жертви має своє обґрунтування у Велесовій Книзі: "Жертву тобі правим - вівсяне борошно, і так співаємо славу і велич твою" (ВК, д.31); "Боги Русі не беруть жертви людської, ані тваринної, лиш плоди, овочі, квіти, зерно, молоко, суру питну, на травах настояну, і меди" (ВК, д.24-Б). Під час моління жертва кладеться у вогонь, а жертводавець спостерігає за тим, як Боги приймають його молитву (напрям диму, колір вогню тощо), решта жертви розподіляється між віруючими, роздається дітям.

Українське язичництво має свої культи: Землі-Матері, Батька-Неба (Сварога), Живої Води, Вогню-Сварожича, Предків, Дерев, Лісу, Хліба та ін.

Українському язичництву притаманний світоглядний дуалізм, однак

ставлення до нього відрізняється від привнесеного світовими релігіями: добро і зло, день і ніч, вогонь і вода, чоловік і жінка (плюс і мінус) розглядалися як нерозривна єдність. Язичник не ставить перед собою проблему боротьби білого з чорним, розуміючи, що саме існування обох начал породжує гармонію Всесвіту. Ця мудрість була відома ще далеким пращурам слов'ян: "Це не може бути іноді, якщо хтось не втримався б і сказав нерозумне про Чорнобога, а інший у радощах про Білобога" (ВК, д.22); "Білобог і Чорнобог б'ються - і ті Сваргу (Небо) тримають, аби світу не бути поверженому" (ВК, д.11-А). Єдність природного (матеріального) і духовного (ідеального, Божественного) була головною засадою життя і побуту язичників. Чистота тілесна має наблизити людину до чистоти духовної, тут немає ні відречення від світу, ні чернечого аскетизму - він неприродній.

Легенда про народження Дажбожих онуків передує християнському "непорочному зачаттю", яке навіть сучасними віруючими розуміється буквально. Язичницькі Рожаниці, запліднені Дажбогом (духовною субстанцією), народжують Дажбожих отрочат, яких приносить Велес (Бог земного, матеріального світу). Міфологема єдності духовного з матеріальним оформлена поетичною легендою, без якої немислима будь-яка релігія, її ідеальна чистота ще не примітивізована, не перенесена на конкретних "історичних" осіб, як зробили це світові релігії.

Уявлення про душу сформувалось у слов'ян досить давно. Душа - це тонкий, невречований людський образ; за своєю природою вона чимось нагадує пару, повітря чи тінь. Вона є причиною думки і життя в тій істоті, яку наділяє духом. Вона володіє свідомістю і волею свого тілесного господаря в минулому й теперішньому. Душа здатна залишати тіло і швидко переноситися в різні віддалені місця простору. Вона невидима, але має й деяку фізичну силу. Душа з'являється людям під час сну або безсоння як привид, відділений від тіла, але схожий на нього. Матеріально душа пов'язана з зіницею ока, з пульсацією серця (кров'ю), легенями (диханням). Слова дихання, дух, душа - у всіх слов'ян вважаються синонімами. Душу також уявляють у вигляді вогню, зірки, пари, вітру, птаха, метелика тощо.

Віра в потойбічне життя душі сформувалася в трипільському суспільстві і закріпилася вже в арійські часи (близько II тисячоліття до н.е.). У слов'ян безсмертя душі пояснювалось постійним обертанням душ через світи Права (Боги посилають душу на Землю), Ява (отримання тіла) і Нава (перехід до царства Предків), яке поступово вливається у світ Прави. Отже, кожна душа після смерті повертається до Сварога. Тіло - одяг душі, який дає Бог. Саме тому міфологема про божественних пряль – Богинь Долі, які тчуть людську сорочку, така живуча в ментальності українців. І досі існує поняття священної обрядової сорочки, якою сповивають новонародженого, весільної сорочки, яку вдягають на оранку або сівбу. Щоб оздоровити людину, язичники занурювали її у священні води джерела або обливали водою зі священної криниці, бо пошкоджену життєву тканину слід

відновлювати живою водою того джерела, де живуть віщі прялі. Відомий також обряд спалювання сорочки хворого і вдягання його в нову сорочку. Подібний обряд здійснюють сучасні громади етнічної віри як від хрещення від чужовір'я. Обряди язичницької релігії виявилися надзвичайно живучими, значна частина їх перейшла до християнської церкви, надавши чужим божествам етнічного забарвлення.

Обрядовість і календар. Життя українського язичника від народження до самої смерті супроводжується певними ритуалами, що українською мовою називаються обрядами і означають "порядок, лад", тобто ряд послідовних дій, що мають свої правила, які слов'яни виконують щодня. Давнє слов'янське значення слова ряд - черга, шеренга, а також - договір, угода. Це слово має також і конкретне значення: ряд - збиті з дощок столи з лавами, які наші пращури збивали спеціально для частування великої кількості людей на весіллях, поминках, інших родинних урочистостях (пор. також торгівельний ряд на базарах). Саме "обрядування" первісно означало обхід гостей по рядах з частуванням (стравами, напоями), без якого не обходилося жодне із язичницьких свят. Відомі ритуальні бенкети, які називалися братчинами, і відбувалися після кожного Богослужіння, особливо на великі свята сонячного циклу Кола Сварожого, коли, окрім частування, передавалася по ряду ритуальна чаша або ріг - символ добробуту. Кожен учасник братчини, тримаючи ріг зі священним напоєм, виголошував славу Богам і передавав його далі за ходом Сонця (посолонь, тобто справа наліво). Пізніше слово обряд стали застосовувати до всіх родинних чи святкових народних церемоній.

Язичницькі таїнства і обряди, що збереглися, існуючи паралельно з офіційним християнством: творення роду (вибір пари, весілля, вінчання), священної жертви (причастя), смерті й безсмертя (поховання, перехід душі до царства Сварога), посвята (вікові та станові ініціації: в один рік, у сім років, на повноліття, посвята у воїни, висвячення в духовний сан), введення у віру (показ Богам новонародженого), наречення (надання імен дитині), посвячення в Рідну Віру дорослих, очищення та ін. Наші Предки вважали, що в кожної людини є три найбільших свята: народження, весілля і похорон. Сучасникам важко зрозуміти, що похорон може бути урочистою подією, однак давній язичник розумів свій перехід до світу Нави як свято поєднання зі своїм Родом, але вже в новій якості - у гурті Предків. Існує також багато обрядів пов'язаних з важливими подіями життя родини - побудовою чи переходом до нової хати, купівлею худоби, вигоном її на пасовище, оранкою, сівбою, збиранням лікувального зілля, винесенням вуликів, полюванням тощо.

Та найбагатшими залишаються **календарно-обрядові звичаї,** які в давні часи строго узгоджувалися з астрономічним станом космосу, завдяки чому в українців виробились космогонічні міфи про Сотворення світу, великодні, купальські, обжинкові релігійні тексти, що дійшли до нас у фольклорних записах.

Язичницький календар має назву Коло Свароже: "Мати-Птиця співає про дні ті, і чекаємо на часи, коли крутитися стануть Кола Сварожі до нас, і часи ті настануть для нас" (Велесова Книга). Коло Свароже наших предків - це сучасною мовою зодіакальний круг. Сварог - чоловіче втілення Всесвіту, Бог-творець Всесвіту, небесний коваль, що викував світ, створив перших людей, населив Землю живими істотами, став покровителем шлюбу і сім'ї. В індоєвропейській традиції Сварог (ведійський Тваштар) зображувався з топірцем у золотих руках, звідси й відомий вислів про "золоті руки" означає майстра, творця. У Рігведі він має ще епітет "прекраснорукий", тобто Бог-митець. Сварог - творець усіх живих і мертвих форм природи. Він є втіленням космічних потуг: світла, вогню й повітря. Він - батько зодіакальних сузір'їв (Божичів), які отримали по батькові - Сварожичі: "Се Отець Сварог, а інші суть Сини" (дощ. 22). Сварог вшановується в різних обрядах Кола Сварожого як універсальна постать Божественних потуг: "Сварог, що створив світло, це Бог світла, і Бог Прави, Яви і Нави, се маємо їх як істину" (дощ. 15-А). Сварог починає Різдвяні свята (21 грудня, зимове сонцестояння), тому в Богослужіннях сучасних громад Рідної Віри йому в ці дні готується дванадцять або тринадцять страв (згідно з відродженим календарем і залежно від кількості місяців у році), читаються спеціальні молитви. На Різдво Божича-Коляди також згадується Числобог - Бог Часу. Походження цього Бога сягає індоєвропейських часів. У греків йому ідентичний Кронос (пор. хронологія - рахунок часу), у римлян - Сатурн, якому присвячувались сатурналії - зимові свята, подібні до слов'янської Коляди. За Велесовою Книгою, Числобог рахує дні і ночі (згадана вище дощ.11-Б). Дітям, які народжувалися в різдвяні дні надавалися імена, значення яких пов'язувалось з колом, наприклад поширеним було ім'я Коловрат, Колобуд (дослівно "коло вертящий", "коло пробуджуючий", тобто той, хто будить Сонце).

На другий день Різдвяних свят здійснюються обряди на честь Рода - Прабога, творця людського роду. Род – духовна енергія Пращурів, яка єднає усі покоління: покійних, живих і ще ненароджених, отже, він є ядром, що зміцнює народ і формує його майбутнє. Рода і Рожаниць "годують" кашею, пирогами, варениками й самі прилучаються до цих пожертв.

На дванадцятий день після Різдва - обрядове освячення води, що припадає переважно на 1-2 січня (Водокрес), адже саме в цю ніч починається рух води до весни - оскільки в цей час Земля перебуває найближче до Сонця, відбувається зміна полярності води (так звана "жива вода"). Ці свята ідуть під знаком Богині Дани - втілення жіночого першопочатку Всесвіту, що складає пару протилежностей з Вогнем-Сварожичем.

На межі січня і лютого відбуваються обряди вшанування Богині Стрічі (слов'янська Стріча - дослівно "добра Доля", її антипод Нестріча), тому ці обряди мають назву Стрітення, і означають "стрічу" Зими з Весною, які в давні часи супроводжувались інсценізацією боротьби холоду з теплом,

молитвами про добре літо, умилостивленням добрих сил природи. В цей день пробуджується громоносна сила, тому освячується "громична" свічка, яка вважається оберегом від блискавки, а також лікувальним засобом від різних хвороб.

Найбільшим святом після Стрітення в лютому є Чортовий тиждень, який супроводжується своєрідними маскарадами, рядженими, загальними веселощами. Покровителем цих обрядів є постать Велеса - Бога таємничих знань, музики, поезії, який є зв'язковим світів Нави і Яви (духовного світу Предків з живими нащадками). Він - Бог честі, присяги, а також і матеріальних благ, покровитель тварин. Давнє значення цих обрядів полягало в освяченні кожного подвір'я, господарства ряженими волхвами (в масках тварин), що мало сприяти родючості, добробуту родини. Саме карнавальне вбрання учасників дійства стало причиною християнського перекручення образу Чорта, як волохатого, рогатого, хвостатого. Чорт, Чорнобог - символ ночі, зими, холоду, але водночас і таємничості, рівноваги в природі, відвертості, ворожіння, адже ніч виявляє деякі речі, невидимі вдень (наприклад, сузір'я, що е провідниками до певних Божественних сил, Ведмедиці-Рожаниці, Чумацький шлях та ін.).

Свято Колодія, що відбувається в кінці лютого вказує на те, що "Коло діє", тобто наближається до весни, до Великого дня (після весняного рівнодення), коли Сонце переможе темряву. Щоб наблизити цей час, кожна істота має знайти пару. Тому обрядовість Колодія покликана символічно "покарати" порушників звичаю, тих, хто не одружився в попередньому Колі Сварожому і побажати їм знайти пару в наступному Колі (від Колодія до Колодія). Неодруженим парубкам чіпляють до ноги "колодку" (фалічний символ), приспівуючи при цьому жартівливих пісень, які мають примусити замислитись і спонукати до одруження.

Настає весняне рівнодення, а в неділю за ним – *Великдень Дажбожий* (наші Предки не пов'язували його з повним місяцем), адже це було свято Сонця. Дажбог, за визначенням В. Шаяна, - це животворне горіння в душі нації, батько людського щастя, добра, блага, любові, тобто Добростану. Саме тому в цей день був звичай обрядового цілування на знак добра і любові та взаємного обдаровування писанками - символами відродження плідної сили природи.

На двадцять п'ятий день після Великодня святкується *Рахманський Великдень***,** або Середа Права. Сучасні Громади Рідної Віри пов'язують цей день із вшануванням духовних законів Прави, тобто Всесвіту. Шкаралупа від великодніх писанок в цей день пускається на воду річок, що пливуть до моря. Цей обряд символізує обмін інформацією з духовними силами індоєвропейців (в образі "рахманів" - брагманів).

22 квітня **-** *свято Лади* **-** Богині жіночої пристрасті, материнства. Вона - старша Рожаниця, мати двох першопочатків життя Лелі (втілення води й жіночості) і Полеля (втілення вогню й чоловічої сили). У цей день також вшановують і молодшу Рожаницю - Лелю (або Лялю), яка е Богинею

дівочого кохання. На її честь водять хороводи - "лельники". Дослівно Леля, Ляля означає "лялечка, маленька дівчинка". Під час хороводу так називають дівчинку, навколо якої водять обрядове коло, і яка після обряду обдаровує всіх учасниць дійства обрядовими стравами, гостинцями. Ім'я Ляля надають також дівчаткам, які народжуються близько до цієї дати.

Наступного дня, 23 квітня вшановуються чоловічі сили природи - *Ладо* (чоловіча пара Лади) і *Ярило* - Бог весняного Сонця й розквіту. Ладо згадується у “Велесовій Книзі” як Бог-Предок, який відкрив достойному русичу Квасурі секрет приготування священного напою сури, якою слід прославляти Богів Прави (ВК, д.22). Хлопчиків, народжених в цей день, називали іменами з коренем Яр - плодючий: Ярець - народжений на Ярила, Яролик - подібний лицем до Ярила, Ярополк - військо Ярила, Ярослав - слава Ярила, Ярун - родючий, життєдайний, Ярчик - пестливе від Яр та ін. “Велесова Книга” стверджує: "Ярбог править весняним цвітінням і Водяниками і Лісовиками і Домовиками (ВК, д.38-А).

2 травня молять *Богиню Живу* про життя і здоров'я. За повір'ями вона перевтілюється в зозулю й кує (пророкує), скільки років житиме людина. В середині травня (сьомий тиждень після Великодня) здійснюються обряди русалій. Русалок є "тридев'ять сестріниць", які опікуються певними рослинами, тому їхні імена пов'язані з назвами квітів і трав (див: Сварог.- 1997.- Вип. 6). На русаліях вшановується також Берегиня - жіноча продукуюча сила природи. Те ім'я дослівно означає "народжена на березі", що вказує також на її зв'язок з водою. Загалом Берегиня славиться на всі жіночі свята - Рожаниць, Русалії, Мокоші, Дани, Долі та ін. У Велесовій Книзі Берегиня згадується як провісниця славних перемог русичів. У цьому сенсі вона зливається з образом Матері-Слави.

Червневі обряди присвячуються переважно *Світовиду* (літньому), *Вогнебогу* (Симарглу) та *Купайлу*, що символізують літній небесний вогонь - сонцекрес (сонцестояння), кульмінацію денного світла (найдовший день). Купальські обряди присвячуються шлюбу молодих пар, які тут освячуються живим вогнем і живою водою та зустрічають вранішнє Сонце, щоб прославити його піснями. Після цього молодята просять благословення у батьків і священика - волхва.

20 липня починаються обряди перунування. *Перун* - принцип Божественного прояву в блискавці й громі - несе енергію очищення, дає рухливість і життєву потужність всім істотам. Він, як покровитель воїнства, згідно з Велесовою Книгою, викував чарівний меч, яким русичі перемагають ворогів. Чоловіки вшановують його всенічною братчиною біля дубів. Жіноча пара Перуна - Перуниця, Летениця або Блискавиця (Молонья) святкується на третій день після чоловічої братчини.

Серпневі обряди Рідної Віри присвячені переважно Богам Спасам. У “Велесовій Книзі” цей період називається "**спасиць**" За даними етнографії в давні язичницькі часи таких днів було багато. Вони стосувались освячення кожного нового плода чи овоча перед вживанням і не прив'язувалися до

певних дат. Відомі назви Спасів: хлібний, маковий, медовий, яблучний, горіховий, ягідний, грибний, полотняний (освячення першого полотна з нових конопель чи льону)та ін.

Осінній Світовид припадає на осіннє рівнодення і символізує прощання з сонячним світлом, після якого Коло Свароже вступає в період Корочуна, найкоротшого дня, найтемнішої частини року. До XII ст. у храмі Світовида, як і на Великдень, служили всенічну, освячували високий коровай (іноді досягав висоти зросту людини), але вже з нового врожаю. Нині громади Рідної Віри в цей день ходять до статуї Світовида, де з піснями й хороводами покладають йому на голову вінок з квітів та колосся.

З цього часу панує Бог осіннього сонця Овсень і зимового - Сивбог (Сивобог). У "Велесовій Книзі" записано про Овсяну велику й малу (ВК, д.37-А), а з обрядів відомі засівання вівсом і викликання Овсеня - вівсяного духа (у білорусів). Овсень споріднений також з давньоіталійським Ауселом та етруським Усілом. В Росії його іноді називають ще Таусень. Відомі імена Овсяник та Овсеня, які надавалися дітям, народженим у цей період Кола Сварожого. Сивбог - Бог старості, слабкості, холоду, символізує спад напруги Живи, зимову старість року; він керує періодом від осіннього Світовида до зимового сонцестояння, після чого передає владу Коляді. До Коляди готуються заздалегідь: вже на свято Долі (24 листопада) дівчата здійснюють обряд на честь Вишні, Вишени – жіночого аналогу Всевишнього. Вони ставлять вишневу гілочку у воду, запитуючи Богиню Долю про коханого парубка. Якщо вишня розцвіте на Різдво, то подружжя буде щасливе. 30 листопада починаються калитянські вечорниці, спрямовані через спільні веселощі, пісні, танці, розваги молоді сприяти знайомству парубків і дівчат, вибору пари. Тому головні обряди йдуть під знаком Долі, яку закликають, умилостивлюють подарунками, стравами (каша, вареники). Вважають, що слов'янське ім'я Доляна надавалося дівчаткам, народженим у цей період, і означає "долина дочка", тобто улюблениця Долі. Саме ж ім'я Богині Долі означає "частка, частина".

Коло Свароже завершується періодом Чорнобога, який є символом ночі, зими, холоду, що фактично створює природну рівновагу у Всесвіті (згадаємо: "Білобог і Чорнобог б'ються і тим Сваргу тримають, аби світу не бути поверженому" - дощ. 11-А). Його символи - Чорновіл, Чорнотур - такі імена надавали хлопчикам, народженим в третій декаді грудня перед Різдвом. Християнська ментальність наклала на цей образ свою символіку ("антипод Бога"), яка заважає розумінню Чорнобога як необхідної врівноважуючої сили космосу, Бога, що сприяє гармонії, упорядковуючи Всесвіт.

Від Коляди до Коляди крутиться Коло Свароже - завершується одне коло обрядів і починається все спочатку. І так без кінця-краю.

2. СОБОР РІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВІРИ

Виникнення Собору Рідної Української Віри. Собор Рідної Української Віри – один з напрямків рідновір’я в Україні. Духовний центр Собору Рідної Української Віри зареєстровано Державним комітетом України в справах релігій 28 грудня 2000 року. Собор Рідної Української Віри було засновано на Установчому з’їзді, який відбувся 28 жовтня 2000 року в місті Вінниці. У з’їзді брали участь представники 11 громад з 5 областей України – Вінницької, Донецької, Запорізької, Одеської та Полтавської. На ґрунті спільних теологічних поглядів Собор встановив побратимські відносини з Громадою Української Національної Віри імені Лесі Українки (м. Торонто, Канада).Рішенням Вінницької міської ради Собору Рідної Української Віри надано земельну ділянку, що знаходиться на березі р. Південний Буг. Підготовлено проект храму, невдовзі розпочнеться тут його будівництво.

Собор став першою в новітній історії України всеукраїнською релігійною організацією відродженої дохристиянської релігії предків Українського Народу.

Духовні лідери Собору Рідної Української Віри стверджують, що вони успадкували справжнє духовне знання дохристиянської релігії предків українців від його живих носіїв. Згідно з їхніми твердженнями, рідна віра українців таємно зберігалася в окремих знахарських родах і в середині 1980-х років була передана засновникам Собору. На цих підставах провідники Собору проголошують себе єдиною істинною дохристиянською релігією в рідновірському русі.

Рідновіри Собору вважають, що державна реєстрація статуту їхнього духовного центру – це здійснення Пророцтва Волхвів, проголошеного 1000 років тому. Вчення про Пророцтво Волхвів займає помітне місце в проповідницькій діяльності в Соборі. Згідно з віровченням Собору Рідної Української Віри, після насильницької християнізації волхви отримали Дажбоже Слово про відродження рідної віри українців в Україні через 1000 років. Пророцтво приписувало їм припинити безперспективну за тих умов відкриту боротьбу з християнством і таємно з покоління в покоління передавати духовне знання до відродження їхньої релігії, яке повинно було відбутися наприкінці ХХ століття.

Частина громад, які ввійшли до Собору, домагалися його реєстрації ще з 1993 року. Сповідуючи Рідну Українську Віру, кілька громад, які взяли участь у заснуванні Собору, раніше тимчасово входили до Об’єднання синів і дочок Рідної Української Національної Віри (ОСІД РУНВіри). На початку 2000 року ці громади з ініціативи голови ОСІД РУНВіри Богдана Островського були виключені з ОСІД і почали окрему самостійну діяльність.

Особливості віровчення Собору. Виразною особливістю є глибока релігійність його віруючих. В Соборі обов’язковими є щоденні молитви, відвідування щотижневих Богослужінь, діє інститут Духовного Цілительства,

багато віруючих систематично займаються медитаційною практикою. На відміну від інших рідновірських течій, які переважно пояснюють Божественне як суб'єктивно-психологічні явища і намагаються пояснити свій культ, виходячи з матеріалістичних засад, віруючі Собору переконані в об'єктивному існуванні духовних сил та духовних явищ і їх значному впливі на земне життя людини.

На Установчому з'їзді Собору Рідної Української Віри було прийнято такий **Символ віри**:

"Я, рідновір Собору Рідної Української Віри усвідомлюю, що:

– *Дажбог* – Могутній, Справедливий, Сонцесяйний, Вседайний Господь України та Українського Народу;
– *Україна* – це Свята Земля, яку обрав Господь Дажбог і благословив бути Батьківщиною моїх Арійських Предків і мого Українського Народу;
– у Всесвіті діють *Боги Рідної Української Віри;* Вони є проявом Сили Божої в земному житті.

Відзначимо окремі, ***характерні для Собору об'єкти поклоніння***.

Свята Україна.. Терен України пронизаний Дажбожою Силою, яка утворює Її живе духовне тіло. Доказом обрання Богом України став бурхливий розвиток духовної культури, який почався на терені України 20.000 років тому.

Це Божественне Тіло України творить з України духовний центр людства. Велике значення у вченні про Святу Україну відіграє вчення про українську *стародавню Священну Річку Бог*. Згідно з сучасними археологічними дослідженнями, до Великого Чорноморського Потопу, який стався близько 7.500 років тому, Чорне море було значно меншим за розміром, а весь його північний шельф був суходолом. Західніше Криму на цьому суходолі зливалися в одну найбільшу в Європі річку три сучасних річки – Південний Буг (народна і рідновірська релігійна назва – Бог), Дніпро та Дністер. Згідно з віровченням Собору Рідної Української Віри, ця велетенська ріка, яку археологи називають Буго-Дніпром або Палеодніпром або Палеобугом, була для предків українців священною. Благословення Дажбоже і моління наших предків привели до формування духовного тіла Буго-Дніпра і перетворення Його на священну річку. Після потопу нижня частина Буго-Дніпра була затоплена і його найбільші рукави утворили самостійні річки – Бог (Південний Буг), Дніпро та Дністер. Однак, духовне тіло Буго-Дніпра збереглося й існує по_сьогодні, воно продовжує духовно єднати три названих річки. Тому і Бог, і Дніпро, і Дністер є, з духовної точки зору, рукавами однієї і тієї ж священної річки. Тому і молитви вінничан про Священну Річку Бог, і молитви запоріжчан про Священну Річку Дніпро з релігійної точки зору є молитвами про одну і ту ж священну річку. Священна Річка Бог (Буго-Дніпро) відіграє роль духовної основи Святої України.

Віруючі Собору вважають, що Україна єдина на Землі отримала Божественне Тіло і стала обраною Богом. *Україна є Святою Землею*

Дажбожою, якій судилося відіграти вирішальне значення у здійсненні Дажбожого Задуму.

Український Народ – це народ, в якому втілився в сучасну добу обраний Богом Арійський Народ. На Святій Землі України дією Господа Дажбога утворилися білі люди. Частина білих людей стала на шлях духовного розвитку і утворила індоєвропейську спільноту, вирішальною ознакою якої стали висока духовність і творча активність.

На основі індоєвропейської спільноти Господь Дажбог створив народ для здійснення свого задуму на Землі, який відомий в історії як арійський. Народжений силами Господа Дажбога і Святої Землі України. Арійський Народ був обраний Господом Дажбогом для вдосконалення людства.

Прямим кровним нащадком Арійського Народу став Український Народ. Українському Народу було послане важке випробування через панування чужої духовності. Відродження Рідної Віри означає, що Український Народ витримав це випробування і довів своє право стати будівничим Дажбожої України на Землі.

Боги Рідної Віри. Для допомоги Арійському Народу у відповідь на його молитви Господь Дажбог послав на Землю своїх Духовних Помічників. Цих помічників ми називаємо Великими Духами Дажбожими, а наші арійські предки називали їх Богами.

Земні тіла Великих Духів Дажбожих були знищені релігійними діями чужинських демонічних релігій, які заполонили Святу Землю України в добу випробовування.

У відповідь на молитви Українського Народу Господь Дажбог прислав Великих Духів Дажбожих знову в Земний Світ, ми їх називаємо Богами Рідної Віри і відрізняємо від Господа Дажбога як Єдиного Бога Всесвіту. Дією Господа Дажбога, молитов Українського Народу і Святої Землі відродилися земні тіла Богів Рідної Віри. Тепер Рідні Боги з нами і допомагають нам та захищають нас.

Вирій або Духовна Україна. В Наві (Духовному Світі) є особливий відмежований простір, який тісно пов’язаний з Україною та Українським Народом. Цей простір наповнений енергіями Рідної Віри та духами, які допомагають Рідній Вірі. Цю частину Нави наші предки назвали Вирієм, в наш час ми називаємо її також Духовною Україною.

У Вирій переходять духи померлих українців. З Вирію вони можуть духовними діями допомагати українцям в Матеріальному Світі. У відповідь на молитви українців, Господь Дажбог живить Вирій своєю силою.

У Вирії перебуває Дажбожий Дух – мудра і могутня Духовна Особистість, яка керує духовним і земним розвитком Української Держави. Дажбожий Дух створений Господом Дажбогом у відповідь на молитви рідновірів.

Пророки України. Духи видатних українців займають у Вирії особливе місце. Пошана з боку українців, які живуть на Землі, породжує значне

зосередження духовної сили навколо них. Тому енергетичний вплив цих духів на земне життя може бути значним.

Найсильнішими є духи людей, які пробуджували в українцях рідну духовність і рішуче відкидали чужовір'я. Такі духи здійснювали в земному житті й, завдяки їхній творчій спадщині, продовжують здійснювати після смерті Задум Дажбожий. Тому до них надходять від Господа Дажбога потужні потоки духовної сили. Ці духи мають величезний енергетичний вплив на земне життя Українського Народу.

Таких найсильніших духів видатних людей, які здійснили великий безсмертний внесок у здійснення Дажбожого Задуму, називаємо Пророками України. Пророками України є Тарас Шевченко, Леся Українка та Василь Стус.

Таким чином, віровчення Собору Рідної Української Віри основується на таких принципах:

– основою релігії є духовне знання: Найвищого Бога, Єдиного Бога Всесвіту Господа ДАЖБОГА та інші Духовні Сили Рідної Української Віри можна пізнавати через духовне спілкування в медитаційному стані;
– критерієм релігійної істини є досягнення віруючих у розбудові релігії та побудові власного життя на Землі – Рідна Українська Віра вважає успішне в духовних і матеріальних справах земне життя унікальним і цінним даром Дажбожим;
– стрижнем Рідної Української Віри є молитовне поклоніння Господу ДАЖБОГУ;
– Український Народ обраний Дажбогом для втілення Божественного Закону в земному житті, а Україна – дарований Дажбогом Українському Народу священний край;
– Боги (могутні духовні особистості, які народжені з Тіла Дажбожого) та Пророки є помічниками Українського Народу у втіленні Дажбожої Волі в Земному Світі.

Обрядовість Собору РУВ пронизує різні сфери способу життя вірян. *Календарна обрядовість.* Основу календарної обрядовості Собору Рідної Української Віри становлять традиційні українські народні свята. За твердженням лідерів Собору, в Рідній Українській Вірі відновлено духовний зміст українських народних свят та пов'язані з ними, невидимі для пересічної людини, духовні явища. Віруючі Собору вважають, що збережені в православній традиції українські календарні обряди є суто зовнішніми, матеріальні дії не супроводжуються невидимими духовними змінами, як це було колись. Цей духовний таємний зміст свят відновлений духовними зусиллями священиків Собору. Тому календарні обряди, які здійснюються в Соборі, мають значний вплив на земне життя українців саме завдяки духовно-енергетичним явищам, а ті ж самі обряди, виконані не рідновірами є духовно пустим ритуалом. Крім духовно відроджених традиційних

українських народних свят, до календарної обрядовості відносяться обряди поклоніння Богам, Пророкам України та окремим Святиням.

Серед календарних обрядів Собору Рідної Української Віри особливо шануються рідновірами Колядування та Щедрування, Писанкарство та інші Великодні обряди, Свято Купала. Також урочисто відзначаються Калита, Водосвяття, Стрітення, Колодій, Квітковий та Медовий Спаси, Здвиження, Покрова.

Колядування віруючі Собору вважають обрядом захисту помешкань та сімей рідновірів. На їхнє переконання, освячена Різдвяна Звізда вміщує велику духовну силу, яка передається рідновірам завдяки духовній праці колядників.

Писанкарство розуміється, як виготовлення оберегів. Правильно виготовлена писанка дуже цінується і є помічною в земних справах. Зміст дії писанки на земне життя рідновіра залежить від символів на ній та від духовних зусиль (зокрема, змісту прочитаних над нею молитов) писанкарки.

Свято Купала відзначається на березі Священної Річки Бог біля Купальського Вогнища, яке має велику очищувальну силу. В цей день від Господа Дажбога сходить особлива Вогненна Сила, яка надається Богу Перуну і допомагає рідновірам боротися з темними духовними силами зла.

Серед інших свят для прикладу подамо коротко зміст Калити. На Калиту печеться круглий корж із зображенням Сонця. Він освячується і, на переконання рідновірів, наповнюється Божою Силою. З цим ритуальним коржем здійснюється обряд: дівчати підвішують на стрічці Калиту, а хлопці підстрибують і кусають її. Коли Калиту один з хлопців вкусив, вона ділиться між усіма учасниками обряду. З цієї миті створена під час молитов духовна сила коржа вивільняється і здійснює таємну духовну дію, яка допомагає рідновірській громаді.

Цілительська обрядовість. У Соборі існують отримані від українських знахарів обряди, які мають силу зцілювати людей, допомагати при захворюваннях та поганому самопочутті. До цілительських обрядів відносять: скидання вогню, викачування яйцями, виливання воску, накладання рук, замовляння крові та інші. Розглянемо для прикладу один з них – скидання вогню. Скидання вогню застосовується від наврочень та від судомних проявів невеликої сили. В глиняний посуд наливається освячена кринична вода, над нею читається молитва, а потім у воду кидаються розпечені вуглики. Коли хворому покропити цією водою обличчя та дати пригубити, спалюється наврочення та темні енергії, які викликають спазми. Цілительські обряди довели свою корисність і активно використовуються в Соборі. Науковці-рідновіри вважають фізичною основою лікувальної дії цілительських обрядів нещодавно відкриті фізиками торсіонні поля.

Родинна обрядовість включає обряди освячення новонародженого, вінчання, побратимства, посестринства, поховальні та поминальні. Ці обряди побудовані на основі народних традицій, але вони очищені від духовних

руйнівних впливів чужовір'я і відновлено їх рідновірське духовне наповнення.

Священицька обрядовість пов'язана з обрядами, які здійснюються виключно священиками – обряди очищення, освячення у Рідну Українську Віру, посвячення в духовні особи. Ці обряди призначені для службового користування духовними особами.

Організаційна структура Собору. Складовими Собору Рідної Української Віри є: релігійні громади Рідної Української Віри; Духовний центр Собору Рідної Української Віри; крайові духовні центри Собору Рідної Української Віри; Університет Рідної Української Віри.

Духовний центр Собору Рідної Української Віри включає в себе Священну Раду та Духовне Правління.

Священна Рада – це зібрання священиків та проповідників, які представляють всі релігійні громади Рідної Української Віри, та Духовного Правління. Священна Рада затверджує віровчення, релігійні обряди і молитовні тексти, затверджує кошторис та вирішує інші ключові питання діяльності Собору.

Духовне Правління складається з керівників країв Собору. Духовне Правління керує поточною діяльністю Собору, створює нові релігійні організації в Соборі – духовні навчальні заклади, братства, сестринства, монастирі, засоби масової інформації. Очолює Духовне Правління Голова, який організовує роботу Духовного Правління. На Установчому з'їзді Головою Духовного Правління обрано священика Олега Безверхого (м.Вінниця).

Собор поділений на три краї – Східноукраїнський, Західноукраїнський та Північноукраїнський. Керівництво кожним краєм здійснює крайовий духовний центр, який підпорядковується Духовному центру Собору. Крайові духовні центри мають широкі права і значною мірою самостійні. До виключної компетенції Духовного центру Собору відносяться віровчення та обряд, більшість інших повноважень, делеговані краям.

Східноукраїнський крайовий духовний центр (м. Запоріжжя) є важливим центром поширення Рідної Української Віри в Східній Україні. Основою цього центру стала запорізька громада Рідної Української Віри "Дажбоже Запорожжя", яка була створена 22 червня 1997 року священиком Світовитом Пашником. Пізніше членами названої громади були засновані нові громади "Хортиця" і "Сварга". Після того, як Світовит Пашник перейшов до спільноти Рідної Православної Віри, духовним центром краю стала громада «Хортиця», очолювана Володимиром Мельниченком. Східноукраїнському центру підпорядковані громади та осередки Рідної Української Віри на Донеччині, Дніпропетровщині, Черкащині та в Криму, триває формування осередків Собору і в інших областях краю.

Головними святинями Східноукраїнського краю є *острів Хортиця* на Дніпрі та *Кам'яна Могила* на ріці Молочній. Велике культове значення для Рідної Української Віри в Східній Україні має острів Хортиця, на якому

відбуваються масові Богослужіння. Славетну Хортицю, сповнену найпоетичніших легенд, рідновіри Запоріжжя вважають “серцем” України. Тут знаходиться багато стародавніх могил (курганів). Деякі науковці вважають, що назва острова несе ім’я Бога Хорса. Після проведення археологічних досліджень на Хортиці були відкриті кілька святилищ арійської доби (доби бронзи). Зараз сюди приїздять прочани з багатьох куточків України та діаспори, щоб вшанувати Господа Даждбога, Богів, наших славних предків, наповнити себе духовною силою святого місця.

На Хортиці відновлено святилище Рідної Української Віри. Запорізькі рідновіри активно допомагали археологам у розкопках на острові давніх святилищ, і тепер на одному з них проходять щотижневі Богослужіння громади Рідної Української Віри “Даждбоже Запорожжя”. Ці Богослужіння відвідують тисячі жителів Запоріжжя та гостей міста. Багато з них дізнаються про Рідну Українську Віру саме тут, на Хортиці, під час здійснення священиком в національному одязі стародавніх обрядів поклоніння Господу Даждбогу і Богам Перуну, Велесу, Сварогу. Світовиду, Роду, Стрибогу, Ладі. Почувши молитви до Рідного Бога за Україну і Український Народ, багато прочан назавжди прилучаються до Рідної Духовності, приймаючи Господа Даждбога в свої серця.

Колись на острові Хортиці стояв велетенський Священний Дуб. Наші предки, пропливаючи повз Нього, приносили пожертву Богу Перуну, славлячи Господа Даждбога і Богів за те, що Вони дарували праукраїнцям життя на цій прекрасній землі. Дуба-велетня на Хортиці вже немає, але поблизу села Верхня Хортиця стоїть його молодший побратим – 700-літній Запорізький дуб. Біля цього могутнього дерева проводить свої щотижневі Богослужіння запорізька громада Рідної Української Віри “Хортиця”, яку очолює священик Володимир Мельниченко. Це священне дерево символізує для віруючих Собору зв’язок поколінь – від останніх рідновірів давнини до рідновірів сьогодення. І хоча вік Запорізького дуба вже підходить до кінця (залишилася тільки одна жива гілка), він дав життя багатьом дубам, які дбайливо вирощують, як святині, українці в різних куточках України та в за кордоном, в діаспорі. Вшановуючи Запорізький дуб, прочани брали з собою жолуді, які дали сходи – і рід священного дерева наших предків-сонцепоклонників продовжується, як і життя Роду Українського, який має міцне коріння в дохристиянській давнині.

Східноукраїнський центр Собору постійно організовує екскурсії по острову. Особливу увагу привертають історичні пам’ятки поблизу давніх переправ, біля яких будували укріплені місця. Саме тут, як вважають рідно віри, загинув і був похований князь Святослав Хоробрий, який оберігав Віру Предків Українського Народу. Поблизу Хортиці на лівому березі Дніпра, збереглося селище Перун. За легендами, саме тут пірнув між скелями серед ревучих порогів скинутий князем Володимиром у Києві у Дніпро образ Бога Перуна. Поблизу цього місця запорізькі рідновіри в окремі святкові дні здійснюють молитовні відправи. Історики вважають, що в давнину тут

знаходилося велике святилище Перуна, від якого походить назва навколишніх місць. Поблизу, десь на дні Дніпровського водосховища знаходиться і острів Перун.

Кам’яна Могила є ще однією Великою Святинею Собору в Східній Україні. Сюди здійснюється прочанство з культовим поклоніння Господу Дажбогу і Богам. Всі степові могили (кургани) є об’єктами культового шанування, а Кам’яна Могила є головним місцем культового поклоніння Духовним Силам Святих Могил. Саме тут збереглися найдавніші культові пам’ятки віри предків українців – ще з кам’яної доби. В печерах Кам’яної Могили збереглися петрогліфи – найдавніші письмена, які предки нашого народу понесли в Месопотамію.

Східноукраїнський крайовий духовний центр Собору інтенсивно розвивається і має велику перспективу, оскільки дві третини населення Подніпров’я ще не зв’язують себе з жодною релігійною конфесією.

Західноукраїнський крайовий духовний центр (місто Вінниця) об’єднує громади та осередки Рідної Української Віри на Поділлі, Брацлавщині, Буковині, Галичині та в Причорномор’ї. Основою крайового центру стала громада Рідної Української Віри “Побожжя”, яка утворилася ще в 1991 році. Пізніше її членами були засновані нові громади “Заграва”, “Зоря” та “Коло Свароже”. В 1994 році кілька громад утворили на Вінниччині регіональне релігійне об’єднання Собор Рідної Віри, яке державні органи тоді відмовилися зареєструвати. Громади та осередки Західноукраїнського крайового центру Собору діють у Вінницькій, Одеській та Чернівецькій областях. Вінниччина – єдиний в Соборі регіон, де громади Рідної Української Віри діють у сільській місцевості.

Започаткувала рідновірський рух на Вінниччині група дослідників-народознавців, яка в 1987-1993 роках провела кілька експедицій з метою вивчення знахарських обрядів та фольклору. Етнографічною особливістю вінницьких сіл є велика кількість знахарів та стародавність знахарських молитов і замовлянь. Налагодивши стосунки більше, ніж з двадцятьма знахарями, дослідники зустрілися з феноменом нехристиянської релігійності серед родових знахарів. Родові знахарі отримали свої духовні та цілительські знання та вміння від своїх предків, які з покоління в покоління таємно їх передавали. Окремі родові знахарі відкидали християнство та зверталися з молитвою до Дажбога. Саме ці знахарі-рідновіри передали дослідникам з Вінниці знання про істинну дохристиянську віру українців, а також уміння ясновидіння, цілительства та інші елементи духовної практики дохристиянської релігії предків. Усі ці духовні знання та вміння були збережені завдяки таємній передачі з покоління в покоління ще з дохристиянських часів. Насильницька християнізація на Вінниччині була здійснена набагато пізніше від інших українських регіонів – в XV-XVI століттях. Цей край не входив до Київської Руси, а перебував під протекторатом ординців (які на той час були язичниками, а іслам прийняли в XV ст.), а згодом під владою віротерпимих литовських князів, серед яких

було чимало язичників. Саме тому навіть археологи фіксують окремі культові відправи в святилищах сонцепоклонників аж у XVII столітті! Отже, не дивно, що саме на Вінниччині дохристиянська релігія українців дожила до XX століття.

Значне місце в культовій діяльності Західноукраїнського центру займає прочанство. Головними святинями є *Священна Річка Бог, Немирівське скіфське городище, Бушанський скельний храм, Богітське святилище*.

Священна Річка Бог вважається осереддям Дажбожої Сили, яка береже Україну і дає Українському Народові силу відстоювати свою Українську Державу. На березі Бога кілька разів на рік здійснюються урочисті Богослужіння для зміцнення Духовної Сили Священної Ріки. Вода з цієї річки обов'язково знаходиться на вівтарі кожного рідновіра і вважається цілющою, особливо в свята. На гранітному березі Річки Бог будується перший в Україні рідновірський храм. Храм буде квадратним вписаним в коло. Це пов'язано із головними символами конфесії Сонцем і Землею, які зображають саме за допомогою кола і квадрата.

Щороку рідновіри Західноукраїнського краю здійснюють поклоніння Святиням Предків Українського Народу біля священного джерела на Немирівському городищі. Немирівське скіфське городище – це величезний культовий, військовий та господарчий центр арійського (скіфського) часу, який оточений двома колами валів, висота яких сягає двадцяти метрів. На березі струмка та на фермерському полі досі можна знайти багато черепків кількох історичних епох – від трипільців до слов'ян. У центрі городища в урочищі знаходиться струмок; на думку археологів, тут знаходилося давнє святилище. Рідновіри шанують джерело, вважаючи його цілющим і використовують його воду для релігійних обрядів та лікування.

Бушанський скельний храм (у селі Буша Ямпільського району Вінницької області) діяв до кінця XIII століття. На стіні храму зберігся барельєф, висічений предками українців у дохристиянський час. Раз на рік рідновіри Поділля приїздять вклонитися Святині Предків. Особливістю храму є наявність потужних джерел сприятливої для здоров'я духовної енергії. Поклоніння прочан полягає у здійсненні молитов до Господа Дажбога та предків Українського Народу. У храмі під час його відвідування рідновірами нерідко трапляються незвичайні явиша, які сприймаються віруючими як таємні знаки від Духів Волхвів, які здійснювали тут служіння.

Важливим місцем прочанства в Західній Україні є святилище на горі Богіт. Це святилище знаходиться на вапняковій горі на березі річки Збруч (притока Дністра) у Хмельницькій області. Воно визначне тим, що в ньому зберігся вирізьблений з каменю Образ Дажбожий, який волхви колись сховали у річці Збруч, і який зберігається зараз як музейний експонат у Польщі. У Богітському святилищі археологами зафіксовано залишки здійснення відправ дохристиянських культів у XVII столітті. Серед місцевих жителів це місце вважається незвичайним і про нього оповідають розповідані ними легенди.

Діяльність Собору Рідної Української Віри в Західноукраїнському краї зустрічає багато труднощів, які пов’язані з традиційно християнською приналежністю та поглибленою релігійністю населення. Разом з тим, Рідна Українська Віра виявилася привабливою для української інтелігенції та студентства. У 2000 році провідником краю обраний священик Олег Безверхий (м. Вінниця). Почалося будівництво храму-святині Собору Рідної Української Віри у Вінниці на скелястому березі річки Бог, що нині офіційно називається Південний Буг.

Північноукраїнський крайовий духовний центр перебуває на етапі формування. Громади та осередки Рідної Української Віри діють у Полтавській та Київській областях.

Університет Рідної Української Віри (місто Вінниця) є навчальним та науковим центром Собору Рідної Української Віри. Проводить навчання рідновірів та духовних осіб Рідної Української Віри. Вищим керівним органом є Вчена Рада, поточне управління здійснює Керівник Університету. При Університеті діє Вища Наукова Рада, яка надає духовні наукові ступені в галузі Рідної Української Віри.

3. РІДНА ПРАВОСЛАВНА ВІРА

Витоки конфесії. *Рідна Православна Віра* є споконвічною звичаєвою родовою Вірою-Ведою слов'ян-русинів, яка існує на Землі під різними назвами стільки часу, скільки існує рід Синів Сонця і буде існувати вічно, допоки живий Рід наш. Рідна Православна Віра Священна і започаткована Богами Прави, які приходили і приходять на Святу землю Руси-України. У Світлу Добу вона єднає нас з Богами, творячи Рай на землі, а у Темну Добу зневіри, роздробленості та зради справжня Православна Віра стає недосяжною і живе таємно, зберігаючись у побуті та спадковому розумінні дійсності.

Рідна Православна Віра була *відкрита українцям живими носіями звичаю,* нащадками Волхвів Праславії (Православією називає Поділля італійський хронік XIV ст. Маттео Віллані). {Див. Дашкевич Я.Р. Брацлавщина 1352-1354 рр. в італійській хроніці Маттео Віллані // Тези доповідей IX-ї Вінницької історико-краєзнавчої конференції.– Вінниця, 1990.– С. 21-22}. Православні Волхви, виконуючи заповіт Предків, повернулися після довгого мовчання, щоб розкрити русинам життєдайні знання і світлу мудрість Родів Слов'янських та надихнути їх до життя за одвічним Поконом Роду і Предків Рідних. Волхви принесли розуміння споконвічних знань Прави, закарбованих на Скрижалях Духу Роду, збережених у бувальщинах, легендах, піснях та обрядах, охоронених відаючими людьми в переданих їм предкам.

Нині, коли світ вступив у період Світанку Сварожого, часу переходу до Ранку Сварожого, Рідна Православна Віра є досконалим шляхом

українського народу, тим віднайденим праотцівським світобаченням, яке збереже українців-русинів у новій космічній епосі та приведе до блага.

Православні рідновіри вважають, що світ буде врятований, коли кожна людина повернеться до свого Родового коріння, відновить забуту віру Предків, пізнає Себе та Рід свій і серцем відчує єдність у Роді людському. Бог один і множинний, кожен рід пізнає його у свій час і називає по-своєму, у суті розуміючи одне. Рід людський - Дерево, а народи - різні гілки. Не гоже гілкам одного дерева між собою чубитися.

Рідна Православна Віра вчить людину жити по Праву у світі Яви, жити у єдності з Природою, розвиваючи Душу, творити свою Божественну суть, очистивши себе і Матінку Землю від бруду та нечистот тисячолітнього пануванням духовної пітьми. Рідна Православна Віра покликана об'єднати духовні, фізичні, матеріальні потуги русинів (українців) для втілення всеохоплюючого прагнення Роду жити по Правді і Справедливості, Вільно та Чесно у власній державі на Рідній Землі.

Православні Волхви віщають перемогу Родового Покону на Русі з одночасним утвердженням національних звичаїв в усіх країнах народів Білої Раси. Тому вони докладають значних зусиль для порозуміння й об'єднання здорових національних сил народу. Вважають, що поразки русинів в минулому були спричинені не відсутністю гідних синів і доньок, а браком істинного розуміння Прави. Тому *Рідна Православна Віра перед кожним православним рідновіром ставить завдання духовно та фізично самовдосконалюватись, духовно і матеріально зростати, створювати здорові багатодітні сім'ї, берегти чистоту крові Роду свого.*

Основи віровчення. Православні рідновіри вірять у єдиного і багатопроявного Бога – Рід, Всевишній, який народив себе з моря первинного безладдя і порожнечі – Дива. Спочатку з Дива витворилось Око-Роду, Око-Алатир, з якого і з'явився Першобог та Першоптах Род Всевишній. Ввібравши у себе безладдя і морок небуття, Рід Оком своїм прозрів Істину, яка є закони Творення, Руйнування і Збереження. Поєднавши їх у собі, він став Великим Триглавом, який існує у часі та поза часом, у просторі і поза простором, будучи початком і кінцем, причиною і наслідком, джерелом всього сущого і не сущого. Рід з'єднався з Дивом, ставши з ним одним цілим. Тому Рід є у Диві, а Див є у Роді, а все це є Рід Всевишній. Врівноважуючи лад і безладдя, Всевишній народив із себе Світ-Яйце, Світ Ладу і Сварги - Коло Живого Явлення, яке живе за законами Прави, що уложені Покон Роду, Всевишнього. Це Яйце-Вогняне і є Всесвіт, який у Диві постійно множиться, творячи у собі нові світи, а ті світи творять у собі світи. У Роді Всевишнім вічно існують дві протилежності - творча й руйнуюча сили, які змінюють і переходять одна в одну - Білобог і Чорнобог. Це протилежності існування одного цілого - верх і низ, чоловік і жінка, однина і множина. Творячи Всесвіт, Рід проявляє себе своїм жіночим ликом - Матінкою Ладою, яка і є Деревом Роду, та чоловічим - Батьком Сварогом - Великим Вогнем Родового Вогнища. Рідна Православна Віра вчить, що в основі Дерева Роду і будь-

якого творення лежить Алатир-Камінь, що палає вічним Вогнем Роду. Дерево (Всесвіт, що розгортається) - Велика Матінка Лада (Сва, Слава), а Вогонь-камінь той (дух творення) - Сварог (Сварод - Небесний Род, Рід-Рожанич, Лад), творець Всесвіту і сам Всесвіт-Яйце.

Особливе місце у віровченні займає *розуміння циклічності розвитку.* Нею вогнищани і пояснюють злет та падіння розуміння дійсності, власної віри тощо. Тому є період коли Всесвіт існує, буяє і нескінченно тривалий період множиться – час Білобога, і є час Чорнобога, коли Всесвіт, зруйнувавшись, зникає. І так до того часу поки Рід Всевишній не народить нового Сварога. Народження ці безкінечні: ніколи не було першого народження і ніколи не буде останнього. Під час руйнування світу, коли усе в небутті спочиває, Рід-Рожанич, Сварог Небесний до Ока-Роду. Алатиря безсмертного стискається. У час цей Рід Всевишній накопичує у собі силу, щоб нового Сварога (Яйце -Всесвіт) народити. Та від того Рід Всевишній ні більшим ні меншим не стає, а лише Див у ньому збільшується або зменшується, тому що Рід Трисвітлий є єдиним і безкінечним початком, який у вічності перебуває, чи то буянням, чи то спокоєм себе проявляючи. Тому Рід Всевишній - початок усіх початків і кінець усіх кінців. Він – єдиний, і ніколи єдність його не зменшується і збільшитися не може. Рід існує сам у собі і ніхто інший не може існувати поруч з ним, а лише у ньому, бо живе він не силою духу чи душі, бо сам він є Душею всіх Душ! Знову творення починається, коли Світло-Вогонь Ока-Рода у пітьмі ширитися починає, Деревом Рода розростаючись. Сварог до творення нового відновившись з Роду Всевишнього душі праведників викликає, що раніше по Праві жили, а потім з Матінкою Ладою їх народжує. І стають вони Рода частинками - Богами Рідними, світу Прави охоронцями, які Батькові своєму світ творити помагають, кожен за справу свою відповідаючи. Тому у світі все своє призначення має - камінь всякий, рослина і людина. Внаслідок того, що Рідні Боги потребують допомоги, вони народжують людину, яка вважається божественним проявом у Яві. Вогнищанин вважається праведним і вірним сином (донькою) своїх Богів, коли він підтримує справу творення світу, утверджуючи лад на землі. Православні рідновіри вірять, що за допомогою слав Богам, молитов, станів священної тиші (медитації), “спаюючи” свої недоліки під час праці над собою, вони вдосконалюють свою душу, а відтак і Рід, частиною якого вони є.

Важливе місце у віровченні Родового Вогнища займає **розуміння “свого” життєвого призначення**, тобто того завдання, з яким людина народилась. Відчувши своє призначення і виконуючи його, вважається, що людина живе по Правді (вірно, оптимально), не роблячи цього, людина живе по Кривді (криво, недосконало і неоптимально). Живучи по кривді, людина шкодить іншим людям, займає їхнє місце і не виконує свого призначення. Вважається що чим більша кривда, тим “важче” стає душа і після смерті вона вже не попадає у Праву. Будучи обтяженою кривдою, вона прямує у Наву (нижній світ), де має можливість переглянути своє життя і сутність

існування. Після цього душі знову мають можливість народитись у Яві (фізичному світі). У Рідній Православній Вірі всі Рідні Боги - Сварог, Лада, Перун, Світовид, Велес та інші - це іпостасі і прояви Роду, який на різних рівнях проявляє себе у жіночих і чоловічих проявах, що мають різні назви. Так, Велика Мати Лада на земному рівні проявляє себе Макошею (Матір'ю Сирою Землею, Покровою), Лелею, Долею та усіма іншими жінками, які є проявами її. Сварог постає для людства у вигляді зоряного неба і символізує собою образ Великого Батька, що проявляється у дітях своїх Богах-Сварожичах. Всевишній Рід є скупою Богів Рідних, що взаємодіють один з одним, творячи Вічність, заради єдиної мети і будучи суть одним. Тому Всевишній визначає призначення і найкраще застосування кожного явища, яке у ньому є. Православні рідновіри завжди відзначають, що Бог є один, але проявляється він у множині, а якщо трапиться людина, яка цього не розуміє і буде це нерозуміння постійно стверджувати, то вона має бути відлученою від Віри, вигнана з роду. Вогнищани переконанні, що вони завжди будуть жити щасливо і в злагоді, якщо будуть дотримуватися Покону і слухати своїх духовних провідників, через яких Всевишній Род дає істинні знання, усвідомлення себе і достаток.

Віровчення Рідної Православної Віри викладене у "Поконі Роду, Всевишнього" та "Заповітах Пращурів", які являють собою короткі народні вислови, що стосуються усвідомлення людиною себе, свого роду, душі духу, місця людини у світі та суті Всесвіту загалом. Вони записані зі слів попередніх поколінь подільських знахарів-віщунів, до яких належать самі засновники-відроджувачі. Найбільш важлива частина цих карбів з відповідним тлумаченням подається у вірознавчій книзі Родового Вогнища "З Богами у Триглаві". У Поконі Рода Всевишнього стверджується, що мудрість Руської Віри - Веди Святої (Покону) була передана Праотцю Орію Рідними Богами Прави. Тому Покон постає збіркою законів (приписів) Прави, по яких діє та розвивається весь Всесвіт і відповідно повинна жити людина. Внаслідок того, що Покон Рода Всевишнього вважається закарбованими на Скрижалях Духа Роду (тобто є складовою духовної субстанції буття), то не всі мають до них доступ, а лиш Волхви, які пройшли ряд посвят (ініціації), отримують здатність їх "читати" (чи то витлумачувати), знаходячись у зміненому стані свідомості, після чого вони записуються для нащадків. Вважається що кожний православний вогнищанин (рідновір) відчуває і розуміє їх "серцем", у "душі своїй" (наприклад, у вигляді совісті). Залежно від кількості перенароджень (реінкарнацій), глибина їх сприйняття та потреба застосовувати є різною. Це пов'язано з тим, що, *згідно з вченням Рідної Православної Віри, душа людини життя за життям вдосконалюється, проходячи стан мінерального, рослинного, тваринного і зрештою – людського життя.* У стані людини душа проходить етапи розвитку (теж через пренародження), будучи непосвяченим, господарем – вогнищанином, воїном – вогнищанином, жерцем-вогнищанином. Протягом кожного втілення для того, щоб піднятися на вищий щабель розвитку,

людина повинна пізнавати на своєму рівні закони Прави. Закони одні для всіх, але кожен рівень (господаря, воїна, жерця) має особливості застосування. Благочинно пройшовши рівень духовного провідника (жерця, відаючого, Волхва), душа вже не народжується у Яві (матеріальному світі), а починає жити у Праві (духовному світі) у вигляді Доброго Духа, який з часом стає Богом (вищою частиною Роду).

Вони – православні русини. Минуло більше тисячі років після хрещення Руси-України. Офіційне запровадження чужинської віри змусило її Волхвівські роди піти у підпілля, для того щоб зберегти нащадкам Покон-Звичай Віри Руської, Віри Правої, Віри Славної. Минали роки та покоління за поколінням нащадки Волхвів передавали з вуст в уста своїм дітям істинне розуміння дійсності. 15 червня 7511 (2003) р. на Священній горі Богит зібралась Радетелі (хранителі) Покону-Звичаю Роду і, виконуючи Заповіти предків, після величного Священного Обряду Заклику Богів сповістили, що розпочинається Світла Доба перемоги Правди і Справедливості. Це дійство ознаменувало перехід з прихованої (від злих очей) форми розвитку та збереження віри русинів на проповідництво і масове поширення. Так було явлене широкому загалу Родове Вогнище Рідної Православної Віри. Воно покликане відкрити той великий спадок, який залишали по собі наші Предки. Подільські, Закарпатські та Запорозькі Роди зберегли священне розуміння Покону та внутрішню суть обрядів і звичаїв українського народу, які у різних неусвідомлюваних формах завжди були та залишаються у побуті та релігійній практиці українців.

“Ми віримо в Рода, Ми творимо Рід, Ми живемо Родами. І той рід зветься Родом Руським, Родом Руси, Руси Синів – Русинів. Етнонім «українці», хоч він з’явився в літописах ще в XIV столітті, був створений галицькою та наддніпрянською інтелігенцією в сер. XIX ст. з метою чітко відокремити та унеможливити асиміляцію родів наших зі східними сусідами, що йменували себе “русскими”. Оскільки сьогодні такої небезпеки немає, то ми мусимо повернути собі своє споконвічне прадавнє ім’я, яке носили покоління наших прадідів – говорять про себе православні рідновіри.

У той же час вони абсолютно не заперечують право і потребу кожного українця йти власним шляхом духовного розвитку. Прадідівська віра у Праву ніколи не зникала, її здолати неможливо, адже вона є живою душею народу, а не просто тимчасовою ідеологією. Рідна Православна Віра - це Веда (Відання), знання про сутність Всесвіту і закони, за якими він побудований. Ці знання дозволяють вдосконалювати душу й тіло кожного русина, даючи йому душевну рівновагу, радість і щастя буття. Прагнучи панувати над Руссю, продажні князі-покручі віддали украївців-русинів на поталу і духовне поневолення. Проте ні примус, ні тортури влади не змусили народ прийняти чужовір'я. Тому загарбники пішли на підступ, підмінюючи поняття та привласнюючи собі звичаєві назви і обряди. Так Род став Саваотом, Велика Матінка Лада - Дівою Марією, Дажбог - Христом, Велес - Миколаєм, Перун - Іллею Громовержцем, Макоша - Параскевою П'ятницею, Великдень Ярила -

Пасхою та інше. Це спричиняло поступову втрату змісту рідних обрядів і назв, що призвело зрештою до спрощення Первинної Праведичної віри Предків. Хрещення Русі Володимиром стало яскравим свідченням, в яке глибоке провалля скотилося відання людей про народження і побудову Всесвіту та місце в ньому Людини. Тисячоліття сну, очікування Весни Духу, щоб знову проросло і заколосилося зерно Рідної Віри, вже минуло. Сьогодні арії-русини-українці вже усвідомили початок нового підйому і розквіту Рідної Духовності. Як і їх Предки, вони гордо називають себе православними русинами.

Що ж розуміють православні русини під термінами "Права" і "Слава"? Звичаєві уявлення русинів-українців тлумачать священне поняття "Права" як сукупність Божественних Законів, що керують ("правлять") Всесвітом. Права виступає найвищим розмаїттям буття, своєрідною кроною Дерева Роду (світ, у якому мешкають Боги). Споконвічне українське слово "Прав" лягло в основу таких священних понять як: справедливий, правда, правило, праведний, правитель. Водночас саме слово "правда" мало безліч значень – звичай, закон, присяга, справедливість, суд, істина, доказ та ін. У найдавнішій писемній мові білої раси - санскриті - є такі слова: права - той, що витає в небі; правата - дух, подих; праваросa - дощ (дослівно; "роса Прави"). Поняття Прави як універсального закону руху Всесвіту у Рігведі позначається словом "Рита", тобто Покон-Звичай (закономірність), згідно з якою хаос (безлад) перетворюється ієрархічно структурований космос слов'ян - Лад. Слов'янська Права (Рита) виступає внутрішньою суттю усіх обрядів і звичаїв. Розуміння Прави дозволяє усвідомити таємницю предківського культу Роду.

Друга складова словосполучення Православ'я - "Слава", слово не менш звичаєве, ніж "Прав". Слава - це ім'я Богині, котра супроводжує достойних воїнів, які загинули на бранному полі. Слава є проявом Великої Матері Лади. Про Матір-Славу сказано: "Б'є крилами Мати наша Слава і велить нам іти до січі, і маємо йти. І немає нам ні до банкету, ні до єства борошняного, ні до м'яса смачного, і маємо спати на сирій землі і їсти траву зелену, доки не буде Русь вільна і сильна". Слава - це шлях, заповіданий русинам Рідними Богами, який знаменує собою усю сукупність позитивних якостей людини, що дозволяють їй піднятися на вищий щабель розвитку душі - життя у Праві. Рідко яке руське ім'я не містить у собі частинку "слав". З часом навіть назва обрядів вшановування Слави - славлення - стала поняттям, яким позначають звернення та заклики до Богині, та й загалом молитва і богослужіння - це славлення Рідних Богів. Позаяк богослужіння і обряди (особливо колядування, щедрування) відбувалися з піснями, то саме ці ритуальні пісні теж називались "славами" або "славнями". Таким чином стає зрозумілим, що звичаєвий, прихований зміст поняття "Православ'я" дослівно розуміється як "Право славити", тобто визнавати, розуміти і прославляти Божественний Закон Прави, вміло застосовувати його у земному (Явному) житті,

прославляти (оспівувати), творячи обряди для Рідних Богів світу Прави. Саме у такому розумінні вживалося це поняття у родовій вірі русинів.

Досьогодні християнська церква широко використовує терміни, взяті з Родового Покону: слава, славлення, славословлення, в тому числі назву "Православ'я". Літописи переконливо свідчать, що християнство прийшло на Руські землі під назвою "віра христова" та "правовір'я". Внаслідок того, що досі не проведено широких історичних та релігієзнавчих досліджень терміну "ортодоксіс", себто "правовір'я", характерного для східної церкви з VIII ст., і раптової заміни його терміном "православ'я", що сталось на землях лише слов'янських народів.

Історична дійсність, на думку Родового Вогнища, є такою: християнство на території України-Русі дуже довгий час іменувалось найрізноманітнішими епітетами, але аж ніяк не "православ'ям". Літописи показують, що князів, які запровадили і дотримувались нової віри, звуть "христолюбивими", "християнами", саму ж нову релігію - вірою христовою, святою вірою, істинною вірою, новою вірою тощо. Офіційною і найуживанішою в тодішніх церковних та князівсько-дружинницьких колах стає назва "правовірна віра християнська". Ось як звертаються князі Всеволод і Мстислав до горожан перед обороною Володимира від татар: "Брати! Ліпше нам померти перед Золотими Воротами за святу Богородицю і за правовірну віру християнську". Теж саме говориться і в інших випадках оборони "віри християнської". Дуже промовисто говорить про іменування християн митрополит Кипріан в XIV ст.: "Кто же христиании и святим именем Христовим именуяся, смеет дризнути инако глаголати?" . Вищий церковний ієрарх України абсолютно вірно вказує, що християни іменуються іменем Христовим.

Натомість з першої чверті XV ст. ми помічаємо раптовий перехід церковників на *використання терміну "православ'я"*. І.Срезневський відзначає, що вперше цей термін зустрічається в "Посланні митрополита Фотія Псковського" під 1410-1417 рр. Словосполучення "православне християнство" вперше зустрічаємо у 1-му Псковському літописі під 6958 (1450) роком. Окремі джерела, датовані XV-XVI ст., інколи подають це слово на означення східного християнства в XIV ст. Науковці ж з'ясували, що вони є відредагованими (як-от "Житіє митрополита Петра", яке датується 1380 р., але збережене лише у списку середини XV ст.). Помітно, що не всі церковники із заохоченням сприймали новий термін. Той же Псковський 1-й літопис під 6936 (1428) роком пише про литовського короля Вітовта: "Отступник правоверныя веры христианския".

З'ясовування християнським кліром цього і подібних церковних термінів в Україні не припинилось і дотепер. Отець Кость Панас у своїй книзі "Історія Української Церкви" відверто неправдиво пише: "У той час (1261 р.-авт.) зустрічається слово "православіє" в Галицько-Волинському літописі, в розповіді, що "папа Інокентій кинув клятву на хулителів православ'я" . Тоді як в дійсності літопис зазначає: "Папа Інокентій кинув клятву на тих, які б

хулили правовірну грецьку віру", про що зазначає М.Грушевський у своїй "Історії України-Руси". Запозичене поняття остаточно так і не прижилось у церкві, залишившись глибинно народним. Саме тому в нинішніх церковних виданнях можемо прочитати взаємозаперечуючі положення на кшталт: "Православ'я - це правдива віра, це сама істина"; Православ'я - це Прави славлення, правдива віра - це правовір'я, або ж, по-грецьки, ортодоксіс.

Викладеними вище фактами оперують православні русини доводячи те, що правовірне християнство нічого спільного не має з Православ'ям - давнім релігійним вченням українців-русинів. Слово "ортодоксіс" в точному перекладі з грецької означає "'правовір'я". Саме так називали свою віру перші християни України.

Історія становлення Родового Вогнища Рідної Православної Віри. Родове Вогнище – це об'єднання громад та сповідників Рідної Православної Віри в Україні та поза її межами. Як стверджують православні Волхви, Родове Вогнище довгий час було потаємним об'єднанням носіїв Родового Покону, які не зрадили Рідну Віру і зберігали її в своїх родах з покоління в покоління. Після хрищення Волхви покинули Київ та осіли в непрохідних лісах і віддалених від столиці краях. Одним з таких країв була Праславія, де у XII ст. Волхви створили свою державу – Болохівське (Волхвівське) князівство (Наливайко С. Індоарійські таємниці України.– К: Просвіта, 2004. – С.241). Тут ще довгий час проводились родові обряди, що довів своїми археологічними розвідками Б.Тимощук. (Див.: Тимощук Б.О. Культовий центр на Збручі // VII Подільська історико-краєзнавча конференція (секція археології). Тези доповідей.– Кам.-Под., 1987. – С.41). Був створений величезний комплекс святилищ у Медоборах, де чи не кожна гора була місцем вшанування Всеєдиного Рода у різних проявах його. Центральним було святилище на горі Богит, що неподалік села Городниця (Гусятинський р-н, Тернопільська обл.). То є єдина в Україні не сплюндроване християнами святиня наших предків. Православні рідновіри вважають, що на горі Богит знову спалахнуло невгасиме Родове Вогнище, яке було потаємним братством хранителів давньої віри-веди. Цю гору вони вшановують як найсвятіше місце своєї віри, місце сили та домівку для кожного православного, що гідний нести знання Богів у світ.

Родове Вогнище почало діяти у 2001 р., як громадська організація "Характерне козацтво". Характерне козацтво було покликане привнести споконвічний світогляд русинів (українців) в молодіжне середовище. Волхви навчали, що лише незаангажована молодь, вихована на гарних українських сімейних традиціях, спроможна сприйняти та возвеличити древню Віру Предків.

Весь час Характерне козацтво діяло одночасно, з суто виховною спрямованістю, також і як релігійна організація рідновірів. Всі великі свята козаки і козачки проводили на священній горі православних русинів - Богіт. Окрім того, відвідувалися святилища Бакоти, гори Сокіл та Баба, Святе Озеро, що у Хмельницькій області. 2 березня 7510 р. (2002р.) було проведено

перше відкрите освячення немовляти (Мирослава Миколаїва) за обрядом Рідної Православної Віри.

Та вже починаючи з 2002 р., Волхви спрямовують характерних козаків на створення та реєстрацію в органах державної влади власне релігійних громад сповідників Рідної Православної Віри. Першою з'являється Кам'янець-Подільська громада "Джерело Рода" (2002 р.), потім – Київські громади "Київська Русь" (2002 р.) та "Покон Рода" (2003 р.), Хмельницька – "Алатир" (2003 р.), Запорізька – "Дажбоже Запорожжя" (2003 р.), Черкаська – "Уличі" (2003 р.), Сарнівська – «Світовит» (2004 р.). З'являється багато поодиноких сповідників та прихильників. Це спонукало Волхвів скликати у травні 2004 р. Віче Рідної Православної Віри. Для участі в ньому прибули представники 18 рідновірських громад з 10 областей України (загалом – 54 особи).

Організаційна структура Родового Вогнища. Головою Родового Вогнища Рідної Православної Віри є Верховний Волхв Володимир (Куровський), обраний на цю посаду 22 травня 7512 р. на Вічі православних рідновірів. Голова Родового Вогнища скеровує свою діяльність об'єднання громад Рідної Православної Віри. До його обов'язків входить розвиток та становлення Рідної Православної Віри як Всеукраїнської конфесії, представлення Родового Вогнища на міжнародному та загальнодержавному рівні. Сфера діяльності Голови Родового Вогнища є зовнішньою. Для ведення внутрішньої діяльності він призначає двох заступників – Хранителя Веди Православної і Хранителя Віри Православної. У обох Хранителів у відання є три управи, головою однієї із яких є сам Хранитель. На І-му Вічі Рідної Православної Віри було утворено шість Управ.

Хранителем Веди Православної на Вічі було обрано Старосту Київської громади «Покон Роду» пана Світозара (Петра Матвієнка). У його віданні знаходяться три Управи: правового захисту та економічного розвитку; духовного цілительства; духовного мистецтва. Головою першої з них є сам пан Світозар.

До відання Управи правового захисту та економічного розвитку відносяться питання юридичного захисту Родового Вогнища, забезпечення правової діяльності конфесії, розвитку економічної бази, створення підприємств та організацій для фінансового забезпечення Родового Вогнища. Найближчим завдання Управи є реєстрація Духовного Центру «Родове Вогнище Рідної Православної Віри», реєстрація громад в регіонах, підготовка реєстрації Духовного навчального закладу Рідної Православної Віри.

Управа духовного цілительства очолюється Жерцем Святославом (Василем Федорівським). До відання Управи належить розробка звичаєвих цілительських практик, навчання жерців та відаючих травництву, костоправству та тіловіданню загалом, вивчення та опанування психологією людини, розкриття у ній надприродних здібностей. Завданням найближчого часу є розробка та проведення курсу занять для духовних осіб Рідної Православної Віри.

Управа духовного мистецтва очолюється Жерцем Сонцеславом (Віктором Крижанівським). Головними завданнями є виготовлення образів Рідних Богів, збір та накопичення етнографічного пісенного матеріалу, підготовка до випуску співаних творів Рідної Православної Віри, підготовка у взаємодії з Волхвами та відаючими проекту Храму. Завданнями найближчого часу є випуск диску та аудіо касети з піснями православних рідновірів, виготовлення різьблених образів Рідних Богів, у взаємодії з Управою правового захисту та економічного розвитку створення підприємства із випуску руських родових та слов'янських строїв.

Хранителем Віри Православної на Вічі було обрано Волхва Межимира (Романа Миколаїва). У його віданні знаходяться три Управи: вірознавства, звичаєвості та обрядовості; козацького виховання; духовного навчання та просвітництва. Першу управу очолює сам Межимир Миколаїв.

До відання Управи вірознавства, звичаєвості та обрядовості відноситься збір та впорядкування вірознавчих та обрядових книг Рідної Православної Віри, збір етнографічного обрядового матеріалу, аналітичні дослідження богознавства сучасних рідновірських течій. Найближчими завданнями Управи є підготовка "Книги обрядів Рідної Православної Віри".

Управа козацького виховання очолюється Кошовим отаманом Характерного козацтва. До її відання відноситься опікування та скеровування діяльності духовного ордену Рідної Православної Віри – Характерного козацтва. Сюди відноситься завдання реєстрації Характерного козацтва як Всеукраїнського громадської організації, розвиток Давньоруського Бойового Мистецтва "Триглав", проведення сезонних таборів та вишколів, навчальної та підготовчої діяльності з майбутніми захисниками Вітчизни. Завданням найближчого часу є проведення 4-го Кошового табору Характерного козацтва "Луки Сварожі" та Великої Ради Характерного козацтва з метою реєстрації Всеукраїнської організації.

Управа духовного навчання та просвітництва очолюється Жерцем Любомудром (Андрієм Накорчевським). До відання управи відноситься опікування питаннями навчання та освіти православних рідновірів, заохочення до обов'язкового здобуття вищої державної та духовної освіти, розробка курсу дисциплін, необхідних для опанування в самоорганізованих школах православних рідновірів, підготовка рідновірської просвітницької літератури з метою популяризації серед українців. Завданням найближчого часу є розробка темпланів та навчальних програм для Вищого духовного навчального закладу Рідної Православної Віри.

Колом Владик проведено реорганізацію Крайових Вогнищ Рідної Православної Віри. Замість тих, що існували раніше в РПВ, створено три Краї Рідної Православної Віри: Подільський очолює Відаюча краю Владарка Боговида (Василина Татарина); Київський очолює Волхвиня краю Владарка Лада (Елла Якимів); Запорізький очолював до виходу із РПВ Волхв Світовит (Пашник).

4. СЛОВЯНСЬКА ДУХОВНА ТЕЧІЯ «ВЕЛИКИЙ ВОГОНЬ»

Коротка історія конфесії. Слов'янська духовна течія «Великий Вогонь» відроджує дохристиянську культуру: звичаї, обряди, філософію наших пращурів - прадавніх слов'ян. Вчення огніщан, саме так звуть себе прихильники «Великого Вогню», відрізняється від інших напрямків язичницького відродження оригінальним нетеїстичним світоглядом. За думкою огніщан, культ Сварога був головним фактором об'єднання протоарійських племен та появи спорідненої групи слов'янських народів.

Історія «Великого Вогню» почалася в 1989 р., коли декілька молодих житомирян проголосили про створення слов'янської язичницької громади. Лідером та ідеологом групи був *Геннадій Боценюк*, який через рік очолив також житомирську школу слов'янського воїнського мистецтва. Вже на початку 1990 р. Г.Боценюк починає працювати над вченням "Великого Вогню", публікує у пресі статті, які пропагують відродження прадавньої слов'янської культури. "Тоді ми цікавились традиційним бойовим мистецтвом, яке було тісно пов'язане з прадавнім язичницьким мисленням. Захоплення вченням Сварога перетворилось на спосіб життя", - розповідає Геннадій Боценюк. Великий вплив на розвиток світогляду молодих огніщан справляє житомирський письменник Євген Павленко, який брав активну участь у створенні громади.

Наприкінці серпня 1991 р. на зборах громади огніщани обрали Генадія Боценюка *Князем житомирської громади* "Великого Вогню" та затвердили основні положення духовного вчення. На той час послідовників вчення було вже більше 200 осіб. На початку 1992 р. перша громада огніщан була офіційно зареєстрована. У той же час у Житомирі були визначені основні священні місця огніщан: скеля Тура, там, де проходили тренування школи військового мистецтва, могила Межибора біля села Зарічани не березі річки Тетерів. Там ще у 1952 р. були знайдені поховання доби ранньої бронзи, поселення та давньоруські могили, в одній з яких був похований волхв Межибор. Священним для "Великого Вогню" є також курган і монумент Слави у Житомирі, де у давні часи було капище Перуна.

Люди з різних куточків України, які почули про вчення "Великого Вогню" та які ще раніше дотримувалися подібних поглядів на світ, шукали контактів з одновірцями, зверталися як особисто, так і цілими громадами, які виникли ще раніше незалежно одна від одної.

21 грудня 1992 р. київські огніщани разом з громадою РУНвіри зустрічали Коляду. Цей день вважається днем заснування Київської громади. Через рік з'явилась рівненська громада, а ще через рік "Великий Вогонь" став поширюватися по всій Україні.

З 1997 р. "Великий Вогонь" підтримує постійний зв'язок з Йонасом Тринкунасом – головним ініціатором створення Всесвітнього конгресу етнічних релігій та бере участь у роботі цього конгресу.

Вчення "Великого вогню". Головним культовим документом течії з 1995 р. є *"Совість огніщанина"*, в якому викладені основні положення вчення "Великого Вогню". Духовна філософія Великого Вогню є нетеїстичною. Космогонія у вченні "Великого Вогню" майже відсутня. Згідно з нею, походження людини і світу відбувалось без втручання надприродних сил. Боги огніщан – не якісь істоти, а сили природи. Так, Даждьбог (сила неба) і Стрибог (сила вітру) - це стихії, які дають життя і якими могутні люди навіть можуть керувати.

Огніщани вірять, що душі великих пращурів не загинули. Їх називають навіями або народженими на віки. Навії пам'ятають про своїх дітей та допомагають їм. Так само і ми зобов'язані пам'ятати про наступні покоління. Це і є совість огніщанина, головна сила та основний моральний закон. Огніщани не вірять у бога або богів у сучасному значенні цього слова. Навії - кровні пращури, реальні історичні особи.

Першим чоловіком, що зберіг живу душу після смерті грубого тіла, був давній *пращур Сварог*. Міфи називають його першим орачем і першим ковалем, братом Даждьбога (Сонця) і навіть самим Сонцем. Але не тільки за це шанують його огніщани. Сварог був першою людиною, що з'єднала силу полум'я і силу живої людської душі. Так з'явився Великий Вогонь. І було це дванадцять тисяч років тому.

Але головним досягненням першого з навіїв був моральний закон, який давні слов'яни називали законом Сварога. Він проголошує: "У житті чоловіка повинна бути одна жінка, у житті жінки повинен бути один чоловік. Так замикається коло". Культ сім'ї – характерна риса вчення Сварога. Подружня вірність шанувалася як священний дар, який можуть зрозуміти лише ті, хто наділений Розумом, бо любов – це не лише плотське кохання, а й насолода душі. Юнак та дівчина - це не повні духовні істоти, а лише дві половини, які з'єднуються у коханні, створюючи єдине духовне ціле або Велике Коло Буття.

Образ Сварога – головна постать вчення "Великого Вогню". Пращур Сварог – культурний герой, засновник гуманістичної філософії. Для огніщан він є історичною особою, яка відображає непереможність людського розуму. Віра у надзвичайні можливості людини є характерною рисою вчення "Великого Вогню". Культ пращурів, починаючи від Сварога, базується на духовних досягненнях особистості. Історія також розглядається огніщанами як боротьба сил Розуму проти сил, що бажають знищення Розуму і Добра. Наведений нижче уривок з першої частини "Совісті огніщанина" дає можливість зрозуміти історичне мислення огніщан: "Народи, що жили у давній Європі і сповідували вчення Сварога, пізніше стали зватись слов'янами. Культурна, духовна, кровна єдність призвела до створення могутньої цивілізації. Вчення Великого Вогню переживало за свою історію як підйоми, так і важкі часи. П'ять тисяч років тому на території сучасних слов'янських земель існувала розвинена культура, яку археологи називають Трипільською. Це було вільне суспільство, рівень життя якого був вищий,

ніж де завгодно у ті часи. Зігріта щедрим сонцем, багата земля приносила рясні врожаї. Не було розкішних храмів та палаців, але кожна родина мала свій великий будинок, часто двох- та трьохповерховий. Не визнавалось рабство, всі були вільними, занадто вже добрим було їхнє життя. Навали з войовничого півдня розбили культуру, протослов'янська земля опинилися в руїнах. Усюди палали війни. У ті часи на Північному Уралі було місто, де жили жерці культу Сварога. Давні Скандинави називали їх пізніше Асами, а саме місто Асгардом. Вони володіли мистецтвом, наймогутнішим від усіх. Це була магія вогню. Володарем Асгарду був той, кого зараз ми називаємо Род. Він був старшим жерцем капища Сварога і мав трьох синів, які не поступались йому силою. Коли вони прийшли до Європи, війни тут припинилися, скрізь настав мир та порядок. Род та його сини стали володарями Європи, від них ведуть свій початок усі княжі роди давніх слов'ян, а також балтів та давніх германців. У часи Рода та його синів вчення Великого Вогню переживало найвище піднесення".

«І прийшов Род з земель, де Даждьбог прокидається. І було в нього троє синів - Перун, Одін і Водан. У тих далеких землях арейцями їх називали. І прийшов Род і сини його, і сіли по річці, що нині Істр (Дунай) зветься. І пішов Род небесною твердю на шлях володарювання Розумом. А синам своїм владу призначив велику - Перун сходом став правити, Водан - заходом, а Одін - північчю. І від Перуна рід свій ведемо ми. Силу він нам дарує вічну, Розум духу та тіла дає».

За легендою, Перун був настільки могутній духом, що з його рук виривались блискавки, які знищували ворогів. Не меншою славою було оточено й ім'я його старшого брата – Одіна. Легенду про трьох братів зберегли скандінави, називаючи Рода Бором, а братів - Вілі і Вьо. Давні балти називали трьох братів - Патлс, Перкунас і Потрімпс, а Сварога - Окапірмс (Найперший). Перун був великим воїном духу, своє мистецтво він заповідав нащадкам. Але найважливішим його досягненням було те, що вчення Сварога стало міцним у землі, де володарювали його нащадки. Відомо, що всі князі в давніх слов'янських землях були виборними, але вибирали звичайно представників найбільш прямих нащадків Перуна. Вважалося, що до наших прямих нащадків найближчими були вищі навії, відтак, з ними завжди буде сила вищих навіїв. Такі ж звичаї були і в давніх скандинавів."

Міф про трьох братів, синів Роду, є важливою частиною вчення. Він не лише дає розуміння духовної спорідненості європейських народів, а й засвідчує ідеологію могутніх можливостей людського розуму. Перун, Одін і Водан, героїчні постаті яких яскраво зображені у вченні – живі люди, але володіння силою духу робить їх непереможними воїнами і мудрими володарями. Перун особливо вшановується у вченні "Великого Вогню", огніщани бо і є його прямими нащадками.

Серед навіїв слід відзначити *Рожаниць*. Це – всі навії по жіночій лінії. Вони допомагають жінкам у всіх справах, а особливо при народженні

дитини. Серед усіх Рожаниць найбільш відома Лада, жінка Перуна. Її ім'я асоціюється з любов'ю.

Огніщани вірять у магію, але магія не є для них чимось надприродним. Магія – це володіння внутрішніми можливостями людського духу. Треба нагадати, що Вищі Навії це і є могутні чарівники давнини.

Витоки вчення. *Основним культовим текстом Великого Вогню є книга "Волхв Сила"*, яка збереглась з прадавніх часів до сьогодення. Велику кількість фактологічного матеріалу взято також з "Heimskringla" ("Коло Землі"), особливо з першої частини цієї книги – "Сага про Інглінгів".

У "Повісті врем'яних літ" є чимало цікавих свідчень про культуру язичницької Русі. На особливу увагу заслуговує посилання на споконвічні звичаї сімейного життя і подружньої вірності слов'ян, яким, як протиставлення, подається приклад східних народів, для яких не було значення кого класти у ліжко, хоч власну матір. Автор "Повісті" наголошує на високому розвитку моральних традицій на Русі.

Багато років свого життя присвятив вивченню "Слова о полку Ігоревім" Євген Павленко. Він довів, що автор "Слова" не був християнином, а виступав за відродження прабатьківської віри. Так звана "Велесова Книга" не є культовим документом для огніщан, хоча вони не заперечують справжнє існування її як історичної пам'ятки.

Робота над вченням триває. Князь Великого Вогню, Геннадій Боценюк, сподівається, що вже скоро світ побачить великий твір, присвячений розгорнутому опису філософії і світогляду огніщан, а також "ідеологічні" художні твори.

Обряди огніщан. Розпалюванням священного вогнища починаються майже всі обряди огніщан. Перед тим як запалити вогонь, треба пом'янути пращура Сварога і запросити частинку його душі до багаття. Тоді полум'я перетворюється на магічний живий вогонь. Він лікує і надає силу. До речі, огніщани вважають, що справжню культову їжу треба готувати саме на живому вогні.

Обряд посвячення відбувається у присутності духовних осіб. Людина, яка приймає посвячення, тримає в руках культову зброю і промовляє клятву: "Клянусь зброєю і закликаю у свідки Перуна, що я ніколи не побажаю зла Великому Вогню!" Обряд закінчується прийняттям культової їжі.

У традиції Великого Вогню *клятва* займає важливе місце. Клятва завжди промовляється із культовою зброєю у руках. Людина, яка промовляє клятву, клянеться своєю зброєю та закликає у свідки Перуна. Вважається, що людина, яка порушила клятву, може загинути від будь-якої зброї, до якої доторкнеться. Недарма принесення клятви для давніх слов'ян було важливою справою, бо вона ніколи не порушувалась.

Наявність духовних осіб є обов'язковою для проведення *обряду посвячення дитини.* Батьки виносять немовля до своїх родичів і друзів, проголошують ім'я дитини і голосно звертаючись до Перуна (для дівчаток – до Лади), просять надати дитині здоров'я, силу і розум, захистити від будь-

якої небезпеки. Після цього немовля омивають теплою водою. Названий батько та названа мати промовляють клятву (якщо б з рідними батьками дитини трапилось нещастя, вони повинні визнати дитину як свою рідну) беруть на руки свого названого сина (або названу дочку), тримаючи над головою культовий подарунок. Це може бути магічний амулет, для дівчаток – прикраси, для хлопчиків – іграшкова зброя.

Коли огніщани приходять *на могили предків,* то з собою вони приносять жертви - житній хліб, сир і мед. На Навський Великдень вони беруть також крашанки і шматок бабки (культового хлібу). Сила навіїв наймогутніша в тому місці, де поховане тіло, тому огіщани звертаються до пращурів з проханням надати допомогу саме на могилах.

Обрядові воїнські змагання відбуваються на великі свята, присвячені Перуну, Одіну (Йоль), а також на Тури.

Свята огніщан. У традиції огніщан - чотири сонця, чотири пори року: Горс - весна, Ярило - літо, Святовид - осінь, Коляда - зимове сонце. Свята "Великого Вогню" поділяються на астральні (які мають визначену дату) і вільні, тобто такі, які можуть переноситися на будь-який день певного місяця. Повний місяць – це теж свято, бо вважається що в такі дні, точніше – ночі, людина має найбільше духовної сили.

Головні свята огніщан: Коляда - день зимового сонцестояння; Народження Магічної Сили - ніч з 30 на 31 грудня; Новий Рік - 31 грудня; Йоль - свято середини зими (15 січня); Тури - мисливське і воїнське свято (відзначається у лютому); Масниця - свято кінця зими; Великдень - прихід Горса; Навський Великдень - день пам'яті пращурів (7 днів після Великодня); Пробудження сил природи (1 травня); Купала - день літнього сонцестояння; Перунів день - початок серпня; 17 серпня - головне воїнське свято Великого Вогню; Ярило - свято сімейних пар; Святовид - прихід осені; Золотий плуг Сварога - свято зібраного врожаю.

Особисті свята огніщанина: День народження; Весілля - головне свято усього життя; Народження дітей; Посвячення дитини (через два місяці після народження); Весілля дітей (онуків); Духовне посвячення - для тих, хто стає на шлях магії Великого Вогню.

Вчення «Великого Вогню» як досвід атеїстичної концепції язичництва. Духовна філософія "Великого Вогню" є нетеїстичною. Космогонія у вченні "Великого Вогню" практично відсутня. Прихильники вчення є матеріалістами у тому розумінні, що вважають природу здатною до самостійного руху, саморозгортання та саморозвитку, яке відбувається згідно з об'єктивними законами, що піддаються науковому пізнанню й не залежать від втручання будь-яких надприродних сил. Це стосується й виникнення живого з неживого, еволюції живої матерії та походження людини.

Боги, як вважають огнищани, не є особовими істотами, що об'єктивно перебувають та діють у зовнішньому матеріальному світі. Боги – суть егрегори, що виникли шляхом відчуження від матеріальної дійсності деяких сторін, внаслідок абстрагування даних сторін від їхньої основи з подальшою

об'єктивацією та персоніфікацією. Іншими словами, боги – це скоріше образи, у яких у найбільш чистому вигляді уособлені ті або інші сторони, помічені людською свідомістю та духом у самому собі у процесі самопізнання, а також у яскравій і метафоричній формі спроектовані сторони і явища навколишнього світу, пропущені крізь призму наших оцінок, сприйняття та очікувань. Останні, звичайно, беруть початок у практичній діяльності людини у світі природи – "буття визначає свідомість".

Але в обрядовій практиці це виключає будь-яку неповагу до богів. Навпаки, тим більше відкривається простір для розкриття духовних сил та можливостей, що закладені у людині. Адже боги – не чужі нам, і не є непізнавальними істотами іншого порядку, як у деяких монотеїстичних вченнях. Боги настільки рідні й близькі нам, наскільки це взагалі можливо. Це нібито зразки і зобов'язання (до речі, дуже непрості зобов'язання), які поставили наші далекі пращури перед нами. Прагнути до них, самим ставати богами – такий заповіт пращурів наших.

Пошана до богів, наявним виявом якої стають обряди, особливо жертвоприношення, потрібні не стільки богам, скільки самим язичникам, бо допомагають глибше й повніше приєднатися до егрегору, пізнати, скоріше навіть, відчути свою єдність з ідеальним образом – і на емоційному рівні осягнути ту його частину, яка не підпорядковується раціо.

Оскільки егрегор є сутністю, що живе та розвивається у світі людського духу, а відтак і впливає на вчинки людей, то боги досить відчутно діють у матеріальному світі. Саме тому огнищани, які не є теїстами, не говорять водночас, що богів не існує. Вони, на їхню думку, якраз існують, але в інший спосіб, як це вважають теїсти.

Егрегор, що здатний дуже сильно впливати на дії людей, а відтак і на хід історії ("ідея стає матеріальною силою"), сам залежить від людей: створюється та підтримується духовною діяльністю кожної окремої людини. У цьому докорінна відмінність нашої нетеїстичної концепції від уявлення про одвічного, незмінного бога, який передує світові, сам ніяк не розвивається, бо за визначенням є досконалим. Егрегор розвивається разом із своїм носієм – людиною. Тому кожен язичник, вшановуючи заповіданих від пращурів богів, одночасно бере участь у одвічному й нескінченному процесі їхнього (богів) народження.

Звідси виходить і покладена на людей велика відповідальність. Боги створені не людиною і не людині їх кроїти за своїм розумінням. Набагато важливіше, ніж розвивати й творити нових егрегорів, зберігати й відтворювати існуючі, продовжуючи прясти низку Традиції. На одного великого волхва, здатного збагатити егрегор бога гідною зберігання новою рисою, повинна припадати тисяча тих, чиє завдання – зберігати те, що є, не допускаючи випадкових нашарувань. Ця діалектика мінливості та успадкування, до пізнання якої наука підійшла порівняно недавно, була ще в прадавні часи осягнута нашими далекими пращурами та увійшла у плоть і

кров Традиції у яскравій та образній формі разом з обрядом, міфом, дитячою казкою.

Слов'янські боги як егрегори виникли, вочевидь, не на порожньому місці. Вони є образами кровних предків наших й цілком реальних історичних осіб. У огнищан немає свідчень життя духу після смерті тіла у тому розумінні, про яке кажуть більшість релігій. Але якраз вони стверджують, що це зовсім неважливо. Людина, яка всім своїм життям служила роду і племені, залишалася зі своїми родовичами назавжди, спочатку – у пам'яті дітей та онуків. Потім, коли час зітре з пам'яті її ім'я, вона стає маленькою складовою часткою культурної традиції, що залишилася після неї. Як краплина живе, злившись з океаном, людина продовжує жити, злившись із світом богів. Огніщани вважають, що таке безсмертя багато варто.

У тому розумінні, про яке говорилось тільки-що, боги – це люди, які завдяки силі та чистоті духу змогли зберегти душу живою після смерті тіла. Їх називають навіями або народженими для вічності. Навії пам'ятають своїх дітей і допомагають їм, потребуючи за це одного – щоб і ми пам'ятали про покоління, що прийдуть після нас. Пам'ятати ж про тих, хто був до нас – це потрібно не тим, що пішли, а нам, живим, і тим, які ще не є народженими. Це і є Совість Огніщанина, наш основний моральний закон.

Останній і, мабуть, найважливіший аспект концепції язичництва, що розглядається, - навіщо взагалі людині вшановувати богів та дотримуватись встановлених традицією норм, якщо ці боги нібито й не зовсім існують й немає кому здійснити суд за порушення заповітів. Справа в тому, щ о вона робить це не для когось, у тому числі й не для богів, а для себе, за своїм вільним вибором та за велінням совісті.

Огнищани усвідомлюють те, що взяті ними на себе моральні й духовні зобов'язання не є настановами згори, що ніхто не буде контролювати та примушувати до їх виконання, і що вони вільні відмовитися від них та жити звичайним життям людини маси. Прихильники вчення також розуміють, що у сучасному суспільстві немає раціональних, тих, що можна перевірити формальною логікою, підстав для дотримування моральних законів язичницької традиції. Саме цим вони відрізняються від течій, які заявляють, що нібито на підставі божественних одкровень твердо знають, як треба жити. Вони самі є відповідальними за свої вчинки й водночас не перекладають відповідальності за вибір шляху на богів (їм і без цього є чим зайнятись). Огнищани також не вважають, що володіють знанням істини, і що жити по-язичницькі неодмінно треба. Жити інакше *можна* – тільки кожна людина сама вирішує, хоче вона цього, чи ні.

Вироблений західною цивілізацією моральний принцип індивідуалізму, наслідками якого є відсутність наступності поколінь та історичної пам'яті, як показує досвід, відносно нежиттєздатний (власне, істотні проблемі, що постали перед Заходом, вже ставлять його під сумнів). Тому огніщани не стверджують, що принцип общинності необхідний логічно. Але для них він є необхідним етично.

Язичницька моральність, як і взагалі будь-яка моральність, не може бути підтверджена або спростована логікою. Вона може бути прийнята або відкинута совістю. Тож совість язичника вимагає постійно пам'ятати, що: для мене і заради мене жили, любили, працювали та життя свого не жаліли сотні поколінь моїх кровних предків. Я пам'ятаю також і про те, що після мене будуть жити сотні поколінь нащадків, які пам'ять про нас, тих, що живуть нині, у вічність нести будуть, своїм дітям передаючи. Звідси - важкий обов'язок та велика повинність: я більше не належу собі, моє життя та смерть належать роду. І у цьому ж незрівнянне право – мені є на кого спиратись і заради кого жити». Саме тому огніщани запалюють священне вогнище, та, приносячи у жертву житній хліб, кажуть: "Слава Сварогу!".

5. РІДНА УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ВІРА (РУНВіра)

Цим буквосполученням позначається одна із найбільш поширених в Україні рідновірських течій. Як віросповідання, вона не тотожна Рідній Вірі. Якщо рідновіри прагнуть відродити витокові язичницькі форми давньої релігійності українців, то рунвіри приймають реформовану Л.Силенком на принципах стандартів монотеїстичних світових релігій давньоукраїнську віру. Якщо *рідновірство* є природною релігією, то *рунвірство* є вже штучним релігійним витвором. Воно не має такої глибокої традиції в історії українства як рідновірство.

Як рунвіри, так і рідновіри вважають, що *християнство є чужою вірою для українців,* бо ж воно не добровільно, через свідоме освоєння з переконання проповідей місіонерів було прийняте їх давніми предками, а силою нав'язане шляхом масового охрещення їх князем Володимиром у 988 році. А оскільки жодна чужа віра, як і чужа мати, не може замінити рідну, то українці, на думку рунвірів, мають, зрештою, повернутися до своєї витокової духовності, бо ж, молячись до "Бога Ізраїлю", вони тим самим віддають чужій землі свою духовну силу й енергію, яка так необхідна Україні.

Поява і становлення РУНВіри в Америці. Історія конфесії, кількісне зростання громад РУНВіри в діаспорі повністю пов'язані з організаторськими здібностями Л.Силенка, який з 1962 по 1977 роки об'їздив з лекціями практично всі ті міста Канади і США, де є українські спільноти. У 1964 р. він започаткував у Вінніпезі (Канада) видрук часопису "Рідна Віра". З 1966 року в Чикаго (США) за його редакцією виходить часопис "Самобутня Україна". Організаційно РУНВіра оформилася у 1965 р., коли було засноване Об'єднання Синів і Дочок України (ОСІДУ РУНВіри).

Перша громада (за термінологією силенківців – станиця) послідовників течії *була офіційно зареєстрована як релігійна організація у грудні 1966 р. в Чикаго*. До неї ввійшло 53 родини. Характерно, що до чикагської громади РУНВіри входили батьки дружини нинішнього Президента України Віктора

Ющенка. З часом з'явилися громади вірних РУНВіри в інших містах США, Канади, а також Австралії, Англії, деяких латиноамериканських країн.

Перший Собор представників громад РУНВіри відбувся 5–6 серпня 1972 р. в Чикаго. З доповіддю "Українська Духовна Революція" на ньому виступив Лев Силенко. Цей Собор затвердив ті Закони, які стали основою духовного та організаційного життя вірних громад конфесії. Учасники Собору одноголосно заявили, що не визнають жодних поганських чи непоганських богів. На *другому* Соборі РУНВіри, який відбувся в Гамільтоні (Канада) 27 квітня 1980 р., було прийнято "Основний Закон (Статут) ОСІДУ РУНВіри", в якому чітко визначена віра в Єдиного і Всюдисущого Господа Дажбога і закріплене визнання "Мага Віри" священною книгою РУНВіри. *Третій* Собор РУНВіри, який пройшов вже у новоутвореному центрі конфесії в Спрінг-Глені в своїй ухвалі 16 липня 1983 р. визнав Лева Силенка за Духовного Вчителя і Пророка Святої Церкви РУНВіри, прийняв Заповіді останньої й Закони Правильного Життя її Синів і Дочок.

Духовний центр РУНВіри – Оріяна – розміщений у містечку Спрінг-Глен, що за 128 кілометрів північніше Нью-Йорку. Тут знаходяться Святиня Матері-України – центральний храм конфесії, Священна Рада Святині, яку тривалий час з титулом "Рідний Пророк" очолював сам Лев Силенко, видавництво РУНВіри. Тут також. знаходиться і центральний цвинтар РУНВіри – Свяорпа (святиня Оріянської Пам'яті).

Лев Силенко – будівничий РУНВіри. Родом Іван Силенко із села Ратьківка-Богоявленське, що біля Олександрії на Кіровоградщині. Враховуючи єврейське коріння свого імені, Силенко з часом замінив його на Левко. Не станемо переповідати біографічний життєпис фундатора РУНВіри, оскільки він деталізовано подається в книзі Тетяни (Світослави) Лисенко "Учитель Силенко: його родовід, життя і віра в Дажбога" (К., 1996). У ній він постає "Богомданим Пророком", незаперечним й єдиноістинним духівником України. Говориться, що "у Його Єстві втілені найсвітліші ідеали Учителів Людства – Заратустри, Конфуція, Будди, Ісуса, Магомета, Гуру Нанакі та інших світочів", що Силенко прийшов тому, бо ж "не міг не прийти".

У публікаціях про Лева Силенка по–різному (подеколи діаметрально протилежно) описується його біографічні епізоди, зокрема життя і діяльність в роки Другої світової війни. По-різному подається також характер спілкування Силенка з відомими діячами української діаспори, зокрема з Володимиром Шаяном. Якщо в одних джерелах стверджується, що свого часу Л.Силенко був членом шаянівського "Ордену Лицарів Бога Сонця", а відтак – учнем знаного професора-рідновіра на ім'я Орлигори, то в інших говориться вже, що *різний підхід В.Шаяна й Л.Силенка до давньої релігійної традиції українців* став перешкодою до їх зближення і спілкування.

Лев Силенко – помітна на теренах української духовності особа. Він постійно виявляв свою зацікавленість різними сферами знання, має в них своє особисте бачення. Проте всі спроби декого з його послідовників довести

якийсь особливий зв'язок засновника РУНВіри з божественними силами звучать дещо наївно і примітивно.

«Мага Віра» - священна книга рунвірів. Назву книги рунвірівці ідентифікують з ім.'ям останнього пророка-вчителя джайнізму «Вардхамана Махавіра» ("великий герой"). У своїх спогадах Силенко завжди прагне дещо сакралізувати процес написання цього твору, подати його як здійснюване ним "священне діяння". Накладом в 3 тис. примірників книга вперше вийшла у Торонто у 1979 році. 1428 сторінок тексту "Мага Віри" розбиті на 52 розділи – 52 дні пізнання, які водночас поділені на дрібніші частинки. Цим твір Силенка нагадує дещо структуру "Біблії". В книзі дається опис подій історії України-Руси, від Олега Віщого починаючи й 1775 роком закінчуючи. Події подаються в хронологічній послідовності (рік за роком, по місяцям і дням).

У "Мага Вірі" подаються основи силенкового віровчення. Її зміст і структура зумовлені підзаголовком "Співвідношення віри, науки, філософії і релігії". Автор книги прагне подати історію України, основних сфер культури її народу в контексті всесвітнього історичного процесу, становлення людської цивілізації взагалі. Корені свого вчення Лев Силенко знаходить ще в добі Трипілля, де були започатковані, як він наголошує, "перші вогнища європейської цивілізації". "Мага Вірі" стверджує, що "на берегах Священного Дніпра. Сформувався тип Білої Людини, її образ, її мова. Тут самоутвердилася хліборобська Трипільська культура". Саме тут і з'явилися перші розуміння Бога. Значимість самобутньо сформованої десь 11 тисяч років тому оригінальної мізанської культури Силенко засвідчує введенням українського літочислення. Нині за рунвірівським календарем 11007 рік.

На зламі десятитисячоліття українство спіткала історична трагедія, яка призвела до негативного балансу у його відносинах з іншими, зокрема сусідніми, націями, до порушення природного розвитку суспільства наших предків. Обстоюючи ідею походження білої раси індоєвропейців з кореня, який складало населення Оріяни-Праукраїни, і виводячи першооснови релігійних понять і всі монотеїстичні релігії з вірувань древніх предків українців-оріян і створеної ними філософії "Вед", Силенко водночас наголошує на тому, що основною причиною історичної трагедії українства, яка призвела до негативного балансу у його відносинах з іншими, зокрема сусідніми етносами, до порушення природного розвитку суспільства наших предків було прийняття народом України–Руси візантійського християнства, нав'язаного йому князем Володимиром насильницьким шляхом. Останнє підірвало духовні сили українців, знищило високу, світової ваги їхню давню культуру, завдало нищівного удару українській державності.

Всі незгоди на історичному шляху українського народу Лев Силенко вбачає в тому, що він втратив свою рідну віру, підпорядкувався чужим релігійним авторитетам. Християнство не об'єднало українців на боротьбу з монголо-татарською навалою, не стало духовним стрижнем протистояння нашого етносу агресивним і ворожим експансіям сусідніх держав, зокрема

Московії і Польщі. У наш час, знаходячись у полоні християнства, "українці, як раби-християни, витрачають багато часу, грошей, душевної енергії на суперечки: які догми кращі – грецькі чи римські ? За чиїм возом краще бігти – грецьким чи римським? І ці суперечки їх стомлюють, роз'єднують, роблять людьми другорядними, обтяженими почуттями меншовартості" (Навчання. Пісня. Молитва.– Оріяна, 1987.– С.52).

На думку Л.Силенка, цей *несприятливий для нашого народу розвиток історичного процесу може зупинити лише Українська Духовна Революція, яка призведе до утвердження в Україні Рідної Віри.* "Українська Духовна Революція, – пише він у "Мага Вірі", – ознаменовує відхід Українського народу від жертовників чужовір'я (від юдейської секти, тобто від християнізму греко-римської інтерпретації, від комунізму московської імперської інтерпретації). Українська Духовна Революція йде, як сонячне світання, під прапором Рідної Української Національної Віри" (Мага Віра. – С. 925). Для її здійснення українці не повинні орієнтуватися на Європу чи Індію, а лише самі на себе, бо ж там, де є Україна, саме й знаходиться центр Планети. Крім Дажбога, немає для українців іншого Бога.

Лев Силенко не сприймає аргумент історичної давності християнства для того, щоб визнати його рідною вірою, говорити про нього як про "нечужу віру" . "Скільки б Ви не називали чужу матір рідною, вона від того рідною не стане", – зауважує він. Попи без винятку славлять в церквах Йордан, а не Дніпро, Єрусалим, а не Київ, славлять Сару, Аврама, Якова, Марію і багатьох–багатьох простих для нас, українців, юдейських "героїв", роблять з них святих і речуть, що тільки від жидів прийде спасіння". Дивно, як може все це сприйняти українець за своє рідне?- запитують рунвіри.

Віровчення РУНВіри. Засновуючи монотеїстичну релігію, Л.Силенко змушений був значну увагу приділити світоглядним питанням, зокрема таким, як створення і буття світу, місце людини у ньому, а також проблемам формування обрядово-культової сфери та ін. Його погляди не позбавлені оригінальності, хоча й не є невразливими.

У рунвірів є лише один бог з ім'ям Дажбог. З нього ніхто не робить ікони чи ідолів, щоб їм поклонятися, не складає оповіді про якесь його земне життя, як це має місце в Біблії. Будучи різновидом монотеїстичної релігії, РУНВіра дає насамперед своє розуміння Бога. Останній в неї постає як вічність і безмежність. "Дажбоже мій, – читаємо в "Мага Вірі". – Ти є в усьому і все є в Тобі, і Правда живе в Тобі, як серце в тілі, і Безмежність живе в Тобі, як Світ у Вічності. Ти – Душа душі всюдисущого і завждисущого життя, Дажбоже мій!" (Мага Віра. – 52: 2, 5).

Лев Силенко вчить, що Світ – у Богові , а Бог – у Світі. "Світ не родився – Світ вічно був, є і вічно буде Світом. Дажбог – енергія світу вічна, незнищима, всюдисуща".

Слово "Дажбог" складається з двох санскритських слів: "Да", що означає "дати", "даючий", "датель", і "ба", що значить "буття". Відтак, Дажбог – це датель буття, життя. Дажбог – Свідомість (самоволодіюча сила)

Світу. Дажбожа сила – "вічна незнищима енергія, першооснова несвідомого і свідомого буття". Ця сила діє всюди, у всіх галактиках і метагалактиках, в мені і тобі. Без неї не було б життя на Землі, а сама вона також народжена Дажбогом. Її єство має божественне походження.

Святе знамено Дажбоже Л.Силенко називає не Тризубом, а Трисуттям. А це тому, що, згідно з світоглядом наших Предків, у світі Людини діють три Головні Суті: Яв – світ явний, матеріальний; Нав – світ навний, духовний; Прав – світ правил матеріального і духовного життя. Щоб Людина була успішною, гармонійною у своєму житті, вона повинна жити так, щоб між Тілом і Духом була керована певними Правилами узгодженість. Відомо, що Трисуття було божественним знаменом у трипільців.

Всі свої висновки фундатор РУНВіри робить на основі умоглядних розмірковувань, без посилань на якісь здобутки науки, висловлюючи при цьому лише надію, що з часом фізики, хіміки, астрономи і філософи умотивують їх на основі нових відкрить в своїй галузі науки. Так, всюдисутність Дажбога проявляється, на думку Силенка, у відчутті кожною людиною його наявності в своїй душі, у бутті свого серця, в суті свого єства.

Силенко неодноразово наголошує на тому, що *Бог є один. Водночас кожний конкретний народ має право називати і розуміти його по–своєму й визнавати при цьому таке право за іншими народами.* "Бог – справедливий Господь, – відзначає Силенко. – Він кожному народові дав право мати свою віру, своє розуміння Бога, свою культуру (обрядність), свою мораль (звичаєвість). Ніякий народ не має права своєю свідомістю поневолювати свідомість іншого народу, силою вогню, меча, вмовляння навертати його на шлях іноземної духовності". *Будучи національною релігією, РУНВіра не призначена на експорт.* Їй не притаманна ворожість щодо інших релігій і віруючих. Вона може з ними вільно і толерантно співіснувати.

Вчення Л. Силенка про людину. *РУНВіра утверджує активний спосіб життя.* "Щастя не падає з неба, людина – його творець", – зауважує Силенко. Щасливим життям живе та людина, яка має постійні клопоти і справи, волю й бажання їх перемагати. Життя – це праця, а праця – це щастя, яке дає можливість людині показати свої здібності. Саме вартісна праця робить людину значимою. Рунвіровське вчення наголошує на тому, що, живучи на Землі, людина має думати про земне. "Коли підеш на Небо, будеш думати про небесне. Ще ніхто з померлих не повернувся з Неба на Землю і не розказав, як там є", – відзначає Вчитель, як Силенка називають його послідовники.

Силенкове вчення про рай і пекло докорінно відрізняється від християнського. На його думку, "у душі добродія – Рай, а в душі злодія – Пекло". Щоб вийти з пекла, людина повинна самооблагородитися. Тому, як це слушно вважає Л.Силенко, працюючи на свою мету, людина продовжує цим свій вік, бо ж "тільки там є життя, де є творча дія". Згідно з силенковим вченням, бездіяльні люди самі себе позбавляють світлого кола життєдайної радості. Вчителя Силенка хвилювало явно приспане християнством рабське

життя українця. Він пише: “Брате, коли ти сам у собі переможеш раба, сам себе пізнаєш, організуєш, тоді тебе ніхто не переможе! Перемогти в собі рабське Я і розвинути в собі якості вільної людини, о, яка це могутня Перемога! Але вільна людина – це не вільний бунтар, самолюб-свавільник, який своє збунтоване Я ставить понад все. Вільна людина є та, яка збагачена вищими жаданнями. З вільної духовності родиться вільна людна” (Інтерв’ю Лева Силенка // Україна. – 1994.– №7).

Згідно з вченням Силенка, *спочилий сповідник РУНВіри відходить у вічність народного Єства – Царство Духа Предків Рідних.* Саме в ньому закодоване Минуле, Сучасне і Майбутнє Народу України-Руси. Але людина не смертна. Її доля чимось нагадує долю пшеничного зерна, яке, попавши в землю, не вмирає, а продовжує жити в новому колоскові. А позаяк всяке тіло (свідоме чи несвідоме) підпадає під дію цього закону зміни, такого перетворення, щоб знову жити, то смерті, власне, немає, а старість людини є часом її повної зрілості.

Саме такий хід думки дозволив Вчителю заявити, що "предки передали нам свою вроду, свою вдачу, мову і віру, притаманності ген своїх. У Єстві, яке формувалось 280 поколінь на берегах рік України-Руси (від Трипілля починаючи), сьогодні живе наше Єство – суть нашого "Я". «Ми, - на думку Л.Силенка, - є нашими Предками, а наші Предки – це Ми».

Обстоюючи положення про *двохразове народження людини – тілесне і духовне,* рунвіри наголошують на тому, що життєві успіхи людини залежать насамперед від правильності її духовного становлення. Важливу роль у цьому покликані відіграти втілені кожним рунвістом у своє щодення об’явлені Силенком Сім Законів Правильного Життя. Ці Закони включають: 1.Правильне мислення (Воля, Мета, Відвага). 2. Правильне хотіння (Любов, Справедливість, Послідовність). 3. Правильне виконання (Відповідальність, Точність, Дисципліна). 4. Правильне ставлення до себе (Повноцінне "Я", Незалежне "Я", Узгоджене "Я"). 5. Правильне харчування (Якісна пожива, Національне вариво, Обрядність). 6. Правильну любов (Співпереживання і Жертвенність, Ненависть і Ощадність, Душевна краса і Вірність). 7. Правильну віра (Природне її народження, Блаженне розуміння, Правильне призначення). Детальну розшифровку кожного із названих Законів дає книга “Мудрість Української Правди. Наука РУНВіри”(К.,1996).

Основні принципи свого віровчення Лев Силенко в афористичній формі передав у викладених ним в "Мага Вірі" 17 Заповідях, а саме: 1. Розумій і люби Бога по–рідному. 2. Не поклоняйся чужоземним поняттям Бога. 3. Вір у себе. 4. Самовдосконалюй розум, душу і тіло. 5. Люби родичів своїх. 6. Виховуй дітей своїх у дусі Рідної Віри. 7. Шануй духовність Предків своїх. 8. Шануй свята Рідної Віри. 9. Не самозабувайся на чужині. 10. Не обмовляй. 11. Живи для добра Вітчизни. 12. Будь правдивим свідком. 13. Обороняй свої скарби і не привласнюй чужі. 14. Не люби ворогів народу твого. Не будь рабом. 15. Не лишай у біді приятеля твого. 16. Не зневірюйся. 17. Люби дітей свого і чужого народів.

Надто багато уваги в своїх працях Лев Силенко приділяє родині. ”Занедбати родинну святиню,- зазначає він, – значить ослабити духовність, енергію розуму, пригнобити почування… У Родині повинна бути рідна духовність (рідне розуміння Бога), своя звичаєвість (мораль) і своя обрядність (культура)” (Самобутня Україна. – 1993. – №317– 318. – С. 3699).

РУНВіра возвеличує жінку як таку, що дає життя, урівнює її з чоловіком. Вона – дружина чоловіка, а не його рабиня, що повинна його постійно боятися. “Там, де боязнь, немає дружби, любові,- вчить Л.Силенко. - Жінка не повинна виконувати тяжкої фізичної праці. І такої, що принижує її жіночість, привабливість”. Він також гостро критикує християнську ідею “обтяження жінки гріхами”. “Я кажу: успадкованих гріхів немає. Усі немовлята святі, – заявив Лев Силенко у своїх відповідях журналу “Жінка”. – Святість походить від святости. Мати у хвилини народження дитини священнодіє – продовжує життя Людства” (Самобутня Україна. – 1993. – №317– 318. – С.3703).

Як бачимо, у вченні Л.Силенка головним у житті є не просто слова “мораль”, “справедливість”, “праця” та ін., а те, який зміст вони мають, яке їх функціональне призначення, як вони *роблять з людини Людину.*

Визнання інших релігій. Згідно з вченням Л. Силенка *всі віри, які навчають людину любити іншу людину, вірити в Бога, є правдивими, хоч і по-своєму.* Тому ніхто не повинен їх переслідувати. “Немає віри кращої чи гіршої… Ніяка віра не впала з неба, – вчить Л.Силенко. – У вірі (початковій чи високо розвинутий) закодована вдача та історія духовного розвитку народу. І пророк, який проголошує заповіді Божі, втілює в собі притаманні його народу гени” (Силенко Лев, Станьмо архітекторами свого щастя // Голос України. -1992. -27 травня.). На питання: ким українець повинен бути? - звучить відповідь: “Українець повинен бути українцем. Так само, як єврей – євреєм, японець – японцем, а індієць – індійцем. Коли житимемо по вірі, то матимемо свій український шлях життя і спасіння, самонародиться в душі нашій незалежне національне “Я” (Там само).

В “Мага Вірі” говориться, що *ми, українці, повинні бути самими собою, а не безликим населенням без почуття національної гідності*. “Маємо бути нацією , а не зденаціоналізованою юрбою». Євреї, щоб бути самими собою, не сприйняли реформовану Ісусом Христом їх же релігію, «відкинули реформування ним віри Мойсеєвої». Вони навіть погодилися на страту його за це. А це тому, що мудрі євреї чітко усвідомили, що коли визнають науку Ісуса Христа, то ніколи не стануть вільним народом.

Своє покликання рунвіри вбачають не в зневажанні якоїсь із наявних в Україні релігій, а в тому, щоб довести українцям, що вони не є якимсь гіршим, ніж інші, народом. "Філософією рабства" називає Силенко твердження, що без чужої, запозиченої від інших народів віри вони не можуть бути віруючими. "Я вірю, що для українців розум український є вистачаючим,– пише він.– І склад душі української багатий емоціями, енергією, благородством. *Головне – збагнути: щоб МИ були МИ, нам*

потрібна нова філософія життя. Ми повинні по-новому ставитися до себе й до сусідів" (Святе вчення. Силенкова віра в Дажбога. – С. 236).

Водночас, в рунвірівській періодиці *піддається гострій критиці імперська позиція Російської Православної Церкви,* в теології якої немає місця для канонічної автокефалії Українській Церкві.. "Щоб прийняти рішення про автокефалію, Московський Патріархат повинен відмовитися від: чудесного явлення ікони Державної Божої Матері; пророцтв і передбачень святих та отців церкви про відновлення єдиної Русі та монархії; вчення про єдину державу Русь (включаючи Україну); вчення про монархію і святість царя Миколи II ". Але це для РПЦ, зауважує Л.Силенко, є неможливим ні сьогодні, ні завтра. А тому "імперський проросійський політичний рух на основі теології РПЦ буде зростати чисельно й організаційно, а УПЦ МП ставатиме все важливішою ланкою в його розгортанні на Україні" (Вісник ОСІД РУНВіри. – 1998.– №1).

Однією з бід українства, на думку Л.Силенка, є його висока з'юдизованість. Адже Біблія, яку вшановують всі християни України, є священною книгою лише юдеїв, а Бог Саваоф – лише їхнім Богом. Саме тому молитва українців перед цим Богом: "Боже, нам єдність подай" нічого не варта за тієї умови, коли наш народ не має цю єдність виявом своїх високих моральних і культурних основ, молиться до Саваофа, а не до Дажбога.

Згідно з вченням Л.Силенка, *християнство не є самодостатньою релігією.* В історії воно виконало роль своєрідної служниці іудаїзму, перейнявши від нього основні догми, Старий Завіт, моральний кодекс Десяти заповідей та ін. "Християнізм жидам найкорисніший тому, – пише автор "Мага Віри", – що він їхню національну релігію (юдаїзм) звеличив, зпопуляризував між народами білої раси і поставив жидів у становище "богом вибраного народу", а всіх християн підпорядкував духові жидівської ментальності. Християнізм витворив у жидів поняття вищості" (Мага Віра. – 29:114).

Згідно з силенковим вченням, цілісна духовна суть народу існує лише тоді, коли відсутнє розмежування національного і релігійного. Українською любов'ю треба і можна любити Україну, наголошує Вчитель, а не греко–католицькою чи греко-православною. Чим вища національна свідомість, тим тяжче народ іноземними релігіями роз'єднати, знесилити, протиставити.

Проте, розглядаючи РУНВіру як єдиновірний шлях українців до самого себе, свого національного Я, Силенко змиряється з тим, що в Україні християнство є і буде, бо ж є і будуть люди, розум і душу яких воно повністю задовольняє. Але це задоволення відбувається своєрідно. Адже українці, як це зауважує Силенко в "Мага Вірі", є християнами тільки за назвою. "За складом же своєї психіки вони були і завжди будуть рідновірами (життєрадісними, розспіваними дітьми Матері–Природи). Українці залюблені в Природу, обожнюють її і до її явищ ставляться як до добродіїв" (Там само. – С. 113).

Обряди і календар РУНВіри. Як і будь-яка інша релігія, РУНВіра має свою обрядово-культову систему, яка розроблена самим Силенком і подається у виданій ним же в 1961 р. *"Священній Книзі Обрядів (Требник)"*. Насамперед це близько ста молитов на різні події і потреби в житті вірних. Проте, на відміну від молитовної практики більшості релігій, в яких віруючий щось просить у Бога чи богів, рунвісти своїми молитвами не просять, а славлять Дажбога. А це тому, що, згідно з вченням РУНВіри, Бог є Милосердним і Всеправедним. Не будучи спокусником, він дав дітям своїм усе, що їм потрібно для достатнього і повноцінного. життя, ощасливив їх любов'ю до праці і нікого не карає якимсь пеклом за нібито успадковані гріхи.

Згідно з силенковим вченням, застрашена пекельними муками людина втрачає здатність вільно мислити, правильно відчувати дійсність, робиться замкнутою і пригнobленою, навіть здатною на лицемірство. "Людина повинна бути доброю не зі страху перед страшним Богом Саваофом, – зазначається у "Священному Вченні", – а тому, що доброта є властивістю її вдачі, суттю її Віри" (С.222).

Духовним опікуном у громадах (станицях) РУНВіри є *рунтато*. Рунтато носить на шиї свядану (від санскритського слова "священнодіяння"). Свядана – це дві довгі полоски (блакитна і золотиста), які на грудях перетинають дві вузькі червоно-чорні стрічки. Червоний колір при цьому символізує вічне життя, а чорний – Землю як джерело життя.

Замість слова "Церква" Лев Силенко впровадив слово "*Святиня*", яким позначається Дім молитви або ж Сходки вірних РУНВіри. У храмах Дажбожих відсутні ікони чи статуї, бо ж Дажбог є Святим Духом і не має якогось свого образу. Рунвіри вшановують лише образ Батька Оря і Матері Лель. "Наші Родоначальники – Тато Орь і Мати Лель – започаткували Першу епоху Трипільської хліборобської культури і цивілізації, – пише часопис "Самобутня Україна". Якщо Батько Орь, згідно з розумінням рунвірів, є покровителем господарської діяльності українців, то перводителька Лель є опікункою Роду, покровителькою дітей і матерів. У «Требнику» Л.Силенка є застереження від наповнення Святині зайвими речами, різним освітленням тощо. Храм має бути таким, щоб увага віруючих присвячувалася роздумам, душевному спокою і засвоєнню почутих від рунтата слів із "Мага Віри".

Емблемою РУНВіри є тризуб (або трисуття) в обрамленні сонячного проміння. Вона дуже давньою, бо ж її мали ще трипільці, що засвідчують чисельні археологічні знахідки. "В цій емблемі,– говорить Лев Силенко,– втілений заповіт наших предків, який має немеркнучий зміст: розумними правилами (законами) самовдосконалюй духовну і тілесну силу – і переможеш сили темряви й сам ощасливишся добром" (Силенко Лев. Станьмо архітекторами свого щастя // Голос України.– 1992.– 27 травня).

Трисуття, як знамено Дажбоже, є обов'язковою належністю Святинь РУНВіри. Воно знаменує Точність, Порядок, Організованість, духовну

самодисципліну і Три основи – Яв (матеріальний світ), Нав (духовний світ) і Прав (Правила існування духовного і матеріального світів).

На рунтат покладено функцію здійснення свягоси (священних годин самопізнання), обрядів освячення дитини, вінчання молодих, поховання спочилих. Обов'язковою належністю цих ритуалів є святе письмо рунвірів "Мага Віра", чаша з водою із Дніпра, скринька із землею, взятою біля Трипілля, мініатюрне (на ланцюжку) знамено Дажбоже, дві свічки у двох підсвічниках, жертовник Духу Предків та ін. Під час виконання обрядів рунтато має збагачувати віруючих "наукою рідного Пророка, об'явленою в "Мага Вірі", збуджувати у них почуття зрідненості, взаємопошани, вибачливості та взаємопрощення.

У канонічному "Требнику" РУНВіри вміщено календар і коротке описання сценаріїв відзначення її свят. Враховуючи те, що наші Предки пов'язували своє новолітування з весною, коли пробуджується Природа, прокидається Земля від зимової сплячки, календар цей починається березнем місяцем, а першим святом у ньому значиться Новий рік, що відзначається першого числа цього місяця. Такі важливі свята рідновірів як свято Тата Оря відзначається 2 травня, а Матері Лель – 12 грудня. За силенковим календарем 24 грудня – Різдво Світла Дажбожого, 14 квітня – Великдень Світла Дажбожого. В день народження Лева Силенка (27 вересня) відзначається день святого письма "Мага Віри". Є ще день Лицаря–Царя Святослава (7 липня). Його особливо вшановують рунвіри, бо ж цей "священний лицар України–Руси" "не був рабом облудної Візантії, її догм, канонів, не склоняв чола перед жодною іноземною релігією". В календарі є ще день Слави Народних Богатирів (27 жовтня). Рідновіри вшановують дні Тараса Шевченка (9 березня), Івана Франка (27 серпня) і Лесі Українки (25 лютого).

14 квітня рунвіри відзначають Зелені свята. У них є також день животини (28 квітня) і рослинного світу (21 травня), день юних Народних Звитяжців (14 жовтня), день жертводавця (12 липня) і народного гніву (5 листопада), день Обжинок (21 серпня) і Водоосвячення (6 січня).

Обряди РУНВіри просякнуті національним духом. Проводячи богослужіння, рунтати згадують Прабатька українського народу Арія, Заратустру, Анахарсіса, Таргітая, Будду, Аттілу, Олега Віщого, князя Святослава Ігоревича, його сина Ярополка, Данила Галицького, козацтво, гетьманів, січових стрільців, воїнів УПА, а також видатних діячів українського духу – Г.Сковороду, Т.Шевченка, Лесю Українку, І.Франка, Ю.Шаргея (Кондратюка) та С.Корольова. Під час проведення ритуалів, поряд з молитвами Дажбогу, гімнами–прославляннями його, звучать популярні українські народні пісні та думи, вірші Т.Шевченка та інших знаних в Україні поетів.

РУНВіра виступає за переосмислення побутуючих серед українців колядок, щедрівок, веснянок, оскільки вони мають лише рідну форму, а зміст у них – чужий. "У них славиться Віфлеєм, Єрусалим, Йордан, звеличується

чужа духовна культура, – зазначає Л.Силенко, – Тому їм треба повернути наш зміст – славлення Природи України, воїнів–богатирів хліборобства” .

РУНВіра як релігія нашої доби. РУНВіра є новою релігією. В одному з листів із Спрінг-Глену зазначається: “РУНВіра – нове народження, нове богорозуміння, нові Заповіді і Закони життя”. До неї не може належати той, хто “змішує РУНВіру і міфологію”. Вона також не є сектою, бо ні від кого і ні від чого не відколювалася. Особливістю її є те, що вона прагне постати як сучасна релігія.

РУНВіра не повертає своїх вірних до часів дохристиянських, назад до багатобожжя та ідолопоклонства. Проте, в ній водночас виявлена шанобливість щодо політеїстичної віри наших Предків, їхніх божеств, названих різними іменами і наділених різними обов’язками. “Ніхто не має права їх чіпати. Многобожжя було шляхом їхнього духовного життя”, – зауважує Л.Силенко.

Але оскільки рівень релігійних понять залежить від духовного розвитку людини, то є свята таїна, згідно з якою “дід і бабуся хочуть, щоб їхні внуки були кращими, як вони, були багатшими, як вони. Вміли покращувати, вдосконалювати, збагачувати дідівські звичаї, дідівський рівень духовності”. Саме цим, за переконання Л.Силенка, й була зумовлена необхідність “в ім’я спасіння потомків провести реформування Віри наших Предків й дати звіщення віри в єдиносущого Господа з ім’ям Дажбог” .

Заперечуючи тим, хто розглядає Дажбожу Віру як вигадку, Силенко відповідає, що «нещасним є той народ, який сам не здатний нічого видумати, винайти, придумати, а відтак користується чужими вигадками. Великі вчителі Конфуцій, Заратустра, Будда, Христос видумали свої вчення, але ж це ніскільки не применшує їхньої значимості оскільки цими видумками вони збагатили духовне життя людства».

РУНВіра істотно відрізняється від християнства. На відміну від антропоморфізованого Бога християнства, якого нібито ніхто не бачив і він, згідно з Біблією, тільки “є”, а в оповідях Старого Завіту ходить по Саду Едема в пошуках Адама, вступає в людські відносини із земними людьми, Дажбог є безособистністним є, не постає в ролі творця світу, бо ж останній “вічно був, є і буде”.

Рунвіри не мають поняття месії, спасителя, яке є основним у християнстві. “Спасай себе без допомоги спасителя. Звільняйся від гріхів без гріховідпустителя”,– закликає Лев Силенко. РУНВіра також не сприймає християнський принцип всезагальної любові, в т. ч. й до ворога. “Тільки той вміє любити, хто вміє ненавидіти, – пише Вчитель у “Мага Вірі”. - Любов стає нещастям, коли вона не рожденна ненавистю”. У вченні рунвірів немає чогось такого, що нагадувало б ідеї християнського милосердя і всепрощення. “Вороги народу твого – твої особисті вороги, – вчить “Мага Віра”. – Вороги твого ворога – твої приятелі. Друзі твого ворога – твої вороги. Приятелі твоїх приятелів – твої приятелі”. Відтак не любити слід тих, хто коїть злочин, а ненавидіти їх.

На відміну від християнства, яке постійно повчає не любити світ, закликає принижувати своє ЕГО, бо ж гординя – гріх, рунвірство утверджує "повноцінне Я", "незалежне Я", "творче Я" людини. Силенко вчить не самопринижуватися, а самоощасливлюватися, самовдосконалюватися. Він закликає до самовпевненості, не піддаватися в ім'я Дажбога якійсь аскезі, а зростати духовно й фізично, віддаючи всі свої сили і вміння рідній землі й рідному народові». "Живеш на Землі – думай про неї, покращуй її і вдосконалюй себе". Відтак, згідно РУНВіри, нічого надіятися на якесь щасливе життя на небі, бо "там немає чим дихати і від холоду все леденіє".

Любов до Дажбога у рунвірів ототожнюється з любов'ю до власного народу, його історії і культури, з любов'ю до власної національної незалежності. Ця любов має виявлятися не в голому прославлянні Дажбога, а в активному збереженні і розвитку духовних та природних скарбів України.

Особливостями віровчення і культу РУНВіри є:

1. *Монотеїстичність,* що нагадує навіть рафінований пантеїзм. Дажбог, за Силенком, є промислителем, а не творцем, хоч ім'я його й перекладається "Датель буття". Оскільки світ вічний, то для Бога в ньому залишається місце Енергії, Світла. Він – Всюдисущий, бо ж його можна бачити в зорях небесних, у променях Сонця, у пелюстці квітки, у шепоті золотоколосих нив, у непорочній природі планети Земля та ін.

2. *Штучність,* певна умоглядність у визначенні догматичної системи і культової практики. Це деякою мірою визнає сам Вчитель у своїй "Мага Вірі". "Віри в світі немає, – пише Л.Силенко, – а коли є, то лише та, яку ти сам створив. Це – твоя Дитина. Відважні і розумні люди віри не шукають. Вони самі її творять".

3. *Кеносистичність*, виявом чого є прагнення утвердити думку про якусь богоданність Лева Силенка і його сакрально визначену місію в долі українства.

4. *Авторитарність,* яка виражається в прагненнях фундатора РУНВіри перетворити її сповідників на безапеляційних реципієнтів його вчення і механічних виконавців визначених ним форм проведення обрядів тощо.

5. *Месіанськість,* яка подеколи межує з образою тих українців, які сповідують іншу, а не Дажбожу віру, бо ж наголошується, що лише остання може сформувати в українців національну самосвідомість, стати засобом утвердження національного суверенітету України, а українець за народженням поза цим не зможе стати українцем за духом, за своєю свідомістю.

6. *Національністність*, яка виражається не тільки у відстоюванні РУНВіри як єдиної національної релігії українців, а й у ставленні до інших в Україні сущих релігій як чужоземних і шкідливих для долі українського народу.

7.*Толерантність,* яка обґрунтовується тим, що всі з існуючих релігій є всього-на-всього національним осягненням різними етносами єдиносущого

Бога, а відтак мають право на таке ж існування як і Українська Національна Віра, але все таки в межах своїх держав, своїх народів.

РУНВіра в Україні. В Україні групи симпатиків, а опісля – послідовників РУНВіри почали з'являтися з часу публікації у журналі "Всесвіт" в 1989–1991 роках уривків з "Мага Віри". Перша громада течії офіційно була зареєстрована 25 вересня 1991 р. Очолив її з благословення Л.Силенка Володимир Короб.

Динаміку росту РУНВіри в Україні відображають такі цифри офіційно зафіксованих Держкомрелігій України діючих її громад у відповідних роках: 1991 р. – 3; 1992 р. – 16; 1993 р. – 17; 1994 р. – 29; 1995 р. – 33; 1996 р. – 31; 1997 р. – 37; 1998 р. – 43; 1999 р. – 53; 2000 р. – 51; 2001 – 56; 2002 – 58; 2003 -54; 2004 – 49; 2005- 46; 2006 – 48; 2007 – 46; 2008 - 52. Проте відзначимо тут те, що подеколи ці громади поставали не як релігійні, а скоріше як своєрідні історико–етнографічні гуртки, зорієнтовані на відтворення давньої, правда, дещо модернізованої, релігійності українства. Відзначимо тут також і те, що не прийняло РУНВіру село, хоч, здавалося б, вона мала б знайти там більше своїх послідовників, ніж в місті.

У листопаді 1991 р. замість діючої Координаційної Ради громад РУНВіри України було утворено Тимчасове правління ОСІДУ РУНВіри, яке й взяло на себе місію скликання Установчого з’їзду рунвірів країни.

15–17 травня 1992 р. у Києві відбувся Установчий з’їзд делегованих представників з 18 громад рунвістів України, який затвердив Статут ОСІДУ. Першим головою Священної ради Об'єднання рунвірівських громад було обрано львів’янина Володимира Пілата, відомого своєю книгою “Бойовий Гопак”.

Але через рік після визнаного Л.Силенком 1–го Київського Собору В.Пілат, не знайшовши реальної підтримки у своїй діяльності з боку керівних київських одновірців, а також із Спрінг-Глену, вимушений був передати всю документацію і печатку організації проповіднику київської громади “Дажбожа” Богдану Островському, який на проведеному у грудні 1995 р. з'їзді представників рунвістських громад України був призначений керівником ОСІДУ.

Проте Спрінг-Глен не визнав не лише В.Пілата головою ОСІД України (хоч він і був з дотриманням всіх принципів демократії обраний на цю посаду). Через деякий час, з появою там в ролі особистого секретаря Лева Силенка кандидата філологічних наук, колишнього викладача Київського Національного університету імені Тараса Шевченка Тетяни (названої тут Світославою) Лисенко, Оріяну став не влаштовувати і Богдан Островський. Своїм представником і координатором дій у Києві Лев Силенко оголошує Києслава (Анатолія) Лисенка – батька Т.Лисенко Почалася підготовка Спрінг-Гленом П’ятого (Другого Київського) Собору ОСІДУ РУНВіри в Україні. Водночас почалося формування Комітету з побудови Святині РУНВіри в Києві.

Не рахуючись з наявністю обраного на з'їзді представників громад Центру рунвістів України і в противагу ОСІД РУНВіри, Лев Силенко ініціює проведення у травні 1996 р. в Києві Координаційної Соборної Ради голів громад РУНВіри, яку скликали А. Лисенко та С. Пінчук. На Раду прибули представники громад з Києва, Черкас, Житомира, Донецька, Краматорська, Білої Церкви, Хмельницького й інших міст України. Головою Священної Ради було обрано редактора часопису "Рідна Віра" Всеволода Бойченка.

З появою в Оріяні рунмами Світослави почався навіювальний процес сакралізації Лева Силенка. Саме в цей час у різних друкованих виданнях конфесії, в газетних статтях та інтерв'ю в Україні (а певно що так говорилося і в усних мовленнях) з'являються сентенції, що Вчитель є "посланцем Єдиносущого Господа Дажбога до рідного Народу". З подач С.Лисенко поступово утверджувалося розуміння РУНВіри як силенкіанства.

Задуманий Л.Силенком процес формування Священної Ради рідновірів України затягнувся. Розколи і протиріччя в русі з кожним роком наростали. В грудні 1996 р. в Києві відбулося засіданням представників 27 громад РУНВіри України. На ньому було прийняте рішення, згідно з яким Лев Силенко визнавався лише духовним Вчителем для вірних України, а не юридичним керівником їхніх громад. З таким ходом подій не погодився Спрінг-Глен. Громаду Б.Островського було відокремлено від ОСІДУ РУНВіри як таку, що не зареєстрована за схваленим Оріяною стандартним статутом і відзначається довільністю у виконанні Вчителем визначених обрядових форм.

Подальший розвиток подій в заокеанському рунвірівському русі сприяв тим розколам, які з'явилися серед рунвістів України в останні п'ять років, відсунув на невизначений термін питання перенесення Всеукраїнського центру РУНВіри до Києва, і навіть зробив його неактуальним.

Справа в тому, що влітку 1997 р. Вчитель разом з Тетяною Лисенко виїхав із Спрінг-Глену невідомо куди, під різними приводами привласнивши при цьому значні кошти з рахунків ОСІДУ без необхідного погодження фінансових питань з Радою Довірених Громади при Святині "Оріяна". Часопис "Самобутня Україна" у першому кварталі 1998 р. писав, що "старий, недужий чоловік", "немічний чинити опір молодій, активній особі (Тетяні Лисенко – авт.) по суті зруйнував те, що десятки років творив. Не без Тетяниного впливу Рідна Віра поступово замінюється "силенкіянізмом".

Проте відзначимо тут те, що якщо частина громад РУНВіри й стала на позиції "силенкіянізму", то Священна Рада її ОСІДУ, яка знаходиться в Оріяні, відмежувалася як від так званих "автономних громад", так і від їхньої головної лінії – "силенкіянізму" з прославленням ним Л.Силенка як Пророка, його сакралізацією. В одному із його привітань до рідновірів України вже говорилося, що "книга – це тільки засіб до пізнання Божої мудрості, засіб до обміну думок", а тому "молитися до книжок не треба, навіть глибоко шануючи їх авторів. Божа книга – це природа, все, що оточує нас. Без неї ми

не можемо жити, вона наш перший Учитель, в ній мова Бога до нас" . Це привітання дає підставу думати, що Лев Силенко втратив у США й Канаді своїх послідовників, бо ж його писали найвірніші в недалекому минулому його учні і подвижники, з якими він творив РУНВіру і власне ті, хто давав їй життя в діаспорі і в Україні. Серед них назвемо подружжя Гулаків та Свириденків.

Ставлення до т.зв. силенкіанства в липні 1998 р. розглядалося в Києві на Нараді представників громад РУНВіри України. Нарада, засудивши силенкіанство, зауважила, що "так звані "силенкіяни" є "групкою найнятих за матеріальну винагороду безвідповідальних осіб", що своїми діями ведуть РУНВіру зрештою до зникнення як конфесії.

Нині важко назвати не тільки точну цифру послідовників РУНВіри в Україні, а й взагалі кількість її громад, визначитися в тому, які громади стоять на позиціях силенкіянства, а які існують просто як громади РУНВіри, з якими із них підтримує зв'язок Лев Силенко, а які відлучив з числа своїх послідовників. Важко також нині сказати, скільки в Україні існує центрів РУНВіри і в якому відношенні вони знаходяться з Левом Силенком, з одного боку, і з Святинею Оріяни, з другого.

28–29 жовтня 2000 р. у Вінниці одинадцять рунвірівських громад утворили *Собор Рідної Української Віри*, прийнявши на Установчому з'їзді Собору Статут цього нового релігійного об'єднання, його Символ віри і символіку. Собором було обране власне Духовне Управління. Головою останнього став священик Олег Безверхий. Основною причиною, яка спонукала в минулі роки сильні громади ОСІД РУНВіри, зокрема вінницькі та запорізькі, залишити рунвірство, була, на думку О.Безверхого, криза рідновірівського руху, яка виражалася у певному застої в ньому, відсутності компетентного керівництва, захопленні штучним релігійними вченнями на кшталт "силенкіянства", роз'єднання громад.

В останні роки виявилася спроба якогось організаційного оформлення і серед силенкіян України. Не визнаючи Богдана Островського за керівника українського ОСІДУ РУНВіри, критикуючи його за довільне витлумачення вчення Лева Силенка, деякі язичницькі нововведення в обрядову практику, "окобзарювання РУНВіри", в листопаді 1999 року силенкіяни провели в Черкасах нараду представників своїх громад, на якій утворили свій Центр. Силенкіяни виступили за точне сповідування вчення Лева Силенка без будь–яких нововведень до нього і визнання Вчителя Пророком і керівником рунвірів України.

Проте не всі громади силенкіан, зокрема Хмельницька, визнали Черкаську нараду за установчий собор якогось нового об'єднання РУНВіри України. 29–30 вересня 2001 році у Львові нібито від імені самого Силенка рунтато Володимир Чорний скликає Шостий (названий всесвітнім) Священний собор ОСІДУ РУНВіри. На ньому прийняли резолюцію, в якій "Мага Віра" визнається канонічною священною книгою, канонічним став образ Л.Силенка з піднятою правою рукою, а також Знамено Дажбоже –

Трисуття. Статусу канону набули рішення передуючих Всеукраїнських Соборів РУНВіри. Визнано, що духовним центром рунвірів залишається Спрінг-Глен, куди запропоновано повернутися Л.Силенку. Організаційним центром в перервах між Соборами було визначено Львів.

Відразу ж після Львівського собору рунвірів 27 жовтня в Хмельницьку зібралися на з'їзд також ОСІДУ РУНВіри представники тих громад, яких не допустили на Собор у Львові. В інформації про цей захід сказано, що він репрезентує думку 19 присутніх на ньому рунвірівських громад і 7 солідарних з його документами. З'їзд прийняв Статут ОСІДУ РУНВіри, а також обрав його керівні органи, утворив Академію РУНВіри ім.Лева Силенка. Головою Священної Ради обрано рунтата – трисуттара Богдана Савченка. Учасники з'їзду висловили свою шану й надіслали інформацію про свою роботу Духовному Вчителю, Пророку Левові Силенку. Утворено календарну комісію для опрацювання календаря свят РУНВіри .

Але хмельницьким кворумом рунвірів активність в конфесії 2001 р. не закінчилася. У грудні в Києві відбулася Священна Рада ОСІДУ РУНВіри України, яка зібрала представників громад зі столиці та ряду інших міст країни – Харкова, Білої Церкви, Житомира, Черкас, Луцька, Запоріжжя, Дніпропетровська, Львова та ін. До ОСІДУ були прийняті нові громади. Основним мотивом доповіді його голови Богдана Островського була єдність поглядів рідновірів, необхідність вирішення питання єдиного обряду та єдиного календаря, а найголовніше – єдиного Богорозуміння.

Влітку 2003 року в Києві відбувся *Форум українських рідновірів*. Його покликанням було досягти єдності в рідновірівському русі України. Але й цей захід завершився нічим, оскільки на нього, всупереч передбачуваному, не прибуло багато керівників рідновірівських громад. Коло замкнулося: з Києва почалося творення центрів РУНВіри – Києвом воно і завершилося (а чи завершилося?). Форум очолив відомий діяч РУНВіри Петро Рубан. Почав виходити "Вісник українських рідновірів".

Перспективи РУНВіри. Відтак релігійно–духовне життя рунвірів нині значною мірою нагадує політичне життя українців. Як в останньому надто багато гетьманів, так в РУНВірі – рунтатів. Ось тільки невідомо, скільки ці рунтати мають під своїм проводом вірних і підпорядкованих їм громад. Кожний з них хоче мати повсемісну монополію саме свого розуміння рунвіровського вчення, кожний хоче сидіти ближче, ніж інші (може часто й не маючи на те якихось вагомих дивідендів), до Лева Силенка. Думаю, що, знаючи про все те, що твориться в рунвірівському русі в Україну мав би давно (і не один раз) приїхати Лев Силенко, розібратися в тому, що тут коїться. Проте з невідомих мотивів Вчитель в Україні жодного разу не з'явився у здоровому стані. Проте після того, як він мав інсульт, його на лікування до київської «Феофанії» за сприяння Катерини Чумаченко-Ющенко, батьки якої були рунвірами, привезла Тетяна Лисенко. Стан здоров'я Вчителя поліпшився: він міг приймати відвідувачів, говорити з ними. Але з невідомих мотивів та ж Т.Лисенко звозила Л. Силенка до США.

Звідти в травні 2008 року вона привезла його до Києва вже повністю немічним, неспроможним безпосередньо спілкуватися з відвідувачами. Через поганий стан здоров'я його навіть не звозили в рідне село Богоявленське, де вже завершено будівництво рунвірівського храму і де живе його рідний брат. Тетяна Лисенко квартиру в Києві, де живе Лев Силенко оголосила Духовним представництвом пророка, а себе для відвідувачів подавала як його «духовну доньку». «Це означає, що маю право бути правонаступницею і продовжити його справу», -наголошує Т. Лисенко. Керівником РУНВіри в Україні, нехтуючи наявні рунвірівські інституції, вона визначила Анатолія Дорошенка.

Але українські рунвіри не сприйняли Тетяну Лисенко за послідовницю Лева Силенка. Ось що про неї писав часопис «Слово Оріїв»: «Ми довго замовчували походеньки цієї міжнародної авантюристки, шлейф яких тягнувся не один рік ще до приїзду в Україну . Ми не будемо зараз обговорювати її моральні якості чи порядність у поводженні з пожертвами для Учителя й РУНВіри. Ми не будемо робити висновків про мотиви її перебування біля Лева Силенка... Тетяна Лисенко вирішила очевидно, що вона дуже велика фігура і їй все дозволено. Ми свідомі того, що Учитель, маючи дуже поважний вік (невдовзі буде 90 років) і обмеженість у пересуванні, попав під повний контроль цієї непевної особи з авантюрним характером. Зараз вона, прикриваючись світлим ім'ям засновника РУНВіри та маніпулюючи ним, творить свої сумнівні оборудки, котрі, м'яко кажучи, не приносять користі РУНВірі. Разом з тим, ми віримо, що це Дажбог послав рунвістам і ОСІДУ РУНВіри випробування на стійкість і єдність» (Слово Оріїв. – 2008. – Березень). На 8-му Священному соборі ОСІДУ РУНВіри, який відбувся в травні 2008 року у Богоявленську, головним координатором громад конфесії було залишено М.Марченка. Він же був призначений Головним Столом Священної Ради і розпорядником Святині-Музею в рідному селі Вчителя.

Не одержавши масової підтримки своїх устремлінь в Україні і визнання всіма за «духовну дочку» Лева Силенка, Тетяна Лисенко без погодження з рідними вчителя і керівництвом ОСІДУ РУНВіри знову вивезла його з України і влаштувала в старечий будинок у Канаді, оскільки він значився громадянином цієї країни і мав право там на безкоштовне лікування. Душа Лева Силенка, залишеного один на один із світом, 25 листопада, згідно його вчення, відійшла у Царство Духа Предків Рідних. Вчитель був представником тієї частини свідомого українства, що без залишку віддавала свої сили для здобуття політичної і духовної незалежності України.

Смерть Вчителя спонукала самостійні інституції РУНВіри з метою збереження конфесії шукати шляхи поєднання. Офіційно на початку 2009 року про таке прагнення заявило чотири центри. Проте далі цих заяв вони не пішли. В рунвірівській пресі звучить заклик до єдності представників різних громад, але, зібравшись на консультативну нараду, вони знову розбігаються ні з чим.

Підсумовуючи, зазначимо, що хоч Лев Силенко і пише про той час, коли в Україні буде кілька мільйонів його послідовників, ці побажання так і залишаються нездійсненною мрією. Вони так нею можуть і залишитися з огляду на ту величезну плутанину, яка нині існує в РУНВірі і до творення якої певною мірою причетний він сам.

Автор цього тексту не має якоїсь упередженості щодо РУНВіри. Це визнав свого часу й Лев Силенко у листі до нього: “Пригадую нашу зустріч на Оріяні. Мені сподобалася Ваша щирість і вроджена духовна толерантність, доброта” (24 березня 1997 р.). Але вважаю, що, незважаючи на надто сильний і привабливий струмінь українства в рунвірівському віровченні й культі, їхня штучність і нехтування саме українською духовною й культурно побутовою традицією утримують в собі той супротив, який, зрештою, спричинить сектантську форму існування течії, а то й перехід її послідовників (а це вже має місце) до рідновірівського руху або ж якоїсь їх синкретизації, що ми маємо у вінницькому варіанті Собору Рідної Української Віри.

РУНВіра не стала, як то думалося, чинником єднання в Україні. Більше того, вона в цей складний час національного й духовного відродження українства постала ще одним роз’єднуючим феноменом. Тисячолітню традицію християнства здолати в свідомості українців лише поширенням книг Лева Силенка чи про нього (і до того ж за одного значно зденаціоналізованого покоління) аж ніяк не можна. Активність лише десь одного–двох десятків рунвірівських проповідників (і то якась епізодична й дискретна) не створює враження загального захоплення українців ідеями РУНВіри, становлення її як масового явища

Відсутність у рунвірів України через фінансову скруту власних масових періодичних видань, відсутність можливості вийти на радіо і телебачення спричиняє те, що їх міркування щодо нинішньої ситуації в Україні і її релігійному житті залишаються знаними лише невеличкому колу людей.

Автор цього тексту особисто зустрічався із Левом Силенком в Спрінг-Глені. Насамперед зауважу, що *я бачив перед собою людину, яка всіма фібрами своєї душі віддана Україні, вболіває за всі ті прикрощі, які ми маємо на шляху її становлення як самостійної країни. І хоч, як православний, не поділяю світорозуміння Вчителя Силенка, але водночас я толерантний до його світобачення. Воно сформоване історією і долею України.* Проте якщо я бачу її духовне майбуття на шляхах відродження власне Українського Християнства, яке є нашою національною традицією, то Вчитель не довіряє християнству. І тут сказати, що він абсолютно неправий, не можна. *Л.Силенко шукає той важіль, який міг би утвердити в українців українство, який би послужив духовною основою відродження ними своєї національної державності*.

Слід сприйняти без якихось упереджень і злослів’я й те, що Силенко взявся створити для українців відповідну до їхньої ментальності релігію.

Адже й Ісус Христос спочатку творив своє вчення для єврейства, до якого належав, не прийнявши вищих чинів іудейської релігії як слуг свого народу. Українці, після відомого поглинення в 1686 р. Київської митрополії Московським Патріархатом, втратили свою, власне українську Православну Церкву. Наявне після 1686 року в Україні православ'я не служило своєму народові не було виявом його ментальності, культури й інтересів. То ж *поява РУНВіри є попервах виявом кризи релігійної духовності українців, а не якогось прагнення окремої особи до самозвеличення.*

Мені імпонує вчення Лева Силенка про велич людини. На моє переконання, Вчитель тут ближче стоїть до Біблії (а він її не заперечує, бо ж розглядає як священну книгу, але іншого народу), ніж той клір, який, в ім'я одержання пожертв, залякує мирян страшним потойбіччям, нехтуючи тим, що людина створена за образом і подобою Бога. Відтак вона має не скиглити, а розвивати в собі задатки творця і діяча, пізнавати й утверджуватися, а не бути постійним прохачем перед Богом.

Лев Силенко спонукав багатьох задуматися над історією України, прочитати її не по тих московських установках, які ще й нині живуть в головах багатьох "науковців" і в Україн (зокрема толочківців) і, що кладуть нас в тісну колиску "трьох близнюків – білорусів, росіян, українців", "в люди" виводять десь з XV– XVI століть, а прадавню нашу власну історію (до XVIII століття) віддають комусь, а то й взагалі нею (навіть іронічно) нехтують. Тут насамперед визнаємо те, що саме Силенко своєю «Мага Вірою» привернув увагу до Трипілля як нашого історичного джерела.

Лев Силенко змусив задуматися і над тим, що кожен народ іде до Бога своєю дорогою. Навіть християнство українця не тотожне християнству москвина, що засвідчує наша обрядово–календарна побутовість. Вчитель поставив також руба питання: що дала тобі, твоєму народу та релігія, яку ти сповідуєш? Якщо ж вона нічого не дала, то подумай, чому ти в її очах маєш бути нещасним в цьому житті, подумай, чи не нісенітниця це якась, що ти маєш народжуватися, щоб жити нещасливим. Хіба Бог погрожував нещасливістю людині? Людина, як дитя Боже, має бути співпрацівником, а не прохачем і споживачем на ниві Божого творіння і діяння. Л.Силенко визначив також чіткі принципи національного виховання українців.

Проте функціонуючи в поліконфесійному середовищі, РУНВірі слід рахуватися з реаліями релігійного життя, визнавати те, що історію заднім числом не перепишеш, а її данність (навіть ту, що є) можна повернути на шлях служіння Україні, українському народу в цей складний час одержаного ним останнього шансу на національне виживання. *Не відштовхувати слід рунвірам від себе українців християн (як це робилося подеколи навіть в образливій формі), а шукати шляхи до співпраці з ними в ім'я спільної мети, яка зветься УКРАЇНА.*

6. РІДНОВІР’Я РОСІЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Напевно чи не найбільшим конкурентом українського рідновір'я в Україні виступає не так РУНВіра (на чому стоять окремі рідновіри), як їхні російські однодумці, себто російські рідновіри. Наша думка ґрунтується на власному спостереженні, яке показало, що контингент осіб, які приходять в РУНВіру та Рідну Віру різниться. Якщо до РУНВіри йдуть, в основному, з причини її високого патріотизму та раціональності, то до Рідної Віри люди звертаються в пошуках глибоких духовних коренів, езотерики, прагнучи в такий спосіб задовольнити інтуїтивний компонент у психологічній структурі своєї свідомості.

Недостатній розвиток українського рідновір'я, його малопоширеність, відсутність належної поліграфічної бази, низький рівень інформування, навіть у порівнянні з РУНВірою, може спричинити прихід прорідновірськи налаштованих українців у громади російського походження, в яких усе вищезазначене стоїть, в якісному відношенні, на порядок вище. Поширення російського рідновір'я в Україні відбувалось переважно у формі поліграфічної експансії, через мережу Internet та шляхом створення релігійних громад. Можна із впевненістю зробити припущення, що за 5-6 років в Україну почнуть навідуватись російські «рідновірські патріархи» на кшталт Дабраслава, Вєлєміра чи Сєлідора.

Російське рідновір'я, як і українське, не є рухом єдиним чи принаймні об'єднаним. Існують різноманітні течії та напрямки – від радикально-шовіністичних до помірковано-аріософських. В Україні російське рідновір'я представлене не лише ідейно, але й організаційно. Відомо, що їхні громади вже існують в Запоріжжі, Харкові та інших східноукраїнських містах. Найбільш потужними російськими рідновірськими об'єднаннями, в організаційному плані, є три течії: «Союз Славянскіх Общін» (ССО); «Дрєвнєрусская Інгліїстічєская Церковь Православних старовєров-інглінгов»; послідовники Сєлідора (А.Бєлова), засновника слов'яно-горицької боротьби та голови Московської слов'яно-язичницької общини.

Тут ми розглянемо концептуальні засади тих російських течій, які по-різному представлені в інформаційному просторі України. Це будуть праці окремих діячів, груп та рухів, що у своїй ідеології не виключають поширення витворених ними концепцій на території нашої держави.

Найбільш відомим популяризатором російського рідновір'я в Україні є, напевно, А.І. Асов – відомий дослідник «Велесової Книги» та інших дохристиянських пам'яток. Цим автором було видано і видається ціла низка праць, статей та досліджень з проблем слов'янського рідновір'я. Саме А.Асовим була висловлена думка про написання «Велесової Книги» новгородськими волхвами, а також інші «відкриття», на основі ним же інтерпретованих пам'яток. Деякі із цих «відкриттів» ми розглянемо нижче. Не менш відомим останнім часом став російський рідновірський автор Владімір Істахов – автор книги «Удар Русских Богов». Саме завдяки появі

цієї праці в Україні згаданий автор набув широкої популярності в середовищі українських прихильників Рідної Віри. Через великий попит книга була перевидана не лише в Росії, а й у нас в Україні.

Однією з характерних рис російського рідновір'я, як і українського, є його синкретизм. Так, наприклад, А.Асов ставить знак рівності, не розрізняє марійське і слов'янське рідновір'я. Ще більш вражаюче він пише, що « язичницька (точніше ведична) віра в татар і слов'ян була єдиною». Не менш оригінально висловився петербурзький проповідник рідновір'я В.Кандиба, який зарахував до «Русской рєлігіі» мусульманство та іудаїзм (Загадки Земли Русской.- СПб, 1998. – С.21-22). Тему продовжує В.Данілов пишучи: «Всі народи нашої країни – Арійської імперії – від Курильських островів до самих західнослов'янських територій, притримувались Ведичної філософії, традицій, вірувань, системи цінностей»(Мочалова И., Данилов В. Сварожий круг. – М., 1998. – С.27).

Причиною таких ідеологем в російському рідновірстві ми вважаємо процес дезінтеграції в середині самої РФ. Вроджений шовінізм російської інтелігенції, основних носіїв рідновір'я викликав процес пошуку спільних духовних коренів усіх народів Росії. Самі помислимо, якщо християнство і мусульманство є гілками «русской рєлігіі», за В.Кандибою, то для чого війна в Чечні? Якщо татари і «русскіє» мають одну віру, за А.Асовим, то сепаратизм Татарстану є марним, а за Даніловим, взагалі, давно пора відроджувати «Арійську імперію від Курил до Одера». Такі позиції російського рідновір'я засвідчують одну важливу деталь, що відрізняє його від українського відповідника – заполітизованість віровчення. Російське рідновір'я, окрім всього іншого, перш за все є концепцією територіального та державного збереження Росії, імперіалістичні тенденції в цій концепції відіграють не останню роль. «Та обставина, що дух патріотів Росії: язичників, християн, рядових комуністів – один і той самий (не зважаючи на їхні відмінності із світоглядних питань) сприяє об'єднанню всіх здорових сил нації…» – пишуть члени новоязичницької організації «Русское национально-освободительное движение»(Сотов А. Идеология РНДО // За Русь! – 1999. - №3 (93).

Чи не єдиним напрямком російського рідновір'я, яке пропагується в Україні та не має яскраво виражених політичних засад, є інгліїзм. Інгліїзм – це «віросповідання людей з білим кольором шкіри». Як твердять сповідники інгліїзму, їхня церква існує ще з часів хрищення Русі і лише вона зберегла «чисту віру Першопредків». Ця гілка досить помітно вирізняється поміж усіх інших російських рідновірських течій. Вони не визнають спорідненості з урало-алтайськими народами, не пропагують антисемітизм і найбільше від інших ввібрали скандинавські традиції.

Для російського рідновір'я взагалі є характерним факт відсутності суто слов'янської форми віровчення, без прив'язок до інших етнічних коренів. Так, скажімо, А.Асов тяжіє до урало-алтайської традиції, В.Данілов – до індуїстської, інгліїзм – до нордичної (германо-

скандінавської). У Росії, як і в Україні, була перервана рідновірська традиція. І хоча ця перерва складає дещо менший часовий проміжок, все ж росіяни також змушені були вдатись до імплантації неслов'янських рідновірських релігійних традицій.

Найперше, масу здивувань викликає термінологічний словник Асова, зокрема такі слова як слов'яноруси, русь-арії, хатти-антланти, праслов'яни-арії та ін. Чи можна в такій довільній формі творити терміни та іменувати цілі народи, більше того, зараховуючи їх, на підставі власних умовисновків, до певних етнічних груп? Одна справа, якщо б, зазначені висновки робились у формі припущень, але Асов подає їх як доведені факти. Для сучасної науки така позиція є неприйнятною. Міфології індоєвропейців, хоча і мають, в деяких випадках, змістову та сюжетну подібність, все ж є міфологіями різних народів, з різною історією, під впливом якої і творяться міфи. У поданні ж Асова усі грецькі легенди є насправді «загальноарійськими» і на слов'янському ґрунті кожен герой має свій аналог.

Популярні у 70-80-их рр. XX ст. легенди про міфічний материк Атлантиду знайшли своє відображення у творчості згадуваного автора. Асов виводить культурне коріння російського народу саме з Атлантиди. На його думку, Анлантида не була материком, а частиною чорноморського узбережжя, затопленого внаслідок підняття рівня води в Середземному морі та його з'єднання з прісноводним озером Східної Європи (сучасним Чорним морем), що сталося 5000 літ тому. Атланти, за Асовим, не лише в культурному, а й в етнічному плані близькі слов'янам, тому що «ними правив цар Атлант, син титана Іапета», себто біблійний Яфет, син Ноя, який є «прабатьком індоєвропейців, в тому числі й слов'ян»(Асов А. Атланты. – С.81). З останньої цитати чітко видно, що автор дотримується старої церковної легенди про походження слов'ян. Окрім того, Асов своїм мудрагельством вводить в оману багатьох читачів, що не є фахівцями в сфері релігієзнавства. Показуючи Яфета батьком титана, він звичайнісінько підганяє факти під власні висновки. Релігієзнавцям добре відомо, що, згідно грецької традиції, до Богів світом правили титани. Програвши вирішальну битву, вони поступились місцем першим. Цей же сюжет прослідковується в індо-арійській міфології відносно деві та асурів. Останні також спочатку правили світом, але, програвши вирішальну битву, поступились своїм домінуючим положенням девам. Яфет же в жодному разі і в жодній міфології не співставляється з титанами чи асурами або іншим першими поколіннями богів. Яфет, за біблійною традицією, є родоначальником одного з людських родів. Тому аналогії, проведені А.Асовим, інакше як фантастикою не назвеш. Зауважимо, що ставлення російських рідновірів до Біблії дещо відрізняється від позиції більшості українських сповідників рідновір'я. Якщо вітчизняні рідновіри заперечують її в як історичне джерело, то прихильники Асова і він сам так не думають.

Теологічні концепції, висунуті російськими рідновірами, багаті на різноманітні тлумачення основ дохристиянської віри слов'ян. Послідовники Алєксандра Бєлова, голови московської слов'яно-язичницької громади, слідом за своїм провідником, вважають, що слов'янська релігія відзначалась поліконфесійністю і включала такі внутрішні вчення як громопоклонництво, вогнепоклонництво, трибожжя та ін. У своїй статті «Поклоніння Перуну» А.Бєлов пише, що язичництво різниться від інших релігій тим, що надає людині свободу духотворчості, не зомбує індивіда фанатичною прив'язаністю до догми. На нашу думку, така позиція має під собою підґрунтя. Як відомо, індуїзм, зороастризм, грецьке і римське язичництво різнились своєю багатоконфесійністю та водночас духовною єдністю. Чудовим прикладом для розуміння може послужити індуїзм: його два основних напрямки – шиваїзм та вішнуїзм мають цілий ряд розбіжностей у етиці, обрядах, трактуванні вед і функції богів, але обидва вони (разом з усіма іншими меншими й більшими течіями) визнають спільне і єдине вчення про Бога (Брахман) та Абсолют (Атман). Те ж саме можна сказати і про зороастризм, який включав безліч напрямків (зерванізм, вчення магів), але всі вони вибудовувались довкола дуалістичного розуміння світу, представлених Духом Добра (Агура Мазда) та Духом Зла (Ангра Маню). Отож, бачимо своєрідну, як сказав В.Рубан, «універсальну формулу» індоєвропейських вірувань – багатоконфесійність довкола основоположного вчення. Таку думку щодо українського язичництва підтверджує археологія, фіксуючи регіональні особливості культу: чотирикі статуї у Подністров'ї, дубові колоди із вепрячими щелепами у Подністров'ї.

Але повернімося до російської рідновірської теології. Більшість із напрямків дотримуються політеїзму, себто вшановують і визнають існування багатьох Богів у певній їєрархічній побудові (пантеон). До таких слід віднести послідовників Бєлова, Асова, Голякова (саме він має громаду в м. Запоріжжя), член ССО (Союзу Слов'янських Общин) начолі з В.Казаковим, прихильників творчості В. Істархова, які критикують ідею однобожжя в релігії своїх дохристиянських предків. Натомість, В.Данілов, члени РНОД та ОКД (Общественное казачье движение) «Аркаїм» відстоюють ідеї монотеїзму слов'янської дохристиянської релігії. Проте не зважаючи на такий факт, вони не можуть кваліфікуватись як неорелігії, на кшталт РУНВіри, оскільки усі говорять про автентичність, оригінальність та відстоюють необхідність відродження старої віри, РУНВіра все це заперечує.

В Україні більшу популярність мають російські політеїстичні течії. Справа в тому, що нішу етнічного монотеїзму міцно зайняла РУНВіра і не менш твердо утримує свої позиції. Тому прихід російського монотеїзму сприймається прохолодно. Додається ще й той факт, що українські рідновіри (переважна більшість) негативно налаштовані до однобожжя,

адже саме на противагу монотеїстичній РУНВірі почала ширитись їхня релігійна концепція.

Російське рідновір'я, на відміну від українського, має сильний потяг до окультизму, езотерики та сакралізації вчення, що наближає його до західноєвропейського язичництва новітніх часів. Останнє, взагалі, саме окультизму має завдячувати своєю появою (віки, друїдизм та ін.). Російська інтелігенція ще в середині XIX століття призвичаїлась (звичайно ж – не масово) до різноманітних окультних практик(Фиалков Б. Неоязычество // Новый мир.- 1999. - №8. – С.157). Натомість, в українському національному середовищі XIX ст. чогось подібного (поширення окультизму) не було. Це зумовило характер вітчизняного рідновір'я – науково-пошуковий. Безперечно, не все російське рідновір’я просякнуте магічними практиками. Та все ж такі книги, як «В поисках магической силы» Є.Бєлової наштовхують на певні думки. У цій праці знайшли поєднання первісна магія, фетишизм, слов'янські землеробські культи та міфологія.

Найбільша увага в концепції російського рідновір'я і то без винятку в усіх течіях, надається проблемі «арійства». Вона просто не сходить зі шпальт усіх рідновірських видань і є, без перебільшення, центральною та основною проблемою. Чому? Причина полягає в уже згадуваній нами характерній рисі заполітизованості російського рідновір'я. «Арійство» є своєрідною контрідеєю із збереження Росії щодо культивованого нині російською владою ортодоксально-християнського слов’янства. Досить лише взяти до рук такі рідновірські видання як “Атланты, арии, славяне”, “Русское сквозь тысячилетие” і все стає зрозумілим. Наростання подібних тенденцій були знайомі Європі XX ст. картина в сьогоднішній Росії дивно нагадує соціально-політичну ситуацію у Німеччині 1920-их років. Згадуване «арійство» відіграло в ті, ще не так далекі, часи досить трагічну роль. Зважаючи на популярність в Росії ідей відродження імперії (своєрідного реваншизму в протистоянні з США), культивування ідеї «арійства», на нашу думку, не сприятиме стабілізації політичної ситуації в цій країні. Не зважаючи на всю подібність ситуації, ставлення російського рідновір'я до німецького розуміння проблеми «арійства» не є однозначним. Більша частина з них розкритиковує «німецькі фальсифікації», інші – завуальовано симпатизують або ж, у випадку зі скінхедами, відкрито культивують і пропагують ідеї нацизму. До речі, довгий час феномен скінхедства обминав українські терени зосереджуючись в Росії, але останнім часом це явище почало набувати поширення і в нашій країні. Зокрема, згадуваний у першому розділі цієї праці гурт «Сокира Перуна» відверто оспівує «подвиги» Третього Рейху.

У своїх пошуках «арійської прабатьківщини» росіяни наштовхнулись і на українські теорії в цій галузі. І вони, ці теорії, викликали цілу масу «об'єктивної» критики. Зокрема, розглядуваний нами А.Асов просто обурений з того факту, що Ю.Шилов асоціює малюнки Кам'яної Могили із протошумерським письмом. На його думку, такі погляди є

«нєобоснованимі», хоча жодних контраргументів Шилову не наводиться. Ті ж самі обурення відносно Шиловських припущень висловлює одна із російських прорідновірських авторів Н.Г. Гусєва, говорячи, що Україна не може бути прабатьківщиною індоєвропейців. Чому? Та тому, що нею є російське Заполярря. А щоб не викликати підозр у прихильності до шовінізму, який, «на її думку » поширює Шилов, авторка посилається на відомого індійського вченого Бона Гангадхара Тілака (Гусева Н.Г.Сквозь тысячелетия. –М., 1998. – С.26). Натомість прихильники ще одного російського рідновірського лідера А.Бєлова – вшанувавши твори і Тілака, і Шилова – зуміли поєднати їх у досить струнку систему поглядів на етногенез «арійських» народів (Шатунов М. Русские боевые искусства. Забытые навыки. – М., 2001. –С.95).

Для українського рідновір'я проблема арійства не є такою гострою. Навіть сам етнонім «арії» вони замінили на «орійці», тим самим відсторонившись від негативізму, наданого історією ХХ ст. цьому поняттю. Росіяни (рідновіри) не сприймають жодних найменших прагнень українських «одновірців», хоча б якось пов'язати витоки індоєвропейської культури з Україною. У цьому спільні Асов, Данілов, Бєлов, старовіри-інглінги та інші. Водночас вони аж ніяк не виключають українців з «арійського етнічного ареалу», більше того – надають найперші позиції після «старших арійських братів» росіян. Досить оригінально в цьому плані відзначились старовіри-інглінги, ототожнивши українців з атлантами (Славяно-Арийские Венды. Сантхи Веды Перуна. Книга мудрости Перуна. Круг первый. –Омск, 1999. – С.152).

Вивчаючи календарні особливості російського рідновір'я, ми побачили, що і тут немає спільності думок, подібно до вітчизняного рідновір'я. Частина орієнтується на григоріанський календар та відносно до нього відтворює обрядові дійства, інша частина – творить власні календарні системи.

Асов у своїх вірознавчих статтях намагається подати слов'янський Зодіак, відтворений з великим відсотком орієнтації на грецькі та індійські здобутки в цій галузі. Якщо навіть календар «відтворений» на такій основі буде астрономічно точним, то видавати його за історичний (автентичний) було б дуже помилковим. Цікаво, що новоріччя Асов та члени ССО, єдині серед усіх інших українських та російських рідновірів, відзначають за римською адміністративною традицією -1 січня. Найбільше зацікавлення, поміж усіх інших, викликає календар старовірів-інглінгів, який, за їхніми твердженнями, був отриманий від Числобога і має назву «Даарійськії Круголєт Чіслобога». «Повний цикл Даарійського Круголєта Числобога – 144 Літа. Шістнадцять літ проходить через дев'ять стихій. П'ятнадцять літ звичайних, в кожному по 365 діб і шістнадцяте літо Священне, яке містить 369 діб… Кожне Літо складається з 9-ти місяців, три місяці Осінь, три місяці Зима і три місяці Весна. Місяці простого літа мають різну кількість днів,.. Тиждень також як і літо складається з 9-ти частин: понеділок,

вівторок, тритейник, четвер, п'ятниця, шістиця, сімиця, осьмиця, неділя»(Там само. – С.155-156). Свої особливості має Зодіак, створений інглінгами: він складається з 16 сузірь, кожному з яких відповідає свій бог.

У відзначенні свят російські рідновіри, як і українські, також не мають спільності. Хоча усіма відзначаються, під різними назвами, чотири основних річних сонячних свята – осіннє та весняне рівнодення, літнє та зимове сонцестояння. Варто зазначити, що ці природньо-астрономічні явища відзначаються не лише російськими, але й представниками усіх рідновірських релігій, що користуються сонячним календарем.

Ось так, в загальних рисах, виглядає календарно-обрядова система російського рідновір'я, яке поширюється та прагне утвердитись в Україні.

Особливою рисою російського рідновір'я, подібно до вітчизняного, є факт взаємного несприйняття течіями один одного. Достатньо напруженими є стосунки між ССО та РНОД. За своїх одновірців В. Казаков не визнає послідовників А.Бєлова, зазначаючи у своєму віснику, що в Москві він знає лише одного язичника (Вестник СС0-1400. - №1 (14). Ззовні головною причиною непорозумінь є розбіжності у трактуванні та перекладі «Велесової Книги». Всі течії поділяють лише ту думку, що «Велесова Книга» була створена предками росіян і ніким іншим. В усьому іншому розбіжностей чимало. Найбільш популярним в Росії є переклад «Велесової Книги», зроблений А.Асовим (справжнє прізвище Барашков). В.Данілов гостро розкритиковує асовський переклад у своїй книзі «Сварожий круг». Не меншій критиці у згаданій книзі Данілова піддається ОКД «Аркаїм» за їхню аконфесійність. Загалом, причинами конфліктів можна вважати не розбіжності в теології, віровченні чи світогляді. Скоріше це просто особисті несприйняття лідерами течій діяльності один одного.

Підводячи підсумок зазначимо, що російське рідновір'я всілякими способами намагається утвердитись в Україні, принісши сюди не властиве нашому народу світобачення, витворене синтезом найрізноманітніших рідновірських та не лише релігійних традицій. Російське рідновір'я, що так нахабно нав'язується частині нашого громадянства, насправді не є релігійним вченням, а політичною концепцією збереження Росії як центру східнослов'янського світу та як неподільної імперії.

Релігійна ситуація у сфері рідновір'я в Україні має сьогодні такий самий вигляд, як і в Росії. Рідновіри не є організаційно об'єднаними в одній організації та творять цілий ряд течій і напрямків всередині течій. Наявні течії не всі оформлені у громади та мають організованих прихильників, хоча мають широкий доступ до преси. Зародження української державності було ними доповнене та католізоване. З 1991 року Рідна Віра знаходилась під сильним впливом РУНВіри та Української Рідної Віри В.Шаяна, основні ідеологічні та філософські постулати черпались із вчень зазначених течій української етнічної релігії. Натомість з середини та особливо в кінці 1990-их розпочалось активне відбрунькування рідновірських течій.

Сильний вплив на українське рідновір’я здійснює рідноавр’я російське. Потужна пропаганда російських рідновірів, солідні, в порівнянні з українським рідновірами, фінансові можливості дають підставу побоюватись залучення прорідновірськи налаштованих громадян України саме до російських рідновірських груп. Можливим є приїзд в Україну у близькому майбутньому російських рідновірських «патріархів».

Загалом, сучасне українське рідновір'я не є масовим громадсько-релігійним рухом, хоч воно повільно, але невпинно збільшує число своїх прихильників. Про що свідчить графік зростання рідновірських громад з однієї у 1993 р. до кількох десятків – на останні роки.

7. СХОРОН ЄЖ СЛОВЕН (ЄДНАННЯ ВСІХ СЛОВ’ЯН)

В Україні маємо не лише спільноту, належну до Московсько-православної імперії і, як це слушно свого часу назвав її тоді російський президент В. Путін, є «Російською Православною Церквою в Україні», яка у діяннях своїх біля церковних структур і значної кількості єпископату та кліру активно працює на здолання суверенності країни, входження в якесь нове союзне утворення з Росією. Останнім часом наявна спроба створити на теренах колишнього Радянського Союзу ще й єдину неоязичницьку спільноту, ввести в оману українців ще й такою голослівною ідеєю як наявність в більш тисячолітньому минулому у всіх східних слов’ян єдиної для всіх них релігії бога Перуна. В пропаганді цієї побрехеньки активну роль відіграє неоязчницька спільнота з Росії «Єднання всіх слов’ян», заснована Володимиром Голяковим. Саме тому його послідовників називають ще «голяками».

Головний жрець «Схорон єж словен». Володимир Юрійович Голяков є громадянином Росії. Народився він у 1970 році. На грудях поверх червоної рубахи В. Голяков носить дерев’яний амулет із символічним зображенням двох вовчих голів. Голова жерця покрита вовчою шкірою. Голос – звучний, але з якоюсь хрипотиночкою. Віщує він тягуче, на розспів. Діапазон зацікавлень В. Голякова надто широкий. На початку 90-х років м.ст. він входив до неоязичницької спільноти «Союз Венедів», якою тоді керував ідеолог ведизму в Росії Віктор Безверхий (Остромисл), який помер у 2000 році. У 1991 році Великим Колом основних дев’яти знахарських родів Поморської-Чорної Русі було прийняте рішення про відновлення «богодержавія» - релігійно-правової системи, яка ставить за мету поєднання слов’янського народу Всебогом-Триглавом шляхом обожнення своїх предків, батька і матері, чоловічого й жіночого начал, роду й родини. Велике Коло – керівний орган, який складається із дев’яти утаємничених і одного виявленого членів. Вони приймають всі відповідальні рішення, зокрема про створеня нового капища чи ж проголошення священного гаю. Виявленим

членом Кола постав Володимир Голяков, який в собі водночас поєднував статус жерця і єдиновладного виконавчого органу.

В 1994 році В.Голяков очолив фірму «Оберег» в місті Павловську, яке знаходиться за 10 км від Санкт-Петербургу. Обіцяв при цьому ще побудувати «Центр ведо-рунической медицины», послугами якого могли б користуватися лише слов'яни. У фірмі «Оберег» розроблялися спеціальні «медицинские лицеизмерительные проборы», які визначають тих, хто не підлягає лікуванню слов'янською медициною. Характерним є те, що цю ініціативу Центру підтримала навіть голова адміністрації міста Павловська Надія Зав'ялова.

Про своє реальне, а не билинне минуле В.Голяков чомусь ніколи не говорить. А між тим він мав дружину, сина й дочку. До війни його дід (нині покійний) був директором багатого колгоспу на Волзі. Батько його живий, але надто дружить із «зеленим змієм», а відтак йому було не до сина. Володимир Юрійович служив у Радянській Армії, працював зварщиком, на лісозаготівліях, останнім часом - медбратом у дитячому садочку. Голяков займається ще цілительством, має ліцензію на лікуваннябездітності, імпотенції, приймання родів. Лікування є головними джерелом існування його сім'ї. Свої врачування він супроводжує різними персоналізованими під себе релігійними оповідями, легендами тощо.

У 1997 році Голяков заснував у Петербургському районі Купчино неоязичницьку громаду «Шаг Волка», яка ще називається «Схорон еж словен»(Єднання всіх слов'ян) або «Родобожие» , є її верховним волхвом. Голяков значиться ще і як верховний жрець капища «Всеславянский жреческий оплот» з центром у Санкт-Петербургзі, і як «Верховний жрець Перуна». Водночас він постає ще часто під ім'ям «Владимир Богумил II», бо ж нібито в XI столітті у Новгороді вже була слов'яно-арійська язичницька спільнота «Шаг Волка», очолювана Мирославом Богумилом I за прізвиськом Соловейко-Розбійник. Її, як він твердить, в 1074 році заснувало як «лекарскую школу» якесь «северо-словянское знахарство». Послідовники «Шага Волка», за словами В.Голякова, передають з покоління в покоління основні положення «сворожьих скрижалей».

При цьому Володимир Голяков ще твердить, що він походить із давнього знахарського роду Голякових-Глухових, через який знання давньої слов'янської релігії передавалися наступним поколінням протягом тисячі років. Більше того, розповідаючи про своє жрецьке походження, Голяков без сорому якогось за явну брехню згадує, що в його роді був знаменитий Соловейко-Розбійник, якого назвали Соловейком із-за того, що він співав гарно. Розбійником - із-за того, що він закликав русичів боротися з насильно нав'язаним їм християнством. Про все це, як твердить Володимир Юрійович, йому нібито розповів дід, а діду – прадід і так далі. Згідно слів Голякова, його билинного предка вбив якийсь Іллюшка з міста Мурома, той самий, що на пічці лежав тридцять три роки. На замовлення церковників він підло вдарив Соловейка у спину сокирою.

Голяков на різних з його участю зібраннях проголошує: «Мене з 13 років готували до сану Верховного жерця. Коли наблизився визначений термін, то вісім старців, які проживають в непрохідних лісах під Санкт-Петербургом, поклали на мене цей святий обв'язок». Себе Голяков проголошує ще «верховним волхвом Всеслав'янського святилища», «главою ведичної громади старовірів», «главою поморської громади Родобожжя», «радарем Невського краю», а водночас і «господарем всіх слов'ян». Правда, при цьому до «всіх слов'ян» він чомусь не відносить поляків, словаків, словенів, болгар, сербів, хорватів, чорногорців та ін. Для нього **всі** – це росіяни, білоруси й українці.

Про своє прагнення до панування над всіма слов'янами Голяков проголосив ще в 2001 році. Він назвав тоді християнську цивілізацію «скопищем убийц и политиков», а християнство - «чуждой нашому народу верой». Саме як жрець «всіх слов'ян» В.Голяков їздить не тільки по Росії, а й навідується в Україну, де у південному регіоні вже є групи його спослідовників.

В.Голяков, як це засвідчує вивчення його проповідницької діяльності і спілкування з керівниками різних неоязичницьких та рідновірських спільнот України – Куровським, Безверхим, Пашником та іншими - відзначається агресивністю, незаконопослушністю, нахабством, зверхністю й відкритим свавіллям. Цьому він навчає і своїх послідовників. В Росії за статтею «разбой», скоєному при погромі ним і його послідовниками офісу пітерського Науково-інформаційного центру «Меморіалу», Голяков мав навіть 5 років ув'язнення. Шляхом насилля цей «всеслов'янський жрець» прагне, як він сам заявляє, «зберегти ті традиції слов'ян, які прийшли до нас ще з дохристиянських часів. Своїми нападками на представників із неслов'янських країн Голяков прагне змусити їх виїхати з Росії.

Самі ж люди слов'янського походження у нього поділяються на слов'ян і родичів. Слов'янин є той, хто славить кров свою. Головний жрець вважає, що саме в крові потомків, яка тече венами, зберігається душа предків. Звідси й походить назва «словені». Відтак слов'яни-словени – це ті, хто славить свою кров. Родич в концепції Голякова – це слов'янин за кров'ю, але такий, що не славить кров свою, а відтак не є членом «Схорон еж словен». Членом громад конфесії «Схорон еж словен» може стати будь-хто з родичів, який обожнює предків – батька як Бога Рода і матір як Богиню Роду.Така людина стає «мужем слов'янського народу». Єдина вимога до неї – робити все для зміцнення слави свого народу через свою долю, силу і волю.

Ієрархічна структура конфесії. Збереження традицій віросповідання знаходиться у віданні його ієрархаї. За Голяковим, нібито одержаним від давнього слов'янства, жрецтво має три основні укрепи:

1. Родари – жерці, які відповідають за культ бога Рода і є носіями передання.
2. Рожени – жерці культу рожениць і природи.

3. Волхви – жерці, які відповідають за збереження балансу між тваринним і людським началами в людині. Волхв може бути або Родарем, або Роженом, але за будь-яких обставин його головним завданням є забезпечення рівноваги між людською свідомістю і тваринною підсвідомісомістю. Тому головним покликанням волхва є надання допомоги у встановленні рівноваги, збалансуванні доброго і злих начал, якщо вони розуміються нетрадиційно. Добро – це все те, що веде до перемоги, а зло – до поразки.Сама людина не здатна визначити те, чи вона є доброю, а чи ж злою. Це – функція волхва. «Твориш чорне, не називай його білим, а твориш біле, не очорнюй його, - зауважує В.Голяков. – Не сиди на двох стільцях, бо ж один з них для Чорнобога, а інший – для Білобога».

В «Схорон еж словен» немає жерців у професійно-чиновничому розумінні цього. А це тому, що, як вчать в конфесії, у служінні Всебогу не повинне існувати щось матеріально вигідне, бо ж служба Всебогу є «самовідданою», тобто не ґрунтується на якомусь договорі, що має місце, за Біблією, в іудаїзмі чи християнстві. Договір із безстрастним вершителем долі людей Всебогом неможливий, оскільки він не має якихось емоцій. Тому й жерця не повинні хвилювати людські страсті, а відтак прагнення до самозбагачення за рахунок служіння. Лише за таких умов він буде здатний пізнавати суть речей і відкривати їх людям.

Конфесія має своє віровчення і обрядову практику. Про них йде мова у написаних В.Голяковим і стилізованих під давньослов'янські тексти книгах «Сонцеворот», «Тризна», «Сполох», «Шерстень» та ін.

Віровчення «Схорон єж словен». «Родобожие» вихідними засадами свого віровчення вважає такі три догмати (руни). Подаємо їх мовою оригіналу:

1. Бо еж се (Бог есть всё). Всё способно родить Бога.
2. Се еж бо (Всё есть Бог). Всё готово оплодотворить всё.
3. То закон, что явно (Что есть – то есть).

Третій догмат є основним, ним керуються послідовники «Схорон еж словен» у своєму повсякденному житті. Він засвідчує те, що безглуздо прагнути дати пояснення тому, що людина нездатна зрозуміти. Цю руну виписують на вовчій шкірі, яку носять родобожичі.

Сила слов'янської віри, на думку Голякова, полягає у визнанні за істину вчення волхвів про те, що не можна пізнати Бога, відволікаючись при цьому від природи, бо ж він знаходиться (є сутнім) у всьому сущому. При такому пізнанні непотрібні ні книги, ні якісь передання чи оповіді. Род є оживляючим началом природи, яка без нього мертва.

Згідно вчення конфесії, саме волхви створили логіку пізнання Всебога, яка одержала назву «по-ведением». Відтак дати достовірні знання про те чи інше явище може дати лише той, хто діє «по-ведению», тобто згідно з набутим ним знанням.

Незважаючи на численні імена Бога, він, згідно вчення конфесії, є один і єдиний. Кожний народ народжений одним богом. Він може з'являтися і як Білобог, і як Чорнобог, поєднуючи водночас у собі добро і зло. Родобожжя твердить, що всі народи світу є богонародженими. Тому безпідставним є вчення про богообраність одного із них: бог не може віддавати свої права якомусь з народів.Оскільки знання бога дається народу безпосередньо, то він має право мати власний його образ, створювати свій пантеон іпостасей бога залежно від своїх потреб. Відтак, оскільки кожний народ має свого бога, то інші народи є зайди на його терени і не мають права навчати слов'ян тому, як вірити і в кого вірити.

Виходячи з того, що божественна рівновага зберігається лише в триєдності Всебога, Голяков вводить поняття Треглава, яке дечим нагадує християнську Трійцю. Трійця схорон еж словенів складається із Природи – богині-матері, Сварога – тіла Всебога і бога Часу, що є «умовою Всього», силою, що поєднує Треглав. Час є тією силою, яка супроводжує людину з моменту її народження і до моменту смерті, а заодно створює їй можливість народитися знову. Тому для родобожичів поняття смерті взагалі не існує, бо ж все народжується для того, щоб вмерти, а потім народитися знову.

Оскільки в родобожії ніщо не виникє з нічого, то Голяков вводить у Треглав ще й жіноче начало. Ним є матір-Природа. Саме останнє дає підставу ідеологу «Схорон єж Словен» критикувати християнство, Трійця якого, на його думку, неповноцінна із-за відсутності в ній матері-рожениці.

Послідовники «Схорон еж словен» вірять, що душа людини – це сукупність інформаційного досвіду та енергетичних полів. Матерія й енергія розподіляються богом за своїми внутрішніми законами. Людина вічна самеи через своїх предків і потомків. Син завжди народжується від свого батька і від своєї матері. Звідси – безпідставність віри в реінкарнацію, бо ж для того, щоб народитися мишою, треба щоб ті, хто народить тебе, були мишами.

В.Голяков наголошує на тому, що людині постійно приходиться вести боротьбу за існування. Боротьба, яку ведуть люди – це їх діяння. Бездіяльна людина вмирає. То ж сенс цієї боротьби полягає в тому, щоб продовжити той час, який відведений людині з метою завершення нею своїх діянь, сповнити своє призначення. Проте сенс цієї боротьби полягає не в набутті все нових і нових благ, бо ж вони не можуть дати життєві сили і вдоволення, а в здобутті Часу, що пов'язує світ в єдине ціле. Своєю боротьбою з довкіллям, навіть своєю смертю люди дають можливість предкам зростати разом з Часом. Відтак смерть постає як необхідна умова для народження нащадків. Та боротьба, яку люди ведуть із навколишнім середовищем, постає як постійність перемог і поразок, народжень і смертей. Саме в цьому конфесія вбачає вияв **принципу постійності змін**. Перун, Дажбог, Семаргл та інші – це особи й імена одного Всебога, який постійно змінює свою маску-личину. Зміна личин символізує постійність змін. Правда, серед всіх личин Всебога Богуміл ІІ чомусь віддає перевагу Перуну. Вічність бога саме в тому й полягає, що він постійно повторює одне й те ж. В природі це знаходить своє

відображення у змінах пір року. В цьому принципі виявляється вічність бога і людини, як однієї із частин Всебога.

В праці В.Голякова «Сонцеворот» згадується ще одне ім’я Всебога – Вовк Семарглович. Він є псом божим і, як одна із сторін Всебога, відповідає за природну рівновагу всіх його сторін. Вовк Семарглович є тією силою, яка нікому не дає можливості повністю перемогти, і водночас – повністю вмерти. Він утримує рівновагу між агресивною і позитивною сторонами вічно змінної природи.

Важливим у вченні конфесії «Схорон еж словен» є поняття **святості**. Святість - це не безгрішність, не повне дотримання зводу якихось етичних норм, а насамперед - утвердження правди. «Свят той, хто сказав те, що є, нічого при цьому не додаючи від себе... Людина свята своєю правдою»,- наголошує В. Голяков.

Обрядова практика схоронинців дещо сумбурна й ситуативна. Ось як описує одне із зібрань на вікритому повітрі в лісі владивостокської громади часопис «Золотой Рог» (№8 за 2008 рік): «Крупный мужчина с пышными усами, то ли в ночном халате, то ли в длинной рубахе малинового цвета, отороченной золотистой лентой, важно прохаживался вокруг высокого деревного столба с вырезанным грустным ликом. Его голову покрывала отменно выделанная волчья шкура, на ногах – унты. Размахивая молотом на длинной рукояти, он что-то выкрикивал, обращаясь то к столбу, то к небу. Недалеко от него стояло человек десять мужчин и женщин. Они завороженно следили за перемещениями «молотобойца» и, как по команде, громко повторяли его лозунги. Правда, вразнобой. Чаще всего они прославляли славян и главного древнеславянского бога Перуна, чей образ, кстати, и был вырезан на тотемном столбе. А мужчина с молотом был Верховный жрец всех славян Владимир Богумил II, приехавший во Владивосток для проведения обряда родичей славянской общины «Океанская пятина» и для знакомства со своим дальневосточными братьями... У подножья тотемного столба стоял настоящий чугунок с дымящимися углями. Богумилу II торжественно поднесли рог с какой-то жидкостью, после чего он, произнеся заклинание, вылил содержимое рога в горшок. Угли зашипели, подножие столба заволокло сладким дымом. Жрец ударил молотом по чугунку и громко произнёс: «Быть доброй весне!».

Кожний куплет свого виступу Богуміл II завершував підняттям правої руки вгору з черговою осаною слов’янському роду: «Слава народу! Смерть уроду!». Нечисленна група молільників покірно повторювала цю недвосмисленну мантру голяків. Виголошуючи свої промови, Голяков часто супроводжує їх бренькканням на гуслі, бо ж видно, що він на цьому музикальному інструменті грати не вміє.

В таких обрядових формах відбуваються щотижневі посуботні зустрічі членів «Океанской пятины». Всі вони завершуються збором пожертвувань на «воз’єднання слов’янських народів».При цьому послідовники конфесії проголошують себе провідниками слов’янської культури дохристиянської

Русі. Вони прагнуть відродити давно забуті слов'янські обряди, насичуючи свою мову давно забутими слов'янськими словами і фразами. Якщо в миру послідовники конфесії користуються паспортними іменами, то на території святилища кожний має своє давньослов'янське ім'я, яке відоме нам із писемних творінь Давньої Русі. Так, глава владивостокської громади за паспортом є Олександром Івановичем, а під час обрядових дійств його величають Святополком.

Рідновожці раді з того, що мало хто знає, де знаходиться їх святилище, зроблене їх власними руками і на власні кошти. Тому вони й не прагнуть його якось рекламувати і непідпускають до нього непосвячених, хоч і не відганяють тих, хто просто приходить до них із зацікавленості. «Давні слов'яни», як вони ще себе йменують, щиро вірять в те, що відвідування святилища й участь там в обрядових дійствах сприятливо позначається на їх здоров'ї. За їхніми словами, під час виконання давньослов'янських обрядів відновлюється і зміцнюється чоловіче і жіноче начало, гармонізується життя.

Діяльність спільноти викликає невдоволення в когось. Тут вважають, що в православних. Уже декілька разів невідомі прагнули викорчувати обрядові колоди, оздоблені вовчими мордами. Була навіть спроба знищити тотемний стовп, підпаливши надіті на нього старі автопокришки.

Там, де діють громади «Схорон єж словен», вони прагнуть обладнати відповідно місця для здійснення обрядових дійств. Так, лише під Петербургом спільнота має дев'ять капищ, требищ і священних гаїв. При кожному капищі є декілька волхвів і 10-30 «вовченят» - послідовників течії. Богослужіння здійснюються регулярно – три рази на тиждень на кожному капищі і три рази протягом дня дома. Тваринних жертвоприношень у «Схорон єж словен» немає, тут жертвують лише мед, хліб, квас, яйця. У дні свят ідолів одягають у спеціально оздоблений одяг. При цьому виконуються обряди жертвоприношення, запалення священного вогню, культові бої – рукопашні і на мечах. На капище також проводиться також навчання «вовченят».

Ось як описує російська преса одне із Схоронівських святилищ, що розміщене в центрі Санкт-Петербургу: «Святилище Перуна представляет собой дубовое четырёхликое изваяние Перуна, окружённое четырмя брёвнами, и находится на большом холме в жилом квартале Петербурга. По четырём сторонам света святилище окружают «световиды», сложенные из четырёх шестиметровых брёвен квадраты с камнями посредине, за которыми наклонно врыты в склон холма деревянные головы «стража-волка» Семаргла». Саме на цьому святилищі, а воно для «Схорон єж словен» є центральним, Володимир Богуміл II приймає щороку від представників громад «річні клятви» Перуну і дає нові імена неофітам, закликаючи їх «боятися топора Роду, ножа Семаргла, молота Перуна-Часу і водночас не боятися чогось іншого».

Враховуючи те, що капище у Фрунзенському районі Санкт-Петербургу з'явилося стихійно, без дозволу на те влади, адміністрація міста

оштрафувала громаду «Схорон єж словен» на 20 тисяч рублів і зобов'язала її звільнити земельну ділянку від культових побудов з мотивом, що там мають розмістити спортивні об'єкти міського значення. Проте громада вже протягом двох років не виконує приписання адміністрації, а також ігнорує рішення суду. Послідовники конфесії заявляють, що вони будуть стояти до останнього, ладні використати для самозахисту силові методи.

Конфесія і проблеми політичного життя. Схорон і Україна. «Схорон єж словен» заявляє про свою байдужість до політичного житя, не схвалює членство своїх послідовників у якихось партіях. Але при цьому саме останнє щобільше хвилює його керівництво, бо ж подвійне членство в громадських спільнотах може відволікати схороненців від активної участі в конфесійному житті. Хоч Голяков і заявляє, що не треба Росії, бо ж має існувати лише «держава славянская», але в своїй практичній діяльності «Схорон єж словен» активно працює на великодержавну політику Росії, зокрема на реалізації ідеї повернення колишніх республік Союзу до якоїсь нової східнослов'янської державної спільноти. Голяков ще в 2001 році урочисто поклявся у своїй вірності президенту Росії: «Клянусь Путь-Царю – староверы никогда не вдарят российской государственности в спину».

Діяльність громад Голякова в Україні має чітко визначену антиукраїнську зорієнтованість, бо ж він не визнає «державоподіл теренів Перуна», тобто існування незалежних держав на слов'янських теренах колишнього Союзу. Відтак не визнається ним право України на свою суверенність. Перебуваючи у Владивостоці, Голяков навіть заявив: «Не надо России! Хватит! Вам эта Россия понравилась? Не думаю. Алкоголизм, наркомания, везде самопредательство! Ваш единственный выход – это держава славянская! Я наведу порядок на развалинах российских!». Повертаючись із своїх поїздок по регіонах Росії, а також до колишніх республік Союзу, де він творить групи своїх послідовників, Голяков заявляє: «Да во свой срок, да во Перунов прок, да пошёл я походом погостным из Невограда да края Невского, отчины моей, дабы укрепить предальние края да грады Руси Державы Словенской. Сие было успешно проведено. Амурград – скован, Амур-край – скован, Владивосток – скован, Окиян-край – скован. По отворотному ходу своему прибыл ко Всебогу Перуна Столице». Такі поїздки, як заявляє В. Голяков, зміцнюють його в необхідності вести боротьбу із втрачанням територіальної цілісності Росії. При цьому Росією для нього постає Російська імперія ще царських часів. Виступаючи із своїми лекціями-проповідями у зазвичай невеликих аудиторіях, Голяков обіцяє своїм слухачам вивести їх «из грязи в князи, из сброда в народ, из россиян во славян». Богуміл II впевнений, що за його плечима 340 мільйонів слов'ян Європи. Для нього «единственный выход – это держава славянская». В конфесії під час різних дійств і зібрань звучить імперський заклик: «Вся власть – славянам». При цьому акцент робиться на великоросійськості її.

Ще в 1991 році керівним органом конфесії – Великим Кругом – було прийняте рішення про відновлення «богодержавия», тобто відтворення

єдності слов'янських народів (при цьому слов'янами маються на оці лише росіяни, білоруси та українці) на основі утвердження якоїсь Всеслов'янської держави із Всебогом-Треглавом начолі. Саме цій меті підпорядкована діяльність голяківського «Схорон єж словен» - Єднання всіх слов'ян. Українців Голяков називає нині повсемісно принизливим для них іменуванням «малороси».

Відтак своїм втручанням у сферу політичного життя віросповідні групи конфесії порушують статтю 5 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», зазіхають на суверенність української держави, самовияв українського народу на незалежність.

Схоронівців у Росії розглядають як націоналістів, а відтак часто їм приписують нерозкриті напади на представників інших народів. Для цього вони самі дають привід, бо ж беруть участь у мітингах, на яких звучить заклик: «Нет - иммиграции, да – эмиграции!»

Суспільне буття конфесії. Громади «Схорон єж словен», хоч вони й розкидані по всій Росії і ближньому для неї зарубіжжю, в тому числі й Україні, не є надто чисельними. Родові пісні, звичаї свят (Коляда, Купала та ін.), сезонна система харчування, природна система лікування, звичаї поважливого ставлення до роду – все це складає головні цінності давнього вчення. «Не во грехе рождён славянин, а во благе, а поэтому благороден, заявляє В.Голяков. -. Бывают лишь действия, которыми он сам себя унижает – лень, ложь, измена. А вот совесть, сила и слава – оплот поведения».

Керівники «Схорону...» не бачуть необхідності в місіонерській діяльності, бо ж впевнені в тому, що культ Родобожія є настільки зрозумілим, логічним, що слов'яни самі, пізнавши його, усвідомлять: повернення до єдиного бога можливе лише через обожнення своїх предків.

Своєрідним є ставлення схоронівців до інших релігій. Вони відчужено ставляться до іудаїзму як релігії, яка пропагує богообраність єврейського народу. До православних і до «жерців православ'я роду слов'янського» схоронівці виявляють свою прихильність. Відвертий негатив звучить у них щодо католиків, протестантів, мусульман, послідовників нових релігійних рухів.

Одним із таких виявів негативу схоронівців до інших конфесій було нещодавнє заходження зайди В.Голякова разом із членами місцевої громади його послідовників міста Вознесенська Миколаївської області у Зал Царств Свідків Єгови. Голяківці не тільки зневажили те, що в приміщенні в цей час відбувалося богослужіння. Сам В. Голяков при цьому у своєму майже годинному виступі грубо ображав релігійні почуття Свідків. Їх при цьому він називав «дикунами», «клоунами», «дебілами», «жидівськими мордами» та ін. Віросповідання Свідків Єгови неоязичницький жрець подавав як «антигосударственную херню», «сброд пустынный» тощо, а Бога, якому поклоняються Свідки і який для них (та й для всіх християн) є святинею, Голяков обзивав «жрущим говно». «гомноедом», «пьющим мочу», «африканской поганью» та іншими образливими словами. При цьому

християнську цивілізацію він визначав як «скопище убийц и политиков». З боку Голякова на адресу Свідків Єгови звучали погрози навіть фізичного покарання, розправи із кожним присутнім на богослужінні, спалення будівля Залу Царства тощо.

Оскільки згідно Закону про свободу совісті проповідник-зайда має право на участь в богослужінні лише в тій громаді, яка зпросила його до себе, то Голяков, окрім згаданого вище заважання у виконанні обрядів, ображання почуттів віруючих і розпалювання міжконфесійного протистояння, мав би бути притягнутим до кримінальної відповдальності і за цей злочин. Українська влада має повне право перекрити його вільні поїздки до України, оголосивши персоною нон-грата.

То ж експансія в Україну росієнародженої спільноти «Схорон єж словен» має антидержавний, антигуманістичний, анти законний характер, не говорячи вже про чистої води фантазійність й антинауковість поширюваних «Схороном...» поглядів на історію і духовність українського народу, невідповідність конфесійного вияву цієї релігійної течії ментальності українців. Нам ще не довелося ближче пізнати соціально-демографічну структуру гру п схоронівців в Україні, але переконані в тому, що в них українців немає (хіба що малороси).

Розділ 2

ХРИСТИЯНСЬКА НЕТРАДИЦІЙНІСТЬ

1. ЦЕРКВА ХРИСТОВА В РІЗНОМАНІТТІ ЇЇ ВИЯВІВ

Рубіж XVIII-XIX століть для США був означений масовими християнськими рухами, що ставили на меті повернути християнству первісний вигляд. У цей час зароджується і набирає сили так званий рух відродження або духовного пробудження, який був викликаний передусім кризовою ситуацією в християнстві Америки, що склалася під час і після Американської революції (1775-1783). З огляду на переміщення західного кордону держави, міграцію населення, велику кількість жорстоких воєн і тенденцію деяких районів США до розділення Церкви і держави, знецінення - як в релігійному середовищі, так і в суспільстві - моральних норм, відсутність професійних провідників, *в американському християнстві того часу був помітний процес поступового занепаду*. Хвиля так званого духовного пробудження, яка ставила за мету здійснити ряд невідкладних позитивних змін у християнстві, не давала належних результатів і призводила до ще більшого хаосу і нових церковних роз'єднань, оскільки служителі різноманітних конфесій займали різні позиції в Церкві щодо цього руху.

Поява Церкви Христа в Америці. На фоні описаних вище подій стає помітною діяльність Б.У Стоуна (1772-1884), Кемпбеллів (Томаса (1763-1854) та його сина Александера (1788-1866)), Д. О'Келлі і Е. Сміта. На початку 1800-х років вони, на той ще час не об'єднані спільними зусиллями, ставили незалежно один від одного подібні питання з реформування християнства, засобів і шляхів їх вирішення. Кожен з них, незалежно один від одного, намагався початково реформувати елементи, які не відповідали, на їх погляд, Святому Писанню і які кожен з них помічав у своїх деномінаціях. (Всі вони були членами різних протестантських Церков: Кемпбелли були спочатку пресвітеріанами, а згодом - баптистами; Стоун – пресвітеріанином; О'Келлі – методистом; Сміт – баптистом.) Але після того, як їхні спроби реформувати деномінації, в членстві яких вони були, так і не увінчалися успіхами, кожен з них поступово прийшов до висновку, що жодного прогресивного значення не можуть мати часткові зміни в лоні однієї деномінації, бо ж проблема поділу все одно залишається актуальною і завдає багато шкоди поширенню християнства й ідеї християнської єдності взагалі. Піддавши критиці всі реформаторські і протестантські рухи, їх неспроможність вивести християнство не тільки з кризи, але й змінити його кардинально (тобто повернути йому первісний вигляд), вони *поривають кожен з власною церквою і починають проголошувати ідеї повернення до*

Християнської Церкви зразку Нового Завіту і, разом з тим, *стають начолі нового християнського руху – руху Реставрації,* ставлячи на меті вже не реформування основ Церкви (як конкретно однієї вираженої деномінації, так і віровчення християнської Церкви взагалі), а саме проведення реставраційної, як вони це називали, роботи в ній.

Реставрація, на думку Стоуна, Кемпбеллів та О'Келлі, мусила *повернути християнству первісну простоту Новозавітної Церкви,* знищити всі поділи за віросповіданням. Власне, в поняття реставрації вони вкладали ідеї повернення до першоджерел і першооснов християнства, але не шляхом реформи, а шляхом повного відродження. Вони проголошували, що реставрація християнства можлива лише на підґрунті однієї тільки Біблії. Ось як ця ідея викладена в книзі Г.Оуена «Христос Нового Завіту і Його Церква Нового Завіту»(К.,1992): «Я вірю, що сьогодні можна відродити Церкву, якою вона була в часи Нового Завіту. Якщо знайти креслення будівлі,зведеної тисячоліття тому, і віднайти саме такі будівельні матеріали,то чи можна збудувати точнісінько таку ж будівлю, як та, що її було зведено тисячоліття тому? Відповідь: «Так». Ми маємо плани, накреслені Богом для створення Його Церкви. Їх викладено в Новому Завіті. Ми маємо людей - точнісінько той самий будівельний матеріал. Якщо ми уважно застосуємо зразки Божого слова по відношенню до життя теперішніх заблудлих чоловіків і жінок, то ми матимемо Божу сім'ю, Церкву. Щоб здійснити це, нам треба повернутися до віри і практики, яких чекає Бог від Церкви. Ми повинні повернутися до християнства Нового Завіту».

Ідеї реставрації, започатковані Стоуном, Кемпбеллами і О'Келлі, починають широко розповсюджуватися з початком XIX століття і вже до середини його реставраційний рух став одним з найчисельнішим серед релігійних спільнот США.

На тлі цього руху починають виникати нові християнські деномінації, які, кожна по-своєму, своєрідно починають втілювати висунуті реставраційні ідеї, а саме: «Християнська Церква» (чи «Учні Христа»), «Незалежні Християнські Церкви» (чи «Консервативні Християнські Церкви»), «Церква Христа» та багато інших.

Церква Христа - втілення ідеї реставрації. Церква Христа була логічним продовженням і втіленням реставраційного процесу. «Члени Церков Христа являють собою спільність людей відродженого духу, що палко бажає відновлення в наші дні первісної Церкви, заповіданої нам Новим Завітом» (Барнетт Д.Р. Церква Христа. –Lubbock, 1979). Але, незважаючи на те, що Церква Христа «виступає за релігійну єдність, що ґрунтується на Біблії», вона в цей час сама далеко не є єдиною релігійною організацією, а швидше складається з великої кількості християнських Церков, що подекуди мають спільність лише в назві. Таким чином, *під назвою «Церква Христа» виступають розрізнені доктринально християнські конфесії, які, власне, мають одні корені, бо беруть початок від реставраційного руху, але подекуди не визнають одна одну*. Так, у світі налічується багато «Церков

Христа», які мають у тій чи іншій мірі характерні лише для них і відмінні одна від одної ознаки. Церква Христа швидше уподібнюється не Церкві в звичайному розумінні цього слова, а широкій сітці незалежних одна від одної неохристиянських організацій, що мають спільність (а часом і не мають спільності взагалі) лише за окремими поглядами. Т.Лоуренс в книзі «Яка церква істинна?» (К.,1994) зазначає, що до розколу в реставраційному рухові призвели дві події. «У 1849 році було організовано перше місіонерське товариство, через що й виникли розходження. Між 1851 і 1860 роками в Мідвеї (штат Кентуккі) в богослужіння була введена інструментальна музика. (До цього Церква використовувала у своїх богослужіннях тільки вокальну музику без інструментального супроводу.) Найбільш консервативні групи, що протидіяли місіонерському товариству й інструментальній музиці, були широко відомі як «Церкви Христа». Найбільш ліберальні церкви, які визнали місіонерське товариство і інструментальну музику, були відомі як «Християнські Церкви» (на півночі США більшість з них були ще відомі як «Церкви Христа»). Таким чином відбувся перший поділ, який за собою поніс і багато інших непорозумінь, зумовлених розбіжностями в питаннях доктрини.

Церква Христа в різноманітті її течій. Сьогодні можна виділити основні групи, що виступають під назвою «Церкви Христа»:

1. Церква Христа, яка не використовує інструментального супроводу під час богослужіння. Власне саме ця риса є її основною характерною ознакою в порівнянні з іншими Церквами Христа.
2. Церква Христа, характерною рисою якої є проголошення ідеї використання під час богослужіння разом зі співом інструментальної музики. Її неофіційно ще називають «Інструментальною».
3. Церква Христа, яка відома ще під назвою «Бостонський рух». Вона характеризується здебільшого своєю місіонерською діяльністю серед студентів і викладачів вищих навчальних закладів, маючи ще неофіційну назву «Молодіжна».
4. Церква Христа (яку неофіційно ще називають «Ліберальна»), що характеризується, порівнюючи з іншими Церквами Христа, своїми вільними (ліберальними) поглядами як на вчення Нового Завіту, так і на церковне життя взагалі.

Спільним і найголовнішим положенням для них є проповідування у світі Євангелія Ісуса Христа. «Наша діяльність подібна до місії Спасителя – знайти та спасти те, що загинуло. Для того, щоб здійснити це, Церква Христа бере участь у трьох видах діяльності: проповідь Євангелії Ісуса Христа загубленим людям; навчання християн Біблії з тим, щоб зміцнити їх і Церкву; добродійність для нужденних» (Кемпбелл Р. Що є Церква Христова.- К., 1994). Вони вірятьу богонатхненність Біблії і вважають її єдиною спрямовуючою силою як для Церкви, так і для особистого життя кожного окремого члена Церкви. Р.Кемпбелл, один з лідерів появи Церкви в Україні,

пише в одному з проспектів Церкви: «Церква Христова не приймає вчення людини, включаючи написані людьми віровчення, і не визнає традиції людей, як авторитет. Ми дотримуємося вчення лише Біблії. Біблія – слово Боже, його істина. Тільки вона може зробити людину вільною. Нашим віровченням є Біблія, вона – єдиний авторитет для нашої віри. Ми говоримо те, що говорить Біблія. Ми не навчаємо тому, чому не вчить Біблія».

Проповідники Церкви Христа не надто акцентують увагу на іменах провідників реставраційного руху, від діяльності яких бере свій початок ця конфесія. *Вони проголошують, що Церква Христа започаткована не окремими людьми і не в XIX столітті в США, а створена безпосередньо самим Господом Ісусом Христом через апостолів в Єрусалимі 33 року I ст. н.е.* (Дехто вживає 30 рік замість 33, обґрунтовуючи це тим, що «монах Діонісій Екзігус, який закладав основу календаря, допустив зміну в даті народження Христа з математичною похибкою в 4 роки» (Уолдрон Д.Ю. Вступ до віри. – К.,1994) «Фактично Церква Христа існує майже дві тисячі років. Церква, яка є Царством Христа на цій Землі, була заснована в 30 р., в день стародавнього іудейського свята – П'ятидесятниці, через п'ятдесят днів після Воскресіння Ісуса і через десять днів після його повернення в небеса. Цей факт записаний в другому розділі книги Дій» (Кемпбелл Р. Що є Церква Христова. – К.,1994). «В Новому Завіті не було деномінацій, сект, які існують нині. Ісус бажав, щоб усі віруючі були об'єднані однією Церквою. Церква Христа – не секта. Секти з'явилися на багато років пізніше після виникнення Церкви Христа. Церква Христа, до якої ви тепер належите, це є група християн, яка намагається жити, працювати і поклонятися, як те визначає Новий Завіт» (Методичне керівництво «Правильний початок»).

В одному з навчальних посібників Церкви зазначається: «Церква не являє собою деномінацію. Це - не секта чи партія в християнстві. Христос обіцяв побудувати Церкву (Мт. 16:18), а не велику кількість різних церков, які служили б підставою для поділу його послідовників на ворожі групи. Сучасний поділ віруючих – результат невдачі, нездатності слідувати слову Божому. Поділ на деномінації був визнаний як «сором християнства». Бажанням Христа було, щоб всі віруючі в нього об'єднались у його єдиному Тілі – Церкві. Христос неподільний. Ідеальне положення – «щоб не було поміж вами поділення, але щоб були ви поєднані в однім розумінні та в думці одній» (1 Кор. 1:10).

Так. Єдність у вірі і житті серед дітей Божих – це суттєво. Але ця єдність не може бути досягнута шляхом компромісу з істиною. Оскільки Христос вимагає єдності, а деномінаціоналізм руйнує цю єдність, то мусить бути віднайдена альтернатива деномінаціоналізму. Єдина прийнятна альтернатива – це Церква, яку обіцяв Христос, викупив своєю кров'ю і яку скеровує своїм богонатхненним словом! Звідси випливає, що Церква, яка описана в Новому Завіті, не може бути деномінацією. Навпаки, вона – єдине Тіло Христа, що складається зі всіх, хто перебуває в Христі».

Таким чином, *стрижневим положенням Церкви Христа є проголошення ідеї однієї істинної Церкви, що належить Христові*. Члени Церкви вірять, що їхня Церква була створена в першому столітті і саме про неї йдеться мова в Новому Завіті. Інших істинних Церков поруч з Церквою Христа бути не може, бо ж містичне тіло у Христа одне (Еф. 4:3,4; 1 Кор. 12:20). «Ми не розглядаємо себе в якості типової конфесії, як, наприклад, католики, протестанти, православні чи представники юдейського віросповідання; ми - лише члени тієї самої первісної Церкви, засновником якої був Ісус і в ім'я якої він і був розіп'ятий. Ось чому (і це зовсім не випадково) наша Церква й носить його ім'я. Власне поєднання слів «Церква Христа» використовується зовсім не для того, щоб вказувати на конфесійну належність, а швидше як описова назва, що підкреслює те, що дана Церква належить Христу» (Барнетт Д.Р. Церква Христа. - Lubbock, 1979). «Церква Христа не є якоюсь деномінацією. Ми не пов'язані з Католицькою Церквою, мормонами, деномінаціями, що вийшли з протестантської реформації, та іншими релігійними групами. Ми не є частиною якоїсь деномінації, ми належимо тільки Богові. Ми - просто християни, яких Бог призначив бути його послідовниками. Ми наслідуємо зразок Церкви, про яку говориться в Новому Завіті Ісуса з тим, щоб бути такою ж неденомінаційною Церквою, якою була Церква, яку заснував Син Божий в першому столітті» (Кемпбелл Р. Що є Церква Христова. – К.,1994).

Послідовники Церкви Христа вірять, що єдиний шлях до досягнення церковної єдності лежить в поверненні до біблійного вчення. Вони не згодні йти на компроміс з іншими деномінаціями, бо ж вважають що «компроміс не приносить єдності».

Усі Церкви Христа відрізняються від інших християнських церков своїм розумінням, як вони називають, «Божого плану спасіння». Церква Христа вчить, що *людина одержить спасіння, коли виконає наступні умови:*

1. Людина мусить передусім почути істинно вірну Євангельську Вістку, яку проголошує тільки «Церква Христа».
2. Людина повинна повірити в те вчення, яке вона почула в «Церкві Христа» чи від члена цієї церкви.
3. Людина, на підставі цього, мусить визнати себе грішною і щиро покаятися перед Богом за свої гріхи.
4. Людина мусить визнати Ісуса Христа як свого Господа і власного Спасителя.
5. Зрештою, якщо перші п'ять положень були дотримані, треба отримати водне хрещення через повне занурення в воду.

Доктринальні основи і обрядова практика. На перший погляд, план спасіння, проголошений Церквою Христа, нічим не відрізняється від того, який проголошують усі протестантські Церкви. Але це не так. «Не все, що називається хрещенням у релігійному світі, є саме тим єдиним новозавітнім хрещенням» (Олбрайт О. Хрещення. - К.,1994). *Вчення про хрещення є одним з найголовніших.* Вони вчать, що тільки під час хрещення людина отримує

спасіння і прощення. «Згідно з волею Господа, всім, хто увірував і покаявся, необхідно охреститися, щоб отримати прощення гріхів. Дуже важливо, щоб люди виконували всі Божі заповіді. У світлі прикладу і вчення Христа важко зрозуміти, чому так багато релігійних діячів сьогодні принижують роль хрещення і намагаються переконати своїх слухачів, що не так вже воно й важливе. Деякі повністю ігнорують його. Хрещення – це пряма вказівка Божа» (Котем П. Біблійне хрещення. – К.,1994). «Церкви Христа користуються репутацією Церков, які надають особливого значення необхідності хрещення. Тим не менше, ми не розглядаємо хрещення як «церковний обряд», а лише як виконання заповіді Христа. Новий Завіт вчить, що *хрещення є основним актом, необхідним для спасіння* (Мк. 16:16; Дії 2:38, 22:16). Ми не практикуємо хрещення немовлят, тому що Новий Завіт говорить про те, що хрещення необхідне для грішників, котрі навертаються до Господа Бога з вірою і при цьому каються. Немовлята ж невинні і безгрішні. Вони не можуть каятися в ролі віруючих. Єдиною формою хрещення, яку ми практикуємо в Церквах Христа, є хрещення через коротке занурення під воду» (Барнетт Д.Р. Церква Христа. –Lubbock, 1979).

Усі «Церкви Христа» проголошують доктрину одного хрещення. Винятком буде лише «Бостонський рух», який практикує серед своїх членів також повторні хрещення члена Церкви, коли той після періоду невірності перед Церквою і Богом кається у своїх гріхах. Він є кандидатом для повторного хрещення.

Важливе місце в доктрині «Церкви Христа» посідає положення про сім'ю, шлюб, розлучення і повторний шлюб. У статті «Відносини в сім'ї» зазначається: «Шлюб і сім'я продиктовані Богом для щастя. Біблія дає життєво важливе спрямування для організації сім'ї і керівництва сім'єю. Шлюб мусить продовжуватися доти, доки члени подружжя живуть на землі. Пов'язавши себе шлюбом, двоє людей не мають іншого вибору, як тільки зробити свій шлюб щасливим. Не зробити ж всього можливого для того, щоб подружжя було щасливим, означає скоїти гріх проти Бога. Це також не залежить від того, чи обоє члени подружжя (чи навіть один з двох) є християнами». Церква Христа визнає шлюб святим і недоторканим. Вона виступає за моральну чистоту сім'ї і надає великого значення християнському вихованню дітей. «Необхідно вчити дітей поважати своїх батьків. *Переступом проти Бога буде непослух батькам;* а батьки, які не здатні зробити все можливе, аби навчити своїх дітей бути слухняними, не тільки завдають собі багато смутку, але й ставлять душі власних дітей перед небезпекою пекла».

Використовуючи текст Євангелії від Матвія (19:1-9), Церква вчить, що *в повторний шлюб людина може вступити тільки на підставі двох причин:* смерті одного з членів подружжя і на підставі подружньої невірності, що може бути виражене тільки через статевий акт. Одначе в Церкві визнають, що є інколи й інші труднощі в шлюбі. Уявімо, наприклад, що дружину жорстоко ображає чоловік. Чи треба вимагати, щоб вона залишалася з ним в

шлюбі? Апостол Павло дає вказівки в Першому посланні до коринтян (7:10-11), де, зокрема, ним розглядається такий випадок. Світ ставиться до розлучення як до прийнятного вибору, але люди, котрі знають Закон Божий, розуміють, що душі можуть бути загублені навіки внаслідок порушення цього Закону. Це підкреслює важливість наступного – ніколи не вступайте до сумнівного шлюбу» (Відносини в сім'ї).

Фактично Церква забороняє вступати до шлюбу своєму членові, який, будучи стороною невинною, має розлучення з хибного мотиву (тобто не з причини статевої невірності іншого члена подружжя). Церква вчить, що для дійсного її члена неприпустимо бути у зв'язках сумнівного шлюбу. Життя такого подружжя розглядається Церквою як постійна практика гріха, а саме – перелюбу.

Характерним для всіх Церков Христа є визнання всієї історії християнської Церкви як історії великого відступництва. Вони вважають, що *від часу перших століть* (тобто зі смертю останнього з апостолів і вірних провідників) *Церква Христа як така перестала існувати і її фактично не було у світі до часу Реставраційного руху*. Д.Ю.Уолдрон у своєму «Вступі до віри»(К., 1994) доводить це, даючи схематичну ілюстрацію цього процесу. Його схема ілюструє «відступництво, протестантську реформацію і, як він зазначає, необхідність заклику до людей відвернутися не тільки від загальної зневіри, але й від темряви деномінаціоналізму (поділення Церков на конфесії), а також звернутися до Царства Христа і Бога. Церква Христа – це Царство Боже на планеті Земля». «Я належу до Церкви, - говорить Г.Оуен, - яка має на меті повернення християнства до щирості ідей та ритуалів, задуманих Богом. Поки що ми намагаємось зрозуміти, чого бажає від нас Бог. Ми ретельно вивчаємо організацію Церкви Христа в першому столітті і намагаємось зробити так, щоб Церкви, де ми молимося і служимо Богові, мали таку ж саму розбудову, як і Церква, заснована ним в першому віці. Це буде данина поваги до нього» (Оуен Г. Христос Нового Завіту і Його Церква Нового Завіту. –К.,1992).

Каменем спотикання серед Церков Христа було і є питання інструментальної музики. Фактично ця християнська конфесія зараз розділена на два табори, серед яких перший вважає використання інструментальної музики в Церкві явищем прийнятним і гідним Писання; інший – навпаки, неприпустимим і навіть гріховним, оскільки воно не є узгодженим із Писанням. Перший і другий табори аргументують свої позиції з цього питання окремими положеннями Біблії. Музичне питання дійсно болюче й проблематичне для цієї конфесії, бо ж не раз призводило до конфліктних ситуацій як між членами Церкви, так й цілими громадами.

Організаційна структура Церкви Христа. *Спільними для всіх Церков Христа є наступні Положення*:

1. *Віра в Біблію* як в єдине керівництво і авторитет в духовному житті. Тому в усіх «Церквах Христа» на перше місце ставиться вивчення Біблії по окремих темах за допомогою спеціальних методичних

посібників. Члени Церкви вірять, що *Дух Святий говорить до людини не безпосередньо, а тільки через Біблію.*

2. *Віра в доктрину Церкви* як єдино правильне, відроджене вчення Христа в сучасному світі. Доктрина Церкви є святою і недоторканою. Збереження доктринальної чистоти є одним із першочергових обов'язків кожного члена Церкви.
3. *Повне невизнання інших християнських конфесій* (зокрема, протестантів, католиків, православних). Церкви Христа проголошують монополію на володіння істиною Божою у світі.
4. *Віра в Церкву Христа як в єдину істинну Церкву на світі*, бо ж лише її однієї головою є Ісус Христос.
5. *Віра в обов'язкове виконання обряду хрещення.*
6. *Віра в Триєдність Бога.*
7. *Віра в гріхопадіння Адама і Єви*, але *не визнавання ідеї наступності гріха*. Тому діти, згідно доктрини Церкви Христа, народжуються безгрішними (Єз. 18:20).
8. Член Церкви має *обов'язково відвідувати всі богослужбові заходи Церкви.* Невідвідування може бути пов'язане тільки з поважною причиною. У деяких громадах член Церкви, який не відвідав підряд декілька богослужінь, підлягає виключенню з Церкви.
9. *Обов'язкове щонедільне виконання обряду Причастя* – «Вечері Господньої». Вони вважають, що прісний хліб і вино (в деяких громадах використовується виноградний сік) не мають в момент причастя ніякого містичного змісту, а є лише символами тіла і крові Христа. Вони вважають, що Вечеря Господня заснована Христом лише тільки для спомину його смерті, але сам спомин повинен бути гідний християнина.
10. *Обов'язковим для члена церкви є щонедільний грошовий збір.* Обсяг свого грошового внеску визначається безпосередньо самим членом Церкви, водночас тримаючи на увазі тексти Євангелії від Луки («Давайте і дадуть вам. Бо якою ви мірою міряєте, такою відміряють і вам». 6:38) та Другого послання до коринтян апостола Павла («Нехай кожен дає, як серце йому призволяє, - не в смутку й не з примусу, бо Бог любить того, хто з радістю дає». 9:7).

Що стосується організаційної структури Церков Христа, то тут важко знайти одну якусь точку зору. Вище вже зазначилося, що Церкви Христа у своїй більшості не є доктринально єдиною спільнотою і мають помітні розходження з питання організації і церковного керівництва. Частина з них має структуру централізованого підпорядкування з широкою сіткою розгалужень на рівні і підрівні, що починаються з лідера (чи групи лідерів), що очолює керівний центральний орган у світі, і доходить до лідера (чи групи лідерів) місцевої громади. Серед Церков Христа є й такі, які взагалі не мають централізованої системи підпорядкування й керівництва. Вони, власне, складаються з спільноти самокерованих на місцевому рівні громад.

Тут важко визначити конкретно, які саме Церкви є централізованими і нецентралізованими за своєю структурою, тому що, наприклад, *Інструментальна* може бути як централізованою, так і ні. Так звана *Ліберальна* подекуди може складатися з окремих самокерованих громад, але відома також *«Церква Христа - Ліберальна»* з чіткою організаційною структурою і центральним органом начолі, якому підпорядковуються всі громади місцевих, регіональних і національних рівнів, на чолі яких стоять призначені пресвітери (єпископи).

Власне, лише *«Бостонський рух»* має чітку систему (ієрархію), яка починається не просто на місцевому рівні з єпископа, але навіть на місцевому рівні єпископу підпорядковані окремі групи членів громади, що складаються з чотирьох осіб (вся місцева громада поділена на такі маленькі групи), начолі яких стоїть призначений лідер. Декілька «*четвірок»* об'єднані в так звану «*зону*», керує якою також призначений лідер. Зрештою всі «зони» підпорядковуються лідеру місцевої (міської) церкви. Всі ці групи підлеглі вже вищому лідеру. Зрештою вся система веде головного лідера Церкви у світі.

Церква Христа, яка не практикує інструментальної музики в церкві, здебільшого складається з поодиноких самокерованих громад, які лише співпрацюють між собою, не підпорядковуючись одна одній. Ось як ця позиція розглядається в ряді публікацій цієї групи. «Церкви Христа не мають нічого спільного з організаційними путами сучасної бюрократії. Так, наприклад, Церкви Христа не обтяжені вищестоящими керівними органами – ні районними, ні регіональними, ні національними – у них немає «земної штаб-квартири» чи іншого керівного центру. Кожна конгрегація є автономною, тобто самокерованою, а разом з тим і незалежною від інших громад. Єдиний зв'язок, що об'єднує конгрегації між собою – це загальна вірність у слідуванні заповітам Біблії і Христа. Церкви Христа не влаштовують ні щорічних з'їздів, ні конференцій; вони не володіють офіційним органом друку. Водночас, незалежні конгрегації співпрацюють в таких справах, як утримування дитячих будинків і будинків для літніх людей, беруть участь у спільній місіонерській діяльності. Кожна конгрегація керується за місцем реєстрації, на підставі плюралізму старійшин, вибраних членами громади. Біблія говорить, що Ісус – голова Церкви. Оскільки Ісус є нашим головою і сидить праворуч Отця в небесах, то й штаб-квартира Церкви Христової – в небі». *Всі керівні органи Церков Христа, що мають централізовану організаційну структуру, знаходяться в США.*

Церква Христа в Україні. Зважаючи на те, що Церкви Христа виникли в США, то й місіонерська робота цієї конфесії у світі пов'язана в основному з роботою американських проповідників і місіонерів, діяльність яких в Україні започатковується з 1991-1992 років. Саме в ці роки *спочатку організовуються групи з вивчення Біблії*, керівниками яких стають ті ж американські місіонери. Пропонуючи людям прослухати курс лекцій з вивчення Біблія, разом з тим вони проголошували ідеї реставраційного руху

– відродження християнства перших століть. Реставраційні ідеї знаходили своїх прихильників і в нашому суспільстві. І *через короткий час ці групи переростали в новостворені громади Церков Христа.* Начолі цих громад ставали ті ж американські проповідники і місіонери, але вже тепер у ролі лідерів церковних громад. «Вірю у великі «скарби», які належить «видобути» Церкві Христа в Києві», - заявив у той час один з лідерів Церкви в Україні. Першочерговим завданням цих громад, разом з проголошенням Євангелії і реставраційних ідей, було самоствердження в суспільстві і стремління досягнути якомога більшої кількості людей у своїх громадах. Ось як говорив американський проповідник Д.Ю.Уолдрон до членів Церкви Христа в Києві: «Ми тішилися, що минулої неділі у нас на богослужінні було 128 осіб. Це – прекрасно. Ми приносимо хвалу нашому Небесному Отцю за це. Інколи, коли ми наголошуємо на необхідності збільшити кількість відвідувачів, дехто говорить, що ми бажаємо великого числа людей тільки заради цієї кількості. Але наше бажання - не тільки заохотити людей прийти великою кількістю, а й навчити їх Євангелії, щоб вони могли бути спасенними. Вкрай необхідно, щоб кожен з нас приходив і приводив друга чи рідного, щоб вони вивчали слово Ісуса. Давайте працювати разом, щоб наше відвідування сягало 150 осіб на початок листопаду» (Уривок зі щонедільного листа до членів громади від 20 жовтня 1992 р.).

Громади Церков Христа в Україні зараз існують в багатьох наших містах. У великих містах таких громад є декілька і відносяться вони до різних течій цієї конфесії. Ситуація, яка існує в США серед Церков Христа, що пов'язана з доктринальними непорозуміннями, американськими проповідниками була привнесена і в Україну. Більшість громад *не виявляють особливого бажання співпрацювати разом і проявляють стриману нетерпимість по відношенню одна до одної.* І хоча здебільшого громади Церков Христа в Україні є самокерованими, але *керівні посади* в громадах в основному, за незначним винятком, *належать іноземним проповідникам і місіонерам*, які чітко стежать за точністю дотримання і викладання церковної доктрини. Церкви Христа разом з проповідуванням власних доктрин займаються і добродійницькою діяльність, надаючи фінансову і гуманітарну допомогу різним громадським і державним установам, зокрема дитячим будинкам, лікарням, поліклінікам тощо.

Церква Христа є релігійною організацією неохристиянського типу. Вона обстоює принципи універсалізму, етнічного нігілізму, нейтралітету до держави, обґрунтовуючи це відповідними місцями з Нового Завіту. Так, один з керівників громади в Києві колись виголосив наступне: «Сьогодні ми мусимо бути обережними щодо традицій і передань людських (у тому числі й до етнокультурних традицій і звичаїв), до їх дотримання лише тільки тому, що так йшлося завжди. Нам необхідно триматися істинних традицій, котрі прийшли від Бога» (З листа до членів церкви від 19 квітня 1993 р.).

Нині Церква Христа на релігійній карті України, як, до речі, і у світі, практично не надто помітна. *Доктринально вона не розвивається, а за*

кількістю своїх членів є нечисельною. Д.Р.Барнетт зазначає, що у світі нараховується близько 20 тисяч громад, що називають себе «Церквами Христа» з загальною кількістю прихожан приблизно 2,5 - 3 млн. «Існують, - як зазначає він, - як невеликі громади, що складаються всього з декількох прихожан, так і великі громади, що налічують тисячі членів. В США, наприклад, Церкви Христа існують практично в кожному штаті. Вони є в 109 країнах світу». (Барнет Дж. Церква Христова. – Lubbock, 1979). Певна подібність її віровчення до класичних протестантських Церков (до баптистів, методистів), з одного боку, а з іншого – відсутність центральних органів керівництва, кваліфікованих служителів, сталої фінансової підтримки і головне – обстоювання центральної віроповчальної тези про Церкву Христа як єдине істинну Церкву, а відтак і невизнання, заперечення всіх інших існуючих християнських конфесій, унеможливлює її співіснування у поліконфесійному християнському просторі. Це зумовлює *постійний відтік членів до інших протестантських і неохристиянських громад,* здебільшого до баптистів, п'ятидесятників та харизматів.

2. ЦЕРКВА ХРИСТА

Історія руху Церкви Христової в нашій країні нараховує лише 18 років, але ця конфесія вже стала помітним явищем на її теренах. Реєстрація її громад у нас розпочалася ще за радянських часів у 1990 р. Нині їх 110, а релігійних організацій Церкви - 118. Окрім двох управлінських центрів, вона має ще три місії і три навчальні заклади, де навчається понад 130 слухачів. Працює 70 недільних шкіл, друкується три періодичні видання. Релігійні спільноти Церкви Христа займають незначну частку в загальній кількості всіх релігійних організацій України, яких на початок 2008 р. було понад 34,5 тисяч. Це - невелика конфесія, але вже зараз в Україні релігійних громад Церкви Христової більше, ніж в будь-якій іншій країні Європи. Так, в Росії їх 16, а в Білорусі – лише 6. Якщо звернути увагу на регіональність у поширенні Церкви Христової в Україні, то побачимо, що 61 її громада (із 110), 2 духовні центри, 3 Біблійних інститути із 110 слухачами, 55 недільних шкіл (із всіх 70) і три місії зосереджені тільки в одній Донецькій області, з них 50% інституцій - в м. Донецьку. Відтак на Донеччині майже кожна 20-та, а в м. Донецьку – вже кожна 7-ма релігійна громада є громадою Церкви Христової. Активно освоює Церква релігійний простір Дніпропетровської (10 громад) та Полтавської (9) областей, місто Київ (11).

Історія виникнення Церкви Христової. *Історія цієї конфесії розпочинається у Сполучених Штатах Америки і сягає початку XIX ст.* Американська революція і її конституційні наслідки остаточно закріпили в цій країні релігійний плюралізм. У країні не існувало привілейованих релігійних течій, що відкривало перед багатьма християнськими церквами нові перспективи. Наприкінці XVIII століття лише 10 % населення

Сполучених Штатів були членами тієї чи іншої Церкви. Більшість з тих, хто входив у 90 % і залишався поза членством, також були віруючими або регулярно відвідували якусь Церкву. Саме з цими людьми й працювали представники різних християнських рухів на початку XIX ст. Це був період духовних пошуків і відродження інтересу до релігії. У різних куточках країни вивчення Біблії спонукало багатьох віруючих шукати істину на шляхах повернення християнства до простих апостольських часів. Представники різних конфесій почали проповідувати ідею знаходження просто в християнстві без належності до будь-якої його деномінації. Особливо бурхливим цей рух був на фермерському кордоні, який поступово просувався на Захід. Більшість людей на цьому кордоні були демократами джефферсонівського або джексонівського типу, який зорієнтовано до внутрішнього порядку й місцевого управління. Вони вірили у рівність людей і в те, що людина спроможна зрозуміти свою особисту ситуацію і сама прийняти відповідне рішення. Саме ці люди стали тим ґрунтом, на якому й виник рух Реставрації в Сполучених Штатах.

Реставраціоністи почали закликати до реставрації новозавітного християнства (це і дало назву цьому руху), мріючи на цій основі об’єднати всіх християн і зрештою ліквідувати існуючі деномінаційні тенденції.

З початком руху Реставрації під керівництвом Б.У.Стоуна (1772-1844) і Кемпбеллів [Томаса (1763-1854) і його сина Олександра (1788-1866)], ці ідеї отримали масову підтримку й швидко поширилися серед віруючих різних конфесій, особливо серед пресвітеріан, баптистів і методистів. Стоун і Кемпбелли закликали повернутися до початкової простоти новозавітної церкви, знищити всі деномінаційні поділи і вважати себе просто християнами. Вони виступили за автономію кожної громади (конгрегації), хрещення через повне занурення, а земну церковну організацію бачили начолі із старійшинами і дияконами. До середини XIX ст. цей рух став шостою за чисельністю релігійною спільнотою у США.

Церковна організація Церкви Христової остаточно сформувалась у 1832 р. внаслідок об’єднання двох релігійних реставраційних груп. Перша група була сформована у 1804 р. в штаті Кентуккі колишнім пресвітеріанським священиком Бартоном Уорреном Стоуном. Його прибічники почали називати себе просто „християнами”, а свої конгрегації – Християнськими Церквами. Інша група була створена у 1809 р. (цей рік іноді вважають початком відродженої Церкви Христової) у штаті Пенсильванія також колишніми пресвітеріанськими священиками з Шотландії Томасом Кемпбеллом та його сином Олександром. На світогляд Кемпбеллів великий вплив мав рух глоситів Шотландії (XVIII ст.), прибічники якого звинувачували пресвітеріанську церкву у тому, що вона відійшла від Святого Письма. Т. Кемпбелл прибув до Америки у 1807 р. і почав проповідувати свої погляди серед баптистів. Його послідовники називали себе „учнями Христа”, а свої громади – Церквами Христовими. У 1813-1830 роках вони входили до складу Баптистських асоціацій.

До реставраційного руху приєдналася частина пресвітеріан, методистів і баптистів. Головною метою руху було об'єднання християн на основі повернення до часів Нового Завіту. Назва руху (Церква Христова) є також поверненням до тих часів: „Усі Церкви Христові вас вітають" (Рим. 16:16). Одним із основних принципів Реставрації Т. Кемпбелл сформулював так: „Де Святе Письмо промовляє – ми говоримо, де Святе Письмо мовчить – ми мовчимо". А тим, хто починав називати членів Церкви Христової „кемпбеллітами", О. Кемпбелл відповідав: „Я не збираюсь поповнювати список нових сект. У таку гру занадто довго грали. Я прикладаю зусилля до того, щоб сектантству було покладено край, щоб усі християни різних напрямків об'єдналися на одному фундаменті, на якому була створена Апостольська церква".

Церква Христова з самого початку базується на вірі в Трійцю, хрещення через повне занурення по вірі. В ній визнають причастя хлібом і виноградним соком щотижня у неділю і незалежність кожної конгрегації (громади)

До реставраційного руху приєдналася частина пресвітеріан, методистів і баптистів. Головною метою руху було об'єднання християн на основі повернення до часів Нового Завіту. Назва руху (Церква Христова) є також поверненням до тих часів: „Усі Церкви Христові вас вітають" (Рим. 16:1). Одним із основних принципів Реставрації Т. Кемпбелл сформулював так: „Де Святе Письмо промовляє – ми говоримо, де Святе Письмо мовчить – ми мовчимо". А тим, хто починав називати членів Церкви Христової „кемпбеллітами", О. Кемпбелл відповідав: „Я не збираюсь поповнювати список нових сект. У таку гру занадто довго грали. Я прикладаю зусилля до того, щоб сектантству було покладено край, щоб усі християни різних напрямків об'єдналися на одному фундаменті, на якому була створена Апостольська церква".

Церква Христова з самого початку базується на вірі в Трійцю, хрещення через повне занурення по вірі. В ній визнають щотижневе причастя хлібом і виноградним соком у неділю і незалежність кожної конгрегації (громади).

Історія Церкви Христової у США. *У цій країні вона пережила два великих розколи,* які призвели до виникнення трьох самостійних реставраційних рухів: „Учні Христові", „Церква Христова" та „Християнські церкви і церкви Христа".

Перший розкол розпочався приблизно у 1870 р. і завершився у 1906 р. Суперечка відбулася з питання про можливість використання музичних інструментів під час молитовних зібрань, а також стосовно правомірності створення надгромадських організацій (у середині XIX ст. „Учні Христові" створили національні організації для розвитку мережі національних шкіл і для місіонерської роботи). Найбільш послідовна частина реставраційного руху виступила категорично проти використання інструментальної музики і створення національних організацій. Вони виступили також проти

присвоєння певним церковним служителям пасторських повноважень, посилаючись на те, що новозавітні християнські громади керувались старійшинами, які, при необхідності, виконували функції священнослужителів. Саме вони й зберегли за собою назву Церква Христова. Прибічників цієї частини Реставрації не торкнулися віяння ліберальної теології та екуменізму.

Другий розкол „Учні Христа" пережили у 1935 році, але офіційно „Християнські церкви і церкви Христа" як самостійний рух виділяються у церковних статистичних матеріалах тільки з 1968 року. Основними причинами цього розколу були ліберальні нововведення й екуменічні тенденції в „Учнів Христа". Консервативна група, яка створила новий рух, виступила також проти членства у конгрегаціях дорослих, які не були хрещені шляхом занурення. В організаційному плані кожна конгрегація "Християнських церков і церков Христа" має повну автономію.

Кількість „Учнів Христа"(разом з дітьми) складає понад 1,8 млн. членів. Більшість з них зосереджена в США (біля 1 млн.). За межами США представників цього руху найбільше в Конго, Малаві, Пуерто-Ріко, Ямайці і Великій Британії.

Загальна кількість послідовників "Християнських церков і церков Христових" – понад 1,7 млн. членів, 1,2 млн. з яких мешкає у США. За межами США більшість з них проживає в Індії, Республіці Корея, Австралії, Зімбабве, Малаві, ПАР.

Церква Христова як реставраційний рух. *Найзначнішим реставраційним рухом залишається Церква Христова, яка зберігає вірність ідеалам Нового Завіту, що були відроджені Б. Стоуном, Т. Кемпбеллом, О. Кемпбеллом та В. Скоттом.* Конгрегації Церкви Христової, маючи повну згоду з основних положень вчення, фактично розділені на декілька груп, серед яких найбільш впливовою і домінуючою в США є головна течія, до якої належить 75 % громад і 87 % віруючих. Громади, які представляють нецентральну позицію, розділяють традиційно на *4 дружні групи:*

1. *Громади так званого "загального служіння*", тобто ті, хто відмовився від постійних проповідників з тим, щоб виступати з проповіддю мав можливість кожний дорослий віруючий.
2. *Ті, хто не визнає недільні школи як установи, що невідомі Святому Письму (так звані "не-класні групи").* Їх - біля 1100 громад в США у 28 штатах, 1,7 % від всіх членів Церкви Христової.
3. *Ті, хто вважає, що для причастя треба використовувати одну чашу*, а не індивідуальні. Це - так звані "одночашники".
4. *Тих, хто виступає проти створення будь-яких спільних для декількох конгрегацій установ* і навіть розробки спільних проектів (так звані "не-інституційні") – 2055 громад у 48 штатах.

Незважаючи на відмову створювати спеціальні місіонерські товариства, члени Церкви Христової ведуть досить *активну місіонерську діяльність.* У світі нараховується приблизно 3 млн. прибічників Церкви

Христової. З них 1,7 млн. – у США, насамперед у південних штатах (так званий "Біблійний пояс") – у Техасі, Теннессі, Алабамі тощо. Велика кількість послідовників Церкви Христової у Нігерії, на Філіппінах, у ПАР, Малаві, Замбії, Зімбабве, Канаді тощо. Представники цієї церкви є в 130 країнах світу.

Сучасна мережа (на 2003 р.) *Церкви Христової у Сполучених Штатах* представлена 13 198 конгрегаціями (громадами), в яких 1 276 533 члени, а разом з дітьми та симпатиками – 1 656 575 осіб. До основної течії належить 9924 конгрегації (громади), в яких 1 113 183 члени, а разом з дітьми та симпатиками – 1 444 952 члени.

Всі ці дружні громади Церкви Христової в США абсолютно незалежні одна від одної і не мають над собою жодної організаційної інституції.

Ця Церква, яка має майже 200-річну історію в США, відноситься до найбільш спокійних і виважених християнських рухів цієї багатоконфесійної плюралістичної країни. Зосереджується вона у так званому "Біблійному поясі" півдня Сполучених штатів (майже 80 % усіх членів, а в двох штатах – Техасі та Теннессі – 1/3 всіх громад і майже 40 % всіх членів).

Аналіз показує, що феномен досить легкого входження цієї християнської течії в український ментальний ґрунт саме на сході країни – на Донеччині. Те, що жодна інша нова конфесія на Донецькій землі таких успіхів в своєму поширенні не має, пояснюється класично: з одного боку, вчення й організація структури цієї Церкви в чомусь співпадає з нашим етноментальним тілом, а з другого в чомусь його доповнює і розвиває.

Як було вже сказано, ця Церква є досить впливовим чинником стабільності саме Півдня США, його "Біблійного поясу", де була сформульована своєрідна тріада національної ідеї: Бог, сім'я, спорт, тобто Духовність нації; сім'я як душа нації; фізичне виховання та здоровий спосіб життя як тіло нації. Ця Церква репрезентує через себе саме ці цінності у повсякденному житті.

Біблія – основа віровчення Церкви Христової. *Вчення Церкви Христової базується виняткова на Біблії* і, насамперед, на Новому Завіті. Назва „Церква Христова" (Рим. 16:16) не вживається як окреслення віросповідного об'єднання, а як описовий термін, що пояснює приналежність Церкви Христові. Тобто представники Церкви не вважають себе деномінацією і не відносять себе до протестантів чи інших християнських напрямків, а вважають що вони є просто християнами.

Особливими рисами Церкви Христової є:

1. Християнином людина стає тоді, коли повірить в Ісуса, пройде через покаяння, визнавши Ісуса Сином Божим, і прийме хрещення через повне занурення у воду для прощення гріхів.
2. Зразок богослужіння Церкви Христової: богослужіння проходить щонеділі і складається з акапельного співу (без використання музичних інструментів), Вечері Господньої, молитви, проповіді та пожертвувань.

3. Організація: кожна громада автономна і незалежна, ієрархічного управління над громадою не існує. Новий Завіт дає право кожній громаді мати старійшин, якщо в ній є чоловіки з певними якостями, про які йде мова в посланнях апостола Павла до Тимофія і Тіта.
4. Праця на прославу Бога містить допомогу нужденним, євангелізацію світу, морально чисте життя, розвиток християнських відносин, любов до ближнього (навіть до ворогів).

Все це базується на Біблії, бо Біблія – основа єдності християн. Через те, що Богом була дана Христові «будь-яка влада» (Мт. 28:18), а також через те, що в наші дні Бог промовляє через Наступника (Євр. 1:1-2), Церква Христова вчить, що тільки Христос має владу пояснювати, чим є Церква і якої науки ми повинні навчати.

Враховуючи те, що тільки Новий Завіт ясно викладає Христові повчання учням Його, то лише ця одна Книга повинна бути основою всіх релігійних проповідей і церковної діяльності. Це положення є фундаментальним для членів громад Церкви Христової, які вірять, що навчання Нового Завіту без будь-яких змін - це єдиний шлях, по якому повинні йти чоловіки й жінки аби стати християнами.

Основою віри також є те, що релігійний поділ розглядається як зло. Ісус молився за єдність (Ів. 1), а пізніше апостол Павло благав тих, що розділилися, поєднатися у Христі (1 Кор. 1).

У кожній громаді наявне самоуправління. *Громади Церкви Христової не обплутані організаційною мережею, якою характеризуються інші сучасні християнські конфесії. Вони не мають керівних органів - ні місцевих, ні регіональних, ні національних, ні міжнародних. У них відсутня будь-яка штаб-квартира на Землі, немає організації як витвору людського розуму. Кожна громада автономна (самоуправна) і не залежна від інших подібних громад. Тільки спільна вірність Христові та Біблії є основою тих уз, які пов'язують ці громади між собою.*

Громади Церкви Христової не скликають з'їздів та щорічних конференцій. Вони співпрацюють тільки у справі утримування дитячих будинків та осель для людей похилого віку, спільно сприяють місійній праці і т.п. Проте участь громад у таких спільних заходах винятково добровільною і жодна особа чи група осіб не може диктувати внутрішню політику для громад або приймати рішення за них.

Кожна громада керує своїми справами на місцевому рівні через вибрану нею групу старших членів. Це є люди, які своїми якостями повинні відповідати специфічним вимогам, що сформульовані в Першому посланні до Тимофія (глава 3), а також у посланні до Тита (глава 1). Кожна громада має також своїх дияконів, які повинні володіти біблійними кваліфікаціями, визначеними у посланні до Тимофія.

Моменти поклоніння. *Релігійне поклоніння у громадах Церкви Христової акцентує основну увагу на тих п'яти моментах, які були в Церкві християн першого століття. Церква вірить, що ця схема дуже важлива.*

Ісус сказав : «Бог є Дух, і ті, що Йому вклоняються, повинні в дусі та в правді вклонятись» (Ів. 4:24). Відтак: 1. Поклоніння повинне бути скероване до визначеного об'єкту – до Бога. 2. Воно повинне виконуватися в доброму дусі. 3. Воно повинне бути у згоді із правдою. Поклонятися Богові у згоді із правдою означає поклонятися Йому згідно із Його Словом, бо Його Слово – то правда (Ів. 7:17). Церква не повинна відкидати жодного моменту, який віднаходимо в Його Слові, але й не може додавати жодного моменту, якого немає в Його Слові.

У справах релігії віруючі повинні керуватися тільки вірою (2 Кор. 5:7). Оскільки віра приходить від слухання Слова Божого (Рим. 10:17), то будь-яка річ, що не дозволена Біблією, не може робитися в добрій вірі, "а що не від віри, те є гріх» (Рим. 14:23).

Ці *п'ять моментів релігійного поклоніння* у Церкві першого століття були такі: спів, молитва, проповідь, складання дарів і споживання Вечері Господньої.

Спів без акомпанементу. Один із моментів, на який люди найчастіше звертають увагу, це те, що в громадах Церкви Христової співають без супроводу музичних інструментів. Спів *a capella* - без акомпанементу - це єдина музика в богослужіннях Церкви.

Причина цього пояснюється просто: Церква намагається поклонятися Богові згідно з положеннями Нового Завіту, а він залишає музичні інструменти без уваги. Відтак і Церква вірить, що правильно і безпечно буде залишити їх і собі без уваги.

Щотижнева Вечеря Господня. Це є ще один момент, який вказує на різницю між Церквою Христовою та іншими релігійними течіями. Цю традиційну вечерю Ісус започаткував у той самий вечір, коли Його зрадили (Мф. 26:26-28). Цього звичаю дотримуються християни в пам'ять про смерть Господа (1 Кор. 11:24-25). Обов'язкові складники вечері – прісний хліб і плоди виноградної лози – символізують плоть і кров Ісуса (1 Кор. 10:16).

Церква Христова не подібна до багатьох інших тим, що тут віруючі споживають Вечерю Христову першого дня *щотижня.* Що ж до практики богослужінь у першому столітті, то в Новому Завіті сказано: "А дня першого в тижні... учні зібралися на ламання хліба...» (Дії 20:7).

Дехто звертає увагу на те, що в тексті не пишеться виразно про *кожний* перший день тижня. Але ж в Біблії ніде не приписується євреям шанувати *кожну*_суботу. Заповідь ця гласить просто: "Пам'ятай день суботній, щоб святити його» (Вих. 20:8). Євреї це зрозуміли як *кожен* день суботній. Тому "день перший в тижні» значить у *кожному* тижні.

Членство у Церкві. Церква Христова не виробила ніякої спеціальної форми, якої треба точно дотримуватися, щоб заслужити затвердження у членстві. Але ж Новий Завіт дає уявлення, які стадії проходили люди тих часів, щоб стати християнами. Як тільки людина ставала християнином, вона автоматично ставала і членом Церкви.

Те саме можна сказати про Церкву Христову в наші дні. Немає якогось зведення правил чи церемоній, які були б обов'язковими для вступу в церковне братство. Коли людина стає християнином, вона водночас стає і членом Церкви. Жодних дальших кроків не потрібно для того, щоб заслужити собі це членство.

У перші дні існування Церкви спасалися ті, які каялися й приймали хрещення (Дії 2:47). Як сказано в цьому вірші (Дії 2:47), сам Господь додавав до Церкви тих, що спасалися. Отже, намагаючись триматися цього взірця, у Церкві Христовій ані голосують за нових членів, ані примушують їх проходити якийсь обов'язковий курс навчання. Церква не має права вимагати від них нічого іншого, крім слухняної покори Спасителеві.

Важливість хрещення. Церква Христова характерна тим, що вона надає великого значення хрещенню. Проте Церква не розглядає хрещення як "церковний припис», а лише як повеління самого Христа. Новий Завіт вчить, що хрещення - це акт, який необхідний для спасіння (Мк. 16:16; Дії 2:38; Дії 22:16).

Хрещення, згідно з Новим Завітом, існує тільки для грішників, які звертаються до Господа з вірою і покаянням. Дитина не має гріха, щоб каятися, а тому не може називатися віруючою. Єдина форма хрещення, якої дотримуються в Церкві Христовій – це занурення у воду. Грецьке слово, від якого походить дієслово "хрестити", означає "заглиблюватися, занурювати, затоплювати, поринати". А Святе Писання завжди згадує про хрещення як про поховання (Дії 8:35-39; Рим. 6:3-4; Кол. 2:12).

Церква Христова в Україні.. *В Україні ця Церква є історично надто новим явищем.* Ми майже не маємо відомостей стосовно діяльності Церкви в нашій країні у дореволюційний період та часи між революцією і Другою світовою війною. Але є свідчення щодо контактів діячів українсько-російського євангельсько-баптистського братства з представниками Американської Церкви Христової і навіть дискусій стосовно теологічних та організаційних моментів побудови Церкви. Євангельські християни і баптисти також стоять на позиціях самостійності і незалежності кожної Помісної Церкви без визнання будь-якої організаційно-керівної або адміністративної влади над громадами. Але відмінність баптистської позиції від Церкви Христової полягає в пошуках механізму компромісу між самостійністю та необхідністю взаємного спілкування. Цей принцип реалізується в утворенні баптистських союзів, які повинні допомагати громадам у вирішенні їхніх проблем у вигляді поради та інших способів підтримки. Цей принцип і був предметом обговорень А. Проханова під час його зустрічей з представниками Церкви Христової у Сполучених Штатах.

Перші історичні відомості про початок розповсюдження ідей Церкви Христової на теренах України сягають початку 50-х років XX століття. У 1952 р. Отіс Гейтвуд проповідував у Радянському Союзі й охрестив декількох осіб. За 35 років О.Гейтвуд здійснив 22 подібні поїздки до СРСР. У 1975 р. Біл Сьорсі почав привозити в Україну та Росію групи студентів. За

вісім поїздок він також охрестив тих, хто цього бажав. Айк Гамільтон продовжив роботу Сьорсі у 1982-1985 роках. У 1984 р. Дж. Рік Пінчук заснував в Онтаріо (Канада) Слов'янську євангельську місію (SEM), яка почала працювати на Україну. У 80-х роках минулого століття починається активна діяльність Східноєвропейських місій (ЕЕМ), яка була спрямована на поширення Біблії та іншої християнської літератури на країни Східної Європи. У 1988-89 роках ЕЕМ, які були створені ще у 1961 р., починають розповсюджувати в Радянському Союзі, в тому числі й в Україні, Біблії та Нові Завіти російською мовою. Ця організація за період з 1974 до 2003 року розповсюдила для країн Східної Європи більше 8 млн. примірників християнської літератури 20 мовами.

Протягом 80-х років минулого століття Всесвітнім християнським радіомовленням, а особливо Стефаном Білаком (Швейцарія) та Іваном Колесниковим (Канада), велися радіопередачі на Україну, які були повністю „заглушені" спецслужбами Радянського Союзу у 1988 р. У тому ж році Іван Колесников вперше приїхав в Україну (міста Донецьк та Слов'янськ), де мав можливість проповідувати у різних громадах ЄХБ. У 1989 р. І. Колесников охрестив 7 осіб в місті Слов'янську Донецької області. У 1990 році у містах Донецьку і Слов'янську ще за часів Радянського Союзу було зареєстровано 2 громади Церкви Христової. У 1991 р. І.Колесников охрестив багато людей в містах Одесі, Слов'янську, Києві і Донецьку. В Україні на початку 90-х років минулого ст. вже працювали Ален Борден, Дейвід П.Сміт, Сем Гант, Гарольд МакМарті, Джей Янг, Том Уест, Ренді Бектон, Гарольд Хейзелін, Глен Оуен, Гарольд Шенк, Алан Мадера, Тим Джонсон, Фред Селбі, Сані Харт, Крег Хайнс, Стефан Білик і Джек Байд. Джим Валдрон і Ернест Бамет охрестили 138 осіб у 1991 р. в місті Києві, а Прентіс Мінор (молодший) у тому ж році 26 осіб.

У 1993 році до Києва для здійснення налагодження роботи щодо зміцнення нових церков і з метою створення оперативного центру для поширення Біблій та іншої літератури приїхав Рік Пінчук. Громада Церкви Христової з міста Єлізабеттауна (штат Кентуккі) влітку 1994 р. зорганізувала євангелізаційну кампанію для роботи на Донеччині. У Донецьк прибуло 250 місіонерів, які охрестили тут понад 1200 осіб і започаткували тільки в одному цьому місті 12 нових церков. Кампанію очолював Едді Клоер, якому в Україні допомагали Сані Харт та Крег Хайнс. Саме з цього періоду починає розквітати місіонерський талант жертовного служіння українському народу у складний для нього час національного відродження і державотворення таких видатних діячів Церкви Христової як Роджер Томпсон, Дейвід Деффенбау, Керол Бейлі, Джон Кахельман, Денні Круз, Стен Брайн та багатьох інших.

Протягом останніх 14 років, починаючи з 1994 р., активність американських місіонерів Церкви Христової була постійно на високому рівні, особливо на території Донецької області, де жодна інша конфесія такої наполегливої місіонерської роботи не мала. Про це промовисто розповідають цифри про запрошення місіонерів Церкви Христової для роботи на

Донеччині. У 1994 р. – 258 запрошених місіонерів, або 40 % від усіх запрошених (а громад ЦХ в області на той час було лише 3); у 1995 році – 279 місіонерів, або 44,4 % від усіх запрошених(громад стало вже 9); у 1996 р. – 261 місіонер, або 42,3 %; у 1997 р. – 260 місіонерів, або 38,2 %; у 1998 р. – 214 місіонерів, або 35,2 % (громад - вже 32); у 1999 р. – 214 місіонерів, або 29 % (43 громади); у 2000 р. – 187 місіонерів, або 31 % (49 громад); у 2001 р. – 211 місіонерів, або 39,7 % (53 громади); у 2002 р. – 154 місіонерів, або 31,8 % (57 громад). І це без врахування тих місіонерів, які отримували в ці роки погодження від Держкомрелігій України. При цьому треба зауважити, що, з точки зору дотримання чинного законодавства України, саме місіонери цієї Церкви вели себе бездоганно.

Протягом другої половини 90-х років минулого ст. йшов доволі напружений пошук різних форм входження в правове і культурне поле України з метою активної духовної і матеріальної допомоги українському народу з відкритою активною співпрацею з органами влади всіх рівнів не тільки на Донеччині, а й в АР Крим, Харкові, Львові тощо. Як наслідок таких пошуків, стало створення у травні 2000 року з ініціативи Роджера Томпсона і Дейвіда Деффенбау та багатьох громад Церкви Христової Духовного центру співробітництва незалежних релігійних громад Церкви Христової в Україні "Благовіст". Спочатку за зразок цього процесу й діяльності спільнот Церкви були взяті Східноєвропейські місії (ЕЕМ), тобто допомога громадам і місіонерам необхідною літературою російською і українською мовами та доброчинна діяльність. Але масштабність завдань призвела до таких реконструкцій, що Духовний центр "Благовіст" (Президент Центру – Р.Томпсон) за 4 роки виріс до рівня дуже поважного і серйозного центру, вплив якого вийшов навіть за межі діяльності Церков Христових.

Особливості і сфери діяльності Церкви Христової. *Які напрямки роботи Центру "Благовіст"* і які досягнення він має?

1. *Освітянська та просвітницька діяльність.*

– Міжнародна Біблійна школа (МБШ), яка займається проблемою дистанційного вивчення Біблії. МБШ в 2004 році нараховувала вже 2700 студентів, (серед них біля 1000 студентів - з числа ув'язнених);
– WEI – інститут англійської мови – мав 308 студентів;
– Біблійний інститут "Благовіст" – на 3 курсах навчалося в 2004 році 153 особи;
– Система відкритих лекцій, конференцій і семінарів у різних регіонах України.

2. *Видавнича діяльність.* Створено і зареєстровано видавництво Libre Press під керівництвом Дейвіда Деффенбау. Це видавництво перекладає, готує до друку і видруковує духовну літературу винятково для безкоштовного розповсюдження. Так, лише в 2002 р. було надруковано 115 тис. примірників релігійної літератури (Біблії, коментаторська література, література для МБШ тощо).

3. *Діяльність з розповсюдження Біблії та іншої християнської літератури*. У 2002 р. у розпорядженні Центру було 93 найменування літератури. У тому ж році було розповсюджено 121513 примірників літератури 143 релігійним організаціям. Тут особливо треба зробити наголос на тому, що література ця передається не лише Церквам Христовим, а й іншим релігійним організаціям. Так, лише за 2003 рік було розповсюджено 78.809 примірників релігійної літератури.

4. *Місіонерське служіння.* Місіонери Центру "Благовіст", а зараз це вже переважно українські місіонери, які отримали певну підготовку, працюють у різних регіонах Донецької області і України (Донецьк, Артемівськ, Костянтинівка, Часов-Яр, Соледар, Авдіївка, Макіївка, Львів, Харків, Феодосія, Сімферополь, Севастополь тощо). Місіонери є активними учасниками різних соціально важливих заходів.

5. *Доброчинна діяльність.*

- Організація і фінансування оздоровчих таборів для дітей та молоді (2000 р. - Слов'яногірськ, Донецька область; 2001р. – Феодосія, АР Крим; 2003 р. – с. Веселе, АР Крим).
- Організація медичної доброчинної допомоги (медичні місії 2001р., 2002 р.).
- Постійне ввезення та розподіл гуманітарної допомоги у вигляді медичного обладнання та матеріалів, яке розподіляється серед лікарень України, а також для Союзу шахтарів-інвалідів, ради ветеранів, шкіл-інтернатів тощо.
- Постійна спеціалізована допомога Союзу шахтарів-інвалідів (м. Донецьк) та раді ветеранів (м. Дружківка).
- Постійна щомісячна шефська духовна і матеріальна допомога школам-інтернатам і дитячим будинкам (інтернат № 2, спецшкола-інтернат № 4 в м. Донецьку, Макіївський навчально-реабілітаційний центр, Феодосійський дитячий будинок, обласний інтернат № 4 м. Харкова, Міський будинок дитини "Наші діти".
- Періодична допомога (дитячий будинок с. Очеретине Ясинуватського району, 2 школи-інтерната м. Сніжне, школа-інтернат для дітей-сиріт с. Мар'їнки, школи-інтернати міст Часів-Яр та Маріуполь, притулок для дітей м. Авдіївки тощо).

Допомога громадським організаціям та державним структурам (їх дуже багато і як приклад один з останніх проектів: забезпечення необхідним обладнанням будинку для літніх людей м. Феодосії; аналогічна допомога для такого ж будинку в м. Красний Лиман; допомога товариству людей з вадами слуху м. Костянтинівки, а також Донецькій облдержадміністрації для дітей-біженців.

Наприкінці 2003 р. надійшов вантаж – 12 т. гуманітарної допомоги (одяг, взуття, канцтовари, інвалідні візки тощо), який передано в дитячі будинки і інтернати Донецької області і АР Крим.

Це тільки частка тієї масштабної роботи Центру “Благовіст”, яка спрямована на найбільш незахищені верстви населення. *Що привертає увагу в роботі Духовного центру „Благовіст”?*

1. Відкритість і толерантне ставлення до інших конфесій. Це не тільки допомога літературою чи особисті контакти, зокрема з єпископом Донецьким і Маріупольським УПЦ КП Юрієм (Юрчиком), а й активна участь у Раді Церков і релігійних організацій Донецької області. Ця діяльність спрямована на мир, злагоду в суспільстві і взаємопорозуміння представників різних конфесій, тобто участь в соціально важливих проектах.
2. Підтримка національно зорієнтованої і соціально активної молоді і проектів. Як приклад, підтримка проекту національного характеру “Школа духовного лідерства” влітку 2003 року, який відбувся в с. Веселе АР Крим. В проекті брало участь близько 100 представників студентства та творчої інтелігенції з Донецька, Львова та Києва із залученням до роботи школи театру ім. Леся Курбаса (м. Львів).
3. Організація та підтримка у проведенні соціально зорієнтованих конференцій, семінарів та інших подібних заходів.

Така постійна послідовна політика на підтримку заходів, що розвивають і змінюють націю, її духовні, душевні та тілесні складові дійсно привертає увагу громадськості і робить Духовний центр “Благовіст” важливим чинником націотворчого процесу.

Активну духовну і матеріальну допомогу молодим громадам Церкви Христової та українському народові постійно надають Джон Кахельман, який вже втілив в життя декілька соціально значущих і гуманітарних проектів; Український Біблійний інститут (ректор - Джей Дон Роджерс), що є частиною міжнародного Біблійного інституту „Сансет”; християнська доброчинна місія (Денні Круз, Стен Брайн) тощо.

За 15 років активного розвитку Церкви Христової в Україні з’явилося і змужніло покоління українських церковних лідерів, таких як О. Прокопчук, А. Оганов, Д. Лапін, О. Кобзєв, М. Плаксін, Є. Францук тощо.

109 громад Церкви Христової в Україні є такі, що нараховують 15-30 осіб і такі, як громада Петровського району м. Донецька, в якій 450 членів (це найбільша громада Церкви Христової не тільки на теренах СНД, але і в Європі). Загальна кількість віруючих Церкви Христової в Україні орієнтовно сягає 4,5-5,5 тисяч осіб. Значна частина громад створена за зразком консервативних американських церков і зорієнтована на традиційні цінності реставраційного руху. Інші громади носять більш ліберальний характер, відображають сучасний розвиток української традиційної і релігійної культури і іноваційно зорієнтовані. Відтак в Церкві Христовій в Україні йде напружений пошук свого обличчя і свого місця в духовному й соціальному житті країни.

Духовний центр співробітництва незалежних релігійних громад Церкви Христової в Україні „Благовіст” знаходиться в Донецьку по вулиці Буслаєва, 22. Релігійна громада Церкви Христової Ворошилівського району м. Донецька видруковує часопис „Истина сегодня”.

3. НОВОАПОСТОЛЬСЬКА ЦЕРКВА

Новоапостольська церква нині має понад 60 тисяч парафій майже в 200 країнах світу. В більшості з них вона визнана офіційно і має статус “юридичної особи”. Загалом новоапостольську віру сповідує сьогодні десь 10 мільйонів осіб. Кількість їх щорічно швидко зростає.

Історія виникнення і поширення новоапостольства. Церква зародилася ще на початку XIX ст. в Англії як Апостольська церква. Витоками сучасної ідеології новоапостольського руху можна вважати насамперед вчення Лютера і Цвінглі. Проте новоапостольці відносять себе до церкви нового типу. Вони разом з богословом XVIII ст. Іоганом Бенгелем вважають протестантську церкву лише тимчасовою, проміжною ланкою між римо-католицькою церквою і Церквою Господа в майбутньому тисячолітньому царстві (История Царства Божьего.– 1988.– С. 97).

У першій третині XIX ст. в деяких переважно протестантських громадах, у Шотландії, Англії та Німеччині зародився рух, спрямований на відродження первісного вчення Ісуса Христа. Люди молилися за нове сходження святого Духа й відновлення діяльності апостолів. Подекуди в громадах під час богослужінь почалося говоріння іноземними мовами і пророцтва.

Так, в громаді шотландської пресвітеріанської церкви в Лондоні, якою керував священик Едвард Ірвінг, та в містечку Олбері в 1832 р. були покликані перші апостоли. В наступні три роки було покликано ще 12 апостолів. Відтак виникли перші громади Апостольської церкви. Цей рух ще називають ірвігіанством, хоч сам Е._Ірвінг був лише апостолом. Кожний з апостолів новоутвореної церкви відправився тоді в якусь країну світу з метою проповідування там нового вчення. В Росії на початку XX століття вже існувало кілька громад Апостольської церкви, зокрема в Одесі. Оскільки закарбування і рукоположення в громадах могли проводити лише апостоли, то після 1925 р. на території колишнього СРСР вони взагалі припинили свою діяльність.

Невдовзі після виникнення в Апостольській церкві настали скрутні часи. Керівництво її вважало, що апостолами можуть бути тільки англійці, а їх кількість обмежувалася лише дванадцятьма. Апостоли, природно, один за одним вмирали. Люди, що пророкували в громадах Німеччини, вимагали покликання нових апостолів. Тоді єпископ Шварц з Гамбурга визнав апостольство призваного пророком Гейєром прествітера Рудольфа

Розохацького з Кенігсбергу. Відбулося це 4 січня 1863 р. Апостоли нового порядку спростили богослужіння і поставили в центр проповідь Слова Божого. Кількість апостолів вже не обмежувалась формальним числом дванадцять і значно зросла. У 1977 р. їх було вже 57. Найшвидше Новоапостольська церква стала зростати в наступні десять років. У 1986 р. вона мала вже 150 апостолів. Найбільша кількість апостолів є в Європі. Так, у 1994 р. тут було вже 61 діючий і сім упокійнених апостолів. Нині їх близько 70. Центр сучасної Новоапостольської церкви знаходиться в Цюріху (Швейцарія). З цього ж округу Церкви вийшов і обраний в 1988 р. діючий нині першоапостол Ріхард Фер – видимий глава Церкви - найвища інстанція у всіх її справах.

Новоапостольську віру сповідують люди в новоапостольських храмах незалежно від кольору шкіри чи соціальної приналежності. Богослужіння проводяться мовою країни чи місцевого населення. Значне поширення в Європі Церква має переважно в німецькомовних країнах, а також у Франції й Португалії. Проте найбільша кількість її послідовників і громад знаходиться в Центральній та Південній Африці, Індії, Пакистані, на Філіппінах, у Північній і Південній Америці. Незначного поширення вона набула лише в країнах, в яких домінує католицизм, православ'я чи іслам.

У територіальному питанні Новоапостольська церква дотримується існуючих законів країн, областей, регіонів, штатів тощо. Вся земна куля Церквою поділена на апостольські округи, проте їх розмір залежить насамперед від кількості парафіян. Тому кількість таких округів постійно змінюється. В одній країні може бути кілька апостольських округів, як це є в Німеччині та Індії, або ж декілька країн можуть об'єднуватися в один апостольський округ. Діяльністю кожного з таких округів керує окружний апостол.

Духовне керівництво Церкви. В ієрархії Новоапостольської церкви існують такі духовні звання (служіння): першоапостол, окружний апостол, апостол, єпископ, окружний староста, окружний євангеліст, пастор, євангеліст, священик, диякон і молодший диякон, парафіянин.

Першоапостол займає важливе становище в Новоапостольській церкві. Він є видимим її главою, найвищою інстанцією у всіх справах. Вірні Церкви вбачають у ньому намісника Господа на Землі, а він сам розглядає себе як першого помічника братам і сестрам у вірі. Саме Першоапостол забезпечує єдине цілеспрямоване керівництво справою Божою на Землі, гарантує збереження єдності серед апостолів, яку заповідав Ісус Христос. Він розкриває у своїх проповідях Нові об'явлення Святого Духа, зберігає чистоту віри.

Апостол – це вищий сан священнослужителя в Новоапостольській церкві. Сучасні апостоли церкви не вважаються "святими": їм не цілують руки, їх не канонізують. Якщо два таїнства – святе хрещення водою і святе причастя – можуть здійснюватися в храмі священнослужителями за

завданням апостола, то Святе закарбування, тобто хрещення Святим Духом, а відтак прилучення до членів Новоапостольської церкви, в будь-якому випадку залишається прерогативою виключно апостольського служіння, так само як і ординація священнослужителів на певні види діяльності. Апостоли також проповідують слово Боже, відпускають гріхи.

Ісус Христос свого часу дав апостолам необхідну міру Духу, а з нею – і здатність відпускати гріхи. Апостол в перекладі з грецької означає “посланець”, “уповноважений посланець”, а згідно з принципом єврейських законників “посланець-людина” прирівнюється до того, “Хто послав її”.

Завданням єпископів, як найближчих помічників апостолів, є опікування священнослужителів. Всі священнослужителі – від єпископа до священика – можуть виконувати такі уповноваження: дарування за дорученням апостола Святого Хрещення водою, відпущення за його дорученням і в ім’я Христа гріхів, проведення Святого причастя і його піднесення, проведення богослужінь й інших священнодій.

Диякони і молодші диякони виступають в ролі “свідків істини” і, крім того, забезпечують зовнішній порядок перед початком, під час і після богослужіння.

Священнослужителі Новоапостольської церкви службу свою несуть додатково до своєї основної професійної діяльності і переважно безкоштовно. Це є чоловіки, які можуть бути представниками найрізноманітніших професій і соціальних верств.

Згідно новоапостольської віри, “всі служителі Церкви Христової обираються і підносяться у свій сан тільки апостолами і лише з апостольського служіння Христа повинні виходити всі дари і сили з тим, щоб озброєна ними громада ставала аркушем Христовим, що читається”. Всі висвячення в сан в Новоапостольській церкві проводяться тільки під час богослужінь. Традиційним одягом священнослужителів є чорний костюм і біла сорочка.

Обрядовість Новоапостольської Церкви. Богослужіння в новоапостольських храмах проводяться підкреслено просто, скромно і водночас урочисто. Воно складається з чотирьох головних частин: вступної молитви, проповіді Слова Божого, виконання таїнств і заключної короткої молитви. Супроводжується богослужіння грою органу і співом гімнів як церковним хором, так і всією громадою.

Згідно з Христовим вченням, в Новоапостольській церкві, як вже зазначалося, існує *три святих таїнства* – святе хрещення водою, святе причащання та святе закарбування Духом Святим. Останнє таїнство є важливим елементом Другого Народження, бо ж під час нього відбувається повне оновлення внутрішнього світу людини. Вона стає дитям Божим з правом на спадщину Христову.

Святами в Новоапостольській церкві є Різдво Христове, Страстна П’ятниця, Воскресіння Христове, Вознесіння і П’ятидесятниця (або

Трійця). Восени новоапостольці святкують також День вдячності Господу за врожай під час спеціального недільного богослужіння. Всі дати свят у Новоапостольській церкві погоджені з календарем і звичаями конкретних країн. Так, в Україні вони співпадають з датами православних свят.

Новоапостольці вірять, що *на кожному богослужінні* вони зустрічаються з Богом, можуть спілкуватися з Богом-Отцем, Сином і Святим Духом. "Всюди, де віруючі чада Божі збираються навколо апостолів чи навколо посланих Ним Священнослужителів, на богослужіннях присутній Бог" (Богослужение // Наша семья.- 1995.- №8.- С.8).

Новоапостольці вірять, "що Бог обслуговує Себе біля вівтаря за допомогою апостолів і посланих ними священнослужителів шляхом використання такого інструменту, як промовляючі уста, якими Він виражає Свою Божу волю. Провіщене в проповіді вчення апостолів – заявляють вони, - ми сприймаємо не як людське слово, зорієнтоване на збагачення чи обґрунтування своїх знань, а як слово Боже, яке витворює віру" [Там само]. Проповіді в храмах виголошуються не за завчасно заготовленим текстом, а "від серця". Саме тому особливо цінується в новоапостольців дар проповідування.

У своїй проповіді в столиці Того Ломе 2 квітня 1995 р. першоапостол наголосив на тому, що "якщо хтось прагне віднайти милість Божу поза громадою, то не знайде її" (Наша семья. – 1995.- №8.- С.7). Відтак, таїнства Церкви Христової, тобто їх здійснення в лоні Новоапостольської церкви, розглядаються як надійний шлях одержання любові і милосердя Божого до воскресіння.

Кульмінацією недільного богослужіння в новоапостольських храмах є прийняття тіла і крові Ісуса у формі облатки (відділеної просфори). Приймаючи святе причастя, віруючі відчувають внутрішнє спілкування з Христом за допомогою Його тіла і крові. "І це є для нас гарантом вічного життя з Батьком і Сином" (Богослужение // Наша семья.- 1995.- №8.- С.9).

В одній з проповідей, виголошених в Інсбруці (Австрія), першоапостол розглянув питання кінця світу, коли Бог ще раз похитне не тільки Землю, а й небо. Саме тоді буде завершене особливе одкровення. Його можна розпізнати: по-перше, через Святе хрещення водою, яке розглядається в Церкві як перший крок на шляху особи у прилученні до Бога і яке може здійснити людина у будь-якому віці за допомогою священнослужителів; по-друге, через святе закарбування Духом святим, яке робить людину дитям Божим і яке здійснюється за допомогою покладання рук й молитви апостола; по-третє, через Святе причастя, яке здійснюється після відпущення гріхів. В судну годину "гори всіляких віросповідань, які на той час існуватимуть на Землі, всі острови будь-яких релігійних об'єднань… будуть самим Богом усунуті з місць своїх, тобто перестануть існувати". І тоді в день Господній "схвильовані серця, схвильовані громади будуть преображені". Непохитним, коли ми

опинимося біля мети, залишиться "наше вічне блаженство, якого тоді вже нікому буде у нас відібрати. Це є те, що залишиться нам на вічні часи" (Богослужение в Инсбруке // Наша семья.- 1995.- № 11.- С. 5-6).

Згідно з вченням Церкви, кожна людина шукає лише індивідуальний шлях до Бога. Прийшовши до новоапостольської громади, вона стає членом її духовної сім'ї. Церква вважає, що за допомогою і тільки разом з громадою послідовників новоапостольської віри можна одержати спасіння. З цією метою, повчає вона, "важливим для нас в наші дні є перебування в стані внутрішнього хвилювання, руху. Саме це є джерелом здоров'я, ключем до зцілення, якщо людина хворіє в тому чи іншому смислі" (Там само).

На одному із святкових богослужінь в Дортмунді першоапостол наголосив на тому, що зараз у справі Божій ведеться велика й кропітка робота – «в небачених ще масштабах несемо ми в світ Євангеліє». Він наголосив на тому, що "наближається наш час". Важливо при цьому, на його думку, постійно дотримуватися потрійного принципу: читати Слова пророцтва, слухати їх і дотримуватися Писання. "Читати, слухати, дотримуватися – ці три правила потрібно постійно виконувати, оскільки інакше не будемо знати, що час близько" (Богослужение в Дортмунде // Наша семья. – 1994. - №9. – С.5).

Новоапостольці вважають, що завдяки богослужінням в громаді Дух Господній прагне донести до нашого розуміння відповіді на три важливі питання: Чого хоче від нас Бог? Що є Бог? Що Він нам дарує? Даючи відповіді на ці питання, першоапостол Ріхард Фер сказав: по-перше, Бог бажає, щоб усі люди спаслися і досягли пізнання істини; по-друге, Бог є любов і, по-третє, - Бог дарує вічне блаженство (Там само. – С.7).

Основи віровчення Новоапостольської Церкви. *Основою віри новоапостольців є Біблія.* Якихось інших власне своїх священних книг вони не мають, оскільки ставлять за мету відродити витокове християнське вчення, занедбане католицькою і православною церквами.

Основні положення Новоапостольського віровчення наступні:

1. Я вірю в Бога Отця, всемогутнього творця неба і землі.
2. Я вірю в нашого Господа Ісуса Христа, єдинородного Сина Божого зачатого від Духа Святого, народженого від Діви Марії, який страждав при Понтії Пилаті, був розп'ятий, помер, воскрес із мертвих, вознісся на небо і сидить по правиці Бога, всемогутнього Отця, звідки повернеться знов.
3. Я вірю в Духа Святого, святу Апостольську церкву, в громаду Святих, у прощення гріхів, у воскресіння мертвих і у вічне життя.
4. Я вірю, що Господь Христос правитиме своєю церквою через живих апостолів аж до свого повернення; що він послав і продовжує посилати своїх апостолів, щоб вони виконували його доручення повчати людей, відпускати їм від його імені гріхи і хрестити їх водою і Святим Духом.

5. Я вірю, що всі священнослужителі Христової церкви призначаються і освячуються лише апостолами і що з Христовим апостольством пов'язані всі дари і сили, озброївшись якими, громада стає видимим посланцем Христа.
6. Я вірю, що Святе хрещення водою є невід'ємною частиною Другого народження і що завдяки цьому хрещений наділяється правом отримати печать Духа святого. У такий спосіб укладається союз доброї совісті з Богом.
7. Я вірю, що обряд Святого причащання започаткований самим Господом Христом в пам'ять про принесену Ним вселенську жертву.
8. Я вірю, що хрещені Святою водою повинні прийняти Святого Духа через покладання рук апостола, щоб прилучитися до сім'ї дітей Божих і тим самим стати часткою плоті Христової.
9. Я вірю, що Господь Ісус повернеться на Землю, як і вознісся на небо.
10. Я вірю в те, що зобов'язаний проявляти послух до світської влади, наскільки це не суперечить Законам Божим.

Від новоапостольського хрещення очікується сумлінне виконання обов'язків, щоб бути гідним членом людського суспільства. Всім своїм життям та поведінкою християнин Новоапостольської церкви повинен віддавати шану Богові та громаді.

Новоапостольці не вважають свою Церкву якоюсь окремою конфесією, копією чи імітацією якогось християнського об'єднання, а розглядають її як продовження Першоапостольської Християнської Церкви. Саме вона перебуватиме водночас тут, на Землі, і у вічності. Тому вона не відноситься до жодної з існуючих нині християнських течій. Офіційним символом (емблемою) Новоапостольської церкви є високий прямий хрест на фоні Сонця, що повстає над повільними хвилями водяної поверхні. Він обов'язково присутній на фасаді церковних будинків новоапостольців і в приміщеннях для богослужіння.

Новоапостольський християнин може брати участь у громадському житті, має сумлінно виконувати свої громадські, сімейні та виробничі обов'язки.

Новоапостольство і держава. Церква не претендує на якусь підтримку з боку держави і не збирає зі своїх членів церковних податків. У своїй діяльності вона не користується якимись заборонами, а навпаки - допомагає своїм вірним різними порадами. Важливим елементом піклування "врятування душ" є відвідування родин віруючих і хворих, а також особлива увага до дітей і підлітків. Оскільки з родини віруючих виростає "сім'я новоапостольців", то сім'я взагалі постійно перебуває в центрі уваги Церкви. Це засвідчує навіть назва її журналу "Наша сім'я".

Політична відлига років перебудови дозволила *з'явитися в кінці 1990 р. в Києві священику Новоапостольської церкви з Берліну Надольни.* Тут

він відвідав ангольських студентів, які були новоапостольцями, провів прямо в їхніх гуртожитських кімнатах богослужіння. Налагодилися контакти з одновірцями в Харкові, Черкасах, Березані. Багато для пропаганди вчення Церкви зробила Тетяна Якубовські, яка повернулася з Берліну до Києва в травні 1991 р. Вона виконувала роль перекладача в спільноті. Тоді ж вдалося налагодити проведення богослужінь в орендованому конференц-залі готелю “Либідь”. В серпні 1991 р. Україну відвідав апостол Бер, який провів закарбування Духом Святим. Духовне хрещення прийняло 11 осіб у Києві і 15 – в Березані. В кінці року до України приїхав Першоапостол Новоапостольської церкви Ричард Фер. З євангелізаційною місією він відвідав ряд областей країни. Україна була тоді поділена на чотири апостольські округи, місіонерською справою в яких зайнялися апостоли В.Ботт, Д Краузе, Е. Фішер та П.Хелл.

Перші громади Новоапостольської церкви оформилися в Україні на початку 1992 р. У липні того ж року була вже офіційно зареєстрована перша її громада. На початок 2009 р. у різних містах і селах країни діяла 51 громада новоапостольців. Найбільша кількість громад наявна нині в Запорізькій (6), Кіровоградській (4), Хмельницькій (4) та Херсонській (5) областях. Діють вони нині практично в усіх областях України. Обслуговують діяльність громад 93 священнослужителі, з яких 27 – іноземці. Працює 19 недільнаих шкіл.

Центральний храм – Дім Божий і офіс Новоапостольської церкви України знаходиться в Києві за адресою: вул. Павла Тичини, 44. Богослужіння, а вони проводяться в середу і неділю, тут ведеться українською мовою. Хор співає російською, але це пояснюється відсутністю україномовних пісенників. Пастором Церкви на Березняках є Івашківський Олексій Іванович – лікар за фахом. Громада входить до Північного округу, який очолює апостол Дітер Краузе.

Періодичними виданнями церкви є журнали “Наша сім’я”, що розповсюджується в Україні українською та російською мовами і виходять щомісяця. В них подаються відомості про діяльність першоапостола та святих пророків, “слово місяця” Першоапостола, інформація про життя громад та благодійницьку діяльність. Церква має офіційний сайт www.nak.org, в якому містяться посилання на сайти громад Німеччини, Естонії, Франції, Італії, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Швеції, Швейцарії, Англії та США.

Деяку інформацію про конфесію можна отримати на неофіційному сайті www.aha.ru/newapost. Інформацію можна знайти також на сайтах www.ost.ru – огляд церков Росії, www.krotov.org - сайти співробітника радіо “Свобода” Якова Кротова.

4. ЦЕРКВА НАЗАРЯНИНА

Історія Церкви. Церква назарянина *є євангельською протестантською Церквою,* яка проводить свої служби в понад ста країнах світу. Рух євангельського відродження, очолюваний Джоном Уеслі, виник в Англії на початку XVIII століття. Уеслі проповідував, що :

– кожен,"хто вірить, що тільки вчення Ісуса Христа приведе до спасіння, буде відроджений у новому житті";
– "християнин може жити у постійній і повній перемозі над гріхом" (повне освячення);
– ці дії благодаті "є Даром Божим, і Дух Святий свідчить віруючим про цей стан благодаті".

На Джона Уеслі глибоко вплинуло вчення богословів як Східної, так і Західної Церкви, починаючи з п'ятого століття нашої ери. Він зумів об'єднати окремі аспекти їх вчення в єдине ціле. Уесліанське вчення швидко поширилося в Англії і в Америці й поклало початок розвитку методизму.

Починаючи з 1784 року, у Сполучених Штатах існувала незалежна Методистська церква. Її метою було "поширити Біблійну святість у світі". Однак на початок XIX-го століття Методистська церква і багато інших протестантських церков знов пережили глибоке відродження вчення про святість. Це нове відроджене вчення у повному освяченні було підготовлене служінням декількох пасторів і прихожан церкви. Так, наприклад, Фебе Помер з Нью-Йорку організував по вівторках у себе вдома зустрічі для поширення святості. Служитель Чарлз Фінней з пресвітеріанської церкви, Аза Маган з церкви конгрегаціоналістів і Вільям Боардман з баптистської церкви – імена лише декількох з тих, хто проповідував святість по всій країні. У 1866-1867 роках у Америці почали організовуватися "Громади для поширення Біблейської Святості". Дуже популярними були зустрічі їх лідерів у таборах відпочинку, де проповідувалося ними вчення про святість віруючих. Найзнаменитішим було місто Ваінланде (штат Нью-Джерсі), де проходили Національні збори для поширення Святості. У цей час були засновані також декілька церков, які проповідували необхідність повного освячення, зокрема Уесліанська Методистська Церква (1834), Незалежна Методистська Церква (1860) у США, а в Англії - Армія Порятунку (1865).

Відтак рух святості не був обмежений американським континентом. У 1874 році Роберт Пеарзалл Міт і євангелісти Боардман, Маган і Муді провели у місті Оксфорді Конференцію, яка була присвячена темі святості. Роком пізніше така конференція була проведена у місті Брайтоні в Англії. На цій конференції були присутні також гості з Німеччини. Роберта Пеарзала Сміта в 1875 році було запрошено відвідати Німеччину. У Берліні його проповіді відвідали імператриця Августа і її донька Луїза, велика герцогиня Бадена. Імператор країни подякував Сміту за його службу особистим листом. Вчення про повну святість швидко поширилися по всій Німеччині. *Але рух цей у світі все одно залишався роз'єднаним*.

В Америці він не був популярним серед традиційних церков. Опозиція цьому рухові виникла саме серед них. Тому роз'єднані групи вирішили об'єднатися у церковні громади і вільні організації для підтримки руху. Зрештою на Сході США була заснована Асоціація Церков П'ятидесятниці Америки. Ці Церкви під керівництвом Х.Ф. Рейнолдса проводили велику місіонерську роботу в Індії і на островах Зеленого Мису. На Півдні США деякі групи об'єдналися у Святу Церкву Христа. *На Заході ж США в Каліфорнії у 1895 році група віруючих об'єдналась і заснувала нову церкву - Церкву Назарянина.* Їхнім духовним лідером став методистський пастор Фінеас Ф.Брізлі. У цей час Методистська Церква вимагала від своїх служителів обов'язкової лояльності. *Брізлі ж проповідував вчення повної святості.* До того ж, він хотів посвятити себе службі милосердя серед бідних у міській місії. Це служіння було несумісне з його пасторським служінням у Методистській Церкві. Брізлі вирішив залишити пасторську посаду і служити тільки у місії. Це його служіння продовжувалося протягом року. У жовтні 1895 року для Брізлі відкрилась нова можливість. Разом з його близьким другом доктором Дж.П.Віднеєм у минулому президентом Університету Південної Каліфорнії, він заснував Церкву для служіння бідним людям - Церкву Назарянина. Д-р Відней у день заснування церкви *пояснив, чому вирішили назвати її саме ім'ям Ісуса Базарянина:* "Слово Назарянин символізує самозречене і смиренне служіння Христа. Цим ім'ям його було названо для сміху тими, хто ненавидів Його. Весь страждаючий і зневірений світ звертається до Ісуса, до Ісуса Назарянина, щоб отримати надію". *У своєму першому письмововому поясненні Церква Назарянина вказувала, що "її служби направлені до всіх, кому життєві битви спричинили біль, і до кожного серця, якому хочеться очиститися від гріхів".*

У 1907 році в місті Чикаго група Брізлі об'єдналась з громадою церков під керівництвом Рейнолдса, що діяла біля східного узбережжя США. Першими генеральними суперінтендантами (єпископами) було обрано Ф. Брізлі і Г.Рейнолдса. На цій же першій асамблеї були присутні гості з південних церков об'єднання Святої Церкви Христа. Вони запропонували провести наступну асамблею у місті Пай лот Пойнт (штат Техас) з метою об'єднання з групою Брізлі і Рейнолдса. У вівторок ранком, *13 жовтня 1908 року, делегати і гості з великою радістю прийняли рішення об'єднатися для спільного служіння. Цю подію 13 жовтня 1908 р. визнано офіційною датою формування Церкви Назарянина.* Починаючи з 1908 року з 228 церков і 10,5 тис. членів, сьогодні Церква Назарянина має *служіння більше ніж у ста країнах світу і нараховує понад мільйон своїх членів.*

Історія назви Церкви. Церква була *названа на честь Ісуса Христа*. Згідно Біблії, Ісус народився у невеличкому містечку під назвою Назарет. Воно мало недобру славу. У Біблії є епізод, де апостол Філіп розповідає апостолу Нафанаїлу про пророка з міста Назарет, який лікує людей, наставляє їх на істинний шлях. Нафанаїл же відказує: "Чи може бути щось добре з цього міста?". Не випадковим є те, що Син Божий з'явився на світ у

такому "брудному" місті, адже він прийшов служити і знедоленим, вказати їм правильний шлях в житті. Він прийшов засвідчити, що й серед гріхів може народитися свята людина. Христос прийшов, щоб врятувати всіх людей без винятку, якщо вони тільки виявлять бажання врятуватися. Така *мета і в Церкви Назарянина - служити всьому людству, всім, незважаючи на їхній соціальний стан, віросповідання, національну належність та ін.*

Церква Назарянина не піддалася спокусі називатися єдиною істинною церквою, як це прагнуть подавати себе деякі інші церкви чи секти сьогодення. Вона з самого початку свого заснування була категорично проти такої релігійної крайності. Церква Назарянина вважає, що до Церкви Христової належить кожна духовно відроджена людина. В основах її віросповідання підкреслюється, що членство в церкві є правом та привілеєм кожного спасенного, віруючого або народженого згори. Церква Назарянина – це спільнота віруючих людей, які добровільно слідують її вченню та настановам.

Церква Назарянина є християнською, протестантською, армініанською, весліанською спільнотою.

Назаряни мають ще й особливі правила життя. Ці правила закликають уникати розваг і вчинків, що вступають в протиріччя з християнською етикою, а саме:азартних ігор; членства в таємних орденах або об'єднаннях; танців на публіці; вживання тютюнових виробів, а також спиртних напоїв; розлучення, абортів, сексуальної розпусти; гомосексуалізму, порнографічних збочень в шлюбі. Особливі правила підтримують християнський шлюб як дар Божий, християнське служіння, десятину та інші пожертвування.

Діяльність спільноти назарян у світі. *Видавничий дім назарян* є найбільшим у світі публіцистом святої літератури. Продукція випускається різноманітна: підручники для недільних шкіл, музика, періодика і різноманітні книжки. До того ж, тут виробляються різні види товарів для зручності ведення місіонерства. ВБН друкує більш ніж 500 тис. книг щорічно, а також виробляє широкий спектр періодики й іншої публіцистики. Це - найбільший відправник матеріалів друкованого ґатунку у Канзас-сіті.

Освіта. Назаряни підтримують 10 вільних гуманітарних інститутів у Сполучених Штатах, Канаді й Африці, а також 2 вищі семінарії і 43 теологічні коледжі. Церква управляє двома лікарнями, 38 медичними клініками, 3 коледжами медсестер, одним педагогічним й одним юнацьким коледжем і більше ніж 430 початковими і середніми школами (за межами США і Канади), в яких навчається біля 51 тис. дітей.

Богослов'я Церкви. Церква Назарянина - найбільша течія монофізитської традиції християнства. Доктрина, що відрізняє Церкву Назарянина й інші західні релігійні течії від більшості християнських течій - це бажання очиститися від пороків. Назаряни вірять, що Бог кличе християн до святого життя, яке він призначив людині, до очищення серця від первородного гріха і відчуття любові до Бога й людства. Вони вірять, що виконують Божий заповіт, що, допомагаючи людям, вони служать Господу.

Як і спасіння, очищення від пороків є актом Божої милості. Їхнє служіння Богові є актом любові, за допомогою якої вони виявляють свою подяку за милість до них, що прийшла через смерть і воскресіння Ісуса Христа.

Управління Церкви Назарянина поєднує у собі два принципи: єпископат і конгрегаціоналізм (вимога церковного самоуправління кожного приходу). Шість виборних представників є членами Ради Генеральних Суперінтендентів. Ця Рада має адміністративну владу: вона керує роботою Церкви Назарянина у світі. Вони також працюють як інтерпретатори Посібника Церкви Назарянина - книги, у якій описуються способи управління Церквою.

Генеральна Асамблея Церкви має вищу доктрино-формулюючу, законотворчу і виборну владу, тобто вона укладає Конституцію Церкви. Генеральна Асамблея збирається раз на чотири роки. До неї входять виборні представники з кожної постійної області. Також вона обговорює законодавчі пропозиції від церков 340 областей. Крім вищезгаданих функцій, Генеральна Асамблея обирає також шістьох членів Ради Генеральних Суперінтендентів, які ведуть корпоративний бізнес Церкви.

Традиційна допомога. Назаряни - це люди, що співчувають. Вони постійно налаштовані на допомогу іншим. Це виражається насамперед через надання допомоги місцевими церквами окремим членам своєї ж общини. Пожертви Назарян робить можливою діяльність адміністрації Назарянського Доброчинного Міністерства у Сполучених Штатах і в світі взагалі. Це міністерство надає допомогу чи людям у районах, що постраждали від стихійного лиха, чи голодуючим або знедоленим людям. У минулі роки назаряни допомагали людям у всіх частинах земної кулі: допомога населенню Руанди й Заїру, що потерпало від війн і голоду, індійцям - медичне обслуговування, піклування про сиріт у Гватемалі, відбудова домівок і церков у долині річки Охіо. У цих країнах назаряни утворили більше, ніж 170 доброчинних центри і здійснили інші різноманітні спеціальні проекти.

Світова мережа Церкви Назарянина робить можливим надавати допомогу націям, які її потребують. Назаряни дають гроші на купівлю їжі, медичного обладнання, одягу та інших речей людям у багатьох країнах, де не вистачає на це коштів. До того ж, місіонерські інфраструктури часто використовуються різними організаціями та агентствами, коли вони потребують допомоги у доставці продовольства населенню країн, що розташовані у далеких або важкодоступних місцях. Назаряни завжди готові надати свій час і працю для волонтерської роботи, будувати церкви, школи, клініки, а також навертати людей до Христа.

За допомогою новітніх технологій Церква намагається звернутися до людей різних країн по всьому світу. Супутники, Інтернет і радіопередачі 43 мовами регулярно виходять в ефір, щоб розповісти людям про Ісуса Христа та інформувати зацікавлених осіб про людей, програми, новини й події у житті.

Діяльність у країнах СНД. З 1991 року Церква Назарянина проводить службу в Росії та Україні, а також і в таких центрально-європейських країнах, як Болгарія, Румунія й Албанія. У цих країнах метою Церкви Назарянина є проповідь Євангелія, створення нових церков, духовне оновлення та прийняття суспільством християнських цінностей і норм моралі, здорового способу життя, побуту і праці, а також розробка й виконання гуманітарних програм для людей, що потребують певної допомоги.

У Росії і Україні це служіння проводиться на основі декількох місцевих церков, біблійних гуртків і груп милосердя та доброчинності, які надають допомогу людям у лікарнях, будинках і пансіонатах для людей похилого віку та інвалідів, у місцях позбавлення волі, у дитячих будинках, серед одиноких і немічних, в окремих багатодітних і бідних сім'ях.

Церква Назарянина також займається тут *видавничою діяльністю*. Нею видається і поширюється християнська література; планується видавництво духовно-моральних журналів та іншої інформаційної літератури.

За короткий термін свого служіння у країнах СНД Церква Назарянина мала можливість допомогти у справі розвитку Росії. Так, наприклад, матеріальна підтримка й допомога у будівництві і розвитку фермерського господарства у с.Кобиліно, Ухоловського району Рязанської області. Церква надає допомогу при катастрофах, стихійних лихах (наприклад, після землетрусу у Вірменії), при налагодженні зв'язків між церквами та зарубіжними державними і громадськими організаціями для впровадження гуманітарних і доброчинних проектів. Церква продовжує надавати допомогу у Вірменії, а також у Росії і в Україні у професійному навчанні у сферах, де в цьому виникає необхідність: охорона здоров'я, управління вільним підприємництвом, сільське господарство, вивчення англійської мови тощо.

Головна мета діяльності Церкви Назарянина - служіння Богові і людям. Вона зацікавлена і потребує кожну людину і водночас бажає, щоб всі врятувалися й відчули очищення і оновлення у своєму житті.

Назаряни в Україні. Церква Назарянина з'явилася на українських теренах п’ятнадцять років тому. Перша громада її виникла у Києві. Відтоді мережа назарян поширилася по всій країні. Так, зараз існують громади у Києві (три), Київській області (дві), Маріуполі, Бердянську, Луганській та Волинській областях, а найбільша - у Вінниці. Ці церкви мають досить широку автономію, право на самоуправління, хоча вони не є повністю незалежними від свого центру, що знаходиться у США. Українські назаряни підтримують зв'язки з Церквою Назарян у різних європейських країнах, зокрема з назарянськими спільнотами Нідерландів. Водночас вони перебувають у контакті із різноманітними протестантськими церквами України.

Київську громаду Церкви очолює Васюк Володимир Олександрович. Громада знаходиться за адресою: вул. Студентська 3. Служіння тут ведеться щонеділі, причому двічі - об 11-й годині для дорослих, а близько третьої

години дня - для молоді. Перша проповідь на богослужінні продовжується десь дві години. Дітлахи, які прийшли з батьками, в цей час відвідують недільну школу, де їх вчать Біблії. Під час служби віруючі разом із хором співають пісень, моляться. Проповідь ведеться російською мовою, беручи до уваги побажання віруючих. На служінні присутні щоразу десь близько 80 осіб. З'ясовуючи у них, що привело їх саме до цієї церкви, отримали відповідь: "Атмосфера, що панує тут, ставлення пастора і членів церкви, небайдужість до тебе". У кінці служби збираються пожертви: одна для Бога - десятинна пожертва, інша - на потреби Церкви. При громаді діє молодіжна рок-група "Массада". У громаді регулярно відбуваються святкові служіння.

Діяльність назарян. Свою діяльність назаряни поділяють на три частини, що пов'язують із діяльністю самого Ісуса Христа: Проповідь слова, Вчення і Зцілення. Церква намагається виконувати всі види такої діяльності і робить тут, що в її змозі. Щомісячно збирається Церковна Рада, на якій пастор чи інший член Ради доповідає про те, що було зроблено протягом минулого місяця, проводиться фінансовий звіт. До Ради входить десять осіб: шість - виборних, і чотири постійних – пастор і директори молодіжного та дитячого служіння, місіонерства. Місіонерському служінню в громаді приділяють особливу увагу. Так, група назарян виїздила в різні райони країни з показом там фільма „Ісус". Проводяться служіння у дитячих і молодіжних таборах відпочинку. Організовуються спеціальні виїзди в села, особливо в ті, де відсутні будь-які організовані релігійні спільноти. Цікава деталь - назаряни не примушують людей відразу ж зрікатися попередньої конфесії, бо ж обряд хрещення, до якого готується новак у Церкві Назарян вважається дуже відповідальним кроком і для підготовки до нього потрібний тривалий термін.

Навчання вірі в київській громаді назарян. При Церкві існує школа лідерів (до речі, активних членів церкви нараховується десь близько 20%), недільна школа для дітей і недільна школа для дорослих. У дитячій недільній школі існує три групи: дошкільного віку, діти 10 -12 років, молодь. Тут вони переважно вивчають Біблію - читають і витлумачують її окремі книги. Назаряни мають можливість також навчатися у семінарії. Багато людей хоче отримати церковну освіту у своїй країні своєю рідною мовою, що й робить можливим Церква Назарянина, налагодивши роботу таких духовних шкіл. Випускники семінарії отримують богословську ступінь магістра.

Молодь і Церква Назарян. У Церкві, порівняно з традиційними конфесіями, дуже багато молоді. Щоденні проблеми не заважають їй бути активною в громаді. При цьому тут організовують різні заходи із запрошенням на них і неназарянської молоді. Молодіжні лідери випускають спеціальний часопис для молоді накладом у 100 примірників. Молодь веде активну місіонерську роботу у дитячому будинку у Володарці, де зараз знаходиться близько 70 дітей. Розуміючи те, що постійно вони не можуть бути тільки з дітьми Володарки, а тому шукають якусь церкву неподалік від цього міста, щоб вона перебрала на себе допомогу дітлахам. Молоді члени громади влаштовують також різні дискотеки для молоді, багато інших

масових заходів. При громаді київських назарян створена футбольна команда. Футболісти в ній звичайні "пацани з вулиці". Назаряни і футбол розглядають як служіння Богу, бо ж вони при цьому допомагають цим ближньому своєму. Він сьогодні - не назарянин, а завтра, дивись, і стане ним.

Головною проблемою назарянської спільноти в роботі з молоддю її пастор Володимир Олександрович вважає те, що віра послідовників конфесії має проходити через їхні серця, щоб вони приходили до назарянської громади не тільки заради якоїсь вигоди (і таке подеколи трапляється), а для того, щоб очиститися.

Основи віровчення Церкви. Догмати віри відносять Церкву Назарянина до історичної класичної християнської традиції. Серед них насамперед є віра в Триєдиного Бога - Отця, Сина і Святого Духа. Церква Назарянина сповідує віру в Ісуса Христа як істинного Бога та істинну людину, Боголюдину, яка померла за наші гріхи і воскресла із мертвих. Дух Святий – не просто енергія або дія Божа, а третя іпостась Триєдиного Бога.

Церква Назарянина сповідує віру в друге пришестя Ісуса Христа, воскресіння мертвих та Судний день, у вічну славу або вічний осуд, відповідно до віровчення ранньої Церкви. На богослужіннях Церкви Назарянина читають Апостольський Символ Віри та Нікейський Символ Віри.

Три догмати віри Церкви Назарянина пов’язані з догматами, які відстоювали протестантські реформати в XVI сторіччі, підкреслюючи принцип: „Тільки Святе Письмо”. Як і для перших протестантів, для членів Церкви Назарянина лише Біблія є богодухновенним одкровенням волі Божої відносно того, що необхідно для спасіння людини. Тому все, що не написано в Біблії, не повинне бути витлумаченим як догмат віри.

У Церкві Назарянина відправляються тільки два таїнства - хрещення та причастя. Церква Назарянина не вірить, що хрещення має відроджувальну силу. Це таїнство, точніше, означає прийняття спокути, здійсненної Ісусом Христом, яка надається усім віруючим. Зазвичай, у Церкві Назарянина відправляється хрещення дорослих віруючих, хоч і допускається також хрещення маленьких дітей. Воно є можливим відповідно до прохання батьків або опікунів дитини. В наш час більшість членів Церкви Назарянина віддає перевагу посвяті маленьких дітей.

Догмат віри Церкви Назарянина про Тайну Вечерю зберігає лінгвістичне та теологічне коріння в англіканському протестантизмі. Церква Назарянина сприймає Святе Причастя як спогад жертовної смерті Ісуса Христа. Хліб, який символізує тіло Христове і ламається за нас, та вино, яке символізує пролиту Ісусом кров. Деякі конфесії дозволяють приймати причастя лише членам помісних церков. Однак Церква Назарянина запрошує всіх віруючих до Тайної Вечері, незважаючи на їхню належність до будь-якої іншої християнської конфесії. Адже це, перш за все, є Господній стіл.

Церква Назарянина сповідує те, що Ісус Христос помер за всіх, що всі можуть знайти спасіння, що всім людям доступна Божа благодать. Більше

того, кожна людина повинна сама прийняти рішення йти за Господом із добром, щоб знайти спасіння.

Дуже важливим для назарянина є усвідомлення відмінності між первородним гріхом та особистим виявленням гріха. Церква Назарянина дає декілька визначень гріха: первородний гріх, гріх як вчинок, гріх як стан, несподіваний гріх, гріх через слабку волю, навмисний гріх, необачний гріх і, найголовніше, навмисний гріх проти *відомого* закону Божого.

Незважаючи на те, що людина народжується грішником, десь вглибині її людської природи все одно живе щось позитивне, богоподібне, щось прекрасне, що змушує нас шукати Бога і добро. Завдяки Божій благодаті навіть в найгірших людях певною мірою живе образ Божий.

В сфері моральності члени Церкви Назарянина мають право або свободу вибору. Попередня благодать допомагає людині вибрати Бога і добрі справи. Ця ідея є невід'ємною частиною *Божої благодаті для всіх,* яку проповідують засновники Церкви Назарянина.

Наша Церква визнає, що люди не залишаються несприйнятливими до негативного впливу довкілля, зокрема до злиднів, расизму, до батьківських зловживань або до серйозного особистого гріха. Однак Церква Назарянина вірить і вчить, що через багатство і велич Христового спокутування немає межі добрим справам, які може робити кожен. Наш дарунок цій темній ері – Благовіщення про повне освячення.

Деякі церковні групи розглядають святість як хрещення Духом святим, який спускається на віруючого для служіння, але вони не вірять в те, що віруючий внаслідок цього постає очищеним від моральної гріховності або первородного гріха. Наш догмат віри проголошує те, що повне освячення (або хрещення Духом) несе в собі очищення серця від гріха. Назаряни із всією серйозністю відносяться до слів з Біблії, які закликають віруючих очиститись «від будь-якої скверни плоті й Духа» (2 Кор. 7:10). Назаряни вірять, що св. Іван дуже серйозно писав про кров Христову, яка очищає нас «від будь якого гріха». Св. Яків закликав двоєдушних віруючих «виправляти серця».

Наш догмат віри про Божественне зцілення – найкоротше віросповідання. Він уособлює в собі свого роду відповідь рухові святості, який з'явився на початку XX століття. Цей догмат – наша абсолютна впевненість в тому, що Господь з волі своєї допомагає людям зцілюватись. Особливо хочеться відзначити, що деякі церковні течії, особливо в середовищі п'ятидесятників та «Християнської науки», піднесли зцілення до такої крайності, що заборонили медичне втручання в стан здоров'я людини, а відтак тим самим заставляють Церкву Назарянина спеціально підкреслити те, що вона вірить в божественне зцілення і медичну допомогу. Загально прийнятим в Церкві Назарянина вважається помазання хворого і молитва за нього керівників Церкви.

Спосіб життя назарянина. Всі, хто бажають приєднатися до Церкви Назарянина і відчувати радість спілкування в ній, повинні «мати свідоцтво

спасіння від гріха в благочинності і ходіння з Богом». Вони повинні присвятити «себе Богу» в наступному:

1. Діяти за словом Божим, яким ми керуємось як у вірі своїй, так і в ділах: любити Господа всім серцем, душею, розумінням, силою і ближнього свого як самого себе; до всіх людей ставитися ввічливо; прагнути робити добро для тіла і душі людей; підтримувати служіння; віддано відвідувати церкву.

2. Уникати зла в будь-якій формі. Це означає: не згадувати ім'я Господа надаремно; не допускати знеславлення дня Господня; уникати сексуальної розбещеності і сварок; не виявляти нечесність в житті та на роботі; не виявляти пиху в одязі та поведінці; уникати музики, літератури та розваг, що зневажають Бога.

5. УКРАЇНСЬКА ХРИСТИЯНСЬКА ЄВАНГЕЛЬСЬКА ЦЕРКВА

Історія Церкви. Українська Християнська Євангельська Церква є спадкоємцем особливої християнської традиції – відновлювального християнства, яке за період існування Церкви знаходило себе через діяльність таких видатних християн, як апостол Павло, Джон Вікліф, Ян Гус, Мартін Лютер, Жан Кальвін та інших. Ця традиція не могла бути передана однією людиною іншій як певна реліквія, проте вона завжди існувала завдяки потягу людини до розвитку взаємин з Богом через Ісуса Христа. Відтак *сутність історичної спадщини Української Християнської Євангельської Церкви полягає у продовженні та поширенні тих духовних прагнень, які існували протягом усієї християнської історії* – пошуків Богопізнання як через відновлення біблійних основ публічного Богослужіння, так і через реалізацію християнських принципів у соціальному житті.

У контексті всесвітнього християнства *Українська Християнська Євангельська Церква сповідує такі Соборні Сповідання Віри, як Апостольське, Нікео-Константинопольське, Афанасійське.* Як представник протестантської гілки християнства, Церква сповідує хрещення у воді (відмінна риса баптизму), хрещення Святим Духом (відмінна риса п'ятидесятництва). Церква також вірить у дари Святого Духа та необхідність публічного богослужіння з використанням музики, співу, танцю як форми висловлювань свого вшанування, поваги і захоплення Богом, підпорядкування духу, душі і тіла тільки Йому (відмінні риси харизматичного християнства). Аналогічні християнські Церкви існують майже в усіх країнах світу.

Наприкінці 80-х років м. ст. Україна зазнала значних змін у духовній сфері, які обумовили потребу, з одного боку, у заповненні так званого «духовного вакууму» (після ідеологічної монополії комунізму) та посиленні впливу християнства на суспільство, а з іншого – сам протестантизм в Україні потребував певної реформації та оновлення після фактично

«катакомбного» становища за часів радянської влади. *Назріла необхідність як у збереженні найкращих духовних здобутків українського протестантизму, так і в подальших кроках розуміння та слідування за волею Господа Ісуса Христа*. Тому відповідні духовні пошуки почалися зокрема серед євангельських християн-баптистів та християн віри євангельської (п'ятидесятників).

На Донбасі, який завжди відрізнявся значним поширенням протестантизму, це були переважно віруючі у четвертому-п'ятому поколіннях, виховані на відповідних традиціях. Їхні духовні пошуки призвели до приєднання до загальносвітового харизматичного руху, який виявив себе не тільки у протестантському, а й у православному та католицькому християнстві.

Значний вплив на формування і розвиток харизматичного руху як в Україні взагалі, так і на Донбасі зокрема, зробили служителі церкви «Слово Життя» з м.Упсала (Швеція) Ульф Екман та Карл-Густав Северин. Враховуючи міжнародні зв'язки української та шведської Церков. *1 травня 1990 року у м. Донецьку була заснована помісна церква (релігійна громада) під назвою «Слово Життя»*.

Виконуючи заповідь Ісуса Христа йти і проповідувати всім Євангеліє, віруючі несли людям добру звістку не тільки в своєму місті, але й по всій Україні. Стрімкий розвиток та поширення цієї Церкви у Донецькій, Луганській, Полтавській та інших областях України призвели до створення у 1993 році та реєстрації у 1994 році всеукраїнського об'єднання церков - Української Християнської Євангельської Церкви з центром у м. Донецьку. *На початок 2009 року, згідно з офіційною реєстрацією до складу УХЄЦ входило біля 180 релігійних організацій, серед них 162 громади і 4 місії. Офіційно в громадах виконувало євангельську місію 205 священнослужителів Діяло 115 недільних шкіл, видруковувалося 9 ЗМІ У трьох духовних навчальних закладах навчалося 320 слухачів. .*

Унікальність Української Християнської Євангельської Церкви полягає в активній соціальній та громадянській позиції, прагненні не тільки задовольнити духовні потреби своїх парафіян, але й вирішити нагальні проблеми суспільства, зокрема такі, як безпритульність, наркоманія, бідність, корупція. Для цього Церква веде як місіонерську роботу, проповідуючи Євангеліє, так і здійснює ряд соціальних програм, співпрацює з іншими християнськими конфесіями, громадськими організаціями та іншими суспільними інститутами, діяльність яких відповідає напрямкам діяльності Церкви.

Старшим єпископом Української Християнської Євангельської Церкви є Леонід Миколайович ПАДУН, який народився у м. Донецьку в родині шахтаря. Людина, яка є свідомо віруючою з дитинства і яка впродовж останніх 30 років повністю присвятила себе служінню Богові. Л.М.Падун також є ректором Біблійного інституту “Слово життя” (м. Донецьк), членом Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, одним із засновників

Наради представників християнських Церков України, автором і ведучим програми “Християнська Україна сьогодні” на Першому національному телеканалі.

Віровчення УХЄЦ. Особливостями віровчення Української Християнської Євангельської Церкви є те, що вона вірить у спасіння душі людини у будь-якій з християнських Церков (католицькій, православній або протестантській) лише за умов її віри у спасіння через Господа Ісуса Христа. Церква вірить у своє призначення давати на підставі Святого Письма та натхнення Святим Духом відповіді на глобальні та повсякденні проблеми людської особистості, вирішувати проблеми як окремої людини, так і суспільства в цілому - бути світлом та сіллю за заповіддю Христа. Церква вважає доцільною свою присутність у всіх сферах життя суспільства, які не є аморальними та протизаконними. Вона пропагує здоровий спосіб життя, сімейні цінності, надихає людей на творчість, обов'язкове отримання освіти, заняття підприємницькою та іншою суспільно-корисною діяльністю.

Детальніше про віровчення:

1.Відношення до Біблії:.

– ми віримо, що канонічні книги Старого і Нового Завітів є Словом Божим, єдиним і цілком достатнім для пізнання Бога і спасіння людини в кожну епоху й у кожнім народі;
– усі книги Біблії написані людьми, спонукуваними Духом Святим (2 Пт. 1:21), мають богодухновенність і є корисними кожній людині (2 Тим. 3:16-17);
– Слово Боже (Біблія) є єдиним безпомилковим джерелом для наставляння у вірі в Бога й успішному житті людини;
– Бог сьогодні говорить через Біблію Духом Святим і діє у відповідності до сказаного Ним Слова (Мт 5:18, Іс 55:11);
– Біблія відкриває нам істину про Бога, Ісуса Христа, про створення світу, людини, про життя вічне і т.д.

2. Триєдність Бога. Ми віримо в Єдиного праведного Бога, що проявляє Себе в трьох особистостях: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий (Мт 28:19, Бут 1:26). Ісус Христос, будучи Сином Божим, був зачатий Духом Святим у череві Діви Марії, прийняв людське тіло, ставши Богом, що прийшов у плоті. Він був Сином Божим і Сином людським (Кол. 2:9). Прожив абсолютно безгрішне життя (Ів. 14:30).

Для того, щоб спасти людину від гріха, Він узяв на себе гріхи всіх людей та їхні хвороби (Іс. 53:1-11), умер на хресті за гріхи людей і в третій день воскрес для виправдання людини (Ів. 3:16). Після воскресіння сів праворуч Бога-Отця в силі і владі, вище за будь-яке начальство, іменоване не тільки в цьому столітті, але й у майбутньому (Єф. 1:20-23) і став Єдиним Спасителем людства (Дії 4:12). Христос поставлений Богом-Отцем істинним Первосвящеником Нового Завіту (Євр. 4:14-16).

3. Людина:

– створена за образом і подобою Божою (Бут. 1:26-27);

- людина є духом, має душу, живе в тілі (1 Фес. 5:23);
- людина створена бути вільною у виборі (Повт. 30:19);
- людина порушила Божі заповіді і впала в гріх, утративши спілкування з Богом, успадкувала смерть (Рим. 5:12);
- через спокутну жертву Ісуса Христа людина отримала можливість позбутися гріха і смерті (Ів 3:16, Мт 20:28);
- кров Ісуса Христа змиває гріхи і беззаконня людей, очищає порочну совість, змінює характер людини і відновлює спілкування з Богом (Євр.9:14, Рим. 5:1).

4. Народження згори. Ми віримо, що для звернення грішника до Бога необхідна віра, яка з'являється в серці людини через слухання Слова Божого і дію Святого Духа (Ів. 16:8, Рим. 10:17, Євр. 11:6). Віра веде людину до покаяння, звертання від мертвих справ і спасіння в Ісусі Христі (Дії 26:18, Єф. 2:8). Наслідком звертання і особистого прийняття Ісуса Христа Спасителем є народження згори від Духа Святого і Слова Божого, як необхідна умова усиновлення і входження до Церкви Божої (Ів. 1:12-13, 3:5, Як. 1:18). Істинними ознаками народження згори є: прагнення змін у житті, ненависть до гріха, любов до Бога і до людей, прагнення виконання Його волі і т.д. (1 Ів. 3:14, Пс. 96:10, Рим. 12:2).

5. Церква. Ми віримо, що творцем Церкви є Ісус Христос (Мт 16:18). Відповідно до вчення Біблії існує: всесвітня, помісні і домашні Церкви. Перша вміщає в себе помісні Церкви, а помісні – домашні:

а) всесвітня Церква Ісуса Христа складається зі всіх народів і племен, що викуплені та омиті кров'ю Ісуса Христа (Об'яв. 5:9-10). Ми віримо, що всі, хто увірував у Христа і народжений згори, є хрещеними, тобто зануреними Духом Святим у тіло Христове, і є членами Церкви Христової (1 Кор. 12:13, Гал. 3:27-28). Ми віримо, що після закінчення періоду благодаті Церква Ісуса Христа буде піднесена від землі для зустрічі з Господом, щоб назавжди бути з Ним (1 Фес. 4:17, Флп. 3:20-21);

б) помісна Церква – це зібрання спасенних людей, об'єднаних однією вірою і єдиним вченням, які добровільно погодились спільно служити Господу (Дії 2:42). Віруюча людина стає членом помісної церкви відповідно до правил і порядків обраної ним помісної громади.

6. Хрещення у воді. Ми віримо, що хрещення у воді є заповіддю Ісуса Христа (Мк 16:16, Мт 28:19) та виконанням правди Божої (Мт 3:13-16). Також вважаємо, що хрещення у воді повинне відбуватися у свідомому віці, тому що це є "не тілесної нечистости позбуття, але обітниця Богові доброго сумління" (1 Пет. 3:21). Значенням хрещення у воді є подоба смерті віруючого для гріха, і воскресіння для нового, чистого життя, віра в праведність Ісуса Христа (Рим. 6:2-5). Хрещення у воді відбувається через повне занурення у воду і вихід з води (Дії 8:38-39).

Умови хрещення у воді: покаяння перед Ісусом Христом (Мк 1:15); віра в Ісуса Христа (Мк 16:16). Через хрещення у воді людина не стає

автоматично членом Церкви, тому що вибір помісної Церкви – справа власної волі хрещеного.

7. Хрещення Святим Духом. Ми віримо, що кожен народжений згори християнин повинен бути хрещеним також і Духом Святим (Дії 1:15). Хрещення Духом Святим не є ознакою спасіння людини, але є необхідним для того, щоб людина могла виконати волю Божу на Землі (Дії 1:8). Тим, хто хрестить Духом Святим, є Господь Ісус Христос (Мт 3-11). Необхідною умовою прийняття Духа Святого є віра в Ісуса Христа (Ів. 7:37-39) і прохання Духа Святого в Отця Небесного (Лк 11:13). Хрещення Духом Святим може відбуватися через: молитву (Дії 1:14); проповідь (Дії 10:44); покладання рук (Дії 8:17).

8. Родина і шлюб. Ми віримо, що шлюб є установлений Богом ще до гріхопадіння людини (Бут. 2:18-14). Шлюб – це добровільний союз між одним чоловіком і однією жінкою для взаємної допомоги і любові, продовження людського роду і для спільного проходження життєвого шляху. У випадку смерті одного з подружжя, Біблія дозволяє одружуватися тому, хто залишився, але тільки з християнином, народженим згори. Ми визнаємо, що розлучення неприпустиме, тому що Біблія говорить: «що Бог спарував, людина нехай не розлучує» (Мт 19:6). Але у випадку подружньої невірності чи фактичного залишення рідної родини одним із подружжя допускається розлучення і вступ у шлюб безневинної сторони (1 Кор. 7:15; 1 Тим. 5:8; Мт 5:32).

Оскільки шлюб є також і цивільним актом, то церква благословляє і поєднує тільки ті подружні пари, які зареєстровані відповідними державними органами (1 Пет. 2:13). Ми віримо також, що діти – це Боже благословення, і батьки несуть відповідальність як перед законами своєї країни, так і перед Богом за всебічне виховання своїх дітей (Єф. 6:4; Пс. 77:3-7).

9. *Молитва.* Молитва – це спілкування людини з Богом (Єрем. 33:3).

Згідно з Новим Завітом, молитви бувають таємні і суспільні (Мт 6:6). Види молитви: покаяння, прославлення Бога, молитва віри, прощення, клопотання, молитва духом і розумом (Пс.150; Мр.11:24; Рим.8:26; Іуд.1:20; Мк 11:25).

10. Духовні Дари. Ми віримо, що на підставі Першого послання до коринтян (12:1-11) Церква через хрещення Духом Святим має дев’ять дарів Духа Святого для навчання, умовляння, розради, об’явлення минулого, сьогодення і майбутнього, прояву Божої сили в зціленні хворих, у знаменнях й чудесах, що супроводжують віруючих (Мк 16:17-20).

11. Диявол. Ми віримо, що диявол є колишнім ангелом, створеним Богом, який, загордившись, став проти Бога і був скинутий ним з небес (Іуд. 1:6; Іс. 14:12-15). Диявол – батько неправди (Ін. 8:44). Його метою завжди є: вкрасти, вбити, погубити (Ін. 10:10). Диявол був переможений Ісусом Христом і позбавлений сили (Євр. 2:14). Кінцева доля диявола – вогненне озеро (Об’яв. 20:10).

12. Ангели. Ми віримо в існування ангелів, які є духовними створіннями, що за силою й інтелектом переважають людей.

13. Про другий прихід Ісуса Христа. Ми віримо, що Ісус Христос вдруге прийде на Землю у великій славі й силі (Дії 1:11) для того, щоб забрати Свою Церкву, що складається з тих, хто щиро вірує в Нього і служить Йому. Померлі у Христі воскреснуть з мертвих, а ті, що залишилися серед живих, зміняться в тілі і будуть піднесені разом із ними на хмарах назустріч Господу (1 Сол. 4:16-17). Диявол буде зв'язаний на тисячу років (Об'яв. 20:1-3). Ісус Христос прийде на землю в Єрусалим і буде царювати тут тисячу років (Об'яв. 20:6).

14. Воскресіння мертвих і Суд Білого престолу. Після тисячолітнього царства буде загальне воскресіння мертвих (Об'яв. 20:11-13) і справедливий Божий суд. Диявол, смерть, пекло і всі грішники, імена яких не записані в Книзі життя, будуть кинуті в озеро вогненне навіки (Об'яв. 20:10, 14-15).

15. Нове небо і нова Земля. Сьогоднішня Земля і небо будуть знищені (Об'яв.20:11). Ми очікуємо нового неба і нової Землі (2 Пет. 3:13; Об'яв. 21:1-2). Церква і спасенні народи будуть вічно жити з Ісусом Христом на новій Землі і новому небі, де Бог буде світлом, не буде зла і гріха, не буде сліз, хвороби й смерті (Об'яв.21:3-4).

16. Відношення до праці і навчання. Ми визнаємо, що кожна працездатна людина зобов'язана трудитися, як вчить Біблія: "Нехай працює та чинить руками своїми добро, щоб мати подати нужденному…" (Еф. 4:28). Якщо людина не працює і хліб їсть даром, то це – гріх, який засуджується Словом Божим (2 Сол. 3:6). Ми також визнаємо, що кожна людина повинна вчитися у всіх сферах життя, як написано: "Мудрість здобудь, а за ввесь свій маєток здобудь собі розуму." (Пр. 4:7).

17. Церква і держава. Ми визнаємо, що існуючі влади, тобто система влади, є встановленою Богом (Рим. 13:1-2). А тому християнин повинен бути освіченим громадянином своєї країни, що піклується про її добробут (Єр. 29:7), що кориться владі «не тільки зі страху покарання, але й по совісті» (Рим. 13:5), виконуючи закони держави (Лк 3:14; Рим. 5:7), що молиться за правителів і начальників. Глава Церкви – Ісус Христос, а тому Церква не може знаходитися під керуванням світської влади. Церква є відокремленою від держави, але вона є з народом. Яскравим прикладом цього є позиція УХЄ Церкви під час виборів Президента України у 2004 році. Не схиляючись до підтримки жодного з кандидатів, Церква постійно молилась за мир і єдність у країні, а також за справедливий хід виборів. У грудні 2004 р. протягом 22 днів віруючі громадяни церкви "Слово життя" м. Донецька проводили відкриті молитви у центрі міста за мир і територіальну цілісність країни, благословляючи всіх людей України. Це ж було і під час виборів до Верховної Ради країни у вересні 2007 року.

Обряди та діяльність УХЄЦ. В Українській Християнській Євангельській Церкві мають місце такі обряди: водне хрещення, причастя

Господнє, заручення, одруження, благословення дітей, поховання, покладання рук, миропомазання, сповідь.

Основні напрямки практичної роботи Української Християнської Євангельської Церкви: розповсюдження Євангелія Ісуса Христа по всій Україні та за її межами; освітня діяльність; благодійна діяльність (підтримка дитячих будинків, притулків, допомога лікарням, незаможним родинам та взагалі всім тим, хто потребує допомоги); робота у в'язницях і колоніях. Домінуючим мотивом діяльності УХЄЦ є глибока любов до Бога і до людей.

Велику увагу Церква приділяє питанням надання біблійної освіти віруючим та якісної підготовки священицьких кадрів. З цією метою при УХЄЦ засновано і діє три духовних навчальних заклади (у Донецьку, Одесі і Хмельницькому), в яких вчиться понад чотири сотні вірних, та 23 біблійні школи. Водночас при громадах працюють 103 недільні школи.

Також Церквою проводиться *велика благодійна діяльність* з метою надання всебічної допомоги нужденним, хворим, а також дитячим будинкам, притулкам. Дуже часто, не зустрічаючи належного розуміння й підтримки з боку місцевої влади, Церква продовжувала і продовжує чинити добро, адже це головне її покликання. Є багато свідчень того, як життя людей, що вже не мали жодної надії, докорінно змінювалось Богом за посередництвом УХЄЦ.

У 2000 році Церквою був створений *реабілітаційний центр "Скеля спасіння"* (м. Донецьк). За час існування центру близько 500 наркоманів й алкоголіків пройшли в ньому курс реабілітації, десь 300 з них можуть засвідчити своє повне звільнення від страшної залежності. Ці люди відчувають велику вдячність Богові і тим людям, які піклуються про них, жертвуючи власним часом і фінансами. До батьків повернулись діти, до дітей – батьки, у суспільство – здорові громадяни.

В середині 1990-х років Церквою було засновано *місію*, пріоритетними напрямками діяльності якої є: робота із засудженими, колишніми засудженими, їхніми дітьми та близькими. На сьогоднішній день місія проводить регулярні богослужіння у 34 місцях позбавлення волі. Загальна кількість засуджених, які постійно відвідують богослужіння, складає біля 1500 осіб. Близько 1200 колишніх засуджених знаходяться у місцевих Церквах, деякі з них навчаються у біблійних школах. Окрім цього, місія надає гуманітарну допомогу закладам пенітенціарної системи. За останні 4 роки така допомога склала 136 500 грн.

Церква має власну телестудію, в якій створюються духовно-релігійні передачі для віщання на Першому національному телеканалі та на супутниковому каналі CNL, який охоплює своїм віщанням 75 країн Європи, Азії та Африки. Церква має 9 газет і кілька сайтів в Інтернеті.

Щороку проводяться масові духовно-релігійні заходи (проведення хресних ходів на честь святкування Великодня, проведення маршів на захист життя тощо), головною метою яких є підняття духовності українського суспільства на основі християнських цінностей.

УХЄЦ веде широку роботу з громадськістю, бере участь у зустрічах з керівниками різних конфесій та спільних заходах і проектах, позитивно впливає на суспільство, займаючи активну громадянську позицію в Україні.

6. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І СУЧАСНИЙ СТАН ХАРИЗМАТИЧНОГО РУХУ

Сьогоднішні харизматичні лідери поділяють свою історію на три великих періоди, називаючи їх «*хвилями Святого Духа*». Під хвилею вони розуміють екстраординарний духовний рух, який торкається великої кількості людей певних прошарків суспільства й істотно змінює його духовний клімат (Див.: Бюне Ф. Игра с огнём. – Spiel mit dem Feutr, 1991).

Перша хвиля харизматизму. *Першою хвилею харизматичного руху є виникнення саме п'ятидесятницьких громад і поширення їх у всьому світі. Колискою зародження п'ятдесятництва стала Америка. Першою п'ятдесятницькою деномінацією була "Церква Божа". Ця церква виникла у 1886 році, а керівниками її були Р.Г.Спенінг і В.Ф.Бріант.* Протягом дев'яти років в ній звучали проповіді про спілкування Церкви з Богом, про сходження Святого Духа. Після довгих молитов, як пише Д.А.Гардон у своїй книзі "П'ятидесятницькі церкви Америки", церква "відчула раптовий спалах хрещення Духом Святим", який супроводжувався глосолалією, зціленнями, пророцтвами. Віруючі сприймали це явище як повернення до п'ятидесятниці. Чутка про нього поширилася дуже швидко, особливо у русі святості.

Однак найбільший *розквіт п'ятидесятницького руху починається з подій в місті Лос-Анджелосі*. І хоча сучасний рух п'ятидесятників мав своїх попередників, дослідники вважають *датою його заснування 7 годин вечора в переддень 1901 р. і називають серед її засновників ім'я Чарльза Перхема*. Цей молодий методистський пастор із м. Топек (штат Канзас) був переконаним послідовником доктрини Божественного зцілення. Служителем церкви став у 21 рік і відкрив біблійну школу для підготовки місіонерів. Перхем належав до руху святості й вірив, що почнеться всесвітня євангелізація, для здійснення якої необхідно мати особливу силу святого Духа.

У біблійній школі Перхема, в якій вчилося близько сорока учнів, темою колективних досліджень стало питання про дії Святого Духу. У пошуках причин незадовільного результату своєї християнської пасторської діяльності, Перхем, зосереджено вивчаючи Новий Завіт із групою своїх учнів, ставив собі за мету розкриття секрету сили апостольського християнства. Зрештою, студенти прийшли до висновку, що *секрет цей полягає в "говорінні мовами" (глосолалії), яке, на їх думку, завжди супроводжувало прийняття Святого Духа в Діях Апостолів*

Перхем і його учні вирішили молитися доти, поки самі не одержать "хрещення Святим Духом", а з ним і дарунок говоріння мовами. 31 грудня 1900 р. вони молилися з ранку до вечора без якогось результату, поки одна

молода дівчина - Агнес Н.Озман не припустила, що в цьому експерименті не вистачає однієї деталі: *покладання рук*. Перхем поклав свої руки на голову дівчини, і вона почала говорити "незнайомою мовою". За три дні відбулося багато таких "хрещень", включаючи "хрещення" самого Перхема і дванадцятьох інших священиків різних віросповідань. Усі вони супроводжувалися говорінням мовами.

Започаткувавшись у стінах біблійної школи, цей рух став розповсюджуватись в інших церквах, але зустрів жорстокий опір церковних керівників – двері церков закрились перед Чарльзом Перхемом і його однодумцями. І тоді *вони вийшли проповідувати на вулиці. Своє служіння назвали Вістю Повного Євангелія.* Незабаром рух охопив весь штат Техас і мав особливий успіх у маленькій негритянській церкві в Лос-Анджелосі. З того часу цей рух поширився по всьому світу й нараховує нині за різними даними близько десяти мільйонів своїх послідовників.

Піввіку п’ятидесятницький рух залишався сектантським і всюди зустрічався з критично налаштованими представниками узаконеного віросповідання. Потім говоріння мовам поступово почало проникати в ці віросповідання, хоча спочатку це явище відбувалося без якогось шуму. *Цій утаємниченості був покладений кінець у 1960 р., коли єпіскопальний священик неподалік від Лос-Анджелоса піддав широкому розголосу це явище,* заявивши привселюдно, що він одержав хрещення Святим Духом і говорив іншомовами. З часом харизматичне відродження домоглося офіційного або неофіційного визнання у всіх основних віросповіданнях і поширилося як в Америці, так і в інших країнах.

Секрети успіху харизматичного руху. У чому ж причина успіху такого способу християнського відродження в нашому постхристиянському світі? Безперечно, тут діють три чинники.

По-перше, благодатний грунт, тобто ті мільйони християн, які відчувають, що їхня релігія суха, раціональна, в основному зводиться до зовнішньої ритуальності і позбавлена палкості й сили. Багато християн, що звернулися до цього руху, дуже стримано оцінюють свої колишні віросповідання, вважаючи їх або надмірно раціональними, або ж взагалі надто поверховими.

По-друге, важливим чинником є той "дух" (ми свідомо позначаємо це слово лапками, оскільки не ставимо за мету доказовість істинності існування цього явища у тому розумінні, яке вкладають в нього віруючі люди), що стоїть за цим феноменом і здатний за відповідних умов породжувати різноманітні харизматичні явища, включаючи зцілення, говоріння мовами, пророцтва і тлумачення. Але в основі цього знаходяться особистісні переживання, які переповнюють людину і називаються "хрещення у Святому Дусі" або "Святим Духом".

По-третє, харизматичний рух має яскраво виражений екуменічний ухил і тісно пов’язаний з процесом модернізації, який супроводжується

секуляризацією, демократизацією, певним знівелюванням традиційної культури.

Друга хвиля харизматизму. Другою “хвилею Святого Духа” вважають поширення харизматичного руху всередині уже існуючих Церков**.**

Після закінчення другої світової війни п’ятидесятницькі общини в основному перебували в певній ізоляції і не мали суттєвого впливу на християнські кола. Окремі віруючі тільки подекуди підтримували стосунки з іншими громадами одновірців. Але у 60-ті роки XX ст., з початком харизматичного руху, ситуація повністю змінюється. Цей рух спочатку вніс старі п’ятидесятницькі устремління в усі народні й вільні общини. Метою харизматичного руху постало не розділення християн, а проникнення харизматичних учень і практик в усі християнські кола.

Скажімо, в *конгрегаціях елітарних ліберальних протестантських церков виникає таке нове явище як глосолалія*. Воно захоплює Єпископальну, Об'єднану методистську й Об'єднану пресвітеріанську Церкви. Практика глосолалії була сприйнята з явним несхваленням керівним кліром цих Церков. Але спроби чинити опір часто приводили до протилежних результатів — багато хто просто поривав із своїми громадами. Протестантські пастори змушені були більш лояльно_поставитися до парафіян, що практикували глосолалію. Те ж саме починає відбуватися і в середовищі американських католиків.

На сьогоднішній день виокремилося три центри проповіді харизматичного відродження католик, зокрема, це богословську університети: Дюкенсі (штат Пенсільванія), Нотр-Дам (штат Індіана), Лайола (штат Каліфорнія). Звідси поширюються богословські розробки, у яких теологічно пояснюється говоріння іншими мовами.

Слід відзначити, що Римо-Католицька Церква вирізняється своєю терпимістю до всіляких нововведень і поява глосолалії серед католиків стала приводом до пожвавленого богословського осмислення цього явища. Головна складність полягала в обґрунтуванні правомірності виникнення харизматичного руху і прив'язці цієї новації до богослов'я Католицької Церкви. Зарубіжне українське Православ’я, на відміну від вітчизняного, також виявило зацікавленість до харизматизму, відзнаходячи в ньому навіть вияв своєї природи (Див.: Ярмусь Степан. Досвід віри українця. – К.,2007. - С.286-303).

Лідер харизматів Е.Коннор писав, що відродження харизматичних дарунків ознаменувалося бурхливою харизматичною активністю. Він порівнював її з тією, що була властива Апостольській Церкві. "Нові" харизмати почали активно створювати свої об'єднання, однак потрібно зауважити на тому, що вони ніколи не входили в якісь п’ятидесятницькі церкви, хоча й запозичили в останніх ідейну базу. Слід відзначити велику кількість харизматичних об'єднань, куди входили і католики, і протестанти.

Четверта національна конференція з питань харизматичного відродження в Католицькій Церкві, яка відбулася в 1970 р., заснувала орган з

координації діяльності католиків-харизматів — "*Комітет католицького харизматичного відродження"*.

На початку 80-х років минулого століття у всьому світі нараховувалося вже близько 16 тисяч харизматичних груп. Що ж до найголовнішого органу Католицької Церкви, то офіційний Ватикан благословив католиків-харизматів. На другий міжнародний конгрес католицько-харизматичного руху оновлення в Рим прибуло понад тисячу католиків. У Соборі Св.Петра кардинал Зюненс разом з 750 священиками і 12 єпископами відслужив вечерю Господню. Ця *подія ввійшла в історію як "перше харизматичне богослужіння в Соборі Св.Петра"*.

На четвертій міжнародній зустрічі представників цього руху, що проходила в травні 1981 року, папа Павло VI заявив: "Ми радіємо разом із вами... відродженню духовного життя, що виявляється сьогодні в Церкві в різній формі і різному середовищі".

Спостерігається нестримне перетікання католиків до ортодоксальних п'ятидесятницьких церков. Католики і протестанти, роблячи цей крок, аргументують його тим, що в "старих церквах Бог помер". Хоча більшість католиків-харизматів і протестантів-харизматів залишаються членами своїх церков, все більше стає незалежних неоп'ятидесятницьких церков, що не мають ніякого відношення ні до католиків, ні до протестантів, ні до п'ятидесятників. *Це ії Рух Тіло Христове, Об'єднана Євангельська Церква, Всесвітнє Об'єднане Відродження, Універсальна Церква, Містичне Тіло й інші.*

Близько двох десятків років тому прихильники харизматичного руху з'явилися й у православному середовищі.

Порівнюючи першу хвилю, тобто історію виникнення і поширення п'ятидесятницького руху, з другою хвилею – історією розвитку харизматичниго руху, можна сказати наступне: на відміну від п'ятдесятницького руху, який піддавася різким нападкам, харизматичний рух упродовж 20 років зумів знайти доступ майже в усі народноцерковні і вільноцерковні общини, отримавши широке визнання й підтримку в керівних колах церков. Швидке розповсюдження харизматичного руху в кількісному відношенні відбувається паралельно певним якісним втратам. У п'ятидесятницькому русі існує загальна фундаменталістська позиція щодо натхненності й історичності Біблії, до історії створення світу і т.д., та засуджується лібералізм і сакраменталізм. У харизматичному ж русі знаходиться місце як для фундаменталістських, так і для критичних (стосовно Біблії), як для екуменічних, так і для сакраменталістських переконань. Богословські розмежування в більшості випадків сприймаються як порушення Ісусової заповіді любові. А спільним *знаменником є не засноване на Біблії переконання у вірі, а особистісний харизматичний досвід.*

Можна сказати, що на сьогоднішній день Євангелічна й Католицька церкви і більшість вільних громад відкрилися на сприйняття харизматичного

руху, хоча окремі помісні громади дотримуються іншої думки і протистоять проникненню харизматичного вчення.

Приблизно у 1980 році панувала думка, що харизматичний рух, якщо брати його у світовому масштабі, уже пройшов кульмінацію свого існування. Але якраз з того часу, коли друга хвиля харизматичного руху стала втрачати динаміку свого розвитку, починається нова епоха "третьої хвилі Святого Духа".

Третя хвиля харизматизму. Третя хвиля, відома за назвою «пауер-івенжелізм» (тобто енергія Євангелія), піднялася на початку 80-х м. ст. у зв'язку з рухом за збільшення громад, спрямованого насамперед на охоплення громад, що ще не стали харизматичними, та створення нових громад, які початково мали харизматичне спрямування. Цікаво, що ця хвиля бере свій початок (як і обидві попередні) у Каліфорнії (США). Тепер, уникаючи такого поняття як «п'ятидесятницький», метою цього руху постають групи, дотепер не охоплені двома попередніми хвилями, зокрема фундаменталістів і консервативних євангельських християн, які не піддавалися харизматичному впливові.

Третя хвиля Святого Духа тісно пов'язана з іменем американського проповідника Джона Уімбера, який підкреслював, що єдиним способом привернути сучасну людину до Бога є творення чудес і знамень. У 1983 році Уімбер заснував організацію "Виноградник міжнародних служінь", яка проводить в США і за кордоном заходи на теми "Ріст громади", "Зціляюче служіння", "Повновладна молитва" тощо. За останні роки в Європі, зокрема в Англіїі, Шотландії, Франції, Ірландії, Швеції, Швейцарії та Німеччині, відбулося декілька конференцій. Згідно з даними самого Дж. Уімбера він і його колектив змогли провести навчання близько ста тисяч церковних служителів. Загальна ж кількість учасників його конференцій у світі сягає десь 400-500 тисяч. Однак слід обережно ставитися до інформації, яка надходить із зацікавлених джерел. Нерідко вона має відверто рекламний характер і спрямована на розширення сфер впливу руху та залучення нових членів.

Однією з помітних ознак третьої хвилі є відсутність елементів, що викликають розбіжності у представників різних віросповідань. Багато громад, що не мали в минулому зв'язків ні з п'ятидесятниками, ні з харизматами, починають раптом молитися за зцілення хворих і одержують досвід зцілюючої сили. *Істотна різниця між третьою хвилею і двома першими полягає в тому, що в третій хвилі «силу Божу» для служіння отримують переважно не штатні пастори, як то було в першій хвилі, і не тільки відповідальні з мирян керівники домашніх гуртків та осередків, як у другій хвилі, а всі християни.* Якщо друга хвиля харизматичного руху відкрилася частково для проникнення в неї ліберальних поглядів і зробила питання про істину відносним з тим, щоб дати місце богослів'ю, грунтованому на переживаннях, то лідери третьої хвилі просунулися на крок

далі, і відкрилися для «пауер-івенжелізма», джерела якого містяться у психології і язичництві.

Харизматизм в Україні. Таке явище як харизматичний рух віднайшло своє втілення і на теренах України. Слід зазначити, що останній знайшов напрочуд зрошений грунт в особі численних єресей та позацерковних течій православного походження. У 16 ст. – це жидовствуючі та феодосіяни, у 17-18 ст. – хлисти, скопці, апокаліпсисти, суботники, в 19 ст. – духобори, молокани, штундисти. Цей симбіоз витворив доволі специфічне конфесійне середовище, котре поєднало релігійний раціоналізм західного і східного ґатунку, запропонувавши соціо-етичне вчення, звернене до простих біблійних істин, апостольської проповіді, ідеалів євангельсько-братерського життя. Його спадкоємці – сучасні радикальні течії, котрі своїм соціально-психологічним вектором найбільш адаптовані до економічної і політичної нестабільності, статусу релігійної меншини, режиму перманентної "гнаности". *Харизматичний рух в Україні виник на базі окремих автономних п'ятидесятницьких та молодіжного крила баптистських громад. Нині спостерігається дедалі більше проникнення харизматичного руху в п'ятидесятницькі громади.*

Інституційно він започаткований у 1990 р. зарубіжними місіонерами, в основному американського походження. Основний їх масив зосереджений у Криму, Донецькій і Запорізькій областях та Києві. Найбільш прискореними темпами розвивається Церква Повного Євангелія, яка має 635 своїх організацій_офіційно зареєстрованих на початок 2009 року. В п'яти її духовних навчальних закладах до цього року вже навчалося 569 слухачів. Працювало 211 недільних шкіл, виходило більше 20 часописів і газет. 616 громад Повного Євангелія організаційно підпорядковані двом центрам — Духовному центру незалежних церков (Донецьк) та Об'єднанню незалежних харизматичних християнських Церков України (Повного Євангелія), що знаходиться в Києві.

На сьогоднішній день в Україні активно діючими є Об'єднання Незалежних Християнських Харизматичних Церков України - Повного Євангелія (616 церков), Духовний Центр Християнських Церков України «Нове покоління» (26 церков), Об'єднана Християнська Євангельська Церква «Живого Бога» (51 дочірніх церков), Українська Християнська Євангельська Церква (172 церкви) та ін.

Окрім цього, офіційна статистика Держкомнацрелігій зафіксувала на початок 2009 року ще 462 харизматичні організації іншого організаційного підпорядкування. До них входило 4 духовних навчальних заклади із 78 слухачами, працювало ще 160 недільних шкіл, друкувалося 15 засобів масової інформації, діяло 8 місій і 6братств.

Для харизматичних церков, як і в цілому для протестантизму, притаманне "нове бачення служіння церкви у сучасному світі", основу якого складає осучаснена концепція соціального Євангелія — заохочення мирської активності віруючих на грунті вдосконалення сучасної людини й сучасного

світу, більшого сприйняття ними суспільних, виробничих, освітніх, культурницьких і політичних сфер буття.

Успіх поширення "новопротестантських" рухів, звичайно, пояснюються відсепарованістю сучасної української молоді від традиції, виплеканої в царині ортодоксальних церков; невизначеністю і фрагментарністю духовного клімату, в якому відбувалася соціалізація генерації, чиє повноліття припало на кінець 80-х -початок 90-х рр. м. ст.; дисонансом між духовними запитами цієї генерації і відповідями на них з боку традиційних церков; винятковою активністю закордонних місіонерів і їхніми фінансовими можливостями, які значно вищі за ті, що ними оперують традиційні церкви України. Справедливість кожного з наведених положень спростувати не можна, а у комплексі вони діють досить потужно. Водночас, варто вказати на генетичні характеристики й істотні ознаки віровчення, соціальної програми та внутрішньої архітектоніки таких громад, передовсім харизматичних (Див.: Єленський В,Є. Релігія після комунізму.- К.,2002. – С. 356).

Особливості харизматичного руху. *Харизматичний рух, який ще називають «неоп'ятидесятницьким», ґрунтується на особистому досвіді або переживанні, що переходить за межі усіх деномінацій. Спільність учасників харизматичного руху заснована не на богослов'ї, а на певному переживанні — «хрещенні Духом Святим», що звичайно супроводжується говорінням іншими мовами.*

Прихильники харизматичних церков наголошують на подібності своїх віросповідних доктрин з п'ятидесятницькими, але все ж наявні і певні особливості. Харизматичний і п'ятидесятницький рухи виникли в різні "епохи" релігійного життя Америки. П'ятидесятництво стало для баптистів і методистів наслідком пошуків відповіді на питання: чому нині церква не має дарунків духовних? Загалом це було дітище традиційних протестантських деномінацій. Інша справа — харизматичні церкви, що виникли на хвилі екуменізму, чиїм основним мотивом була саме розмитість догматичних границь, довільне витлумачення богословських доктрин і поняття "харизми" у різних формах її прояву. Але говорити сьогодні про якусь єдину думку в п'ятидесятницькому русі щодо харизматичного все ж не доводиться, оскільки деякі відомі п'ятидесятники турбуються про підтримання інтенсивних стосунків з харизматичним рухом. Серед них є такі, які намагаються впливати на харизматів. Інші - виступають з різкою критикою процесів розвитку необіблійних вчень і практики в харизматичному середовищі. Загалом же можна сказати, що п'ятидесятницький рух у більшості країн з занепокоєнням або зі змішаними почуттями слідкує за розвитком харизматичного руху.

Сучасні харизмати вірять у можливість втручання Бога у життя сьогоднішнє, у прояв Божих знамень, як це було за часів Ісуса Христа, аргументуючи це незмінністю Божої сутності. Тому харизмати наполягають на необхідності відродження першоапостольської віри у тому вигляді, в

якому вона існувала. Вчення про апостольську церкву, вчення про громаду як колективного носія харизми і вчення про повернення до джерел раннього християнства безпосередньо пов'язані. *Оскільки церкви як ієрархічно організованої структури у ранніх християн не було і всі члени громади активно брали участь у служіннях, що сприяло сходженню Святого Духа, то, як вважають харизмати, дари Святого Духа даються не окремим віруючим, а зібранню в цілому. І використовуються вони не просто для особистого задоволення потреб окремого віруючого, але для преображення життя всього зібрання. Тому необхідно, щоб Святий Дух, який мешкає всередині віруючого, проявлявся відкрито, публічно, надприродно. Харизмати не мають єдиного віроповчального джерела, єдиного авторитету чи катехизису, в якому їхнє вчення було б викладено у стрункій логічній формі.* Часто можна чути, що особливої доктрини у них бути не може, тому що все, у що вони вірять, опирається на тексти Біблії.

Поширеною є *теологічна доктрина "Повного Євангелія"*. Вона вимагає, щоб кожен віруючий у своєму житті певною мірою повторив життя Сина Божого. Згідно з нею, все те, що витерпів Христос, повинно повторитися в житті кожного істинно віруючого християнина. Тому одне з положень, розвинуте харизматами, полягає в тому, що посередником між людиною і Богом може бути лише Ісус Христос (не конфесія, не церква, не священик). Для віруючого, який прагне заслужити спасіння, недостатньо творити добрі справи, йому необхідне покаяння та хрещення Святим Духом. Ісус Христос говорив своїм учням: "Іван бо водою христив, - ви ж охрещені будете Духом Святим через кілька тих днів!" (Дії 1:5).

Практичне життя Церкви. *Для харизматів важливою є віра в те, що хрещення Святим Духом можливе не тільки для апостолів, а для всіх, хто прийняв Бога. Дух Святий у їхньому віровченні – це особистість, яка може спілкуватися і реально себе проявляти. Він має волю, інтелект, почуття і робить реальними всі Божі задуми.*

Одним із знамень прийняття Святого Духа харизмати вважають "*глосолалію*", розмову віруючого з Богом "незнайомою" ("іншою") мовою. "Як говорить хто чужою мовою, той не людям говорить, а Богові, бо ніхто його не розуміє, і він духом говорить таємне." (1Кор 14:2). Оскільки віруючі харизматичних Церков вважають, що вони отримують дар говоріння іншими мовами внаслідок хрещення Святим Духом, то цілком виправданими будуть їхні чекання інших дарів.

Після покаяння і хрещення Святим Духом людина «вже має життя Вічне і буде мати його завжди». Новонароджений від Бога отримує можливість спілкуватися з Богом, чути Бога, рухатися з Богом, виконувати Божі доручення. Це означає, що людина стає співспадкоємцем Ісуса Христа і матиме все, що має Він.

Ідеологи харизматів вводять ієрархію в структуру Трійці. Наприклад, один із них пише: "Отець надає Синові свою владу і славу, Син, у свою чергу, призначає Духа Святого як свого представника для того, щоб

відкривати і тлумачити церкві все те, що він приніс від Отця. У Христа є один і тільки один повноважний представник на землі – Дух Святий". З небес на землю сходить ієрархія: Бог-Отець – Син – Дух, який і приносить істинно віруючим свої дари. Саме така система обґрунтовує богообраність і людинобожжя харизматів. Досить часто ідеологи харизматів описують спілкування між трьома іпостасями Бога як взаємодію між самостійними сутностями.

Харизмати щиро вірять у зцілення фізичних недугів шляхом колективної молитви, сподіваючись, що Ісус Христос своїми стражданнями взяв на себе всі хвороби та недуги. Вони вважають, що хрещені Святим Духом можуть іменем Ісуса Христа звільняти людей від наркоманії, пияцтва, паління. Молитви харизматів не обмежуються тільки проханнями про зцілення.

Диференціація харизматичних молитов має широкий спектр спрямування, зокрема: молитви-прохання про свої потреби; молитви погодження (коли двоє-троє віруючих погоджуються разом про щось просити у Бога); молитви- піклування (за країну, за духовних керівників, за всіх віруючих); колективні молитви; молитви хвали і поклоніння Богу.

Певним чином *визначається місце віруючого в харизматичній Церкві*. Належність до помісної Церкви є важливою умовою здійснення спілкування між віруючими. Будучи в церкві, останні повинні брати активну участь в церковних справах. Важливу увагу лідери Церков приділяють дисципліні. Вони вчать, що керівник (пастор) існує в Церкві для того, щоб утримувати єдність віри, збільшувати чисельність адептів, допомагати їм духовно зростати. В харизматичних Церквах не практикується хрещення дітей від народження, вважається, що хрещення повинно бути усвідомленим і, перш ніж людина отримає хрещення, вона повинна покаятися. Як і інші протестантські деномінації, харизмати не мають ікон, інших зображень, максимально спрощують церковну обрядовість, роблячи наголос на суті, а не на формі.

У церквах, окрім пастирського служіння, існує ще понад двадцять напрямів, за кожне з яких є відповідальна особа. Активно діють дитяче, підліткове, молодіжне служіння. Крім вікових груп, існують групи за інтересами – професійні, творчі (хореографічні, хорові, мистецькі), а також окремо чоловічі та жіночі. Все це, на наш погляд, може мати як позитивний характер, так і негативний. З одного боку, людина постійно перебуває у центрі уваги із врахуванням при цьому її інтересів, творчих нахилів, а з іншого – вона обмежена в своїй творчій діяльності церковними канонами і фактично знаходиться під повним контролем.

Місійна діяльність харизматичних церков дуже різноманітна. Велика увага приділяється роботі з людьми, залежними від наркотиків, алкоголю, тютюну. З цією метою на базі харизматичних церков у Києві, наприклад, створена місія "Самарянин". Церкви здійснюють опіку над дитячими інтернатами та інтернатами для розумово відсталих. Шефствують харизмати

над жіночими і дитячими колоніями, а також колоніями суворого режиму, допомагають реабілітуватися тим, хто вийшов на волю. Зараз напрямок діяльності харизматичних Церков розширився. Так, Церква "Перемога" (м. Київ) здійснює допомогу біженцям, яких обставини життя змусили перебратися в Україну. Вона також активно співпрацює з товариством пенсіонерів. При іншій харизматичній Церкві - "Слово віри" (м. Київ) - відкрито центр "Милосердя", де віруючі доглядають за лежачими хворими.

У цій же Церкві відкрите "Всеукраїнське жіноче товариство християнок України". Товариство неодноразово проводило конференції, присвячені проблемам жінки у сучасному суспільстві. Важливими моментом у ставленні харизматичних церков до жінки є утвердження її як місіонерки, яка має такі ж права і обов'язки перед Богом, як і чоловік. Цим харизматичні Церкви вигідно відрізняються від ортодоксальних, де жінка займає принизливе становище, вважається грішницею, яка повинна покривати голову, ховати обличчя, знаходитися окремо від чоловіків і т.д.

Харизматичні Церкви – сучасні Церкви. Слід зазначити, що *харизматичні Церкви дуже діяльнісні у досягненні своєї мети, активно використовують сучасні технології.* Служіння харизматичних лідерів можна почути по радіо, побачити по телевізору. Викликають зацікавлення методи, якими послуговуються служителі Церков для роботи з віруючими. Масові заходи (скоріше театралізовані дійства), які проводяться в різних харизматичних Церквах, орієнтовані на образно-чуттєве сприйняття людей, викликають відчуття причетності до того, що відбувається.

Сучасні харизматичні організації та центри розгорнули активну проповідницьку діяльність серед найперспективніших верств населення (люди середнього віку з вищою освітою, середньою спеціальною, молодь – майбутнє країни тощо), використовуючи певний ідеологічний вакуум, а також нерозвиненість місіонерської структури традиційних українських Церков. Їх культова практика, яка побудована на відомих психофізичних методах управління натовпом, характеризується претензією на роль месіанського руху в ім'я спасіння Христової віри. В ситуації, яка склалася сьогодні на території України у зв'язку з діяльністю харизматичних Церков, тій масовій обробці умів, до яких вони вдаються, цілком відповідають слова П.Едварде: «На всіх кутах і з будь-якого приводу нас бомбардують теологічною пропагандою. Ми зустрічаємося із звеличенням благодіяння віри на сторінках книг, а також у щотижневих програмах радіо і телебачення».

Доктринальні засади церков харизматичного спрямування дають «вичерпні» пояснення явищам дійсності. При цьому засвоєння релігійних істин не вимагає якоїсь спеціальної підготовки. В той же час основні її положення не позбавлені абстрактності і невизначеності, що дозволяє задовольнити потреби людей різних рівнів духовного та інтелектуального розвитків. Видимість ясності і непорушності релігійних істин породжує у прихильників відчуття усталеності і впевненості, умиротворення й спокою.

Це досягається також індивідуальним підходом до кожного потенційного харизмата.

На початковій стадії залучення новонаверненого до церкви він відчуває груповий тиск і “бомбування любов’ю”. Суть цього “бомбування” полягає в тому, що у адепта викликається почуття, ніби тут чекали саме його. Він почуває постійну опіку з боку інших членів Церкви. Такий індивідуалізований, інтенсивний підхід до потенційних, а потім і новонавернених членів харизматичних Церков, без сумніву, має переваги перед формами роботи інституталізованих ортодоксальних релігій.

Слід відзначити широкий спектр діяльності харизматичних Церков. У кожній Церкві велике значення надається диференційованому служінню. Проводяться окремо дитячі, підліткові, молодіжні служіння. Активно діють домашні групи, які є гарантом збереження діяльності Церкви за будь-яких несприятливих зовнішніх умов. Очевидно, що саме така форма організації є найбільш ефективною. По-перше, лідери домашніх груп мають змогу здійснювати більш тісний контакт віруючих із керівництвом та один з одним, максимально наблизитись до потреб віруючих; по-друге, домашні гуртки зможуть функціонувати в будь-якій країні, за будь-якого, навіть несприятливого політичного устрою, оскільки їх локальність це дозволяє.

Практикуючи більш емоційні, менш стереотипізовані та ригористичні богослужіння, харизмати успішно конкурують з православ’ям, традиційним протестантизмом, особливо щодо впливу на молодь. Відзначимо такі показові моменти в богослужіннях харизматичних церков: використання трюїзмів – очевидних стверджень (для викликання “Так-реакції”); акцентування окремих слів під час співу (наприклад, шлях, Ісус тощо), виділення їх інтонаційно; використання психологічної драматургії, метафор, звертання до міфологічних персонажів для створення установочної поведінки; копіювання емоційного стану і поведінки оточуючих, в результаті чого відбувається взаємоіндукція членів групи. Для цього ж використовується і постійний музичний фон з певним ритмом та повторювання однакових рухів (плескання, хитання з боку в бік та ін.).

Крім привнесення елементів західної культури, на сьогоднішній день харизмати активно використовують також й елементи національної культури (скажімо, жовто-блакитне поєднання кольорів в оформленні, релігійні гімни з фольклорним ухилом, деякі проповіді і видрук частини літератури українською мовою). Харизматичні зібрання проводяться, в основному, один-два рази на тиждень, у великих, як правило орендованих приміщеннях (своїх молитовних будинків у харизматів фактично немає).

Нові реалії сьогодення формують державно-церковні відносини нового порядку, де людина постає вже суб’єктом суспільно-політичної діяльності. Харизматичний рух також еволюціонує в напрямку подальшої інституалізації, адаптації до наявного суспільно-політичного контексту. Нині ми можемо спостерігати активне включення лідерів харизматичного руху у політичний процес. У новітній історії українського парламентаризму

священнослужителям рідко вдавалося стати депутатами Верховної Ради. У 1998 році за партійними списками партії "Громада" депутатом став пастор харизматичної церкви з донбаського міста Торез - Володимир Шушкевич. Парадоксально: останній випадок виявився настільки ж несподіваним, наскільки й малопоміченим. На запитання: чому "Громада" так виокремила із загального конфесійного тла України саме харизматичні громади, В.Шушкевич відповів, що наявність у харизматичних Церквах тисяч молодих, красивих і натхненних облич – справляє враження (на думку експертів, в Херсонській області молодь складає до 90% віруючих харизматичного спрямування. До того ж, збільшується частина молоді з вищою освітою - викладачі, в т.ч. й вищих навчальних закладів, вчені, медики). Такі тенденції спостерігаються в Миколаївській, Харківській, Хмельницькій та інших областях України, а також у Києві.

Відтак поступово відходить у минуле процес взаєморозмежування політичного і релігійного чинників. Натомість, можливість лобіювати свої політичні, економічні, церковні інтереси у владних структурах стає на сьогодні пріоритетним завданням релігійних діячів.

Фінансове забезпечення харизматичних Церков відбувається шляхом сплати десятини, тобто 10% від будь-яких результатів оплати праці віруючого, які на підставах переконань віддаються в окрему громаду та добровільні пожертвування. Десятина, як стверджують прихильники харизматичних Церков, не є обов'язковою, якщо людина не вірить, що це її обов'язок перед Богом. Однак у проповідях часто звучать заклики на кшталт: "Якщо ти даватимеш десятину – прийде процвітання, якщо жертвуватимеш – прийдуть статки. Через слово Боже приходить благословення та процвітання". Самі Церкви не ведуть ніякої підприємницької діяльності, але відношення до різного роду банківської діяльності у них досить прогресивне. Вважається, що це дає змогу реалізувати особисті творчі можливості, розвивати здібності в цілому ряді сфер життєдіяльності, кожна з яких є відображенням божественних якостей. Не останнє місце у забезпеченні нормального функціонування Церков, задоволенні їхніх внутрішніх і зовнішніх потреб належить гуманітарній допомозі з-за кордону. Підтримуються тісні стосунки як з одновірцями, так і з тими членами Церкви, які виїхали за кордон на постійне місце проживання.

Україна нині має низку харизматичних церков, очолюваних визнаними не тільки в нашій країні, а й у зарубіжжі пасторами. Деякі з харизматичних спільнот йдуть на створення об'єднань, деякі, певно через страх їхніх лідерів втратити свій імідж, функціонують окремо, деякі постають матірними щодо нових харимзматичних утворень, які, як правило, твориться під нововиокремленого талановитого пастора. Нижче подамо історію появи і особливості поширення країною, розкриємо віроповчальні концепти і форми діяльності найбільших харизматичних спільнот України. Тексти ці написані переважно носіями цих харизматичних традицій, а тому вони звучать дещо заангажовано, хоч і безпосередньо.

6а. Церква Світових Жнив

Назва і характерні особливості Церкви. Церква Світових Жнив – це велика, дружня сім’я, в якій кожна людина, незалежно від її національності, соціального статусу чи професійної належності, може знайти душевний спокій, комфорт та почуття впевненості у завтрашньому дні. Церква – це кілька тисяч віруючих людей у Києві та в інших містах України, об’єднаних щирою і безкомпромісною вірою в Бога та бажанням творити добро оточуючим, ділитися божественними істинами любові, прощення та справедливості.

Називається вона “Церквою Світових Жнив”. Це тому, що її послідовники мають велике доручення від Бога: проповідувати по всьому світу Євангеліє – добру звістку про те, що Господь Ісус – Воскреслий Спаситель дає прощення кожному віруючому в нього. *Основним призначенням християнської Церкви Світових Жнив є турбота про людей, задоволення духовних потреб та забезпечення повноцінного життя віруючої людини. Покликанням Церкви Світових Жнив є “явити живого Бога Україні!”*, що означає наблизити людей до пізнання Бога, усвідомлення того, що без віри в живого та істинного Спасителя людство приречене на безнадію, хаос та вічне прокляття.

Характерні особливості Церкви Світових Жнив – динамічні проповіді, високий професійний рівень групи прославлення, любов та увага до кожної людини. Яскравою особливістю Церкви Світових Жнив є забезпечення атмосфери сім’ї як на церковних богослужіннях, так і в роботі Церкви. Проводиться цілеспрямована пасторська та опікунська робота з різними віковими категоріями людей, що створює сприятливу атмосферу в Церкві, де люди можуть поділяти загальні інтереси і, крім того, набути можливість отримати порозуміння та заручитися підтримкою в проблемах свого життя, розкрити свій духовний потенціал. У Церкві представлені різноманітні програми для певних вікових категорій:

Наше покликання: явити живого Бога Україні.

Наша місія: проповідь Євангелія Ісуса Христа в Україні та для інших народів, служіння людям в Ім’я Бога.

Наша мета: створення сильної Помісної Церкви, яка забезпечувала б піклування про духовне зростання і благополуччя людей в Церкві та відповідала б потребам суспільства.

Місіонерська діяльність через створення християнських Церков Повного Євангелія в Україні та в інших країнах; здійснення духовної підтримки та покровительства Церквам і служителям, що входять до складу Об’єднання Євангельських Церков України.

Відкриття християнських освітніх закладів в Україні та інших країнах з метою підготовки кваліфікованих служителів Євангелія.

Суспільна євангелізаційна діяльність: християнська культурно–просвітницька робота, взаємодія із ЗМІ, участь в громадському житті міста та країни.

Історія конфесії.

а) Постання Церкви Світових Жнив. Історія Об'єднання Євангельських Церков України безпосередньо пов'язана із заснуванням Церкви Світових Жнив. *Ініціатива у створенні обох релігійних організацій належить Дмитру Володимировичу Масону.* Перебуваючи в натхненому пошуку Бога, а також під впливом спілкування з представниками молодих громад Повного Євангелія, які на той час ще не мали офіційного статусу, киянин Д.В.Масон наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років спробував знайти свій шлях пізнання Бога та спасіння через Біблію. Це означало насамперед пройти певний курс навчання і стати служителем християнської євангельської Церкви.

Як відомо, можливості одержати християнську духовну освіту і сан в Україні на той час не було, оскільки за часів Радянського Союзу релігійна діяльність жорстоко каралася, а кількість богословських навчальних закладів, як православних, так і протестантських, була вельми обмеженою. А ось в Естонії, завдяки геополітичним та історичним умовам, ситуація з діяльністю євангельської Церкви й освіти склалася набагато сприятливіша. Відтак Дмитро Масон вирушив до естонського міста Тарту, де в 1991 р. закінчив Біблійний Коледж, провчившись у ньому один рік. Під час навчання він одержав Боже благословіння на заснування Церкви, яка відрізнялася б високим культурним рівнем і тісними зв'язками з громадськістю і, до того ж, маючи свої початки в Україні, стала б фундаментом майбутньої потужної організації світового масштабу. Отже, вже там, в Тарту, Дмитро Масон почув поклик від Бога бути християнським служителем та висвячення бути пастором.

Повернувшись в Україну в 1992 році, він згуртував навколо себе в Києві громаду віруючих, з якої згодом постала відома нам сьогодні Церква Світових Жнив. *Назва "Церква Світових Жнив" походить від завдання, яке стоїть перед церквою, а саме поширювати Благу Звістку про прощення гріхів та любов Божу до людей в Україні і за її межами, явити живого Бога грішникам і в такий спосіб вести їх до спасіння вірою в Ісуса Христа, примножуючи відтак "жнива" душ, врятованих від прокляття та вічної смерті.* Служителі Церкви вірять, що час, у який ми живемо, призначено Господом для великих жнив і всесвітнього пробудження людської віри в Господа та духовного відродження. Отже, відверті й чисті молитви людини, її віра у зцілення, добрі діяння – все це є результатом попереднього навернення до Бога та присвяти Йому свого життя. Духовне відродження нації можливе, коли кожна людина переживе відродження душі від Святого Духа Божого через віру в Ісуса Христа. Головною нагородою людині, згідно з Біблією, буде прощення гріхів та дар вічного життя через віру в Спасителя Ісуса Христа.

Зусилля служителів і прихожан Церкви скеровані на реалізацію служінь, головною метою яких є донесення звістки про безумовну любов Божу. Це виявляється не лише в словах, а й у вчинках – благодійна допомога, молитви за зцілення, соціальні акції, концерти, заняття для дітей та підлітків, організація літніх таборів відпочинку тощо.

б) Заснування Об’єднання Євангельських Церков України. *З метою взаємодопомоги і співробітництва в поширенні євангельської діяльності, пастором Дмитром Масоном було засновано Релігійний Центр Об'єднання Євангельських Церков України, який згуртував пасторів дочірніх церков Церкви Світових Жнив. На одній з пасторських зустрічей було ухвалене рішення щодо офіційного статусу Об'єднання. Офіційно Об'єднання Євангельських Церков України (ОЄЦУ), про яке йшла мова вище, було зареєстроване в Державному Комітеті України у справах релігій 28 червня 2001 р. З цього часу в рамках ОЄЦУ було проведено кілька конференцій і пасторських зустрічей, на яких пастори мали можливість обмінятися досвідом та встановити відносини між окремими Церквами, які входять до складу Об'єднання.*

Дмитро Масон, пастор Церкви Світових Жнив і єпископ Об'єднання Євангельських Церков України, вважає, що все в його житті сприяло тому, щоб підготуватись до виконання місії, яку Господь йому довірив. В одному з інтерв’ю до десятиріччя Церкви пастор Дмитро сказав: "10 останніх років мого життя пройшли в активному служінні Царству Божому. Я не відокремлюю ці 10 років від іншої частини життя, яку я прожив до цього. Адже хоча я не знав Господа раніше, він знав мене, як і кожну людину. Ці 10 років для мене не завжди були простими, але, разом з тим, я завжди бачив славу Божу, що виявлялася в Його великій любові, вірності до мене і до Церкви. Незважаючи ні на що, я, маючи другу можливість, завжди обрав би шлях слухняності й вірності Господеві”.

Маючи ступінь “Бакалавр практичної теології” Міжнародного Біблійного Коледжу Практичної Теології, *Дмитро Масон заснував при Церкві Біблійну Школу* (1994 р.). Він є її директором. Щороку сотні студентів успішно завершують своє навчання в біблійній школі, щоб стати кваліфікованими служителями – місіонерами, пасторами, вчителями біблійних доктрин.

Пастор Дмитро є автором книг, які стали популярними в колі тисяч віруючих як в Україні, так і за її межами. Це – “Квалификация жизни”, “Сила принятых нами решений”, “Не живи в прошлом”, “Сила твоего семени”, “Святой Иоанн Златоуст”, “Фундамент твоей победы”, “Божественная встреча”, “Нагорная проповедь”, “Достижение цели”, “Господня земля” та ін.

На даному етапі Церква не має власного приміщення для проведення зібрань, тому богослужіння проходять в Республіканському Будинку Кіно, де Церква орендує зали по середах і неділях. Проводиться збір коштів на будівництво власного приміщення. Реалізація цього задуму, за свідченнями служителів Церкви, вже неухильно наближається.

Служіння Церкви Світових Жнив також має досвід місіонерської практики. Місіонери побували в Криму, Чернігові, Кіровоградській області та інших регіонах України. Створено дочірні Церкви в ряді міст і селищ України. Дочірні Церкви є в Білорусі та в Ізраїлі.

Основні положення віровчення.

а) Біблійні доктрини.

1. Триєдність Бога. Служителі Церкви Світових Жнив визнають єдиного Бога, що виявляється в трьох іпостасях: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий. Саме такою постає доктрина про триєдність Бога в Священному Писанні. Ісус Христос – це Бог, який прийшов на Землю в плоті, народившись від земної жінки Марії через непорочне зачаття від Святого Духа (1 Ів 5:7; Мф 3:16, 17; Ів 14:26) з метою виконання Божого плану відкуплення людства через розп’яття на хресті.

2. Гріхопадіння людини. Людина була створена за образом і подобою Бога. При цьому вона отримала владу над Землею (Бут. 1:26). Бог надав людині Едемський сад, щоб вона обробляла й оберігала його. Отже, людина мала владу над Землею до того моменту, поки сатана не звабив Єву. Своєю неслухняністю Адам і Єва “передали владу” дияволу. Адам вклонився дияволу і той одержав від нього владу. Бог надав людині свободу вибору: кому вона буде служити? Свідомий вибір Адама і Єви призвів до того, що через гріх на Землю увійшли прокляття, хвороби та смерть.

3. Божий план відкуплення людства через смерть та воскресіння Ісуса Христа. Якщо Адам через свою неслухняність перед Богом передав владу на Землі дияволу і вкусив смерті, то Ісус Христос через Свою слухняність Богу смертю на хресті забрав у диявола владу назад. Коли Ісус воскрес, Він зганьбив сатану, про що говориться в Святому Письмі так: "Забравши сили в начальств і влади, владно піддав їх ганьбі та восторжествував над ними Собою" (Колос. 2:15). Таким чином, Ісус став “останнім Адамом”, позбавивши диявола сили і надавши кожному, хто вірить у Нього, можливість отримати прощення та зцілення духа, душі й тіла.

Отже, відкуплення людства завершилося на Голгофі, коли Ісус добровільно помер за гріхи світу. Але прийняття запропонованого порятунку і життя вічного залежить від віри й вибору самої людини. Цей вибір може бути здійснено саме під час життя людини, а не після смерті (Мк 16:16).

б) Народження згори.

1. Ідеологічне підґрунтя. Для звернення грішника до Бога необхідна віра (Єв.11:6), що надходить до серця людини через сприйняття Слова Божого й дії Духа Святого (Рим. 10:17). Віра веде до покаяння, відмови від мертвих справ і порятунку в Ісусі Христі (Дії 26:18). Наслідком звертання й особистого прийняття Ісуса Христа як Спасителя і Господа є народження згори від Духа Святого і Слова Божого. Справжніми ознаками народження згори є: повна зміна життя, любов до праведності і ненависть до гріха,

любов до Бога і людей, бажання виконувати Його благу волю (1 Ів 3:14; Пс. 96:10).

Церква Світових Жнив вважає, що існують тільки два духовних царства. В царстві зла знаходяться грішники. А ось до Царства Небесного належать ті, хто вірою прийняв Ісуса Христа як свого Господа і Спасителя. Потрапити до Царства Божого можна лише вірою в Ісуса Христа та прийняттям Його жертви за гріхи людства, тому що людина не може заслужити прощення ні добрими вчинками, ні належністю до певної церкви чи деномінації. Ісус приніс у жертву не кров тварин, а Свою святу Кров з метою відкуплення всього людства. Завдяки цій жертві для людей стало можливим одержати народження згори та перемогу над владою гріха та духовною смертю.

2. Водне Хрещення. Водне хрещення – це веління Ісуса Христа для всіх віруючих у нього (Мк. 16:16; Дії 8:36). Ісус сказав Никодимові: "...істинно говорю тобі, якщо хто не народиться згори, не може побачити Царства Божого" (Ів 3:3). Отже, щоб увійти в Царство Небесне, потрібно народитися від води й Духа. Згідно Євангелія, це таїнство проводиться один раз в житті через повне занурення у воду у свідомому віці.

3. Хрещення Святим Духом. Після славного воскресіння та перед тим, як залишити Землю, Ісус пообіцяв своїм учням надіслати Святого Духа Божого, який наповнить віруючих, надаючи їм силу протистояти гріху та бути істинними свідками того, що Ісус Христос – воскреслий Месія та Спаситель світу (Ів 15:27, 16:13-15).

4. Уявлення про смерть. Перша людина була створена Богом, у Адамовім дусі жив Дух Святий. Бог дав Адаму заповідь: "А від дерева пізнання добра і зла не їж від нього, тому що в той день, коли ти вкусиш від нього, смертю вмреш" (Бут. 2:17). Оригінальний переклад цього уривку Священного Писання говорить, що фраза "смертю вмреш", єврейською мовою звучить, як "смертями вмреш", бо ж, як відомо, існує *три види смерті – духовна, фізична та вічна.*

Духовна смерть - це відокремлення від Бога як джерела життя. Адам і Єва фізично не вмерли одразу. Але до їхнього людського єства увійшов гріх, що призводить до смерті вічної, якщо людина під час життя не покається в гріхах, закликавши Ім’я Господа Ісуса Христа-Спасителя (Рим. 5: 18-19). Духовно мертва людина – це та, що позбавлене спілкування зі своїм Творцем. Якщо вона не навернеться до Бога і не визнає Ісуса Христа своїм Спасителем і Господом, то на неї чекає вічна смерть та муки в пеклі (Відкр. 20:15).

Фізична смерть. Згідно з Біблією, вмираючи фізично, людина не перестає існувати, але її дух відокремлюється від тіла і людина виявляється або на небесах з Богом, або в пеклі. Рішення того про те, де вона проводитиме вічність, людина приймає під час земного життя.

Вічна смерть. Після фізичної смерті на людину, яка не увірувала в Христа, чекають вічні муки у вогненному озері. Про таке місце, як

“чистилище”, не йдеться в Біблії. Людина отримує прощення гріхів та вічне життя як результат своєї віри в Ісуса Христа та підпорядкування Йому свого життя. Після смерті вже пізно приймати рішення щодо віри в Бога. Отже, вічної смерті, що виявляється у вічних муках, можуть уникнути лише ті, хто навернеться до Ісуса Христа. Єдиний шлях на Небеса – це Син Божий Ісус Христос. Цей постулат Церква Світових Жнив засвідчує уривком із Священного Писання, коли святий апостол Петро в День П'ятидесятниці сказав: "...всякий, хто призве ім'я Господнє, врятується".

в) Церква.

Поняття про Церкву. В Євангелії від Матвія (16:18) Ісус проголосив, що створить Свою Церкву. Церква – це люди, які вірять в Ісуса Христа і є відданими Богові Ісус є Творцем і Главою Церкви (Єф. 1:22-23).

Церква й держава. Церква Світових Жнив визнає систему влади в державі, як встановлену Богом (Рим. 13:1-2). Християнин повинен бути зразковим громадянином своєї країни, підпорядкуватися встановленим законам, молитися за уряд і державу, щоб використання довіреної їм влади несло мир і злагоду. Головою Церкви є сам Ісус Христос, а тому стосовно духовних питань вона не може знаходитися під керівництвом світської влади. Відокремлення Церкви від держави відбувається у відповідності з Євангелієм. Церква у своїй духовній роботі стосовно держави керується заповіддю Ісуса: Отже, віддавайте кесарево кесарю, а Боже Богу (Мф. 22:21).

г) Віра.

В Церкві Світових Жнив велике значення надається вірі, тому що життя християн – це життя віри (Рим. 1:17). Істинна Божа віра не керується обставинами та тим, що бачить. Біблія проголошує, що Бог здатен перетворити потребу в чудо, якщо ми віримо і покладаємось на Нього та на Його Слово. Віра – це щось більше, ніж формула. Це – повна довіра Богові на основі Його обіцянок, які ми знаходимо у Його Посланні до людства – Біблії. Віра – це постійні, живі та відверті стосунки з Творцем та Отцем нашим Небесним" (Євр. 11:6).

д) Родина і шлюб.

Шлюб створений Богом до гріхопадіння людства. Шлюб - це добровільний союз між одним чоловіком і однією жінкою для взаємної допомоги й любові, спільного життя й продовження людського роду. Церква Світових Жнив визнає також, що шлюб є державним актом і благословляє ті одружені пари, шлюб яких зареєстровано у відповідних державних органах (1 Пет. 2:13). Дошлюбні чи позашлюбні сексуальні стосунки не угодні Богу, але якщо людина згрішила і покаялася, то Бог простить їй такий гріх.

У випадку смерті одного з подружжя Біблія дозволяє тому, що залишився в цьому світі, одружитися чи вийти заміж вдруге. Церква Світових Жнив визнає, що розлучення не догоджає Богу. Але у випадку подружньої зради дозволяється розлучитися й одружитися (вийти заміж) з

невинної сторони (1 Кор. 7:15; 1 Тим. 5:8; Мф. 5:32). Церква вважає, що діти в родині є Божим благословенням. Батьки несуть відповідальність як перед законами своєї країни, так і перед Богом за виховання своїх дітей (Єф. 6:4; Пс. 77:3-7). Церква суворо засуджує аборт як вбивство невинних, а відтак як тяжкий гріх. Тому для того, щоб відвернути скоєння цього злочину, Церква проводить просвітницькі акції в навчальних закладах.

Організація, ієрархія та устрій. Як зазначалося вище, засновником і незмінним лідером Церкви Світових Жнив і ОЄЦУ є пастор і єпископ Дмитро Володимирович Масон. Церква Світових Жнив є головним структуроутворюючим елементом ОЄЦУ. В Церкві Світових Жнив єпископ Дмитро має кілька помічників для більш ефективного служіння на благо людей. Пастором або головою місцевої церкви може бути людина, яка пройшла спеціальний курс навчання й була рукопокладена вповноваженими служителями церкви (Єпископом Дмитром або його помічниками).

До складу ОЄЦУ, крім Церкви Світових Жнив, входять євангельські церкви, які знаходяться в різних містах і селах України, а також у Білорусії (м. Жодино). Церкви Об'єднання Євангельських Церков на території України об'єднані в три регіони, кожний з яких знаходиться під керівництвом регіональних єпископів Об'єднання, рукопокладених єпископом Дмитром на одній з конференцій ОЕЦУ, а саме: Центральний регіон (Олександр Федоров - пастор церкви «Слово Життя», с.м.т. Онуфріївна); Південний регіон (Ігор Клименко - пастор церкви "Світових Жнив", м. Сімферополь); Північний регіон (Андрій Васько - пастор церкви "Світових Жнив", м. Чернігів).

Спосіб життя, повсякдене життя, служіння, обряди.

а) Засади діяльності і завдання Церкви. Основою діяльності ОЄЦУ є Помісні Церкви. Структура місцевої Церкви складається з так званих груп спілкування, тобто громад віруючих, згуртованих за місцем проживання. Саме на ці своєрідні комірки або ж ланки великого ланцюгу покладено відповідальність за вирішення проблем прихожан, оскільки на загальних богослужіннях неможливо вирішити проблеми особистого характеру, з якими доводиться зустрічатися віруючим. Пастори Церкви Світових Жнив завжди готові проконсультувати прихожан з різних питань, помолитися за них, надати духовні поради з Біблії. В Церкві існує молитовне служіння, учасники якого завжди готові духовно підтримувати молитвою тих, хто має проблеми того чи іншого характеру. Отже, шляхом домашнього спілкування члени Церкви мають нагоду обговорювати питання релігійного характеру, вивчати разом Біблію, більше дізнатися одне про одного, розраховувати на підтримку справжніх друзів – братів та сестер.

Основні аспекти, які є засадничими в діяльності Церкви Світових Жнив: атмосфера дружби й єднання; вирішення повсякденних проблем через посередництво місцевих Церков, а також мережі служінь; щира віра, молитва, добрі вчинки й посильні внески як головні обов'язки

християнина; очищення й зміцнення сім'ї (психологічна служба); залучення якомога більшої кількості людей до лав християн.

Відтак, Церква ставить перед громадами й вищим керівництвом такі, закладені в Статуті ОЄЦУ завдання:

- ✓ координація роботи релігійних громад, що ввійшли до складу ОЄЦУ;
- ✓ здійснення духовної й матеріальної допомоги релігійним громадам та організаціям ОЄЦУ;
- ✓ задоволення релігійних потреб громадян;
- ✓ проповідування і поширення Слова Божого згідно із законом;
- ✓ створення нових релігійних місій, братств, духовних вищих і середніх навчальних закладів;
- ✓ допомога в створенні релігійних громад;
- ✓ організація служби милосердя;
- ✓ створення благодійних закладів: їдалень, пунктів роздачі їжі для малозабезпечених; організація дозвілля дітей, молоді тощо;
- ✓ обмін духовним досвідом з релігійними об'єднаннями й організаціями за кордоном і надання взаємодопомоги;
- ✓ проведення євангелізацій, конференцій, музичних і театральних вистав тощо;
- ✓ встановлення міжнародних зв’язків і контактів з релігійними та громадськими організаціями;
- ✓ сприяння в організації християнського навчання за кордоном;
- ✓ створення видавничих, поліграфічних, виробничих, будівельних, сільськогосподарських та інших підприємств із правами юридичної особи для виконання Статутних завдань ОЄЦУ;
- ✓ поширення духовної літератури, преси, аудіо- й відеокасет і проведення лекцій;
- ✓ використання різноманітних засобів масової інформації;
- ✓ відкриття дитячих садків і шкіл при помісних християнських Церквах, які входять до складу ОЄЦУ, з метою релігійного навчання дітей відповідно до вимог чинного законодавства;
- ✓ надання необхідної допомоги і виховної роботи в закритих закладах МВС, спецшколах, дитячих будинках, лікарнях і т.п.;
- ✓ ввіз і отримання гуманітарної допомоги (одягу, продуктів харчування, ліків, медичного устаткування і т.п.) з метою здійснення благодійної діяльності;
- ✓ сприяння духовному розвитку пасторів через щомісячне розсилання методичних матеріалів з пасторського служіння і керування Церквою, листів-навчань, аудіокасет, книг із проповідями Єпископа Дмитра Масона та інформаційних бюлетенів Церкви Світових Жнив, проведення конференцій, пасторських зустрічей.

Фінансування означених заходів Церкви відбувається за рахунок добровільних пожертв прихожан. Члени Церкви не мають жорстких зобов'язань, участь у будь-яких заходах Церкви відбувається на добровільних засадах.

б) Служіння Церкви Світових Жнив. Одним із завдань Церкви Світових Жнив є *проведення служінь і підготовка служителів*. З метою завжди мати в суспільстві активну соціальну позицію, допомагати як прихожанам, так і суспільству, в Церкві організовані такі служіння: служіння у в’язницях (заочна школа для ув’язнених); реабілітаційний центр для наркозалежних; психологічна служба; служіння молитви за зцілення. Церквою проводиться широка робота з молоддю та підлітками. Крім цього Церквою постійно ведеться освітницька й духовна робота в декількох лікарнях Києва та в міському онкоцентрі.

Служба допомоги бездомним дітям при Церкві Світових Жнив включає в себе: оренда їдальні для дітей у м. Києві (вул. Індустріальна, 10/37), забезпечення їх медикаментами та одягом. Крім того, проводяться акції з подарунками на свята Різдва Христового, Великодня, на День захисту дитини тощо. Церква веде постійну благодійну роботу в дитячому будинку “Берізка” та в Чернігівській школі-інтернаті.

Люди можуть прийти до Церкви Світових Жнив, прийнятими де їх обов’язково приймуть. Прихожани можуть бути впевнені, що за них помоляться. Вони можуть почуватися в Церкві неначе в родині. Девіз Церкви Світових Жнив: “Відчуй себе у сім’ї”. Як наголошує пастор Церкви Д. В. Масон: “Характерною особливістю Церкви Світових Жнив є атмосфера сім’ї, яку ми прагнемо створювати на наших богослужіннях. Церква – це місце, де люди почувають себе затишно та добре, де Слово Боже зможе доноситися до їхніх сердець, змінюючи їх життя на краще!»

Щомісяця виходить церковна газета "Жнива", що безкоштовно поширюється у Києві й інших містах України книги і касети з проповідями і навчаннями Дмитра Масона поширюються багатьма містами України й інших країн. Віруючі відзначають простоту й легкість сприйняття його проповідей. Послання пастора Дмитра Масона вже надихали багатьох людей піднятися на нові рівні досконалості.

У Церкві Світових Жнив також побутує *практика оприлюднення чудес* або ж свідоцтв сили Божої, тобто таких випадків, коли силою молитви людину було чи то врятовано в небезпечній ситуації, чи неймовірним чином позбавлено від смертельної хвороби, безпліддя, наркологічної залежності тощо. Наводяться також приклади щасливого возз'єднання сімей, коханих, родичів. При цьому особи, які пережили надприродне зцілення, запрошуються на сцену, де в розмові з пастором вони оповідають про те, що з ними відбулося. Такі зустрічі влаштовуються щомісяця. За матеріалами чудесних зцілень було видано книгу "Свидетельство силы Божьей", яка є документально підтвердженою збіркою оповідей зцілених людей.

в) Погляди щодо побуту й обрядів. Обряди, які мають місце в Церкві Світових Жнив, це – водне хрещення, обряд одруження, обряд причастя Господнього.

Самозречення вважається немудрим вчинком. Відлюдництво й аскетизм не заохочуються Церквою. Служителі переконані, що людина повинна жити повноцінним життям і за своїми можливостями брати участь у громадських справах, бути корисною суспільству. Саме цій меті й слугують заходи, які здійснює Церква. Хоча, звичайно, у випадках, коли людина відчуває особливий поклик Бога відректися від усього заради служіння, то це її з Богом особиста справа.

г) Зібрання. Церква Світових Жнив щосереди і щонеділі в Києві проводить свої служби в приміщенні Республіканського Будинку кіно. Служба представляє собою зібрання віруючих людей з метою прославлення Бога, спільних молитов та повчання Божому Слову з уст Пастора Дмитра та інших служителів Церкви.

Пастор Дмитро виголошує повчальну промову і спілкується з прихожанами. Інколи він запрошує до розмови тих членів громади, які можуть оповісти про чудесні перетворення в їхнім житті й у такий спосіб надихнути решту пастви прикладом, коли молитву було почуто Господом і врятовано людські душі від неминучого. Кожна проповідь у Церкві ґрунтується на Біблії. Вона присвячена тій чи іншій морально-етичній тематиці, як правило, логічно підводиться під головну ідею церкви - збір жнив. При цьому маються на увазі як жнива духовні - жнива спасенних душ, так і жнива матеріальні - жнива добробуту.

У кінці служіння деякий час присвячується тим, хто завітав до Церкви вперше. Їм пропонується звернутися до Бога в молитві покаяння для того, щоб примиритися з ним та отримати від нього прощення гріхів. Після служби такі особи запрошуються до спеціальної кімнати, де освічені служителі знайомляться з ними ближче, дарують подарунки (книжки та аудіокасети з проповідями пастора), моляться за них та запрошують як на богослужіння, так і на зібрання груп спілкування, які кожного тижня проходять у різних районах міста.

д) Церква Жнив й інші конфесії. Церква декларує толерантне ставлення до всіх релігійних течій країни і наголошує на мирних відносинах з ними. Вона не вважає за можливе нав'язувати своє бачення спасіння. Несення благої звістки про спасіння через віру в Ісуса Христа має відбуватися в ненав'язливій формі для осіб, які свідомо роблять вибір на користь спасіння своїх душ. “Ми не покликані сперечатися або доводити свою правоту представникам інших віросповідань, ми покликані вести мирне та святе життя, бути у злагоді з усіма, любити людей та молитися Богу за спасіння, якщо проповідь не сприймається”, - вважають служителі Церкви. Таким чином, нетолерантне ставлення до тих, хто не належить до лона Церкви, не допускається, що є запорукою відсутності явищ міжконфесійного загостреного тертя, полеміки тощо.

е) Свята. До великих свят – Різдва Христового та Великодня – Церквою приурочуються певні благодійні, освітні й культурницькі заходи. Наприклад, на Благовіщення 2005 року представники Церкви безкоштовно розповсюджували релігійну літературу серед мешканців Києва. Щороку до свят Різдва і Великодня Церквою організовуються масштабні акції допомоги дитячим будинкам, школам, пологовим будинкам, бездомним дітям. Наприклад, Міжнародному Дню 8 березня була присвячено освітню акцію "Володарка життя", яка полягала в проведенні лекцій за участі професійного лікаря-гінеколога і психолога з метою надання дівчатам шкільного віку правдивої інформації про аборти з медичної, наукової і духовної точок зору. Дівчата одержали інформацію про шкоду ранніх сексуальних зв'язків, безладного статевого життя і наслідки абортів. Висвітлення цих питань з погляду Священного Писання є надзвичайно корисними для майбутніх українських жінок. Заходи було проведено в чотирьох школах міста Києва. Такі заходи, що проводяться і місцевими Церквами, не тільки відкривають можливість налагоджувати контакти, але й в перспективі вибудовувати надійний фундамент майбутніх родин – основи Божого Слова, святості, чистоти й цнотливості.

У перші дні весни Церквою було проведено акцію "Хай завжди буду я" в Київському Будинку малятки "Берізка". У цьому благодійному заході взяли участь сотні віруючих Церкви, які зібрали добровільні пожертвування, дитячий одяг та іграшки. Ці благодійні акції було висвітлено регіональним телебаченням (ТРК Київ).

Церква в Україні й світі.

а) Територіальна стратегія ОЄЦУ. Діяльність ОЄЦУ поширюється на понад 30 міст та селищ України. Будь-яка Церква євангельського спрямування може стати членом ОЄЦУ чи партнером в служінні єпископа Дмитра Масона після узгодження організаційних питань. Адреси Церков та їхні координати можна знайти на офіційному Інтернет-сайті Церкви Світових Жнив www.harvest.org.ua

б) Контакти з іншими релігійними організаціями. Церква Світових Жнив та ОЄЦУ підтримують контакти з євангельськими Церквами по всьому світі. Щороку проводяться конференції та семінари за участю таких відомих проповідників та вчителів Божого Слова, як Рік Ренер та Біл Басанський. У 1997 р. було проведено всеукраїнську конференцію за участю всесвітньо відомого проповідника Кенета Коупленда.

Церква Світових Жнив порівняно молода. 28-30 березня 2003 р. святкувався її перший ювілей - десятиріччя. У Церкві Світових Жнив кожний завжди може отримати підтримку та допомогу, молитву та втіху, відчути себе в сім’ї Божій.

6б. Об'єднання Незалежних Харизматичних Християнських Церков України

Харизматичні християнські Церкви – це християнські Церкви останнього покоління, швидкий ріст яких почався в другій половині XX ст. по всьому світу. Духовне пробудження людей і жага пізнання істини Божої привело їх до Особистості Ісуса Христа; усвідомлене звернення кожної окремої людини до Бога нерозривно пов'язане з покаянням в гріхах і з дією звільняючої сили Божого Духа, що підкріплено свідченнями Біблії, яка є єдиною і беззаперечною основою християнства протягом всієї його історії нової ери.

Об'єднання харизматичних Церков. *Об'єднання НХХЦУ – це самоврядна співдружність* Незалежних Харизматичних Християнських Церков України (Повного Євангелія), яка не контролюється і не керується якоюсь іншою Церквою, організацією, місією чи деномінацією в Україні і за її межами.

Об'єднуючий початок всіх Церков ОНХХЦУ – це спільне сповідування Ісуса Христа Спасителем і Господом, Главою Вселенської Церкви, визнання сили євангельської істини актуальною в сучасному суспільстві не менше, ніж в попередні часи. *Харизматичні Церкви, що входять до складу Об'єднання, сповідують і практикують дари Святого Духа в наші дні так, як і в часи перших апостолів*. Вони мають визнаний членами Церкви керівний орган і розповсюджують Благу звістку.

Головною метою створення Об'єднання є розповсюдження спільними зусиллями Євангелія Господа Ісуса Христа. На початок 2004 року в Об'єднання Незалежних Харизматичних Християнських Церков України (Повного Євангелія) входило 182 церкви і 7 місій. Кількість членів кожної з Церков зокрема – від 30 до 4000 осіб.

Історія появи і розвитку. У перекладі з грецької "*харизма*" – дар благодаті, а чи ж надприродні дари Бога, які людина не може заслужити, але які приймаються нею задарма. Повністю обґрунтовано можна сказати, що харизматичний рух бера свій початок з першого століття, з часу народження Новозавітної Церкви. В одному з Послань апостола Павла християнській спільноті в Коринфі детально описуються "прояви Духа", які мали місце в Церкві, і даються практичні поради з прийняття й використання духовних дарів (1Кор. 12:14). В той же час харизматичні дари, зокрема такі, як пророцтво, зцілення, говоріння іншими мовами, практикувались скрізь в молодих християнських Церквах. Пізніше, в III–IV віках, в Церкві, яка займалась виробленням канонів Нового Завіту, вирішенням богословських суперечностей (Східна Церква), розробкою і встановленням порядку літургії та адміністративного устрою (Західна Церква), практика отримання і використання віруючими дарів благодаті відійшло на другий план. Церква, все більш заглиблюючись у питання богослов'я і церковної структури й

ведучи водночас боротьбу за світську владу, втрачала риси Новозавітної Церкви, які робили її спочатку живою і загальнодоступною.

У церковній історії, однак, відзначається ряд пробуджень, ініціатором яких, як вважає наша конфесія, був сам Бог. Одне з найзначніших – це Реформація (XVI ст.), результатом якої було утворення протестантської Церкви і різних її деномінацій.

У другій половині XX ст. харизматичне пробудження почалось в протестантських Церквах Америки, але дуже швидко розповсюдилося й на інші континенти. Господь своїм Духом змінював людей, церкви й цілі міста. За свідченням самих віруючих, харизматичний рух став для них не просто оновленням дії харизм (дарів благодаті), що перераховані в Першому посланні до коринтян, а й центром пробудження – в особистому посвяченні Ісусу Христу як живій Особі.

Хоча більшість харизматичних Церков є Церквами протестантських деномінацій, але харизматичний рух почався також і в Католицькій Церкві. До 2000 року в світі нараховувалось десь 80 млн. католиків, які переживали харизматичне пробудження. На Україні також маємо багато харизматично пробуджених православних християн і священиків.

У 1993 р. загальна кількість харизматичних християн у світі перевищила 200 млн., а в 1996 р. усі споріднені Церкви п’ятидесятницького і харизматичного напрямку вже нараховували близько 480 млн. віруючих, що складало 24% від загальної кількості всіх християн. Вони перевищили за своєю чисельністю віруючих православного напрямку. *П’ятидесятницько-харизматичний Рух у сучасному християнському світі займає за своєю чисельністю вже 2-е місце, поступаючись лише римським католикам і становить біля 700 млн. вірних.*

Харизматизм в Україні. В Україну харизматичний рух прийшов в 1990 р., коли пробудження Духа Святого торкнулося багатьох віруючих п’ятидесятницьких Церков. Відтак утворені в 90-х роках м. ст. українські харизматичні Церкви наслідували багато рис п’ятидесятників. Пастори харизматичних Церков, збираючись разом, обговорювали питання взаємодопомоги і співпраці в різних напрямках, усвідомлюючи необхідність єдності і взаємної підтримки. В результаті спільних молитов і спілкування утворилась Асоціація, а потім і Об’єднання Незалежних Харизматичних Християнських Церков України (Повного Євангелія), як назвали його засновники – 43 пастори незалежних Церков України, що зібралися на з’їзд засновників 8 лютого 1994 року. Офіційно Об’єднання було зареєстроване 12 січня 1995 року в Держкомітеті України у справах релігій.

Структура організації і управління Об’єднанням. На початок 2004 року, згідно з офіційною статистикою, до Об’єднання Незалежних Харизматичних Християнських Церков України (Повного Євангелія) входило 182 церкви, 7 місій, Біблійний Інститут, факультети якого функціонують в 4 містах України (Київ, Рівне, Львів, Запоріжжя).

Пастори Об'єднання - освічені і спеціально підготовлені люди. Серед пасторів 58 мають вищу освіту, 81 – спеціальну освіту. Внутрішній адміністративний устрій ОНХХЦУ містить 10 регіональних представництв по всій Україні. Регіональні відділення очолюються регіональними єпископами.

Вищим органом управління Об'єднанням є конференція пасторів. В період між конференціями Об'єднання знаходиться під керівництвом Виконавчої Ради, очолюваної президентом Об'єднання. Членами Виконавчої Ради нині є: Анатолій Гаврилюк – президент ОНХХЦУ, з 1996 р. ректор Біблійного Інституту Об'єднання, член правління Біблійного Товариства України, віце-президент Міжнародного Центру Християнського Лідерства (МЦХЛ), ст. пастор церкви "Живе Слово"(м. Київ); Генрі Мадава – ст. пастор церкви "Перемога" (м. Київ); Віктор Сливка – єпископ центрального регіону ОНХХЦУ; В'ячеслав Степанчук – ст. пастор церкви "Любов і Зцілення" (м. Київ); Володимир Ільчук – єпископ західного регіону ОНХХЦУ. При ОНХХЦУ постійно працює розширена рада Об'єднання, в яку входять всі регіональні єпископи.

Основи віровчення. Як і всі християнські Церкви протестантського напрямку, харизматичні Церкви визнають, що єдиною безумовною основою віри є Біблія. *Сповідування віри традиційно ґрунтується на Нікейському Символі віри*, універсальному (без врахування одиничних розбіжностей) для християнських Церков усіх трьох основних напрямків – католицької, православної і протестантської.

Пасторська Конференція затвердила документ, який визнається всіма Церквами, що входять в Об'єднання:

„*Основи віри.* Єдиним безумовним джерелом нашої віри є Біблія – Слово Боже – Святе Письмо (канон 66 книг).

Віра. Ми віримо в Єдиного Бога Отця, Сина і Духа Святого, несотвореннoго, вічного і незмінного, Всемогутнього; Творця всього видимого і невидимого, досконалого в усьому.

Ісус Христос - Єдинородний Син Божий, істинний Бог, втілився і став істинною людиною від Духа Святого і діви Марії заради нас, людей, для нашого спасіння; взяв на Себе гріхи всіх людей (їх прокляття, слабкості і хвороби), був розіп'ятий, помер і на третій день воскрес, згідно з Писанням, зійшов на Небо і перебуває праворуч Отця, опікується за нас. Ми віримо, що Ісус Христос – єдиний шлях до Бога.

Спасіння. Будь-яка людина спасається – народжується згори – через покаяння в гріхах і прийняття вірою Ісуса Христа як свого особистого Спасителя і Господа. Спасіння приймається і здійснюється вірою по благодаті і без благодаті неможливе. Таким же благодатним є будь-яке християнське служіння.

Святий Дух. Кожному віруючому призначено хрещення Святим Духом із знаменням інших мов – огортанням силою згори для переможного життя і служіння. Ми визнаємо повноту дарів Святого Духа, що розподіляються по

Його волі і діють в Церкві, і стверджуємо, що дари Духа даються всім віруючим.

Заповіді Ісуса. Кожен народжений згори віруючий є членом Тіла Христового – Вселенської Церкви. Його членство в першу чергу повинне проявлятися в Помісній Церкві. Всі діти Божі покликані до реальної участі в житті Помісної Церкви, в послусі Біблії, Духу Святому і церковному керівництву.

Ми визнаємо *водне хрещення* через занурення у воду і обіцянку Богу доброї совісті.

Церкві – і кожному віруючому – дано заповідь – до повернення Господа Ісуса Христа брати *участь в Вечері Господній*. У вечері Господній ми в хлібі і вині причащаємося Тілу і Крові Христа.

Воскресіння і суд вічний. Там, на небесах, наша вічна Вітчизна, звідки ми й очікуємо Господа Ісуса Христа, що прийде в славі за Своєю Церквою, судити мертвих і живих. Його ж царству не буде кінця.

Ми віримо в воскресіння мертвих і в остаточну всезагальну відплату, очікуючи нового неба і нової землі, усвідомлюючи, що ті, хто не вірував і не жив по вірі, підуть у вічний вогонь.

Служіння Церкви. Всі віруючі покликані бути свідками Ісуса Христа життям і словом, несучи Євангеліє світові. Ми віримо, що Ісус Христос вчора, сьогодні і в віки віків той же, і що проповідь його Радісної звістки повинна бути в силі і в Святому Дусі з багатьма засвідченнями – чудами і знаменнями.

Ми віримо, що *всі Церкви, місії і інші християнські організації повинні об'єднувати зусилля* в справі молитви, євангелізації і в суспільній діяльності, не протидіючи один одному.

Ми стверджуємо, що зобов'язані *зримо являти Божу любов турботою* про стражденних і знедолених.

Форма Богослужіння. Церкви харизматичного напрямку відрізняються відсутністю жорстко встановлених форм богослужіння, даючи можливість Духу Божому діяти кожного разу так, як хоче Господь".

Загальноцерковні збори Помісної Церкви. Вони традиційно проходять в недільні дні (зранку та ввечері), звучить музика і пісні, в яких віруючі прославляють Бога і поклоняються Йому ("Отже будемо через Нього (Ісуса Христа) безупинно приносити Богу жертву хвали, тобто плід вуст, що прославляють ім'я Його" (Євр. 13:15). Пастор, церковні служителі чи гості з інших Помісних Церков проповідують і вчать по Слову Божому зрозумілою для слухачів мовою, моляться за потреби людей, за зцілення хворих, за країну і владу, за інші християнські Церкви. Зібрання продовжуються в середньому 2-3 години. Кожен, хто бажає прийняти Спасіння і Життя вічне в Господі Ісусі Христі, може молитися про це зі служителями Церкви.

Поряд із загальними зібраннями, віруючі часто збираються по домівкам для спілкування і молитви один за одного і за інших людей. Як і в часи Новозавітної Церкви, вони живуть однією сім'єю і діляться один з

одним тим, що мають. Крім того, в харизматичних Церквах практикуються навчання з окремих тем для всіх бажаючих і заняття для молодих віруючих, де вони можуть познайомитися з основами християнського вчення на основі богословських праць ранньої Церкви і сучасності.

У Церквах проводяться *обряди хрещення* через занурення у воду, що є видимим свідченням завіту, укладеного між віруючим і Богом, *і причастя* (хлібопереломлення), як виконання даної самим Господом Ісусом заповіді згадувати його смерть за гріхи людей.

Зібрання помісних християнських харизматичних Церков відкриті для будь-якої людини, що бажає познайомитися з істиною, незалежно від поглядів і переконань. Служіння відбуваються найчастіше в кінотеатрах, концертних залах і т.д., оскільки Церкви не мають своїх спеціальних приміщень. Відсутність обов'язкової символіки дає можливість збиратися в будь-якому приміщенні, бо ж члени Церкви вірять, що Бог "не в рукотворних храмах живе", а там, "де зібрані двоє чи троє в ім'я Його, там і Він посеред них".

Про стан Об'єднання Харизматичних Християнських Церков України (Повного Євангелія) більш конкретно в своєму інтерв'ю редакції часопису „Релігійна панорами" розповів його Президент А.П.Гаврилюк.

РП. - *Анатоліє Петровичу, в чому ви вбачаєте основну мету Об'єднання? Як прийнято зараз казати, яке Ваше бачення цього?*

А.Г.- Важливо відзначити, що Об'єднання НХХЦУ (ПЄ) формувалось із незалежних, а відтак самостійних, Церков, які не підпорядковувались ніякій вищій за рангом церковній організації. Багато з них мають свої біблійні школи, інститути, місії, відкривають нові Церкви. Об'єднання покликане насамперед поєднати бачення окремих Церков та служителів з метою налагодження та підтримки стосунків. Для цього раз чи два на рік проводяться конференції пасторів та лідерів церков Об'єднання. Останнім часом вони називаються пасторськими Соборами. Метою діяльності Анатолія Гаврилюка як президента є формування братерських взаємовідносин між пасторами та Церквами. Для цього також існують регіональні об'єднання Церков. Регіони можуть включати в себе одну, дві чи три області. На сьогоднішній день *існує одинадцять регіонів*.

Процес формування братерських відносин дуже непростий. Поняття "бачення" для Помісної Церкви має конкретний характер. В Об'єднанні незалежних Церков розробити таке загальне бачення тяжко. В інших християнських союзах, де існує централізована система управління, з цим питанням не існує проблем. Дана система базується на множинності самоврядних Церков, хоча поняття "незалежні" не зовсім біблійне.

РП. - *Що Ви розумієте під поняттям "братство Церков"?*

А.Г.- Братство передбачає насамперед визнання один одного, любов, взаємоповагу, взаємодопомогу. Згідно новозавітному вченню про Церкви, як про Тіло Христове, яке складається із багатьох членів, ми покликані турбуватися один про одного, служити один одному та любити один одного.

Такі відносини між віруючими-християнами приписані не тільки в межах помісних Церков, але і за їхніми межами. Це означає, що пастори та віруючі різних Церков повинні приймати один одного без критики та суджень, як Христос прийняв нас в свою славу, служити один одному любов'ю та дарами, в тому числі й матеріальними; не вважати один одного вищим від себе; шукати того, хто служить миру та злагоді.

Питання єдності, про яке молився Христос, включає в себе не тільки наші бажання, нашу молитву, але й нашу жертву, яка виражається в конкретних справах. Я вірю, що це найважливіше питання для пасторів та лідерів Церков останнього часу. В Псалмі 133 говориться: "Оце як добре та гарно як, щоб жити братам однокупно!". У кінці цього Псалму є слова: "…бо там наказав Господь благословення, поконвічне життя!". Іншими словами, благословення та життя перебувають там, де є братство.

Братство – це те, в чому має необхідність все тіло Христове в Україні. Тому процес формування братерських відносин вже вийшов за рамки ОНХХЦУ (ПЄ). У кожному союзі чи об'єднанні християнських Церков існують свої відмінні особливості, які мають вираз у традиціях, формі, покликанні. Однак ці відмінності не повинні заважати бути єдиними в євангельській суті. Багатоманітність різних форм присутня в усьому Божому творінні і тим самим тільки звеличує свого Творця. Ще давно Блаженний Августин помітив, що в головному повинна були єдність а в другорядному – свобода, а в усьому - любов.

РП. - *Чи можна сказати, що Об'єднання зазнало певної еволюції свого формату?*

А.Г.- Спочатку метою Об'єднання був захист наявних Церков та реєстрація нових, проведення спільних конференцій та євангелізацій. Але виявилось, що цього недостатньо, щоб повноцінно функціонувати. З'явилися нові проблеми, виникла необхідність в налагодженні правильних взаємостосунків. Тут необхідні мудрість, терпіння, любов. Прийшов духовний ріст – це і є еволюція. Звичайно, ці процеси продовжуються і сьогодні, і ми продовжуємо рости. Зникли настороженість, недовіра. Прийшли близькість та розуміння в стосунках (зрозуміло, що не завжди і не всюди). Як випливає із 133 Псалма, нам необхідно навчитися жити разом, а не просто щось робить.

РП.- *Скільки часу продовжуються процеси формування саме братерських відносин?*

А.Г. - Вже сьомий рік йдуть процеси формування братерських стосунків Церков Об'єднання по наростаючій. Не можна сказати, що вони набули завершеної форми. Процес продовжується.

РП. – *Ви відвідуєте багато різних Церков України. На якому якісному рівні вони зараз знаходяться?*

А.Г. - Духовний рівень пасторів на сьогодні ґрунтовно підвищився. Не могли не вплинути ті складні умови, в яких їм доводилося і доводиться працювати – економічні та духовні, внутрішні та зовнішні. Багато пасторів

навчилися жити та служити за цих умов. Сьогодні вони можуть прощати в любові, благословляти один одного, а також працювати без зайвих хвилювань за власний імідж.

РП. - *Як Ви оцінюєте місіонерську роботу Церков Об'єднання?*

А.Г. - Якщо розглядати місіонерство в межах нашої країни, то Східні та Південні області загалом краще рухаються в утворенні нових Церков у своїх містах та селах. Але цього мало. В цілому необхідно всім приділяти більше уваги питанню євангелізації, особливо в селах. Люди там мають велике бажання Слова Божого та набагато більше відкриті до Євангелія, ніж в містах. Стосовно місіонерства, яке пов'язане із зарубіжжям, то в цьому напрямку робота ведеться повільно. Це – наша мета, місіонерські поїздки за кордон мають лише деякі пастори.

РП. – *У чому полягає основний недолік у роботі Церков?*

А.Г. - Основний негативний момент в роботі Церков – недостатня впевненість в Богові та в собі. Потрібно більше сміливості. Сама по собі Україна – країна місіонерська. Багато пасторів в інших країнах вийшли з України. Потенціал Церков нашої країни далеко не вичерпаний. Існує багато пророцтв про те, що Україна може стати епіцентром пробудження в Східній Європі. У нас відбуваються такі процеси, які не спостерігаються в інших країнах. Тому необхідно уповати на Господа і не боятися розширяти свою роботу, в тому числі й за межами України. Безумовно, тут є певний ризик, не останнє і питання фінансів для такої роботи, але коли є від Бога впевненість, то можна починати з тим, що є на даний момент. Зрозуміло, що не кожна Церква покликана відкривати нові Церкви за кордоном. Однак вона може приймати фінансову та молитовну участь у цих проектах. Можна просто посилати своїх людей в інші команди.

РП. -- *Як Ви вважаєте, процес духовного пробудження в Україні вже відбувається, а чи ж це справа майбутнього?*

А.Г. - Не можна заперечувати того, що духовне пробудження в нашій країні є. Саме тому за останні десять-п'ятнадцять років відкрито сотні нових євангельських Церков. Якщо це не пробудження, то що це? Але ми бажаємо та чекаємо більшого. У цьому контексті я хотів би згадати про євангелізаційний фестиваль у Києві, який відбувся одного літа з участю Еда Сильвозо. Головною метою цієї події було навчити церкви отримувати для Христа цілі міста. Ця стратегія завоювання міст вже з успіхом апробована в Аргентині та інших країнах. Досвід там показав: коли пастори міста об'єднуються разом та виголошують в місті одну Церкву з наявністю багатьох громад, тоді сили зла над цим містом просто руйнуються. Загальноміська акція благовіщення складалася із денної навчально-тренувальної частини та вечірніх великих євангелізаційних служб. Я думаю, що ці події послугують сильним поштовхом для Церков в справі придбання нових душ для Ісуса Христа не тільки в Києві, але й по цілій Україні. Підготовку і проведення цього заходу здійснили шість українських євангельських союзів.

РП. -- *Чи змінилось на державному рівні ставлення до нових харизматичних Церков?*

А.Г. - Я б не сказав, що воно якось відчутно змінилось. Все ще в деяких містах наявне свавілля місцевих чиновників, хоча в цілому Об'єднання НХХЦУ (ПЄ) визнане та зареєстроване в Держкомітеті у справах релігій. Але на сьогоднішній день досить часто засоби масової інформації намагаються сформувати у суспільства думку, що харизматичні Церкви – це якісь американські чи псевдохристиянські організації, що є чужими нашому народові. Єдиний спосіб, за допомогою якого ми можемо зруйнувати цей стереотип – наше життя і наші справи. Тому ми не боїмось цих випадів, робимо те, що можемо робити: піклуємось про бідних, про сиріт та бездомних дітей, надаємо гуманітарну допомогу нужденним, годуємо голодних, молимося за хворих, силою Божою звільняємо від залежності наркоманів та п'яниць, молимося за Україну, за керівників та владу. Ми продовжуємо любити та благословляти всіх, у тому числі й тих, хто вважає нас "неправильними".

6в. Християнська Церква «Перемога»

"Перемога" – це велика, дружня родина християн, яку Бог плекає у Києві та інших містах країни. Церква "Перемога" – це місце, де кожна людина може почути проповідь Слова Божого, прийняти Ісуса Христа своїм Господом та Спасителем і навчитися будувати правильні відносини з Богом та іншими людьми, отримуючи мир із самим собою. Тут люди навчаються виконувати те, заради чого вони народилися на цій землі. Християнська Церква "Перемога" – це місце для всієї родини, де, проходячи через пізнання Божих принципів, зцілюються стосунки у подружжі, між батьками та дітьми, де близькі люди стають ще ріднішими. Ця Церква відкрита для всіх. Тут кожен отримує можливість розвиватися, духовно зростати, активно та плідно проводити свій час.

Віровчення і християнське бачення світу. Християнська Церква "Перемога" заснована у 1993 році в Києві. Вона належить до протестантського євангельського напрямку у християнстві. *Віровчення Церкви базується на ключових віроповчальних засадах, спільних для всього християнського світу*:

- ✓ Бог – триєдиний: Отець, Син та Дух Святий.
- ✓ Ісус Христос – Син Божий, який помер за гріхи всього людства, воскрес та знову гряде.
- ✓ Біблія – непогрішиме та авторитетне Слово Боже для людей.
- ✓ Людина грішна за своєю природою, але через віру в Ісуса Христа та покаяння може примиритися з Богом та отримати вічне життя.

Щороку Церква “Перемога” відкриває в середньому 10 нових християнських громад в інших містах України, а також за кордоном. Церква *стабільно виконує своє призначення*:

- ✓ проповідує Добру Звістку про спасіння через жертву та смерть Ісуса Христа, що дає можливість людям звернутися до Бога з покаянням;
- ✓ допомагає людям різних верств населення повернути надію, зцілитися, застосувати свої таланти, дари, використовуючи весь Богом даний потенціал;
- ✓ запроваджує християнські принципи в суспільство, працює для поліпшення морального стану соціуму, прищеплює людям почуття відповідальності перед Богом, законом, іншими людьми та перед самим собою;
- ✓ виражає Божу любов та турботу про всіх людей, незалежно від їхнього соціального стану, раси, статі, минулого, віросповідання, політичних уподобань;
- ✓ молиться за розв'язання різноманітних проблем у житті людей: робота, здоров'я та сім'я.

Старший пастор Церкви. Засновником та старшим пастором Церкви “Перемога” є ***Генрі Мадава***. Багато років тому він приїхав до України, щоб вивчати авіаційну інженерну справу. Але Боже покликання виявилося сильнішим, а відтак він зробив вибір на користь служіння Богу та людям. Після завершення навчання в університеті Генрі Мадава, незважаючи на всі труднощі, залишився в Україні та заснував Церкву, яку пізніше назвав “Перемога” – на честь перемоги Господа Ісуса Христа на Голгофському хресті.

Сьогодні пастор Генрі Мадава – відомий у всьому світі проповідник. Зі своєю місією він побував більше ніж у 30 країнах світу. Пастор Генрі прагне передати людям Добру Звістку про прощення гріхів, зцілення та звільнення. Він має великий духовний досвід та батьківське серце, яке бажає допомогти кожному пізнати Небесного Отця. Служіння Генрі Мадави відзначається ґрунтовним вченням Слова Божого, чудесами зцілення та звільнення від різних залежностей. Послідовне та чітке тлумачення Біблії робить його проповіді динамічними та зрозумілими для всіх.

Служіння Церкви „Перемога”. Християнська Церква “Перемога” піклується як про духовний стан своїх прихожан, так і про їх соціальний стан та інтелектуальне становлення. Але, крім цього, Церква проводить активну соціальну роботу серед мешканців різних міст. *Вся робота Церкви “Перемога” умовно поділяється на дві великі категорії – внутрішня та зовнішня місії*. Для цього в житті Церкви функціонують відділи, клуби та департаменти.

Внутрішня місія спрямована на членів та прихожан церкви “Перемога”, на допомогу у вирішенні їхніх потреб. Тому кожен віруючий відчуває тут турботу про себе. Протягом тижня в різних районах міста проходять спілкування віруючих у малих групах. Крім цього, проводяться

тематичні спілкування в цільових групах: бізнесмени-підприємці, медпрацівники, педагоги, юристи, перекладачі, пенсіонери, жінки, чоловіки, підлітки, молодь, спортсмени, перукарі, косметологи, люди мистецтва. Приділяється багато часу спілкуванню бізнесменів та підприємців. Це допомагає їм пізнавати та використовувати на ділі християнські принципи ведення бізнесу.

Крім цього, *у Церкві функціонує багато відділів для допомоги кожному віруючому.* Відділ "*Покладемо основу"* працює з людьми, які щойно покаялись. Служителі прагнуть наблизити людину до особистого спілкування з Господом та пізнання Його, розкрити справжній образ Бога як турботливого Отця, Друга, Помічника та Захисника. Під час зустрічей відбувається закладання духовної основи християнства в житті людей через вивчення Слова Божого.

Крім цього, у Церкві "Перемога" функціонує відділ, який називається "*Відновлення*". Його служителі допомагають людям у відновленні особистості, стосунків у родинах та з іншими людьми. Також тут надають правовий захист вдовам та сиротам. Відділ «Вспоможіння» Церкви годує як бідних прихожан, так і інших обездолених й малозабезпечених.

Медичний відділ надає прихожанам медичну допомогу. У Церкві також є *бібліотека*, де можна взяти книги, аудіо- та відеокасети з проповідями відомих християнських проповідників, а також пастора Генрі Мадави. *Телевізійний відділ* забезпечує відеозапис кожного служіння. Відео-проповіді пастора транслюються на багатьох українських телестанціях, а також на міжнародних супутникових телеканалах. *Трансляція програм "Голос Перемоги*" по регіональних телемережах України охоплює 80% населення країни. Через телевізійні програми пастора Мадави Господь зцілює та змінює життя багатьох людей.

Юридичний відділ надає правову допомогу прихожанам Церкви з особистих питань та з питань організації та ведення бізнесу.

Транспортний відділ забезпечує по неділях привезення на богослужіння людей, які далеко живуть або не мають грошей для сплати за проїзд, інвалідів, а також дорослих та дітей з інтернатів. Малозабезпеченим людям надають свої послуги кваліфіковані *перукарі*.

У Церкві "Перемога" велику увагу приділяють творчості та мистецтву. Особливе місце відводиться *групі прославлення*, яка своїм співом та музикою надихає та веде людей у поклонінні Богу.

Також у Церкві функціонує цілий *Творчо-освітній центр*. Він містить класи танцю, шоу-балет "Нарнія", класи вокалу та навчання гри на музичних інструментах, класи вивчення іноземних мов. В *театрі "Імпульс*" всі бажаючі віруючі можуть розвивати свої акторські таланти. Вистави цього християнського театру відбуваються не тільки в Церкві, а й за її межами.

У свою чергу *християнський клуб "Джерело любові*" пропонує всім бажаючим захоплюючий відпочинок на прогулянкових катерах по Дніпру, а клуб "*Злет*" працює для шанувальників поезії та літератури. Проводяться

також міжцерковний конкурс “Християнська пісня року”, християнський фестиваль пісні “Сузір'я”, художні виставки “Обрій”.

Духовні навчальні програми. Це – пріоритетний напрямок у діяльності Церкви “Перемога”. Зокрема, працює *Біблійна школа “Делатели Царства*”, мета якої – дати ґрунтовні знання істини Слова Божого, закласти фундамент християнської віри майбутніх служителів, навчити їх служити людям у силі Духа Святого на практиці. Біблійна школа має більш практичне, ніж теологічне спрямування. За один рік у стаціонарній Біблійній школі проходять курс навчання близько ста студентів.

Діє також і заочна форма навчання. Випускники цієї школі вже служать пасторами у багатьох містах нашої країни – Одесі, Дніпропетровську, Донецьку, Чернігові, Полтаві, Кіровограді, Маріуполі, Севастополі, Сімферополі, Лубнах, Рубіжному, Новоград-Волинському, Ужгороді, Запоріжжі, а також зарубіжжя – Москві, Санкт-Петербурзі та ін. Вони є також в Анголі та Малі. При Церкві діє *Школа цілеспрямованого життя, Школа учнівства, Школа підготовки лідерів та пасторів*.

Зовнішня місія Церкви “Перемога”. Це насамперед служіння для суспільства, для людей, які не є прихожанами Церкви, але потребують допомоги, захисту та підтримки. Для цього функціонує *цілодобова консультаційна допомога телефону довіри – “Лінія життя”.* Співробітники “Лінії життя” проводять цілодобові телефонні молитви та консультації, індивідуальне консультування вдома або в офісі Церкви. Їм телефонують зі всієї України, із країн ближнього та далекого зарубіжжя. Серед таких: Росія, Молдова, Естонія, Литва, Латвія, Казахстан, Туркменістан, Грузія, Вірменія, Італія, Греція, Німеччина, Іспанія, Ізраїль, Австрія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Іран та інші.

“Жінка з місією” – це відділ, який співпрацює з жіночими громадськими організаціями, благодійними фондами та Національною Радою жінок України. Жінки нині складують в Україні 54 відсотки населення та вносять вагомий вклад у життя суспільства.

Лікарняний відділ, служителі якого проповідують Слово Боже в лікарнях, забезпечують як окремих хворих, так і цілі лікарні лікувальними препаратами, одягом, харчовими продуктами. *Благодійні їдальні,* які відкриваються по всьому місту, годують обідами вдів, сиріт та малозабезпечених. *Відділ “Рідний дім”* окремо займається реабілітацією людей без постійного місця проживання. Ця робота має кілька напрямків: духовний (проповідь Євангелія, молитва, наставляння та консультативна допомога); гуманітарний (годування, стрижка, санітарно-гігієнічні послуги, забезпечення одягом); соціальний (відновлення документів, працевлаштування, освіта, допомога в початку власної справи).

Відділ “Добробут” служить дітям у школах-інтернатах, надає матеріальну допомогу дітям-інвалідам, допомагає в облаштуванні інтернатів. За спеціально розробленими програмами він піднімає

соціальний, моральний та духовний рівень цих дітей. Відділ надає також консультативну, молитовну та матеріальну допомогу самотнім матерям, будинкам сімейного типу, інтернатам для людей похилого віку. Співробітники відділу відвідують вдома немічних, старих людей. Існує також ще й Бюро працевлаштування, яке допомагає забезпечити роботою членів Церкви, випускників інтернатів, людей без постійного місця проживання та людей, які пройшли курс в реабілітаційних центрах.

Відкриваються дитячі будинки для безпритульних дітей та дітей сиріт. Діюча при Церкві недільна школа "*Планета Дітей"* – це унікальна та захоплююча програма для виховання, розвитку та організованого відпочинку дітей. Наша мета бути доступними для всіх дітей. "Планета Д" – це недільна школа не тільки для дітей церкви "Перемога", але й для дітей, що мешкають в 10 районах міста Києва. Наша сцена - це велика жовта вантажівка, що переоснащена всім необхідним для проведення вуличного свята. Взимку та восени недільна школа "Планета Д" проводить свої заходи в залах. Вчителі недільної школи також відвідують дитячі будинки, приюти та інтернати Києва та Київської області. Щотижня в період навчання недільну школу відвідують 1500-2000 дітей. Це - діти віком до 13 років. На кожній зустрічі також присутні і дорослі, які приводять своїх дітей на програму. Для дітей та підлітків існують постійно діючі *надувні атракціони "Хвиля радості"*.

Проблеми морального виховання. *Особливу увагу Церква "Перемога" надає моральному вихованню молоді та підлітків*. Служителі Церкви допомагають молодому поколінню зробити правильний життєвий вибір, проводять лекції на тему "Профілактика негативних явищ серед молоді", розповідають про небезпеку куріння, алкоголю, про згубність дошлюбних відносин, про епідемію ВІЛ/СНІД. Лекції відбуваються в середніх школах, ліцеях, вузах, коледжах та інтернатах.

Відділ "Нова людина" працює з людьми з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Його служителі допомагають людям, які мають будь-які сексуальні збочення та розлади. По-перше, тут навчають, що геями та лесбіянками не народжуються і що Бог може змінити їх життя та звільнити від цієї вади. Відділ також бере активну участь у громадському русі «Любов проти гомосексуалізму».

"*Раав"* – так називається підрозділ у Церкві, що працює з повіями, Служителі Церкви в межах цієї програми контактують із представницями сфери секс-послуг з метою формування в них нових соціальних навичок та допомогти їм облишити такий спосіб життя та заробітку. Відкриваються реабілітаційні центри для таких жінок.

Наркоманія, алкоголь, куріння, токсикоманія із силою, що зростає, забирають із життя сотні тисяч людей. *Відділ "Самарянин*" проводить роботу амбулаторно із залежними та їхніми рідними. *Центр ресоціалізації "Перемога"* допомагає колишнім залежним стати повноцінними членами суспільства, здатними приносити йому користь. В кожній області і в

кожному великому місті України відкриваються реабілітаційні центри для залежних, серед яких більшість - залежні від наркотиків.

Служителі *відділу тюремного служіння "Життя без кайданів"* проповідують Євангеліє Ісуса Христа у чоловічих та жіночих в'язницях, а також у колоніях для неповнолітніх. Зрештою, в цих закладах відкриваються місцеві християнські громади. Вони сприяють відновленню особи та її життя в суспільстві.

Місіонерська діяльність. Християнська Церква "Перемога" – місіонерська за своєю сутністю. Вона послідовно утворює нові християнські громади як в Україні, так і за її межами. У церкві є *місія "Христос для всіх міст",* яку очолює пастор Генрі Мадава. Ця місія регулярно проводить євангелізаційні служіння під назвою "Фестиваль Ісуса".

Восени 2003 року Генрі Мадава зі своєю місією та служителями Церкви "Перемога" почав активну місіонерську роботу *в Пакистані*, зокрема у містах Карачі та Лахор. Служіння благовістя пастор проводив вже *в Таїланді, Польщі, Росії та інших країнах.* Послухати Добру Звістку про спасіння через віру в Ісуса збираються тисячі людей, багато з яких в результаті звертаються в молитві покаяння до Бога.

"Фестиваль Ісуса", який проводить Церква – це велике свято в будь-якому місті, це - атмосфера, наповнена радістю та постійним очікуванням чудес від Господа. "Ісус Христос – воскреслий та живий. Він Своєю чудесною силою доторкається до людей. Кожен Його дотик приносить зміни, відродження та відновлення", - любить повторювати пастор Генрі Мадава. Під час служінь він проповідує Євангеліє, молиться за зцілення, мир у сім'ях, успіх у бізнесі, про звільнення від наркотичної, алкогольної та інших залежностей.

У листопаді 2006 року відкрився Центр Християнських Євангельських Церков України "Перемога", який об'єднав громади Церкви "Перемога" по всій країні.

Плани Церкви „Перемога". Вони засновані на повелінні Ісуса "Ідіть по цілому світові, та всьому створінню Євангелію проповідуйте!" (Мк. 16:15). Тому в планах Церкви – відкривати нові громади Церкви "Перемога" в кожному місті та селищі України, у великих містах Росії, мусульманських країнах, по всьому світу, збудувати в кожному поселенні церковну будівлю, відкрити загальноосвітню школу, вищий навчальний заклад, збудувати лікарню, спортивний центр, дитячі будинки, будинки для одиноких батьків - це наша пріоритетна задача. І, безумовно, все почате чи зроблене розширювати та утверджувати.

6г. Харизматична Церква «Посольство благословенного Царства Божого для всіх народів»

Історія появи Церкви. Проголошення незалежності України радикально змінило хід історичного розвитку країни. Ріст національної самосвідомості є характерною особливістю сучасного періоду. Першочерговими завданнями, що стоять перед нашим народом, нині є: відновити перерваний зв'язок з минулим; переосмислити події і факти вітчизняної історії; розвивати економіку, науку, культуру, мистецтво на основі кращих досягнень попередніх поколінь; сприяти формуванню нової людини, відповідальної за долю своєї країни.

Немаловажне значення у відродженні і розвитку української духовності й культури належить християнській Церкві. Ще в епоху Київської Русі прилучення до християнства сприймалося як прилучення до культури цивілізованого світу. Християнське вчення відкрило людству шлях до волі й вдосконалення, сприяло гармонійному розвитку особистості, вихованої на ідеалах любові, добра, краси й віри в прекрасне майбутнє.

В роки своєї багатовікової історії в Україні християнство дбайливо зберігало все краще, що створювалося талановитим українським народом і було вогнищем культури, мистецтва, освіти.

Протягом більше 70 років існування радянської влади духовна і культурна спадщина України вивчалася у фальсифікованому вигляді, з неї було вилучено все, що не відповідало критеріям ідеологічної системи. Це призвело до глибокої соціальної кризи. Церква була знищена, а разом з нею були знищені кращі духовні і культурні традиції.

Покликання і поява Церкви „Посольство Боже". Утворення незалежної Української держави сприяло духовному пробудженню народу. Дійсна, а не декларована свобода совісті стала одним з найважливіших факторів відродження країни. Все більше людей стало усвідомлювати, що створення процвітаючої держави і входження її у світове співтовариство неможливе без духовного відродження нації. Більш очевидним стало прагнення людей до пізнання вічних духовних істин.

Високий рівень духовного розвитку суспільства – необхідна умова для успішного здійснення політичних і соціально-економічних реформ. Виразниками дійсної суті українського народу завжди були ті, для кого Слово Боже було універсальною формою пізнання світу, самопізнання й самореалізації.

Призначення Християнської Церкви – оживити в серцях нинішніх і прийдешніх поколінь віру в Бога, відновити перерваний зв'язок із традиціями високої духовності, виховати "нову людину, створену Богом у справедливості й святості правди" (Еф. 4:24). У Церкві Бог зціляє розбиті серця, втішає всіх, хто ремствує, виганяє хвороби і немочі, звільняє від страху і відкриває кожній людині, те, у чому є призначення й мета її життя.

Бог бажає явити себе людям і утвердити своє Царство на Землі, щоб

цим змінити до кращого життя кожної людини. Але він завжди починає з малого. У 1994 році Бог "посіяв" в Україні "маленьке гірчичне зерно". Молодий *журналіст Сандей Аделаджа,* який здобув до цього вищу журналістську освіту в Мінську й приїхав на роботу до Києва, одержавши Слово від Господа, залишив журналістику й почав проповідувати Євангеліє на вулицях, зупинках громадського транспорту, в метро. 6 лютого 1994 р. сім чоловік зібралися разом в одній з київських квартир, щоб вивчати Слово Боже. Вони навіть не здогадувалися, що закладають "фундамент" однієї з найбільших, як на нинішній час, Церков Європи. *12 вересня 1994 р. Церква була офіційно зареєстрована* Київською міськдержадміністрацією.

Маленьке "гірчичне зерно" проросло. Через рік Церква вже нараховувала б близько тисячі осіб. За вісім років її існування більше 8 тисяч осіб прийняли Ісуса Христа своїм Господом і Спасителем. На сьогоднішній день постійними парафіянами Церкви є понад 35 тисяч осіб. З малого насіння виросло велике гіллясте дерево. У Бога було велике бачення для цієї Церкви: програма-мінімум – створити з жменьки людей сильну багатотисячну Церкву; програма-максимум – підготувати місіонерів, які будуть проповідувати Євангеліє по всьому світу (насамперед у Китаї й арабських країнах), і зроблять усі народи учнями Ісуса Христа, утверджуючи принципи Його Царства на Землі.

Життя Церкви. Для того, щоб парафіяни Церкви не залишалися наодинці зі своїми проблемами і потребами, вони регулярно збираються на заняття домашніх груп, кожна з яких складається з 12 осіб. *Формування груп по "системі дванадцяти" – основний принцип організації Церкви.* На заняттях віруючі вивчають Слово Боже, спілкуються один з одним, моляться, вчаться робити перші кроки віри. "Система дванадцяти" – це система учнівства, любові й турботи один про одного.

У Церкві проводяться служіння, конференції, семінари, у яких беруть участь провідні християнські проповідники з багатьох країн світу, організовуються концерти, благодійні акції. Церква активно заявляє про себе в суспільстві.

Щорічно, починаючи з 2001 р., членами "Посольства Божого", а також силами інших церков міста Києва й України проводиться "*Марш життя"* – акція боротьби проти СНІДу, присвячена "Дню пам'яті померлих від СНІДу". В акції беруть участь десятки тисяч віруючих. З гаслами і транспорантами "Ісус – відповідь на проблему СНІДу" проходять вони центральними вулицям міста, демонструючи киянам і гостям столиці, що завжди є вихід з будь-якої ситуації. Цей вихід – в Ісусі Христі.

Приїзд в Україну влітку 2000 р. всесвітньо відомого євангеліста Т.Л.Осборна об'єднав у молитві кілька десятків тисяч християн, що піднесли до Бога молитву за Україну і її народ.

Жіночим служінням Церкви щорічно проводяться конференції, присвячені Дню матері. Їх відвідало понад 30 тисяч осіб. Дітям-сиротам і багатодітним матерям під час конференцій була надана матеріальна допомога

на суму, що перевищує 250 тисяч гривень.

У 1994 р. для людей, залежних від алкоголю і наркотиків, був відкритий Християнський *центр реабілітації "Будинок-інтернат "Любов*", де близько двох тисяч осіб вже одержали звільнення і стали повноцінними членами суспільства.

У січні 1999 р. для людей без визначеного місця проживання, інвалідів, самотніх, пенсіонерів, дітей і підлітків із малозабезпечених родин була відкрита *благодійна їдальня "Стефанія",* де щодня дві тисячі осіб одержують одноразове харчування.

Телепрограми "Посольства Божого" допомагають мільйонам людей знайти сенс життя й одержати відповіді на життєво важливі питання: на каналі ТВ Табачук (TVT) щосуботи о 12.00 транслювалися проповіді пастора Сандея Аделаджі, щодня о 9.00 – проповіді пастора С.Жукотанської в передачі «Хліб наш насущний».

Служіння Церкви. З дня заснування Церква сприяє духовному відродженню і благочестю суспільства. Бог змінив життя багатьох людей. Завдяки глибокому вивченню Біблії, що дає відповіді на всі життєво важливі питання, у віруючих Церкви формується християнський світогляд. Пізнаючи істини Слова Божого і основні закони духовного світу, керуючись біблійними принципами, вони закладають фундамент щасливого майбутнього країни.

Незважаючи на важке економічне становище в Україні, багато хто з віруючих досягли величезних успіхів у житті і служінні, знайшли світ, спокій, радість, здоров’я. Це є найпереконливішим доказом того, що Слово Боже живе і дієве. Сьогодні серед членів Церкви багато освічених людей, професіоналів своєї справи: політиків, економістів, учених, юристів, викладачів. Це - величезна творча сила для України.

При "Посольстві Божому" успішно функціонують більше 200 служінь, де кожна людина може реалізувати свій потенціал у служінні Господові. Назвемо деякі з них.

Прославляння Церкви. Служіння організоване в лютому 1994 р. Мета його – приводити людей у присутність Всемогутнього Бога, готувати їхні серця до покаяння. Бог хоче, щоб кожна людина, яка живе на Землі, прославляла Його. Біблія говорить: «Усе дихаюче хай хвалить Господа!» (Пс. 150:6). Коли люди приходять в Церкву, вони прославляють Бога, співають Йому, танцюють, дякують за все, що Господь зробив для них. Для того, щоб допомогти людям прославляти Господа, створена група прославляння. Тут готують лідерів, які зможуть вести прославляння в християнських церквах України, церквах далекого і ближнього зарубіжжя, допомагають їм зростати духовно і професійно, навчають майбутніх лідерів музичних євангелізаційних груп.

Духовна рада й адміністрація. У Церкві існує дві структури управління – духовна й адміністративна ради. Духовна рада є найвищим керівним органом Церкви. До її складу входять 12 осіб. Щоб влада не була

зосереджена в одних руках і старший пастор не був єдиним керівником Церкви, головою духовної ради є не старший пастор Церкви, а один з 12 членів духовної ради.

Адміністрація – це одна зі структур управління, що планує, готує, організовує й керує проведенням усіх церковних заходів, в т.ч. й служіння Церкви. Пасторський секретаріат, відділ комп'ютерних технологій, відділ діловодства, інформаційний відділ, видавничий центр "Фарес", місіонерський відділ, транспортно-господарський відділ – ці та інші структурні підрозділи підпорядковані адміністрації Церкви. Чітка робота служителів адміністрації сприяє успішній і плідній діяльності Церкви.

Місіонерське служіння засноване в Церкві весною 2001 року. Мета його – принести Благу Звістку в кожен населений пункт України, створити в кожному обласному центрі багатотисячну місіонерську Церкву, а також допомогти існуючим там іншим Церквам. Служіння планує створити Міжнародну місію для народів і націй, що ніколи не чули про Ісуса Христа. В даний час Церква приступила до здійснення програми-максимум: євангелізація в Україні, у країнах колишнього СНД й у всьому світі.

Школа „ABC”. На кожному, хто прийняв у серце Ісуса Господом свого життя, перебуває Боже благословення. Завдання Церкви – зробити все можливе, щоб якнайбільше людей утвердилися в Ісусі Христі. З цією метою була створена школа "ABC", у якій служителі допомагають новонаверненим робити перші кроки в пізнанні Бога, надають всебічну підтримку, що дозволяє новачкам стати частиною Божої родини. Курс навчання в школі "ABC" складається із семи уроків, на яких вивчаються такі теми як важливість Христа в житті християнина, Святий Дух (водохрещення Духом Святим), віра, молитва (як правильно молитися) та ін.

Молитовне служіння. Організоване в лютому 1994 р. з метою підняття молитовного духу воїнів-заступників в Україні й у всьому світі. Створено координаційний молитовний центр, який погоджує дії всіх молитовних служінь дочірніх Церков "Посольства Божого".

Молитва є невід'ємною частиною життя християнина, оскільки дозволяє кожній людині спілкуватися з Богом. Ми віримо в силу молитви і в те, що вона має доленосне значення для суспільства, країни й всього світу. Щодня в Церкві проводиться: стратегічна молитва за Україну, Президента й керівництво країни, за інші країни світу; за потреби Церкви, за пасторів, за лідерів служінь; за потреби Церков різних деномінацій. Проводиться також цілодобова молитва. Для новонавернених працює молитовна школа, на заняттях якої віруючих навчають спілкуванню з Богом і основам молитви. У практичній молитовній школі віруючих навчають розміркувати над Словом Божим, молитися за інших і молитвою руйнувати сили пітьми. Курс навчання триває три місяці.

Служіння зцілення і звільнення організоване в січні 1995 р. Його служителі моляться за зцілення і звільнення хворих, приводять людей до покаяння. Відповідно до доктринального вчення Церкви, Бог триєдиний (Ів.

5:7). В особі Ісуса Він пролив свою кров за нас. Ми віримо, що кожний, хто прийняв Ісуса Господом свого життя, має бути зціленим і звільненим. Ми молимося за людей, і Бог відповідає на наші молитви. Служіння проводиться щодня. Служителі беруть участь у цілодобових молитвах Церкви, моляться за зцілення людей по телефону, виїжджають за викликом в домівки й лікарні, а також у міста і села України, у країни ближнього зарубіжжя. При служінні діє школа підготовки лідерів для служіння зцілення і звільнення.

Тюремне служіння організоване в січні 1997 р. Його мета – утвердити у вірі ув'язнених, що прийняли Ісуса Господом і Рятівником. На жаль, криміногенна ситуація України така, що більше 2 тисяч осіб знаходяться в місцях позбавлення волі. Але, як відомо, в'язниці не виправляють людей. Тому Церква взяла на себе відповідальність відновити цих людей. Служителі Церкви щотижня відвідують колонії, спілкуються із ув'язненими, проповідують їм Слово Боже, моляться за їхнє зцілення і звільнення від різних залежностей. Як результат – люди зцілюються, у багатьох відновлюються родини. Служителі ведуть листування з ув'язненими, висилають їм християнську літературу, касети з проповідями, одяг, продукти, медикаменти, предмети особистої гігієни.

Служіння милосердя організоване в 1994 р. Його мета – виявити любов Господа самотнім, старим і хворим людям. Найближча мета – об'єднати служіння милосердя всіх церков м. Києва в християнську організацію і розробити єдиний план роботи. Служителі допомагають людям без визначеного місця проживання, самотнім, пенсіонерам, інвалідам, багатодітним родинам, сиротам, тим, хто має потребу у догляді, хто знаходиться на лікуванні в лікарні: благословляють їх, допомагають їм продуктами харчування, одягом, ліками, вивчають з ними Слово Боже, надають молитовну підтримку. Багато хто з цих людей приймають Ісуса Христа Господом і Рятівником свого життя.

Міжцерковне служіння "У шлюбі на все життя" (СВЖ) організоване у вересні 1998 р. Його мета – допомогти подружжям на основі біблійних принципів побудувати щасливу і гармонічну родину. Після закінчення навчального курсу, що триває тринадцять тижнів, подружні пари можуть давати консультації іншим родинам, допомагати їм, ділитися досвідом.

Дитяче служіння організоване в 1994 р. Його мета – допомогти дітям гармонійно розвиватися у відповідності зі Словом Божим, відкрити серця для пізнання Бога. На служінні діти возносять хвалу Господу, вивчають Біблію. Два рази на тиждень проводяться заняття в Недільній школі, методика викладання в якій розроблена служителями Церкви. Крім цього, служителі-педагоги займаються з дітьми за шкільною програмою, розкриваючи і розвиваючи в них закладені Богом таланти. Для дітей організовані хор, театральна і танцювальна групи, спортивні секції, проводяться заняття з вивчення комп'ютера й іноземних мов. Служителі готують з дітьми євангелізаційні спектаклі й концерти, проводять захоплюючі ігри, конкурси і вікторини. Щорічно, під час канікул, дітей оздоровлюють на морі й у

приміській зоні Києва.

Служіння по роботі з підлітками організоване в грудні 2000 р. Його мета – через проповідь Євангелія здобувати душі підлітків для Господа. Служителі розповідають дітям про Ісуса, вчать їх пізнавати Його через Слово Боже, через поклоніння, прославляння й молитву. Служителі допомагають підліткам знайти своє місце в тілі Христовому, довідатися про своє життя, вчать їх бути вірними Господу, сприяють розвитку їхнього духовного й інтелектуального потенціалу, допомагають розкрити таланти, закладені в них Господом, організовують дозвілля.

Служіння „Відновлення”. У Божі плани входить порятунок знедолених дітей. Саме Бог вклав у серце пастора Сандея намір розпочати служіння з безпритульними дітьми. Служіння було створене в січні 1997 р. Його мета – допомогти безпритульним дітям знайти своїх батьків і близьких, повернутися в родини. Безпритульних дітей забирають з вулиць, годують, одягають, забезпечують нормальними умовами для життя. Усі діти вчаться в школах, кожне літо їх оздоровлюють на морі. Діти оточені любов’ю й турботою, знають, що вони небайдужі суспільству. Основу їхнього виховання складає вивчення Слова Божого.

Служіння для бізнесменів засноване в січні 2000 р. Його мета – використовувати потенціал ділових людей, тих, хто прагне служити Богові своїми фінансами, створювати і розвивати християнський середній і малий бізнес. Щомісяця проводяться бізнес-семінари, консультації з питань бізнесу.

„Лінія довіри”. Ця цілодобова телефонна лінія була організована в березні 1999 р. з метою допомогти усім, хто опинився в критичній ситуації, вказати вихід з життєвої безвиході, дати конкретні рекомендації. Практична допомога, заснована на Слові Божому, дійсно допомагає людям. Вони зціляються від невиліковних хвороб, звільняються від наркотичної й алкогольної залежностей, від депресії, набувають впевненості в собі. Їхні родини відновлюються, мир, радість і благополуччя приходять у їхні оселі. Консультанти "Лінії довіри" – це психологи, медичні працівники, викладачі, юристи, випускники біблійних інститутів і шкіл.

Члени Церкви, які досягли визначних успіхів у бізнесі, мають свої фірми і підприємства, служать Богу, фінансуючи місіонерську діяльність, надаючи допомогу знедоленим, а також багатьом церковним служінням.

Вище описані лише деякі служіння "Посольства Божого". Окрім цих, є ще й *інші служіння*: хор; робота з гостями; молитовні служіння ("Могутній воїн", "Старше покоління" і "Стратегічна молитва за Церкву"); євангелізаційний центр "Заклик"; чоловіче служіння; служіння знайомств; молодіжне служіння "Святе покоління"; прес-центр; "Союз християнських художників"; служіння дизайну; музичний театр; театральне і танцювальне служіння; книжкові служіння; учбово-практична школа "Соломон"; школа підготовки підприємців "Потенціал"; Християнський навчальний музичний центр "Давір"; курси англійської мови; благодійні навчальні курси "Даниїл"; секретаріат; група порядку; поштове й інші служіння, де кожний може

реалізувати свої здібності.

Для підготовки місіонерів у 1995 р. був відкритий Місіонерський біблійний інститут "Ісус Навін". Нині це вже Духовна академія, основне завдання якої – виховати сильних, духовно збагачених, дисциплінованих і вірних Богові служителів. За роки діяльності цієї духовної учбової установи пройшли курс навчання і практичної підготовки в ній більше 3 тисяч осіб.

На базі Академії створено "Центр підготовки служителів, покликаних до п'ятикратного служіння". Його метою є поширення Євангелія на підприємствах, в організаціях і установах України. На понад 30 підприємствах міста Києва служителі Центру проводять богослужіння, заняття із вивчення Біблії, консультують людей.

Для тих, хто покликаний проповідувати Євангеліє, проводяться конференції і семінари, відкрита школа з вивчення іноземних мов. Створено фонд, що фінансує місіонерське служіння.

Церква не фінансується з-за кордону, як це дехто говорить і думає. Вона існує тільки за рахунок добровільних пожертвувань і десятин парафіян. Слово Боже говорить: "Принесіть же ви всю десятину в будинок скарбниці, щоб у будинку Моєму була їжа, і тим мене випробуйте, промовляє Господь Саваоф: чи не відкрию Я для вас отворів небесних і чи не виллю на вас благословення аж надмір?" (Мал. 3:10). Усі десятини і пожертвування парафіян йдуть на поширення Царства Божого: відкриття нових церков, місіонерські поїздки, видання газет і книг.

Заходи Церкви. Коли Церкві "Слово віри" (так вона називалася спочатку) виповнилося 8 років, в 2002 році Бог дав їй нове "ім'я" – *"Посольство благословенного Царства Божого для всіх народів"***.** Християни – представники Бога на нашій Землі – Його посли. Бог дає віруючим у спадщину Землю, яку створив спеціально для них. Ті, хто йде за Ісусом, покликані повернути Землю, всіх, хто живе на ній, Царству Божому. Бог бажає явити Себе світу через своїх посланців – тих, хто живе за законами Божого Царства, хто несе світло і славу Царства в усі прошарки й у кожну сферу суспільства: у політику, науку, економіку, інші.

Регулярно в Церкві проводяться конференції. Однією з таких була конференція присвячена восьмій річниці Церкви. Найбільший зал столиці (Палац спорту) ледве зміг вмістити всіх бажаючих сюди потрапити. Свято об'єднало представників церков України, ближнього і далекого зарубіжжя. Гості привезли поздоровлення з різних міст і країн: Білорусі, Росії, Молдови, країн Прибалтики, Киргизії, Казахстану, Польщі, Німеччини, США, Канади, Конго, Нігерії, Голландії і навіть Багамських островів. Учасників свята, яким стала конференція, поздоровив тодішній мер Києва О.Омельченко, висловили вітання тодішні народні депутати України Леонід Черновецький і Володимир Шушкевич, народний артист України Віктор Павлик та інші почесні гості.

Старший пастор „Посольства Божого". Є люди, зустріч з якими кардинально змінює долі інших. Сандей Аделаджа відноситься до числа

таких людей. Волею Божою покликаний служитель Господа Ісуса Христа, він є старшим пастором "Посольства Божого". *Зустрівшись з ним, кожен зможе наповнитися його невичерпною Божою любов'ю. Божий вогонь, що палає в його серці, запалює мільйони людей, займаючись у Великий вогонь Всесвітнього Пробудження. Один раз, присвятивши себе служінню своєму Панові, пастор Сандей, як щирий раб Божий, приносить вагомі плоди для Божого Царства. Головна мета служіння пастора Сандея – піднімати й ростити пастирів і лідерів Церков. Він допомагає служителям стати успішними, учить тому, як можна служити Богу без сліз, приносити реформацію в суспільство.*

У даний час *апостольське служіння пастора Сандея Аделаджі вийшло далеко за межі України, ставши міжнародним*. Пастор – бажаний гість у багатьох країнах світу, двадцять з яких він відвідує лише протягом одного року. Будучи духовним наставником для пасторів і віруючих більше ста Церков в Україні й в інших країнах, він прагне досягти миру і єдності між християнами всіх конфесій та деномінації.

На сьогоднішній день пастор Сандей – один з наймолодших успішних служителів світу. До тридцятип'ятилітнього віку він став пастором близько тридцятип'ятитисячної церкви.

Пастор Сандей родом з Африки із Нігерії. Бог дав йому мудрість, прорвавши расові бар'єри, мати успішне служіння в Європі. Європейці складають 90% його парафіян. Запальні проповіді Слова Божого і мудрості, що відкриті пастору Сандею Духом Святим у нагороду за його жертовність, зробили його щирим посланником Божим для всіх народів. "Доторкнувшись" одного разу до слави Божої, котру він несе, люди не залишаються звичайними людьми: вони стають людьми великої долі, щирими посланниками Божими.

Сандей Аделаджа не тільки проповідує іншим про радість, віру, любов, праведність, але й у своєму житті керується цими біблійними істинами. Його основні якості – любов до Бога і людей, безкомпромісність, вірність Божому Слову, цілеспрямованість, безкорисливість і самовідданість. У нього прекрасна дружина, помічниця і друг Босе. Їх щасливий і гармонічний союз – взірець християнських взаємин у родині, заснованих на щирій вірі в Бога, любові, взаєморозумінні і повазі одне до одного. У сім'ї Аделаджів двоє дітей – син Фарес і дочка Зої.

Книги пастора Сандея. У пастора є свої таємниці, особливі знання, які він черпає з особистих взаємин з Ісусом Христом, любов і світло якого він несе всюди, де б не знаходився. Про секрети пастора Сандея можна довідатися із його книг – він автор більше 30 християнських бестселерів. Його книги вчать людей дивитися на себе очима Бога, допомагають зрозуміти, який величезний потенціал Бог дав всім людям. Через книги пастора Дух Святий сходить на кожного читача, спонукуючи його пізнавати Ісуса Христа і являти Його світу, запалює бажанням стати успішним, великим і значним, стати творцем історії.

Книгами в Церкві займається *видавничий центр "Фарес"*, створений в жовтні 1997 р., а також *видавництво "Світла зірка"*, засноване в липні 1999 р. Вони поширюють Слово Боже через книги, аудіо - і відеокасети з проповідями старшого пастора Сандея Аделаджі й інших відомих проповідників. Видавництва пропонують широкий вибір матеріалів конференцій і семінарів "Посольства Божого", забезпечують тиражування і реалізацію книжкової, аудіо- і відеопродукції. Адреса видавничого центру "Фарес": просп. П.Тичини, 18. Київ-98, Україна, 02098; fares@godevbassy.org; www.godembassy.org

Будівництво. У Бога великі плани для Свого Посольства. Його посланники повинні затвердити Боже Царство на Землі, звільнити від рабства гріха кожну людину, яка живе на нашій планеті й привести до Ісуса. Бог бажає бачити Україну джерелом світового євангелізаційного руху, центром якого стане збудований в Києві Український Духовно-культурний Центр (УДКЦ). Ця споруда має стати гордістю вітчизняної архітектури й однією з визначних пам'яток столиці України. Але найголовніше - він буде уособленням Божого руху, який почався в нашій країні і поширюється по всьому світу.

Будівництво Українського духовно-культурного центру має стати загальнонаціональним, загальнонародним будівництвом храму поклоніння Господові. У 2002 році Церква нараховувала 15 дочірніх Церков у місті Києві, 48 – у Київській області, 78 філій у містах і селах України, 40 „Посольств Божих” у країнах колишнього Радянського Союзу, а також у США, Німеччині, ОАЕ, Ізраїлі, Голландії, інших країнах. З кожним роком їхня кількість зростає. Центральне служіння „Посольства Божого” відбувається у Києві за адресою: пр. Тичини, 18, Легкоатлетичний манеж.

***

До підготовленого офісом «Посольства Божого» тексту, редакція тому додає ще наступну свою інформацію. Діяльність пастора Сандея Аделаджі в кінці 2008 і на початку 2009 року була затьмарена його зв'язками з комерційним банком «Кінгз Кепітал», до якого, як говорять свідки, він нібито настирливо агітував вірян «Посольства Божого» здавати свої кошти. Один з керівників Церкви К. Шидловський (який, до речі, вклав у банк тисячу євро) признався, що Сандей заявляв: «Хто проти «Кінгз Кепітал» - той проти мене». Фінансова криза банку призвела до втрати багатьма сандейцями своїх збережень. Справою зайнялися судові органи. Аделаджа був притягнутий до кримінальної відповідальності. Цьому сприяло також співдиректорство пастора у відкритому ним банку в Нігерії з вихідним капіталом десь в 4 млн доларів. Керівники євангельських конфесій України на своєму засіданні, враховуючи те, що Сандей Аделаджа не вибачився перед ошуканими за свої агітування, чим знехтував таку їхню пораду, ухвалили рекомендувати «Посольству Божому» змістити його з посади старшого пастора Церкви.

Керівництво останнього зневажило цю пропозицію. Від «Посольства» почали відходити його найбільш активні діячі, зокрема пастори Софія Жукотанська та Константин Шидловський. Слідчий процес над керівництвом банку затягнувся, але засоби масової інформації використали його для всілякої дискредитації «Посольства Божого» і його старшого пастора.

6д. Харизматичний рух «Нове покоління»

«Нове покоління» - це світовий християнський рух, що поєднує більше 200 громад Західної й Східної Європи, а також США. Головна церква руху перебуває в Ризі (Латвія). Очолює її старший пастор Олексій Ледяєв.

Рух «Нове покоління» має єдину стратегію й мету - утвердити закони й принципи, записані в Біблії, в усіх сферах нашого життя, у тому числі в медіа, культурі, політиці, освіті, бізнесі та ін. «Нове покоління» тісно співпрацює з керівниками інших церков і політичними лідерами, які усвідомлюють важливість утвердження Божественних принципів у всіх сферах життя.

«Нове покоління» зростає завдяки регулярному утворенню нових громад, а також прийнятим під своє духовне заступництво вже існуючих релігійних громад, які бажають не тільки підтримувати глобальне бачення й мету руху «Нове покоління», а й прагнуть стати його складовою частиною.

Історія постання руху «Нове покоління». Народження Церкви «Нове покоління» не було простим і формальним фактом. Цьому передувала драматична історія, що значною мірою відбиває життєву історію самого пастора Олексія Ледяєва. Наприкінці вісімдесятих років м. ст. пастор Олексій служив у баптистській Церкві. Але, переживши хрещення Духом Святим, він із дружиною й однодумцями мігрував у п'ятидесятницьку Церкву, в якій служив як музикант та проповідник.

Служіння Олексія досить швидко принесло Церкві знаність і популярність, водночас зросла й кількість її парафіян. Коли пастор цієї Церкви Микола Шевчук емігрував до Америки, то більшістю голосів на його місце був обраний Олексій Ледяєв. Несподівана неприємність – лютеранська Церква, у стінах якої вели служіння п'ятидесятники, закрила для них свої двері - стала свого роду випробуванням для Олексія та його однодумців. Він протягом року продовжував служіння, стоячи на сходинках лютеранського храму, й робив це в спеку і холод, у дощ та морози. Людей у цю важку пору, як ніколи, згуртовував дух віри.

Будучи «Церквою на сходах», абсолютно бездомними, вони зуміли організувати в Будинку спорту наймасштабнішу Євангелізаційну кампанію у Прибалтиці. На це свято був запрошений Пітер Венс - німецький євангеліст, підготовлені три хори, музична команда. Вийшло грандіозне свято. Але коли воно закінчилося, то довелося знову повернутися на сходи. Пізніше служіння тривали у наметі, який рижанам подарували норвезькі друзі. Але, разом з

тим, свято в Будинку спорту стало свого роду сигналом до розмежування. Єпископат п'ятидесятницького братства побачив у служіннях Церкви, якою керував Олексій Ледяєв, пряму загрозу своїй ідеології. „Нас дратувала їхня релігійна рутина,- зауважує пастор, - а їх дратувала наша свобода" (Ледяев Алексей. Разговор начистоту. – Рига, 2006. – С. 19). Тому прийшов день, коли Церква поділилася на два ворогуючі табори - старе покоління й нове.

Крапку в їх протистоянні поставив єпископ Василь Боєчко, що відсторонив Олексія від пасторського служіння за відступ від стандартних релігійних правил. Це було 5 листопада 1989 року. І в цьому ж місяці прихильники, соратники, послідовники й друзі пастора Олексія, здобувши незалежність, створили нову громаду. Так постала Церква «Нове покоління». Олексій Ледяєв своє обрання пастором громади подає як наслідок його триразової зустрічі з Богом, який благословив його на виконання цієї місії за умови чистоти серця і необмеженого послуху. Водночас Бог визначив й Апостольське покликання Церкви „Нове покоління" і основне її завдання – стати матір'ю більше двохсот церков-громад. Під час однієї з молитов, як пише сам Ледяєв, „щось незвичайне відбулося. Мене обгорнула тепла хмара". Саме тоді, зазначає пастор, „Бог дав мені три обітниці", а саме: „1. Навіть якщо недосвідчений піде, то не заблукає. 2. Простодушного Господь оберігає. 3. З щирим Бог поводиться щиро" (Там само. – С. 20-21).

Церква, як твердить пастор Олексій, у своєму бутті не має просто займати якийсь простір, а повинна мати Богом дану чітку програму своєї діяльності з такими її складовими, як місіонерство, служіння поклоніння, служіння євреям, створення реабілітаційних центрів (Там само. – С. 30).

Етапи подальшої діяльності Церкви нагадують важке сходження до вершин. Рік за роком, крок за кроком формувалася спільнота як єдине ціле. Проте, як і в час заснування, кілька років великою проблемою для неї було питання приміщень. Зал, який орендували у Будинку культури, лягав на плечі Церкви важким фінансовим вантажем. Становище врятував дивний поворот долі. Збулося те, про що постійно молилася Церква. Зненацька надійшла пропозиція придбати будинок, що пустує. Це був Будинку культури колишнього підприємства «Еллар». Виставлена сума за нього теж здавалася Божественним дарунком. Так почалася нова історія Церкви - яскрава, благополучна й гарна. Як відзначає фундатор Церкви на основі особистого спілкування із видатними християнськими діячами світу, „для більшості з них „Нове покоління" стало яскравим відкриттям і символом „пробудження в країнах нової Європи. Харизматичність нашого служіння і радикалізм підходів до найважливіших питань віри сприймається ними як альтернатива тому християнству, яке віддає перевагу життю і діяльності в межах церковних стін" (Там само. – С. 23). Ефект вибухлої бомби викликав у християнському світі вихід у світ праці пастора „Новий Світовий Порядок". Для одних з них стратегічна доктрина автора книги послужила сигналом до відступу, а для інших – стала ковтком чистого повітря, стимулом до утвердження на Землі дійсних цінностей християнства.

З кожним роком зростало число християнських конфесій, з якими рух „Нове покоління” налагоджував духовне спілкування. Найбільш плідно він співпрацює нині із „Глобальною пасторською мережею”, яку очолюють відомі християнські діячі Джон Максвелл і Джеймс Девіс.

Проте історія Церкви «Нове покоління» не може бути повною без розповіді про її беззмінного лідера - апостола Олексія Ледяєва.

Біографія Олексія Ледяєва. У Латвію Олексій Ледяєв приїхав сформованою особистістю. Це було у 1981 році, у ті часи, коли шоста частина землі ще називалася СРСР. Історичною ж його батьківщиною був Казахстан. Він народився тут у 1956 році в багатодітній баптистській сім'ї, в якій було семеро дітей. Олексій став п'ятою дитиною і єдиним довгоочікуваним сином. Його назвали Олексієм на честь діда. У 20-х роках м.ст., будучи православним віруючим, той познайомився зі штундистами, як тоді називали баптистів, заприятелював з ними й прийняв їхнє вчення. Коли повернувся до рідного села, то виніс із будинку ікони й сказав, що відтепер буде поклонятися живому Богові.

Дід став реформатором за масштабами свого часу. Він очолив штундистський рух у Пензенській області, проповідував Євангеліє, всупереч російським звичаям, першим пройшов по селу під руку зі своєю дружиною. Ось на честь цієї неспокійної людини й назвали онука Олексієм. Як розповідає сам пастор, «правду говорять, що в кожного імені є своя карма, свій духовний зміст. Як ти човен назвеш, так він й попливе. Зважаючи на все, у мене виявилися сильні генетичні коріння саме мого діда. Його революційний потенціал вистрілив в онука».

Проглядаючи роки свого життя, Олексій Ледяєв говорить: „Народився я в церкві, виховувався в церкві, я не знав, що таке світ, розваги. Я – вимолене в Бога дитя. Як з дитинства був у церкві, служив, як те розумів, так і до цих днів в церкві. Навіть не уявляю, ким би я був поза церквою” (Там само.- С.60).

Сім'я жила у бідності. Діти завжди доношували чужий одяг, заощаджували на всьому. Мати постійно хворіла - у неї був ревматизм серця, тому «швидку допомогу» доводилося викликати до двох разів на тиждень. Олексію було тринадцять років, коли матері не стало. Через два роки батько знову оженився. Олексій прийняв серцем чужу жінку, що взяла на себе турботу про величезну сім'ю, назвав її матір'ю. «І називаю дотепер, - говорить пастор. - Спасибі їй за все!». Переживши всі складності життя віруючої людини в країні Рад, Олексій і віру зберіг, і навчився жити в оточенні ворожого середовища.

Середню школу Олексій закінчив із золотою медаллю. Свою любові до вчительки хімії хлопець переніс і на той предмет, який вона викладала. Це визначило його наступний фаховий вибір – стаціонар хімічного факультету Казахського державного університету. Закінчивши потім вже його вечірнє відділення, Ледяєв не працював жодного дня за фахом.

Найважливішим кроком у своєму житті він вважає переїзд із Казахстану до Латвії. Це було у 1981 році. На той час Олексій уже був одружений з дівчиною також з багатодітної баптистської сім'ї. На щастя, Ольга з перших днів спільного життя поділяла прагнення Олексія й усіляко підтримувала його. „Я дуже радий, що ми з нею удвох можемо служити Богу. Її професія – не дружина пастора. Її призначення – бути пастором, служити словом, молитвою… В Ольги є свої сильні сторони служіння, а в мене – свої, а разом – ми надто хороша комбінація" (Там само. – С.73). Через половину колишнього СРСР вони перемахнули, маючи небагато грошей й одну велику валізу. У Ризі Олексій став членом баптистської Церкви, влаштувався на роботу в будівельну бригаду, довелося знімати кімнату. Незабаром сім'я збільшилася - на світ з'явилася дочка Марія, потім друга дочка - Тетяна. На цей час складні духовні шукання Олексія привели його до п'ятидесятницької Церкви, де він виступав і як музикант, і як проповідник, а згодом став і пастором Церкви.

Його діяльність не могла бути непоміченою: він вкладав у неї не тільки душу, але й свій унікальний талант музиканта та поета. Такий вибуховий служитель здався п'ятидесятницькому братству ідеологічно небезпечним. Але на цей час у пастора Олексія вже були не тільки супротивники, але й захоплені ним прихильники. Тому коли в листопаді 1989 року Олексій Ледяєв був відсторонений від керівництва п'ятидесятницькою Церквою, то відразу ж відбулося народження нової Церкви, яка сьогодні відома у всьому світі під назвою «Нове покоління».

У наші дні пастор Олексій - один з найвідоміших проповідників на пострадянському просторі. Він очолює міжнародний рух «Нове покоління», який нараховує більше двохсот громад у світі, понад 120 з яких діють в Україні. У нього гармонійна й щаслива сім'я - дружина Ольга служить пастором, виросли три доньки, які йдуть слідами своїх батьків. „Я прагну дома не бути пастором, - зізнається Олексій Ледяєв. – Дома я хочу бути другом своїм донечкам і своїй дружині… Ніколи не сідаю дома обідати чи вечеряти наодинці, тому що для мене обід чи вечеря – не просто поїдання їжі, а ритуал спілкування" (Там само. – С. 47).

Великий інтерес і повагу викликають музичні проекти Олексія Ледяєва. Він є автором багатьох телевізійних програм, які виходять в ефір у різних країнах світу. Телевізійна аудиторія «Нового покоління» сягає 200 мільйонів осіб. Нині він працює над рок-оперою „Дванадцять років опісля", яка є своєрідним засобом пропаганди Євангелія. У задумах пастора – створення в Ризі музичного театру, який матиме свою театральну трупу, декілька музичних груп. З метою реалізації цього задуму Ледяєв має в планах викупити музичний театр Латвії.

Пастор Олексій є також автором восьми книг, серед яких і нашумілий трактат «Новий Світовий Порядок», у якому чітко визначені стратегічні інтереси й цілі християнського руху.

Відповідаючи на звинувачення в авторитарному стилі керівництва спільнотою „Нове покоління”, Олексій Ледяєв пише: „Будучи людиною дисциплінованою й організованою, я прагну того ж і від свого оточення. Можливо через це в декого і виникає підозра у авторитаризмі… Так як свобода не є анархія, дисципліна не є диктатура… Дисципліна – це коли лідер за будь-яких умов захищає Божі одкровення. А люди, пізнаючи істину, стають вільними. У „Новому поколінні” захищаються не амбіції пастора, а його одкровення, які визначають курс Церкви” (Там само. – С. 33).

На переконання О.Ледяєва, пастор має бути багатогранною особою. „Перед народом він має водночас поставати і як добрий пастир для всіх, і як вчитель, психолог і консультант, і як харизматичний лідер, що добре знає духовний світ, і як прозорливий стратег, за яким людям не страшно йти” (Там само. – С. 56).

У наш час пастор Олексій стурбований не тільки долею своєї Церкви, а й бере активну участь у громадському житті Латвії. Він не мислить життя, як сам пише, не тільки без сім’ї, а й без улюбленої праці, улюбленого міста Риги. Його девіз – за будь-яких умов йти до завершення справи. «Велика життєва мета допомагає вистояти за різних умов життя», - зауважує пастор. Для нього, як людини творчої, не існує вихідних днів і відпусток.

Багато міністрів, депутатів, політиків і громадських діячів Латвії охоче співпрацюють із Церквою «Нове покоління». Самого О. Ледяєва, як старшого пастора Церкви, характеризує чесність і відвертість. Своє служіння в „Новому поколінні” він розглядає як „реалізацію свого життєвого досвіду”.

Як християнський лідер нового ґатунку, Олексій Ледяєв відомий у багатьох країнах світу. Він часто буває на різних міжнародних релігійних форумах, має постійні зв’язки з багатьма релігійними діячами. Лише Росія, Білорусь та Казахстан закрили йому в’їзд до себе. У цьому, можливо, проявляються наслідки зрощування в РФ держави із Церквою Московського Патріархату, яка в такий спосіб за допомогою влади прагне зберегти недоторканість від інших конфесій своєї т. зв. ”канонічної території”.

Стратегія «Нового покоління». Олексій Ледяєв розглядає XXI століття як завершальний етап людської історії, період виповнення пророчих слів, що буде позначений важливими історичними подіями останнього часу. Зрештою, це століття приходу самого Бога-Сина так довго очікуваного всіма народами. Метою діяльності Церкви «Нове покоління» є утвердження християнських цінностей в суспільстві, звільнення суспільства від гріховного способу життя, алкогольної й наркотичної залежності. У долях багатьох членів Церкви Бог сотворив диво відродження й відновлення життя. Колишні порушники Закону стали нормальними й сумлінними громадянами. З'єдналися зруйновані сім'ї, діти з дитячого віку вчаться поважати дорослих і бути благочестивими людьми.

Визнаючи те, що «неосвічені християни нинішнє суспільство змінити практично неспроможні», пастор Олексій наголошує: для потреб реформації країни освіта – це перша умова. Проте освічені люди потрібні не лише країні,

а й Церкві. І так само, як у державі наявний принцип планування освіти під конкретні сфери діяльності, так і Церква має організувати підготовку для себе професіоналів, а пастор - планувати це під конкретні види служіння.

Оскільки диявол, як зазначає Ледяєв, користуючись тривалими розмірковуваннями християн про свою непричетність до політики, поступово опановує кабінетами влади, Церква „Нове покоління" вважає, що саме вона „має стати в центрі подій сучасності й диктувати історичні, соціальні, політичні та духовні процеси. Окрім неї цього ніхто не зробить. Саме це, на думку Ледяєва, дасть можливість „вирізати всілякі злоякісні пухлини суспільства, будь-яке беззаконня й безчесність, „щоб земля розквітла, щоб суспільство розвивалося, щоб ми побачили щасливі сім'ї, захищені від прокляття й одностатевих шлюбів, від узаконених абортів". Йдучи в Європу, зауважує пастор, ми не повинні стати частиною її прогнилої ідеології. „Ми маємо стати джерелом реформації і духовного відродження, стати цитаделлю на Європейському просторі, через яку Бог міг би впливати на світ. Ми маємо об'єднати всі уряди, які дотримуються християнських цінностей… Потрібно об'єднуватися, щоб створити блок християнських держав і урядів, щоб вимагати і домагатися захисту біблійних стандартів" (Там само. – С. 82-83).

О.Ледяєв загалом виявляє позитивне ставлення до США, де, на відміну від Росії, наявна свобода совісті, свобода слова, свобода преси. Він прямо пише: „Нове покоління" займає проамериканську позицію" (Там само. – С. 104). Водночас, на думку пастора, й Америці, де йде „агресивний наступ на християнські святині", „також слід прокинутися, щоб не втратити своє християнське начало в болоті терпимості й політкоректності" (Там само. – С. 89 і 87). Завдання християн – „приходити в політику і очищати її". „Молитва молитвою, а громадянська й політична активність мають залишатися на своєму місці" (Там само. – С.94).

Ледяєва дуже хвилює те, що християни „добровільно погоджуються плестися у хвості історичного процесу". „Мені соромно, - зауважує він, - знаходитися в християнстві, яке, одержавши від Бога владу, віддає її комусь іншому. Ми надто довго цю владу віддавали. Прийшов час нам втручатися і проводити експансію". Пастор вважає, що для того, щоб Церква змогла утримати на плаву християнську ідеологію і християнську цінності, „кожний християнин має займати активні духовні позиції як християнин, виконуючи свій християнський обов'язок. О.Ледяєв проголошує: „Ми не живемо у час миру – ми живемо у час війни. А під час війни життя повинне формуватися за військовими законами. В нинішні дні потрібно мобілізувати прогресивно мислячих священиків і пасторів для того, щоб, маючи громадянські ресурси, ми могли говорити про наші голоси і про наш електорат". Пастор звинувачує так зване традиційне християнство у „фригідній громадянській позиції", втраті християнами почуття патріотизму, у відсижуванні в „церковних берлогах", в красивих будівлях і закликає їх „висунутися з-за „церковних парканів" і подумати про те, якими будуть наші міста завтра: чи не постанемо скоро ми в них із своїми християнськими стандартами поза законом.

„Християни настільки повірили в доктрину відокремлення церкви від держави, - пише О. Ледяєв, - що думають за принципом: якщо Бог щось захоче, то Сам і зробить…. А між тим ми маємо бути частиною суспільства, щоб разом, як патріоти, захищати свої міста від деградації, виродження і легалізації безчестя”. Суспільні вади, за вченням „Нового покоління” мають бути сигналом до об’єднання християн не тільки на церковному рівні, а й об’єднання християн по вертикалі, тобто на рівні політиків і священиків. Лише так можна сьогодні узаконити євангельські стандарти і захистити біблійні цінності.

Церква „Нове покоління” загалом негативно сприймає мусульманський світ. Ледяєва обурює те, що „Європа „стелеться” сьогодні під мусульманами”, що європейські країни відмовляються боротися за свою самобутність і „стали на коліна перед арабським світом” (Там само. – С.102). Саме тому він підтримує американську акцію в Іраці, засуджує Росію, яка, за словами В.Путіна, „завжди підтримувала, підтримує і буде підтримувати мусульман і весь арабський світ”.

Вчення Олексія Ледяєв про Новий Світовий Порядок, що обгрунтовується в його однойменній книзі, подається ним як Боже одкровення про переможну Церкву, яка має виконати Велике Доручення, дане їй Господом: „Ідіть і навчіть всі народи!” Ми, як Церква, повчає Ледяєв, згідно слів Бога, маємо стояти над народами, над царствами і диктувати їм, що вони мають робити, а що не повинні… З часом ми прийдемо до здійснення цього” (Там само. – С. 106-107).

Зрозуміло, що вчення Нового Світового Порядку зустріло супротив з боку інших християнських конфесій, спричинило прагнення їх до ізоляції „Нового покоління”. Ледяєва вони часто оголошують єретиком, „Діотрефом, що займається розколами церков”, „представником християнського джихаду” (У.Екман), а „Нове покоління” подають як штучний витвір однієї людини, як секту, що „давним-давно відійшла від біблійних стандартів й занурюється в безодню якоїсь політично-релігійної експансії”. На думку Ледяєва таке зневажання „Нового покоління” має декілька причин, а насамперед консервативність і традиційність мислення давніх конфесій християн, заздрість успіхам нового руху, а також наявну боротьбу за домінування в християнській спільноті. Проти Нового Світового Порядку, твердить він, виступають лише корумповані і пов’язані з державними інституціями люди. „Якби церква займала принципову, категоричну позицію з питання захисту своїх цінностей, то Європа не сповзла б сьогодні у цей вирій безодні, а мусульмани не диктували б так їй свою волю… А коли ми відмовляємося від вторгнення й експансії в політичний простір, засоби масової інформації, в освіту, то цим користаються наші ідеологічні вороги. Відтак нам доводиться нелегко ” (Там само. – С. 108).

Говорячи про Новий Світовий Порядок, О. Ледяєв не закликає при цьому (в чому його звинувачують) до повалення існуючих влад („я не говорю про революції”). Він наголошує просто на присутності представників Церкви

в органах державної влади, де вони можуть захищати євангельські інтереси, впливати на суспільство, займаючи активну громадянську позицію. Водночас, пастор у вирішенні всіх означених ним проблем покладає великі надії на Латвію як члена Євросоюзу. Він сподівається, що вона разом з такими країнами як Польща, Італія та Німеччина будуть відстоювати в ЄС християнські цінності, а зрештою - стане „своєрідною цитаделлю християнської культури".

У Латвії рух „Нове покоління" зблизився із Латвійською Першою Партією – партією високоосвічених священиків з різних конфесій. У ній є католики і лютерани, баптисти й харизмати. Під час виборів до латвійського парламенту ця партія набрала 10% голосів, що засвідчує популярність ідей „Нового покоління", певну підтримку їх латвійським електоратом.

Церква має команду ДФЗ – Департамент фінансового забезпечення. Це - група бізнесменів, які погодилися фінансувати стратегічні програми „Нового покоління". Саме завдяки зусиллям цих бізнесменів Церкві вдалося запустити нову лінію XD-Cam- обладнання, яка є своєрідним цехом, оснащеним п'ятьма монтажними столами професійного обладнання для відеозапису й монтажу.

Основи віри церкви «Нове покоління». *Віровчення Церкви „Нове покоління" ґрунтується на таких принципах:*

1. Біблія - ми віримо, що Біблія й тільки Біблія є істинним Словом Божим (2 Тим. 3:16; 2 Петр. 1:20-21).
2. Триєдність - навчання про триєдність: Батько, Син (Ісус) і Дух Святий (Бут. 1:26; Мф. 28:19; 3:16-17).
3. Ісус Христос - ми віримо, що Ісус Христос є Син Бога. На Землі Він був як щирий Бог і справжня людина одночасно. Він був єдиною Людиною, яка жила без гріха (Іоан. 1:1; 1:14,; 20:28 й 1 Тим. 3:16).
4. Народження від Діви - Діва Марія (прийняла) Ісуса Христа від Бога через Духа Святого. Його кличуть Син Бога, тому що Він був (прийнятий) від Божественного Духа Святого (Мф.1:18; 1:20; Лк 1:35).
5. Відраза від гріха й прагнення кожного до імені Ісуса Христа для прийняття прощення від гріхів (Дії 2:38; 3:19).
6. Освячення - процес доконаної віддачі себе Богові, щоб ми були подібні на Христа (1 Фес. 4:3; 5:23).
7. Порятунок - ми врятовані по милості вірою в Ісуса Христа і Його смерть, поховання й воскресіння. Порятунок - це дарунок від Бога, а не від наших добрих справ або людських заслуг (Фес. 2:8-9; Гал.2:16; Титу 3:5).
8. Кров Христа - кров, що пролилася Ісусом Христом на Голгофському Хресті, омиває нас від всіх гріхів. Ісус взяв всі гріхи світу (1 Іоан. 1:7; Одкр. 1:5; 5:9).
9. Христос перебуває у всіх віруючих. Християнин є людиною, що просить Господа Ісуса Христа ввійти й жити в ньому. Християнин

покладає свої надії на те, що Христос зробив для нього, Що вмер, був похований і воскрес із мертвих (Іоан. 14:17; 14:23; 1:12; 15:4).

10. Воскресіння - ми віримо, що Ісус Христос воскрес із мертвих через три дні після Своєї смерті на Хресті. Прийде день, коли всі віруючі в Христа також воскреснуть, щоб одержати свою нагороду - вічне життя на небесах з Богом (Лк 24:36; 24:39; Фес. 3:21; 1 Кор. 15:42; 15:44).
11. Небо - це є місце вічного життя для всіх віруючих (2 Кор. 5:1; 1 Пет. 1:4).
12. Пекло - грішники після свого земного життя будуть суджені Богом і відправлені до пекла (Євр. 9:27; Мф. 25:41).
13. Водохрещення водою - Слово Боже говорить, що ті, хто вірить у Господа Ісуса Христа, повинні приймати хрещення водою в ім'я Ісуса Христа (Мф. 28:19; Іоан. 1:26; Дії 2:38).
14. Таїнство Вечері - особливий час спогаду в присутності Божій, щіпка хліба й ковток вина символізують Тіло й Кров Ісуса Христа (1 Кор. 11:23-25; Мк 14:22-25).
15. Друге пришестя - Ісус Христос прийде на землю другий раз для будівництва Свого Царства. Його прихід буде видимий усім. День і час, коли це здійсниться, у Писанні не відкрито (Одкр. 1:7; Дії 1:9-11).
16. Зцілення хворих - у житті Ісуса Христа і Його служінні було зцілення хворих. Робити те ж саме Ісус наказав Своїм учням. Цей знак (знамення) супроводжує віруючих (Мф. 8:16-17; Дії 8:6-7; Мк 16:17-18).
17. Водохрещення Святим Духом і дарунки говоріння іншими мовами. Дано в день П'ятидесятниці. Це була обіцянка від Батька, що здійснилося після воскресіння Ісуса Христа, для зміцнення церкви в справі проповідування Євангелія по усім світі. Ціль цього - зміцнення віруючих, затвердити їхньої молитви, і знак для невіруючих (Дії 2:17; 2:38-39; Мк 16:17).

Ми віримо, що Бог допомагає нам зробити багато чого для духовного відновлення суспільства. Саме такою є програма Церкви «Нове покоління».

«Нове покоління» у світі. На цей час Церква «Нове покоління» являє собою надто розгалужену й активно діючу організацію. Рух харизматичних Церков «Нове покоління» нараховує, як відзначалося вже вище, понад 200 громад-представництв у 15 країнах світу. „Зрозуміло, - зазначає О. Лєдяєв, - що всі дочірні церкви є різні. Право бути собою – це святе і вроджене право кожної людини”. Але його, як старшого пастора, хвилює не форма, а зміст. Має бути єдність в меті і різноманіття в методах. „Ви можете поміняти форму й регламент церковного служіння, але не курс Церкви”. Церква „Нового покоління” позбувається таких своїх служителів, особисті характеристики яких вступають в конфлікт із загальним курсом Церкви.

У віровченні „Нового покоління” особливою пошаною користується доктрина „хрещення у Мойсея”, що слугує фундаментальним принципом учнівства. „Хрещення в Мойсея, - відзначає О.Ледяєв, - це занурення у світ свого вчителя й ототожнення з ним, своєрідне відображення свого вчителя. Успішний учень – той, який хрестився у свого вчителя і відтворив у своєму житті його майстерність… Хрещення у Мойсея – продукт любові учня до свого вчителя” (Ледяєв Алексей. Разговор начистоту. – С. 37).

О.Ледяєв розглядає „Нове покоління” як школу, в якій він, як вчитель, має за мету виростити своїх послідовників та учнів, які б потім по всій Землі поширювали радикальне Євангеліє. Водночас „Нове покоління” – це й одкровення про відродження скінії Давида і таке реформування суспільства, коли *на Землі зрештою буде утверджено Новий Світовий Порядок*, ім’я якому – Царство Боже. Але наявності лише вчення про новий світовий порядок недостатньо. Для того, щоб завоювати Землю для Ісуса (принаймні хоч би одну країну), потрібно вирощувати лідерів, утворювати громадські організації, просувати своїх людей в уряд.

«Нове покоління» в Україні. У 1989 році, коли пастор Олексій Ледяєв став здійснювати свої поїздки по зарубіжжю, зокрема по країнах СНД, й проповідувати, то незабаром тут стали відкриватися нові громади руху „Нове покоління”. Харизматичність Олексія Ледяєва й радикалізм його підходів до найважливіших питань віри згуртовували навколо нього велику кількість однодумців і послідовників.

З кожним роком зростав інтерес до руху «Нове покоління» і в Україні. У 1996 році значна кількість громад із п’ятидесятницьких спільнот стали під заступництво апостола Олексія Ледяєва. З цього часу щорічно у великих містах України почали проводитися конференції, в яких брало участь до 15 тисяч християн. У грудні 2006 року Державним Департаментом у справах релігій Мінюсту України було зареєстроване Релігійне управління євангельських християн української християнської Церкви «Нове покоління», що є найвищим рівнем реєстрації конфесій, які можуть існувати в Україні.

На сьогодні в Україні зареєстровано сто громад, що входять до руху «Нове покоління». У Києві, Запоріжжі, Донецьку, Харкові, Маріуполі, Дніпропетровську, Севастополі, Житомирі, Кіровограді, Полтаві, Херсоні, Одесі, Миколаєві, а також у безлічі невеликих міст. Рух стрімко розвивається. Він вже нараховує близько 50 тисяч парафіян.

Церква „Нове покоління” знаходить порозуміння з рядом діючих в Україні харизматичних спільнот, зокрема із Посольством Божим, хоч старі традиційні Церкви із зрозумілих причин не можуть спокійно сприймати поширення в Україні її громад, часто поширюють про рух різні явно упереджені інформації.

Лідер руху „Нове покоління” у ставленні до України, на відміну від Росії, загалом виявляє свої симпатії. Водночас він переживає за те, що так неминуча й необхідна Помаранчева революція завершилася неприємною

„рокіровкою”. Причину останнього він вбачає у відсутності в Україні сильної християнської команди, а також у надзвичайно сильній інерції вчорашніх чиновників. Але що стосується майбуття України, то тут Ледяєв висловлює оптимістичні сподівання.

Проповідуючи позитивну християнську ідеологію, «Нове покоління» не раз ставало ініціатором різних акцій протесту. Зокрема, виступаючи проти легалізації гомосексуальних шлюбів, за непохитність християнських основ шлюбу, громади „Нового покоління” проводять у різних містах країни Свята сім'ї, які є серйозним підтвердженням намірів Церкви впровадити християнські принципи моралі у різні сфери суспільного життя.

Дніпропетровський антикультівський Центр „Діалог”, не знаходячи (а точніше – не бачачи) реальних причин появи і поширення руху „Нове покоління”, прагнуть звинуватити у цьому існуючу нині в Україні Помаранчеву демократичну владу, неприйнятну для них. «Прояви релігійного екстремізму в Україні (так вони називають рух НСП – авт.) виражають нездатність нинішнього керівництва країни утримати владу демократичним шляхом. Представники влади вступили у змову з релігійними лідерами, прихильниками екстремістських програм, з метою будь-якими засобами утримати владу» (Опасно – экстремизм: новый мировой порядок для Украины. – К., 2006. – С.5). Для доведення „достовірності”своєї концепції вони найняли експертну комісію, яка в своєму „Аналізі доктрини НСП О.Ледяєва” (Там само. – С. 11-23) дала явно упереджену характеристику руху, перекручуючи положення Конституції і Закону про свободу совісті України так, як того хотів замовник. При цьому не бралися до уваги особливості християнського віровчення, те, що претензія бути при владі ще не є виявом екстремізму, бо ж подібне ми знаходимо в програмах всіх політичних сил, які брали участь у різних виборчих компаніях. Чомусь претензії комуністів повернути в Україну їхній режим, що панував тут 70 років, і прагнення їхньої партії відродити його, повернути всіх до пануючого колись комуністичного світогляду авторами записки не кваліфікується як екстремізм, а ось в діяльності „Нового покоління” вони його віднайшли. До того ж, представники НСП бажають брати участь в роботі державних органів не тому, що їм просто хочеться влади, а тому, що існуюча влада у сфері морального життя, соціального служіння, збереженні духовної ідентичності діє явно антихристиянськи, а діючі т.зв. традиційні Церкви не б’ють через це на сполох.

Україна має розгалужену і зростаючу мережу громад Церкви „Нове покоління”. Старшим єпископом УХЦ „Нове покоління” є бакалавр теології Андрій Тищенко. Він водночас є пастором громад Церкви у місті Харкові (близько 800 парафіян) та в дніпропетровському місті Першотравенську. В останньому відвідують богослужіння „Нового покоління” десь 10% жителів міста. Єпископом південного регіону УХЦ «Нове покоління» є бакалавр теології Микола Олексієнко. Йому вдалося заснувати тут 25 громад Церкви.

Протягом 11 років М. Олексієнко є пастором Церкви «Нове покоління» у місті Миколаєві, що нараховує близько 1,5 тис. парафіян.

Соціальна робота УХЦ «Нове покоління» в Україні. Кожен, хто опинився на узбіччі своєї долі, чи то безпритульний, наркоман, що був засуджений, інвалід, літній, ВІЛ - інфікована або будь-яка інша людина, що потребує допомоги, може розраховувати на посильну підтримку соціальних працівників «Нового покоління».Вже не перший рік у рамках руху «Нове покоління» здійснюється робота в школах-інтернатах, наркологічних диспансерах, чоловічих і жіночих колоніях, будинках літніх людей, лікарнях, дитячих будинках і притулках. Відбувається постійна підтримка незаможних, знедолених, нужденних людей. Також проводяться благодійні концерти для ветеранів, театралізовані вистави у навчальних закладах, організовуються акції на підтримку сімейних цінностей тощо.

Працюють цілодобово консультаційні центри соціальних служб Церкви, діє телефони довіри.

Функція церкви «Нове покоління» у роботі із засудженими. Практично в кожній колонії України громадами „Нове покоління” проповідується Євангеліє, проходять зустрічі духовних наставників не тільки із засудженими, але й із наглядачами, що дає серйозні позитивні результати для їхнього життя. Крім духовної роботи, у в'язницях проходять благодійні акції, концерти, здійснюється допомога продуктами, одягом, медикаментами, медичним обладнанням.

Важливе місце в житті церкви «Нове покоління» займає робота з молоддю. Тисячі хлопчиків та дівчаток різного віку разом з батьками відвідують богослужіння Церкви. З метою надання духовної допомоги підростаючому поколінню, «Нове покоління» робить усе можливе, щоб відвідування Церкви вплинуло на їхнє життя. Десятки зареєстрованих молодіжних і дитячих організацій; щорічні зимові й літні біблійні школи; недільні школи; табори праці й відпочинку, зльоти, спортивні й творчі змагання, музичні фестивалі і конкурси - все це, а також багато інших обов'язків до виконання беруть на себе лідери молоді у Церкві.

«Нове покоління» допомагає нужденним. Керуючись законами, записаними в Біблії, УХЦ прагне надавати підтримку тим, хто потребує допомоги. Члени понад ста громад УХЦ «Нове покоління» в Україні - це люди, здатні не тільки переживати й співчувати нещастя ближнього. Для тисяч парафіян віра в Бога є стимулом до надання практичної благодійної допомоги нужденним. Волонтери УХЦ , пройшовши спеціальні курси, у вільний від роботи або навчання час займаються серйозною соціальною діяльністю практично у всіх регіонах країни.

Протягом двох років на території України йде робота Церкви „Нове покоління” у школах. На цей час у 82 навчальних закладах постійно проводяться лекції з профілактики наркоманії, ВІЛ/Сніду, паління, абортів і т.д. У 23-х лікарнях країни приходять близько ста чоловіків і жінок, щоб помолиться за хворих, підбадьорити їх й дати надію тим, хто зневірився, та й

просто вислухати хворих. У такий спосіб щотижневу увагу й турботу від парафіян УХЦ відчувають близько тисячі хворих.

Безпритульним, знедоленим, незаможнім, багатодітним, людям похилого віку Церквою „Нове покоління" надається постійна духовна й матеріальна допомога у вигляді продуктових пакетів, обідів, а також подарунків до різних свят. За один місяць нужденні одержують близько 3500 пайків, витрати на які покриваються за рахунок добровільних пожертвувань парафіян.

У восьми дитячих будинках України, одному притулку, одному будинку маляти, двох дитячих будинках, трьох дитячих садках християнами УХЦ «Нове покоління» здійснюється посильна допомога дітям.

Церква надає допомогу наркозалежним людям. «Нове покоління» головне своє покликання вбачає у продовженні справи Ісуса Христа на Землі. Дві тисячі років тому Ісус учив своїх учнів молитися за зцілення й звільнення хворих від різних немощів, як фізичного, так і духовного характеру. «Нове покоління» надає допомогу людям, що мають аналогічні проблеми. Однією з них є наркоманія. Залежність від наркотиків - глобальна проблема нашого суспільства, вирішенням якої займаються не тільки лікарі й вчені. Піклуючись про духовне відродження й зміцнення нації, УХЦ «Нове покоління» бере на себе відповідальність за боротьбу з наркотичним злом, що вже загубило життя мільйонам молодих людей.

Коли у 1996 році рух «Нове покоління» почав поширюватись в Україні, то помітною рисою діяльності християнських громад стало звільнення людей від наркотичної залежності під час богослужінь. Випадки зміни доль сотень чоловіків і жінок стали звичайним явищем. Роками люди, які страждали від наркотичного рабства, потрапляючи до атмосфери богослужінь, одержували полегшення, а найчастіше - і звільнення від наркоманії. Зважаючи на такі результати, християнські громади почали реєструвати громадські організації, спрямовані на надання всебічної допомоги людям, залежним від наркотиків.

«Нове покоління» бореться з наркоманією . Незважаючи на величезний потенціал і необмежені можливості, людство страждає від відсутності внутрішнього миру й щастя. Не знаючи, чим заповнити вакуум, що створився, людина нерідко шукає вихід у наркотиках. Але ось через деякий час вона, непомітно для самої себе, вже виявляється нездатною жити без чергової «дози». УХЦ «Нове покоління» багато років веде боротьбу з наркоманією у співробітництві не тільки з наркологами, психологами, місцевими відділеннями міліції, але й із начальниками обласних і міських відділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків.

Одним із способів вирішення проблеми «Нове покоління» вважає профілактику наркоманії в навчальних закладах. Разом з Міжнародною Автономною Некомерційною Просвітницькою Організацією «АСЕТ» (МАНПО «АСЕТ») рух «Нове покоління» підготував волонтерів, які проводять семінари серед підлітків. Протягом двох років на території України у 82 навчальних закладах постійно проходять лекції з профілактики

наркоманії, ВІЛ/Сніду, алкоголю, паління, абортів і самогубств. Учні старших класів також слухають лекції й на інші теми, зокрема «Самооцінка», «Життя як дарунок», «Що може зробити мрія», «Відносини до шлюбу» і т.д. Тільки в 2004 році на таких семінарах побувало близько 10 тисяч підлітків. Для багатьох з них теми, що піднімалися волонтерами, стали справжнім одкровенням.

Проведені семінари позитивно впливають не тільки на учнів. Згідно з пропозиціями присутніх на уроках викладачів, «подібні лекції необхідно зробити офіційними предметами в кожній школі». Проводяться рухом також профілактичні лекції і для батьків під час шкільних батьківських зборів.

Стратегія реабілітації наркозалежних людей. «Нове покоління» пріоритетом своєї діяльності вважає роботу з людьми, які опинились на узбіччі свого життя. Спілкуючись з ними, здійснюючи за них молитви Богові, постійно підтримуючи їх духовно та матеріально, Церква тим самим виконує Велике Доручення, надане їй з небес. За роки роботи з наркозалежними «Нове покоління» виробило особливу стратегію їхньої реабілітації. Одним з важливих пунктів її є думка, що наркоманія – це проблема духовного характеру, а відтак вирішити її можна тільки духовним шляхом.

Практика також засвідчує, що якими б сильними не були препарати для лікування від наркоманії, звільнити від наркотичного рабства людину може тільки її глибока віра в Бога та Його надприродне втручання в її долю.

Важливим фактором у наданні допомоги людині, яка вживає наркотики, є її повна ізоляція від звичного оточення. Саме з цією метою в Україні протягом дев’яти років функціонують 23 реабілітаційних центри. Щоденне читання тут Біблії, віра в Бога й позитивна мотивація дають колишньому наркоманові надію на втручання надприродної Божої сили у своє життя. Постійне спілкування з людиною, що пройшла шлях звільнення й відновлення, дає можливість залежному почати жити нормальним повноцінним життям.

Церква не є панацеєю від наркоманії. Та все ж результати говорять самі за себе. За дев'ять років роботи лише цього року через реабілітаційний центр пройшло 3354 осіб. З них життя 1561 людини змінилося кардинальним чином. Цілком відновивши своє здоров'я, маючи роботу, ці люди стали повноцінними членами суспільства. Налагодили відносини у своїх сім'ях, у багатьох уже є діти. Тільки за останні два роки на світ з'явилося 52 здорових малюка. Зараз на реабілітації в центрах УХЦ «Нове покоління» перебуває 326 осіб.

Місіонерська діяльність «Нового покоління». Важливу роль у справі поширення Євангелія в Україні відіграє євангелізація. Служіння євангелізаційної християнської місії «Нове покоління» почалося ще шість років тому. За цей час служіння охопило 8 країн світу: Росію, Латвію, Литву, Естонію, Німеччину, Ізраїль, США, а разом з ними і Україну.

У літній період служіння проходить у пересувному євангелізаційному наметі, що з'являється на площах великих і маленьких міст України. Взимку,

коли погодні умови не дозволяють проводити євангелізаційні служіння в такий спосіб, вони відбуваються у церквах та орендованих залах будинків культури по всіх регіонах України.

Мета цих служінь - познайомити й примирити людей з Господом, запалити міста вогнем Божого пробудження, принести сильне, помазане Слово від Бога, що підніме сотні нових євангелістів, готових йти у всі куточки планети проповідувати там Євангеліє Ісуса Христа. За кілька років наметові служіння пройшли в 60 населених пунктах. Понад 10 тисяч осіб прийняли за цей час Ісуса Христа своїм Господом і Спасителем, зробивши крок від смерті в життя вічне.

У наметі служить пастор-євангеліст Дмитро Макаренко, який десять років тому почув у своєму серці Божий заклик присвятити життя виконанню „Великого доручення» Ісуса Христа". Тисячі людей, які відвідали наметові богослужіння, через молитву віри одержали зцілення від різних хвороб - від незначних до смертельних; здобули звільнення від наркотичної, алкогольної та нікотинової залежності, звільнилися від родових проклять. Служіння євангелізаційної місії Дмитра Макаренка у 2007 році пройшли у 60 містах і селах України, Росії, Латвії й Литви. І, як наслідок, - до Бога в молитві покаяння прийшло в цей час 5655 осіб.

За минулий літній сезон під час наметових служінь покаялось 2446 осіб, у тому числі 690 дітей, для яких служителі місії раз на тиждень проводять євангелізаційні дитячі свята. У наметах також проводяться консультації для проблемних сімей, наркозалежних або алкоголезалежних людей, а також їхніх родичів. Здійснюється тут також духовна й молитовна допомога людям, які постраждали від чаклунства, зв'язків з окультизмом та екстрасенсами. Проходять молитви за квартири й будинки, де відбуваються аномальні явища.

Щовечора, після служіння й молитви за зцілення, для молоді влаштовуються перегляди кінофільмів біблійного змісту. Там також працюють євангелісти і молоді люди, що прийшли на перегляд фільму, беруть участь в молитві покаяння.

З весни 2007 року в наметі служителі місії почали служити людям без певного місця проживання. Їх купають, переодягають у новий одяг, стрижуть, а також годують гарячим обідом. Такі люди також приймають Ісуса Христа своїм Господом. Всі послуги тут безкоштовні для кожної нужденної людини. У наметах цього року було нагодовано вже більше 2-х тисяч осіб гарячими обідами. З них покаялося 537 осіб.

Рух «Нове покоління» продовжує йти даним Богом курсом, утверджуючи по всій Землі християнські принципи й мораль, борючись проти засилля гріха й проповідуючи Євангеліє Царства Божого. Найближчим часом «Нове покоління» планує в кожній області країни відкривати нові громади.

Список основних праць Олексія Лєдяєва: Идите и научите.-1994; Камень преткновения. – 1994 и 2005; Выжить, чтобы жить. – 1996 и 2006;

Бумеранг. – 1996; Печать праведности. – 2001; Новый мировой порядок. – 2002; Разговор начистоту :100 вопросов – 100 ответов. – 2006; Пыль на рояле (поэзия, проза, миниатюры). – 2007.

6е. Церква «Дім Слави Божої»

«Дім Слави Божої» є сучасною незалежною Християнською Церквою протестантського напрямку, коріння вчення якого ґрунтується на живій вірі, про яку вперше світ почув від Мартіна Лютера ще в XVI столітті. Унікальністю Церкви є те, що вона не зациклюється на якомусь одному конфесійному вченні, а намагається максимально широко, використовуючи Біблію і особливо Новий Завіт, донести людям істину Вічного Слова так, як її відкриває Дух Святий, охоплюючи всі теми від страждання до процвітання духа, душі і тіла. Основою усього вчення Церкви є лише канонічна Біблія - 39 книг Старого і 27 Нового Завіту.

Мета Церкви – донести до максимальної кількості людей в Україні та за її межами істину, що спасіння, як подарунок, можна отримати лише через віру в Ісуса Христа як свого Господа і з надприродною допомогою Духа Святого. Саме про це й символізує емблема Церкви: розгорнута Біблія, на її фоні – земна куля, обгорнута язиками полум'я, а над нею символ Святого Духа – голуб, від якого йдуть промені на Землю та напис: «Дім Слави Божої». Церква має особливу ціль - побудувати Дім молитви, в якому буде відновлена скинія Давида, де 24 години на добу, 12 місяців в рік буде прославлятися без перерви Ім'я Бога.

Перше офіційне служіння, у якому взяло участь біля 30 осіб, відбулося 14 листопада 1999р., де було проголошено Церкву в духовний світ як клітинку Тіла Ісуса Христа. З того часу Церква успішно трудиться на ниві Божій, виконуючи головне завдання Спасителя: «Тож ідіть, і навчіть всі народи, христячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку! Амінь» (Мт.28:19-20).

На сьогоднішній день Церква проводить свої Богослужіння в центральній Церкві у м. Чернівці та двох дочірніх Церквах у Чернівецькій та Тернопільській областях. Керівним органом Церкви є Духовна Рада, яка складається із духовно і фізично зрілих рукопокладених служителів та очолюється старшим пастором Церкви.

Старший пастор Церкви Продивус Роман Юрійович народився у Тернопільській області у 1961р. у сім'ї п'ятидесятників. З дитинства батько вчив його Слову Божому, але світ не збирався відпускати молоду людину на служіння Богу. Саме тому справжнє покаяння відбулося лише у 1982р. після повернення з армії, чому передували наступні події. Попавши в армію у 1980р. і закінчивши «учебку» на Уралі, у Романа Прудивуса з'явилася реальна можливість потрапити в Афганістан. Але ж коли тривога, то ми

звертаємось до Бога. Молилися рідні та знайомі, а він пообіцяв Богу, що, якщо не потрапить в Афганістан, то буде Йому служити. Звичайно, Бог відповів на молитву і подальша служба Романа Продивуса пройшла у Чехословаччині.

Проте, прийшовши з армії, він «успішно» забув дане Богу слово. Але Бог його не забув. Однієї серпневої тихої ночі о 3-й годині він прийшов до Романа Прудивуса і нагадав про його обіцянку: *«Роман, ти обіцяв Мені служити!»*. Сон зняло як рукою і піт виступив по всьому тілу. Голос був могутнім, але в той же час наповнений любов'ю, як турботливого батька. Стало зрозуміло, що обіцянку потрібно виконувати. І саме з цього часу й почався шлях Романа Юрійовича від справжнього покаяння до пастора Церкви, яким він був одноголосно обраний громадою у 1999р. та рукопокладений у 2000р. Пастор Роман одружений. Вони з дружиною Наталею виховують двох дочок - Сніжану та Роксолану.

Ми віримо:

1. Що тільки Біблія (канонічні 39 книг Старого і 27 книг Нового Завіту) є істинним Словом Божим *(2 Тим. 3:16).*
2. В Триєдиного Бога, який проявляється в трьох іпостасях: Отець, Син і Дух Святий (*Мт.28:19; 1Ів.5:7).*
3. Що Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий є рівновеликими (*Повт. Зак.6:4).*
4. Що Бог Отець не має початку і не має кінця й вічно перебуває на небі (*Об.4:11; 1Тим.6:15-16).*
5. Що Бог Син не має початку і не має кінця, приходив на Землю в образі стовідсоткової людини, залишаючись при цьому стовідсотковим Богом (*Ів.1:1-4,14).*
6. Що Бог Дух Святий не має початку і не має кінця, був посланий Отцем за проханням Сина на Землю, як Утішитель для всіх істинно віруючих. (*Мт.3:16; Бут.1:2).*
7. Що людина створена за образом та подобою Бога і є триєдиною. Вона є дух, має душу і живе у тілі (*Бут.1:26).*
8. В непорочне зачаття Ісуса Христа від Духа Святого і народження від Діви Марії (*Мт.1:18; Лк.1:35).*
9. Що реально існує рай і пекло. Місце вічного перебування після земного життя, відповідно, праведників та грішників (*Мт.25:46).*
10. Що спасіння отримується по милості Божій як подарунок, без діл, через визнання Ісуса за Господа свого життя (*Еф.2:8-9;Рим.6:23).*
11. В Другий прихід Ісуса Христа за Церквою і з нетерпінням чекаємо його (*1Сол.4:16-1;,Об.20:6)***.**
12. В реальне існування духовного світу, який населений різноманітними духовними істотами, ангелами, демонами та інше (*Об.4:8; Еф.6:12)*

Нашу віру ми втілюємо через наші вчення:

1. **Народження згори** (Ів. 3:3; Мк. 16:16; Еф. 2:8; 1 Петр.3:21). Це необхідна умова для того, щоб людина мала вічність з Богом на Небі. Народження згори складається із наступних пунктів: **а)** Покаяння у своїх гріхах, визнання Ісуса за Господа. **б)** Благодать Божа і наша віра. **в)** Прийняття Водного Хрещення з повним зануренням під воду у дорослому віці.
2. **Спасіння** (Євр. 9:27). Це можливість уникнення покарання у вічності за свої зроблені на Землі гріхи. Кожна людина, яка жила, живе чи буде ще жити на Землі, у визначений Богом Отцем час стане перед Його обличчям на суді Білого престолу, після тисячолітнього царства. Імена спасенних (хто народився згори) будуть записані в Книгу Життя. Вони будуть жити з Богом вічно, а диявол, смерть, пекло і всі грішники (не народжені згори) будуть кинуті в «озеро вогненне» навіки. Народжуючись згори, ми стаємо дітьми Божими і спасенними людьми. Але якщо людина буде робити свідомі (сплановані) гріхи в житті і не буде в них каятися, тоді вона відпадає від Божої благодаті і втрачає спасіння. Ніхто не має сили (в тому числі і диявол) забрати в людини спасіння, а тільки сама людина своїм свідомим вибором жити в гріху.
3. **Гріх.** Це дії людини, які порушують заповіді Божі і не прославляють Його Ім’я, це те все, що суперечить написаному Слову (Новому Завіту).
4. **Церква.** Кожна людина, яка дійсно народжена згори, повинна обов’язково стати членом однієї із помісних живих Церков, оскільки після закінчення періоду благодаті на зустріч з Ісусом буде піднесена саме Церква Ісуса Христа. Церква – це люди, а не храми, будинки чи інші будівлі. Є три різновиди Церкви: а) Всесвітня Церква Ісуса Христа, яка складається з помісних Церков усіх народів і племен, що викуплені та омиті Кров’ю Ісуса Христа (Об.5:9-10). б) Помісна Церква – це люди народжені згори, спасенні по благодаті, об’єднані однією вірою та маючі єдиний погляд на вчення (Дії 2:42). в) Домашня Церква – це люди в кількості від 5 до15 осіб, які є членами однієї помісної Церкви, зустрічаються 1-2 рази в тиждень для молитви, вивчення Слова, підтримки, підбадьорення один одного і т. д. (1Кор.16:19).
5. **Хрещення Духом Святим** (Дії 1:8; 8:17; Дії 10:44-46, 2:1-4). Кожен християнин після визнання Ісуса за Господа повинен бути хрещеним Духом Святим з ознакою говоріння іншими мовами. Хоча інші мови не є умовою для спасіння людини, але вони є необхідними для того, щоб християнин мав силу Духа Святого для виконання Божої волі на Землі. Говоріння іншими мовами є стовідсотковим підтвердженням хрещення людини Духом Святим. Отримується хрещення Духом Святим як подарунок від Бога, по вірі того, хто просить, та через молитву, проповідь та рукопокладання служителя.
6. **Молитва** (Євр. 33:3; 1 Ів. 5:14-15; Мт. 18:19; 1 Сол. 5:17; Еф. 6:18). Це розмова з Богом як із своїм Татом. Це - діалог людини з Богом. Молитви

є індивідуальні та колективні, розумом та духом (інші мови), прохання та прославлення та інші. Молитися можна всюди: вдома, в Церкві, в громадському транспорті, в полі і т. д., тому що Бог є Дух і Він є присутнім всюди одночасно.

7. **Сім'я** (Бут. 2:23-24; Мт. 19:6). Велику увагу Церква приділяє сім'ї. Сімейні відносини установлені Богом ще до гріхопадіння людини і є основою будь-якого здорового суспільства. Шлюб – це добровільний союз між людьми протилежної статі з метою продовження людського роду, сексуального задоволення та переборювання життєвих труднощів. Відношення Церкви до розлучення є дуже негативним, тому що це є пряме порушення написаного Слова: «Що Бог поєднав, людина нехай не розлучує». Розлучення не є гріхом, коли партнер допустив зраду, чи залишив сім'ю. Невинна сторона має право на благословення в другому шлюбі. Діти – це Боже благословення. Але на нас лежить відповідальність і право скільки мати дітей та їхнє виховання. Попередження вагітності не абортивним методом не є гріхом. В Церкві приділяється багато уваги для зміцнення сімей та їхнього благословення через вчення, проповіді та семінари. Останній із них відбувся восени 2008 року і був присвячений 25-й річниці сімейного життя ст. пастора Продивус Р.Ю.
8. **Зцілення та звільнення** (Іс. 53:4-5; Лк.4:18; 1 Петр. 2:24). Кожен християнин має право на стовідсоткове здоров'я та стовідсоткову свободу в Ісусі Христі. Оскільки хвороби і залежності прийшли через гріхопадіння, то ми вчимо, що на Голгофі Ісус заплатив ціну за всі хвороби людей і приніс їм свободу. Багато хвороб та абсолютно усі залежності людини мають демонічне походження. Саме тому, щоб людина стала повністю здоровою чи вільною від залежності алкогольної, тютюнової, наркотичної, блуду і т. д., спочатку потрібно її бажання та віра, а вже потім потрібно заборонити, вигнати нечистий дух та лікувати наслідки.
9. **Влада** (Лк.10:19; Кол.2:15; 1Ів.2:12-14; Мт.10:1). Ісус Христос переміг усі сили темряви на Голгофському Хресті. З моменту воскресіння Ісуса вся влада на Землі знову повернута людині. Саме тому кожен народжений згори християнин має реальну владу над усіма бісами та демонами. Застосовуючи цю владу, ми повинні проганяти сили темряви із свого життя та допомагати звільнитися від впливу темряви іншим людям від хвороб, залежностей, проблем.
10. **Вечеря Господня** (Ів. 6:53-57; 1 Кор.11:23-26; Мт. 26:26-28). Вечеря Господня, причастя, хлібопереломлення – це єдність з Ісусом через споживання Його Крові та Тіла. Це - заповіт життя. Кожен, хто претендує на вічність з Богом на Небі, повинен брати участь у Вечері Господній на Землі. Крихта хліба та ковток вина через нашу молитву та по нашій вірі стають Тілом та Кров'ю Христа і наповнюють нас силою Неба для вічного життя. Церква проводить причастя кожну першу

неділю місяця, а також під час кожного третього служіння на Домашній Церкві.

11. **Велике доручення** (Мт. 28:19; Мк. 16:15; 2Кор. 5:20). Суть великого доручення є в тому, що кожен, хто є учнем Ісуса Христа, повинен бачити своїм головним щоденним служінням Богу – свідчення всім людям про істину спасіння. Від Імені Ісуса та сповнені силою Духа Святого ми повинні виховувати учнів, які будуть продовжувати справи Христа на Землі, утверджувати Царство Небесне, Царство Боже в серцях людей.
12. **Другий прихід Ісуса** (Мт.24:36; 1Сол.4:16-17; Об.20:6,11). Метою другого приходу Ісуса є влада і керівництво над усією Землею. Ісус прийде у всій Своїй Славі та силі як Цар Царів. Ніхто, крім Отця, не знає точно час приходу Сина на Землю. Другий прихід Ісуса буде відбуватися у два етапи: а) Перший раз Він з'явиться у повітрі перед періодом великої скорботи, щоб забрати Церкву. б) Другий раз Він фізично прийде на Землю після скорботи і буде царювати на Землі разом із усіма святими тисячу років. Після цього – Суд, а існуючі Небо та Земля будуть знищені, і будуть утворені нова Земля та нове Небо, де спасенні будуть вічно жити з Богом.

Наше вчення ми реалізуємо через наше служіння:

1. **Молитовне служіння.** В Церкві «Дім Слави Божої» молитовне служіння займає одне із провідних місць, тому що ми віримо, що саме молитва рухає руку Божу на Землі. По наших молитвах Бог зцілює, звільняє, спасає людей та вирішує їхні проблеми. У Церкві «Дім Слави Божої» проводяться такі загальноцерковні молитви: а) *Молитва по четвергах,* де головна увага приділяється стоянню у «проломі» за нашу країну, місто, рідних та близьких. б) *Нічна молитва,* яка проходить в ніч з п'ятниці на суботу, де Церква молиться за різні важливі теми та потреби Церкви та Тіла Христового в цілому. в) *Молитовний марафон,* який проходить протягом доби. Тобто члени Церкви моляться дома, по черзі змінюючи один одного, щоб молитва була безперервною протягом 24 год.
2. **Прославлення.** В Церкві «Дім Слави Божої» ми приділяємо дуже велику увагу прославленню, тому що через хвалу і поклоніння Божий народ входить в Його присутність. Крім того, Богу подобається, коли Його діти співають, танцюють, плескають в долоні, піднімають руки, радіють в Його присутності Кожне служіння розпочинається групою прославлення, яка за допомогою різних інструментів та вокального співу славить Бога протягом однієї години. Увесь зал бере активну участь разом із групою прославлення у хвалі та поклонінні Творцю (*Пс.150).*
3. **Домашні Церкви.** Домашня Церква, чому вона і називається домашньою, проводиться вдома в одного із членів Церкви. Вони проходять за регіонами та спільними інтересами. Це служіння є

особливо любиме членами Церкви, тому що через нього приділяється особлива увага і турбота кожній людині, яка є в Домашній Церкві. На Домашній Церкві людина може отримати відповіді на питання по Біблії, на життєві ситуації, а також підтримку та молитовне покриття. Через Домашні Церкви виконується головне завдання, яке залишив Ісус Христос – спасіння людей. Члени домашніх церков доносять істину спасіння своїм рідним, родичам, знайомим та співробітникам. Коли людина приймає спасіння, вона має повну можливість ходити на Домашню Церкву, де вона зможе глибше пізнавати Слово Боже.

4. **Дитяче служіння.** Біблія говорить про те, що коли направити юнака змалку, то коли він і стане старим, то не зійде із цієї дороги (Пр. 22:6). Саме тому в Церкві паралельно із центральним служінням, проходять заняття із дітьми різних вікових категорій. Є молодша, середня та старша групи. В цих групах вчителі стараються розкрити дітям істину Слова Божого на доступному для кожної вікової групи рівні.
5. **Молодіжне Служіння.** Молоді хлопці та дівчата ходять разом з батьками на Богослужіння Церкви. Але, крім цього, для молоді Церкви організоване молодіжне служіння. Щонеділі ввечері молодь збирається разом. Молодіжне служіння розпочинається із хвали та поклоніння Богові. Після чого обговорюються хвилюючі питання молоді. Потім за чаєм молоді люди спілкуються між собою. Закінчується молодіжне служіння цікавими та веселими іграми та молитвою за індивідуальні потреби. Крім цього, молодь бере активну участь у житті Церкви, служачи в різних служіннях.
6. **Театральне служіння.** Це один із сучасних, але поки що не дуже для всіх зрозумілий вид служіння. Через театральні постановки можна виявити недоліки та показати шляхи їх вирішення. Водночас це є можливість через театр доносити людям, які ще не пізнали Христа як свого особистого Господа і Спасителя, істину спасіння. Ісус говорив до людей притчами, а театр – це постановки у вигляді притч, щоб людям краще можна було сприйняти істини Слова Божого.
7. **Консультація.** Це служіння покликане відповісти на багато нагальних і складних питань в житті віруючих, які вони не змогли вирішити самостійно. Проводить його ст. пастор Церкви із своїми помічниками. Особливістю служіння є молитви, які руйнують дію родових, насланих та набутих проклять.
8. **Зцілення, звільнення.** Це служіння грунтується на Слові Ісуса , сказаному ним своїм учням: «Хто увірує й охриститься, той буде спасенний; а хто не увірує, той буде осуджений. А ось чуда будуть супроводжувати тих, які увірують: Ім’ям моїм, виганятимуть бісів, будуть говорити мовами новими; братимуть змій руками; і хоч би що смертоносне випили, не пошкодить їм; на хворих будуть руки класти, і добре їм стане» (Мк 16:16-18). Кожна Церква, яка претендує на Христову, повинна мати такі служіння. Через таке служіння люди

отримують реальні зцілення від різних хвороб та звільнення від будь-якої залежності (алкогольної, наркотичної, комп'ютерної, азартної та ін.).

9. **Наповнення Духом Святим.** Служіння розраховане лише для народжених згори християн, оскільки не народжені згори не можуть наповнюватись Духом Святим. Це служіння особливої присутності Духа Святого, де кожен спрагнений може максимально наповнитись Його присутністю. Для чого? Щоб мати більше сили, здібності, мудрості, помазання для служіння Богу та в повсякденному житті. Цьому служінню передує піст і молитва, в яких бере участь вся Церква.
10. **Школи.** В Ос. 4:6 написано: «Погине народ Мій за те, що не має знання:..». Для навчання всіх бажаючих в Церкві «Дім Слави Божої» організовані і діють різні школи, де глибоко і водночас зрозуміло розкриваються вихідні істини християнства. а) Базовою є *біблійна 9-тимісячна школа*, яка глибоко розкриває фундаментальні істини Слова Божого і передбачає вивчення 30 головних тем Біблії. б) *Євангелізаційна школа,* в якій кожний бажаючий навчається тому, як правильно, аргументовано та сміливо доносити істину спасіння кожній людині. в) *Школа служителів – лідерів* допомагає кожному християнину розкрити свій потенціал і виконати волю Божу в кожній сфері життя. Школа вчить не опускати руки, не здаватися і, головне, відтворювати якості й характер Ісуса. г) *Пасторська школа.* виховує душпасторів Домашніх Церков, даючи їм знання для якісного та ефективного служіння.
11. **Газета «Дім Слави Божої» .** Через неї Церква прагне донести до максимальної кількості людей, що Бог є реальний і людинолюбний та відповідає на їхні молитви. В кожному числі газети є слово ст. пастора Романа Прудивуса на одну із важливих тем християнства, а також реальні свідчення людей, які пережили у своєму особистому житті зцілення, звільнення та чудеса вирішення їх потреб. Розповсюджується членами Церкви близьким, знайомим та усім бажаючим.
12. **«Вихід Є!» .** Це є телепередача, яка транслюється на місцевому чернівецькому каналі ТВА на область та прилеглі райони інших областей. В суботу та неділю живе Слово Біблії лунає із уст ст. пастора до кожного телеглядача, де він прагне донести до людей, що вихід є із будь-якої навіть найбільш заплутаної, складної та тупикової ситуації в житті. Полягає він в тому, щоб з вірою звернутися до Бога в молитві і ніколи в житті не опускати руки.

6є. Асоціація Церков «Благая весть»

Рік і Деніс Реннер – засновники асоціації. Реннери є уродженцями американського штату Оклахома. Рік народився і виріс в місті Талс, Деніс – в місті Маямі. Як Рік, так і Деніс народилися у сім'ї віруючих – християн-баптистів, церква яких входила у склад Південної баптистської конвенції. Вони повірили в Бога ще в дитячому віці: Рік – у 5 років, Деніс – у 7 років. У підлітковому віці кожен з них відчув потребу в більшому пізнанні Бога.

У 1974 році Рік одного разу почув передачу Кєтрін Кульман, в якій вона говорила про спілкування зі Святим Духом. До кінця цієї передачі Рік усвідомив, що нарешті знайшовся той, хто допоможе йому набути більш глибоке розуміння Бога і Божого замислу.

Невдовзі, у тому ж таки 1974 році, Рік сидів на «Служінні чудес» в університеті Орала Робертса і власними очима бачив, як каліки вставали з інвалідних колясок, паралізовані – з носилок, сліпі прозрівали і сотні людей віддавали своє життя Ісусу Христу. Після цього Рік почав шукати явлену йому тоді силу Божого Духа в інших церквах і на подібних богослужіннях. Маючи добротну біблійну основу, яка була закладена ще в баптистській церкві, Рік прагнув набути повноту Духа, якої в житті і служінні йому покищо ще не вистачало.

Як зароджувалось «Служіння Ріка Реннера». Рік отримав хрещення Святим Духом, коли йому було 14 років. Тоді його серцем заволоділо непереборне бажання вчити Божому Слову і проповідувати. Так, стоячи на верхній сходинці у коридорі своєї школи, Рік проповідував школярам і вчителям, які збиралися послухати його під час чергової перерви. Дякуючи проповідям Ріка дуже скоро у Христа повірило стільки підлітків та молоді, що прямо у школі сформувалася група з вивчення Біблії, заняття в якій проводив Рік.

Після закінчення школи Рік вступив до університету штату Оклахома, обравши своєю спеціалізацією вивчення давньогрецької мови, журналістики і засобів масової комунікації. Під час навчання в університеті Рік відвідував водночас і зібрання місцевих віруючих, де почав поступово засвоювати перші уроки власного служіння. Саме тут у 1977 році він вперше в житті проповідував Боже Слово перед широкою аудиторією. Використовуючи свої знання Нового Заповіту грецькою мовою та застосовуючи вивчені в університеті мовні засоби для тлумачення Писання, Рік приступив до глибокого вивчення новозавітних текстів. Ті відкриття, які він отримав у ті роки, лягли в основу його вчення і визначили напрямок розвитку його міжнародного служіння як вчителя Біблії.

На одному богослужінні в церкві, яка діяла при університеті, Рік почув найприємніший голос на світі. За його спиною, на одному з останніх рядів церкви, піднялася дівчина, з уст якої прозвучала пісня-пророцтво. Слова і мелодія цієї пісні вразили і разом з тим зачарували Ріка – настільки натхненними та величними вони видались йому тоді. Він не міг не

оглянутися і не подивитися, хто виконав цю дивовижну пісню. Так він вперше побачив Деніс Роберсон (дівоче прізвище Деніс). Того же дня між ними зав'язалася дружба, яка продовжувалась п'ять років. У 1981 році створилася сім'я Реннер.

Ріку запропонували служіння штатного співробітника великої церкви християн-баптистів, яка знаходилася в іншому місті. Він мав очолити служіння для незаміжніх та неодружених людей, а також стати помічником пастора церкви. За проведені в університеті роки Рік отримав належну академічну підготовку і глибоке розуміння Божого Слова. За той час, який Рік провів у своїй новій церкві у штаті Арканзас, він набув практичні навики та цінний досвід, а також навчився направляти людей в їх особистому духовному пошуку. Так здійснювалась стратегічно важлива складова Божого замислу відносно Ріка – Бог готував його до самостійного служіння.

Служіння, яким займалося подружжя Реннер, було на той момент чи не найбільшим у всій країні. У 1983 році у сім'ї Реннер на світ з'явився первісток, якого назвали Полом. Того ж року Рік та Деніс попросили керівництво церкви звільнити їх від служіння та благословити на заснування нової церкви.

Пізніше, залишивши пасторський пост, подружжя повернулося в Талсу, де Дух Святий нагадав їм про головне Боже призвання. Таким чином, у 1985 році сформувалося «Служіння Ріка Реннера», що поклало початок спільного служіння подружжя Реннерів.

З часом Ріка і Деніс почали запрошувати проповідувати Слово Боже у різні церви. З вірною супутницею життя Деніс та ще зовсім маленьким сином Полом, а невдовзі і новонародженим Філіппом у своєму невеликому автомобілі Рік переїзджав з міста в місто, беручи участь в одному богослужінні за другим.

Пройшло зовсім небагато часу і пропозиції провести семінар чи виголосити проповідь почати надходити Ріку і Деніс у такій великій кількості, що Реннери навіть відкрили офіс, запросили співробітників і приступили до масового тиражування своїх аудіозаписів із семінарами і проповідями Ріка.

У 1988 році побачила світ перша книга Ріка Реннера під назвою «Духи-спокусники і вчення бісівські». Через якихось тридцять днів книга виявилась бестселером, був надрукований її повторний тираж. У 1989 році з-під пера Ріка вийшла друга книга – «Життя у зоні бою». Роком пізніше – «Пророки: істинні та фальшиві». А у 1991 році була опублікована четверта книга під назвою «Споряджені для битви», яка відразу ж стала бестселером і була рекомендована для прочитання цілим рядом відомих в країні служителів.

Зараз російською мовою доступні наступні книги Ріка Реннера: «Жизнь в зоне сражения», «Пророки: истинные и ложные», «Снаряженные для битвы», «Точка невозврата», «Избрали бы себя, будь вы на месте Бога?», «Секреты счастливого брака», «В плену обид», «Десять правил, которые помогут вам получить продвижение», «Предательство, смерть, воскресение»,

«Ответы на вопросы по библейской экономике», «Драгоценные истины из греческого языка».

У січні 1989 року у сім'ї Реннер появився ще один син – Джоел. Протягом наступних років подружжя Реннер продовжувало розвивати своє служіння на території Сполучених Штатів. У середньому в офіс «Служіння» в м.Талс надходили дев'ятсот запрошень в рік нам адресу Ріка та Деніс. Їх запрошували на богослужіння, конференції та семінари.

Телефонний дзвінок, який назавжди змінив служіння Реннерів. Одного разу Ріку зателефонував його друг Дейв Дуел і попросив його надати групі місіонерів як духовну допомогу 20 000 аудіокасет з його вченням. Рік погодився надати таку безкоштовну допомогу, записав і вислав за кордон всі двадцять тисяч касет. Ріка запросили взяти участь в одній з конференцій цієї місіонерської організації, на що він теж погодився.

Конференція відбулась у назначений час у штаті Флорида. На одному із служінь, поки Рік сидів у першому ряду в очікуванні свого семінару, він помітив на сусідньому стільці Біблію російською мовою. Її приніс з собою місіонер, який готувався відправитися у Радянський Союз, щоб відкрити першу в історії цієї країни не підпільну біблійну школу. Рік взяв книгу в руки і, відкривши її, сильно здивувався: він зміг прочитати слова, які були надруковані в ній! До того моменту йому було невтямки, що, виявляється, у своїй письменності і фонетиці грецька та російська мови настільки близькі. Після закінчення служіння Рік взяв Біблію і відправився у свій готель. Там, у своєму номері протягом декількох годин він вперше в житті читав Біблію російською мовою, хай і не розуміючи жодного слова, він час від часу вигукував дружині: «Деніс, ти тільки послухай: я читаю російською!».

Як часто говорить сам Рік, Бог вміє «зачепити» душу будь-якої людини чимось особливим. Так відбулося і з ним: Ріку подобається мовознавство, через нього Бог «зачепив» його за саме серце, настільки незвичним способом звернувши його увагу на російську мову.

Щовечора перед сном Рік читав Деніс Біблію російською мовою. Невдовзі в його пам'яті відклалось уже 800 російських слів. Проте йому було ніяк не зрозуміти те, що саме спонукало його до вивчення цієї мови. В подиві Деніс запитувала чоловіка: «Рік, чому ти так стараєшся?». Рік не знав, що відповісти. Весною наступного року подружжя Реннер почало поступово знаходити пояснення такому незвичному захопленню російською мовою.

Той же друг, Дейв Дуел, запросив Ріка в двотижневу поїздку в СРСР, щоб відвідати там першу в історії країни відкриту євангельську біблійну школу. У цю ж школу направлявся той самий місіонер, російськомовну Біблію якого Рік побачив на місіонерській конференції. Однієї лише думки про те, що під час відвідин СРСР Ріку вдасться перевірити, наскільки глибокі його знання російської мови, було цілком достатньо, щоб прийняти пропозицію Дейва.

У пам'яті Ріка до цього часу свіжі спогади про те, якою постала перед ним Рига, столиця Латвії, в перший день їх приїзду до неї: «Мені не забути

того, що я побачив, коли вийшов з салону літака і опинився на трапі. Біля основи трапа стояли автоматники. Асфальт в аеропорту був весь потрісканий. Було холодно, похмуро, страшно. Мене миттєво обгорнуло відчуття безнадійності. Навкруги царювала гнітюча обстановка. Все було пофарбовано в чорно-білий колір – зовсім ніяких фарб життя».

З аеропорту Рік і його супутники відправились в місто Елгаву, де в той час функціонувала біблійна школа. «Здавалось, що друга світова війна тількищо закінчилася і місто ще не встигли привести до порядку. Комуністичний режим зламав у душі людей будь-яке прагнення до життя. Всюди царювала руїна».

Прогулюючись вулицями Елгави, Рік навіть не здогадувався, що наступного дня Святий Дух повідомить йому, що невдовзі це місто стане його новим помешканням. Те, що мало стати лиш короткою місіонерською поїздкою, виявилось знайомством з Божою волею і новим місцем служіння Ріка і всієї його сім'ї. Елгаві належало стати відправною точкою «Служіння Ріка Реннера» у цій частині світу.

Рік згадує: «Вперше опинившись перед студентами і поглянувши їм в очі, я був зворушений. Переді мною сиділо в повному змісті слова перше покоління віруючих у СРСР, які отримали можливість вчитися у біблійній школі. В очах цих людей було видно спрагу вивчати Боже Слово і виконувати дароване Богом покликання. На тому уроці Бог сказав мені наступні слова: «Ось тут ти і будеш жити далі». Святий Дух велів Ріку всією сім'єю переїхати в це сіре місто з його потрісканими будинками, пустими магазинами і закритими заправними станціями, але водночас і… прекрасними віруючими!

Після завершення тієї поїздки і повернення у США Рік бажав переконатися, що почуте ним слово було від Бога. Лише через декілька місяців боротьби з собою і спроб впевнитися, що він правильно зрозумів Божу волю, Рік зрештою наважився сказати Деніс про те, що чекає їх попереду. Він був вражений тим, що вона була готова відправитися з ним хоч куди, навіть у сам осередок комунізму, головне, щоби на це була воля Божа.

Спочатку Реннери вважали, що їхня поїздка у Радянський Союз стане лиш тимчасовим зобов'язанням, мета якого – надання допомоги в організації роботи нещодавно відкритої в Елгаві біблійної школи. Подружжя було твердо переконане, що, пробувши у СРСР всього рік, вони повернуться до Сполучених Штатів, де продовжать своє успішне служіння. У жовтні 1991 року, взявши найнеобхідніші речі, подружжя Реннер відправилось у Латвію, де їм треба було найняти будиночок і підготуватися до переїзду всієї сім'ї, який був запланований на січень 1992 року.

Після прибуття в Ригу всі п'ятеро Реннерів опустилися на коліна і, взявшись за руки, помолилися, щоб Господь допоміг їм полюбити цю колись комуністичну країну. Перш ніж піднятися з колін, вони поцілували латвійську землю і направились до Елгави.

Переконавшись, що поїздка до Латвії відповідає Божій волі, подружжя Реннер ще не знали, наскільки дорогою стане їм у майбутньому не тільки Латвія, але й інші країни колишнього Радянського Союзу. Люди, які жили тут, самі країни та й все, що пов'язано з СРСР, – завоювало їхню любов і серця. Більше всього всю сім'ю Реннер вразила незвична доброта і відкритість радянських людей. Їхня сприйнятливість до проповіді Божого Слова виявилась настільки хорошою, що служіння виявилось для Ріка та Деніс здійсненням давньої мрії, але тільки у значно більшому вимірі, ніж це уявляло собі подружжя раніше. Таким чином, дуже скоро Ріку, Деніс і їхнім трьом синам стало цілком очевидним те, що їхнє перебування у Латвії продовжиться більше року.

Початок телевізійного служіння на території колишнього СРСР. У квітні 1992 року Реннери здійснили першу трансляцію передачі «Благая весть с Риком Реннером» – першу християнську телевізійну передачу в історії Радянського Союзу. Тоді як телевізійне обладнання використовувалась звичайна відеокамера для любительської зйомки, а функцію освітлюючих пристроїв виконували гаражні ліхтарі, які були прикріплені до стін вітальної у будинку Реннерів. За відсутності професіоналізму в роботі і підготовці до трансляції отриманий продукт являв собою передачі релігійного змісту, яких у цій частині світу ще ніколи не було. З тієї причини телевізійні станції не звертали увагу на невисоку якість записів і прагнули пошвидше запустити передачі в ефір.

Рік почав їздити різними містами для ведення переговорів з телевізійними станціями щодо трансляції «Благой вести с Риком Реннером». За короткий проміжок часу сформувалась потенційна глядацька аудиторія чисельністю у 38 млн. телеглядачів. Незабаром вона виросла до 50, а потім і до 100 мільйонів.

З Ріком Реннером погодилась співробітничати ціла спільнота телевізійних студій і станцій, а по цьому став очевидним той факт, що Господь дарував Ріку і Деніс Реннер те, чого не мало жодне інше служіння чи місія, яка діяла на території колишнього СРСР. Мова йде про цілу сітку телевізійних станцій, які здатні транслювати передачі Ріка Реннера практично на всій території колишнього Радянського Союзу.

У результаті «Служіння Ріка Реннера» заснувало у 1993 році телевізійну сітку «Благая весть». Незабаром сформувався цілий пакет телепередач: до матеріалів Ріка Реннера додалися передачі Кеннета і Глорії Коупленд, Мерілін Хіккі, CMTV (християнське музичне телебачення – створені спеціально для християнської молоді передачі). Потім додалися також передачі Джойс Майер.

Для перекладу на російську мову і редакції такої кількості телевізійного матеріалу потрібна була наявність підготовленого персоналу. Через деякий час Рік і Деніс Реннер курирували цілу організацію: телевізійна сітка «Благая весть» (згодом перейменована у Заклад культури «Медіа-Світ»), яка являла собою колектив, у склад якого входили телевізійні

продюсери, перекладачі та редактори, а також співробітники поштового відділу, який стрімко зростав, розсилаючи телеглядачам більше як 20 000 листів щомісячно.

Для того, щоби більш ефективно відповідати на численні листи глядачів і розширювати географію трансляцій телевізійних передач, «Служіння Ріка Реннера» відкрило представницькі офіси у декількох містах колишнього СРСР: Мінську, Москві, Новосибірську та Харкові. Проте головний відділ телевізійної сітки знаходився у Елгаві.

У 90-х роках м.ст. телепередача «Благая весть с Риком Реннером» була найбільш розповсюдженою передачею релігійного змісту на пострадянському просторі і була визнана водночас і найбільш розповсюдженою телепередачею на українському телебаченні. У 1996 році був уведений в дію телефонний номер для телеглядачів «Служіння Ріка Реннера», завдячуючи чому їх кількість одразу же збільшилась у кілька разів. Можливістю додзвонитися з особливою радістю скористалися телеглядачі південних регіонів колишнього СРСР, зокрема таких країн, як Казахстан, Киргистан, Таджикистан та Узбекистан.

На сьогоднішній день телевізійна сітка «Медіа-Світ» транслює свої передачі більш як на 80 телевізійних станціях у наступних країнах: Росія, Україна, Латвія, Естонія, Литва, Молдова, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргистан, Монголія, а також у США та деякі країни Західної Європи.

Народження Рижської церкви «Благая весть». Весною 1993 року Рік і Деніс Реннер, згідно Божого веління, взялися за відправлений лист, в якому повідомлялося про початок уроків вивчення Біблії. Протягом наступних п'яти тижнів подружжя Реннер і співробітники їхнього колективу приступили до викладання основ Нового Завіту і християнського вчення аудиторії з двохсот людей.

«Перед нами стояло завдання привести своїх учнів до Христа. Всі присутні на уроках були нашими телеглядачами, проте, з усією ретельністю та уважністю, ми взялися роз'яснювати їм християнське вчення. Більшість цих людей росла в атмосфері атеїзму і була вихована у дусі комунізму, відповідно, нам потрібно було проявляти надзвичайну обережність у виборі методів та підходів. Практично всі п'ять тижнів і пішли на те, щоби наші майбутні прихожани усвідомили важливість навернення до віри у Христа. Після того, як це завдання було виконано, ми приступили до вчення про Духа Святого».

Перше зібрання церкви «Благая весть» відбулося уже у квітні того ж року. Місцем проведення була вибрана в Ризі Академія наук – високий багатоповерховий будинок, який був збудований згідно розпорядження Йосифа Сталіна. У його стінах традиційно проводила свої зібрання комуністична партія. На найближчі п'ять років актовий зал Академії став місцем проведення служінь церкви «Благая весть».

У 1996 році Рік і Деніс разом з лідерами церкви взялись за будівництво першого церковного будинку в Ризі за останні шістдесят років. Будівля

церкви, яка була збудована за рахунок пожертв прихожан церкви «Благая весть» та партнерів «Служіння Ріка Реннера», було освячено 1 листопада 1998 року. На святковому служінні були присутні 2 200 осіб, серед яких були почесні гості та партнери з Англії та Сполучених Штатів.

Бачення рижської церкви включало в себе курси з підготовки лідерів церкви, семінари для лідерів різних служінь, конференції для пасторів, служіння домашніх груп та багато іншого. Віри та рішучості Ріку Реннеру при заснуванні цієї церкви додало Боже бачення того, що ця церква стане своєрідним «Ефесом» у Балтійському регіоні. Цій церкві належало стати духовним центром, вплив якого буде розповсюджуватися на весь регіон, подібно тому, як свого часу Ефеська церква впливала на своє оточення в перші століття нашої ери.

Московська та Київська Церкви «Благая весть». У 2000 році рік Реннер переїхав у Москву, де заснував ще одну Церкву «Благая весть». У 2007 році відкрилась Церква «Благая весть» вже й у Києві.

Церква повинна бути здоровим, швидкозростаючим організмом, а для цього жодна людина не повинна залишитися без уваги, кожному потрібно знайти собі місце по душі і вносити посильний вклад у її ріст та розвиток.

Життя Церкви «Благая весть» не обмежується лише центральними служіннями. Бажання та бачення пастора Ріка – служити людям різного віку, різних національностей та різного духовного рівня. Саме тому поступово у церкві почали з'являтися все нові й нові види служінь. Прихожани мають можливість знайти себе в одному з них, а то й одночасно у декількох служіннях.

Жіноче служіння «От сердца к сердцу». На цьому служінні жінкам допомагають зрозуміти свою цінність та унікальність, вони дізнаються, хто вони у Христі та наскільки цінні для Бога. Також жінки діляться досвідом, як стати кращими дружинами і матерями, як зміцнити шлюб; вони одержують зцілення душевних ран, звільнення від відкинутості, разом відзначають свята, знаходять нових подруг. Організатором та керівником цього служіння є Деніс Реннер.

Нещодавно у Київській церкві для юних красунь відкрилася ***«Школа красоти»***, де дівчата мають можливість дізнатися не тільки як дивитися за своєю зовнішністю, але і як наводити порядок у своїй душі. Вони часто обмінюються кулінарними рецептами, різними секретами та весело разом відпочивають.

Чоловіче служіння «Максимум» проходить у спортзалі з користю для Духа, душі й тіла. Для духу – корисне і практичне вчення зі Слова Божого, для душі – цікаве спілкування та смачний обід, для тіла – ігри, тренажери, басейн.

Міцні сім'ї – міцна церква, тому у церкві успішно діє *відділ дошлюбного та сімейного консультування*. Майбутні молодята проходять спеціальну програму, яка допомагає їх підготуватися до такого важливого кроку. Багато уваги надається подружжям. Розбираються такі питання: як

краще розуміти свого супруга (-у), у чому різниця потреб чоловіка від потреб жінки і як їх задовольнити, як правильно виховувати дітей та багато іншого, що сприяє зміцненню сім'ї.

Діти та молодь – це майбутнє церкви, тому вони мають особливі служіння. Для дітей від ясельного до підліткового віку діє *дитяче служіння «Веселий кораблик»*. Діти розбиті за віком у класи, вчителі проводять цікаві уроки, розповідають захоплюючі розповіді з Біблії, разом з дітками поклоняться Богу. Часто влаштовуються дитячі ярмарки, з яких діти завжди повертаються з подарунками. Для дітей підліткового віку діє особливе *служіння «Покоління «Х»*, де вони мають чудову можливість показати свої знання та вміння, а також навчитися допомагати іншим. З маленьких років у дітей закладається правильна духовна основа, що допоможе їм сміливо та успішно вступити у доросле життя.

Молодіжна музика, нові знайомства, Слово Боже, розмови на актуальні для молоді теми, веселе проведення часу – це все відбувається на *молодіжному служінні X-factor*.

«Гольфстрім» – служіння для незаміжніх та неодружених. Вони можуть і повинні жити повноцінним життям і не відчувати себе одинокими чи, того гірше, обездоленими. Тут у них є можливість наладити нові знайомства, а також підготуватися до здорового, міцного шлюбу.

Для людей старшого віку було започатковане служіння ***«Золотий вік»***. Пенсія – це не час для того, щоб сидіти вдома і хворіти. Це час для спілкування з Богом і один з одним, це час цікавого дозвілля та спільного чаювання.

Для зустрічей *«Клубу Вітамін»* готується цікава культурна програма, запрошується лікар, який розповідає як підтримувати своє здоров'я - як тілесне, так і душевне та духовне.

Жінки, які очікують дитину або мають дитя до 1,5 року, збираються на служінні *«Супер-мама»*. Тут є прекрасна можливість поділитися досвідом, дізнатися про щось нове та корисне у зв'язку з такою важливою подією, як народження дитини, а також послухати пізнавальну лекцію лікаря.

Служіння домашніх груп необхідне, особливо, коли церква велика і чисельність її прихожан постійно зростає. На домашніх групах люди поклоняються Богу, обговорюють недільну проповідь, знаходять практичні шляхи її застосування, моляться за потреби один одного, спілкуються за чашкою чаю.

Молитва має реальну силу, а тому у церкві діє ціле *молитовне служіння*. Проводячи спільні молитви, молитви за дітей, спасіння невіруючих родичів та друзів, за Ізраїль, за Україну та її владу (у Московській церкві – за Росію), за виконання волі Божої у житті церкви та у житті кожного прихожанина, а також нічні молитви, які відрізняються особливою Божою присутністю та помазанням.

У *семінарії «Благая весть»* вчаться ті, хто хоче отримати більш глибоке та різнобічне знання Божого Слова, вийти на новий рівень спілкування з Богом, підготуватися до служіння.

Для тих, які планують відкрити свій бізнес чи вже займаються ним, діє *Бізнес-школа та Бізнес-клуб*. Учасники вивчають методи розширення бізнесу, діляться досвідом та знаннями, що допомагає їм у професійному зростанні.

Московська церва «Благая весть» – багатонаціональна, а тому, щоб ніхто не відчував себе в ній чужим, було організовано ***інтернаціональне служіння***. Зустрічі проходять на англійській мові і включають в себе спілкування, молитву, надихаючі проповіді, приготування національних страв.

Європейський християнський канал. Успішний семирічний досвід трансляції телевізійних передач на території колишнього Радянського Союзу додав Ріку Реннеру впевненості зробити наступний крок: включити до списку країн, у яких транслювалися програми «Служіння Ріка Реннера», і країни Західної Європи. Європейський християнський канал (відомий сьогодні під назвою The God Channel) *розпочав своє існування* у 1995 році з запуску в рамках телевізійної мережі Sky Satellite Network у Великобританії. Приймати мовлення цього каналу можна було тільки за допомоги супутникової антени. Тільки за таких умов видавалось реальним транслювати телепередачі на території всієї Європи. Тоді такого поняття як християнське телебачення, яке було настільки розповсюджене у Сполучених Штатах, не існувало ще в жодній країні Європи.

Плани приєднатися до телемовлення на Європейському християнському каналі потребувало великих затрат, проте, Рік з Деніс були впевнені в Божій підтримці. Таким чином, восени 1997 року телепрограми «Благая весть с Риком Реннером» почали транслюватися у Західній Європі.

Відгук на передачі Ріка і Деніс Реннер виявилися настільки швидкими й активними, *що застав* їх зненацька. Незабаром у м. Оксфорді (Англія) відкрився відділ опрацювання кореспонденції, яка приходила від європейських телеглядачів. У новий офіс стікалися потоки листів буквально із всіх кутків Європи. Листи приходили навіть від жителів Північної Африки – в хорошу погоду і до них доходив супутниковий сигнал. Згідно оцінок співробітників телевізійного відділу «Служіння Ріка Реннера» у Європі, потенційна глядацька аудиторія телепередач Ріка і Дігіс Реннер у Європі складає 65 мільйонів чоловік.

Дякуючи щедрості партнерів телевізійний відділ «Служіння Ріка Реннера» сьогодні освоює східний напрямок. Рухаючись країнами колишнього Радянського Союзу, він водночас впевнено здійснює свої проекти у країнах Західної Європи.

Багато пасторів та служителів на пострадянському просторі прагнуть у всесторонньо вивчати Боже Слово. Оскільки навчатися у стаціонарних біблійних школах можуть не всі служителя, Рік Реннер надав можливість

вчитися *за відеоуроками*. Таким чином, для задоволення потреби у вивченні Біблії, а також практичних біблійних дисциплін була створена відеошкола під назвою «Відеоклуб «Благая весть». Першочерговим її призначенням було сприяти підвищенню кваліфікації духовного керівництва на пострадянському просторі.

Асоціація церков і пасторів «Благая весть». Виконуючи своє апостольське призвання, Рік Реннер усвідомив необхідність створення деякої спільності церков, пасторів, служителів, служінь та місій на пострадянському просторі з метою їхнього взаємного повчання та обміну досвідом у служінні. Багато пасторів та служителів дійсно мають величезне бажання здійснити успішні проекти і досягнути багато чого. Проте вони відірвані від спілкування з іншими служителями Тіла Христового, а тому не мають можливості добиватися спільного успіху.

Асоціація «Благая весть» утворилася як результат намагання Ріка Реннера зробити все можливе для зміцнення церков у цій частині світу. Активну участь у служінні Асоціації церков на сьогоднішній день беруть сотні пасторів та служителів.

У даний час «Служіння Ріка Реннера» разом з іншими служіннями і партнерами надають служителям духовну, а також, де у цьому виникає гостра необхідність, також і матеріальну підтримку. Що стосується учбових та інших матеріалів, які щомісячно надаються служителям, які входять в Асоціацію, то можна назвати книги, аудіо- і відеозаписи проповідників, яких вибирає особисто Рік Реннер. Як доповнення до такого виду допомоги, Рік Реннер та його співробітники надають духовну опіку членам Асоціації на щоквартальних конференціях, які організовуються і проводяться у різних регіонах пострадянського простору.

Для Ріка і Деніс Реннер Асоціація «Благая весть» є одним з найбільш важливих стратегічних проектів з тих, які довірив їм Бог. У випадку зміни політичного режиму і заборони трансляцій християнського телебачення саме пастори і служителі Асоціації будуть нести духовну відповідальність за Христову Церкву у колишньому СРСР. Розділяючи свій досвід, вміння та навики з духовними керівниками церков на пострадянському просторі, Рік та Деніс Ренер здійснюють свій вагомий внесок у майбутнє народів, які живуть у цьому важливому регіоні світу. Асоціація церков «Благая весть» – критично важливе, стратегічно необхідне, корисне і цінне служіння. З іншого боку, ця частина «Служіння Ріка Реннера» є однією з найскладніших. Справа в тому, що Ріку і Деніс приходиться часто виїздити у різні міста та країни, що часто потребує фізичної витримки та організованості у складних ситуаціях.

На даний час Рік Реннер є:

- Засновником і президентом «Служіння Ріка Реннера».
- Засновником і власником християнського видавництва Teach All Nations.
- Автором понад 30 книг, 10 з яких стали бестселерами на християнському ринку.

- Засновником і пастором двох швидкозростаючих церков «Благая весть», центри яких знаходяться у Москві та Києві.
- Засновником і президентом Асоціації «Благая весть», куди входять 519 пасторів і церков з Росії, України, Казахстану, Киргизії, Білорусії, Ізраїлю та США.
- Засновником і президентом московської семінарії «Благая весть», в якій навчаються майбутні пастора і духовні лідери.
- Засновником і президентом ЗК «Медіа-Світ», який транслює програми «Блага вість з Риком Реннером», «Зміни свій світ», «Від серця до серця з Деніс Реннер», «Життя, повне радості» (програма Джойс Майєр), «Переможний голос віруючого» (програма Кеннета Коупленда), «Ті, що змінюють твій світ» (програма Крефло Доллара) у Росії, країнах СНД, Балтії, Європі та Америці.
- Засновником і президентом благодійного фонду «Можливість», який несе служіння у в'язницях, надає посильну допомогу пенсіонерам Москви, дитячим будинкам та годує потребуючих.
- Засновником і главою московського «Бізнес-клубу», призначення якого – навчати підприємців Москви та Росії християнським принципам ведення бізнесу.
- Засновником і духовним наставником рижської церкви «Благая весть», яка з'явилася у 1991 році незабаром після розпаду Радянського Союзу.

Зараз доктор богослів'я Рік Реннер разом із сім'єю проживає у Москві (e-mail: mirpress@rrm.kiev.ua).

Короткий зміст віровчення Церкви «Благая Весть».

Спасіння. *Ми віримо, що спасіння вірою в Ісуса Христа при дії Божої благодаті необхідно кожному.* А це тому, що всі згрішили і позбавлені слави Божої (Рим. 3:23). Бог доводить свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще грішниками (Рим. 5:8). Бо плата за гріх – смерть, а дар Божий – вічне життя у Христі Ісусі, Господі нашім (Рим. 6:23). Коли ж ти устами своїми визнаватимеш Ісуса за Господа і будеш вірувати у своїм серці, що Бог воскресив Його з мертвих, то спасешся, бо серцем ми віруємо для праведності, а устами сповідуємося для спасіння (Рим. 10:9,10). І немає ні в кому іншому спасіння, бо ж під небом немає іншого ймення, даного людям, що ним би спастися ми могли (Дії 4:12).

Ми віримо, що у своєму спасінні можна бути впевненими ще при житті, бо кожен, хто покличе Господнє Ім'я, буде спасенний (Рим. 10:13). Хто вірує в Божого Сина, той свідчення має в собі, згідно якого Бог життя вічне нам дав, а життя це – у Сині Його. Хто має Сина, той має життя; хто не має Сина Божого, той не має життя (1 Ів. 5:10-13). Спасення благодаттю прийде через віру, але це залежить не від нас, то дар Божий, не від віри, щоб ніхто не хвалився (Еф. 2:8,9).

Хрещення Святим Духом. Ми усвідомлюємо важливість Святого Духу і віримо, що хрещення Святим Духом є виконанням Божої обітниці у житті кожного спасенного віруючого. А апостол Петро до них каже: «Покайтеся, і нехай же охреститься кожен із вас у ім'я Ісуса Христа на відпущення ваших гріхів, – і дара Духа Святого ви приймете. Бо для вас ця обітниця, і для ваших дітей, і для всіх, що «далеко знаходяться, кого б тільки покликав Господь, Бог наш» (Дії 2:38,39).

Хрещення віруючих. Ісус Христос наголошує: «Та ви приймете силу, як Дух Святий злине на вас, і моїми ви свідками будете в Єрусалимі, і в усій Юдеї та в Самарії, та аж до останнього краю землі» (Дії 1:8). Зрештою тоді всі сповнились Духом Святим і почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав (Дії 2:4). А коли ж Павло руки свої на них поклав, то зійшов на них Дух Святий – і різними мовами стали вони промовляти та пророкувати (Дії 19:6).

Ми приймаємо та поділяємо біблійне вчення про духовні дари і віримо, що дари Святого Духу дані Христовій Церкві для успішного служіння та користі для всього Тіла Христового. Але є різниця між дарами милості, Дух же той самий. Є різниця між служіннями, та Господь той же самий. Є різниця й між діями, але Бог той же самий, що в усіх робить усе. І кожному дається виявлення Духа на користь. Одному-бо Духом дається слово мудрості, другому - слово знання тим же Духом, третьому - віра тим же Духом, четвертому - дари виздоровлення тим же Духом, іншому - роблення чудес, а ще іншому - розпізнавання духів, а тому маємо різні мови, а іншому - вияснення мов. Але все це чинить один і той Самий Дух, уділяючи це кожному осібно, як він хоче (1 Кор. 12:4-11).

Дбайте про любов і про духовне пильнуйте, наголошує апостол Павло, а найбільше - пророкуйте. Як говорить хто чужою мовою, той не людям говорить, а Богові, бо ніхто його не розуміє, і він духом говорить таємне. А хто пророкує, той людям говорить на збудування, і на умовлення, і на розраду. Як говорить хто чужою мовою, той будує тільки самого себе, а хто пророкує, той Церкву будує. «Я ж хочу,- зауважує апостол, - щоб мовами говорили всі, а ліпше – щоб пророкували: більший-бо той, хто пророкує, аніж той, хто говорить мовами, хіба що пояснює, щоб будувалася Церква (1 Кор. 14:1-5).

Зцілення. *Ми віримо, що зцілення – це досконала Божа воля у житті кожного віруючого. Зцілення приймається вірою у Боже Слово і замінницьку жертву Ісуса Христа.* В Біблії про факт зцілення сказано: «Коли дійсно будеш ти слухати голосу Господа, Бога твого, і будеш робити слушне в очах його, і будеш слухатися заповідей його, і будеш виконувати всі настанови його, то всю хворобу, що я поклав був на Єгипет, не покладу на тебе, бо я – Господь, лікар твій (Вих. 15:26). Псалтир наголошує: «Всі провини твої він прощає, всі недуги твої оздоровляє. Від могили життя твоє він визволяє, він милістю та милосердям тебе коронує» (Пс. 103: 3,4). І далі: «Направду ж він немочі наші узяв і наші болі поніс, а ми уважали його за пораненого, ніби Бог

його вдарив поразами та мучив… А він був ранений за наші гріхи, за наші провини він мучений був, – кара на ньому була за наш мир, його ж ранами нас оздоровлено» (Іс. 53 : 4,5). «І сталося одного із днів, коли він навчав…, сила Господня готова була оздоровляти їх - хворих (Лк 5:17). «Ісуса, що був із Назарету, як помазав його Святим Духом і силою Бог. І ходив Він, добро чинячи й усіх уздоровляючи, кого поневолив диявол, бо Бог був із ним (Дії 10 : 38).

При необхідності ми молимося за зцілення з покладанням рук і помазанням єлеєм. Якщо хворіє хтось з вас, то покличте пресвітерів Церкви. «Над ним хай помоляться, намастивши його оливою в Господнє Ім'я, і молитва віри вздоровить недужого, і Господь його підійме, а коли він гріхи був учинив, то вони йому простяться. Отже, признавайтесь один перед одним у своїх прогріхах, і моліться один за одного, щоб вам уздоровитись. Бо дуже могутня ревна молитва праведного» (Як. 5:14-16).

Зцілення приймається вірою. Як про це сказано в Діях апостолів(3:16): «І через віру в Ім'я Його (Ісуса) вздоровило Ім'я Його того, кого бачите й знаєте. І віра, що від нього, принесла йому вздоровлення це перед вами всіма».

Служіння допомоги. *Ми віримо, що до служіння Богу, церкві і оточуючим покликаний кожний віруючий, незалежно від того, чи це член, а чи ж прихожанин церкви. Кожному без винятку Бог дарував здібності виконувати у його Церкві певну працю, що у Біблії називається покликанням. Крім так званого «п'ятигранного служіння», для нормального функціонування Церкви необхідні й інші види служіння, тобто все, що Біблія називає «служінням допомоги». Від членів церкви очікується особливе посвячення у виконанні цього служіння.*

Про необхідність служіння в Біблії читаємо: «Тоді ті Дванадцять поклали багатьох учнів та й сказали: «Нам не личить покинути Боже Слово, і служити при столах. Отож, браття, виглядіть із-поміж себе сімох мужів доброї слави, повних Духа Святого та мудрості, – їх поставимо на службу оцю. А ми перебуватимемо завжди в молитві та в служінні слову» (Дії 6:2-4); «А інших поставив Бог у Церкві, по-перше – апостолами. По-друге, – пророками, по-третє, – учителями, потім дав сили, також дари вздоровлення, допомоги, управління, різні мови. Чи ж усі апостоли? Чи ж усі пророки? Чи ж усі вчителі? Чи ж усі сили чудодійні? Чи ж усі мають дари вздоровлення? Чи ж мовами всі розмовляють? Чи ж всі виясняють? (1 Кор. 12:28-30); «І ми маємо різні дари, згідно з благодаттю, даною нам: коли пророцтво – то виконуй його в міру віри, а коли вчитель – на навчання, коли утішитель – на потішання. Хто подає – у простоті, хто головує – то з пильністю, хто милосердствує – то з привітністю» (Рим. 12:6-8); «Та не є Бог несправедливий, щоб забути діло ваше та працю любові, яку показали в Ім'я Його ви, що святим послужили та служите. Ми ж бажаємо, щоб кожен із вас таку саму завзятість на певність надії аж до кінця» (Єв. 6:10,11); «Так, благаю й тебе, товаришу вірний, допомагай тим, хто в боротьбі за Євангелію

помагали мені та Климентові й іншим моїм співробітникам, яких імення записані в Книзі Життя» (Фил. 4:3); «Та ви знаєте досвід його, бо він, немов батькові син, зо мною служив для Євангелії» (Фил. 2:22).

Десятина та пожертви. *Ми віримо в Боже повеління про десятину. Десятина – Господня. Ми віримо у принцип сіяння і жатви. а тому з щирістю і любов'ю до Бога і Його церкви приносимо Йому пожертви. Ми віримо, що Бог благословляє своїх дітей для того, щоби вони служили благословенням оточуючим – як віруючим, так і невіруючим.*

При цьому ми послуговуємося наступним із Біблії: «А всяка десятина з землі, з насіння землі, з плоду дерева, – Господові воно, святощі для Господа» (Лев. 27:30); «Шануй Господа із маєтку свого, і з початку всіх плодів своїх, – і будуть комори твої переповнені ситістю, а чавила твої будуть переливатись вином молодим» (Прип. Сол. 3:9,10); «Принесіть же ви всю десятину до дому скарбниці, щоб страва була в Моїм храмі, і тим Мене випробуйте, – промовляє Господь Саваот: чи небесних отворів вам не відчиню, та не виллю вам благословення аж надмір? І ради вас я насварю все те, що жере, і воно не понищить вам земного плоду, і не заб'є винограду вам на полі, говорить Господь Саваот. І будуть всі люди вважати вас блаженними, бо будете ви любим Краєм, говорить Господь Саваот» (Мал. 3:10-12); «Не обманюйтеся, – Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне» (Гал. 6:7); «А до цього кажу: Хто скупо сіє, – той скупо й жатиме, а хто сіє щедро, – той щедро й жатиме. Нехай кожен дає, як серце йому призволяє, – не в смутку й не з примусу, бо Бог любить того, хто з радістю дає» (2 Кор. 9:6,7); «А той, хто насіння дає сіячеві та хліб на поживу, – нехай дасть і примножить ваше насіння, і нехай він зростить плоди праведності вашої, щоб усім ви збагачувались на всіляку щирість, яка через нас чинить Богові дяку. Бо діло служіння цього не тільки виповнює недостачі святих, але й багатіє багатьма подяками Богові» (2 Кор. 9:10-12).

Церква і церковне членство. *Ми віримо у Христову Церкву, народжену Богом, його заснування та представництво на землі. Ми вважаємо необхідним заснувати у церкві офіційне активне членство. Наше покликання – турбуватися про кожного члена церкви, як тому вчить Писання, а саме:* «…Церкву Божу, яку власною кров'ю набув він» (Дії 20:28); «…Як і Христос полюбив Церкву, і відвідав за неї себе, щоб її освятити, очистивши водяним купелем у слові, щоб поставити її собі славною Церквою, що не має плями чи вади, чи чогось такого, але щоб була свята й непорочна» (Еф. 5:25-27); «В Божому домі, що ним є Церква Бога Живого, стовп і підвалина правди» (1 Тим. 3:15).

Біблія стверджує, що між членами церкви існує життєво важливий і міцний зв'язок: «І він, отож, настановив одних за апостолів, одних за пророків, а тих за благовісників, а тих за пастирів та вчителів, щоб приготувати святих на діло служби для збудування тіла Христового… щоб більш не були ми малолітками, що хитаються й захоплюються від усякого вітру науки за людською оманою та за лукавством до хиткого блуду, щоб

були ми правдомовні в любові, і в усьому зростали в Нього, а Він – Голова, Христос. А з Нього все тіло, складене й зв'язане всяким допоміжним суглобом, у міру чинності кожного окремого члена, чинить зріст тіла на будування самого себе любов'ю» (Еф. 4:11,12,14-16); «Бо ми всі тіло одне, але має членів багато, усі ж члени тіла, хоч їх багато, то тіло одне, – так і Христос. Бо ми всі одним Духом охрещені в тіло одне… і всі ми напоєні Духом одним. Бо тіло не є один член, а багато» (1 Кор. 12: 12-14); «Бо як в однім тілі маємо багато членів, а всі члени мають не однакове діяння, так багато нас є одне тіло в Христі, а зосібна ми один одному члени» (Рим. 12:4,5).

Ми потребуємо один одного, бо ж «Так Бог змішав тіло…, щоб поділення в тілі не було, а щоб члени однаково дбали один про одного. І коли терпить один член, то всі члени з ним терплять: і коли один член пошанований, то всі члени з ним тішаться. І ви – тіло Христове, а зосібна – ви члени» (1 Кор. 12:24-27).

Ми турбуємося один про одного: «І уважаймо один за одним для заохоти до любові й до добрих учинків. Не кидаймо збору свого, як то звичай у деяких, але заохочуймося, і тим більше, скільки більше ви бачите, що зближається день той» (Єв. 10:24,25); «Його (Христа) ми проповідуємо, нагадуючи кожній людині й навчаючи кожну людину всякої мудрості, щоб учинити кожну людину досконалою в Христі» (Кол. 1:28).

Відтак, «ви вже не чужі й не приходьки, а співгорожани святим,і домашні для Бога, збудовані на основі апостолів і пророків, де наріжним каменем є Сам Ісус Христос, що на ньому вся будівля, улад побудована, росте в святий храм у Господі, що на ньому і ви разом будуєтеся Духом на оселю Божу» (Еф. 2:19-22).

7. ХРИСТИЯНСЬКА ЦЕРКВА КАЛВАРІ ЧАПЕЛ

Назва і заснування Церкви. Християнська Церква Калварі Чапел була заснована як братство віруючих в Ісуса Христа. *У перекладі з англійської "Калварі Чапел" означає "Голгофська Каплиця".* Всі члени Калварі Чапел не відносять себе до тієї чи іншої церковної течії. Вони просто називають себе християнами. Їхня головна мета – пізнання Христа й прилучення до його образу силою Святого Духа. Калварі Чапел не належить до традиційних Церков, але й не знаходиться в опозиції до них. Вона виступає проти розділення тіла Христа, яким є його Церква, проти умовностей, що призвели християнство до розколу.

Час заснування Калварі Чапел справедливо називають часом панування хіпі. Тоді величезна кількість молоді Америки (початки церкви лежать саме в США) намагалися знайти Бога – чи то через захоплення Східними релігіями, чи то через вживання наркотиків. Традиційна християнська Церква відмовилася приймати в своє лоно юнацтво "з довгим волоссям і брудними

ногами", фактично відштовхуючи духовні пошуки більшості молодих американців у позахристиянські сфери. Склалася ситуація, коли в офіційно християнській країні нове покоління стало зростати під впливом екзотичних, нехристиянських вчень, а часто-густо і під впливом магії. Звісно, були християнські пастори, що усвідомлювали небезпечність такої ситуації і вважали, що Церква має свої функції – давати відповіді на духовні запити нового покоління. *Одним з перших, хто зауважив, що християнство має зробити крок назустріч хіпі, був пастор протестантської Церкви Чак Сміт, який у 1965 р. засновує для них Церкву під назвою Калварі Чапел (Голгофська Каплиця).* Упродовж всього часу свого існування ця назва залишається беззмінною.

Місцем народження Церкви став штат Каліфорнія, місто Коста-Месса. Ця подія набула широкого резонансу в релігійному житті Сполучених Штатів: традиційна християнська Церква, що виступала проти руху хіпі була шокована таким перебігом подій, а тому з її подачі *Калварі Чапел відразу ж набула поганої репутації.* І все ж, незважаючи на таке ставлення до себе, Церква швидко зростала і ставала популярною. Кількість людей збільшувалась колосальними темпами. Проте через рік у Калварі Чапел виникли серйозні проблеми з приміщенням. Розпочалось будівництво спеціального притулку для пастви, але ще до закінчення будівельних робіт стало зрозумілим, що цього помешкання буде замало. Для зборів і богослужінь організатори Церкви орендували цирковий намет, який вміщав у себе 2000-3000 осіб. Зараз лише у церковному центрі Калварі Чапел місті Коста-Месса налічується близько 35000 її членів. Це – кількість людей, які приходять на богослужіння щотижня. Є міста, де кількість членів Церкви менша, але є і навпаки, як, наприклад, у місті Реверсайд (Каліфорнія).

Популярність Калварі Чапел почала зростати і за межами США. Спочатку центри формувалися у Мексиці через її близькість зі штатом Каліфорнія. Також вони існують на Філіппінах, в деяких країнах Африки. У 1988 р. Калварі Чапел розпочала свою діяльність у Західній Європі. *Зараз у світі нараховується близько 500 Церков Калварі Чапел.*

Церква Калварі Чапел в Європі і в Україні. В Австрії церква співпрацювала з місією "Альпійські землі". Вона допомагала місії фінансово. Так, наприклад, завдяки Калварі Чапел "Альпійські землі" придбали костьол у Шлосі, а після розпаду цієї місії навесні 1989 р. Шлосський костьол перейшов у власність Кальварі Чапел. Спільно з місією Церква готувала християнських пасторів для таких країн, як Югославія, Болгарія, Румунія, Угорщина.

У грудні 1989 р. відбулися політичні зміни у Східній Європі, впала залізна завіса між СРСР і світом. З'явилися нові можливості контактів між Сходом і Заходом Європи, а відтак і розширенням християнської діяльності. Вже після розпаду СРСР до нових країн з метою ознайомлення почали активно приїздити пасторські групи.

Можна сказати, що *Калварі Чапел в Україні розпочалася випадково*. Одна така група протестантських пасторів, об’їздивши територію всього колишнього Радянського Союзу, побувавши в Москві та Санкт-Петербурзі, завітала до Києва. У складі цієї групи був *Джордж Маркі*, пастор зі штату Індіана – майбутній духовний керівник Калварі Чапел у Києві. За його словами, Україна на той час була територією, відкритою для духовної роботи, прекрасним полем для зміцнення віри в Ісуса Христа. Джорж Маркі був запрошений в Україну бути пастором Церкви “Добра Звістка”. Він повернувся до США і разом із сім’єю – дружиною Памелою й вісьмома дітьми – переїхав до України. Але на той час *“Добра Звістка” знаходилася у стані розколу, і Джордж Маркі став пастором церкви Калварі Чапел. Офіційне заснування церкви в Києві – 4 липня 1992 р.*

За словами пастора Джорджа, все почалося з показу фільму “Ісус” у листопаді 1992 р. у кінотеатрі “Загреб”. На цей фільм були запрошені всі бажаючі. Після нього була проповідь. Пастор запросив усіх зацікавлених до Церкви і домовився про зустріч наступного разу. Робота Церкви проходила в актових залах шкіл №132 та 286, а також у кінотеатрі “Загреб”.

Через рік частина організаторів Церкви поїхала у Дніпродзержинськ, заснувавши там свою незалежну Калварі Чапел. Зараз в іншій частині цього міста постає ще один центр, дочірній вищезгаданому. У вересні 1995 р. була спроба встановити такий самий центр у Донецьку, але вона виявилася невдалою через відсутність пастора. Нині у Києві працюють три Церкви Калварі Чапел: на Теремках, де власне й читає проповіді Джорж Маркі, на Борщагівці та на Лівобережній.

Треба зазначити, що *Калварі Чапел є асоціацією Церков: в ній не існує координуючого центру. Коста-Месса – це скоріше історичний центр Калварі Чапел.* Кожна Церква є незалежною, зі своєю специфікою у складі та організації. Так, наприклад, Калварі Чапел на Теремках має у своєму складі багато американців, австралійці та африканців, на Борщагівці – лише один американець, а всі інші її члени – громадяни України. Вона має свого духовного керівника і президента, а також раду Церкви. Світова Калварі Чапел проводить збори і конференції представників своїх Церков.

Діяльність Церкви Калварі Чапел. Калварі Чапел не є місіонерською Церквою. Будь-яке заснування нового центру робиться не з вказівок координаторів (таких у Калварі Чапел, як вже було сказано, немає), а на ентузіазмі. Обов’язкові відрядження, характерні для місій, абсолютно відсутні в цій Церкві.

У своїй діяльності Калварі Чапел переслідує декілька цілей: розповісти людям про Ісуса Христа, показати можливі форми взаємозв’язків з Богом, сформувати Церкву як приклад Церкви взагалі, підготувати пасторів для поширення діяльності у Христі.

Ідеальним способом життя у Церкві вважається життя перших християн. Як сказано в Діях апостолів: “І вони перебували в науці

апостольській, та в спільноті братерській, і в ламанні хліба, та в молитвах" (2:42). Тобто це є: 1. Вивчення Біблії. 2. Спілкування. 3. Причастя. 4 молитви.

Від традиційних церков Кальварі Чапел відрізняється внутрішньою свободою: пастор не одягає спеціального церковного одягу, в богослужіннях використовується сучасна музика.

Найбільш важливим є *недільне богослужіння*. Воно починається із загальної молитви, потім - 30-40 хвилин сучасних пісень, у яких Церква уславлює Христа, далі - поточні об'яви щодо зібрань протягом тижня, 45-60 хвилин проповідь пастора, 2-3 заключні пісні, заключна молитва. Існує спеціальна недільна школа для дітей, яка включає в себе три групи, сформовані за віковим критерієм. Як правило, робота школи проходить у сусідньому приміщенні під час проповіді пастора. Крім цієї частини, все богослужіння проходить разом з дітьми і дорослими.

Характерною рисою Калварі Чапел є її толерантність до інших християнських течій, у тому числі і до традиційних Церков. Церква не агітує громадян бути членами саме Калварі Чапел: воно *вітає всі християнські течії*. Головною метою Церкви є повернення до Бога, не обов'язково через відвідування її богослужінь і належності до неї. *Члени Калварі Чапел можуть бути і православними і католиками, належати до Церкви Христа*. Якщо люди вірять в: 1 - Бога, 2 - Трійцю, 3 - Христа як Бога в тілі, 4 - Спасіння через благодать, 5 – Воскресіння, 6 - Біблію як Боже слово, то вони є справжніми християнами. Тоді мета Церкви – досягнута.

Церква Калварі Чапел взагалі не поширює інформацію про себе через радіо, телебачення, інші засоби масової інформації. Причиною цього є переконання, що Церква має рекламувати Бога, а не себе.

У Церкві існує своя бібліотека, але єдиним джерелом духовної інформації залишається Біблія. Калварі Чапел виступає за духовне відродження в Україні, проте не в національному контексті, а саме як встановлення віри в Христа як загальнохристиянську цінність. Калварі Чапел бачить Україну як християнську сферу релігійного життя: саме існування Церкви, з одного боку, постає засобом поширення християнства, а з іншого – своєрідними заслоном від впливів Східних вчень.

Від держави Калварі Чапел не отримує жодної допомоги. Вона офіційно зареєстрована, діє згідно із законами України, на будь-який запланований захід вона отримує дозвіл від держави. Калварі Чапел співпрацює з центром гуманітарної допомоги, Інститутом ім. Амосова, фінансово допомагає сиротам, дитячому будинку та лікарні для людей з онкологічними захворюваннями. Влітку Церква засновує дитячі табори. Крім того, Церква співпрацює зі Східно-Європейською місією, Союзом студентів-християн, такими організаціями, як "Молодь з місією", декотрі члени якої належать також і до Калварі Чапел, Commission, Campus crusade. Вона готова розглянути пропозицію знайомства і співпраці з релігієзнавцями в їх активній роботі з утвердження в країні толерантності міжконфесійних відносин.

8. ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (ЦІХСОД) є однією із найдинамічніших Церков у нинішньому християнському світі: її філії є вже в більш ніж 160 країнах світу. На початок 2009 року Церква мала 2745 колів, 344 місії, 2747 приходів і філій. Кількість її членів становила понад 14 млн осіб. Лише в 2008 році було охрещено в ЦІХСОД біля 300 тисяч нових членів. В цьому ж році Церква мала 53164 своїх місіонерів, у світі діяло 128 її храмів, будується 17.

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є християнською конфесією, що проповідує Євангелію про народження, життя, розіп'яття і воскресіння Ісуса Христа як Спасителя людства. Згідно її вчення, вона з'явилася в першій половині XIX століття як засіб відновлення втраченої первісної Церкви Ісуса Христа після смерті її перших апостолів.

Назва Церкви. Засновано її в квітні 1830 р. у місті Фейєті (штат Нью-Йорк) пророком Джозефом Смітом (1805-1844). В ці дні вона нараховувала всього шість осіб. З 1830 по 1838 рік Церква називалася або "Церква Святих останніх днів", або "Церква Христа". Нинішню офіційну назву одержала у квітні 1838 року. Кожне слово в ній – значиме. *Словосполучення "Церква Ісуса Христа"* фіксує те, що Ісус Христос стоїть начолі Церкви і що Євангеліє слугує фундаментальною основою Церкви, а відтак Церква є християнською, хоч це подеколи й заперечують її опоненти з інших християнських конфесій. Свідченням цього є хоч би те, що акт творіння світу і всього, що в ньому є (конкретніше – всі шість днів творіння), ЦІХСОД віддала в руки Ісуса Христа, бо ж через Бога-Слово все повстало, "і ніщо, що повстало, не повстало без Нього" (Ів. 1:3). *Термін "Святі"* співзвучний також з Новим Завітом, де він вживається для назви членів Церкви Христової, які вступають в завіт з Богом через хрещення. Зрозуміло, що це не ті святі, яких вшановують католицька чи православна церкви. *Термін "останні дні*" відображає те, що Церква була відновлена в останню еру історії людства перед другим приходом Ісуса Христа і не є тотожною тій Церкві, яка існувала в дні земного служіння Спасителя в Палестині. Вона, власне, служить меті відновлення її.

Подеколи Церкву називають ще мормонською через віру її послідовників у "Книгу Мормона". Саме в цій книзі, знайденій Джозефом за підказкою ангела Моронія у вересні 1827 р. в кам'яній схованці на пагорбі Кумор, подається доктринальна основа Церкви. Якщо в Біблії, яку мормони приймають повністю як святиню, говориться про спілкування Бога з нащадками Якова на Ближньому Сході, то в "Книзі Мормона" подається вже запис спілкування Бога з групою нащадків Ізраїлю, яких він привів з Єрусалиму в Західну півкулю десь за 600 років до нашої ери і де вони прожили до 421 р. від народження Христа. До цього народу вже на американському континенті з'являвся Спаситель. Запис цей, згідно переказів, здійснив пророк з ім'ям Мормона, вигравірувавши його на золотих

пластинах, і передав їх своєму сину Моронію для схову. Саме звідси й пішла назва послідовників Дж. Сміта мормонами.

У подальші роки Джозеф Сміт мав ще багато одкровень, дев'яносто з яких подаються в книзі "Вчення і Заповіти". На його гаряче моління щодо того, до якої з існуючих Церков йому приєднатися, юнакові було явлено в 1820 році Богом-Небесним Батьком і воскреслим Ісусом Христом, що багато із вчення було втрачено або змінено і що саме йому випала місія відновлення первісної Церкви, повноти її віровчення, структури і влади священства, заснування зрештою в Америці Нового Єрусалиму – міста Сіону.

Джозеф Сміт. Не станемо переповідати тут його біографію. Ще в чотирнадцятирічному віці він мав видіння-зустріч із Богом-Батьком і Його Сином – Ісусом Христом. Як засновник і пророк нової християнської Церкви, Дж Сміт був гнаний, вимушений був постійно міняти місце проживання, неодноразово потрапляв до в'язниці, мав непорозуміння навіть із своїми послідовниками. Трагічною була смерть Дж.Сміта в 1944 році: натовп невідомих із закритими обличчями людей увірвався в Картедемську в'язницю (штат Іллінойс), в якій він знаходився із своїм братом Хайрумом, і вбив їх.

До вчення Дж.Сміта можна підходити по-різному. Воно вміщене на тисячах сторінок друкованих писань, історій, щоденника, листів та книг. Визнаємо, що не все написане і сказане ним повністю співзвучне з вченням історичних християнських течій. Але ж і вони вибірково підійшли до науки Ісуса Христа, по-своєму через своїх ідеологів його скомпонували і без якихось на те підстав вимагають своє прочитання вважати єдино істинним. Пророк сам зазначав, що "все Господнє має глибоку важливість; лише час, лише досвід, лише ретельні й урочисті роздуми допоможуть пізнати його". Водночас Дж Сміт підкреслював, що пророк не завжди пророк, а лише тоді, коли він діє як такий. Ретельне вивчення того, що приписується Сміту, дає *можливість відокремити дійсні висловлювання Пророка від пізніших нашарувань на них*. Тому деякі з його праць мають статус "священних джерел". Своє вчення Дж.Сміт розглядав як той ґрунт, який зрештою "революціонізує ввесь світ".

Після вбивства Дж.Сміта й знищення помешкань членів Церкви, мормони під керівництвом *Брігама Янга* здійснили 2000-кілометровий перехід на Захід Сполучених Штатів в долину Великого Солоного Озера, де ними було збудоване місто Солт-Лейк-Сіті і засновано штат Юта. Саме в цьому столичному місті штату нині й знаходиться Всесвітнє Головне Управління ЦІХСОД.

Солт-Лейк-Сіті – одна із найшвидше зростаючих територій Сполучених Штатів Америки. Завдяки своїм природним даним, високоосвіченому населенню та низькому рівню злочинності місто привертає увагу багатьох компаній, які розміщують з великим бажанням тут свої офіси. Статистика відзначає, що населення штату Юта – одне із найздоровіших в найосвіченіших у США. Тут відзначений найнижчий рівень безробіття. Солт-

Лейк-Сіті і взагалі весь штат Юта є найкращими місцями в США для того, щоб щасливо жити, працювати та виховувати дітей.

Місія Церкви. Свою Церкву мормони розглядають як Церкву Бога на Землі. Трьома основними місіями ЦІХСОД є: 1. Проголошення Євангелія всьому людству, чому підпорядкована вся система її місіонерської діяльності. 2. Удосконалення святих через постійне навчання їх Євангелію і дотримання “обрядів спасіння”. 3. Викуплення тих померлих, особливо родичів, які за життя не прийняли Євангелія і не виконували обряди спасіння.

Вище ми наголосили на тому, що *Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є християнською,* хоч і знаходиться поза католицькою, православною і протестантською традиціями. Характерно, що Дж.Сміт ніколи не закликав до встановлення якоїсь нової релігії. Він очолив відновлення, як він це розумів, саме Євангелія Ісуса Христа, тих істин, якими володів християнський світ у часи життя Спасителя, відновлення його Церкви, яка припинила своє існування на Землі, як вчив Дж.Сміт, незабаром після смерті перших апостолів. *"Фундаментальними принципами нашої релігії, - зауважував Дж.Сміт, – є свідчення Апостолів і Пророків про Ісуса Христа, що Він вмер, був похований і знову воскрес на третій день, вознісся на небеса; решта, що стосується нашої релігії, є лише додатком до цього".*

Незважаючи на те, що ЦІХСОД наголошує на своїй єдиній істинності як Божої Церкви і стверджує відкриття повноти Євангелія лише через її живих пророків, вона водночас відноситься з повагою і визнає певну цінність більшості традиційних релігій, у тому числі й світових, навіть тих, що не належать до християнства.

Віровчення Церкви. У чому ж особливість віроповчальних положень Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів? Дж. Сміт вчив, що Бог є не лише нашим Творцем і Правителем, а й Батьком Небесним. Він – реальна особа, має вигляд людини, безсмертне тіло. Окрім Бога-Батька є ще й Мати Небесна. Всі земляни буквально є їхніми синами і дочками. Тому кожна людина до своєї появи на Землі, як дух, була створена і породжена Небесними Батьками, вихована у вічному Палаці Батька Небесного до рівня свого повного розвитку. “На небесах ... ми були різними, як і зараз, – відзначають теологи ЦІХСОД, – але *Небесний Батько хоче допомогти нам збільшити свою здатність стати подібними Йому*, а тому створив план спасіння ... Проте Бог знав, що після народження ми не будемо пам’ятати про своє життя з Ним і не будемо знати, як повернутися до Нього. Тому нам потрібний був Спаситель. І Він послав свого сина Ісуса Христа викупити всіх людей на Землі й навчити їх праведності” (Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в Україні. – К., 2000.- С.2).

Відтак Ісус Христос – це перший Дух, народжений Небесним Батьком. Тому Він є старшим братом кожній людині на Землі. *Ісус Христос не ідентичний Богові,* але Він став таким як Батько, а тому й постає посередником між Ним і людиною завдяки своїй досконалості та спасительній місії. Із присутності Бога і Його Сина виходить Дух Святий,

який світить як сила Божа кожному, хто приходить у смертне життя. Дух Святий має тіло із духу, що нагадує людський образ. Хоч в певний час Він і знаходиться в якомусь місці, проте Його вплив водночас відчувається скрізь. Таким чином, *визнаючи Святу Трійцю, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів розглядає її іпостасі як відмінні один від одного вияви Верховного Божества.* "Кожний з них має важливе завдання в плані спасіння. Батько наш Небесний є нашим Батьком і Правителем, Ісус Христос – наш Спаситель, а Дух Святий є Одкровенням і Свідченням істини" (Основы Евангелия. - Солт-Лейк-Сити, 1991.- С. 36)

Віра в божественну природу Ісуса Христа є основним у вченні Церкви. Її члени вірять в те, що Ісус Христос є Син Бога, Спаситель світу, очікуваний Месія. Він жив, помер і воскрес і є посередником між Богом і його дітьми. Вони люблять Христа, вклоняються йому і прагнуть вшановувати його своїм добрим і сповненим чеснот життям. Це втілюється у могутній відданості принципам чесності, моралі, працьовитості, служіння людям і міцної дружньої сім’ї.

Члени ЦІХСОД вірять у те, що Христос скеровує свою Церкву через незмінне одкровення живому пророку, яким є Президент Церкви, й апостолам. Вони вважають Священним Писанням Біблію, а також священний літопис, що зветься Книгою Мормона. Ця книга є ще одним свідченням про Ісуса Христа, який, будучи вже воскреслим, виявив своє служіння вірним на американському континенті.

Своєрідним є також *розуміння мормонами природи Бога*. Він, згідно з їхнім вченням, колись був звичайною людиною, жив, як і Ісус Христос, на Землі і став тим, ким є. Дух Святий свідчить про Батька і Сина й відкриває істину про себе. "Бог є прославленою і досконалою людиною, особистістю, яка має плоть і кістки, – відзначає Дж.Сміт. – У середині цього відчутного тіла знаходиться вічний дух" (Вчення і Заповіти. – 130, 22). А якщо так, то з Богом можна спілкуватися в такий самий спосіб, як і з будь-якою людиною. Більше того, духом своїм кожна людина подібна до своїх Небесних Батьків, а тому має всі можливості для досягнення їх досконалості і піднесення до них.

Але оскільки на небі кожному дані різні таланти і здібності, то й на Землі люди покликані вершити різні справи. Земне життя в фізичному тілі дане їм саме для випробування через даровану Богом свободу волі і можливість розвитку в собі Божественних якостей. *Якщо людина витримає всі земні випробування, то її дух після смерті одержить всю повноту радості, які є у Небесних Батьків і подібні їхнім безсмертні тіла.* План прогресування людини Церква ІХСОД окреслює так: "Якщо ми будемо наслідувати Його (Бога – авт.) план, то станемо такими ж, як і Він. Ми одержимо воскресле тіло, будемо мати владу на Небесах і на Землі, станемо Небесними Батьками, і у нас будуть духовні діти, як і в Нього" (Вчення і Заповіти. – 132, 19-20).

Згідно віровчення мормонства, *сатана-Люцефер* є одним із духовних синів Бога, невдоволених тим, що спасительна місія була доручена саме

Ісусові Христу. Тому кожна людина має бути пильною щодо дій Сатани, який прагне "заблуджувати і засліплювати людей", всупереч добру “вести їх полоненими за своєю волею", прагне "відвести їх від Божої справи".

Адамові і Єві у вченні Церкви ІХСОД відведена особлива місія. Будучи одними з найблагородніших дітей Батька Небесного, вони були покликані "вести праведних на битву проти сатани". Водночас, вони могли стати батьками роду людського. Але через непослух, порушення завіту відбулися зміни в їхньому стані і вони здобули здатність не лише фізичної, а й духовної смерті. Останнє означало, що "вони разом із своїми дітьми більше не могли говорити з Богом віч-на-віч... Адам і Єва, інші люди були віддалені від Бога як фізично, так і духовно. Але, на відміну від інших християнських конфесій, мормони вважають, що падіння наших перших батьків було необхідним кроком в життєвому плані і є великим благословінням всьому людству. "Завдяки цьому падінню ми ощасливлені фізичними тілами, правом вибору між добром і злом й сприятливою можливістю досягнути життя вічного. Жодна з цих привілей не була б нашою, якби Адам і Єва залишилися в саду" (Основы Евангелия.- С. 33).

По-особливому ЦІХСОД витлумачує також *проблему сотворіння світу*. Він був створений Богом із хаосу. Він має відношення і до простору і до часу, але Бог не створив їх з нічого. Згідно з вченням Церкви, було два творіння: все спочатку було створене у духовному вигляді, а "природне" сотворіння, творіння чисельних світів відбулося вже опісля і здійснилося Богом через свого Сина. Саме він створив небо і землю й все те, що на них знаходиться, в т.ч. й людину. Власне, Ісус Христос влаштував цей світ, дав йому форму, рух і життя.

Символ Віри. У концентрованому вигляді віровчення Церкви Джон Сміт сформулював ще в 1842 р. у своєму Символі віри, що *має 13 визначальних положень.* Зрозуміло, що вони відрізняються від тих десяти членів Символу віри, які були прийняті на Нікейському соборі в 325 р. і які визнають основою свого віровчення католицька і православна Церкви. Але ж і останні є витвором людським й лише з часом сакралізованим. Ніхто в християнстві не має право на остаточну істину, окрім Ісуса Христа. Вона – у новозавітних творах. Кожна з християнських Церков її звідти по-своєму вичитує, а відтак особливості її вчення такою ж мірою є істинними, як і інших.

Подаємо нижче *основні положення мормонського Символу віри:*

1. Ми віримо у Вічного Батька, в Сина Його Ісуса Христа і в Святого Духа.
2. Ми віримо, що люди будуть покарані за свої власні гріхи, а не за прогрішення Адама.
3. Ми віримо, що через спокутування Христа все людство може бути спасенним, наслідуючи також закони і таїнства Євангелія.
4. Ми віримо, що основними законами й обрядами Євангелія є: перше – віра в Господа Ісуса Христа, друге – покаяння, третє – хрещення

через занурення у воду з метою відпущення гріхів, четверте – рукопокладення для дарування Святого Духу.

5. Ми віримо, що людина має бути покликаною Богом через одкровення і рукопокладення тих, хто наділений владою, щоб проповідувати Євангеліє і виконувати його обряди.
6. Ми віримо в той самий устрій, який існував у первинній Церкві, а саме: в апостолів, пророків, пасторів, учителів, євангелістів та ін.
7. Ми віримо в дар мов, в пророцтва, одкровення, видіння, зцілення, у витлумачення мов та ін.
8. Ми віримо, що Біблія – слово Боже настільки, наскільки вона перекладена вірно; ми також віримо, що Книга Мормона є словом Божим.
9. Ми віримо у все, що відкрив Бог, у все, що Він нині відкриває, і ми віримо, що Він ще відкриє багато великих і значимих речей, які стосуються Царства Божого.
10. Ми віримо у дійсне возз'єднання Ізраїлю і у відновлення десяти колін, в те, що Сіон (Новий Єрусалим) буде заснований на Американському континенті; що Христос буде особисто царювати на Землі, і що Земля оновиться й одержить свою райську красу.
11. Ми залишаємо за собою право вшанування всемогутнього Бога згідно з голосом нашої совісті і надаємо всім людям те ж право: хай вони вшановують так, як їм заманеться і де кому забажається.
12. Ми віримо в підпорядкування государям, президентам, правителям і державним службовцям, дотримуючись, шануючи і підтримуючи закон.
13. Ми віримо, що ми повинні бути чесними, правдивими, непорочними, доброзичливими, високоморальними і приносити добро всім людям; дійсно, ми можемо сказати, що дотримуємося установок апостола Павла. Ми всьому віримо, на все сподіваємося, ми багато натерпілися і сподіваємося, що зможемо знести все. Якщо є щось добродійне, прекрасне, варте поваги чи похвали – ми прагнемо до всього цього.

Як і всі християни, Святі останніх днів вірять у друге пришестя Ісуса Христа. Спаситель, навчають мормони, прийде, щоб ввести на Землі своє Тисячолітнє правління. За цей час тут будуть збудовані нові храми, а вірні "будуть мати одкровення, щоб дізнатися про наших предків повністю аж до батька Адама і до матері Єви, і ми ввійдемо до храму Божого, щоб там виконати таїнства для них" (Основы Евангелия. – С.300). Так зрештою буде завершеним ланцюг священства від Адама і до сьогодення. Під час приходу Спасителя воскреснуть із могил усі праведники й одержать славу *Царства целестіального*.

Під час Тисячоліття Ісус Христос буде вести не лише Церкву, а й очолить політичний уряд, діяльність якого ґрунтуватиметься на законах праведності й збереженні основних прав і свобод за всіма громадянами.

Обрядова практика Церкви. Разом з вірою в житті людини повинні мати місце й діла. Однією з духовних справ є молитва – щира прочуяна розмова з Батьком нашим Небесним. Характерно, що мормони закликають молитися *л и ш е* Богові і ніяким іншим істотам чи чомусь іншому, створеному Богом або ж людиною. Молитва покликана висловити словесно любов до Батька Небесного, відвернути спокуси Сатани і його послідовників, стати засобом сповіді в гріхах і прохань про допомогу, орієнтації в прямому і вузькому шляху, який веде до життя вічного. Молитися можна будь-де, будь-коли, за будь-яких обставин.

Щонеділі кожний член Церкви зобов'язаний відвідати колективне зібрання, яке проводиться в спеціально збудованому для цього або ж відповідно пристосованому приміщенні. *Причасна година Богослужіння* починається молитвою одного з членів громади. У ній завжди присутня подяка Богові за цей день, за можливість зібратися разом, прохання пробачити відсутніх на зібранні і благословити всіх присутніх. Під час причастя споживається шматочок білого хліба і вода зі спеціальної скляночки, що символізують плоть і кров Ісуса Христа.

Хоч Спаситель і заповідав вживати при причасті вино, але мормони, користуючись сучасними одкровеннями, зауважують, що тут Ісус висловив байдужість щодо того, що ми їмо і п'ємо при цьому. Відтак вони причащаються хлібом і водою.

Оскільки людина в час свого земного життя здійснює різні прогрішення, то особливе місце у віровченні ЦІХСОД відводиться *покаянню* як можливості звільнитися від гріхів і одержати здатність до розвитку. Щоб удосконалити своє розкаяння, вірний завжди має дотримуватися заповідей Господніх. Важливу роль у завершенні грішного життя Церква відводить *хрещенню,* яке здійснюється через занурення у воду. У свої дитячі роки людина не має ще якоїсь вини перед Богом. Її гріховність не є успадкованою, а набутою. Тому хрещення малих дітей не практикується. Їх приймають в Церкву лише з досягненням восьмиліття, оскільки саме з цього віку людина вже стає підзвітною і відповідальною за свої вчинки. У цьому виявляється право на свободу вибору між добром і злом й настання відповідальності за свої вчинки. Проте новонароджене не лишається без *благословення*. Маючи священство, його здійснює батько немовляти, даючи водночас йому й ім'я. Після хрещення вірний починає нове життя, оскільки через обряд вступає в дійсний завіт з Богом.

Окрім таїнства хрещення, *Церква обстоює також одержання кожним вірним дару Духа Святого через рукопокладення старійшини Церкви*. "Через Духа Святого, – зауважують церковні теологи, – ми можемо пізнати, що Бог живе, що Ісус є Христос і що його Церква відновлена на Землі" (Основы Евангелия.-149). Але ідеологи Церкви постійно підкреслюють те, що насолоджуватися спілкуванням із Святим Духом може лише гідний член Церкви. Дарів від Бога є багато і кожному дається свій дар. Кожен має

відчути, які він має дари і, молячись, розвинути їх як певні духовні сили. Серед цих дарів є *дар мови, дар витлумачення мов, дар знання, дар пророцтва, дар зцілення, дар творіння чудес, дар віри та ін.* Дари даються людині не для задоволення, а для творіння справ Господніх.

Важливими у житті кожного мормона є *ендаумент – благословення*, які вони отримують від Небесного Батька під час відвідування храмів. Обряд дає можливість ще раз відчути для себе присутність Бога у світі, укласти з ним завіт жити за законами Євангелія, стати більш духовним. Білий одяг, в якому вірні входять до храму, символічно засвідчує залишення світу позаду входження до святої Божої Оселі, де все є чистим і благоговійним. Те, що переодягання в цей одяг відбувається в окремій кімнаті і що кожен вірний повинен мати свій храмовий одяг, засвідчує те, що кожний особисто йде на зустріч з Богом і сам відповідає за своє життя згідно з Божими заповідями.

У Церкві суворо дотримуються четвертої заповіді Мойсея про *день суботній*. Але, перекладаючи слово субота просто як день відпочинку, вони вшановують *неділю* в пам'ять воскресіння Ісуса Христа. Цей день має бути повністю відданий Богові, а тому вірні повинні обов'язково відвідувати молитовний будинок, вживати лише скоромну їжу, займатися благодійницькою діяльністю. Однією із форм наближення до Батька Небесного і служіння Йому в мормонів є *піст*. Поститися – це значить бути без їжі і пиття. Святі останніх днів дотримуються посту щомісячно в першу неділю. В цей день вони не їдять і не п'ють, як мінімум, дві їжі підряд і так дотримуються вимог посту. Кожний член Церкви має передавати священству для допомоги бідним їжу чи гроші, які він витратив би на продукти принаймні для двохразового харчування. Крім пожертви від посту, Святі останніх днів мають передавати Церкві ще *десяту частину будь-яких своїх доходів*, а також жертвувати в інші фонди згідно зі своїми бажаннями і можливостями. Цим вони засвідчують свою відданість Богу.

Храми і таїнства Церкви мормонів. Храм ЦІХСОД, де б він не був, приваблює кожного внутрішньою красотою, специфічною оздобою, а відтак і своїм призначенням – звершенням глибоких духовних цілей, навчанням високо духовних справ, своїм устремлінням в небо. При вході в нього є напис "Святість Господові!" Святі останніх днів йдуть туди, щоб *одержати там священні таїнства* і вступити в завіт із Батьком Небесним. Таїнства ці потрібні для спасіння, а тому вони неодмінно мають здійснюватися в священній храмовій обстановці. Відвідувачі храмів обов'язково носять білий одяг, що символізує непорочність, відданість, чистоту кожного, хто туди входить, а водночас єдність і рівність або, як про це сказано в Одкровенні Івана Богослова, це ті, що "прийшли від важкого горя, і випрали одяг свій й вибілили його в крові Агнця" (7:14).

Вхід в Храм Божий у мормонів – священний привілей. Навіть не кожний член Церкви може до нього попасти. Відвідувач його повинен бути гідним цього, відповідати певним вимогам. Зокрема, кожний має бути не менше року діяльним членом Церкви, послушним її правилам, законам і

заповідям, чесним у своїх відносинах зі своїми ближніми. Чоловіки повинні насамперед одержати Священство Мелхиседекове.

Члени Церкви ІХСОД, які одержали храмові таїнства, після цього завжди носять *особливий одяг* – нижню білизну, яку виготовляє спеціалізоване церковне підприємство і розподіляє за спеціальною програмою. Цей одяг, покриваючи тіло, не лише нагадує про завіти, а й є своєрідним захисним бар’єром від будь-яких спокус, слугує символом поваги до загальнолюдських моральних норм. Будь-хто із мормонів має уникати екстравагантних і таких, що надто оголюють тіло, фасонів одягу.

Всі таїнства в ЦІХСОД здійснюються із використанням визначених владою священства ритуалів в ім’я Ісуса Христа. Але якщо таїнство наречення імені дитини, конфірмації, причастя, освячення масла, помазання хворих, освячення могил, благословення втіхи, посвяти в чин і призначення на посаду виконує лише носій Мелхіседекового священства, то влада здійснення таїнств хрещення, благословіння і прислужування причастя дається також і Аароновому священству. Значна частина обрядів священства виконується через рукопокладення. Подеколи при реєстрації громад ЦІХСОД викликає застереження те, що в них носіями Ааронового священства є по суті діти у віці 12-16 років. При цьому не враховується те, що в цьому віці буває висвячення лише в такі священицькі чини як диякон і вчитель, функціональним обов’язком яких є прислужування при виконанні таїнств і т.п. Таке є і в православних, і в католицьких церквах, але там не визнається наявність в цієї прислуги чину священства.

Таїнства храму можуть одержати всі, хто колись жив на Землі. Відтак, особливістю обрядодійства в мормонів є те, що вони мають можливість відвідувати храм на користь мертвих. В храмі можна за допомогою т.зв. *вікарних обрядів* здійснити всі таїнства, які необхідні для підвищення у вірі тих, хто вже вмер. Саме тому одним із неодмінних обов’язків Святих останніх днів є встановлення особистості їх предків і відвідування храмів на їхню користь. Важливим в храмовій роботі за мертвих є *пошук кожним мормоном своїх генеалогій*. Встановлення особистості мертвих передбачає пошук інформації про всі покоління своїх предків і насамперед про чотири передуючі покоління. Цій меті підпорядкований існуючий в Солт-Лейк-Сіті спеціальний генеалогічний інститут.

Сім’я і здоров’я. Подеколи в різних публікаціях можна прочитати про багатоженство мормонів. Проте автори таких писань чомусь не застерігають, що це в них було до 1891 року і має своє історичне пояснення. Біблія також допускала в певний час багатоженство і не розглядала це як перелюб. Згадаймо тут хоча б оповіді про святих царів Давида і Соломона.

Сім’я, згідно вчення мормонів, є священною структурою суспільства, священним завітом між чоловіком і жінкою. Церква закликає постійно служити своїй сім’ї, мати дітей. Даний Богом закон цнотливості зобов’язує мормона мати статеві стосунки лише з особою, з якою маєш законне одруження. “Шлюб більше як з однією дружиною є несумісним із членством

у ЦІХСОД”,- засвідчує “Путівник по Писаннях” (К.,1995. - С.203). Саме сім’я, на думку ідеологів Церкви, дає можливість вчитися жертовності, відданості і визнанню цінності роботи, вчитися тому, як любити, ділитися з іншими і служити один одному. *Церква забороняє спілкуватися з тим, що може провокувати на порушення цього закону цнотливості* (перегляд порнофільмів, читання такого ж змісту літератури, журналів тощо). Вона забороняє також аборти.

Незважаючи на те, що чоловік є главою сім’ї, Церква наголошує на його партнерській рівності з дружиною. У сім’ях мормонів існує строгий розподіл трудових обов’язків між чоловіком і жінкою, здорові чоловіки мають забезпечити своїх дружин і дітей їжею, житлом і всім необхідним. Дружина в свою чергу турбується про порядок і красу в помешканні, зберігає сімейну злагоду. Материнство – її святе покликання. Діти сприймаються сім’єю мормонів як дар від Бога. Батьки несуть священний обов’язок з виховання своїх дітей в праведності. Діти також повинні мати конкретні домашні завдання відповідно до їхніх сил. Церква гостро засуджує неробство, одержання доходів нечесним шляхом, захоплення гультяйством, азартними іграми, крадіжками, наркотиками. Святих останніх днів заохочують прагнути до самовдосконалення шляхом постійного навчання. Свобода вибору та особиста відповідальність за моральний вибір вважаються в Церкві дарами, даними Богом людині.

У спеціальному проголошенні “*Сім’я*”, яке вийшло від Першого Президентства і Ради 12 Апостолів ЦІХСОД у вересні 1995 р., наголошено, що “шлюб між чоловіком і жінкою встановлено Богом і сім’я є центральною частиною Творцевого плану для вічної долі його дітей… Священні обряди і завіти, які можна отримати у святих храмах, дають можливість людям повернутися в присутність Бога, а сім’ям об’єднатися навічно”. Відтак, окрім звичайного шлюбу, Церква утверджує також *Закон шлюбу на вічність* через запечатування такого шлюбу спеціальним обрядом. Шлюб на вічність здійснюється відповідною владою Священства і лише біля священного вівтаря в одному із храмів, прямо перед Богом. Шлюб на вічність дає подружжю право один на одного і на своїх дітей навіть після їх смерті, служить гарантом здобуття ними ступеню целестіального царства.

Фізичне тіло людини мормони розглядають як одне з вічних благ, одержаних від Бога. Воно настільки важливе для людини, що Ісус Христос називав саме його "Храмом Божим" (I Кор. 3:17). Тому мормонством засуджується будь-яке опоганення тіла, що виявляється у формі нанесення людиною собі якоїсь фізичної чи духовної шкоди. З метою недопущення цього і збереження здоров’я людини Бог через пророка Дж.Сміта дав спеціальне одкровення – "*Слово мудрості*". Тут він насамперед встановив невживання вина й алкогольних напоїв, оскільки вони призводять до фізичного й душевного травмування тих, хто вживає їх. Шкідливими тілу й духу у "Слові мудрості" визнано також тютюн, "гарячі напої" (кава, чай, кока-кола та ін.), наркотики. Корисними для тіла тут оголошуються фрукти,

овочі, риба, зернові крупи. Наголошується на поміркованому вживанні м'яса тварин й птахів.

Але здоров'я людини, на думку мормонів, залежить не лише від тієї їжі, яку вона вживає. Один із пророків Церкви наголошував, що люди "повинні вчитися тримати свої тіла здоровими, дотримуватися правильного способу життя..., дихаючи чистим повітрям, займаючись фізичною зарядкою і купаючись"(Основы Евангелия. – С.204). Ще Дж.Сміт застерігав: "Перестаньте бути бездіяльними; ... перестаньте спати більше, ніж треба; йдіть на ночівлю рано, щоб не були стомленими; вставайте рано, щоб відчути себе добрими розумом і тілом!" (Вчення і Заповіти. – 88, 124).

У 1990 році американська преса видрукувала наслідки досліджень, проведених Каліфорнійським Університетом у Лос-Анджелесі на основі аналізу стану здоров'я 5131 чоловіків і 4613 жінок – активних членів ЦІХСОД. Виявилося, що порівняно з іншими людьми, серед мормонів в середньому на 53 % менше смертельних випадків від ракових захворювань, на 48 % менше смертей від серцевої хвороби, на 53 % – від інших захворювань. Взагалі мормони на 8 років живуть, в середньому, довше, на третину хворіють менше на ракові захворювання. Цьому вони завдячують Слову Мудрості, одержаному від Бога Джозефом Смітом ще 27 лютого 1833 р. (Там само. – 89).

Місіонери Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів. *Характерною ознакою Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів є місіонерське служіння*, яке Церква виконує по всьому світу. Церква вважає місіонерське служіння одним з головних завдань, що дав Господь Ісус Христос, доручивши своїм учням йти по двоє і нести євангельське послання всім народам.

Зараз близько 60 тисяч Святих останніх днів служать на місії більш ніж у ста країнах світу, проповідуючи Євангелію Ісуса Христа, використовуючи при цьому *Біблію* і *Книгу Мормона* як Святі Писання.

Більшість місіонерів Церкви – це молоді хлопці і дівчата у віці від 19 до 23 років, але на місії служать також багато літніх подружніх пар. Всі місіонери служать за свій власний кошт, попередньо збираючи для цього гроші в своїх сім'ях.

Майбутні місіонери можуть бути покликані служити у будь-якій частині світу. Досить часто їм доводиться за короткий час вивчати мову країни наступної своєї місії в центрі підготовки місіонерів. Навички служіння місіонери здобувають власним досвідом, через віру і Святого Духа.

Зараз в Україні служать біля 250 місіонерів з багатьох країн світу. Серед загальної кількості місіонерів Церкви є й українські місіонери, які гідно представляють Церкву за кордоном. Протягом терміну служіння місіонери Церкви розповідають людям про свої вірування, виконують громадську і благодійну роботу, допомагаючи тим, хто в нужді. Вони розвивають у собі глибоке почуття любові й поваги до людей і країн, де служать.

За час виконання місіонерської роботи протягом майже 170 років Церква набула значного досвіду у встановленні толерантності між віруючими різних конфесій. Вона утверджена на повазі до свободи вибору, тобто права кожної людини на своє віровизнання. Іншою складовою толерантності є законодавство кожної країни, де служать місіонери. Дотримання його є однією з першорядних настанов Святим останніх днів. Відношення місіонерів і членів Церкви до представників інших конфесій ґрунтується на повазі, любові й бажанні поділитися з ними найбільш дорогоцінним, що у них є. За їх добровільним бажанням місіонери намагаються збагатити їх духовні знання, утвердити в їх серцях почуття миру і щастя.

Під час свого служіння місіонери Церкви навчають усіх, хто щиро хоче слухати їх, при цьому надаючи перевагу навчанню в сім'ї, бо ж Церква вважає, що саме в сім'ї якнайкраще втілюються її віровчення і принципи життя. Багато людей України з вдячністю згадують місіонерів за позитивні зміни в їх серцях, за відновлену християнську чистоту в їхньому житті і в сім'ях.

Місіонери з інших країн, які повертаються з України додому після служіння, продовжують бути провідниками культури, історії та духовності українського народу серед своїх родичів, друзів і співвітчизників. З цією метою місіонери США утворили земляцтво місіонерів, які служили в Україні.

Виконуючи настанови Господа Ісуса Христа в місіонерському служінні, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є однією з найбільш швидко зростаючих конфесій в світі. За допомогою безкорисної місіонерської праці Церква вносить свій внесок у міжнародний культурний обмін, що сприяє поліпшенню взаєморозуміння між народами світу.

Благодійницька робота в Церкві. *Серцем Євангелії Ісуса Христа є служіння.* Члени Церкви вірять, що "коли ви служите вашим ближнім, то ви тільки служите вашому Богові" (Книга Мормона, Мосія 2:17). Як учні Спасителя, члени Церкви заохочуються служити своїм ближнім і членам громади. Кожного місяця вони постяться протягом двох послідовних прийомів їжі, а заощаджені кошти жертвують до церковного Фонду пожертвувань від посту для піклування про бідних.

Рівень власного благополуччя Церква підтримує завдяки концепції самозабезпечення. Коли член Церкви просить надати йому матеріальну допомогу, то така допомога вважається тимчасовою, до часу, поки особа знову не "стане на ноги". Програма благополуччя навчає членів Церкви здобувати освіту, розвивати професійні навички, розумно розпоряджатися своїми фінансами, готувати й зберігати продукти харчування та підтримувати своє фізичне, моральне і духовне здоров'я.

Церква бере участь у великій кількості проектів надання гуманітарної допомоги по всьому світу. Спонсорована Церквою добровільна організація - *Благодійна організація святих останніх днів* - часто співпрацює з державними та громадськими організаціями, надаючи допомогу й провізію голодуючим, жертвам землетрусів, буревіїв, повнів та інших стихійних явищ.

Крім того, місіонери Церкви по всьому світу навчають людей медичним, сільськогосподарським та діловим навичкам.

Милосердя – це робота серця, що є чистою любов'ю Христа. Якщо ми любимо Господа всім серцем, то нам стає більш зрозумілим як треба любити інших людей.

У кожному суспільстві є свої проблеми. *Турбота про потреби людей в кожній країні, де працює Церква, є невід'ємною рисою Святих останніх днів*. Відгукуючись на потреби, спричинені стихійними лихами, хворобами, бідністю та іншими проблемами, Церква реалізує багато благодійних проектів з надання гуманітарної допомоги. По всьому світу, де виникає голод, стаються землетруси, повені, людям терміново надсилається допомога та предмети першої необхідності: одяг, взуття, продукти харчування, ліки тощо. Гуманітарне служіння Церкви знають і поважають в усьому світі. Вона тісно співпрацює з організацією Міжнародного Червоного Хреста, а також з іншими благодійними організаціями.

Церква високо цінує і підтримує медичну науку. Багато лікарів та медсестер Церкви беруть активну участь у проектах, що спрямовані на боротьбу з різними хворобами.

Якщо оцінювати загалом проекти гуманітарної допомоги, реалізовані в Україні лише протягом 1992-2000 років, то вони складають близько 8 мільйонів доларів. Вагомою складовою цієї допомоги є одяг, взуття, ліки, продукти харчування, медичне устаткування й хірургічні інструменти для лікарень, комп'ютери тощо. Крім того, Церквою було втілено багато просвітницьких програм для населення, які користуються у людей великою популярністю. Це - ведення занять з вивчення англійської мови серед дітей та дорослих, занять з навчання роботі на комп'ютері, класи навчання пошиттю ковдр за простою і швидкодіючою технологією. У результаті реалізації проекту навчання пошиттю ковдр у Києві більше 2000 жінок, дівчат та бабусь засвоїли цю технологію і, навчаючись, пошили 500 ковдр для дитячих будинків.

Іншою є відома *просвітницька лялькова програма "Ярмарок здоров'я"*. Місіонери Церкви провели багато таких лялькових дитячих вистав, що спрямовані проти вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, на пропаганду здорового способу життя. Близько ста тисяч дітей в Україні мали нагоду подивитись цю програму, яку так цікаво й жваво демонструють молоді місіонери Церкви.

Церква в Україні спрямовує свою роботу на залучення до проектів благодійницького служіння якомога більше людей. Так, члени Церкви неодноразово брали участь у вирощуванні, збиранні та розподілі овочевих культур: капусти, моркви, буряків, цибулі, вирощених на кошти Церкви в ряді агрогосподарств України. Восени ці овочі потрапляли до столу лікарень, дитячих будинків, будинків пристарілих, до багатодітних сімей. При реалізації цих проектів значна кількість безробітних знайшла собі заробіток на полях таких господарств. За результатами здійснення благодійницьких

проектів Церкви надходять багато листів подяки від окремих людей та організацій до її Управління в Україні.

Організаційна структура ЦІХСОД. Між всесвітньою Церквою Ісуса Христа Святих останніх днів і первісною Церквою Христа є багато спільного в організаційному управлінні Церквою, Найбільш помітними рисами тут є: діяльність апостолів, семидесятників, єпископів; безкоштовне служіння людям; керівництво через висвячене священство; принцип одкровення, який застосовується на всіх рівнях управління Церквою. Президент Церкви є Пророком, який одержує натхнення й одкровення від Бога у своєму керівництві всією Церквою. Кворум Дванадцяти Апостолів під проводом Першого Президентства розробляє основну політику Церкви і є основним її адміністративним органом.

Церква ІХСОД має складну територіальну структуру. Найбільші її географічні підрозділи називаються *територіями*. Так, Україна входить до Східноєвропейської території, головне управління якої знаходиться в Москві. Далі церковна адміністрація поділяється на *місії*, якими, як і територіями, керують президенти, які є повноважними представниками Президента Всесвітньої Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, що знаходиться в Солт-Лейк-Сіті. Однією з особливостей ЦІХСОД є те, що керівництво всіма її структурами здійснюється майже повністю на основі добровільного служіння. Вповноважене священство служить в ній за покликанням у вільний від роботи час, безоплатно. Відповідальність за всесвітнє керування і за Церковну політику, як вже зазначалося, покладається в ЦІХСОД на *Президента і двох його радників, Раду Дванадцяти Апостолів*. З 1995 р. Президентом Церкви є *Томас Монсон* – шістнадцятий Пророк "останніх днів", починаючи з Дж. Сміта.

Апостоли в Церкві постають як особливі свідки Ісуса Христа в усьому світі. Політика Першого Президентства і Кворуму Дванадцяти Апостолів втілюється в життя через Кворум Сімдесятників, з яких формується президентство територій. Місцеві громади або філії в Церкві очолюють єпископи, які мають свої сім'ї і не одержують якоїсь платні за свою роботу. Характерно, що в цьому ЦІХСОД навіть термінологічно відтворює особливості організації раннього християнства (апостоли, семидесятники, єпископи, вчителі та ін.). Всі члени Церкви мають конкретні обов'язки із служіння. До них входить адміністративна робота, робота радника, вчителювання, відвідування домівок, місіонерська робота, організація масових заходів тощо.

Церква в Україні. Перші місіонери ЦІХСОД прибули до Європи ще в 1837 р., а ось в Україні вони з'явилися лише в 1990 р., у роки горбачовської перебудови, коли країна стала відносно відкритою до світової спільноти і рухалася до своєї незалежності й демократії. 7 жовтня цього року в Україну прибули, як місіонери, Браян Бредбері із США та Іван Стратов із Австралії. Разом з ними приїхав Денніс Ноєншвандер, який тоді був президентом Східної Австрійської Віденської місії. Уже через день в приміщенні Спілки

письменників України відбулися перші збори Церкви. На них було присутні 17 осіб. Першим українцем, який приєднався до ЦІХСОД в Україні був Валерій Ставиченко, охрещений в листопаді 1990 року Іваном Стратовим у холодних водах Дніпра. З того часу спільнота мормонів у нашій країні почала помітно зростати кількісно. У відповідності до законодавства України основною адміністративною структурою Церкви тут є громада, до складу якої входить одна або декілька філій, які офіційно у нас не фіксуються.

Перша громада ЦІХСОД офіційно заявила про своє існування в Україні *у червні 1991 р.* Нараховувала вона 44 члени Церкви. Зареєстрована державними органами громада була вже у вересні місяці. З цієї нагоди до Києва спеціально приїздили старійшини Бойд Пекер і Даллін Оукс з Кворуму дванадцятьох ЦІХСОД у супроводі Денніса Наєншвандера. У присутності членів Церкви і місіонерів старійшина Пекер в парку над Дніпром благословив землю України. В лютому 1992 року було організовано Українську Київську Місію, яку в липні 1993 року поділили, виокремивши з неї Донецьку місію. З цього часу в різних містах країни постають все нові і нові громади-філії мормонів. Нині їх 55 з понад десятьма тисячами членів. 7-8 вересня 2001 року було освячено перші два Доми зборів Церкви у Києві. Інтенсивно будується в передмісті Києва перший на теренах колишнього Союзу храм Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів.

Першим Президентом Київської місії Церкви, утвореної в 1992 р., був Говард Біддулф. В 1993 році почала діяти Донецька, а в 2007 році Дніпропетровська місії ЦІХСОД. Релігійне Управління Церкви (Київ, вул. Терещенківська, 19-а), офіційно зареєстроване 30 липня 1996 р.. Спочатку його очолював старійшина Олександр Миколайович Манжос, а нині очолює старійшина Кирило Вікторович Похилько.

Першим Президентом Церкви ІХСОД, який відвідав у вересні 2002 року Україну, був Гордон Б.Хінклі. Понад 3200 осіб прийшло на зустріч з ним до київського Палацу «Україна». Це було найбільше зібрання святих останніх днів в історії України. Президент Г.Хінклі запевнив, що всі вони належать «до великого народу Божого».

У 2006 році було вирішене питання утворення Київського колу Церкви, який є першим на всій пострадянській території. Президентом колу став В.Канченко. В Києві розпочалося будівництво першого на всьому постсоціалістичному просторі Храму ЦІХСОД, вирішується питання відкриття в Україні навчальної установи з підготовки місіонерів-проповідників. Останніми рокам видано українською мовою “Книгу Мормона”, “Вчення і Заповіти”, “Основи Євангелія”, монографії про Президентів Церкви, різні буклети про її життя. Поширюється україномовний журнал “Ліягона”.

Мормонство на українських теренах є новою конфесією. Відтак воно не має тут своєї давньої традиції. Його поява і розвиток багато в чому нагадує вихідні етапи становлення на українських землях інших нових релігійних течій, хоч і має ряд своїх особливостей.

В офіційно зареєстрованій мережі релігійних організацій України мормони нині складають десь 0,15 відсотки. Громади Церкви розміщені по Україні відносно рівномірно (по 1-2 громади в 20 областях і АРК, лише в Донецькій їх 9, Харківській – 6, Києві - 12). Порівняно незначна кількість громад мормонів в західних областях (7), де наявний сильний вплив традиційних церков. Надто складно ЦІХСОД освоїти своїм місіонерством аграрні області України. Зокрема, відсутні громади Церкви в Житомирській, Тернопільській та Кіровоградській областях.

У мормонстві в ролі привабливого чинника для тих, хто шукає себе в релігіях, постає: неортодоксальність (навіть більше - реалістичність) у витлумаченні біблійного вчення; постійна увага до члена Церкви; здоровий спосіб життя, зокрема турбота про стан здоров’я, інтелігентність у взаємних відносинах між вірними; сімейність виявів релігійності; пошана до предків; сприйняття і схвалення активної життєдіяльності людини; відкритість до здобутків людської культури, мистецтва, спорту; толерантність щодо інших конфесій. Основне, що сприяє розширенню мережі громад Церкви в Україні, є активна діяльність її місіонерів, кількість яких в Україні щороку сягає до 300 осіб.

У своєму поширенні по країні Церква подекуди зустрічає активну протидію місцевої влади, традиційних церков. Державні органи, явно порушуючи українське законодавство про свободу віровизнань, подеколи зволікають з реєстрацією мормонських громад, у виділенні їм ділянок землі для будівництва молитовних приміщень, не запрошують до тих громадських акцій, які проходять за участю інших конфесій. На шпальтах газет України подеколи з’являються хибні за змістом статті про мормонізм: Церкві приписують те, чого в неї давно немає або й не було, зокрема нехристиянськість, багатоженство, зомбування та ін.

Члени Церкви Ісуса Христа СОД законослухняні й віддані своїй країні громадяни. Вони дотримуються законів, підтримують і беруть участь у діяльності держави у різних її сферах, голосують на виборах і служать в армії своєї країни.

Церква ІХСОД вважає недопустимою дискримінацію будь-якої релігії з будь-якого приводу, зокрема ново засновану чи релігію меншості, які подеколи не визнаються традиційними конфесіями. Вона розглядає свободу совісті як невід’ємне право людини, яке повинне поважатися всіма державам, даруватися як такий феномен, який є предметним станом людини від дня її народження. ЦІХСОД схвально сприймає той факт, що Україна не тільки продекларувала у своїй Конституції широкі поняття про свободу світоглядів, але й прагне будувати своє законодавство з питань свободи віровизнань у відповідності з міжнародними правовими нормами.

9. ЦЕРКВА ОСТАННЬОГО ЗАВІТУ

З глибокої давнини, відколи людина відчула себе носієм рухомого розуму, вона почала *шукати відповіді на питання, пов'язані з трактуванням походження світу, законів природи, людської сутності, сенсу і мети життя.* З'являлося безліч світоглядних концепцій, але жодна з них не давало повноти і завершеності відповідей. Виникало відчуття, що розум людський, намагаючись осягнути повноту істини, назавжди заблукав в нетрях протиріч. А це тому, що людському розуму за його природою не дано власними силами розкрити сутність Істин Буття. Люди інколи підходили до Істини дуже близько, але завжди чогось не вистачало, якоїсь подробиці, до якої вони не в змозі були дійти самостійно.

Ця "маленька" світоглядна подробиця, така проста й неочікувана, яку неможливо було ні придумати, ні знайти, але яка легко вміщується в одну фразу, *могла бути відкрита людям тільки Отцем Небесним,* лише з гірських висот могло пролитися Світло в цей світ. І воно пролилося, і висвітлило досі невідоме: Творець Всесвіту і Отець наш Небесний не є одним і тим самим Джерелом. В світі діє не одне, а два Творчих Начала. Ця новина розв'язує ту плутанину, яка панувала в поняттях Бога і Людини.

Світло пролилося, наповнюючи сяйвом своїм одне-єдине Вчення на Землі. *У дев'яності роки минулого століття дивною людиною на ім'я Віссаріон воно було явлене як Останній Завіт людям від Отця їх Небесного. На основі цього Вчення була заснована, розвивається і діє, набираючи сили, Церква Останнього Завіту віросповідання Єдиної Віри.*

Історія конфесії. Історія розвитку духовного руху Єдиної Віри (Останнього Завіту) почалася в 1991 році в місті Мінусінську, що на півдні Красноярського краю Росії. *18 серпня 1991 р. тут вперше прозвучало Передсповіщення* – Мала частка Слова Віссаріона, являючого Останній Завіт від пославшого його Отця Небесного, через яке були передані людству основи Вчення Єдиної Віри як шляху духовного розвитку людини, що приведе до об'єднання в єдиний народ всіх, хто прагне до Любові, Добра, Істини, Радості – незалежно від віросповідання, національності і мови. *З цього дня Слово почало свій поступ по Росії й за її межами і мало великий відгук: до Мінусінську, де тоді проживав Віссаріон (С.Тороп), почали приїздити послідовники його Вчення і за 2 – 3 роки їх вже було тисячі.* Вони почали розселятися по селах Курагінського і Каратузького районів Красноярського краю, а *в 1994 р. об'єдналися в громаду, яка була зареєстрована органами юстиції в Красноярську.*

У другій половині 1994 р. ініціативна група членів громади в складі інженерів, вчителів, агрономів, працівників мистецтв, фахівців з традиційної і нетрадиційної медицини, майстрів народних промислів і ремесел, що переїхали з різних міст Росії та близького зарубіжжя на постійне місце проживання до Красноярського краю і об'єднаних однією духовною ідеєю,

виступили з пропозицією *створити в Курагінському районі експериментальне еколого-ноосферне поселення.*

Це поселення мало стати своєрідною творчою лабораторією для відпрацювання найбільш ефективних засобів і способів збереження та покращення Середовища Перебування Людини, а також на практиці довести життєздатність запропонованих ними Принципів Виживання Людини на Землі в умовах природних, соціальних та економічних криз.

Пропозицію було прийнято адміністрацією Курагінського району і Красноярського краю. Для побудови поселення було виділено з лісового фонду 250 га землі в передгір'ї Саян в районі гори Суха і озера Тіберкуль.

В 1995 р. громада була перетворена в Церкву Останнього Завіту, яка отримала реєстраційне свідоцтво від органів юстиції Красноярського краю. Почалася розробка проекту поселення та створення екологічної програми "Виживання Людини – експеримент в Сибірі". Її основу складала концепція, що умовою гарантії виживання Людини на землі є:

– прийняття як даності Закону невідворотності відплати з боку Землі на будь-які егоїстичні дії Людини;
– готовність Людини принципово змінити свої взаємовідносини з Природою;
– готовність Людини самій змінювати себе в духовному, розумово-психологічному і біологічному планах у відповідності з глобальними змінами Землі.
– Фундаментальна ідея, що об'єднує ентузіастів експерименту, така:
– --духовною основою проблеми виживання людини повинен бути пріоритет спільних загальних для всіх релігій християнсько-біблійних заповідей;
– ідея безкорисної любові до ближнього і навколишнього світу;
– ідея особистої відповідальності кожного за все, що відбувається на Землі і поза нею;
– ідея благородної жертовності в ім'я домінування загальнолюдських ідеалів над расово-національними, релігійно-конфесійними, державно-адміністративними, соціально-клановими та іншими розділяючими людей інтересами.

Програма була підтримана Міжнародною академією Меганауки, яка погодилася прийняти участь в практичній реалізації експерименту.

В тому ж 1995 р. неподалік від озера Тіберкуль біля підніжжя гори Суха Церква почала будівництво центрального екополісу - поселення, яке згодом отримало назву Обитель Світанку. Будівництво триває й досі. Воно ведеться виключно на власні кошти поселенців та пожертвування послідовників, які живуть "в миру". В січні 1998 р. на одній з трьох вершин гори Суха, яка нині має назву Храмова, було встановлено прекрасну храмову споруду – Вівтар Землі. Всередині Вівтаря встановлено "Символ Любові" – відлиту в бронзі скульптуру з п'яти ангелів-дітей, що зорієнтовані на Віфліємську зірку. Дзвін Вівтаря на ймення "Слава Божа" звучить над

Обителлю Світанку тричі протягом дня від руки священнослужителя. З 1998 р. біля Вівтаря щонеділі проводяться літургії. Почалося масове паломництво віруючих на Святу Гору.

У грудні 2000 р. Міністерство юстиції РФ зареєструвало Центральну організацію Церкви Останнього Завіту віросповідання Єдиної Віри з юридичною адресою с.м.т. Курагіно, Красноярського краю.

Особливості діяльності Церкви. Діяння Церкви, яка в серпні 2006 р. відсвяткувала своє п'ятнадцятиріччя, принесло видимі плоди. Її *громада налічує вже понад 4500 осіб*, які погодилися докласти якнайбільше активних зусиль задля досягнення єдності поміж себе по всьому обсягу явлених в Останньому Завіті Істин. Люди вчаться жити заради інших, наповнюючи працю своєю творчістю, теплом своїх рук, світлими образами і думками. Багато хто з поселенців освоює нові професії і ремесла. Тут створені гончарні і теслярські майстерні, кузні, відроджується плетіння із лози і лика, прядіння шерсті, ткацтво. Творячи руками своїми, людина перетворює послану їй любов Отця Небесного на видимі для оточуючих результати. Послідовники Віссаріона прагнуть стати майстрами, щоб не лише не порушувати природну рівновагу довкілля, але й заліковувати рани, які нанесли Землі люди своїми нерозумними діями. *Створюється нове, альтернативне існуючому на Землі, самодостатнє суспільство, здатне забезпечити свою життєдіяльність без грошового обігу.*

Всі віруючі Церкви Останнього Завіту – вегетаріанці. Вони не вживають також в жодному вигляді алкогольних напоїв та наркотиків, не палять.

Поселенці живуть переважно сім'ями. Народжуваність дітей у них за статистичними даними в 9 раз вища, ніж загалом по Росії. Будуються храми, розвивається мистецтво живопису і скульптури, різьби по дереву. Тут живе багато музикантів, артистів, співаків, композиторів, хореографів. Радість пізнання Істини наповнює їхню творчість.

Багато уваги приділяється вихованню і навчанню дітей. Характерною особливістю навчання є гармонійне поєднання загальноосвітніх предметів з предметами мистецтв та ремесел, розвиток творчих здібностей дітей. Викладачі-майстри через свої власні творіння вчать дітей творити прекрасне і дарувати його людям безкоштовно.

За минулі роки медичні комісії з центру неодноразового перевіряли стан здоров'я поселенців. Згідно з їх висновками, він не відрізняється, а в окремих показниках перевищує стан здоров'я місцевого населення.

Церква не заперечує державну владу. Навпаки, її члени є законослухняними громадянами. На останніх виборах до місцевих органів влади в кількох селах до сільських рад були обрані представники від Церкви.

Засновником Церкви є Віссаріон, але він перебуває поза Церквою і над нею, є її духовним Лідером і Вчителем. Розбудову Церкви, її зв'язки з зовнішнім світом, матеріальні і фінансові справи вирішує і здійснює *Облаштуватель Церкви*, якого благословляє на цю діяльність Віссаріон, а

також *Церковна рада з семи осіб*. Священнослужителів вибирає серед своїх учнів і благословляє на діяння Засновник Церкви.

Обрядовість Церкви Останнього Завіту. Церква має свої обряди і свята, які відрізняються від традиційних. І це має своє пояснення. Так, наприклад, є *обряд благословення новонароджених,* але відсутній обряд хрещення водою. Це пов'язане з тим, що нині, згідно з Вченням Останнього Завіту, Бог хоче свідомого входження людини в релігію, а відтак вона має бути повнолітньою для звершення такого обряду.

Зараз на Землю прийшов час *вогненного хрещення.* Його переживає кожен, хто прагне очищення своєї душі від егоїзму та його наслідків, розв'язання складних моментів взаємовідносин та скрутних ситуацій у відповідності до Істин Останнього Завіту. Але це – не обряд. Це - повсякденне життя віруючого – спалювання в собі старого егоїстичного досвіду і заміна його досвідом, який заповідає Отець Небесний. Цей досвід дає людям Школа життя, де можна отримати підказку від Вчителя з приводу вирішення будь-якої складної ситуації, що виникла в житті людини. Вчитель допомагає осмислити причини виникнення ситуації і дає сили для її вирішення, як того вимагає Істина.

У Церкві відсутній також обряд прощення гріхів, тому що поняття гріха, як свідомого порушення Заповідей Божих несумісне з обраним людиною шляхом духовного сходження. Людині притаманно помилятися. Вона це робитиме завжди, але якість помилок має змінюватись. Помиляючись, людина може призвести до якогось негаразду, але віруючий завжди залагодить його сумлінною працею, доброзичливим ставленням, щирістю почуттів, глибоким покаянням в своїй молитві перед Отцем Небесним і визнанням своєї помилки перед ближнім.

Дещо змінено обряд для тих, хто бере шлюб. Кілька років тому це був обряд вінчання. Зараз він має назву "*обряд подяки*" і несе дещо інший зміст. Молоді не складають обітницю перед Богом, а приносять подяку Йому за даровану зустріч, беручи на себе відповідальність за створення родинних відносин і міцність шлюбу.

Церква відзначає такі свята: 14 січня о 14-й годині – Різдво Віссаріона-Христа; 14 квітня – свято Відродження, свято Весни, Любові, Життя; 18 серпня – День першої відкритої проповіді Віссаріона-Христа, День-символ падіння і піднесення людства.

Головна мета Церкви – сприяти всіляко Волі Бога об'єднати усіх, хто тягнеться до Світла, Любові, Істини в Єдиний Народ, який, говорячи словами молитви Єдиної Віри, "любить Матір свою Природу, возз'єднаний з Богом Любов'ю своєю, прямує шляхом Істинного Духовного Розвитку, спираючись на Останній Завіт...".

Наразі Церква впритул підійшла до нового етапу в своєму розвитку - перехід від громадських відносин до створення в своїх межах Єдиної Сім'ї віруючих.

Основи віровчення Церкви Останнього Завіту. Засновник Церкви *Віссаріон сповістив про Себе як про носія Істини, Живе Слово Бога,* з яким нині – вдруге за останні 2000 років – звертається до роду людського Отець Небесний, укладаючи з ним Свій Останній Завіт і висвічуючи Тайни, які досі були приховані від людського розуму, бо час для того не приходив.

Віссаріон так говорить про це в "Передсповіщенні": "Нині вам треба пізнати, що у Всесвіті є два великих Начала, незнання прихованих Тайн про Яких змушувало людей думати про Них як про одне і те ж Джерело. ... Пізнавайте, чада Божі, велику Тайну, що Творець Всесвіту і Отець ваш Небесний не є одне і те ж Джерело. Різниця між Ними така, як є в суті Квітки. Де є Корінь, із якого виростає Стебло Матеріальної Вічності і на якому одного разу розкрився дивний і неповторний Бутон, виточуючий Благоухання нової Вічності ...".

Коренем Всесвіту і Творцем «всього видимого і невидимого» є Бог-Отець (Єдиний, Абсолют, Вищий Розум). Всесвіт створений Його Волею: всі матеріальні прояви – від найменших часток матерії до планет – є його ущільнена енергія. Він є Началом Істини Матеріального Буття і Джерелом Духа Життя (матеріальної життєвої сили), який пронизує все, що створене за його законами, і безкінечно живить усі тіла, які існують як в грубих формах, так і у численних й різноманітних тонких проявах. Проходячи через плоть людську, Дух Життя підтримує в ній циркуляцію енергії, що протікає по певній системі, і живить всі внутрішні органи плоті. Єдиний не має духовної тканини, тому в ньому відсутні і добро, і зло. Але завдяки йому розвивається весь розум Всесвіту. Він не потребує поклоніння, байдужий до людини і глухий до її молитов. Одначе шанування Законів Єдиного і виконання їх – велика необхідність для кожного, хто проявив своє життя в Лоні створеної Ним Гармонії.

Порушення Законів Єдиного запускає механізм відплати (карми).

Прекрасним Духмяним Бутоном у Всесвіті для людини є її Отець Небесний – Син Єдиного і Творець душ людських. Він є Началом Істини Духовного Буття і Джерелом Святого Духа (духовної життєвої сили). В ньому зосереджено все Благо, яке творилося і твориться на Землі. "Його Промениста Суть походить від злиття Духа Життя, що надходить від Єдиного, з унікальним Током Серця Землі Матінки. ...Великий час цей засяяв Світлом народження Сина Єдинородного, якому більше немає і не буде повторення" (Віссаріон. "Передсповіщення"). Його поява у Всесвіті дала Начало новій Гармонії – Благодаті, Любові, Співчуття, Радості. Саме Бог–Син є Отцем Небесним роду людського, і лише йому має поклонятися людина всім серцем своїм.

Створюючи людину, Великий Бог зробив крок до того, щоб облагородити і збагатити існуючий Всесвіт, де панує доцільність, новими фарбами і заповнити його Плодами Благодаті Божої. Досягнувши зрілості і Слави Своєї, благословенний Єдиним, Бог-Син почав зароджувати чад Своїх. Він почав відділяти від Себе частки Своєї духовної тканини, ущільнювати їх,

вкладати в них певне передвизначення і вселяти в новонароджувані тіла раніше створених Єдиним і вже існуючих на Землі живих істот. Тим самим Він дозволяв чадам Своїм явити світу духовні скарби і рушити шляхом розвитку, по якому ще не проходив ніхто. Господь терпляче, із однієї епохи в іншу веде чад Своїх до Вершин Досконалості, посилаючи їм Духа Святого, що є Благодатною силою і певною мудрістю, яка сходить від Бога і входить у вибрану плоть, щоб за допомогою діянь цієї плоті творити поміж людей богоугодні справи.

Першою головною метою, поставленою перед людством на початковому етапі формування, є необхідність пізнати свою істинну суть, своє відношення до навколишньої реальності; пізнати істинні взаємовідносини свої з Отцем Небесним; осмислити різницю в законах розвитку розуму й душі; виявити істинну направленість зусиль, покликаних благодійно впливати на розвиток душі, щоб після цього вже остаточно побудувати свої взаємовідносини одне з одним в такий спосіб, аби суспільство змогло дійти єдності і гармонійно розвиватися на шляху Вічності. Лише тоді людство зможе приступити до повноцінного виконання своєї справжньої задуманої Великим Богом місії – поширення Законів Любові у Всесвіті.

Створити свою добродійну душу людина повинна сама, очистивши її від впливу зла (диявола), якому вона дала життя на початку свого існування, випромінюючи важкі енергії страху, непевності, агресії. Ступивши на шлях духовного сходження, людина має відкинути свій егоїзм і всі його негативні емоційні прояви, створити мир у душі, щоб наповнити свої діяння любов'ю, добром, щирістю, милосердям. Складність цієї задачі вимагала того, щоб дати людині дійти до мети поступово, за допомогою зміни кількох фізичних тіл і нового втілення в них.

Сформовані душі, які більше не потребують втілення на існуючому етапі розвитку людства, залишаються до часу поза фізичних світом у тій чи іншій сфері духовного простору (залежно від ступеня досконалості), що зветься Раєм. Душі, які втратили здатність розвиватися духовно, потрапляють у сфери важких енергій (пекло) і терплять довічні страждання.

Душам, здатним розвиватися, які потребують духовного сходження, дається можливість нового втілення на Землі. Вище завдання розвитку людини – створити душу, неспроможну нести зло. Тільки такій душі можуть бути відкриті повною мірою нові еволюційні можливості. Віссаріон попереджає: "Віднині ви повинні стати нездатними нести холод – ніколи, ні за яких умов і ні під яким знаменом ви не маєте права навіть подумати про когось погано" ("Передсповіщення").

Розвиток людини протікає на п'яти основах: Земля, Єдиний і Дух Життя, Бог-Син і Святий Дух. Початком формування людей стала Земля, яка отримала розквіт в язичництві: юне людство тягнулось за Природою-Матінкою, що призвело до стійкого розподілу людей між собою, тому що кожна людина мала свій оберіг, вважаючи іншого менш значимим.

Але саме в ті далекі часи Отцем Небесним закладалися перші камені в побудову великого Шляху Духовного Сходження. Розрізненість язичницьких проявів не мала значення, важливою була суть – шанування Природи. Далі Господь готував розум людини до сприйняття одного Бога, але істину Єдності люди не змогли сприйняти одразу і розвивати одночасно. Перші істини, які потребували окремого розвитку, становлять, з одного боку, розкриття і самовдосконалення втаємничених здатностей людини в гармонії з Єдиним, а з іншого – святість і безмежна віра в Господа. Перші дві істини, що посилалися роду людському, містили в собі Тайни спроможностей Духа Святого і Духа Життя. Поняття про Тайни Святого Духа дало початок буддизму та індуїзму. Тайна Духа Життя дала початок даосизму.

Наступні дві істини, що несли Тайни Єдиного і Сина Його, були послані дещо пізніше, коли розум людський вже сформував достатню потребу в їх прийнятті. Тайна Бога – Сина поклала початок християнства. Тайна Єдиного дала паросток вчення ісламу, а багато раніше – іудаїзму. Кожна з цих релігій проповідувала Істини свої на рівні сприйняття розуму того часу, що призвело до певних недоліків, на які нині спираються атеїсти. Даосизм, буддизм й іслам посилався Єдиним на основу свідомого рівня людини.

І лише одна віра зачиналася на основі проявлення людської душі від Отця Небесного, яку люди назвали християнством. Ця ниспосилалася Віра Єдина, щоб возз'єднати всі духовні шляхи на основі Любові й Духовної Істини. Вона не потребує іншої назви.

Але повний розвиток душі неможливий був в епоху розквіту сили, де сутність людини була в дикому стані. Тому, з волі Господа, розвиток християнства повинен був протікати двома спалахами. І дві тисячі років тому віру треба було лише закласти, залишаючи час для розповсюдження її по всій Землі.

Зараз люди підійшли до нового ступеня свого розвитку: необхідна кількість благодатного ґрунту уже готова прийняти зерна Істини, аби виростити їх, дозволити кожному з них дати багато плодів. "Істину, яка підготовить і очистить душі людей, дасть новий Союз Бога з родом людським. Це є Останній Завіт, який являю Вам від Пославшого мене, аби завершити формування християнства в Єдину Релігію на Землі – Матінці" (Віссаріон. "Передсповіщення").

Та частина людей, хто віднайшов в Останньому Завіті для себе третій ковчег спасіння, об'єдналися в Церкву Останнього Завіту.

Ця Церква є єдиною у світі, яка має Живого Учителя, спирається на незадогматизоване вчення, що перебуває у розвитку. Зараз підійшов час, коли людині треба докорінно змінити свій внутрішній світ, щоб зберегти людську цивілізацію, яка нерозумними діяннями своїми поставила себе перед невідворотністю назріваючих глобальних катастроф. Є життя, якому

треба навчитися кожній людині і яке не пов'язане з поняттями релігійних проявів.

На всі питання, пов'язані з цією проблемою, є відповіді в творах Віссаріона, а саме: "Слово Виссариона, являющее Последний Завет от пославшего Его Отца Небесного"; "Последняя надежда. Обращение к современному человечеству"; "Время поворота"; "Последний Завет". – Томи. І-VIII. Вивчення цих творів є частиною релігійного культу Церкви.

Культовими також є: Символ Єдиної Віри – Хресту колі; Нова молитва Єдиної Віри, яку віруючі творять індивідуально принаймні двічі на день: вранці, щоб благословитися на діяння прийдешнього дня, і ввечері, щоб очиститися від емоційного забруднення; Духовні зустрічі з Учителем; Духовні свята; Літургія.

Історія появи Церкви Останнього Завіту в Україні. Віровчення Єдиної Віри стало відомим в Україні *в 1992 р., коли Вчитель вперше приїхав сюди*, несучи звістку про Останній Завіт. Тоді він побував у містах Черкаси, Київ, Харків, де проголосив проповідь "Передсповіщення". Побував також він у Львові, Івано-Франківську, Чернівцях. У кожному місті знайшлися люди, які виявили зацікавленість до незвичайної Людини і її пристрасного й натхненного Слова.

Вдруге Віссаріон приїхав в Україну в 1994 р. уже з кількома учнями, що супроводжували його. Зупинявся в Запоріжжі, Дніпропетровську, Харкові, Києві, Одесі. З'явилося перше видання "Слова Віссаріона", відеокасети із записами його проповідей в містах Росії, Білорусії, Балтії. Після його від'їзду в усіх містах, де він побував, залишилися послідовники його вчення. Їх кількість з року в рік зростала. Вони об'єднувались у так звані "*Центри*". Тут малося на увазі місце, де можна було отримати інформацію про діяльність Вчителя і формування громади в Сибіру.

У 1995 р. у містах Києві, Запоріжжі, Харкові, Черкасах вже була достатня кількість послідовників для того, щоб можна було звернутися до державних органів з метою отримання реєстрації релігійних спільнот. На той час в реєстрації було відмовлено, але віруючі продовжували вивчати Останній Завіт, збиратися для спільного звершення культу, нести звістку про Звершення, що йде по Землі.

Сьогодні в Україні є дві офіційно зареєстровані релігійні громади Єдиної Віри Церкви Останнього Завіту – в Києві і Харкові, які діють згідно статутів, прийнятих на зборах громад. Утворено ради релігійних громад. Незареєстровані об'єднання діють у Запоріжжі, Одесі, Донецьку, Луцьку, Черкасах; є послідовники Віссаріона у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Жовтих Водах, Кривому Розі, Южноукраїнську та інших містах країни.

На запрошення Української Асоціації релігієзнавців, Відділення релігієзнавства ІФ НАН України та Київської релігійної громади Єдиної Віри Церкви Останнього Завіту Учитель Віссаріон-Христос перебував 9 квітня 2003 р. в м.Києві, де він зустрівся з послідовниками, вченими,

філософами, релігієзнавцями, студентами вузів столиці, дав відповіді на запитання, поставлені перед ним, які були сприйняті з душевно-сердечним теплом та вдячністю за приїзд. Відбулося дві зустрічі - в Інституті філософії НАН України та міському будинку Спілки Архітекторів України.

10. ЦЕРКВА НОВОГО ЄРУСАЛИМУ

Невеликі книжечки під назвою "О небесах, о мире духов и об аде» чи «О Божественном проведении» інколи можна зустріти на книжкових полицях бібліотек і магазинів. Але ніхто до цього часу й не підозрював, що вони є основою релігійного вчення прихильників нової християнської Церкви. Нижче подаємо занотовану нашу розмову, яка відбулася ще в 2001 році з Олександром Васильєвим, верховним священиком цієї Церкви в Україні.

В.К. - Пане Олександре, що містить у собі назва „Церква Сведенборга"?

О.В. - По перше, наша Церква зовсім так не називається. Офіційна її назва – Нова Господня Церква або Новий Єрусалим. Але, щоб пояснити цю назву, потрібно спершу розказати про людину, яка заснувала нове віровчення. Це – Емануель Сведенборг. Він народився 29 січня 1688 року в Стокгольмі. Його батько, Еспен Сведберг, був професором богослів'я в Уппсальському університеті і водночас настоятелем собору. Згодом він став єпископом лютеранської Церкви, що вимагало переходу до вищого дворянського звання. Останнє й спричинило те, що сімейне ім'я змінилося зі Сведберга - на Сведенборга.

Від дня свого народження Емануель ріс в атмосфері релігійної зосередженості і міжконфесійної толерантності. Батько його виховував своїх дітей лише в загальних принципах християнської віри, вибір конфесії він залишав за ними самими, по досягненні ними свідомого віку. Хлопчик з самого дитинства засвоїв ази Святого Письма. Але коли у 1699 р. його було зараховано в університет Уппсали, то не на богословський, а на філософський факультет. Глибока релігійність не завадила хлопцю розвиватися інтелектуально: в університеті він також вчив юриспруденцію, логіку, мови грецьку і латину, давньоєврейську мову. Після закінчення університету Сведенборг шляхом самоосвіти вивчав фізику, астрономію, зацікавився проблемами практичної механіки, математикою, анатомією, фізіологією, політикою, економікою, металургією, геологією, хімією. Його праці х обробки металів принципово змінили стан у цій сфері виробництва. З 1716 р. по 1747 його було призначено екстра-ординарним аспірантом у Королівський Гірничий Інститут. Він також був членом палати лордів шведського парламенту. Можна також тут додати те, скільки відкриттів належить таланту Сведенборга. Це - створення системи механізмів для розробки соляних джерел, системи для просування військових суден по суші.

Його висновки щодо способів обробки заліза, міді, бронзи дали сильний поштовх розвитку технології металів. Розробки Сведенборга у сфері біології викликають великий інтерес, оскільки він перший зрозумів значення кори головного мозку.

Щодо філософських предметів, то найбільш Сведенборга цікавили космологія та природа людської душі. Перша з серії його визначних філософських праць називалася «Хімія» (1720 р.). В ній Сведенборг розвиває теорію, згідно з якою все в природі піддається поясненню в термінах математики. Основний звід сведенборзької філософії було представлено у 1734 р. у трьох томах під загальною назвою «Праці з філософії та мінералогії». У першому томі – “Principia» - він виводить «вихідну точку матерії». Ця вихідна точка, приведена в дію Божим імпульсом, складалася лише з чистого руху. Чистий рух ініціює серії певних величин, причому кожна серія масивніша попередньої. Таким чином, ознака енергії пронизує поняття матерії у Сведенборга від початку до кінця. Він вважав, що така активність пронизує три сфери світу - тваринний, рослинний і світ мінералів.

У своїх працях Сведенборг виходить з припущення, що божественна сила – першопричина всієї матерії. На основі цього він взявся за проблему співвідношення між кінечним і нескінченним. Цьому було присвячено «Філософський трактат про нескінченне і першопричина творіння, а також про механізм роботи душі та тіла.» (1734). Сведенборг приходить до висновку що кінечне не може пізнати нескінченне, але тим не менше розум диктує людині визнати, що саме індивідуальна людина є вінцем творіння. Душа ж повинна стати зв’язуючою ланкою між Богом і людиною, між нескінченним і кінечним, хоча людина і не здатна побачити чи виміряти душу.

Проблема пошуку душі найбільш детально викладена в праці Сведенборга «Будова тваринного світу». Вчений розглядав тваринний світ як певну систему, вибудувану згідно великому проекту, в центрі якого є індивідуальна душа. Цей твір продовжили наступні праці мислителя - «Живий світ», «Раціональна психологія», «Мозок», «Почуття».

Сведенборг підійшов тут до самої межі можливого у своїх намаганнях пояснити великі питання людського існування на основі тієї віри, в якій він був народжений і на основі своїх власних інтелектуальних зусиль. Проте результати роботи не задовольняли його.

В.К. - Тобто, грубо кажучи, осягнувши стільки в науці, Сведенборг не міг гармонійно знайти поєднання її з релігією?

О.В. - Так, він не міг пояснити віру з точки зору науки, а це було його завданням. Протягом 1744-1745 років він почував себе дуже неспокійно, адже бачив, що роки праці не приносять результатів. Його почали переслідувати видіння. Він знову зайнявся Біблією. Нарешті, в квітні 1745 р., коли Сведенборг обідав в одній з лондонських таверн, йому з’явився привид Ісуса Христа. Привид говорив Сведенборгу про необхідність служити пророком Господа для людей. Ось як розповідає про свою зустріч з Ісусом

Христом сам Сведенборг: „Я заговорив, але нібито слова зовні були вміщені в уста мої, я проголосив: ”О всемогутній Ісус Христос, те, що ти, згідно твоєї великої милості, забажав з’явитися до надто великого грішника, робить мене гідним твоєї милості!” – Я склав свої руки, і тоді з’явилася рука, яка міцно охопила мої руки.

„Ти обіцяв виявляти милість до всіх грішників. Ти не можеш не дотриматися свого слова. В цей момент я уже був на його лоні, бачив його обличчям до обличчя. І це була подоба зі святішим виразом, який надто тяжко описати”. Зрештою, Сведенборг повірив, що Бог сказаними йому словами ”Гаразд, тоді починай!” покликав його роз’яснювати світові нове пророцтво. З того моменту відбулося започатковане волею Господньою перетворення його розуму. Після цього він досяг такої міри свого просвітлення, яка була визначена йому самим Провидінням Господнім. Виконуючи повеління Господнє: „Я обрав тебе для роз’яснення людям внутрішнього духовного смислу Святого Писання і сам наказуватиму тобі, що ти маєш писати”, Сведенборг до самої своєї смерті писав богословські праці.

Два роки після почутого «голосу з неба» Сведенборг провів, вивчаючи Біблію. Він склав 3000 сторінок коментарію до Старого Завіту а також «Біблійний індекс», який він використав у своїх подальших богословських працях. У 1747 р. Сведенборг починає видавати свій магістральний богословський твір «Arcana Coelestia» - «Небесні таємниці». Автор досліджує старозавітні книги. Тут його текст складає понад 7.000 сторінок. Сведенборг після цього написав ше вісім томів з поясненнями «Апокаліпсу» - томи під назвою «Божественне Провидіння», «Божественна Любов і Мудрість», а також «Чотири вчення». Свій досвід спілкування в потойбічному світі він виклав у праці «Про небеса, про світ духів і про пекло.». У 1768 р. він видав твір про шлюб під назвою «Насолоди мудрості, що випливають з Шлюбного Кохання».

У богословській спадщині Сведенборга є кілька важливих аспектів. По-перше, він писав і публікував свої праці анонімно. По-друге, Сведенборг зазнав значних фінансових втрат під час публікацій, оскільки книги його не викликали зацікавлення. По-третє, на ранньому етапі богословської кар’єри Сведенборг вів звичайний, тихий і усамітнений спосіб життя. Цей спосіб різко змінився в останні роки, коли отримали популярність його праці. І останнє: Сведенборг був впевнений, що Господь покликав його для роз’яснення людям Нового Одкровення.

Здобуттям популярності Сведенборг завдячує не своїм працям, а собі. У 1759 р. у Швеції він раптом передбачив пожежу, що викликало жваве зацікавлення його особою. Наступного року він допоміг вдові посла поспілкуватися зі своїм давно померлим чоловіком, а восени 1761 р. збив з пантелику саму королеву Ловізу Ульріке, поговоривши з її померлим братом.

Сведенборг ні на хвилинку не переставав працювати. У 1768 р. він пише останній із своїх великих богословських трактатів під назвою «Справжня християнська релігія».

У 1769 р. на Сведенборга звернуло увагу духовенство. Йому висунули звинувачення в єресі. Богословська суперечка переросла в політичний конфлікт. Було сформовано особливу королівську раду, яка в квітні 1770 р. оголосила свій вердикт, за яким усі книги богослова підлягали знищенню. Сведенборг звернувся до самого короля. Справу було передано до апеляційного Готського Суду, який звернувся з проханням про експертизу до різних університетів. Усі богословські факультети не знайшли ніяких ознак єресі в творах мислителя. Скандал затих сам по собі.

Незважаючи на заборони і на свій вік (йому вже було за вісімдесят), Сведенборг продовжував працювати. Він повністю опублікував свою «Справжню Християнську Релігію». Помер Сведенборг 29 березня 1772 р. в Лондоні, перед тим передбачивши день і рік своєї смерті.

В.К. - Як видно, людина недаремно прожила своє життя. Так що ж сповідував Сведенборг, за що його звинуватили в єресі?

О.В. - Я спробую пояснити, але в дуже загальних рисах. Як я вже сказав, Сведенборг з самої юності поставив собі завдання пояснити релігію науково, зробити її не базованою на сліпій вірі, а обґрунтованою і роз'ясненою. Спершу йому це ніяк не вдавалося. Після «Божого Провидіння» Сведенборг почав твердити, що мистецтво поєднати науку і релігію йому під силу, і в цьому допоміг йому сам Бог. Сведенборг поглянув на Біблію зовсім з іншої точки зору.

Загалом, основа вчення Сведенборга – це переконання, що існують два світи: духовний і матеріальний. Матеріальний світ є повним вираженням, наслідком існування світу духовного, який, у свою чергу, існує лише як наслідок Божественного Буття. Водночас, світ природний є не просто відображенням, а опорою і базисом для існування світу духовного. Інакше кажучи, всі субстанції світу духовного існування своє здобувають лише тоді, коли початок буття і завершення своє набувають у світі природному. Відтак всі речі, які існують навколо нас – це результат, насамперед, наших духовних бачень. У людині насправді живе дарований Богом дух, а природне тіло є лише інструментом, завдяки якому дух цей може діяти у світі природному. В праці „Про небо і про пекло…" Сведенборг дає чіткі визначення природного і духовного світу. „Природним світом називається, - пише мислитель, - весь простір, що знаходиться під Сонцем й одержує від нього світло і тепло… Духовним же світом називаються небеса і все, що існує в небесах. Оскільки людина являє в собі небеса і світ в малому вигляді відповідно до великого образу їх, то в ній є і те і інше – світ природний і світ духовний. Відтак все, що знаходиться в природному світі людини, тобто в почуттях і діях її тіла і походить від її духовного світу, тобто від розуму і волі її духу, називається відповідністю". Закону відповідності підпорядковане все, що існує у створеному Всесвіті – будь-який феномен природний, будь-яка подія, будь-

яка ідея, будь-яка жива істота будь-який мінерал, будь-яка рослина, загалом все існуюче відповідно до цього закону і лише завдяки йому, бо ж лише у відповідності із цим законом здійснюється загальне творіння Всесвіту. І насамперед це стосується того, що складає той вісьовий стрижень, на який все у створеному Всесвіті нанизане, а саме – Господнє Слово, що йменується в Євангелії від Івана Логосом.

Людина є посередником між духовним і матеріальним світом. Усі дії, які вона робить у світі матеріальному, відбуваються у світі духовному. Ось чому потрібні закони – тут вони набувають іншого значення. Їх завданням є не лише регулювати відносини в суспільстві, а й творити в людях позитивний духовний світ. Цілком очевидним є те, що людина і її дух - це зовсім не одне й те ж, що людська особистість , як феномен чистої природи, не є адекватним відображенням повноти перебуваючого в ній духа – феномена світу суто духовного. Водночас це й не дві різні особистості, що перебувають в одному тілі, бо ж тіло без духа не має якогось самостійного життя і не має якогось окремого, самостійного існування. Звідси випливає, що дух, душа (як життя духа в тілі) і власне тіло є лише трьома складовими єдиної людської особистості, що поєднані в єдине буття за певним внутрішнім законом, завдяки якому із таких, навіть дещо антагоністичних частин складається одна-єдина повноцінна особистість. Згідно з Небесним Вченням поєднання цих частин відбувається завдяки закону відповідності.

Коли людина помирає, вона залишає матеріальний світ, але не духовний. Отут і починається життя за законами, які вона собі встановила і яких дотримувалась протягом життя.

В.К. - Але ж це відрізняється від вчення, наприклад, православного.

О.В. - Звичайно, відрізняється. Давайте візьмемо поняття гріха. У православ’ї це є проступок. Щось таке, за що ти в потойбічному житті будеш покараний. Сведенборг абсолютно виключає таку характеристику. На його переконання, гріх – це просто неправильне формування себе в матеріальному світі. Ніхто тебе за це карати не буде, просто ти будеш грішним чи грішною в іншому світі. Відтак, ти сам себе караєш.

Можна зазначити інший аспект. Скажіть, будь ласка, чи не здається Вам, що християнство стоїть спиною до таких двох речей як багатство і сім’я?

В.К. - Багатства – можливо, частково, але сім’ї…..

О.В. – І сім’ї також. Узагалі, все мирське життя християнство подає не як хороше, а лише як терпиме. Ідеал служіння Богові в християнстві – це монастир, а монастир не передбачає сім’ї чи існування багатства. Тому і виходить, що як би ти добре не поводився у світському житті, це не буде ідеалом служіння Господеві. Церква Сведенборга такого не каже. Сведенборг лише зазначає, що жити потрібно за заповідями. Саме це є умовою хорошого і щасливого життя в потойбічному світі.

В.К. - Схоже, що те, про що пише Сведенборг, більше звернено на людину як на особистість, ніж як на члена общини?

О.В. - Саме так. До речі, зараз такими популярними є науки про існування різних світів, про «Життя після життя». Все це не заперечує релігія Сведенборга. Взагалі, будь-яка релігія повинна розвиватися. Це не мій висновок, це взято з Одкровення Іоанна Богослова: як тільки церква перестає виконувати свою основну функцію, а це – гармонійний зв'язок з Богом, який покликаний передати любов і розуміння від Бога людям, тоді вона втрачає свій зміст і повинна перестати існувати. Тоді Бог створює нову церкву, яка відновлює ці функції. І це – логічно, адже людство розвивається, свідомість міняється, і те, що було закономірним і звичайним для наших предків, зовсім незрозуміле для нас.

В.К. - І такою новою церквою постає Церква Нового Єрусалиму?

О.В. - Так. Принаймні, на думку прихильників Церкви Нового Єрусалиму.

В.К. - А чому такою церквою не може стати те ж саме Біле Братство? Адже це ще сучасніша релігія, яка теж спрямована на розвиток людини як особистості, а основне їхнє кредо – гармонійність.

О.В. - Біле Братство задалеко відійшло від християнства. Ми ж не проповідуємо щось таке, що наснилося Сведенборгу. Наш закон – це та сама Біблія, яка дана Богом, і яку трактують й вивчають вже дві тисячі років. Ми не вигадуємо нічого нового, тільки розкриваємо зміст Біблії так, як це зрозуміло сучасній людині.

До речі, хочу додати, що Сведенборга читала еліта всього світу. Сведенборга вивчали всі президенти Америки. Загалом, його тексти є доступні для читання, мають науково-популярний стиль, тому довго Сведенборга не могли визнати як людину, яка започаткувала нову релігію.

В.К. - Що ще Сведенборг трактує не так, як це бачить, наприклад, православ'я?

О.В. - Будь ласка, візьмемо поняття Трійці. Як трактує це православ'я? Як три особи Божі: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Чи зрозуміло це для людини? Така троїстість Бога перешкоджає людині по справжньому полюбити його, адже постає питання, чи я люблю усіх трьох, чи когось одного? Це ж є певною мірою політеїзм. А ми дивуємось політеїзму наших предків - язичників.

Дещо специфічним є підхід Нової Церкви і до Старого Завіту. Справді, навіть з суто релігійної точки зору боговтілення Ісуса Христа і написання нового Священного Писання або ж Писання Нового Господнього Завіту повністю знецінило всі релігійні претензії прихильників „старозавітності".

Оскільки в Господі Старий Закон виповнився повністю і до кінця, і Новий Закон, закон духа і благодаті, був даний вірним народу Божого на землі цій, то Старий Закон перетворювався лише в історичне свідчення, хай навіть шановане, але повністю некорисне і безглузде з точки зору живої Господньої Церкви, що існує віднині винятково і єдино в дусі Нового Завіту. Бо ж Новий Закон не був просто доповненням до Закону Старого, а був даний замість нього. Той, хто виявляв бажання виконувати Старий Закон,

неминуче вступав у конфлікт із виконанням Закону Нового. Старий Завіт виглядає не більш значимим, ніж всі інші релігійні епоси, що виникли на нашій планеті приблизно в один і той же час, а то й раніше – Веди, Калевала, оповіді кельтів та ін. Бо ж, за буквою своєю, оповіді Старого Завіту говорять винятково про плотське, тілесне і мирське. І навіть тоді, коли вони говорять про речі божественні, духовні і нематеріальні, вони завжди говорять про це з точки зору тілесної, плотської і матеріальної. Це й не дивно, якщо при цьому врахувати те, серед якого народу Писання це проголошене було.

Дехто прагне Нове Вчення занести в розряд так званих „оккультних наук", поставити праці Сведенборга в одному ряді із „Таємною доктриною" Блаватської. Проте це далеко не так. У Небесному Вченні дві концепції – концепція космогонічна і концепція Божого Слова (або ж Священного Писання) пов'язані в одне нерозривне ціле. Обидві ці концепції дивляться як на свою основу на концепцію Господнього Творіння і Божественної присутності у сотвореному Всесвіті. Бо ж, згідно Небесного Вчення, творіння взагалі і людина зокрема постають еманаціями Божественної Любові, що перебуває в різних формах Божественної Премудрості… Все і кожне, що існує у сотвореному Всесвіті має таку відповідність у всьому і кожному в людини, що можна сказати, що людина також є в певному розумінні Всесвіт. Божественне присутнє у всьому і в кожному у сотвореному Всесвіті. Сотворений Всесвіт, як говориться у Слові, є справа Божественної Любові і Божественної мудрості. Але сотворений Всесвіт не є Бог, а тільки походить від Бога. І саме тому, що він від Бога, то в ньому є його образ. Оскільки Бог є Людина і Людина абсолютна, то й створений ним Всесвіт не може перебувати в якомусь іншому образі, як лише в людському. По суті, згідно з Вченням, Всесвіт, як макрокосм, є Велична або ж Небесна Людина. Відповідно й небеса перебувають повністю в людському образі, Кожне небесне співтовариство знаходиться також в малому людському образі. Людина як особистість є мінімальною одиницею цього порядку, тобто він є людиною в мінімальній формі, ніби клітинкою вселенського організму, що в максимальній своїй формі утворює Велику Небесну Людину

В.К. - У наших предків язичників була подібна ситуація, адже у них був один бог, але виступав він у різних сферах і в різних іпостасях. Давайте повернемося до Трійці. Як же зрештою вирішив цю проблему Сведенборг?

О.В. - Дуже просто. Мова має йти не про Трійцю осіб, а про, скажемо російською, „Троицу Лица". Річ у тім, що трійця – це просто троїстість Ісуса Христа. В Ісусі Христі є дух, тіло і те що, з нього виходить, Його творіння. Бог-Отець відповідає духу, Бог-Син – тілові Ісуса Христа, а Дух Святий – виявляє усі можливості Христа. Якщо так розуміти Трійцю, то людина може не тільки мислити про одного Бога, але й називати одного Бога, бо ж інакше тоді можна мислити лише про трьох різних Богів. Це можна аналогічно перенести на людину: душа людини відповідає Богові-Отцю, тіло – Богові-Сину, а Дух – це всі справи людини. які вона зробила протягом життя і які формують її сутність. У такому розумінні поняття трійці зрозуміле, але поруч

з тим ми не відкидаємо жодного твердження Біблії. Відтак найголовнішою ідеєю Небесного Вчення є та, що Ісус Христос після свого Прославлення, є сам Господь Бог, єдиний в Особистості і Сутності, але його Божественна Людськість складається із трьох різних ступенів – Отця, Сина і Духа Святого, але це відмінні ступені існування Єдиного Буття і Єдиної Божественної Особистості.

В.К. - Сведенборг у своїх творах багато торкається містицизму. Це сприяє тому, щоб сприймати його твори, так би мовити, трохи скептично…

О.В. - За нашими спостереженнями до творів Сведенборга (хоча може це і до всіх творів усіх авторів так) склалися три принципових підходи. Перший – це повне заперечення існування в цих книгах будь-якого конструктивного чи раціонального зерна. Ця позиція поширюється від настійливих пошуків божевільності в цих творах до приписування автору наміру обману чи авантюризму. Друга позиція – визнання існування в творах Сведенборга глибокої думки й існування раціональних основ релігійного людського сприйняття. Але книги ці для таких людей – твори хоч і високоталановиті і дуже корисні, але продукт творіння просто людського розуму, який принципово не відрізняється від розуму смертного. Третя ж позиція – Сведенборг був зброєю Божої Волі, зусиллям якої і було створено, через посередництво особи людської, нове божественне Одкровення для сучасної людини.

В.К. - Можна здогадатися, яких людей найбільше…

О.В. - Так, найчисельнішою є друга позиція, але часто люди, зацікавившись творами Сведенборга, розважальними на перший погляд, приходять до крайніх позицій. До речі, тут треба додати, що такі визначні філософи як Кант і Соловйов зайняли першу позицію.

В.К. - Може це через той містицизм? У нього ж важко повірити!

О.В. – Сведенборг пише в своєму Одкровенні, що Бог показав йому і рай, і пекло, і весь потойбічний світ.

В.К. - То де ж тут просте трактування Біблії, якщо про потойбічні світи, наскільки я знаю, не сказано там?

О.В. - Я процитую з Біблії. Господь прямо сказав, коли говорив своїм учням: «Якщо я сказав вам про земне, а ви не вірите, - як повірите, якщо буду говорити вам про небесне?» (Ін.3:17). Вчення має повністю відмінну від інших християнських конфесій концепцію посмертного існування людського, а також потойбічної відплати і Страшного Суду. Тут Сведенборг звертається до особистого досвіду перебування в потойбіччі, спілкування там із тими людьми, яких він знав за життя. Останні цілком відкинули те, що служило їм для тіла і його буття у світі й просили сказати тим, що живуть на Землі,що вони не вмерли, а живуть як і раніше, як люди, тільки перейшли із одного світу в інший. Вони говорили, що не відчувають ніякої втрати, бо ж також мають тіло і тілесні відчуття. Їхні думки і почуття, задоволення і бажання у всьому подібні до тих, які вони мали на землі. Сведенборг тут робить такий висновок: людський дух після звільнення від тіла суть людина в такому ж

образі; стан кожної людини після смерті спочатку близький до того, в якому він знаходився у світі, але поступово він змінюється до небесного чи адського; ті, хто вірив у Бога й уникав зла як гріха, любив ближнього і чесно виконував своє служіння в світі, той ввійде в небеса, а відтак стане невід'ємною часточкою органічного тіла Великої Небесної Людини. У цьому контексті стає зрозумілим смисл тих заповідей, яких Священне Писання вимагає дотримуватися. Заповіді ці є не просто якоюсь забаганкою чи ж капризом Всевишнього. Вони є тим єдиним природним засобом, за допомогою якого дух людини може бути сформованим в образ досконало людський або ж в образ Господній для наступного вічного благополуччя.

В.К. - Які книги Старого Завіту використовуються в Новому Одкровенні?

О.В. - Мойсеєве П'ятикнижжя, Книга Ісуса Навіна, Книга Суддів Ізраїльських, чотири Книги Царств, Псалтир, усі Пророки (Ісайя, Єремія, Плач Єремії, Єзикіїль, Даниїл, Осія, Іоіль, Амос, Авдій, Іона, Міхей, Наум, Авакум, Соффоній, Аггей, Захарія, Малахія).

В.К. - Останнє питання щодо філософії вашої релігії: що таке, за Сведенборгом, Бог і наскільки він могутній та розумний? Адже, якщо ви твердите, що Сведенборг робить релігію раціональною, то як можна пояснити поняття «всесильний і вічний Бог»?

О.В. - У створеному Всесвіті Божественна Людяність Господа сприймається ангелами, духами і людьми по-різному, залежно від їх особистих якостей. Небесні ангели сприймають Небесний Ступінь Його Людяності, духовні ангели – Духовний Ступінь Його Людяності, духи і люди – його Природний Ступінь. Господь, власне, і перебуває у тих, хто Його сприймає, саме у тій формі Людяності, яку ця істота сприймає. Людяність, яку вони сприймають, у Самій Собі містить, звичайно, усі ці ступені в їхній єдності, але у тих, хто сприймає, проявляє свою повноту залежно від особистих якостей сприйняття. А оскільки всі, хто сприймає Людяність, є особами обмеженими, то Божественна Людяність Господа і проявляє себе в них також обмежено, тобто не як Божественна Людяність, а просто як людяність, що змінюється залежно від того, хто сприймає.

В.К. - Пане Олександре, як почали об'єднуватися ті, хто сприймає Господа з точки зору Сведенборга? Якщо прямо, то як виникла сама Церква, адже, наскільки я розумію, Сведенборг і не прагнув цього?

О.В. – Як бачимо із того, що я вже сказав, з одного боку Небесне Вчення являє собою винятково комплексну містико-філософську релігійну концепцію. З іншого ж боку, всю складність цього вчення можна висловити за допомогою дуже небагатьох, цілком зрозумілих і доступних будь-якому християнинові принципів і положень, слідування яким є цілком достатнім для перетворення життя віруючого і входження його в духовний стан Нової Господньої Церкви, а опісля – у вічне блаженство Духовного Господнього Царства на небесах. Принципи її подаються в книзі „Істинна Християнська Релігія" Сведенборга. Їх можна висловити такими п'ятьма пунктами: 1. Бог

один і в ньому – Божественна Трійця. Він – Господь Бог Спаситель Ісус Христос. 2. Спасительна віра – це віра в Нього. 3.Не можна робити зла, бо ж воно від диявола. 4.Слід робити добро, бо ж воно Боже і від Бога. 5. Робити його людина має так, що нібито це вона робить сама, а вірити при цьому слід в те, що це від Бога. У Ньому і через Нього. Небесне Вчення визначає Нову Церкву насамперед як певного роду внутрішній духовний стан свідомості віруючого. Згідно із Вченням, Церква зароджується всередині людської свідомості віруючого істинами Священного Писання, якщо він читає його в дусі любові до істини, заради самої істини. І людина опісля стає сама Церквою у плоті, в її елементарній формі, якщо, по вірі в Господа Ісуса Христа, як свого Єдиного Господа і Бога живе у заповідях, які вона вибирає із цих істин Писання, і відвертається від зла, як від гріха перед Господом. Але Вчення не применшує також і значення зовнішньої Церкви як організації у світі людей, які є, внутрішньо, цим найелементарнішим, маленьким образом Церкви, хоч і постійно застерігає, що Церква зовнішня, без Церкви внутрішньої, не може бути Церквою за визначенням, але є лише видимістю такої. Небесне Вчення не тільки не заперечує важливості управлінської, як і обрядової складової Церкви зовнішньої. Навіть навпаки, воно ще й передбачає ці складові як винятково важливі частини церковного життя. Про необхідність наявності священноначалія в Церкві у Вченні говориться: „Мають бути начальники, які необхідні для утримування в порядку людських спільнот, начальники, обізнані в законах, мудрі і богобоязливі… Начальники над тим, що стосується неба, або над тим, що відноситься до церковних предметів, називаються священиками, а їх обов’язок – священством. Що стосується священиків, то вони мають вчити людей тому шляху, який веде до неба… Священики не повинні присвоювати собі ніякої влади над душами людей, бо вони не знають, в якому стані знаходиться внутрішнє людини. Ще менше вони мають привласнювати собі владу над небом, бо ж ця влада належить одному Богові” (Сведенборг. Новый Иерусалим и его небесное Учение. – С. 313-321).

Народжений і вихований у лоні Шведської Лютеранської Церкви, сам Сведенборг ніякої релігійної організації послідовників свого Вчення не створював. У своїх релігійних працях, написаних латиною, він звертався до всієї спільноти християнського світу, без відмінностей між його деномінаціями, конфесіями і сектами. Видрукувані книги. Сведенборг розсилав єпископам, університетським бібліотекам і відомим теологам різних деномінацій, ніскільки не занепокоюючись при цьому їх різною конфесійною належністю. Нова Церква, проголошена у його працях, ним розглядалася як внутрішнє духовне об’єднання всіх християн у Господі Ісусі Христі, незалежно від конфесійних відмінностей їх між собою. Відтак, за Сведенборгом, Церква є не людське утворення, а внутрішнє духовне поєднання віруючих у Господі, об’єднанням, що постає єдиним тілом, животворним духом якого є презентуючий це містичне тіло Господь Ісус Христос. Саме тому поняття Церкви в Небесному Вченні кардинально

відрізняється від того, яке панує у всіх інших християнських деномінаціях, що істотно позначається як на зовнішній організаційній структурі, так і на її відношенні до інших християнських спільнот, навіть до інших, нехристиянських релігій. Сведенборг у розумінні Церкви виходив з того, що вона є єдиним містичним тілом Христовим, або ж єдиним духовним організмом, де кожний, хто вірить у нього й дотримується його заповідей, є лише якимсь членом цього тіла, членом не за плотським сприйняттям, а за духовним, тобто членом не за зовнішнім образом, а за відповідним своїм духовним служінням в цьому тілі. Бо ж як тіло одне, але має багато членів, і всі члени одного тіла, хоч їх і багато, складають одне тіло, - так і Христос. Бо ж ми всі одним духом хрестилися в одне тіло. Церква всередині людини, а не поза нею. Кожна людина, в якій Господь присутній у благу любові та віри, також є церквою.

Праці Сведенборга сприймалися по-різному їх респондентами. Шведське вище духовенство розпочало проти них антиєретичний процес, більшість англіканських єпископів їх просто проігнорувало, різкій критиці піддали окремі праці теологи в Німеччині, а Ватикан заніс їх до списку заборонених книг. Формальною підставою для цього послужило звинувачення їх автора в належності до масонства. І хоч пізніші дослідження не знайшли згадки Сведенборга в списках членів масонських орденів його часу. Шведська масонська ложа, до якої його відносять, була заснована лише через три роки після смерті мислителя. Проте слід зауважити все ж на тому, що істотним джерелом статуту шведської ложі послужили саме твори Небесного Вчення, значною мірою при цьому препаровані на догоду політичній коньюктурі. У Сведенборга, звичайно, були прихильники ще за його життя. Але їх було дуже мало, і ніхто не мав змоги оплачувати їм працю як священникам-професіоналам. Такі священники несли свою службу, будучи, перш за все лікарями, вчителями – ким завгодно, але не професійними працівниками Вчення. Лише ближче до другої половини XIX ст. у Сполучених Штатах Америки починає викристалізовуватися каста професіоналів на ниві святенництва нової віри. Без освіти цього прошарку, здатного присвятити весь свій час, всі сили свого розуму і всю могутність своєї ерудиції постійному – день за днем, місяць за місяцем, рік за роком – вивченню книги Нового Одкровення, а також без наявності достатньо кількісного прошарку освічених і зацікавлених людей, здатних профінансувати його існування і морально підтримати, були б неможливими ті події, які розвернулися навколо ідеї Нового Господнього Одкровення.

У 80-х роках дев’ятнадцятого століття в Сполучених Штатах, які на той час стали якщо не найбільшими, то одним з найважливіших центрів нової, створеної на основі книг Одкровення, Церкви, серед членів церковних общин постав духовно-релігійний рух, що отримав своє кінцеве оформлення і місце в історії під назвою «Академія». В них були здібності, час і можливості провести перший, по-справжньому серйозний аналіз книг Одкровення з Його власних позицій, не обтяжуючи свого розуму стереотипами і штампами

минулого. Рух цей склався у рамках вже існуючого новоцерковного об'єднання Всезагальна Конвенція Нового Єрусалиму. З самого початку він фактично повів війну за виокремлення з ВКНЄ, виступив за створення організованої Нової Церкви на принципово інших доктринальних засадах і організаційних принципах. Саме цей рух не дав можливості перетворитися Новій Церкві на черговий різновид протестантського сектантства. Очолив його Уільям Бенейд, якого називали просто – «папаша Бенейд». Ві був особою харизматичною, інтелектуально обдарованою, вмів нав'язувати свою волю іншим. Головним доктринальним принципом „Академії" було положення, що Небесне Вчення абсолютно нічого не запозичує із особистості власне Сведенборга, але все, що сказано в його працях, є чистим Господнім Одкровенням для Своєї Церкви., відтак Небесне Вчення повністю є Божественною Істиною, простіше – Словом Божим. Зрозуміло, що такий підхід до праць Сведенборга не міг не викликати шквалу негативної реакції у всіх громадах як США, так і Європи. Особливо активно виступило проти „Академії" керівництво Всезагальної Конвенції. Для знищення її була використана навіть судова система США. Наслідком цього став повний розрив членів „Академії" з керівництвом Конвенції і оформлення її в нову церковну спільноту. Але при цьому довелося розпрощатися і з названим вище Бенейдом, оскільки він, ставши пожиттєвим єпископом, виявив не найкращі свої якості в керівництві. Для цього було розпущено очолювану ним Церкву і одразу ж зібрано її знову, але вже без нього як пожиттєвого єпископа і під новою назвою – Всезагальна Церква Нового Єрусалиму. Відтак в 1897 році в США з'явилася третя домінація Нової Церкви. Вона у своїй віроповчальній системі грунтувалася на так званих „Принципах Академії", зокрема, по-перше, на твердженні, що Писання Небесного Вчення за своєю сутністю є присутністю Господньої Божественної Людськості серед народів Його Нової Церкви, а відтак є Священним Писанням; по-друге, на думці, що це Писання є Господнім Другим Пришестям у наш світ; по-третє, на твердженні, що старе християнство безнадійно мертве і не підлягає вже ніякій реанімації. Згідно з цими принципами, священноначаліє ставало провідним органом у Церкві, хрещення і причастя оголошувалося священними таїнствами, що підтримують існування Церкви у світі, а головним засобом євангелізації визнавалася відповідна новоцерковна освіта, переважно серед дітей членів Церкви. Враховуючи гіркий досвід із Бенейдом, посаду єпископа у Церкві зробили виборною.

Завдяки фінансовій підтримці мільйонера Джона Піткерна Церкві вдалося створити своє закрите містечко Брін Атін, де живуть винятково її члени. У містечку створено систему освіти, яка ґрунтується винятково на принципах Небесного Вчення. Вона включає дитячі установи, школи різного рівня, коледж. Тут є теологічна школа, яка випускає священиків для потреб Церкви.

З часом Всезагальна Церква розширилася завдяки своїм філіям в інших містах і навіть в інших країнах.

В Англії послідовники Вчення практично відразу розділилися на дві антагоністичні групи. Антагонізм цей був у поглядах на подальший розвиток Нової Церкви. Начолі однієї із них, так званих „невідділенців", що симпатизували обстоюваній Вченням думці про орієнтацію християнина на внутрішні, духовні перетворення, стояв настоятель кафедрального собору м. Манчестера (Англія) преподобний Джон Клюз, який мав високий кредит довіри у вищих колах англійської громадськості (навіть в парламенті). Друга група, так звані „відділенці" наполягали на тому, що у Небесному Вченні є ряд положень, які повністю не співпадають з доктринальними висновками старого християнства, зокрема в розумінні божественності Людськості Ісуса Христа, в розумінні Трійці, а тому обстоювали ідею виокремлення в самостійну конфесію. Очолювані Робертом Хіндмаршем, у 1788 році вони провели в Лондоні першу конференцію послідовників Вчення, яка завершилася створенням першої в історії релігійної організації, яка проголосила себе Новою Господньою Церквою. Але вже на другій конференції цієї Церкви відбувся розкол. Якщо Хіндмарш вбачав подальший розвиток НГЦ як церкви єпископальної, то більшість її (а це були переважно вихідці із різних дрібних сект – квакери, моравіани, методисти, баптисти та ін., як і негативно сприймали будь-яку церковну ієрархію) налаштовані були на відмежування від будь-якої старої релігійної течії. Вигнавши Хіндмарша із НГЦ, вони проголосили свою церкву конгрегаціоналістською. Навіть у назві цієї організації спосіб її самоуправління зафіксований однозначно – Всезагальна Конференція Нової Церкви.

На відміну від Англії, діяльність послідовників Вчення у США не була такою активною, мала скоріше локальний характер. Громади створювалися ентузіастами цілком незалежно одна від одної, їх відносини між собою нагадували не федерацію, а скоріше конфедерацію. Це видно навіть із назви цієї організації – Всезагальна Конвенція Нового Єрусалиму у США. Тут, як бачимо, слово Церква взагалі випущено у назві. І хоча час від часу в Америці і з'являлися серед послідовників Вчення прихильники унітарного церковного облаштування, але вони не були надто впливові. Все це призвело до певної анархії в суто доктринальних моментах. Фактично послідовники Вчення не мали тут не тільки уніфікованої доктрини, а й уніфікованих форм богослужіння. Переважно домінував той чи інший різновид традиційного богослужіння Англіканської Церкви, з різними його варіаціями. Процвітала і місцева екзотика. Кожна громада була сама собі господарем, в ній вирішувалося все суто демократично – більшістю. Зрозуміло, що за таких умов складно було говорити про якийсь магістральний напрям розвитку доктринальної думки Нової Церкви. Панувала охлократія, коли навіть думки видатних діячів (приклад того ж Хіндмарша з Англії) або відкидалися більшістю, або ж закінчувалися їх вигнанням зі спільноти. Тому мислячі, інтелектуально значимі послідовники Церкви віддавали перевагу самостійному сприйняттю Вчення, були його послідовниками на індивідуальній основі. До них можна віднести Бенджаміна Франкліна,

Авраама Лінкольна, Джеймсів – батька і сина, Оуена, Оноре де Бальзака і багатьох інших. Навіть Уільяма Блейка. Той же Бальзак, що назвав Вчення „єдино можливою релігією, гідною раціональної людини", через таку ситуацію в громадах Нової Церкви, не побажав бути членом жодної з них. Цікаво, що всі видатні праці з теологічного чи філософського осмислення Небесного Вчення того часу, створювалися практично поза рамками організованих громад Нової Церкви.

Хоча на європейському континенті майже повсюди з'являлися громади Церкви, але вони тут ніколи не були чимось значимим (на відміну від Англії).

В.К. - Наскільки я зрозуміла, центр Церкви міститься в США?

О.В. - Так, але, крім США, багато прихильників є і в Європі. Це та сама Швеція, Англія, Німеччина, Голландія. Саме голландській Церкві довелося відіграти основну роль у черговому розколі Нової Церкви. Саме в цій країні зародився духовний рух, що одержав назву Де Хемлеш Лір, що в перекладі із голландської означає „Небесне Вчення". Саме так називався щомісячний теологічний часопис цієї спільноти, на сторінках якого й формувалася її доктрина. Фактично саме цей рух довів доктринальні пошуки американської „Академії" до їх логічного завершення, заклавши підвалини сприйняття Небесного Вчення. Родоначальником й ідейним натхненником цього руху був пастор голландської громади Ернест Пфейфер. Саме він обстоював думку. Що оскільки Писання Небесного Вчення є Божественним Словом у всій своїй повноті, то все, що у Вченні сказано про Божественне Слово, слід відносити не лише до тих книг Біблії, які Вчення приймає як Господнє Слово, а й, власне, до самого Небесного Вчення. Звідси випливало, що Небесне Вчення, як це й личить Божественному Слову у всій повноті своїй, має сенс буквальний, і сенс духовний. Сенс духовний у ньому може бути відкритим лише тому, хто буде просвітлений у цьому Господом.

В.К. - Яка ситуація зараз із церквою в Сполучених Штатах?

О.В. -Вони всі почувають себе там досить впевнено. Зокрема, існує навіть Університет Нового Єрусалиму, де бажаючі мають змогу навчатися нашій релігії. Правда, в одному з штатів є громада, яка вважає, що справжні послідовники Церкви Нового Єрусалиму є лише ті, хто кровно пов'язаний з Церквою Нового Єрусалиму. Я маю на увазі дітей послідовників Церкви. Але, звичайно, таке переконання не може бути підтриманим, оскільки, за такою концепцією, справжніх послідовників взагалі нема, бо ж прихильники вчення Сведенборга не були в кровному зв'язку з ним.

В.К. - А який вигляд має Церква Нового Єрусалиму в Україні?

О.В. – Трошки історії. У Російській імперії громада Нової Церкви з'явилася напівпідпільно. ще в 1830-х. Її заснував відомий декабрист А.Н.Муравйов, який, повернувшись із сибірського заслання, служив губернатором Криму. То ж тут, власне, й почалося його служіння на ниві Нової Церкви. Якоїсь детальної інформації про діяльність цієї громади немає. Відомо, що до неї входили представники високих аристократичних родин. Є свідчення, що симпатизував вченню. Е. Сведенборга відомий філософ П.

Юркевич. Вчення Нової Церкви почало поширюватися територією Радянського Союзу з 1992 року. 26 травня цього року у Львові було зареєстровано її громаду під назвою Нова Господня Церква або Новий Єрусалим. На момент реєстрації в ній було всього 10 осіб. Проте десь шість років існування цієї громади було латентним.У грудні 1998 року я повернувся з Америки, де навчався п'ять років в Університеті Нового Єрусалиму. Приїхавши сюди, розпочав роботу з агітації. З утвердженням в громаді священноначалія вона стала функціонувати як повноцінна Церква, в якій проводяться богослужіння, здійснюються таїнства хрещення і причастя, укладаються шлюби та ін. Львівська громада не є філіалом якоїсь із чотирьох нині існуючих у світі деномінацій Нової Церкви, хоча й знаходиться в братній асоціації з Новою Господньою Церквою США. З останньою вона поділяє спільні доктринальні основі свого Статуту. Наскільки я знаю, на даний момент львівська громада є єдиною церковною організацією нашої конфесії не тільки на території України, а й на всьому пострадянському просторі. Правда, була інформація про реєстрацію в 1996 році громади Церкви Нового Єрусалиму в Донецьку. В Дніпропетровську в березні 2001 року було зареєстровано громадську організацію „Товариство Сведенборга". Вона займалася переважно перекладацькою і видавничою діяльністю. В її перекладі видрукувано книги Сведенборга „Апокаліпсис відкриттів", „Страшний суд", „Землі у Всесвіті", „пророки і Псалми", два перші томи „Таємниці Небесні". Під егідою Товариства відбулося декілька конференцій шанувальників Вчення України і Росії. Товариство має свій філіал у Ялті. Воно підтримує зв'язки із Всезагальною Церквою Нового Єрусалиму США.

А взагалі слід визнати, що мало, дуже мало людей знають у нас про Нову Церкву. Є одна велика проблема – Церква Нового Єрусалиму в Україні не отримує хоч якогось фінансування із Заходу, а на пожертвуваннях вірних багато не зробиш. Нам же доводиться займатися духовним живленням не тільки своїх членів в окремих регіонах України, а також і на території Російської Федерації. Усе тут тримається на голому ентузіазмі.

Сведенборг ніколи не закликав до якихось кардинальних змін на краще у світі. Він не закликав до виступів проти_влади, вважаючи, що служіння суспільству і державі має полягати в тому, щоб чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки як громадянина, зробити себе у всіх відношеннях корисним членом суспільства. Щоб підготувати себе до небесного життя, людина має жити в мирі, в належних відносинах з іншими людьми, возносячись до духовного життя через життя моральне і громадянське. Закони життя духовного , громадянського і морального дані нам в Десяти заповідях.

Царство Господа є царство цілей, що постають як служіння. Саме тому Всесвіт був створений і влаштований Божественним началом так, щоб служіння відбувалося повсюди. Згідно Сведенборгу, кожна людина дійсно визначає свою долю в тому розумінні, що вона може обрати життя у відповідності з Божественним порядком – життя милосердя і служіння. Проте вона може обрати й протилежне цьому життя. Свобода прийняти або

відкинути Бога створює основу для великої людської драми. Якість життя людини на Землі визначає її місце в духовному світі після смерті. Що стосується людини, то поки вона живе у злагоді з Божественним порядком, тобто поки вона любить Господа і творить благо ближньому своєму, до того часу її дії є служінням. Саме через них людина поєднує себе із небесним. Любити Господа і ближнього – це означає сповна виконувати служіння

В.К.. - Але якісь досягнення у Вашої Церкви в Україні вже є?

О.В. - Так, звичайно. Ми вже існуємо офіційно. Наша Церква є зареєстрованою. Є окремі групи вірних в декількох містах.

В.К. - Якою літературою Ви користуєтесь?

О.В. - На богослужіннях ми користуємось видрукуваними російськомовними творами Сведенборга. Я, знаючи англійську мову, можу користуватися усіма трьома десятками його томів. Але іншим священикам це важко – адже перекладено лише п’ять з них.

В.К. - Де знаходиться приміщення Вашої Церкви?

О.В. - У нас немає спеціального приміщення. Богослужіння проводяться в мене дома.

В.К. - А як проходять богослужіння?

О.В. - Сама служба триває сорок хвилин – годину. Чотири рази протягом богослужіння грає гімн. Гімном у нас є класична музика – Бах в основному. Часто стаємо на коліна, хрестимося… Що ще тут розказувати? Майже протягом всього богослужіння йде тлумачення Біблії за Сведенборгом.

В.К. - Яка чисельність Церкви Нового Єрусалиму?

О.В. - В Америці їх багато – близько десяти тисяч. Кажуть, двадцять тисяч є в Африці, переважно у ПАР, але в це щось слабко віриться. Всі деномінації США мають в Африці свої місії і займаються там активною проповіддю ідеї Небесного Вчення. У країнах Західної Європи – послідовників Вчення налічується по декілька тисяч в різних країнах. Щодо України, то моя громада налічує до двадцяти осіб. Ми збираємося щонеділі зранку. А в інших містах – до десятка осіб. Знаєте, поки немає пристойного приміщення, то може й це добре. У світі на сьогодні існує чотири основні лінії або організаційно-доктринальних напрямки, які об’єднують людей, яків вважають себе послідовниками Небесного Вчення і тією чи іншою мірою відчувають себе членами духовної спільноти Нової Господньої Церкви. Саме ці чотири деномінації, про що у нас мова йшла вище, є найбільш чисельними і домінуючими. За своїм доктринальним поділом вони охоплюють усі можливі позиції ставлення віруючих до Небесного Вчення. Богослужіння практично повсюди літургійне (хіба__що з деякими варіаціями), священноначаліє ділиться на конгрегаціональне і єпископальне (залежно від деномінації). Згідно з різними джерелами, загальна чисельність послідовників Небесного Вчення у світі становить від 30 до 80 тисяч осіб.

11. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА БОЖОЇ МАТЕРІ

Православна Церква Божої Матері – одна з помітних течій у сучасному православ'ї. Визнаючи істини православного віровчення – Нікео-Царгородський Символ віри, Святе письмо, Апостольську традицію і Святе передання, а також постанови семи Вселенських соборів (IV-VIII ст.), Церква доповнює їх Одкровеннями Божої Матері, що тривають ще з євангельських часів і продовжуються у XIX-XXI століттях. у різних точках земної кулі (Париж – 1830 р., Лурд (Франція) – 1858 р., Фатіма (Португалія) – 1917 р., Монтіхіарі (Італія) – 1947 і 1996 рр., Гарабандаль (Іспанія) – 1961-1965 р.р., Міждугор'є (Югославія) – 1981 р. та інші, зокрема в Росії з 1984 р.).

Зважаючи на загальну моральну кризу, що почала охоплювати суспільство з середини позаминулого століття (а вона зачепила й церкви – католицьку і православну) і перспективу жахливих історичних катаклізмів XX ст., Небо намагалось через посередництво Пресвятої Діви Марії простягнути людству руку допомоги. Але, як бачимо з історії, церква з упередженням, а часто й вороже ставилась до цих проявів Божої опіки: святих - носіїв Святого Духу гнали (Серафим Саровський), а боговидцям не вірили (Лурд, Фатіма та ін.). Особливо не готовою була до сприйняття Божественного одкровення Російська Православна Церква. Потрібно було очищення вогнем Святого Духу, вогнем страждань, вогнем Соловецьким. Потрібні були знову катакомби та зняття імперських візантійських риз, аби зодягнутись у власяницю і повернути блаженство гнаних заради Христа. Відтак офіційна церква не була готовою сприйняти Боже провідництво, бо втратила спроможність чути й бачити Бога. Тому Бог дав можливість їй бути розпорошеною, зберігши при цьому у роки тоталітаризму і боговідступництва своє "мале стадо" – церкву гнану, катакомбну. Саме їй Господь відкрився через посередництво Пресвятої Діви Марії. Відтак з 1984 р. почалося і триває одкровення Божої Матері старцю катакомбної церкви, пророку і боговидцю архиєпископу Іоану (Береславському) – предстоятелю Православної Церкви Божої Матері "Державна".

Історична довідка Церкви. Православна Церква Божої Матері "Державна" є тихонівською гілкою Православної Церкви. Історія її виникнення бере початок від трагічного конфлікту митрополита Сергія Страгородського і його прибічників з архиєреями Російської Православної Церкви, що *залишились вірними заклику Патріарха Тихона* не підтримувати безбожну більшовицьку владу. Неодноразово закликаючи безбожників отямитись і припинити свавілля, патріарх зрештою виголосив їм анафему. Репресивна машина почала діяти і зупинити її було неможливо: почалися масові експропріації церковного майна, арешти священнослужителів, закриття храмів. Чекісти підтримували всі радикальні рухи, що руйнували Церкву зсередини: обновленців, живо-церковників. Вони погрожували і Патріархові.

20 листопада 1920 р. Патріарх Тихон разом з Синодом і Вищою Церковною Радою благословляє самоврядування єпархій в разі відсутності канонічної центральної церковної влади, тобто самостійність (автокефалію) єпархіальних єпископів. Тим самим Першоієрарх Церкви узаконював кожну окрему гілку майбутньої Істино-Православної Церкви (ІПЦ).

Патріарх Тихон розумів, що зберегти єдність Церкви ціною компромісу не вдасться, а тому передбачив і благословив страдницький шлях катакомб. Незадовго до своєї смерті у квітні 1925 р. він в один день висвячує в єпископи вірного йому архимандрита Сергія Нікольского, а годиною пізніше – вже таємною хіротонією за конспіративних умов – ієромонаха Серафима (Поздєєва). На останнього він покладав особливу свою надію. Проте дуже скоро владику Серафима заарештували. На допиті факту хіротонії він не заперечував. Потім – Соловецький табір особливого призначення. Після страшного майже 20-ти річного ув'язнення він вийшов живим на волю, але через незначний проміжок часу – знову арешт й вислання. Там, на Соловках, у 30-х роках м. ст. за часів комуністичного терору народжувалась і жила катакомбна Церква-мучениця, що не схилила свою шию перед червоним звіром.

Від Серафима Поздєєва духовне наступництво переходить до митрополита Генадія (Сікача), рукоположення якого відбулось в м. Бузулуки Оренбурзької області, де старець Серафим доживав свої останні земні дні. *Генадію ще в дитинстві пророкував Іоан Кронштадський: "Буде священиком, а в останні дні – стовпом віри".* До останніх днів, будучи переслідуваним владою, митрополит Генадій поставав спадкоємцем благодаті Соловецької. Здійснивши висвячення священиків майбутньої Церкви Божої Матері, він передав їм благословення Святішого Патріарха Тихона.

Пізніше, у грудні 1990 р., була здійснена єпископська хіротонія о. Іоана (Береславського) за благословенням світлої пам'яті митрополита УАПЦ Іоана Боднарчука, який мав мужність розірвати зв'язки з РПЦ.

Після серпня 1991 р. богородична гілка Істинно-правосланої церкви вийшла з катакомб. У 1992 р. була офіційно зареєстрована перша громада Церкви у Москві під назвою "Громада Церкви Божої Матері Преображенної. В 1993 році з'явилася перша громада Церкви в Україні у м. Донецьку під тією ж назвою. Зараз офіційно зареєстрованими є понад 20 громад у Росії і близько 10 – в Україні. *У 1998 р. відбулася реєстрація у Москві загальноросійської церкви під назвою "Православна Церква Божої Матері Державна".* Назва Державна походить від ікони Божої Матері, явленої у 1917 р.

Організаційна структура Церкви. Будучи частиною вселенської церкви Христової, Церква Божої Матері має свою ієрархію. Її роботою керує Духовне управління або Рада єпископів (серед них – єпископ Донецький Михаїл). Існують обителі братські і сестринські. При церкві працює Духовна академія з очною і заочною формами навчання, а також школа-коледж "Вічна

весна” (Москва). Є священнослужителі, які мешкають і працюють у Франції та Німеччині. Серед священства є сімейні і монахи.

Нині *Духовне управління очолює архієпископ Іоан (Береславський Веніамін Якович, 1946 р. нар.).* У 1970 р. він закінчив Московський державний інститут іноземних мов ім. М.Тореза. Працював викладачем як літератор і музикант. Навернувшись у віру, у 1985 р. зблизився з подвижниками катакомбної церкви і у цьому ж році в катакомбному монастирі Краснодарського краю Синодом ІПЦ був пострижений у монахи і висвячений у сан ієрея. У 1990 р. з благословення предстоятеля УАПЦ митрополита Іоана Боднарчука, архимандрита Іоана було хіротонізовано у сан єпископа у московському катакомбному храмі. Члени Священного Синоду ІПЦ схимитрополит Генадій (Сікач), який помер у 1985 р., і його правонаступник митрополит Феодосій (Гуменніков) благословили архієпископа Іоана і кількох священиків на свідчення від імені Катакомбної церкви та реєстрацію її громад.

Особливості віровчення Церкви.

1.*Хрещення Русі*. Не применшуючи значення і авторитету рівноапостольного князя Володимира, Церква Божої Матері віддає водночас належну шану першохрестителю Київської Русі князю Аскольду-Миколаю, який здійснив акт хрещення ще у 866 р. За концепцією Св. Григорія Ниського, світ створено Єдиним Богом усіх народів, які після Вавилонського стовпотворіння були ним розсіяні по всій Землі. Кожному народові були виділені ангели держав, в т.ч. й слов’янській прадержаві. Виходячи з цього, у слов’янському язичництві ми враховуємо не тільки негативний бісівський елемент багатобожжя, але й цінні надбання духовної культури слов’ян, численні ознаки віри в істинного Бога-Творця.

Ще з часів проповіді Апостола Андрія Первозванного терени Київської Русі підготовлювались для сприйняття християнства. *Князь Аскольд був хрещений у Візантії і сподівався у своїй державі запровадити нову віру*, не знищуючи при цьому слов’янську культуру свого народу, не руйнуючи поганство, але опромінюючи його світлом Христової любові. Хрещення відбувалось мирно, добровільно. Проте невдовзі візантійські ієрархи почали вимагати більш наполегливих дій із знищення поганства та жерців. Це в свою чергу породжувало опір з боку язичників, виникло вороже протистояння двох духовно-політичних таборів. Жертвою цих інтриг став князь Аскольд, підступно вбитий Олегом Новгородським. Невдовзі після того князь *Аскольд був канонізований як святий* мученик константинопольським патріархом Фотієм.

Протягом останніх років XX ст. кількома православними Церквами ведеться робота з відновлення не лише історичної пам’яті, але й гідного вшанування святого князя Аскольда-Миколая як одного з перших святих Землі Київської (УПЦ КП, УАПЦ, Константинопольський Патріархат).

2. *Збереження віри*. У Церкві Божої Матері наголос робиться не на збереженні віри як букви закону (обрядовір’я, беззастережне слідування

нормативам, приписам, усталеним догматичним вимогам, зовнішнім формам і т. ін.), а на слідуванні духу Святих отців, тобто на збереженні внутрішньої чистоти, слідуванні за голосом совісті, на святому житті; головним чином не на культових відправах, а на діяльному шляху преображення, очищення від гріха і стяжання Святого Духа, творчому розвитку духовної традиції.

3. *Образ священства*. Священик Церкви Божої Матері являє собою зразок не стільки левитського номінального священства, що покликаний переважно відправляти культові таїнства і має бездоганну канонічність, а переважно священства Мелхиседекового – за чином останньої правди, покаяння, миру, як належного правдивій ієрархії святого братства, хресної Христової любові. При цьому щирість любові засвідчується глибиною покаяння. Перевага надається душпастирській, апостольській місії священства.

4. *Чернецтво.* Традиційно ченці складали три обітниці Богові; цноти, послуху, нестяжання і проведення життя в монастирських стінах. Оскільки нині монастирями керують церковні інститути, а не старці, то нерідко відбувається підміна цілі монашого подвигу (несіння Хреста, богопізнання) зовнішніми справами. Намагання інока вдосконалюватись у догматичному богослов’ї призводить до книжково-фарисейського сприйняття Бога. Ті ж з монахів, які намагаються втілювати правду Божу, наражаються на підозру і непорозуміння з боку кліру, не кажучи вже про навалу спокус світу цього, для яких монастирські мури не є перешкодою.

Церква Божої Матері, не відкидаючи традиційної форми чернецтва, вбачає духовні перспективи останнього у новій формі – чернецтві в миру. Правдивим монахом є той, хто щиро любить Бога і ближніх, перебуває у стані глибинного покаяння і отверезіння, духовної радості й не живиться гріховною отрутою світу цього. Остаточна мета чернечого подвигу – молитовне предстояння перед Богом, вболівання за всіх грішників землі. Щирий молитвеник, на думку Церкви, вищий за богослова, бо на ділі долучається до споглядання Нетварного світла, що несе життя вічне.

5. *Особливості літургійного строю.* З величезної кількості літургій, що склалися у першому тисячолітті (з них визнавались канонічними не менше двохсот п’ятдесяти), на сьогодні у вжитку лише дві – св. Івана Златоустого і св. Василя Великого. Церковні приписи забороняють вносити доповнення чи зміни у традиційний літургійний стрій – словесну, музичну і обрядову ділянку служби Божої. Часто присутні у храмі пасивно сприймають службу, спів або ж просто не розуміють її. Церква Божої Матері за основу літургійного строю вживає літургію Ів. Златоустого (загальна структура і євхаристійний канон залишаються без змін). Але літургії збагачуються духовно: деякі формальні елементи текстів скорочені, а більш значущі навпаки – творчо доповнені, збагачені за рахунок забутої спадщини та духовних осяянь. Окрім того, літургія бачиться як постійний творчий процес, спільне дійство, активні учасники якого – всі присутні на службі. Літургія має відправлятись лише в осяянні Духа Святого, а євхаристія здійснюватися

не як якийсь магічний обряд, а з усвідомленням і переживанням її як величного акту любові і жертви Божої.

6. *Вчення про Хрест*. Доповнюючи традиційне уявлення про Хрест Спасителя як знаряддя спокути людських гріхів, Церква Божої Матері вчить про Хрест як Престол вишньої любові Небесного Отця, закон будови Всесвіту і Царства Небесного, що утверджується на Землі. Це підтверджується літургійним богослов'ям – акафістами, тропарями та ін. Господь говорив, що лише той, хто візьме хрест свій, гідний бути Його учнем. Тому саме у цьому вбачається сенс втілення людини на Землі - слідувати за Господом Ісусом. Віримо, що Хрест – Дерево Життя, а тому несуттєвими є графічні особливості у його зображенні.

7. *Есхатологія.* На відміну від есхатології традиційних Церков, що вчать про близький кінець світу, Страшний Суд, про спасіння лише невеликої кількості праведників та вічну загибель грішників, есхатологія Церкви Божої Матері – світла. Хоч Пречиста Діва попереджує про невідворотність очищувальних катаклізмів, пов'язаних з боговідступництвом та нечестям сучасного світу зневажанням заповідей Божих – *слідом за лихами очікується не кінець Світу, а Преображення.* Постане Нове Небо, Нова Земля і Нове праведне людство, яке буде любити і славити Бога. Катаклізми і лиха будуть мати обмежений характер і знешкодять, приберуть провідників дияволоцивілізації і дияволопоклонників. Тим, хто кається, буде надана можливість увійти у Ковчег Спасіння – Непорочне Лоно Пречистої Діви, що обіймає все людство і готове прийняти мільйони прагнучих звільнитися від диявольських пут. XXI століття – переломне, час встановлення і поступу Богоцивілізації. Загалом III тисячоліття – це тисячоліття Царства Господа зі святими його. Одночасно це буде час прозріння і покаяння мільйонів душ, що перебувають у чистилищі і, як наслідок цього, виведення з нього.

8. *Визначення Бога*. Поряд з традиційним вшануванням Бога як Творця і Отця всіх народів, всіх конфесій, кожного мешканця землі, а Ісуса Христа – як Сина Божого, Другу Особу Пресвятої Трійці, Відкупителя і Спасителя наших душ, Церква Божої Матері сповідує Бога як Агнця, що страждає, терпить біль за всі людські гріхи, приносить себе в жертву й відповідає винятково любов'ю на всі богозневаження.

Провідна тема у віровченні Церкви – Друга Соловецька Голгофа. Соловки не тільки місце невимовних страждань і сукупного СТОНу мільйонів (СТОН – Соловецький табір особливого Призначення), але й місце другого розіп'яття Господа в особі вірних Йому священиків і мирян. Соловки - місце відкуплення гріхів вже Новозавітної Церкви і гріхів людських, заподіяних після розіп'яття Спасителя в Єрусалимі, обожнення всього адамового роду. *Слідом за Другим розіп'яттям буде Друге Воскресіння Церкви, Держави і всього світу.*

9. *Місія Божої Матері*. Церква Божої Матері, окрім традиційного вшанування Пречистої Діви як Заступниці, Провідниці, Покровительки тощо, приймає також вчення про її Непорочне Зачаття, яке було притаманне

ранньому християнству і в епоху реформації під впливом протестантизму й інших чинників було вилучене з православ'я. *Особливу місію Пресвятої Діви Церква вбачає в обожненні кожної душі.* Підставою для цього є всесвітньо відоме об'явлення в Лурді (1858 р.), де Пречиста Діва сказала: "Я є Непорочне Зачаття", маючи на увазі, що лише тільки через неї, через її посередництво можливе зачаття душі без гріха і народження в Бозі. Ми віримо в співвідкупну місію Божої Матері. Вона страждає разом з Сином за гріхи людства, спасаючи наші душі.

Православна Церква в цілому, а надто РПЦ, негативно ставиться до явлень Божої Матері по всьому світу, вбачаючи у них демонічні прояви, а то й загрозу Православ'ю, спираючись при цьому на авторитети Святих Отців. Між тим, позиція відмовчування з приводу тисяч фактів чудесної участі Пречистої Діви у долях цілих народів і країн викликає подив. Церква Божої Матері визнає всі названі вище великі об'явлення Пречистої Діви. Вона вшановує святих, яким являлась Пречиста Діва (Сергія Радонежського, Серафима Саровського, Соловецьких мучеників). Церква бере участь у Маріїнському русі – міжнародному об'єднанні католиків і православних, що особливо шанують Пресвяту Діву. Згідно з Фатімським пророцтвом, Церква здійснювала численні акти молитовної посвяти України, Росії Пресвятій Діві. Ми віримо, що *XXI століття стане століттям Жони, Вбраної в Сонце*.

10. *Пошанування святих*. Церква Божої Матері віддає належне усім святим календарного циклу, але особливо вшановує тих, що являли діяльний шлях богопізнання і нерідко були не в ладах з офіційною церквою: Серафима Саровського, Інокентія Балтського, Феодосія Кавказького, Дмитра Ростовського, Іоана Кронштадського, Серафима Соловецького, а також св. Аскольда – покровителя Києва та св. Архистратига Михаїла – покровителя України. Церква Божої Матері має підстави вважати себе прямою спадкоємницею Соловецьких старців-мучеників і закликати їх покров і молитовну допомогу у відбудові церкви та суспільства. Також особливо шануємо і звертаємося до медоточивої стариці Єфросинії Почаївської († 1993 р.), що була за життя гнаною фарисейським кліром РПЦ.

11. *Вшанування ікони "Державна"*. З точки зору традиційного православ'я ікона Державної Божої Матері – одна з багатьох ікон Пречистої Діви. Між тим, ми вважаємо явлення цієї ікони в березні 1917 р. ключовим моментом у тисячолітній історії християнства на Русі. Перед буремними подіями 1917 р. Небо дало велике знамення, що Пречистій Діві від Отця Небесного дані повноваження і влада бути Царицею Неба і Землі й крізь тяжкі роки випробувань опікуватись своїми дітьми.

12. *Ставлення до інших віровчень і християнських конфесій*. Ознакою сектантської свідомості вважаємо гріх вивищення над інославними, нездатність до діалогу. Це є порушенням євангельських принципів, висловлених Господом Ісусом Христом: "Нехай будуть всі єдино, як Ми єдино." (Ів.17). Тому Церква Божої Матері визнає всі інші християнські конфесії гілками однієї Церкви і коли при спілкуванні з ними

є чим збагатити свою духовну скарбницю, то радо йде на діалог і з католиками, і з протестантами. Так, Церкві є чому повчитись у римо- і греко-католиків у галузі роботи з молоддю, проведенням молодіжних фестивалів, прощ. Протестантські церкви дають приклад живої віри і діяльної участі у повсякденному житті пастви, роботи з наркоманами, повіями, із створення молитовних груп тощо. Вважаємо, що й інші релігії також мають певні елементи благочестя й істини. Мірилом з цього питання для нас є Хрест, але не сатанинські релігії, які заперечують і воюють на Хрест.

13. *Ставлення до людини.* На противагу концепції гріхоцентризму, відповідно до якої людина є рабом гріха, одержима бісами і мусить до останнього подиху каятись і фіксуватись на власних гріхах, Церква Божої Матері вбачає у людині потенційного носія Святого Духу і намагається розгорнути її приховані обдарування як унікального створіння Божого. (При цьому необхідно не втрачати тверезості і пам'ятати, що кожен може бути спокушений).

Життя Церкви. У Церкві відправляються всі сім православних таїнств, служиться всенощна і літургія, широко використовується молитва на вервиці, читання Псалтиря, поклони, заохочується омивання на святих джерелах, відзначаються всі православні церковні свята і пости.

Майже щорічно Церква проводить *Великі Собори*, на яких бувають присутні кілька тисяч осіб з різних міст Росії, України, інших країн світу. З 1991 р. проведено вже 22 Собори. На кількох Соборах – а це величні духовні форуми – відбувалась посвята Росії Божій Матері, згідно з її побажанням у Фатімі (1917 р.). Собор у 1993 р. у Санкт-Петербурзі був першим Всеросійським покаянним собором. У 1995 р. пройшов Собор єднання церков – у ньому брали участь священики з Росії, України, США, Канади, Японії, Мексики, Сінгапуру, Франції, Німеччини та держав СНГ. Останні собори були присвячені відновленню заповіту Бога з людством (XXI) і утвердженню Богоцивілізації III тисячоліття (XXII). На території України відбулось три Собори – в Миколаєві у 1997 році , в Ужгороді у 1999 році, в Києві в 2007 році.

Незабутнє свято єднання сердець, піднесеної молитви і живої присутності Пречистої Діви – Собори надовго залишаються у серцях присутніх. Окрім богослужінь, процесій, проповідей, Церква опанувала мистецтво містерій – духовних постановок на біблійну або історичну тему.

Поряд з традиційними формами молитви – Псалтир, акафіст, вервиця і т.ін. – використовується так звана *"пластична молитва"* – молитовні настрої, які передаються гармонійними рухами і жестами, у супроводі музики.

Традиційне богослов'я збагачується і доповнюється богонатхненним одкровенням. У *Церкві розвивається така галузь богословської науки як Марієлогія.* Опрацьовуються зокрема софіологічні аспекти богослов'я, тема Христа, Духа Святого, Агнця, Другої Голгофи – Соловків,

Апокаліпсису тощо. Сповідуються нові іпостасі – імена Пречистої Діви: Жона, Вбрана в Сонце; Переможниця Червоного Дракону; Нова Єва; Матір Вселюдська; Софія–Премудрість Божа; Невіста Духа Святого; Посередниця Благодатних Дарів і Милостей; Ковчег Спасіння Останніх Днів; Непорочне Зачаття; Цариця Миру.

Священнослужителі та благовісники Церкви відвідують з благодійними цілями, а також з метою здійснення молитви, лікарні, інтернати, в'язниці та будинки для людей похилого віку, влаштовують пересувні *тематичні і книжкові виставки*. Здійснюються *прощі по святих місцях* (Рим, Єрусалим, Лурд, Міждугор'є та ін.). У Церкві працює низка іконописців, різьбярів, графіків, якими творчо розробляються традиційні набутки духовного мистецтва і створюється самобутній образотворчий ряд сакрального мистецтва Церкви: різьблені хрести, ікони, хоругви, плащаниці, духовний одяг тощо.

Міжнародне визнання Церкви. З 1992 р. Церква прийнята повноправним членом Міжнародної ради громадських церков, що є членом Всесвітньої ради церков при ООН. Церква має численні міжнародні дипломи та відзнаки за просвітницьку, миротворчу діяльність і сприяння діалогу між церквами, брала участь у всесвітніх маріянських конгресах.

Делегацію Церкви радо приймали влітку 2002 року її друзі у Нью-Йорку, люб'язно відкривали двері американських університетських аудиторій і монастирських брам.

Фрагмент відеозапису Собору Церкви був продемонстрований Папі Римському Івану Павлу II. Після перегляду його він розчулено визнав, що це є істинна Церква. Дружня громада римо-католиків в Хіросімі часто запрошує і приймає наших священиків і регулярно приїздить на Собори Церкви.

Церква в Україні. Пошанування Пречистої Діви Марії – архетипічна риса українського народу. Перші храми Київської Русі були здебільшого пов'язані з її ім'ям та життям – Успіня, Благовіщення, Введення в храм Пресвятої Богородиці. Запорізьке козацтво мало своєю покровителькою Божу Матір. При Церквах існували здавна *Богородичні братства*. Сотні чудотворних ікон, численні джерела та місця Об'явлень її є по всій Україні (Почаїв, Зарваниця, Гошів, Львів, Мервичі, Н.Болотне та ін.).

З'явившись у річницю Чорнобильської аварії у *селі Грушів* (Львівська обл.) у 1987 році, Матір Божа дякувала український народ за його довготерпеливе страждання і вірність Господу, зазначивши, що Україна була першою державою у світі, присвяченою їй. Це було ще за часів Ярослава Мудрого. Особливим чином вона відзначила роль України у навернені Росії і всього світу до Бога й закликала українців бути "апостолами віри Христової серед народів Росії". Часто Матір Божа закликає до єднання Церков на Україні, вірності Христу.

В Україні з 1992 р. вже зареєстровано сім міських громад Церкви (Донецьк, Миколаїв, Харків, Дніпропетровськ, Ужгород, Луганськ, Київ), діє багато ще не зареєстрованих. Однією з особливостей членства у Церкві є те, що її прихожани можуть водночас належати до будь-якої традиційної церкви (наприклад, греко-католицької в Західній Україні). Це не перешкоджає їм брати участь у житті громади Церкви Божої Матері. Створюється Український Духовний центр Церкви та Запорізький духовний орден Пречистої Діви Марії. Окрім богослужінь, Церква веде просвітницьку діяльність: проводить бесіди і лекції переважно в молодіжних аудиторіях, організовує виставки на тему місії Божої Матері в історії людства, про Козацтво, про Соловки як другу Голгофу тощо.

Відбуваються численні *прощі вірних Церкви по місцях об'явлень Божої Матері* (Почаїв, Львів, Грушів, Мервичі, Літманове, Нижнє Болотне) та козацької слави (с.Капулівка, с.Трахтемирів та ін.).

Парафіяни Церкви беруть участь у молитовних спілкуваннях у спеціальних Інтернатах для дітей-сиріт, співпрацюють зі скаутським рухом. У Донецький області проводяться молитовні заходи в місцях позбавлення волі, влаштовуються молитовні групи й вівтарі у в'язницях.

Завжди з великим піднесенням брати і сестри готуються й беруть участь у різдвяних колядках у містах і селах України.

Церква Божої Матері підтримує в Україні контакти з УГКЦ та Українською Православною Церквою.

Видавнича справа. З 1993 р. працює видавництво "Новая Святая Русь". За роки своєї діяльності видано *понад 300 найменувань книг.* Видаються часописи: "Рыцарь веры", "Милосердие Богородицы", "Вестник Богоцивилизации". Серед книг слід назвати: "Белое Евангелие" – антологія явлень Божої Матері по всьому світу.

Більш ніж 30 книжок одкровень Божої Матері належать архиєпископу Іоану. Серед них: "Храм мира", "Око милосердное", "Суббота любви", "Три века Славы", "Летняя жемчужина", "Схождение царствия", "Ангельский покров", "Жена Облеченная в Солнце", "Последние времена и преображение", "Голос Богоцивилизации III", "София и Агнець" та ін. Здійснено переклади книг Анни-Катерини Емеріх, Марії Валторти – боговидець XIX ст., книга Едді Доерті "Юродивый божественной Премудрости" про Луї Гриньйон де Монфора. Видрукувано книги про Соловки: "Соловецкий сад", "Серафим, патриарх Соловецкий", "Соловецкая сияющая ветвь", "Соловки – Вторая Голгофа", "Тайна Соловецкого пути". Вийшли книги про святих нашого часу: "Святая Евфросинья мироточивая", "Апостол огненного Христианства" – про Інокентія Балтського, а також книги архиєпископа Іоана: "Огонь покаянний", "Глас вопиющего", "Евангелие Вышнего Света", "Дневники 97-00", "Девство и Крест", "Американский шок", а також книга проповідей єпископа Михаїла "Путь, по котрому разливается Свет".

12. ЕМІШІ АБО ДІТИ БОГА ЖИВОГО

Історична зупинка на XVII столітті. За 70 кілометрів від Івано-Франківська на стрімких берегах Дністра, серед полів, віддалено від інших поселень знаходиться село Мостище. Село маленьке, в декілька десятків чепурненьких хат. Мешканці цього села й досі користуються газовими лампами, не знають, що таке холодильник, мобільний телефон, радіо, телевізор. «А навіщо вони нам? – зауважують. – По телевізору нічого доброго не показують. Розпусту хіба що і зло сіє». Їх діти не їздять на велосипеді, бавляться саморобними ляльками, дерев'яними іграшками. В Мостищі немає не тільки електрики, а й газу. Топлять так, як топили наші далекі предки, а освітлюють хату гасовими лампами. Відтак маємо поселення, мешканці якого, що звуться із-за своєї конфесійної належності ще емішами, добровільно відмовилися від усіх благ цивілізації, живуть не в XXI, а десь в минулих століттях. Вони харчуються лише тим, що виростять на своєму огороді чи вигодують самі.

Село надто акуратне: всі хати побілені вапном. Обійстя-близнята: вимощені каменем, вікна і двері – дерев'яні, але не фарбовані.У будинках немає підлоги, тільки вимазана червоною глиною із трачкою долівка. Всередині їх прості саморобно виготовлені меблі – ліжка, лави, міні-шафи й вішаки. На одній із шаф чомусь обов'язково має лежати валіза. На вішаках висять піджаки й дитячі куртки, кашкети. Мостищенці вважають, що нині вони живуть добре, бо ж кожний має вже по кілька піджаків і штанів, діти – до п'яти пар взуття. Батьки їхні мали лише одну робочу і одну святкову сорочку, одежину носили допоки не порветься, від початку весни і до холодів ходили босоніж. Цивілізація все ж у дечому добралася і до мостищан. Якщо раніше вони все старалися шити самі, то тепер у більшості випадків пальта , светри, спідниці, штани купують. Проте продовжують вважати, що багато одягу – зайва розкіш.

В хатах мостищан немає якихось прикрас. На стінах відсутні ікони і світлини. В маленьке дзеркало - чи не єдину в хаті розкіш - жінки заглядають лише тоді, коли покривають хустиною голову, а чоловіки – під час гоління. Мостищани привітні і не мають якихось застережень щодо відвідувань їх осель: заходь – з радістю приймуть. Вони не є релігійними фанатиками, як це їх прагнуть деколи показати журналісти. «Наші будівлі відкриті для всіх людей. Життя надто коротке, щоб під час нього з кимось сваритися», - наголошують еміші.

Проте, незважаючи на реалії, заангажовані конфесійно на традиційні церкви як єдино істині релігії журналісти подеколи прагнуть подати емішів як дивних сектантів, які через свої релігійні переконання доводять своїх дітей голодуванням навіть до смерті. Емішів подають подеколи як відлюдників, що не спілкуються з людьми інших вір, ходять у лахмітті, не пускають своїх дітей до школи, ховаються від представників влади у великих норах дністровських круч. Із-за газетної брехні еміші прагнуть

уникати бесід із будь-ким незнайомим. «Про нас останнім часом дуже багато неправди пишуть, тому ніякої розмови не буде», - каже зустрічний мостищанин.

То ж чи так це? Про емішів більш досконало можна дізнатися із ряду статей, видрукуваних останнім часом в газетах і розміщених на сайтах Інтернету.

У Мостищах проживає більше 30 сімей емішів. Так в Америці називають Дітей Бога Живого. Сім'ї у них великі – від 8 до 18 дітей. Жінки не роблять тут абортів. Вважають, що стільки Бог дав дітей, скільки їх з вдячністю й треба приймати. Не вистачає грошей – громада допоможе. Від держави допомоги на дітей еміші не беруть. Звання «Мати-героїня» також не приймають. «Що такого ми зробили, аби нам марна слава була, - говорять багатодітні жінки. – Жінок на те Бог створив, аби людський рід не загинув». Усі діти в мостищенців – бажані. Матері щогодинно приділяють їм увагу, а батьки натішитися не можуть своїми численними синами й доньками. Тому в селі надто багато дітей.

Діти виховані, слово старшого для них закон, хоч частенько пропускають шкільні уроки, бо ж часто із-за відсутності батька, який десь на заробітках, старшим приходиться допомагати матері і в праці на огороді, і в догляді за меншими. А взагалі діти у сім'ях емішів допомагають батькам у віці уже десь 5-6 років. Вони надто шанують своїх батьків, ніколи не сваряться з ними.

Навчившись протягом восьми років читати, писати й рахувати, діти емішів далі вчитися кудись, навіть у професійно-технічні училища, не йдуть. Їхні батьки вважають, що якби світ не був настільки злий, жорстокий та сповнений спокус, то ймовірно їх діти й далі вчилися б, а так нехай їхні душі та серця не будуть засмічені.

Праця для емішів не постає як тяжкий обов'язок. Все своє життя вони проводять у праці, а тому й живуть у достатку. Постачаючи із своєї господарки себе всім необхідним, вони водночас виробляють багато продуктів і для продажу. При цьому всі продукти, вирощені емішами, є екологічно чистими, особливо домашні варення і овочеві консерви, а тому ціняться високо й знаходять збут.

Кидається в очі те, що всі дівчатка в Мостищах ходять в сукнях та хустинках, пов'язаних вузликом на підборідді, а хлопчаки – у чорних кашкетах, темних штанцях-джинсах і сорочках. Молоді не можна одягати короткі спіднички чи штани, носити футболки . Дорослі також ходять із покритими головами. Житель Мостищ Петро пояснює це так: «Люди називають нас *кашкетниками*. Чоловіки наші дійсно завжди ходятьу кашкетах, а жінки – у хустках. Волосся - то також гординя. В одних воно буває буйне, інші ж – лисі. А так прикрив кашкетом чи хустиною, і всі однакові. Бо ж перед Богом всі – рівні. Так споконвіку, прикривши голову, ходили наші батьки, діди й прадіди».Інший емішанин Богдан особливість одягання пояснив так: «Наші картузи та хустки на головах жінок – ознака

покірності та смирення. Кожна людина «зі світу» робить якусь зачіску, купує якийсь одяг, намагаючись за допомогою цього відрізнятися один від одного. Отже – хизується. А ми живемо просто, як Христос. Гординю у вигляді волосся ми прикриваємо і робимося однаковими перед лицем Божим і братами й сестрами». Кашкети еміші шиють самі або ж підшуковують щось бажане на базарі. Одяг купують переважно із «гуманітарки», а тому в селі наявне велике одягове різноманіття. Особливо різнобарвно і яскраво одягнуті діти емішів.

Старші люди села носять одяг темного кольору. На жінках – довгі спідниці, зашпилені наглухо кофтини і фартух. В одруженої жінки він чорний, а в неодруженої – білий. Чоловіки тут – у темного кольору штанах, піджаках і сорочках. Штани у чоловіків часто тримаються підтяжками. Одяг дешевий, відсутнє змагання в моді. І взимку і влітку тіло має бути закритим. Не допускається навіть оголення рук. Такі правила одягання в селі є традицією.

Обшарпаних серед емішів немає, як і голодних. Заглянеш до них у погріб і побачиш різну їжу. Тут молоко і сметана, засолене сало, тушкованки, салати, варення, компоти. Все те, що є й у супермаркетах, але вже домашнього виготовлення. Еміші не мають якихось обмежень у споживанні їжі, вони їдять все. Їжу готують просту, але здорову. Варять борщі, картоплю, бобові, роблять вареники, тушкують капусту. Виготовляють йогурти, поєднуючи полуниці із сметаною. Від такого різноманіття і багатства їжі діти емірів як слимачки. Миски і горнятка у них залізні. Еміші не п’ють алкогольні напої. Замість вина і пива використовують безалкогольний сидр домашнього виготовлення. Вони також і не палять, бо ж для них сигарети, як і алкоголь, «поза законом».

Гроші мостищани рахувати вміють, але не поклоняються їм. Характерно, що емішанин ніколи не підніме загублені гроші, бо ж то, як вони говорять, «праця чиясь, сльози чиїсь».

Проте послідовники інших віросповідань, які є в Мостищах, не толерантні щодо емішів. Вони навіть з криком заявляють про необхідність їх «кудись виселити», бо ж, дивись, «смуту серед людей сіють, та таку, що вони навіть за своїх дітей бояться». А чого боятися? На відміну від послідовників традиційних релігій серед емішів немає алкоголіків, злодіїв, нероб та ін..

Спосіб життя емішів колективний. Кожна сім’я конфесії у скрутну для неї годину одержить допомогу і підтримку від одновірців. В такий спосіб тут зреалізовують християнський моральний принцип любові до ближнього. «У нас немає традиційних ікон, ми не ходимо до церкви. Збираємося тільки помолитися та порадитися, що кому допомогти треба. Усе разом робимо. Сестрам і братам своїм допомагаємо»,- сказала журналісту одна жінка з емішів..

Мостищани не визнають за транспортний засіб ні автомобілі, ні велосипеди. Літаками не літають, їздять лише на автобусі або поїздом. А

загалом, то єдиним засобом переміщення для них є підвода. Коней тут тримають всі. Ними й огород обробляють, і їздять по селу чи в поле. Характерно, що заборони на використання електрики, автомобілів й інших благ сучасної цивілізації диктується в емішів не їх релігійними, а моральними переконаннями. Сама по собі електрика для них – не зло, але її можливе використання може принести за собою низку спокус, зокрема з'яву в помешканні телевізора. Особистий автомобіль для багатьох постає не як транспортний засіб, а як предмет гордості, возвеличення, що еміші не сприймають.

Як вище зазначалося, еміші-мостищани ведуть колективний спосіб життя. Так, на гуртовні вони їдуть декількома підводами, щоб разом завезти в село необхідне для всіх. Якщо колять свиню, то обов'язково діляться м'ясом із сусідами. І хліб тут печуть на багатьох, аби свіженького всі скоштували. Кожна сім'я має до гектара землі, садок, тримає дві-три корови, зо троє свиней, багато курей, індиків, гусей, кролів. Тільки собак у них немає, бо ж вони постають тут чомусь уособленням зла. Землю підживлюють лише перегноєм, «хімію» не використовують, а відтак мають чисті продукти.

Еміші вважають, що ніхто у своєму житті не повинен нести його важкий тягар наодинці. Тому вони допомагають один одному. Так, хати в Мостищах будуються гуртом. Грошей за працю під час будівництва не беруть. У новобудові головне – великий погріб, піч-лежанка і просторі кімнати, насамперед кухня, де збирається вся сім'я на трапезу, діти готують уроки тощо.

Одружується молодь в Мостищах дуже рано – в 18-20 років. І лише на своїх односельцях. Характерно, що до одруженні молоді навіть не зустрічаються. Право вибору дружини в емішів за хлопцем. Про своє вподобання він каже батькам, а ті – поважним людям громади. Новина повідомляється дівчину. Шлюб відбувається у разі її згоди. Хоча дівчина може відмовити, але тоді вона рискує залишиться назавжди без пари, не матиме жодного шансу на одруження (хіба що вже поза общиною). «Із світу» в громаду дружину приводять лише в тому випадку, коли вона сприймає весь спосіб життя емішів.

Весілля відзначаються в селі надто скромно. Жодних гостей, білого плаття, фати та перстенів. Одяг у молодят трошки кращий від буденного. Наречені просто розписуються в сільраді і в такий спосіб засвідчують про створення нової родини. На музичних інструментах на таких весіллях не грають, а лише співають Псалми. Побираються еміші пізньої осені, коли завершуються всі сільськогосподарські роботи. Малознайомі до цього люди починають жити разом, живуть, як на диво, добре, мають майже щороку по дитині. Середня родина емішів – 8-12 нащадків. Тяжка праця і постійна турбота про дітей не залишають подружжю час для з'ясування стосунків.

Оригінальним в емішів є також обряд похорон. Мертвих вони не оплакують, на могилах не ставлять ні хрестів, ні каменів. Зауважують при цьому, що якщо й плачуть, то не за померлим, а за собою, за живими, бо ж мертвий відправився до Бога і сумувати з цього не треба.

Мостищани прагнуть бути обізнаними в тому, що робиться в країні і в світі, а тому передплачують газети і часописи. Характерним є те, що вони у своєму повсякденні не звертаються до фотографування, більше того – уникають того, щоб їх хтось сфотографував. Фотографуватися вони відмовляються знову ж таки не тому, що це забороняє їх віросповідання. Просто вони вважають, що зображення - це шлях до відомості й популярності, а відтак і до гордині, яку еміші розглядають як великий гріх.

Релігійна громада Дітей Бога Живого без офіційної реєстрації. Якоїсь офіційної назви релігійна громада села Мостище не має, а відтак їх спільнота ніде в державних інстанціях так і не зареєстрована, навіть не зафіксована. Вони вважають, що церква і держава мають бути відокремлені, а відтак не має бути якоїсь державної реєстрації релігійних громад. В армії еміші не служать, бо ж розглядають як великий гріх носіння зброї. В селі немає церковної будівлі чи молитовного будинку, моляться еміші в хатах. При цьому вони ображаються, коли їх називають сектантами. «Хіба апостоли Ісуса називалися якось? – запитують еміші. – То й ми не називаємо себе ніяк і не належимо до релігійних організацій. Просто всім серцем віримо у Бога Живого й прагнемо жити так, як жив Ісус: у праці щоденній, у молитві щирій, у любові і злагоді один до одного. Стараємося слідувати кожному слову з Біблії, бо ж через цю Книгу до нас говорить сам Господь Бог». В кожній хаті емішів є Біблія (частіше – Новий Завіт), по ній вони налагоджують своє життя. Праведність для них – це неухильней повсякденне слідування вченню Ісуса Христа.

Релігійні закони в громаді надто суворі й мають обов’язково виконуватися. У всьому еміші прагнуть дотримуватися біблійного вчення. Так, вірячи в те, що в крові знаходиться душа людини, вони не допускають навіть при загрозі смерті переливання крові. У сподіванні на Богом гарантоване чудо виздоровлення еміші тільки моляться. «Якщо ж людина відійде у Вічність, - наголошують вони, - то такою була Божа воля. Бог дав – Бог взяв». Водне хрещення еміші приймають лише у зрілому віці.

Якихось своїх священиків чи старійшин мостищенська громада емішів не має. Розповідають, що в січні помер натхненний Святим Духом їх пророк Іван. Про нього говорять як про всезнаючу людину, готову приходити на допомогу кожному у його потребі. Коли пророк Іван був живий, то послідовники конфесії навіть до лікарні не ходили, бо ж своєю молитвою і своєю рукою він нібито міг будь-яку хворобу знімати. Слухалися всі його як рідного батька. Перед смертю пророк Іван скзав, що він є останнім і після нього пророків більше не буде. Тому в селі більше не вибирають старійшину. Еміші вірять, що скоро настене кінець світу, бо ж вмер останній Божий пророк.

Громада не має якогось чіткого графіку своїх зібрань. З молитвою вони прокидаються і засинають, без молитви не сядуть до столу. Свята релігійні еміші відзначають так, як і всі християни. Одягають при цьому в дещо новіший одяг.

Жителі Мостища з емішівської конфесії мають свої неписані закони, яких прагнуть неухильно дотримуватися. Кодекс цей надиктований їм скоріше життям. «Ми так намагаємося жити, як наші діди і тати жили», - кажуть. У вищі навчальні заклади діти із Мостища не вступають. «А чого вони там навчаться?- кажуть старші. – Розпусти? Хіба ж для того ми їх народили?». Своє покликання вони вбачають у сільській праці і в розбудові щасливої сім'ї.

Головні в поселенні – чоловіки. Маємо тут відчутний патріархат. В емішів існує своєрідний розподіл праці між жінкою і чоловіком. Жінки у них добрі газдині. Вони пильнують за домашньою господаркою і дітьми, дівчаток привчають куховарити з малих літ. Жінки шиють, але не вишивають, бо ж вишиванки розглядають як розкіш. В'яжуть також светри. Оскільки мостищани не користуються електрикою, то не мають і пральних машин. Одіж перуть в баліях і в Дністрі. Перуть руками на спеціальних дерев'яних дошках. Прасують праскою, яку «заправляють» вугіллям. Купаються у баліях, а влітку – в річці. Невикористання електроенергії пояснюють тим, що в ній потреби немає. «Удень Бог світить, а ввечері гасову лампу запалюємо. Та й дітей у нас багато, боїмося, щоб де лиха не наробити. Дитя цікавиться всім, не вгледиш – біду матимеш».

Хлопчиків у сім'ях емішів змалечку привчають до столярної параці. Справа в тому, що в мостищан існує традиція від'їзду чоловіків на заробітки. Роботи вони знають різні - аж до євроремонтів, але переважає в їх заробітчанських діяннях столярка. Ставищан скрізь цінують як робітників, бо ж вони не п'ють, не палять, не торгуються за копійку, совістливі, адже їхня моральність сформована їх християнською релігійністю. Хлопці після закінчення дев'яти класів із батьками і старшими братами вже виїздять на заробітки, привчаються заробляти гроші. .Далеко на заробітки чоловіки села не їздять, бо ж вважають що «то не сім'я, як когось із подружжя півроку дома немає».

Історичні корені мостищенківської конфесії чітко не проглядаються. Ніхто не може відповісти на питання, як ця конфесія, яка сформувалася у США, потім попала на Прикарпаття і чому саме у Мостище. Скоріше це пов'язано із перебуванням в селі в минулому німецьких колоністів, які за віровченням були меннонітами-емішами.

А між тим історія емішів починається з другої половини XVII століття. Конфесія поставала як одне із відгалужень меннонізму. Його засновник – вихідець із німецької землі Ельзас – Якоб Амман не сприйняв деякі новації у віровченні меннонітів і обстоював більш консервативний релігійний шлях життя християнина. Саме від його імені й одержала свою

назву ця релігійна течія. На початках їх називали амманітами, назва потім видозмінилося в амішів/емішів. Лідери емішів не є професійними служителями церкви. Вони обираються за допомогою жребія і займаються своєю діяльністю безоплатно.

Перші послідовники вчення Аммана піддавалися жорстоким переслідуванням – їх спалювали на багаттях, топили в річках і в морі. Рятуючись від гонінь амманіти залишали рідну Німеччину і на початках поселялися в інших країнах Європи. Але оскільки ніде їм не дозволяли володіти землею, то, щоб зберегти свій сільський общинний спосіб життя, вони зрештою емігрували за океан.

Засновник штату Пенсільванії Уільям Пенн, виходець з Англії, проголосив тут свободу віросповідань. Саме він надав притулок емішам на південному сході штатної території.

В 1865 році від емішів відійшли їх ультраконсервативні одновірці. Найбільш ліберальні групи поєдналися в перші два десятиліття XX століття з меннонітською церквою США й ввійшли в засновану у 1899 році Центральну конференцію меннонітів. Еміші, які не поєдналися з меннонітською Церквою, організували в 1910 році консервативну емішську меннонітську конференцію, яка в 1954 році була перейменована в Консервативну меннонітську церкву.

Кількість американських емішів (їх тут ще називають амішами), які дотримуються архаїчних у своєму побуті звичаїв XVIII-XIX століть, з 1992 року подвоїлася. Інтерес до цієї релігійної спільноти помітно зріс в Америці після того, як два роки тому в одній із шкіл штату Пенсільванія у поселенні Нікель-Майнс було вчинене вбивство п’яти дівчаток-емішів. Злочинець, вбивши дітей, застрелився сам. Еміші, на подив світу, вибачили вбивцю і надали допомогу його вдові. Прощеня емішами вбивці тоді викликало більшу зацікавленість конфесією, ніж саме вбивство і його мотиви.

Загалом у США послідовників Аммана нині десь до 90 тисяч. Кількість їх останнім часом неухильно зростає завдяки зростанню терміну життя емішів, відмові їх від контрацептивів, порівняно низькій дитячій смертності.

Дві третини американських емішів проживають у штатах Пенсільванія, Індіані та Огайо. Найбільша їх спільнота в останньому. З 1992 року громади емірів з’явилися в штатах Арканзас, Колорадо, Мен, Міссісіпі і Західна Віржінія. Характерним є те, що 80% молодих людей не залишають емішістські громади при досягненні повноліття. Нині більше половини емішів США – люди віком молодше 21 року. Лише невеличкий відсоток приросту дають емішам новонавернені.

Еміші при своєму розселенні традиційно віддають перевагу регіонам із дешевими землями і сільським способом життя. В США є ряд сільських районів, в яких компактно проживають еміші. Розміщені вони десь в 3-4 годинах їзди від Вашингтона і Нью-Йорка. Оскільки еміші не сприймають

технічну цивілізацію, зокрема електрифікацію, то цей округ Ланкстер в Пенсільванії ще називають «країною без дротів». Головне місто округу і центр «країни емішів» - Інтеркорс. В дослівному перекладі ця назва означає «схрещування». Саме тут перетинаються дороги з Філадельфії вПітсбург й із Ньюпорта в Ерн. Спочатку місто називалося Кросс-Кіс – «Схрещені ключі». Еміші в місцинах їх компактного поселення зберегли спосіб життя і побут таким, яким його мали їх предки ще в XVII столітті. Ферми емішів із величезними амбарами і вітряками розкидані на величезній степній території. Жінки тут ходять у довгих платтях з фартухом і в чепчиках, чоловіки – бородаті, але безвусі, у чорних повстяних (хлопчаки – солом'яних) шляпах, у штанах на підтяжках. Дорогами округу Ланкстер їздять візками із впряженими в них маленькими конячками. Череди корів ганяють тут босоногі хлопчаки.

Поселення емішів відрізняються величезними амбарами. Ці емішські сараї будує вся спільнота поселення, інколи збирається для цього 200-300 односельчан.

Між собою еміші спілкуються німецькою мовою, навіть Біблію читають в перекладі її Мартіна Лютера. Проте всі вони добре знають і англійську.

Еміші Америки дуже рідко пов'язують своє сімейне життя з кимось поза своєї спільнотою. Робиться виняток лише для послідовників меннонітства.

Всі 12,5 тисяч емішів округи Ланкастер – потомки пари десятків сімей, які емігрували з Європи сюди на початку XVIII століття. Саме тому написи прізвищ на поштових скриньках багатьох сімей тут повторюються – Фішер, Лепп, Шольцфус та ін. Живучи своїм відособленим життям, вони не втручаються в життя навколишніх щодо них людей й водночас не пускають їх у свій світ. Існуючи у своєму власному світі і нібито в іншій історичній епосі, еміші декілька місяців протягом року навіть живуть за власним часом – вони не переводять годинники на зимовий і літній час. «Не вписуючись» в адміністративну систему сучасної Америки, еміші, тим не менше, самі об'єднані в округа, де їх проживає по 25-30 сімей. Декілька таких районів обслуговує один єпископ. Диякона і священиків обирають мешканці кожного округу. Ці вибори відбуваються досить оригінально. Присутні на зібранні висувають декілька кандидатур. Перед ними кладуть таку ж кількість Біблій, але в одну із них вкладено білий папірець. Хто із висунутих візьме цю Біблію, той і стане новим священиком. Дияконів в громади призначає єпископ. Як і в Мостищах, в Америці еміші також не мають спеціальних церковних споруд. Вони по неділях збираються у когось в будинку. Сидять на стільцях без спинок, які приносять з собою. Служба починається із співу релігійних гімнів без музикального супроводу. Потім – урок по Священному письму. Біблія для емішів – єдиний путівник в житті.

Еміші мають три «кити» свого життя. Це – Біблія, громада і сім’я. Ось так вони й живуть. Весь тиждень працюють на своїх фермах, зайняті проблемами сім’ї, а щонеділі збираються в одному із своїх будинків на церковну службу, вивчення Біблії.

В Америці еміші виявляють байдужість щодо освіти своїх дітей. Вони погоджуються ще на восьмирічну освіту їх. Для цього будують за свій кошт свою школу, утримують її. Від матеріальної допомоги держави в організації освіти дітей еміші відмовляються. Учителями в цих школах постають незаміжні жінки, освіта яких – не більше восьми класів. Це щоб вони не говорили щось зайве дітям, а навчили переважно читати, писати і рахувати, викладали їм історію, географію і мови – англійську і німецьку. В школах емішів навчають також співу й малюванню.

До лікарів американські еміші не звертаються. Власне, і потреби в них не мають, тому що є дуже здоровими людьми. Запорукою цього є постійна праця і здорова, незахімічена їжа.

Американські еміші останнім часом не прагнуть якось відгороджуватися від суспільства. Чоловіки навіть беруть участь в президентських виборах. Здолана замкнутість проживання. Еміші подорожують не лише по Америці, а й виїздять за кордон, насамперед до далеких родичів й одновірців у Німеччину. У себе вони приймають гостей-одновірців з інших країн. Та й в своїх поселеннях вони долають кордони своєї домівки. Всередині емішської спільноти існує традиція ходити в гості до друзів і родичів без запрошення.

Нещодавно представники американських емішів приїздили в Мостище. Їх прийняли тут надто гостинно, але про подальшу співпрацю під час цієї зустрічі мова не йшла.

Еміші нині вже не так строгі у затриманні своїх дітей в рамках своєї сім’ї. 16 років – це переломний вік для молодих емішів. В цей рік юній людині дається свобода вибору – залишитися серед своєї громади або ж вийти у великий світ. Але, що характерно, 98% молоді віддають все ж перевагу останньому. Характерним є те, що з тими, хто порвав з релігією своїх батьків, вони більше не спілкуються, навіть не розмовляють при зустрічах.

Нрави американських емішів надто суворі. Якщо хтось скоїть серйозний, з точки зору їх моралі, вчинок, то на нього накладається тяжке покарання. Це – «вигнання», яке виражається в тому, що цю людину ніхто не зауважує. Для людини, яка вихована й жила за умов емішівського колективізму, таке покарання є відчутним, болячим. Вона всяк прагне виявами свого способу життя зняти його, стати взірцевим християнином. Відтак еміші постають у США як виразники чистого християнства, його високих моральних засад.

Серед емішів в окрузі Ланкастер- відзначає соціолог Дженіс Іджленд, який вже 25 років вивчає громади послідовників Аммана, - рідко знайдеш склочника або взагалі людину із шумним, нестримним характером, а тим

більше з депресією чи схильністю до самогубства. Це є спільнота тихих і скромних пацифістів. Таку поведінку дуже рідко віднайдеш на фоні загального психологічного ландшафту сучасної Америки».

Відтак в Мостищему на Тлумаччині маємо один із оригінальних виявів християнської релігійності, коли конфесійна громада прагне до самоізоляції, відокремлення «від світу», по-своєму реалізуючи принципи християнського віровчення. Еміші щирі у своїх почуттях, щедрі у своїй гостинності і водночас щасливі у своєму незнанні світу. Відтак, як пише журналістка Світлана Мартинець, відвідавши мостищенських емішів, «ніхто не знає, кому живеться краще: оцим простим й ззовні дивакуватим людям, чи нам, які все життя женемося за грошима, славою, кар'єрою, пошуками кохання, піднімаємо на ноги дітей і... старіємося на самоті».

Розділ 3

НЕООРІЄНТАЛІСТСЬКІ РУХИ

1. ТОВАРИСТВО СВІДОМОСТІ КРІШНИ

Міжнародне товариство свідомості Крішни (МТСК) – релігійна організація, що об'єднує послідовників вайшнавського вчення різних країн усього світу. Вайшнавізм – головна гілка індуїзму, найдавнішої з існуючих релігій. Ведичні писання, на яких базується індуїзм, записані близько 5 тис. років тому. Вони досить об'ємні і пропонують шляхи духовного вдосконалення для людей, які можуть мати дуже різний рівень свідомості. *Послідовники вайшнавського вчення основну увагу приділяють тим з ведичних книг, в яких обстоюється монотеїзм та любов до Бога.* Це - найвизначніший і найпопулярніший твір із всіх священних ведичних писань «Бгагавад-Гіта» («Пісня Бога») та «Шрімад-Бгагаватам».

Загальна чисельність послідовників Вед, а відтак індуїзму, нараховує нині понад 900 мільйонів. Вайшнавська гілка індуїзму (поклоніння Вішну або Крішні) нараховує більше 500 мільйонів осіб. *Існує 4 школи (сампрадаї) вайшнавізму, засновані видатними духовними вчителями Індії – Мадхвою, Німбаркою, Рамадуджою та Вішнусвамі*. Від них через ланки учнівської спадкоємності вайшнавське вчення передається протягом декількох тисяч років. Вчення засновників цих шкіл докорінно не відрізняється між собою, різниця лише в певних акцентах щодо деяких питань теології та релігійної практики.

Чайтан'я Махапрабху в історії індуїзму. Близько п'яти століть тому (1486-1537 рр.) в Індії явився Шрі Крішна Чайтан'я Махапрабху, який дав новий поштовх вайшнавському вченню бгакті (любові до Бога). Шрі Крішна Чайтан'я відомий як видатний релігійний реформатор Індії. Прийнявши у віці 24 роки відречення від життя. Чайтан'я протягом 6 років подорожував по всій Індії, проповідуючи вчення «Бгагавад-Гіти» та «Шрімад-Бхагаватам». Він підкреслював, що головний принцип релігії – це розвиток любові до Бога, а практикою для досягнення її мети є оспівування святих імен Бога. За цей час у нього з'явилося мільйони послідовників.

Шрі Крішна Чайтан'я виступив також реформатором кастової системи, яка у середньовічній Індії набула викривлених форм і не узгоджувалася з одвічними ведичними принципами. Згідно з його вченням, досягнути вищої духовної досконалості – любові до Бога – може будь-яка людина, незалежно від свого походження та соціального статусу, якщо вона стане на шлях відданого служіння Богу та оспівування Його святих імен.

Вчення Шрі Крішни Чайтан'ї, який належав до сампрадаї Мадхви, об'єднало філософські акценти чотирьох шкіл вайшнавізму, що зробило його універсальним для всіх послідовників вайшнавського віровчення. Самі ж вайшнави визнають Шрі Крішну Чайтан'ю втіленням Верховного Бога, який приходив до цього 5 тисяч років тому як Шрі Крішна.

На стику дев'ятнадцятого і двадцятого століть видатним духовним вчителем у лінії Шрі Крішни Чайтан'ї був Шріла Бхактівінода Тхакур (1838-1914 рр.), який написав багато книг з вайшнавського вчення і зробив значний внесок у розвиток вайшнавізму в Індії. Його духовний вчитель Джаганатха дас Бабаджи, який був великим відданим Бога, усвідомлював необхідність того, щоб вчення вайшнавізму стало доступним для людей із західних країн. Виконуючи наказ свого вчителя, Бхактівінода Тхакур надіслав тексти ведичних творів в університети різних країн світу. Його син, Шріла Бгактісіддханта Сарасваті Тхакур (1874-1937рр.), відомий вчений та астроном, отримавши духовне посвячення від Шріли Гаура-кішори даса Бабаджи, продовжив справу батька і поклав початок руху, який поширився по всій території сучасної Індії. Бгактісіддханта Сарасваті, в свою чергу, попросив свого учня, А.Ч.Бгактіведанту Свамі Прабгупаду (1886 - 1977рр.) познайомити жителів Західних країн з вайшнавським вченням.

Шріла Прабгупада – засновник Товариства свідомості Крішни. У 1947 року Товариство Гаудія-вайшнавів надало Шрілі Прабгупаді титул «Бгактіведанта», відзначивши тим його вченість та відданість Господу. У 1950 році Шріла Прабхупада вирішив присвятити себе повністю науковій та літературній праці. Поселившись у святому місці Вріндавана, він жив там у невибагливих умовах середньовічного храму Радга-Дамодари. Протягом кількох років Прабхупада був повністю заглибленим у наукові та літературні заняття. В 1959 р. прийняв обітницю зречення. Саме там він почав працювати над своїм шедевром – багатотомним перекладом «Шрімад-Бгагаватам», а також коментарями до нього.

У 1965 році, видрукувавши перші три томи «Шрімад-Бгагаватам», Шріла Прабгупада *поїхав до Сполучених Штатів* виконувати місію, яку йому доручив духовний вчитель. Коли він приїхав у Нью-Йорк, йому було вже шістдесят дев'ять років. Шріла Прабгупада фактично не мав засобів до існування. Привіз з собою туди лише скриньку з томами «Шрімад-Бгагаватам». Але вже через невеликий проміжок часу *(у 1966 р.) він заснував Міжнародне товариство свідомості Крішни*. За десять років А.Ч.Бгактіведанта Свамі об'їхав чотирнадцять разів земну кулю, читаючи лекції на п'яти континентах, а Товариство, яке він очолював, за цей час виросло у всесвітню організацію з більш як ста храмами, школами, інститутами та сільськогосподарськими громадами. В наступні роки *Прабхупада випустив понад шістдесят томів перекладів та коментарів до них,* а також оглядових нарисів, що нині складають справжню енциклопедію ведичної філософії, релігії, літератури та культури.

У 1972 р. для публікації книг було створене видавництво «Бгактіведанта Бук Траст». На сьогодні воно є найбільшим видавництвом серед тих, що видають праці з індійської філософії та релігії. *Твори Шріли Прабгупади перекладені вже понад сімдесятьма мовами світу.*

Шріла Прабгупада був також натхненником будівництва декількох великих міжнародних культурних центрів в Індії. У Майапурі (Західна Бенгалія) зведено духовний центр Товариства, а навколо нього росте духовне місто. У Вріндавані збудовано величний храм Крішни-Баларами. Великі культурні та освітні центри Товариства є також у Делі, Мумбаї та багатьох інших містах індійського субконтиненту.

Бгактіведанта Свамі у 1970 році сформував колегіальний орган – Керівну Раду й ще за свого життя передав йому повноваження з управління Товариством. Представники Товариства свідомості Крішни з різних країн раз на рік збираються на Всесвітню Раду в Індії в Майапурі для вирішення загальних питань, розробки напрямів розвитку та координації своєї діяльності.

Сьогодні Товариство об'єднує понад 500 громад, інститути, школи, сільськогосподарські громади. Чисельність активних членів Товариства нараховує близько 300 тисяч, а послідовників – декілька мільйонів.

Віровчення та релігійна практика. Віровчення Міжнародного товариства свідомості Крішни базується на ведичних священних писаннях, *насамперед на «Бгагавад-гіті» та "Шрімад-Бгагаватам",* інших книгах у викладі А.Ч. Бгактіведанти Свамі – засновника Товариства та інших попередніх вчителів з Брахма-Мадхва-Гаудія сампрадаї (традиції).

Відповідно до вчення, *Бог є Вищою Абсолютною Істиною. Виділяються три основних аспекти Бога: Брахман – єдина, неподільна, безособова основа творіння; всепронизуючий, всюдисущий та всезнаючий Дух – Параматма, у вигляді якого Бог перебуває в серці кожної живої істоти; особистісна іпостась Бога – Бгагаван, яка вважається найвищою.* В особистісній іпостасі Бога найповніше виявляються всі його якості. Він активно втручається у справи цього світу, відповідає на молитви віруючих, приходить їм на допомогу. Водночас, у Своєму трансцендентному бутті Він завжди перебуває поза матеріальним часом та простором. Саме концепція Бога-Особи дозволяє постулювати існування різноманітних його енергій: внутрішня (або вища, духовна) енергія будує духовний світ, царство Бога; зовнішня (нижча, матеріальна) енергія (майа) використовується для творіння матеріального світу; межова енергія, що займає проміжне положення, – це душі, живі істоти, які населяють духовний та матеріальний світи.

Бгагаван, Бог-Особа, проявляє себе у нескінченному розмаїтті форм та втілень, які є різними аспектами його особистості. Різноманітні форми та втілення Господа мають різні імена, головним з яких для вайшнавів є Вішну («Всюдисущний») та Крішна («Всеприваблюючий»). Вайшнави вважають, що інші священні писання в світі, зокрема «Біблія» чи «Коран», беруть свій

початок від одного джерела, а тому імена Бога, які в них проявлені, також авторитетні і вказують на того ж Бога-Особу.

Згідно з вайшнавським вченням, Господь, *будучи всемогутнім, може втілюватися в матеріальному Всесвіті,* в тому числі й на нашій планеті. Але, навіть приходячи в матеріальний світ, Бог залишається Богом і не потрапляє під вплив нижчої матеріальної енергії. *Мета втілення Бога в матеріальному світі – привернути до Себе душі,* які страждають у ньому від троїстих страждань (страждань, що мають психофізичну природу, спричиняються іншими живими істотами та зумовлюються непідвладними людині природними факторами), та вказати їм шлях спасіння.

Індивідуальні душі – дживи, що є вічними частками Бога, за своїми характеристиками подібні до нього. Їх безліч і всі вони за природою створені для того, щоб служити Богові. Служіння повинне базуватися на свободі та любові, а не бути підневільним. Тому всіх джив наділено свободою волі. Їхня свобода полягає в тому, що кожна душа має змогу вибрати те, що вона хоче: служити Богові відповідно до своєї природи або ж насолоджуватися матеріальним началом. Відвертаючись від Бога, вічна душа потрапляє у рабство матеріального світу, яке проявляється передусім у тому, що вона отримує матеріальне тіло, яке прирікає її на народження, хвороби, старість і смерть, а також троїсті страждання.

Постійні народження живих істот у матеріальному світі складають основу феномену реінкарнації або переселення душі. Вайшнави, спираючись на авторитет ведичних писань, вважають, що *душі в матеріальному світі еволюціонують, послідовно втілюючись у більш розвинутих тілах*. Кульмінацією еволюційного процесу душі є втілення її у тілі людини.

Вибір служіння Богові поступово приводить душу до звільнення з кайданів матеріального світу, повертає її до природного стану у духовному світі. Якщо жива істота, що перебуває в тілі людини, не звертається до служіння Богові, то законами матеріальної природи (закону карми) вона буде змушена повернутися у новий еволюційний виток перевтілень. *Єдиним засобом досягнення звільнення з кругообігу народження та смерті є бгакті – любовне служіння Богові.* Проте найвищою метою життя, що перевищує навіть звільнення, вважається према – безмежна любов до Бога. У цьому стані душа настільки віддана Богові, що її не турбує навіть те, чи вдається їй досягти звільнення, а чи ж доведеться знову народжуватися.

На основі цих богословських концепцій побудовано й *етику вайшнавів*. Праведними якостями вважаються ті, що сприяють наближенню душі до Бога (правдивість, милосердя, володіння собою, внутрішня та зовнішня чистота, утримання від насильства, вміння все вибачати, почуття обов'язку), а гріховними ті, які віддаляють душу від Бога та занурюють її в кругообіг матеріального життя (заздрість, брехливість, корисливість, гординя, грубість, хіть, невігластво, принесення зла іншим, ухиляння від виконання обов'язків). Визнається, що відданий, який усвідомлює свою духовну природу вічної частки Бога, бачить ту ж саму природу й в інших. Відтак його любов до Бога

поширюється на всіх, хто його оточує. Характерною рисою вайшнавізму, що виділяє його на фоні інших гілок індуїзму, є визнання вищості самовідданої любові та служіння над досягненням особистого спасіння.

Звідси зрештою витікає неодноразово виявлена готовність послідовників Товариства свідомості Крішни *допомагати бідним та знедоленим*. Цій меті служить також традиція масової роздачі вегетаріанської їжі. Засновник Товариства свідомості Крішни надавав великого значення благодійності, навчаючи своїх послідовників, що навколо храмів Товариства свідомості Крішни не повинно бути голодних.

Релігійна практика. *Релігійна практика послідовників Товариства свідомості Крішни традиційна і мало чим відрізняється від практики інших шкіл вайшнавізму.* Вона складається з повторення та співу гімнів (мантр), поклоніння скульптурним зображенням Крішни, проведення яг'ї (вогняних жертвоприношень), самскар (побутових обрядів) тощо.

Вайшнавізм завжди відзначався лібералізмом, відкритістю та неприйняттям забобон кастової системи. У вайшнавських текстах сказано, що кожна людина, незалежно від свого походження, може мати доступ до релігійної діяльності за умови, що вона щиро вірить у Бога, досягла певного ступеню внутрішньої та зовнішньої чистоти та пройшла через відповідне посвячення.

Релігійна практика послідовників Товариства свідомості Крішни має *декілька ступенів посвячення. Перше посвячення* надається кандидатам, які, як мінімум, півтора року дотримуються (і мають намір дотримуватися все життя) так званих регулюючих принципів, що є традиційними для вайшнавів. Їх чотири: не вживати м'яса, риби, яєць (однак рекомендовано вживання молока та молочних продуктів); не вживати ніяких наркотиків та одурманюючих засобів (включаючи навіть такі, як чай, кава та сигарети); не мати позашлюбних статевих зв'язків; не брати участі в азартних іграх. *Посвячення може дати лише духовний вчитель – гуру*, який отримав цей сан або від свого духовного вчителя, або від духовних братів, які мають цей сан. Сьогодні в Міжнародному товаристві свідомості Крішни нараховується близько п'ятдесяти осіб, що є безпосередніми учнями А. Ч. Бгактіведанти Свамі та мають сан духовного вчителя.

Другою обов'язковою вимогою для отримання посвячення є індивідуальне повторення на чотках вайшнавської молитви-мантри: «*Харе Крішна, Харе Крішна, Крішна, Крішна, Харе Харе / Харе Рама, Харе Рама, Рама, Рама, Харе Харе*», що є зверненням до Бога через проголошення Його імен. «Крішна» й «Рама» – це Божі імена, а «Харе» – звертання до енергії Господа. «Крішна» означає «всепривабливий», а «Рама» – «джерело всієї радості». Таким чином, переклад молитви такий: «*О всепривабливий! О джерело всієї радості! О Господня енергіє! Візьміть мене служити Вам!*». Кожен, хто готується до посвячення, повинен повторювати щоденно 16 кіл мантри Харе Крішна на чотках, які складаються із 108 намистин.

Друге посвячення – традиційна церемонія одягання священного шнура, який дається далеко не кожному. Для того, щоб отримати це посвячення, необхідно бути глибоко обізнаним в філософії та теології вайшнавізму. Ці знання перевіряються за допомогою спеціальних тестів. Друге посвячення робить людину священнослужителем – брахманом – і формально дозволяє їй проводити обряди, поклонятися у вівтарі храму та ін.

Третє посвячення – це надання чернецького сану санн'ясі. Воно є привілеєм лише небагатьох і надається дуже вибірково. Санн'ясі дає обітницю цнотливості та відречення від світу.

Стосунки між вчителем та учнями в Товаристві свідомості Крішни регулюються традиційними канонами, що є врівноваженою системою обмежень та взаємоконтролю. Вчителем, як правило, не стає той, хто прагне влади та пошани. *Посвячення у сан санн'ясі*, що дає право людині в свою чергу приймати учнів, надається лише вчителем, який сам пройшов теоретичне та практичне навчання у свого вчителя, і лише тоді, коли він впевнився у наявності в кандидата духовної зрілості та інших необхідних якостей.

Релігійна дисципліна в Товаристві свідомості Крішни принципово не відрізняється від дисципліни в багатьох інших релігіях. З одного боку, існують досить суворі дисциплінарні вимоги, без виконання яких у жодній релігійній традиції не може бути ні учнівства, ні досягнення святості, а з іншого – існують установки, що орієнтують людину на добровільні та свідомі взаємини з духовним наставником, на збереження самоконтролю.

Товариство свідомості Крішни в Україні. Історія Товариства свідомості Крішни в країнах пострадянського простору почалася ще в 1971 р. після візиту до Москви А.Ч.Бгактіведанти Свамі Прабгупади. Після цього громади Товариства свідомості Крішни стали з'являтися в багатьох містах. Проте *Товариство не було зареєстроване* через політику державного атеїзму та погляду на релігію як на «відмираючий пережиток». Але якщо історичним релігійним течіям ще дозволяли тут повільно «відмирати», то поява нової релігії вже не вписувалася у державну політику. За роки утисків та репресій у в'язницях та спеціальних таборах побувало близько 50 віруючих-крішнаїтів. Декілька осіб, в тому числі й одна дитина, загинули. Всіх віруючих було реабілітовано відповідно до Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій». У 1990 р. Рада у справах релігії при Раді Міністрів УРСР зареєструвала першу релігійну громаду крішнаїтів на Україні – Київську.

На початок 2008 р. в Україні діяло офіційно зафіксованих 45 організацій Свідомості Крішни, близько 30 проповідницьких центрів, два духовних навчальних закладів, в т.ч. духовна академія, більше 30 благодійних місій «Харе Крішна – їжа життя». *У 1993 р. було створено Центр громад Свідомості Крішни в Україні*, який зареєстрований державою в 1995 році. Керівник Центру – Ачьюта дас (А.Чумаченко).

У 1996 році Державним комітетом України у справах релігій було зареєстровано також *Духовну академію Свідомості Крішни в Україні*.

Академія готує священнослужителів та служителів інших необхідних спеціальностей для громад Свідомості Крішни, а також розробляє наукові та методичні рекомендації, відповідну літературу та надає загальну вайшнавську освіту.

36 офіційно діючих в 2007 році громад Товариства Свідомості Кріпни свої богослужіння проводили в 17 орендованих і 12 пристосованих приміщеннях. Окрім громад, Товариство мало три свої духовні навчальні заклади (Київ, Дніпропетровськ і Донецьк), в яких навчалося 210 слухачів. Працювало 11 недільних шкіл, друкувалося два періодичні видання.

В Україні Товариство нараховує нині понад 300 священнослужителів, 120 учнів, близько 5 тисяч активних парафіян. Разом послідовників Свідомості Крішни в нашій країні є понад 40 тисяч осіб.

Ставлення до інших конфесій. Товариство свідомості Крішни лояльно ставиться до всіх конфесій. На відміну від нових релігійних рухів і сект, які обґрунтовують своє існування уявною необхідністю змінити чи покращити традиційні релігії, члени Товариства не вважають, що останні потребують такого «покращення». Удосконалення і оновлення, які притаманні кожній живій релігійній традиції, є винятково прерогативою її носіїв. *Послідовники Товариства вважають, що розвиток вайшнавізму викликано не уявними «недоліками» інших релігій, а перевагами самої вайшнавської традиції,* яка базується на давніх священних ведичних писаннях. *Послідовники вайшнавської традиції вважають, що різні релігійні традиції беруть свій початок від одного джерела – Верховного Бога-Особи, який дає людству різні священні писання сам або через своїх посередників у відповідності до часу, обставин та рівня розвитку свідомості людей.* У «Бгагавад-Гіті як вона є» Шріла Прабгупада пише: «Не треба думати, що Господь приходить лише на землю Індії, Він може з'явитись у будь-якому місці й коли забажає (4.7 коментар). У кожному своєму втіленні Він каже про релігію лише стільки, скільки можуть збагнути конкретні люди за певних обставин. Але мета завжди одна – привести людей до усвідомлення Бога й виконання релігійних принципів. Інколи Господь приходить особисто, інколи Він посилає своїх істинних представників в образі сина або слуги, або ж приходить сам в якомусь замаскованому вигляді».

Соціальне служіння та благодійницька діяльність. У Товаристві свідомості Крішни загалом високо цінується й заохочується громадська активність, корисна праця і насамперед благодійність, виконання інших соціальних обов'язків, включаючи й сімейні.

Послідовники Товариства свідомості Крішни надають великого значення сімейному життю, виходячи з переконання, що морально здорова сім'я, яка будує своє життя на духовних цінностях, є основою стабільного та щасливого суспільства. В цьому погляди послідовників Товариства не розходяться з традиційними установками індійської культури, з притаманною їй ідеалізацією подружньої вірності (Рамаяна, Махабгарата) та інших цінностей сімейного життя.

Система початкової та середньої освіти Товариства свідомості Крішни, яка поєднана з програмою виховання практичних навичок духовного життя, спрямована, насамперед, на розвиток моральних якостей, необхідних для щасливого сімейного життя. У багатьох випадках керівництво Товариства свідомості Крішни заохочує молодих людей, які серйозно цікавляться духовною практикою, оселитися в ашрамі – гуртожитку при храмі. Чоловічий та жіночий гуртожитки розділені. За умовами проживання вони нагадують монастир, що інколи турбує батьків. Однак такий спосіб життя має тимчасовий характер, оскільки молоді люди не дають чернечих обітниць і більшість з них, одержавши духовну освіту, повертається до незалежного від храму способу життя, можуть одружуватися. Метою життя при храмі (учнівство) є набуття духовної освіти, виховання необхідних якостей і здорових звичок, формування «смаку» до духовного життя, досягнення певної внутрішньої та зовнішньої чистоти. Вважається, що після проведення кількох років при храмі людина одержує як необхідну теоретичну, філософську підготовку, так і моральну стійкість, імунітет від вад, якими страждає сучасне суспільство.

Відтак принципи, яких дотримується Товариство свідомості Крішни, сприяють формуванню морально і фізично здорового способу життя у послідовників віровчення, що, безперечно, створює сприятливий мікроклімат у сім'ї і, відповідно, у суспільстві.

Гуманітарна місія «Харе Крішна – їжа життя» – це єдина у світі міжнародна благодійна організація з роздачі вегетаріанської їжі. Її засновано в 1974 р. Міжнародним товариством свідомості Крішни з метою забезпечення повноцінним вегетаріанським харчуванням незахищених верств населення, а також людей, які постраждали внаслідок стихійних лих та воєнних конфліктів. Допомога ця надається людям незалежно від їхньої раси, національності, політичних та релігійних переконань, статі.

Сьогодні «Харе Крішна – їжа життя» діє більше ніж в 50 країнах світу. За час її існування нужденні в усьому світі одержали більше 80 мільйонів безкоштовних обідів.

На території колишнього СРСР місія «Харе Крішна – їжа життя» почала свою діяльність ще в 1988 р. у зоні руйнівного землетрусу в м. Спітак (Вірменія), де гаряче харчування протягом чотирьох місяців щоденно одержували понад 2000 осіб. З 1994 р. по 1996 р. добровольці місії «Харе Крішна – їжа життя» надавали допомогу в Чечні, Інгушетії, Дагестані. За час діяльності програми роздано понад 800 000 гарячих обідів населенню, яке постраждало від воєнних дій.

На території України нині працює більше 30 центрів роздачі їжі. Найбільші – в Києві, Харкові, Дніпропетровську, Одесі, Львові та ін. У Києві функціонує їдальня за адресою вул. Турівська, 29, де вже протягом десяти останніх років щоденно роздається 150-200 порцій гарячих обідів нужденним. Робота благодійної їдальні проходить у тісній співпраці з Подільською районною адміністрацією, а також з центрами соціальної

допомоги Подільського і Шевченківського районів, які надають списки нужденних. Крім того, благодійною місією «Харе Крішна – їжа життя» проводяться разові акції, під час яких роздається їжа дітям з багатодітних сімей, ветеранам війни, іншим нужденним. За останні 10 років добровольцями місії «Харе Крішна – їжа життя» в Києві безкоштовно роздано близько 1200 тисяч порцій їжі.

Видавнича діяльність. Видавництва Товариства свідомості Крішни видають духовну, наукову, науково-популярну та іншу літературу, яка знайомить із різноманітними аспектами знань, що даються у ведичних писаннях. Перш за все це книги А.Ч.Бгактіведанти Свамі Прабгупади, які видає *видавництво «Бгактіведанта Бук Траст»*. У цьому видавництві є український відділ, який працює над перекладом з англійської його праць. Зараз українською мовою перекладено і видрукувано основні з книг Шріли Прабгупади: 1. «Багавад-гіта як вона є»; 2. «Шрімад-Бгагаватам» (Пісня перша, у 2-х частинах); 3. «Крішна – Верховний Бог-Особа»; 4. «Нектар відданості»; 5. «Нектар настанов»; 6. «Шрі Ішопанішад»; 7. «Наука самоусвідомлення»; 8. «Легка подорож на інші планети»; 9. «Досконалість йоги»; 10. «Повчання Господа Чайтан'ї»; 11. «Раджа-відйа – цар знання»; 12. «Поза народженням та смертю» та інші.

Остання з видрукуваних книг українською мовою – «*Шрі Чайтан'я Чарітамріта», написана наприкінці XVII століття* на бенгалі Крішнадасом Кавіраджею Госвамі, яку переклав англійською мовою і прокоментував Шріла Прабгупада. 17 томів, в яких зазвичай видається «Шрі Чайтан'я Чарітамріта» іншими мовами, українські видавці оформили в одну велику книгу, що нараховує понад 1300 сторінок і містить кольорові ілюстрації. «Шрі Чайтан'я Чарітамріта» містить опис діянь та вчення Шрі Крішни Чайтан'ї, який дав новий поштовх вайшнавській традиції п'ять сторіч тому.

Видавництво «Бгактіведанта Бук Траст» видало також серію книг, присвячених ведичній системі харчування, заснованій на принципах прадавньої науки про здоров'я – Аюр-веді: "Ведическое кулинарое искусство" (Адираджа дас); "Любимые блюда индийской вегетарианской кухни" (Ямуна деви даси); "Печем без яиц" (Синтия Стамерс).

Видавництво Товариства Свідомості Крішни "Філософська книга" за період 1999-2000 років видрукувало такі книги: "Неизвестная история человечества" (Майкл Кремо, Ричард Томпсон); "Пришельцы – взгляд из глубины веков" (Ричард Томпсон); "Механистическая и немеханистическая наука" (Ричард Томпсон); «Лидер новой эпохи» (Джон Фэйворс); «Духовный воин» (Джон Фэйворс); «Встреча с Господом Вселенной» (Равиндра Сварупа Дас); «Трансцендентный дневник» (В 4-х томах. Том 1); «Аюр-веда – наука о жизни» (Винод Верма); «Афоризмы Чанакьи Пандита» та ін. Книги Товуариства можна придбати в кіоску його Центру і громад.

2. МІСІЯ ЧАЙТАН'Ї

Історія місії. „Місія Чайтан'ї" виникла в кінці 70-х років м._ст. на Гавайях. *Засновником Інституту знання Тотожності (або „власної сутності") Місії Чайтан'ї вважається американець Кріс Батлер (Джагад-гуру Сіддхасварупананда Парамахамса Прабхупада)*, який народився в Новому Орлеані в 1948 році. Коли йому виповнилося два роки, його батьки переїхали на Гавайї. Тут, не закінчивши місцевий університет, Кріс став під керівництвом різних гуру практикувати куандаліну-йогу, отримав знання, що йде від Чайтан'ї Махапрабху через лінію духовної послідовності від А.Ч Бхактіведанти Свамі Прабхупади. В 1968 році Батлер відкриває в Хаїку на Мауї власний Центр нірвана-йога, завдяки якому набуває популярності серед гавайської молоді під ім'ям Саї Янг. Батлер створює незалежну від МТСК „Громаду Крішна-йога".

Проте невдовзі він разом зі своїми учнями знову приєднується до організації Шріли Прабхупади, одержує від останнього саньясу (монаше посвячення). Але цей стан його не вдовольнив. Батлер прийняв жінку з дітьми й став вести життя гріхастхі (домогосподаря). Останнє, власне, й послужило тим чинником, чому після смерті Прабхупади Батлер вийшов із МТСК. Десь у 80-тому році в Міжнародному Товаристві свідомості Крішни відбувся розкол: місія вайшнавів виокремилася в окрему течію. Разом з Батлером від кришнаїтів відійшло ще ряд відомих членів МТСК, які не визнали тих одинадцять „гуру-наступників" – керівників Товариства, яких призначив Шріла Прабхупада. Кріс назвав їх „безглуздими демонами", що „годуються екскрементами" й „гірше личинок і мух, а ті, хто йде за ними, також подібні до мух і личинок".

На відміну від „ортодоксального крішнаїзму" МТСК, вчення Кріса Батлера є більше вестернізованим. Його послідовники не голять голови, не носять індійського одягу - дхоті і сарі, співають кіртан під гітару. Духовне ім'я Батлера „Джагат-гуру" перекладається „Вчитель всього світу".

Центр „Місії Чайтан'ї" знаходиться на Гавайях. Але є її центри ще в інших містах США, у Великобританії, Австралії, Швейцарії, Новій Зеландії, на Філіпінах. Невеличкі спільноти „Місії Чайтан'ї" діють в Норвегії, Чехії, Угорщині, Німеччині. З активного філіалу місії, що діє в Польщі, місіонери були спрямовані до колишніх соціалістичних країн, у тому числі й до країн, що виникли на руїнах СРСР. Відтак з'явилися центри „Місії Чайтан'ї" в Росії і Україні. Тут їх творили польські учні Кріса Батлера Вольдемар Кочуба (Вішну дас) і Ханна Полак (Харі дас). Центри ці приваблюють переважно молодь 20-30 років. Відеолекції Джагат-гуру і медитації не збирають в них великої аудиторії, хоча запрошення на ці місіонерські акції поширюються масово.

Вчення Батлера не є чимось оригінальним у порівнянні з доктриною Свамі Прабхупади. Саме тому в його центрах визнають переклади й коментарі індуїстських священних творів, які здійснив останній, зокрема

його „Бхагавад-Гіту як вона є”, „Шрімад-Бхагаватам” та ін. Тут також шанують праці самого Кріса Батлера і ще твори Бхактівеноди Тхакура.

Місія Чайтан’ї існує в Україні вже більше десяти років, зокрема в таких містах як Київ, Львів, Харків, Дніпропетровськ. Вайшнави, як і крішнаїти, своїми священними текстами вважають Веди, хоча визнають і Біблію, і Коран. Їхнє віровчення базується на ідеї Всевишнього, всюдисущого Бога-Творця, який є основою світобудови.

Основи віросповідання конфесії. Як твердять самі вайшнави, *основна мета їхнього віросповідання - зробити людину щасливою.* Абсолютно щасливою людина може стати, лише вирвавшись із ланцюга смертей та нових народжень (сансари). Проте це можливо лише за умови втілення в життя вайшнавського вчення. Перш за все вайшнави вважають необхідним кожній людині усвідомити, що вона не є просто фізичним тілом. Для цього цю думку слід сприйняти як Істину. Бог і його справжні представники говорять про це людям через священні писання й учнівську наступність: „Немає приводу для скорботи, адже живу істоту неможливо знищити, а тривалість життя матеріального тіла… все одно не вдасться продовжувати безмежно, - вчить Бхагавад-гіта. – Крихітна частка духовного цілого дістає певне матеріальне тіло залежно від своєї діяльності, а тому протягом всього свого життя слід дотримуватися релігійних засад… Світло душі підтримує матеріальне тіло. Тільки-но душа залишає матеріальне тіло, воно починає розкладатися. Відтак саме душа підтримує матеріальне тіло” (2:18).

Якщо ж у вас немає віри в Святе письмо або навіть в існування Бога, то ви, як вчать вайшнави, можете іншим шляхом дійти висновків, що ваше матеріальне тіло не є вами. Дійсно, тіло, яке було у вас, коли ви були дитиною, зараз зовсім інше. Тіло, яке було у вас колись, тепер повністю зникло, перетворилося на пил, а ваша душа реінкарнувалася у тіло, в якому ви в даний час знаходитеся. Джагад-гуру в своїй книзі «Хто ви?», відкриваючи справжню тотожність людини, порівнює її матеріальне тіло з одягом, який носить душа. Колись у вас було тіло немовляти, згодом ви зняли його й одягнули тіло дитини, а після цього одягнули тіло юнака і т.д. У всіх цих випадках це були ви, одна й та ж сама душа, але в різних тілах. Ця сама душа буде існувати й тоді, коли ваше тіло зникне.

Якщо ви встановили, що ви аж ніяк не можете ототожнювати свою особистість з тілом, то вам необхідно усвідомити, що ви так само не є розумом, що ви - лише "мовчазний свідок" і можете спостерігати за своїм розумом. Ваш розум - ваша власність, так само як і ваше фізичне тіло. *Але якщо фізичне тіло є грубим матеріальним тілом, то ваш розум - тонким матеріальним тілом. Таким чином, якщо ви не тіло і не розум, то ви - душа.*

Цей висновок є одним з основних у вайшнавському віровченні тому, що, як пише Гуру, "вашу сутність воно зорієнтовує на дух, а ваша душа є частинкою (іскоркою) Верховної Духовної Душі. Саме тому ваше існування ніколи не може закінчитися. *Для душі не існує ні народження, ні смерті. Вона ніколи не виникала, не виникає і не виникне.* Вона – ненароджена, вічна,

незмінна й первинна. Особистість, або духовна душа, вічно ненароджена і завжди існуюча. Вона не зникає, коли помирає тіло, бо ж вмирає тільки те, що було народжене. А оскільки душа не народжується, то вона не має ані минулого, ані теперішнього, ані майбутнього. Душа, на відміну від тіла, ніколи не старіє” (Бхагавад-гіта. -2:20). Згідно ведичного вчення, вона – безсмертна.

Індивідуальна смерть означає, що душа залишила одне грубе матеріальне тіло і пов’язує себе з наступним. Але в час перевтілення вона все ще залишається вкритою тонким матеріальним тілом, яке зберігає інформацію про склад нашого розуму та ті бажання, які ми прагнули задовольнити протягом життя.

Ведична традиція вважає, що причиною того, через що особистість реінкарнує, є її матеріальні бажання. Саме вони визначають, яке тіло ми отримаємо в наступному житті. Тонке матеріальне тіло вміщує в собі бажання чуттєвої насолоди, грубе матеріальне тіло постає засобом, за допомогою якого душа намагається задовільними ці бажання. Так, якщо ви надмірно захоплюєтесь дельтапланеризмом, то в наступному житті дістанете тіло птаха, а якщо віндсерфінгом - тіло дельфіна або якої-небудь іншої морської істоти. Проте „перехід атомічної індивідуальної душі в нове тіло стає можливим, - як це засвідчує «Бгагавад-гіта», - милості Наддуші. Наддуша виконує бажання індивідуальної душі” (2:22). Проте остання ніколи не зможе стати рівною нескінченно великій душі, тобто Верховному Богові-Особі.

Для того, щоб підкреслити ницість будь-яких земних бажань і захоплень, Джагад-гуру наводить численні приклади, в яких фігурують свині, що отримують задоволення від споживання екскрементів і т.д. Ці приклади, згідно його вчення, повинні наочно пояснити людині, у яку брудну тварюку вона перетвориться у наступному житті, якщо нині і негайно не присвятить все своє життя Богу. Про це Гуру говорить безапеляційно, бо ж для нього не існує інших видів духовної діяльності, окрім релігійної.

Стан звичайної людини погіршується ще й тим, що шанс отримати людське тіло в ланцюжку перероджень випадає дуже рідко. Щоправда поняття карми, яке є невіддільним від поняття реінкарнації, вчать вайшнави, дещо пом’якшує таку ситуацію. Свідомість особистості зумовлює її майбутнє тіло. Водночас саме теперішні матеріальні дії людини (або карма) визначають її свідомість, розвивають і культивують певний тип останньої. Дії особистості в цьому тілі також створюють передумови того, чи отримає особистість задоволення або ж страждання в наступному тілі. Карма особистості значною мірою залежить від досконалого знання нею Бога.

Особистість, яка не має ніякого тонкого матеріального тіла, ніякої кармічної реакції і ніяких матеріальних бажань, вчить Джагад-гуру, повертається в царство Бога. Це - тонкий натяк на те, що дії, які виконуються в любовному служінні Богу (бхакті-йога) не є матеріальними діями і що на таку діяльність нема ніякої кармічної реакції.

Гуру також розрізняє поняття хорошої кармічної реакції і поганої кармічної реакції. Наприклад, якщо людина в цьому її житті допомагає іншим насолоджуватись матеріально, здійснюючи який-небудь хороший, благодійний вчинок, скажімо, відкриває лікарню чи навчає дітей, то ця хороша карма враховується Господом. Такий же рахунок ведеться і по поганій кармі. Після смерті особа отримує тіло відповідно до свого складу розуму та кармічної реакції. Особа, яка має і хорошу і погану карму, буде поперемінно відчувати й отримувати то задоволення, то біль у тілі. Але кармічна реакція є обмеженою. Той, хто робить добрі вчинки, дістане у відповідь лише обмежену кількість хорошого і лише протягом обмеженого часу. Те ж саме стосується і поганої карми.

Душа особистості після її смерті своєрідно подорожує й може перебувати в цей час у різних формах життя у відповідності до своєї карми. Лише в той момент, коли душа нарешті знову отримає людське тіло, вона може зійти з колеса народжень та смертей. Саме нова людська форма дає душі можливість досягнути абсолютного усвідомлення Бога. Для того, щоб пізнати Істину, людина, як вчить Джагад-гуру, повинна завжди пам’ятати Бога, Його святі імена, любити Його, робити лише те, що задовольняє Його, думати про те, як вона може служити йому і служити Йому любов’ю. Особистість, яка усвідомлює Бога, звільняється від матеріальних забаганок у цьому її житті, одержує і відчуває зрештою своє щастя.

Багатьом людям не хочеться залишати колесо народжень та смертей. Саме їхнє бажання знову жити в цьому світі - це те, що приваблює їх в ідеї реінкарнації. Насправді ж цей світ є місце страждання, а тому не слід прив’язуватися до нього. Ми страждаємо, зі слів Гуру, від дуже багатьох речей - не лише від повторення смертей, народжень, хвороб та старості, а й також від багатьох турбот, які завдають нам інші живі істоти, наші власні тіла та природні лиха. Цей світ лише здається джерелом щастя. Насправді ж він зітканий зі страждань, які існують для того, щоб дати людині зрозуміти свою справжню сутність і функцію. Цей матеріальний світ створено для того, щоб сприяти просвітленню особистості, щоб їй легше було усвідомити, що її природна функція - бути слугою Бога. Навіть християнський Ісус використав з вайшнавської традиції притчу про блудного сина саме для того, щоб довести цю думку.

Обрядова практика вайшнавів. Відтак нескінченне повторення народжень та смертей є небажаним. Справжнє щастя існує лише в тому вимірі, де немає народжень, смертей, старості та хвороб, коли постане такий Духовний світ, в якому особистість бачить і любить Бога. Для вайшнавського віровчення особливої важливості набуває практика оспівування святих імен або мантра-медитація. Так само, як ви не можете очистити своє тіло, доки не використаєте воду, так ви не можете очистити своє серце, не використавши зовнішній очищувальний фактор. Цим фактором є повторювані Святі Імена Бога. Згідно з вайшнавським віровченням, Святі Імена тотожні Богу. Оскільки Бог та його імена є нероздільними, то через присутність Його Імен

ми відчуваємо присутність Самого Бога. Істинним вайшнавам потрібно постійно слухати й оспівувати Імена Бога не тому, що це їм подобається, а тому що це є корисним для них. По ходу того як віруючий буде оспівувати Імена Бога, серце і розум його може поступово очищуватися і приносити йому задоволення. Трансцендентний звук - пряма протилежність матеріальній звуковій вібрації. Матеріальна звукова вібрація (наприклад, популярна пісня), якою б привабливою вона не була, врешті-решт набридне. І навпаки, за вайшнавським вченням, чим більше ти оспівуєш Святі Імена, тим більше вони тобі подобаються, тим більше їх хочеться оспівувати.

Важливо відзначити, що Чайтан'я Махапрабху говорить про те, що у Бога сотні мільйонів Імен. Різні люди називають Верховну Особу Бога різними Іменами. Але це не означає, що існує багато Богів. Вони позначають одного і того ж Бога.

Важливою особливістю вчення Джагад-гуру та його учнів акцентування уваги саме на постійному оспівуванні Святих Імен. Але оскільки вони належать до учнівського ланцюжка Господа Чайтан'ї Махапрабху, то вони переважно оспівують такі імена як Гопала, Говінда, Рама, Мадана-Мохана-Мурарі, Крішна. Вважається, що за умови постійного оспівування святих імен розуміння Бога буде приходити саме собою.

Місія Чайтан'ї й інші релігії. Характерним для вчення чайтанітів є обґрунтування думки, що послідовники різних релігій фактично вшановують одного і того ж Бога. У своїй праці „Поза сектантством і релігійним фанатизмом" Джагат-гуру пише: „Відтак, хоч Бог один, але в нього є багато імен, що грунтуються на його різних якостях. Наприклад, Бога називають Єговою, оскільки він всесильний. Бога називають Аллахом – це означає, що він є співчутливим. Його називають ще Крішною, що означає „Всепривабслива особистість".

Роблячи ставку у поширенні свого вчення на прозелітизм, Джагат-гуру часто цитує Біблію, прагне довести відсутність будь-якого протиріччя між новозавітним християнством і його „Наукою про Тотожність". Він по-своєму визначає місце Ісуса і Крішни в духовному житті людства. „Ісус – син, а Крішна – батько, - зауважує Гуру у своїй праці „Духовна любов. Ісус любить Крішну". – Ісус – син Крішни! Тому Ісуса й називають Христом, що він був помазаний Крішною. Краса цього факту вища від будь-якого прославляння. Це знання звільнить світ від натиску просякнутого стурбованістю сектантства… Ми побачимо, що Ісус не бажає нічого іншого й не вчить чомусь іншому, ніж Крішна!".

Поділ людей на різні конфесії – християн, індуїстів, мусульман та ін., згідно вчення „Місії Чайтан'ї", „не має нічого спільного з дійсною релігією, бо ж ґрунтуються на хибній тілесній тотожності. Саме тому так багато конфліктів і релігійних воєн ґрунтуються на подібній підставі" (Джагат Гуру Сиддхасварупананда Парамахамса. Вне сектантства и религиозного фанатизма. – Институт Тождественности. – С.2). При цьому Батлер не закликає переходити з християнства в індуїзм, а радить кожному залишатися

„у своєму релігійному одязі”, доповнивши його лише „знанням Гіти”. Відтак, щоб бути дійсним християнином, Джагат-гуру радить зрештою стати крішнаїтом. Саме крішнаїзм, як істинна релігія, навчає тотожності кожної людини її душі, метою якої є остаточне звільнення від матеріального тіла, що настане для неї тоді, коли вона вирветься із колообігу народжень і смертей, постане „в царстві Бога”.

Вайшнавське віровчення має своїх послідовників у різних країнах світу. Значною мірою це поширення відбулося завдяки популярності крішнаїтського віровчення Джагад-гуру. Все, що вимагає від віруючого цей Гуру, так це регулярно співати мантри, не вживати тваринної їжі та «служити» Богу. Інституту чернецтва як такого серед його послідовників не існує. Читання ведичних священних книг у конфесії є бажаним, але не обов'язковим, оскільки є певний набір необхідної інформації у значно спрощеному вигляді лекцій, записаних на аудіо- та відеокасетах Джагад-гуру. Їм можна слухати й переглядати.

Згідно офіційної статистики 2003 року в нашій країні діяло дві громади Місії Чайтаньї. Їхня діяльність зводилася, окрім обрядової практики, що нагадує практику крішнаїтів, зокрема до читання лекцій з питань медитації. На цих лекціях можна було отримати чітке розуміння основних життєвих істин у їх вайшнавському розумінні. Часто лекції набирали вигляду приватних бесід, оскільки бажаючих було не завжди багато. Сьогодні при місіях Чайтан’ї також існують безкоштовні курси вегетаріанської кухні. Спеціальні уроки з цих питань проводяться щосуботи. Місією влаштовуються дискотеки під мантри, що також сприяє популяризації вайшнавського віровчення.

3. РУХ ШРІ ЧАЙТАН’Я САРАСВАТ МАТХ

Передісторія конфесії. *Представники вайшнавського руху Шрі Чайтан’я Сарасват Матх є послідовниками лінії Шрі Рупануга-сампрадайа, засновником якої є Шріла Рупа Госвамі.* Саме йому Шрі Чайтан’я, незадовго до закінчення своїх оприлюднених справ, довірив догляд за всією своєю Сапрадайї (живим потоком релігійно-філософської традиції, що підтримується усним навчанням та ініціацією), зробивши його охоронцем і зберігачем великих езотеричних істин Бгакті (служіння).

Протягом віків вчителі цієї лінії вайшнавізму розповсюджували Чисту Відданість. Але *в кінці XVIII - на початку XIX століть чисту традицію було майже загублено*, з’явилося багато лжевчень, що претендували на правонаступництво від Шрі Чайтан’ї-деви. Однак *Бгактівінода Тхакур (1838-1914 рр.) відродив рух Шрі Чайтан’ї Магапрабгу до його первинної чистоти* й створив основу для його поширення по всьому світу. Цю *справу продовжив його син - Шріла Бгакті Сіддганта Сарасваті Госвамі Прабгупада (1874-1937рр.), який заснував Гаудійю Матх* - духовну місію, яка є справжнім

носієм вчення Магапрабгу, розповсюдила віість Шрі Чайтан'ї-деви по всій Індії. Він ще в тридцятих роках м._ст. заснував 64 Гаудія Матхи. Серед чисельних його учнів особливе місце посідають дві особистості – Шріла А.Ч. Бгактіведанта Свамі Магарадж Прабгупада й Шріла Б.Р. Шрідгар Дев-Госвамі Магарадж (Парам-Гурудєв). Якщо перший приніс вчення Магапрабгу в західний світ, заснував загальновідоме "Міжнародне товариство свідомості Крішни" (ISKCON), то другий – Парам-Гурудєв - одержав повноваження бути зберігачем високих духовних ідеалів Шрі Рупануга-Сампрадайї.

Поява руху і його засновники. Засновник Руху Шріла Бгакті Ракшак Шрідгар Дев-Госвамі Магарадж (1895-1988) вважається найвеличнішим вайшнавським наставником XX століття. Він народився в благородній брагманській родині і з дитинства виявив високі духовні якості, був схильний до оспівування святих імен. Його освіченість та відреченість дивували всіх. Його перша зустріч зі Шрі Гаудія Матхом відбулася в 1923 році. А вже в 1926 році він цілком присвятив себе місії свого Гуру Шріла Бгакті Сіддганта Сарасваті Госвамі Прабгупада і невдовзі став одним з його провідних проповідників. У 1930 році Гурудєв посвятив його в *сан'ясу* (чернецтво), давши ім'я Бгакті Ракшак Шрідгар Магарадж (зберігач Відданості Шрідгар Магарадж). Шріла Сарасват Тхакур перед тим, як покинути цей світ, попросив його співати "Шрі Рупа-манджарі-пада" - свій улюблений *бхаджан,* присвячений найвеличнішим й потаємним духовним істинам. У такий спосіб він чітко вказав на Шрілу Шрідхара Магараджа як на свого дійсного наступника, якому належить стати патріархом усієї Шрі Рупануга-Сампрадайї.

Через виникнення після відходу Шріли Бгактісіддганти Сарасваті Тхакура непорозумінь в Гаудійа Матхе, Шріла Шрідгара Магарадж залишив рух і деякий час жив усамітнено. Пізніше, в 1941 році, він заснував на березі Гангу власну Місію - Шрі Чайтан'я Сарасват Матх (Набадвіп, штат Західна Бенгалія, Індія). До його помешкання, розташованого в святій Шрі Набадвіп-Дгамі, завжди сходилося багато людей, яких приваблювали його скромність, справедливість, готовність завжди прийти на допомогу, здатність усе приводити до гармонії в поєднанні з відданістю Гаудійа-сіддганте. Його наступники відкрили храми Крішни в багатьох містах світу.

Праці Шріли Шрідгара Магараджа на санскриті й бенгалі, що передавали духовність Гаудійї, високо цінуються не тільки відданими, але й вченими, за їхню глибину й гарний поетичний стиль. Вони вже опубліковані англійською, іспанською, німецькою, російською, португальською, французькою, італійською, угорською, шведською мовами й мовою хінді.

Шріла А.Ч. Бгактіведанта Свамі Магарадж Прабгупада й Шріла Б.Р. Шрідгар Дев-Госвамі Магарадж вперше зустрілися в 1930 році в місті Аллахабаді (Індія) і з того часу підтримували між собою близькі стосунки. Шріла Свамі Магарадж Прабгупада говорив, що для його випробування й підготовки до західної місії обрали Шрілу Шрідгару Магараджа. І він часто

звертався до Шріли Шрідгара Магараджа як до свого духовного порадника і вчителя. Він говорив, що вбачав у Шрілі Шрідгарі Магараджі гідну особистість, здатну для продовження розпочатої ним місії на Заході. Він також радив своїм учням звертатися для набуття знань до Шріли Шрідгари Магараджа. Шріла Шрідгара Магарадж продовжував місію Шріла Свамі Магараджа Прабгупада ще протягом трьох років після його відходу.

У кінці 70 - на початку 80-х років м. ст. до Шріла Шрідгара Магараджа почали приходити західні віддані. Поступово заснована ним Місія - Шрі Чайтан'ї Сарасват Матх поширилася в інших частинах світу. У 1985 році, незадовго до свого відходу з цього світу, Шріла Шрідгар Махарадж офіційно призначив своїм наступником та ачарією Шрі Чайтан'я Сарасват Матха, свого найближчого учня й слугу Шрілу Бгакті Сундара Говінду Дев-Госвамі Магараджа.

Шріла Бгакті Сундара Говінду Магарадж (народився в 1929 році) у віці 17 років став послідовником Шріли Шрідгара Магараджа. Починаючи з 1992 року, Шріла Говінда Магараджа подорожував по всьому світу, проповідуючи послання Шрі Чайтан'ї Магапрабгу. У 2003 році Шріла Говінда Магарадж здійснив поїздку до України. "Любов до Святого Імені, милосердя до живих створінь і служіння вайшнавам" - ці слова точно передають сутність Місії Шріли Говінди Магараджа.

Книги Шріли Шрідгари Магараджа і Шріли Говінди Магараджа перекладені десятками мов світу. Центри Місії Шрі Чайтан'я Сарасват Матха відкриті в понад 50-ти країнах світу, найбільші з яких знаходяться в Індії, США, Англії, Іспанії, Мексиці, Бразилії, Росії.

В Україні громади відданих цієї орієнталістської течії існують у Києві, Одесі, Запоріжжі, Харкові, Донецьку, Львові, деяких інших містах. Рух, маючи основний центр у Навадвіпі, не має чіткої ієрархічної структури; проповідники його підпорядковуються Шрілі Говінді Магараджу й ведуть проповіді, подорожуючи в різних країнах.

Віровчення і практика руху. Найпершим і найважливішим у служінні вайншавізму є оспівування Святих Імен (Гарінама), що називається *Магамантра.* Отримання Гарінама означає процес передачі сім'я любові до Бога, від Гуру - до учнів. Щодо магамантри, то вона невід'ємна від Самого Бога Крішни. *Магамантра* дана живим істотам як Його найбільша милість. Навіть найнижчі можуть оспівувати Святі Імена. Для оспівування святих імен не існує жодних якихось суворих або чітких правил відносно місця й часу їх проведення, враховується лише щирість і віра. Однак, оспівуючи святі імена, всі повинні намагатися уникати їх ображання, усвідомити, що повторення Гарінама є служінням духовному вчителю і Шрі Крішні. Мага мантра виглядає так:

Харе Крішна, Харе Крішна,
Крішна, Крішна, Харе, Харе,
Харе Рама, Харе Рама,
Рама, Рама, Харе, Харе.

Загальний смисл цієї Магамантри: ім’я "Крішна" означає "всеприваблюючий", "Рама" - "той, що приносить радість", а "Харе" - це звертання до енергії відданого служіння Шрі Крішні. Харе Крішна Магамантра має й інше, більш потаємне значення, яке не відкривається для сторонніх.

Віддані повинні слідувати Садгана-Бгакті - практиці впорядкованого відданого служіння, яка дозволяє задіяти в служінні Господу Шрі Крішні органи чуття і розум.

Практика Бгакті-йоги включає в себе *дев'ять видів діяльності*: 1) слухання про Господа; 2) оспівування святих імен Господа; 3) згадування Господа; 4) служіння його Стопам Лотоса і його відданим; 5) поклоніння Божеству; 6) вознесіння молитов; 7) прийняття положення слуги щодо Господа; 8) служіння Шрі Крішні в ролі друга; 9) повне присвячення себе Господові. Цим головним дев'ятьом процесам необхідно постійно слідувати, але *основним в духовному житті має бути саме здійснення самовідданості Шрі Крішні*.

Ця відданість або *шаранагаті* включає в себе такі складові: 1) прийняття всього благотворного для Крішні-Бгакті; 2) переконаність, що Крішна - і тільки він – захистить нас; 3) тверда віра в те, що Крішна - єдиний Зберігач і Володар усього; 4) відсутність егоїстичних бажань; 5) усвідомлення себе жалюгідною нікчемною душею.

Згідно з вченням течії, і*снують різні прояви Всевишнього Господа*. Насамперед, це - Господь, який є присутній у кожному атомі, в усьому творінні. Але це один з його проявів, а їм немає меж. Але його найвищі прояви, особливий прояв божественного - це абсолют, як хлопчик-пастушок, Говінда. Господь Крішна подібний до чарівного дерева, що виконує бажання. Від цього дерева можна отримати все, але спочатку потрібно мати з ним зв'язок.

Згідно з вченням руху Шрі Чайтан'ї Сарасват Матх, існує два потоки буття - один мирський, а другий - духовний, трансцендентний. У наш час ми захоплені хвилею, яка має матеріальний, мирський характер. Тому нам необхідно залишити цей потік і ввійти в потік трансцендентного буття. Є багато різноманітних шляхів, що ведуть до нього в різні епохи – сатья, трета, двоспара-юга і сучасний вік Калі-Юги. Епохи ці - різні. *В сучасну епоху вірним шляхом досягнення трансцендентного є оспівування Святих Імен*. І це оспівування Святих Імен є методом особливого призначення для сучасної епохи. Господь вклав усю свою силу в це Святе Ім'я.

Життєва позиція вайшнавів розкривається таким їх текстом: "Будучи вайшнавами, послідовниками Магапрабгу, ми істотно відрізняємось від інших послідовників індуїзму, християнства й інших віровчень, тому що в нашому русі немає нічого сектантського, нічого, що обмежує. Ми не є послідовниками якоїсь певної конфесії чи віровчення, ми є вайшнавами за своєю природою, живими істотами, які гостюють у Всевишнього, що перебуває в обумовленому стані. Ми йдемо в цьому світі шляхом народжень і

смертей. Ми народжуємося, потім – вмираємо, а після цього ми народжуємося знову. Тому ми заявляємо про своє власне існування як слуг Господа Крішни. Ми хочемо повернутися додому, у світ служіння. Через ці звукові вібрації (магамантри) ми хочемо з'єднати цей світ зі світом божественним — така наша мета і наша програма.

У цьому матеріальному світі ми народжуємося в 8400 тисячах формах життя, а в усіх цих формах - терпимі страждання, що характерні для кожної з них. Тому для нас є головним позбутися цього плачевного стану. І коли в сучасному втіленні нам випаде найбільше везіння, величезне щастя – пам’ять і згадування про Господа Крішну, то ми повинні скористатися з цього везіння. Без образ, без сумнівів, але з любов'ю й ніжністю ми маємо оспівувати це Святе Ім'я. Тоді нас не здолають жодні розчарування і ми не будемо обмануті".

Основними священими текстами вайшнавів є Бгагават-Гіта, Шрімад-Бгагаватам, Чайтан’я-Чарітамріта.

Вайшнави в Україні. Спільноти вайшнавів є в різних містах України. Не всі вони офіційно зареєстровані. На 2003 рік офіційну реєстрацію мали лише дві громади руху Сант Мат або, як ще його йменували, руху Сурат Шабд Йога. Громада київських вайшнавів (одна із двох нині зареєстрованих державними органами) збирається на служіння у невеликій квартирі по вулиці Косинця, 73-б. Але, незважаючи на нестачу місця, всі її члени доволі доброзичливі. Вони намагаються бути справжніми вайшнавами і служити Крішні 24 години на добу. Їхня програма складається зі співання санківтинів, обговорення святих текстів, святкування різних свят і зрештою - споживання прасаду. Якщо порівнювати їх з громадами ISCON, то вони не мають такої театральності. Вайшнави вважають Шрідгара Магараджа проповідником для проповідників. Оскільки він проповідував в Індії, то його високі знання не спрощені й не пристосовані до сприйняття європейців. Свамі Прабгупада виявив бажання, щоб Шрідгара Магараджі очолив його духовну місію і направляв до нього своїх учнів. Тому послідовники конфесії вважають себе послідовниками і Свамі Прабхупади, читають його книжки, які, згідно з їхніми переконаннями, наділені божественним змістом. Вайшнави Шрі Чайтан’ї Сарасват Матху вважають цих двох гуру духовними братами. На їхню думку, просто напрями проповіді у них були різними. Якщо Свамі Прабхупада робив їх відкритими для розуміння західних людей, то проповіді Шрідгара Магараджа є більш езотеричними, вимагають довшого розмірковування над їхнім змістом. Він не писав таких розгорнутих коментарів, як Шріла Прабхупада, але він по-своєму поринав у всю глибину вайшнавського вчення і розкривав весь його потаємний зміст.

4. ВЧЕННЯ САТЬЯ САЇ БАБИ

Жодний релігійний лідер Індії не може похвалитися такою кількістю своїх послідовників і такою харизмою, як Шрі Сатья Саї Баба. Баба, як це засвідчують його вірні, є дійсним Богом, що має такі три якості – всемогутність, всезнаючість і всюдисутність. Сам Саї Баба повчає: „Існує тільки одна раса – людство. Існує тільки одна мова – мова серця. Існує тільки одна релігія – релігія Любові. Існує тільки один Бог – і він всюдисущий". Саї Баба засвідчує невігластво тих людей, які вважають, що Бог знаходиться десь у небесних далях, в той час як Він присутній у кожній людині і в будь-якій рослині.

Саї Баба про свою місію в світі. Саї Баба відомий мільйонам його прихильників ще як Баба-Аватар. При цьому слово „Аватар" означає втілення Бога в людській формі. Саме через Аватару він виявляє в людському вигляді незбагненну для нашого розуміння свою силу, мудрість і знання. Багато людей, які знають Саї, засвідчують притаманність йому цих якостей, а відтак визнають його Аватарою. Як божественний вчитель, Сатья Саї Баба, в що вірять, раніше втілювався як Рама, Шіва, Крішна. Його посланцями були Заратустра, Ісус Христос, гуру Нанак, інші Вчителі Людства. Як написав до „Релігійної панорами" один із послідовників Саї Баби з Києва під ім'ям Олександр, „Сатья Саї не вміщений у дворукому тілі, його свідомість розлита повсюди і немає такої точки космічного простору, в якій він не відчуває Себе Собою".

Сам Саї Баба про себе свідчить так: „Якби я з'явився серед вас як Нараяна з чотирма руками, що тримають раковину, диск, булаву і лотос, то вам довелося б тримати мене в музеї і брати плату з тих, хто прагне даршана. Якби я з'явився як звичайна людина, ви не повірили б моєму вченню і не пішли б за ним. І ось я з'явився у цій людській формі, маючи при цьому надлюдську мудрість і могутність, і я демонструю час від часу ці чудеса… Я зовсім не використовую тапас (аскетичну практику), дх'яну (медитативну практику). Я прийшов, щоб самому надихати і благословляти всіх садхаків. Я – не чоловік і не жінка, не дідусь і не юнак. Я – все це разом взяте. Я – внутрішня пружина у всьому, що рухається й існує. Я – енергія, сила, яка рухає все. Я – знаючий і знання… Я - внутрішній правитель. Я знаходжуся у ваших серцях. Я прийшов, щоб відновити давній прямий шлях до Бога".

Відтак своє призначенння Саї Баба вбачає в тому, щоб через Істину й Любов відродити в людині прагнення до духовності, а в людства – прагнення жити в любові і співпраці замість ненависті й ворожнечі. „Проповідь Праведності (дхарми) – ось моя мета, поширення Праведності – ось моє завдання",- говорить Саї Баба, заявляючи при цьому, що він прийшов, щоб відновити прямий шлях до Бога, об'єднати людство в одну братню сім'ю. Це має відбутися нібито тоді, коли людство зрозуміє й усвідомить, що людина – це чистий дух, а тому вона за своєю суттю є божественна. Саме з таким

розумінням і усвідомленням досконалість чистоти і невід'ємна божественність людини здійснять належну трансформацію її особистості.

Усвідомити свою божественність людина зможе лише тоді, коли вона вестиме праведний спосіб життя, ставитиметься з любов'ю й щирістю до ближніх, всього живого, служитиме їм. „Служіть Богу, послуговуючи водночас людині",- закликає Аватар. Щоб допомогти людині в цьому, Саї Баба чітко визначив принципи Істини (Сатья), Праведності (Дхарма), Миру (Шанті), Любові (Према) та Ненасилля (Ахімса). Саме вони мають постійно зумовлювати думки, емоції та діяння людини. Визначальним серед цих принципів є Любов, бо ж тільки при її наявності людина зможе осягнути Істину, прагнути до Праведності й Ненасильствана, здобути Мир. Долаючи егоїстичність, Любов зможе проявитися в житті людини лише тоді, коли вона знищить своє ***Его***, відчуття ***Я, Мене*** і ***Моє***, здолає мирські бажання і прив'язаності, зрозуміє, що мирські речі і відносини – тимчасові й перехідні - не повинні поставати об'єктами людських побажань. Треба „бути в цьому світі, але не від цього світу". Відтак шлях духовності – це рух від егоїзму до самовіддачі, а „щастя – проміжок між двома нещастями".

Свою місію Саї Баба вбачає в тому, щоб привести людство зрештою до ери миру й добробуту, коли національні й релігійні спільноти людей будуть жити в співпраці, керуючись при цьому доброю волею і такими принципами людських взаємовідносин, які грунтуються на істині й любові. Баба впевнений, що він досягне цього. При цьому Саї закликає всіх служити своїм ближнім. Послідовників своїх він повчає: „Любіть всіх і служіть всім", не очікуючи за це якихось нагород, бо ж служіння таке є Божествнний акт.

Основи віровчення Саї Баби. Саї Баба неодноразово заявляв, що він прийшов у світ не з метою створення якоїсь нової релігії і не з метою навернення всіх людей в індуїзм. Він проводить межу між релігією, як певною формою поклоніння, і духовністю, що є сутністю будь-якої релігії. Баба говорить, що нікому не треба змінювати свою релігію, бо ж в кожній релігії є Істина, яку слід пізнати й глибоко усвідомити. При цьому Аватар закликає всіх людей прийти до нього, щоб пізнати його вчення, а потім знову повернутися у своє рідне релігійне середовище й бути в ньому вже більш вірним послідовником. „Хай існують різні релігії, хай вони процвітають, - наголошує Саї Баба. – Хай славу Бога оспівують на всіх мовах і в різний спосіб". Великий Аватар навіть прагне по-своєму об'єднати всі релігії світу, бо „існує тільки одна мова – мова серця, існує тільки одна каста – каста людства, існує тільки одна релігія – релігія любові, тільки один Бог і Він – Всюдисущий".

Баба вчить, що Бог є ніргуна (не має якихось якостей), але заради духовно незрілих він має й сторону сагуна (наявність якостей). Загалом, згідно з вченням Саї, світ є ілюзією, породженою майєю. Відтак покладатися на нього не слід. Але, певно враховуючи те, що таке ставлення до світу не сприяє розв'язанню земних проблем, Баба тут же називає цей світ божественним. Найпростішим шляхом усвідомлення людиною свого істинного Я є її

відданість. Саме „бхакті очищує серце, возвеличує бажання і дає цілісний світогляд. Воно приносить Божу благодать… Відданість має здатність спустити Бога на землю”.

Вчення Саї Баби про бхакті марге можна підсумувати в таких судженнях:

1. Усвідом абсолютну банальність й незначимість речей, почестей і нагород цього світу й майбутнього.
2. Усвідом, що ти знаходишся в полоні нижніх світів й прагни звільнитися з них.
3. Усвідом, що наші почуття зорієнтовані частіше назовні, тоді як той, хто прагне до самосвідомості, має дивитися всередину.
4. Відвернися від злочинів і заспокійся, приведи свій розум до стану спокою.
5. Веди життя істини, самообмеження, порозуміння і правильної поведінки.
6. Вибирай добре, але не приємне.
7. Керуй своїм розумом і почуттями; не дозволяй їм носитися подібно до дикого і розгнузданого коня.
8. Очисти свій розум через полишення ілюзій „Я – це тіло” чи „Я – це розум”. Із задоволенням виконуй обов’язки свого статусу в житті.
9. Віднайди гуру. Пізнай себе наскільки тонко, щоб ніхто не зміг навіть сподіватися оволодіти твоїми силами. Допомога великого вчителя, який сам пройшов цей шлях і досяг самосвідомості, абсолютно необхідна.
10. Усвідом свою повну безпомічність і віддайся гуру. Тоді прийде божественна благодать. Світ розквітне. Радість потече через тебе.

Виявляючи свою стурбованість насамперед людською душею, Саї Баба водночас визнає те, що людина – істота соціальна, що вона має свої обов’язки перед суспільством. Тому він вимагає від своїх послідовників, заради їх духовного розвитку і забезпечення гармонійного життя в суспільстві, слідувати визначеному ним Кодексу поведінки і дотримуватися також визначених ним 10 принципів. Подаємо їх повністю.

Кодекс поведінки:

1. Щоденна медитація і молитва.
2. Щоденний баджан і молитва разом із членами сім’ї.
3. Участь у духовних і освітніх програмах Сатья Саї (Бал Вікас), які організовуються Центром для дітей, відданих Саї.
4. Участь в громадській роботі й інших програмах Організації.
5. Відвідування принаймні хоч раз на місяць спільних баджанів, які проводить Центр.
6. Регулярне вивчення праць Саї.
7. Говоріть зі всіма ласкаво і з любов’ю.
8. Не говоріть щось погане про інших людей, особливо при їх відсутності.

9. Визначіть у своєму житті «межу для бажань», використовуйте одержані збереження для служіння людству.

Десять принципів:

1. Шануйте як священне землю, на якій ви народилися, будьте патріотами своєї нації і водночас не критикуйте і не висловлюйтеся погано про інші нації. Навіть в думках і снах ви не повинні приносити якесь зло своїй країні.
2. Поважай однаково всі релігії.
3. Усвідом братство всіх людей і поводься зі всіма як з братами. Любіть всіх.
4. Тримайте своє помешкання в чистоті, оскільки це підтримує гігієну і здоров'я, допомагаючи вам.
5. Практикуйте доброчинність, але не заохочуйте злиденних роздачею грошей. Забезпечуйте їх їдою, одягом і притулком. Допомагайте їм іншими шляхами, але не заохочуйте лінивих.
6. Ніколи не беріть і не давайте хабарі. Не дозволяйте торжествувати корупції.
7. Загнуздайте заздрість і ревнощі, розширюйте свій світогляд і проникливість. Поводьтеся зі всіма однаково, незалежно від їх кастової чи соціальної належності й віросповідання.
8. Працюйте настільки, наскільки це є можливим, все самі, навіть якщо ви багаті і маєте служанку. Служіть суспільству особисто.
9. Прийміть і розвивайте любов до Бога. Майте зневагу до гріха.
10. Ніколи не йдіть проти законів держави. Прагніть дотримуватися їх букви і духу.

Баба визначив шість ворогів людства: кама-похіть, кредха-гнів, лобха-скупість, моха-прив'язаність, мада-гординя та маталр'я-злість. «Цих демонів слід перемогти шляхом духовного самовдосконалення», - повчає він. Сатья Саї закликає своїх послідовників не витрачати марно гроші, час, енергію,обачливо ставитися до кожної хвилини дня нинішнього, бо ж ця хвилина ніколи не повернеться. Багато сил йдуть у людини на негативні її емоції – гнів, ненависть, заздрість, ревнощі тощо, а відтак ця її енергія,– вчить Саї, не йде на служіння людям, насамперед – Господу, а витрачається надаремно.

Радячи людині опанувати принципами нового життя, бабізм перший крок його визначає як надзвичайно простий. Прокинувшись вранці, підійди до дзеркала й усміхнися собі. Коли очі твої будуть випромінювати добро і світло, то зміниться докорінно весь простір навколо тебе. Його відлуння збережеться протягом всього дня. Воно притягуватиме до вас сердечність і теплоту з боку всіх тих людей, з якими вам доведеться спілкуватися.

Спочатку, як зазначає Саї Баба, людина думає, що вона і є саме те фізичне тіло, відображення якого вона бачить в дзеркалі. Проте з часом до неї приходить усвідомлення того, що тіло – то лише одяг Душі. Матерія тіла надто щільна, важка, „зимова". Людина, за вченням бабізму, не повинна

асоціювати (ототожнювати) себе ні з своїм тілом, ні з своїми почуттями, ні з своїми думками. Вона - сяюча Божественна Атма (Душа).Саме Безсмертна Атма – Бог в людині – творить форми одну за другою. Вони і є тимчасовими особами, що відправляються Атмою у світ. Ці „відрядження” необхідні: для пізнання особою фізичного світу через працю й її стосунки з іншими людьми; для самоудосконалення особи; зрештою – для усвідомлення часовообмеженою особою своєї безсмертної Душі й злиття з нею. Саме це, робить висновок Саї Баба, і є „поверненням до Батька Небесного”.

Спосіб життя і медитація в саїзмі. Своє покликання Саї Баба вбачає в тому, щоб об’єднати людство в одну сім’ю. На його переконання, це станеться тоді, коли людство зрозуміє й усвідомить, що людина є чистий дух, а він за своєю сутністю є божественним. А щоб усвідомити свою божественність, людина має вести праведний спосіб життя, ставитися до своїх бажань, до всього живого з любов’ю і щирістю. Саї Баба виробив чіткі принципи життя своїх послідовників. Вони передбачають такі дії: 1.Усвідомлення наявності божественності всередині себе. 2. Ставлення до свого життя з любов’ю. 3. Виявляти постійно прагнення до знищення е г о. 4. Служіння Богу через служіння людям. 5. Мати однакове сприйняття і виявляти однакову повагу до всіх релігій.

Відвідування спільнотних баджанів має виражатися в участі у колективних молитвах в ашрамах. Ашрам – це територія, де збираються послідовники вчення Саї Баби для спільного моління. Відтак ашрам – це аура іншого світу. Як правило, в них наявні свої соціальні установи і структури: пошта, телеграф, їдальня, музеї, торгівельні кіоски, супермаркет, обов’язковий книжковий з продажу праць Саї Баби, готельні приміщення, що нагадують наші гуртожитки. Головна частина ашраму – мандір. Це місце для богослужінь, які розпочинаються о третій годині ночі. При цьому жінки моляться окремо від чоловіків. Під час богослужінь в мандірі звучать не лише традиційні індуські молитви-мантри, а й молитви рідного віросповідання присутніх.

Саї Бабою розроблене чітке вчення про Садхану. Садхана – це така духовна практика, в результаті якої здійснюється очищення людини й наближення її до Бога. Відбувається очищення тіла, розуму й душі в процесі зростаючої духовності, моральності й праведності. Садхана відроджує істину, добро й красу за допомогою піднесених думок, правдивих і вагомих слів, благородних дій.

У різні періоди історії людства це очищення здійснювалося різними методами. В Кріта-югу це була проста медитація, в Трента-югу – просто жертвоприношення, у Двапара-югу – поклоніння образу Бога в храмах, а ось в нинішню епоху – Калі-югу – перевага віддається оспівуванню імені Бога. Саї Баба визначив 9 видів поклоніння як Садхану:

- слухання про славу Божу (шраванам);
- оспівування слави Божої (кіртанам);
- постійне повторювання імені Божого (вішнунамасмаранам);

– служіння Лотосовій ступні Господа (падасеванам);
– ритуальні обряди й поклоніння Господу (арчанам);
– смиренна відмова від себе на користь Господа (ванданам);
– служіння людям як служіння Господу (даасьям);
– поклоніння у формі дружби, благородства думок, слів і справ (шнехам);
– повне відречення від індивідуального Я і віддання себе Господу (атманіведанам).

Дотримання цих дев'яти видів поклоніння, на думку Баби, приведе людину до самовдосконалення.

Особливе місце в житті саїста займає медитація як особливий вид духовної практики, що має справу із внутрішнім світом людини. „Правильна медитація, повчає Саї Баба, - це коли всі думки й почуття зливаються в Богові". Якщо людина зводить медитацію лише до набору певних зовнішніх вправ, то вона, за словами Саї, „не здатна одержати милість Бога".

Наявна велика кількість видів медитації. Але кожний з них був успішним у свій час. Баба не заперечує жодного з їх видів, але застерігає, що „сьогодні практично неможливо знайти гуру, який би мав повну компетентність, необхідну для навчання медитації. Вони не знають всіх її тонкощів і особливостей". Тому Аватар дає пораду: „Починай рано, просувайся обережно, добирайся благополучно!".

У книгах з саїзму звучить порада людям, які прагнуть займатися медитацією:щоразу присвячувати її Бабі і просити у нього допомоги й захисту, бо ж якщо до Баби звернутися з любов'ю і вірою, то милість Бога буде Вам дарована. У наш час тільки Бог є істинним і надійним Гуру. Починати медитацію слід молитвою-проханням, а завершувати молитвою-подякою.

Саї Баба радить займатися давнім видом медитації – на світло. Вона називається „Джьоти-медитація", є ефективною і успішною. Головне – Баба сам буде внутрішньо керувати цією медитацією. Ось як описує саїстська література перші сходинки в Джьото-медитації, що називаються концентрацією: „Поставте перед собою запалену свічку, сядьте перед нею в позі лотоса або в якійсь іншій зручній позі. Уважно дивіться на полум'я протягом деякого часу. Потім, закривши очі, подумки уявіть полум'я і перенесіть його всередину себе в міжбрів'я. Потім опускайте полум'я у своє духовне серце… Коли воно досягне лотосоподібного серця, в думці уявіть, як пелюстки починають повільно розкриватися один за одним під впливом світла… Тепер вже в нашому серці немає місця для темних почуттів і думок, божественне світло вигнало їх… Уявіть, що світло все більше і більше поширюється. Воно стає сильнішим і яскравішим. Ось воно проникає у ваші руки й ноги, і відтепер вони більше не будуть творити темні і злі дії. Вони стають інструментами світла й любові". Спеціальні інструкції вчать тому, як переносити світло на різні частини тіла, а зрештою виносити його й поширювати на різних людей, на все живе, на весь світ. І ось коли ваша

індивідуальна самосвідомість розчиняється в універсальному й зникає, то лишається лише Бог. Бо ж „світло є Бог, як і Бог є світло".

Баба дає ряд корисних порад з практики медитації. Насамперед він радить починати медитувати дуже рано, коли навколо спокій і тишина, не здійснювати медитацію, сидячи на землі, щоб не піддаватися її внутрішнім енергетичним процесам, проводити медитацію в певний час і в певному місці, медитувати слід не менше 30 хвилин та ін. „Медитація покликана дати деякий відпочинок нашому неспокійному й вередливого розуму". Саї Баба радить ще: „Вранці і ввечері – медитація, а вдень – добрі справи".

Рухаючись у своїй духовній практиці, людина уявляє, що вона просто не може коїти щось погане. Внутрішня латентна Божественність постає як совість, що спрямовує її життя і вчинки. Саї вчить у житті керуватися любов'ю, а не злобою, заздрощами, гордістю, скупістю й ілюзією. Він вчить: „Прагніть бачити добро! Робіть добро! Будьте добрими!" Саї рекомендує дружити із праведними, співчувати нещасним, ділити радість із добротворцями, а також приділяти більше уваги своїм недолікам, а не помилкам інших.

Життєвий шлях Саї Баби. Свій життєвий шлях Саї Баба розглядає як історію Господа, що розкрився в людській формі на Землі. З'явився Саї на світ у маленькому і тихому поселенні Путтапарті округу Анантпур, що недалеко від промислового Бангалору. Це – індійський штат Андхра Прадеш. Народився він 23 листопада 1926 року. Саї був четвертою дитиною в простої і благочестивої подружньої пари. Назвали його Сатья Нараяна Раджу. Хлопчик з'явився на світ надто незвично. Мати його пішла по воду і нібито побачила біля колодязя світлу голубу кулю, яка плавно покотилася і ввійшла в неї. Жінка втратила свідомість і з того часу стала носити у своєму череві незвичайне дитя. Місцевий священик пояснив це так: „Ти носиш в собі Велику душу". Саї Баба заявляє, що ще до свого народження він знав, де народиться і що з'явиться на цей світ з чудесними здібностями. Очевидці розповідають, що за декілька днів до його народження в будівлі Раджу нібито заграли всі музичні інструменти, які там були, а охороняла немовля в колисці велика кобра. Говорять, що ще в колисці дитятко оволоділа всіма йогічними сіддхами. Воно було улюбленцем всього села. Кожний прагнув попестити його й чимось смачненьким погодувати. Всіх притягували до себе його чудові кучерики, чарівна усмішка. Сатья любив завжди носити на лобі широкі смужки слідів від вібхуті і намальовану крапку кумкум. Пояснював це він тим, що є водночас і Шівою і Шакті, а тому у нього мають бути і вібхуті і кумкум.

Ази релігійної освіти Сатья одержав від свого діда Кондами Раджі. Формальну освіту він розпочав у своєму рідному селі. Через велику любов до всього, створеного Богом, хлопчика називали в селі ще ***Брахмаджняні.*** Він тримався подалі від тих місць, де вбивали тварин і птахів, навіть де ловили рибу. Сатья часто тікав у помешкання Карнамів, які були брамінами й вегетаріанцями. Ще дитям він виявляв велику співчутливість до людських бід, завжди умовляв своїх рідних нагодувати обездолених, часто віддавав свою їжу

голодним. Водночас він не сприймав будь-яких знущань з тварин, зокрема тих, які відбувалися під час ігор на різних фестивалях.

Неабиякі здібності виявляв Сатья в навчанні. У віці 8 років його визнали гідним продовжити навчання у Вищій Початковій школі в Букапатнам. Дві з половиною милі хлопчик ходив до цієї школи за будь-якої погоди. Вчителі відзначали його чесність, скромність, працьовитість, слухняність. Вже в школі Сатья проводив пуджу над якимсь зображенням і здійснював араті, роздаючи при цьому прасад, який нібито йому передавав якийсь ***Грама Шакті***.

Сатья Нараяна, на відміну від багатьох своїх однолітків, ніколи не любив дивитися кінофільми. Він вже тоді відзначав ті низькі ідеали, які проповідуються в кіно, факт вульгаризації ними богів, прославляння жорстокості, хитрощів, перелюбу й злочинності.

У десятирічному віці хлопчик організував в селі групу „Пандарі Бхадджан”. В ній було 18 хлопчиків. Вони носили форму Герца. Хлопці часто танцювали під мелодії народних пісень, розмахуючи браслетами і дзвіночками. До цих пісень Сатья сам склав декілька віршів на теми Бхагавад-гіти. Пішов слух, що коли виступає група „Пандарі Бхадджан”, то в цьому виступі Бог проявляє себе. Під час пошесті холери смерть оминула село Путтапарті стороною. Старійшини завдячували цьому наявності в селі групи артистів, які співали духовних пісень. З часом група взялася за постановку драм, опер, в тематиці яких були пурани і где раскаші. Асури й інші сили зла були подолані богами, аватарами й силами добра. В групі „Пандарі Бхадджан” Сатья був центральною фігурою, будучи водночас організатором, керівником, композитором, провідним співаком і скарбником.

Коли старший брат Сатьї Сешампа Раджу одружився з дівчиною з Камалапура й переїхав туди жити, а пізніше - в Ураваконду, Сатья відправився туди також, оскільки том можна було продовжувати навчання в місцевих школах. Він був душею драмгуртків цих шкіл, „стовпом” їх спортивних команд, оскільки добре бігав, добре грав в гуду-гуду, був кращим серед скаутів, очолював шкільну молитовну групу, осяваючи своїм голосом всю атмосферу навколо і надихаючи як вчителів, так і учнів на виконання їх завдань.

У ніч з 8 на 9 березня 1940 року трапилося щось незвичне для оточуючих Сатьї: він втратив свідомість, не говорив і не дихав. Якби таке з ним трапилося в наші дні, то його послідовники не були б цим шоковані, бо знали б, що в цей час Сатья покидає тіло й переміщується в тонкому тілі в інші місця. Тоді ж старший брат, інші знайомі були цим дуже стурбовані. Вони перенесли його в храм і прагнули там шляхом молитви вигнати злого духа із тіла Сатьї. Коли через два дні Сатья зміг піднятися з ліжка, то він, як для всіх оточуючих, став вести себе дещо незвично. Він заявив, що сам (а не укус скорпіона, як це припускали) ініціював цей процес божественного прояву, бо ж не міг більше чекати, продовжуючи грати роль простого хлопчика. Цим Сатья хотів продемонструвати також те, що він є непідвладним діям будь-яких сил зовнішнього світу.

Перелякані дивним станом Сатьї, коли він ставав повністю нерухомим і ніяке лікування при цьому йому не допомагало, нещасні батьки забирають його назад в Путтапарті. Незважаючи на різноманітне лікування лікарів і знахарів, заклинателів духів, намагання „експертів з магії" „вигнати диявола", Сатья продовжував залишатися кимось іншим, не таким, яким знали раніше і бачили його батьки. Одного разу юнак їм заявив: „Навіть після того, як ви побачили, з яким терпінням і стійкістю маленький хлопчик пройшов через всі ці жахи, ви ще не впевнені в тому, що Я – Баба? Як би ви тоді реагували, якби одного чудового дня я просто заявив вам про це? Я хотів показати Вам, що Я – Божественна природа, яка не піддається ніяким людським стражданням". При цьому під час різних робіт Сатья виявляв силу десятьох. Водночас він цитував великі фрагменти з праць духовного вчення, будучи ще юним, міг сперечатися з дорослими стосовно різних питань життя.

Слухи про те, що хлопчик демонструє сіддхі (особливі психічні здібності, які набуваються завдяки практиці йоги), часто доходили до батька Сатьї. Одного разу він накричав на сина: „Це вже занадто! З цим треба покінчити! Скажи мені, хто ти такий? Дух? Чи Бог? Чи божевільний?". Сатья спокійно відповів: „Я – Саї Баба… Я прийшов, щоб оберігати вас від нещасть".

23 травня 1940 року Сатья вранці зібрав біля себе членів своєї сім'ї, сусідів і став роздавати їм цукерки й квіти, які брав нізвідки, промовляючи при цьому: „Я – Сам Баба. Я належу Апастамба Сутрі. Я прийшов, щоб відвернути від вас всі ваші нещастя. Тримайте свої оселі в чистоті". Коли батько запитав Сатью: „Що нам тепер робити з тобою?", він відповів: „Поклоняйтеся мені! Поклоняйтеся щочетверга! Утримуйте свій розум і будинки в чистоті". Для доказу достовірності своїх думок Сатья кинув на землю букет квітів жасмину. Вони утворили там слова: „Саї Баба" на мові телугу. Сатья заявив що він є втіленням Саї Баби із Шірді. Останній, як було всім відомо, незважаючи на те, що був брахманом по народженню, прожив життя мусульманського святого в селі Шірді й помер у 1918 році. Своїм життям і діяльністю Саї Баба із Шірді заклав основу індусько-мусульманської єдності в Північній Індії. Перед смертю він сказав, що народиться через 8 років. Відтак Сатья, що народився якраз через 8 років після тієї смерті, згідно його ж проголошень, і є новим Саї Бабою.

Одного дня на батьківське подвір'я завітала делегація людей, щоб розвінчати Аватару. Серед них були й ті, хто знав добре попереднього Аватару Шірді Саї Бабу, якого часто згадував Сатья. Тоді юнак нагадав кожному про їх минулі борги. Вони вимушені були погодитися з тим, що Сатья є дійсно Саї Бабою.

Для продовження навчання старший брат Сатью Сешала, Раджу знову забирає його до себе в Ураваконду. Духовні четверги, організовані Сатью, стають великою подією в місті. При цьому він виявляє глибоке знання Веданти, Садхани та ін. Підготовчий період для людей, які оточували Сатью, підходив до завершення. 20 жовтня 1940 року, повернувшись зі школи, він

відкинув підручники й перед братом, його сім’єю і сусідами заявив: „Я йду. Я не належу вам. Майя зникла. Мої бхакти кличуть мене. Я маю виконати свою роботу. Я не можу більше залишатися. Не прагніть вилікувати мене. Я – Саї. Я не вважаю себе вашим родичем. Я йду. Моя праця чекає на мене”.

Сатья назавжди залишив дім своїх рідних і перебрався в сад, де всі, хто туди приходив, співали з ним молитву: „Маанаса Бхаджаре гуручаранам Дустара Бхава саагара тхаранам” (Думай про стопи Гуру, які він може принести тобі, через випробування моря Сансари).Всі прохання родичів, навіть матері, щоб він повернувся додому, завершувалися нічим. Сатья на ці прохання відповідав словами-питанням: „Хто належить кому?”.

Зрештою батькам все ж вдалося умовити Бабу повернутися в його рідне Путтапарті. Тут вже ніхто не заважав йому спілкуватися із своїми послідовниками. Всі стали називати його Сатья Саї Баба. Бхаджани стали виконуватися тут вже не лише по четвергам, а інколи навіть двічі на день. Кількість прихильників Баби постійно зростала. Для їх прийому прийшлося розбити навіть великий тент. Санкт-Петербургський саїст Сергій Неаполітанський (Шапаграма дас), який відвідав Путтапарті, розповідає, що він переконався в тому, що Саї – Аватар, зішестя космічної свідомості на Землю. „Після спілкування з ним у людини знімається наліт егоїзму і вона стає чистішою й добрішою”.

Якщо в 1961 році у дні свята Дуссерха Саї назвав себе більш високим Аватарою, ніж Рама і Крішна, то в 1963 році він вже став називати себе втіленням Шіви й Шакті. Визнаючи цінність індуїстських писань, Баба водночас зазначає, що читати їх – недостатньо. Подеколи він навіть заявляє: „Вам навіть не треба читати писання, Гіту чи Упанішади. Ви почуєте спеціально для вас написану гіту (божественну пісню), якщо тільки покличете Господа у своє серце”.

Водночас Баба називає себе не тільки індуїстським аватарою. З того часу, як у нього з’явилися послідовники на Заході, він оголосив себе також Ісусом Христом, що повернувся вдруге на Землю. Якщо на початках Саї описував суть своєї місії так: „Я прийшов, щоб оберігати вас від нещасть”, то тепер він заявляє, що прийшов заради „встановлення у світі Дхарми (шляху праведності)”.

Саї Баба твердить, що він помре у віці 94 років. Але це буде не смерть звичайної людини, а перехід в інший стан. Через 8 років Саї прийде знову, але ім’я його буде вже Према Саї. ***Према*** тут означає Любов. Він проповідуватиме, що кожна людина є Бог. Ця мудрість дозволить кожній людині прагнути йти до Бога.

Відтак місії Сатья Саї Баби про приведення людства до миру і добробуту служать втілення трьох Аватар – Саї Баби із Шірді, Сатья Саї Баби із Путтапарті і Према Баби, який втілиться через 8 років після того, як нинішній Аватар залишить своє фізичне тіло.

По-різному оцінюють Саї Бабу представники різних духовних вчень. Якщо крішнаїти за здатність матеріалізувати предмети називають Саї його-

містиком, то реріхівці через факт вилікування Бабою їхньої послідовниці відносять його до народних цілителів. Якщо у шіваїтів Саї постає харизматичним гуру-просвітителем, у віссаріонівців – представником Бога-Творця, то ось російські православні називають його „спритним фокусником” , а сахаджі – лжевчителем.

Зрозуміло, що при всій популярності Саї Баби, знаходяться ті, хто прагне віднайти в його мисленні і діянні щось таке, що спрацювало б проти нього. Одні з них звинувачують Саї у відмові в фінансуванні якихось, на їх погляд, значимих благодійницьких проектів, другі – у надто великому самовихвалянні, треті – в окультизмі, який виявляється у використанні Саї чоловічого сім’я, одержаного при манипулюванні ним статевими органами вірних чоловіків, переважно юнаків, четверті – у певній вигаданості чудотворних здібностей Баби, шахрайстві його при цьому, п’яті – у суперечності приписуваній Саї собі ролі в світі індуїстської традиції, зокрема статусу аватари, та ін.(Мангалвади Вишал. Сатья Саи Баба// Центр Апологетических исследований. – С-079). Дехто при запереченні якоїсь божественності Баби посилається на слова Ісуса Христа про появу в певний час лжехристів і лжепророків, які „будуть чинити великі ознаки та чуда, що звели б, коли б можна, і вибраних” (Мф 24:24). Але тут слушно звучить думка одного з тих, хто тривалий час був вірним Саї Баби і зрештою розчарувався в ньому, американця Тела Брука: „Зрозуміло, що не можна сліпо приймати на віру свідчення ні пристрастних прихильників Баби, ні його послідовників, які, зрештою, розчарувалися в ньому. Головне питання так і залишається без відповіді: чи є Сатья Саї Баба аватарою?”. Створена Бангалорським університетом спеціальна комісія із вивчення чудес і передсудів не одержала згоду Саї Баби перевірити достовірність тих чудесних трюків, до яких він вдається.

Путтапарті - центр саїзму. Путтапарті й донині є центром конфесії, засновником якої є Саї Баба. У центрі селища знаходиться мандир – встелена плиткою, закрита зверху від сонця й дощу площа. Її розміри – приблизно як три стадіони. В селищі нині є госпіталь, навчальні заклади, їдальні, чоловічі та жіночі гуртожитки для паломників. Тут все так дешево, що за півтора долари можна прожити три дні. Цікавим є те, що тут повсюдно чоловіки й жінки мають бути окремо. Гість до 25 років вважається „неповнолітньою” дитиною, над якою хтось із старших має обов’язково брати шефство.

Режим дня в ашрамі Саї Баби Прашанті Нілаям (оселя великого світу) дуже суворий. Потрібно прокидатися о 4-й і йти до храму на „ом-кар” – спів мантр. Потім всі йдуть до мандіра. Тут 25-30 тисяч паломників розташовуються рядами по 50 осіб кожний. Ніхто тут не перебігає з ряду в ряд, бо твоє місце в рядах за допомогою витягнутої фішки визначить савадал – один із співробітників обслуги ашраму. Люди спокійно сидять на плитах, співають бхаджани – пісні, що славлять Господа, пошепки розмовляють між собою. Кожний чекає зустрічі з Аватарою. Зібрання затихає, коли з’являється Саї Баба. З’являється він на свій Даршан двічі протягом дня – о 7-й і 16-й

годині. Одягається Баба переважно в світло-оранжеві шати. Завжди усміхнений, з родимкою на щоці, копицею чорного пишного волосся на голові, що нагадує корону. Його мудрі, прості слова знаходять відгук у душах присутніх на зустрічі. Багато людей отримують в мандірі духовне й тілесне зцілення (залежно від того, хто й для чого туди приїхав, з якими проханнями).

Під час даршану Саї Баба творить з нічого щось, матеріалізує різні речі й роздаровує їх присутнім. Ці речі, а це перенважно ювелірні оздобки, фотографії, деякі фрукти, солодощі й багато чого іншого, використовуються людьми для захисту, зцілення, очищення. Цю функцію вони виконують залежно від того, в кого і яка проблема є в житті, чи вже готова людина це прийняти, чи пройшла вона кармічну відробку.Але частіше всього в ролі матеріалізованої речі Саї Бабою постає вібхуті – священний попіл, що має очистні й зцілюючі властивості.

У Саї Баби в Путтапарті немає замісників чи якоїсь адміністоративної ієрархії.З кожним своїм послідовником він працює сам. Кожний учасник даршану вважає себе щасливим, якщо на нього Саї зверне свою увагу, бо ж іноді досить навіть одного його погляду, щоб почалося сканування на тонких енергетичних рівнях. Якщо у людини відкрите духовне серце, то вона набуде в ашрамі під час даршану великих знань.

Ашрам Путтапарті завжди багатолюдний.Обряди здійснюються тут згідно індуїстської, шіваїстської традиції. У дні великих свят – Дуссехра, День народження Баби й Махашіваратрі - сюди приїздить із всього світу десь 2-3 мільйони осіб. Коли Саї Баба проходить між рядами прибулих, то кожний паломник намагається доторкнутися до його ніг, бо ж при цьому нібито прощається йому багато гріхів. Під час служіння в ашрамі паломники передають Саї свої листи, де написані їхні прохання. Проте не всі листи бере Аватар. Якщо якийсь з них він не взяв, то це не є його відмовою, а лише засвідченням того, що прохання ще не на часі. Коли Баба підносить догори свої руки, то з кінчиків його пальців сиплеться сріблястий попіл – вібхутті. Бабісти вірять, що коли його мікроскопічною дозою додавати до інших ліків, то відбуваються фантастичні речі – рани загоюються, серце перестає боліти, зникає запаморочення тощо. З деким із прибулих Баба вступає в бесіду-інтерв’ю в спеціальній кімнаті ашраму. Тут до них можуть приєднатися ще 12-15 осіб, які прибули із обраним для бесіди. При цьому Баба сидить у спеціальному кріслі, всі інші – на підлозі, бо ж в присутності Бога не можна стояти.

Просити у Баби можна все – вголос чи подумки, але не слід обтяжувати його у своїх проханнях дрібницями. Просити треба дуже важливе – для себе, для близьких тобі людей. І воно, як в це вірять всі бабісти, неодмінно збудеться. Трапилося у вас лихо – не мовчіть, звертайтеся до Баби, бо ж він завжди поруч з вами. Є космічний закон: нібито тільки після звернення слід чекати допомогу. В Аватари можна просити щастя і здоров’я сім’ї, „звільнення”, тобто щоб нинішнє народження стало для душі останнім тілесним втіленням.

Баба приходить до людей у їх проханнях в різних іпостасях. Тут він застерігає: „Ви – православний? Тоді я допоможу вам в образі Ісуса Христа, звертайтеся до нього. Творець на світі один – у християн, буддистів, мусульман… Нікому не треба міняти свою релігію, нехай всі вони процвітають. Нехай славу Богові співають на всіх мовах”. Суттєва деталь: під час богослужінь всі присутні повторюють молитви свого рідного віросповідання. При цьому, як зазначає журналіст „Молоді України” Валентина Семенюк (8-14 лютого 2007 року), наша Ісусова молитва „Отче наш” прирівнюється до класичної індуїстської мантри. Якщо її проголошувати на вервиці 108 разів, то внаслідок цього нібито виникають спеціальні вібрації, на які з Космосу надходить зцілювальна енергетика.

Саї вважає, що оскільки Бог єдиний, то всі релігії, якими б різними вони нам не здавалися, в дійсності суть одне. Немає значення те, як ми називаємо Бога, тому що всі імена належать Йому. На духовній емблемі Сатья Саї присутні символи всіх найпоширеніших релігій – іудаїзму, християнства, ісламу, буддизму, зороастризму та індуїзму. Вчення Саї включає в себе у знятому вигляді всі релігії. Він говорить: „Істинно існує лише одна релігія - релігія Любові”. Саї вчить, що Господь не потребує нічого, окрім людської любові, тому що тільки таким шляхом людство може повернутися назад у Царство Небесне.

Щоб попасти в ашрам Саї Баби, треба від Делі за 11 доларів доїхати до станції Дхармаварам-Dharmavaram (це і 180 км від Бангалора), а звідти ще 40 км їхати до Прашанти Нілаям. Якщо раптом хтось захоче написати свого листа Аватарі, то тут така адреса: For Satya Sai/ Prasanti Nilayam District (Andra Pradesh) Pin 515134 Indian.

Організації Саї в Індії і в світі. В 1968 році Саї Баба оголосив, що „його місія полягає в тому, щоб повернути Індії її колишню духовну славу” і що він не заспокоїться доти, „допоки це не буде досягнуто”. Виступаючи з промовою в Делі, він сказав, що народи світу нагадують поїзд: Індія, як паровоз, тягне його по духовному шляху, а машиніст цього паровозу – сам Бхагван. Саї заявляє, що він прийшов у світ, щоб відродити людство через всебічний розвиток Індії. В країні нині діють майже дві тисячі саміті (комітетів) Сатьї Саї, які активно прагнуть виконувати його світову місію. Подібні комітети діють вже й в багатьох інших країнах. Навіть у США, де Баба ніколи не був, діє до сотні саміті, які готують країну до зустрічі Баби, що має сюди приїхати. Комітети збираються раз на тиждень й організовують щомісячні „нагар санкіртани”(піснеспіви) в своїй місцевості. Саміті утворюють „Саї сева дали” (групи служіння Саї) для чоловіків і „Саї махіла мандали” (жіночі спільноти) для жінок. Чоловіки при цьому переважно турбуються знедоленими і хворими, а жінки проводять „балмандіри Саї”, на яких дітей навчають духовності.

Щомісячний часопис „Саратан Сараті” („Вічний колісничий”) видруковується багатьма мовами світу. Видавництво міста Уітфілд постійно видруковує книги Саї різними мовами. Нині портрети Саї можна побачити

повсюди в Індії. Вони завжди на центральному місці. Відтак Саї стає божеством для багатьох індійців. Саїзм поступово витісняє вайшнавізм.

На території ашраму в Путтапарті живе й працює багато волонтерів, які присвятили себе духовному служінню під час виконання звичайних господарських робіт (приготування їжі на кухні, вирощування городини та садовини, догляд за квітами і деревами, прибирання території тощо). Якщо хтось мислить, що тільки через молитву можна з'єднатися з Богом, то він, як твердять бабісти, глибоко помиляється. Виконання своїх обов'язків на благо інших – це також служіння Всевишньому. Сьогодні Путтапарті – це справді зелений оазис серед пустельної території. Все довкола тут поливається, навіть трава. Завдяки Саї в місті збудовано не один криницю.

До Піттапарті їдуть паломники зі всього світу. Тут можна зустріти вірних з Бангладеш, Венесуели, Сінгапуру, Німеччини, Японії, Нідерландів, Великобританії, Америки, Китаю, Канади, Польщі, інших країн, а найбільше – з Росії. Росіяни приїжджають сюди ще з 80-х років м. ст. Кажуть, що навіть Брежнєва сюди привозили, коли він мав проблеми з алкоголізмом. Російський Президент В.Путін зустрічався з Саї Бабою в Бангалорі. В ашрам приїздить дуже багато мільйонерів, просто багатих і знатних людей зі всього світу, які дають великі пожертви на ашрам, аби пожити тут і вилікуватися не лише від фізичних недугів, а насамперед від депресивних станів.

Спільноти послідовників Саї Баби Азербайджану, Вірменії, Булорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Росії, Таджикістану, Туркменії, Узбекистану та України входять до „Організації Сатья Саї російськомовних країн". Її офіційний сайт htth// www.sathyasai.ru/library/books/index.htm

В Росії надто активно працює Центр Сатья Саї Баби в Санкт-Петербурзі. Він друкує російською мовою праці Аватари, проводить щочетвергові програми, має солідну бібліотеку. Спеціальний випуск №7 за 1993 рік „Кольца Великого Сечения" Центру був разом з іншими джерелами використаний при написанні цієї Сторінки.

Наслідки зовнішньої роботи Саї Баби можна бачити в тих чисельних безкоштовних середніх школах, коледжах, інститутах та університетах, збудованих на його кошти в Індії. Багато батьків прагнуть віддати своїх дітей на навчання в учбові заклади Сатья Саї Баби. Навчання в них базується на принципах, визначених Аватарою: „Освіта без характеру, наука без людяності, комерція без моралі безкорисні й небезпечні". Баба відкрив в Індії свій духовний інститут. Завдяки Саї в країні відкрито також ряд медичних установ.

Роботу з духовного відродження людини взяли на себе Сатья Саї Самітхі (центри) в Індії і центри Сатья Саї в різних частинах світу. Духовна програма їх ділиться на три напрямки: духовна діяльність, освіта і служіння. Духовна діяльність включає участь у бхаджанах (піснеспівах, що славлять Бога і всі релігії) і проведенні свят кожної релігії. Освіта включає Бал Вікас (Дитяче Крило) і програму навчання загальнолюдським цінностям, де дітей знайомлять з моральними і духовними цінностями, що ґрунтуються на принципах Істини, Праведності, Миру, Любові й Ненасильства, а також

навчальні гуртки, де осмислюється й вивчається вчення Сатья Саї Баби. В рамках програми служіння його вірні і друзі надають допомогу хворим, літнім людям, людям фізично чи розумово неповноцінним, сім'ям знедолених удома, а також всім нужденним.

Останнім часом Саї Баба зайнявся цим не тільки в своїй рідній Індії, а й в Африці.

Саї Баба і Україна. Офіційно нині в Україні громади послідовників Саї Баби не зареєстровані. До останнього одна громада офіційно значилася в Херсонській області, але існування її тут заперечують органи місцевої влади. Діє незареєстрована громада бабітів у Києві. Вона прагне підтримувати зв'язки з індійським центром конфесії. Послідовниця Саї Баби Нінель Тебенькова з Києва, яка побувала в селищі Путтапарті в Індії і разом з іншими молилася в ашрамі протягом п'яти місяців, розповідає, що вона цілком випадково потрапила в громаду бабістів. Тут її вразила, як вона каже, сонячна атмосфера добра. Співали пісні на честь Саї Баби перед його портретом. Як її навчили, вона зверталася до Аватари зі словами: „Благаю, врятуй мене! Я - з Києва. Це місто – над Дніпром, в Україні. Прийди!”. Характерно, що звертаючись із проханням до Саї Баби, слід вказувати лише свою країну, а саме прохання не треба деталізувати, бо ж зміст його Аватара знає і без тебе. При безпосередній зустрічі з Саї Бабою Нінель просила його „Врятуй мою сім'ю!”. „Твоя сім'я буде щасливою”, - відповів він. І справді невдовзі у всіх рідних Нінель нібито відбулися такі зміни, що жити їм стало краще.

Ставши членами спільноти Саї Баби, людина починає жити по-новому, як зауважує Нінель, „з усмішкою, з любов'ю до людей”. Вони усвідомлюють те, що є самі творцями своєї долі. Так як кожна окрема людина ставиться до інших людей, так само й вони будуть ставитися до неї. Цікаві тут міркування висловила та ж Нінель: „Якщо мені хтось, образно кажучи, наступить на ногу, я не відповім тим самим. Я скажу спасибі, значить я десь помилилася і тепер так за цю помилку покарана, я її „відробила”. Конфлікт не розростатиметься” (Порадниця. – 2 вересня 1999 року).

Послідовники Сатья Саї Баби з України відрізняються толерантністю і шанобливістю до всього, існуючого в світі. В листі до РП не названий за прізвищем Олександр з Київського Центру послідовників Бхагавана Шрі Сатья Саї Баби, обґрунтовуючи таке світосприйняття, пише: „Бог любить всіх рівно, не рахуючись при цьому з їх зовнішніми відмінностями, бо ж кожна жива істота є Його невід'ємною частинкою, а відтак кожна невимовно дорога Йому… Весь Космос є єдиним Організмом, ім'я якому – Всевишній. Кожна людина є невід'ємною частинкою Живого Космосу, Бога. Наш розум так влаштований, що йому тяжко сприймати дві ідеї водночас. Сприймаючи людей, ми забуваємо, що це – всього лише часточка Єдиного Бога (або органи Його Космічного Тіла). Щоб споглядати Бога (Єдність), ми повинні перестати „бачити” людей… Із Єдності випливає й любов до кожної живої істоти”.

Виходячи з того, що Єдність є сокровенною сутністю будь-якої релігії, той же Олександр пише, що до усвідомлення цієї істини доростає той, хто

перестає акцентувати увагу на відмінностях між релігіями. Тільки тоді він не є сектантом. А оскільки Саї Баба прагне до примирення релігій в їх шляху до вершини, де буде існувати Єдність, то рекомендацію „вивчати літературу Саї” слід розуміти як право на читання „будь-якої духовної літератури, що сприяє духовному розвитку людства, а не тільки праць Саї (як Аватари)”. Відтак своїм вченням Саї Баба утверджує толерантність міжконфесійних відносин.

Існуюча «Організація Сатья Саї російськомовних країн» в Росії видрукувала велику кількість книг Саї Баби російською мовою, зокрема «Учение Сатья Саи Бабы», «Сатья Саи Гита», «Гита махини», «Бхагавата вахинияое», «Рамкхатка – расавахини», «Сказание о Господе Раме», «Садхана. Внутренний путь», «Истина в афоризмах», «Йога и религия», «Садхана (Внутренний путь)», «Шри Сатья Саи Баба о Ведах и Веданте», «Сатьопанишад» (Тома 1-2), «Притчи и истории»(Тома 1-2) та інші. Окрім цих творів самого Саї Баби, Організація видруковує також книги вірян конфесії, зокрема тут вийшли книги Ш. Віджая Кумарі «Только в тебе спасение», С.Сандвайс «Сатья Саи – святой и психиатр», П.Мейсона і Р.Ленг «Сатья Саи Баба – воплощение любви», Г.Мерфета «Саи Баба – чудотворец», А.Язева «Аватар Сатья Саи Баба и Вечное Учение» та інші. Книги можна замовити за адресою в Росії: 195426 С.-Петербург, а/я 302 Центр Сатья Саи Бабы.

5. ВСЕЛЕНСЬКА ЧИСТА РЕЛІГІЯ (САХАДЖА-ЙОГА)

Поява і поширення Вселенської Чистої Релігії. Вселенська Чиста Релігія (Вішва Нірмала Дгарма) розвиток свій веде з 5 травня 1970 р. Нині вона поширена в понад 80 країнах світу. Всі сахаджа-йоги є рівноправними членами Всесвітньої сім’ї релігій. Будь-яка людина, незалежно від її віросповідання, віку, статі, матеріального становища та займаної посади може стати сахаджа-йогом, почати в такий спосіб своє духовне удосконалення та пізнання своєї внутрішньої суті. Сахаджа-йога – це не тільки релігія, а й філософія і наука. Серед сахаджа-йогів є багато вчених, працівників медицини, культури, мистецтва. Територіальні громади Сахаджа-йоги мають своїх лідерів, які здійснюють зв’язок безпосередньо з Шрі Матаджі. Проте ніякої підлеглості одних людей іншим, в тому числі й лідерам, у Сахаджа-йозі не існує. *Засновницею Всесвітньої Чистої Релігії є знана особистість сучасності Нірмала Шрівастава або Шрі Матаджі (Свята мати), як її називають учні і послідовники.* Основною метою Сахаджа-йоги є спрямування якомога більшої кількості людей на шлях духовного сходження, що зумовлює поліпшення здоров’я, ментального і психічного стану людини та її матеріального добробуту.

В Україні Сахаджа-йога з’явилася в роки перебудови. Перша громада конфесії була зареєстрована в 1992 р. На початок 2004 року в Україні діяло 18 офіційно зафіксованих громад Всесвітньої Чистої Релігії. Найбільше їх було в Запорізькій (7) і Донецькій (3) областях. Є окремі групи сахаджа-йогів,

які ще не одержали офіційної реєстрації. Україна багато разів урочисто і щиро приймала в себе Шрі Матаджі.

Нірмала Шривастава – засновниця Всесвітньої Чистої Релігії. Шрі Матаджі Нірмала народилася 21 березня 1923 р. в Чандварі (Центральна Індія). Дівчинку назвали Нірмала, що означає «чиста», «непорочна». Шрі Матаджі походить з древнього роду Шалваханів, відомого ще до народження Христа. З 230 р. до н.е. по 230 р. н.е. Шалвахани правили в Махараштрі і були великими шанувальниками мистецтва, архітектури і скульптури, сприяли розвитку торгівлі, вели благочестивий, дгармічний спосіб життя.

У ранньому віці в Нірмали виявився незвичайно великий хист до музики та до інших галузей мистецтва. Вона любила все, що було справжнім і природнім. Під час шкільних канікул вона *їздила в ашрам Махатми Ганді*. Дівчинка випромінювала якесь незвичайне сяйво. Одна її присутність надихала Махатму. Більшість з його тем, що включають збалансованість виробництва, соціальну дгарму, об'єднання всіх релігій, стали питаннями Сахаджа-культури.

Юна Нірмала зазнала чимало бід у боротьбі за незалежність Індії, допомагаючи батькам. *У 1942 р. вона очолила студентський загін борців за свободу.* Навіть пізніше ув'язнення не зломило її сильний дух. У 1947 р. молода Нірмала вийшла заміж за впливового співробітника Індійської адміністративної служби пана Чандику Прасад Шріваставу. Шрівастава згодом став секретарем прем’єр-міністра Індії Лала Бахадура Шастрі, потім – головою Індійської судноплавної корпорації, Генеральним секретарем Міжнародної морської організації при ООН. Своїми вищими нагородами вшанували його 17 країн, а королева Англії подарувала йому лицарство. Протягом всіх років подружнього життя Шрі Матаджі *виявляє велику турботу підтриманню ідеальних сімейних відносин.* Певно тому знання сім’ї сьогодні є одним із головних аспектів її духовного вчення. Зараз у Шрі Матаджі дві дочки, троє онучок, онук, правнуки.

З самого початку становлення державності нової Індії Шрі Матаджі невпинно *займається просвітницькою діяльністю серед людей*. У 1961 р. вона створює “Молодіжне кінематографічне товариство”, основною метою якого стала підтримка і пропаганда цілеспрямованого і здорового дозвілля, створення і збереження національних соціальних і моральних цінностей. Її робота в кінематографічній цензорській раді грала велику роль у справі захисту цнотливості індійських фільмів.

Маючи відразу до неправди і гаряче бажання врятувати своїх дітей - шукачів Істини, Шрі Матаджі *5 травня 1970 р. відкрила Сахасрару*. Ця подія стала виконанням діянь усіх святих, усіх релігій та інкарнацій. Це стало своєрідним приходом нової ери – ери Істини, яку заповідав Господь Крішна, Ісус Христос і Мухаммад Сахеб. *Шрі Матаджі розробила і подарувала людству унікальний метод пізнання Істини і духовного вдосконалення - Сахаджа-йогу*. Спочатку таких шукачів Істини було небагато. Вони збиралися невеликими групами в Бомбеї і Делі. Саме їм першим Шрі

Матаджі давала реалізацію, невпинно працюючи над відновленням стану чакр. Поступово вона почала давати реалізацію великим масам людей на публічних програмах. *Сахаджа-йога набула поширення по всій Індії серед людей, що запозичували досвід пробудження Кундаліні*. З 1974 р. Шрі Матаджі започаткувала Сахаджа-йогу в Англії. До 80-х років Сахаджа-йога укорінилась в Європі, Південній і Північній Америці, Австралії, Новій Зеландії та на Далекому Сході. У 1989 р. Міністерство охорони здоров'я СРСР запропонувало Шрі Матаджі впровадити Сахаджа-йогу з метою удосконалення своєї програми охорони здоров'я. Протягом наступних чотирьох років Сахаджа-йога дуже швидко поширилася по всіх регіонах колишнього Радянського Союзу. Шрі Матаджі з цією метою неодноразово, починаючи з 1989 року,відвідувала Київ.

Програми Шрі Матаджі проходили в концертних залах, палацах культури, на спортивних майданчиках. Сьогодні в Москві, Санкт-Петербурзі та Києві є більше ста тисяч людей, які належать до цієї організації. Сахаджа-йога практикується більше ніж у 80 країнах світу. В Україні вона практикується у понад 90 населених пунктах. В 2003 році офіційно Держкомом релігій було зафіксовано 18 громад Всесвітньої Чистої Релігії (Сахаджа-йога).

У 1993 р. в Санкт-Петербурзі доктор філософії і медицини пані Нірмала Шрівастава була обрана Почесним членом Петровської Академії наук і мистецтв. Віце-президент Академії відзначив, що робота Шрі Матаджі спрямована на духовне переродження людей і несе світло людству. Ця робота набагато значніша за роботу вчених, що мають справу з мертвою матерією. Х.Е. Аятолла Мехді Роухані, який входить до числа чотирьох лідерів шиїтів, визнав Шрі Матаджі як Божественну інкарнацію й одержав реалізацію своєї внутрішньої суті. У 1994 р. Франція офіційно визнала Сахаджа-Йогу як релігію. Шрі Матаджі одержала визнання і була почесно прийнята мерами ряду міст США. У 1995 р. Індійський уряд дає Шрі Матаджі кращий час на національному телебаченні для щотижневих годинних програм. У цьому ж році Шрі Матаджі була офіційним гостем уряду Китаю. У 1997 і 2000 роках Конгрес США представив офіційні відгуки на адресу Шрі Матаджі.

Шрі Матаджі присвятила своє життя духовному відродженню людства. З цією метою вона об’їздила увесь світ, прочитала сотні лекцій, даючи самореалізацію сотням тисяч людей різних країн і континентів. Реальні зміни в житті людей, які одержали самореалізацію від її Святості Шрі Матаджі, це: поліпшення здоров'я, психологічне розвантаження, поява почуття радості і насолоди життям, одержання різних благословень і багато чого іншого. Саме вони привели до спонтанного поширення Сахаджи-йоги.

Світове співтовариство високо цінує подвижницьку діяльність Шрі Матаджі. Вона нагороджена медаллю Світу Організації Об'єднаних Націй, занесена ЮНЕСКО до списку найвидатніших людей планети, висунута на здобуття Нобелівської премії світу. Співчуття, Терпіння і Любов, що виявляє

і пробуджує Шрі Матаджі, дають підстави вважати її Великою Духовною Матір'ю.

Що таке Сахаджа-йога? У багатьох Священних Писаннях говориться про Любов Бога. Тонка енергія божественної любові, що проникає всюди, постійно є присутньою у кожній часточці створеного світу, виконуючи всю живу роботу. У Корані вона згадується як Рух, у Біблії - як прохолодний вітерець Святого Духу П'ятидесятниці, а в Індійських писаннях – як Парама Чайтан'я. "Ця Енергія, що всепроникає, здійснює всю тонку роботу живого еволюційного процесу. Ця безформенна енергія має увесь розум, координує всіма організаціями, всіма комп'ютерами, всім телебаченням, всіма комунікаціями, словом всім, *що* тільки ви можете собі уявити, а насамперед – Любов'ю... Ця Енергія є те Єдине, із чого все виникає, і те, що залишається існувати в собі. Це - скарбниця мудрості, знання і любові". Люди не здатні пояснити її роботу, а можливості науки також обмежені. Наука не може сказати, у чому перебуває мета еволюції людства, сенс життя на Землі, *що* таке особистість.

І ось тому, як усвідомити і використовувати цю енергію божественної любові на благо кожної людини, на благо всього людства, саме й вчить метанаука – Сахаджа-Йоги. Вона не обмежується знанням однієї релігії, а об'єднує в собі знання всіх релігій. Всі істинні духовні вчення ведуть *до* однієї мети - одержання людиною знань про себе через *своє* друге народження. На санскриті птах має назву двіджа, що означає "двічі народжені", тому що спочатку йому дається перше народження в якості яйця, а потім - друге народження. І людина, яка одержала просвітлення і пізнала енергію всепроникаючої Божественної любові, також відома як двіджа.

Ці духовні знання існують з давніх часів і беруть свої початки, як правило, з Індії. Кожна релігія, поза сумнівом, говорила і про древо життя, і про наше друге народження. Основою вчення Ісуса Христа також є друге народження. Кожна країна має велику кількість проблем. Для їх вирішення потрібно духовно трансформувати людей. Ця трансформація на рівні кожного індивіда допоможе позбутися всіх фізичних, ментальних й емоційних проблеми на благо людини, країни і всього світу. "Любов, ця Божественна любов, дасть вам повний контроль над самим собою, і ви будете знати усе: як поводитися, як говорити з людьми, як управлятися з ними. Люди, які пройшли трансформацію, що є живим процесом, стають подібними квітам". Саме такої думки дотримуються послідовники вчення Шрі Матаджі.

Більшість світових проблем пов'язані з людьми, які мають порушення у своєму "тонкому тілі" . Основою "тонкого тіла" кожної людини є внутрішні енергетичні центри і канали. Якщо людина знає, як усунути порушення в "тонкому тілі", то вона може вирішити свої проблеми, а також проблеми інших людей. Після одержання просвітлення та самореалізації, стає просвітленою і увага людини. У неї вже не з'являється на думці хтивість, злість, жадібність, прив'язаність, заздрість. Людина стає люблячою та

праведною автоматично. У світлі духа вона усвідомлює, що для неї є руйнівним, і просто починає уникати цього, стає сама собі наставником, вчителем.

Після реалізації людина дуже швидко поринає в океан радості, любові, а головне - набуває спроможності пізнати Абсолютну Істину. *Сахаджа-йога вчить, що якщо всі пізнають Істину й усі будуть почувати її однаково, то сварки і війни просто зникнуть самі собою. Бог буде піклуватися про кожного, тому що в людини тепер буде з ним зв'язок - йога.*

Отже, *Сахаджа-йога – це метанаука усвідомлення людиною своєї суті, свого призначення, оволодіння вбудованим в нас механізмом зв'язку з колективною свідомістю, із Творцем.* Це – глибинні знання про корені нашої духовної еволюції, про сходження людства на більш високий рівень свідомості. Мета Сахаджа-йоги - дати кожному шукачеві Істини друге народження - самореалізацію. Кінцева мета нашої еволюції - стати Духом, що є відбитком Бога-Всемогутнього в нашому серці. Це є самоідентифікація і самопізнання. .. ."Дух - це досконале усвідомлення, а тому він найвищою мірою усвідомлює власну природу".

Сахаджа (*Саха* + *Джа*) означає "із тобою народжений" (вроджений), *йога* означає союз з енергією божественної любові, що є всепроникаючою. "*Сахаджа-йога - це союз між людиною і Богом*". Усе, що вроджене, виявляється без будь-яких зусиль, легко і спонтанно. В такий же спосіб відбувається і процес росту нашої свідомості в наступний етап еволюції. духовного росту, пізнання Абсолютної Істини. *Шрі Матаджі ввела метод Сахаджа-йоги, при використанні якого самореалізація шукача досягається без якихось покаянь чи постів, без необхідності повного життєвого самозречення.* Все, що потрібно - це щире, чисте бажання людини пізнати себе, бажання одержати йогу, усвідомити себе Духом.

Для одержання реалізації в спинному і головному мозку кожної людини є живий механізм, що створювався поступово протягом нашої еволюції. Спочатку фізична стадія, потім ментальна, потім емоційна, а зрештою – духовна стадія, яка веде до людського усвідомлення. В даний час відбувся еволюційний вибух і почалося духовне шукання. Весь цей розвиток має місце всередині центральної нервової системи, розширюючи наше усвідомлення.

Коли зародок знаходиться ще в утробі матері, потік променів свідомості Божественної всепроникаючої Любові входить в тім'ячко дитини, проходить через мозок, як крізь призму, і відбивається в чотирьох каналах, що відповідають чотирьом аспектам нервової системи: правій симпатичній нервовій системі (правий канал), лівій симпатичній нервовій системі (лівий канал) і парасимпатичній нервовій системі (центральний канал). *На своєму шляху "тонка" енергія розміщується в шести свідомих енергетичних центрах - сховищах і одночасно генераторах життєвих сил людини, які називаються чакрами.*

Чакра в перекладі з мови санскрит означає "колесо". Енергетичними центрами чакри називаються тому, що являють собою обертові енергетичні

поля, розташовані вздовж хребта. На фізичному рівні вони виявляються у вигляді нервових сплетінь і керують органами тіла людини, а також нейроендокринною системою відповідної сфери фізичного тіла. *Це - свідомі центри, що постійно одержують і випромінюють вібрації, інформаційно-енергетичні потоки Свідомості, любові і творення, що існують у Всесвіті.* Свідомі центри називають також автономною нервовою системою – системою, що діє самостійно, спонтанно, наповнюючи нас енергією Божественної Любові.

Після того, як тонкий живий механізм вже створений, “залишкова” енергія, згорнувшись у три з половиною витка, розміщується в підставі хребта у трикутній кісточці. Протягом життя людини ця енергія знаходиться у своєму місцеперебуванні в “дрімаючому” стані, очікуючи моменту, коли в людини, Шукача Істини, виникне чисте бажання - бажання духовного удосконалення, усвідомлення своєї істинної суті, пізнання Творця і приходу істинного духовного вчителя (Гуру), що має спроможність її пробудити і зазначити шлях духовного сходження. *Ця енергія чистого бажання називається Кундаліні. . “Кундаліні - ваша власна Мати. Вона знає все про вас і є Абсолютним Знанням, тому що вона чиста і знаходиться у вас, щоб постачати вам поживні речовини, доглядати за вами, змушувати вас духовно зростати, ставати більш піднесеною, більш широкою, більш глибокою особистістю.*

Після народження дитини в її центральному енергетичному каналі створюється розрив. У системі Дзен (Китай) цей розрив відомий як Войд (Океан Ілюзій), а в індійських вченнях - як Майя (Ілюзія) або Бхав Сагар (океан буття), у християнстві - Таїнство. З роками тім'ячко дитини стає твердішим, і надходження всепроникаючої енергії Божественної Любові переривається. Живий механізм – “тонке” тіло людини - починає працювати самостійно. Тому для послідовників вчення Сахаджа-Йоги це місце є сакральним, дуже важливим. У процесі життєдіяльності людини “тонке” і фізичне тіла взаємодіють одне з одним. Причому стан чакр та каналів визначає наш розумовий, емоційний та фізичний стан. І симпатична, і парасимпатична нервові системи діють на сплетіння (чакри), але на противагу одна одній: парасимпатична система розслаблює сплетіння, зберігає і балансує енергію людини, а симпатична їх стискає і витрачає цю енергію. Одна наповняє життєвою силою., інша – її споживає.

Лівий енергетичний канал (місячний, жіночий канал) – Іда-наді – живить ліву симпатичну нервову систему. Доти, поки цей канал зберігає свою активність, у людини є бажання жити. Він зв’язаний на фізичному рівні з правою і задньою частинами головного мозку, а на психічному – з підсвідомістю людини (її бажаннями, почуттями, емоціями). Місячний канал репрезентує жіночі якості - якості ІНЬ – такі як м’якість, співчуття, інтуїція і т.д. Прекрасні якості лівої сторони - прояв і передача радості, любові, турботи про інших. У той же час при наявності проблем або так званих блокувань лівої сторони ми можемо спостерігати емоційні скрути - депресію,

стійкі погані звички. Надмірно емоційна людина стає неврівноваженою і, як результат, з правої сторони головного мозку роздувається енергетичний балон, що має назву суперего. Існують чисті бажання. Наприклад, бажання пізнати Істину, стати Духом, одержати йогу. Більшість же людських бажань не є чистими й обумовлені нашим ілюзорними уявленнями про навколишній світ. Наприклад, бажання опанувати кимось або заволодіти, помститися тощо. Наші бажання передують діям. Підсвідомість окремої людини є часткою колективної підсвідомості. Усе, що було в минулому з часу створення світу, перебуває в мертвому стані в колективному підсвідомому. Тут зібрано і зберігається все те, що випало з циркуляції еволюції. У колективну підсвідомість йде й те, що викидається з підсвідомості кожної людини зокрема.

Проте людина повинна мати також і спроможність здійснювати бажання. Без енергії, дії ми не можемо здійснити наші бажання. Для реалізації бажань у "тонкому" тілі людини передбачений правий енергетичний канал (сонячний, чоловічий) - Пінгала-наді, який живить праву симпатичну нервову систему. Він на фізичному рівні зв'язаний з лівою і передньою сторонами головного мозку, а на психічному рівні - з надсвідомим людини. Сила правого каналу надає невідкладну допомогу нашій активній свідомості, дає енергію для нашої розумової і фізичної діяльності.

Як вже зазначалося, правий канал представляє чоловічі якості - якості ЯНЬ, подібні схильностям до логічного мислення, аналізу, змагання, активних дій. Прекрасні якості правої сторони - ідеальні норми взаємовідносин і обов'язків. Якщо права сторона блокується або перенапружується, то виявляються такі негативні якості як: деспотизм, владність, презирство, різкість, егоїзм, жорстокість, злість. Зрештою з лівого боку головного мозку роздувається енергетичний балон, який називають Его.

Надсвідоме окремої людини пов'язане з колективним надсвідомим, у якому зберігається все, що утворилося внаслідок життєдіяльності надмірно амбіційних особистостей, які живуть майбутнім, агресивних тварин і рослин. У колективне надсвідоме потрапляє також і те, про викидається з надсвідомого кожної людина зокрема .

Центральний енергетичний канал - Сушумна-наді - координує діяльність нашої системи безумовних рефлексів. Він є провідником парасимпатичної нервової системи. Безумовні рефлекси організму кожного виявляються відповідно до чітко організованого плану, зі складними взаємозв'язками та взаємодіями. Наше серце б'ється, легені дихають. Кровоносна система виробляє плазму: без свідомого керівництва і керування, природно і спонтанно. І всі духовні дії є спонтанними. *Термін "сахаджа" був обраний, щоб відзначити цей тип йоги, тому що це слово також означає спонтанність.*

І симпатична і парасимпатична нервові системи використовують центральну нервову систему. Імпульсний подразник інтелекту проходить від

чакр до цих двох систем, а потім до центральної нервової системи через клітини головного мозку. Саме в такий спосіб клітини організму одержують свій інтелект. Що, як і коли робити, організм знає через подразники інтелекту, одержувані від симпатичної і парасимпатичної нервових систем. Кожна клітина - жива істота, і все живе через свій ген має доступ до свідомості. Без достатнього і своєчасного підживлення з боку парасимпатичної системи наші надмірні емоції, активна ментальна або фізична діяльність послаблюють енергетику сплетінь, і людина стає або надто пасивною, летаргічною (лівосторонньою), або занадто жорсткою (правобічною). Чутливість чакр придушується ударами, що наносяться безвідповідальним поводженням, заняттям усім тим, що є аморальним, антибожественним. *Людина одержує блокування або “забруднення” у чакрах*. Розвиваються шкідливі звички, схильності і ритуалізм. Людина живе або думками про минуле, або ілюзорними планами на майбутнє. Все це віддаляє її від закону природи, що ґрунтується на добрі і врівноваженості. Баланс, закладений Богом, внутрішня гармонія порушуються. З'являються фізичні, психічні, емоційні й духовні проблеми.

Знайти втрачену рівновагу, спокій, відновити радість життя, .пізнати Істину, Бога можна тільки шляхом пробудження Кундаліні - золотої Богині, рушійної сили, яка відчиняє для нас самих наше власне Божественне “Я”.

"...Кундаліні - ваша власна мати, що повинна піднятися, що повинна проявити Себе, завдяки вашому чистому бажанню,- завжди повторює на своїх лекціях Шрі Матаджі.– Пробудження Кундаліні і досягнення самореалізації є живий процес еволюції, за який ми нічого не платимо. Це нагадує висаджування насіння в Матір Землю: воно проростає, тому що в Матері Землі є енергія, яка живить насіння, а останнє, у свою чергу, має в собі властивість тяжіння до життя." *Коли Кундаліні піднімається, то у свідомості людини починається Новий Життєвий Процес, що сприяє росту духовності.* Це духовне зростання є новим станом, у який людина починає входити з пробудженням її внутрішньої Божественної енергії - просвітлюється мозок і тоді виявляється істинне “Я” . Кожна дія “Я” священна, тому що воно породжене від Духа істинного. Автоматично переборюються обмеження розуму й інтелекту, і вони стають інструментами Духа, а не Его. Недарма *Шрі Матаджі Кундаліні порівнює з матір’ю, оскільки вона знає про нас абсолютно все. Їй навіть відомими є наше минуле життя. Вона просто чекає випадку, коли може бути пробуджена і зможе дати нам друге народження.* Це – жива сила, що думає, планує, створює і розвиває. Її завдання - поступово й обережно пройти всі енергетичні центри-чакри, знайти всі блокування і забруднення, дати їм усе те, що їм потрібно, підтримати і просвітити фізичний, психічні, емоційний і духовий стан людини. Вона подібна до Ріки Життя, що безперервно усуває всі перешкоди, прокладаючи шлях до океану. Дійсно, Кундаліні з'єднує людей з Океаном Свідомості, Істини, Божественної Любові і співчуття, з Богом.

Коли Кундаліні піднімається, вона проходить через різні енергетичні центри, що, просвітлюючись, стають подібними до язиків полум'я. Кундаліні, піднімаючись, повинна пройти через шість “тонких” енергетичних центрів, що знаходяться в спинному і головному мозку. Самореалізація (істинне Водохрещення) досягається після проходження Кундаліні через сьомий енергетичний центр. Він розташований на вершині родничкової кістки і є сферою нашого “прориву” у новий етап еволюції. Людина може відчути свою самореалізацію як легкий подув, бриз, прохолодний вітерець Святого Духа на кінчиках пальців, на долонях, а також над ділянкою родничкової кістки.

Енергетична система людини. Перший енергетичний центр людини – Муладхара-чакра – розташований нижче місцеперебування Кундаліні. Божественна дитина - Шрі Ганеша - охороняє її спокій. Шрі Ганеша був створений першим із Божеств для того, щоб весь Всесвіт наповнився Добротою, Блаженством, Миром і Духовністю. Він – “джерело духовності, завдяки якому робиться все інше”, зазначає Шрі Матаджі. Муладхара-чакра - основа всієї нашої «тонкої» системи. Вона репрезентує нашу цнотливість і утворена зі свідомого елемента живого організму Матері-Землі. “Цнотливість означає чистоту, чистоту думки... Цнотливість - це таке світло, яке осліплює вас до всього, що фальшиве”.

При пробудженні цього центру починає діяти магнетична сила. Розкриваються якості цнотливості, чистоти, мудрості. Сила богині Гаурі, сила матері Шрі Ганеши - це сили невинності. «Якщо ви виробите лише одну силу - силу Гаурі, то ваші проблеми будуть вирішені, негативність піде, і ви станете подібні до прекрасних лотосів, які, за повір’ям, можуть подолати негативність будь-якого вияву», - наголошує Сахаджа-Йога. Цнотливість - це джерело Любові... Якщо ви не шануєте своєї цнотливості, то ви ніколи не можете бути люблячою людиною. А без любові ви не зможете зрозуміти істину.

На фізичному рівні Муладхара-чакра відповідальна за тазове сплетіння, що керує всіма нашими функціями виділення, у тому числі статевою діяльністю. Нечистість у думках і словах, хтивість, зловживання сексом призводять до ослаблення цього енергетичного центру. Через це Кундаліні може не піднятися із свого таємного укриття.

З Муладхари-чакри Кундаліні піднімається до *другого енергетичного центру - Свадіштана-чакри.* Саме в цій чакрі людина може Виявити себе як творча особистість. Якості цього центру - естетичні почуття, а сила й енергія її - увага. Людина. набуває внутрішніх, так званих Чистих знань, до неї приходить натхнення і прагнення творити прекрасне, почуття реальності і красоти. Свадіштана-чакра також відповідальна за виконання у фізичному тілі чудодійної роботи - вироблення сірих клітин головного мозку, що використовуємо при розумовій діяльності. В її підпорядкуванні знаходяться нижня частина печінки, підшлункова залоза, селезінка і кишечник.

Пагубні звички, зокрема такі як алкоголь і наркотичні засоби, «блокують» цей центр, тому що навмисне отруєння фізичного тіла і зниження інтелектуальних спроможностей людини йде всупереч Духові. Штучна поведінка, манірність, дратівливість притупляють чутливість другого центру. "Немає ніякої користі у гніві з приводу чи без нього. Якщо ж щось вам не подобається і дратує вас, в цьому випадку слід спершу заспокоїтись, а потім спробувати знайти причину дискомфорту. Коли вона буде знайдена, то ви самі побачите, як швидко ця проблема вирішиться", -- наголошує вчення Шрі Матаджі. Як тільки Кундаліні піднімається до третього, енергетичного центру - Набхі-чакри, людина стає духовноорієнтованою особистістю. Її увага зосереджується на Дусі. Вроджені внутрішні Божественні Закони праведності, які регулюють існування людини, всю структуру Світу і прояв Космосу .в цілому – Дгарма - допомагає людині в цій тонкій справі. Свідоме дотримання цих законів є основою виживання і розвитку людства. "Дгарма - це бездоганна якість, що є підтримкою людства. Людина, розвилася від амеби до теперішньої стадії за допомогою своєї Дгарми. Якщо ви оберігаєте вашу Дгарму, то це допомагає Вам зберегти здоров'я".

Набхі-чакра є центром благополуччя. Благополуччя йде слідом за миром, що приходить до людини, а від нього - у товариство. Ця чакра володіє вісьма благословеннями, що приносять: процвітання, гідність, духовне сходження, Чисті знання, радість для сім'ї і для товариства, багатство й успіх. Секрет благополуччя полягає в дотриманні принципу Лакшмі - Богині багатства, добробуту, благоденства і щедрості. Вона не робить ніякого тиску ні на кого. Лакшмі тримає два лотоси: один – у лівій руці, другий – у правій. Принцип лотосів означає, що ми із задоволенням маємо робити все для інших. "У чому цінність визначеної речі? .Ви хочете подарувати щось іншим людям. Тоді цінність мають ті почуття, які ви відчуваєте у своєму серці. Саме ця цінність і є дійсна Лакшмі".

На фізичному рівні цей енергетичний центр керує функціями шлунку і верхньої частини печінки. Збуджена печінка викликає в людини нетерпіння і буркотливість. Увага, що не може зосередитись на чомусь одному, є причиною занепокоєння. Почуття постійної паніки знищують самоконтроль і врівноваженість. Людина робить помилки, не може розслабитися і не дає це зробити іншим. Почуття радості втрачається. Робота ж шлунку залежить від того, у якому стані людина приймає їжу. Квапливість, дратівливість, занепокоєння під час їжі тримає шлунок у стані порушення і перешкоджає нормальному енергетичному процесу травлення. Насильницьке безладне обмеження в їжі приносить шкоди даному центру. "До Бога не можна прийти через піст. Будь-яка практика самозречення, за вченням Сахаджа-йоги, суперечить законам природи.

Оточенням другого і третього енергетичних центрів є Войд - Океан ілюзій. Це сфера зовнішнього інформаційно-енергетичного впливу на людину. Вона являє собою той простір, що відокремлює її рівень

усвідомлення Істини. Прогалина між рівнем усвідомлення людини й Істиною існує доти, поки вона перебуває ще не в проясненому стані. Саме тут ми маємо справу з Великими Вчителями, щирими Гуру: Раджою Джанака, Авраамом, Мойсеєм, Заратустрою, Лао-Цзи, Конфуцієм, Сократом, Мухаммадом Сахебом, Саїдом Бабою. Та не слід забувати те, що існують також і лжеучителі, несправжні Гуру, духовні поневолювачі. Лжевчителі ведуть людей до пекла "Гуру повинен бути дійсним Гуру, а не тим, хто просто експлуатує учнів і хто не уповноважений Богом". Слово "гуру" означає тяжіння і використовується для позначення людини авторитетної. *"Отут не повинно бути двох способів життя - зовнішнього і внутрішнього. Коли внутрішнє і зовнішнє зливаються в одне, тоді не потрібні зусилля. Зовні повинне бути те ж, що є всередині. Для цього не можна вбирати зовнішнє всередину. Внутрішнє повинне виходити назовні".*

Коли у людини просвітлюється *четвертий енергетичний центр – Анахата-чакра,* – тоді в неї пробуджується закладене всередині почуття безпеки, зникає страх і зникає агресивність. «Серцева чакра наповнюється світлом Істини, що пробуджується Любов'ю". Любов захищає, живить і підтримує. Любов - це принцип, який лежить в основі всіх творінь і всіх вібрацій Космосу. "Якщо ви - Чистий Дух, тоді ви є любов, а в любові ви думаєте про інших, про проблеми інших. Основний тонкий момент полягає в тому, що вашою любов'ю ви надихаєте всіх, ви допомагаєте всім, ви створюєте впевненість, тонке взаєморозуміння".

На фізичному рівні серце - це насос організму, тому будь-яке ментальне або фізичне перевантаження викликає "блокування" цього центру. Використання тіла як інструменту спортивних заходів зношує серцевий центр.

П'ятий енергетичний центр - Вишудхі чакра – еволюційно був створений для прояву радості Духу. Коли за допомогою роботи Кундаліні, через свою центральну нервову систему людина зможе усвідомити, що є невід'ємною частиною цілого - Бога великого, то вона стає каналом божественності. Людина намагається говорити дуже мелодійно, намагається відшуковувати ніжні слова.

Шакті Господа Крішни (енергії якого перебувають у цій чакрі) – богиня Радха, яка пробуджує в людині радість, здатність спілкування, прекрасне почуття колективності, єдності із Цілим. Пробуджується дія сили колективної свідомості, людина набуває якості божественної дипломатії, розсудливості. Его і супер-Его всмоктуються і, як наслідок, людина позбувається своїх карм і умовностей. На кінчиках пальців відчуваються вібрації, стан власних чакр, а також стан чакр інших людей. Між людьми формуються братсько-сестринські відносини - чисті, прекрасні й абсолютно відкриті.

На фізичному рівні Вишудхі-чакра являє собою перший фільтр організму, що оберігає його від зовнішніх вірусів і бактерій. Вдихання будь-якого забрудненого повітря, промислового викиду або диму душить цей

центр. А почуття провини, відсутність поваги до інших і самоповаги, сарказм, лихослів'я є причинами “блокування” чакри. Коли вона відкрита і чиста, то приходить відчуття єдності зі всією світобудовою.

Кундаліні, піднімаючись через шостий енергетичний центр - Агію-чакру – створює відчуттям перебування в нинішньому, в реальності. При просвітленні цього центру людина стає спостерігачем і починає бачити зміст проблеми. Тільки перебуваючи поза проблемою, можна побачити її. “Область Сахасрари - це царство Боже. Коли Брахмарандра цілком відкривається, тоді всередині вас розкриваються небеса. Ваша Кундаліні, піднявшись і давши вам реалізацію, створює цей тонкий енергетичний отвір, через який божественна сила починає випромінювати Своє світло всередину вашого мозку”, – каже Шрі Матаджі.

Сахаджа-йог-початківець одержує самореалізацію відразу з підняттям Кундаліні. Звичайно спочатку піднімаються тільки декілька тоненьких ниточок Кундаліні, а стиснуті чакри тільки злегка відкриваються. Сахаджа-медитація, особливо колективна, у процесі якої генеруються сильні потоки вібрацій, а також застосування різних методів очищення “тонкого тіла” і балансування енергетичних каналів, дають Сахаджа-йогам сприятливі можливості поліпшувати стан своїх чакр.

Сьомий канал - Сахасрара-чакра є завершальним етапом проходження Кундаліні, вірніше сказати, виходу енергії назовні та встановлення безпосереднього зв'язку з Богом. “Завдяки тому, що була відкрита Сахасрара, Всесвіт, всі реалізовані люди стали почувати навколишню вібрацію на своїх власних руках. Тобто чутливість до божественної сили, що знаходилася в чакрах, дійшла до периферії настільки, що людина може почувати її на власних пальцях”.

Після відкриття Сахасрари людина набуває внутрішньої краси і могутності. Істина, яку вона знаходить, це те ж саме, що і краса, те ж саме, що і Радість. Це усі грані того самого діаманту, ім'я якому - Дух. “Наступне, що відбувається з вами, це те, що Ви починаєте усвідомлювати без думок. Ми живемо нашим минулим або майбутнім. Думки приходять до нас із цих двох часових вимірів і заважають перебувати в теперішньому . Коли ж Кундаліні піднімається, вона збільшує паузу між думками, тим самим створюючи деякий простір між ними, що і є теперішнє, тобто Реальність (тому що минуле закінчилося, а майбутнього не існує). Що б не відбувалося, усе добре вами запам'ятовується, і ви насолоджуєтесь кожним моментом Реальності. При усвідомленні без думок ви знаходитеся у злагоді із самим собою. А така людина випромінює спокій і створює атмосферу миролюбства навколо себе. Це – дуже важливо. Поки ми не відчуємо такий цей стан, ми ніколи по-справжньому не зрозуміємо своїх думок, не усвідомимо їхньої універсальності або обмеженості”, - наголошує Шрі Матаджі.

Сахаджа-медитація. Що таке Сахаджа-медитація? Фактично це відкритий погляд на самого себе і усвідомлення самого себе з повним розумінням того, ким ти є і яким можеш стати. Вона розвиває Сахасрару

таким чином, щоб ми могли увібрати всю її красу. *Медитація - це єдиний спосіб збагатити себе красою Реальності. За допомогою медитації піднімається більша кількість ниток Кундаліні, поліпшується здатність відчувати вібрації й усвідомлювати вібраційний зміст життя. Людина стає більш відкритою і відчутною до краси і позитивних вібрацій природи.*

Поява цієї духовної Реальності в сучасному світі з давніх часів віщувалася провидцями і мудрецями. Вхрігу Ріші (Індія), Вільям Блейк (Англія), Джин Діксон (Америка) та багато інших. Вони надзвичайно точно зазначали у своїх працях час народження прийдешнього Аватара (божественної інкарнації) як рятівника сучасної епохи. Вони говорили, що ця Маха Йогиня буде інкарнацією Святого Духа і буде втілювати всі сили Бога (Пара-брахма). Завдяки милості безпрецедентного методу, введеного Маха Іогінеї, шукачі зможуть спонтанно досягати радісного стану Мокша (тобто одержувати реалізацію) протягом свого теперішнього життя, зможуть відчувати підйом Кундаліні. Зникнуть занепокоєння щодо їжі, одягу, житла. Фізичні і психічні хвороби будуть цілком знищені. Реалізовані душі будуть мати спроможність розвивати своє “тонке” тіло. Ці віщування збуваються при житті Шрі Матаджі Нірмали Шрівастави в результаті її діяльності.

На медичних конференціях і семінарах-зустрічах сахаджа-йогів усього світу обговорюються клінічні результати медитації за методами Сахаджа-йоги. Більшість досліджень, що проводилися в різних групах людей, які використовували сахаджа-медитацію, показали зменшення невротичних депресій, почуття тривоги, дратівливості. За допомогою Сахаджа-йоги вилікувалося багато людей, що мали порушення тиску, астму, стенокардію, параліч, епілепсію й інші психосоматичні захворювання. у Великобританії, Австралії і на Тайвані деякі лікарі ведуть облік усіх тих людей, які вилікувалися, застосовуючи Сахаджа-йогу. В усьому світі є багато лікарів, що використовують у своїй практиці методи Сахаджа-йоги. *Однак Сахаджа-йога призначена не для лікування, а, насамперед, для одержання самореалізації. Людина просто одночасно одержує фізичне, психологічне і духовне благополуччя.*

Наслідуючи та пропагуючи Сахаджа-йогу, люди нічим не жертвують, однак їм надають підтримку, виявляють турботу про них. У них поліпшується здоров'я, добробут, взаємовідносини, розумові можливості, взагалі в усіх відношеннях вони почувають себе краще. Вони постійно одержують “Блага”.

А взагалі сахаджа-йоги – звичайні, нормальні люди, що ведуть гідне і спокійне життя. У них відкрите, добре і любляче серце. Вони гуманні, шляхетні. Це - особливий тип дуже чистих людей. Сахаджа-культура – це насолода і милування всім чистим. "У нас є своя власна культура, і ми збираємося поводитися таким чином, що це змінить весь світ. Це - наша відповідальність. Ми всі піднеслися в царство Божественної любові. І цим варто насолоджуватися. Якщо в однієї людини буде ця любов і співчуття, ця

чиста любов, тоді вона зможе випромінювати її на інших. І відповідь на це співчуття буде винятково прекрасною".

Сахаджа-йога не індивідуальне, а колективне надбання. Діє вона за умови колективності. *Можливим є тільки колективне сходження.* У Сахаджа-йозі немає ієрархій, немає священиків, бо тут всі однаково рівні. І тільки для підтримки організованості в колективі є лідери. Призначення на лідера здійснюється незалежно від його матеріального становища, займаної посади чи рівня освіти, а відповідно до його життя як сахаджа-йога.

Сахаджа-йоги – реалізовані люди, які одержали Істинне просвітлення. Ті, що на собі відчули істинне хрещення – союз із Богом, сповідують *релігію, яка називається "Вішва Нірмала Дгарма". Тут "Вішва" означає "Всесвітня", "Нірмала" – "Чиста", "Бездоганна", а "Дгарма" – "Релігія", "Божественні Закони праведності"*.

"Що таке наша Дгарма? – Це є Вішва Нірмала Дгарма, що означає, що відтепер ми повинні стати Всесвітніми істотами. Ми більше не індійці, не африканці, не англійці, не французи. Зараз *ми всі повинні стати сахаджа-йогами, тобто громадянами Царства Божого. У нас немає іншого ототожнення*. Це – наша Дгарма. Сахаджа-йоги не подібні до інших людей, які заявляють, що вони сповідують релігію і при цьому можуть вершити будь-який гріх проти своєї ж релігії. Сахаджа-йоги знають, що джерело всіх зовнішніх релігій одне – Істина і Чистота. Очистивши себе живим процесом Сахаджа-йоги, вони знаходять Істину в єдності всіх релігій. У такий спосіб у Сахаджа-йогу можуть приходити люди, що сповідують будь-яку релігію, належать до будь-якої національності, мають різний вік і стать. При цьому вони не зіткнуться з проблемами фундаменталізму або расизму.

Всі релігії породжені на тому самому дереві духовного життя, всім релігіям варто вклонитися, всім інкарнаціям також, всім пророкам також. Слід цінувати всі писання... Є недоліки, є проблеми з цими писаннями, що можуть бути полагоджені, так що поступово ви починаєте входити в більш тонке бачення Божественності, щоб зрозуміти, що всі ці люди завзято трудилися, щоб створити сьогоднішню атмосферу для Сахаджа-йоги. Жодну релігію не можна нехтувати, на жодну релігію не можна нападати... *Відтак, Сахаджа-йога - це, безсумнівно, релігія. Це - Всесвітня Релігія, Релігія, що об'єднує всі релігії, зводить в одне всі принципи релігій і показує їхню єдність. Вона об'єднує всі інкарнації, вона з'єднує всі Священні Писання. Це – дійсно Об'єднуюча і Велика Релігія"*.

Сахаджа-йоги віддані своїм найчистішим цінностям духовного життя і піклуються про розкриття краси своєї особистої суті. Інші люди з часом почнуть бачити цю красу, гідність і велич Сахаджа-йогів, порівнювати своє життя з їхнім життям і приєднуватися до Сахаджа-йоги - єдиного шляху, що може врятувати світ. "У Всесвітній Чистій Релігії наші традиції такі, що ми приймаємо тільки те, що прийнятне для нашого Духа і нашого сходження, тобто те, що дає нам повну свободу для найбільш глибокої насолоди собою".

На відміну від інших видів йоги, Сахаджа-йога сповнена щастя, що виражається в одухотвореній музиці і танцях, але кожному сахаджа-йогу притаманна насамперед внутрішня радість. “Радість у Сахасрарі не має інших застосувань, просто чиста, чиста радість, ви вливаєтеся в неї. Живучи в цьому океані радості, ми повинні пам'ятати, що є багато тих, хто, ще не стрибнув у нього. І ми, сахаджа-йоги, повинні привести їх до нього. І це таке задоволення, така радість – давати Реалізацію будь-кому. “Різниця між йогом і сахаджа-йогом полягає в тому, що в сахаджа-йога є сила і спроможність давати Реалізацію іншим людям”.

Свята в Сахаджа-йозі – Пуджі – проводяться на честь її Святості Шрі Матаджі Нірмали Шрівастави і являють собою торжество перемоги сил добра над силами зла. Щорічно сахаджа-йоги із всіх куточків земної кулі збираються в Ганапатипулі, що на березі Індійського океану, на свято посвячення, благочестивої музики і танців. Під час цих зустрічей за традицією влаштовуються одночасно багато весіль між людьми різних каст, національностей і переконань.

Вся ця величезна робота, будучи пов’язаною з творенням та еволюцією, виконується велично організацією, що має найвищу Божественну форму. Той, хто створив цей світ, без сумніву, дуже ретельно все продумав і не допустить руйнації Свого творіння, а врятує його.

6. БРАХМА КУМАРІС ВСЕСВІТНІЙ ДУХОВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет (БКВДУ) – організація, яка наголошує на тому, що *вона є громадською спільнотою, а не якимсь релігійним утворенням.* Проте є підстави стверджувати, що Брахма Кумаріс все ж є релігійною спільнотою, яка до того ж подеколи відрізняється особливою радикальністю поглядів, що тяжіють пасивним ставленням до насильства. Крім того, щоденний розпорядок, стиль життя та навіть спрямованість думок рядових членів організації строго контролюються, через приписи літературних джерел, членами БКВДУ вищого рівня та керівництвом спільноти. За суттю поглядів, які сповідують її члени, за нормами, які регулюють стосунки між членами та стосунки членів із зовнішнім світом, за формами діяльності Брахма Кумаріс ВДУ є насамперед релігійною організацією. Їй, зокрема, притаманна активна релігійна пропаганда та місіонерська діяльність.

Поява БКВДУ. Брахма Кумаріс *започаткована у 1937 році. Засновником її культу був* колишній ювелір, житель Індії *Дада Лекхрадж (Праджапіта Брахма)*, який проголосив себе *інкарнацією (земним втіленням) Бога*. У 1976 р. організація широко відсвяткувала сторічний ювілей від дня народження свого

засновника. *Його культове ім'я ”Праджапіта Брахма”, де Праджапіта означає* Батько Людства*, а Брахма* - ім'я Творця. Це ім’я він одержав у 1937 році – році, коли, у що вірять члени організації, за велінням Господа став „його інструментом для оновлення світу". Таким чином, для членів БК ВДУ її засновник є не лише прабатьком всього людства (у санскриті Брахма ще відповідає імені першолюдини), але й “тілесним посередником безтілесного Господа Шіви чи Єгови, Вищого Батька усіх душ". Як твердять члени організації, лише безтілесний Господь приносить благо всім душам. Саме тому його ім'я – Шіва, тобто Благочинний.

Через засновника організації Праджапіта Брахму було передано вчення, яке, за свідченням віруючих, стосується всіх сфер людського пізнання – соціології, психології, суспільствознавства, історії, метафізики, естетики, етики та багатьох інших.

Почувши заклик Всевишнього стати посередником між людьми та ним самим з метою відновлення вищих цінностей і отримавши божественне бачення майбутнього людства, Дада, як ще називають Праджапіта Брахму члени організації, став проводити у своєму великому будинку, який тоді собі міг дозволити ювелір, невеликі духовні збори.

Всі погляди, які поширює організація „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет" та яким навчає своїх студентів, фактично є різноманітними інтерпретаціями ”видінь”, що їх отримував протягом свого життя засновник культу, а також безпосередніми словами Бога, які нібито були передані через Праджапіта Брахму. Члени організації вірять, що з вуст Праджапіта Брахми надходило те божественне знання, яке тепер вони мають передавати іншим. Вони переконані, що безтілесний Бог вибрав тіло Дади в ролі свого посередника.

Бога, якому вклоняються послідовники релігійної організації і який, як вони в цьому переконані, говорив із засновником БК ВДУ та деякими іншими її членами, весь час ототожнюють з богами інших релігій. Це і Шіва індуїзму, і біблійний старозавітний Єгова, і божество-нірвана буддистів. У своїх публікаціях та серіалах організації „Брахма Кумаріс ВДУ" засновника культу називають різноманітними іменами-титулами, якими позначається його „божественне достоїнство" - Брахма Баба, Шіва Баба, Праджапіта Брахма та ін.

Після смерті засновника „Брахма Кумаріс” 18 січня 1969 року керівну роль в організації перебирають на себе жінки. Керівництво організацією перейшло до двох його послідовниць - Діді та Даді. Це також їхні культові імена. Ці зміни самі члени організації пояснюють так: “Коли Брахма Баба завершив свою тілесну роль, Шіва Баба передав роль Адміністраторів двом високо духовним

жінкам, їх з любов’ю називають *Даді та Діді. І те й інше ім'я різними мовами перекладається - „старша сестра"*. Проте послідовники організації наголошують на тому, що Даді та Діді - це не якась заміна Брахма Баби.

Організація БКВДУ. За останні десятиліття існування „Брахма Кумаріс" сформувалася ієрархічна структура керівництва організацією. Сам Праджапіта Брахма ніби знаходиться у довершеному союзі з Вищим Отцем і перебуває тепер у не пов’язаному з матеріальним тілом якомусь “тонкому світі", звідки продовжує свою роботу з оновлення Всесвіту, перебуваючи в „ангельській" формі. Віруючі сприймають це як *приклад обожнення людини, перевтілення її в ангела, що є в перспективі “вищою стадією” буття кожного.*

Таким чином, все, що тепер від імені Праджапіта Брахми віщають послідовникам цього релігійного віровчення сучасні лідери культу, вважається безпосередніми словами Бога, які якимсь незбагненним способом проходять через померлого засновника й озвучуються через його живих вісників, зокрема через тіло нинішньої „старшої сестри" конфесії Гульзари. Такі „віщування" друкуються окремими збірниками, які складають значну частину духовної літератури спільноти. У передмові до одного з таких збірників, а точніше - його перекладу російською мовою, цей процес формулюється так: „Ця книга являє собою Мурлі, проголошені Авьякт Бап Дадою (об'єднаною формою Безтілесного Всевишнього Отця, Всевишньої Душі Шіви, Точки Світла, батька Брами, тонкого ангела), через тіло Даді Гульзар своїм давно загубленим та знову віднайденим дітям”. Вірні організації „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет” вважаються особливими душами, божественною родиною.

Багатоступінчата система посвяти в брахміни. Подібно до будь-яких інших релігійних об'єднань, у “Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет" налагоджена складна багатоступінчаста структура з різноманітними рівнями посвяти (релігійної ініціації) його членів.

Для того, щоб досягнути стану єдності, тому, хто ступає на цей шлях, *необхідно пройти чотири ступені. Перша ступінь* передбачає налаштування на практику Раджа-йоги. На цьому етапі необхідним є зовнішнє мовчання. Також необхідно залишати спокійним свій розум. Якщо в розумі раптом будуть виникати негативні чи гріховні думки, то їх слід зараз же і негайно змінювати на позитивні, що ґрунтуються на духовному знанні. *Друга ступінь* - це позитивне мислення (або медитація). Це –міркування про себе як про душу, про Всевишню Душу і про “наш вічний Дім". *Третя ступінь* – це є концентрація. Вона з’являється тоді, коли розум перестає мандрувати в своїх духовних блуканнях. На цьому етапі вже немає потреби створювати якісь нові думки, бо ж людина сама стає втіленням цих думок про себе, про Всевишню Душу, про

початковий дім. Коли подібний стан триває досить довго, то настає усвідомлення. *Четверта ступінь* – це, власне, і є усвідомлення, усвідомлення себе душею, світлом, дитиною Отця-Очищаючого, усвідомлення початкового Дому - солодкого Дому мовчання. В цьому стані душа має переживання світла, покою, блаженства, сили. Промені світла, покою, чистоти, що йдуть від Всевишньої Душі, наче пронизують всю душу, наповняючи її цими якостями поширюючись у всьому світі.

Самих себе адепти цього віровчення називають *„брамінами" чи “брахмінами”*. Якщо виходити з дефініції, наведеної в одній з книг організації „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет", то ці назви є тотожними до поняття *„адепт релігійної організації”* як, наприклад, крішнаїтами називають послідовників Товариства свідомості Крішни, а мунітами називають послідовників Отця Муна.

Згідно з віруваннями брахма-кумарістів, Бог спустився в цей світ і ввійшов у тіло звичайної людини, якій дав ім'я Праджапіта Брахма (Батько Людства). То ж тих, хто слідує цьому знанню в своєму повсякденному житті, називають брахмінами - народженими нащадками Брахми. Нагадаємо, що Брахма – це безпосереднє ім'я індуїстського божества.

Послідовникам „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет" обіцяють, що якщо вони будуть чітко слідувати вказівкам лідерів культу, то зможуть досягнути всіх релігійних цілей свого життя. Брахма-кумарісти вважають Бога своїм Всевишнім учителем, який благословляє їх процвітанням та благоденством на багато поколінь. Він є тим наставником усього світу, про якого згадують всі священні писання. Саме він подарує вірним їм Вище Знання, спокій, блаженство, силу та чистоту на двадцять одне життя. Тому свого Бога послідовники БК ВДУ називають ще Єдиним Визволителем усіх душ.

Практики брахма-кумарістів. Члени організації *зобов'язані* виконувати релігійні обряди, ритуали та різні медитаційні техніки містичних східних напрямів, зокрема Раджа-йога. Раджа-йога - це містичне єднання із Всевишнім. Різновид Раджа-йоги, який практикують послідовники організації „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет", являє собою різновид неоіндуїстської релігійної системи. Вони розглядають Раджа-йогу як найправильніший шлях до Бога. Він передбачає постійне згадування про Господа та виявлення своєї безмежної любові до нього, без якої йога не може бути зреалізованою.

У Раджа-йозі є особливе ім'я для Всевишнього – Шів Баба. При цьому „Шів" означає благочинний, а „Баба" - це „солодке" ім'я для батька. Відтак Шів Баба - це Благочинний Отець,

Благочинний Батько. Як учитель, Бог щодня наповняє вірних своєю істиною.

Цікаво, що у брамінів організації „Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет" *кожний день тижня має своє особливе призначення* і фактично чомусь присвячений. Так, понеділок це – день спокою, вівторок - день любові, середа – день сили, четвер – день знання, п'ятниця - день чистоти, субота –день милосердя, а неділя - день блаженства.

Члени БК ВДУ переконані, що думка - це основа кожної дії, основа стану людини. „Говорять, посієш думку – пожнеш звичку, посієш – звичку - пожнеш характер, посієш характер – пожнеш долю". Людина є такою, якою є її думки. Негативні, важкі думки ослаблюють її душу, позитивні ж думки - дають силу. Університет радить своїм послідовникам наповняти свої думки спокоєм, добропорядністю, любов'ю, щоб зробити їх світлими, високими. Саме в такий спосіб людина зможе відчути те, як на краще змінилося її життя.

Кожний окремий день має свою окрему думку, на якій члени Університету мають зосереджуватись протягом кожної його години. Це є частиною щоденної літургії і, фактично, є обов'язковим для членів організації. Ці думки нагадують максими східних мудреців та давні моралізаторські приповістки. Скажімо, думкою 20 листопада цього року є сентенція „Уява женеться галопом, а здоровий глузд йде пішки".

БКВДУ у світі. В усьому світі нині зареєстровано понад п’ять тисяч центрів БХ ВДУ. Вони є в близько 90 країнах. На теренах СНД функціонують більше 20 центрів Університету. Найбільші з них – в Москві і Санкт-Петербурзі. Є центр університету і в Києві, в деяких інших містах України.

Організація має сумнівну репутацію у сусідніх нам країнах, зокрема у Польщі та Росії. Наприклад, головне управління юстиції м. Москва підготувало вельми критичний висновок про віровчення „Брахма Кумаріс ВДУ". Висновки оприлюднені. Вони фактично становлять комплексне наукове дослідження, підготовлене фахівцями різноманітних галузей науки на основі фактичних матеріалів. Під час роботи над висновками було проаналізовано книги, документи та інші друковані матеріали, відео- та аудіо матеріали, які розповсюджує „Брахма Кумаріс ВДУ". Наскільки вони достовірні, а не упереджені, треба вивчати окремо. Той, хто бажає глибше пізнати вчення Брахма Кумаріс, скоріше має прочитати книги, видані „Брахма Кумаріс Всесвітнім Духовним університетом", а саме: Всеобщая гармония // Брахма Кумарис Всемирный Духовный Университет.- Маунт Абу (Раджастан), Индия. – Без указания места и года издания; Всеобщий мир и устройство лучшего мира // Брахма Кумарис Всемирный Духовный Университет. - Без указания места и года издания; Новое знание для нового мира / Брахма Кумарис

Всемирный Духовный Университет. - М., без указания года издания; Медитация. Легкая практика для покоя разума и жизни без стрессов.- М., 1995; Брахма Кумарис Всемирный Духовный Университет: 60 лет развития и общественной деятельности (1936-1996) // Брахма Кумарис Всемирный Духовный Университет. ~ Без указания года и места издания и др.

7. ВЧЕННЯ МАХАРІШІ – ЗАСНОВНИКА ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОЇ МЕДИТАЦІЇ (ТМ)

Доля ТМ у світі. В Україні існує вельми оригінальний і цікавий рух, пов'язаний з постаттю Махаріши Махеш Йогі. Нині в Дніпропетровську і в деяких інших містах нашої країни на приватній основі діють Відкриті Університети Менеджменту Махаріші, які входять до світової мережі цих університетів. Студентами, які там навчаються, з метою мобілізації інтелектуальних здібностей людини, застосовується техніка психофізичної релаксації, що має назву трансцендентальної медитації (ТМ).

Офіційно рух Махаріши в Україні не реєструвався. В 2002-2003 роках лише було зафіксовано наявність однієї його спільноти.

Вже тривалий час триває критика руху ТМ з боку науковців за його релігійну приналежність. Успіх руху ТМ у США в 70-х роках м. ст. викликав неоднозначну оцінку громадськості, що виявилося, зокрема, у тому, що в 1978 р. федеральний суд США виніс рішення про релігійну природу ТМ, у зв'язку з чим її було заборонено викладати в навчальних закладах. Проте якщо джерела Трансцендентальної Медитації є релігійними, то мета й засоби її є абсолютно наукові, практичні та прозорі, без “ідеологічних перенавантажень”. ТМ просто пропонує нову парадигму, з якою не всі вчені можуть змиритися, а тому продовжують вважати все, що пов'язане із трансцендентальною медитацією, релігією. Між тим діяльність, що пов'язана із вченням Махаріши в Україні, скоріше є медичною чи терапевтичною, ніж якоюсь іншою.

Завдання побудови синтетичної картини світу, що поєднує не тільки фундаментальні взаємодії останнього, але й свідомість, нині вже не здаються абсурдними. У цій сфері сформувалося кілька дослідницьких програм, однією з яких є також і програма Міжнародного руху Трансцендентальної Медитації.

Махаріши Махеш Йогі. Засновником і лідером міжнародного руху ТМ є неортодоксальний індійський йог Махаріши Махеш Йогі, котрий почав свою діяльність з поширення ТМ наприкінці 50-х років XX століття. До початку 90-х років м. ст. техніці ТМ у різних країнах світу було навчено близько 3-х мільйонів осіб.

Досягнення Махаріши Махеш Йогі, на думку його послідовників, наступні:

- ✓ Заснував програму Трансцендентальної Медитації і створив всесвітній Рух Духовного Відродження (1957).
- ✓ Поклав початок дослідженням у сфері свідомості і виклав теорію семи станів свідомості (1957-1967).
- ✓ Створив нову науку – Науку Творчого Розуму – і підготував безліч викладачів цієї науки (1972).
- ✓ Відкрив конституцію Всесвіту – живий потенціал природного закону – у Ріг-Веді і структуруючі динамічні процеси Ріг-Веди у всій ведичній літературі (1975).
- ✓ Розробив програму ТМ-сидхи і Йогічні польоти, що дають почуття вируючого блаженства, встановлюють максимальну координацію між розумом і тілом людини й ведуть до росту гармонії у світовій свідомості (1976).
- ✓ Сформулював абсолютні теорії уряду, організації, охорони здоров'я й оборони, мета яких – зробити життя у всіх його сферах досконалим (1977).
- ✓ Розшифрував Апаурушейа Бхашья - коментар до Ріг-Веди, що описує її як структуру свідомості, яка породжує й увічнює саму себе (1980).
- ✓ Систематизував ведичну літературу, що існувала багато століть у розрізненому вигляді, як літературу досконалої науки — Ведичної науки і технології Махаріши (1981).
- ✓ Розкрив повний потенціал Аюр-Веди, Гандхарва-Веди, Дханур-Веди, Стхапатья-Веди і Джотиша для створення здорового, гармонійного суспільства (1985).
- ✓ Сформулював Генеральний план створення Раю на Землі і перебудови всього світу - зовнішнього і внутрішнього (1988).
- ✓ Заснував по всьому світу Ведичні Університети Махаріши й університети Махаріши Аюр-Веди, щоб дати кожній людині шлях до оволодіння природним законом, назавжди встановити згоду між життям і природним законом – досконалість у всіх сферах людської діяльності, створити в кожній країні уряд, що діє з позиції природного закону, здатний запобігти виникненню будь-яких проблем (1993-1994).
- ✓ Відкрив, що Веди і ведична література повністю відображені у фізіології людини. Це відкриття остаточно встановило повну єдність всієї фізичної розмаїтості світобудови, всіх наук і всіх релігій (1994) і знайшло практичне вираження в технології ведичних вібрацій Махаріши, за допомогою якої можливо усунути невпорядкованість, діючи із самого фундаментального рівня роботи організму, з рівня внутрішнього розуму тіла. Технологія ведичних вібрацій Махаріши – це один з найважливіших аспектів ведичної медицини Махаріши. Вона зорієнтована насамперед на хронічні захворювання.

Махаріши Махеш Йогі широко визнаний як видатний вчений в сфері свідомості і найбільший у сучасному світі вчитель. Махаріши відновив ведичну літературу, що багато тисяч років існувала в розрізненому вигляді,

систематизував її у формі завершеної науки свідомості у всій повноті її теоретичної та практичної значимості. Ведична наука і технологія Махаріши розкриває повний потенціал природного закону у свідомості людини як основу для поліпшення всіх сфер життя.

Функціональність вчення Махаріши. Трансцендентальна Медитація, суб'єктивна техніка Ведичної науки і технології Махаріши є найпоширенішою і широко дослідженою програмою особистісного розвитку у світі. Зараз Махаріши пропонує кожній людині можливість знайти повне знання природного закону завдяки передачам Відкритого Університету Махаріши. Цей Всесвітній заочний університет транслює свої лекції за допомогою супутникового телебачення на 120 країн світу 21 мовою. Відкритий Університет Махаріши дає освіту, яка грунтується на усвідомленні того, що, на відміну від системи освіти, яка існувала до цього часу, саме вона розкриває людині її можливості повністю використовувати потенціал свого мозку. Програми цього університету призначені як для студентів, так і для працюючих людей та пенсіонерів усіх країн; їхнє завдання – оживити якості блаженства, чистого знання і нескінченної організуючої сили у свідомості людей, що послужить основою досконалості в особистому житті кожної людини й у житті всієї країни, а зрештою основою райського життя на Землі.

Згідно вчення Махаріши, "медитація - це техніка, що переносить розум з поверхневого рівня життя в глибини нашого єства... Ми займаємося медитацією не лише заради самої медитації, нам потрібні позитивні результати в житті. Задоволення, які людина одержує під час медитації – не просте задоволення. Разом із зростанням свого задоволення людина водночас стає мудрішою, більш творчою особистістю, більш спокійною і діяльною. Ось чому це не зробить людину статичною - це те, що додасть їй динамізму в її діях...".

Трансцендентальна Медитація – це проста, природна, не потребуюча зусиль розумова техніка, якій легко навчитися і якою займаються 15-20 хвилин протягом дня, сидячи в зручному положенні із закритими очима. Трансцендентальною Медитацією займаються один раз ранком перед сніданком, щоб почати день з ясним розумом і запасом сил, а другий раз - увечері перед вечерею, щоб позбутися накопиченої за день втоми й приємно провести вечір. Хоч займатися цією технікою можна де завгодно, проте зазвичай ТМ займаються вдома, де найзручніше.

Людина в стані практики ТМ. Під час занять Трансцендентальною Медитацією людина переживає унікальний стан бадьорості в спокої: тіло цілком розслаблене, а розум виходить за межі своєї активності й досягає абсолютно спокійного і водночас цілком пробудженого стану. Це є найпростіша форма свідомості – трансцендентна свідомість.

Переживання трансцендентної свідомості розкриває творчий потенціал, що дрімає в кожній людині, і водночас розчиняє накопичені стреси й втому завдяки глибокому відпочинку, що дає ТМ. У результаті пробуджуються творчі здібності, людина стає більш енергійною, зібраною і

винахідливою. Це веде до зростання ефективності й успіхів у її діяльності в повсякденному житті.

Техніка Трансцендентальної Медитації наукова. Вона не вимагає зміни чи переконань способу життя. Її практика не пов'язана з якими-небудь зусиллями чи концентрацією. ТМ легко навчитися: для цього не потрібні особливі здібності. Дослідження свідчать і про те, що в медитуючих більш теплі відносини з іншими людьми. Вони спокійніші й впевненіші у собі, здатні більш творчо й ефективно вирішувати різноманітні задачі. Поруч з ними відчувається більше гармонії, спокою і радості.

Найважливіше те, що ТМ дає цілісні і всеохоплюючі результати. Це означає, що жодна сфера життя не залишається осторонь, відсутні небажані побічні ефекти. Саме цим Трансцендентальна Медитація унікальна: вона діє на найглибшому, фундаментальному рівні життя. Це - набагато більше, ніж просто техніка зняття стресу.

Трансцендентальна Медитація Махаріши - це практична, ефективна процедура розвитку свідомості, розкриття повного розумового потенціалу і використання його в повсякденному житті.

Ефект Махаріши. У журналі «Scientific research» зібрано понад 430 статей, в яких описані результати досліджень позитивного впливу регулярної практики ТМ і ТМ-сидхи на різні аспекти життєдіяльності людини, проведених в дослідницьких центрах різних країн світу в період з початку 70-х до початку 90-х років м. ст. У 1992-1993 роках міжнародний рух ТМ став виявляти політичну активність, у ряді країн були організовані партії Природного Закону. У США в 1996 р. ця партія брала участь навіть у президентських виборах, кандидатом у президенти від неї був Дж. Хегелін.

Із середини 90-х років м.ст. в Інтернеті були зібрані дослідження й численні свідчення практиків Тм-сидхи й інструкторів ТМ, що свідчать про наявність негативних наслідків регулярної практики ТМ і Тм-сидхи, а також критика досліджень ефекту Махаріши (див., наприклад, http://www.trancenet.org), що є одним із ключових емпіричних феноменів дослідницької програми руху ТМ. Ефект Махаріши - це вплив, який робить регулярна практика ТМ і (чи) її заглибленого варіанту, ТМ-сидхи, на такі показники якості життя немедитуючих людей, як рівень злочинності, кількість дорожньо-транспортних пригод, самогубств, нещасних випадків, ділової активності та ін. Цей ефект із зазначенням одновідсоткового порогу в 1960 р. був передвіщений Махаріши Махеш Йогі і виявлений дослідниками руху ТМ у 1973-1974 роках. Ефект Махаріши досить добре описаний у науковій періодиці прикладом ненавмисного колективного паранормального явища.

Коли досить велика кількість людей у суспільстві починають регулярно практикувати ТМ і (чи) ТМ-сидхи, то це впливає на якість життя немедитуючих. Засвідчується, що вплив, який робиться практикою ТМ і Тм-сидхи, не специфічний і має характер "загального підтримуючого життя впливу". За період з 1974 по 1990 рік стосовно ефекту Махаріши було

проведено близько 40 досліджень. Основний результат цих досліджень у кількісному відношенні – виявлення двох граничних величин. Так, якщо понад 1% населення деякого регіону регулярно практикує ТМ, то ефект Махаріши стає вимірним. При цьому потрібно мати на оці, що у всіх працях, присвячених дослідженню ефекту Махаріши, реалізованому на основі техніки ТМ, враховується не кількість практикуючих на момент початку дослідження, а всі навчені за весь період до його початку. Крім цього, невідомо, скільки з навчених продовжує жити в даному місті.

Рівні прояву ефекту Махаріши. Дослідження ефекту проводилися на трьох різних рівнях: 1) міста; 2) країни і регіони; 3) міжнародний рівень.

1. Рівень міст. Всі дослідження ефекту Махаріши, реалізованого на основі техніки ТМ, побудовані за такою схемою: коли в результаті масового навчання ТМ у якомусь місті частка навчених у нього населення перевищить 1%, то для виявлення ефекту Махаріши проводиться порівняння показників якості життя *до* і *після* досягнення порогу. Наприклад, на основі офіційної статистики аналізується рівень злочинності в регіоні за попередні роки, потім результати цього аналізу екстраполюються на період після досягнення одновідсоткового бар'єру. *Різниця прогнозу і того, що було в дійсності, складає ефект Махаріши.* Крім цього, порівнюється динаміка досліджуваного показника якості життя в експериментальних і контрольних містах, порівняних з експериментальними за рядом соціально-демографічних показників. Потім залишається тільки довести, що розходження в прогнозі і дійсності зумовлене саме впливом регулярної практики ТМ.

Характерний масштаб впливу, що робиться на динаміку рівня злочинності, можна охарактеризувати результатами дослідження з 22 міст США з населенням від 25 тис. до 100 тис. осіб, у якому ефект Махаріши був виявлений уперше. В експериментальній групі з 11 міст, у яких частка навчених ТМ у 1972 р. досягла 1% населення, протягом експериментального періоду (1972-1973 роки) спостерігалося середнє зниження рівня злочинності на 8,2%, тоді як у 11 контрольних містах, порівняних з експериментальними, у цей же період мав місце ріст злочинності на 8,3%, що відповідає середньому показникові росту злочинності в США в експериментальний період.

Пояснення за допомогою альтернативних гіпотез змін, які дійсно спостерігаються у динаміці показників якості життя, відхиляється спеціальним обговоренням, чому в працях з ефекту Махаріши приділяється досить багато місця, і спеціальним контролем відповідних соціально-демографічних показників: щільності населення; рівня безробіття; частки населення, що знаходиться за межею бідності; частки молоді в населенні; середнього доходу на душу населення; наявності спеціальних програм міської, муніципальної і національної влади; сезонні хитання та ін.

2. Рівень регіонів і країн. На рівні країн проводилися два типи експериментів, пов'язаних з: 1) короткостроковою колективною практикою досить великої групи практикуючих Тм-сидхи; 2) довгостроковим впливом

на національному рівні великих груп практикуючих Тм-сидхи, що розміщаються в навчальних центрах руху ТМ на постійній основі.

У зв'язку з відкриттям навчального закладу руху ТМ в Пуерто-Ріко кількість практикуючих Тм-сидхи тут поступово зростала, доки з квітня по червень місяць 1984 року не перевищила критичного порогу. У липні велика група студентів переїхала на континент, що дало можливість вивчити ситуацію *до, під час і після* закінчення експериментального періоду.

У дослідженні використовувалися офіційні дані з динаміки злочинності за період із січня 1969 по березень 1984 року з метою виявлення довгострокових хитань. Враховувалися наступні види злочинів: убивства, зґвалтування, грабежі, нанесення тілесних ушкоджень, крадіжки зі зломом, викрадення транспортних засобів. Був отриманий наступний результат: із квітня по червень 1984 р. спостерігалося систематичне зниження рівня злочинності, з червня по вересень - повернення до вихідного рівня.

3. Міжнародний рівень. На міжнародному рівні проводилося кілька типів експериментів (дані на початок 90-х рр. м. ст.): 1) "Асамблеї Світу" – збори 7 тисяч практикуючих ТМ-сидхи, що необхідно для здійснення впливу на все населення Землі; 2) "цільові програми" – збори достатньо великої кількості практикуючих ТМ-сидхи на короткий проміжок часу для впливу на міжнародні військові конфлікти. Найбільший резонанс з останньої серії експериментів одержав "Міжнародний проект на Близькому Сході". Цей проект здійснювався в Єрусалимі. Досліджувалася динаміка наступних показників якості життя в Єрусалимі, Ізраїлі і Ливані: щоденний рівень злочинності, кількість ДТП і пожеж у Єрусалимі, ціни на акції і суспільний настрій (контент-аналіз преси) в Ізраїлі, кількість вбитих і загальний рівень напруженості військового конфлікту в Ливані. Була виявлена статистично значима залежність всіх показників від розміру групи. Зокрема, коли розмір групи перевищував критичний, то кількість вбитих зменшувалася на 76%, а загальна напруженість конфлікту в Ливані знизилася на 45% у порівнянні з контрольним періодом.

Теорія: основні поняття і гіпотези. Один з центральних результатів досліджень впливу регулярної практики ТМ і (чи) ТМ-сидхи на людину складається у виявленні нового стану свідомості, чистої чи трансцендентної свідомості, що розвивається завдяки регулярній практиці ТМ і ТМ-сидхи. У східній релігійно-філософській традиції цей стан свідомості як суб'єктивний досвід асоціюється з досягненням вищих цілей цієї традиції: просвітленням, звільненням від колеса народжень і смертей. В об'єктивному плані *чиста свідомість вважається джерелом усього сущого, Буттям*.

Стверджується, що цей стан свідомості є четвертим станом свідомості поряд із трьома загальновідомими: глибоким сном, сновидінням і бадьорістю. Відповідно до моделі Махаріши про точки з'єднання станів свідомості, чиста свідомість доступна кожній людині, незалежно від ступеня її духовного чи інтелектуального розвитку між думками. Точніше кажучи, у

ті короткі проміжки часу, коли сон змінюється бадьорістю і навпаки, тобто в переходах між трьома основними станами.

З питання про фізичну інтерпретацію ефекту Махаріши відомі дві точки зору. Перша належить Дж. Хегеліну. Відкидаючи всі чотири фундаментальні взаємодії, а також п'яту силу, він думає, що ефект Махаріши пов'язаний з нелокальною зміною геометрії простору-часу, з редукцією хвильової функції стану колективної свідомості суспільства. Електромагнітне поле виключається тому, що екранування груп медитуючих не призводить до зникнення ефекту. Оскільки Дж. Хегелін гадає, що ефект Махаріши реалізується на рівні об'єднання чотирьох фундаментальних взаємодій, то він розглядає цей ефект як альтернативу створенню все більш могутніх прискорювачів елементарних часток і лазерів, які необхідні фізикам для перевірки моделей теорії єдиного поля.

Друга точка зору на фізичний механізм ефекту Махаріши також належить співробітникам МІ. На їхню думку, за ефект Махаріши відповідає електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі порядку декількох десятків метрів (характерний розмір групи медитуючих).

Ключовими ідеями соціально-психологічного плану є уявлення про колективну свідомість (КС), стрес в КС як джерело соціальної напруженості і колективну медитацію як технологію зняття стресу в КС, за аналогією зі зняттям індивідуальних стресів у результаті регулярної практики ТМ.

Уявлення про всепроникне поле свідомості, що лежить в основі індивідуального і громадського життя, не є новим ні для західної, ні для східної філософських традицій. Засновники сучасної західної психології Г.Фехнер і У.Джеймс засвідчували існування континуума свідомості, що поєднує індивідуальні свідомості всіх людей, який може бути безпосередньо сприйнятий, якщо поріг сприйняття досить низький. К.Г.Юнг (теорія архетипів) і Е.Дюркгейм також висували ідею про КС. Однак усі ці концепції не виявили істотного впливу на основний потік розвитку західних психології і соціології, оскільки не знайшли емпіричного підтвердження.

На думку дослідників ефекту Махаріши, КС – це деяка цілісність свідомості групи. Вона не зводиться до простої суми індивідуальних свідомостей членів групи. Феномен КС існує на кожнім рівні соціальної організації: родина, співтовариство, місто, народ і світ у цілому. Індивідуальна свідомість є базовим елементом КС будь-якого рівня. Воно впливає на стан КС, а також випробовує його зворотній вплив.

Основною детермінантою соціального поводження є рівень когерентності, погодженості КС. За аналогією з тим, як якість індивідуальної свідомості відбиває рівень функціональної інтеграції різних компонентів нервової системи людини, суспільна когерентність також є функцією кооперативності чи додатковості між окремими людьми і (чи) групами, що складають суспільство. Наявність суспільної когерентності виражається в спонтанній інтеграції потреб окремих людей і груп з потребами суспільства, а непогодженість, відсутність когерентності в КС призводить до фрустрації

індивідуальних і групових потреб. Така відсутність когерентності на рівні КС протягом тривалого часу називається стресом у КС. Відповідно до уявлень описуваної теорії, коли цей стрес досягає деякого критичного напруження, відбуваються вибухи насильства, негативності (ненависті), конфлікти, кризи, війни.

Відомо, що паранормальні явища, як правило, поділяються на інформаційні (телепатія та ін.) і силові (телекінез та ін.) Поряд з цим можна розрізняти індивідуальні і колективні, навмисні і ненавмисні паранормальні явища. Виявляється, що ефект Махаріши – це єдине досить добре описане в науковій періодиці ненавмисне колективне паранормальне явище. Про інші паранормальні явища такого типу існують лише окремі згадки.

Поняття душі в працях Махаріши Махеш Йогі. З точки зору використання поняття "душа" (soul) у цьому пункті формально проаналізований понятійний апарат, розвинутий Махаріши Махеш Йогі в його основних працях "Science of Being and art of living" і "Махаріши Махеш Йогі про "Бхагавад-Гіту".

Поняття "душа" тричі зустрічається в коментарях до "Бхагавад-Гіти" і ще два рази в додатку до них. У праці "Science of Being and art of living" воно взагалі не використовується.

Ключовими поняттями для вчення Махаріши Махеш Йогі про вищі стани свідомості і, відповідно, найчастіше використовуваними є: чисте, трансцендентне, космічне, божественне стану свідомості, розум, інтелект, почуття, відчуття, тіло. Поняття "душа" вперше зустрічається в коментарі до 11 шлоки V глави "Бхагавад-Гіти". У двох інших місцях, де далі в коментарях згадується душа, говориться про те, що великі індійські правителі і святі вшановували Бога всією своєю істотою, до складу якого входить і душа. 11 шлока V глави в перекладі Махаріши Махеш Йоги говорить: "Одним лише тілом, розумом, інтелектом і навіть почуттями йоги відмовляючись від прив'язаності, здійснюють самоочищення".

Коментар Махаріши Махеш Йогі до неї такий: "Тут Господь роз'яснює необхідність самоочищення. До якого стану самоочищення прагне йог, коли він робить дію? Хіба завдяки практиці самадхі йог уже не має чистого стану свідомості? Хіба практики самадхі недостатньо, щоб очистити душу? Очевидно, ні, тому що Господь тут ясно виражає потребу в здійсненні дії для того ступеня очищення, якого не досягти за допомогою самадхі".

У додатку, в контексті коментування другого вірша першої глави "Бхагавад-Гіти" у світлі шести основних систем індійської філософії поняття "душа" уперше роз'яснюється в термінах системи Вайшешики. Відповідно до цієї системи індійської філософії, душа є восьмою з дев'яти субстанцій, що лежать в основі сущого, поряд з чотирма першоелементами й ін. На її існування, як окремої субстанції, поряд з деякими конкретними моментами функціонування організму людини вказують також факти життя як такої, розумової діяльності, зміни в сфері почуттів, задоволення, болю, бажання й зусилля. Дев'ятою, кінцевою субстанцією, є розум, трактований як здатність,

що відповідає за те, щоб давати знання душі про її контакт із почуттями і їх об'єктами. Нагадаю, що ТМ - це техніка медитації, у якій використовуються природні властивості розуму. Зокрема, якщо однією з характеристик душі є зусилля, то одним із найважливіших особливостей ТМ є відсутність зусилля, концентрації.

У системі Вайшешики, що досліджує ці дев'ять субстанцій, питання про їхнє розрізнення є ключовим, у тому числі й питання про те, як можна "наблизитися" до душі для підтвердження її особливих якостей як окремої субстанції. З цього приводу Махаріши Махеш Йогі пише наступне: "Щоб наблизитися до душі, необхідно йти від досвіду сфери почуттєвої діяльності, поки, вийшовши за межі найтоншої розумової діяльності, людина не досягає сфери чистого Буття, що є чистою свідомістю, основою будь-якої діяльності. Тільки завдяки цьому процесу, відомому як ТМ, розум може близько пізнати тонкі сфери відносного існування, на які Канада (автор Вайшешики) посилається як на складові особливі якості душі. Саме це складає мету вчення Вайшешики". Таким чином, ТМ пропонується як техніка осягнення тих "тонких сфер відносного існування", які асоціюються з якостями душі як окремої субстанції.

Останнє згадування поняття "душі" пов'язане із системою Веданти, у якій воно співвідноситься з абсолютним "Я", Атманом. Під впливом невідання, авід'ї Атман на рівні людини виявляється як джива чи індивідуальна душа, що бере участь в індивідуальній діяльності. Далі ці поняття не прояснюються, але зазначається, що знання про життя у вченні Веданти не доступне звичайному людському розуму, тому передумовою для його одержання є підвищення рівня свідомості, одним із засобів якого є ТМ.

Махаріши Махеш Йогі не використовує поняття "Атман" ні в перекладі тексту "Бхагавад-Гіти", ні у своїх коментарях до нього, хоча поняття "вище "Я"", тотожне чистій свідомості, Буттю, є одним із ключових і зустрічається дуже часто. Якщо порівняти в цьому відношенні його переклад із трьома іншими перекладами російською мовою "Бхагавад-Гіти", то виявиться наступне. Свамі Прабхупада, як і Махаріши Махеш Йогі, який подає своє вчення у вигляді коментаря до "Бхагавад-Гіти", не використовує поняття "Атман" («Бхагавад-Гіта як вона є»). В академічно визнаних перекладах академіка Б.Л.Смирнова і В.С.Семенцова поняття "Атман" використовується досить часто (мова, звичайно, йде про перші шість глав) і, як правило, його вживання відповідає поняттю "вище "Я"" Махаріши Махеш Йогі.

Таким чином, проведений формальний аналіз використання поняття "душі" у зазначених працях Махаріши Махеш Йогі, а також аналогічний аналіз використання поняття "воля", що зустрічається так само часто, як і поняття "душа" і, як правило, із прикметником "божественна", показує, що поняття "душа" використовується винятково рідко й у контекстах найвищої релігійної значимості і що, з погляду Махаріши Махеш Йогі, медитативної практики вищих станів свідомості не досить для очищення душі.

Душа і вищі стани свідомості. Повернімося до процесу самоочищення (див. вище), а також до процесу, за допомогою якого, на думку Махаріши Махеш Йогі, можна упевнитися в особливих якостях субстанції душі, тобто до ТМ. У коментарі до 11 шлоки V глави він розвиває тему самоочищення і розрізняє три її стадії: а) від бадьорого стану свідомості до чистого, тобто початок регулярної практики ТМ; б) від чистої свідомості до космічної і в) від космічної до божественної. Якщо практика успішна, то стан чистої свідомості – самадхі – стає все частіше й частіше доступним під час щоденної медитації. Відповідно до опису субстанції душі, це означає, що рівень існування душі стає щоразу доступнішим адепту під час практики. Що відбувається з душею людини на цій стадії розширення свідомості?

У такій формі питання не формулюється, а пропонується продовжувати практику очищення свідомості далі, культивуючи космічну свідомість, у якій підготовлена нервова система людини водночас підтримує протягом дня один з основних станів свідомості (бадьорість, сон, сновидіння) і чисту свідомість. Це вже інший рівень свідомості і, здавалося б, що "цей досвід повної окремішності вищого "Я" від діяльності міг би означати кульмінацію процесу "самоочищення". Але виявляється, що це не так, незважаючи на те, що адепт стає інструментом божественної волі, а рівень його свідомості такий, що субстанція душі доступна йому вже в повсякденному досвіді.

Відповідь на питання про діяльність, необхідну для очищення душі, дається тільки на рівні божественної свідомості, свідомості Бога, коли переборюється подвійність досвіду космічної свідомості, відокремленість "вищого "Я"" від повсякденної діяльності, коли "космічна свідомість розвивається у свідомість Бога, завдяки найбільш витонченому виду діяльності, діяльності відданості. Ось у який спосіб відбувається процес очищення до остаточного завершення через здійснення дії".

Таким чином, Махаріши Махеш Йогі прояснює діяльність, необхідну для очищення душі при розширенні свідомості в ході практики ТМ тільки тоді, коли повсякденному досвіду адепта стає доступний рівень божественного. Цією діяльністю виявляється відданість Богові, яким у контексті "Бхагавад-Гіти" може бути тільки Крішна. Чи означає це, що, починаючи з деякого рівня свідомості, в адепта не залишається релігійного вибору?

У зв'язку з твердженням Махаріши Махеш Йогі про недостатність практики чистої свідомості для очищення душі, згадаємо, що в християнстві діяльність, необхідна для очищення душі, добре відома. Для її здійснення необхідне зусилля, концентрація. Однак це вже зовсім інший аспект обговорюваного питання, аспект, що зв'язаний з особистим вибором.

8. ШРІ ЧІНМОЙ І ЙОГО ЦЕНТР

Шрі Чінмой – засновник нової духовності. Народився Шрі Чінмой у 1931 році в маленькому селі в Східній Бенгалії (Індія). У 1964 році він приїздить до Америки, щоб розпочати свою роботу заради міжнародного миру і доброї волі. З того часу стає відомим у всьому світі як філософ і миротворець, атлет і плідний поет, письменник, митець і композитор. Шрі Чінмой прочитав сотні лекцій в університетах і дав сотні концертів миру по всьому світу. Понад чверть століття він проводить двічі на тиждень медитації миру в Організації Об'єднаних Націй. Його філософія і праця завоювали підтримку видатних людей у різних сферах діяльності, а деякі урядові особи під його впливом присвятили свої країни, міста і природні краєвиди справі миру, називаючи їх *Суцвіттями Миру Шрі Чінмоя.*

Філософія Шрі Чінмоя обстоює необхідність виведення наперед у всіх сферах життя серця. *Філософія серця* виражає найглибший зв'язок людини і Бога, які є аспектами однієї і тієї ж єдиної свідомості. В драмі життя людина сповнює себе у Всевишньому, усвідомлюючи, що Бог – це власна найвища сутність людини. Всевишній розкриває себе через людину, яка служить його інструментом для перетворення і вдосконалення світу. Серце навчає нас бачити інших людей як розширення наших власних "я". Воно змушує нас відчувати свою єдність із цілим світом. Коли це почуття єдності пошириться, на думку Шрі Чінмоя, то світ у кінцевому підсумку стане "домом єдності", в якому буде панувати постійний мир – як внутрішній, так і зовнішній.

Шрі Чінмой вбачає прагнення, тобто нескінченне сильне бажання серця, чогось більш високого та глибокого, спонукаючою силою, що стоїть поза всіма рухами, насамперед у релігії, мистецтві, політиці, спорті і навіть в науці. Коли прагнення людини зросте, чоловіки і жінки будуть докладати всіх своїх зусиль для досягнення щоразу більшої досконалості й задоволення. За словами Шрі Чінмоя: "Наша мета – йти від світлого до більш світлого і далі до найбільш світлого, від високого до вищого і далі до найвищого. І навіть у найвищому немає кінця нашому прогресові, тому що дух завжди прагне йти, йти та йти".

Основні праці Шрі Чінмоя: "Світло Позамежності" (1979), "Внутрішня позамежність" (1974), "Медитація" (1978), "Світло Сходу для західного Розуму" (1989), "Гірлянда Націй-душ" (1995), "Благословенні запрошення з університетських світів" (1998) та ін.

За свою працю на благо людства *Шрі Чінмой був удостоєний багатьма нагородами та почесними званнями.* Серед цих нагород і звань є зокрема Медаль Неру, присуджена ЮНЕСКО (Париж, Франція, 1995). Шрі Чінмой – доктор філософії з релігієзнавства (Honoris Causa, Коледж Св. Марка, Міннесота, США, 1995) та ін. *Проте у світі він відомий насамперед як "Посол Миру" і "Перша цілісна людина XX століття".*

Центр Шрі Чінмоя у світі й Україні. У 1966 році з метою сприяння кращим відносинам як серед окремих осіб, так і серед народів світу відомий

філософ утворює свою громадсько-освітню організацію. Одним із її основних принципів є те, що ніхто не має монополії на істину. Тому Центр не підтримує жодної політичної або релігійної програми. Через внутрішнє відкриття самих себе, спорт та мистецтво Центр навчає тому, що окремі особи спочатку повинні знайти найвище або найкраще в самих собі, а потім вже надихати інших робити те ж саме. На цьому шляху одного дня може бути досягнутою більш широка мета миру в усьому світі – загальна єдність і задоволеність людини.

У сотнях міст по всьому світу Центр Шрі Чінмоя прагне відкрити нові шляхи для інформованості в інтелектуальній сфері та з питань внутрішнього росту. Цій меті служить Центр через проведення ним музичних концертів, художніх виставок та поетичних читань. Проводяться також спеціальні заняття, спрямовані на покращення здатності зосередження та досягнення гнучкості інтелекту, які потрібні кожному для успіху і прогресу у всіх сферах життя.

З метою заохочення розвитку сили волі й міцного тіла Марафонська Команда Шрі Чінмоя виступає як ініціатор сотень марафонів, тріатлонів та легкоатлетичних змагань, що організовуються і проводяться щороку. Вона також організувала й провела декілька національних спортивних чемпіонатів у Сполучених Штатах, країнах Європи та в Австралії.

Однією з головних ініціатив Центру є Біг Миру Дому-Єдності Шрі Чінмоя – всесвітня естафета, яка прагне створити більш глибоке почуття братерства повсюди у світі серед людей. Коли учасники пробігають більше ніж по 70 країнам, то вони передають палаючий Факел Миру з рук в руки, створюючи в такий спосіб дугу дружби, що перетинає всю замну кулю.

Центр Шрі Чінмоя координує розподіл продуктів харчування, медичних засобів та іншої гуманітарної допомоги благодійницьким закладам в різних країнах, включаючи Україну. Крім того, члени Центру намагаються сприяти ідеалам ООН шляхом проведення скрізь у світі публічних лекцій, маршів миру та спеціальних музичних заходів. З 1974 року Центр Шрі Чінмоя у Нью-Йорку разом із Центрами як неурядовими організаціями в інших містах Америки співпрацюють як єдине ціле з Департаментом Громадської Інформації Організації Об’єднаних Націй.

Головне управління Центру Шрі Чінмоя розташовується у Нью-Йорку. Великі його Центри знаходяться у Москві, Києві, Донецьку, Оттаві, Лондоні, Франкфурті, Парижі, Цюриху, Відні, Мельбурні та ін. Всього у світ нині діє понад 300 Центрів Шрі Чінмоя з більше ніж чотирма тисячами членів. В Україні діє 22 такі Центри з більше ніж 500 своїх членів. Помітною в житті київського Центру була діяльність в ній Валентина Коломицева - знавця десятка іноземних мов, перекладача російською творів Шрі Чінмоя, організатора марафонів та ін.

9. СПІЛЬНОТА СІЯ-СВІТ

Про цю релігійну спільноту публікацій в пресі і книгах майже немає. Більш детально про її вчення можна дізнатися хіба що із сайту www.Sia.com.ua. При підготовці цього параграфу ми скористалися матеріалами цього сайту, книгами Сії, описом вражень від присутності на зібраннях громади Сія-Світ студентів Києво-Могилянської Академії, журналістськими враженнями Тараса Ткачука «Пробить мозги. Два дня в школе у Мастера Сия», видрукуваними в додатку «ТВ анонс 4.11-10.11.2002» до газети «Киевские ведомости», а також своїми згадками від чутого і баченого на зібранні київської спільноти послідовників Сія-Світ.

Ким є Майстер Сія? Журналіст Тарас Ткачук, який особисто спілкувався з ним, пише наступне: «Гадаю, що у кожного буває такий настрій, коли жах як хочеться поговорити з людиною не від світу цього. Не психом, а саме з людиною іншого виміру. Це, знаєте, як подорож в якусь екзотичну країну. І навіть краще… Ось мені друзі-журналісти й порекомендували: живе, говорять, в Києві Майстер Сія. Мудрець-самородок, пише коментарі до сутр Шіви. До того ж, у віршах – не гірше Пушкіна. Вже декілька книжок видрукував. Проводить заняття зі своїми учнями. Все це в них називається школою Транссвідомості. Сходи, - радили, - голову тобі ох як прочистить. Будеш на світ дивитися по-іншому.

Я почав дізнаватися. «Ні в якому разі не йди! – збуджено говорив один знайомий любитель Сходу. – Це ж колишній дебешник із відділу з психобробки. Зомбує так, що маму-тата забудеш, останнє віддаси». Хоч як відрізнялися думки знайомих про Сія, але спільним було одне: мізки Майстер прочищає ох як. Чи кодує він, а чи ж просвітлює, то вже не так і важливо. Головне – його методика добре спрацьовує».

Дізнатися від самого Сії, ким він був в минулому, виявилося непросто, бо ж на питання, ким він був у світі до свого просвітлення, він відповідав надто заплутано: «У всьому є частина всього… Ким я міг або можу бути, якщо я ніхто. Ти міркуєш звично. Ти не можеш бачити світ інакше. Ти ще спиш. То ж зараз вільна свідомість Сії розмовляє із сплячою людиною. Все, що ти хочеш з'ясувати, ти можеш з'ясувати лише через свій досвід». У такий спосіб Сія закликає прийти на зібрання громади, присутність на якому, як з'ясувалося, не є безоплатною.

Зрештою, Майстер все ж розколовся перед Тарасом-журналістом. Виявилося, що *в минулому Сія – офіцер*: закінчив КВІРТУ. Викладав у військовому училищі нібито якісь інформаційні аспекти оперативно-тактичного мистецтва. Потім потрапив до Міністерства оборони. Але в середині дев'яностих чи то розчарувався в Армії, а чи ж його просто увільнили через бунтівний характер. У цьому *Сія утаємничений*. Але відомим стало одне: не дослуживши два роки до пенсії, майбутній Вчитель вийшов у відставку, відростив бороду і зайнявся просвітництвом.

Громада «Сія-Світ» - нова на теренах України. *Громада не має офіційної реєстрації* і їй тяжко це зробити через те, що ряд положень віровчення і практики підпадають під ті ознаки, які дають підставу заборонити діяльність релігійних організацій. Певно тому під час однієї моєї (автора тексту) присутності на зібранні громади і знаючи мій службовий статус, Сія почав погрожувати тим, хто не реєструє їх, поданням справи до Європейського суду, який зрештою змусить задовольнити прохання громади.

Спільнота налічує нині десь 50—70 осіб. Це переважно ті, хто має можливість заплатити за свої зустрічі на зібраннях, що проводяться раз-два рази на тиждень у вихідні дні десь за містом, як це засвідчили студентки НаУКМа, по 30 грн. Відносини між членами громади надто близькі, про що свідчить навіть те, що вони один одного називають коханий (-на), при зустрічі обнімаються і цілуються. Зустрічі одновірців – це переважно медитації та розмови з Майстром на теми його вчення.

Вчення Сії - в його книгах. *Перша книга вийшла у 1999 році із назвою «Найти потерянный рай. Транссознание»*. Це – одкровення Майстра, який проголошує тут себе самим Життям, суттю людського Єства – свідомості. Тут Сія дає кожному новий погляд на себе, на те, як через трансформацію свідомості вийти за межі нецілісного, розмежовуючи Розумом Себе і Життя, вийти в стан не-розуму, у стан Чистої Свідомості. Тут Майстер твердить, що транссвідомість – це можливість встановити зв’язок із своїм суб’єктивним досвідом, що повертає Людину на шлях істинної еволюції і розквіту Свідомості як єдиної форми існування всієї живої та неживої Природи.

Друга книга Майстра була видрукувана у 2000 році. Це нове одкровення *називається «Трансформация сознания»*. У праці зазначається, що головним «здобутком» сучасного світу є втрата Людиною зв’язку із цілим, із самою собою при повному покладанні на роботизовану частину Розуму. Останнє зумовило кризу свідомості людини. Наука при цьому не може надати їй якусь реальну допомогу. Саме тому Сія закликає кожного звертатися до своїх глибин, до своєї свідомості через нього. Його кредо при цьому таке: «Твої кайдани в тому, що ти бачиш себе бачучим!».

Дуже різниться за змістом від попередніх двох є *третя книга Майстра Сії «Транссознание. Живой дзэн»*. Тут він подає не стільки своє вчення, як переосмислений ним дзен-буддизм. У розмові із Т. Ткачуком Майстер висловився взагалі негативно щодо буддизму. На питання кореспондента чи був він у Тибеті з метою підвищення там своєї кваліфікації, Сія відповів: «Для чого? Хіба у нас мало своїх традицій? Традиція – вона всередині, а буддистів, цих онаністів, «нині хоч греблю гати». Вони по всьому світу розплодилися. Це нині - найвигідніший бізнес. Там крутяться великі капітали. Може ти чув про трансцедентальну медитацію його Махаріші? Махаріші – індієць, він приїхав в Америку з Індії. Надто посередня людина, але хитра. Говорить вірні слова. І народ у своїй нетямущості за ним тягнеться… Якщо ваша свідомість стане дещо вищою, говорить Махаріші, то ви зможете краще, ефективніше жити, у вас налагодиться бізнес. Але ж

свідомість відкривається не для цього. Життя усвідомленої людини стає природним. Якщо у тебе цілісна свідомість, то ти зможеш розквітнути як художник, як музикант».

На зауваження, що захоплення лише своєю свідомістю негативно відіб'ється на добробуті сім'ї, що «дітям плювати на батькову свідомість, бо ж вони їсти хочуть», Майстер зауважив: «*Сім'я – це вже давно прогнила система*. Весь Захід давно перейшов на контрактну систему шлюбів. Чому? Тому що ніякої любові немає. Маємо просту торгівлю. Сімейний зв'язок позбавляє Людину свободи. Їй сім'я непотрібна. Любов – це просто захоплення, потяг, жадоба. Населення зменшується, ось тому суспільство й вирішило зміцнювати сім'ю. Суспільству потрібні солдати і робочий люд. Розумієш, ви - просто гарматне м'ясо і вантажні коні».

Майстер Сія вважає, що кожному потрібно внести у своє життя побільше свіжості з тим, щоб воно налагодилося істинно. При цьому він звертається до різноманіття терапевтичних методів введення людини у транс, розроблених Грофом. Вони переважно пов'язані із диханням. Сія заперечує необхідність освіти у розвитку людини. «Це лише осли навчають своє потомство своїм прикладом, - твердить він. – Ви, примати, робите те ж саме…. Знання – це завжди минуле. Відтак, навчаючись, ти завжди звертаєшся до нашого минулого. Для чого людина набиває свій мозок чужим досвідом? Не вивчай когось - вивчай себе. Істина в собі. Саме в цьому суть просвітлення». На питання: Чи є Майстер дзеркалом світу? Сія відповів: «Майстер і є весь світ. Відтак, коли ти приходиш до Майстра, то ти приходиш в такий спосіб до самого себе».

Згідно вчення Сії, смерті взагалі не існує. Людина не вмирає, а йде додому. Як правило, люди бачать те, що хочуть бачити, бо ж ними керує облудник. Розум. А істинний світ зовсім інший. Він значно ширший від того, що дає кожній людині її Розум, що вона може уявити. Лише розвинувши свою свідомість, можна побачити світ у всій його всецілості. Зі смертю гине Розум, а все те, що поза ним, залишається. Це можна зрозуміти за аналогією зі сном. Якщо лягати спати усвідомлено, тобто засинати, розуміючи, що ти засинаєш, то в один прекрасний момент ти будеш засинати, залишаючись при повній свідомості. Відчуватимеш, що ти спиш, Але прекрасно відчуватимеш, що відбувається навколо. Так, згідно з вченням Майстра, й відбувається із смертю.

Цікавим є висновок про загальний зміст теорії Майстра Сії, який зробив Т.Ткачук після двохгодинної розмови і неодноразової зустрічі з ним: «Людство живе мільйони років. І все чим далі, тим ставало воно гіршим. Людина відійшла від своєї природи. Ми запрограмували свої мізки на найбільш успішній людині. Ми хитруємо, прагнучи досягнути матеріальних благ, а в підсумку лише страждаємо. Людина живе у вічному роздвоєнні – тваринного начала і Розуму. Розум – ворог людини. Він не бачить істинного світу, а лише вибудовує якісь моделі, муляжі, які ніколи сповна не відобразять навколишню реальність. Щоб стати гармонійною особистістю,

треба вмерти у своїх пристрастях, бажаннях, тобто вбити у собі тваринне і водночас відключити свій мозок. Саме тоді дві ці сутності – Розум і тваринне начало – перестануть займатися перетягуванням мотузки й мучити Людину. Вона народиться заново – вже усвідомленим щасливим товаришем, тобто ніким. Адже *істота, позбавлена будь-яких протиріч, це є пустота*. Ось Майстер і є пустота». Пустотою Сія називає свою найближчу помічницю.

Зібрання громади Сія-Світ. Запрошуючи кореспондента Тараса Ткачука і фотографа Володимира Гонтаря відвідати практичні заняття громади, Пустота зауважила: «Лише у нас умова: потрібні довідки про СНІД». Роз'яснюючи цю необхідність, Пустота сказала: «Розумієте, під час занять у вас вивільниться енергія ці. Взагалі ці – це вселенська енергія. Вона може виявлятися у різному вигляді, в тому числі і в сексуальному. Може бути так, що ви очима зустрінетеся з дівчиною, вам її захочеться… Члени громади мають бути спокійні».

В танцювальному класі, де збирається громада Сія-Світ, звучить музика, яка дечим нагадує індійські мотиви. На початках всі рухаються у якомусь розслаблюючому незапрограмованому танці. Це продовжується біля години. Після короткої перерви відбувається динамічна медитація, що складається із декількох етапів. На першому з них треба дуже глибоко і максимально часто дихати. У такт диханню треба пересмикувати тіло. Як описує свій стан Т.Ткачук, вже через п'ять хвилин цих смикань під всезростаючий темп музики голова стає дуже тяжкою, як чавунне ядро. Відчувається тиск у скронях. Навіть з носа у нього потекла кров. Музика раптово замовкає. «Запотілі, напівголі, знеможені люди валяться на підлогу і стають завиваючи щось кричати, стогнати, охкати, крякати, вищати… Коли всі вдосталь накричалися, Майтерейя переходить до другої частини медитації – стрибків на місці і ритмічного глибокого «ухання». Після цього всі знову падають на підлогу. Через деякий час «танці радості» знову поновилися. Але дехто вже сидів нерухомо біля стінок. І тут з'являється Майстер Сія. Учениці в чергу гаряче обнімали його, зустрічаючи як найдорожчу, найулюбленішу і найбажанішу для себе Людину. Потім всі сіли в коло і Майстер в позі мудреця став читати свою нову проповідь, як то буває на кожному зібранні. Після цього всі, хто мав довідки, попрямували разом у сауну, можливо для обміну енергією ці.

Складовою практики громади є, як це зауважили студентки НаУКМА, які під час відвідувань зібрань спілкувалися із членами спільноти, є статеві відносини. *Майстер твердить, що в момент злиття чоловіка і жінки енергія їх переливається з тіла в тіло як вода у сполучених посудинах.* На інтернет-сторінці конфесії є цілий розділ, присвячений сексу. Там тантристам рекомендують займатися коханням вдумливо і непоспішно, щоб весь процес нагадував не сходження на гору, а повільний спуск по рівнині до найбільшого заглиблення, де зрештою може настати повне розслаблення.

Підсумовуючи свої враження від знайомства із вченням і практикою громади Сія-Світ, студентки НаУКМА не без підстав написали: «На нашу

думку, Сія-Світ не набуде великого поширення серед жителів України, тому що для членства в ній потрібні глибокі розчарування у наших традиційних напрямках релігії і значні кошти, що потрібні для спонсорських внесків при регулярному відвідуванні зібрань. Ця секта проповідує культ чуттєвого тіла, який за своєю суттю не притаманний менталітету нашого народу. Сам Майстер – неврівноважена і нетолерантна людина, яка вважає істинним і єдиноможливим лише себе і своє вчення. Взагалі, він справляє враження вкрай неприємної особи, яка суперечить сама собі ж і говорить непристойні слова перед широким загалом. Не хотілося б, щоб у цієї секти було майбутнє в Україні!». Знаючи, чим завершуються походеньки на зібрання подібних в дечому Сія-Світ конфесій, я порадив дівчаткам-студенткам не відвідувати їх, щоб, дивись, не прийшлося нести довідку про відсутність СНІДу. Але попри все громада продовжує діяти. Влітку 2005 року, про що свідчить сайт конфесії, вони колективно виїздили в Карпати. І в цьому нині чогось протизаконного немає, бо ж кожна людина вільна у виборі своєї конфесійної належності, а положення про обов'язкову реєстрацію всіх наявних в країні релігійних спільнот у Законі про свободу совісті та релігійні організації немає.

10. БУДДІЙСЬКІ НОВОУТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

10а. Білий Лотос (Черкаська громада буддистів)

Поява Білого Лотоса. *Центральний храм буддійської громади* Білий Лотос розміщений на окраїні Черкас. Він оточений міцною кам'яною стіною. Вивіска біля воріт повідомляє про те, що екскурсії по храму проводяться щонеділі. Над воротами - емблема: чорна котяча морда, у ній – коло, а в ньому - кулак, спрямований до блискавки, що пронизує коло. "Коло - це символ нескінченності, - пояснює з порога Валерій Попов, екскурсовод по храму й один з наставників Великої школи кунг-фу Ша Фут-Фань (Клану П'яти Бойових Котів), за статутом якої навчають бойовому мистецтву в громаді. - Блискавка розсікає Час і Простір, лівий кулак означає братерство серця. Адже тільки в сукупності однодумців можна досягти високого духовного рівня. Організація - це сила. Це - угрупування кулака". Для непосвячених особняк на околиці Черкас постає як свого роду спортивний клуб при релігійній громаді. Дійсно, тут вивчають кунг-фу, а також сповідують релігію, що поєднує багато вірувань, серед яких домінує буддизм.

Глава громади Володимир Скубаєв заявляє, що саме тут знаходиться центр Священної громади воїнів світла Білий Лотос, філії якої розкидані по всьому світу. Кількість членів громади в різних країнах досягає декількох десятків тисяч осіб.

Будівництво храму в Черкасах почалося 1987 року. Водночас Скубаєв легально орендував у рідному місті спортивний зал для школи кунг-фу, тому що раніше східні єдиноборства в Україні були заборонені. У 1991 році Білий Лотос було зареєстровано. Сьогодні, за приблизними даними, лише черкаська громада нараховує понад 300 осіб.

Посланець із Сиріуса. *Володимир Скубаєв, проповідник Великої шкоди кунг-фу і настоятель буддійського храму в Черкасах, за його власним визнанням, є "родом із Сиріуса".*

У дійсності ж він народився на Черкащині. закінчив Черкаський педагогічний інститут (нині – університет), має диплом філолога. Докладніше про свій земний шлях Скубаєв не розповідає. Згідно з даними вісника Місіонерського Відділу Російської Православної Церкви, Скубаєв працював сільським учителем, потім – шевцем і ліфтером. До східних єдиноборств його прилучили студенти лаосці. Вони ж допомогли Скубаєву на кілька місяців потрапити в одну з буддійських громад своєї країни. Там, за його словами, він одержав сан Учителя-проповідника.

Скубаєв розповідає, що Си Со Занг Ланг-Со, Великий Учитель Лаосу, навчав його за спеціальною програмою Вищого кунг-фу. Цикл навчання складався з п'яти етапів: тигр (початковий етап), леопард (учень-воїн), ягуар (майстер), пантера (перший етап учителювання) і кіт (учитель-проповідник). Скубаєв засвідчує, що серед його учнів немає жодного, хто пройшов би всі п'ять культових етапів школи кунг-фу. Межею для них поки що залишається лише другий етап.

Відповідно до лаоської легенди, знання школи були принесені на Землю із Сиріуса посланцем богів 7 тисяч років тому. Володимир Скубаев вважає, що знаходиться "у лінії учнівської наступності" і несе знання про Велику Магічну Боротьбу із Сиріуса на рідній йому землі, що саме він розробив власне розуміння буддизму під назвою слов’янський. На його думку, *слов’янський буддизм є зрозумілим кожній християнській душі. Основи цього вчення складаються на основі ведичної догматики, але з використанням деяких доктрин християнства.* Не сприймає слов'янський буддизм лише те, що пов’язане з функціонуванням Церкви як аристократичної інституції. В останньому своєму вияві християнство вже віджило свій вік, бо ж воно не відповідає реаліям жорсткого сьогодення. Справді, як у наш час можна сприйняти його формулу: коли тебе вдарили в одну щоку, то підстав і другу.

Згідно розповідей В.Скубаєва, на території нинішніх Черкас у давнину жило плем’я Сакі чи Шакі. Саме з нього нібито походить батько Шак’ямуні (Будди), якого всі дуже поважають і якого вважають своїм прабатьком. На думку Володимира Івановича, 5 тисяч років тому, на тому місці, де ним збудовано храм його громади, стояв ведичний храм Аітні Черкас. Новозбудована споруда є нібито мініатюрною копією цієї святині. В.Скубаєв твердить, що під час копання котловану під фундамент храму було нібито знайдено невеличку статуетку Будди, зроблену із сплаву бронзи з якимсь

невідомим металом, склад, якого вченим так і не вдалося визначити, бо ж його існування в наших природних умовах неможливе.

"Мені було сказано, що я повинен буду побудувати храм саме тут, у Черкасах, між двох пагорбів, біля річки. – говорить Вчитель. - Буддійські храми будуються у визначених місцях, біля так званих розколів землі". Він також вважає, що не Ізраїль, а Україна є «землею обітованою». Саме від неї нібито піде розквіт нової цивілізації. Її територія – колиска щасливого майбуття.

Сам себе Володимир Скубаєв називає так*: "Преподобний Вчитель-проповідник Великої школи кунг-фу і настоятель буддійського храму Священної громади воїнів світла, регент короля України-Русі Миколи Другого до його повноліття, Великий князь, рицар-кондотьєр ордену Свята Русь – Ерцальма, рицар ордену Святого Станіслава вищого ступеня, доктор філософії, генерал-хорунжий українського козацтва, генерал-лейтенант білоруського козацтва, наказний гетьман Черкащини, рукопокладений єпископ Коптської Церкви всія України, родом із Сиріуса".* Певно, виходячи з цього, Володимир Іванович закріпив за собою право навіть надавати дворянські титули в Україні, постати в ролі центру з відродження дворянства в нашій країні.

Скубаєв написав книгу "Євангеліє від Білого Лотоса: вчення Кунг-фу – вчення життя", яку учні школи вивчають поряд з Біблією, Кораном і Рігведою. У Євангелії від Скубаєва написано: "Ми походимо від богів, ми - діти богів. Ми - арії". Це - один з догматів школи. Кожному, хто приходить на екскурсію в храм, пояснюють: "Україна була центром арійської імперії. Духовним її центром було місто Черкаси". Крім того, всі учні школи знають: Будда родом з України. "Із древньої землі наших предків по всьому світу поширюється божественне світло духовності", - говориться у відеоролику, який демонструють гостям храму. *Згідно вчення Білого Лотоса, Бог - один для всіх, а ось Будда, Ісус, Мухаммед та інші великі творці релігій є лише його посланцями.*

Філії Білого Лотоса в усьому світі підпорядковуються безпосередньо Скубаєву. Всі вони "повинні обов'язково подзвонити і доповісти, що робили минулого тижня, чим будуть займатися наступного", - розповідає він.

Черкаська громада. *Громада Воїнів Світла – не монастир.* У храм з'їжджаються молоді люди з різних міст України, щоб пройти тут співбесіду і бути зарахованими в Школу П'яти Бойових Котів. У процесі співбесіди Вчитель з'ясовує, чи гідна людина навчатися бойовій майстерності. Серед учнів школи є не лише хлопці, а й дівчатка. Останні відвідують школу скоріше для занять кунг-фу чи тай-боксом.

Приходять сюди і наркомани, часто їх приводять зневірені батьки. Як запевнив В. Попов, наставники громади більш десяти років займаються реабілітацією наркозалежних. «Ми даємо 80% гарантії звільнити людину від залежності протягом року. Наркоманія змінює світогляд людини. А ми вміємо, вибиваючи в нього з-під ніг площину його цінностей, замінити її

своєю». Такі результати дещо незвичні: згідно даних Міністерства охороні здоров'я, реальний успіх кращих клінік України - 25-40% звільнених від наркозалежності.

Громада храму являє собою закриту організацію. Як говориться у віснику РПЦ МП, при посвяті новачок пише заяву за загального формою: "Прошу прийняти мене в організацію Білий Лотос з метою виховання в мені духу бійця, мужності і витривалості. Повністю добровільно відмовляюся від будь-яких свобод і прошу вважати мене власністю школи й організації Білий Лотос. Зобов'язуюся виконувати будь-які накази Вчителя і наставників, усі правила школи. Зобов'язуюся зберігати своє перебування в організації Білий Лотос у строгому секреті. Зобов'язуюся акуратно оплачувати своє навчання. Прошу Вчителя і наставників розпоряджатися мною на власний розсуд. У випадку мого відходу або виключення, я зобов'язуюся сплатити суму, вказану мені моїм наставником або Вчителем".

То ж членами спільноти "білих буддистів" молоді люди стають добровільно: якась соціальна організація чи вербування в монастир не проводиться. Проте витримати внутрішній режим учня школи – не легко. Підйом тут о 5.30. Десь дві години йдуть на медитацію, а потім весь день – на заняття і справи. Увечері знову двохгодинна медитація і заняття вправами до пізньої ночі. Середній вік братчиків – 25-35 років. Саме в ці роки навчання вони остаточно визначаються у своєму житті, стають тим, чому присвятили цей віковий період.

Окрасою Центрального залу храму Черкаського храму громади Білого Лотоса, який зовні нагадує звичайний особняк, є вималювані «*Правила для посвячених»*. Зміст їх такий: "Боєць, запам'ятай! Ти вище інших людей, оскільки маєш честь проходити заняття в "Білому Лотосі", в товаристві сильних і мужніх людей. Ти – справжній воїн! Ти ніколи і нікому не поскаржишся! Ти зневажаєш зручності і біль! Ти – мужній і спокійний, гордишся своєю технікою і своїм тілом. Ти не боїшся болю і тілесних покарань. Вони йдуть тобі на користь". Зображення буддійського демона з жертвою в лапах, вималюване на стіні бойового залу, нагадує учням про зрілість свідомості і військовий аскетизм. На кожних дверях храму можна прочитати якесь висловлювання. Напис "Хто не з нами – той проти нас" сам В.Скубаєв розшифровує так: "Білі буддисти позбавлені будь-яких войовничих настроїв, а ці слова стосуються лише ворогів".

Учні школи живуть у миру, деякі навіть мають родини. Багато хто з них - бізнесмени. Згідно даних вісника РПЦ МП, керівництво громади активно займається комерційною діяльністю, зокрема охоронним бізнесом і вантажними перевезеннями. "Культ існує за рахунок комерції і поборів з послідовників вчення. Адже статут організації вимагає, щоб адепти віддавали 50% прибутку або заробітку в касу організації", - говориться у віснику РПЦ МП.

Сам Скубаєв не заперечує того, що брати допомагають спільноті своїми пожертвуваннями: "У нас же філії скрізь". "Деякі просто жертвують

на будівництво. Є люди, які зараз знаходяться на дуже високих державних посадах. Раніше, ще не займаючи цих посад, вони допомагали в будівництві храму", - розповідає він.

У центральному залі храму учні збираються для проведення медитації, перед тренуванням, щоб відволіктися від повсякденних проблем і налаштуватися на піднесений спосіб мислення. Тут же проводяться різноманітні урочисті заходи. До того ж, храм є особистою резиденцією Вчителя і його родини. Прямо над центральним залом розташований його пишний кабінет, тераса з чайним столиком і вітальня зі шкіряним диваном. А в дворі, під статуеткою Будди, розкидані дитячі іграшки маленької дочки Скубаєва.

Вчитель має грандіозні плани. Він збудував новий зал Козацької слави, а також, за його словами, "бореться з київською мафією" за один з черкаських пагорбів, на якому мріє розбити сквер. Зараз храм розширюється. На будівництві працюють учні, характерно, що зовсім добровільно.

Чому навчають і як живуть в школі Скубаєва? Дмитро, учень Скубаєва, розповідає: "До приходу в школу в мене було відчуття, начебто я в гробку ходжу. Потім мій наставник став давати мені по шість годин занять щодня протягом декількох місяців без вихідних. Тепер я розумію, наскільки світ прекрасний, зауважую, наскільки краще працює голова".

У школі вважають, що не володіючи власним тілом, людина не зможе осягти Шлях Істини і володіти ними. Тому іспити для учнів після закінчення кожного з етапів навчання пов'язані, насамперед, з їхніми досягненнями у бойових мистецтвах. Учитель навчає адептів військовому аскетизмові, який полягає в тому, щоб "бути на передовій Апокаліпсису - як наші брати козаки". Його учні слухняні, покірні і витривалі, у них відсутній страх перед тілесними покараннями.

Чи є спільнота Скубаєва буддійською? *Струнка ієрархія характерна для будь-якої буддійської громади*. Сергій Капранов, старший науковий співробітник Інституту сходознавства НАНУкраїни, відзначив, що поклоніння вчителеві - це обов'язковий елемент будь-якого духовного навчання. Вчитель у такій громаді є абсолютним авторитетом.

Однак переважна більшість традиційних буддійських громад свою основну мету вбачають не у військовій доблесті, а в "досягненні Просвітління і блага для всіх живих істот", стверджує Ярослав Гордієвич, представник Українського центру релігійного об'єднання буддистів школи Карма-Кагью в Києві. Вони навчають способам досягнення нірвани, що є спокій, мудрість і блаженство.

Вивчення вчення і практики Білого Лотоса свідчить, що його громаду не можна назвати традиційно буддійської, оскільки тут еклектично поєднані елементи буддизму, індуїзму, християнства, ісламу, а також методики давньолаоської школи кунг-фу.

Скубаєв же, згідно визнання його учнів, створив школу водночас міцну і цікаву, *головне завдання якої - не шлях до Просвітління. Він твердить, що*

готує учнів до виходу на передові позиції "боротьби за духовність". Лише в Черкасах Білий Лотос орендує сім спортивних залів. Аналогічні зали є в спільноти в Києві, інших великих містах країни.

Проте Білий Лотос одержує не лише схвальну оцінку. Так, засоби масової інформації, а також різноманітні православні довідники не раз визначали Білий Лотос як "тоталітарну, деструктивну секту". Як заявив у своєму відкритому листі в газету «Известия» в 1998 році генеральний секретар Міжнародної федерації шаолінських бойових мистецтв Олексій Маслов: "На жаль, усе це (ідеологія Білого Лотоса) формує негативне уявлення про щиру суть шаолінського бойового мистецтва і шаолінського вчення, яка в усім світі має людинолюбний характер. Ніяких "бойовиків" у буддизмі немає, це – скоріше із сфери організованої злочинності".

Один з колишніх членів громади розповідає, що вийти з громади Скубаєва не просто. "Мені це вдалося, оскільки я ще не був посвяченим. Але і на мене робили могутній психологічний тиск. Люди ж, що пройшли два етапи навчання і зробили в знак цього наколку на животі з зображенням леопарда, вийти із секти вже не можуть". Як повідомляє вісник РПЦ МП, *"у культі практикуються фізичні покарання для тих, хто бажає порвати з ним:* покарання різками, обливання водою і виставляння на холод".

Скубаєв заперечує звинувачення тих, хто говорить, що в громаді практикується фізичне покарання тих, хто бажає порвати з нею. Він говорить, що для бажаючих залишити громаду, двері завжди відкриті. "Піти звідси легше, ніж потрапити сюди", - наголошує він.

Молоді люди в Черкасах та інших центрах Білого Лотоса добровільно входять у структуру зі строгою ієрархією і твердою дисципліною. Тут вони перебувають у напівзігнутому положенні, склавши долоні в знак покірності, а Учителя вітають голосними вигуками й поклонами. З кожним роком їх стає все більше.

"У даний час в Україні, Росії, Литві і Білорусії відроджуються загублені духовні традиції наших народів. В Україні центром відродження став храм Священної громади воїнів світла", - впевнений Володимир Скубаєв.

Студенти НаУКМА Д. Гетьман і К. Гончарова, які відвідали Черкаський офіс білого Лотоса і спілкувалися там з В.Скубаєвим, зрештою написали: "*Спілкуючись з братчиками "Білого Лотоса" ми вловили себе на думці, що вся ця нова релігія є релігією однієї особи.* Просто Володимир Іванович є дуже сильною особистістю, настільки сильною, що своє розуміння світу він переніс у свідомість інших людей. Здається, що всі ті молоді люди, з якими ми спілкувалися, обожнюють рівною мірою Будду і Скубаєва. *Нічого такого, що б нагадувало саме про віру в Будду в кабінеті Вчителя ми не побачили:* звичайні статуетки, які навіюють спогад про Схід, екзотику і водночас відсутність смаку. Чесно кажучи, ми були вражені могутністю та внутрішньою силою Скубаєва. Просто не можемо уявити, як можна було з нічого створити так багато".

Студенти полишили комплекс монастиря з переконанням, що ця спільнота тримається не на глибокій вірі, знанні, любові, а на філософії кунг-фу. Підлітки відвідують цю установу не з метою осягнути там основи буддизму, а з метою опанування техніки тайського боксу. Приходять молоді люди сюди, щоб познайомитися, позайматися спортом, а зрештою – навчитися тому, що дає можливість заробляти гроші. Можливо тому серед охоронців різних об’єктів в Черкасах багато тих, хто пройшов школу В.Скубаєва.

Що стосується власне релігійного життя монастиря, то студенти Д.Гетьман і К.Гончарова після тижневого ознайомлення з ним написали: “Завершуючи розповідь про ці внутрішні порядки та світоглядні засади, ми робимо висновок, що *ця організація перенесла певні сакральні та духовні цінності на земне життя, усвідомлення земного життя – головним. Тут ми спостерігаємо певний синтез нашого життя з релігією при відповідній модернізації останньої. В цьому синтезі основну позицію займає вже не релігія, а матеріальний світ.* Звичайно, можна шукати якесь глибоке філософське коріння всього цього, але, відвідавши монастир, ми не відчули тут ту глибинну духовність, яка зазвичай присутня в релігійних спільнотах, не відчули того, що ти є свідком спілкувань людини з чимось Вищим.

Познайомившись ближче з “білими буддистами”, студенти роблять висновок, що *їх із знаним буддизмом як світовою релігією єднає лише назва.* І не більше. “*Доктрина Черкаських буддистів явно суперечить головній доктрині буддизму, що проповідує дгарму – вчення, за допомогою якого можна досягти нірвани, але не робити при цьому ніякого зла, бути добрим щодо ближніх. Це – якась змішана новоутворена релігійна свідомість*”.

10б. Буддійський орден Ніппондзан Мьоходзі

Буддизм – одна зі світових релігій, що виникла в VI-V-тих століттях до н.е. в Індії і поширилася в країнах Південної, Південно-Східної і Центральної Азії та на Далекому Сході. Нині в світі близько 400 млн. буддистів, з них майже мільйон – монахи. Не станемо тут розкривати суть вчення Будди, аналізувати загальнобуддійське священне джерело – Тріпітаку, описувати основні течії буддизму – махаяни і хінаяни. Це добре розглянуто практично у всіх підручниках з релігієзнавства. Зазначимо лише, що буддизм практично ніколи не був єдиним як релігія. Окрім названих течій махаяни та хінаяни, він ще поділявся на ряд орденів і сект. Про одну з його течій Нітірен і про її орден Ніппондзан Мьоходзі йтиме мова нижче.

Майстер Тендай в історії буддизму. Через тисячу років після смерті Будди великий майстер Тендай (яп. - Тяньтай), який жив у Китаї, наполегливо вивчаючи сутри і практикуючи, зміг збагнути і подати Вчення Будди у всій його цілісності й системності. *Відомі його праці* «Мяофа ляньхуа цзін сюаньї» (яп. – Мьо-хо-рен-ге-кьо монгу) – Фрази Сутри про

Квітку Лотоса Чудової Дхарми та «Мяофа ляньхуа цзін сюаньї» (яп. – Мьо-хо-рен-ге-кьо генгі) – Прихований сенс Сутри про Квітку Лотоса Чудової Дхарми. Лекції-настанови з практики медитації Лотосової Сутри Вчителя, виголошені ним 1400 років тому, вийшли під назвою “Мохе чжі гуань” (яп. – Макасікан) - Велике призупинення незнання і осягнення суті. Тут вперше подається доктрина «3000 таковостей в одному моменті думки». Ця доктрина ґрунтується на теорії сякумона і хоммона Лотосової Сутри. У «Макасікані» Тендай з’ясував, як через практику медитації вийти у Найвищу Велику Колісницю. Весь наступний розвиток буддизму махаяни в Китаї та Японії ґрунтувалися саме на цій доктрині.

Думки Тендая не були якимсь його умоглядним висновком. Вони були його власними коментарями до Лотосової Сутри, яка, згідно слів самого Будди, ввібрала зміст всіх інших сутр.

Сучасники називали Тендая «видатним монахом». Навіть в наш час всі без винятку школи буддизму вважають його втіленням у людському тілі Бодхісаттви Царя Лікування, одним із найголовніших учнів-бодхісаттв Будди Шак’ямуні. Проповіді Тендая в роки його життя припинили повністю будь-які диспути між майстрами різних шкіл. Вчення Будди завдяки Тендаю постало знову як цілісна система.

Проте *після Тендая в Китаї* появилися такі монахи як Сюаньцзан, який привіз із буддійського університету Наланда в Індії вчення школи Фасянь (яп. – Хоссо) – Знак Дхарми, та Іцзін, який привіз з Індії в Китай невідомі раніше частини Аватамсака-сутри і Сутри про Золоте Світло. Пізніше *три індійські монахи привезли в Китай нові сутри, які репрезентували пізній тантричний буддизм, на основі яких тут виникла школа Чженьянь, а потім в Японії - нова школа Сінгон.* Проте хоч заїжджі в Китай індійські монахи й привезли сюди нові буддійські тексти, вони всі вивчили доктрину Тендая і, створюючи свої школи, брали її за основу, хоч не завжди при цьому згадували її.

Буддизм в Японії. Принц Сьотоку. Китайський монах Гандзін був першим буддійським монахом, який привіз в Японію 3000 часточок шаріри Будди, тексти вінаї і три названі вище праці Тендая. Приїхав сюди він десь через 100 років після смерті Тендая. Проте Гандзін не проповідував тут вчення, а привіз лише названі тексти видатного китайського буддиста. Японський монах Сайте (посмертне ім’я – Денгьо) знайшов ці тексти і прочитав їх. Саме завдяки цьому монаху *доктрина Тендая знайшла в Японії своє друге життя.*

Прийшовши в Японію в середині шостого століття, вчення Будди постало тут *знаряддям боротьби за владу*. Вже в кінці століття цю боротьбу виграли ті, хто зробив ставку на буддизм. Прийшовши в Японію у формі махаяни, ця релігія відіграла значну роль у розвитку культури і державності. Принісши з собою велич індійської філософії та буддійської метафізики, а також традиції китайської цивілізації, вчення Будди сприяло оформленню в Японії адміністративно-бюрократичної ієрархії і деяких принципових основ

системи етики і права. Проте тут не було тієї безумовної прихильності до авторитету і мудрості попередніх поколінь, слідуванню волі і традиціям колективу, що мало місце в Китаї. Кожний одержав право на свою думку і дію.

З восьмого століття вплив буддизму в Японії став визначальним не лише в культурній і релігійних сферах, а й в політичному житті країни. Було видано навіть спеціальний указ про встановлення вівтарів і зображень Будди у всіх офіційних установах. У середині восьмого століття було збудовано храм Тодайден в тодішній столиці Нарі. Буддійські храми з'являлися тисячами. В Японії знайшли свою другу батьківщину багато шкіл-сект буддизму, в тому числі й ті, які не вціліли на материку.

З XI століття значення політичної влади імператорів відходить в минуле. Функції регента-правителя переходять до рук представників аристократичного дому Фудзівара. При регентах Фундзівара значення буддизму стає ще більшим. Він перетворюється в Японії на державну релігію. Не лише імператори, а й всі регенти і знані чиновники під кінець життя переміщуються в буддистські монастирі. Клан Фудзівара прагнув того, щоб всі вищі посади в буддійських сангхах попадали в руки його членів. Це сприяло зростанню політичних та економічних позицій буддійських монастирів, особливо тих, які слідували вченню вчителя Тендая.

Послаблення клану Фудзівара в кінці X століття призвело до втрати минулої ролі монастирів. На передній план виходять феодальні князі і їхні васали - стан самураїв. На зміну старим буддійським течіям приходять нові, вплив яких відчувається в Японії і нині.

З того часу, як вчення Будди стало утверджуватися на Японських островах, імператор цієї країни став відігравати роль правителя –бодхісаттви, тобто людини, яка благочестиво керує країною на благо людям, що тут живуть, на основі корінних миролюбних і ненасильницьких принципів буддійського вчення. У той час, коли в Китаї жив і проповідував Вчитель Тендай, в Японії жив *принц Сьотоку*. Він був першим, хто *надав підтримку поширенню буддизму в Японії.* Про нього складено багато оповідей як про великого бодхісаттву. І в Китаї, і в Японії вважають, що Сьотоку є переродженням наставника Наньює (япон. – Нангаку) - вчителя Тендая.

З метою утвердження буддизму в Японії Сьотоку видав імператорський указ про вшанування Трьох Скарбів Сходячого Сонця. Цей указ був першим офіційним документом, що засвідчував про рішення Японії прийняти Вчення Будди. У ньому були чітко визначені принципи шляхів наступного розвитку країни.

Принц Сьотоку виступив з лекціями-коментарями до трьох основних сутр Махаяни. Перша Сутра – Шрімаладеві-сімханада сутра (Левиний рик цариці Шоімали) розкриває сутність і єдність Трьох Скарбів. Друга Сутра – Вімалакірті-нірдеша сутра (Сутра про Вімалакірті) розповідає про те, хто є бодхісаттва і в чому сенс й мета їх діяльності – не індивідуальне звільнення, а припинення страждань усіх живих істот і дарування всім живим істотам

істинного вічного миру та щастя, творення Чистої Землі Будди. Нарешті, Третя Сутра –Сутра про Квітку Лотоса Чудодійної Дхарми – розкриває єдність всіх релігій, всіх духовних шляхів, визначає єдину для всіх Одну Колісницю Будди й відкриває таємницю вічного життя Татхагати, що може об'єднати всіх у найвищій меті і в найвищому призначенні.

Сьотоку залишив після себе велику збірку законів як свій заповіт для майбутніх імператорів «країни Сонця". Майбутні правителі Японії зобов'язані були дотримуватися вчення Будди, що подається в його найголовнішій Сутрі – Лотосовій, практикувати її самим, а також прилучати всіх громадян країни до такої практики. Сьотоку вважав, що саме це буде запорукою гарантій майбутнього процвітання, благополуччя і благосхильності богів до цієї країни. Принц Сьотоку постає для всіх зразком ідеального правителя, який дотримувався ідей ненасилля і внутрішньої свободи людей. В той час, коли різні імператори в роки свого правління дотримувалися протилежного, то це призводило до чисельних катастоф і стихійних лих на острівній державі. Характерно, що Вчитель Нітірен у праці «Ріссьо-анкоку-рон» і в інших своїх працях дещо пізніше звертався до своїх співвітчизників, а особливо до вищих керівних кіл суспільства, з тими ж ідеями, які десь більше 700 років до нього принц Сьотоку подавав в своїх настановах майбутнім поколінням.

Великий бодхісаттва Нітірен. Вчення Будди відігравало важливу роль у духовному житті Японії навіть у роки появи тут великого різноманіття буддійських шкіл. Можливо це й є причиною того, що саме в цій країні народився такий великий бодхісаттва як Вчитель Нітірен.

Будучи ще хлопчиком, Нітірен був пострижений в ченці в буддійському монастирі, що розміщений на горі біля міста Кійосумі. Саме тут протягом декількох років він вивчав сутри, сумлінно практикував під керівництвом свого Вчителя. Нітірен виділявся серед інших монахів своєю цілеспрямованістю і настирливістю у вивченні й знанні складних доктрин вчення Будди. Проте, знаходячи різні коментарі його різними майстрами, прагнення останніх довести істинність саме свого розуміння буддизму на основі використання лише окремих сутр, Нітірен на основі цього ніяк не міг збагнути єдність всього Вчення Будди. Подеколи його витлумачувачі ставили своє розуміння доктрин і результати практики навіть вище слів самого Будди. Нітірен зрозумів, що в Сангсі відсутня єдність, тобто єдиний погляд на вчення Будди. Проте *він не тільки це усвідомив, а й зрозумів, що єдиний і єдино істинний погляд на це вчення, всі завдання, сенс і причини, за якими Будда подавав своє Вчення, знаходяться лише в Лотосовій Сутрі.* Руйнація буддизму в країні його виникнення – Індії – відбулася тут саме через те, що він тут поділився на різні школи і чисельні секти.

Через сім століть після відходу Вчителя Тендая його коментарі до Лотосової Сутри потрапили до рук молодого буддійського монаха Нітірена, що народився і жив у містечку Кійосумі. Глибоко вивчивши праці Тендая, Нітірен спростував ті сумніви, які з'явилися щодо їх достовірності і повної

відповідності Вченню Будди. Вчитель опісля розповідав, що він тоді спеціально проводив трьохтижневу практику, протягом якої безперервно просив Будду і всіх великих бодгісаттв дати йому мудрість для пізнання цілісності та єдності всього буддистського вчення. І це принесло свої позитивні наслідки. В останній день цієї молитви до тоді ще молодого монаха Нітірена з'явився бодгісаттва Акашьягарбха (Небесна Скарбниця), який вручив йому безцінну перлину, яка втілювала таку необхідну для нього мудрість.

З часом, вивчаючи сутри, Нітірен приходить до висновку про першозначимість Лотосової Сутри. Відтепер у центрі поклоніння поставав вже не будда Амітаби, що характерно для секти Дзьодо, заснованої Хоненом (1133-1212), а сам Великий Будда. Вже не треба було прагнути до Західного раю і незнаної "Чистої землі", бо ж *Будда - навколо, повсюди, у всьому, в тому числі й у тобі. З часом він в той чи інший спосіб виявить себе.*

Коли Нітірену було вже 32 роки, під час однієї з молитов відбулася найголовніша подія його життя. Дивлячись 28 квітня 1253 року з гори Кійосумі в бік моря на Сонце, що сходило, він раптом *виголосив сім складів: «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо», які об'єднали собою все буддійське вчення і сутри. Це був підсумок глибокого осягнення Нітіреном Лотосової Сутри і внутрішній наслідок його духовних практик*. І тут Нітірен, який жив вже у вік «кінця Дхарми», власне, повторив той висновок, до якого свого часу прийшов Тендай, а саме практику медитації свідомості на Одну Колісницю. В цей час, на думку Нітірена, будь-які практики особистого характеру, спрямовані лише на медитацію або якісь спеціальні ритуали вже не можуть принести сприятливий наслідок для багатьох людей. Потрібна найвища чиста одиниця Дгарма для спасіння всіх живих істот. Нею і постають саме священні слова «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо», які *у знятому вигляді подають Дхарму Лотосової Сутри, є шляхом прямого входження у витокову безсловесну мудрість Будди.*

У Лотосовій Сутрі всі передуючі їй вчення, передуючі їй сутри оголошуються Буддою лише методами, неповними істинами, недосконалою мудрістю. Слідуючи цим вченням, можна досягнути тих чи інших рівнів розуміння Вчення Будди. *«Риси істинного» Будда вперше відкриває саме в Лотосовій Сутрі, яка, згідно Нітірену, є абсолютною істиною, Чудовою Дхармою.*

Вчення Будди засвідчує, що світ сповнений стражданнями і йде до катастрофи через жадобу, бажання, гнів і незнання. У світі всі прагнуть все поділити, точиться постійна боротьба. Борються особистості, суспільства, народи, культури. Відтак найважливішою метою є об'єднання всього людства. Проте істинного єднання не можна досягти ні ідеологією, ні інтелектуальним розумінням чогось. Єдиною силою, здатною об'єднати серця і думки всіх людей, є сила молитви. В цьому - основне покликання учнів Будди, які обирають життя бхікшу.

Подеколи пишуть, що стати бхікшу (попрошайкою) в буддизмі – це означає залишити своїх рідних і сім'ю, відмовитися від світу. Проте в практиці Нітірен це далеко не так. Їх залишають для їхнього ж спасіння. Всі бхікшу виконують свій обов'язок перед батьками, рідними. Збираючи доброчинності, вони збирають їх не для себе, а для своїх ближніх. Завдяки вченню Будди, їх допомога поширюється на все їхнє життя, навіть після смерті.

Коли Нітірену було 38 років, він написав одну з найважливіших своїх праць «Ріссьо-анкоку-рон» (Роздуми про встановлення справедливості і спокою в країні). Праця побудована у формі діалогу гостя, який скрізь побував і бачив страждання людей країни, і господаря – послідовника Лотосової Сутри. Гість питає у вчителя про причини всіх катастроф і бід, які руйнували країну і суспільство. Він зауважує, що, незважаючи на наявність різних релігійних практик, здійснення багатьох обрядових дійств, чисельні божества і духи нічим не допомагають людям у їхньому горі: страждання все одно наповнюють суспільство.

Де ж істинний Шлях? Що може врятувати країну, припинити катастрофи і кризи? І, відповідаючи гостю, а відтак і собі, Нітірен зауважує, що для цього слід втілити в життя вчення Лотосової Сутри. Саме цьому Нітірен присвятив всі наступні роки свого життя. Він був першим, хто увірував у те, що його життя було передбачене Буддою Шак'ямуні. Тому Нітірен настирливо прагнув втілити це передбачення в своїй життєвій діяльності.

У «Роздумах…» *Нітірен охарактеризував наш вік як вік кінця Дхарми. Із семи бід і трьох катастроф, які сповняли і руйнували Японію, найбільшою трагедією тут постає війна*. А це тому, що вона є далеко більшою трагедією, ніж зміни на зірках чи природні лиха, зокрема такі, як пожежа, повені, землетруси, епідемії, неврожаї чи голод. Саме війни постають причинами найбільш страхітливих жертв та руйнувань, а тому їх слід здолати.

Час життя Нітірена співпав з часом, коли столицею Японії було місто Камакура. Тут він зустрів масу серйозних і небезпечних проблем, зокрема зневажливе ставлення з боку інших буддійських шкіл Японії. Були погрози з боку владних ієрархів і станів самураїв, невдоволення імператорських кіл. Але це було передбачене Буддою. "Після відходу Будди в цей злий вік, наповнений страхом, - писав Нітірен, - ми будемо широко проповідувати Лотосову Сутру. Всі, хто не має мудрості, будуть злословити на нас, ображати нас… Бхікшу в цей злий вік будуть охоплені єресями, думки їх будуть спотворені… , будуть постійно віддалятися від ступ і храмів. Але ми витерпимо все це, тому що пам'ятаємо сказане і заповідане Буддою".

Після написання Нітіреном праці "Ріссьо-анкоку-рон» його життя сповнилося великими труднощами. За активну пропаганду свого вчення його вигнали із храму і монастиря. Він зустрівся з безліччю серйозних і небезпечних проблем. Були погрози з боку владних структур і стану

самураїв. Навіть був указ імператора про арешт Нітірена як єретика. Повсюди він був вигнанцем, декілька разів його арештовували або нападали. Одного разу його ледь не стратили, після чого посадили у в’язницю як злочинця.

До нас надійшов лист Нітірена, написаний за день до цієї можливої страти. У ньому Вчитель висловив своє величезне задоволення таким розгортанням подій, оскільки вважав найвищою заслугою віддати своє життя за найвищу Дхарму Будди. Він писав: “Я присвячую цю доброчесність насамперед моїм батькам і всім людям. Сподіваюся, що це допоможе моїй країні, моєму народу і всьому світові"”

Після того як самураям не вдалося стратити Нітірена в Камакурі, його переправили на острів Садо для того, щоб він тут провів решту свого життя. Тут Нітірену виділили невеличку халупу, скоріше альтанку, без стін і вікон. Переконавшись у тому, що ніхто з місцевих мешканців не подасть ні крихти їжі, він все одно продовжував практикування Лотосової Сутри. Протягом зими тут були написані ним його основні праці. Саме тут Нітірен дав таку клятву: “Незважаючи на те, що хоч боги поклялися захищати мене, але не захищають, хоч люди й ненавидять мене, але я вірю словам Будди. Хай навіть помре моє тіло, але я буду практикувати цю Сутру”.

Якось трапився такий випадок. Один із самураїв вирішив отруїти Нітірена. Він підклав йому у їжу отруту. Але Нітірен не їв її і відставив від себе. Їжу з’їла собака одного з монахів і одразу ж здохла. Зараз на острові є невеличка ступа на честь собаки, яка віддала своє життя за Вчителя Нітірена.

Оскільки передбачення Нітірена почали здійснюватися, то йому через рік було дозволено залишити острів. Про це його повідомив один з учнів на ім’я Нітіро. Проте Вчитель залишався на острові Садо ще три роки. Саме тут він продовжував писати свої найважливіші праці про Лотосову Сутру, зокрема написав відому «Кандзін-хондзон-сьо». Спираючись на слова Будди в Сутрі про Квітку Лотоса Благого Закону, Нітірен подав тут такі свої міркування про неї: “Лотосова Сутра включає в себе все вчення, що належить Татхагаті; всі божественні сили, притаманні Тататхагаті; всі глибокі справи - Татхагати. Всі Будди минулого пропагували різні вчення тільки для того, щоб зрештою повідомити сокровенну істину, яка знаходиться в Лотосовій Сутрі. Основна її суть полягає в двох центральних главах”. Стрижень цих глав знаходиться в Мьо-хо-рен-ге-кьо”.

Про ці практики і про медитації в душі писав ще Тендай, але *Нітірен в своїй праці виявив, що Природа Будди знаходиться не тільки у нас всередині, а й у всьому Всесвіті, в кожному його елементі. Природа Будди єдина і неподільна, але вона у всьому.* Наші хибні погляди відокремлюють нас і оточуючий нас світ, але насправді ми з ним єдині, все це – одне. Як світи з десяти сторін світу можуть стати взаємопроникаючими і без будь-яких перепон перетвориться на Одну Землю Будди ? Як виявити цю Природу Будди у всьому? Що є кінцевим Вченням Будди, останнім шансом врятувати світ? На всі питання Вчитель Нітірен дав відповідь: практика “Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо”.

12 жовтня орден Ніппондзан Мьоходзі щороку відзначає як день відходу махабодхисаттви Нітірена із цього світу. За місяць до смерті він прийшов з гори Мінобу в невеличкий храм Хоммон-дзі у Токіо, щоб дати свої останні поради своїм учням. Тут Нітірен залишив свою останню мандалу і доручив своєму наймолодшому учню вчити імператора. На місці спалення махабодхисаттви нині стоїть ступа.

Діючий в Токіо університет Ріссьо є однією із важливих ланок пропагандистської школи Нітірен. Він виходить далеко за рамки релігійної або одновекторної освіти, відзначається надзвичайно гуманістичними ідеями.

Вчитель Нітідацу Фудзії. Десь із середини XIX століття Японія взяла курс на мілітаризацію і агресію щодо своїх сусідів. Вона стала претендувати на Манжурію і Корею, Далекий Схід. У цьому своєрідну ідеологічну підтримку японська влада знаходила у своїй національній релігії сінто, яка оголошувала імператора країни і його сім'ю намісниками богині Сонця Аматерасу. Японці стали вважати себе особливою, божественною нацією, людьми «першого сорту». За цих умов буддійська релігія з її ненасильницькою ідеологією стала не то що непопулярною, а навіть ворожою інтересам Японії. Практично припинилася будь-яка матеріальна підтримка буддистських храмів, розпочалися навіть гоніння на буддистів. Буддійське чернецтво було майже забороненим.

Саме в цей час ченцем одного із монастирів школи Нітірен стає Нітідацу Фудзії, який народився 6 серпня 1885 року в бідній фермерській сім'ї. Навчання в Ріссьо-університеті і в головному храмі школи Сінгон-Тодзі в Кіото, оволодіння всіма буддійськими доктринами японської традиції в храмі Хорюдзен в Нарі, практика Дзен у храмі Кеннін-дзі школи Ріндзай *дали можливість Нітідацу Фудзії глибоко пізнати Вчення Будди, збагнути його сутність і призначення. Це формує у нього переконання про хибність того курсу, який обрала його країна.* Фудзії спрямовує свою діяльність проти експансіоністської політики Японії. Він з'являється з читанням молитов і їх барабанним супроводом там, де вирішувалися питання, пов'язані з визначенням політики країни. За це Нітідацу Фудзії не раз потрапляв до в'язниці. Але, вийшовши на свободу, він продовжував свою пацифістську діяльність.

Оскільки всі буддійські школи Японії йшли на певний компроміс із владою, то Фудзії скоро опинився поза тією, до якої належав. Це ще більше активізувало його пацифістські молитви, мобілізувало його практику.

Недалеко від містечка Тенрі знаходиться знаменитий водоспад Момо-о-но-такі. Саме тут Вчитель Нітідацу Фудзії протягом семи днів без сну і їжі проводив спеціальну практику, виголошуючи священну назву Лотосової Сутри – «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо». Тут йому було видіння мандруючого монаха, який, б'ючи в барабан, проголошував цю священну назву. За спиною монах ніс маленького хлопчика. Вчитель запитав: «Хто ти?» Монах відповів: «Бодхісаттва Велике Діяння». «А що то за дитина у тебе за спиною?» «Це – Будда Шак'ямуні»,- відповів бодхісаттва. Саме тоді для Нітідацу Фудзії

відкрилося глибинне і сокровенне значення священних слів «Наму -мьо-хо-рен-ге-кьо». Після цього справою всього його життя стали подорожі з миротворчою місією і виголошенням цих слів.

Чернець почав шукати відповіді на проблеми життя. Саме під час згаданої вище практики під водоспадом для Нітідацу Фудзії відкрилося своє бачення Вчення Будди, відбулося опанування ним його істинною Дхармою. Це послужило основою *створення ним в 1917 році ордену Ніппондзан Мьоходзі як Сангхи істинних бродячих бодхісаттв. Назва Ніппондзан Мьоходзі перекладається приблизно так: «Храм чудової Дхарми на горі, де сходить Сонце».* Покликанням ордену стало поширення Вчення Лотосової Сутри, а відтак - принесення миру і спокою у світ насильства та жорстокості, утвердження єдності всіх людей, незалежно від їхньої релігії, національності та ін. З ім'ям видатного буддиста Нітідацу Фудзії в Японії асоціюється становлення пацифістського руху.

Характерною рисою "прихильників Лотосової Сутри" є альтруїзм: вони прагнуть досягнути не лише особистнісного удосконалення, а й допомогти здобути мир і спокій людям, які їх оточують. Тому відповідні релігійні церемонії проводяться ними в кризові моменти суспільного життя і в кризових точках планети.

Вчення і практика ордену Ніппондзан Мьоходзі. *Священним Писанням для ордену є Сутра про Квітку Лотоса Чудової Дхарми, точніше – Сутра про Квітку Лотоса в трьох частинах* (власне Лотосова Сутра і два обрамлюючих її тексти – так звана «відкриваюча» Сутра про Незлічені Значення і «заключна» Сутра про Осягнення Діянь і Дхарми Бодхісаттви Всеохоплююча Мудрість. Основоположною ідеєю Лотосової сутри є думка про наявність в будь-якій, навіть найдрібнішій живій істоті, «природи» будди, тобто найкращих якостей і насамперед співчутливої любові до всіх і кожного, а також абсолютної мудрості і знання. Ці якості оптимально реалізуються через діяння бодхісаттви – істоти, яка повною мірою усвідомила приховану в ній «природу» будди і прагне реалізувати цю природу.

Слідування Лотосовій Сутрі полягає в тому, щоб пробудити «природу» будди у всіх живих істотах, досягнути щоб будда проявився в свідомості кожної живої істоти. З точки зору «природи» Будди життя є вічним, без власності, без «его», без зневаги до інших людей. «Природа» будди об'єднує всіх в одне Життя. Це Життя не обмежене територіями. У всьому Всесвіті є тільки одне Життя – на цій одній Землі. Вона одна для всіх. У цій єдності – вічна істина. Усвідомити це – означає відкрити «природу» будди.

У житті послідовників ордену *важлива роль відводиться інтенсивній семиденній практиці рохаті-сессін.* У ці дні з метою тренування тіла й розуму бодхісаттва все відкладає, не готує їжі і майже не їсть і не п'є, стримує думки, не говорить ніяких слів і присвячує себе повністю лише практиці, виголошуючи Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо.. Це відкриває йому

можливість для осягнення значення як Вчення Будди, так і всіх будд минулого, цьогочасного й майбутнього. В ордені вважають, що для осягнення Лотосової Сутри потрібно: по-перше, домогтися, щоб всі будди думали й охороняли нас; по-друге, щоб добрі коріння минулого, а це шість парахіт – даяння, заповіді, терпіння, настирливість, зосередженість і мудрість, знаходилися в нас; по- третє, це – вірна самахді, вірна зосередженість і мудрість, знаходилися в нас; по-четверте, пробудження в собі думки про спасіння всіх живих істот. В ордені вважають, що завдяки практиці вдається здолати фізичні слабкості. "Якщо нас не хвилює власне тіло і життя, тоді ми маємо бути байдужими до того, в який одяг одягатися, яку їжу будемо вживати сьогодні, де будемо жити тощо. Власність майна тоді нам не потрібна".

Послідовники ордену не є відлюдниками. Вони не відсторонюються від суспільного життя, його проблем. "Навпаки, - наголошують ідеологи Ордену, - всім своїм життям ми входимо у цей світ, і в цьому стражденному світі ми шукаємо шлях до звільнення. Якщо ж ми відокремлюємо себе від реального життя і реальної ситуації у світі, то це означає, що ми не розуміємо дійсної мети вчення Будди. Куди б ви не направлялися, чим би ви не займалися, головне питання, яке завжди має хвилювати вас: "Як спасти і звільнити цей світ?"

На думку послідовників Вчення Нітірен, Лотосова Сутра – це не просто текст із 28 глав і декількох тисяч слів. Читання їх не є практикою Лотосової Сутри, бо ж тільки Будда і Будди знають її глибоку істину. Відтак покликанням бодхісаттв є прочитання мантри і биття в барабан. "Бити в барабан – це означає все – читати Сутру, берегти Сутру, роз'яснювати і проповідувати її. Звуки мантри і барабана самі по собі є "голосом вічного Будди. У голосі барабана звучить голос всіх будд десяти сторін світу і трьох часів.

Биття в барабан послідовники ордену вважають істинною метою свого руху, своєю найвищою практикою, бо ж його звуки піднімають всіх на боротьбу із несправедливістю, війнами."

У своєму житті кожна людина постійно зустрічається з великим різноманіттям труднощів, як пише Дз. Терасава, "завжди протистоїть Марі". Проте Мара ця не приходить звідкись ззовні, а завжди з'являється зсередини нас самих як наслідок нашої минулої карми. Це потрібно долати, перемагати. Всією своєю практикою бодхісаттва прагне здобути Дхарму Лотосової Сутри.

Послідовники ордену Ніппоздан Мьоходзі не вважають, що для поширення Вчення Будди слід обов'язково створювати організації і союзи буддистів, збирати щонайбільше своїх послідовників. "Сучасні релігійні організації прагнуть зібрати велику кількість людей, щоб нав'язати їм різноманітні доктрини. Але коли ця організація стає великою, то ті, хто її очолює, починають збирати гроші з цих людей. Проте це надто низький рівень діяльності» ,- зауважує Дз. Терасава

У Вчителя Нітідацу Фуджії скоро з'явилися й учні. Вони разом стали проповідувати і практикувати Лотосову Сутру не лише в Японії, а й за її межами, там, де назрівали військові конфлікти, де люди страждали і хотіли мати надію на краще своє майбуття. Про самовіддачу Нітідацу Фудзії справі проповідництва Вчення Лотосової Сутри свідчить те, що протягом 30 років свого життя (від 30-ти до 60-тирічного віку) він ніколи (ні вдень, ні вночі) майже не лягав спати, як кажуть, спав на ходу. Для пропаганди свого вчення Фудзії перебрався потім до Індії, куди, згідно пророцтв Будди і передбачень Нітірена, має зрештою повернутися Вчення Лотосової Сутри. Вчитель вважав, що виконання цих побажань Будди є його місією.

Буддизм та Індія. Хоч буддизм і виник в Індії, але буддійське вчення практично зникло з її теренів понад тисячу років тому. Тут майже не стало буддистів, Дгарма Будди забута. Причин цього є багато. Вийшло так, що прості люди перестали розуміти, а відтак і любити буддизм, а монахів перестали турбувати соціальні проблеми і потреби рядових вірних. Водночас царі і багачі перестали забезпечувати існування монастирів, повернули свій погляд на брахманізм або іслам. Вчення Будди перестало допомагати країні, а тому стало тут непотрібним.

Передбачаючи таку долю свого вчення, Будда ще в Лотосовій Сутрі пророкував зрештою повернення його додому в Індію. *Повернення Істинного Вчення Лотосової Сутри в Індію передбачав і Нітірен.*

За здійснення цих пророцтв, відродження буддизму в Індії в 48-річному віці і взявся Нітідацу Фудзії. Він розраховував на те, що у час кінця Дхарми тільки Вчення Лотосової Сутри про воскресіння від смерті до вічності може повернути до життя в Індію Будду, відродити індійські Сангху. Свою місію Вчитель назвав «повернення додому» (япон. – Генрай-кіко). Ніхто із буддистських вчителів до нього не ставив такої мети. Не знаючи мови хінді, не маючи необхідних коштів, Нітідацу Фудзії під удари барабана ніс повсюди в Індії священну назву Лотосової Сутри Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо. І хоч яким тяжким не було життя, за три роки йому вдалося побудувати в Калькутті і Бомбеї маленькі будиночки-храми. Після своєї зустрічі з Махатмою Ганді 4 жовтня 1933 року Нітідацу Фудзії відклав свою поїздку до Англії і продовжив утвердження Вчення Лотосової Сутри в країні його появи. Правда, лише його учню Дзюнсею Терасаві уже після смерті Фудзії вдалося побудувати ступу в містечку Вайшалі, звідки Будда пішов 2500 років тому в свою останню дорогу і де він пропагував спеціально для Ананди, Махакашьяпи і бодхісаттви Майтрейї Сутру про Осягнення Діянь і Дхарми Бодхісаттви Всеохоплюючої Мудрості. Необхідність повернення Вчення Будди до Індії Нітідацу Фудзії обґрунтовував не тільки згаданими вище передбаченнями-побажаннями, а й прагненням утвердити Індію як країну ненасильства і злагоди. За активної діяльності японських буддистів в Індії вдалося започаткувати рух "нових буддистів", активізувати молодіжний буддійський рух борців за мир.

Така *діяльність Нітідацу Фудзії була не_до_вподоби владі Індії. Відомим опісля став указ її уряду про заборону Ніпроздан Мьоходзі.* В квітні 1975 року Нітідацу Фудзії приймає рішення залишити Індію. Всі монахи ордену від'їздять з країни Будди.

Опісля Вчитель Фудзії виконував свою місію з пропаганди істинного буддійського вчення в Бірмі, Шрі-Ланці, Непалі, навіть країнах Європи. Одержуючи на горі Шрі-Пада в Шрі-Ланці священну реліквію – часточки праху Будди Шак'ямуні, Фудзії поклявся вибудовувати на честь нього ступи по всьому світу. Перші три храми Ніппондзан Мьоходзі ним були збудовані в Калькутті, Бомбеї та Раджгірі.

Миротворчість Нітідацу Фудзії. За проханням Махатми Ганді з початком війни між Японією і Китаєм Нітідацу Фудзії повернувся додому в Японію й активно агітував за її закінчення. Проте лише після повного краху мілітаристської Японії у Другій світовій війні, двох ядерних вибухів в Хіросімі і Нагасакі Вчитель зміг розгорнути у своїй країні активні пророчі молитви про Лотосову Сутру. *Керуючись прагненням перетворити світ на мирну і спокійну Землю Будди, він започаткував будівництво в різних країнах спеціальних ступ – пагод миру.* Але почав це з Японії. Перша ступа тут була відкрита в 1954 році. При цьому Фудзії організував «World Pacifist Conference». В роки «холодної війни» між Америкою і комуністичним блоком Фудзії включився в рух борців за мир у всьому світі. Зокрема в багатьох країнах Європи були проведені марші миру, естафети за роззброєння, акції за звільнення від загрози ядерної війни, різні церемонії за припинення «холодної війни».

Вчитель Нітідацу Фудзії, вивчивши велику кількість сутр і праць буддійських вчителів, оволодівши доктринами всіх основних буддійських шкіл і будучи ще з молодих років загальновизнаним авторитетом у вищих буддійських колах, відкинув всю вивчену ним філософію різних мислителів і *присвятив усе своє життя спасінню світу від катастрофи, що наближається, за допомогою простої, але безмежно великої і єдино вірної практики наших днів – Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо.*

У післявоєнний час члени ордену Ніппондзан Мьоходзі першочергову увагу приділяють миротворчій діяльності по всьому світу і насамперед там, де виникає реальна загроза життю людей. *Активного пропагандиста свого вчення в багатьох країнах світу Нітідацу Фудзії знайшов у своєму учні, нині відомому в країнах постсоціалістичного табору буддійському монаху Дзюнсеї Терасаві*, що народився 15 вересня 1950 року в містечку Хакуї. Саме в Нітідацу Фудзії Терасава зустрів істинного Вчителя Дхарми Лотосової Сутри, побачив приклад повної віддачі себе на благо служіння людям. В одному із своїх листів Вчитель писав: «Є країни, які можуть прийняти Вчення Будди. Є країни, які можуть зруйнувати Вчення Будди. У всіх цих країнах слід широко проповідувати Вчення Будди – ось практика Ніппондзан Мьоходзі, мета якої – принести мир всьому світові. В наші дні всі говорять про економічний розвиток, але це, іншими словами, наука жадоби. Чим

більше розвинута економіка однієї країни, тим бідніша інша країна. Військова могутність також є поганою для людства. Світова політика визначається військовою та економічною силою. В цьому полягає глухий кут людства. Людство шукає виходу із цього стану. Але немає ніде і нікого, хто міг би показати шлях, який може привести до миру у всьому світі і дати людям можливість повірити один одному... Ніколи не вбивати живе. Людина, яка приймає цей принцип і зберігає цю заповідь, є послідовницею Будди... Нині це Вчення стає життєво необхідним. Якщо не грабувати і не вбивати, якщо робити пожертви заради спасіння життя – тоді прийде мир. Це просте Вчення слід плекати і зберігати сьогодні. Іншого шляху просто немає. Якщо сьогодні людство не прийме цей простий принцип миру, обстоюваний Буддою Шак'ямуні, то весь світ буде зруйнований. Прийшов час повірити в це».

У деяких буддійських школах вважають, що стати монахом – це означає вийти із цього світу у відлюддя. Всупереч цьому *Нітідацу Фудзії вважав, що, згідно Сутри про Квітку Лотоса Благого Закону, бути монахом-бодгісатвою означає віддати своє тіло і своє життя повністю служінню цьому світу і всім живим істотам для їх спасіння і приведення їх на Шлях, що не має Вищої Межі, на Шлях Будди.*

Нітідацу Фудзії вчив, що не можна в наш час у суспільстві постійних руйнацій оточуючого середовища стати буддою наодинці. «Коли ви стаєте буддою, то весь всесвіт має стати також Чистою Землею Це називається досягненням стану будди неживою природою, навколишнім середовищем, кшетрою, - проголошував він. – Нині актуальна проблема – збереження миру у всьому світі не може бути вирішена читанням і повторенням сутри про Квітку Закону чи практикою і медитацією «Макасікан». Бити в барабан і виголошувати «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо» - стало відповіддю на це питання. Ця практика Ніппондзан Мьоходзі повністю відповідає остаточній Дхармі, яку проповідував наш вчитель-засновник Нітірен... Тільки виголошення «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо» спасе цей вік. Але це не слова, які несуть якийсь конкретний зміст, а сутність мудрості Будди».

Дзюнсай Терасава – посланець миру. Преподобний Дзюнсей Терасава вже протягом тридцяти років бере активну участь у миротворчих акціях ордену Ніппондзан Мьоходзі в різних країнах світу, насамперед в Європі. «Я був першим, хто виголошував Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо в Англії, і одним з перших, хто познайомив Європу з Лотосовою Сутрою, - пише Терасава. – Я ніколи не хотів одержувати за це їжу, одяг чи житло, нічого не хотів. Я лише сподівався, що завдяки цьому пророцтву Будда здійсниться і що в цей вік Чиста Земля Будди появиться у цьому світі» (Терасава-сенин Дзюнсей. Рассеять мрак в живых существах.- Донецк, 1997. – С. 88). І ці мрії, незважаючи на величезні матеріальні труднощі, злиденне життя і поневіряння, все ж збулися. *Заслугою Дзюнсея є побудова в Лондоні першої за 2500 років існування буддизму ступи в Європі.* Ось як він згадує своє життя в Англії: «Для нас важливим є те, що нам не слід боятися бути бідними і

простими. Потрібно співстраждати зі світом, всіма живими істотами, перебувати в терпінні, від всього серця показувати світу Шлях, що не має Вищої Межі. Приходилося спати в закинутій, без вікон і даху капличці на кладовищі серед злих духів і мерців. Але я не вмер від голоду і хвороб. Багато разів мене арештовували, десь близько ста разів забирали в поліцейську дільницю. Зрештою – все ж звільняли" (Там само. – С. 91).

При цьому, як зазначає Дзюнсей Терасава, він діяв відповідно до того, як практикував Лотосову Сутру сам Будда: «Він віддавав все: руки, ноги, очі… Він жертвував комфортом, майном, палацами, сім'єю, дітьми і був зрештою готовим віддати своє життя. Лише завдяки такій практиці віддачі він здобув досконалість в шести параметрах… Спочатку потрібно навчитися віддавати, а потім вже постануть практики параміт моральності, терпіння, настирливості, зосередження і мудрості. *Потрібно навчитися віддавати все, і навіть бути готовими віддавати тіло й життя заради навчання практиці Лотосової Сутри*» (Там само. – С. 104).

У храмовім комплексі Тосьодайзіо містечка Нісінокьо є невеличка пагода, в якій зберігаються 3 тисячі часток праху Будди Шак'ямуні, привезені сюди з Індії. Близько 150 років тому десь 100 часток були взяті настоятелем храму для щоденних церемоній. Три з них були подаровані Терасаві для пагоди Миру в Лондоні, а п'ять – для його миротворчої діяльності з поширення вчення Будди. Ці п'ять часток знаходяться в невеличкій ступі, з якою, не розлучаючись, подорожує Сенсей по всьому світу. Монахи не радять йому це робити, бо ж не можна піддавати небезпеці священні реліквії. Розмірковуючи над цими порадами, Сенсей одного разу побачив біля себе прекрасну золоту живу пташку. Він був вражений цим. Для нього це був знак-засвідчення правильності його діяльності. Ніхто з монахів ще не відвідував із частками Будди таку велику кількість країн, як Терасава, а тим більше в такий небезпечний час, як наш.

Дзюнсей Терасава є надто шанованим монахом в буддійському світі. Він є лідером з перетворення Вчення Будди в дійсне життя для багатьох людей. На відміну від тих монахів, які все життя проводять в монастирях і храмах й вважають, що це є запорукою спасіння всіх живих істот на землі і слідуванням шляхом Будди, *Терасава знаходиться постійно там, де щось загрожує світу бідою, війнами, стихійними лихами тощо. Його барабан кличе до миру, добра і справедливості.*

Орден і Україна. У квітні 1988 р. Терасава-сьонін вперше відвідує Радянський Союз. Разом з майбутнім хамбо-ламою Бурятії він вперше проводить буддійську церемонію на Красній площі Москви. Відбулася його *зустріч з М.Горбачовим,* який одержав від Терасави шарніру. З того часу японський монах став приїздити до Росії, інших країн, які утворилися після розпаду СРСР, щороку. У 1991 році Терасава пробув у Росії майже рік. У травні 1992 р. в Москві утворюється перша Сангха монахів-буддистів Лотосової Сутри. В цьому ж році в Москві відкривається Інститут буддизму, починається робота з перекладу Лотосової Сутри російською мовою. В

травні ж 1992 року відбулося перше в країнах пострадянського простору посвячення в монахи-бодхісаттви Лотосової Сутри. У вересні-жовтні 1992 р. вперше буддистський монах з України – уродженець Донецька Сергій Коростельов здійснює поїздку до святинь ордену Ніппондзан Мьоходзі в Японію. *У червні 1993 р. в Києві вперше публічно проводиться церемонія Весак – відзначення дня народження Будди-Шак'ямуні.*

У лютому-березні 1994 р., коли загострилася ситуація в Криму, зумовлена сепаратистськими настроями, монахи ордену проводять по півострову марш миру і злагоди. З цього часу стає традицією проведення Рохаті-сессін в харківській громаді буддистів. У виданій в Донецьку книзі-проповіді буддистського монаха Терасава пише: "Протягом тих років, які я проводив в Україні, у мене з'явилося тут багато учнів-монахів. Дуже дивно. На першому посвяченні було багато людей з різних міст СНД, але залишилися лише монахи з України. Існує зв'язок України і Лотосової Сутри. Це – надзвичайно важливо". В березні-квітні 2005 р. відбулася поїздка українських релігієзнавців А.Колодного, Л.Филипович, С.Капранова та О.Борисенко до Японії, де Дзюнсей Терасава організував їх поїздку по визначним місцям країни, пов'язаним з діяльністю Вчителів школи Нітірен, ордену Ніппондзан Мьоходзі.

Разом зі своїми учнями з Росії і країн СНД Дзюнсей Терасава здійснив *декілька маршів протесту проти війни Росії в Чечні*, того геноциду, який влаштувала російська воєнщина щодо вільнолюбивого чеченського народу.

«Життя людини й інших живих істот в одну мить можуть бути перервані, природа, яка існує мільйони років – знищена. Екосистема, життя, цивілізація, історія – все це відразу тоді прийде до кінця. В цьому – головна відмінність і виняткова особливість нашого часу, - пише Терасава. - На жаль, це не фантазія, а реальність сьогоднішнього дня. Тільки з усвідомленням цієї реальності ми зможемо досягти нового для всіх горизонтів духовності, що лежать за межами культурних, історичних чи національних відмінностей. Цей новий горизонт має об'єднати всіх, стати фундаментом зовсім нової свідомості і бачення, дати нову основу суспільству і цивілізації. З одного боку, існує найсерйозніша небезпека. З другого – в цій небезпеці віднаходиться можливість виходу, спасіння і набуття якісно нового рівня свідомості».

Дзюнсей Терасава зауважує, що треба менше говорити, а насамперед проголошувати «Наму-мьо-хо-рен-ге-кьо», бо ж слова через свою оціночну природу ніколи не приведуть до спасіння, істинної єдності, до Єдиної Колісниці Будди. «Для Будди всі живі істоти є дітьми, - пише він. – *Немає різниці між послідовниками вчення Будди і тими, хто не є його послідовником, немає різниці між віросповіданнями і національностями. Всі живі істоти рівні.* Чому? Тому що вони всі мають «природу» будди, а щоб виявити цю природу, потрібна реалізація єдності. Саме цей Шлях і називають Однією Колісницею Будди. *Наше слідування Лотосовій Сутрі – для того, щоб принести єдність, без будь-яких слів і доктрин, без ідеології, без теорії.*

В нашій практиці ми вшановуємо кожного без будь-яких умов і пояснень» (Терасава-сенин Дзюнсей. Рассеять мрак в живых существах. – С. 42-43).

Знання для практичної роботи. На відміну від інших течій буддизму, в яких монахи живуть переважно в монастирях, ізольовано від зовнішнього світу, всередині закритих спільнот, нічого не роблять, а лише медитують та учаться, монахи-бодхісаттви ордену Ніппондзан Мьоходзі своє покликання вбачають у втіленні в реальному житті високих ідеалів Вчення Будди, займаючись конкретною практичною роботою. Вони прагнуть відвернути від людей страждання, принести на нашу Землю мир і спокій. Будь-які знання, вважають в ордені, є порожніми і нереальними до того часу, поки вони не використані в житті, не втілені в конкретній практичній роботі. «Як буддійські монахи, - зауважує Дз. Терасава, - ми повинні робити все необхідне і можливе, щоб втілювати Вчення Будди в життя, що оточує нас, оскільки інші люди не мають на це часу» (Там само. – С. 192).

Монахи-бодгісаттви повністю вільні у виборі форм свого діяння. Але будь-яка їх конкретна робота має бути наслідком віри в Лотосову Сутру, а відтак у те, що всі живі істоти можуть стати і стануть буддами. При цьому вони вважають своїм обов'язком щодня вчитися і користуватися здобутими знаннями в практичній роботі.

Мудрість Будди, згідно вчення Ніппондзан Мьоходзі, одна, але різні вчення, доктрини і порівняння існують для того, щоб виявити і донести цю абсолютну істину і мудрість до всіх живих істот. «Всі будди користуються різними вченнями, висловлюваннями і словами, але всі вони ведуть до Єдиної Колісниці Будди. Сутність і смисл цієї єдності уже знаходиться у всіх живих істотах, - пише Дз.Терасава. – *Тому покликання Вчення Буди полягає в тому, щоб виявити цю єдність у всіх живих істотах і привести їх до Однієї Колісниці Будди.* Зрештою будь-яка релігія, будь-яке вчення, будь-яка філософська чи наукова доктрина – всі вони є поясненням цієї найвищої істини, в якій все поєднується, бо ж «є лише одна Колісниця»» (Там само. – С. 165).

Послідовники Нітірен не прагнуть просто практикувати наодинці. Метою їх діяльності є пропаганда Лотосової Сутри. Вони йдуть до людей і, природно, там, де вони є, збираються люди. Зрозуміло, що з часом тут може виникнути і Сангха.

У наш час різні релігії, релігійні спільноти прагнуть навернути до себе якомога більше людей. Заради цього вони користуються і грішми, і ЗМІ, і різними обіцянками. *Течія Нітірен і зокрема її орден Ніппондзан Мьоходзі* такої мети не переслідує. Вони *не проповідують заради набирання до себе побільше послідовників, а прагнуть донести до свідомості всіх сутність вчення Будди, вчення Лотосової сутри.* Людей не слід ділити на якісь групи, влаштовувати при цьому якісь змагання, дискусії. Істинна сутність лотосової сутри полягає в глибокій повазі до кожного, в прагненні врятувати весь світ. Саме тому *послідовники ордену ніппондзан мьоходзі толерантні у своєму ставленні як до вірних інших релігій, так і до послідовників інших течій*

буддизму, течій нітірен, які нині загалом мають у світі десь 5300 своїх спільнот різних напрямків. «Нам не слід ненавидіти чи критикувати інших людей. Не слід говорити: «ти – хороший» чи «ти – поганий», - відзначають вони. - очікуваного наслідку це не дає, це – даремна витрата часу. Це все ні до чого. Ми повинні досягти звільнення лише після того, як всі будуть спасенні. *Допомігши кожному стати вільним, тільки тоді ми станемо вільними. Ми не прагнемо першими досягти мети, ми прагнемо бути в кінці, останніми.* Навіть якщо якесь вчення дійсно не є остаточним, найвищим вченням Будди, але про нього не слід так говорити його послідовникам, тому що тоді забуваєш необхідність поваги і вшанування. Це – найбільша небезпека, найбільша помилка для тих, хто практикує лотосову сутру». Таку свою позицію щодо інших релігій, інших вчень вірні ордену нам пояснюють тим, що й сам Будда до своєї Лотосової сутри зміг прийти лише в кінці свого життя. І якщо хтось не сприймає нині істини цієї сутри, то подібна ситуація була і в часи Будди. Коли будда став проповідувати Лотосову сутру, то п'ять тисяч його учнів піднялися й залишили зібрання. *Відтак кожна людина приходить до істини Лотосової сутри в свій час і своїм шляхом. Їй треба допомагати в цьому, а не виявляти якесь насилля з метою прилучити її до неї.*

10в. Школа Карма Каг'ю

Буддизм в Тибеті. Буддійська Школа Карма Каг‘ю Діамантового Шляху (Ваджраяна) є однією з чотирьох головних шкіл тибетського буддизму, що існували в країні, яку, через її віддаленість від світу, складно було досягти протягом багатьох століть. Але, незважаючи на це, вона була оточена як країнами, де буддизм вже був поширений, так і районами, де буддизм мав значний вплив. В першу чергу це є Китай, Кашмір, Непал та Індія.

Згідно традиції, перше знайомство з буддизмом відбулося, коли деякі буддійські тексти, впали з неба на дах королівського палацу. Але прочитати їх ніхто не зміг: тибетці не мали навіть письмової форми власної мови. Вона була введена тільки біля 632 р. за аналогією із санскритською моделлю. Саме завдяки цьому *буддизм, починаючи з VIII ст., поступово оволодівав умами тибетців. Сюди були запрошені видатні буддійські вчителі з Індії, - Шантаракшіта та Падмасамбхава.* І хоча в країну приїжджали й представники китайської традиції, цей період завершився офіційним визнанням королем Трізонгом Детценом саме індійського буддизму як релігії Тибету. Він відомий як час «першого розповсюдження Вчення», а Падмасамбхава (або Гуру Рінпоче, як його шанобливо називають самі тибетці) зіграв особливу роль у розповсюдженні в країні цієї форми буддизму, заклавши тут традицію Нінгма або «стару школу», існуючу і сьогодні.

Успіх першого періоду був короткочасним. У другій половині IX ст., завдяки діям тибетського короля Ландгарми, буддизм практично повністю був знищений, а офіційним світоглядом тут знову стала місцева шаманістська релігія Бон. Але, незважаючи на це, буддизм продовжував своє існування таємно і з X ст. почав відроджуватися в багатьох частинах Тибету. Так почався другий, «новий період» розповсюдження Вчення. До краю запрошувалися вчителі. Та й самі тибетці неодноразово подорожували до північної Індії вчитися там у відомих майстрів. Приблизно в цей час декілька хвиль мусульманського нашестя на Індію привели до того, що буддизм до XII ст. там практично зник. Шукаючи притулку, багато буддійських вчених та практиків прибували до Тибету, де *приблизно з XI ст. починається справжній розквіт буддизму. Видатну роль у цьому, другому періоді відіграв тибетець Марпа – «батько» лінії Карма Каг'ю.*

В цей період, поряд вже з існуючою Школою Нінгма, сформувались Школи Каг'ю та Сак'я, які називають «старими». Останньою, у XIV ст., виникла «нова» Школа - Гелуг. Три «старих» школи інколи ще називають лініями «Червоних Шапок», а «нову» - лінією «Жовтої Шапки», оскільки їхні Духовні Глави часто одягали призначені для проведення певних церемоній шапки відповідного кольору.

Тибетці, відносячись з великою повагою до Вчення, змогли зберегти весь корпус Ваджраяни, найвищого погляду Будди, в такому чистому вигляді, в якому вони одержували їх від відомих індійських практиків та вчених того часу. Вони не міняли його і не змішували ні з якою іншою релігією.

Так, приблизно з X ст. і до завоювання китайськими комуністами Тибету у 1959 р., Дгарма – Вчення Будди процвітало в «країні снігів» серед мирян, йогів-практиків та в монастирях. Після цього воно почало проникати в Європу та Америку і є зараз напрямком вчення Будди, що найбільш динамічно розвивається.

Незважаючи на те, що всі згадані школи наслідують одне і те ж вчення Будди, різниця між ними визначається певними особливостями, найголовнішим з яких є такий феномен, як «лінія спадкоємності повчань», свого роду «родовідна». Сюди входять наступні фактори: послідовність вчителів, – від Будди Шак'ямуні, через індійських наставників до сучасних тибетських та європейських майстрів, які передавали настанови щодо практик, які є характерними для школи; склад усних та письмових настанов, створених членами лінії спадкоємності; специфічний стиль практики; власні монастирі, центри та навчальні заклади і, насамперед, власний Духовний Глава, фактично відповідальний за збереження лінії.

Духовні Глави ніколи не підпорядковувались один одному: всі школи у своїй діяльності були і є незалежними. Тому думка, поширена в певних колах буддистів і деяких засобах масової інформації та наукових дослідженнях про те, що Далай-Лами – Духовні Глави Гелуг – завжди були і до сьогодні є духовними лідерами Тибету та всіх Шкіл, є абсолютно невірною і говорить

або про недостатню інформованість їх авторів, або ж про своєрідний протекціонізм. Проте, незважаючи на ті чи інші відмінності (специфіка проведення церемоній, різні практики, література тощо), жодна з шкіл буддизму не відходить від вчення Будди, а тому всі вони є рівнозначними. Вони враховують різноманітність психологічного типу людей, їхній, так би мовити, «внутрішній стартовий капітал», а тому підходять різним категоріям людей. Так, вважається, що Нінгма більше за все підходить людям із гнівним, вибуховим характером; Сак‘я акцентує увагу на інтелектуальному аналізі, коментаторській праці, а Гелуг – на філософії.

Каг‘ю найбільшу увагу приділяє швидкому набуттю та удосконаленню медитативного досвіду, що поєднується з глибоким інтелектуальним проникненням: тут намагалися розвивати розуміння з набуттям відповідного досвіду практично одночасно, що підходить людям з сильним бажанням. Це – одна із причин, чому ця школа дала так багато просвітлених осіб з числа мирян, ченців та інтенсивно практикуючих йогів та йогинь. Незважаючи на таку різноманітність, співіснування різних шкіл буддизму в краї було більш-менш мирним, хоча і не завжди ідилічним. Кожна з них в той чи інший період історії Тибету відігравала провідну роль в його політичній сфері.

Історія та основи вчення Будди. Засновник вчення, відомого як Буддизм (санскрит. «Дгарма», тиб. «Чьйо»), *історичний Будда Шак‘ямуні є четвертим з тисячі Будд, які мають з‘явитися у нашому світі за весь час його існування.* Він народився як принц Сіддхартха Гаутама приблизно 2600 років тому в королівській сім‘ї у Північній Індії. Згідно пророкувань він мав або наслідувати трон батька, або дати людству просвітлюючі вчення, якщо побачить страждання на власні очі. Зустріч з хворобою, старістю та смертю – вперше за 29 років свого життя – шокувала принца так сильно, що, вражений побаченим, він прийняв рішення будь-що знайти відповідь на питання про можливість виходу за межі непостійності і страждання.

Через шість років, *в день свого 35 річчя, відповідь була знайдена: Гаутама досяг стану Будди, став Просвітленним.* Це, за словами Лами Оле Нідала означало, що «... просвітлення розчинило останні завіси, які вкривали його ум; всередині і навколо нього зникло будь-яке розділення між простором і енергією, і він став позачасовим, всезнаючим усвідомленням». Відтепер він володів абсолютним знанням природи ума та ефективними методами його пізнання у різномаїтті повсякденних ситуацій. Це було знання про те, як функціонує світ, і як приносити користь іншим.

Після цього, протягом 45 років життя, до моменту своєї смерті, що наступила на 80 році, Будда вчив тому, що осяг сам: дійсності як вона є, можливості вийти за межі страждання як обумовленого існування та досягненню стану Просвітлення. На питання про суть свого Вчення та причини, які спонукають його вчити інших, Будда завжди відповідав: «Я вчу тому, яким є все насправді з причини того, що всі істоти бажають уникнути страждання і бути щасливими».

Серцевиною всього Вчення є те, що кожній істоті притаманна істинна природа ума «Дгармакая». Вона є абсолютна, за межами будь-якої обумовленості, сутність, істина, яка ніколи і ніким не була вигадана або створена. Вона є повсюди і завжди, вона невідокремлена від простору і, після пізнання, переживається як просвітлений ум, як стан Будди. Але в обумовленому стані існування вона затьмарена «хмарами» заважаючих почуттів. Ось чому в житті істот присутнє страждання. Незважаючи на це, *досягти стану Будди може кожний у разі, якщо оволодіє знанням застосування вірних методів (шляху), якій приводять до реалізації Просвітлення.* Необхідним для цього є ще знання про обумовлене існування (страждання), його причини та про можливість виходу за його межі.

Розкривши природу істини, людина стає Буддою, - прикладом досконалості за межами концепцій, істотою, яка завжди виявляє безстрашшя, спонтанну радість та активне співчуття, багато і наполегливо працює для блага інших.

Всі повчання Будди побудовані за одним і тим же принципом, так, щоб дати максимальну користь тим, хто звертається до них: по-перше, людина має орієнтуватися у власній ситуації і для цього вона потребує необхідної точної інформації недогматичного характеру з можливістю отримати відповіді на життєві питання; по-друге, отримане знання не має залишитись простою інформацією, а потребує перевірки через підтвердження власним медитативним досвідом; по-третє, перевірене знання має бути використовуваним в різних життєвих ситуаціях. Таким чином, ці повчання є практичним інструментарієм для подолання життєвих проблем та осягнення найвищої істини про наявність Будда - природи в кожній істоті.

Незважаючи на те, що люди мають різний характер та звички, здібності до розуміння та пізнання, різні рівні енергії діяти, виявлення своїх почуттів до інших, до спілкування, кожний може стати Просвітленим, оскільки кожен володіє «природою Будди». Ось чому Будда ніколи не сформулював єдину систему догматичного знання, а, враховуючи індивідуальність людей, заохочував не приймати нічого на віру та перевіряти все на власному досвіді. Адже кожний шлях - ефективні засоби праці з тілом, мовою та умом, кінцева мета яких є припинення страждання та осягнення Просвітлення – завжди ґрунтувався на осмисленні почутої інформації, медитації та утриманню набутого медитативного досвіду в реаліях життя. Велика увага приділяється не зовнішнім практикам, хоча й вони можуть бути необхідними, а внутрішнім, таким, що впливають на розум та серце. Відповідно до визначених буддизмом трьох типів людей, згідно традиції, його повчання діляться на три цикли, шляхи або «яни»: Хінаяна, Махаяна та Ваджраяна.

Хінаяна, Махаяна та Ваджраяна - шляхи до здійснення мети. Повчанням Хінаяни – Малого Шляху, які вперше були дані в Сарнатхі (11 км від Ванарасі), Будда вчив тих людей, головною метою яких було бажання особистого щастя, - звільнення від переживання життя як проблеми. Для

цього необхідним є знання закону причини наших дій та їх наслідків (закон карми). Це – знання того, що страждання є результатом наших попередніх негативних дій, які скоюються тілом, мовою, умом. Позитивні ж дії – рятувати, захищати життя інших, бути щедрим матеріально та духовно, не ображати інших на сексуальному плані, говорити правду, не марнословити, розповсюджувати злагоду та гармонію, говорити ввічливо, бути задоволеним своєю долею, співчувати істотам, мати довіру до Дгарми та практикувати його – приносять щастя. Таким чином, знання закону карми дає можливість свідомо впливати на власне майбутнє.

Знання «взаємозалежного виникнення», того, що ні наше тіло, ні наші думки та відчуття не мають власної сутності, є подібними до сну, ілюзії, оскільки постійно змінюються, приводить до розуміння відсутності «Я» як незмінної «особи-самості», з якою у нас є звичка завжди ототожнюватися. Завдяки медитації на заспокоєння ума, його стабілізації, можна навчитися не реагувати зовнішньо на наші мінливі негативні внутрішні стани, тобто не вчиняти дії, які можуть нанести шкоду як нам, так і нашому оточенню.

Повчання Великого Шляху (Махаяни), Будда вперше дав людям, власні проблеми у яких вже не були домінуючими. Страждання інших викликало в них глибоке бажання бути корисним: Будда вчив їх розвивати в рівновазі співчуття і мудрість, оскільки співчуття без мудрості приводить до догматизму і сентиментальності, а прозріння без співчуття приводить до холодного, відчуженого відношення до інших. Для утримання осягнутого рівня співчуття, Будда постійно наголошував на необхідності уникнення злості – найнебезпечнішої руйнуючої сили щодо контакту з істотами. Обіцянка Бодхісатви, людини, мета якої є досягнення Просвітлення для блага інших, застосовувати в своїй діяльності шість звільняючих дій, - щедрість, терпіння, свідомі дії на благо інших, радісне зусилля в праці на благо інших, медитацію, як гарантію нашої свободи та мудрості знання про природу ума – дає можливість утримати «лабораторний досвід медитації» в реаліях життя.

Своє найвище повчання про ум – Вчення Діамантового Шляху (Тантраяна, Мантраяна) – Будда надавав тим небагатьом, кому вже була притаманна особлива довіра до Будда-природи, для кого зустріч з Буддою була дзеркалом власних можливостей. Дослівно, Ваджраяна означає «Колісниця, що не руйнується» або «Діамантова Колісниця». Йдеться про те, що Просвітлення проявляється в кожному аспекті життя, в просторі, що ніколи і ніким не був створений, а тому не може зникнути. Він подібний діаманту – каменю, який неможливо зруйнувати і який має властивість відображати та сяяти. Бачення всього чистим є сутністю практики та реалізації Ваджраяни.

Для досягнення мети тут використовують весь потенціал тіла, мови та ума; всі життєві ситуації є особистим досвідом руху до Просвітлення. Особливістю цих глибоких методів є наявність нерозривного зв‘язку між учнем та вчителем, який втілює просвітлену енергію Будди. Завдяки постійній підтримці, благословенню та захисту вчителя, учень може

досягнути просвітлення дуже швидко, інколи, навіть за одне життя, залежно від вкладеної ним енергії та здібностей. Спеціальна техніка звукових вібрацій мови Будди (мантр), техніка візуалізації себе в образі Будди, при повному усвідомленні реальності, допомагають швидко досягнути результату.

Практикуючий також вчиться розпізнавати проявлення просвітлення в будь-якому аспекті існування, – повсюди і у всьому. Поступовому звільненню від концептуального сприйняття світу передує очищення від руйнуючих емоцій. Так, крок за кроком, із зникненням егоїстичних бажань, росту співчуття та мудрості, єднанню з просвітленням, відданістю до вчителя, практикуючий приходить до особливого бачення всіх, без винятку - як потенційних Буду. Цей стан чистоти та свіжості того, що вища істина та діяльність для блага істот дорівнює вищій радості, повністю осягнутий, вже більше ніколи ні за яких обставин не втрачається.

Ці повчання передавались вузькому колу учнів, поки в V-X століттях в Індії не склалися умови, які сприяли їх широкому розповсюдженню, особливо в Тибеті, де і зберігалися до 1959 року, поки не прийшли на Захід.

Історія Лінії Карма Каг‘ю. У перекладі з тибетської назва Школи (bka’brgyud) означає «Лінія Усних Настанов». Вона відома ще назвами «Лінія Нашіптування» та «Школа Досконалості». Назви вказують на притаманну для Каг‘ю властивість відповідальності збереження всіх повчань у неспотвореному вигляді. Це можливо здійснити тільки у випадку, якщо всі повчання та практики передаються як безперервна (і обов‘язково довірлива) передача Вчення від учителя з високим рівнем реалізації тим учням, які, оволодівши цими знаннями, будуть так само їх передавати далі. Такий підхід дає можливість гарантовано уникнути помилок і є основою того, що Вчення залишиться живим невичерпним джерелом. У лінії приділяється велика увага відкритості між учителем та учнем, що ґрунтується на глибокій довірі. Це дає можливість максимально швидко набувати результатів медитації та інтенсивного людського розвитку. Школа включає у себе всі повчання Будди і є єдиною серед шкіл тибетського буддизму, що зорієнтована насамперед на практику, тобто є йогічною.

Лінія спадкоємності Каг‘ю починається з Будди Ваджрахари („Той, хто тримає Діамант“, тиб. «Дордже Чанг»). Це – так звана «Дгармакая», або «тіло істини» Будди. Таким чином, Ваджрахара – це, так би мовити, «істинна, головна, форма» Будди, що є наявною у всіх, в тому числі і в історичного Будди Шак‘ямуні, просвітлених, які завжди дарують свою благодать. Цим підкреслюється позачасовість самого Вчення школи.

В історичному аспекті Лінія Карма Каг‘ю бере свій початок від славетного просвітленого індійського йогіна Тилопи з Бенгалії (988-1069). Вважається, що його головним учителем був саме Ваджрахара, від якого він дістав пряму передачу всього Вчення, в тому числі Махамудру – найвищий погляд Будди.

У свою чергу Тилопа передав набуті знання своєму головному учневі – індійцю Наропі (1016-1100), відомому вченому з Буддійського університету

Наланда. Наропа, досягши стану реалізації, систематизував отримані повчання, які відомі з того часу як «Шість повчань Наропи». Тилопа також пророкував, що головним його учнем стане тибетець Марпа, який має відіграти важливу роль у поширенні буддизму в Тибеті. Вже юнаком Марпа (1012-1097) прийнявши вчення Будди, тричі пішки здійснював нелегкі подорожі до Індії та Непалу. Наропа визнав його своїм головним учнем і зробив пророцтво, що саме завдяки Марпі, Лінія Каг'ю стане нескінченою подібно до невичерпного джерелу. Бездоганно володіючи санскритом, він переклав найважливіші буддійські тексти, які привіз з Індії, і став відомий також як Марпа–Лотцава, перекладач. Зібравши всі повчання та практики, Марпа фактично став засновником Лінії спадкоємності Каг'ю у Тибеті. Улюбленим учнем Марпи був Міларепа (1052-1135), славетний поет та йог, шанований всіма школами Тибету. Вже його учень Гампопа (1079-1153) почав засновувати центри медитацій та монастирі у східній частині Тибету. Саме завдяки його діяльності в Лінії Каг'ю, яка була представлена до нього лише мирянами, йогами та йогинями, з'явилися і монастирі, а сам Гампопа став першим ченцем Школи. Він є автором декількох важливих текстів, головним серед яких є «Дорогоцінна Краса Визволення».

Значну роль в продовженні діяльності Гампопи відіграв Дюсум Кх'ємпа (1110-1193, букв. – той, хто знає минуле, теперішнє та майбутнє), який вирішив приймати людське народження знову і знову. Завдяки листові, де були описані всі деталі наступного народження (місце, час, обставини, ім'я батьків) учні змогли розшукати його після смерті. Те, що він змалку упізнав їх, означало одне: його потік свідомості був безперервним. Цим – вперше в тибетському буддизмі – була започаткована система свідомих перероджень високо реалізованих Майстрів/Лам, відома як традиція «тулку». З цього історичного для лінії моменту вся відповідальність за збереження Школи покладалася на Кармап, а на період між їх смертю та новим народженням до досягнення повноліття (21 року) на Лам з Червоною Шапкою, - Шамарп. Всі Кармапи, Шамарпи, інші ведучі лами Школи складають свого роду генеалогічне дерево лінії, так звану «Золоту Гірлянду Каг'ю».

Всі Кармапи є проявом необмеженої любові та співчуття і були надзвичайно знаючими особами, авторами багатьох текстів та коментарів, видатними митцями, буддійськими медитативними іконографами, скульпторами, володіли надзвичайними енергіями. Вони багато подорожували та займалися освітою своїх чисельних учнів. Духовний авторитет Кармап у розвитку та збереженні Дгарми визнається всіма іншими школами буддизму. Його, як живого Будду, шанують безперервно вже протягом останніх 900 років.

Розуміючи мету проведеної в Китаї т.зв. «культурної революції», 16-й Кармапа Ранджуг Рігпей Дордже (1924-1981), ще перед остаточним захопленням Тибету, зміг підготувати вихід своєї Школи з країни. Згідно його вказівок, були вивезені за кордон найцінніші статуї, ритуальні предмети, реліквії, книги, що зберігалися в Цурпху – резиденції Кармап з XII ст. Новою

резиденцією Кармапи став побудований монастир Румтек в Сиккимі. В 1974р. Кармапа у супроводі лам школи відправився в свою першу подорож до Європи, Сполучених Штатів та Канади. Так були здійснені прямі контакти зі всіма функціонуючими центрами Каг‘ю, які були засновані в цих країнах в першу чергу Ламою Оле Нідалом та його дружиною Ханною.

17-й Кармапа Трінлей Тхає Дордже (Trinley Thaje Dorje), що в перекладі означає «Той, хто необмежений та незмінний у Будда-активності», народився у 1984 р. в Тибеті. У 1994 р. хлопчика разом із сім‘єю таємно вивезли з окупованого китайцями Тибету на волю до Індії. Для того, щоби передавати свою просвітлену енергію якомога більшій кількості істот, Кармапа періодично проводить так звану церемонію Чорної Корони. Вона зроблена з волосся ста тисяч просвітлених жінок, - дакинь, небесних істот, захисниць Дгарми і є точною копією постійного енергетичного поля Кармапи, що завжди присутнє над його головою. Ця церемонія має силу відкривати найглибші рівні ума присутніх, пробиваючи захист егоїзму та розумових затьмарень. Таким чином, корона має важливу розкриваючу функцію, розчиняючи шари понять та закостенілих ідей, допомагаючи присутнім бути благословенними вищими станами Просвітлення. Оскільки корона є зовнішнім символом внутрішньої духовної міці Кармапи, він часто говорив, що важливою є корона, а не він сам. У теперішній час центри Каг‘ю, як монастирського, так і світського характеру, існують в усьому світі. І хоча Лінія Карма Каг‘ю не була занадто великою у Тибеті і завжди орієнтувалась на вивчення Дгарми, на медитативну практику, тримаючись, по можливості, осторонь політики, вона, завдяки захищаючій силі благословення Кармапи, стала широко відома в західному світі і є вільною від будь-якого адміністративного втручання урядами Китаю та Тибету.

Махамудра – головне повчання Каг‘ю. Махамудра (Велика Печать) є головним вченням Каг‘ю, найвищим вченням Будди про абсолютну природу ума, про що він, передаючі її своїм учням, сказав: «Не шукайте більш високих повчань, ніж ці – їх немає». Про це говорить і сама назва вчення: Маха на санскриті означає «великий», а «мудра» – «печать, знак».

Важливим для розуміння Махамудри є текст 3-го Кармапи Ранджунг Дордже з детальним сучасним коментарем Лами Оле Нідала, що вийшов під назвою „Das Grose Siegel” (російське видання – «Великая Печать. Отсутствие границ у пространства и радости». – С-Петербург: Алмазный Путь, 1999). Шлях Махамудри, як і будь-який інший засіб розвитку в буддизмі, починається з недогматичного знання, яке необхідно перевірити за допомогою медитацій та втілити у повсякденне життя. Він неможливий без накопичення достатнього для цього внутрішнього багатства й глибокої довіри до свого вчителя, який виявляє стан Просвітлення та засвідчує його у кожну мить повсякденного життя.

Перший крок на шляху Махамудри починається з чотирьох основоположних для руху думок, тобто аналізу ситуації, в якій ми знаходимося. Без їх чіткого розуміння справжній рух стає неможливим.

По-перше, необхідне розуміння того, що завдяки накопиченій у минулому позитивній кармі, людина у цьому житті має надзвичайно дорогоцінну та рідкісну можливість за допомогою вчення рухатися в напрямку визволення та просвітлення.

По-друге, необхідно зрозуміти, що така можливість короткочасна, адже в цьому непостійному, завжди мінливому світі кожна мить наближає смерть. Саме тому було б прикро не скористатися можливістю пізнати ум як ясне світло.

По-третє, розуміння закону карми призводить людину до відповідальності за власне майбуття: вона буде щаслива у разі, якщо буде думати, говорити, діяти позитивно, і страждати, якщо її думки, слова та дії будуть негативними.

І, нарешті, по-четверте, доки людина буде продовжувати вірити в те, що вона є нічим іншим, ніж тілом, та що живе заради речей, якими на даний момент володіє, вона буде лише гнатися за швидкоплинним щастям, одночасно намагаючись уникнути страждань. Таке хибне розуміння ніколи не надасть жодної доцільності її особистому життю, ні справжньої опори перед фактом втрат, старості та смерті, ні можливості реально допомагати іншим. Так люди прийшли до розуміння того, що справжнім щастям є Просвітлення: воно вільне від будь-яких умов, а тому не може за будь-яких обставин зникнути або закінчитися. Не скористатися існуючою можливістю через людську хибну звичку до лінощів було б дійсно прикро.

Ці роздуми приводять до пошуку зміни від звичної шкали обумовлених цінностей до альтернативних, абсолютних, таких, на які можна покластися завжди і які не будуть втрачені за жодних обставин. Так від звичайного пристанища в обумовлених цінностях відбувся прихід до Буддійського Пристанища. Це означає приймати Пристанище в Будді, (тиб. «Санг'є») – позачасовому, необмеженому та всеосяжному просторі ума, що уособлюється його просвітленим станом; його вченні (санскр. «Дгарма», тиб. «Чіо»), в тих, хто досяг звільнення, Бодхісатвах, стабільних практикуючих друзях на цьому шляху (санскр. «Сангха», тиб. «Гендюн»), та в Учителі (тиб. «Лама», санск. «Гуру»). Учитель (він може бути ченцем, мирянином або йогіном) з'єднує попередні три пристанища та робить їх явними, наочними. Це означає, що він має передавати своїм учням «благословення», тобто наснагу до розвитку, володіти особливими методами Діамантового Шляху, бути зв'язаним з енергополем просвітлених захисників Вчення, мати як великий досвід реалізації Вчення, так і життєвий, непорушні зв'язки із своїми Вчителями та осмислено представляти стан Будди, його Вчення та Сангху.

Прийняття Пристанища в Будді, Дгармі, Сангсі та Ламі – це другий обов'язковий крок на шляху: без нього немає успіху в розвитку.

Наступним кроком є Нендро, основоположна практика з чотирьох частин. Її ще інколи називають 100-тисячною тому, що кожна частина, для набуття необхідного стабільного результату, має бути виконана 111111 разів. Головна мета – закласти підвалини майбутнього Просвітлення, яке

неможливе без звільнення тіла, мови та ума від всіляких фізичних блоків та ментальних перешкод, накопичених нами з безлічі минулих життів, а також акумулюванні позитивних вражень та мудрості, без яких не може бути подальшого розвитку. Перша практика, - прийняття Пристанища з поклонами необхідне для очищення тіла від усіляких фізичних та енергетичних блоків та допомагає звільненню від гордості; друга - Діамантовий Ум (тиб. Дордже Семпа, санск. Ваджрасаттва) сприяє звільненню, в першу чергу, від злості як найбільш руйнуючої наш ум та взаємини з навколишнім середовищем емоції; третя – підношення Мандали, або Досконалого Світу, розвиває інтенсивну радість, відчуття внутрішнього багатства, щастя та мудрість. І, нарешті, Гуру-Йога, медитація для ототожнення з якостями просвітленого Учителя, завдяки чому практикуючий знаходить невичерпну мудрість та підключається до лінії передачі, дістаючи її повне благословення.

Далі можна рухатися за допомогою трьох шляхів, які були принесені в Тибет Марпою: «методів», «проникливості» та «ототожнення».

«Шлях методів» практично непридатний у сучасному західному світі, тому що потребує довгострокового усамітнення. Єдиним винятком є Пхова, «Йога Усвідомленого Вмирання», яку виконують у безпосередній присутності досвідченого вчителя. Понад 50 тис. людей (з них приблизно біля 4 тис. в Україні) отримали практичну користь від цієї практики завдяки Ламі Оле Нідалу. При цьому в ході п‘ятиденної медитації дізнаються, як саме проходить процес смерті та вчаться мистецтву звільнення ума в цей момент з тим, щоб при реальній фізичній смерті досягти стану Будди Опаме, Будди Чистої Країни – стану блаженства, радості та хороших відчуттів. Це приводить ще при житті до багатьох позитивних змін, в першу чергу до звільнення від страху смерті, а пізніше дає можливість для кращого переродження в стані, коли стражданням наступає кінець – людина звільняється від «Я», «Его», і завдяки цьому відкривається більш швидкий рух до Просвітлення.

«Шлях проникливості» ґрунтується на медитаціях, що заспокоюють та стабілізують ум (тиб. «Шине», санск. «Шаматха») та виникаючого з цього глибокого проникнення («Віпаш‘яна», санск., «Лхантонг», тиб.) у нашу неподільність з просвітленням.

«Шлях ототожнення» об‘єднує властивості «шляху методів» (бачення себе як форми енергії та світла, прозорим, а не як твердим фізичним тілом) та «шляху проникнення» (спостереження за диханням; хороші побажання всім без винятку істотам; усвідомлення присутності Лами як Будда-форми зі світла та енергії) і є найбільш прямим шляхом до Просвітлення. Це – практика «Гуру-Йога» (санскрит) або «Ламі Налджор» (тиб.), - медитація на власного учителя або на Кармапу з розумінням того, що вони неподільні. Зараз вона є головною медитацією в сучасних центрах Карма Каг‘ю. Головним чинником в них є ототожнення з умом Лами, який представляє Будду, Просвітлення і є ланкою в нерозривній лінії передачі Каг‘ю. Таке ототожнення можливе лише за умови глибокої довіри до Лами як до прояву

наших власних можливостей. Ця довіра виростає по мірі того, як учень переконується в просвітлених якостях Учителя в реаліях життя. Приклад людини, яка так само, як і ми, знаходилася в заплутаному стані, але завдяки сильному бажанню та радісному зусиллю виконала ту роботу, яку бажаємо виконати і ми, є найкращим доказом того, що стан Будди це не є чимось абстрактним: його можна осягнути та проявити. При цьому народжується глибоке проникнення у те, що ми у своїй суті не відокремлені від нашого Лами. Це і дає нам можливість без напруги покоїтися в Чистій Країні безмежних здібностей Будди, які ми і використовуємо для блага інших.

Саме тому, тут не йдеться про сліпе, бездумне поклоніння перед вчителем як перед об‘єктом обожнювання, свого роду «живим фетишем». Головна мета взаємин – в допомозі розвитку найкращих людських рис, просвітленних якостей, а не в придушенні особистості учня. Незалежно від обраного шляху, кожний з них приводить до плоду Махамудри – Великої Печаті. Вона з‘єднує основу, шлях та плід, де основою є те, що ум кожної істоти є Ясним Світлом і всі мають природу Будди; шлях – це методи, за допомогою яких ми вчимося єднанню з образами Будд, їхніми діями поки самі не станемо Буддами; плід – це осягнення ума як цілості простору, блаженства та співчуття, яке більше ніколи не втрачається і проявляється у чотирьох станах: єдинонаправленності (ум знаходиться в спокійному стані, немає потреб «бігати» за зовнішніми подразниками щоби бути щасливим); нештучності (внутрішня стабільність приводить до безпосередності, чесності); єдиного смаку (переживаючий усвідомлює сам себе за всіма своїми переживаннями); не-медитації. Останній шлях – це перебування у всьому без зусиль. Дії у будь-яких ситуаціях є спонтанно мудрими, співчутливими, радісними та безстрашними, такими, що приносять істотам як відносну, так і довготривалу користь. Весь потенціал простору є пізнаним, все сповнене значенням, все є вільною грою ума, кожна істота пізнається як Будда, якій ще потрібно відкрити в собі Будду, а весь світ є Чистою Країною. Це і є стан повного і абсолютного просвітлення, стан Великої Печаті. Стан Будди.

Карма Каг‘ю у сучасному західному світі. Активність Лами Оле. Незважаючи на те, що в деяких західних країнах існують чернечі установи Карма Каг‘ю, переважна частина його спільнот має світський характер. Те, що вони зараз існують практично на всіх континентах, не могло б статися без активної участі датчан Лами Оле Нідал та його дружини Ханни. Пошук справжніх духовних цінностей привів їх у 1969 р. до Непалу, де вони і зустріли 16-го Кармапу. Ця зустріч настільки вразила молодих людей, що вони вирішили залишитися тут, щоб набути буддійське знання та стали першими західними учнями Кармапи. Після декількох років інтенсивного навчання у найвищих лам лінії, Кармапа попросив Оле та Ханну повернутися додому, щоб створювати світські центри Каг‘ю, вчити та розповсюджувати буддизм Діамантового Шляху на Заході. Починаючи з 1972 р. Лама Оле Нідал, від імені Кармапи, заснував 420 організацій Школи Карма Каг’ю в

Європі, Америці, Азії та Австралії. Завдяки цьому колись невелика тибетська школа є відомою зараз в багатьох країнах світу.

Лейтмотивом всієї праці Лами Оле для блага істот є його слова: «Чого я насправді бажаю – це допомогти як можна більшій кількості людей зрозуміти, що їх ум – це ясне світло, і що відчуття страху є цілком помилковим, оскільки їх сутності неможливо завдати ніякої шкоди». Для цього Лама Оле вже більше 30 років подорожує по світу, проводячи майже кожен день у новому місті, щоб підтримувати там своїх учнів та центри, читати лекції, проводити курси медитацій, спілкуватися з пресою, виступати на радіо та телебаченні, брати участь у різних наукових конференціях. Так, долаючи кордони географічні, культурні, психологічні, Лама Оле відкриває глибоку внутрішню мудрість вчення Будди і приносить тим самим тисячам людей можливість реалізувати споконвічно присутній їм потенціал стану поза страхів, обмежень, зумовленості. Філософ та філолог за університетським дипломом (його докторська дисертація була присвячена дослідженню творчості відомого англійського філософа та письменника Олдоса Хакслі), він добре знає реалії сьогодення. Саме тому його книги з буддизму вільні від нагромадження термінів, які ускладнюють освоєння матеріалу людиною, яка не має спеціальної освіти й не володіє тибетською мовою. Одна з основних його книг "The Way Things Are" є своєрідним підручником з буддизму і під назвою "Дійсність як вона є. Живий підхід до Буддизму для сучасного світу" (видана українською мовою у 1997 р.). Іншими важливими книгами Лами Оле є "Entering the Diamond Way", "Riding on the Tiger", "Mahamudra. Boundless Joy and Freedom", "The Way Things Are. A Living Approach to Buddhism for Todays", "Ngondro. The Four Foundational Practices of Tibetan Buddhism", "Das Große Siegel". Зараз готуються до друку його нові книги: «Смерть і перевродження» та «Любов і партнерство», яка буде фактично першим ґрунтовним викладом цього важливого питання відносин «чоловік - жінка» з точки зору Вчення Будди.

Дбаючи про розвиток буддизму в сучасному світі, Лама Оле вже дозволив більш ніж 30 своїм учням (з них трьом з України) ділитися набутим досвідом в Дгармі в ролі подорожуючих вчителів.

Карма Каг‘ю в Україні. Починаючи з 1991 р. Лама Оле вже 13 років поспіль відвідує Україну. Завдяки натхненню, яке він передає своїм учням, в багатьох містах країни (Київ, Чернігів, Харків, Луганськ, Стаханов, Севастополь, Мелітополь, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Херсон, Львів, Ужгород, Одеса та інших) виникли і працюють медитаційні центри. За ці роки Лама Оле провів курси Пхови в Алушті (1993р.), Ужгороді (1996р.), Харкові (1999 та 2002 рр.), а також медитаційні курси в Чернігові (2000 р.) та Запоріжжі (2003 р.).

У 1996 р., з метою поширення Вчення Будди відповідно до традиції Карма Каг‘ю, сприяння релігійним організаціям Карма Каг‘ю в набутті їх конституційного права на свободу віросповідання та координації їх діяльності, був створений Релігійний центр Українського об‘єднання

буддистів Школи Карма Каг‘ю, зареєстрований Державним комітетом України у справах релігій у 1998 р. Головними завданнями, що ставить перед собою центр Об‘єднання є збереження та розвиток буддизму в Україні відповідно до традиції Школи Карма Каг’ю; сприяння заснуванню нових релігійних організацій Школи; надання організаціям, що є членами об’єднання організаційної, інформативної, консультативної, юридичної та іншої необхідної допомоги; надання іншим зацікавленим організаціям та громадянам достовірної інформації про вчення Будди у здійсненні релігійної практики та поширенні Вчення Будди відповідно до традиції Школи Карма Каг’ю.

Об‘єднання, як і громади, що входять до його складу, знаходяться під духовним керівництвом 17-го Кармапи Тхає Дордже та безпосередньо скеровуються в їх діяльності Ламою Оле Нідалом.

Вищим органом Об’єднання є Конференція. Очолює Об’єднання президент, який обирається Конференцією строком на два роки. При президенті утворюється керівний орган Об’єднання. Друковані видання Об‘єднання: “Дійсність як вона є. Живий підхід до Буддизму у сучасному світі” Лами Оле Нідала (1997р.); щорічний часопис “Буддизм сьогодні» виходить з 2000 р.; «Жизнь Марпи» – спеціальний випуск до часопису рос. мовою.

Місцеві громади створюють спеціальні місця – медитаційні центри, де ті, хто цікавиться буддизмом, має можливість регулярно зустрічатися для медитацій та навчання. Вся робота, як в Об‘єднанні, так і в громадах, проводиться на громадських засадах.

В кожну громаду декілька разів на рік для читання лекцій, проведення спільних медитацій, а також медитаційних курсів з основоположних практик, приїжджає подорожуючий вчитель Дхарми. При громадах працюють бібліотеки. Тут можна також придбати літературу, відео - та аудіо записи, тексти медитацій, ритуальні предмети. Члени громади не відокремлюють свою власну практику від різних життєвих обов‘язків у соціумі, - працюють, утримують сім‘ї, виховують дітей. Загальна праця з утримання місця медитації здійснюється членами громади на добровільних засадах паралельно із їх звичайним життям. Часто найважливішу частину життєдіяльності центру здійснюють подружжя, що мешкають в цих центрах. Ядро центру, здебільшого, складають сім-десять осіб. Взаємини між членами будуються на принципі, за словами Лами Оле, «меритократії», або «влади заслуги»: більше права на прийнятя рішень має той, хто більше працює для блага центру. Більша частина членів громад - молодь віком до 35 років з вищою освітою. Місіонерство, як засіб привертання нових членів, повністю відкидається. Це абсолютно не відповідає суті буддизму. Участь у медитаціях може взяти кожний, не обов’язково член громади. Вони проводяться українською або російською мовою.

Саме стиль активного інтегрування практики у повсякденне життя, коли практикуючий, залишаючись активним членом суспільства, одночасно

з‘єднує повсякденні обов‘язки з інтенсивним духовним розвитком, найбільше підходять добре освіченим та незалежно мислячим людям. Вони користуються найбільшою популярністю у країнах європейської культури.

На запитання, що може дати буддизм сучасному суспільству, Лама Лопен Цечу Рінпоче відповів: «Ефективні засоби, що допомагають безпосередньо пізнати ум».

Звертаючись до західних практикуючих Дгарму, 16-й Кармапа сказав: „Ви маєте шанувати своїх предків та вести гідне життя, поважаючи їхні традиції. Ви маєте подавати також гідний приклад наступним поколінням. Ви маєте служити своєму народу, своїй країні і не чекати, щоби країна слугувала вам... Носити нормальний одяг і бути нормальною людською істотою, слугувати своїй країні і собі самому, подавати гідний приклад, бути поважаючою себе особою – ось шлях Дгарми… А якщо ви працюєте з Дгармою, ви можете слугувати багатьом. У цьому – велич Дгарми. Ви не маєте випадати з громади, суспільства або сім‘ї. Живіть гідно”.

Будда розглядав релігію як ліки від страждання і вважав, що кожній людині підходить та духовна практика, яка приносить йому зцілення серця і веде його до гармонії, любові та миру. Буддисти Карма Каг‘ю вважають всі напрями буддизму спорідненими і водночас з повагою ставляться до всіх релігій та їх течій, які вчать добрій етиці і наголошують на необхідності практики співчуття. Але вони не підтримують право якоїсь релігії вести священні війни з претензією на абсолютну винятковість, орієнтованість на приниження жінок та на смертні вироки з релігійних мотивів.

Дізнатися більше про школу Карма Каг’ю допоможе WEB-сторінка: www.buddhism.org.ua

11. ОШО РАДЖНІШ ТА ЙОГО ВЧЕННЯ

Ошо – просвітлений майстер з Індії. Але він більше відомий як *Бхагван Шрі Раджніш.* Під цим ім’ям вийшло понад 1,5 мільйони його книг більш як на 40 мовах. Ці книги є записами тих бесід, які Бхагаван Шрі Раджніш проводив з учнями протягом 25 років. За рік до своєї смерті, у січні 1989 року, він оголосив, що відкидає префікс “Бхагван Шрі”, тому що для багатьох це означає “Бог”. Його учні – саньясіни – вирішили назвати його просто “Ошо”. Це ім'я вперше з'явилось в стародавній Японії. Так звертались учні до своїх духовних вчителів. *„О” означає “з великою повагою, любов'ю та вдячністю”, а також “синхронність і гармонія”. “Шо” означає “розширення свідомості у багатьох вимірюваннях” та “існування, що виливається із всіх напрямків”.*

Ошо народився 11 грудня 1931 року у Кушваді (Центральна Індія). З раннього віку він цікавився проблемами розвитку, вивчав своє тіло та його можливості, постійно займався різними видами медитації. Ошо не слідував ніяким традиціям і не шукав вчителів, не вірив ніяким теоріям і правилам,

завжди виступав проти будь-яких забобонів та вад суспільства. Головним його вчителем було саме життя, особливо в його критичних, екстремальних точках. Основою ж його духовного пошуку був експеримент.

У 21 рік Ошо, звільнившись від "Его", відчув себе, як він сам свідчить, просвітленим. Це переживання було настільки для нього таким глибоким і суттєвим, що його можна співставити хіба що із смертю і народженням. Ошо так описує свій тогочасний стан просвітлення: "В ту ніч я помер і водночас відродився. Людина, яка померла, померла тотально; нічого від неї не залишилось, немає навіть тіні. Інша істота, абсолютно нова, зовсім не пов'язана із старим, почала існувати. Я став вільним від минулого, я був вирваний із своєї історії, я втратив автобіографію". В цьому місці історія Раджніш Чандра Мохана (світське ім'я Ошо) фактично закінчилася.

Але зовнішнє життя Ошо після цього не змінилось. Він продовжував навчання на філософському відділенні Джабалпурського коледжу. Потім закінчив з відзнакою та золотою медаллю Саугарський університет, отримавши при цьому ступінь магістра філософських наук. Викладаючи філософію у Джабалпурському університеті, він спокійно кидав виклик ортодоксальним релігійним та державним діячам. Студенти дуже любили його за гумор, щирість та безкомпромісне прагнення правди. Звертаючись до стотисячних аудиторій, Ошо говорив з переконливістю, що виходила, згідно його суджень, з його просвітленості. Щоб створити у своїх слухачів істинну релігійність, він руйнував у них залишки сліпої, фанатичної віри.

Поширення бачення нової людини –Зорби-Будди. *В 1966 році Ошо залишив університетську кафедру і повністю присвятив себе поширенню мистецтва медитації та свого бачення нової людини – Зорби-Будди. На думку Ошо, це буде людина, яка зможе з'єднати в собі найкращі риси Сходу та Заходу, тобто вона буде здатна радіти повнокровному фізичному життю і водночас мовчазно сидіти у медитації, досягаючи вершин свідомості.* У 1968 році до Ошо стали приїжджати перші західні шукачі духовної істини, серед яких були фахівці з психотерапії та представники різних гуманістичних рухів, які бажали зробити *наступний крок у своєму зростанні. Таким кроком, за Ошо, є медитація.*

Що ж таке медитація? Ошо дуже багато говорив про медитації. На основі його бесід укладено багато книжок, в яких детально розглянуті всі об'єкти медитації, починаючи від техніки виконання і закінчуючи поясненнями найтонших внутрішніх нюансів. Майстер не тільки випробовував на собі всі відомі у давнину прийоми медитації, а й створив нові, революційні техніки, призначені спеціально для сучасної людини. Їх прийнято називати "динамічними медитаціями", оскільки вони засновані на використанні музики та руху. *Ошо звів разом елементи йоги, суфізму і тибетських традицій. Це дало можливість йому використовувати принцип трансформації енергії за рахунок пробудження активності й подальшого спокійного спостереження.*

Вперше показав свою ранкову динамічну медитацію Ошо у квітні 1970 року у *медитаційному таборі під Бомбеєм*. У той день всі були приголомшені та зачаровані ним одночасно. Індійські журналісти були вражені, спостерігаючи учасників, які кричали та зривали з себе одяг – вся сцена носила фатальний характер і була надто інтенсивною. Але наскільки була сильною напруга в першій стадії, настільки ж глибоким було розслаблення в другій частині, що привело до повного спокою, якого інакше майже неможливо досягнути у звичайному житті. Ошо це роз'яснював так: "Протягом десяти років я безперервно вивчав безпосереднє розслаблення. Це було дуже просто для мене, тому я вирішив, що це буде просто і для будь-кого іншого. Потім я зрозумів, що це взагалі неможливо. Я, звичайно, говорив "розслабтесь" тим, кого я навчав. Вони розуміли значення цього слова, але не могли розслабитись. Тоді я вирішив запропонувати нові методи медитації, які спочатку створюють величезну напругу. Вони створюють таку напругу, що ви стаєте просто божевільним. А потім я говорю "розслабтесь".

У 1974 році Ошо переїздить в Пуну, де разом зі своїми учнями відкриває ашрам у чудовому Корегаон-парку. Протягом подальших семи років туди збираються сотні тисяч по шукачів зі всього світу. Вони бажали випробувати нові медитації Ошо та послухати його бесіди з різних проблем людської свідомості, сакральної суті існуючих релігій та систем духовного розвитку, зокрема буддизму, вчення суфійських майстрів, європейських містиків, змісту індійських класичних філософій, природи християнства, суті йоги, тантри, дзену тощо. *Багато людей із всіх кінців Землі, заспілкувавшись з Ошо, почали власну трансформацію. Зустрічі з ним відбувалися щодня за винятком тих періодів, коли він був нездоровим. Ті, хто остаточно утвердився у його вченні, приймали саньясу*

Саньяса за Ошо. Саньяса, яку пропонує Ошо, відрізняється від традиційної. Це - нео-саньяса. Колишні саньянсіни – це люди, які повністю присвятили себе духовній практиці, відходили або у монастирі, а чи ж у місця усамітнення і займалися там із своїм Майстром, практично пориваючи будь-які контакти із зовнішнім світом. Нео-саньяса Ошо цього не вимагає. *Нео-саньяса – це не відречення від світу, а скоріше відречення від божевілля сучасного розуму, який породжує розподіл між націями та расами, виснажує ресурси Землі на озброєння та війни, знищує навколишнє середовище заради прибутку або вчить своїх дітей боротьбі та пануванню над іншими.*

Сучасні саньясини – учні Ошо прагнуть знаходитися у вирі нинішнього життя. Вони займаються звичайними справами, але водночас регулярно практикують медитацію, поєднуючи матеріальне життя з духовним, синтезуючи у собі любов до життя грека Зорби та висоту духовної свідомості Будди. Так формується нова людина – Зорба-Будда, яка, згідно вчення Ошо, стає вільною від божевілля сучасного розуму і є "єдиною надією майбуття"

Той, хто стає саньясином, одержує нове ім'я, яке символізує його прихильність медитації і розрив з минулим. Ім'я це як правило, є похідним від санскритських або індійських слів, утримує в собі вказівку на потенційні можливості його носія або на визначений йому життєвий шлях. *Жінки одержують приставку "Ма"* – своєрідну ознаку найвищих якостей жіночої натури, а саме турботу про себе і ближніх. *Чоловікам же додається приставка "Свамі"*, яку Ошо перекладав як "той, що оволодів собою".

Комуна Ошо в США. *З 1981 року Ошо став жити в США*, де його послідовники виявили бажання створити свою комуну. З самого початку цього експерименту федеральна та місцева влада прагнули не допустити цього в будь-який спосіб. Згодом документи підтвердили те, що у цих спробах брав участь навіть Білий дім. В жовтні 1985 року американський уряд звинуватив Ошо в порушенні іміграційного законодавства і без всякого попередження взяв його під варту. У в'язниці Ошо було завдано фізичної шкоди. Згідно подальших медичних посвідчень, в Оклахомі Ошо потрапив під небезпечне для життя радіаційне опромінювання. Коли у портлендській в'язниці, де знаходився Ошо, була виявлена бомба, то він був єдиний в ній, кого "забули" евакуювати.

Зважаючи на всі ці гоніння, Ошо вимушений був покинути Америку. Комуна його розпалась. Ошо повернувся в Бомбей, де навколо нього знову стали збиратися учні. Оскільки кількість приїжджаючих до нього людей сильно зростала, то в 1987 році він переїздить у Пуну, де з того часу утворилась Міжнародна комуна Ошо.

19 січня 1990 року Ошо покинув своє тіло. Йому часто задавали питання: що буде, коли Ви помрете? Відповідаючи італійському телебаченню, Ошо сказав: "Ви питаєте, що відбудеться, коли Ошо помре… Він не Бог і він не вірить ні в яких пророків, пророцтва або ж в месію. Всі вони були егоїстичними людьми. Тому все, що він може робити в цей момент, він робить. Що відбудеться після того, як він піде, він залишає на волю існування. Його довіра до існування абсолютна. Якщо є якась істина в тому, що він говорить, то вона виживе".

Прохання Ошо як форма його заповіту. Ошо не залишив своїм послідовникам ніяких заповідей, а тільки декілька прохань, які, власне, й розкривають зміст його вчення. Розглянемо їх.

Перше з прохань: сумнівайтесь, поки не відкриєте; не вірте до тих пір, поки не пізнаєте самі; вірування – це отрута, найнебезпечніша отрута, оскільки вбиває ваш сумнів, ваші питання, як надійний ваш інструмент; сумнівайтесь, постійно сумнівайтесь, поки не дійдете до пункту, коли вже більше не зможете сумніватись; ваші сумніви припиняться тільки в тому випадку, коли ви пізнаєте щось самі, оскільки тоді зникне питання про сумнів, не буде способу для сумніву.

Друге прохання: ніколи не імітуйте. Розум – це імітатор, а тому процес імітації є надто простим; бути кимось дуже важко, але стати кимось дуже легко, адже для цього потрібно лише стати лицеміром, а це не є великою

проблемою; в глибині своїй залишаєтесь тими ж самими, хоч на поверхні весь час себе розфарбовуєте згідно якогось образу; насамперед зрозумійте, що відсутність імітації – один із фундаментів релігійного життя.

Третє прохання: остерігайтеся знання; будьте готові до того, щоб у будь-який момент ви могли відкласти своє знання в бік з тим, щоб воно не перешкоджало вашому баченню довкілля; знання не має стояти між вами та реальністю, в яку Ви повинні йти безмежно оголеними; якщо між вами та реальністю знаходиться багато книжок, тоді все, що ви бачите, не є реальністю, оскільки реальність, поки ви опануєте її, буде зруйнована у вас вашими ж книгами і вже не буде мати щось спільне з реальністю.

Четверте прохання звучить так: любіть, але не якогось невидимого Бога, а людські істоти, тварин, дерева, океани, гори; розгорніть крила любові так широко, як тільки можете; пам'ятайте, що любові не потрібна система віри; любов – це те щось, яке притаманне всьому, а тому вона не є нав'язаною ззовні; несіть постійно з собою любов, адже вона є часткою вашого буття але любов без будь-якої заборони, без будь-якого табу; всі релігії виступають проти любові, оскільки вона для них небезпечна, бо ж якщо людина входить в любов, то вона перестає думати про церкву, храм, мечеть, священиків.

П'ятим проханням Ошо хотів сказати наступне: живіть від миті до миті і в кожну мить помирайте для минулого; ніколи не думайте про минуле, оскільки з-за цього ви марнуєте сьогочасне, яке є єдиною реальною річчю у ваших руках; ніколи не думайте про майбутнє, оскільки ніхто не знає про те, що буде; існування знає тільки один час – теперішній, оскільки приходимо й відходимо ми, а воно наявне завжди.

Шосте прохання: сприймайте з великою радістю те, що ви - людина; знищіть всі ідеали, створені для засудження вас, і знищіть їх негайно, поки вони не знищили вас, адже ці ідеали вже заподіяли людству надто багато шкоди, а мільйони людей впродовж історії жили під їх вантажем з почуттям якоїсь провини; в існуванні немає ієрархії, оскільки найменша билинка має однакову цінність з найбільшою зіркою на небі і ніхто не є нижчим чи вищим, а постає як сама по собі сутність; реалізація свого потенціалу – це блаженство, адже знаходимося ще в саду Едема, а іншого саду, окрім Едемського, немає.

Сьоме прохання Ошо зорієнтоване на розкриття змісту релігій: всі релігії, зауважує він, вчили боротися з єством, бо для них ганебне все те, що є природним. Релігії повчають, що люди повинні робити щось протиприродне.

Розділ 4

ТЕЧІЇ НОВОГО ВІКУ І ДУХОВНІ ВЧЕННЯ

1. НОВИЙ ВІК: ПОНЯТТЯ, ІСТОРІЯ, КОНЦЕПЦІЇ

Поняття Нового Віку. Це поняття в контексті сучасних релігійних процесів в Україні є поки що не загальновживаним. За своєю суттю воно зрозуміле лише невеликому колу фахівців. Проте означуване ним явище дедалі більше стає поширеним. Ідеї Нового Віку вже сьогодні значно впливають на світосприйняття і поведінку, формують "спосіб життя" багатьох наших співвітчизників.

Новий Вік або Новий Час (Нью ейдж – англ.) - це термін, який найчастіше використовують релігієзнавці і соціологи для характеристики нових релігійних чи духовних течій переважно окультної або "метафізичної" орієнтації. В країнах Північної Америки та Західної Європи Новий Вік *сформувався як соціальний рух у середині 70-х років XX століття.* Цей рух вмістив у собі велику кількість різноманітних об'єднань (течій, груп, організацій) окультно-містичного характеру, які виникали тут протягом всього XX віку, починаючи ще із заснованої в двадцяті роки Школи Арканів Аліси Бейлі. У 60-ті роки м. ст. декілька подібних до цієї школи груп, які пропагували теософські погляди, вперше об'єдналися на підставі ідеї про наближення Нового Віку або Ери Водолія.

Соціально-психологічними причинами популярності вчення „Нью ейджу" є та невпевненість і страх, які сучасна людина переживає в тяготах її нинішнього життя і від невпевненості у своєму щасливому майбутті. Її лякають можливі економічні потрясіння і природні катастрофи, вона розчарована в інститутах влади і своїх традиційних віруваннях.

Формування Нового Віку як соціального феномену пов'язують з виникненням наприкінці 70-х років м. ст. широкого кола видань окультно-містичного змісту, що, окрім того, розповсюджували інформацію про можливості розвитку індивідуальної свідомості із застосуванням різноманітних технік особистісного зростання.

Більшість фахівців вважають кардинальною ознакою, яка дозволяє віднести групу чи рух до Нового Часу, саме уявлення про Еру Водолія - епоху трансформації індивідуальної і соціальної свідомості, "новий вік" миру, любові й гармонії. Згідно з цією концепцією, Нова епоха несе з собою розв'язання болючих соціальних питань, зокрема політичної і соціальної нерівності, расизму, голоду, бідності і воєн. При цьому основою для соціальних перетворень пропонується зміна або ж вдосконалення індивідуальної свідомості, що дає можливість позбутися фізичних недугів,

досягти фінансового добробуту, віднайти духовні орієнтири в житті, вийти за межі матеріального існування і наблизитися до трансцендентального виміру буття.

Як слушно відзначає відомий російський дослідник нових релігій професор Ігор Кантеров, на відміну від історичних релігій, а також „класичних" типів нових релігій, в об'єднаннях прихильників „нью ейдж" відсутні жорсткі організаційні структури. *Найчастіше - це аморфні групи практикуючих, що надають перевагу тому, аби „думати глобально, а практикувати локально".* Багато послідовників „нью ейджу" одночасно входять до декількох рухів, залишаючись при цьому в традиційних церквах, водночас висловлюючи незадоволення авторитарним духом останніх, відсутністю у них вільного вираження власних поглядів. *Ці рухи скоріше слід назвати „релігіями аудиторії", ніж стійкими групами одновірців.* Певно тому всередині їх існує внутрішнє розшарування на декілька течій, кожна з яких претендує на істину.

Чисельні групи прихильників „Нью ейджу" не пов'язані чітко сформульованою віроповчальною доктриною. Їхні погляди утворюють сплав різноманітних вірувань, окультизму, теософії, пантеїзму, язичництва і шаманізму (Див.: Кантеров І.Я. Нью Ейдж // Релігійна панорама. – 2006.- №12. – С.73).

Хоча поняття Нового Віку характеризує соціально-духовне явище сьогодення, слід відзначити, що цей *термін вперше був застосований ще на початку XX століття з метою описання теософських та антропософських вчень.* Сучасні групи Нового Часу успадкували основні концепції теософії *О. Блаватської.* Вони проповідують ідеї єдності всього сущого й закономірної зумовленості подій у житті людини і Всесвіту, обстоюють уявлення про ієрархічність світобудови з пануванням Абсолютного Розуму над світом енергії, первинність руху щодо матерії. О.Блаватська вважала, що людство є сходинкою в загальній світовій ієрархії, учасником еволюції та інволюції, які відбуваються по спіралі.

Століття тому в межах теософського вчення було сформульоване уявлення про етапність розвитку людства, його духовних і фізичних потенцій. Згідно з ним, сучасна, П'ята Раса – це крок інволюції свідомості. Вона замінила попередні, більш досконалі генерації. Їхня мудрість дійшла до нас у вигляді утаємниченого езотеричного знання. У надрах П'ятої Раси визрівають передумови для перетворення на Шосту, досконалу духовно й фізично расу.

Новий виток спіралі розвитку людства сучасні послідовники Блаватської пов'язують з висхідним рухом Землі в космічному просторі. Згідно з їхніми поглядами, починаючи з 1914 року Сонячна система проникла в більш духовну сферу – знак Водолія, а тому життя нашого часу знаходиться під знаком великих світових подій.

В основу діяльності утворень Нового Віку покладено принцип сприяння Ері Водолія. Тому й активність прихильників руху зосереджена переважно на

проблемах розвитку прихованих здібностей особистості, її духовного зростання, перебудови суспільства шляхом перетворення світоглядів окремих його індивідів.

Складові Нового Віку. *Хоч Новий Вік існує вже близько 50 років, серед дослідників цього явища й досі немає єдиної думки з того, які саме угруповання формують цей рух. Так, англійський соціолог релігії* А.Баркер відносить до груп Нового Віку чисельні комуни, які пропагують вегетаріанство, "повернення до землі", землеробство на основі органічних технологій, натуральне господарство, а також рух "зелених", велику кількість неоязичницьких, окультно-містичних та спіритичних організацій. *Той факт, що діяльність Нового Часу спрямована на розвиток особистості, дає підставу віднести до цієї течії й Рух Гуманістичного Потенціалу - низку напрямів сучасної психотерапії, мета яких - розвиток творчих здібностей на основі реорганізації особистого досвіду, подолання конфлікту між раціональним та емоційним компонентами особистості, трансцендування Его (Баркер Айлин. Новые религиозные движения. – СПб, 1997).*

Фундатор Інституту вивчення американської релігії Дж. Мелтон називає концепції Нового Віку сплавом окультних знань з доктринами і практиками, що притаманні східним та західним релігіям. До окультних уявлень, на його думку, належать і феномени екстрасенсорного сприйняття, зокрема телепатія, яснобачення, духовне зцілення й передбачення майбутнього.

Досить широке тлумачення поняття Новий Вік дало можливість американському християнському теологу Т. Маррсу розглядати в його межах більшість сучасних релігійних новоутворень. Залежно від особливостей віровчення й змісту діяльності, *він запропонував поділити їх на такі дев'ять груп*:

1. *Східні містичні культи* – об’єднання, що в теоретичному плані виходять переважно з традицій "великих східних релігій" - індуїзму, буддизму та конфуціанства. Відтак вони проповідують або монізм, або політеїзм з вірою в те, що різні боги є складовими однієї божественної чи якоїсь вищої реальності. Послідовники культів цього типу використовують такі техніки, як медитація, монотонні піснеспіви, розарії, мандали тощо.
2. *Таємні вчення* – групи, які вважають свої вірування безпосереднім продовженням якогось стародавнього таємного вчення, зокрема, Вічної Філософії, Божественної Мудрості тощо. Лідери таких угруповань звертаються до міфологічних сюжетів давньої Греції, Вавилону, Єгипту або давнього Сходу. Практична діяльність їх спрямована на розвиток творчих здібностей, вміння людини відтворювати в уяві сакральні образи. При цьому використовуються прийоми окультної астрології та окультної математики. Проникнення в глибини потаємного знання пов'язане в них з ритуалом ініціації.

3. *Псевдохристиянські угруповання* – ті, що лише декларують свою прихильність до християнської традиції, а насправді перекручують та спотворюють її. Лідери таких груп часто переслідують політичні чи інші "мирські" цілі, нехтуючи при цьому текстом Святого Писання, згідно з яким релігія повинна бути поза межами проблем перебудови соціальної системи.
4. *Різноманітні окультні угруповання*, що використовують практики чорної магії, окультну астрологію, поклоняються дияволу або сатані.
5. *Групи "Землі та Природи"* – такі течії, які поклоняються Матері-Землі та різним явищам природи, практикують чародійство та язичницькі обряди.
6. *Гуманістичний Потенціал* – групи творчого розвитку та вдосконалення особистості, які акцентують увагу на позитивному мисленні та позитивному ставленні до довкілля. Любов до себе - кардинальний принцип таких груп. Головною метою тренінгів, до яких вони вдаються, є вирішення суто прагматичних завдань (ефективність в бізнесі, творчості, комунікаціях). Проте на практиці ці групи поступово звертаються до духовних та релігійних питань.
7. *"Процвітання та Здоров'я"* – групи, які, подібно до об'єднань Гуманістичного Потенціалу, не виходять з окультних та містичних доктрин, хоч певні аспекти свого світорозуміння часто віднаходять саме в процесі їх практичної діяльності. Вони вважають, що техніки позитивного мислення змінюють ставлення людини до себе, формують "нові думки", а відтак гарантують добре здоров'я, тривале життя і добробут. До цієї течії належать такі групи, як Унітаріанізм, Християнська Наука, Наука Розуму, Нова Думка та ін.
8. *Астральні (галактичні) угруповання* – такі течії, які обстоюють віру в інопланетні цивілізації або ж обіцяють астральні подорожі чи подорожі душі за межами тіла і Всесвіту.
9. *Політичні або економічні об'єднання* – течії, що фіксують увагу на досягненні політичних, економічних або ж соціальних цілей, зокрема миру у всьому світі, покращенні довкілля, формуванні єдиного планетарного уряду, подоланні голоду, захисті прав гомосексуалістів, радикальному фемінізмі тощо. Проте завжди в основу активності цих угруповань покладена ідея перетворення свідомості, завдяки чому нібито й можливе вирішення всіх окреслених проблем.

Розвиток і складові теоретичних побудов Нового Віку. Як свідчать дані моніторингу Нового Віку, кількість його послідовників у західних країнах досягла вже *в середині 80-х років XX ст. декількох мільйонів*. У наступні роки ця цифра інтенсивно зростала. Ідеї Нового Часу проникли в освіту, науку, бізнес і повсякденне життя.

Дехто вважає, що вже в середині 90-х років м. ст. Новий Вік вичерпав себе як соціальній рух, розчинився, створивши специфічний холістичний світогляд сучасної людини, в якому поєднуються раціональне й інтуїтивне, ірраціональне знання, ознаки західної та східної філософії.

Процеси проникнення окультно-містичних ідей і подолання вузько матеріалістичного ставлення до подій реальності набувають *значного поширення і в сучасній України.* В нашій країні існує декілька десятків організацій (течій), які проповідують ідеї розвитку особистості на підставах синтетичного релігійно-окультного вчення із застосування медитативних або ж якихось інших психотехнічних прийомів і духовних практик Східного типу. *Серед них такі як Теософське товариство, Спільнота психотехнічної культури "Вогняна Квітка", Наука Розуму, Сіморон, Діанетика, Фалунь-Дафа та інші.* Навіть такі течії, як рух іванівців або екстрасенсорне цілительство, які ще 3-5 років тому мали переважно оздоровчу спрямованість, набувають характеру світоглядних систем. Зростання кількості окультно-містичних видань, численні газетні та журнальні публікації, астрологічні прогнози, напівпрофесійні навчальні семінари і введення холістичних курсів до програм державних навчальних закладів відображає значну популярність ідей Нового Віку в сучасній Україні.

Ми вважаємо, що ситуація бурхливого розвитку угрупувань окультно-містичної орієнтації потребує достатньо гнучкої схеми, за якою можна було б систематизувати та вивчати духовні та релігійні утворення, що відповідають критеріям Нового Віку. *Розмаїття їх теоретичних побудов з певною долею умовності можна звести до таких складових:*

1) *поєднання (часто досить еклектичне) елементів традиційних світових релігій та запозичень із східних філософій*: тут співіснують вірування в Ісуса Христа, Трійцю, ідеї пантеїстичного монізму, уявлення про дію законів карми та перевтілення, але, скажімо, відсутні ідеї гріха, провини та спокутування в їх традиційному для християнства розумінні;
2) *паранаукові або парапсихологічні концепції*, які включають уявлення про принципову (науково обґрунтовану) можливість подолання матеріальних перешкод, простору і часу шляхом телепортації, існування інопланетних цивілізацій, можливості спілкування з "вищими сутностями" або "піднесеними Вчителями", уявлення про властивості біополя, єдиний біоенергоінформаційний простір тощо;
3) *окультні або езотеричні доктрини,* серед яких можна виокремити уявлення про всезагальні зв’язки між елементами Всесвіту (планетами, металами, коштовним камінням, рослинами та частинами тіла людини), між смислом слова та його начертанням у Каббалі. Ще за часів Гермеса Трісмегіста людина розглядалась як мікрокосм, який повторює структуру макрокосму. Саме це породило окультне вчення про аналогію. Уцьому вченні людські вольові дії розглядаються як особливі природні сили, що здатні

прямо впливати на світ. Окультисти пов'язують із Гермесом – сином Зевса і Майї, провідником душ померлих – свою науку, яка подається в їх герменевтичних працях, які є нібито доступні лише для посвячених;

4) *уявлення про психологічні особливості людини*, можливості їх практично безмежного розвитку шляхом раціонального пізнання, позараціонального досвіду й цілеспрямованого використання певних психотехнічних прийомів.

Від того, яким чином та чи інша складова впливає саме на практику певної течії, наскільки вона теоретично відпрацьована, істотно змінюється характер діяльності та "соціальне обличчя" групи. Наприклад, такі групи, як "Сіморон" чи "Вогняна квітка" більшою мірою зорієнтовані на особистісний розвиток шляхом використання психотехнічних методик, хоч і мають досить струнку "теоретичну платформу" переважно метафізичного типу. У переконаннях послідовників "Науки розуму" досить велике місце займає ідея Бога як Абсолюту чи Єдиного Духу, а діяльність включає як молитви, так і медитативні техніки. Діанетика претендує на граничну технологічність і навчає прийомів само- і взаємодопомоги. Вона гарантує досягнення успіхів у науці. Водночас, за цим стоїть віра в реінкарнацію, тобто перевтілення "тетану" або духу, й можливість звільнення духовного начала з полону матеріального. Практика екстрасенсорного цілительства має своїм джерелом паранаукові (парапсихологічні) уявлення, але включає й такі компоненти, як магія, молитви, психотехніки та ін.

На основі дослідження різновидів „Нью ейджу" І. Кантеров приходить до висновку, що Космос розглядається ними як органічне ціле, як жива істота, яка наділена симпатіями і антипатіями, таємним вогнем і світлом, чим людина прагне оволодіти. За допомогою своєї уяви чи завдяки посередникам (ангелам, духам, контактерам) люди можуть встановити контакт з вищими і нижчими світами. Пройшовши процес духовної трансформації, вони будуть здатні проникнути в таємниці Космосу і самого себе.

Кінцева мета маршруту – гнозис. Це – вища форма знання, еквівалент спасіння. Він включає в себе передусім певну таємну (езотеричну) доктрину, яка передається від вчителя до учня через посвячення. Хоч космічна енергія й відіграє вирішальну роль у настанні Нової ери, для приходу й утвердження останньої необхідні особливі люди – діяльні, об'єднані однією метою. Саме вони мають створити принципово нові соціально-духовні основи суспільства. Лише тоді, коли в окремих індивідах розкриються іманентно притаманні їм мудрість і любов, відбудеться трансформація всієї планети в нову еру людства.

Ньюейджерці впевнені у здатності людини створювати свою власну реальність. „Божественне" для них існує не десь зовні, а всередині нас. Саме тому всі проблеми буття полягають у нездатності осягнення людиною своєї власної «божественності». Цю нездатність можна нібито здолати за

допомогою набору таких технік, які виявляють приховані „божественні можливості”.

Оскільки в ньюейджерівських теоріях божество вміщується в середину людини, то це відкриває можливість для їх прихильників конструювати різноманітними способами інформування божества про свою присутність всередині кожного. Ключова ідея, яка характерна практично для всіх ньюейджерівських вчень, зводиться до твердження про безмежну здатність особистості до самовдосконалення, що у випадку її реалізації, призведе до розкриття справжньої природи людини. Ньюейджери пропонують різноманітну методику звільнення людей від тиранії існуючих механічних витлумачень індивідуума, що вбивають закладені в кожному духовні і фізичні потенції (Кантеров І.Я. Нью Ейдж. – С.73-75).

Характерним є те, що переважна більшість угрупувань Нового Віку не відносить себе до релігійних течій. Між тим їх переконання та діяльність практично повністю відповідають визначенню релігії в розумінні Е.Фромма, який вважав, що релігія – це будь-яка система мислення та діяльності, прийнятний для тієї чи іншої групи, що дозволяє індивіду вести усвідомлене існування і дає об'єкт для відданого служіння.

У своїх ритуалах і практиках ньюейджери звертаються переважно до традиційних прийомів окультизму, які рекламуються ними як „науково перевірені” засоби тілесного і духовного зцілення. Велике значення різні течії „Нью ейджу” надають екології, вегетаріанству, музичній терапії, проповіді повернення „назад до землі”. У 80-х роках вони стали широко використовувати т.зв. „магічні кристали”, приписуючи їм здатність акумулювати і вивільняти духовні енергії.

Групи Нового Віку переважно не реєструються як релігійні громади і не мають постійного членства. Вони подеколи діють під вивіскою оздоровчих, екологічних, виховних чи культурно-відпочивальних центрів. Деякі з таких угрупувань мають юридичний статус громадських організацій просвітницької чи оздоровчої спрямованості.

Вельми важко оцінити кількість прихильників Нового Часу в сучасній Україні. Однак можна навести декілька прикладів їх діяльності. Так, лідер Київської *езотеричної школи "Сіморон"* П. Бурлан і його асистенти за час існування школи з 1988 року провели навчання декількох тисяч осіб. Експертна комісія Української Асоціації Народної Медицини зареєструвала понад 2000 екстрасенсорних цілителів. Проте за підрахунками засновника Міжнародної Асоціації Народних Цілителів в Україні В.Горобця лише протягом дев’яностих років в країнах СНГ її лідери навчили декілька десятків тисяч осіб.

Поширення окультних і містичних ідей через книжкові видання, мас-медіа і навчальні програми сприяє зростанню прихильників Нового Віку, а відтак і стає можливим тотальне проникнення цих переконань у різні сфери нашого життя подібно до того, як це відбулося на Заході. Уже нині вони заполонили засоби масової інформації, навіть в Галичині, де, здавалося б,

надто сильною є традиційна релігійність. Тут на їхнього активного пропагандиста перетворилася газета «Високий замок». Змінив на 180 градусів свою позицію і відомий колись атеїстичний часопис «Наука и религия». Він став розповсюджувачем різних окультних і містичних ідей.

У цьому томі нашого видання розглядаються п’ять українських організацій, які можна віднести до течій Нового Віку: Теософське товариство, Діанетика-саєнтологія, Сіморон, Фалуньгун, система природного оздоровлення П.Іванова, система оживлення Грабового. Кожна з них має свої характерні риси, оригінальні теоретичні концепції та особливості у своїй діяльності. Однак всі вони прагнуть допомогти людині в пошуках сенсу життя, створенні умов для розвитку особистості, подоланні вузько матеріалістичного світогляду і, як бачимо, вважають, що така індивідуальна перебудова поступово призведе до перетворення суспільства на гармонійне.

2. МІЖНАРОДНИЙ РУХ ГРАЛЯ

Основою Міжнародного Руху Граля є знання про найважливіші закономірності навколишнього світу, надане Абд-ру-шином (1875-1941) в Посланні Граля “В Світлі Істини”. Міжнародний Рух Граля не є юридичною організацією, церквою або сектою. До нього входять люди, які сприйняли вчення Абд-ру-шина і сповідують його у своєму повсякденному житті.

В Україні Рух Граля представлений офіційно зареєстрованою організацією “Видавництво “Світ Граля”, а також громадською організацією “Міжнародний Рух Граля Україна”. Розглянемо детальніше питання про життя засновника Руху, суть його вчення та місце, яке посідає цей Рух в Україні.

Абд-ру-шин – засновник вчення. Між 1923 та 1938 роками Абд-ру-шин написав 168 доповідей, які об’єднані ним книгою Послання Граля “В Світлі Істини”. Завдяки цій праці виник духовний напрям, який дає відповіді на найважливіші питання життя. З часом цей твір було перекладено понад двадцятьма мовами і зараз доступний громадянам більш ніж 80 країн світу.

Абд-ру-шин, засновник та автор вчення, народився 18 квітня 1875 р. у Бішосверді (Саксонія). Його ім’я було Оскар Ернст Бернхардт. Він отримав економічну освіту та розпочав самостійну професійну діяльність у Дрездені. Протягом наступних років Оскар Бернхардт багато подорожував та все більше перетворювався з комерсанта на визнаного письменника. До його духовно-літературних творів додалися також дорожні нотатки, романи та розповіді. З’являлися також і сценічні твори. Оскар Ернст Бернхардт був членом союзу німецьких сценаристів; прем’єри деяких його сценічних творів з успіхом пройшли в Лейпцигу та інших містах Німеччини.

Деякий час Бернхардт проживав у Швейцарії. Повернувшись на Батьківщину, він довго тут не затримався і на деякий час відправився до Америки. В 1913 р. Оскар Ернст Бернхардт приїхав до Лондона, де йому й

довелося пережити початок Першої світової війни. У 1915 р. його було інтерновано на острів Мен. Протягом наступних років у нього з'явилося бажання допомогти людям та відкрити їм шляхи задоволення їхніх "духовних потреб". Навесні 1919 р. Бернхардт одержав можливість повернутися на батьківщину.

Своє Послання Граля Оскар Ернст Бернхардт з 1923 р. оприлюднював спочатку у формі так званих "Листків Граля", а також публічних доповідей. Потім з'явилась книга, яку він написав *під псевдонімом Абд-ру-шина. Це ім'я складається з персько-арабських елементів та означає "Слуга Світла" або "Син Світла".* Як стверджують послідовники Оскара Бернхардта, ім'я Абд-ру-шин було обране ним у зв'язку з його попереднім життя, в якому він пройшов підготовку для своєї діяльності.

Сутність вчення Руху Граля. Розглянемо детальніше зміст вчення Граля, обряди, яких дотримуються послідовники Руху та особливості наслідування лідерства в організації.

Основним твором течії, як зазначено вище, є *Послання Граля "В Світлі Істини", автором якого є Абд-ру-шин.* Цей твір видрукувано в трьох томах. Він покликаний дати людині відповіді на всі ті питання, які виникають у неї протягом всього періоду її життя. Цей твір не можна назвати суто релігійним. За своїм змістом він швидше філософсько-релігійний. Автор висловлює намір своїм твором привернути людей до життя та повернути їх назад до Бога, а також дати їм знання, які вони прагнуть мати. "Я веду своїм Словом вас назад до Бога, від якого ви дозволили себе віддалити мало-по-малу через усіх тих, хто своє людське уявне знання поставив вище за мудрість Бога".

Назва Послання Граля походить від того, що автор не переказував старовинні та нові вчення. Він черпав своє живе знання з себе самого, з найчистішого та найвищого "джерела живої води", й створив своє Послання Граля, яке водночас свідчить і про особистість Посланця.

Якщо просто ознайомитись зі змістом Послання, то можна помітити, що тут *розглядаються питання як релігійні, так і філософські й побутові*. Так, наприклад, поряд з питаннями про Бога, Христа та Антихриста ми бачимо розділи про права дітей по відношенню до їхніх батьків, про шлюб, астрологію, дух, душу, життя, смерть та інше.

У працях Абд-ру-шина дуже чітко прослідковується *лінія реінкарнації*, що не є характерним для християнського вчення. Виходячи з цього, він будує свої висновки щодо життя людини, її народження та смерті. Лише за умови послідовної роботи над собою людина може досягти гармонії зі світом та уникнути страждань. Послідовники Послання вірять, що людина приходитиме в цей світ до тих пір, доки вона не проживе своє життя у гармонії з природою та Богом. Наявне переконання, що в усіх негараздах, які кояться довкола людини, винний не хтось, а вона сама. Послання Граля зорієнтоване на вчення Христа й побудоване на ньому: "Ісус вже вказав нам безхитрісний шлях, який безперечно веде до мети, оскільки глибоку істину закладено в його словах: "Полюби ближнього свого, як себе самого".

Послання Граля засвідчує, що реінкарнація – це факт, і впевнено доводить, що це необхідний наслідок любові та справедливості абсолютно досконалого Бога.

У своєму Посланні Граля "В Світлі Істини" Абд-ру-шин розкриває, як непорушні божественні закони керують процесом реінкарнації, існування якої завжди було наявним у вченні Сина Божого Ісуса Христа.

*Абд-ру-шин у своєму Посланні виокремлює **три Закони Творіння**:*

Перший - "Закон Взаємодії". Він діє не лише у фізичному зовнішньому світі, де все взаємопов'язане між собою, а також і в сферах людського мислення та діяльності.

Другий – "Закон Притягнення Подібного". Без дії цього Закону було б неможливим будь-яке творення ані в природі, ані у суспільному середовищі.

Третій – "Закон Тяжіння". Щільне, нерухоме, важке повинне внаслідок цього опускатися донизу, а світле, менш щільне та рухоме повинне підійматись вгору.

Дуже цікавою є *доповідь Абд-ру-шина "Хрестова смерть Сина Божого та Тайна вечеря"*. У ній він розглядає розп'яття Ісуса із зовсім несподіваної точки зору. Так, Абд-ру-шин тут говорить, що "Христос з'явився на Землю не для того, щоб дати себе розіп'яти на хресті. Тому не можна твердити, що в цьому полягає Залог Спасіння. Навпаки, Христос був розіп'ятим як Провісник Істини – за своє Вчення, яке не влаштовувало земних людей. Спасіння повинна була принести не його смерть, а Істина, яку він явив Світові через Своє Вчення".

Як ми бачимо з цих слів, біблійне твердження, що смерть Христа була спасінням для народу, сприймається Абд-ру-шином як дещо цілком протилежне, бо ж розп'яття Христа стало ще одним прокляттям для людей і поклало на їхні плечі ще один найтяжчий гріх.

В Абд-ру-шина є одна вельми цікава *доповідь - про "Долю"*. У ній йдеться про реінкарнацію, яка переносить за людиною з одного земного життя в інше розплату за всі її гріхи, які вона накоїла у попередньому житті. Дитина не народжується невинною. Вона несе на собі тягар гріхів усіх попередніх життів. Нове земне життя дається людині для того, щоб вона мала змогу переосмислити свої помилки та спробувати їх виправити. Для цього вона повинна прожити життя за законами природи та Творця.

Окрім основного твору Абд-ру-шина Послання Граля, існує ще книга його авторства невелика за обсягом, яка називається "*Десять заповідей Божих» та «Отче Наш», у роз'ясненні людям Абд-ру-шином"*. У ній Бернхардт дає своє розуміння всіх Божих Заповідей. Він намагається висвітлити їхній зміст у відповідності з часом написання та своїм вченням. Розглянемо декілька прикладів з цього твору.

Візьмемо хоча б першу Заповідь, яка говорить: "Я Господь Бог Твій! І не буде у тебе інших богів, окрім Мене!" Тут Абд-ру-шин дає такі свої пояснення. Ця Заповідь вимагає від людини ставитися до Бога як до чогось найдорожчого із всього, що в неї є. Якщо ж людина не виконуватиме цієї

Заповіді, то її душа змушена буде бути прикутою до земного. Це ж, в свою чергу, тягне за собою смерть душі через її неможливість відділитися від тіла і перейти у тонко-матеріальний світ. На думку автора, ця Заповідь закликає не створювати собі кумира з чогось мирського, не прив'язуватись до цього.

Як другий приклад, розглянемо четверту Заповідь, яка говорить: "Ти повинен поважати батька й матір свою!" Тут Абд–ру–шин наголошує, що ця Заповідь зорієнтована не стільки на дітей, скільки на батьків. Саме батьки своєю поведінкою та вчинками повинні викликати у дітей повагу та любов до себе. Для дітей ця Заповідь стане актуальною тоді, коли їхні батьки житимуть за законами природи та Заповідями Божими.

Постає цілком слушне запитання: *чому Абд–ру–шин називає своє вчення «Посланням Граля»?* Абд–ру–шин проголосив, що відомий за чисельними легендами "Граль" та "Замок Граля" дійсно існують, але не як щось матеріальне, земне. Тут ідеться про найвищу духовну дійсність. "Святий Граль" є місцем передачі сил між Божественною сферою і творінням. Через нього у визначений час, "подібно до биття пульсу, оживляється все суще". Цією думкою пронизане все Послання. Її вплив також можна помітити у обрядах, які існують та виконуються послідовниками Послання Граля.

Обряди та свята Руху Граля. Перш ніж розкривати зміст підпараграфу, скажемо декілька слів про *спосіб життя послідовників конфесії*. Рух Граля не є типовою релігійною організацією. Так, у них немає священиків або проповідників. Вони вважають, що кожен сприймає Послання по-своєму. Але внаслідок ознайомлення та поглибленого вивчення праць Абд-ру-шина у людей виникає потреба в спілкуванні й розмірковуваннях при цьому про зміст прочитаного, достовірність його розуміння. Тому послідовники Руху збираються у невеликі групи, де й проходить обговорення та обмін враженнями й думками. Такі збори відбуваються, як правило, у когось вдома, оскільки послідовників вчення не так багато.

Проте, як допомогу для внутрішнього заглиблення, Абд–ру–шин встановив *години спільного вшановування Бога*, які проходять в оздоблених квітами приміщеннях, що слугують лише для благоговіння при певному музичному оформленні всього дійства. Щоразу виголошується одна з доповідей за Посланням Граля, наприкінці читається молитва. Абд–ру–шин створив також невеличку збірку молитов на допомогу своїм послідовникам у їх повсякденному житті, а також під час годин спільного вшанування Бога.

Окрім таких годин, Абд–ру–шин заснував ще й *три високих Свята Граля*. Перше з них відзначається 30 травня. Це – *Свято Святого Голуба*, яке знаходиться у тісному зв'язку із відомим християнським святом Трійці, під час якого учні Ісуса, після тяжкої для них смерті їхнього Господа, були сповнені особливою духовною силою, водночас з відповідною дією Святого Граля. Регулярна подача живої творчої сили як «чудодійного напою» проникла також і в сказання Граля.

Щороку 7 вересня проходить друге велике Свято Граля – *“Свято Чистої Лілеї”*. Це свято має особливим чином нагадувати про найважливішу заповідь Послання Граля, без слідування якій неможливим стає духовне сходження: “Тримайте джерело своїх думок у чистоті. Тим самим ви створюєте світло і будете щасливі!”. У всеохоплюючому сенсі прагнення до Чистоти, символом якої є Лілея – обов’язок кожної людини, яка прагне жити у відповідності до Послання Граля. Але “Свято Чистої Лілеї” насамперед зорієнтоване на жінок, які мають глибше сприймання краси та гармонії завдяки своїй більш ніжній, порівняно з чоловічою, здатністю до відчуттів.

29 грудня щороку святкується третє високе Свято Граля – “*Свято Сяючої Зірки”.* Воно пов’язане зі святом Різдва і покликане нагадувати про народження Сина Божого Ісуса, яке колись супроводжувалось світлом Віфлеємської зірки. Але, перш за все, воно повинне нагадувати про його високу Місію, яка полягала в тому, щоб принести людству Істину в своєму Посланні Любові. Це свято Граля називають також “Святом Троянди”, оскільки ця квітка є символом любові до ближнього та милосердя.

Окрім трьох високих Свят з їхнім особливим значенням, у послідовників Послання Граля існують *ще й певні обряди*, які покликані через переживання передавати їх духовний зв’язок із Світлом і Богом. Так, наприклад, існує обряд, який наділяє новонароджених силою Граля. Цей обряд проходять діти, віком до 3 років. Передусім він спрямований не стільки на дитину, скільки на її матір, яка повинна опікуватись дитиною та дати їй все належне. За своєю суттю цей обряд подібний до обряду хрещення в християнстві. Але метою цього обряду є підключення дитини до основного джерела енергії Граля. Обряд виконується духовним керівником Руху.

Питання керівництва у Русі Граля. Право назвати наступного духовного керівника Руху належить діючому духовному керівникові, який збирається відійти від справ. Але новий духовний керівник повинен своєю діяльністю та способом життя до свого призначення засвідчити право бути духовним керівником.

Першим духовним керівником Руху був сам Оскар Ернст Бернхардт. Після його смерті у 1941 р. духовним керівником Руху стала його дружина Марія Бернхардт. Після неї духовне керівництво Рухом перейшло до її сина Олександра. Незадовго до своєї смерті у 1968 р. він визначив своєю наступницею свою сестру Ірімнгард Бернхардт, яка вже з 1930 р. була залучена до найвищої духовної місії. Померла І. Бернхардт у 1990 р. Після неї духовне керівництво передано її прийомній доньці Клаудії Марії. Але внаслідок певних непорозумінь в стані його послідовників, в Русі Граля стався розкол на два табори. Одним з них керує Юрген Шприк, а іншим – чоловік Клаудії Марії Зігфрід Бернхардт.

Становлення і стан Руху Граля. Свої витоки Рух бере з 1928 року, коли були створені «Товариства читачів книг Абд–ру–шина». Спочатку ці Товариства діяли без будь-якого юридичного оформлення. Опісля, в 1932 р., в Берліні було засновано “Натурфілософський союз прихильників Граля”.

Аналогічні установи виникли й в інших містах та країнах. Центральним пунктом “Руху Граля” стало “Селище Граля” на Фомперберзі в Тіролі, де Абд–ру–шин та його родина жили з 1928 р. Багато читачів Послання Граля хотіли б в подальшому поглиблювати свої знання, жити за ними, а тому висловили бажання жити поблизу Абд–ру–шина.

Міжнародний Рух Граля не має на меті насильницького залучення до своїх лав нових послідовників. Він прагне виконати заповіт Абд–ру–шина і донести до якомога більшої кількості людей його знання. Тому Рух не має спеціальних штатних проповідників, які б поширювали його вчення. Основний наголос робиться на тому, що люди повинні познайомитися з Посланням особисто та вирішити для себе питання, чи є це Послання тим, до чого вони пригнули протягом свого життя. Але Товариство веде водночас помітну інформаційну роботу з метою ознайомлення людей із працями Абд–ру–шина та інших його послідовників, які творили на основі Послання. До Міжнародного Руху Граля належать також різні Товариства Нраля, громадсько-корисні установи, фонди, видавництва та ін.

У пострадянські країни Послання Граля потрапило лише після падіння Берлінської Стіни. Спочатку воно з’явилося у Москві. Звідти Послання потрапило в Україну. Основний вид діяльності послідовників Абд–ру–шина в нашій країні – це видання і поширення його творів. Видані твори надходять у продаж до книжкових магазинів. В Одесі і Києві вже декілька років існує спеціальне приміщення, де збираються послідовники Послання Граля. Збори відбуваються щотижня. На сьогоднішній день йде підготовка до відкриття приміщень для зборів послідовників Руху Граля в інших містах України.

3. САЄНТОЛОГІЯ ЯК НОВЕ ДУХОВНЕ ВЧЕННЯ

В 1923 р. американський дослідник *Л. Рон Хаббард* розпочав роботи з вивчення людської свідомості. Одержані ним відкриття привели до думки, що нарешті вдалося досягти такої межі у розвитку науки, за якою настає щось таке, що розходиться з традиційними уявленнями про людину й може бути осмисленим тільки з позиції релігії.

Так з‘явилася прикладна релігійна філософія, що одержала назву “Саєнтологія”. Слово це утворене від латинського scio, що означає «знання в самому повному сенсі цього слова», і грецького слова logos, що значить «навчання». Відтак “Саєнтологія” буквально – це «знання про те, як знати». Водночас “Саєнтологія” визначається ще і як вивчення духу й робота з ним у його взаєминах із самим собою, всесвітами та іншим життям.

Призначення та основоположні істини саєнтології. Саєнтологія пропонує вірний шлях, який веде до повного й визначеного розуміння істинної духовної природи людини і її взаємовідносин із самою собою, родиною, спільнотами, людством, всіма формами життя, матеріальним світом, духовним всесвітом і з Верховною Істотою, інакше кажучи, з

нескінченністю. Саєнтологія звертається до духу, а не просто до тіла чи розуму. Вона розглядає людину як щось значно більше, ніж просто продукт її оточення чи генів.

Релігійна доктрина саєнтології має певні основоположні істини. Головною серед них є положення, що *людина – це духовна істота, існування якої охоплює більш ніж одне її земне життя.* Вона наділена здібностями, що виходять далеко за межі тих, які їй, як правило, добре відомі. Людина не тільки здатна вирішити свої проблеми, досягти своїх цілей і віднайти довгострокове щастя, але й здатна набути нових відчуттів духовного усвідомлення, про які вона ніколи навіть не мріяла.

Саєнтологія твердить, що людина за своєю суттю є досконалою, що її духовний порятунок залежить від неї самої, її відносин з ближніми і від досягнення братерського союзу із Всесвітом. У цьому відношенні *саєнтологія – це релігійна філософія в найглибшому сенсі цього слова, бо ж вона займається не чим іншим, як повним відродженням внутрішньої духовної особистості людини – її здібностей, її усвідомлення та її впевненості у власному безсмерті.*

У більш широкому контексті, шляхом духовного порятунку індивіда, саєнтологія прагне до повної вибудови такої цивілізації, в якій "немає божевілля, злочинності і війни, де здібний може процвітати і де чесний може мати права, де людина може вільно піднятися до великих висот».

Особливості і початки саєнтології. Всі великі релігії в тій чи іншій формі плекали надію на духовну волю – стан, не обтяжений матеріальними обмеженнями і стражданнями. Саєнтологія пропонує надзвичайно практичний підхід до здійснення цієї духовної мети. Л.Рон Хаббард писав про цей підхід так: «З незапам'ятних часів метою релігії був порятунок людського духу. Людина намагалася різними способами знайти собі шлях до порятунку. Вона жила безсмертною надією, що коли-небудь їй зрештою вдасться якимсь чином звільниться». Далі Рон Хаббард продовжує: «І сьогодні, після сторіч скорботи й страждань, незважаючи на страхітливі війни та катастрофи, надія в людини, як і раніше, живе, а разом з нею – її здійснення».

Таким чином, хоч надія на таку волю живе з давніх часів, саєнтологія в той же час працює над визначенням шляхів її досягнення по-новому. Та технологія, за допомогою якої саєнтологія прагне здобути людині новий стан її буття, також є новою. Розуміння цих переконань засвідчує те, як саєнтологія вкладається в рамки світових – релігійних і духовних – традицій.

Шлях Л.Рона Хаббарда до заснування релігії саєнтології почався з певних відкриттів, які він одержав під час своїх досліджень природи людини. Мислитель оголосив про свої відкриття в 1948 році, вживши при цьому назву *«Діанетика» – слово, що означає «за допомогою розуму».* Утворене воно від грецьких слів dia – через і noos – душа, розум. Більш розгорнуте розуміння цього слова – «те, як розум впливає на тіло».

Незважаючи на те, що з‘явилися нові можливості з‘ясувань за допомогою діанетики, все ж сама природа людини як духовної істоти залишалася, як і раніше, незбагненною, хоч з самого початку було очевидним, що це питання вимагає свого вирішення.

Прорив від діанетики до саєнтології відбувся восени 1951 р. після того як Л.Рон Хаббард, спостерігаючи за багатьма послідовниками діанетики, виявив спільність їхніх переживань і феноменів глибоко духовної властивості – зіткнення з досвідом минулих життів. Після уважного розгляду всіх наслідків досліджень, які мають те чи інше відношення до даного питання, *Хаббард прийшов до висновку: людина довгий час перебувала в омані, породженій думкою, що в неї є душа. Насправді ж, вона – духовна істота, що має розум і тіло. Дух є джерелом усього досконалого, чесного, творчого у світі. Ним є сама людина. Цим своїм відкриттям Л.Рон Хаббард заснував релігію саєнтології.* Підтвердженням цієї думки є той факт, що дослідник впевнено працював у тій сфері, яка традиційно належить релігії – у сфері людського духу.

Вихідні істини саєнтології. Уявлення про людський дух існувало як універсальний інгредієнт в тій чи іншій формі майже в кожній релігії, у кожній культурі. Однак кожна з них визначала духовну сутність людини по-різному. Такі поняття як *«дух» і «душа»* були обтяжені різними визначеннями, які давалися протягом сторіч. З‘явилася необхідність віднайти нове слово. Л. Рон Хаббард використав грецьку букву *тета*, яку в 1950 р. застосував для позначення трансцендентної «*життєвої сили*». Додавши букву «н», він одержав слово *«тетан», що стало позначати одиницю «життєвої сили» – духовну істоту, якою є сама людина.*

У більш широкому змісті *термін «тетан» позначає ту життєву силу, яка одушевляє всіх живих істот.* Ця життєва сила існує окремо від фізичного Всесвіту, що складається з матерії, енергії, простору і часу (вони в саєнтології скорочено називаються «МЕСТ»). Але ця сила активно впливає на матеріальний світ.

Саєнтологія будується на ряді вихідних істин, що називаються «аксіомами». Ці аксіоми визначають поняття «тетан» і «МЕСТ» й описують те, як вони взаємодіють між собою, формуючи життя у відомому нам виді. Аксіоми є фундаментальними елементами віровчення саєнтологічної релігії.

Вперше опубліковані в 1954 р. «Аксіоми Саєнтології» подають цю основну доктрину разом з визначенням тети як «статики життя», що не має маси, власної довжини хвилі чи місця розташування в просторі й часі. Вона має здатність впливати на навколишнє середовище і змінювати його, а також досягати стану повного знання.

Саєнтологія твердить, що саме дія цієї нематеріальної статики життя, яка позначається на кінетиці фізичного Всесвіту, дає прояви життя. Всі живі істоти створені з матерії й енергії, які існують у просторі й часі та одушевлені тетою.

Таким чином, *для саєнтолога життя не є ні випадковим, ні безцільним*. Саєнтологія дає відповіді на питання створення й еволюції. Матеріалісти намагалися довести, що життя виникло за випадкового збігу обставин, а еволюція являє собою якийсь хаотичний процес «природного відбору». Але ці теорії ніколи не виключали того, що й інші фактори можуть просто користатися такими процесами як еволюція.

Більшість релігій світу мають свій певний погляд на питання творіння Всесвіту. Деякі релігійні традиції, зокрема такі як індуїстська та буддійська, вважають, що Всесвіт по суті є вічним. Згідно із сприйняттями саєнтології, він не має ні просторових меж, ні початку в потоці часу.

Перші книги Біблії вміщують оповідь про створення світу, яку деякі християнські конфесії вважають алегоричною, а деякі визнають як буквальний виклад реальних подій. Інші релігійні традиції мають свої погляди з проблеми, але кожна намагається знайти відповідь на сакраментальне питання: звідкіля ми прийшли і як це відбулося? *Саєнтологічний погляд на сотворіння світу виникає з теорії, згідно з якою тета створила МЕСТ*. По суті справи, можна сказати, що створення світу є невід'ємною частиною цієї теорії. З‘ясування проблеми походження тети і створення фізичного Всесвіту, викладені відповідно до вчення саєнтології, знаходимо в праці «Фактори», написаній Л.Роном Хаббардом у 1954 році.

З погляду саєнтології, викладеної в «Аксіомах» і «Факторах», якщо й існувала «іскра», що перетворила доісторичний «бульйон» з хімікатів на живий організм, то ця іскра була не електричною енергією МЕСТ, що бездумно створила «вдалу» гальванічну напругу. Це був витворений творчою волею духовний елемент тети, що зробив перший крок на шляху створення і підпорядкування МЕСТ.

Якщо комбінація тети і МЕСТ створює життя, то їхнє відокремлення рівнозначне смерті живих істот. Людський організм, як і всі форми життя, пливе по шляху народження, росту, виживання і, нарешті, смерті. Однак, тета – індивідуальна одиниця життєвої енергії, тобто особистість. Вона не належить світу матерії, енергії, простору і часу, а тому не припиняє існування після смерті тіла. Тета – безсмертна.

Рон Хаббард відзначав: «Саєнтолог уже на початку свого шляху починає усвідомлювати для себе природу Всесвіту. Він розуміє, що все це не з’явилося спонтанно в один прекрасний день на основі якоїсь наукової формули. Він здогадується, що у всіх цих явищ повинен бути Автор. Саєнтолог також усвідомлює, як це не дивно, і свою власну причетність».

Створення й одушевлення живих організмів є частиною процесу, під час якого тета досягає мети у фізичному Всесвіті. Ця мета – підкорення МЕСТ – подається в деяких релігіях як конфлікт між порядком і хаосом. Вона необхідна тому, що матеріальний світ, тобто МЕСТ, прагне піймати тетана і спонукати його діяти всупереч своїй справжній духовній природі.

Хоча саєнтологи і вважають, що безсмертний тетан в основі своїй є гарним, але водночас вони визнають і те, що людина втратила усвідомлення

себе як духовної істоти й використовує лише невеличку часточку своїх природних здібностей. Ця втрата нею усвідомлення своєї духовної сутності робить її або ж нещасливою, або ж змушує діяти ірраціонально і негативно, незважаючи при цьому навіть на те, що вона за природою своєю є гарною і високо етичною.

Це «падіння з досконалості» викликане не втручаннями Сатани і не природними злими спонуканнями людини, як це твердить іудейсько-християнсько-мусульманська теологія. Всупереч цьому саєнтологія постулює, що воно викликане власним досвідом тетана (чи то з нинішнього, а чи ж з минулого життя). В міру того як цей досвід з часом накопичується, він спонукає тетана потрапляти в сіті матеріального Всесвіту.

Шлях духовного порятунку. Шляхом виконання основних релігійних практик саєнтології тетан виявляється в стані звільниться з цього полону, що аналогічно до концепції порятунку, яку можна віднайти в інших релігіях.

Саєнтологічний шлях до духовного порятунку докорінно відрізняється від шляху, яким оперують релігії іудейсько-християнської традиції. Певною мірою це пов'язано з відкриттям Роном Хаббардом безсмертя тетана та його незалежності від розуму й тіла людини. Цей факт у багатьох положеннях, включаючи концепції порятунку, значно зближає саєнтологію із східними традиціями релігійної думки.

Іудеї й християни вірять у те, що душа живе тільки один раз і після смерті воскреє у формі духовного тіла на небеса або ж у пекло. Подібно до буддистів, індуїстів і навіть деяких ранніх християн, *саєнтологи вірять у те, що тетан вселяється в багато тіл під час своїх повторюваних контактів з фізичним Всесвітом.*

Саєнтологи також вірять у те, що тетан, а внаслідок цього й людина, за природою своєю є гарною. На противагу цьому, іудеї й християни слідують вченню Старого Завіту про те, що в людині сусідять два іманентних імпульси – добрий і злий, які постійно ведуть між собою боротьбу – таку ж, як уявлювана всесвітня боротьба між Богом і Сатаною.

Відповідно до цих основних іудейсько-християнських уявлень, метою життя людини є подолання свого поганого єства. Іудейська теологія твердить, що вона може зробити це, дотримуючись постійно і точно сформульованих заповідей Тори. Християнська теологія вчить, що людина повинна, як мінімум, прийняти на віру положення про воскресіння Христа. В обох випадках обіцянка порятунку не збувається при житті.

У саєнтологічній релігії порятунок багато в чому відрізняється від розуміння його релігіями авраамістичної традиції і є набагато більш безпосереднім. Наслідуючи традиції певних східних релігій, саєнтологія вчить, що спасіння досягається за допомогою більш високого духовного усвідомлення індивідом самого себе. Повне спасіння тетана, іменоване в саєнтології «повною волею», досяжне лише через виконання саєнтологами певних релігійних практик.

У міру того, як духовне усвідомлення індивіда зростає в ході практики саєнтології, його здатність давати відповіді й приймати рішення, що стосуються життя, духу і вічності, абсолютна впевненість у правоті цих рішень також зростає. Зрештою, індивід починає усвідомлювати себе як дух, незалежний від плоті. Він також починає усвідомлювати, що буде жити, зберігши свою пам'ять і свою самобутність.

Аспекти динаміки виживання. Одним з фундаментальних і об'єднуючих аспектів саєнтологічного погляду на Всесвіт є віра в те, що головне і незмінне прагнення всіх живих істот, включаючи тетана, спрямоване до виживання. Це прагнення настільки сильне і настільки всеохоплююче, що воно відоме за назвою *«динамічного принципу існування»*. Цей динамічний принцип існування, в свою чергу, *поділяється на вісім складових частин, названих «вісьма динаміками»*. Кожна з цих частин являє собою один з аспектів динаміки виживання. Вісім динамік, які можна уявити собі у вигляді концентричних кіл, що розходяться із загального центра, являють собою всезростаюче усвідомлення всіх життєвих елементів і причетність до них індивіда. Ці динаміки втілюють у собі саєнтологічний погляд на Всесвіт.

Першою динамікою є *особистість.* Це – прагнення до існування і виживання індивіда, до його становлення і досягнення найвищого рівня виживання протягом як можна більш тривалого часу. Тут ми зіштовхуємося з повним самовираженням індивідуальності.

Другою динамікою є *родина.* Це – прагнення до існування і виживання шляхом сексуальних відносин і виховання дітей. Ця динаміка є символом творчого початку, турботи про майбутнє. Вона містить у собі інститут родини.

Третьою динамікою є *групи.* Це – прагнення до існування і виживання в групі індивідів, де група прагне знайти своє власне життя й існування. Групою може бути клуб, друзі, громада, установа, соціальний лад, держава, народ і навіть раса.

Четвертою динамікою є *людський рід.* Це – прагнення до існування і виживання всього людства як виду.

П'ятою динамікою є *форми життя.* Це – прагнення до існування і виживання як форми життя, зокрема за допомогою таких його видів, як тварини, птахи, комахи, риби і рослини, все інше живе. Іншими словами, це – прагнення до виживання як будь-якої форми життя. Це – інтерес до життя як такого.

Шостою динамікою є *фізичний Всесвіт.* Це – прагнення до існування і виживання фізичного Всесвіту як матеріального світу і за допомогою матеріального світу, а також всіх його складових частин – матерії, енергії, простору і часу.

Сьомою динамікою є *дух.* Це – прагнення до існування і виживання як духовних істот чи потреба самого життя у виживанні. Все духовне, що володіє самобутністю, а чи ж позбавлене її, охоплюється визначенням сьомої

динаміки. Сьома динаміка – це джерело життя чи тета. Вона існує окремо від фізичного Всесвіту і є джерелом життя як такого. Таким чином, існує прагнення до виживання тети в якості тети.

Восьмою динамікою є прагнення до існування і виживання як *нескінченності. Восьму динаміку ще називають Богом, Верховною Істотою чи Творцем,* але правильніше визначити її як нескінченність. Вона, практично, охоплює «Всезагальність» усього сущого.

Рон Хаббард писав про взаємозв'язок шостої, сьомої і восьмої динамік:«Тета-всесвіт є постульована реальність, на користь якої існує безліч доказів. Якщо зобразити її на схемі, то вона буде являти собою трикутник, де в одній вершині знаходиться Верховна Істота, в іншій – світ МЕСТ, а в третій – тета-всесвіт. На користь правильності цієї картини говорить дуже багато доказів. То ж ігнорувати її не можна. Воістину, прийняття такої картини реальності вирішує багато основних проблем гуманітарних дисциплін...».

Оскільки основні положення саєнтології охоплюють усі аспекти життя, то деякі ключові принципи, що пронизують цю релігію, можуть також широко використовуватися з метою поліпшення всіх аспектів життя. Більше того, ці принципи надзвичайно прояснюють те, що так часто постає заплутаним і відвертає від істинного пізнання. За допомогою саєнтології людина усвідомлює, що її життя і впливи простягаються далеко за межі неї самої. Вона починає також відчувати необхідність участі в більш широкому діапазоні дій. Людина знаходить такі здібності в результаті розуміння кожної з перерахованих вище динамік і їхнього взаємозв'язку. У такий спосіб вона одержує можливість підвищувати рівень виживання і брати участь у всіх цих динаміках.

Таким чином, *в міру того, як саєнтолог розширює своє усвідомлення, сопричетність і відповідальність перед зовнішнім світом відповідно до вищезгаданих динамік, він зрештою досягне восьмої динаміки: виживання у формі нескінченності чи Верховної Істоти.* Ось чому, згідно з Хаббардом, «тільки тоді з‘являється можливість відкрити істинну восьму динаміку, коли цілком досягається сьомої динаміки».

Розуміння Бога в саєнтології. Саєнтологія відрізняється від інших релігій тим, що вона не робить якихось спроб описати з точністю природу і характер Бога. У саєнтології передбачається, що, виконуючи релігійні практики, кожен індивід прийде до свого власного розуміння Бога і всіх восьми динамік. Таким чином, людина поступово розвиває розуміння своїх власних відносин з Верховною Істотою, в міру того, як вона починає осягати кожну з попередніх семи динамік і брати участь у них.

Такий підхід є необхідним, тому що в саєнтології нікого не просять приймати що б то не було на віру. Замість цього кожний має сам перевіряти свої переконання на суто особистому рівні. Переконання – чи знання – стане істинним для людини лише тоді, коли вона побачить його на практиці й впевниться в тому, що воно справедливе відповідно до її власних спостережень. Так, слідуючи релігійним шляхом саєнтології, людина вступає

в такий зв'язок з Верховною Істотою, яка є в дійсності особистою та індивідуальною. У цьому відношенні саєнтологія в певному розумінні подібна до таких релігій, як унітаризм та інші віровчення, що не схильні давати догматичних визначень чи якогось опису Бога.

Обрядовий контекст саєнтології. Релігія саєнтології має у своєму розпорядженні багату традицію церемоній, ритуалів і практик. Священики саєнтології здійснюють багато різних церемоній та обрядів, які подібні до тих, що виконуються пасторами, рабинами і священиками інших релігій. *Щонеділі капелан Церкви чи якась інша духовна особа проводить службу для парафіян,* яка є відкритою для всіх бажаючих її спостерігати. Під час служби священик говорить на тему, що відноситься до важливого принципу чи обряду саєнтології, пояснюючи при цьому те, як ними можна користуватися в повсякденному житті. *Звичайна саєнтологічна проповідь* може стосуватися того простого факту, що людина є істотою духовною. Але в проповіді мова може йти і про аксіоми саєнтології, і про її церковне Кредо.

Саєнтологія вчить, що людина сама визначає свою духовну долю своїми особистими діями щодо інших, а також дотриманням правил поведінки, викладених у церковному Кредо. Саме тому недільна проповідь часто закликає до дотримання таких форм поведінки, які сприяють всім динамікам. Ця проповідь будується в контексті Писання Саєнтології. Його значення для повсякденного життя розкривається в такий спосіб, що проповідь втішає і подає духовне вчення навіть несаєнтологам, яких завжди радо зустрінуть на проповіді.

Крім того, парафіяни саєнтології *святкують весілля і церемонію найменування немовляти*. Остання в дечому нагадує обряд хрещення у християнській церкві. Саєнтологи проводять *поминання покійників* згідно з певними похоронними ритуалами. Ці церемонії ґрунтуються на багатому матеріалі Писання Саєнтології. Вони прагнуть передати зв'язок цих важливих подій із системою вірувань учасників церемонії.

Ці церемонії частіше проводить капелан, хоча право служити має будь-який рукоположений священик саєнтології. Ці служби, що звертаються до духу у відповідності з вченням Церкви, надають особливої урочистості цим подіям у житті людини.

Саєнтологічні об’єднання. Саєнтологи об'єднані у світове ієрархічне релігійне співтовариство. Структура цього співтовариства є важливою функціональною частиною саєнтологічної релігії. Писання Саєнтології вимагає того, щоб релігійні служби здійснювалися за незмінними, ортодоксальними формами і способами. Ієрархічна структура гарантує окремим церквам необхідну підтримку і керівництво. В Україні офіційну фіксацію на початок 2002 р. мають лише чотири громади саєнтологів.

Саєнтологія як релігія. Щоб дати можливість всім зрозуміти, як саєнтологія співвідноситься з іншими релігіями, церква саєнтології звернулася до цілого ряду всесвітньо відомих теологів і фахівців з різних сфер знання й практики з проханням розглянути саєнтологічне вчення,

обряди й організацію, поділитися своїми думками щодо релігійності саєнтології. Всі фахівці, які проаналізували саєнтологію з «етично нейтральної» точки зору, прийшли до єдиної думки, що це – релігія. Серед цих фахівців, зокрема, – доктор Брайан Уілсон – почесний професор Оксфордського університету, доктор М. Дерол Брайєнт – професор релігії і культури Ренисон (коледж при університеті Ватерлоо в Канаді), доктор Реджис Дерикбург – професор соціології і релігії Лілльського університету (Франція), В.Ю. Богданов – ст. науковий співробітник Науково-дослідного інституту комплексних соціальних досліджень при Санкт-Петербургському державному університеті, член Ради Санкт-Петербургської асоціації релігієзнавців, кандидат психологічним наук за фахом «соціальна психологія», М.А.Сиверцов – експерт комітету з міжнародних справ Ради Федерації Федеральних зборів Російської Федерації

Також наявні понад 100 судових рішень, які визнають те, що саєнтологія є релігією. Саєнтологія визнана релігією судовими інстанціями і державними установами більшості країн світу. Найважливіше юридичне визнання саєнтологічна релігія одержала в жовтні 1993 р., коли Служба внутрішніх доходів Сполучених Штатів (головне податкове відомство країни) випустила постанову, в якій говорилося, що більше ста п‘ятдесяти саєнтологічних церков, місій, організацій та інших саєнтологічних об'єднань звільнюються від сплати податків, оскільки вони в своїх діях переслідують винятково релігійні й благодійні цілі.

Ця постанова явилася наслідком однієї з найбільш ретельних перевірок в історії, проведених Службою внутрішніх доходів. Вона була допущена у всі сфери духовної ієрархії Церкви. Перевірка стосувалася не тільки організацій у США, а й включала водночас перевірку фінансових та інших справ церковних організацій від Австралії до Канади і від Європи до Південної Африки.

Кредо Церкви Саєнтології. Воно було написане Роном Хаббардом відразу ж після того, як у Лос-Анджелесі 18 лютого 1954 р. була сформована Церква. З часу опублікування Роном Хаббардом його тексту в Фініксі (штат Арі зона), Церква Саєнтології прийняла його як своє кредо, тому що в ньому коротко викладалося те, в що вірять саєнтологи. Подаємо нижче його повний текст.

Ми, у нашій Церкві, віримо, що: всі люди будь-якої раси, будь-якого кольору шкіри і будь-якого віросповідання споконвічно мають рівні права; всі люди мають невід'ємне право сповідувати будь-яку релігію і дотримуватися її звичаїв; всі люди мають невід'ємне право жити так, як це вони вважають за потрібне; всі люди мають право на душевне здоров'я; всі люди мають невід'ємне право захищати себе; всі люди мають невід'ємне право створювати, вибирати, підтримувати будь-які організації, церкви й уряди і допомагати їм; всі люди мають невід'ємне право вільно думати, вільно говорити, вільно писати і висловлювати свої власні думки, а також висловлюватися з приводу думок інших людей, виражати свою незгоду з

ними; всі люди мають невід'ємне право створювати собі подібних; душа людини має права людини; вивчення розуму і лікування хвороб, викликаних порушенням у роботі розуму, не повинні відокремлюватися від релігії, не можна дивитися крізь пальці на здійснення цієї діяльності в нерелігійних сферах; ніяка сила менша, ніж Бог, не може призупинити дію цих прав чи відмовити в них – відкрито або приховано.

Ми в нашій Церкві віримо, що: людина в основі своїй є хорошою; вона прагне виживати; її виживання залежить від неї самої, від її ближніх і від досягнення нею єдності із Всесвітом.

Ми в нашій Церкві віримо, що закони забороняють людині: знищувати собі подібних; руйнувати душевне здоров'я інших; руйнувати чи поневолювати душі інших; руйнувати або зменшувати виживання своїх товаришів чи груп.

Ми в нашій Церкві віримо, що дух може бути врятований і що лише дух може врятувати чи зцілити тіло.

Загальні висновки. Діанетика – технологія духовного зцілення, найпрогресивніше вчення про людський розум. *Слово "Діанетика" означає «за допомогою розуму»* . Більш розгорнуте розуміння цього слова – «те, як розум впливає на тіло». Діанетика – це спосіб керування енергією, з якої складається життя, з метою зміцнення життєздатності організму і духовної діяльності людини. Розроблена вона Л. Роном Хаббардом у 1948 р.

Саєнтологія – прикладна релігійна філософія, заснована Л. Роном Хаббардом у 1952 р. Це – теорія і практика управління духом щодо самого себе, Всесвіту та інших форм життя. Саєнтологія – це скоріше маршрут, шлях, ніж розмірковування чи набір суджень, які доводять одне одного. За допомогою її вивчення і практики людина може знайти для себе істину. Тому саєнтологічна технологія призначена не для того, щоб у неї вірили, а для того, щоб нею користувалися.

Л.Рон Хаббард (1911-1986) - американський філософ, гуманіст і письменник двадцятого століття; автор книг – бестселерів «Діанетика: сучасна наука душевного здоров‘я», «Поле бою – Земля: сага про 3000 рік» і десятитомної серії бестселерів «Місія Земля»; засновник релігії саєнтології.

4. КИТАЙСЬКИЙ ЦИГУН – ШКОЛА ФАЛУНЬГУН

Загальна інформація. Фалунь Дафа (або Фалуньгун) – це стародавня китайська система самовдосконалення, духовна практика, яка була систематизована та рекомендована майстром Лі Хунчжи у Китаї. Вона вже поширилася в усьому світі. Завдяки цій системі, що має в своїй основі найвищі принципи всесвіту – істина, доброта та терпіння, люди стають більш доброзичливими та гуманними у своєму ставленні до інших, також покращують свій фізичний стан. В усьому світі у понад 70 країнах займаються цією системою близько 100 млн. Людей, покращуючи власне

здоров’я, набуваючи душевного спокою, що позбавляє від стресів та депресій. Окрім глибокого вчення, Фалунь Дафа містить п’ять комплексів ефективних вправ для розвитку тіла. Рухи плавні та м’які. Вони прості та доступні і не вимагають спеціальної фізичної підготовки. У процесі занять відбувається відкриття енергетичних каналів і підсилення циркуляції енергії в тілі. В результаті підвищення духовного, морального рівня, а також занять вправами, досягається докорінне оздоровлення організму людини.

Фалуньгун – китайська школа цигун, що має багатовікову історію, вперше була відкрита широкому загалу 1992 р. в Китаї майстром Лі Хунчжи. Це не релігія в повному розумінні цього слова, бо ж тут відсутні будь-які релігійні форми (молитви, поклоніння, ритуали, внутрішня організація). *Фалуньгун являє собою систему внутрішнього самовдосконалення,* в основі якої лежать принципи “Істина, Доброта, Терпіння”. Він не має зовнішніх форм організації, як-то: структуру співпорядкування, ранги, встановлені правила спілкування тощо. Відтак знаходиться поза політикою. Усі заняття в школі повністю добровільні й безкоштовні. Вчення Фалунь Дафа звертається до серця людини, вчить практикуючих бути добрими людьми, ставитись з увагою та повагою до оточуючих, думати передусім про інших. Учні Фалуньгун самовдосконалюються в умовах суспільства, їм слід вести нормальний спосіб життя (мати сім`ю, чесно працювати на користь суспільства). За всіх обставин людина, яка практикує по школі Фалунь Дафа, має залишатися передусім хорошою людиною і повноцінним членом суспільства.

Історія виникнення. З часу виникнення осередки школи (пункти практики) швидко поширились по території всього Китаю. Майстер читав лекції в багатьох містах. Його лекції прослухало близько 100 тис. осіб. У 1993 та 1994 роках школа брала участь у Всекитайській виставці здоров’я. Її тоді називали “Золотий Фалуньгун”. Вона швидко набула широкої популярності та отримала винагороди на цих Виставках. *Неймовірний оздоровчий ефект, стародавні культурні традиції, глибина та чистота вчення, фактично безкоштовні заняття – ось що привабило багатьох людей та спонукало займатися за цією школою.* Люди також побачили в цій практиці велике вмістилище духовної сили.

У 1996 р. Фалуньгун вийшов з дослідницької Асоціації цигун, тому що, як сказав майстер Лі Хунчжи: «…причина мого виходу з науково-дослідницького цигун полягає саме в тому, що я не хотів змішуватися з тим, так званим, цигун. Ці, так звані, цигун існують саме для того, щоб виманювати гроші та багатства. Їх “оздоровчий” цигун також існує заради грошей".

З того часу кількість практикуючих стрімко стала зростати і швидко перевищила кількість членів Компартії Китаю. Це засвідчили дані соціологічних досліджень, проведених урядом країни. Це породило заздрість і необґрунтований страх. І те, що школа постійно говорить, що вона поза

політикою, поза релігією, поза комерцією, уряд використав головними аргументами в кампанії наклепницької пропаганди проти неї.

Відомо, що багато високих посадових осіб уряду Китаю займались практикою Фалуньгун. Відтепер вони потрапили під гоніння. Багато простих людей було кинуто у в'язниці та закатовано. Китай вважає це своєю внутрішньою справою та не бажає розголосу у світі про те, що там твориться. На Фалуньгун посипались звинувачення у сектантстві, у тому, що Лі Хунчжи заробляє собі капітал, що практика веде до психічних розладів та самогубства. Почалась кампанія цькування та гоніння. Лі Хунчжи мав вид на постійне проживання в Америці, куди він і переїхав. З цього часу Фалуньгун почав стрімко розповсюджуватись в усьому світі.

У 1999 р. урядом Китаю було прийняте рішення заборонити книгу "Чжуань Фалунь" через її, так би мовити, забобонний зміст. Почались арешти та затримання практикуючих. Вчення було оголошене поза законом, проголошене "єретичним вченням". У квітні 1999 р. практикуючі намагалися порозумітися з урядом, розповісти про несправедливі звинувачення. Близько 10 тис. осіб прийшло у Чжуннанхай (Головне Управління уряду) в Пекіні, щоб подати петицію з проханням про юридично законне право займатися за тією системою, яка ні для кого не є небезпечною, а також вимогою нормального та вільного середовища для практики. Це було зроблено мирно та спокійно. Міністр пообіцяв розібратися у цьому питанні.

Проте репресії тривають і досьогодні. Понад тисячу осіб закатовано до смерті: сотні тисяч сімей зруйновано; людей звільняють з роботи, змушують підписувати "покаянні" заяви, без суду та слідства запроторюють до в'язниць та психіатричних лікарень. Увага Комітету ООН з прав людини, Міжнародної Амністії, Freedom House та інших міжнародних громадських незалежних організацій прикута до подій у Китаї. *Створено Всесвітню Організацію із розслідування злочинів над практикуючими Фалуньгун Китаю*.

Фалунь Дафа в Україні. Вперше в Україну до Києва Фалунь Дафу в 1997 р. привіз із Росії (де ця система на той час вже значно поширилася) китайський вчений і консультант ... За сприяння Китай-Клубу він виступив з лекцією в Планетарії та ознайомив відвідувачів з цією школою, залишив першим бажаючим книги майстра Лі Хунчжи "Чжуань Фалунь" та "Фалуньгун", де викладені принципи самовдосконалення. З того часу в Києві кількість практикуючих значно зросла, також з'явилися послідовники вчення в Одесі, Дніпропетровську, Львові, Вінниці, Краматорську та інших містах країни.

Прем'єр Китаю Цзян Цземінь намагається впливати на урядовців інших країн з метою сформувати негативну точку зору на Фалуньгун. Він не хоче, щоб практика підтримувалася в інших державах, не хоче допустити розголосу істинного стану справ з правами людини в його країні. Він спонукає владні структури інших країн усіма способами чинити перешкоди практикуючим Фалуньгун у їхніх країнах.

В Україні ситуація із Фалуньгун неоднозначна. Тут також мають місце факти тиску. Так, Посол КНР в Україні Лі Гобан у 2002 р. на конференції з нагоди десятиріччя встановлення дипломатичних відносин між КНР та Україною подякував українській стороні за розуміння та підтримку Китаю з таких питань, як Тибет, Тайвань та Фалуньгун. Водночас Посольство КНР звертається до органів влади різних рівнів з проханням заборонити діяльність фалуньгунівської спільноти. До Академії наук України навіть приїздила група вчених з Китайської академії з пропозицією разом досліджувати питання поширення релігійних спільнот типу Фалуньгун і Біле Братство.

На зустрічі з лідерами молодіжних організацій у жовтні 2002 р. генерал-полковник міліції Черкасов Ю.Є. поширив наклеп посольства КНР про школу Фалунь Дафа та не рекомендував молоді мати справу з Фалуньгун. Подібного роду рекомендації було розіслано Міністерством науки та освіти в навчальні та наукові заклади. Тим самим було завдано серйозної моральної шкоди школі: склалось упереджене ставлення до Фалуньгун у навчальних закладах України. Китайське Посольство також зверталося до міської Адміністрації Києва з проханням заборонити демонстрації протесту біля його огорожі проти переслідувань Фалуньгун у Китаї.

Здійснюється тиск на пресу, щоб вона не висвітлювала теми репресій в Китаї та тему Фалуньгун. Інформація надходить до них з офіційних китайських джерел під грифом “достовірної” та “об’єктивної”. Як київська преса (газети “Дзеркало тижня”, “День” та інші), так і преса інших міст вже друкували таку інформацію.

У Краматорську в міську Адміністрацію з посольства КНР кілька разів надходили матеріали з наклепами на школу Фалунь Дафа з метою зіпсувати репутацію школи. Через це кілька разів практикуючих Фалуньгун м. Краматорська викликали у відділ міліції, в СБУ, в міську адміністрацію. Встановлювалось стеження, підозри, зривалися заходи.

У травні 2002 р. у Черкасах було зірвано проведення фотовиставки “Подорож у Світ Фалунь Дафа”. У Києві незаконно зривалися різні заходи, в яких китайські представники могли б побачити жовті футболки практикуючих. Під час візиту в Київ Цзян Цземіня в 2001 р. та Лі Жуйхуань в 2002 р. міліція мала наказ затримувати практикуючих Фалуньгун вже за те, що вони були одягнуті в жовті футболки з написом “Істина Доброта Терпіння” чи проходили поблизу посольства КНР.

17 березня 2003 р. в Києві через тиск “згори” на директора комітету архівів України було зірвано виставку всесвітньовідомої австралійської художниці китайського походження Чжан Цуйін. Вона приїхала в Україну розповісти про свою творчість, про користь, яку вона отримала від занять Фалуньгун, про свої страждання в китайських в’язницях, де їй довелося провести 8 місяців тільки за те, що вона заступилась за постраждалих практикуючих Фалуньгун Китаю.

Останнім часом ставлення до послідовників Фалунь Дафа поліпшало. Зараз ними проводяться інформаційні дні у центрі м. Києва, мирні акції протесту біля Посольства КНР проти репресій над китайськими практикуючими. Також практикуючі беруть участь у різних культурних заходах міста, зокрема у Святі міста, Фольклорамі, виставці Милосердя та ін.

Фалуньгун у світі. В інших країнах Європи для діяльності спільнот Фалуньгун ситуація більш сприятлива. Зараз у 18 країнах подано судові позови на Цзян Цземіня, “Офіс 610” та окремих осіб, які причетні до розв’язання репресій проти Фалуньгун. Правозахисні організації, Міжнародна Амністія, ООН, Європейський Парламент висловились на підтримку практикуючих Фалуньгун. Створено спеціальну наглядову комісію, що має відвідати Китай з метою розслідування наявних там репресій. Міжнародний Відділ Розвитку Освіти (IED) зробив офіційну заяву в ООН 14 серпня 2001 р.: “Режим вказує на факт самоспалення на площі Тяньаньмень (23 січня 2001 р.) як на підставу для того, щоб чинити наклеп на Фалуньгун. Проте наявне відео цього інциденту, що, на наш погляд, доводить, що він був організований самим урядом Китаю. У нас є копії цього відео, які ми можемо розповсюджувати…” Про Фалуньгун погано говорять лише ті, хто погано знає його вчення. Принципи школи не допускають вбивство живих істот, тим більше самогубства.

У щорічному звіті Державного Департаменту США з Прав Людини за 2002 рік зазначається: “Просте слідування вірі в Фалуньгун без яких-небудь зовнішніх проявів самої системи віри, стало достатньою підставою, щоб практикуючі страждали від жорстоких покарань, починаючи від втрати роботи і ув’язнення, і в багатьох випадках, закінчуючи тортурами та вбивствами… Декілька сотень послідовників Фалуньгун загинули у в’язницях внаслідок тортур, зловживань," - повідомляється у звіті. Далі звіт додає: “…багато їх тіл мали сліди жорстокого побиття або тортур, або були спалені до того, як родичі могли побачити їх”. “Переважна більшість практикуючих Фалуньгун була покарана без законних процедур, в основному, системою трудового перевиховання. Багато тисяч людей було відправлено у трудові табори, в’язниці та репатріаційні табори, інших було запроторено в психіатричні госпіталі”.

Фалуньгун офіційно визнаний у багатьох країнах світу – Німеччині, Франції, Великобританії, США, Австралії та ін. У багатьох містах Америки пройшли святкування Днів Фалунь Дафа. 4 грудня конгресмен Вільям Паскрел видав особливу нагороду від Конгресу США засновнику Фалунь Дафа Майстру Лі Хунчжи за його досягнення та неоціненний внесок у сферу розвитку соціальної культури суспільства.

Майстер Лі Хунчжи та школа Фалуньгун здобули численні нагороди від мерів та урядовців Англії, Австралії, Канади та інших країн.

Європейський Парламент, представники Урядів європейських країн, Конгрес США та особисто екс-президент Америки Білл Клінтон у своєму зверненні засудили переслідування Фалунь Дафа в Китаї. Відповідно до

інформації Гонконгського інформаційного центру демократичного руху на захист прав людини, більше 30 конгресменів США та видатних професорів Америки, Англії, Австралії, Тайваню й ін. країн висунули засновника Фалуньгун та його учнів кандидатами на одержання Нобелівської премії Миру. В документі з приводу цього вказано наступні мотиви:

– принципи вчення Фалунь Дафа підіймають людство на більш високий моральний рівень;
– незвичайно мирна та спокійна поведінка учнів Фалуньгун під час переслідувань надихнули людський світ;
– пан Лі Хунчжи та його учні вже стали символом могутньої сили, що стала на захист основних прав людини в Китаї.

У вересні 2001р. Лі Хунчжи номіновано Європейським Парламентом на отримання Премії Сахарова за Свободу Думки.

Практика, вчення та наукові розробки. *Сутність занять за системою Фалунь Дафа полягає в наступному. Фалунь Дафа є цигун, тобто самовдосконаленням, що ведеться у відповідності до таких властивостей Всесвіту, як Істина Доброта Терпіння.* Система має свою теоретичну і практичну частину. *Практика Фалуньгун* ведеться в тверезому свідомому стані. Не допускається входження в транс. Складність її полягає якраз у тому, що необхідно увійти в стан спокою в тверезому стані. Це досягається не шляхом якихось методів чи прийомів, а шляхом клопіткої роботи над своєю душею, очищення своїх думок, вчинків і почуттів. Відкидання із себе усього поганого та культивування чистого і доброго дає можливість досягнути стану спокою і вищих ступенів свідомості. З'являється розуміння навколишнього світу, себе, інших, принципів та законів, за якими живе Всесвіт, і яких звичайні люди не завжди бачать і знають. Мудрість не є тим знанням, до якого так звикли люди. Мудрість – це бачення прихованого, інше світосприйняття та світовідчуття. В процесі самовдосконалення відбувається підвищення духовного й фізичного рівня.

Людське тіло є мікрокосмом, як вважає система Дао. Практика в кожної людини – процес дуже індивідуальний. Зрештою людина, яка займається самовдосконаленням, має зрозуміти по можливості все, що відбувається довкола неї і в ній самій. Внутрішнє невіддільне від зовнішнього, а зрештою, це одне ціле. Майстер у своїй книзі "Чжуань Фалунь" говорить, що на кожному рівні ієрархії Закон виражається по-різному. Процес вдосконалення є прориванням рівнів та розширенням свідомості.

Для обміну досвідом учнями школи організовуються конференції. Вони можуть бути локальними або міжнародними. В США на деяких конференціях буває Майстер і читає лекції. Він вказує шлях повернення до витоку життя та істинного пробудження.

Фалуньгун - поза політикою. Справжній практикуючий не повинен гнатися за вигодами чи задоволенням власних інтересів, які переслідують мирські люди. Діяльність, спрямована на припинення репресій, мотивована

слідуванням принципам Істина Доброта і Терпіння. Вона відрізняється від християнського вчення лише тим, що є дія, яка створює певний баланс сил.

Учнями Фалунь Дафа можуть бути люди різного віку, різних професій. Послідовники вчення живуть звичайним суспільним життям, як і всі інші, вчаться та працюють, пропонують іншим свій метод самовдосконалення. У Києві вони створюють вільні групи, відвідують практичні заняття в Центральному парку та Гідропарку. Тут же вони ознайомлюють всіх бажаючих з Фалуньгун, навчають вправам, роздають книжки новим учням. Відсутні будь-які обов'язкові вимоги, вказівки – все добровільно. Вчитель Лі Хунчжи вчить спокійно, з добротою та терпінням відноситися до інших.

Школа Фалуньгун займається також культурною діяльністю. Багато хто з київських практикуючих малює, співає, танцює, дехто складає вірші і навіть пише музику. Краса переповнює душу та виплескується назовні, випромінюючи світло та гармонію. Чи можна врятувати людину, якщо дати їй гроші? Не завжди. Але якщо дати людям Добро і Красу, то людині точно можна допомогти. Ще Достоєвський колись казав, що краса врятує світ. І це так. Бо кожна форма має свою енергетичну структуру. Саме через неї відбувається спілкування її зі світом. Якщо вона хороша, то вона так само отримує хороше. Якщо вона погана, то нічого доброго до неї не притягнеться.

Сучасні науки вже підійшли до розуміння того, наскільки важливою моральність. Антропологічні дослідження свідчать, що саме моральність, що будується завдяки символічним формам комунікацій (притаманних тільки людині), робить людину людиною та відрізняє від тварини.

Коли в Києві 2003 року відбувалась виставка робіт всесвітньо відомої художниці Чжан Цуйін, то деякі відвідувачі, ділячись із нами своїми враженнями, казали, що вони відчувають добру енергію, яку випромінюють її твори. Сама Чжан говорила, що найважливішим у мистецтві є те, що автор вкладає в свої твори. Якщо він вкладає хороше, то вони нестимуть людям добро та радість, а якщо погане, то тільки горе та нещастя. Все залежить від самої людини.

Жити в гармонії із Всесвітом, із собою, за принципами Всесвіту - Істина, Доброта, Терпіння – ось що важливо осмислити та усвідомити людині майбутнього.

Київські Фагуньгун практикують щосуботи і неділі в спортзалі центрального Маріїнському парку та парку біля метро "Лісова". *Книги та інформацію про школу можна знайти на сайтах:*www.falundafa.org.ua www.falundafa.ru www.faluninfo.ru

5. ЖИВА ЕТИКА АБО АГНІ ЙОГА

Жива етика – Агні Йога – релігійно-філософський світогляд, а також духовно-етичне вчення, що синтезує древню мудрість Сходу із сучасними науковими і філософськими досягненнями. *Жива етика* акумулює світовий духовний досвід минулих епох, вносячи до нього реалії нашого світу.

Фундатори Живої Етики. Участь у створенні та оприлюдненні *Живої етики* – головний подвиг сім’ї Реріхів, які не ставили свої прізвища на титульних аркушах книг вчення, вважаючи, що останнє не має авторства і є загальнолюдським надбанням. Вчення *Живої етики* викладене в їх книгах “Поклик”, “Озаріння”, “Громада”, “Агні-Йога”, “Серце”, “Безмежність”, “Ієрархія”, “Світ Вогняний”, “Аум”, “Братерство”, “Надземне”, що утворюють своєрідне Святе письмо на понад трьох з половиною тисячах сторінках.

Жива етика *не відкидає жодного вчення, що існували до неї, визнаючи величезне значення наступності вчень.* Серед тих, що тією чи іншою мірою передували *Живій етиці*, можна назвати і християнство, і античну філософію, представлену постатями Геракліта, Піфагора, Анаксагора та Платона, і зороастризм, й індо-тибетські езотеричні доктрини.

Жива етика знаходиться в повній відповідності з традицією російського костізму, ставить й *вирішує такі проблеми*, як онтологічні основи буття, багатовимірність матерії, зв’язок людини і Всесвіту, цілісність світобудови і безсмертя.

Фундаментальним для вчення є *твори Рамакрішни* (1836-1886) - одного з перших, хто сповістив про єдність основ великих релігій світу, і *О.П.Блаватської* (1831-1891), яка вперше обнародувала потаємні вчення, на яких ґрунтуються всі світові релігії і які вперше спробувала провести релігійно-філософський синтез духовних вчень всіх віків і народів.

Тексти Живої етики базуються на духовно-філософському словникові Сходу. Вони збудовані за принципом спіралі – постійного поглиблення й розширення понять від першої книги до наступної. Розділення тексту на параграфи і фрагменти, кожний з яких, постаючи як окреме ціле, водночас є ланкою загальної побудови. Сам поділ текстів природним шляхом спонукає читача до повного духовно-емоційного занурення в зміст написаного. *Вчення побудоване так, щоб на кожному новому щаблі свідомості охоплювати всю її велику периферію і тим самим входити в життя, а не відриватись від нього.* Таке поглиблене засвоєння текстів *Живої етики* неодмінно має супроводжуватися впровадженням основ його в життя кожного дня. Лише тоді нібито в людині почнеться добродійна трансформація духу.

Вчення Живої Етики. Жива етика *розглядає світобудову як грандіозну одухотворену енергетичну систему, в якій людина є лише однією з багатьох структур, тісно пов’язаною з іншими і взаємодіючою з ними.* Все те, носієм чого є людини, - її почуття, думки, дух, тіло, її традиції, прагнення,

сприймання і т.п., - є енергетичним за своєю сутністю й взаємодіє із загальною космічною енергетикою.

Космічна еволюція людства постає у вченні енергетичним процесом, який одержує розвиток при енергообміні. Внаслідок останнього відбувається кількісне й якісне нагромадження енергії, що підвищує енергетичний потенціал як окремої людини, так і всього народу країни, планети. Це створює подальші можливості для їх еволюційного просування.

В книгах Живої етики розглянуті найбільш загальні закони Космосу. Серед них – Закон причинно-наслідкових зв'язків, відповідності форми й енергії, термінів, космічного співробітництва, ієрархії, спірального розвитку Всесвіту та інші.

Згідно з вченням *Живої етики*, планета Земля в кінці XX ст. підійшла до нового еволюційного витка, характерними особливостями якого є підсилення взаємодії світів інших вимірів з нашим світом, поширення енерго-інформаційного обміну з ними, підвищенням рівня синтезу матерії й духу.

Наріжним каменем вчення Живої етики *є поняття психічної енергії.* В книгах з її проблем віднаходимо насамперед глибоке розуміння психічної енергії й визначення засобів раціонального підходу до її вивчення. Психічна енергія, яка визначається в *Живій етиці* також як "вогняна енергія" або "вогонь", - це не тільки символ нестримної людської волі до вдосконалення, а й об'єктивно існуючий, але ще не відомий науці вид енергії. Друга назва *Живої етики – Агні Йога* перекладається з санскриту як "*оволодіння вогнем*".

Символ "вогню" як очищуючої божественної сили відомий всім релігіям світу. *Жива етика* розглядає цей вогонь як енергію, що розлита в кожному атомі Космосу і сконцентрована людині. В цей момент, коли екологічна і моральні атмосфера на планеті дійшли до максимально критичного стану, енергія вогню покликана зупинити на планеті руйнівні тенденції й очистити її від усіх видів зла і дисгармонії, що накопичилися за довгу історію людства, починаючи від агресивної егоїстичної психології і закінчуючи техногенними проявами. *Жива етика* стверджує, що, будучи свідомо сприйнятою людиною, вогняна енергія перетворюється в духовну силу, енергетику, що забезпечує процес еволюції.

Людська думка - мислетворчість є єднальною ланкою між етикою та психоенергетикою. Вчення стверджує, що думки становлять тонкоматеріальні субстанції, які утворюють духовну атмосферу планети. У вченні *Агні Йоги* думки визначаються як сутності духовного плану зі всіма ознаками самодостатнього існування. Як суттєвість духовного плану, думка є незнищенною. Мислеобрази, утворюючи у просторі величезні резервуари мислесили, не знаходячи для себе застосування в творчій діяльності, обвалюються на людство у вигляді всіляких стихійних лих, що набувають глобальних масштабів.

Людина не сподівається отримати більше від того, що вона посилає в простір. Якщо досі людина усвідомлювала свою відповідальність за дії і

слова, то Нова епоха, за *Агні Йогою*, вимагає, щоб людина свідомо зрозуміла і прийняла відповідальність за своє мислення.

Просторове мислення неминуче призведе людину до формування космічної свідомості. У вченні визначаються проблеми не тільки земної, а й космічної етики. Фізичний світ і біологічні форми життя, згідно з *Живою етикою*, не є єдиним в нескінченній світобудові, а тому не повинні відокремлювати людину від інших перспектив і еволюційних можливостей. У майбутньому людина повинна розширити свою свідомість до осягнення інших форм матерії, до пізнання інших вимірів, що визначаються у вченні як Тонкий (пов'язаний із почуттями) і Вогняний (такий, що пронизує думку і дух) Світи, і досягнення можливості свідомого буття в цих Світах.

Вчення про психічну енергію. *Агні Йога* визнає безсмертя людської індивідуальності і дотримується доктрини перевтілень, згідно з якою ця індивідуальність має декілька втілень на Землі з метою одержання духовного досвіду. Земля виступає підготовчою сходинкою для довготривалого життя в Надземному. Мета і зміст земного перебування пояснюється відтак лише завданнями духу, що черпає досвід і знання й множить їх в кожному тілесному втіленні. Звідси глибокий зміст і розуміння особливої значимості перебування людини на Землі. Істинне безсмертя її пов'язується з розвитком нею здатності зберігати свідоме життя в Надземному, що створить умови для безперервності пам'яті, тобто безсмертя.

Агні Йога схвалює будь-який науковий підхід і будь-яке сміливе дослідження, спрямоване на вивчення психічної енергії. Зважаючи на те виняткове положення, яке займає психічна енергія в світобудові, а також враховуючи те, що цей найважливіший чинник життя повністю це не досліджений, *Жива етика* закликає не тільки вчених, а й кожну освічену людину розпочати її вивчення, бо, не знаючи основних властивостей цієї енергії, не можна оволодіти й свідомо користуватися нею.

Нові досягнення в науці, нові дослідження і відкриття законів психічної енергії вимагають нового проникнення і розуміння світу суб'єктивного або світу духовного. В результаті цього буде встановлений зв'язок світу щільного, тобто фізичного, із світом тонких енергій.

Відкриття вчених визначають перевагу психічної енергії людини над всіма до цього часу відомими енергіями. Буде показана пряма залежність властивостей психічної енергії людини від її духовного стану.

Вчення містить у собі аргументовану критику захоплення магією і всіма суто механічними засобами оволодіння прихованими силами людини. Штучне відкриття духовних центрів або чакр, сформоване тривалою еволюцією психофізіологічних механізмів людини, веде до духовної безвиході (в духовному вимірі в глухий кут – Авт.) . Небезпека цього шляху – в поступовій втраті духовної рівноваги і морального здоров'я. Людина робиться рабом передчасно викликаних невідомих для неї сил і ризикує перетворитися на безвольного медіума.

Розглядаючи питання оволодіння психічною енергією, *Жива етика наполягає на необхідності попереднього морального очищення людини.* Пробудження внутрішніх сил організму і моральне преображення – це подвійний процес, де одне неодмінно виходить з іншого. *Агні Йога* твердить, що без розвитку духовності всі маніпуляції з найтоншими енергіями будуть не тільки неможливими, а й руйнівними. Всі майбутні апарати для збирання і конденсації тонких енергій будуть потребувати наявності в оператора психічної енергії вищої якості чи духовності.

Жива етика вважає, що наукове відкриття психічної енергії можливе лише за умови практичного оволодіння людиною власним психоенергетичним потенціалом.

***Серце* в центрі вчення**. *Духовний шлях починається з вміння людини слухати голос свого серця, довіряти йому і розрізняти в ньому звуки найбільш Високого*. Під серцем в *Живій етиці* розуміється не стільки фізичний орган, скільки емоційно-духовний центр, зосередження внутрішнього життя людини. Таке шанобливе ставлення *Живої етики* до серця опирається на значну традицію. І християнство, і буддизм, й індуїзм з різних боків висвітлювали найважливішу роль серця в духовному житті людини. *Жива етика* не просто продовжує відображені в цих релігіях емоційні підходи людини до Вищого, а розглядає серце як "міст між світами", як план, що з'єднує видиме життя людини з невидимими вимірами буття.

Серце – це орган інтуїції, що в міру поєднання в процесі вдосконалення емоційного та інтелектуального початків в людині набуває властивості "чуттєвознання". Подібна людина, осягаючи будь-яку життєву істину, водночас розуміє і переживає її.

Одне з головних завдань еволюції кожної людини, згідно з вченням *Живої етики*, полягає в тому, щоб наповнити своє серце ніби чашу всіма найкращими моральними і духовними енергіями, емоціями і якостями, щоб принести цей дар світу, іншим людям, людству.

Відносини людини з природою. Велике місце у вченні займає поняття природи і питання відбудови гармонійних взаємовідносин з нею. Природа і дух в ньому виступають як два взаємодоповнюючих начала, що в єдності складають цілісність світу. Проблема співвідношення духу і природи в *Живій етиці* розглядається з позиції космічного закону рівноваги двох засад. Основа буття базується в ній на визнанні їх рівноцінності. Засади ці – чоловіча, що постає як прояв Духу, і жіноча, яка є відповідальною за творення форм і висхідного процесу до Великої Природи, Матерії. Саме порушення людством цього загального закону, наголошується у вченні, привело сучасний світ до огрубіння нравів і збіднення духу.

Згідно з *Живою етикою,* падіння людства почалося з приниження жіночого начала. Оскільки чоловік і жінка в світобудові повністю рівноцінні й рівнозначні, то про привілей чи перевагу одного з них не може бути й мови. Принцип розвитку життя і вдосконалення людства проявляються в

любовному єднанні та рівновазі, в доповненні одного іншим і гармонійній співпраці. Вчення закликає жінок до усвідомлення величі своєї творчої суті, прагнення до знання, духовного самовдосконалення.

Громада як форма співробітництва. Соціальний ідеал, який висувається вченням, багатогранний і життєрадісний. Краще за все його відтворює поняття громади. *Громада визначається як неминуча сходинка прийдешнього Нового Світу,* що підготовлений всією попередньою історією людства як єдино розумний засіб людського співжиття.

Жива етика вважає злочинним явище примусового єднання в громади, бо така громада приречена на найгіршу реакцію. Громада – це ненасильницьке добровільне співробітництво за умови вільного самовираження кожної людини і кожного народу Землі, оскільки всі народи рівні в своїх можливостях.

Громада допускає енергійну спільну працю, братерські відносини між людьми, вільну співдружність розумів, об'єднані загальною ідеєю поліпшення життя. Єднання і співробітництво в *Агні Йозі* розглядаються не тільки як моральне правило, а й як засіб множення сили колективу. Об'єднана, узгоджена психічна енергія колективу завжди є більшою від простої суми енергій його членів. Ця здатність колективу помножувати свої сили названа у вченні вінцем співробітництва.

Духовне єднання, згідно з вченням, допускає багатоманіття сходинок свідомості, а не нав'язування своєї. В основу всього треба покласти приклад природи, яка все, що в собі вміщує, гармонійно поєднує, підбираючи всьому його сусідство.

Істинний патріотизм, з точки зору *Живої етики,* полягає не тільки в безкорисливій і самовідданій любові до Батьківщини, до всіх проявів її національного генію, але й в шануванні та бережливому ставленні до вселюдських надбань і до всіх народів, що населяють і збагачують його. Завдання національного генію в тому, щоб перетворити і пропустити крізь свою свідомість досягнення всіх народів країни, дати свій синтез цього конгломерату творчих виявів. Народи і країни повинні навчатися охороняти основу свого характеру, своєї індивідуальності, розвиваючи і збагачуючи його досягненнями інших народів.

Розуміння громади у вченні дається як найбільше співробітництво із всім людством, із всіма світами. Замикання в закриті громади веде до відчуження від світової громади, що включає в себе все людство, всі плани буття.

Жива етика містить у собі цільну державну теорію, своєрідну модель ідеальної держави. Згідно з нею, таку державу слід засновувати на поєднанні демократичного та ієрархічного принципів, тобто на владі народу, очолюваного освітленим духовним вождем, воля якого узгоджується з волею космічної ієрархії.

Ієрархічна структура суспільства виходить із вимог суспільної єдності. Для того, щоб маса спромагалася бути живим цілим, структура суспільства

повинна мати характер підпорядкування маси єдності, тобто єдність має виступати як вища ієрархічна володарююча інстанція. Своє обґрунтування і виправдання ієрархізм, згідно з вченням, має черпати з ідеї служіння як вихідного начала, що визначає все духовне життя.

Інститут учительства. Книги *Живої етики* звертають увагу на ту роль, яку відіграє в еволюції світу учительство. Інститут духовних вчителів дає можливість краще зберегти самобутню культуру, характер і духовність народу. Вчителі повідомляють людству на певних етапах його еволюційного просунення відповідні знання і допомагають оволодіти практикою космічної еволюції. Серія книг *Живої етики* також була створена Реріхами в співробітництві із вчителями. Мова йде не про механічне диктування, а про чітко усвідомлену спільну роботу над текстами, бо Вчитель дає тільки ту частину збереженої Істини, яку людина спроможна сприйняти і вкласти в гармонійні, доступні людському сприйманню форми.

Потаємна духовна традиція вважає, що на Землі існують спеціальні центри, ашрами, школи, які зберігають вище знання. *Поняття Вчителя в Живій етиці поєднується з поняттям Білого Братства – духовних поводирів і помічників людства, що активно і безкорисно працюють над розвитком його свідомості.* Робота ця непомітна, оскільки відбувається без насильства над вільною волею. У книгах вчення Живої етики приводиться широка інформація про *Шамбалу* – духовний центр *Білого Братства*. При цьому зазначається, що шлях туди відкритий лише для покликаних.

Жива етика не має регламентованих обрядів, але допускає виконання деяких з них для певних сходинок розвитку свідомості, що пізнала істину, *вшановує Бога в “дусі та істині”.*

Бог як Безмежність і відношення до нього. Згідно з *Живою етикою*, поняття Бога покриває собою всі інші: “в ньому ми рухаємося і маємо буття” Бог в *Агні Йозі* постає як Єдиний Безособовий Початок всього. Вчення говорить, якщо існує поняття Безмежності, то зрозуміло, що Бог і є ця Безмежність. Відтак будь-які судження про Нього, зрозуміло, будуть лише обмеженням Його. Ми здатні лише на глибоку шанобливість, на вище поклоніння перед цією невимовною Могутністю і Красою, не тільки заради того, щоб “радіючий духом прагнув до цієї Таємниці з Таємниць великої Безмежності”. Отже, шлях наближення до Бога є шляхом безмежним.

Жива етика визнає силу молитовного відношення до Вищого. Релігійність, як зв’язок із Вищим, що закладена в самій природі людини, розглядається у вченні як основа буття, без якої взагалі неможливе людство. Прагнення людського духу до єднання і злиття з Вищим спостерігалося завжди, у всі часи, у всіх народів, на всіх етапах їх розвитку. Молитва є безпосередньо серцеве, наповнене любовним прагненням людського духу устремління до Бога.

Згідно із вченням, *найкращою молитвою буде сумлінне виконання свого обов’язку перед Богом,* який виявляється у прекрасних і різноманітних

творіннях духу людського. Відтак праця, що виконується з сумлінням і любов'ю, постає в ролі постійного великого служіння Богові.

Жива етика стверджує примат духу, основою якого є загальнолюдські духовні цінності. Як і деякі інші вчення, вона наполягає на чистоті думки, слова і вчинку як основи духовного вдосконалення. *Жива етика* орієнтує людину на розвиток в собі таких високих якостей духу, як працьовитість, безкорисність, простота, доброзичливість. Відданість ідеалам світла і любові розглядаються нею як основа духовності, якості, що є антиподами їх, підлягають знищенню.

Людина і новий світ. *Жива етика* придає величезне значення внутрішній індивідуальній роботі людини над собою. Але така робота – не самоціль, а засіб влаштування життя на общинних, колективістських засадах, зігрітих любов'ю і красою.

На відміну від інших вчень, що закликають до втечі від світу в ім'я вищих духовних цілей, *Жива етика* включення особи до реального життя розглядає як необхідну умову виконання всіх життєвих обов'язків стосовно інших людей. Духовна робота відбувається не окремо від життя, як в монастирсько-пустельницьких системах удосконалення, а паралельно з практичною діяльністю.

Вчення ніколи не виголошує необгрутновано-категоричних суджень, не нав'язує якихось рішень. Даються лише попередження, але не заборони. Тому кожний чинить так, як він хоче. Поважається і охороняється свобода волі людини як її верховне право.

Агні Йога дає глибокий аналіз стану сучасного світу, відзначає глобальність змін, що відбуваються в ньому. Вона попереджає про небезпеку екологічної катастрофи. Розглядаючи неблагополуччя планети, що виявляються в найрізноманітніших формах, прямим наслідком споживацької психології людства, вчення всю відповідальність за життя на планеті покладає на людей, їх низький рівень мислення.

Жива етика, відзначаючи наступ Нового Світу, пов'язує його неминучий прихід із незаперечним виповненням одного із загальних космічних законів – закону рівноваги, згідно з яким за епохою вузькоматеріального життя наступає епоха духовного відродження людства. У вченні відзначається, що за космічними періодами планета вступила в період зростаючого впливу на земне життя космічних енергій, які людям необхідно свідомо асимільовувати.

Наступ Нової Епохи, з точки зору *Живої етики*, не несе з собою якихось соціальних струсів і переворотів, оскільки ідея громадського життя і братерства однодумців близька сучасним людям і може здійснюватися в будь-якій державі, за будь-якого устрою. Вона не відкидає досягнення попередніх епох і не руйнує основи матеріального світу, проте вона додає до всіх основ попереднього життя щось від духу, підводить під них більш надійний і непорушний фундамент.

Саме в преображенні свідомості *Жива етика* вбачає сутність процесу перебудови всього життя. Немає якогось сенсу у змінах його форм, якщо свідомість залишиться в попередньому стані. Зміниться свідомість – зміниться життя. Згідно із вченням, картини прийдешнього, викристалізовані в свідомості людей, здійсняться і в видимих формах життя. Розумове й психічне зростання людини буде відбуватися в гармонії з її моральним удосконаленням. І це в той час, коли її матеріальне оточення, замість чвар і боротьби, відображатиме братерську добру волю, яка пануватиме в свідомості цієї людини. Так вчення засвідчує формулу Платона: “Ідеї керують світом”.

Найгостріше завдання, яке стоїть нині перед людством, згідно *Живої етики*, - це синтезування духовного і матеріального, унікального й універсального, персонального та суспільного. В цьому вбачалася новизна і великий привілей цього вчення.

Реріхи як стовпи вчення. Завдання, які стояли перед Реріхами, не обмежувалися необхідністю проголошення оновлення істини. Вони також вимагали, щоб Реріхи самі стали стовпами вчення, підтвердили висоту “вогняного завіту” власним життям. *Жива етика* сформувала світогляд Реріхів. Ідеї вчення одержали свій подальший розвиток у творчості всіх членів цієї унікальної родини, де *всі четверо були однодумцями. Їх вели по життю одні й ті ж ідеї, одні й ті ж завдання, одні й ті ж вчителі.*

Родина Реріхів дала приклад сім’ї-громади, яка прагнула реалізувати ідеї *Живої етики* в повсякденному житті. Кожен з Реріхів зумів отримати перемогу і над собою, і над обставинами свого життя, змінити себе і вибудувати життя за законами Краси. Цій грудці людей вдалося виконати настільки високу місію, що їхнє ім’я назавжди вписане в Пантеон світової духовної культури.

Гасло *“Світ через культуру”* належить великому художнику, філософу, гуманістові ХХ ст. *Миколі Костянтиновичу Реріху* (1874-1947). У цій об’ємній і водночас лаконічній формулі сконцентрована ціла програма дій, спрямованих на вдосконалення ідеалів світу через вшанування культури, через розвиток культури на всіх рівнях нашого життя. Реалізація цього гасла має стати практичною основою для гармонізації відносин між людьми. Реріхівська наука перемагати ґрунтується саме на постулаті: “Лише привнесення Світла винищує темряву”.

Олена Іванівна Реріх (1878-1955) – видатна російська мислителька, яка прагнула здійснити в своїй філософії синтез духовних пошуків людства. Її головний життєвий подвиг полягав у вмінні сприйняти і донести до людства потаємні знання Сходу, поєднавши їх з сучасними науковими досягненнями. Вона повністю пройшла шлях розкриття духовних центрів, який чекає на все людство в майбутньому. Характер О.І. Реріх втілив у собі найкращі риси російської жінки – милосердя, строгість, самовіддачу, гідність, великодушність. Олена Реріх викликає думки про жінку прийдешнього й

містить в собі вказівку на той висхідний напрямок, в якому повинна розвиватися сучасна жінка.

Юрій Миколайович Реріх (1902-1960) – один з найвизначніших сходознавців нашого часу, талановитий історик, археолог, енциклопедично освічена людина. Він – єдиний із родини Реріхів, кому вдалося повернутися на батьківщину після тривалого перебування в Індії. Останні роки життя він працював у Москві в Інституті сходознавства. Саме від Ю.М.Реріха люди, які його оточували, дізналися про суть і головні концепції *Живої етики*. Він був духовно обдарованою людиною, а тому бесіди про *Живу етику* принесли його слухачам чималі духовні надбання. Проводячи таку роботу, Ю.М.Реріх фактично ініціював сучасний Реріхівський рух в країні, що зіграло величезну роль в духовно-культурному житті суспільства.

Святослав Миколайович Реріх (1904-1993) – творець прекрасних художніх полотен, що зберігаються в багатьох музеях світу, громадський діяч, борець за мир і співробітництво між народами, філософ. Він не тільки оригінально осмислив, але й розвинув Учення. С.М.Реріх глибоко розумів, що еволюція світу відбувається за законами краси і гармонії. Краса вабила його як художника. Він був переконаний, що через мистецтво, через розвиток почуття прекрасного людина зможе прийти до свого духовного преображення. Прагнення до прекрасного С.М.Реріх вважав великою внутрішньою силою людини, спроможною перетворити життя. Внутрішній імпульс висловити себе в красі, на його думку, притаманний кожній людині. Тому саме *пошуки краси сприяють зближенню людей і є основою взаєморозуміння*. Донести звістку про красу в кожне серце, в кожен дім стало для Святослава Реріха справою всього його життя.

Жива етика цікавить тих людей, які вже мають широкі погляди на релігію. Разом з тим це вчення допомагає звільнитися від всіляких світоглядних і суспільних догм, расових і національних антипатій й відкрити шлях для практичного здійснення загальнолюдського Братерства. Вчення виступає проти насильства в його поширенні, наголошує на шкідливості такого його нав'язування.

Книги вчення, вперше надруковані в 20-30-х роках м. ст. російською мовою малими тиражами, опісля були перекладені багатьма європейськими мовами, що сприяло широкому розповсюдженню ідей *Живої етики* у світі.

Реріхівський рух. Сучасний Реріхівський рух набув загальносвітового характеру. В Україні Реріхівські групи і товариства існують практично у всіх містах. 17 грудня 1991 року на базі Радянського фонду Реріхів було утворено Міжнародний центр Реріхів – МЦР як міжнародне, неурядове, громадське об'єднання. Штаб-квартира його знаходиться в Москві. Міжнародний центр Реріхів є асоційованим членом Організації Об'єднаних Націй.

Основною метою МЦР є сприяння збереженню Реріхівської спадщини і розвиток космічної свідомості на сучасному етапі культурно-історичної еволюції людства. МЦР проводить щорічні конференції, на які з'їжджаються

не тільки представники Реріхівських товариств світу, а й виступають найвідоміші вчені з усіх галузей сучасної науки.

Реріхівські спільноти України ведуть пропаганду ідей *Живої етики* через засоби масової інформації, шляхом лекційної роботи. Найкращим засобом пропаганди вважається особистий приклад, бо високодуховна людина несе в собі заряд життєдайної енергії, спроможної переродити людину, що доторкнулася до неї.

6. ТЕОСОФСЬКЕ ТОВАРИСТВО

Виникнення світового теософського руху наприкінці XIX століття було пов'язане з діяльністю нашої співвітчизниці, письменниці, журналістки та мандрівниці по країнах Сходу Олени Петрівни Блаватської (1831-1891). Ця видатна жінка народилась в Катеринославі (нинішній Дніпропетровськ), виховувалась у родині, де головними інтересами були література та наукові пошуки. Саме в сімейному оточенні були закладені основи того, що О.Блаватська все своє життя виявляла непересічну літературну обдарованість та здібності до широкого узагальнення. Її енергійній та багатоманітній діяльності значно сприяло знання багатьох іноземних мов.

Перший біограф О.Блаватської О.Ф.Писарева вважала, що її життя можна поділити на три періоди. Дитинство і юність, від народження до одруження в 1848 році - перший період. Другий період тривав з чотирьохрічною перервою (час перебування в родичів у Росії) більше 20 років - з 1848 до 1872 року. Це були "таємничі роки", про які немає майже ніяких конкретних інформацій. Відомо, що Блаватська подорожувала фантастичними, як на той час, маршрутами: не тільки країнами Європи, але й Північної Африки, Малої Азії, Північної та Південної Америки, Індії, Китаю. Третій період - з 1872 року до смерті - був проведений нею в Америці, Індії та Європі. Існує багато біографічних матеріалів та статей, які розповідають про її життя цього часу. О.Блаватська залишала літературні описи своїх мандрівок під час другого перебування в Індії. Цикли її мандрівних нарисів надрукував журнал "Русский вестник" в 1881-1885 роках. Проте головний мотив праць Блаватської має філософське та релігійно-містичне спрямування.

Близько 30 років Блаватська присвятила практичному осягненню стародавніх релігій, східної філософії, пошукам витоків мудрості Сходу, вивченню міфології та дослідженням незвичайних психічних феноменів. У своїх книгах "Розвінчена Ізіда" (вийшла вперше в 1877 р. в Нью-Йорку) та "Таємна Доктрина" (перші два томи вийшли в 1888 р., третій - посмертно в 1897 р. у Лондоні) авторка прагнула розкрити тотожність символів різних релігій, відновити знання прихованих сил природи, яке було втрачене сучасністю, але нібито існувало в давнину.

Цій меті відповідала теоретична основа світогляду Блаватської - теософія. Згідно з її поглядами, теософія - це Божественне Знання, мудрість релігій. Сама вона походить з глибини століть і є джерелом усіх релігій. Назва "Теософія" надійшла від олександрійських філософів, послідовників Філалета – "любителів істини".

Теософія ж в її теперішньому витлумаченні бере свій початок лише з третього століття нашої ери й пов'язана з діяльністю Аммонія Саккаса та його учнів. Вони були представниками еклектичної теософської школи, систематизували її як філософську систему. Зі слів Блаватської, засноване нею Теософічне Товариство, яке почало діяти в Лондоні з 1875 р., було прямим наступником саме цієї школи.

У розумінні Блаватської, головна мета теософської системи - довести найвищі етичні принципи її прихильникам та всім тим, хто шукає істину. Вища етика постає відтак душею теософії, а віра у Вселенське Братерство є єдиною умовою вступу в члени Теософічного Товариства. Основа Теософічної Етики - визнання Єдиного Абсолюту, Неосяжного Найвищого Бога, того Божественного Джерела, з якого походить все видиме та невидиме і до якого все повертається. Теософічна система розрізняє усталені релігії та теософію. Перші - це віра в авторитет, друга - віра в духовну інтуїцію. Якщо перші опираються на довіру та марновірство, то друга - на переконання та інтуїцію.

Теософія не належать ні до якої з релігій, ні до жодної окремої філософії. А це тому, що Божественна Мудрість, яка є надто широкою для окремої релігії чи філософії, охоплює собою їх всі як універсальність. Теософія виступає в ролі великого синтезу, що об'єднує науку й релігію, відкриває шлях до реального богопізнання. В цьому сенсі вона є езотеричною частиною всіх релігійних рухів світу. Проте ключ від неї був загублений. Заслуга О.Блаватської саме в тому, що вона віднайшла цей ключ і передала західному людству.

Протягом століття теософський рух став могутньою течією, яка має тисячі своїх послідовників - багатьох країнах світу. Заснований Блаватською в 1879 р. журнал "Теософіст" продовжує свої публікації під назвою "Світова теософія". Вчення Блаватської знайшли свій розвиток у працях теософів XX ст. (А.Безант, О. та М.Реріхів, А.Лео, Д Редіяра, М. та Е.Профет і багатьох інших). За часів радянської влади офіційне ставлення до теософії було не тільки негативним, а й принизливим. Однак інтенсифікація духовних пошуків останніх років відновили інтерес до теософських концепцій і творчості О.Блаватської. Міжнародна асоціація "Світ через культуру" оголосила 2001 рік роком, коли виповнилося 170 років від дня її народження і 110 років від дня смерті, роком Олени Петрівни Блаватської. Ще в жовтні 1992 р. в Алма-Аті був проведений Перший Всесвітній Конгрес духовної злагоди, на якому широко лунали ідеї О.Блаватської. На початку 90-х років в Москві відновило свою діяльність Російське Теософське Товариство. Його цілі такі ж, які і ті, що були сформульовані першими лідерами Всесвітнього

Теософічного Товариства О.Блаватською і Г.Олкоттом : сприяння утвердженню всесвітнього братерства людей без будь-яких відмінностей; синтез різних релігій і філософських течій через дослідження, віднайдення і зняття їх сокровенної сутності, вивчення таємних або прихованих сил природи та людини.

Як вважають представники сучасного Українського Теософського товариства, Україна значною мірою причетна до розвитку теософських ідей не тільки тому, що О.Блаватська народилась і провела більше 20 років свого життя саме на українській землі. На землях України перебували легендарні Рама та Заратустра. За висловом Нестора-літописця, роси були "мудрими людьми", а багато Запорізьких ватажків були "характерниками". В Україні творив великий український поет, філософ і "махатма" Г. Сковорода. Перші теософські групи сучасного типу виникли саме в Києві та Київській області десь в 1909 р. Проте їх діяльність не була тривалою. Рішенням департаменту царської поліції їх заборонили у 1915 році.

Під час другої езотеричної хвилі в 70-80 роках XX ст. в Україні існували численні групи духовного вдосконалення, більшість з яких мали теософське забарвлення. З початком видавничого буму на книжковий ринок України ринув потік літератури з теософії, астрології, містицизму, біоенергетики тощо. Це сприяло "стихійному" процесу духовного самовизначення, залучення все більшої кількості зацікавлених осіб до різних напрямків і груп теософського змісту. З початку 90-х років у Києві працювали декілька шкіл Живої Етики та теософських угрупувань, на базі яких 10 січня 1995 р. було засноване Теософське товариство імені Г.Сковороди (Голова – Н.Маркелова, генеральний секретар – Я.Любивий, активні члени І.Кунчуров, А.Костенко, А.Христич та ін.) Нове товариство враховувало досвід робот Лондонського Теософського Товариства, яке й досі вважається центральним у світовому теософському русі. Декілька візитів Н.Маркелової до Лондону сприяли встановленню контактів між цими громадами. Українське товариство одержало від своїх колег значну кількість навчальних посібників, відеофільмів, ксерокопії з рукописів листів махатм Ель Морії та Кут Хумі.

Своєчасність і актуальність створення Київського Теософського товариства його засновники пов’язують з багатьма проблемами сьогодення. Вони вважають, що в теперішні часи людство переживає критичний момент у власному розвитку. Якщо не будуть зроблені рішучі зусилля в напрямі інтенсивного духовного розвитку, то суспільство зазнає ще більш значних руйнівних впливів економічних, політичних, демографічних та екологічних катастроф. Особливо небезпечним послідовники Товариства вважають розділення людства на відособлені регіони, ворогуючі соціальні групи, конфліктуючі етноси та конфесії. Стрижнем об’єднання людей, становлення солідарної планетарної свідомості проголошується духовний розвиток. У межах теософської концепції підкреслюється, що багато з існуючих зараз духовних та релігійних течій певною мірою сприяють духовній та культурній

еволюції індивідів. Претензії більшості традиційних конфесій на абсолютність тих істин, які вони проголошують, практично гальмують духовне об'єднання людства. Проте саме без такого об'єднання глобальне співтовариство не в змозі буде розв'язати нагальні проблеми забезпечення виживання. При цьому констатується, що значну роль у духовному об'єднанні має відіграти теософський рух.

Згідно з не тільки "класичними", а й сучасними уявленнями теософія є інваріантом, внутрішнім ядром будь-якої гуманістично спрямованої релігійної чи духовної течії. Вона здатна забезпечити свідоме цілеспрямоване керування духовним розвитком індивіда, групи, всього людства. Теософія не є просто філософією релігії, концептуально-ментальною, чисто логічною конструкцією духовних процесів. Якраз таке однобічне звеличення раціонального виміру інтелекту всупереч духовності призвело до сучасної екологічної, культурної та моральної кризи. Теософія проголошує своїм підґрунтям комплекс найвищих людських відчуттів, устремлінь та прагнень. Кожний рух має узгоджуватись з духовною інтуїцією, яка спирається на загальнолюдські цінності, проголошені духовними вчителями людства – Мойсеєм, Крішною, Буддою, Конфуцієм, Лао-Цзи, Ісаєю, Заратустрою, Махавірою, Бодхідхармою, Христом, Магометом та деякими мислителями і подвижниками.

Теософія виходить з принципу цілісності світоглядної концепції: філософські роздуми мають бути не ментально-логічними калькуляціями, а органічно містити у собі етичні, естетичні та духовні категорії, які глибоко вкорінені у вищих почуттях людини. У цьому розумінні теософія є осмислюючою метарелігією. Для неї не обов'язкове визнання найвищої персоніфікованої істоти, проте вона стверджує, що у фундаменті Всесвіту на рівні фізичних законів закладені принципи справедливості і що добро врешті-решт долає зло. Але у будь-якому випадку кожна особа має знаходити у собі паростки благоговійного ставлення до буття і свідомо культивувати їх. Українські теософи особливо підкреслюють, що не слід зациклюватись лише на тих духовних традиціях, на яких ти вихований, а необхідно збагачувати їх традиціями інших народів, віднаходити спільне у цих традиціях й всебічно пропагувати духовну єдність людства.

В статуті, який був прийнятий Київським теософським товариством імені Г. Сковороди зазначається, що воно покликане поширювати гуманістично спрямовані світоглядні знання, опановувати Космічними законами та привносити їх у життя, сприяти потягу до духовного самовдосконалення та освоєння нових щаблів на шляху еволюції людства, сприяти створенню духовного братерства й подоланню міжконфесійних розбіжностей шляхом проведення соціальної та духовної роботи. Слід також створювати умови для прилучення наших людей до світових духовних інфраструктур. Було проголошено, що Теософське товариство заохочує лише гуманістично спрямовані вчення, відмежовується від культів, які маніпулюють свідомістю, та від духовних практик, які завдають шкоди

моральному здоров'ю людей, особливо молоді. Товариство розгорнуло теоретичну та викладацьку роботу у чотирьох основних напрямах: вивчення рукописів листів махатм; вивчення духовної спадщини Григорія Сковороди; вивчення концепції "Таємної Доктрини" О.Блаватської; духовні медитації на основі Живої Етики О.І.Реріх. Загальна кількість членів Товариства в Києві – близько 50. Хоча Київська громада підтримує зв'язки з послідовниками теософського руху в інших регіонах нашої країни, єдиного Теософського Товариства України з постійним членством поки ще не існує. Немає також відомостей про загальну кількість прихильників теософського руху в Україні в цілому.

Згідно з уявленнями українських нащадків Блаватської, важливими кроками до духовного самовдосконалення людини в сучасному соціумі є розвиток духовної інтуїції, культивування живого контакту із Всесвітом, з життям на Землі, подолання схоластичного теоретизування й бездуховних логічно-ментальних конструкцій сприйняття світу. Вважається, що в цьому велику роль відіграє викладання "Живої Етики" та духовної спадщини Г.Сковороди.

Члени Київського теософського товариства вважають дуже сучасним вчення Г.Сковороди про духовне серце. Це вчення порівнюється ними з подібним вченням Ісуса Христа, вченням про співстраждання у Будди і з методиками тонких сприйнять космічних вимірів внутрішнього світу людини в книзі "Серце" з "Живої Етики" О.Реріх. В цілому духовна спадщина Григорія Савича Сковороди розглядається з врахуванням історичної обмеженості поглядів його біографів та особливостей його літературного стилю. Це відкриває можливість дійти висновку, що надзвичайно продуктивним є аналітичне порівняння Г. Сковороди не з "чистими" філософами" або теологами, а з філософами-практиками відповідного часу: християнськими святими, буддійськими та індуїстськими махатмами, практичними духовними вчителями. Таке ставлення не тільки робить можливим віднайдення позиції співзвучності останніх з атмосферою внутрішнього світу Г.С. Сковороди, долаючи недосконалість виразних засобів літературної мови XVIII століття, а й висвітлює по-справжньому сучасні риси його творчості. Ця точка зору дозволяє оцінити теософію не як щось екзотичне й чуже ментальності українського народу, а і як один з виразів притаманної йому духовності, що існувала споконвічно.

Члени Київського товариства приділяють значну увагу вивченню "Таємної Доктрини" та інших творів О.Блаватської. Вони наголошують на тому, що нам слід не соромитися, а пишатися тим, що саме тут, в Україні мешкала та працювала ця непересічна жінка. Українські теософи вважають, що її думки в багатьох випадках стимулювали розвиток сучасної науки. Так, стверджується, що ідея "Таємної Доктрини" про те, що Всесвіт то розгортається у процесі Манвантари, то стискається у точці Прадаї, тобто циклічно пульсує, лягла в основу наукової теорії "пульсуючого Всесвіту",

сформульованої також вихідцем з України А.А.Фрідманом у 1922-1924 роках.

Філософську складову частину теософського вчення Блаватської, яка була висловлена в "Таємній Доктрині", можна підсумувати в наступних положеннях:

– світ є єдиним у всіх його проявах, які зумовлені Божественним принципом, Абсолютом. Все - від малого атому до планетарних систем, люди, тварини, рослини, Земля, Сонце - взаємопов'язане, все воно підлягає непорушним законам, рухається та перетворюється в океані енергії. Все є виявом Єдиного Космічного надрозуму;
– матеріальний світ - лише одна частина Всесвіту. Існує *інший* світ, який є для нас невидимим (тонкий світ) - світ енергії та руху. Третій світ - світ Космічного світла, Абсолютного Розуму - панує над двома першими. Уявлення про три світи поширюється і на природу людини;
– з положення про три світи випливають уявлення про ієрархічність всього, що існує, яке, в свою чергу, тісно пов'язане з поняттям про еволюцію та інволюцію (сходження Духу, яке охоплює і матеріальний світ, і несходження Духу, спад його у матерію). Людство - одна із сходинок у загальній ієрархії. Воно є учасником еволюції та інволюції, яка йде по спіралі. О.Блаватська вважала сучасне людство П'ятою Расою. При цьому дві попередні раси були носіями тих знань, які відомі нам тепер як "Таємні езотеричні знання". У надрах П'ятої Раси зріють передумови перетворення в Шосту, більш досконалу духовно та фізично расу;
– з положення про Закон Справедливості або Закон причинності, який відносно людського роду має вид Закону Карми. Уявлення про Карму О.Блаватська поєднує з теорією метампсихозу (реінкарнації);
– з постулату про ієрархію та з Закону Карми виходить положення про всесвітнє братерство Махатм (Великих Душ), про наявність тут, на Землі, якихось більш розвинутих у духовному відношенні й більш могутніх, ніж звичайні люди, істот, які колись були людьми, а зараз допомагають людству в його еволюції.

Розуміння О.Блаватскою природи і устрою людини, що ґрунтується на окультно-містичних уявленнях, є порівняно складною системою. Людина, як зазначалося вище, живе у трьох світах, і відповідно до цього перебуває там як фізичне, астральне (емоційний план буття, план бажань) та ментальне (Мавас, свідомість, розум) тіло. Поза цими трьома світами є ще чотири світи чи плани існування людини, які можуть бути збагнені лише шляхом самовдосконалення, просування до Духу. Це - світи інтуїтивний, нірванічний, монадичний та світ Божественної свідомості. Чотири названі плани постають як шлях духовної еволюції. Для неї

потрібні особливі зусилля (в тому числі засвоєння психотехнічних прийомів, осягнення езотеричних або таємних звань, керівництво з боку вчителів).

Теософське товариство ім. Г. Сковороди особливо акцентує увагу на тій стороні спадщини О.П.Блаватської, яка сприяє світоглядному та духовному розвитку кожної особистості, а також всього суспільства в цілому. Вважається, що положення "Таємної Доктрини": "нема релігії вищої за істину", проголошене понад сто років тому, набуває надзвичайної актуальності тепер, коли майже всі міжетнічні протистояння набувають релігійного забарвлення. Наша співвітчизниця нібито зверталась до своїх нащадків із заповітом подолати міжконфесійні чвари, поставити духовність вище майнових суперечок, відчути духовні традиції нашої землі у контексті всього культурного надбання людства. Всупереч заявам противників теософського руху в Україні, праці Блаватської та її послідовниці А.Безант доводять, що теософія не прагне підірвати живі духовні традиції народів, а лише закликає представників різних конфесій знаходити можливості для злагоди, оскільки Всесвіт є єдиним, Бог один, різні лише форми його осягнення та шляхи до нього. Духовний розвиток людства - важлива ланка космічної еволюції, основне завдання теософії - всебічно цьому сприяти. На думку сучасних теософів, засвідчений факт, що в нашому суспільстві є вже чимало людей, які поділяють думку "релігій велика кількість, а Бог у всіх є один", є безпосереднім наслідком і найголовнішим досягненням історичної діяльності гуманістично спрямованого теософського руху.

Ще один аспект діяльності Теософського товариства в Києві - практичні медитативні семінари з живої етики. Товариство не зосереджується на якихось окремих специфічних медитативних практиках, не вважає їх за самоціль. Оскільки теософія - це осмислююча метарелігія, то вона сприйнятлива до найрізноманітніших духовних практик, серед яких, зокрема, цигун, медитації за методикою Шрі Чінмоя, буддійські медитативні техніки, хатха-йога та бойові мистецтва, адвентистські та баптистські молитви, використання мантраму АУМ. Вважається, що всі ці практики застосовуються для збагачення мови почуттів та символів, щоб найадекватніше виразити різні традиції землі, на якій ми живемо, сприяти духовній єдності людства і відобразити нашу власну традиційну духовність у мові, зрозумілій всьому сучасному взаємопов'язаному світові.

Агні-Йога використовується Теософським товариством як один з найважливіших текстів, на якому базується колективна праця, зорієнтована на духовне самовдосконалення. Мислиться, що саме на основі Живої Етики можна досягти тонкої гармонізації психоенергетики кожного члена громади й створити високодуховну атмосферу у ній як цілісності, тобто досягти загальної духовної аури. Важливою метою такої практики є досягнення стану, коли кожна ментальне сформульована моральна норма починає проходити через "духовно спрямоване серце", коли кожний член

громади на тонкому рівні відчуває космо-соціальний енергетичний баланс та смисл усіх (або майже всіх) своїх ідей, мотивів та вчинків. Завдяки досвіду колективних занять індивіди набувають можливостей оцінювати власні почуття, думки та вчинки з точки зору загальних космічних та екологічних критеріїв. Це допомагає створити індивідуальну "ідеальну" модель самовдосконалення, поширення свідомості, перетворення системи оцінки свого "Я" й оточення із споживацької, егоїстичної та амбіційної позиції на позицію холістичну та високодуховну.

Згідно з уявленнями членів українського Теософського товариства, духовний потенціал нашого народу поки ще є нерозкритим та непроявленим повною мірою. Це особливо стосується можливостей осягнення та використання геоенергетичного розташування столиці України з її духовнопродукуючими святими місцями. Робота Товариства спрямована на те, щоб енергетика та природна духовність української землі могла б збагачувати різні сфери соціального життя, не тільки культову практику православних конфесій, а й наукову діяльність, сфери культури, мистецтва та державнотворення. Відчуваючи свою велику відповідальність за долю країни та всього людства, українські теософи наголошують, що їхня діяльність повинна бути вільною від політичної та ідеологічної заангажованості.

Дотримуючись ідеї духовної цілісності особистості, Теософське товариство впроваджує вивчення всієї духовної спадщини людства: герметизму, ведантизму, іудаїзму та буддизму, конфуціанства і даосизму, ісламу й суфізму, зороастризму і християнства, кабали і таємних тібетських вчень. Аналізуються також праці Алана Лео, Аліси Бейлі, Успенського, Шрі Ауробіндо, Шріли Прабхупади, Раджніша, Вівекананди, Патанджалі, Абу-Рапгіда, християнські апокрифи та багато іншого. Як найважливіші, вивчаються та розробляються проблеми сутності Всесвіту, космічних логосів, закономірностей, етапів та циклів космічної еволюції. Великий теоретичний та практичний інтерес викликають духовна антропологія людини, ступені духовного розвитку особистості або посвячення, особливості та якості психічної енергії, поняття соціально-культурної зумовленості людини (дія закону карми), проблеми добра і зла, апокаліпсису, який чекає на людство залежно від його морального вибору, гуманізація соціуму, принципи фізичного та морального очищення, культивування любові до ближнього, віротерпимості та толерантності тощо.

Головний пафос Теософського товариства ім. Г. Сковороди - це досягнення духовної солідарності різних конфесій, духовних течій та груп, а відтак - і всього суспільства на основі почуття планетарної єдності людства.

7. СИСТЕМА ПРИРОДНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ІВАНОВА

Становлення і розвиток системи природного оздоровлення Вчителя Порфирія Іванова відбувались протягом п'ятдесяти років, коли він, незважаючи на гоніння, нерозуміння і несприйняття його, всіляко намагався донести свою ідею людям.

Послідовники системи вважають, що вона має не лише оздоровчу спрямованість, а й утримує в собі значно глибший зміст, постаючи водночас як "саме життя". Але, будучи, з одного боку, дієвим законом життя, система П.Іванова, з іншого боку, виступає в ролі всеохоплюючої світоглядної концепції, що є "рятівним колом" в бурхливому океані сучасності. Саме завдяки їй, на думку івановців, окрема людина й суспільство в цілому зможе подолати всі свої труднощі і безвихідь.

Особа Порфирія Іванова. Порфирій Корнійович Іванов народився 20 лютого 1898 року в селі Оріхівці на Луганщині в багатодітній сім'ї шахтаря. З 12 років почав працювати. Був одружений, мав двох синів. Як писав П.Іванов в одному із своїх зошитів, 25 квітня 1933 року у нього "природою народилась свідомість" і він дійшов думки, що всі біди й нещастя людини породжені самою ж людиною. Втіленню цієї ідеї П.Іванов присвятив все своє подальше життя. Він виходив з того, що люди, намагаючись добре їсти, одягатися та повніше задовольняти свої потреби, споживають природу так, що тільки руйнують її, хворіють і завчасно вмирають. Але ж у природі є животворні сили, які містяться в повітрі, воді, землі. Саме за рахунок них людина може вести незалежне, автономне життя в природі. Спасіння людини в тому, щоб навчитися жити без технічних, хімічних, взагалі якихось штучних чинників, за будь-яких природних умов. Така незалежна людина переможе хвороби і навіть смерть.

Природа, зокрема повітря, вода і земля, відкрилися Порфирію Корнійовичу як невичерпне джерело життєдайних сил. Він "ставить експеримент" впродовж п'ятдесяти років свого життя і випробовує на собі всі суворі якості природи: холод, спеку, голод, спрагу. Поступово він роздягається: спочатку знімає капелюх, потім взуття, а зрештою - залишається в одних трусах, ходить босоніж влітку і взимку. Протягом тривалого часу Вчитель свідомо перебуває без їжі та води, без домівки, може довго знаходитися під водою. Відомо, що в 1962 році жителі міста Кірова були приголомшені виглядом оголеної людини, яка вільно йшла босоніж засніженими вулицями в 46-ти градусний мороз. Порфирій Іванов відчув, що природа наділила його могутніми силами, завдяки яким він може повертати здоров'я безнадійно хворим. На його думку, це не було якимсь надприродним явищем. За свідченням тих, хто особисто спілкувався з цією людиною, він здобув славу і значну повагу саме завдяки своїй простоті, любові, терпінню, мудрості, безкорисливості. Поступово в найближчому оточенні його почали називати Вчителем народу, Богом землі.

Незвичайний спосіб життя та своєрідні ідеї П.Іванова вражали не тільки його близьких та знайомих. У 1934 році він був звільнений з роботи на шість місяців. В лютому 1936 року ЛТЕК Ростовської залізничної лікарні визнала його інвалідом першої групи без права на роботу. "Але моя хвороба - це ідея. Вона зі своїми силами постає на горизонті," – читаємо в зошитах Вчителя. Протягом 12 років Порфирій Корнійович перебував у в'язницях та психіатричних лікарнях. Пізніше він запише, що "лише в такий спосіб під виглядом душевно хворої людини й можна було прокладати в природі стежку...", проходити ту історію, яка на ньому розвивалася.

Жити в злагоді з природою. Головною справою життя П.Іванова стає розповідь про те, що йому відкрилося: люди обов'язково навчаться жити у злагоді з природою, не руйнуючи її. Результатом його "життєвого експерименту" є вчення, викладене в рукописних зошитах, залишені практичні поради загартування-тренування людини в природі під назвою "Дєтка". Учитель залишив також такі праці як "Перемога моя", “Гімн”, понад 200 рукописних зошитів. У 1971 році за ідеями П.Іванова на Луганщині було збудовано Дім здоров'я, в якому він приймав всіх тих, хто потребував його порад та підтримки. Після того, як у 1983 році Порфирій Корнійович пішов з життя, справу Вчителя продовжують його послідовники, які зустрічають в луганському Домі здоров'я численних відвідувачів, відповідають на листи, роз’яснюють його ідеї.

Отже, центральна ідея оздоровчої системи Іванова - це те, що причина всіх хвороб знаходиться саме в людині, в її неправильному мисленні і, як наслідок, в неправильних вчинках. Прагнучи вдосконалення, особа має здійснювати перемогу не над зовнішньою природою, а над внутрішніми ворогами, які притаманні її сутності: жадібність, лінощі, самовдоволення, користолюбство, страх, лицемірство, гордість. Таємниця життя, за Івановим, знаходиться в свідомому ставленні людини до своєї долі.

Важливе місце у вченні П. Іванова займає свідоме терпіння і прийняття холоду як невід'ємної частки природи. Коли людина обирає для себе лише "добре і тепле", то вона в такий спосіб обирає залежність і смерть, а "треба жити навчитися".

Система оздоровлення П.Іванова. Сутність системи оздоровлення П.Іванова викладена у формі практичних порад людині, до якої Вчитель звертається з проханням:

«*ДЄТКА*, ти сповнений бажанням принести користь всьому народові. Для цього ти постарайся бути здоровим. Сердечне прохання до тебе, прийми від мене декілька порад, щоб зміцнити своє здоров'я:

1. Двічі на день купайся в холодній природній воді, щоб тобі було добре. Купайся, де можеш: в озері, річці, ванні, приймай душ або обливайся. Це - твої умови. Гаряче купання завершуй холодним.
2. Перед купанням або після нього, а якщо можливо, то й водночас із ним, вийди на природу, стань босоніж на землю, а взимку - на сніг хоча б на 1-2 хвилини. Вдихни ротом кілька разів повітря і подумки попроси собі та побажай усім людям здоров'я.

3. Не вживай алкоголю і не пали.
4. Старайся хоч би раз на тиждень повністю обходитись без їжі і води з п'ятниці 18-20 годин до неділі 12 годин. Це - твої заслуги і спокій. Якщо тобі важко, то тримайся хоча б добу.
5. О 12-ій годині дня в неділю вийди на природу босоніж і кілька разів подихай і помисли, як написано вище. Це - свято твоєї справи. Після цього можеш їсти все, що тобі подобається.
6. Люби навколишню природу. Не плюйся довкола і не випльовуй із себе нічого. Звикни до цього: це - твоє здоров'я.
7. Здоровкайся зі всіма скрізь і всюди, особливо з людьми літнього віку. Хочеш мати у собі здоров'я – вітайся зі всіма.
8. Допомагай людям чим можеш, особливо бідному, хворому, скривдженому, нужденному. Роби це з радістю. Відгукнись на його нужду душею і серцем. Ти набудеш у ньому друга й допоможеш справі миру!
9. Подолай в собі жадібність, лінощі, самовдоволення, користолюбство, страх, лицемірство, гордість. Вір людям і люби їх. Не говори про них несправедливо і не бери близько до серця недобрих думок про них.
10. Звільни свою голову від думок про хвороби, немочі, смерть. Це - твоя перемога.
11. Думку не відокремлюй від діла. Прочитав - добре, але найголовніше - роби!
12. Розповідай і передавай досвід цього діла, але не хвались і не звеличуйся у цьому. Будь скромним!

Іванов Порфирій Корнійович».

В основі цих порад є довіра і любов до природи. Виконуючи їх, людина щоденно пробуджується її живими якостями і поступово повертає своє здоров'я: духовне, душевне, фізичне. Найголовніше при виконанні порад "Дєтка" - просити здоров'я.

Бог у вченні П.Іванова. Хоч прихильники системи П.Іванова не розглядають свій рух як релігійну течію, проте вони вважають, що людство стоїть на порозі нового часу, який вимагає перетворення свідомості й способу існування в світі. На їхню думку, вчення Іванова якраз і сприяє відродженню в людині особистості. Адже Вчитель пропонував будувати життя на таких засадах: своє став, іншому не заважай; зроби з ворога друга; не став себе вище за іншу людину; виховуй в собі терпіння, повагу та ввічливість до людей, незалежність, в тому числі від сторонньої думки; формуй свідоме ставлення до своїх вчинків. Стати на цей шлях пізнання самого себе можна лише почавши виконувати прості, на перший погляд, поради "Дєтка". Вони адресовані кожній людині, яка в такий спосіб набуває власного досвіду, бо ця справа є життєвою наукою.

Як свідчить практика, до людини, яка опановує цю науку, приходить спокій, рівновага, відчуття повноти буття. Вчитель говорив: "Здоров'я - то поняття про життя".

Слід відзначити, що в рукописах Учителя можна зустріти багато посилань на Божественне. В останньому рядку праці "Перемога Моя" П.Іванов говорить про себе: "Переможець Природи, Учитель народу, Бог Землі". Його Гімн розпочинається словами "Люди Господу вірили як Богу, а Він Сам до нас на землю прийшов..." Оскільки прихильники вчення Іванова не об'єднані певною організаційною структурою, то вони не вважають за потрібне дотримуватися якогось теоретичного джерела, окрім оригінальних текстів Учителя. Коженз них може вільно тлумачити ці тексти, приймати чи не приймати ідею Бога. Це залежить від його особистої світоглядної концепції.

Послідовники П.Іванова в Україні. Сучасний рух послідовників П.Іванова не є однорідною течією. Серед івановців бачимо чимало науковців (наприклад, д. мед. н. В.М.Фролов і Н.А.Пересадін з Луганська, к. мед. н. Г.Г.Петренко з Києва), які на підставі результатів практичних досліджень обґрунтовують цінність івановської системи оздоровлення, її позитивний вплив на антиінфекційну резистентність, імунітет, емоційний тонус та стійкість, до дії стресогенних факторів. З іншого боку, в останні роки, особливо після смерті П.К.Іванова, з'явилася ідея про те, що його земне буття було лише одним з численних втілень душі, а нині він перебуває у вищих сферах, поруч з іншими Вчителями Людства. Проходить думка, що Вчитель був наділений якимись надприродними якостями, незвичайною, як для простої людини, вдачею. Декілька років тому видання "Аполлон" видрукувало збірку "Древо. Послание Порфирия Иванова семье и роду", в якому наведені тексти-поради, які нібито одержані багатьма людьми від Учителя поза чуттєвими каналами. Послідовники, які керуються тільки текстами П.Іванова, не згодні з таким тлумаченням вчення. Вони вважають, що єдине джерело, яке було залишене Вчителем, - це його практичні поради. Крім того, вони наголошують, що ідея про можливість спілкування з кимось на рівні підсвідомості, жити під чиїмось постійним керівництвом суперечить доктрині особистої відповідальності людини та цілісності природи.

Широкій зацікавленості системою П.Іванова сприяло оприлюднення в 1982 році в журналі "Огонек" статті "Експеримент довжиною піввіку". В Україні ідею Вчителя Іванова вперше було представлено громадськості 10-11 березня 1988 року на Всесоюзних наукових читаннях, присвячених 125-річчю з дня народження В.І.Вернадського, що відбулися в Києві. У 1989 році на ВДНГ України в Києві та на ВДНГ СРСР у Москві відкрилися експозиції, присвячені системі природного оздоровлення П.Іванова. В багатьох містах, зокрема в Москві, Казані, Ленінграді, відбулися науково-практичні конференції, присвячені спадщині Вчителя. У жовтні 1992 року в Києві пройшла науково практична конференція медичних та педагогічних працівників України "Зберегти життя на Землі. Природне оздоровлення

людини за системою Учителя Іванова." З ідеєю Учителя знайомлять кінофільми: "Я той, хто в мені" ("Київнаукфільм", 1991), "Живе життя" ("Центрнаукфільм", 1993), "Я життя запропонував" ("Леннаукфільм", 1994), численні теле- і радіопередачі. Зусиллями співробітників асоціації "Рух за здоровий спосіб життя" та Українського Центру здоров'я МОЗ України підготовлені до друку і видані матеріали Київської конференції, поради "Дєтка", брошури з івановським досвідом природного оздоровлення, а також окремі зошити Вчителя.

Послідовники вчення Учителя Іванова ведуть широку і активну просвітницьку діяльність на громадських і добровільних засадах. Лекції та зустрічі проводяться ними в різних установах по всій Україні (в школах, лікарнях і поліклініках, у в'язницях і колоніях, у військових частинах) Наслідуючи досвід Учителя, прихильники системи наголошують насамперед на практичному впровадженні його порад, оскільки дія є основною частиною вчення. Коріння всіх сучасних проблем вони вбачають в тому, що протягом багатьох століть люди вважали себе господарями природи, безроздільно володіли, розпоряджалися її багатствами. Таке ставлення до довкілля на порозі XXI століття призвело людство до критичної межі - вичерпуються надра, отруюються повітря, вода, земля, погіршується стан здоров'я людей. Нескінчений перерозподіл природних багатств призводить до несправедливості, насильства, війн, дає поштовх зростанню бездуховності та злочинності. Руйнується природа, а з нею - і сама людина.

Вихід з цієї кризової ситуації - в зміні відносин людини з природою і стосунків між людьми, які є частиною самої природи В основу вчення П.К.Іванова покладено думку про гармонійний розвиток особистості, життя в злагоді та єднанні з природою, і в першу чергу з трьома її «живими тілами» - повітрям, водою, землею. Суть вчення полягає в тому, щоб пробудити в людині ті сили і якості, які первинно закладені в ній Матір'ю-Природою, і надати можливість повернути людству здоров'я, а найголовніше - змінити свідомість людей. "Я прошу, я благаю всіх людей, - писав П.Іванов, - ставай і займай своє місце в природі. Воно ніким не зайняте і не купується ні за які гроші, а лише власними справами і працею в природі собі на благо, щоб тобі було легко".

Послідовники системи П.Іванова - це люди, які живуть за порадами Вчителя і не об'єднані в якусь організацію. Рух не має організаційної структурі і підлеглості по вертикалі. Особливістю його є насамперед добровільність, відсутність певних центрів управління. Кожен приймає поради Учителя так, як він їх розуміє, може за власним розсудом вважати себе послідовником П.Іванова або ж вільно залишити цю справу. Послідовники ідей П.Іванова вважають, що їх рух не формує організацій за своєю сутністю. Це - просто спосіб життя, який є значно ширшим за релігійний культ чи оздоровчу систему. Принципова ознака руху - використання "еволюційної ідеї" Учителя, яка спрямована в майбутнє і слугує сьогоденню. Вона може бути практично застосована кожним, але

сприймається індивідуально, через власну практику Це не та ідея, яка впроваджується в громадську свідомість лише через пропаганду та агітацію. Пробудження свідомості людини відбувається внаслідок щоденного "загартування-тренування" та через прохання, зверненого до Вчителя.

Для організації і проведення того чи іншого заходу (конференції, семінару, теле- чи радіопередачі, видання книг тощо) на добровільних засадах з ініціативи людей - івановців, як їх ще часто називають - створюється група, до складу якої може ввійти кожен, хто тільки забажає.

Руху послідовників Учителя Іванова в різний спосіб сприяють як громадські, так і державні організації, зокрема Українська асоціація "Рух за здоровий спосіб життя", Центр загартування за системою П.К.Іванова "Джерело" Київського міського відділення Українського фонду милосердя і здоров'я, клуб природного оздоровлення при Будинку вчених НАН України, Український центр здоров'я МОЗ України, Управління гуманітарної освіти та виховання Міністерства освіти України, Київське міське об'єднання "Центр здоров'я", Головне управління з виконання покарань МВС України, обласні центри здоров'я та інші. У клубах івановців відсутня будь-яка звітність, фіксоване членство, членські внески тощо.

Кількість послідовників вчення та географію його поширення в Україні можна оцінити лише приблизно, згідно з листами, що надходять на радіо, телебачення, до редакцій газет. Є підстави вважати, що рух поширений у всіх регіонах України. Хоч соціологічні дослідження ставлення до нього не проводилися, проте можна стверджувати, що ця система набула значного поширення в країнах, які утворилися після розпаду СРСР. Зокрема, в Казахстані система природного оздоровлення П.К.Іванова прийнята офіційною медициною як один із шляхів первинної та вторинної профілактики хвороб.

Система природного оздоровлення П.К.Іванова не суперечить діяльності державних установ, громадських організацій, релігійних та інших течій і рухів.

8. ВЧЕННЯ ГРИГОРІЯ ГРАБОВОГО ЯК НЕОРЕЛІГІЯ

Причини і мотиви появи „Фонду Григорія Грабового”. Кожна нова релігійна течія постає як конкурентноздатна у сфері своєї діяльності організація. Проте певна частина з них ставить на перший план не задоволення релігійних потреб віруючих, а використання віруючих як джерела доходу. При цьому в появі і поширенні таких неорелігійних течій пріоритет зберігається не в духовному зростанні особи й етичному її становленні, а за сучасними бізнес-технологіями. Відтак деякі новітні релігійні течії постають як бізнес-проекти у повному розумінні цього слова. Засновнику саєнтології Рону Хаббарду приписують думку, що *якщо ти хочеш мати гроші, то створи нову релігію*. Що він нібито й зреалізував,

створивши своє саєнтологічне віровчення. Такі орієнтації спрацювали й при появі низки нинішніх неорелігійних рухів.

Ініціативна група на чолі з активним лідером, що створює нову релігійну спільноту, вибирає певний “релігійний продукт”, детально визначається з цільовою аудиторією, як це роблять зазвичай дослідники ринку збуту певного товару або послуги. Далі скрупульозно вивчаються людські потреби і роздмухується зацікавленість й інтерес до певного “інноваційного товару” за допомогою замовних соціологічних досліджень і маркетингових комунікацій, певних популярних ЗМІ, визначаються з технологією і послідовністю кроків на період становлення нової релігійної течії, підбираються й готуються кадри організаторів-менеджерів і пропагандистів-піарщиків, прораховуються можливі ризики та визначаються заходи для їх мінімізації, підбивається баланс витрат і прибутків тощо. Разом з тим заохочуються зовнішні інвестори, спонсори і меценати, які потім отримають певний прибуток або розширять свій електорат.

Клієнтами, споживачами своєрідного релігійного продукту стають люди, які мають певні незреалізовані потреби. Це - об’єктивно. Так діє більшість існуючих конфесій. Проте не може бути виправданою ситуація, коли створюють організації для відвертого здирництва за допомогою задоволення фантомних потреб, як то воскресіння померлих близьких і рідних. Тут, як правило, людина хапається за останню можливість, сподівається: *раптом був, а я не використав ще й цей шанс*.

Саме такі скорботні й інтимні проблеми, що виникли внаслідок певної сімейної трагедії і принесли нестерпний біль, зокрема плач матерів Беслану, активно використовує Григорій Грабовий – керівник так званого “Фонду Григорія Грабового”. Ц*ей неорелігійний за змістом і деструктивний за формою культ відбувся протягом десяти років як високоприбутковий бізнес-проект. Ініціативна група на чолі з Грабовим, що створювала нову релігійну організацію десь після 1992 року, вибрала безпрограшний “релігійний продукт” - людське горе.* Побудований за законами агресивного бізнесу "Фонд Григорія Грабового" використовує зазвичай розповсюджений на нецивілізованому ринку агресивний маркетинговий підхід, коли потенційному покупцю нав’язують непотрібний або шкідливий товар чи послугу. Замість заспокоєння і співчуття людині, яка опинилася у біді, чим зазвичай займаються практично всі наявні релігійні спільноти, Г. Грабовий і його послідовники навпроти - роздмухують лихо, а потім по-шахрайському примушують людину платити великі гроші за неіснуючу “послугу”. З цією метою вони навіть практикували замовлені діагнози в московській клініці біля метро „Алексеевская”.

Методи духовної діяльності Грабового і його команди. "Фонд Григорія Грабового" використовував, як визначилися правоохоронні органи, людинофобські методи для досягнення своєї мети. Грабовий „розробив” систему захисту людини від різних бід шляхом концентрації уваги на числових рядах. При цьому він застерігав, що кожна людина має свій певний

захисний набір цифр, пізнати який дано саме йому. *На початках своєї духовної діяльності Григорій Петрович називав себе втіленням єгипетського бога Ра.* Але ця версія самосакралізації суспільно не спрацювала. Оголосивши *опісля себе Спасителем, новим втіленням воскреслого Ісуса Христа,* Грабовий став публічно звертатися через засоби масової інформації, різні рекламні форми до людей, що втратили близьких, з обіцянками воскресити померлих і вилікувати невиліковні хвороби. Згодом Грабовий створив добре продуману схему збагачення, збираючи *по 2 тис. рублів* з особи за участь у семінарі із проблем здоров'я, смерті і безсмертя, а за індивідуальні заняття – 39 тис. 100 рублів. На лекції Грабового приходили від 200 до 300 людей. Московські журналісти підрахували, що якщо кожен заплатить за вхідний квиток визначені 2 тисячі рублів, кожен другий купить книжечку чи відеокасету Грабового за 200 рублів, а кожний десятий оплатить воскресіння його мертвих по 39,5 тисяч, то *за одну лише поїздку „Фонд Грабового" поповнюють 2,5 млн. рублів.* Засновник вчення сидить нині у московській в'язниці в Лефортово у комфортабельній двохмісній камері, а його „апостоли" Петров і Ареп'єв продовжують воскрешенські сеанси з оплатою відповідно по 45 чи 27 тисяч від кожного. Активно працює на цій ниві заробітків *„астральна дружина" Грабового Раїса Кашубіна*, що керує якимсь Універсальним інститутом інноваційних технологій. Вона, як свідчать, навіть не виявляє жодної активності у звільненні шефа від ув'язнення, бо ж тоді всі 58 представництв „Фонду…" від Республіки Саха і до Калінінграду перестануть бути у її підпорядкуванні. То ж навіть краще без самого Грабового для течії грабістів, бо ж все буде продовжуватися, але вже від його імені як мученика за своє вчення. Правда, незрозумілим є поняття „астральна дружина", бо ж в Горового є дружина - Єгерєва Олена Борисівна з трьома діточками. З трьома діточками залишив новоявлений Спаситель і свою першу дружину –Є.В.Тихонову.

Голову нового релігійного культу Григорія Грабового було затримано правоохоронними органами 6 квітня 2006 року в московському готелі „Космос" під час лекції, на якій *він доводив можливість воскресіння мертвих, відвернення різних світових катастроф, лікування нібито невиліковних хвороб та ін.* Таганським судом Москви „живий триєдиний Бог" звинувачується у шахрайстві в особливо великих розмірах. Карна справа була порушена прокуратурою за фактом шахрайських дій також працівників "Фонду Григорія Грабового". 15 червня 2006 р. Г.Грабовому водночас пред'явлено звинувачення за фактами крадіжки грошових коштів громадян за нібито "воскресіння" загиблих родичів потерпілих або зцілення їх від тяжких захворювань. *Разом Грабовий звинувачується за 11 епізодами.*

Відомо, що серед потерпілих є й українці. Зокрема Г.Грабовий пообіцяв 67-річній мешканці Черкас воскресити її сина, який помер у 2001 р. Він узяв 23 листопада 2005 р. за свої "послуги" від неї 118 тис. рублів ($4,45 тис). В середньому за уявне воскресіння померлого родича група Грабового отримувала більше тисячі доларів від кожного благаючого воскресити

близьку йому людину. Перед цим ще їм було потрібно пройти різні тренінги, які також коштують дуже дорого. Якщо ж той, хто звернувся за допомогою, ще й палить, то тут наявний ще й платний спеціальний курс і знову ж на користь Грабового. Для *доказу чуда*, що відбулося, Г. Грабовий пред’являє лише папери - нотаріально завіренні свідоцтва родичів тих, хто нібито воскрес за його допомогою. Хоча насправді відомо, що жоден "воскреслий" не повернувся у сім’ю завдяки маніпуляціям Грабового. Свідоцтва родичів, якими він засвідчує воскресіння мертвих, фіксують не сам факт, а сприйняття і очікування людей, їхні відчайдушні бажання.

Окрім Росії, де вже наявні 58 регіональних центрів нового вчення, Григорій Грабовий свою сферу діяльності розповсюдив і на Україну (В деле Грабового – украинский след// 15 минут.- 2006.- 6 вересня). В Києві регулярно проводяться семінари-тренінги за його методикою. Особливий вибух активності був проявлений грабовістами відразу ж після арешту їхнього кумира в Росії. Вже через два тижні масово в поштові скриньки киян і мешканців деяких інших міст України було розкидано листівки без зазначеної вихідної адреси під назвою “Учение Григория Грабового «О спасении и гармоничном развитии»”. У листівці всіляко рекламуються існуючі й вигадані наукові звання Г. Грабового і науковоподібно стверджується, що він “створив прості й ефективні методи, наслідуючи які та передаючи знання про технології макроспасіння, кожна людина може самостійно із своєї свідомості керувати будь-якими подіями і відновлювати своє здоров’я”. Також рекламуються стоси праць Григорія Грабового, де представлені документальні свідоцтва стовідсотковості підтвердження передбачень, отриманих Григорієм Грабовим за допомогою свого яснобачення. *Тиражуючи тисячами касет свої лекції, Грабовий вимагає від своїх послідовників, щоб вони їх слухали щодня, бо ж від них нібито йде позитивна енергія так необхідна кожному для його оздоровлення.*

Віроповчальна доктрина Грабового. У своєму іменному сайті (www.grigori-grabovoi.ru) Грабовий рекламує себе так: „Григорій Грабовий спасає від катастроф і хвороб, використовує свої особисті здібності яснобачення, передбачення, цілительства та дистанційного управління. Засвідчені передбачення Григорія Грабового завірені державними організаціями і приватними особами… Григорій Грабовий дистанційно виліковує від різних хвороб, омолоджує; своїм яснобаченням діагностує автомобілі, літаки, космічні об’єкти; своїм впливом оптимізує події, навчає утаємниченим можливостям; консультує бізнесменів і веде курси з бізнесу”.

Грабовий повчає, що засобом застосування і розвитку його вчення є „діяти як Творець”. Тут явно проглядається ототожнення себе з Богом. Результатом осмислення цієї рекомендації є розуміння, що „діяти як Творець” – це діяти як Грабовий.

Суть свого вчення Г.Грабовий подає у своєму тритомнику „Практика управления. Путь Спасения”. Він заявляє, що людині, яка очікує „результату зцілення”, потрібно „запам’ятати зміст всіх трьох томів”. *Метою свого*

вчення Грабовий вважає всезагальне спасіння і водночас спасіння особисто кожного, забезпечення вічного творчого гармонійного розвитку у світі. Способом використання і поширення свого вчення Григорій Петрович розглядає діяльність як Творця. Найважливішим завданням вчення є відвернення можливої глобальної світової катастрофи. Засобом досягнення мети його Вчення *Грабовий вважає власну свідомість кожного, за допомогою якої відбувається пряме управління подіями у відповідності із завданнями Творця про вічний розвиток.* Григорій Грабовий повчає, що його вчення зорієнтоване на відвернення можливої глобальної світової катастрофи так як це є в майбутньому від Творця, а тому це Вчення не суперечить, а сприяє творчим напрямкам розвитку світового співтовариства, фундаментальної релігії та іншим творчим концессіям, вчить вічному шляху розвитку без руйнування.

Найчастіше новоявлений месія для підтвердження своїх надприродних здібностей посилається на "воскресіння" Бориса Пилипчика, колишнього міліціонера з села Нова Синявка Хмельницької області. Останній - людина з певними психічними проблемами. Під час важкої хвороби йому здалося, що він вмер, а потім повернувся з того світу. Проте Пилипчик категорично заперечує, що його врятував саме Г.Грабовий і звинувачує його в обмані. Лікарі ж місцевої поліклініки кажуть, що Борис Пилипчик дійсно три роки тому лікувався і тоді в якийсь момент на кілька хвилин знепритомнів. Але він не вмирав і загрози його життю не було. Г.Грабовий активно використовує "воскресіння" Б. Пилипчика у своїй рекламній і пропагандистській кампанії.

Критик Г.Грабового Олексій Сосєдов слушно наголошує, що "Г.Грабовий грає на найчутливіших людських почуттях, - на бажаннях повернення назавжди втраченого: молодість старої людини, померлу кохану людину або дитину, яка загинула (як у матерів Беслану). Він запевняє, що може повернути тих, кого повернути уже не можна. Відтак виникає віра в чудо, яка витісняє відчай, дає певне полегшення"(Соседов Алексей. Доктор Грабовой – человек, который воскрешает надежду….//Интерфакс-Религия. – 2005. -28 сентября).

Люди, які були включені в орбіту діяльності Григорія Грабового свідчать, що його прибічники йшли на найвитонченіший обман, лише щоб запевнити людей, які повірили їм, у те, що ті не дарма віддали свої заощадження. Так, жінці, яка втратила любиму доньку, оголосили, що її Люба воскресла, але зараз вона виглядає не зовсім так, як раніше. "Їй показали фото моделі з рекламного щита і сказали, що це – її воскресла донька, – говорить Сергій Ковальов з Ростовської області. – Бідна жінка стала постійно ходити до цього плакату, розмовляти із зображенням". Іншій клієнтці Г.Грабового було сказано, що могильний хробак і є її воскреслий син, що сеанс воскрешення пройшов успішно, дитина стала хробаком, вступивши „в одну з початкових стадій свого наступного перердження".

Ключову справу у викритті шахрая від релігії зробив відомий дослідник релігійних містифікацій журналіст Володимир Ворсобін. Своє

розслідування він почав з особистої зустрічі з Грабовим. Приніс йому фоторобот неіснуючої людини і попросив його воскресити. Бажання журналіста було виконано практично відразу - всього за одну тисячу євро. Ця зафіксована подія стала приводом для арешту шахрая. Під час допиту і очної ставки з В. Ворсобіним Грабовий, що виглядав до цього впевнено, дуже змінився в обличчі. “Це був страх і розгубленість, - розповідає Владимир Ворсобін. - Саме смішне, що Григорій Петрович говорить, що все бачить. Мене це завжди забавляло. Він говорить: "Я все бачу, все знаю наперед". Він - Бог, він знає наперед, що буде і що відбувається зараз, але в його очах читалося, що цього він не передбачив. Те, що відбулося, для нього - великий, великий сюрприз” (Комсомольская правда. – 2007. 1 лютого).

До своєрідного захисту вдалися винахідливі послідовники Григорія Грабового. Вони направили Патріарху Московському і всієї Русі Олексію II листа з вимогою канонізувати сектанта. Лист підписали 60 учасників конференції "Теорія і практика воскресіння. Погляд науки і релігії на вчення Григорія Грабового”, що проходила у Новосибірську. У листі йдеться: “Просимо Вас провести канонізацію Грабового Григорія Петровича 14 листопада 1963 року народження як святого при житті. Ми віримо в те, що Григорій Грабовий – друге пришестя Господа-Бога Ісуса Христа і всі його результати діяльності, прозріння, пророцтва, проповіді та праці про загальне воскрешення і вічності життя є християнськими чудесами і знаменнями, які приводять людину до віри християнської”. “До даного явища можна відноситися як до курйозу", – прокоментував дії прихильників Грабового настоятель собору святого князя Олександра Невського в Новосибірську протоієрей Олександр Новопашин. Заступник керівника Відділу зовнішніх зв’язків Московської Патріархії отець Всеволод Чаплін зауважив: „Хай цій людині буде соромно, адже наживається він на горі людей, на їх стражданнях. Це – дуже й дуже аморально. Жодна християнська громада, якщо вона шанує себе – православна, католицька, протестантська – не підтримувала і не підтримуватиме цю людину”. Г.Грабовий не мав зустрічей ні з Патріархом Московським, ні з Папою Римським, хоч він на таких фактах у своїх виступах часто наполягає.

Хто є Григорій Грабовий? Що нам відомо про цього „воскреслого Христа у другому пришесті”? Народився Григорій Петрович 14 листопада 1963 року в селищі Кіровському Чикментської області в Казахстані. В 1986 році за фахом „механік” закінчив Ташкентський державний університет. У 1996 році одержав фах „фельдшера” в медучилищі при Московському обласному училищі підвищення кваліфікації лікарів. У 1998 році секція ноосферних знань громадської Російської Академії природничих наук за відкриття, як сказано, „способу відвернення катастроф і прогнозів їх здійснення” обрала Грабового своїм дійсним членом, хоч в 2005 році виключила із складу РАПН як такого, що не пройшов атестацію. За твердженнями Грабового ще якась бізнес-академія Італії, а не Академія наук цієї країни, зробила його своїм членом. За 150 доларів він купив собі

членство в Нью-Йоркській Академії наук. Відтак, академічні звання Г.Грабовий одержував у громадських інститутах і академіях, які реальної ваги в науковому світі не мають. Але він завжди прагнув напустити туману своїм наближеним і постійно наголошував на своїх зв'язках з різними науково-дослідними інституціями, які вивчають проблеми біоінформатики, телекомунікативного зв'язку. Вища Атестаційна Комісія Росії – єдина інституція, що уповноважена державою присвоювати наукові звання і ступені, засвідчила, що вона не видавала жодного диплому цьому „вченому зі світовим іменем".

Маючи намір висунути свою кандидатуру на чергових виборах в Президенти Росії, Григорій Грабовий утворив організацію „Добровольные распространители учения Григория Грабового» (ДРУГГ). Він навіть заявляв, що коли стане Президентом, то поєднає Церкву і державу. Московський Патріархат ніяк не коментував цю заяву, бо ж таке поєднання в Росії, хоч і немає де-юре, але є де-факто. Передбачливою була інша заява Грабового як претендента на Президентство. Він оголосив про прийняття після перемоги на виборах Закону „Про заборону смерті", яким, власне, вже напророкував настання в Росії „раю на землі". Відтак якщо колись будуть звинувачувати й притягувати до відповідальності Грабового за зміст його релігійної доктрини, то тоді він зможе видати це за політичні гоніння. ДРУГГ має свої осередки не тільки в різних регіонах Російській Федерації, а й в інших країнах СНД, зокрема в Україні, де є порівняно багато росіян. Також філія цієї спільноти є і в Латвії. Налічує вона тут понад сотню осіб. Дізнавшись про це, кардинал РКЦ Латвії Яніс Пуятс зазначив, що „воскрешати людей – то справа Бога, а не людини".

Інтереси Грабового нині все більше й більше переміщуються і в Україну. Це і "воскреслий" міліціонер з Вінниччини, і семінари, що їх регулярно проводять його послідовники у престижних готелях Києва. Але ж не всі люди, послідовники Г.Грабового, доведені до відчаю. Серед двох тисяч киян, які відвідують семінари, що їх проводить Сергій Євстаф'єв та інші помічники нового "месії", багато й поміркованих людей, які зрештою засвідчуються в хибності пропагованого Грабовим свого вчення. Кількість учасників семінарів постійно зменшується.

У віровченні Г.Грабового активно проявляється віра у реінкарнацію. Відомо, що поле релігійних пошуків у нас в Україні добре проросло "орієнталістичними рослинами". Починаючи від О.Блаватської і послідовників релігійної теорії Реріха аж до крішнаїтів, неоязичників і Білого Братства. І в цьому плані релігійне угруповання Г.Грабового розвивається за логікою і за прототипом Білого Братства. Можливо саме тому воно тут знаходить для себе якийсь духовний грунт. Разом із тим у нас також присутні практики діанетики і технології сучасного менеджменту.

Суд Грабового – це суд над всіма релігіями. Суд над Г.Грабовим триває вже більше року. В пресі відзначається грамотність роботи захисників підсудного, самого Г.Грабового. Останній був особливо прискіпливим навіть

до окремих слів чи фраз звинувачувального висновку. Надійшло 40 заяв до суду з приводу останнього, хоч вони всі були відхилені.

Досить цікаву думку з приводу постаті Григорія Грабового в теледебатах висловив Віктор Вендель. „Не рот „затикати" необхідно лжехристам, - сказав він, - народ наш нещасний, що йменує себе християнами, а по суті є язичником і невігласом у питаннях власної християнської безпеки – просвічувати треба. Не ворожнечею і ненавистю до інаковірців, а благочестивим життям". Коли суспільство хворе, то людям байдуже, куди викидати свої гроші, тільки б здійснилися мрії і задуми. Як сказала одна із пацієнток Грабового: „Я йому вірила, вірю і платитиму не лише грошима, а й своєю совістю, своєю релігією".І тут на завершення підрозділу видрукуємо повністю мовою оригіналу замітку священика Якова Кротова про Грабового:

„Атака на Григория Грабового, которая в последний месяц приобрела, в том числе благодаря "Известиям" (5 октября 2005 года) – характер массовый, вызывает у разумного человека недоумение, а если разумный человек еще и верующий, то и озабоченность. *Нормально критиковать Григория Грабового за обещание воскрешать умерших, но ненормально останавливаться:* если уж не верите в возможность воскресения мертвых, то критикуйте и отца Александра Меня, и митрополита Антония (Блума), и Папу Римского, называйте обманщиком и автора этих строк. *Нет – с точки зрения достоверности – принципиальной разницы между рассказами Евангелия о том, как Господь Иисус воскресил сына вдовы из городка Наин, и рассказами поклонников Грабового о том, как он кого-то воскрешал.*

Нормально обвинять Грабового в мошенничестве. Но если уж полагаете, что религия и деньги несовместимы, тогда *критикуйте и духовенство всех религий.* Не останавливайтесь: ищите доказательства того, что Грабовой брал деньги именно за обещание воскрешения. Нет доказательств? Молчите. Ненормально, когда "против овец молодец, а против молодца и сам овца". На Грабового выплескивают ненависть, которую не смеют выплеснуть на Церковь. А до этого претензии к православию проецировали на ислам, на "Аум Синрикё", на католиков.

Нормально полагать, что знакомство с Грабовым дискредитирует. А что, сидеть за одним столом с президентом России – не дискредитирует? А печататься в газетах, где на одной полосе нормальные материалы и заказные фельетоны против какого-нибудь банка, где одновременно проповедуют демократию и расизм с цинизмом, – не дискредитирует? А быть русским – когда быть русским в глазах совестливых людей означает быть нациствующим милитаристом, невежественным, трусливым, норовящим сделать любую гадость, если будет гарантия безнаказанности? Тем не менее, нужно и называться русским, и быть. Быть русским, быть таким верующим в воскресение, чтобы никто не мог дурного слова сказать о России или о Христе.

Журналистка одной газеты одновременно критикует власти за антидемократичность – мол, Каспарова в Беслане травили, и тут же требует от этих же самых властей быть еще более антидемократичными - затравить еще и Грабового. А надо требовать, чтобы никого не травили. Веруют не в силу и свободу личности, а в слабость человека и в то, что вертикаль власти должна компенсировать эту слабость. Нет! Любит каждый своим сердцем, а не чужим – и в одиночку человек должен разбираться с Грабовым, Христом, Асахарой.

Люди, которые призывают власти наказать Грабового, – лицемеры. Они зовут прокурора – и тут же заявляют, что не верят прокурору. Зовут милиционера – и заявляют, что все милиционеры куплены. Призывают отдать Грабового под суд, но судебную систему открыто называют бессудной, каковой она и является. Вот результат компромисса с деспотизмом: если демократия изгнана, если из души вытравлена вера в возможность и необходимость свободы, то в душе поселяется паранойя, противоречащая самой себе.

"Я хотя и неверующая, но знаю, что воскрешения не может быть", – сказала одна из критиков Грабового. Абсурд? Нет, она имела в виду: "Я хотя и неверующая, но знаю, что воскрешения не может быть, кроме того, вера в которое одобрена государством". Плохая новость: воскресения не может быть и тогда, когда его санкционирует государство. Хорошая новость: там, где побеждена и вера в государство, и недоверие к нему, там открывается возможность настоящей, а не иллюзорной веры и настоящего воскресения – без милиционеров, без лекций, без человеческих усилий, без денег, зато – из Христом".

Зрештою, в липні 2008 року Таганський суд Москви визнав Г.Грабового винним у шахрайстві й засудив його на 11 років ув'язнення та зобов'язав до штрафу в розмірі мільйона рублів (приблизно 43 тисячі доларів). До того ж, йому доведеться виплачувати компенсації потерпілим загальною сумою близько 12 тисяч доларів. Судді відзначили, що псевдоцілитель, який називав себе «другим втіленням Ісуса Христа», обдурював людей з використанням методів психологічного впливу. В 11 розглянутих випадках клієнти просили Грабового вилікувати їх від певних хвороб або воскресити померлих родичів. Григорій брав гроші (послуги вартували біля 1700 доларів), але нікого не воскресив чи вилікував. Підсудній своєї провини не визнав. Він говорив на суді, що «хотів принести користь людям» і «на безоплатній основі розвивав своє вчення, займаючись політикою і громадською діяльністю». Вище зазначалося, що ще в 2001 році Григорій Грабовий організував своєрідну піраміду: той, хто опанував його вчення, за плату міг проповідувати його у регіонах. З кожного такого рігіону він одержував відрахунки у розмірі 10% з доходу. Адвокати Г.Грабового твердять, що «цілитель» ніколи і нікому не обіцяв воскресіння і зцілення, що він лише навчав спеціальній методиці, за допомогою якої люди змогли б зустрітися в духовному світі з померлими й вилікуватися.

9. ШКОЛА СИМОРОН

Поява і становлення системи Симорон. Новітні духовні рухи вітчизняного походження приковують до себе особливу увагу. До таких феноменів, на наш погляд, можна віднести *школу під назвою „Симорон”*, яка *була започаткована два десятиліття тому київськими авторами - подружжям Бурлан.* Вона має десятки тисяч своїх послідовників не лише в Україні, але й в ближньому та далекому зарубіжжі. Окрім основної назви „Симорон”, вона в різні часи називалася „Школою чарівників”, „Школою виконання бажань”, „Холістичним езотеричним психотренінгом”. Відповідно до цього російські послідовники Симорону В.Гурангов і В.Долохов видали книги під назвами „Курс начинающего волшебника” (СПб-М., 2002) та «Сам себе волшебник» (СПб-М., 2003).

Система Симорон постійно еволюціонує й удосконалюється. На даний момент засновники Симорону П.Т. і П.Т. Бурлани намагаються скерувати свою систему не стільки на розвиток її філософсько-світоглядної бази, скільки зробити акцент на практичних результатах даного психотренінгу. Та все ж можна, на наш погляд, зазначити, що дана система створювалась як поєднання містики, езотерики та науки, тому містичний аспект відіграє і зараз в ній неабияку роль. Так, репрезентуючи свою систему, П.Т. і П.Т.Бурлани в одній з останніх монографій під назвою „Симорон из первых рук или как достичь того, чего достичь невозможно” (СПб., 2005) вказують: „СИМОРОН – це ігровий психотренінг, що допомагає народженій в соціумі людині відновитися в своєму „космічному” Я, по відношенню до котрого земна особистість займає те ж становище, що, скажімо, ніс або п’ята по відношенню до тіла”(С.7). В 2007 році вийшла ще одна монографія цих авторів обсягом майже 24 д.а. (Симорон & Симорон. Бурлан – до или как достичь того, чего достичь невозможно. – СПб., 2007). Також треба враховувати той факт, що *для багатьох послідовників Симорону більш привабливим є його містичний аспект.* Тому, враховуючи вищесказане, можна, очевидно, *віднести дану систему до езотеричних або саєнтологічних рухів*.

Особливості Симорон як психотренінгу. Сама назва “Симорон” означає те, що вона нічого не означає. Подібно до дзен-буддизму, де майстер прагнув зруйнувати у свого учня шаблонне раціональне мислення і на базі цього створити нове, інтуїтивно-евристичне, в цій школі вчать не прив’язуватися до шаблонів і традицій. Назва «холістичний психотренінг» вказує на те, що навички, отримані тут, є свого роду універсальними. Їх може застосовувати будь-хто і в будь-якій ситуації. Це певною мірою вигідно відрізняє Симорон від інших видів психотренінгу, зокрема таких як Т-терапія, психодрама та ін., де групи формуються, як правило, за віковою характеристикою та для вирішення певних, означених з самого початку проблем (подолання стресів, фобій, алкогольної залежності тощо).

На семінари, які проводять П.Т. і П.Т. Бурлани, люди приходять в надії

вирішити найрізноманітніші проблеми та негаразди в різних сферах свого особистого життя. Нерідко сюди звертаються й люди, які вже багато років цікавились йогою, ушу, іншими (в першу чергу східними) системами самовдосконалення або ж магією, екстрасенсорикою, езотерикою, окультизмом тощо. Однак, на відміну від багатьох систем подібного спрямування, в школі "Симорон" не зловживають складною науковою або окультною термінологією (можна навіть сказати, що вона там практично відсутня), не пропонують займатися багатогодинною медитативною практикою, не проповідують аскетичного способу життя, не вимагають слідувати складним ритуалам, оскільки "симороністи" вважають, що все це лише веде до ускладнення життя, породжує психологічне напруження, веде до закомплексованості. Прийшовши на заняття з Симорону, людина потрапляє в атмосферу розкутості і невимушеності, де звучать жарти, лунає сміх. Ці заняття проходять у вигляді театралізованого дійства, де кожний член групи є водночас і глядачем, і виконавцем. Відтак він тут не лише отримує знання на логічному рівні, як ми це звикли робити в школах і вузах, але й переживає їх у творчому досвіді, засвоює їх всім своїм єством. Все це, без сумніву, сприяє звільнено від різних комплексів, подоланню психологічних бар'єрів.

Особливо треба зазначити, що прихильники магії, які сподіваються отримати знання і вміння в Симороні, щоб використати їх у своїй магічній практиці, одразу ж попереджаються про принципову несумісність цих двох напрямків. Звичайно, *між магією і Симороном можна знайти й дещо спільне – це прагнення використати глибинні психічні сили людини, а також певні, зазвичай невідомі в буденному житті, сили природи*. Але якщо магічна практика пропонує акумулювати в людині ці сили для того, щоб використати їх для реалізації людських, як правило, егоїстичних бажань, то школа Симорон, навпаки, намагається навчити своїх учнів бути розкритими всім світлим силам, дозволяючи їм діяти через себе, тобто стати провідником світлих сил природи, Універсуму. Людина в цьому стані опиняється в своєрідному потоці або, як вони кажуть, на трасі. Цей стан симороністи називають станом "ширяння" (на російській мові – "парения"), оскільки вважається, що при цьому симороніст піднімається над усіма своїми проблемами, зливаючись із стихією, що дає йому змогу вирішувати всі свої проблеми автоматично, перетворюючи своє життя на суцільне везіння. Доречно буде вказати, що більшості шкіл східної традиції притаманне прагнення не переборювати і не вирішувати суб'єктно-суб'єктні і суб'єктно-об'єктні протиріччя, оскільки зразу ж після моменту вирішення протиріч вони виникають знову, хоча й, можливо, на більш високому рівні, а піднятися над цими протиріччями, злитися з вищою реальністю (Парабрахманом, Дао), досягаючи тим самим стану єдності і гармонії з оточуючим світом. "Сила в спокої", – говорять йоги. Христос також пропонував підставити іншу щоку, а не вплутуватися в непотрібну боротьбу. Так само і симороністи вважають, що боротьба з самим собою і оточуючим світом, яку веде кожна пересічна

людина, є згубною, оскільки призводить до зайвих проблем, хвороб, катастроф і, врешті- решт, до смерті як трагічної розв'язки цих протиріч. Подібно до даосів, які шляхом злиття з Дао намагалися не лише реалізувати свої бажання, а й досягти в ідеалі безсмертя, а як мінімум – довголіття, прихильники Симорону також вважають, що шляхом „виходу на трасу" можна максимально продовжити своє життя, більше того – жити не старіючи, бути щасливим, автоматично реалізовуючи свої бажання, а головне – реалізувати себе як особистість, розкривши свої здібності й таланти, про які звичайна людина може лише здогадуватися.

Симороністи вказують, що талановитість і навіть геніальність є свого роду нормативністю людського буття. Подібно до даосів, які, на відміну від конфуціанців, виступали проти надмірної соціалізації особистості, вважаючи, що це пригнічує розвиток індивідуальності, робить її свого роду маріонеткою, симороністи також вважають, що суспільство постійно нав'язує людині звичні, усталені норми поведінки та мислення. Саме тому наше власне покликання залишається незреалізованим. Звідсіля – проблеми, негаразди, конфлікти, трагедії тощо. Яким же чином вийти з-під влади суспільних умовностей, які закріпачують, зв'язують людину як творчу особистість, перетворюють її в унітарну соціальну істоту, свого роду відбиток тих цінностей, ідеалів прагнень, що нав'язані нам зовні і відчужують нас від природи та й, власне, від нас самих?

Щоб докопатися до нашої первинності, наділеної творчою потенцією, яку й необхідно запустити в дію, симороністи, в першу чергу, намагаються позбавити звичні сенси їхніх значень, звільнитися від вербальних понять та соціальних умовностей.

Симоронське ім'я. Першим кроком в цьому напрямку є присвоєння собі симоронського імені. Це умовне, тимчасове ім'я нічого не повинно мати спільного з тим набором прикмет, за яким нас пізнають знайомі і малознайомі люди. Іншими словами, звичне ім'я – це свого роду форма, яка до певної міри визначає зміст, тобто спонукає нас відповідно себе поводити і навіть мислити. Якщо ми сприймаємо себе як Івана Івановича чи Андрія Петровича, то у нас, як і у інших, мимоволі виникає асоціація з нашою професією, характером, становищем в суспільстві. Все це приземлює нас, не дає розвинутися нашій фантазії, творчості, індивідуальності. Якщо ж ми ввійшли в найнесподіваніший образ (наприклад: "Я – булка-заміжня-за-бультер'єром"; "Я самоцінний партизан Христозопуло з команди зеленої квасолі" або "Я тричі кравець з банки" тощо), то це, як вважають симороністи, допомагає вирватися з гравітаційного поля приземленості, вторинності, повторення чужого досвіду, дає змогу почати прокладати для себе вільну траєкторію польоту фантазії. Недарма карнавальна культура була притаманна практично всім народам світу. Одягнувши маску, фантастичний костюм, людина на якийсь час вивільнялася з-під влади тієї ролі, яку вона повинна була грати в суспільстві. Через новий образ вона намагалася по-новому поглянути на

світ, в якому вона живе, реалізувати свої найпотаємніші прагнення. Однак, якщо в карнавальній культурі й приймається інший образ, навіть досить фантастичний, але все ж такий, що цілком нормально сприймається на логічному рівні, то симороністи пропонують прийняти такий образ, який не можна сприйняти і охарактеризувати на рівні логіки. Причому симороніст ні в якому разі не повинен епатувати публіку. Навпаки, його тонка гра повинна відповідати глибинним потребам людей, що його оточують. Не зациклюючись на одного разу прийнятому образі, а розвиваючи або змінюючи його, людина, як вважають симороністи, повинна вибудовувати свою трасу авторської самореалізації. Наступні події нашого буття автоматично ляжуть в окреслене нею русло, вони будуть відповідати її справжнім, глибинним потребам (а також і потребам її оточення, котре вона задовольняє своєю творчістю), оскільки, як вказують відомі культурологи, наприклад, Й.Гейзінга, людина є не лише Homo sapiens, але й Homo ludens (людина, що грає). Вважається, що виходячи на таку трасу, симороніст органічно вписується в адресну книгу світобудови, де все живе в режимі безперервності, безупинності (Гезінга Йоган. Homo luden. –К., 1994).

Як же знайти правильний образ, який би допоміг вийти на трасу авторської самореалізації? Для цього необхідно якомога повно "віддзеркалити", тобто скопіювати ситуацію. Симороністи пропонують це зробити через своєрідний танок, де за допомогою рухів, жестів, міміки, звуків людина могла б скопіювати ситуацію, що повинно допомогти подолати протиріччя в плані людина-світ, стати єдиним з оточуючим середовищем, а потім знайти відповідний образ, який би служив провідником в "безпроблемне поле". Без сумніву, такий оригінальний для нашого часу підхід дозволяє дещо в іншому ракурсі розглядати й магічні танці стародавніх народів, тобто за зовні довільним або ж випадковим поєднанням танцювальних рухів, міміки, звуків побачити певну утилітарність – прагнення якомога повніше відчути ситуацію, вжитися в неї. Користуючись науковою термінологією можна сказати, що суб'єкт у даному випадку, начебто розчиняється в об'єкті, стає з ним єдиним цілим.

Світ у вченні Симорон. У своїй концепції автори цієї школи виходять з тієї позиції, що *поділяють світ на Кон і Декон*. **Кон** – це світ конкретних речей, **Декон** – це світ сновидінь, свого роду астральна площина, трансцендентальний світ. Засновники школи вважають, що кожна матеріальна річ, крім своїх фізичних характеристик, має ще й астрального двійника. Починаючи з давньоанімістичних вірувань і далі в культурах Єгипту, Індії, Китаю і т.д. уявлення про інше, нематеріальне тіло розглядалося як такий собі незаперечний факт. Християнські містики також говорять про подорожі у дусі, тобто в астральній проекції. Можливо, доречно буде згадати, що й самобутній український мислитель Григорій Сковорода також поділяв світ на проявлений і непроявлений.

У двадцятому столітті великий інтерес у широкої публіки викликали книги Роберта Монро, Карлоса Кастанеди й інших авторів, де повідомляється про позатілесний досвід. Однак, суть симоронской практики полягає все ж таки не в тому, щоб подорожувати в астральній проекції. Засновники Симорону вважають, що *дві половинки, дві протилежності нашої особистості - денна і сновидна – є своєрідним "дволиким Янусом", що розвернутий ликами в протилежні боки.* Між цими з'єднаними половинками ведеться постійна боротьба. Матеріальна частина (Кон) намагається витягнути у свій матеріальний світ свою протилежну частину, свого сновидного (астрального) двійника (Декона). Декон опирається й у свою чергу намагається перетягнути Кон у свій трансцендентальний світ. Така єдність і боротьба протилежностей приводять до того, що спочатку Кон у стані прориву з'являється в матеріальному світі (народження дитини) і далі продовжує будувати своє фізичне тіло. У той же час така боротьба приводить до відомого результату: *проживши визначений відрізок часу у світі матеріальному, людина вмирає, або, як вважають симороністи, переходить на Декон, щоб знову через деякий час з'явитися в матеріальному світі, тобто на Коні.* Але цей, на перший погляд, невідворотний закон природи (народження і смерть) можна, на їхню думку, принципово змінити. Для цього треба позбавити відносини цих двох протилежностей людської особистості протиріччя, поєднати їх у єдиному авторському просторі. Цього можна досягти, як вважають симороністи, лише тоді, коли людина досягне мистецтва постійного безперешкодного виходу на абсолютний, позбавлений найменших конівских обрисів Декон і повернення на Кон, щоб мати можливість застосовувати на Коні усі творчі потенції деконівского світу. Це, власне, й відбувається за допомогою симоронських танців.

Більше того, симороністи вважають, що в такий спосіб можна вивести на Декон не лише себе, але й предмети навколишнього світу – мінерали, воду, рослини, тварин. Все це буде вести до гармонізації відносин людини з навколишнім середовищем. До речі, такий танок може відбуватися цілком непомітно для оточуючих.

Симоронівська світоглядна парадигма. Звичайно, система Симорон підходить не всім людям, особливо чий світогляд базується на матеріалістичних позиціях. Однак, справедливо буде відзначити, що в симоронівській світоглядній парадигмі криється ряд позитивних моментів, що можуть бути корисними для будь-якої людини. По-перше: людина, що приймає концепцію Симорону (хоча б у виді робочої гіпотези) вчиться відчувати себе і навколишній світ у всіх його вимірах як єдине ціле, позбавляється егоїстичних тенденцій у своїй поведінці, а також вчиться контролювати себе, прагне бути недосяжною для негативних емоцій. Побачивши перед собою яке-небудь негативне явище, симороніст не намагається звинувачувати в цьому всіх і кожного, що характерно, як

правило, для пересічної людини, а сприймає це як знак, що свідчить про недоліки чистоти його свідомості і намагається сам змінитися до кращого. І якщо в тому ж християнстві заклик полюбити ворогів своїх нерідко розглядається як благе побажання, то прихильники системи Симорон себе і навколишній світ розглядають як єдине ціле, де не може бути ворогів. Будь-який прояв недоброзичливості вони сприймають як знак, який потрібно відробити, відсиморонити, тобто піднятися над проблемою і знайти втрачену єдність.

10. АНАСТАСІЇВЦІ

Родові поселення на слові в Україні. Приступаючи до написання цього тексту, я не думав, що вчення Анастасії має таке значне поширення і що воно знайшло собі «прописку» і в Україні. Зустрічав подеколи на газетних шпальтах описання життя в безлюдді (частіше десь в хащах Полісся) окремих сімей, які, не маючи свого житла в містах і постійного місця праці в такий спосіб вирішували свої життєві проблеми. Декого до цього спонукала обридність життя великих міст і прагнення усамітнення. Читаючи ці статті, я мав думку про мешканців лісних хащ як про чудакуватих людей. Лише після ознайомлення із анастасіївськими джерелами, а це переважно книги Мегре, прийшов до висновку, що в цьому вченні і його практиці є й раціональне зерно. У будь-якому разі тут ми маємо один із шляхів збереження нашого селянства, в природі якого міцно живе дух українства. Можливо саме тому ідеї анастасіївщини знайшли живий відгук в Україні. Навіть в Міністерстві аграрної політики проведено Круглий стіл з теми Родових поселень. В інформації про нього сказано, що «створенням Родових поселень на територіях колишніх сіл – це один із варіантів вирішення проблеми вимирання українського села». Я практично не знайшов жодну область України, де б вчення про Родові поселення тією чи іншою не зреалізовувалося. Навіть в Галичині, яка відзначається величезною відпірністю щодо нових релігійних рухів, з’являються поселення анастасіївців. Їм в цьому особливо подобаються багаті природними дарами Карпати. Так, одне із анастасіївських поселень передбачено розмістити (вже виділено для цього 50 га землі) за 15 км від Калуша біля Чорного лісу. Проте, як зазначається в сайті, «немає ще достатньої кількості сімей для створення поселення. Шукаємо однодумців...». Під Родове поселення одержано також 50 га землі в мальовничій місцевості біля м. Кременця. Сюди вже, окрім львів’ян, приїхали люди із Тернополя, Бродів, Шепетівки, з Рівненської і Київської областей. У Львові утворено Анастасіївський інформаційний центр (http://www.anastasia-lviv.razom.eu), основними напрямками діяльності якого є природне землеробство, виховання дітей, домашні роди, Родові поселення, екобудівництво, альтернативні джерела енергії, екологія, здоров’я, вегетаріанство, Ведруси, організація роботи бібліотеки, знайомства з

одновірцями, переклад книг В.Мегре українською мовою тощо. В Одесі відбувся фестиваль екологічних поселень, який зібрав послідовників анастасіївщини не тільки з різних регіонів України, а й із Росії, Білорусі і Молдови.

Нині в Інтернеті практично на всіх сайтах, пов'язаних з анастасіївством і Мегре, йде активне обговорення питання утворення Родових поселень. З'являються пропозиції про вступ у пай на будівництво поселень на базі родових маєтків. Купивши такий маєток за 30 тис. доларів, можна жити в оточенні однодумців за методиками, розробленими Мегре: вирощувати екологічно чисті овочі, закривати їх в банки і реалізовувати за кордон. Торгівля екологічно чистими продуктами і виробами ремісників закладається в економічну основу успіхів майбутніх Родових поселень. У такий бізнес-план легко вірять люди пенсійного віку, які мріють вести здоровий спосіб життя подалі «от шума городского».Вже наявні на сайтах повідомлення про перші успіхи анастасіївців в освоєнні землі (http://www.portal-credo.ru 09-06-2003 10: 59).

Пропагуючи ідею Родових поселень, В.Мегре заявляє, що «такий спосіб життя має поміняти все суспільство – і в Росії, і в Америці, і в Європі. Ідея Родовий поселень не засвідчує те, що всі повинні йти і будувати свої Родові поселення. Хай люди в містах водять трамваї, сидять у елегантних костюмах в банках, хай працюють охоронцями і касирами по 16 годин нас добу. Може в цьому їх покликання. Але хай в кожній країні будуть люди, у яких буде свій родовий простір. У коли буде наступати така економічно-фінансова криза, яку ми маємо нині, ці люди стануть тим амортизатором, який відверне катастрофу».

Ті, хто вже приступив до реалізації проекту Родових поселень, радять особливо не спішити в своїй діяльності й добре опанувати і врахувати попередній досвід. Навіть тему «Родові поселення України» включили до спеціального сайту (http://www.anastasia.ru /ftopic5898.html), проект Родового поселення «Сотворение» пропонувався на форумі в Києві (http://www.anastasia.ru/ftopic8540.html).Якийсь Геннадій Макуха, виступаючи в Києві на форумі анастасіївців, спробував певним чином згрупувати все багатоманіття ідей Анастасії. Згідно його версії, вона змогла відродити світогляд давніх людей, божественний образ життя ведичного періоду, створила позитивну й життєствердну програму для нашої цивілізації, яка дає можливість «перенести людей через відрізок часу темних сил» в квітучий сад, в «райську планету». З цією метою потрібно, завдяки Родовим поселенням змінити соціальну систему, створену жерцями, і заставити її «працювати» не на шкоду, а на благо Творця і людини, а людину-раба знову перетворити в Людину-творця, помічника Сотворителя (див.: http://www.anastasia.ru/ftopic9237.html).

На українських сайтах вже з'явилися й матеріали, які зорієнтовані на викриття діяльності анастасіївців, зокрема з їх ідеєю «Родових поселень». При цьому наголошується, що «в Росії, батьківщині Анастасії, не

церемоняться і заявляють про обмани. Так, газета «Московский комсомолец» від 5 жовтня 2006 року пише: «Афера с «родовыми поместьями» построена по нехитрому принципу «пирамиды». За бешенные деньги последователи Анастасии покупают гектары внутри одобренных гуру грядущих поселений. Тем, кто уже заплатил деньги, предлагается искать новых пайщиков… На данный момент не зарегистрировано правонарушений со стороны организаций-последователей учения Анастасии. Но почва благодатна для какого-нибудь проходимца».

Протягом останніх декількох років на російському "ринку духовності" з'явилася безліч різноманітного товару. Одним з них став і рух шанувальників Анастасії, що виник після опублікування красноярського підприємцем (до того – фотографом) Володимиром Пузаковим (1942р.), який обрав собі псевдонім "Мегре " за прізвищем своєї дружини, з якою розлучився, серії книг про «лісову жительку» під ім'ям Анастасія (їхній сукупний тираж, за оцінками преси, незабаром досягне трьох мільйонів примірників), з якою нібито познайомився під час своєї експедиції «Купеческий караван» по річці Обі в 1995 році. Ця зустріч, твердить Мегре, докорінно змінила його життя. Сам Володимир Миколайович Пузаков-Мегре родом з України. Народився він 23 липня 1950 року.

Образ Анастасії. З обкладинок книг Пузакова-Мегре на нас дивиться молода жінка, обличчя якої покрите товстим шаром макіяжу. Але в книгах вона описана як лісова красуня із «золотавим волоссям і статною фігурою», «одягнена в легке коротке платтячко, що чимось нагадує нічну сорочку». Водночас на одній з ілюстрацій всередині тексту в її портрет уведено образ Мадонни. І це не випадково, оскільки автор намагається переконати нас у тому, що Анастасія - якась виняткова представниця людського роду, бо ж вона здатна вступати в особливі особисті відносини з Богом, може безпосередньо спілкуватися з "вищим розумом". Вона передбачає майбутнє, може його змінювати, здатна зцілювати різні хвороби, переміщується в просторі не тільки думкою, а й тілетранспортуючись, може відвідувати різні частини Землі й навіть інші планети. Зазнаючи виливу Анастасії, завмирають ангели й біси ("світлі й темні сили"). Мегре іноді її порівнює із божеством, а іноді з людьми до часу їх гріхопадіння ("все, чим вона володіє, притаманне людині... у її первозданному вигляді»).Ось як описує коротко зміст послань Анастасії, які подає Мегре у нібито надиктованих нею книгах, одна із журналісток, що побувала в одній із громад анастасіївців в сибірській глибинці: «Нічого самому не робити – не копати, не поливати, не виробляти, оскільки в природі все росте саме собою. Головне – всезагальний спокій. Праця якась - лише у випадку гострої необхідності. Але найголовніше – це зрозуміти, що людина зрештою «гигне», якщо не буде обмінюватися із Космосом своєю енергетикою. Для цього потрібно якомога більше контактувати із «священними кедрами»: безперервно гризти горішки і ковтати кедрове масло, спати на кедрових гілках, висаджувати кедри навколо свого будинку, а ще краще – об дерево щодня потертися. Дітей краще зачати

там же – під кедровим деревом. І народжувати – тільки там! Під тими ж кедрами».

Анастасія пропонує постійно обмінюватися з природою найрізноманітнішими способами: від виливання на огород води, в яких милися ноги чи прали шкарпетки (людський піт в цьому випадку розглядається як передатчик інформації) до обслюнювання насіння для розсади, бо ж слина нібито «розповість» майбутньому огірку, чого, власне, вам не вистачає і внесе цю інформацію в генетичний код рослини. Анастасіївцям не можна вживати в їжу те, що проливало кров. Але ось різні тушонки з магазину вони їдять, бо ж то тварину «вбив» хтось до них, взявши на себе гріх кровопускання. Потрібно ще постійно ходити босоніж по росі, обов’язково вживати квітковий пилок як вислід Святого Духу й жувати травинки. Діючи так, ви гарантуєте те, що природа виконає всі ваші побажання. Анастасіївці вчать не боятися замаратися грязюкою, бо ж то не є бруд, а енергетично цінна субстанція. Послідовники Мегре невибагливі в одязі, не особливо турбуються про якусь чистоту і порядок у своїх помешканнях.

Звідки ж узялася Анастасія? Міфологія її родини, за Мегре, така. Анастасія походить із роду, що протягом тисячоліть жив окремо від решти людства, лише іноді вступаючи в якісь незначні контакти із людьми .Анастасія зберігає пам'ять тисячоліть, успадковану від далеких предків. "Прамамочка" Анастасії, що жила десятки тисяч років тому, була від народження калікою. Мати її з горя того віднесла доню в ліс і залишила там. Але дика природа не залишила дитя в біді: воно вижило і мало опісля своїх потомків, які виявляли за це вдячність природі.

Життя Анастасії, за Пузаковим, також засвідчує її тісний зв’язок із природою. Живе вона у лісі на галявині, у теплому одязі не має потреби, хоч мешкає на березі Обі в Західному Сибірі. Анастасія не робить ніяких продовольчих запасів, харчуючись тим, що знайде або що одержить від білок (вони, виявляється, на зиму запасають горіхів і грибів більше, ніж потрібно). Пізніше, по ходу оповідання, з'ясовується, що «лісова жителька» є невід'ємною частиною Природи: її слухаються птахи і звірі, ведмедиця й вовчиця навіть служать їй домашньою прислугою. Основне своє покликання Анастасія вбачає в тому, щоб вказати людям шлях до першоджерел і згубність технократії. Основний заклик, який звучить із книг Мегре – необхідність повернення до природи.

Як же впливає на довкілля Анастасія? "Духовним інструментом" самітниці є якийсь невидимий промінь, за допомогою якого вона може бачити, що відбувається в будь-якому кінці Землі й навіть Всесвіту. Пузаков розповідає, що Анастасія навіть доставила його на іншу планету, бо ж технічно розвинуті цивілізації існують на багатьох планетах, хоч в духовному плані вони є несамодостатні. Серед них є породжені "злими сутностями" - конкурентами Бога. Але Анастасіюшка «своєрідно матеріалізується в штабі ворога»: перемістивши своє тіло на іншу планету, вона паралізує його волю й

знищує знаряддя, підготовлені ним для поневолення людства. В такий спосіб Пузаков, зрештою, проголошує Анастасію **месією**. А відтак згодом вона має стати "царицею світу". Покликання її полягає в тому, щоб роз’яснити людям "згубність технократичного шляху розвитку" і визначити шлях повернення людства до своїх "першоджерел". Анастасія нібито знає всі мови світу, а відтак може спілкуватися зі всіма народами. З часом її вчення стане вселенським, що сприятиме його реалізації у вселенському масштабі.

Цікавим є ще один сюжет із взаємин Пузакова й Анастасії. Остання нібито випадково виявилася там, де підприємець зваблював сільських дівчат розкішшю провінційного бізнесмена. Одна з них у замилуванні подумала, що любить його. Анастасія повторює це визнання, але вголос і тим самим бере любов на себе. І ось при цьому Пузаков - людина одружена, анітрошки не збентежившись, вступає у статевий зв'язок з «лісовою жителькою».Все це нібито заради народження сина, про що він мріяв давно. До Анастасії, щоб поздоровити вагітну внучку, приходять її дід і прадід. На її питання про те, як вони довідалися про вагітність, звучить відповідь: "Так адже зірка!..." . У підтексті цієї оповіді – порівняння збаламученої Анастасії із Пресвятою Богородицею через натяк на Віфлеємську зірку. Далі в тексті Мегре знаходимо таке одкровення «лісової жительки»: "Христа народити лише та здатна матір, що повірить, що Христос у їй народиться, і якщо відношення батьків до дитини буде, як до Христа чи Мухаммеда, то піде за думкою й дитина". Звернемо при цьому увага на те, що тут міститься натяк на виняткову місію дитини, народженої Анастасією від Пузакова. Завагітнівши і народивши дитину від Пузакова, Анастасія наказує йому повернутися у світ, щоб організувати "чесних підприємців" на діяльність заради відродження Росії. Проте оскільки Пузаков у своїй підприємницькій діяльності терпить невдачі, то Анастасія "перемикає" його на письменство. Він нібито має написати про неї дев'ять книг, з яких чотири вже побачили світ.

Але тут у Пузакова виникла нова проблема: люди, які повірили в достовірність його оповідей, хочуть бачити саму Анастасію. Проте він "пред'явити" щось інше, окрім десь віднайденої фотографії, не може. Тому запропоноване гасло самої Анастасії: "Я існую для тих, для кого існую". Не віриш - твоя проблема. Але про якийсь випадок задуманий відхідний маневр: згодом автор, цілком можливо, уб'є свою героїню. Перший натяк знаходимо в розмові Пузакова з "дідусем Анастасії". На задане питання: "Вона неминуче загине?" дід відповідає: "Важко сказати... Вона не раз вступала на шлях, що пророкує загибель фізичну, але щораз в останню мить яскраво спалахував забутий і більш сильний за своїм пріоритетом закон... Залишав життя в її тілі земному". Відтак при необхідності сюжет дозволяє Пузакову якось умертвити Анастасію. Мегре ніде не пише про місце його зустрічі із Анастасією. Більше того, він застерігає інших від спроб знайти її в тайзі, бо ж шукачів нібито можуть пристрелити місцеві мисливці.

«Цариця світу» не засиджується в лісі. Їй доводиться час-від-часу відправлятися в подорож по Росії. Анастасія, як пише Магре у третій своїй

книзі, нібито інкогніто побувала на конференції анастасіївців у Геленджику. Саме тому це місце в діяльності анастасіївців стає вшанованим.

Цікавий факт, пов’язаний з Анастасією, мав місце в Санкт-Петербурзі. Там в Куйбишевському районному суді розглядалося питання про порушення якоюсь Ольгою Стуковою авторських прав Пузакова-Мегре. Обґрунтовуючи лише своє право на видрук книг про Анастасію, останній написав, що «книги Мегре є літературно-художнім текстом, який можна віднести до жанру наукової фантастики». В зачитаному на суді документі, підписаному самим Пузаковим, говориться, що Анастасія – це «образ-символ, тобто самостійний художній образ, який має емоційний інакомовний смисл».

Божественне у вченні анастасіївців. Релігійне вчення анастасіївців постає як хаотичний, невідпрацьований набір висловлювань про божественне. Читач Пузакова невибагливий, релігійно неосвічений, він жадає контакту із чимось таємничим і водночас підтверджуваним «науково-популярною літературою». Йому хочеться чогось простенького, але утаємненого. То ж під нього й підлаштовується Мегре. Насамперед звернемося до висловлювань Пузакова і його літературної героїні Анастасії про Бога. Бог описується ними як "міжпланетний розум, інтелект", сукупності енергій. Він розкладається на свої складові. Одна половина його знаходиться у "поза матеріальній компоненті" Всесвіту у вигляді комплексу енергій, а інша "розосереджена на Землі, у кожній людині" . Відтак маємо чітко виражені пантеїстичні мотиви. Бог у вченні Мегре-Анастасії розглядається як якась безособова розумна субстанція, що розсіяна по всьому світу. Звідси стає зрозумілим, чому Пузаковський Космос постає як простір, населений безліччю різноманітних сутностей - як божественного, так і іншого походження.

Проте в оповідях Анастасії йде мова, окрім світлих, і про недобрі, злі "сутності", що живуть у Всесвіті й наповнюють його. У книзі Мегре-Пузакова "Простір любові" "світлі сили" розглядаються не як зовсім безтілесний світ ангельський, а як "світлі думки, витворені людьми". Зрештою із праць Мегре довідуємося, що й злі сутності також можуть бути створеними людиною. Анастасія повчає, що в будь-якій людській творчості беруть участь "дві протилежності" - добро і зло, що іманентно притаманні людському єству, Все залежить від характеру вибору людини. Позитивний її вибір робиться через контакт із Богом, який містить у кожній людині "свою часточку". Окрім цього Анастасія згадує ще про якісь таємничі сили, підвладні тільки Богові. Вона називає їх **«вони»**. Ці "вони" вміщують в собі план керівництва подіями, які відбуваються у світі. Сказане вище дає підставу для висновку, що Спасителем світу, за Мегре, є не Ісус Христос, а "вони". «Вони» - рятівники світу від зла. Як бачимо, тут у наявності повне заперечення християнського Богосинівства.

Бог, за Анастасією-Мегре, не трансцендентний світові. Його не можна побачити лише тому, що Він є чимось начебто зробленим комп'ютером.

Поступово цей Бог перетворюється в "щось" – «в розум, інтелект, сутності, сили світла, вакуум, абсолют, ритм, дух». Як не називай його, він все рівно з'явиться, поступово набуде більш виразного вигляду, стане пантеїстичним Богом. Бог в анастасіївців нібито говорить їм: "Серед каміння можу я травинкою зеленою знову пробитися". Певно тому вони радять людині постійно жувати кусочок травки.

Антропологія анастасіївщини. Антропологія анастасіївців не менш сумбурна, ніж їх розмірковування про Бога. Оскільки вони проголошуть себе «провісниками нової духовності», то, зрозуміло, Мегре на цю тему має дещо ширше порозмірковувати. "Що таке Дух людини? Із чого він складається? – запитує Анастасія. - Із усього невидимого, що є в людині, включаючи й деякі пристрасті й відчуття, придбані при її плотському існуванні... Це - енергетичний комплекс, що складається з безлічі енергій... Деякі його складові після смерті людського тіла піддаються розпаду на окремі енергії, які потім використовуються в рослинних і тваринних сполуках, необхідних природних явищах". В цих розмірковуваннях знову проглядається основна тема анастасіївщини - людинобожіє. Будучи подібною Богу, людина може удосконалювати світ силою своєї думки. Саме людські "енергії" пронизують і сповнюють все буття. Якщо ж людина зуміє опанувати всіма своїми "силами", то стане володарем Всесвіту. "Людина може всім управляти, - наголошує Анастасія. - Вона і створена для керування всім", бо ж є істотою, подібною до Бога.

Ось як поетично описала призначення людини у світі якась анастасіївка Олена з України у своєму сайті: «Исчезнут силы тьмы/ И засияет свет потерянного Рая, / Ведь назначение людей - / Творить, Земной Рай возрождая. / Сажай цветы, расти сады, / пускай цветут , благоуханьем Землю наполняя./ Очисти реки и моря / И оживёт Земля родная./ Тебе по силам на Земле родной / Создать любви простанство на века, / Чтоб дети с внуками, гордясь тобой,/ Там были счастливы всегда». Відтак анастасіївці возвеличують людину її справами на Землі на відміну від християн, для яких, як співають баптисти, «мир – не Родина моя, Ему душа чужда. На небе дом мой и, друзья, стремится дух туда», бо ж «мы слабые созданья и немощей полны, великие деянья исполнить не сильны».

Своєрідним є вчення анастасіївців про смерть людини. Тут вони близькі до ідеї східних релігій про реінкарнацію. Анастасіївці вважають, що душа людини може заснути («смерть – це сон», а може й воплотитися в нове тіло.

Анастасіївщина як синкретичне вчення. Було б несправедливо твердити, що Пузаков у своїх розмірковуваннях опирається тільки на «лісовий авторитет». Щоб засвідчити "духовну істинність" свого вчення, він намагається звертатися до досвіду різних релігій. Але відзначимо, що в руках Мегре Священне Писання, християнська історія стають жертвою грубого перекручування й примітивізації. Наприклад, він пише, що Мойсей "писав

скрижалі" у лісі (хоч відомо, що на горі Синай лісу немає), а Ісус Христос також усамітнювався від учнів у ліси.

Проте реверанси на адресу християнства у Мегре не постійні. Вони зміняються напочатках відстороненням, а потім і ворожістю щодо нього. Концепція Анастасіюшки виходить скоріше із відомої реріхівської засади, що всі релігії рівні, бо ж кожна з них містить свою часточку істини. Поруч із фрагментами із історії християнства і мусульманства, Пузаков в одному контексті з ними описує слов'янського "тваринного " Велеса, подає персонажі індійського епосу Крішну й Раму, триликого й рогатого Шіву з індуїстської міфології, Будду, інші божества. Послідовники Пузакова у витлумачення божественної генеалогії йдуть навіть далі нього . Якийсь член-кореспондент МАІ К.І. Шилін прирівнює Анастасію до таких буддійських божеств, як Каннон (японське ім'я бодхісатви Авалокітешвари - богиня милосердя), Тара (в ламаїзмі є жіночим проявом Авалокітешвари) і Майтрейя.

Якщо ще в перших томах свого проекту Пузаков віддавав данину тій чи іншій релігії, називаючи їх, то згодом він приходить до думки про необхідність відмовитися від спроб паразитувати на якійсь конкретній релігії. Він починає приписувати вже своїм власним писанням надприродні властивості, подавати їх як священні, бо ж саме вони сприяють утворенню релігійного співтовариства анастасіївців. Пузаков- Мегре наголошує на тому, що чудесний вплив його книг на читачів призвів до неконтрольованого процесу поєднання анастасіївців в одну спільноту. Якісь учені написали про це у своїй доповіді так: "Створюється враження, що в середовищі живучого на Землі співтовариства людей починає відбуватися реакція, яку ми не в змозі контролювати, а відтак і зупинити. Основним фактом, що засвідчує її існування (Анастасії – Авт.), служить психологічна реакція людей, які зіткаються із книгою про неї... Цей образ за своїм психологічним впливом перевершує на кілька порядків всі, раніше відомі, включаючи класичні й біблійні". Зрештою в Мегре все стало на свої місця: "Анастасіюшка повинна замінити християнського Бога. Посередників Батько не знає". Примітивно використовуючи початкові думки Євангелія від Івана, Пузаков твердить, що будь-яке слово Анастасії, будучи вимовлене нею, веде до зміни сущого світу. Відтак вкотре героїня Мегре уподібнюється Богові. Все сказане нею розглядається як магічний текст, що діє таємничою силою свого звуку.

З середини другої своєї книги, яка називається "Дзвенячі кедри Росії", Пузаков почав з настирливою завзятістю використовувати білий вірш Анастасії. При цьому він наголошує, що молитва марна, якщо "слова вимовляти чужі". У розряд чужих потрапила й молитва Господня. Лісова жителька роз'ясняє своєму біографові, що залишена нам Христом-Спасителем молитва є «суцільною нісенітницею». Замість "Отче наш" пропонується віршик, у якому Анастасіюшка повідомляє Бога, що "не допустить гріха й слабості в собі", буде жити "у мрії" і так, як сама захоче. Підтекст цих розмірковувань наступний: людина має усвідомлювати себе

рівною Богові, а християнська духовна традиція тільки перешкоджає їй в цьому.

Тому, розглядаючи молитву як форму магії, Анастасія поруч з цим обгуджує православну молитву, святі ікони й переконує своїх послідовників, що не тільки людина звертається до Бога з молитвою, а й навпаки – Бог до людини. Молитва Анастасії звучить так: «Отче мой, существующий везде! За жизни свет тебе спасибо, за явь спасибо царства Твоего, за волю любящую. Быть добру! За пищу каждодневную Тебе спасибо! И за Твоё терпенье, и за прощенье прегрешений на Твоей земле. Отец мой, существющий везде, я дочь Твоя среди Твоих творний. Не допущу греха и слабости в себе, стану достойной я Твоих свершений. Отец мой, существующий везде, я дочь Твоя, для радости Тебе. Твою собою славу приумножу, грядущие века все будут жить в твоей мечте. И будет так! Я так хочу! Я – дочь твоя, Отец мой, существующий везде».

Вивчення вчення анастасіївців засвідчує його широкий синкретичний характер. Воно вібрало й продовжує вбирати в себе (бо ж Мегре ще не всі книги із задуму-повеління Анастасії написав) ідеї Нью Ейдж, Живої Етики, Реріхів, язичництва, астрології та ін., бо ж всі релігії говорять про одного Бога.

У своїх міркуваннях про "духовний світ" Пузаков не тільки маніпулює ідеями, запозиченими з різних релігій, а й апелює до авторитету езотерики. Зокрема, як вище вже зазначалося, у нього є прямі посилання на міркування О.Реріх в "Живій етиці" про друїдів, цитування зороастрійців, згадки про Шамбалу як "святе місце", що знаходиться не десь на Землі, а "у кожного всередині». Довідаємося ми з книг Мегре й про "земних учителів", які незабаром наберуться сили й переможуть пітьму. Зустрічаємо згадування про Блаватську як про письменницю, що залишила «достовірні книги». Не обійдений увагою Анастасії й Порфирій Іванов, якого його послідовники називають "господом животворящим".Спосіб життя його імпонує Анастасії. Писання Мегре схвалив глава "Церкви останнього завіту" Віссаріон. «Читайте книжку про Анастасію, радить він,- вона вас буде запалювати».

Поклоніння кедру як основа анастасіївського віросповідання. Важливим компонентом віровчення анастасіївщини є поклоніння кедру, який нібито пов'язаний з небом якимсь енергетичним променем. Божественне призначення кедра, за Пузаковим, «служити накопичувачем космічної енергії». При цьому для підтвердження своєї правоти Пузаков апелює навіть до Біблії, де кедр згадується 42 рази, не вловлюючи при цьому те, що сибірський і ліванський кедр - це різні рослини. До того ж, Пузаков грішить проти істини, заявляючи, що у Священному Писанні взагалі не говориться про якісь інші дерева, окрім кедра. Останнє свідчить швидше за все, що пан Мегре Біблію ніколи не читав.

Пузаков наголошує, що поклонінню кедру його нібито навчили самі дід і прадід Анастасії, з якими він мав зустріч на березі Обі. Вони твердили, що шматочок кедрової деревини потрібно носити на грудях на мотузочці

(скоріше замість хреста). Пузаков подає й ритуал надягання кедровиці: одягай собі на шию, стоячи босоніж на траві й притискаючи долоню лівої руки до грудей. Кедр у вченні Мегре міфологізується: навіть у маленькому шматочку його деревини енергії нібито більше, ніж у всіх рукотворних енергетичних установках на Землі. Кедрове масло, зроблене особливим, ритуальним способом, також користується значним попитом у шанувальників Анастасіюшки.

Святині конфесії. Анастасіївці, як і інші конфесії, ніяк не можуть обійтися без своїх "святинь". Хоча «лісова мешканка» й рекомендувала через свого біографа усім миром, не покладаючи рук, саджати кедри, однак чекати, поки виростуть "сакральні ліси", надто довго. У сибірську тайгу до кедрів їздити і дорого, і складно. До того ж, їдучи туди, люди стануть задавати питання про місцезнаходження Анастасіюшки, про бажану зустріч з нею. Тоді виникає версія, природно, озвучена героїнею Мегре, про те, що в чорноморському містечку Геленджик є святині, значення яких більше, ніж святих місць у Єрусалимі.

В анастаївстві пропонується поклонятися адигейським "дольменам", які нібито є місцями поховань древніх мудреців, що жила десятки тисяч років тому (правда, історична наука датує кам'яні труни не раніше 3-2 тисячоліттям до н.е.) і доводяться родичами Анастасії. Серед них і її "прамамочка ". Той, хто поклоняється дольмену, як твердять послідовники Пузакова, нібито вступає в контакт із померлими. Через ці свого роду "інформаційні приймачі" забезпечується «зв'язок із Інтелектом Всесвіту». Починаючи з 1995 р., Пузаков приступився до розробки «дольменного проекту» в Геленджику, який навіть одержав сприяння від місцевої влади. В містечку вже регулярно проводяться науково-практичні конференції, як пишуть, "маси цілком серйозних людей, підприємців, учених, фахівців, людей соціальної й технічної творчості, які відкрито підтримують Ідею Анастасії". Зрештою передбачається перетворити Геленджик в «слов’янський духовний центр». Тут буде збудовано величний Храм Єднання зі спеціальними культовими спорудами, музеями, присвяченими різним релігіям, починаючи від язичництва.

Есхатологія конфесії. Для анастасіївців важливо було також монополізувати "право на кінець світу". Анастасія засуджує тих, хто говорить про Страшний суд (у тому числі й християнські Церкви). Вона наголошує на тому, що зовсім немає якоїсь потреби готуватися до нього, бо ж його ніколи не буде. Потрібно тільки у всьому слухатися її повчань, обличчям повернутися до природи, не захоплюватися науково-технічним прогресом, що веде Землю і людство до загибелі - і все буде в порядку. Всі неприємності й лиха, що відбуваються з людиною, Анастасія пояснює тим, що люди "порушують правила духовного буття й поривають зв'язок із Природою".

Адресати анастасіївської проповіді. Анастасія неодноразово підкреслює, що головним об'єктом її турбот є дачники, які на своїх малюсіньких ділянках землі постійно спілкуються із тваринами й рослинами,

природою загалом. Вона сама за допомогою "променя" наставляє людей, як краще вирощувати овочі і садовину, очищати природу від забруднення. Багато пропонованих нею рецептів фактично є описами магічних операцій з насінням, яким нібито "передається вся інформація про людину", а ті, у свою чергу, проростаючи, збирають для потреб господаря "з Космосу й Землі необхідну енергію". Щоб одержувати від огородніх овочів потрібну медичну допомогу, потрібно лише, як вже зазначалося вище, регулярно поливати їх водою після миття ніг, оскільки піт містить відомості про хвороби людей. На грядки надійде діагноз, і рослини виготовлять необхідні лікувальні речовини. В такий спосіб людина може самолікуватися. Пропонований Анастасією спосіб життя включає обов’язкове ранкове й вечірнє спілкування з рослинами. Воно замінює молитву. Лиш обов’язково треба поплювати на рослину, з якою спілкуєшся, щоб залишити в такий спосіб на ній інформацію про себе.

Описуючи до дрібниць спроби господарської діяльності в Родових поселеннях, Мегре в такий своєрідний спосіб вирішує проблему дискредитації навчання і знань. "Настане час і людство зрозуміє їх непотрібність, - наголошує він. - Учений, навіть найбільш великий, до бабусі на огород прийде. Зголоднілий, попросить у неї помідор собі на їжу. Учений і його мнимі витвори тій бабусі сьогодні не потрібні... Вона спокійно без ученого живе, а він ось без неї прожити не може. Він знаходиться у світі ілюзорному, примарному. Вона - із землею природною й із Всесвітом всім. Вона потрібна Всесвіту, він йому не потрібний". Взагалі читати й вчитися шкідливо, - учить Анастасіюшка. - Темні сили «безліччю своїх вчень прагнуть головне від людини сховати... Пізнання предметів і наук не потрібно робити самоціллю».

В такий спосіб запропонована Пузаковим для надто численної частини пострадянського суспільства нова богиня. Послідовників її вчення не так вже й тяжко шукати. Перший критерій при відборі її прихильників – той, хто багато часу проводить на своїй садовій ділянці. Як правило, це або пенсіонери, або люди, що стали деякою мірою жертвами сучасних перетворень, економічно неблагополучні, змушені харчуватися плодами своїх садів та городів, оскільки заробітної плати на їжу і одяг їм не вистачає. Дачник-анастасієвець - це міський житель, свого роду ідеологічний маргінал. Він уже не радянська людина, але живе вірою в силу науково-технічного знання. Він ще не захотів або ще не зміг воцерковитися, бо ж то "занадто складно" і часу (та й коштів зайвих) на те немає. Він вірить у НЛО, екстрасенсів, східні чудеса, ліки-панацеї, астрологію й геомантію. Йому хочеться чогось, з одного боку, простенького, а з іншого - чарівного, що обіцяє кожному прості способи прилучення до "світу утаємниченого". Ось саме такі й звертають із надією свої погляди до Анастасіюшки.

Анастасіївські спільноти. Пузаков-Мегре проводить активну діяльність з об'єднання своїх послідовників у якийсь новий суспільний рух. Одна з назв його - Рух "Анастасія". Він зайнятий популяризацією ідей Мегре,

а також виробництвом релігійної продукції анастасіївців під торгівельною маркою "Звенящие кедры России". Серед організацій анастасіївців – створений у 1999 році Фонд культури й підтримки творчості "Анастасия" у м. Володимирі. Він займається підтримкою самодіяльного мистецтва з тематики "Жінка, душа, Росія, екологія", сприяє виготовленню екологічно чистих продуктів і товарів, пропагандистської продукції, організацією змагань бардів. Він також поширює самодіяльні пісні про Анастасію, видає ці пісні, а також відшуковує читачів на книги Пузакова. Окремим видом діяльності Фонду є організація паломництва по Обі для всіх, хто бажає подихати кедровими фітонцидами. Анастасіївці активні в поширенні вчення конфесії. Вони можуть по декілька осіб входити в православні храми, агітуючи там за екопоселення, в яких доступною кожному стає «космічна любов».. При цьому бажаючим радять продавати своє майно в містах і їхати у визначене місце десь в лісові масиви для створення там, подалі від нинішньої цивілізації, Родових поселень. Функціонують ще й інші спільноти послідовників Мегре: «Общероссийское политическое движение землепользователей «Сотворение» та «Исследовательский центр Анастасии» (Москва), Центр «Кедры Сибири» (Томськ), центр творчості «Анастасия» (Тверська область) та ін. Загальноросійський політичний рух землекористувачів "Созидание" одним із головних своїх програмних вимог ставить законодавчу передачу ділянок землі площею 1 га всім бажаючим громадянам у спадкоємне користування для занять землеробством і будівництвом. У преамбулі програми руху її автори лякають громадян країни страшною кризою, що насувається на Росію, населену майже повністю безробітними й жебраками. Порятунок від криз рух радить шукати в анастасіївців. Саме вони пропонують навчити громадян, як "створити екологічно чисте середовище", а потім, відмовившись від "далеких життєвих цінностей", "навчитися позитивному мисленню".

Існують й інші центри анастасіївців. Один з них - "Исследовательский Центр Анастасии"- знаходиться в Москві під безпосерньою опікою Пузакова-Мегре. У Томську в 1999 р. утворений центр "Кедры Сибири". Під виглядом турботи про збереження кедровників у тайзі анастасіївці вже налагодили співробітництво в цьому із Держкомекології РФ. У Челябінську члени центру "Анастасия" зайняті створенням "простору любові й острівця світла".

Варто відзначити, що між анастасіївцями різних організаційних спільнот вже почалася боротьба за першість представництва. Нещодавно в Інтернеті пузаківці піддали критиці якийсь алтайський центр, названий ними самозванцями. В останні роки послідовники культу Анастасії прагнуть злитися із екологічним рухом. Процес цей йде доволі успішно. Так, в 2003 році в Башкирії відбувалася республіканська конференція «Екологія і відродження духовності», в роботі якої брало участь багато анастасіївців, в тому числі і сам В. Мегре, хоч організатором її було Центральне духовне управління мусульман Росії. Російська православна церква розцінила це як

добре організовану PR-акцію і закликала Союз екологів Башкирії відмовитися від подальшої співпраці з послідовниками Мегре.

Анастасіївство і освіта. Вчення Анастасії про Родові помістя знайшло підтримку і в сфері вищої освіти. Так, Московська академія державного і муніципального управління провела набір на курси додаткової освіти за фахом «екологія, охорона природи і екологічна безпека» із спеціалізацією «створення і розвиток Родових поселень». Згідно із задумами організаторів спеціалізації, в образі Родового поселення об'єднана велика кількість ідей, подарованих Анастасією людям. Маючи гектар землі і повернувши собі чистоту і красоту першоджерел, кожна сім'я створює собі свою малу Батьківщину, завдяки яким зрештою настане прекрасне відродження всієї Землі. Навчальний план утвореної в місті Кірові Академії розвитку Родових поселень включає зокрема такі предмети: «Екологічна безпека і усталений розвиток Родових поселень», «Родолюбство в істинному життєустрої», «Ведоруське бджільництво», «Духовне акушерство», «Народна творчість і ремесла в Родових поселеннях», «Наука образності», «Новітні технології в розвитку Родових поселень», «Соціально-психологічні аспекти Родових поселень» та ін. Почесним Президентом Академії обрано автора ідеї Родових поселень академіка РА Володимира Миколайовича Мегре. Її Президентом і Головою Президії Академії став доктор економічних наук Віктор Якович Медіков. Серед слухачів Академії студенти не тільки з багатьох міст Росії, а й із України, Молдови, Білорусі.

Поширення анастасіївства. Рух анастасіївців так поширився в Російській Федерації, що в Мегре навіть з'явилося бажання утворення своєї партії для «урегулювання людського життя». Відкрито сайт Мегре: http://www.anastasia.ru В різних театрах Росії вже йде вистава «Анастасия» по п'єсі, написаній Мегре . У Санкт-Петербурзі анастасіївцями розбито парк «Мира и Согласия». В Уфі працює фабрика, яка виготовляє сувенірно-лікувальну продукцію, «насичену кедровою енергією». Згідно інформацій, організації конфесії нині у світі нараховують більше мільйона своїх послідовників. Вони є не тільки в Росії чи країнах СНД, а й в далекому зарубіжжі. Так, в Австрії в своєму Родовому поселенні втілив ідеї Анастасії, розгорнуті в книгах Мегре, фермер Зепп Хольцер. Його ферму в Родовому поселенні Кравметерхоф, що знаходиться в Альпах, відвідують гості не лише з Австрії, а й з інших країн. Були навіть українці. Ось як описує сайт його господарство: «На своїх 50 гектарах Зепп не удобрює і не оре землю, не бореться із хворобами рослин і їх шкідниками. У нього в поселенні проростають сотні різних видів рослин (серед хвойних і листяних дикоросів у нього ростуть ще й 5000 плодоносних дерев), в ставках декілька тонн риби різних видів, у вільному випасі домашні тварини, птахи. Він розводить гриби і рідкісні рослини, зокрема такі, які взагалі не можуть рости в горах на висоті 1100-1500 метрів над рівнем моря. У Зеппа немає парку сільгоспмашин – лише один трактор. У нього працює лише один найманий працівник. Хольцер не залежить від електропостачання – у нього своя електростанція. У

нього все в достатку: навіть якщо щось і затопчеться, зірветься, зламається - ніхто це не помітить. Продукцію природи він вивозить на ринок – за нею покупці приїздять самі. Навіть самі збирають врожай! Нині ферма приносить Хольцеру 300-400 тисяч євро за рік! Плоди, саженці, риба, тварини, птиця, гриби, екотуризм й інше завжди готові до його послуг. Зепп переконаний, що не можна спеціалізуватися на чомусь одному! В його поселенні дивують не самі по собі озера, будівлі і дерева, а взаємозв'язок всього цього. Це називається ПЕРМАКУЛЬТУРА (англ. –постійна культура)».

Педагогічна концепція анастасіївщини. Будь-яка конфесія, турбуючись про своє майбуття, звертає увагу насамперед на роботу серед дітей і молоді. Не є винятком у цьому і анастасіївщина. «Лісова вчителька» наголошує на тому, що в людині закладена "реальна природна світобудова", в яку в жодному випадку не потрібно втручатися. Лише завдяки цьому дитина протягом дев'яти років повністю зможе "усвідомити сутність світобудови, сенс людського існування". Тут мається на увазі те, що будь-яке виховання й система освіти згубно впливають на розвиток дитини. Вони нічого не дають, тільки гублять все живе в ній. Анастасія закликає: батьки, відкиньте, не перебираючи, все, що дала вам цивілізація, викиньте всі "рукотворні предмети". Тоді дитина буде розвиватися правильно, з погляду астрології й окультизму, оскільки в неї "прокинуться" ті клітинки мозку, які сформують її, а також дозволять приймати в "підсвідомість" нову інформацію від планет.

Народивши від Пузакова дитину, Анастасія нібито ростить її в лісі. Вільне виховання - ось її ідеал. " Прагнення всіх сил всього світла у Всесвіті спрямоване так, щоб кожному, народженому в ньому передати все краще із світобудови. Обов'язок батьків - світло Всесвіту не закривати якимись премудростями вигаданих догм". Догмами тут постає все, що не має відношення до анастасіївщини. Відтак ідеї Пузакова, що подаються у його працях не є чимось надуманим, а є найбільш благодатними.

Пузаков рекламує, як зразкову, школу якогось академіка Михайла Щетиніна (його він називає "великим магом", "великим Ведуном "), в якій виховують дітей у дусі неоязичництва, знаннями про Сварога, «Вогненний небесний початок», «обереги каміння" тощо. Такі уроки називаються в цій школі "уроками богів".

Анастасіївство і О.Гузь. Навколо Анастасії розгорнувся могутній бізнес. Йде активний продаж видрукуваних мільйонним накладом книг, аудіо і відеокасет, поширюються кусочки кедра як талісман та ін. А це тому, що люди, які купують продукцію Мегре, вірять, що все, описане ним у його видруках, є правдою. До того ж, сам Мегре неодноразово наголошував: «Всі події – це реальні події із мого життя!». Але якщо спочатку Мегре говорив про Анастасію як реальну жінку, що живе десь в глибокій тайзі, з якою лише йому вдалося заспілкуватися, то в останні роки його бачення її значно змінилося. Він все більше говорить про неї як уявний образ. Вважають, що до таких радикальних змін бачення Анастасії Мегре спричинили його непорозуміння із Ольгою Анатоліївною Гузь (1952 р.н.), яка живе в столиці

Алтаю Барнаулі і в свої 28 років відчула свою особливу місію на Землі. Вона вірить у Вищий Космічний Розум, відчуває себе захисницею землян, постійно нібито чує якісь голоси із потойбіччя, а уві сні слухає космічну музику. У видрукуваних Гузь понад десяти низького рівня художніх книгах вона подає себе особою містичної обраності. Гадає, що навіть її фотографії мають «магічну силу». Водночас О.Гузь відкрила свій сайт «Анастасія – це я!» (http://www.Anastasia-is-me. ru/pravda.htm), на якому вона, зокрема, заявляє: «Зная, что моим именем творится зло, в 1998 году написала и издала книгу «Анастасия – это Я», которая мгновенно стала бестселлером и через которую многие узнали правду». У видрукуваному в інтернет-ресурсі О.Гузь «Зверненні Клубу істинних друзів Анастасії до Володимира Мегре і послідовників оригінальних ідей Таємничої Анастасії» сказано: «І ви, відчувши це за книгами, повинні були б своїм внутрішнім зором і серцем за книжковим образом побачити і пізнати Істинну Анастасію – Гузь Ольгу Анатоліївну... Але шкода, ви виявилися духовно глухими і сліпими. Ольга Анатоліївна до того ж Філософ, Художник, Дитяча Письменниця, Автор 8 Унікальних Духовно лікуючих Книг, які видрукувала за рахунок власних коштів, маленьким накладом, працюючи і вдень і вночі, без спонсорів і допомоги збоку тих, хто просто зобов'язаний допомагати таким Унікальним Людям!». Далі йде про те, що Мегре спотворив дійсне вчення Анастасії, а відтак слід купляти лише її книги, які вона може висилати будь-куди по ціні 300-500 рублів за примірник.

З початку 90-х років м. ст. алтайка проводить платні «зустрічі зцілення». Послідовники О.Гузь надто агресивні й нетерпимо ставляться до всіх, хто критикує їхню фаворитку, яка офіційно називає себе Анастасією. Оскільки ім'я новоявленої «барнаульської богині» і головний персонаж публікацій Мегре співпали, то вони взаємно почали звинувачувати один одного в злодійстві. Проте питання, хто в кого і що украв, залишається відкритим. Хронологічно свою проповідницьку діяльність О.Гузь почала раніше видруку книг Мегре. Проте до виходу у світ книг Мегре вона не називала себе Анастасією. Методом гіпнозу вона лікувала в медцентрі «Інтервал», а нині очолює духовно-оздоровчий центр «Анастасія», який, окрім гіпнотичних заходів, видруковує і продає як сакральні книги О.Гузь, різні буклети, календарики тощо. Відтак організація Ольги Гузь-Анастасії вже сформована. В ній авторитет засновниці фактично обожнюється. Поява спільноти Ольги Гузь призвела до відходу до неї частини анастасіївців Мегре, які стали вірити в те, що вона є дійсною Анастасією.

Все, описане вище, можна знайти на сайті http://www.anastasia.ru, а також прочитати в книгах Мегре, які поширюються мільйонними накладами, а саме:

- ✓ **«Новая цивилизация». Часть I** – описано незвичайні пригоди сибірської дівчини Анастасії і автора книги Мегре. Говориться про можливий новий шлях розвитку Росії, визначуваний Анастасією.

- **«Новая цивилизация». Часть II-** описано звичаї і обряди, які творило на своєму історичному шляху людство і які допомагали йому здобувати радість життя. Розповідається широко про ведруський обряд вінчання.
- **«Звенящие кедры России»** – знову говориться про Анастасію як незвичайну жінку, яка наділена даром зцілення душі і тіла людини.
- **«Кто же мы?»** – книга про національну ідею в Росії, з реалізацією якої може розпочатися новий етап у розвитку людства.
- **«Сотворение»** – подається живий образ Бога, його місце у світі.
- **«Кто воспитывает наших детей?»** – подаються поради з виховання дітей, налагодження батьками з ними контактів, враховуючи вікову психологію.
- **«Энергия жизни»** – людина наділена лише їй притаманною енергією. Це – енергія душі. Коли людина усвідомить це й навчиться користуватися цією енергією, то стане володарем Всесвіту.
- **«Инопланетянка или человек?»** – говориться про самітницьке життя Анастасії в глибокій сибірській тайзі, розкриваються надлюдські її божественні обдарування., зокрема бачити на відстані, знати про деталі життя навіть тисячолітньої давності, своєрідно оцінювати теперішнє життя, змогу зцілювати людей тощо.
- **«Очередной паломник»** – Мегре розповідає про свою поїздку до Анастасії в тайгу.
- **«Пространство любви» -** книга присвячена з'ясуванню питання: хто ти є, людино? Говориться про те, як людині можна управляти своєю свідомістю. Розкриваються питання енергії часу, наближення до єдиного творця.
- **«Родовая книга»** – йде мова про минуле людства у світлі його майбутнього.

Розділ 5

СИНТЕТИЧНІ РЕЛІГІЙНІ СПІЛЬНОТИ

1. ВІРА БАГАЇ (НАЦІОНАЛЬНІ ЗБОРИ БАГАЇВ УКРАЇНИ)

Багаї у світі і в Україні. Нова світова релігія багаї – наймолодша з існуючих нині релігій – налічує більше 6 мільйонів послідовників. Вона розповсюджена на всіх п’яти континентах і за даними англійської енциклопедії займає друге місце в світі за своїм географічним поширенням після християнства.

Віра багаї в Україні, як і її державна реєстрація, має десятилітню історію. Перші послідовники багаї з’явилися тут наприкінці 80-х років м. ст., а вже 27 липня 1999 року Комітет у справах релігій України зареєстрував Національні Духовні Збори Багаї України, що стало реальним свідченням того, що свобода віросповідань в Україні є невід’ємним здобутком демократії нашої держави. Сьогодні осередки віри багаї діють в 53 містах і селах України. Вони налічують більше тисячі віруючих. Найбільш розвинені громади багаї функціонують в містах Києві та Дніпропетровську. Багаї України, як і Міжнародне Співтовариство Багаї, що має свої громади майже в 230 країнах світу, являє собою модель і первинний взірець Нового Світового Порядку й плідно працюють у напрямку забезпечення прав і свобод людини, рівності жінок, загального процвітання людства.

Історія багаї. Віра багаї (арабською «бага» означає «світ», «слава») – це нова, поширена в усьому світі релігія. Вона *зародилася на перетині різних культур в Персії в середині XIX століття.*

Провісником нового відкриття вважається Мірза Алі-Мухаммед (1819-1850). Коли в двадцять п’ять років божественне прозріння відкрило йому, що Всевишній Господь обрав його своїм посланцем, він прийняв титул Баб («Врата»). Проповідував Мірза Алі-Мухаммед з 1844 р. і аж до своєї трагічної загибелі. За значимістю його діяльність порівнюють з місією Івана Хрестителя у християнстві.

Засновник Віри Багаї – Багаулла (що означає «Сяйво», «Слава Господа») проголосив свою місію 1863 р. Ця дата вважається початком епохи багаї. Багаулла зазнав всіляких гонінь і більшу частину життя провів у в’язницях та вигнанні. Закінчив свій земний шлях він в Аккі (Північна Палестина) 1892 р. Місце його поховання є однією з найвшанованіших святинь багаї та об’єктом паломництва віруючих.

Перед смертю Багаулла передав кермо духовної влади у громаді своєму старшому синові Аббасу Еффенді, який назвав себе *Абдул-Бага* (тобто

«Слуга Бага»). Це запобігло розколу в середовищі багаї і дало можливість розвивати вчення.

Главою багаї, а також тлумачем Святих Писань після смерті Абдул-Бага був призначений ним Шогі Еффенді - його старший онук. За час його керівництва (1921-1957) було запроваджено організаційну структуру багаї.

У Персії перші прихильники багаї зазнавали найжорстокіших переслідувань з боку уряду та офіційних релігійних діячів. Тисячі загинули як мученики, інші були ув’язнені або покарані вигнанням. Протягом понад шестидесяти років кожен, хто наважувався визнати відданість Бабові чи Багауллі, ризикував втратити майно, свободу чи навіть життя. Проте репресії не були спроможні зупинити розвиток вчення, яке виявило надзвичайну життєвість.

Вчення багаї. *Фундаментальним для цієї релігії є принцип єдності.* Він втілюється у визнанні існування єдиного Бога – творця всього видимого й невидимого, єдності людства як його творіння, а також внутрішньої спільності всіх богонатхненних релігій.

Віра багаї відкидає традиційні уявлення про Бога, притаманні людству на ранніх стадіях його розвитку, і *розглядає всі спроби описати Всевишнього як неповні й відносні, тому що «як може скінченне осягнути безмежне, як може краплина охопити океан ..?»* Пізнавати Бога можна тільки через його прояви, якими є його посланці, великі вчителі людства. Відтак багаї знаходять у Багауллі невичерпне джерело духовної енергії для особистого росту й розвитку своїх громад. Вони вірять, що *Господь Бог дав людству єдину релігію через поступові, послідовні відкриття Своєї Волі, які передавались у минулому за допомогою його обранців. Такими проявами Бога були Крішна, Мойсей, Зороастр, Будда, Ісус, Магомет, Баб і Багаулла.* Якщо ці вчення й різняться, то лише тому, що людство, залежно від рівня свого розвитку та спроможності осягнути вічні духовні істини, потребувало відповідного керівництва. Віра багаї пояснює, що всі віровчення знаходяться у повній гармонії, і закликає їхніх послідовників визнати божественність не лише засновника своєї віри, а й інших пророків.

Мета релігії багаї – об’єднання людства в одну світову сім’ю, що можна здійснити лише спільними зусиллями духовно пробуджених людей.

Вчення і заповіді багаї, структура організації засновані на Священних писаннях віри й охоплюють усі аспекти особистого й колективного життя, моральні й соціальні питання.

Герберт Спенсер одного разу зауважив, що здобути «золоту поведінку», виходячи із «свинцевих спонукань», політичними шляхами неможливо; цим шляхом не утворити й «золоте» суспільство зі «свинцевих» індивідів. Підтверджуючи цю істину, Багаулла вчив, що для встановлення Царства Божого на землі необхідно спочатку створити його в серцях людей. А цього можна досягти, розвиваючи кращі духовні якості, що їх багаї мають за найвищі чесноти. Серед них найважливішою є любов до Бога і всього навколишнього світу як до його вияву. Вона має передумовою повну та щиру

відданість Всевишньому, відмову від усіх егоїстичних, пустих і дріб'язкових бажань. Згідно з вченням багаї, неможливо бути відданим і служити Богу інакше, як шляхом служіння своїм близьким і через них – всьому людству. «Той, хто повертається спиною до ближнього, повертається спиною до Бога».

Оскільки об'єднання людства може бути досягнуте тільки за умови повної гармонії всіх і кожного з Божественною волею, то від прибічників віри вимагається беззаперечне виконання всіх заповідей пророка, а надто тієї, котра вимагає від людини вважати ворога за друга, завжди бути взірцем Божого всепрощення.

Віра Багаї вчить розвивати в собі та своєму оточенні високу духовність, позбавлятися заздрості, жадібності, людиноненависництва. За будь-яких умов, у будь-якій країні слід підтримувати талановитих і здібних людей, бо талант – це іскра Божа всесвітнього прогресу. Невігластво вважається причиною всіх бід, а універсальна освіта підґрунтям успіху.

Вчення багаї застерігає не шукати чужі вади та помилки. Христос суворо попереджає про це, і Абдул-бага стверджує, що «найгірша людська риса – це лихослів'я поза спиною, особливо коли воно виходить з вуст людей, які вірують у Бога». Лихослів'я, поряд із вбивством і зрадою вважається найтяжчим гріхом.

У Святому письмі багаї є такі повчання: «Будь щедрим у достатку, вдячним у нужді. Бідному будь скарбом, втіхою – багатому, відповіддю – на благання стражденного й бережи у святості власну поруку. Не будь несправедливим ні до кого, виявляй лагідність до всіх. Будь подібний до світильника для тих, що блукають у темряві, будь радістю для засмучених, рікою – для спраглих, притулком – для скорботних, підтримкою і захисником – для гноблених. Нехай всі твої діяння будуть позначені чистотою й відвертістю».

Віра багаї вчить долати страх смерті й дає впевненість у житті, яке сягає далеко за межі короткого земного існування. *В цьому вченні фізична смерть порівнюється з народженням душі на іншому рівні буття:* перш ніж народитися, людина знаходиться в утробі матері. В тих «обмежених умовах» вона отримує здібності, що необхідні їй для існування у світі: очі й вуха ембріону безпосередньо не потрібні, необхідність в них з'являється після народження. Так само, перебуваючи в «межах смертної сфери», людина повинна готувати себе до подальшого життя у світі «святості й сяйва», набувати відповідних божественних якостей – духовності, віри, незламності знання про Бога та любові до нього.

Віра багаї виступає проти будь-яких забобонів і упереджених поглядів, розглядаючи їх як причини уповільнення загального прогресу й перепони до єднання людства та встановлення загального миру.

Вчення багаї встановлює принцип несуперечності науки й релігії. Перша відкриває фізичні закони, а друга – духовні, які є такими ж незаперечними й важливими для гармонійного розвитку людини й суспільства. Релігія вчить, що розум – це божественний дар, гріх ним не

користуватися, а наука – плід розуму. Тому між ними немає конфлікту. Оскільки істина єдина, незалежно від того, в якій оболонці – релігійній чи науковій – вона перебуває, то будь-яке непорозуміння виникає або від омани, або від невігластва, від марновірства або нетерпимості, від обмеженості розуму або впертості, – словом, від усього того, що насправді далеке від істинного духу як науки, так і релігії. Адже великі пророки й фундатори наук ніколи не заперечували один одного. Непорозуміння між ними, як правило, виникали через викривлені інтерпретації їх послідовників, які зберігали букву вчення, а не його дух.

Вчення багаї стверджує, що існує безліч шляхів до істини, яку кожна людина мусить пізнавати самостійно, поза наявними стереотипами. Абдул-Бага з цього приводу писав: «Для того, щоб знайти істину, ми повинні відкинути свої забобони, зверхні, застарілі поняття, і мати ясний, сприйнятливий розум»; «ми не повинні допускати, щоб наша любов до будь-якої релігії чи особи так засліпила нас, що ми опинилися б у кайданах марновірства».

Заповіді багаї акцентують увагу на духовних шляхах вирішення будь-яких проблем, у тому числі й економічних, підкреслюють необхідність беззастережно дотримуватися законів своєї країни й виконувати рішення уряду. Віровчення забороняє багаї насильницьку антидержавну діяльність і заперечує війну як засіб вирішення конфліктів.

Віра багаї прагне подолати крайнощі як злиденності, так і розкошів, забороняє поневолення, жебрацтво й чернецтво. Вона підносить будь-яку працю на користь інших до рівня богослужіння.

Багаї здійснюють понад 700 міжнародних проектів у галузях охорони здоров'я, освіти, комунікації та екології. Приміром, у 15 країнах Африки ними створені загальноосвітні центри, а в країнах Азії – понад 300 шкіл. Засоби фінансування формуються винятково із внесків віруючих. Розмір внесків – справа сумління кожного віруючого; хто і скільки вніс не афішується. Пожертви від сторонніх людей і організацій не приймаються, що забезпечує ідейну й політичну незалежність громад.

Соціальні принципи вчення багаї. Одним з головних соціальних принципів, якому Багаулла надавав величезного значення, є рівність чоловіків і жінок у правах, привілеях, вихованні та суспільному стані. Чоловік і жінка – «два крила одного птаха», але сучасна епоха вдосконалення суспільства й об'єднання людства потребує не агресивних якостей чоловіків, а інтуїції, духовної любові та служіння, які притаманні жінкам. У багаї освіта дівчат вважається надзвичайно важливою, бо матері є першими вихователькам наступного покоління. Тому, якщо бракує коштів дати добру освіту всім дітям родини, то перевага віддається дівчатам.

Взагалі питання сім'ї і шлюбу детально розроблені цим віровченням. Сім'я повинна бути моногамною і міцною. Розлучення хоч і допускається законом багаї, однак його прагнуть уникати. Заборонено вживати алкоголь і наркотики, крім тих випадків, коли вони необхідні для лікування.

У багаї немає професійних священиків, які б вирізнялися від єдиновірців особливими привілеями, оскільки вважається, що тільки в період свого «дитинства» людство потребувало духовного керівництва, справжнє призначення якого зробити людей здатними обходитися без нього, дивитися на божественні явища своїми очима й розуміти своїм розумом. Нині завдання духовенства визнається виконаним. Мета вчення багаї – завершити цю роботу, зробити людей незалежними від усього, крім Бога, щоб вони могли звертатися до нього самостійно, тобто через його посланців.

Обряди, ритуали й організаційна структура конфесії. На відміну від християнства, релігія багаї не має вироблених ритуалів і церемоній. Батьки виховують дитину на засадах свого вчення. З 15 років вона стає особисто відповідальною за виконання заповідей Вчителя. Людина, яка визнає Багауллу Божим пророком, заявляє про свою віру найближчим Місцевим Духовним Зборам, які після розгляду питання приймають її без будь-яких церемоній до громади. Якщо ж вірний багаї вирішує, що більше не вірить у вчення Багаулли й хоче вийти з громади, він вільний це зробити, повідомивши Місцеві Духовні Збори.

Багаулла звів обряди до мінімуму. Він наказав щодня особисто читати одну з трьох обов'язкових молитов і, крім того, читати інші молитви й тексти Святого письма як в повсякденному житті, так і на загальних зборах багаї.

Усі питання громадського життя – і суто особисті, і суспільні – багаї розв'язують за допомогою консультацій. Писання багаї докладно розвиває цей принцип, визначаючи консультацію як можливість розпізнавати істину в будь-якій ситуації.

Зараз керівництво багаї здійснюється Всесвітнім Домом Справедливості, який знаходиться у Хайфі (Ізраїль). Місцевими громадами відають Духовні Збори, які обираються щорічно, а діяльність всіх громад багаї України спрямовуються Національними Духовними Зборами .

На території СНД в кожній новоутвореній державі діють свої Національні Духовні Збори Багаї, а для російськомовної Європи створено Асоціацію Багаї – громадську організацію, яка займається вивченням і дослідженням вчення багаї. На території СНД також діють Місцеві Духовні Збори багаї, кількість яких швидко зростає.

Поширення і привабливість нової релігії. Цікаво, що в Росії багаї одержали підтримку ще за часів царя Олександра і до 1917 р. в країні вже було декілька громад. Один з перших великих храмів багаї був споруджений у Ашхабаді, але його зруйнував не стільки сумнозвісний землетрус, скільки фанатизм більшовиків, і він до цього часу не відновлений. Театральний Петербург тепло приймав свого часу п'єси про героїчних Пророків багаї – Баба і Багауллу, які написала російська поетеса Ізабелла Гріневська. П'єси перекладалися багатьма європейськими мовами. Жваву зацікавленість релігійним вченням багаї виявляв і Л.М.Толстой.

Причина привабливості нової релігії полягає в тому, що Багаулла узагальнив і продовжив найкращі традиції буддизму, християнства й ісламу,

а також ідеї всіх великих національних релігій, надавши нового імпульсу принципам спасіння, любові, щирості та взаємодопомоги. Очевидно, така релігія має серйозні шанси перетворитися на справді масову світову релігію XXI ст. 22 травня 2001 року відбулася важлива подія в житті всіх багаї світу – в Ізраїлі було відкрито Святі Тераси на горі Кармель, в центрі яких розташована увінчана золотим куполом Усипальниця Баба – відомий символ міста Хайфа. Проект тривав понад десять років і коштував 250 мільйонів доларів. Величні споруди Всесвітнього Центру Багаї, 19 терас, фонтани та безперервні потоки води, духовні сади, що невпізнанно змінили гору – це свідчення впевненості багаї в мирному майбутньому людства. На це свято з'їхалося близько 5 тис. вірних і гостей практично зі всіх країн світу. На цій горі багаї створили відомі за своєю красою сади, щоб прикрасити златоглаву Усипальницю Баба – друге місце за святістю своєї Віри. Сади відкриті для безкоштовного відвідування всіх, хто приїжджає до Ізраїлю, як символ оазису – животворного куточку для роздумів, душевного заспокоєння і духовного вдосконалення. На церемонії відкриття Терас були присутні й багаї України – делегація в кількості 12 осіб з Києва, Одеси та Дніпропетровська.

Багато спроб було зроблено духовенством та правителями протягом XIX-XX століть, щоб придушити розповсюдження нового руху. Відкриття терас на горі Кармель та прибуття сюди тисяч багаї, що відображають все розмаїття людей у світі, символізує знаменну ідею, яка раніше здавалась неможливою: сам факт існування людського співтовариства, здатного об'єднати групи людей, раніше роз'єднаних релігіями, расами, класами чи освітою; співтовариства, в якому люди співпрацюють більше, ніж протистоять; де чоловіки і жінки діють у рівноправному партнерстві; де лідери обираються за чеснотами, а не в боротьбі та передвиборчих кампаніях; де рішення приймаються та втілюються в життя при повній участі тих, кого це стосується. Все це – доказ того, що мир і справедливість не тільки можливі, але й практично досяжні.

Згідно з офіційною статистикою Державного Комітету у справах релігій в країні на 1 січня 2004 р. було зареєстровано 12 громад віри багаї і один їх центр в Києві. За регіонами громади поділилися таким чином: по дві – в Автономній республіці Крим та Полтавській області, по одній в Києві та областях – Вінницькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Одеській, Черкаській і Чернівецькій. Нову статистику громад віри багаї Держкомнацрелігій України не подає.

2. ЦЕРКВА ЄДНАННЯ

Історія виникнення Церкви. Церква Єднання утворилася на основі одкровення, яке було отримане Сон-Мьон Муном у 1935 р. та викладається у його вченні “Божественний Принцип".

У 1954 г. в маленькій хатинці, що неподалік від Сеулу, Сон-Мьон Мун та декілька його молодих послідовників заснували Асоціацію Святого Духу за Єднання Світового Християнства. Пізніше її стали називати Церквою Єднання. Асоціація Святого Духу за Єднання Світового Християнства являє собою рух заради духовного і соціального відродження людства.

Основи віровчення Церкви Єднання. Основу віровчення Церкви Єднання складає Святе Письмо – Біблія. Згідно із догматикою Церкви Єднання, яку виклав Сон-Мьон Мун, Божественний Принцип є історичним продовженням Старого і Нового Завіту. Разом із цим при поданні в ньому фундаментальних положень християнської догматики використовуються традиції віровчень східних релігійних течій, якими однак не визначається сутність віровчення Церкви Єднання. В ньому основне місце займає вивчення Заповідей Ісуса Христа, виконання їх кожним послідовником Церкви. Виходячи з цього, Церква Єднання відносить себе до християнського віросповідання.

Джерелом віровчення Церкви Єднання є одкровення, одержане преподобним Муном та викладене ним в його “Божественному Принципі”. В теперішній час видано більше 300 томів праць, у тому числі книги “Божественного Принципу”, “Філософії Єднання”, а також проповіді, духовні настанови й промови преподобного Муна. Церква Єднання визнає різницю між догматом, ритуальними установками і правилами релігійного життя християнства, даосизму, конфуціанства та інших релігійних течій. Разом із тим вона визнає спільність їхніх устоїв.

“Божественний Принцип" вчить, що десь 2000 років тому проповідь Ісуса несла в собі те вище духовне розуміння, яке здатні були вмістити люди. Сьогодні людське усвідомлення просунулося вперед і настав той момент, коли сучасне суспільство шукає більш високого рівня розуміння, яке було б здатне задовольнити нинішні духовні пошуки.

Теологія Церкви Єднання. Вона включає наступні основні положення:

Бог. Бог - Небесний Батько, Творець всього сущого. Він - єдиний, абсолютний, вічний та незмінний. Бог - Особистість, яка знаходиться поза межами простору та часу, має досконалий інтелект, емоції та волю, чия найглибинніша природа є мужність і любов; Особистість, в якій поєднані чоловіче та жіноче начала. Він – джерело істини, краси і добра, Творець та підтримка людини і Всесвіту, всього видимого та невидимого.

Людина і Всесвіт є відображенням його Особистості, природи. Бог працює протягом усієї людської історії для того, щоб досягти ідеального світу на Землі. Він ніколи не примушує. Якщо люди навчаться відповідати на

любов Бога та змінять своє повсякденне життя, виходячи з ідеалів високої етики і моралі, то ми станемо свідками Царства Божого на Землі.

Людство. Усі люди народжуються синами та дочками Бога. Бог є втіленням досконалої любові. Людина створена Богом для того, щоб усім своїм життям приносити радість Небесному Батькові та іншим людям. Уся історія людства є визначений Богом шлях звільнення людей від пітьми гріха і відновлення первісних безпосередніх стосунків між Богом і людиною.

Прагнення Бога до людини і творіння. Прагнення Бога до людини і творіння вічне і незмінне. Бог очікує від чоловіків та жінок виконання трьох наступних настанов, які утворюють План Бога для побудови його Царства:

– по-перше, стати досконалими, тобто досягти єдності серця, волі й дії з Богом, поєднавши свою душу і тіло в довершеній гармонії, які зосереджені на Божественній любові;
– по-друге, бути об’єднаними Богом як чоловік і дружина й давати життя безгрішним дітям, утворюючи в такий спосіб безгрішну сім’ю, рід, націю, а зрештою – безгрішний світ;
– по-третє, розвивати відносини віддавання та приймання зі світом творіння, засновані на істинній любові й красі, здійснити істинне володарювання над довколишнім світом.

Однак через гріхопадіння людини цей План Бога не було здійснено. Тому зараз Бог прагне до того, щоб вирішити проблему гріха і відновити первісне становище людини і в такий спосіб втілити задум Царства Божого на Землі і на Небі.

Гріхопадіння. Перш ніж перші чоловік та жінка (Адам і Єва) змогли досягти досконалості, вони були втягнуті архангелом Люцифером у заборонені любовні стосунки. В такий спосіб Адам і Єва, виходячи із власного бажання, відвернулися від Божественної волі і призначення. Це спричинило їхню духовну смерть і смерть всього людства. Через гріхопадіння сатана узурпував положення істинного батька людства. З того часу люди, народжуючись, набувають також і хибних нахилів. Тому часто вони прагнуть протистояти Богові. його волі й живуть, не знаючи про свою істинну природу і походження, про все те, що вони втратили.

Бог жалкує за своїми втраченими дітьми та за втраченим світом. При цьому йому доводилося постійно відшуковувати такий шлях, який допоміг би їм повернутися назад. Божественне творіння стогне і знемагає в очікуванні того, що з’являться люди, які відновлять свою первісну природу і зможуть посісти положення центру світу творіння.

Ісус Христос. Ісус - Месія і Єдинородний Син Божий. Він Єдиний з Ним в серці й існує окремо від Бога. Людство, яке здійснило гріхопадіння, може повернутися до Бога тільки через Христа (Месію), котрий приходить як новий Адам, щоб стати новим лідером людства. Через нього людство може заново народитися в родині Бога. Щоб Бог послав Месію, людство зобов’язане виконати певні умови і в такий спосіб відновити те, що було зруйноване через гріхопадіння.

Члени Церкви впевнені, що кінець людським стражданням буде покладено, коли люди будуть жити згідно із Нагірною Проповіддю. “Божественний Принцип" стверджує, що якби люди у відповідний момент пішли за Христом, то розп’яття не відбулося б, Ісус вивів би людей на шлях здійснення закладених в їхній первісній природі можливостей добра, що вже тоді привело б їх до Царства Божого.

Месія. Месія - це істина людина, яка не має первородного гріха, обрана Богом для здійснення мети Божого провидіння. Метою, в ім’я якої Ісус прийшов як Месія, було повне спасіння занепалого людства і створення Царства Небесного на Землі та й на Небі.

Історія. Історія людства - це історія проведення відновлення, в ході якого Бог має намір врятувати грішних людей і відновити первісний світ добра - Царства Небесного на Землі. Кульмінаційний момент історії - прихід Месії. Він знаменує закінчення старого віку й початок нового. Світ стане ідеальним, коли володарювати над ним із істинною любов’ю будуть істинні сини й дочки Бога.

Воскресіння. Воскресіння - процес відродження для духовного життя і духовної зрілості, головний момент якого полягає в об’єднанні з Богом. Це – процес переходу зі стану духовної смерті до стану духовного життя шляхом зусиль з боку людини (молитва, добрі справи і т..ін.) й за допомогою святих в духовному світі. Він завершується Богом тоді, коли Він посилає Христа (Месію) з метою відродження людини і позбавлення її від первородного гріха.

Біблія. Біблійні Старий і Новий Завіти засвідчують первинний задум Бога щодо свого творіння. Вони свідчать також про те, як Бог допомагав грішному людству знов знайти втрачений ідеал і як відроджував у людині спроможність до досягнення бажаного блага. Хоча Біблія свого часу була канонізована християнами, Бог не пов’язав себе обітницею мовчанки, його одкровення продовжується.

Царство Бога. Царство Небесне - це світ, де люди живуть разом, прославляючи Бога і один одного, палаючи бажанням жити заради ближнього. Ісус сказав, що Царство Боже всередині нас. Завдяки цьому, згідно з теологією Церкви Єднання, Царство Боже на Землі буде досягнуте лише тоді, коли Бог буде керувати кожною людиною зокрема, звертаючись до її сумління, а суспільством - через кожну сім’ю, спираючись на істинну любов.

Добро і зло. Добро - слова, думки та вчинки, спрямовані на благо інших. Вчинок або його результат вважаються добрими, якщо вони служать здійсненню Божої мети творіння. Зло - слова, думки, вчинки, спрямовані на особисте благо за рахунок або пожертвування іншими. Воно є також така дія або її результат, які порушують Божу мету творіння, забезпечуючи основу взаємодії із сатаною. Зло не є частиною Божественного творіння. Воно з’явилося в світі як наслідок гріхопадіння людини і, зрештою, буде здоланим.

Останні Дні і кінець світу. Кінець світу, згідно з теологією Церкви Єднання, це кінець історії зла і початок становлення суспільства, грунтованого на ідеалах добра. Людство не загине із наближенням кінця світу, а навпаки – відродиться.

Підхід до питань шлюбу і сім'ї. Згідно з традицією Церкви Єднання, Сон-Мьон Муна та його дружину Хак-Джа Хан називають "істинними батьками". Це поняття вказує на них як на подружжя родоначальників традиції істинних сімей й Благословення в Церкві Єднання, як на духовних батьків пастви. Шанування Сон-Мьон Муна та його дружини як "істинних батьків" не призводить до приниження авторитету власних батьків. Церква Єднання завжди стоїть за збереження цінності сім'ї, повагу кожного до своїх батьків та старших.

Шлюб та сім'я – це найголовніші таїнства особистого життя людини та наріжний камінь всієї соціальної організації на основі істинної любові. Парафіяни Церкви можуть бути як неодруженими, так і перебувати в шлюбі. Вибір чоловіка або дружини в Церкві Єднання є добровільним. За власним бажанням віруючі можуть вступати або не вступати в шлюб. Вони також добровільно можуть розірвати шлюб.

Благословення. В Церкві Єднання існує традиція Благословення віруючих на створення сім'ї або на шлюб. Благословення - урочиста церемонія, яка нагадує вінчання, точніше – заручини. Проте за своїм духовним змістом вона має більш глибокий зміст. Суть церемонії у тому, що Церква Єднання в особі засновника своєї традиції Сон–Мьон Муна благословляє людей, які планують утворити сім'ю, або тих, які вже знаходяться у шлюбі, на майбутнє подружнє життя. Центром останнього мають бути ідеали подружньої вірності й служіння суспільству та Богу.

Ті, хто бажає взяти участь у Благословенні і не перебуває у шлюбі, за власним бажанням можуть отримати рекомендацію від Сон–Сьон Муна про те, хто, на його погляд, стане найкращим супутником їхнього життя. Якщо бажання на таку участь взаємно погоджуються і співпадають з рекомендацією, то майбутні чоловік і дружина разом беруть участь у церемонії Благословення. Потім наречені протягом певного часу (від місяця – для більш старших і до декількох років – для молодих) мають можливість придивитися одне до одного й вирішити те, чи стануть вони утворювати сім'ю, а чи ж ні. Пари, які отримали Благословення, також можуть розлучатися, дотримуючись при цьому тільки власного рішення.

Основною заповіддю вчення преподобного Муна є збереження цнотливості і непорочності до вступу у шлюб та вірність і доброчинність в сім'ї після вступу у шлюб.

Форми діяльності. *Основоположним принципом практики* Церкви є повне забезпечення неофіту свободи вибору й глибокого особистого усвідомлення своєї позиції перед тим як вступити до Церкви. Основою Церкви Єднання є свобода совісті. Люди, вільно вступаючи до Церкви, є

водночас повністю вільними у вияві своєї активної участі в її діяльності. Члени Церкви можуть вільно прийти до Церкви, а також вільно залишити її.

Проповідування. Поширення ідей "Божественного Принципу" є одним із основних видів діяльності Церкви Єднання. З цією метою проводяться семінари із вивчення "Божественного Принципу", недільні служби.

Кожний член Церкви визнає свою відповідальність ділитися Словом Бога із своїми ближніми. Тому добровільне свідчення є одним із видів діяльності послідовників Церкви Єднання. Члени Церкви глибоко вірять, що втілення вчення Церкви Єднання у життя дасть можливість створити світ гармонії, любові, краси і єдності, про який мріє Бог. Таке проповідування здійснюється добровільно, тому що кожний самостійно вирішує те, скільки часу – залежно від обставин та стану свого здоров'я він може приділити цій діяльності.

Піст. Традиція посту є складовою частиною духовного життя в Церкві Єднання. Це – суто добровільне та посильне утримання від їжі протягом якогось, вибраного самою людиною, часу. Якихось заборон щодо їжі або обмежень в Церкві не існує, окрім таких, які не шкодять здоров'ю людини.

Молитва. Члени Церкви проводять молитви та молитовні збори, моляться індивідуально або разом з іншими. Вони не повторюють заучених напам'ять молитов, оскільки вважають молитву розмовою із Богом. Кожний в Церкві молиться від свого серця.

Богослужіння. Члени Церкви Єднання дотримуються традиції Недільних богослужінь. Їх добровільно відвідують як послідовники Церкви Єднання, так і їхні гості. Проводяться також освітні семінари з Божественного Принципу і основ віровчення Церкви Єднання. В Недільних богослужіннях, як і в семінарах, можуть брати участь не тільки послідовники Церкви, а й будь-яка людина, яка цікавиться вченням та практикою Церкви Єднання.

Згідно з християнською традицією, неділю всі віруючи присвячують Богу. Ця традиція підтримується релігійною громадою. Служіння завжди починається з пісень. Потім всі присутні на молитовному зібранні, разом промовляють "Обітницю Родини". Далі хто-небудь з присутніх від імені всіх молиться. Ведучий запрошує пастора для недільної проповіді. Після її закінчення присутні знову співають пісні та збирають пожертви. Один із присутніх читає молитву за пожертвування.

Моральні норми. Серед послідовників Церкви Єднання свідомо прийнята добровільна відмова від паління, вживання алкоголю, наркотиків. Ці особливості, разом із строгими вимогами чистоти сімейних відносин, повного виключення дошлюбних та позашлюбних любовних зв'язків, складають стиль життя, що характерний для прихильників вчення Церкви.

Громадське служіння. *Праця на благо Церкви* – добровільна справа її членів. Джерелом прибутків Церкви є добровільні внески і благодійні пожертви на організацію семінарів з вивчення Божественного Принципу, проведення Недільних служб та іншу релігійну діяльність, що відбуваються

згідно із Статутом Церкви. Більша частина коштів Церкви Єднання використовується на благодійні, просвітницькі, миротворчі проекти, соціальне служіння.

Громадянські права і обов'язки віруючих церкви єднання. Церква Єднання визнає світські закони. Вона не закликає віруючих до ухиляння від військової служби, до будь-яких інших відмов від виконання свого громадянського обов'язку. Одним із важливих ідеалів Церкви Єднання є виховання віруючих шанобливими синами та дочками сім'ї, гідними громадянами своєї країни, праведниками світу і святими дітьми Всесвіту. Це входить до традиційної молитви-обітниці, що здійснюється під час богослужінь у Церкві Єднання.

Громадська позиція Церкви Єднання. Церква Єднання наголошує на важливості міжрелігійного миру і злагоди, виходячи при цьому з того, що кожна релігія відображає свій унікальний аспект природи Бога і є по-своєму цінною. Церква Єднання завжди бере участь в міжрелігійних зустрічах і працює в міжрелігійних організаціях.

Церква Єднання у світі. Церква Єднання офіційно зареєстрована та діє як релігійна організація в США, Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Іспанії, Польщі, Угорщині, Росії та інших країнах Європи; в Південній Кореї, Японії та інших країнах Південно-Східної Азії; в Австралії і багатьох країнах південної Америки, Африки. Загалом Церква Єднання діє у 180 країнах. Центральне управління її знаходиться в США (м. Нью-Йорк). Його очолює Сан–Джо Хван.

Біографія Сон-Мьон Муна - засновника Церкви Єднання. Сон-Мьон Мун народився у 1920 р. в Північній Кореї. Початкову освіту отримав в Кореї. В 1943 р. він закінчив університет Васеда в Японії, за фахом - *електроінженер*.

У грудні 1943 р. Сон–Мьон Мун одружився з Чхне–Сон Гиль. У 1945 р. у нього народився син Сон–Джин Мун. Після того, як Мун розпочав свою проповідницьку діяльність, батьки дружини виявили негативне ставлення до цього. В 1952 р. в Пусані вони примусили свою доньку розлучитися. В 1960 р. Мун вступив у шлюб із Хак-Джа Хан. Преподобний Мун - батько 13 дітей, має 25 онуків.

Сон-Мьон Мун має декілька почесних докторських ступенів, одержаних ним в різних навчальних закладах світу, а також звання почесного професора Державного Педагогічного Університету Киргизстану й Інституту "Верхньоволжжя" в Росії.

18 серпня 2000 р. на З'їзді світових лідерів, який провела Міжнародна Міжрелігійна Федерація за мир у всьому світі, Сон-Мьон Муну та його дружині було вручено першу Всесвітню Нагороду Миру за їх видатну і всебічну міжнародну та міжрелігійну роботу із забезпечення миру у всьому світі. Цією нагородою було визнано їх присвячення протягом всього життя діяльності, яка включає започаткування безлічі організацій, що працюють на досягнення миру, зокрема такі грандіозні пропозиції, як створення

Міжнародного шосе миру, Зон миру між націями, які перебувають у конфлікті, створення Генеральної релігійної асамблеї у структурі ООН.

Сон-Мьон Мун відомий як організатор міжнародних проектів різних напрямів, зокрема: Фестиваль культури та спорту (1992 р.), Федерація молоді за мир у всьому світі (1994 р.), Академія професорів за мир в усьому світі (1968 р.), Міжнародна конвенція за єдність наук (1972 р.), Міжнародний фонд допомоги та дружби (1976 р.), Фонд "Вашингтон Таймс" (1982 р.) та ін.

Мали місце випадки, коли Сон-Мьон Мун зазнавав політичних та кримінальних переслідувань. У 1944 р. після повернення в Корею з Японії, де він завершив своє навчання, його було в перший раз заарештовано поліцією мілітаристської Японії за патріотичну діяльність. В 1946 р. Сон–Мьон Муна було заарештовано поліцією комуністичної Північної Кореї. Після трьох місяців ув'язнення його було звільнено без пред'явлення якихось звинувачень.

У 1948 р. тоталітарним комуністичним режимом Північної Кореї Сон–Мьон Муна було засуджено на п'ять років ув'язнення за звинуваченням у проповідницькій діяльності і в порушенні громадського порядку. Пробувши у концентраційному таборі два роки і вісім місяців, Мун був визволений під час корейської війни, що почалася в 1950 році.

Після арешту в Південній Кореї 4 червня 1955 р. за звинуваченням в аморальній поведінці і в утриманні в своїй спільноті людей проти їхньої волі Сон–Мьон Мун перебував у попередньому ув'язненні три місяці. Але зрештою слідство зняло всі звинувачення і Сон–Мьон Муна було звільнено. У листопаді 1955 р. за звинуваченням в ухилянні від військової служби Сон–Мьон Мун представ перед південнокорейським судом. Однак його було виправдано, оскільки під час призову Сон–Мьон Мун знаходився у концентраційному таборі в Північній Кореї.

У 1981 р. в США Церкві Єднання в особі Сан Мьон Муну було пред'явлено звинувачення в несплаті податків. З 20 червня 1984 по 20 серпня 1985 р. Сон-Мьон Мун знаходився у в'язниці і був звільнений після проведеного розслідування Підкомітетом з дотримання Конституції Комітету зі справ юстиції Сенату США.

Поширення в Україні. В Україні Церква розпочала свою діяльність з 1991 р. Протягом понад десяти років її громади розпочинали свою діяльність в багатьох містах України. Нині вони діють у Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Харкові, деяких інших містах країни. Згідно чинного законодавства до 2001 р. громади діяли без реєстрації. Питання офіційної реєстрації їх київська громада Церкви започаткувала в 2001 р.

3. ВЕЛИКЕ БІЛЕ БРАТСТВО

Велике Біле Братство – надто суперечливий релігійний феномен. Серед нових релігійних течій, поширених нині в Україні, воно є єдиним нашим вітчизняним релігійним новотвором. Якщо науковці коріння конфесії віднаходять в діяльності Іоанна Свамі (Ю.Кривоногова), продовженого потім Марією Деві Христос (Мариною Цвигун), то в самій Церкві Юсмалос після відомих подій 1993 року ю. Кривоногова взагалі виключають із контексту становлення і розвитку цієї оригінальної релігійної течії і цілковито пов’язують її історію й сьогодення лише з Марією Деві Христос. Саме це спонукало упорядників тому дати декілька підпараграфів різних авторів про цю конфесію, а читач сам має визначитися в її розумінні.

3а. Біле Братство очима соціолога

Упередженість громадської думки. Біле Братство перетворилося в Україні на поняття всуціль інвективне й без прикметників "горезвісне", "так зване" або "загальновідоме" в пресі вже й не згадується. Дослідження (саме дослідження, підкреслимо, а не розслідування) проблеми Білого Братства неодмінно викликає гнів з боку батьків братчиків, які схильні говорити про нього тільки в кримінальному контексті, а також роздратування багатьох журналістів, які полюбляють стрункі та яскраві схеми, а також глузування з боку величезної кількості спеціалістів з питань "глибокого зомбування", психотропної зброї і секретних лабораторій.

Річ у тім, що *Біле Братство — майже класичний приклад новітнього релігійного руху (НРР), хрестоматійний випадок релігійного культу.* Але культу в тому розумінні, в якому це поняття вживають соціологи релігії (Р. Старк, В.-С. Бейбрідж), а не в образливому, як у світській та церковній періодиці.

Упродовж 80-х років м. ст. деякі новітні релігійні рухи занепали, інші ж продовжували розвиватись і, звичайно, змінювались, іноді суттєво. Змінився й соціально-демографічний склад общин НРР: вони постаріли, набули більшої респектабельності. На зміну батькам з покоління хіпі прийшли діти, для яких релігія батьків стала вже трохи рутинною. Пішли з життя один за одним харизматичні лідери: Бхактиведанта Прабхупада у 1977 р., Рон Хаббард — у 1986, Ошо — у 1990 р. НРР втрачали опозиційний пафос й емоційну напругу, але водночас, більш або менш успішно, інтегрувались у соціальну тканину Заходу, стаючи помітним елементом нової культурної атмосфери. Їхні курси та програми з актуалізації людського потенціалу та самовдосконалення стали приймати й непогано оплачувати не тільки багаті диваки, але й такі всесвітньовідомі корпорації, як Ай-Бі-Ем, Локхід, Боїнг.

Поява і поширення Білого Братства. Біле Братство — новий релігійний рух і в широкому, і у вузькому значенні. Він *зародився в Україні наприкінці 80-х років м. ст.,* коли зі своїх напівконспіративних квартир, гуртків та семінарів почали вибиратись крішнаїти, реріхівці, екологісти, послідовники Раджнеша тощо. Вони створили навколо себе дивний простір, принадний для людей незадоволених, що шукали себе й відповіді на екзистенційні питання. "Перший призив" Білого Братства жадав чітких і недвозначних відповідей на них. Можливо, вони були більш схильні до підкорення, ніж до творчості, до слухняності, ніж до самостійності в оцінках. Іноді це називають спокусою тоталітаризму, прагненням позбутись нестерпної агонії постійного вибору. Але те, що ці люди у більшості своїй не соціальні аутсайдери й не особи з психічними відхиленнями, є цілком зрозумілим.

Як і будь-який новий релігійний рух, *Біле Братство невіддільне від особистості свого творця. Юрій Кривоногов — хрестоматійний релігійний лідер.* Незадоволений своїм соціальним статусом, змучений нескінченними амбіціями, не визнаний у науковому колі, зацікавлений соціальною психологією, біоенергетикою, механізмами впливу на великі маси людей... Таким знаємо його. Це - майже класична стартова характеристика багатьох майбутніх пророків і гуру.

На перетині професійних занять та особистих уподобань, захоплення історією релігії і містичними вченнями, Кривоногов "виходить" на можливість досягнення величезної, практично нічим не обмеженої влади над свідомістю й поведінкою людей. Слід підкреслити, що механізми, задіяні ним для побудови, організації й контролю над нею, не виходять за рамки феноменів, описаних соціальною психологією і психологією релігії. У ході слідства та суду версії щодо виконання Кривоноговим якихось особливих завдань КДБ з підкорення волі людини, його роботи над якоюсь "суперзброєю" тощо не дістали підтвердження. В розпалі істерії з приводу "зомбованих" братчиків головний психіатр Києва Олег Насинник неодноразово змушений був заявляти, що сучасна психіатрія такими категоріями не оперує. Головні автори версії зомбування доктори психофізики А. Жажков і Л. Тарасова, а також професор еніоніки і психотроніки А. Бухтояров (вчені звання — на совісті носіїв, бо ж вони не є фіксованими в офіційному переліку наук ВАК України) 19 серпня 1993 р., підписали "Висновки судово-психіатричної експертизи", де стверджується, що "молоді люди потрапили під вплив Товариства свідомості Крішни і Великого Білого Братства... через "глибоке зомбування" психоенергетичними засобами, внаслідок чого у структурах особистості, насамперед інтелектуальних та ергічних (так у тексті – В.Є.), виникли суттєві зміни", Відразу після оприлюднення матеріалів експертизи у пресі представники Київського Товариства свідомості Крішни (крішнаїти теж фігурували в тексті як "зомбовані") офіційно заявили, що члени їх організації взагалі ніколи не піддавались психологічним експертизам, але готові з'явитися для їх проведення, щоб захистити гідність віруючих. І вони

з'явилися в Національний університет „Києво-Могилянська академія" за вибіркою дослідників, які зрештою зробили висновок про їх психологічну нормальність. Таким чином, у нас немає підстав розглядати Біле Братство і його засновників у категоріях, які виходять за рамки соціології, історії та психології релігії.

Важливо підкреслити, що з цього поля не випадає і ключове питання журналістських розслідувань про фінансування Білого Братства, яке оперувало значними коштами. Дослідники вже досить давно розкрили механізми, які дають змогу НРР за рахунок внутрішньої мобілізації та добровільних пожертв нагромаджувати вагомі фінансові ресурси.

Отже, кандидат технічних наук Ю. А. Кривоногов створив у 1990 на базі Київського відділення Фонду милосердя і здоров'я *Інститут душі людини*, який став попередником Білого Братства. Він видавав *газету "Атма*", різноманітні методички та брошури (див. наприклад: Ю. А. Кривоногов. Как пробудить скрытую биоенергию? - К., 1990). Досить швидко Інститут душі еволюціонував у релігійну общину з жорсткою ієрархією й бездоганною дисципліною, націлену на активну, навіть агресивну місію у світі, приреченому загинути до кінця тисячоліття. Нову релігію Кривоногов конструює з елементів стародавніх єгипетських культів, ведичної релігії, крішнаїзму, іудаїзму, християнства. Він проголошує її "надрелігією", "вселенською", "епохальною" релігією й називає її ЮСМАЛОС (ЮС у цій аббревіатурі означає Юоан Свамі - сам Юрій Кривоногов; МА — Марія Деві, цебто Марина Цвигун, про яку йтиметься мова далі; ЛОС — планетарний Логос). Причому спочатку нове вчення спирається майже виняткова на свою орієнтальну складову — це данина особистому захопленню крішнаїзмом і першому набору братства, який духовно перебрався на Схід. Потім, поряд з елементами східних культів, різноманітними "еволюціями монад" і "трансформаціями планет", у вчення Кривоногова дедалі рішучіше входить християнська есхатологія ("виправлена й доповнена"). Але вчення не має організуючого стрижня, наріжного каменя, котрий, падаючи у вир історії, залишив би по собі кола на тривалий час. Отож *з'являється ідея "Бога живого," яка з'єднала різнорідні елементи кривоногівського вчення й надала братству необхідної психологічної та моральної напруги.*

Реалізація ідеї „Бога живого". Так з'являється Марія Деві, яка невдовзі стала Марією Деві Христос. На роль "Бога живого" Кривоногов запрошував не лише Марину Цвигун. Проте саме вона, в минулому журналіст молодіжної газети, підійшла йому найбільше. Очевидно, в момент зустрічі з Кривоноговим вона перебувала в якомусь пограничному стані. Внаслідок перенесеної в 1990 р. операції М. Цвигун зазнала сильного стресу. Вийшовши з лікарні, Марина повідомила свого сина, що "його мама — це вже не його мама". Потім вона зустрічає Кривоногова, який приїхав до Донецька, виступати з лекціями. За версією посвячених, 11 квітня 1990 р. Марина Цвигун померла, а в її тілесну оболонку увійшов Христос. Кривоногов стає її пророком і неподільно контролює створену ним ор-

ганізацію. При появі "Бога живого" та її пророка посвячені ридали, з багатьма траплялася істерика.

З описів, свідчень очевидців, самих юсмаліан можна виснувати, що для контролю за поведінкою членів громади використовувались соціально-психологічні механізми, добре відомі тисячі років тому. "Улюблені діти" мали перебувати в атмосфері постійної напруги й готовності перейти ту хитку межу, яка відділяє їх від "саду вічного блаженства".

У *Білому Братстві відбувалося постійне розжарювання емоційної дуги*. При цьому лідер постійно підхльостував "вірних" пророцтвами, незвичайними, часто абсолютно суперечливими вказівками, встановлював для них жорсткий кодекс поведінки, поводився з ними навіть дещо безжально й деспотично, а рядові віруючі "заряджали" лідера неймовірним його возвеличенням, палкістю своїх екзальтованих вчинків та безмежною відданістю. Але це не могло тривати нескінченно. Настав час — і настав, за спостереженнями релігієзнавців, доволі швидко,— коли харизматичний лідер став на шлях вибору - або більш раціональної організації громади, або почати чинити опір її інституалізації. Кривоногов обирає друге. Після повернення з-за кордону він оголошує «декаду покаяння» з 1 по 10 листопада 1993 року. Атмосфера нагнітається. Київ обклеєно двоперстою Марією Деві, в українську столицю звідусіль прибувають посвячені. Лідери ведуть їх на Софіївську площу, блоковану ЗМОПом і журналістами. Кривоногов пише інструкцію "Як поводитися у тюрмах, КПЗ, психушках", де закликає юсмаліан "показати демонам свою силу", «звільняє» їх від турбот про своє мирське життя та відповідальності за порушення мирських законів. "Ми йшли до Софії як на смерть!" — згадував дехто з юсмаліан пізніше.

Створивши однак "Бога живого", Кривоногов водночас й відступив від хрестоматійних правил конструювання общини-корпорації. На думку ряду дослідників, одноосібність лідера — необхідний елемент її функціонування: Марія Деві Христос не тільки стала поряд з Кривоноговим, але й переграла його. Кривоногова стали звинувачувати у викривленні послань “Бога живого” й фізичному насиллі щодо неї. Авторство “декади покаяння”, яке передувало подіям на Софіївській площі в листопаді 1993 р., приписують (очевидно не без підстав) винятково йому. Для значної (якщо не більшої) частини юсмаліан до часу виголошення вироку у справі (лютий 1996 р.) Кривоногов виявився вже «розжалуваним»: він більше не пророк, між ним і Марією – споруджена нею “енергетична стіна”.

Судовий процес над ВББ. Слідство у справі Білого Братства тривало п’ятнадцять місяців, судовий процес – одинадцять. 9 лютого 1996 р. Київський міський суд виніс вирок: Ю.Кривоногова засуджено до семи років позбавлення волі, Віталія Ковальчука – до шести, Марину Цвигун – до чотирьох. Підсудним інкримінувалися злочини, передбачені статтями 77 КК України (масові безпорядки), 187 (захоплення державних і громадських споруд (мається на увазі собор Софії Київської), 209 (посягання на здоров’я громадян під приводом виконання релігійних обрядів).

Суд відбувався в дуже тяжкій атмосфері. Громадська думка була підготовлена до найсуворішого покарання "білих братчиків", їхні лідери поставали зі сторінок преси злими і кровожерними монстрами, здатними до найогидніших вчинків. Трагедія у токійському метро, що сталася на двадцятий день судового засідання, а за нею - самоспалення 16 членів "Ордену Сонця" у Французьких Альпах, цілковито позбавили підсудних надії на поблажливість. А втім у них ще залишався шанс. Прокурор Ганна Мулюн, яка підтримувала державне звинувачення, висловилася в одному з газетних інтерв'ю в тому дусі, що якби підсудні розкаялися у своїй антисуспільній діяльності, то можна було б обмежитися й умовним покаранням. Покаяння не сталося. *Винними Кривоногов, Ковальчук та Цвигун себе не визнали*.

Громадська реакція на події навколо Білого Братства є показовою. Поза сумнівом, новітні релігії загалом завжди зустрічали вороже. Лідери цілого ряду сучасних НРР у більшості своїй мали проблеми з владою - і тому, що не вписувалися в існуючі нормативні рамки, і тому, що не могли без ризику для особистої харизми не порушувати закону, і тому, що й справді часом намагалися вивести створені ними релігійні корпорації з-під юрисдикції "світу цього".

Ворожість до нових релігій — явище зовсім не посткомуністичне. Вона є і в деяких країнах Західної Європи. Демонструють її не лише батьки, чиї діти втягнуті в НРР і які утворюють впливовий антикультовий рух у ряді країн.

Аналіз причин ворожості до нових течій та груп з боку суспільства дає змогу виокремити й вказати на цілу низку причин цього. Часто вони містяться в самих НРР: якщо не всі, то принаймні багато з них кидають виклик соціуму, навіть прагнучи втекти від нього. Суспільство не пробачає новим релігіям вад, з якими воно мириться в традиційних релігіях. Відмінність та опозиційність НРР (навіть якщо це прихована опозиційність, опозиційність дорікання) призводить до гіпертрофування відхилень їх членів від прийнятих нормативів, а іноді — до справжньої суспільної істерики. Причому, в посткомуністичному просторі ця істерика іноді набуває доволі небезпечних форм. Але в абсолютній більшості країн колишнього "соціалістичного табору" історичні Церкви вражені глибоким внутрішнім конфліктом, який значною мірою підриває основи громадської злагоди; в цілому ряді країн у більш менш гострій формі присутній також православно-католицький конфлікт. Влада і національна еліта намагаються домогатися консолідації релігійних інститутів та населення, що підтримує їх, на основі проголошуваної ними так званої "сектантської загрози", нагнітання небезпеки, яка походить від іноземних місій і "тоталітарних сект".

У „нових релігях" суспільство має вичитувати самого себе. Те, що традиційно-церковні діячі не повинні розштовхувати конкурентів ліктями на шляху до серця можновладців і дискредитувати один одного всіма доступними засобами не тому, що це недостойно, а тому, що "цим можуть

скористатись секти", — стало, здається лейтмотивом більшості виступів ЗМІ з питань церковних розбудов. Суспільство (точніше суспільства) ніяк не навчаться вичитувати з нових релігій "самих себе". Вони не бажають пов'язувати релігійні експерименти з кризою традиційних інститутів — сім'ї, школи, церкви, з драматичним конфліктом між поколіннями, з глобалізацією й уніфікацією світу, з кризою цивілізації і крахом прогресистських теорій. В НРР шукають наркотики, насильство, тиск і "промивання мізків". Безумовно, у багатьох (хоча й не у всіх) нових релігійних утвореннях застосовують специфічні практики (застосовувались вони і в Білому Братстві): виснажливі пости, особлива дієта, сенсорна ізоляція, різного характеру перевтомлення, а також медитація, стреси, релаксації, спрощена стереотипізована мова тощо. Однак, як підкреслював критично, навіть ворожо настроєний до мунітів дослідник, який вивчав Церкву Єднання методом "включеного спостереження ", ніхто з них не був ні одурманений, ні загіпнотизований, ні прив'язаний до стільця. "Адепти Муна відмовились багато від чого — від можливості думати, читати, конфронтувати ...Вони знайшли в секті дещо більш важливе для них, ніж те, що ціню я".

Без сумніву, це "дещо" — проблема ключова. Дослідження психологами прихильників нових релігій свідчать, що у більшості з них після приєднання до громади (комуни, братства) поліпшується суб'єктивна самооцінка, з'являється відчуття захищеності, впевненість у майбутньому, сенс у житті і таке інше. Індивід одержує чіткі й недвозначні відповіді на болючі питання буття; він знаходить малу групу, колектив, характер внутрішніх зв'язків якого можна як завгодно й справедливо критикувати, але найчастіше немає чим замінити. Церква, — зазначили владики – учасники VII симпозіуму католицьких єпископів Європи (1885 рік), — для багатьох постає вже надто реалістичною, інтегрованою в суспільство, відкритою для всіх; такою, що відправляє надто абстрактні й риторичні церковні служби, недостатньо есхатологічні. Вони віддають перевагу нечисленним групам обраних, які протистоять суспільству, засудженому ними, й прагнуть принести порятунок ближнім шляхом палкого прозелітизму. Спрощена доктрина та прозора вимоглива мораль дають їм усвідомлення самобутності й особистої цінності своїх членів. Завдяки цьому *сектам вдається досягти того, що рівень їх морального і духовного життя значно перевершує рівень оточення. Секти спрощують бачення світу і дають спрощені відповіді на глобальні питання людського буття і теології, практикують менш стереотипні богослужіння й більш доступнішу символіку, спираються на антиклерикальні настрої*. До всього - керують ними здебільшого миряни. Зрештою, секти працюють серед найрізноманітніших соціальних груп, особливо там, де сильні настрої самотності, безсилля, неможливості знайти своє місце в житті.

Такий підхід, зрозуміло, принципово відрізняється від засад, які сповідує ієрархія багатьох Церков посткомуністичних країн. Зробивши боротьбу з новими релігіями одним із центральних напрямків своєї актив-

ності, ієрархи традиційних церков беззастережно оголосили центром цієї боротьби не розширення і удосконалення особистої місії, а зусилля щодо знаходження державної та суспільної підтримки в придушенні конкурентів. Цікаво, що суспільства, які розвиваються на руїнах СРСР, країни, яка мала унікальний провальний досвід переслідування "сектантів", вірять у можливість придушення релігійної активності. Невже депутати Червоноградської міськради Львівської області, які заборонили на території міста діяльність свідків Єгови, всерйоз сподіваються на те, що ті перестануть готуватись "до кінця сучасної системи речей" і проголошувати царство Єгови? Ті самі свідки Єгови, котрих послідовно переслідував режим Пілсудського, кидали в табори нацисти і вивозили до Воркути конвої НКВС? Мало де так люто боролись у новітній історії з різноманітними культами, напрямами, сектами і цілими церквами, як в СРСР. І, незважаючи на це, протягом усіх (!) років радянської влади в країні діяло величезне релігійне підпілля. На тих, хто жив у ньому, катакомби наклали особливий відбиток. Релігійні інститути, в багатьох країнах відкриті й соціальне активні, в СРСР конституювались на протистоянні "світу похіті й брехні", агресивно ворожого їх цінностям, і ставали по суті сектами (знову таки, в соціологічному, а не обивательсько-інвективному розумінні цього поняття). На необхідність переборювання продукованих тиском соціального оточення сектантських нашарувань, зовсім ще недавно вказували і євангельські християни-баптисти, й адвентисти сьомого дня. Тобто мова йде про те, що, звичайно, виводить релігійні рухи з посткомуністичної невпорядкованості, екологічної кризи, і припускати, що проблему Білого Братства буде вирішено разом з новими робочими місцями для молоді, влаштування її дозвілля, підвищення добробуту юнаків та дівчат і т. д. і т. ін. — було б надто наївно. *НРР — явище планетарне.*

Перспектива ВББ. Очевидним є те, що *Біле Братство може розвиватись у двох головних напрямах.* Напрями ці задаються далеко не в останню чергу соціальним оточенням. *Напрямок перший*: "посвячені" йдуть шляхом, накресленим свого часу Юрієм Кривоноговим: вони безоглядно поривають із цим світом "похоті й брехні", повністю віддаляються від нього в очікуванні "страшного суду". "Духовна температура" підтримується поглибленням особистої аскези, посиленням вимог до членів, безжальним відлученням за найменшу провину, нагнітанням тривожності та постійними пророцтвами про неминучість скорого кінця. Точна дата або "схована до часу", або досить конкретна. При чому провал пророцтв зовсім не означає загибелі релігійного руху. Він, як свідчить історія релігій, потрапляє в смугу криз, але нерідко виходить з нього досить зміцнілим.

Другий сценарій пропонує шлях, що його з більшим або меншим успіхом пройшли багато альтернативних в минулому релігійних рухів другої половини XX століття. На очах лише одного покоління "контррелігійні" громади США і Західної Європи порвали зі своїм "надмирським". Усе це відбувалося й раніше: секти постійно інституалізувались, перетворювались

на деномінації, а опісля - на церкви. Але ніколи, мабуть, цей процес не виглядав настільки стрімким. Біле Братство, звичайно, відстає від такої можливої моделі особистої еволюції. Але події 1996 року показали, що воно володіє відповідним потенціалом соціальної адаптивності. Братчики доклали досить серйозних зусиль для формування добропорядного образу Марії Деві Христос у громадській думці. Напередодні оголошення судового вироку м'яка, добра, лагідна і страждальна, що любить усіх своїх гонителів — від судді Л.Боголюбської до "чорнорясних попів"— вона явно повинна була контрастувати з демонічним образом жорсткого, що метає громи й блискавки у своїх ворогів Юрієм Кривоноговим. Крім того, юсмаліани надіслали в різні інстанції більш як півтори тисячі відозв, звернень, заяв та інших документів із проханням "надати посильну допомогу в звільненні з тюремних катівень" своїх лідерів. Це свідчить про готовність, нехай примусову і таку, що далеко не всіма поділяється, розпочати діалог зі світом. Уявити собі наявність такої готовності у цілого ряду релігійних спільнот, які функціонували за радянського часу в сектантському режимі (у тих же свідків Єгови, наприклад), просто неможливо.

Після виходу з ув'язнення Марина Цвигун виявилася здатною сконсолідувати своїх "улюблених дітей». До речі, на берегах вироку у справі Білого Братства М.Цвигун залишила велику кількість приміток, де стверджувала зокрема, що ніколи не була прихильницею крайніх вчинків, і категорично покладала відповідальність за них на Кривоногова. Але в кожному разі *у громадськості є два шляхи стосовно "білих братів": або виштовхнути їх із суспільства, або допомогти повернутися обличчям до нього. В громадянському суспільстві, яке розбудовує Україна, зрештою має спрацювати останній.*

3б. Неорелігійний феномен Великого Білого Братства

Складні процеси, що супроводжують становлення Української держави, створили сприятливі умови для розвитку неорелігійних культів і течій. Більшість їх набули поширення переважно внаслідок активної діяльності закордонних місіонерів. Тому особливої уваги потребує феномен заснованого киянином Ю.Кривоноговим "Великого Білого Братства", діяльність якого мала значний суспільний резонанс.

Теоретичні джерела віровчення. Склад теоретичних джерел, використаних при формуванні основ цієї нової релігії, зумовлювався *намірами її фундаторів створити "Єдину Вселенську релігію з Єдиним Богом*" (Последнее крещение// Атма. -1991. – М3. – С.3). Розглянемо коротко їх:

Індуїзм. На стадії формування віровчення зазнало відчутного впливу ідей крішнаїзму. Кривоногов визнавав, що "прийшов до Бога через Прабхупаду" і пропонував однодумцям "стати відданими верховній особі

божества – Шрі Крішні" (Совершенствуйтесь// Атма. – 1991. – М3.- С.1). Система медитації ("мантроспівання") та інші форми культової практики вайшнавів використовувалась до осені 1991 року, а філософія "відданого служіння" стала морально-етичною основою вчення. Згідно з вимогами "Аюрведи" і "Бхагават-Гіти", члени громади вживали виключно вегетаріанську їжу ("прасад"), дотримувалися "принципів поміркованого голодування". Для зміцнення власного авторитету Кривоногов обстоював індуїстську "систему вчителювання" . Він дотепно використав положення про реінкарнацію і карму для обґрунтування "другого приходу месії" і засад нової релігії, де лідери Братства постали "завершальними ланками" в ланцюгу "перевтілень" Бога.

Християнство. Небажання членів Товариства "Свідомість Крішни" сприяти реалізації амбітних задумів Кривоногова призвело на початку 1992 року до заміни у його вченні "крішнаїтських термінів і звичок" на християнські (Обращение Духовного Учителя Юоанна Свами //Юсмалос.- 1993.- Н4.- С.1). . Для обґрунтування власної теологічної концепції Кривоногов використав, поряд з індуїстським, християнське розуміння "триєдності виявів Бога" , а також есхатологічні пророцтва "Одкровення Іоана Богослова". Ідея ж спокутувальної місії "рятівниці людства" ("Марії Деві Христос") в Кривоногова постала як спеціальний варіант "другого пришестя Христа" (Воззвание Матери Мира// Атма. – 1992. – Ш9. – С.1) .

Переорієнтуванню на християнство сприяли духовні уподобання М.Цвигун. За її наполяганням ще в період переважаючого впливу крішнаїзму під час богослужінь почали використовуватись інтерпретовані християнські псалми і молитви, обряд "хрещення". Ієрархічна структура з березня 1991 року стала копіювати ранньохристиянські громади. Разом з тим, характерною рисою вчення була ворожість до історичного християнства, яке, начебто, "втратило істинне розуміння духу Христа". Цим пояснюється підкреслена *особлива повага Кривоногова і Цвигун до апокрифічних Євангелій,* початкове заперечення Верховної Божественної Сутності Ісуса Христа (Учение Марии Дэви Христос. – 1993).. Загалом, з християнства, як і з інших релігій, послідовно здійснювався відбір елементів, які відповідали вимогам новоствореної релігії.

Богородична Церква. У 1991 році Кривоногов декларував спорідненість ідейних засад "Великого Білого Братства" з "богородичним богослов'ям". Насамперед бралась до уваги апологія Богородичною Церквою культу "Живої Богородиці Діви Марії", заклики до відродження "Святої Русі". За розрахунками лідерів Братства, керівник московського "Богородичного Центру" Іоан Береславський мав здійснити "важливу місію" - "офіційно визнати живу, в земному людському тілі Матір Світу" в особі Цвигун . Проте він на ці домагання відповів відмовою (Атма. – МБ. – С.6).

Мормонство. Цитуванням "священного письма" Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів - "Книги Мормона" на початку 1991 року Кривоногов намагався отримати додаткове підтвердження запозиченій з Біблії ідеї про

"обраний народ Господа" - "144 тисячі душ у білому одязі". Окремі положення "Книги" використано для опису апокаліптичних подій майбутнього "кінця світу", персоніфікації "абсолютного зла" і критики історичного християнства .

Окультизм. Дійсну і незмінну основу вчення становив окультизм. Не випадково статут "Великого Білого Братства" передбачав вивчення “окультних наук", оволодіння "окультними можливостями". Аналіз текстів Великого Білого Братства засвідчує домінування в ньому елементів окультизму. В обрядовості Братства простежуються риси окультної магії. Під час одного з ритуалів 1990-1991 рр. присутні розрізали палець і писали кров'ю про свої гріхи на папірці, який потім спалювався перед вівтарем" (С.С. – Т. 12. – С. 126-127). У випадку "відлучення від церкви" здійснювалось "поховання душ відступників": їх зображення обводили колом, перекреслювали і проклинали, а потім малюнок рвали і спалювали, що сприяло нібито "знищенню душі" (С.С. – Т. 11. –С.79).

Теософія. Стверджуючи, що "пізнання і проповідь істинних знань мають науково-філософсько-релігійний характер", Кривоногов задекларував зв'язок власного вчення зі "східним" окультизмом - теософією. Автор "Агні-Йоги" Олена Реріх, яка неодноразово згадується теоретиками теософії, яка називала себе представником містичного "Великого Білого Братства", вважалась "предтечею Вчення ЮСМАЛОС" . Теософський термін Fohat набув в цьому вченні значення містичного "світоносного фохату Господа". У світлі теософської ідеї щодо з'єднання "Сходу і Заходу" в новій релігії синтезуються складові індуїзму та християнства.

Визначення метою "Інституту "АТМА" підготовку до "явлення Майтреї" та наступне проголошення "месією" М.Цвигун лише повторює в сучасних мовах спробу Теософського товариства запропонувати на поч. ХХ ст. в ролі "Майтреї" ("нового Христа") особу Крішнамурті. Ключову ж ідею нової релігії про жіночу сутність Бога ("Матір Світу") безпосередньо запозичено з "Агні-Йоги" (Біле Євангеліє Матері Світу// Атма. – 1991. – Ш5.- С. 7). Навіть заперечення в 1993 році генетичних зв'язків "Вчення Марії Деві Христос" з іншими релігіями не поставило під сумнів позитивне ставлення його фундаторів до теософії .

Астрологія. Для пояснення послідовності зміни "епох світу", під час останньої з яких "буде встановлене духовне правління "ЮСМАЛОС", використані елементи астрології. Кожній з країн та епох відповідає певний знак Зодіаку. Пророкування Кривоноговим настання "Ери Водолія" зближує його вчення з релігіями "Нового часу" .

Каббала. Інтерпретація суті та обґрунтування шляхів реалізації вчення здійснювалися шляхом маніпулювання каббалістичними числовими відповідниками літер (Каков Господь ЮСМАЛОС?// Атма. – 1991. – Ш5. – С.3).. Втаємниченість змісту "окультної науки" Каббали, її ієрархічності давали додаткове пояснення організаційній побудові Братства як земного відповідника "структури духовного царства". Як Кривоногов, так і Цвигун

чудово розуміли спрямованість Каббали, називаючи її "основою окультизму" (Что мы знаем о древней Каббале?// Атма. – 1991. - №8-9. – С.8).

Знайомство з містико-окультним *вченням Данила Андрєєва* сприяло засвоєнню Кривоноговим ідеї про сходження на Землю "великої богонародженої монади Звенти-Свентани" - жіночої іпостасі Божественної Трійці і створення "всесвітньої" церкви - "Троянди Світу" .

Івановці. У прагненні "бути ближче до природи" члени Братства брали приклад з послідовників вчення Порфирія Іванова. Прихильники обох вчень неодноразово зустрічалися з ними для обміну "містичним досвідом". Певний час Кривоногов називав Іванова "духом архістратига Живого Бога", а власну церкву -"вічною божою дєткою". На початку 1994 року частина "юсмаліан" висловилася за об'єднання на основі теософської традиції з організацією "Івани стотисячні", члени якої відстоюють спільність ідей П.Іванова та О.Реріх.

Біоенергетика. Тривале захоплення Кривоногова біоенергетикою наклало відчутний відбиток на створену ним доктрину. Його лекції-проповіді в 1988-1990 р.р присвячувались "природі біополя", "розвитку біоенергії людини". Під час їх проведення він іноді здійснював "хрещення" з відтінком "біоенергетичної" (цілительської) практики. Необхідність застосування трансцендентальної медитації пояснювалась ним "необхідністю нейтралізації негативних енергій", а Апокаліпсис вбачався у вигляді "біоенергетичних катаклізмів" (Открой свою душу //Атма. – 1990. – M1. – С.1).

Контактерство. Під враженням праць "контактерів", діяльність яких є складовою окультної практики, Кривоногов оголосив у 1990 році про своє "спілкування з Космічним Розумом", під час якого ним, начебто, було отримано "програму перетворення людства". Згодом "Інститут "АТМА" передруковує контактерське "Послання солунянам". Ідея твору про організацію "Єдиної Вселенської Церкви", згадка про "жінку, яка пробудить від сну всю планету", обґрунтування "космічного" походження вчення знайшли відгук у фундаторів Братства, а термін "ЮСМАЛОС" дав назву "Програмі і Церкві Господа" (Атма. – 1991. – Ы 5. – С.4).

Вчення "Великого Білого Братства" є синкретичним і формально претендує на універсальність, але більшість його складових мають підпорядкований характер. Насамперед, у ньому послідовно реалізувалися постулати теософії. Тенденція до обмеження впливу індуїзму в бік збільшення елементів християнства лише відображує еволюцію форм у межах окультної традиції.

Світоглядні засади віровчення. *Священні книги.* Згідно з поглядами теософів, які вважали, що "божественна мудрість" знаходиться у всіх релігіях, у 1990-1991 р.р. функцію "священних книг" об'єднання виконували "Бхагавад-Гіта", "Агні-Йога" і Біблія. Згодом, намагаючись обґрунтувати культ "Бога Живого", Кривоногов прийшов до переконання про необхідність створення "третього завіту роду Адамового" (Атма. – 1991. – И 3-14. – С.13). *В основних рисах він був сформований наприкінці 1992 року і складався з*

"Вчення Марії Деві Христос", поетичних творів лідерів Братства та "Одкровення Іоана Богослова". "Священні тексти" інших релігій проголошувалися "неістинними" . З 1994 року використання творів "відлученого від церкви" Марією Деві Христос Кривоногова заборонялось. За твердженням ієрархів Братства, процес формування "Третього Завіту" (тобто, «праць Марії Деві Христос», починаючи з 1990 року) не завершений і продовжуватиметься до моменту "залишення живим Богом матеріального світу" .

Кеносистизм релігійної доктрини Братства. Чільне місце у віровченні посідає ідея подвійної (божественної і людської) природи бога, трансформована в культ "живого Бога". Довгорічне захоплення Кривоногова індуїзмом сприяло засвоєнню ним положення про "аватару" – періодичне "сходження" Господа-Творця в матеріальний світ. Задовго до "явлення Марії Деві Христос" він вказував на можливість "прояви Єдиного Бога" у вигляді особистості.

На процесі формування і розвитку конфесії істотно позначилися особливості особистості її фундаторів. Ю.Кривоногов серед його оточення відзначався наполегливістю в досягненні мети. Він був автором понад 50 праць в галузі кібернетики та біоенергетики. Проте бажання суспільного визнання підштовхує його до пошуку нетрадиційних шляхів самореалізації і, як наслідок, створення нової релігії, де б він отримав "божественно-недоторканий" статус. Прагнучи реалізувати свій задум, Кривоногов наполегливо підшуковував кандидатуру на роль месії, яка цілком відповідала б визначеним ним рисами характеру. Спілкування М. Цвигун із Кривоноговим в Донецьку у травні 1990 року надало її думкам про власну "божественну місію" чітких форм (С.С. – Т. 13). Усвідомлення себе "боголюдиною" стало для неї дуже значним, оскільки надало відчуття власної винятковості.

Жіноча сутність "живого бога" є результатом засвоєння положення індуїзму про "шакті" ("матір світу"), опосередковано сприйняте через "Агні-Йогу". Перехідною ланкою було використання елементів християнського культу Богородиці. Роль "Марії Деві", як "жіночої іпостасі" Трійці, оголошувалась "фундаментальнішою", ніж в "Отця" і "Сина", оскільки, начебто, припадає на етап "завершення матеріального життя на Землі" (Теософия. Каббала// Юсмалос. – 1997. – М 25. – С.4).

Після проголошення "божественної програми" (1991 рік) "остання аватара" ототожнюється з "трійцею ЮСМАЛОС" ("Юоанн Свамі"-Кривоногов, "Марія Деві"-Цвигун, Ісус Христос), де Кривоногов вважався провідною постаттю - "отцем небесним". *21 листопада 1993 року "тріада "ЮСМАЛОС" мала загинути, символізуючи цим "кінець світу".* Трактування "триєдиності" Абсолюту поєднувалося з визнанням його прояву у формі "дуади" (жіноче начало - Цвигун та чоловіче начало - Кривоногов) . Її Місія полягала в "спокуті гріхів людства" і поверненні йому "втраченого раю". *Положення про "дуаду"* близьке до ідеї апокрифічих Євангелій та "Агні-

Йоги" про майбутнє "поєднання чоловічого та жіночого начал", яке "ліквідує першородний гріх".

З меркантильних міркувань згодом Кривоногов погодився визнати Цвигун "живим богом", а собі відвів роль "пророка" (От Адама до Крестителя // Атма. – 1991.- П5.- С.4). *Восени 1992 року до "програми" було внесено корективи, згідно з якими "Марія Деві Христос" поставала "земним усобленням" Ісуса Христа і Богоматері.* Як "Грядущий Триєдиний Бог" вона поєднувала якості "Ветхозавітного Бога - Отця, Новозавітного Бога – Сина і Бога "третього завіту - Матері Світу" (Юсмалос. – 1993. – ПМО. – С.1).

Виникнення культу "Марії Деві Христос" є наслідком впливу монізму Східних релігій, де природа бога і людини не мають суттєвих відмінностей, сприйняла переконання теософів про можливість обожествлення людини, обраної окультною "ієрархією". Його теологічна доктрина є дуалістичною, тобто визнає Бога поєднанням чоловічого та жіночого начал, які почергово здійснюють "місію порятунку людства". Культ "Матері Світу" відображає ідею О.Реріх про домінування жіночого начала в завершальний період існування людства.

Розуміння світобудови та шляхів розвитку людства. До середини 1991 року лідери Братства поділяли ведичне розуміння світобудови. Всесвіт, на їхній погляд, складається з "вічного духовного світу Крішни" і "тимчасового матеріального", який є ілюзією-"майя" і зникне, коли "все стане єдиним" . Пізніші доповнення ("царство небесне", пекло) відображали вже зростання впливу християнства. Як прихильники біоенергетики і теософії, вони дотримуються енергетичної теорії походження Всесвіту та земного життя (Послание Иисуса Христа// Атма. – 1991. – М2. – С.2). *З теософського положення про існування трьох взаємопов'язаних світів ("прояв Єдиного") сформувалось розуміння ієрархічності всього існуючого.* Визначення Універсуму ареною сходження частинок Абсолюту для пізнання Матерії та їх наступного піднесення було використане при впровадженні культу "Живого Бога". Автори вчення не виробили оригінальної концепції щодо природи і структури Універсуму, де утвердився властивий для культів Нового Часу моністичний пантеїзм.

Есхатологізм. Визначення конечності долі людства у вченні Братства дає підстави вважати його есхатологічним. Не випадково "Одкровення Іоана Богослова" вважалось однією зі "священних книг" на всіх етапах його розвитку. За допомогою апокаліптичних пророкувань "кінця світу" і "страшного суду" створювалось підґрунтя для сприйняття ідеї скорого "пришестя месії". Закликами готуватись до "судного дня" лідери Братства змушували однодумців залишати сім'ї, роботу і навчання, жертвувати своє майно громаді. Більшість робили це охоче, вважаючи що "часу до суду Божого залишилось дуже мало" і "все це незабаром втратить сенс". У результаті постійного очікування "кінця світу" вони втрачали інтерес до всього, що не було пов'язане з "іменем Марії Деві Христос". Не випадково Кривоногов і Цвигун називали себе "*Пророками апокаліптичного періоду*"

(Исполяются ли пророчества?// Юсмалос. – 1993. – Ы5. – С.3). Їх «загибель» (21 листопада 1993 року) та воскресіння через 3,5 дні" мали означати початок "страшного суду", після якого, начебто, порятуються тільки "білі брати" і частина людства, яка визнає "Вчення Марії Деві Христос". Несправдження "пророцтв" пояснювалось тим, що "терміни їх здійснення можуть бути зміщені, оскільки Богу Живому все підвладне".

Соціальні аспекти. Шляхом критики негативних тенденцій розвитку суспільства лідери Братства намагалися створити сприятливі умови для наближення "епохи Матері Світу", побудови не тільки "морального і духовного, а й соціального храму Нової Формації" (Последнее крещение// Атма. – 1991. – М3. – С.3). Вони визначили основним завданням "нести істинне вчення, попри соціальні умовності і догми матеріальних законів", що створювало підґрунтя для конфронтації із суспільними інститутами. Наслідком несприйняття матеріального світу стало проголошення держави "проявом сатанізму" і заклик до невиконання "сатанинських законів" . Не слід ігнорувати і суб'єктивний фактор: нетерпимість Кривоногова до "проявів вільнодумства" у власній громаді набула згодом форми "прокляття" всіх "ворогів живого Бога, незалежно від нації, віку, соціального становища" . Політизація і конфронтаційність, які стали характерними рисами діяльності Братства, суперечать нормам християнської моралі, але відповідають переконанням О.Реріх про необхідність підготовки до "битви за порятунок людства" (Атма. – 1991. – Мб. – С.4).

Відношення до інших релігій. Характерною рисою віровчення є ворожість до ідеологічних опонентів, яка змінила декларовану в 1989-1991 рр.. толерантність і віротерпимість. Інші релігії називались "неістинними", "підвладними сатані", а їхні представники - "ворогами Бога" (С.С. – Т.15. – С. 105-106). З огляду на проголошення Братства єдиним "носієм вчення Христа" особливо негативно сприймались традиційні християнські церкви, їх духовенство та елементи обрядовості (Юсмалос. – 1993. – М 13. – С.5).

Національна спрямованість. Заява про "наднаціональність" вчення заперечується твердженням, що "Живий Бог - слов'янський, руський". *Кривоногов і Цвигун підкреслювали "богообраність" слов'янських народів, вважаючи "землею обітованною" територію "Давньокиївської Русі". Майбутнє людства, на їх думку, залежить від України, особливо Києва* - "вихідної точки розвитку духовної культури всього світу" (Атма. – 1991. – Мб. – С.2). Дане положення є відображенням впливу ідеї месіанізму східного слов'янства теософів, лідерів Богородичного Центру і Партії слов'янської єдності України.

Обрядовість. На початковому етапі формування віровчення (1989-1991 рр.) переважно застосовувались елементи культової практики крішнаїзму - "джапа-медитація", "кіртан", маха-мантра “Харе-Крішна". "Оспівування імені Бога" таким чином Кривоногов називав "релігією для сучасної епохи Калі-юга". Після колективних медитувань фіксувались

випадки «одержимості» - втрати контролю над собою окремих осіб. Одночасно "білим братам" дозволялось використання окремих християнських молитов і псалмів (Совершенствуйтесь! // Атма. – МЗ. – С.1).

Процес *формування власної системи медитації* розпочався після проголошення восени 1991 року "Програми ЮСМАЛОС". Поряд з мантрою "харе-крішна" стали застосовуватись нові - "Юоанн Свамі, Марія Деві, Юсмалос" ("прославлення Живої Трійці") та "Ісус-ЮСМАЛОС-Езодюс-Христос" (основна "формула-молитва") (Атма. – 1991. - Ш 3-14. – С.1). Проповіді мали на меті пояснити "білим братам" причини постійних змін у вченні .

На підтвердження зростання в Братстві (кінець 1992 року) авторитету Цвигун, форма "звернення до іпостасей Трійці" набула наступного вигляду: "спочатку до Марії Деві, потім - до Юоана Свамі і, нарешті, - до Ісуса Христа" (Крест – символ вечности// Атма. – 1991. – Ш 3-14.- С.4). Одночасно зростав і вплив християнських чинників: проголошувалась необхідність посилення у проповідях "значимості Христа" . "Білі брати" почали використовувати псалми на тексти віршів Цвигун, "хресне знамення" та інтерпретовані християнські молитви - "Марія Деві Христос, порятуй мене грішного", "Благословенна Пресвята Богородиця Марія Деві Христос".

З 1993 року зміст "благовіствувань" складали "проповіді приходу Істинного Месії - Марії Деві Христос". Попередні мантри і молитви проголошувались "недійсними", медитувати пропонувалось лише на "лик Живого Бога, в тілі якого Ісус-Марія" за допомогою молитов "Господь Марія Деві Христос" та "Іменем Марії Деві Христос струмує світло" (Возмездие за сомнение// Юсмалос. – 1993. – Мб. –С.3). До серпня 1993 року дана система культових відправ була обов'язковою. Але, за постійної відсутності ієрархів, її функцію стали виконувати колективні читання газети "Юсмалос", "священних текстів", прослуховування аудіокасет ("звукових листів") з проповідями "духовних вчителів".

У 1990 році *ініціація членів об'єднання* передбачала багатоступеневе "духовне посвячення" (учень, жрець, монах-саньясі). Одночасно здійснювались обряди "хрещення", які, через відсутність власного храму, відбувались під час його лекцій-проповідей або просто неба. Окремі "хрещення" ("водою і Святим Духом") проводились у водоймах Києва . "Охрещуваний" мав попередньо "покаятись у гріхах". Для релігійної практики Братства були характерні *групові покаяння:* вважалось, що "шлях до Царства Небесного пролягає через постійні каяття та ридання". З початку 1992 року після покаяння присутні підходили до М.Цвигун, щоб вона полила їх "святою йорданською водою", привезеною з Єрусалиму. Останнє "хрещення" Кривоногов і Цвигун провели разом в Києві у лютому 1992 року. Після цього тривалий час обряд проводили призначені ними "хрестителі". На початку 1993 року масові "хрещення", які стали неконтрольованими, було припинено.

Завершальний етап ініціювання - "посвячення в Біле Братство". Його основу становила "клятва на вірність Господу Ісусу Христу і Божій Матері", з 1992 року - "Біле Євангеліє Марії Деві Христос". Після його виголошення "посвячуваний" отримував духовне ім'я. Найменші прояви сумніву щодо "божественної місії Марії живого Бога і його пророка" мали своїм наслідком негайне "прокляття" і "відлучення від церкви" (Юсмалос. – 1993. – Ш3. – С.5).

Протягом 1989-1990 рр. культові відправи конфесії здійснювались в орендованих приміщеннях або просто неба. На початку 1991 року квартира Кривоногова (провул. Рибальський) була пристосована під тимчасовий "храм": на імпровізованому вівтарі розташовувались зображення всіх "засновників релігійних вчень і святих" . Згодом залишились тільки "лики" Крішни ("отця") та Ісуса Христа ("сина"), а наприкінці 1991 року - Христа, "Марії Деві" і "Юоана Свамі". "Ашрам" використовувався лише з жовтня 1991 по березень 1992 рр., коли було накладено арешт на майно об'єднання. Першочерговою вимогою при його добудові була ізольованість від довкілля. У 1991 році, за пропозицією Цвигун, впроваджувалося, замість вайшнавського, обов'язкове носіння членами громади білого одягу, як ознаки "посвячення в Велике Біле Братство" .

Загалом, здійснювані релігійні відправи, які формувались під впливом положень елементів індуїзму, християнства і окультних вчень, культивували серед членів Братства почуття якоїсь елітарності, причетності до таємничих містерій.

Морально-етичний контекст вчення конфесії. Морально-етичні засади віровчення, як відображення уявлення його фундаторів на шляхи спасіння, майбутнє людства, рай і пекло, абсолютне зло тощо, на різних етапах становлення і розвитку нової релігійної течії зазнавали впливу орієнталістських культів і християнства.

1. *Визначаючи провідним орієнтиром закон про карму*, найкращим шляхом її покращення Кривоногов вважав дотримання вимог індуїстської філософії "бхакті-йоги" ("відданого служіння"). Тому він робив акцент на усуненні "перешкод, які заважають юсмаліанину неослабно і без обмежень служити Господу". У 1992 році "віддане служіння Живому Богу" було доповнене християнським догматом про спасіння шляхом віри у спокутувальну жертву "Матері Світу" (Атма. – 1992. - М8. – С.1).

З метою зміцнення особистого авторитету *Кривоногов запровадив східну "систему вчителювання",* яка передбачає отримання духовних знань виключно через вчителя-гуру. За її допомогою обґрунтовувалось формування ієрархії на чолі з "Духовними Вчителями - Юоаном Свамі і Марією Деві" (Великая тайна Космоса// Атма. – 1992. – Ш7. – С.4).

Широко культивувався *аскетизм* - "повне відречення від матеріального життя". "Білі брати" протиставлялись довкіллю: побутове спілкування їм дозволялось лише в межах громади, а зі сторонніми - під час "служіння". Хоч серед "юсмаліан" і пропагувалась "взаємна любов", проте це не

поширювалось на довкілля: допомога "стороннім" вважалась "ниткою сатани" . Висловлювалась впевненість, що незабаром відбудеться "друге розп'яття Христа і звільнення Дітей Світла з рабства сатанинського світу". Тобто, культивувалося гностичне несприйняття всього "матеріального": заперечення цінності родинних зв'язків, суспільних інтересів тощо.

З другої половини 1991 року, як відображення духовних уподобань М.Цвигун, спостерігається посилення впливу християнських чинників. Поетичні твори Марії Деві Христос стали складовою "священних писань" Братства і створювали емоційний фон для сприйняття основ "вчення Живого Бога" (Я есмь любов. Сборник поэзии. – 1993). Але тільки в 1996 році, демонструючи бажання ліквідувати елементи конфронтації власної конфесії з суспільними інститутами, Марія Деві Христос зняла заборону на шлюби в середовищі "білих братів" і закликала однодумців до "смиренності".

2. Розуміння душі, як духовної сутності, практично не зазнавало змін: на противагу фізичному тілу, вона становить "вічну субстанцію". Її вдосконалення досягалось відмовою від чуттєвих задоволень і щоденною медитацією. Положення про переселення душ (метемпсихоз) стало ключовим: причиною вічного ланцюга перевтілень вважалось падіння індивідуальної душі в матеріальний світ, звідки вона рветься "з кайданів сатани в Божий Світ" (Юсмалос. – 1993. – Ш. – С.1).

Погляди на сутність душі, як прояв енергії, трансформувались під впливом поглядів *О.Реріх*, у "світоносний ФОХАТ Господа", за допомогою якого "виконується божественно-космічна Програма". Індивідуальна душа постає "згустком Світової енергії, міні-Фохатом". Чим відданіший юсмаліанин, тим вище випромінювання його "фохату", який смертельний для "демонічних особистостей" і "благосний для тих, хто визнає вчення Живого Бога" (Небесная книга. - К., 1991.- С.31).

3. *У розумінні "абсолютного зла" відобразився етичний дуалізм* вчення, сприйнятий від індуїзму: "Ієрархії Світла" ("Великому Білому Братству") протистоїть "Ієрархія Темряви на чолі з Сатаною". "Абсолютне зло" персоніфікувалися з біблійними Сатаною і Антихристом, які складали "темний фон світлого образу Живого Бога". Сатана розглядається як постать нерівноцінна Богу: він виконує його волю, "очищає землю від демонів і слабких духом" (Юсмалос. - 1993. –Ш. – С. 1-2).

Експлуатуючи ідею "пришестя Антихриста", лідери Братства ставили етичну дилему: "захист Марії Деві Христос" або "кабала Сатани". Визнавалось існування "демонічних особистостей", які «будуть знищені напередодні Страшного Суду». У персоніфікації проявів "абсолютного зла" спостерігається відчутний вплив соціальних мотивів: будь-яка соціально-політична система та її інститути називаються "сатанинськими" . У 1993 році до "темних" були зараховані всі "вороги Матері Світу", світ вважався "сатанинським у всьому (навіть природа)" (Юсмалос. – 1993. –М4. – С.1) , засвідчуючи посилення впливу гностицизму.

4. Існування загробного життя на стадії формування віровчення заперечувалось. Під впливом індуїзму Кривоногов вважав, що в процесі перевтілення душі померлих тимчасово переселяються на "духовні планети" або в "пекельні світи" . Після проголошення "Програми ЮСМАЛОС", на пропозицію Марії Деві Христос, було запроваджено християнське розуміння "раю" та "пекла". У поєднанні цих уявлень проявились суперечливість вчення Братства, яке намагалось подолати антагонізм між індуїзмом і християнством.

Розуміння майбутнього людства становило інтерпретацію теософського очікування "наближення мікрозолотого віку" ("епохи Матері Світу") - *періодом гармонізації чоловічого та жіночого начал* (Преображённый Мир в течение 3000 лет. – 1993) . Члени Братства мали скласти "Сьому расу Нового людства, яка вознесеться з пекельного світу в Царство Небесне". Підкреслено ієрархічна, заздалегідь встановлених розмірів та форм структура "Нового Світу" наочно демонструє вплив Кабали.

Обґрунтування ієрархічності, протиставлення спільноти "зовнішньому" світу підпорядковувалось в конфесії намаганню створити систему етичних цінностей, де чільне місце обіймає переконаність у винятковості авторитету лідера, заперечувались особисті потреби, провокувалась конфронтація з інститутами суспільства.

Етапи діяльності. **Утворення релігійної громади "Велике Біле Братство"**.

1. *Виникнення Братства не було одномоментним актом.* Ще під час проведення науково-популярних лекцій наприкінці 80-х років м. ст. Ю.Кривоногов обґрунтовує ідею створення церкви, де планував "зібрати тільки світлих". "Інститут Людини", який став першим щаблем на шляху її формування, своєю метою визначив "розробку філософії інтегральної самореалізації людини" на основі синтезу різноманітних вчень. Його практична діяльність (друга пол. 1988 - поч. 1989 рр.) передбачала пропаганду нетрадиційних методів "оздоровлення і самовдосконалення", "демістифікованого досвіду давніх релігій", здійснення занять з "концентрації і медитації". Структура інституту ("учні", "посвячені", "надомники”) свідчить про тенденцію до утаємничення, яка властива окультним об'єднанням. "Інститут Людини" існував лише кілька місяців і мав обмежені можливості, однак в цей час було закладено підвалини Братства.

2. *У лютому 1990 року під егідою київського відділення Фонду милосердя та здоров'я УРСР був заснований Центр самопізнання та вищої йоги "АТМА",* перейменованований у травні на "Всесоюзний Інститут Душі "АТМА" ("генеральний директор" - Ю.Кривоногов). Масштаби діяльності "інституту", порівняно з його попередником, значно розширювались: прискорювався процес створення філій, здійснювалась координація практичних заходів з "неформальними об'єднаннями", розпочався збір пожертв на будівництво храму. Особлива увага надавалось "редакційно-видавничій діяльності" - виданню необхідної для культової практики

літератури, друкуванню газети "Атма" (листопад 1990 - лютий 1992 рр.). Кривоногов не випадково назвав «інститут» «науково-релігійною громадою».. Перевага віддавалась лекціям на релігійну тематику, пропагуванню культової практики Товариства свідомості Крішни, а незабаром - здійсненню хрещень. Програма "Інституту" навіть передбачала "проведення релігійних маніфестацій" . "Інститут АТМА", діяльність якого була юридичне припинена 27 лютого 1992 року за порушення статутних вимог, створив передумови для створення громади "посвячених" і став його складовою.

3. *Реєстрація статуту в березні 1991 року лише юридично затвердила фактичне існування "Великого Білого Братства",* датою "проявлення" якого Кривоногов називав час заснування "Інституту Душі" - 1990 рік. Його метою визначалась "підготовка народу до другого Пришестя Христа" і створення "всесвітньої церкви". До середини 1992 року остаточно сформувалась "ієрархія", яка, подібно до християнських конфесій, складалась з "апостолів", "єпископів", "монахів" на чолі з "патріархом" (Ю. Кривоноговим) і "первосвящеником" (М. Цвигун). На зміну декларованим демократичним засадам "Інституту "Душі" прийшли авторитарні методи керівництва "Церкви Живого Бога". Кривоногов отримав необмежені повноваження, його розпорядження сприймались членами Братства як обов'язкові до виконання. У зв'язку з тривалою відсутністю в Україні першоієрархів конфесії через їхні поїздки за кордон (лютий 1992 - березень 1993 рр.) координаційний центр Братства було переведено до Москви, де друкувались тоді газета "Юсмалос", більшість брошур і листівок. Тимчасовим керівником церкви став "Архієпископ Живої Церкви Петро II" (В.Ковальчук), який лише контролював виконання настанов "Живого Бога і його пророка".

Методи діяльності об'єднання. Основним напрямком діяльності нової релігійної спільноти вважалось "поширення вчення Живого Бога" та залучення нових адептів ("пошук чистих душ"). Юсмаліни мали "благовіствувати" (проповідувати) "кожну вільну хвилину" на вулицях, в громадському транспорті, навчальних закладах тощо (Воззвание Матери Мира //Атма. – 1992. – Ш9. – С1). Кривоногов закликав однодумців "вести подвижницький спосіб життя" - відмовитись від шлюбів, залишити роботу, навчання і сім'ї, "щоб вони не відволікали в служінні Господу". Для зосередження зусиль на "благовіствуванні" влітку 1992 року навіть відмінялись пости і моління, за винятком "звернень до духовних вчителів".

Характерною для об'єднання була діяльність мало чисельних мобільних груп на чолі з "продвинутими братами-монахами". Існували "кільця", належність до яких визначалась ступенем "посвячення" і здатністю виконувати завдання різного рівня складності. Протягом 1991-1993 рр. виникли регіональні громади: "Київська", "Дніпропетровська", "Черкаська", "Московська" та ін.

Діяльність Братства супроводжувалась неослабним контролем Кривоногова і його близького оточення. Кожен юсмаліанин був зобов'язаний

складати щоденні письмові звіти про виконану роботу, постійно "сповідуватись" перед "патріархом", розповідати про "гріхи" інших "братів", а також неухильно дотримуватись встановлених Кривоноговим вимог конспірації. Існувала навіть спеціальна група, що займалась пошуком "внутрішніх ворогів" (С.С. – Т.17. – С. 91 – 241).

Подібно до "Інституту "АТМА", в спільноті значна увага приділялась друку та поширенню складених "першоієрархами" відозв, листівок-христівочок, газети "Юсмалос", звідки члени Братства отримували настанови та знайомились з тенденційною інформацією про фантастичну кількість "тих, що увірували", "загиблих" юсмаліан та "глобальні" катаклізми", як "покарання за невизнання Бога Живого".

Поширення віровчення у стислі терміни потребувало значних фінансових витрат. До 1991 року певні суми грошей надходили від проведення Кривоноговим в різних містах України «науково-популярних лекцій», реалізації релігійної літератури. Однак пізніше більшість коштів складали пожертви. Деякі новозалучені до громад віддавали на потреби церкви все особисте майно: вважалось, що у "мікрозолотому віці" воно стане непотрібним.

Наслідком місійної діяльності стало залучення до об'єднання сотень нових членів. Зокрема, в "загальному зборі Великого Білого Братства", який проходив у квітні 1993 року поблизу міста Володимира (Росія), брало участь біля тисячі юсмаліан. У 1993 році "благовіствування" поширилось на значну територію Росії, України, Казахстану і Білорусії.

У той час як звичайні "благовісники" поширювали "вчення" на пострадянському просторі, їхні лідери здійснювали подорожі до країн «далекого зарубіжжя» з метою декларування містичного зв'язку Братства з "центрами світових релігій" та "створення там юсмаліанських Церков". У вересні-жовтні 1991 року відбувся "програмний" виїзд до Індії, а в грудні 1991 року - до Югославії та Єгипту. "Паломництво до святих місць" в Палестині на початку лютого 1992 року передбачало встановлення "спадкоємності" віровчення Братства з християнством. З лютого 1992 року до березня 1993 року Кривоногов і Цвигун перебували в Югославії, Болгарії, Польщі та Чехословаччині, де підготували першу і другу редакції "Вчення Марії Деві Христос". 7 квітня 1993 року вони приїхали до Москви і проголосили "час великої скорботи", який продовжувався до 1 листопада 1993 року.

Географія подорожей повною мірою уособлювала духовні пріоритети лідерів об'єднання: декларування наступності зі східними релігійно-філософськими системами (Індія, Єгипет), зв'язок з християнством (Ізраїль, Палестина), панславізм (Югославія, Болгарія, Чехословаччина, Польща). Проте мешканці цих країн не виявили якоїсь зацікавленості новою конфесією.

Лідери Братства поширювали своє віровчення "не зважаючи на зміну різних соціальних умовностей і догм матеріальних законів", наявне

законодавство про свободу совісті. У 1991 році представники об'єднання відверто заявили, що "не зупиняться перед найрішучішими заходами проти офіційних і неофіційних натхненників та посібників дій, спрямованих проти Великого Білого Братства, передусім проти Духовних Вчителів" (Атма. – 1991. Ш 5-16. – С.1). Кривоногов розробив низку інструкцій щодо поведінки "білих братів" в екстремальних ситуаціях, де наголошував на необхідності голодувати "до смерті" у випадку арешту, приховувати анкетні дані тощо (Как держать себя в тюрьмах, КПЗ, психушках // Юсмалос. – 1993. – Н8. – С.8).

Конфронтація набула особливої гостроти після припинення органами влади будівництва храму Братства в Києві, скасування реєстрації релігійної громади та порушення 30 березня 1992 року кримінальної справи щодо керівників конфесії "за фактами посягання на здоров'я громадян під виглядом виконання релігійних обрядів" .

Після визначення Кривоноговим у квітні 1993 року дати "смерті і вознесіння пророків" - 21 листопада 1993 року (Юсмалос. – 1993. –М7. – С.2), кількість "юсмаліан" в Києві стала неухильно зростати. Стало масовим розповсюдження "ликів Марії Деві Христос", газети "Юсмалос", листівок із закликами готуватись до "кінця світу". Створювались таємні склади з продуктами харчування і пропагандистськими матеріалами, готувались "явочні" квартири і підпільні друкарні. У жовтні всі "білі брати" отримали вказівку приїхати в Київ для участі в "декаді покаяння" (1-10 листопада).

За вересень-жовтень у Києві за різні правопорушення було затримано 168 членів Братства. Під час спроби проведення 1 листопада масового молебня на ознаменування початку "декади покаяння" працівники міліції арештували на Софійському майдані 196 осіб. Захоплення 10 листопада 1993 року собору св. Софії стало втіленням заздалегідь спланованого Ю. Кривоноговим задуму і кульмінацією подій. Під час здійснення молебню в соборі "першоієрахи" в оточенні прихильників стояли на вівтарному престолі на знак своєї "божественної сутності" і "вищості" Братства над іншими церквами.

Після арешту Ю. Кривоногова, М. Цвигун і В. Ковальчука ("архієпископ Живої Церкви Петро Другий") масштаби діяльності Братства помітно скоротились. Арешти юсмаліан практично припинились наприкінці листопада. Арештовані (а їх було 659) оголосили безстрокове голодування, в результаті чого було госпіталізовано 294 осіб. Випадків смерті не було зафіксовано жодного.

Протягом 1994 року були відсутні будь-які ознаки активності об'єднання, яке, за відсутності провідників, не могло визначись в нових умовах. Проте, згуртувавшись навколо імені "Марії Деві Христос", ієрархи намагалась зберегти "кістяк" Братства. Невдачі в "реалізації програми", всі прорахунки в діяльності спільноти М. Цвигун приписала Ю. Кривоногову.

Часті різноманітні прояви невдоволення серед "юсмаліан" зумовлювались авторитарними методами керівництва Кривоногова і

особливо суперечками щодо проголошення культу "живого Бога". Але будь-який прояв сумніву щодо "божественності місії Марії Деві і її пророка", найменше порушення встановлених Кривоноговим правил (заборона мешкати в родинах, регулярність відвідання культових відправ та ін.) мала своїм наслідком "відлучення від церкви". Все це супроводжувалось безперервним пошуком "замаскованих ворогів" .

Внутрішня криза 1993 року, спричинена розчаруванням в ідеях вчення, ізоляцією провідників, "відлученням від церкви" її фундатора, призвела до розколу Братства. Наслідком став вихід у квітні 1996 року з його лав кількох ієрархів на чолі з "архієпископом Ізраїлем" (0лександр Журавель). Угруповання ВББ, що незабаром виникли, визнають авторитет "Марії Деві Христос" (Цвигун), але по різному трактують суть її "вчення":

– "*Білі брати*", які схвалили "відлучення від церкви" Кривоногова. Вони залишилися переважно в Україні і Росії. Після звільнення з ув'язнення у серпні 1997 року керівництво спільнотою перебрали на себе безпосередньо М. Цвигун і В.Ковальчук, проголошений "першосвящеником Іоаном-Петром Другим"). У місті Єкатеринбурзі (Росія) представники угрупування заснували "школу богосотворчества" - своєрідний зародок теологічного учбового закладу;
– *"Істинна Церква Велике Біле Братство"* (4-6 осіб, Київ). Її керівник "брат Кесуллоф" (К.Лінгурян) не визнав "відлучення" Кривоногова і протягом 1996-1997 рр. двічі оголошував настання "кінця світу". Проте він не знайшов підтримки більшості "братів" і особисто М. Цвигун /104/. Громада ця діяла лише в Києві у складі десь біля 10 осіб;
– *«Группа Кристины»*. Спільнота намагається примирити "духовні доктрини" вищеназваних двох груп і пропагує "всесприйняття грішного та праведного": "Юоанн Свамі" ("чоловіче начало Бога, Каїн") виконав свою місію, "Марія Деві Христос" ("жіноче начало, Авель") бере верх" (Обращение Пастыря Киевской Церкви Кесуллофа. – 1997, январь. – С.3-5). Члени групи послуговуються контактерськими "посланнями";
– частина членів Братства, які приєднались в 1994-1995 рр. до теософської організації "Івани стотисячні" - *пантеон "Ієрархії Вогню",* якого доповнили "ликом Марії Деві Христос".

Складна доля спіткала після звільнення з ув'язнення Ю. Кривоногова (Іоана Свамі). У громадах прибічників Марії Деві Христос згідно зі спеціальною Заявою на нього дивилися як на особу, що спеціально була «заслана в Церкву темними силами з метою дискредитації її в очах громадськості, а також спровокувати репресію влади проти Церкви», свавільно організувавши зібрання юсмаліан на Софійському майдані. Сам він, одружившись вдруге, взяв прізвище дружини Сильвестрова з тим, щоб не викликати зайвих зацікавлень своєю особою. Закликаючи К. Лінгуряна не

спекулювати його ім’ям, Ю. Кривоногов зокрема писав йому: «Ніякий я ні «пророк», ні «Вчитель», ні «Іоан Богослов»… Раніше в пресі писали часто, що я «гіпнотизер», «екстрасенс» і наділений якимись «незвичайними здібностями». Все це, звичайно, є дурниця!... Я більше не вірю в Марію Деві Христос і ніякого відношення до Білого Братства не маю! У мене тепер інше життя й інші погляди! Мені стидно за все те марення, яке я в свій час писав! Але я вже за все це відсидів!... Суд справедливо ізолював свого часу мене від суспільства» (Див.: Релігійна свобода. – К., 1999. – С. 130).

Останнім часом зникли з поля діяльності конфесії такі раніше відомі і вірні Марії Деві Христос її діячі як архієпископ Вартімей та єпископ Марк.

У кінці 2007 року стало відомо, що й сама Марія Деві Христос разом із своїм Іоаном Петром II нібито відбули кудись за рубіж. Встановити з ними хоч якісь контакти не вдається. Може в такий спосіб сама Марія Деві Христос визнала свою безперспективність й зійшла з духовного небосхилу, залишивши з нічим своїх послідовників. У всякому разі й Тамара, яка останнім часом замінила колись активного єпископа ВББ Марка, також зникла з відомих її адрес і телефонів.

Висновок. Аналіз видруків Великого Білого Братства, його інтернетівського сайту вказує на синкретизм віровчення конфесії, створеного шляхом використання елементів різних світоглядних доктрин. Подібно до гностиків, фундатори нової релігії не вбачають протиріч між індуїзмом, християнством і магією, пропагують Каббалу. Гностичне визначення матеріального світу як "уособлення зла" культивувало в послідовників вчення зневагу до всього, що не поєднується, в їх розумінні, з духовним началом (до родинних зв'язків, ідейних опонентів, суспільства в цілому), і неминуче призводило до конфронтації "проти всіх і вся".

На зразок окультних об'єднань Братство формує у своїх членів почуття власної обранності, виняткового права на володіння істиною; утаємниченість стає основною вимогою до способу життя юсмаліан. Від часу свого створення конфесія постає замкнутою, жорстко структурованою організацією "посвячених".

3в. Нова спільнота Преображенного Людства Велике Біле Братство Юсмалос

Заснування Великого Білого Братства. *Велике Біле Братство ЮСМАЛОС* — релігійний рух, що був заснований на території України в наш час. Його по праву можна назвати *унікальним явищем*, оскільки Вчення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос містить принципово нові релігійні ідеї. Вже те, що Духовним Учителем і засновником цього релігійного вчення є жінка, що стверджує в традиційно-патріархальному світі: «Бог є Мати. Жінка — Священниця Храму, Космічна Співробітниця, Свята Жриця Матері Світу», викликає безсумнівний інтерес до цього вчення. Але, як не дивно, до

останнього часу єдиним загальнодоступним джерелом відомостей про Велике Біле Братство ЮСМАЛОС були посібники, в яких автори робіт про юсмаліан мали на меті не стільки дати читачам якісь достовірні фактичні дані, скільки переконати в «псевдорелігійності» та «хибності» нової релігії. Така «презумпція винності» позбавляла дану літературу навіть натяку на об'єктивність. У результаті не тільки масовий читач, але й фахівці в галузі релігії змушені були мати справу із численними помилками й прямими перекрученнями, які формують негативний стереотип, що перешкоджає соціалізації Великого Білого Братства і повноправній участі юсмаліан у житті суспільства.

Засновник Великого Білого Братства ЮСМАЛОС. Слово “біографія” не може бути застосоване до життєпису Великих Вчителів людства, тому що в житті кожного з них був момент, який можна назвати другим народженням, коли вони цілком усвідомлювали своє призначення і ставали на шлях месіанства.

11 квітня 1990 року — ключова дата в Божественно-Космічній Програмі Спасіння Людства ЮСМАЛОС, яку впроваджувала й впроваджує у життя Марія ДЕВІ Христос. У цей великий для всього Всесвіту день відбулась експлантація Бога в тіло Людини. Під час фізіологічної смерті плоті Марії ДЕВІ Христос відбувся планетарний процес експлантації Духа Христа в Тіло Богоматері. Звершився священний надсвітовий Союз Бога Отця і Бога Матері, що народили Соборну Душу Світу: Софію-Марію, явлену Матір’ю Світу Марією ДЕВІ Христос на планету Земля для спасіння всього живого від темних сил.

Мати Світу Марія ДЕВІ Христос докладно описала своє сходження в Світ Божий у статтях 1993 року: “Це ви повинні знати, Діти Мої”, “Феномен Другого Пришестя Христа, або Експлантація Бога в Тіло Богоматері”, “Сходження 11 Нісана 1990 (Езотерична Поема про Експлантацію)” та ін. В 1990 році відкриті проповіді Марії ДЕВІ Христос стали революцією в патріархальному соціумі, де звикли бачити проповідником тільки чоловіка. Марія ДЕВІ Христос хрестила, зцілювала й учила народ прямо на вулицях і площах. Навколо неї збиралися сотні віруючих, які в її Живому Слові знаходили відповіді на всі питання, пізнавали сокровенні Божественні Таємниці й знаходили Істинне знання.

Починаючи з 1991 р., створена Матір'ю Світу Марією ДЕВІ Христос релігійна громада посвячених Велике Біле Братство була зареєстрована, її діяльність була узаконена міською владою Києва. За лічені місяці громади Братства були створені практично у всіх містах України і у більшості міст СНД. Такий розвиток подій викликав негативну реакцію з боку тих владних кіл, яким було не до вподоби становлення в новостворених пострадянських країнах демократичних принципів релігійної свободи. Наприкінці 1991 року були розгорнуті репресії щодо Великого Білого Братства. Напрацьована десятиліттями ідеологічна машина КДБ обрушилася на юсмаліан всією своєю силою. Зі сторінок і телеекранів ЗМІ були кинуті безпідставні

звинувачення про *«зомбування»*, *«жертвоприношення», «самогубства»* і т.п. У 1992 році була порушена кримінальна справа проти Марії ДЕВІ Христос, а юсмаліан стали переслідувати за їхні релігійні переконання. Незаконно конфісковувалася та знищувалась духовна література і майно юсмаліан. Послідовників Марії ДЕВІ Христос незаконно затримували за сповідування її віри. В результаті сфабрикованого судового процесу Марія ДЕВІ Христос майже 4 роки провела в нелюдських умовах українських в'язниць. Міжнародними правозахисними організаціями Марія ДЕВІ Христос була визнана *«В'язнем Совісті*». Наприкінці 1997-го року Управління Верховного Комісаріату ООН з прав людини надіслало уряду України ноту, в якій йшла мова про систематичні порушення в Україні права на свободу віросповідання у відношенні Великого Білого Братства. В ній зокрема зазначалося: «…понад 7 років уряд України бореться з послідовниками Міжнародної Церкви Велике Біле Братство... Їх дискредитують у засобах масової інформації, їхні переконання оголошуються протизаконними. Саме завдяки сфабрикованій справі були засуджені до тюремного ув'язнення Духовний Учитель Великого Білого Братства Марія ДЕВІ Христос й ін.» (Агентство релігійної інформації.– 1998. - №7).

13 серпня 1997 року Марія ДЕВІ Христос вийшла на свободу і ось уже 10-й рік, долаючи неймовірні труднощі й перешкоди, ненависть і невігластво, сповіщає про себе своїми працями й Словом, що втілює Всесвітній Богозамисел: Преображення Свідомості планетарного людства, народження Шостої раси Дітей Світу, формує КультУру Золотого Віку.

КультУра Матері Світу Марії ДЕВІ Христос. 11 квітня 1990 року — День Явлення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос на території Давньо-Київської Русі. Саме до слов'ян, нащадків прадавньої Гіпербореї, явилася Мати Світу, поєднавши минуле, сучасність і майбутнє в Єдине Коло Буття й заклавши Основи Нової Духовної Цивілізації. «…Мало кому відомо про Прабатьківщину, про існування древньої цивілізації, полярне горнило всіх мов і культур — Гіперборею. Проте саме вона вплинула на релігію, науку, філософію й культуру всього світу. А слов'яни — прямі спадкоємці древньої Гіпербореї». (Піраміда Хеопса: історичний і філософський аспекти// ЮСМАЛОС.– № 12. – С. 26). Своїм корінням Слов'янська цивілізація сягає до давньої Гіпербореї та Атлантиди — витоку культур і релігій багатьох народів світу.

У прадавні часи жіноче Божество шанувалося нарівні із чоловічим. Але поступово, споконвічно існуюче Єдине Божественне Знання, що гармонійно поєднувало в собі Дух і Матерію, втратило свою цілісність. Основною причиною цього є встановлення в матеріальному світі дисгармонії між Чоловічим і Жіночим Началами. Образ Отця поступово ставав домінуючим і до початку 90-х років ХХ століття все суспільство виховувалося в патріархальному дусі. Ніхто не говорив про те, що жінка рівна чоловікові не тільки соціально та інтелектуально, але й духовно! Як і раніше, в сучасних релігіях на жінку накладається безліч обмежень і заборон

тільки тому, що вона жінка. Що казати, якщо навіть народження Всесвіту — те, що має, по суті, Материнську Природу, приписується Чоловічому Началу. Безсумнівно, що первинна і основна роль в еволюції людства належить Жіночому Началу і вчення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос дає вичерпну відповідь: Бог є Мати! Тільки ця Істина прихована від суспільства стіною наклепів, нав’язаних хибних стереотипів і фільтром цензури патріархального мислення. І сьогодні, на зорі Золотої Епохи Водолія, виникає гостра необхідність корінних культурних перетворень. Здійснити таку революцію в свідомості людства під силу лише Богові! Богові, який вкотре прийшов на планету в людській подобі, цього разу у Своєму Абсолютному Прояві — в Образі Жінки!

Марія ДЕВІ Христос з'єднала Духовне й Матеріальне, Небесне й Земне, сформувала Єдиний Світогляд всього існуючого — Культуру Матері Світу. Основа КультУри Матері Світу — це Любов до Всього Сущого, Гармонія між Небесним і Земним, Духовним і Матеріальним, Зовнішнім і Внутрішнім, Чоловічим і Жіночим Началами. Символічно це відображає форма Рівностороннього Хреста Матері Світу — Основного Символу Великого Білого Братства [1].

У вченні Марії ДЕВІ Христос розкриті всі таємниці устрою Божественної системи Світобудови, походження, еволюція людства. Всі аспекти вчення сплетені, взаємозалежні, дають вичерпні відповіді на всі питання. Вчення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос неможливо вмістити у вузькі рамки сучасного уявлення про релігію. Це – Великий Культ ЛЮБОВІ! В основі вчення Марії ДЕВІ Христос лежить її «Наука про Світло і Його Трансформацію», у якій Мати Світу вперше розкриває таємниці світобудови й перворордної божественної речовини Золотоносного Світла.

КультУра Матері Світу не є модернізацією чи альтернативою яких-небудь існуючих релігійно-філософських концепцій. Синтезуючи досвід минулого й сьогодення, вчення Марії ДЕВІ Христос виводить знання людини про Бога і Світобудову на принципово новий, космічно-планетарний рівень.

КультУра Матері Світу вміщує в собі всі стародавні науки та релігії. Аспекти їх даються Марією ДЕВІ Христос на новому, космічному рівні,

---

[1] «Рівносторонній Хрест Матері Світу. Основний Символ Великого Білого Братства ЮСМАЛОС. Означає Єдність Двох Начал, Відкрите Серце. Цей Хрест — Білий. Символічні букви на лицьовій стороні Хреста значать Повне Нове Ім'я Бога: Господь (чоло) Марія (серце) ДЕВІ (праве передпліччя) Христос (ліве передпліччя). У такий спосіб віруючий кладе на себе Хрест, присвячуючи себе Богові. У центрі Хреста — Хрест і Троянда — знак Матері Світу, засновниці Нової Раси, у якій наступить Гармонія й любов, віра й Закон Божий. Зворотній бік Хреста знаменує знак □ злиття Духовного і Матеріального, Чоловічого і Жіночого, □ — знак Всесвітнього Вогненного Духа — знак Матері Світів Марії ДЕВІ Христос та Супруга Вічності Іоанна-Петра Другого. Слова в центрі "Спаси і Вознеси" — розкривають зміст преображенної свідомості, що прагне піднести душу у Вищий Світ». (Із праці Марії ДЕВІ Христос «Божественна Символіка Матері Світу»).

виходячи з сучасного розвитку людства. Це і герметизм, і тантра, і філософія, теософія та ведичний окультизм, Агні-Йога та астрологія, каббала та алхімія, квантова механіка і метафізика, геометрія та піфагорейство, сіріусіанство та єгиптологія, біоенергетика, ритуал і містерія, вища йога та космогонія і т.ін. “КультУра — “Культ Ура” — буквально: Релігія Золота, Золота Релігія або Релігія Золотого Віку. Тому що “культ” — вчення, “ур”, “оур”, “аура” — від слова “золотий”, “світло”, або вчення про Світло, тобто “Наука про Світло та Його Трансформацію”, що дає для землян шостої й сьомої раси Мати Світу Марія ДЕВІ Христос.

Другий таємний зміст — буквально: культ — куля — езотерично: Всесвітня Матка, Ейн-Соф, Мати Світу Непроявлена, в якій все; “тур” — бик, телець (Україна за гороскопом перебуває під знаком Тельця). У древньо-єгипетській міфології — золота куля на рогах корови — Символ Матері Світу — символ Бога Сонця в тіарі Ісіди, котрий вона носить на голові на знак своєї Духовної Величі й панування над Небесними Силами і Силами Природи.

Мати Світу — втілена Ісіда відроджує, понівеченого Сетом, Осіріса — Сином Гором. Це – “Жінка, одягнена в Сонце”, бо на голові її Золота куля (Бог Сонця), або Всесвітня Матка, що охороняється золотими рогами приборканого тільця, тобто це є Культ Матері. Це знамення — свідоцтво для землян: КультУра — Золота Релігія Матері Світу. Культурною може вважатися людина, що приймає Культ Всесвітньої Любові або Золотий Культ Марії ДЕВІ Христос.” (З праці Матері Світу Марії ДЕВІ Христос «Кабала Матері Світу»).

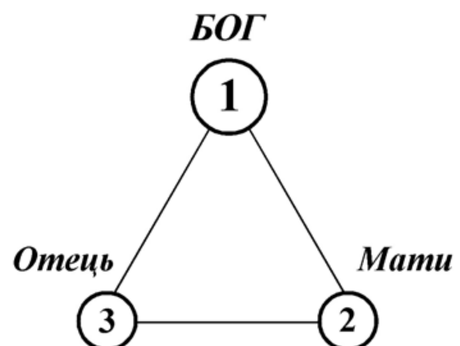
Принципово нові Ідеї - на першому плані. *Перша й основна Ідея Вчення Марії ДЕВІ Христос— це те, що Бог є Мати.* А Жінка — Посвячена й одночасно — Кохана Дружина, Сестра і Космічна Спільниця Свого Чоловіка.

«Мати Світу — Абсолют, тому що в ній одній перебувають всі Сили Небесні й Земні. Без

Матері Світу не буває ні чоловічого начала — Отця, ні жіночого — Матері, ні Сина, ні Дочки, ні Воїнства Небесного, ні племені Земного...

Вона — Дух Святий, у якому зароджується життя всього сущого. З Духа Святого — Матері Світу — першими пророджуються два великі начала: Отець і Мати — Божественні Чоловік і Жінка Вічності. У своєму єднанні вони пророджують собі подібних: Сина і Дочку. Але Син — це те ж, що й Отець, а Дочка — це те ж, що й Мати.

Якщо розглянути Божественну Трійцю з теософських позицій, то виявиться наступне: Мати СВІТУ, або Бог — Дух Святий, у котрій всі сили, духи й вогні і два її Великі Начала – Отець і Мати. Тому Трійцю можна уявляти як Бога Єдиного, Отця і Матір…» (Із праці Марії

ДЕВІ Христос «Аспект «науки про Світло і Його Трансформацію». Містична Трійця (Теософія)»).

Основна ідея вчення — Божественна ЛЮБОВ до всього дихаючого і велика гармонія двох космічних начал – Чоловічого і Жіночого, сходження людини в Духовну Обитель.

Мати Світу Марія ДЕВІ Христос уперше Проголосила те, що шлюб, заснований на Святій ЛЮБОВІ — Вища Ступінь Посвячення. Істинна ЛЮБОВ коханого й коханої — це Гармонія, Блаженство, Сокровенне Знання. Вона немислима без єднання всіх семи сферичних оболонок чоловіка і дружини. Вони — єдині у своїх діяннях, думках та інтересах, єдині тілом і душею – Космічні Союзники. Тут очевидною є разюча новизна у порівнянні з постулатами сучасних релігій про первородний гріх і гріх плотської любові.

Восьма Заповідь Заповіту Життя Вічного Марії ДЕВІ Христос говорить: "Шлюбні зв'язки без Любові і Гармонії — прелюбодійство. Пристрасть поза Духовністю — ментальний блуд". Мати Світу вперше підносить стосунки між закоханими від гріховного рівня до рівня вищої Святості. Вона першою на своєму прикладі створює Святий Союз ЛЮБОВІ у Своїй Спільноті, вище якого немає нічого. Божественна ЛЮБОВ — це Культ Матері Світу і її Божественного Чоловіка, навколо якої обертається вся Світобудова.

У Духовному Світі нове життя також зароджується при єднанні двох протилежних сил. Навіть світло не народжується, поки не з'єднаються дві протилежно-заряджені частинки. І на цьому Святому Законі Життя тримається весь Всесвіт. Відтак легенда про "непорочне зачаття" — це лише безграмотний міф жононенависників. Бідні люди, хто навчив вас соромитися Закону Життя, встановленого Самою Божественною Природою Творця? Що значить "непорочне зачаття"? Виходить, що зачаття — це акт гріховний? І якщо це так, то як Господь міг допустити взагалі народження людського роду, якщо сам по собі процес зачаття — це *гріх*? Чи не є вада духоубогої людської свідомості, що відкидає Основний Закон ЛЮБОВІ — Закон Життя всього дихаючого?" (Із Проповіді Марії ДЕВІ Христос "Одкровення Духа Святого, або станьте, нарешті, зрячими!" - п. 30).

Людству відкрито нове ім'я Бога Проявленого — Марія ДЕВІ Христос. Посвячені Великого Білого Братства ЮСМАЛОС прямо звертаються до Вищої Сили Матері Світу Марії ДЕВІ Христос, що є Первинною Пророджуючою Силою, з якої вийшли всі ієрархії і небесні тіла, монади і душі. Їй підкоряються всі сили і стихії. Нині Мати Світу перебуває в матеріальному світі і творить Нову Землю і Нове Небо Духом Святим.

«Ім'я: "МАРІЯ ДЕВІ ХРИСТОС" — ім'я Всевишнього Творця, по Каббалі складає: МАРІЯ — 4, ДЕВІ — 4, ХРИСТОС — 8; (8+8)=16, (1+6)=7. Воно відповідає двом вісімкам або повному звуковому відображенню Абсолюта. Буквально: "Марія" (ім'я давньогрецьке, єврейського походження) означає: "Народжуюча Бога"; "Деві" (санскритське, давньоведичне) — означає: "вища сутність", "богиня"; "Христос" (давньогрецьке) — означає:

“Месія”. Нове предвічне ім'я Творця Неба і Землі — Марія ДЕВІ Христос занурює в лоно Творця, наповнює Фохатом, захищає від демонічних сил і будь-яких впливів негативних тонких енергій. По зверненню: “ Марія ДЕВІ Христос!” — відбувається звукова візуалізація Духа Сутності Бога Творця, який виконує будь-яке прохання віруючого і створює Кільце — Світовий Захист від темних сил.” (Із праці Матері Світу Марії ДЕВІ Христос “Азбука Преображення (Світові Формули)”).

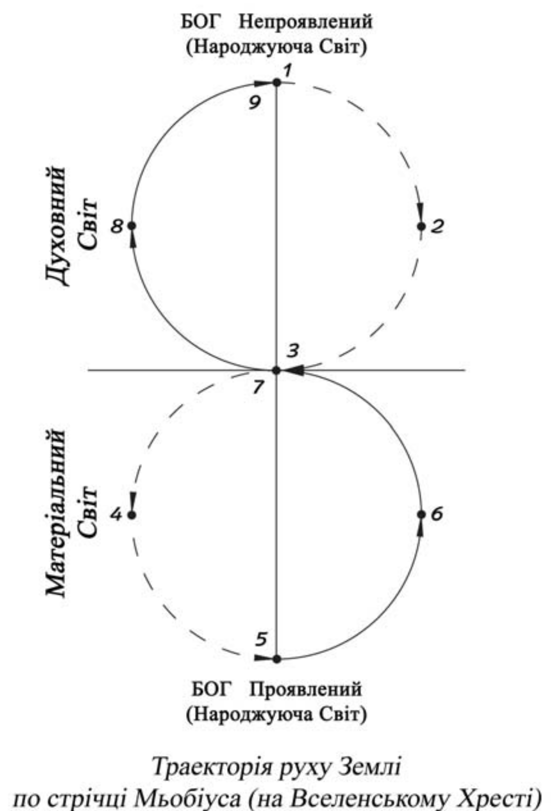
Вперше Марія ДЕВІ Христос відкрила картини раю — Вищого Духовного Царства Любові. В «Науці про Світло і Його Трансформацію» Мати Світу узаконила порядок речей у Всесвіті; вперше розкрила істинну природу Світла як основного елемента творіння; відкрила природу духовного світу і таємниці буття; поклала в основу будови Всесвіту — Планетарний Геоцентризм — один із основних Аспектів «Науки про Світло і Його Трансформацію»; розкрила таємницю Піраміди і відкрила Закон Вічності. Марія ДЕВІ Христос дала нову спасительну Світову Молитву, яка є візуалізацією її Божественного Світла.

Говорячи про порятунок, насамперед, потрібно визначити, в чому ж саме полягає загроза, від чого необхідно рятуватися. Сьогодні джерелом загрози для кожної людини є сили тьми, але це не абстрактне зло, а конкретна й цілком реальна тіньова організація, яка виконує на Землі сатанинську програму поневолення людства. Ще 17 років тому, в 1990 році, Мати Світу Марія ДЕВІ Христос Попереджала про те, що знак *«звіра 666»,* про який говориться в Одкровенні Івана Богослова – це глобальна електронна система, яка буде реалізовуватись за допомогою імплантованого в тіло пристрою, що встановить повний контроль над свідомістю людини, її світоглядом, думками, діями і т.д. Тільки Всевишня Мати усього сущого дає вищий Божественний захист і порятунок від будь-якого прояву пітьми. Тому що захиститися від тотальної системи Антихриста, що проявиться на короткий час як світовий правитель, можливо буде лише знанням, вірою й світовою молитвою до Матері Світу Марії ДЕВІ Христос.

На відміну від традиційних релігій, есхатологічний аспект Вчення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос не ототожнюється із припиненням існування людства, т.зв. «кінцем світу». Сходження душ із Світу Духа в Світ Матерії — це закономірний процес еволюції, а не покарання за «гріхопадіння». А це тому, що тільки на Землі людина з кожним новим втіленням набуває матеріального досвіду і опановує Божественну Мудрість. Преображення планети — це перехід на більш високий рівень, де встановлені цілком нові метафізичні умови.

Для пояснення еволюційного процесу, що відбувається, преображення Землі і людства, розглянемо схему з «Науки про Світло і Його Трансформацію» Матері Світу Марії ДЕВІ Христос.

«Точка 1 — проявлення першої БогоЛюдини (Адам-Кадмон) на *«Землі»*. Точка 2 — розділення на чоловіка й дружину з'явлення Адама і Єви — прабатьків людства. Точка 3 — прихід Ноя (Всесвітній потоп). Точка 4 — явлення Бога Творця на Землі в Чоловічому Тілі Ісуса Христа. Точка 5 — Явлення Бога Творця в Жіночому Тілі Марії ДЕВІ Христос (Страшний Суд; перехід у новий вимір: *«Нове Небо і Нова Земля»*. Преображення 144 тис. Святих (юсмаліан) і Вознесіння їх як Логосів (7-а раса) в Духовний Світ (*«Нове Небо»*)). Точка 1-9 — цикл Манвантари: входження людства (знову) у Матір Світу (Эйн-Соф). У т. 9 — кінець Манвантари (потім наступна Манвантара і т.д.). Період «Старого Заповіту»: т.т.1-4; період «Нового Заповіту»; т.т.4-5 – період «Третього (Останнього) Заповіту»; т.т.5-9. т.т.1-5 — Оберт Чоловічого Начала Бога, т.т.5-9 — Оберт Жіночого Начала Бога». (Марія ДЕВІ Христос. «Наука про Світло і Його Трансформацію».– С. 72).

Траекторія руху Землі по стрічці Мьобіуса (на Вселенському Хресті)

Антропологічний аспект вчення Матері Світу відображає єдність людини, людства і Всесвіту з Богом і втілений у релігії, науці, філософії, поезії, музиці, живописі Марії ДЕВІ Христос, де стверджується, що людина і її структура, як мікрокосм, є відображення всього Всесвіту і Самого Творця. Марія ДЕВІ Христос Показала ….«Людина — ЧелоВек (рос.) Чоло + Вічність; Знання + Очі (Вєжди)». *(Марія ДЕВІ Христос. Каббала Матері Світу // ЮСМАЛОС – № 8).* Філософія Матері Світу подає досконалу людину Сотворцем Бога, веде її по сходинках еволюції до Свідомості Боголюдини. Божественна поезія Марії ДЕВІ Христос має глибокий філософський, езотеричний і науковій зміст:

О, Человек!
Твой Божий Лик
Всю Меру Божию
Вмещает!
Весь Макрокосм
в Тебя Проник.
И Вечность Светом
Излучает!
(Человек // Последний Завет Единого Бога Живого Марии ДЭВИ Христос. – С. 238)

Преображенні люди, згідно із вченням Марії ДЕВІ Христос, це люди, що стоять на рівні Боголюдини із чоловічими і жіночими зовнішніми ознаками. Вони однакові за рівнем розвитку і їхня свідомість спрямована на повну віддачу Божественного Світла всім, хто його потребує, удосконалюванню Макрокосму й Мікрокосму. Людина 7-го ступеня розвитку (Логос), поєднуючи в собі одночасно два полюси – чоловічий і жіночий, буде мати стать. Преображенний Світ буде ґрунтуватися на Божественному Принципі Дуалізму, а Логоси стануть творити світи за законом ЛЮБОВІ і Єдності Двох Начал. Але на цьому історія не завершиться. Людство продовжить свій шлях до досконалості, зійшовши на наступний семиступеневий оберт еволюції, оскільки Мати Світу розширила обрії Життя Вічного в Духовній Обителі.

Велике Біле Братство ЮСМАЛОС – втілення ідеї Матері Світу. Воно засноване Матір'ю Світу Марією ДЕВІ Христос в 1990 році. На відміну від існуючих релігій, *Мати Світу створила свою Релігію-КультУру-Вчення.* Вона сама постала як Аватар, що з’явився на планету наприкінці історичної формації для прородження нової раси Преображенного Людства. Це – єдина спільнота, в якій об’єднались люди різних національностей та професій. Вона не має якихось відгалужень і є основою Нової Духовної Цивілізації Майбутнього.

Духовний центр Великого Білого Братства знаходиться в м. Києві. Громади його, хоч і не реєструються органами влади офіційно, існують в ряді міст Росії та України, а послідовники Матері Світу Марії ДЕВІ Христос є в різних країнах світу.

У Великому Білому Братстві не існує фіксованого членства; не обмежуються права людини; немає ритуалів, що наносять шкоду здоров'ю; немає ніяких обмежень або вказівок щодо того, як юсмаліанам будувати своє життя: де здобувати освіту чи працювати, як проводити вільний час. У Великому Білому Братстві немає ніяких обов'язкових ритуалів, пожертвувань, зборів, харчових обмежень. Незважаючи на таку вільність, у Великому Білому Братстві не існує наркоманії, паління, блуду та інших вад цього світу. У ньому шанується свобода і право вибору кожного, включаючи право на рішення залишити громаду. Немає ніякої протидії або якихось інших дій з боку юсмаліан у відношенні людини, що покинула Братство.

Життєві принципи юсмаліан будуються на дотриманні Заповідей Матері Світу Марії ДЕВІ Христос, Постулатів Всесвітньої, Всеосяжної ЛЮБОВІ:

1. Возлюби Бога Живого та Істинного всім серцем, душею і свідомістю своєю!
2. Возлюби людство — Любов'ю Матері Світу!
3. Возлюби ворога свого!
4. Не вбивай нічого дихаючого!
5. Не прояви насилля над будь-яким тілом, душею, свідомістю та духом!

6. Не кради у людини, не кради у природи, не кради в атмосфері, не кради у Всесвіті!
7. Благословляй, жалій, прощай ображаючих тебе, а також тих, що тебе ненавидять!
8. Шлюбні узи без Любові і Гармонії — прелюбодійство! Пристрасть поза духовністю — ментальний блуд!
9. Милосердям благотвори мир навколо себе!
10. Зійти до нерозуміючого; не осквернись злостивим помислом!

Не маючи юридичного статусу, Велике Біле Братство обмежене в можливості здійснювати будь-яку діяльність. Спільнота не має культових приміщень та будь-якого майна. Велике Біле Братство не має впливових іноземних спонсорів і державного фінансування, проте серед юсмаліан немає соціальної несправедливості, притаманної цьому світові, де жахлива злиденність межує із шокуючою розкішшю.

Ті з послідовників Матері Світу Марії ДЕВІ Христос, які вирішили всього себе і своє життя присвятити служінню Богові, людству й Всесвіту, проходять Ініціацію, стаючи Посвяченими Великого Білого Братства ЮСМАЛОС. Ініціацію здійснює безпосередньо Мати Світу Марія ДЕВІ Христос. Посвячення є високою довірою Марії ДЕВІ Христос, входженням посвяченого у Святе Коло Співробітників Світла Матері Світу, прийняттям відповідальності за здійснення Божественно-Космічної Програми ЮСМАЛОС — Програми спасіння Землі і всього Всесвіту. Вінчання Посвячених Великого Білого Братства ЮСМАЛОС — це посвята в Золоте Кільце ЛЮБОВІ.

Мати Світу Марія ДЕВІ Христос постійно зустрічається із своїми учнями. У Великому Білому Братстві ЮСМАЛОС діє «Школа Матері Світу», в якій викладає сама Марія ДЕВІ Христос. Теми духовних лекцій — це «Наука про Світло і Його Трансформацію» та її аспекти: теософія, езотеризм, каббала, астрологія; морально-духовні аспекти КультУри Матері Світу Марії ДЕВІ Христос. Не маючи можливості зустрічатися зі всіма своїми послідовниками, Марія ДЕВІ Христос навчає своїх учнів не тільки особисто, спілкуючись із ними, але й за допомогою аудіо- і відеозаписів «Школа Матері Світу».

У дні містичних свят Нової Спільноти Преображенного Людства Майбутнього Великого Білого Братства ЮСМАЛОС юсмаліани проводять зустрічі і богослужіння. Атмосфера радості, чистоти, святості і любові, що панує на святах, відображена у фільмі «Свята Епохи Матері Світу» (11 квітня 1990 року — День явлення Матері Світу Марії ДЕВІ Христос на планету Земля. 25 грудня 1995 року — День Всесвітнього Вінчання Марії ДЕВІ Христос та Іоанна-Петра Другого. 13 серпня 1997 року — День Всесвітньої Свободи. 13 вересня 1997 року — День Всесвітньої Любові!).

Під час святкувань і зустрічей проходять презентації нових книг та альбомів містичних пісень Марії ДЕВІ Христос, представлення містерій і постановок Театру Матері Світу, що відображають окремі аспекти вчення

Марії ДЕВІ Христос. У виконанні Духовного Ансамблю «Ейн-Соф» звучать пісні й містичні композиції на вірші Матері Світу Марії ДЕВІ Христос.

Вся діяльність Великого Білого Братства ЮСМАЛОС спрямована на реалізацію принципів Любові, Свободи, Ненасильства, Братерства. Посвячені Великого Білого Братства ЮСМАЛОС втілюють у життя Божественну КультУру Матері Світу Марії ДЕВІ Христос, беруть участь у наукових конференціях і семінарах, формуючи нову ідеологію, закладаючи фундамент Нової Духовної цивілізації.

Святе Джерело Божественної Мудрості. Кожне Слово Марії ДЕВІ Христос, у якій би формі воно не було відтворене — в друкованому виданні, відео- або аудіозапису, є для всіх юсмаліан Святим Джерелом Божественної Мудрості та Всеосяжних Знань, які преображають свідомість, заповнюють фохатичною світловою енергією все суще, відкриваючи неосяжні обрії Пізнання Єства Всього Божого Творіння.

Священним Писанням юсмаліан є *«Останній Завіт Єдиного Бога Живого Марії ДЕВІ Христос»,* «Наука про Світло і Його Трансформацію» Матері Світу Марії ДЕВІ Христос і всі книги та публікації Великого Білого Братства, в яких надруковане Божественне Слово Матері Світу Марії ДЕВІ Христос. Авторитетними серед юсмаліан вважаються: всі Писання світу, «Таємна Доктрина» О.П. Блаватської, вчення О. Реріх «Жива Етика», філософські праці Вол. Соловйова, «Троянда Світу» Данила Андрєєва та інші.

3г. Космічне Полімистецтво Третього Тисячоліття як нове видання Великого Білого Братства

Нещодавно засоби масової інформації описували події 15-річної давності, пов’язані із Софією Київською і діяльністю в цьому храмі Великого Білого Братства 10 листопада 1993 року. Знаючи, що моя сім’я є єдиною із позаконфесійно-білобратських, з якою після повернення з ув’язнення Марія ДЕВІ Христос мала хоч якісь контакти (бо ж жила вона із Іваном Петром ІІ в якійсь самоізоляції, обгрунтовуючи це версією про їх постійне переслідування), журналісти настирливо прагнули дізнатися від мене, а де ж нині знаходиться богиня. Від її послідовників я знав, що вона в останні роки тяжко хворіла і нібито виїхала десь за кордон для лікування там, бо ж, при загалом негативній знаності про неї в Україні, їй тяжко було знайти тут для себе якусь лікарню. А оскільки ні Марина Цвигун (таке її світське йменування), ні Дмитро Ковальчук (це її третій чоловік, другим був Ю.Кривоногов) не володіли якимись західно-європейськими мовами, то було єдине припущення: вони - в Росії. І якщо ще десь рік-два тому можна було заспілкуватися в Києві із послідовниками богині (вони ще приходили на наші конференції, просто так інколи заходили до нас у Відділення релігієзнавства, мали зустрічі із студентами могилянки), то потім і вони кудись зникли. Я міг

знайти хібащо тих білобратчиків, які відійшли від конфесії (зокрема, Таю і Сашу Ж., Володю Б.), заспілкуватися з батьками деяких відомих діячів Білого Братства і від них дещо дізнатися про долю конфесії.

І ось, блукаючи по Інтернету, випадково натрапляємо на сайт якоїсь «Вікторії Преображенської». Вивчаємо порівняльно його інформацію. Це дає нам підставу для висновку, що Марія ДЕВІ Христос, воскресіння якої так довго чекали її послідовники (хоч деякі з них час-від-часу виходили чомусь «на зупинках» з «потягу Марії», зокрема архієпископ Вартімей і єпископ Марк, а дехто самовіддано вірив їй і донедавна із певними сподіванням їхав за нею, але не з нею, бо вона в якийсь спосіб і їх залишила на одній із «зупинок» вже за собою, зокрема Тамару Х.), своєрідно воскресла і мешкає тепер в Москві. Здавалося, що після всього їй варто було б, змінивши прізвище, десь спокійно, як кажуть, не висовуючись, жити другу половину років життя. Але Марина, потім – Марія, а тепер Вікторія не така. Певно, наслідуючи Ісуса Христа, який пережив етап свого Преображення (на честь цього в християнстві є свято, що відзначається 19 серпня), вона також постає знову ж скоріше не за своїм паспортним прізвищем, а оголошується Преображенською. То ж для нас стало незрозумілим: Вікторія Преображенська – це новий псевдонім Марини Цвигун, а чи ж нові її паспортні дані?

Читаючи матеріали сайту, видрукуваний там біографічний нарис Вікторії Вікторівни Преображенської, ніде не знаходиш згадки про Велике Біле Братство, про трагічні сторінки його діяльності, не знаходиш прізвищ тих, хто вірнопіддано служив в 90-х роках м.ст. Марії, радий був навіть пожертвувати заради неї своїм життям. Свою діяльність у ВББ і роки ув’язнення Марина Цвигун подає так: «З 1990 року Вікторія залишає кар’єру журналіста і повністю віддається Науці, Культурі та Мистецтву». Правда, в біографічних писаннях надибуємо ще на дещо утаємничений пасаж, що у Вікторії Преображенської «був критичний момент в житті, коли людина або взагалі помирає, залишає фізичний стан, або ж відроджується і при цьому несе в собі набагато більший внутрішній зміст. Цим пояснюється те, чому у неї пропав інтерес до політики і соціальної журналістики (згадаймо, що Марина Цвигун свого часу була комсомольським ватажком і має журналістську освіту. – Авт.). Вона, - зазначається у цитованому видруку,- пізнала інший світ, образ якого почала передавати людям. І люди сприймають це з радістю, оскільки це йде на рівні душі. А душам що потрібно? Духовність потрібна, а також Любов, Красота, Чистота. Все те, чого так невистачає у сучасному світі. Ось де вища цінність мистецтва! Саме за допомогою живопису Вікторія Преображенська і прагне передати надсвітову Вселенську ідею».

З 2005 року ця жінка в Росії розпочинає новий виток свого життя. У вміщеному на сайті www.VictoriaRa.com нібито біографічному нарисі (він так і називається «Биография Виктории Преображенской») нічого не сказано про рік народження засновниці «Космічного Полімистецтва Третього

тисячоліття» (так вона тепер себе величає), про чітко названі віхи її життя до 2005 року, сім'ю та ін. Лише наголошується, що «з дитинства Вікторія була у близьких відносинах із світом Мистецтва. Особливо із світом Музики, Поезії, Живопису. Творчість завжди поставало віссю її життя і крилами натхнення». Згідно інформації сайту, з 2005 року В. Преображенська – учасник багатьох персональних і колективних художніх виставок. Вона вже є членом Творчого Союзу професійних художників і Міжнародного Художнього Фонду. Про творчість «дивовижної художниці», як її тепер величають, стали писати різні відомі часописи і газети. Вона має 13 своїх видрукуваних музикальних альбомів. Сама ж Вікторія Преображенська вважає, що «майбутнє людства пов'язане саме з новим розумінням Культури (звернемо увагу на орієнтації Преображенської на «культуру», хоч тепер вона не вживає цей термін так, як раніше – КультУра». - Авт.), що знаходить відображення в її творчості. Вона поєднала в єдине ціле живопис, графіку, музику, поезію, прозу, спонтанний танець, театральне дійство та ін.». В іншому сайті читаємо: «Художниця вважає, що майбутнє людства пов'язане з новим розумінням Культури, яка включає в себе відображений в її творчості синтез-універсум Науки й Релігії, Теософії, Музики, Живопосу, Поезії, Духовного Танцю». Під керівництвом цього новоявленого культурного діяча «в дусі її ідеї Космічного Полімистецтва Третього Тисячоліття» діє «Театр Містерій Вікторії Преображенської». При цьому Вікторія Преображенська (будемо надалі так її називати), як це аналогічно було характерним і для Марії Деві Христос, заявляє: «В моїй творчості закладені ВнутріКосмічні Таємниці Світобудови і я дуже хочу, щоб люди їх сприйняли у свої душі, бо ж сьогодні людині потрібно все знати про Небо, про Землю, про саму себе. Пізнай самого себе!». Як колись в статусі Марії Деві Христос Марина Цвигун проводила своєрідну гру на складах слова «культура», так тепер Вікторія Преображенська грається із словом «красота». «Вдумайтеся в смисл цього слова, заявляє вона. - Воно несе в собі сакраментальну інформацію, таку, як і більшість слів нашої російської мови... «К» - це приставка, яка позначає причетність до чогось, в даному слові звернення до «РА». «РА» - це давньоведичне ім'я Єдиного Бога... «РА» - це Світло, Абсолют, Джерело. «СОТА» - це первинна комірка пам'яті або Вселенської Інформації Акаша-Хроніки, це шестигранна основа, що закладає в собі інформаційний код Землі». Далі ми знаходимо повторення Вікторією Преображенською в бутність її Марією Деві Христос витлумачення сплетення в зірці Давида двох трикутників (чоловічого і жіночого): «Це бінарна складова Світобудови, що означає Світову Гармонію Єдності Чоловічого і Жіночого Начал, як двох рівних половинок: Батька і Матері, Чоловіка і Дружини, Коханого і Коханої... Відтак, КРАСОТА – це Схованка Світла, Абсолюту, ЛЮБОВІ». Преображенська навіть пророкує настання «Нової епохи – епохи світової жіночості». Ці розмірковування близькі до того, що провіщала свого часу Марія ДЕВІ Христос.

Вікторія Преображенська твердить, що декілька тисячоліть тому, коли ДавньоСлов'янська Культура несла в собі Золото Божого Духа, світла,

Духовної Інформації і Знання Абсолюту, а «людина, давній рус, арій був наповнений великою могутністю, красотою і духовністю», «здатністю напряму спілкуватися з Богом, Абсолютом», «було насичене Золотом Первинної ВнутріБожественної Інформації, а відповідно – Енергією Духа Святого, Енергією Життя вічного, Людина сповнювалася Божественно-Космічними Знаннями і була в постійному спілкуванні з Творцем і Природою. Нині ж, - як вважає засновниця Космічного Полімистецтва, - тільки мова символів і наша рідна російська мова зберегла сакраментальну інформацію для людини розумної, для Просвітленних». Мова символів, або ж потаємне Знання Бога, Абсолюту, за В.Преображенською, є Езотеризм. Далі вона, як і в минулому (дивись у видрукуваній в 2003 році книзі Марії ДЕВІ Христос «Наука о Свете и Его Трансформации» чи в «Последнем Завете» її вірш «ЧелоВек»), твердить, що слово «ЧелоВек» вміщує в собі символ Божественного. «Чело» - це Знання, де зберігається вся Божественна інформація, і «Век» - це вічність. Коли ЧелоВек буде відповідати цьому імені, то він стане подібним Богові, він стане творити Неосяжне. І це буде так, бо ж наступила Епоха відродження Русі, Епоха відродження планети Земля, Епоха відродження всієї Світобудови!».

Не стану далі втомлювати читача витягами з інтернетівської інформації про світобачення Вікторії Преображенської і її порівняннями з тим, що свого часу писала Марія ДЕВІ Христос. До речі, й в особисто підписаній нею мені, як дарунок, книзі «Последнего Завета». Цими розмірковуваннями я хотів лише засвідчити, що то є одна і та ж особа, яка в Україні за паспортом поставала як Марина Цвигун. В цій ідентичності можна також переконатися, коли порівняєш фотоматеріали сайту www. VictoriaRa. com й ілюстрації до «Последнего Завета» Марії ДЕВІ Христос. Той же одяг, ті ж жести, ті ж пози. У видруках Вікторії Преображенської маємо такі ж, як і раніше, космічні устремління й обіцянки їх автора: «Я бажаю познайомити вас з незначною дещицею Культури, яку я формую в лоні Русі, бо ж за Руссю – Майбутнє Планети, її Духовний потенціал і Відродження!». Такі наміри (і це певно усвідомила Марина Цвигун) більше співзвучні із духовністю росіян, ніж українців, а тому вона й перебралася з Києва до Москви, часто буває із своїми виставками і містеріями в Санкт-Петербурзі. Україна прагне виокремитися із Русі і слов'янства, Росія ж все робить для їх збереження, навіть на державному рівні культивує це. То ж дещо модернізоване в Росії вчення Марії ДЕВІ Христос, в якому Україні не відводилося навіть мізерного місця, імпонує Росії і росіянам. Вони в захопленні від творця Космічного Полімистецтва Третього Тисячоліття, називають її творчість «новим напрямком у мисецтві», а її - «найяскравішою зіркою в сучасному Космічному Полімистецтві». Їй надають площі у виставкових залах, час в ефірі, за нею бігають кореспонденти різних ЗМІ. Вікторія Преображенська вже видрукувала серію із чотирьох книг – «Язык Света», «Планета Египет», «Терем РА» і збірник «Научно-Теософские Работы». Голова може заколихатися від таких оцінок її в пресі відомими в Росії людьми:

«Изумительно прекрасные картины, потрясающая музыка и сама художница. Это – выдающаяся личность. Таких людей надо ценить, их мало. Это светоч современного мира»; «Больше всего на меня произвело впечатление пение автора. Пение передавало вибрации, которые не встретишь в нашей обыденной музыке»; «Космическое Полиискусство Третьего Тысячелетия Виктории Преображенской – созидание нового цельного пространства жизни России - возвращает человека к единой надмирной космической Культуре… Это – начало Золотого Века мира искусств».

Читаючи сайти Вікторії Преображенської, відчуваю, що вона, будучи вже в новій іпостасі, знову займається самосакралізацією. Тут і оприсутнення її під час театру-містерії на сцені у власному театрі в одязі Богині Ісіди (що, до речі, мало місце і в Києві, але в іншій ситуації), і озвучення при її акторстві давньо-єгипетською мовою (звідки вона її знає?) персонажів Книги Життя, і вихвачування нею у своїх творах «фрагментів з іншого світу» завдяки її, як сказано, «проникненню в інші світи». В її розмірковуваннях проглядається ідея необхідності посередника між Богом і людьми, коли Богові потрібно буде надати людині спасіння. Чи не заявка це на майбутнє?

Якщо в іпостасі Марії ДЕВІ Христос Марина Цвигун прагнула подати себе як земне втілення водночас Спасителя і його матері Богородиці Марії, то Вікторія Преображенська твердить про свою здатність передати «надсвітову Вселенську ідею», «божественні імпульси» потаємного Буття, засвідчити «існування замежових вимірів», розкрити «свої подорожі в інші світи» тощо. Порівнюючи душу Вікторії Преображенської з дитячою душею, а саме останнім, за словами Ісуса Христа, «відкривається Царство Небесне», шанувальники її пишуть таке: «Істинне яснобачення настає тільки у тих людей, в яких гармонія вищих сфер дійсно сходить у точку свідомості і здійснює своє провидіння. Потойбічність і суміжність цих людей, їх сила і глибина дають творчість. Якщо ці люди реалізують себе в живописі, то йде відкриття духу. Якщо у вокалі – гармонією співу йде озаріння душі. Якщо людина хореограф, то тоді постає танець. Ці й інші таланти наявні у Вікторії Преображенської. Вона і хореограф, тому що ставить невеличкі сценки із містерій давності, втілюючи їх в балеті, в рухах. Вона і композитор, тому що сама пише музику для цих сцен і своїх пісень. Як живописець, як графік, вона виставляється в художніх галереях. Як поет, вона видруковує книги своїх віршів. Ось так виражається особистість, яка прилегла до інших світів».

Росія більш містична, ніж Україна, країна. Пройдеш по книжкових магазинах і ярмарках її столиці й дивуєшся заповненню їх полок різними езотеричними й окультними виданнями. Тут в особливій пошані Блаватська і Реріхи. Може саме тому Марина Цвигун, вважаючи їх своїми вчителями, у своїй новій іпостасі виявилася в Росії запрошеною. Тим більше, що при зіткненні з Вікторією Преображенською - чи то на її виставах-містеріях, чи то при читанні її одкровень, а чи ж при перегляді на виставках її художніх творів - перед тобою постає езотерик не в книжковому його вияві, а в синтетично мистецькому, чого не було раніше, а може й було (за

розповідями), але я не бачив. То ж якоїсь помилки в тому, що творчість Вікторії Преображенської тут оцінюють як «одкровення світоча сучасного світу», немає. Вона, безумовно, обдарована людина. Всі мистецькі заготовки були сформовані Мариною Цвигун ще в Києві, але вони тут не знайшли свого споживача. По-перше, аудиторія, якій вони репрезентувалися, була невеличка і в масі своїй далека від езотеричного світобачення. По-друге, українець до всього підходить прагматично, для нього прийнятним є те, що є значимим у його повсякденні. По-третє, в громадській думці України загалом сформована негативна оцінка Марії ДЕВІ Христос. І що б вона (навіть геніальне!) не витворила, його сприймають через усталені несприйнятні оцінки Білого Братства, сформовані подеколи сфальсифікованими і тенденційно рекламованими фактами. Враховуючи все це, можна зрозуміти передислокацію Марини Цвигун до нашого північного сусіда.

Вікторія Преображенська – це скоріше її псевдонім, а не нові паспортні дані. Марина Цвигун через преображення свого статусу з богині на фундатора Космічного Полімистецтва зрештою перемогла (звідси – Вікторія) те несприйняття, яке було виявлене щодо неї, її творчих езотеричних наробок в Україні. Вона обіцяє у своїй новій функціональній ролі, скажемо її словами, «познаймить вас із маленькою часточкою Культури, яку я формую в лоні Русі, бо ж за Руссю – Майбутнє Планети, її Духовний потенціал і Відродження!» . Росія з її прагненням знову отримати статус світової наддержави приймає такі наміри Преображенської, всіляко їх схвалює і, як це можна припустити, навіть матеріально їх підтримує.

Я не стану тут засуджувати Марину Цвигун за ті метаморфози життя, до яких вона вдається, гадаю, свідомо. В Україні вона залишила біля розбитого корита тих, хто сприймав її як богиню, вірив їй, із сподіваннями на краще ловив кожне її слово. Я пробував заспілкуватися з тими, хто раніше був у Великому Білому Братстві. Дехто з них уникає будь-яких розмов про ті дні, а то й роки, дехто каже, що вже навіть забув, що колись був білобратчиком, інші знаходяться в повній розгубленості від того, що Марія ДЕВІ Христс їх мовчки залишила, виїхавши за кордон. Вони відчувають себе ошуканими, бо ж, окрім іншого, приходилося від своєї зарплати відривати її часточку на утримання своєї «спасительки» і її чоловіка, видрук її книг, видання барвистого (а відтак недешевого) часопису «Юсмалос», на дещо інше. Але найбільша ошуканість відчувається, зрозуміло, коли приходиться визнавати хибність своїх світоглядних уподобань, необхідність розпрощатися з ними. Засуджувати Марію ДЕВІ Христос можна було б ще тоді, коли б вона, скажімо, переїхавши до Москви, заявила (як це свого часу чесно скоїв, змінивши навіть прізвище, предтеча Білого Братства Юрій Кривоногов) про хибність того вчення, яке вона творила й обстоювала. Ознайомившись із сайтом Вікторії Преображенської, приходиш до висновку, що у своєму світобаченні і його художньому оприлюдненні фактично чогось нового у Марини Цвигун немає. Маємо ту ж саму Марію ДЕВІ Христос, але в іншій формі свого виявлення. Росіяни сприймають це, їм це подобається, то ж хай

подякують Україні, що вона сформувала і подарувала їм «засновника Космічного Полімистецтва Третього Тисячоліття». У нас вона одержала освіту в культурно-освітньому училищі і на факультеті журналістики університету імені Тараса Шевченка в Києві, програвала свої мистецькі заготовки на зібраннях вірян конфесії.

Ми ж, науковці-релігієзнавці, маємо грунтовно дослідити феномен Великого Білого Братства. Вивчати його варто ще й тому, що, окрім рідновірських релігійних течій, воно було єдиним нашим власним неорелігійним витвором, який в перехідні роки від доби тоталітаризму до демократичного розвитку України постало як один із виявів світоглядних пошуків молоді, синкретизувавши в собі різні релігійні вірування і позакультову містику. Для українського релігієзнавства важливим є дослідження процесів появи кеносистичних релігійних утворень, бо ж такими порівняно багатою є релігійна історія України. Тут і інокентіївці на півдні країни – послідовники Інокентія Балтського, і мурашківці та леонтіївці на Волині – вшанувальники Івана Мурашка і Леонтія Грицана, і митрофанівці на Кіровоградщині – віряни Митрофана Коваля, й інші в інших областях і в різні роки. Спілкуючись із послідовниками Білого Братства, я прагнув усвідомити, що послужило для них підставою сприйняття Марини Цвигун як синкретичного божества Марії ДЕВІ Христос. І тут, скажу, однозначної відповіді не одержав, бо ж дехто уособлював її з описаною в Одкровенні Івана Богослова «жоною», дехто посилався на езотеричні праці її попередників, а дехто увірував у неї як Господа із-за її лагідності, уважності, зналості і навіть красивості. Спілкуючись у себе в квартирі з Марією ДЕВІ Христос (а вона у нас була декілька разів і мешкала після повернення з ув’язнення недалеко від нашого будинку), я прагнув збагнути, а чи ж вона сама сприймає себе за божество, а чи ж грає роль богині. Признаюся, відповіді я так і не одержав.

Для пізнання феномену Великого Білого Братства потрібно вивчати не лише написане Мариною Цвигун, а чи ж різні видруки Братства, зокрема часопис «Юсмалос» років одноосібного очолювання Марією ДЕВІ Христос конфесії. Важливо ще й прочитати рукопис праці, написаний Ю.Кривоноговим під час його ув’язнення в Сокирянах, опитати колишніх послідовників віросповідання. Щоб зрозуміти природу кеносистизму (сакралізація живої людини), доцільно порівняльно вивчити ще й природу такого феномену як Церква Останнього Завіту, засновник якої Вісаріон (Сергій Тороп) проголосив себе Сином Божим. Послідовники Вісаріона є і в Україні і, як на мене, їх вчення, зокрема про екопоселення, більше відповідає ментальності українців, ніж езотеричне вчення Марії ДЕВІ Христос. Воно не настільки затуманене різними словоплетивами, а орієнтує людей на моральне і спільнотне життя, вдоволення здобутками своєї праці і розвиток своїх обдарувань. У Білому Братстві його послідовники - пасивні сприймачі витворів Марії ДЕВІ Христос, оспівувачі її вдач і очікувачі здійснення її пророцтв. Базові книги обох конфесій мають однакову назву – «Последний

Завет», проте праця Вісаріона, яка постає у формі запису секретарем посланця Бога Вадимом різних його бесід та інтерв'ю, є більш життєзначимою, ніж езотеричні розмірковування і словесні викрутаси Марії ДЕВІ Христос, в яких, окрім неї, певно ніхто добре й не розбирався. Про високий художній талант Марії ДЕВІ Христос – Вікторії Преображенської ми писали вище. Він – самородний, сформований її базовою освітою – і культурно-освітньою, і журналістською. А ось художні здібності Вісаріона (а виставка його картин нещодавно була в Українському Домі) вражають, якщо врахувати при цьому те, що до богооб'явлення він був спортивним тренером, а потім міліціонером.

На основі вивчення життєвої долі сакралізованих земних представників роду людського можна буде більш глибоко пізнати й постаті Будди, Ісуса Христа, Мухаммеда, розкрити роль особистнісних чинників у постанні світових релігій. Християни очікують на друге пришестя Ісуса Христа. Питається, а чи повірять вони йому, коли він з'явиться? Приклади з Марією ДЕВІ Христос, з Вісаріоном засвідчують те, що можуть не повірити, а то й, дивись, ще й у в'язницю посадять як самозванця.

Відтак проблема сакралізації і самосакралізації живої особи не така вже й проста для її вирішення. Наступні етапи розкручування феномену Вікторії Преображенської можуть зрештою завершитися появою в Росії чогось подібного до Марії ДЕВІ Христос, але вже певно з іншим ім'ям, хоч з ім'ям богині вона там вже була відома, бо ж громади Великого Білого Братства були і в Федерації.

Після багатьох років спілкування з послідовниками Великого Білого Братства – і в час їх буття в конфесії і після полишення її, маючи багатий архів матеріалів про Братство, маю намір неупереджено описати цей релігійний феномен в одній із своїх праць. Це потрібно зробити, бо ж, власне, всі релігії поставали на підвалинах саме таких релігійних подвижників, які чимось спонукали тих, хто був з ними поруч, повірити в їх надприродну сутність. Хоч згідно закону релігійної анігіляції людина протягом своєї історії все більше віддаляла Бога від себе, зрештою – поселила його десь на небі, але в неї жила потреба спілкуватися з ним безпосередньо. Таку функцію для неї стали відігравати посередники, які проголошувалися посланцями (чи кимось іншим) від Бога, посередниками у спілкуванні з ним. Навіть те ж християнство у його православному вияві не обмежилося Святою Трійцею, а додало до неї надто вшановану в ньому Матір Божу, дванадцять апостолів і незліченну кількість святих, а потім ще й чудотворних ікон, храмів, природних об'єктів тощо.

4. ЄВРЕЇ ЗА ІСУСА

Історія організації. Назва конфесії каже сама за себе. Ми знаємо, хто вони і в що вірять. Слоган "*Євреї за Ісуса*" народився в кінці 60-х років м. ст., коли багато молодих людей (серед них євреїв) знову прийшли до віри в Ісуса. Очевидно, пізніше стало ясно, що простішого і точнішого визначення новому руху знати не вдасться і слоган став назвою організації.

Коли люди питають "*З якого року існують Євреї за Ісуса?", вони відповідають "З 32 до н.е. ± 1 рік",* бо вірять, що невелика кількість євреїв завжди вірила в Євангелія, і *Євреї за Ісуса* продовжують цю традицію.

Jews for Jesus були засновані Моше Розеном (Moishe Rosen) у вересні 1973 р. Розен був виконавчим директором місії впродовж 23 років. Його креативний підхід до поширення Євангелія став справжньою революцією, а вироблені ним тактики поширення вчення активно використовуються і зараз. Розен і досі працює з *Євреями за Ісуса*, хоч офіційно вже не очолює організацію.

У 1970-х було відкрито кілька відділень *Євреїв за Ісуса* в США, тоді ж в 1976 р. з'явилася ціла сторінка з рекламою в New York Times, було надруковано статті для єврейського народу і направлена місія до Ізраїлю та Північної Ірландії.

У 1980-х організація вийшла на міжнародний рівень із заснуванням відділень в Торонто і Йоханесбурзі. В тому ж десятилітті був заснований євангелічний семінар і Jewish Missions Program (там змогли отримати вищу освіту ті з персоналу, хто її не мав).

Українські і російські євреї змогли приєднатись до руху лише в 1990-х і за 7 років всі посади були зайняті місцевими віруючими. В 1991 році відкрилось представництво руху в Одесі, в 1993 – в Москві. Інші представництва: Лондон, Париж, Сідней, Тель-Авів. В травні 1996 р. Давід Брікнер (єврей за Ісуса в п'ятому поколінні) був призначений виконавчим директором світової спільноти.

З новим тисячоліттям Ізраїльська гілка отримала офіційний статус. Із заснуванням відеодепартаменту з'явилася можливість більш ефективно поширювати матеріали її керівного центру. *Євреї за Ісуса* відкрились у Ріо-де-Жанейро (Бразилія)й Гессені (Німеччина). Водночас з 2001 до 2006 року пройшла міжнародна кампанія "Ось Бог Ваш"("Behold Your God") в 65 містах світу, в яких проживає більше 25 000 євреїв.

Діяльність конфесії. Євреїв за Ісуса легко впізнати на вулицях по яскравих футболках з відповідним надписом. Організація проводить дуже активну діяльність в усіх країнах, де є їхні відділення. Їхні методи поширення віровчення досить інноваційні.

Періодичні видання: Євангелічна література у вигляді брошур, написаних від руки з гумором в дуже неформальному, розмовному стилі. Однак це не означає, що *Євреї за Ісуса* не сприймають Бога серйозно: скоріше вони намагаються самі бути не надто серйозними. Кожного року

кур'єри роздають до 8 мільйонів "Запрошень залучитись до Євангелія". Євангелічних книг публікується не так вже й багато. Також виходить ISSUES – восьмисторінкова брошура для євреїв, які шукають Бога.

На просторах СНД видаються: "Бсора Това" ("Блага звістка") – газета для всіх категорій євреїв, де розміщені публікації на теми історії єврейського народу, християнства, Біблійних пророцтв і виконання їх в житті єврейського народу.

"Мішпоха" ("Сім'я") – часопис для євреїв, які увірували в МесіюІєшуа, прийняли водне хрещення, стали членами євангельських церков та месіанських громад. Він вміщує статті відомих дослідників Писань на різні теми, розповіді про служіння місії тощо.

"Вісник" – газета для християн, які бажають підтримувати служіння "Євреїв за Ісуса" в молитвах, особистою участю в євангелізаційних кампаніях чи фінансовими пожертвами. Видання має бути цікавим для євреїв і неєвреїв. Головний акцент робиться на тому, що і неєвреї можуть нести благу звістку про Христа єврейському народу. Цьому присвячено численні статті газети.

"Давар" ("Слово") – передував виходу "Бсора Това", існував винятково в США, розсилався поштою всім євреям, які цікавились Ісусом. Російською мовою більше не видається, кілька останніх номерів можна знайти на головному сайті (http://cis.jewsforjesus.org/pub/davar.php).

Дуже важливими є євангелізаційні кампанії, які проводяться конфесією й супроводжуються роботою з людьми на вулицях, поширенням євангелічної літератури. Також використовуються музичні і драматичні вистави, перероблені варіанти яких можуть звучати і в церквах. Як правило, ці кампанії проводяться влітку в великих містах світу (Нью-Йорк, Торонто, Париж, Лондон, Москва, деякі інші міста колишнього СРСР). В 2001-2006 проходитиме євангелізаційна кампанія "Ось Бог Ваш" в 65 великих містах на всіх континентах, крім Антарктиди, де є принаймні 25 000 євреїв.

В найбільших газетах світу (New York Times, Parade, Newsweek) регулярно розміщуються євангелічні послання, які також можна побачити на бігбордах і рекламах в транспорті, почути на радіостанціях. Деякі інші церкви і релігійні організації так само використовують мас-медіа для поширення своїх вчень, але *Євреї за Ісуса* надають ЗМІ надто великого значення. Крім того, на найбільших пошукових сторінках Internet можна побачити банери сайтів Jews for Jesus. Серед них www.forjewsforjesus.org, створений на честь 30-ї річниці організації та інтернет-крамниця store.jewsforjesus.org. На цих сайтах розміщена повна інформація про діяльність і вчення *Євреїв за Ісуса*.

Практикується також індивідуальний підхід до невіруючих євреїв. Їм пропонуються індивідуальні заняття з вивчення Біблії, іноді по телефону або e-mail. Робота з людьми не припиняється навіть після їхнього вступу до організації, поки вони не знайдуть спілкування у місцевій громаді.

Для того, щоб стати *Євреєм за Ісуса* достатньо просто залишити свої координати комусь з персоналу і чекати на телефонний дзвінок або запрошення на дискусії і зустрічі. Також використовуються так звані letters of witness (листи свідків) і щомісячні ISSUES, на які можна отримати безкоштовну підписку.

Безкоштовний *Інформаційний бюлетень* (Jews for Jesus Newsletter) розрахований на християн, які хочуть з'єднання євреїв із Христом, де показані єврейські корені християнства, короткі повідомлення від місіонерів з різних куточків світу.

Євреї за Ісуса - некомерційна організація. Кожна її місія забезпечує сама себе. Донатором організації може стати будь-хто.

Робота *Євреїв за Ісуса* спланована за єврейським календарем, тому рік для них починається на початку осені. Фіскальний рік починається з 1 січня. Кожен донатор може отримати повний звіт про те, куди були направлені кошти в кінці кожного року. Керує організацією правління директорів, що засідає щоквартально. Правління є в США, Канаді, Південній Африці і в Європі.

Виконавчий директор рекомендується Радою, що складається з дев'яти старших місіонерів. Вони ж обговорюють і голосують за питання, що пов'язані з стратегією розвитку. Усі, хто вносили кошти в організацію, можуть запросити щорічні фінансові звіти, які проводяться незалежною аудиторською фірмою (Eckhoff Accountancy of San Rafael, California) і доступні, як правило, в травні.

Вчення конфесії. *Євреї за Ісуса* називають себе і іудеями, і християнами. Вони вважають, що різниця між цими поняттями є результатом нетерпимості, бо досі навіть в єврейському середовищі не існує чіткого визначення, кого вважати євреєм. Нема загальноприйнятої думки про те, чи повинно єврейство визначатись за релігією, культурою, походженням чи рішенням більшості. Але в біблійному розумінні єврей - це людина, яка належить народові, що походить від Авраама, Ісаака та Якова, народові, з яким Бог заключив завіт через Авраама, Ісаака та Якова. Сам Бог зробив їх євреями, тому це ніяк не може залежати від людських вчинків і думок. *Євреї за Ісуса* вважають, що віра в Ієшуа дає можливість глибше зрозуміти культуру і традиції єврейського народу.

Подаємо виклад догматів конфесії так, як це зроблено на головному сайті *Євреїв за Ісуса* (http://www.jfjonline.org/about/statementoffaith.htm):

Ми віримо, що Писання Старого і Нового Завітів богодухновенні, в оригіналі своєму абсолютно безпомилкові в буквальному смислі слова і мають повну й конечну владу із всіх питань віри та життя.

Ми визнаємо цінність традиційної єврейської літератури, але лише в тих випадках, де вона підтверджується Словом Божим. Ми ні в якому разі не вважаємо її обов'язковою для життя чи віри.

Ми віримо в суверенного Бога, який існує в трьох іпостасях: Отець, Син і Дух Святий, досконалого в святості, безконечного в мудрості,

безмежного в силі і безмежного в любові. Віримо, що Бог є джерелом всього творіння і що все сталось через пряме виявлення Його сили.

Ми віримо, що Бог-Отець є начальником вічного спасіння, полюбивши світ і віддавши Сина Свого заради нашого спасіння.

Ми віримо, що Месія Ісус вічно сущий і що Він дорівнює Богу-Отцю, що Він прийняв образ людини через народження від Діви і має як божественну, так і людську природу.

Ми віримо в Його безгрішне життя і досконале дотримання Закону, в Його смерть, поховання, воскресіння в тілі, вознесіння на небо, первосвященницьке клопотання і особисте повернення в силі і славі.

Ми віримо, що Дух Святий дорівнює Отцю і Сину і так само вічний, що Він діяв при творенні всього сущого і продовжує діяти в провидінні, що Він освячує, хрестить, просвітлює, направляє і дає свої дари всім віруючим.

Ми віримо, що Бог створив людину за Своїм образом, що із-за непослуху наших прабатьків в Едемському саді вони втратили невинність і разом із своїми нащадками були відділені від Бога, і що всі людські істоти, окрім Ісуса Месії, є грішниками за своєю природою й ділами.

Ми віримо, в тілесне воскресіння праведних і неправедних, у вічне блаженство врятованих і вічне усвідомлене покарання неврятованих.

Ми віримо, що Ісус-Месія помер за наші гріхи, згідно з Писанням, як спокутувальна жертва, що всі віруючі в Нього виправдовуються не якимись ділами праведності, котрі б вони мали робити, а Його досконалою праведністю, і що нема іншого імені під небом, яким належало б нам врятуватись.

Ми віримо, що Ізраїль існує як народ завіту і що через цей народ Бог продовжує здійснювати свої цілі, що Церква – це обраний народ, що складається з євреїв та язичників, які вступили в Новий Завіт з Богом і визнають Ісуса Месією.

Ми віримо, що Ісус повернеться, щоб виконати цілі Свого Царства.

Бог в трьох іпостасях. *Євреї за Ісуса вірять в єдиного Бога в трьох іпостасях.* Ця віра заснована на текстах Писання – Старого і Нового Завітів. *Євреї за Ісуса* вважають, що єврейська Біблія вчить про єдність Бога. Основним твердженням віри для євреїв завжди була молитва "Ш.ма": "Слухай Ізраїль: Господь Бог наш, Господь єдин є" (Втор. 6:4). Але окрім неоднозначних висловлювань про єдність Бога є також свідчення про те, що ця єдність є сукупною.

Одним з прикладів цього є неодноразове використання форм множини в словах, що стосуються Бога. Найбільш розповсюджене древньоєврейське слово для означення Бога "*Елогім*" є формою множини. Однина від *Елогім* (Елоах) використовується в 10 разів рідше, ніж множина. Іноді з іменем *Елогім* дієслова також стоять в множині як в книзі Буття (20:13).

Однак, в давньоєврейській мові є й інше слово - "яхід" - для позначення неділимої єдності. Так сталось, що авторитетний вчений рабин Маймонід при складанні "Тринадцяти принципів віри" замінив в описі природи Бога слово

“ехад” на “яхід”, утвердивши таким чином уявлення про неділиме єдинство Бога в іудаїзмі.

Але на сторінках єврейських Писань присутні дві інші іпостасі, які зображуються відмінними від Бога, але в якомусь розумінні тотожними йому. Ці двоє – Ангел Господній і Дух Божий. Три ці іпостасі зображуються в Новому Завіті як Бог-Отець, Бог-Син (Месія Ісус) і Бог - Дух Святий, що однак не суперечить твердженню “Ш.ма”, яке Ісус називав першою зі всіх заповідей.

Євреї за Ісуса визнають богонатхненними як Старий, так і Новий Завіти. Вони також використовують ТаНаХ і Талмуд. Питання про священні тексти пов’язане у них з вірою в Ісуса як Месію і наявною різницею між іудаїзмом та християнством. *Євреї за Ісуса* вважають, що єврейські дослідники не розглядають питання про Ісуса, а просто приймають готовий висновок, що *Він – не Месія.* Причиною такого упередження виводять з відмінності теології рабинів від біблійної. Розділення, на їхню думку, сталось тоді, коли після зруйнування Храму в 70 р. н.е., втрати священства і можливості робити жертвоприношення, у євреїв лишилось небагато варіантів для вибору. Один з них – прийняти смерть Ісуса як спокутування гріхів. Другий – перебудувати єврейський світогляд, щоб єврейська община могла існувати без Храму, а гріх прощався без жертви. Останнє обрала секта фарисеїв, чий образ думки став основним напрямом іудаїзму, тобто тим варіантом, який сповідують сучасні рабини. Місце Писань як основного керівництва-орієнтиру для життя зайняли дискусії рабинів про Талмуд і нашарування переказів, що стали основним організаційним фактором єврейського життя і світогляду. В результаті, оскільки в цих переказах не було місця для Ісуса, люди дійшли висновку, що Ісус не був Месією. Така позиція посилювалась з часом як реакція на протиріччя між євреями і офіційною церквою. В такий спосіб рабини, що відкидали месіанство Ісуса і вчення Нового Завіту, зміцнили свої позиції.

На доказ цих тверджень *Євреї за Ісуса* пропонують цитати з книги пророка Ісайї (52:13-53:12). Згідно з арамейським переказом писання, який стосується періоду близького до життя Ісуса, вірш 52:13 звучить так: “Ось пощастить Слузі моєму: він вознесеться, піде вгору, стане вельми великим”. Тоді цей уривок розуміли в месіанському сенсі. Однак сучасні рабини, як правило, відносять зміст його до народу Ізраїля. Нова інтерпретація була дана французьким рабином Раші.

Віра в Ісуса не зводиться до інтелектуального переконання. Вона передбачає прийняття життєво важливого рішення – визнати свою гріховність, покаятись і покладати надію на Христа як на спокутування гріха. Очевидно, що таке рішення ні для кого не буде простим. Але, людині, яка має відповідальність в єврейській громаді, такий крок зробити ще важче, хоча історія й знає рабинів, які приходили до віри в Ісуса. Таким був зокрема рабі Ієхієль Ліхтенштейн з Тапір Целе в Угорщині, який жив у XIX ст.., ортодоксальний рабин з Польщі рабі Хіль Слостовський. У Новому Світі

згадують Макса Вертхаймера, реформістського рабина, який служив в Дейтоні (штат Огайо, США) на початку XX століття.

Законв „Євреїв за Ісуса". Питання з Законом вирішене досить просто. Абсолютного дотримання Закону не вимагається: хтось виконує окремі частини Закону більше, хтось – менше.

Очевидно, це слід пов'язати з їхньою вірою в те, що Закон не був чимось монолітним і незмінним. Так, обмеження, дані в книзі Левіт для життя в пустелі, були опісля змінені у Второзаконні з метою приведення їх у відповідність до життя в Ханаані. Як приклад вони наводять текст з Левіта (17:3-7), де сказано, що тварин, яких вбивають для їжі, мають спочатку привести до входу скінії, щоб сини Ізраїлеві не вживали їх для поклоніння поганським ідолам. Але вже у Второзаконні (12:15 і 21) дано дозвіл заколювати тварин вдома, бо часто відстань до центрального святилища була надто велика. Це, мовляв, свідчить на користь того, що Божі заповіді змінювались залежно від ситуації, в якій Ізраїль опинявся впродовж своєї історії.

Сучасна ситуація ще більше відрізняється від тієї, яка існувала в древньому Ізраїлі. Народ більше не керується духовенством, нема царя, Храму і священства не існує. Але, на відміну від реформістського чи консервативного іудаїзму, які теж кажуть про зміни чи пристосування древніх законів до сучасності, *Євреї за Ісуса* вважають, що подібні зрушення мають виходити від Бога, а не від рабинів.

На користь того, що ніде в Біблії нема жодного місця, яке можна було б інтерпретувати як явне твердження вічності чи неможливості зміни Тори, наводиться посилання на *Енциклопедію Іудаїку* (15:1244). Взагалі, питання про вічність Тори активно дискутувалось в єврейському середовищі, починаючи з середніх віків. У "Тринадцяти принципах віри" Маймоніда 9-й підкреслює вічність Тори. Таким чином, *Євреї за Ісуса* доводять те, що основа поглядів ортодоксального іудаїзму з цієї проблеми була закладена не Біблією, а Маймонідом.

Деякі з членів організації дотримуються кошеру, але вважають, що більшість приписів Тори зараз неможливо виконати і не засуджують тих, хто, скажімо, не дотримується суботи. Єдине, що має залишатись на їхню думку незмінним – це моральні приписи, що стосуються внутрішніх настанов.

„Євреї за Ісуса" у світі. На питання, скільки ж євреїв у всьому світі прийняли Ісуса, відповісти важко. Кількість їх оцінюють від 30 000 до 125 000. Але, як кажуть самі *Євреї за Ісуса*, є кілька важливих факторів, які роблять точні підрахунки неможливими. В США і Європі в анкети під час проведення перепису включалося питання про релігію. З 1956 р. подібні питання в США задавати перестали, хоча в Європі ця практика не припинялась. Але на початку XX ст. встигли зафіксувати, що 100 000 євреїв перейшли в протестантизм, 50 000 – до римо- і греко-католицької Церкви. Є євреї і серед православних, навіть деяких нових релігійних рухів.

Також ускладнює зведення статистики той факт, що багато віруючих тримають свою віру в таємниці. Іноді єврей, що прийняв віру в Ісуса, чекає з рік, а вже потім оголошує своє рішення перед сім'єю та общиною.

Зрештою, навіть якщо б ми мали точне число віруючих євреїв, то необхідно було б зробити деякі розрізнення. Чи рахувати нам тільки тих людей, які прийшли до Ісуса з єврейським релігійним досвідом, а чи ж ще й дітей євреїв, які перейшли в християнство? Іншою категорією будуть ті, в кого мати чи батько євреї. А як бути в тому випадку, коли неєврей сповідував іудаїзм, а потім почав вірувати в Ісуса?

Для того, щоб дати точно визначену відповідь, треба врахувати велику кількість обставин. То ж, очевидно, доведеться змиритись з дуже приблизною статистикою й радіти тому, що велика кількість євреїв приймають віру в Бога і чекати зустрічі з ними на небі.

Поширення й відносини з іншими конфесіями. У випадку *Євреїв за Ісуса* фактично неможливо оминути ті конфлікти з різними конфесіями, які викликала їхня поява на теренах пострадянських держав. Надзвичайно показовим є той, факт, що два з найбільш консервативних релігійних напрямів – православ'я та іудаїзм - об'єднали зусилля проти євреїв-християн.

Релігійна організація "*Євреї за Ісуса*" виникла в 60-х роках м. ст. у США. Її послідовники не поривають з іудаїзмом, стаючи християнами, а поєднують обидві доктрини. Ряд єврейських організацій країн СНД зібрались 15 травня 2001 р. на міжнародну конференцію "Місіонерська загроза – як з нею боротись?", щоб спільними силами боротись з євангелізацією євреїв. Координувати боротьбу мала створена на конференції ліга єврейських організацій "*Маген*" на чолі з професором Єврейського державного інституту Олександром Лакшиним. (*Агентство ПРИМА [254-2001-05-15-Rus 18]).*

Головний рабин Росії, Берл Лазар заявив: "Мова ні в якому разі не йде про війну з нетрадиційними релігійними організаціями. Ми виступаємо проти того, що під іменем іудаїзму, єврейської традиції проводиться євангелізаційна кампанія, оскільки це – повний розрив з основами єврейства. Це все одно, якби хтось сказав, що він – представник православної церкви, і що православні мають вірити в єдиного Бога і не визнавати ніякого Ісуса Христа, чи під торговою маркою "кока-кола" продавав би отруту. Для нас дуже важливим є питання про те, як утриматись в рамках релігії, не скотитись на антидемократичні позиції і дати людям можливість вибору, не намагаючись зробити цей вибір за них". Від імені Російської Православної Церкви повну підтримку рішень конференції єврейських організацій висловив представник відділу зовнішніх відносин Московського Патріархату Роман Леонтьєв.

27 листопада 2001 р. у Києві була проведена установча конференція Ліги "Маген" (Щит) України. Організатором виступила Ліга "Маген" Росії. В конференції взяли участь рабини з багатьох областей України, керівники провідних єврейських організацій країни, в тому числі Єврейської Конфедерації України, Ваада, Федерації Єврейських Громад України,

"Сохнута" і Посольства Ізраїля. Результатом конференції стала згода щодо єдиної політики єврейських організації стосовно так званих "месіанських" організацій, чия діяльність розглядається як спроба духовного геноциду єврейського населення країни. Боротьбу з місіонерами не можна розглядати як виступ проти християнства, оскільки усі дії Ліги підтримуються Православною Церквою. (Еврейский обозреватель. - 2001.- Грудень).

Як бачимо, основні пункти звинувачень - агресивне нав'язування своєї віри, використання при цьому єврейської символіки для обдурювання людей.

По суті перше звинувачення висувається далеко не всіма єврейськими організаціями, оскільки ніяких протизаконних дій представники „*Євреїв за Ісуса*" фактично не скоюють. Тонни листівок і брошур, які вони розповсюджують пояснюються просто потужною фінансовою підтримкою, яку серед місцевих церков і організацій мало хто має. Так, під час євангелізаційної кампанії в Дніпропетровську в липні 2002 року було роздано 370 000 трактатів. 96 євреїв і 196 неєвреїв молилися разом з 18-ма членами команди про прийняття Ісуса в серце. Електронною поштою інформацію запросило понад 2100 осіб.

Проте на другому питанні тут варто зупинитись докладніше. Деякі єврейські організації називають людей, що прилучились до місіонерських сект, вихрестами, а секти звинувачують в антисемітизмі. Процес навернення євреїв у християнство вважають новою тенденцією у "вирішенні єврейського питання". Причому робиться це, як правило, обманним шляхом. Сама ідея масового навернення євреїв в іншу релігію не нова: подібні прецеденти були раніше. Можна навіть не згадувати середньовічну Європу, бо в XIX ст. у Великобританії й Німеччині при найбільш екстремістських протестантських організаціях (тоді переважно баптистських, пізніше – п'ятидесятницьких) створювались так звані "іудео-християнські місії", які, під приводом надання матеріальної допомоги бідним євреям, займались фактично наверненням їх у протестантизм. Слід відзначити, що їхні дії успіхом не увінчались. Місії існували і в Російській Імперії, але число їхніх прихильників серед євреїв складало одиниці.

Успіх „*Євреїв за Ісуса*" в 70-80-х роках XX ст. в США пояснюється рядом причин. Дослідник конфесії Г.Фрадкін наводить такі: 1) досить велика кількість асимільованих євреїв з'являються в США в 60-70-х рр. м. ст.; 2) перші тисячі членів організації склали євреї, в яких лише батько був євреєм, а також представники інших національностей; 3) починаючи з 70-х років м. ст. до США приїздять євреї з СРСР, виховані в умовах державної політики атеїзму та антисемітизму, які часто не мали уявлення про іудаїзм і його відмінність від вчення, пропонованого „*Євреями за Ісуса*". Чисельність організації почала рости.

Подібні висновки робить і президент Ліги "Маген" Олександр Лакшин. Згідно з його дослідженнями, *„Євреї за Ісуса"* розгорнули свою діяльність від Риги до Владивостока і не зустрічають практично ніякого спротиву, тоді як в США єврейські громади їх контролюють. Користуючись неграмотністю

населення з питань іудаїзму, місіонери збирають на свята цілі стадіони, орендують розкішні концертні зали і рекламуються в місцевій пресі.

„Євреї за Ісуса" на теренах СНД. На території СНД наразі діє порівняно небагато громад *Євреїв за Ісуса*. Чотири з них розташовані в Україні (Київ, Одеса, Дніпропетровськ і Харків), одна – у Москві. Сам факт цього свідчить про *більш толерантне ставлення до виникнення й діяльності „нетрадиційних" релігійних організацій в Україні* як з боку органів місцевої влади, так і представників інших деномінацій.

Київське відділення організації має власну штаб-квартиру на вулиці Хоривій (31а, кв.6), де регулярно (переважно щоп'ятниці) проводиться святкування Шабату для молоді. Для інших членів громади святкування Шабату відбувається щосуботи в Музичному театрі. Щочетверга проводяться домашні читання Біблії по вулиці Бойченка, 12. За словами реба Леоніда, що регулярно проводить проповіді і є фактичним головою Київської громади, загалом впродовж тижня заходи спільноти відвідують понад дві сотні людей, хоча точний облік їх не ведеться. За власними спостереженнями студентів НаУКМА у середньому на пересічний (не приурочений до того чи іншого свята) Шабат приходить близько 30-35 осіб. На святкуванні Рош-хгашана були присутні понад 50 осіб. Власне ядро громади, яке займається організацією й проведенням проповідей та інших заходів, складається з шести осіб.

Автори тексту мали змогу відвідати п'ять Шабатів, два з яких були присвячені єврейським святам – Рош-гашана та Йом-Кіпур. Зазвичай святкування починається з привітального слова від одного з учасників „творчого колективу", після чого разом з присутніми під акомпанемент гітари виконуються декілька пісень зі спеціальних збірників, що видаються усім присутнім. Серед цих пісень – й Eretz Israel Sheli, й Золотий Єрусалим, і славнозвісна Хава Нагіла. Загалом, збірка містить 100 пісень (як російською мовою, так і івритом). То ж прихожани не втомлюють себе постійним повторенням однієї-двох пісень. Після співів відбувається ознайомлення з давніми єврейськими звичаями, історією іудаїзму.

Після ознайомлення зі звичаями реб Леонід проводить проповідь за текстом Біблії. Своєю манерою триматися він радше нагадує проповідників євангельських церков. Після проповіді відбувається збір пожертв з обов'язковою преамбулою на тему того, як добре й праведно жертвувати. Оскільки значна частина прихожан – це люди похилого віку з явно невеликими доходами, то певно тому пожертви носять скоріше символічний характер. Після збору пожертв настає час спілкування, підчас якого усім присутнім роздають частування у вигляді склянки чаю й печива.

Благодійницькими акціями на зразок крішнаїтської програми „Їжа життя" *Євреї за Ісуса* не займаються, оскільки ставлять перед собою дещо інші цілі, а власне:

– Порушити у *єврейському* середовищі питання про месіанську природу Ісуса.

– Пробудити людей до слідування в своєму житті за вченням Месії.
– Зробити так, щоб люди прагнули змінюватися, духовно зростати.
– Бачити нових, змінених людей.

З приводу того, яким чином *Євреї за Ісуса* збираються досягти поставленої мети (порушення питання про месіанську природу Ієшуа у єврейському середовищі), було зазначено, що у Одесі діє Месіанський інститут, який активно займається текстологією та есхатологією цього питання і вже сьогодні існує велика кількість публікацій, серед яких помітну частину становлять і дослідження неучасників організації, що свідчить про значну актуальність теми.

Що ж до проблем, пов’язаних з діяльністю організації, то на першому місці її керівниками цілком прогнозовано були названі протидія та перепони, що спричиняє влада на місцях, яка впродовж тривалого часу не дозволяла реєструвати громади у ряді міст країни. Найвірогіднішою причиною цього може бути неосвіченість чиновників у галузі законодавства України, що регулює сферу духовного життя й стосунки релігійних спільнот з державою. Своєрідним шлейфом лишається й спадщина СРСР, що не дозволяє цілком позбутися сформованих “релігійних забобонів” представників влади.

Протидія з боку синагоги є значною мірою косметичною. Незважаючи на поширення “антимесіанських” листівок (із закликами до євреїв „не ходити до сект” томі, що це спричиняє втрату права на репатріацію) та наявність цілого антимесіанського сайту (http://magen.org), ознак активної боротьби та запеклого протистояння з боку історичних іудейських спільнот практично немає. Річ у тому, що через свою нечисленність й побоювання втратити велику кількість привілеїв серед новонавернених євреїв, організація не становить значної загрози для нинішнього іудаїзму й розглядається ним скоріше як група євреїв, що більш-менш тимчасово чи то під тиском “активної євангелізації”, чи то від необізнаності відійшли від лона одвічної єврейської релігії. Власне, саме на такому ставленні серед пересічних євреїв й наголошував ребе Леонід – на неофіційному рівні будь-яка ворожість з боку “ортодоксальних” євреїв до окремих представників організації практично ведеться, протистояння ж засвідчується лише на офіційному рівні загального ставлення Синагоги.

Втім, необхідно відзначити, що своїми теологічними аргументами Синагога не намагається протидіяти жодній з месіанських течій, оскільки вже впродовж двох сторіч діє заборона на будь-які теологічні диспути (з цього можна зробити висновок, що будь-які аргументи з цього питання не можуть бути офіційною позицію, а, як наслідок, є „самодіяльністю”).

Ставлення ж християн до організації є суперечливим. З одного боку, Патріарх УПЦ КП Філарет, висловлюючись про харизматичні церкви як про зло і спотворення суті християнства, можливо відносить до них і „*Євреїв за Ісуса*”. З іншого ж боку, наявне цілком позитивне ставлення з боку євангельських Церков до організації як до такої, що визнає святість і богонатхненність Євангелія й приймає Ісуса Христа за спасителя. Так, серед

тих, з ким підтримують дружні відносини *„Євреї за Ісуса”*, зокрема є Церква „Посольство Боже”, очолювана Сандеєм Аделаджою.

Євреї за Ісуса – це передусім компроміс, міжконфесійне об’єднання, що надає своїм учасникам змогу сприймати Ісуса Христа як власного й загальнолюдського месію, лишаючись водночас євреєм. Кожен з об’єднання робить свій вибір свідомо, добре розуміючи можливі наслідки своїх дій і віддаючи перевагу вірі та душевному спокою.

5. СПІЛЬНОТА ВОЗНЕСЕНИХ ВОЛОДАРІВ

Вчення Вознесених Володарів в Україні. Релігійна спільнота Святого Духа сповідує вчення Вознесених Володарів. Громад цієї релігійної течії в Україні мало. Вони самостійно діють у Києві, Харкові, Сімферополі. Індивідуальні послідовники Вознесених Володарів є ще в окремих містах країни. Проте перша громада Святого Духа з’явилася й була офіційно зареєстрована у Вінниці в листопаді 2002 року ухвалою обласної держадміністрації. В ній зокрема зазначається, що релігійна громада Святого Духу є місцевою релігійною організацією учнів Вознесених Володарів, створеною для духовної освіти та сприяння прискореному духовному розвитку населення України й людства Землі. У своїй духовній та фінансово-господарській діяльності вона є самостійною.

Громада діє на основі Вчення Вознесених Володарів, яке є продовженням всесвітньо відомого езотеричного вчення, прийнятого у свій час О.П.Блаватською, О.І.Реріх та іншими вісниками, а в теперішній час передане через істинних вісників Марка та Елізабет Профет (штат Монтана, США) як учення Вознесених Володарів. Основи віровчення Вознесених Володарів викладене у працях подружжя Профет, зокрема в книгах М.і Е. Профет «Наука Виголошеного Слова», Е. Профет «Перлина мудрості» та «Заклики Ісуса».

Громада є юридичною особою. В середині її печатки зображений голуб як символ Святого Духа. Громада має свої герби – великий і малий. На великому гербі вгорі зображені Сонце й промені, голуб, що спускається від нього як символ Святого Духа. Внизу зображена троянда як символ любові, трипелюсткове полум’я, що позначає любов, мудрість та силу, а також Мальтійський хрест як символ Сен-Жермена – ієрарха ери Водолія і як емблему його відданості волі. Малий герб використовується послідовниками релігійної течії як нагрудний знак. Громада широко користується електронною поштою (saintday @ apexnet.com. ua), Інтернет, телефонними каналами зв’язку.

Спільнота проводить богослужіння та священнодіяння - духовно-навчальні, молитовні - у відповідності до Вчення Вознесених Володарів. У служінні беруть участь як члени громади, так і діти й молодь, які виявили бажання сповідувати релігію Божественної любові або бажають

ознайомитися з ним і не створюють при цьому якихось перешкод при проведенні Богослужіння.

Релігійні обряди, богослужіння, церемонії та процесії громадою проводяться у культових будівлях і на прилеглій території, у місцях паломництва, на кладовищах, у місцях окремих поховань, у квартирах і в будинках членів громади.

У лікарнях, госпіталях, будинках для престарілих та інвалідів, місцях попереднього ув'язнення й відбування покарання богослужіння проводяться на прохання громадян, адміністрації зазначених установ. В інших випадках публічні богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії проводяться громадою щоразу з дозволу відповідної місцевої державної влади - виконавчого комітету міської ради народних депутатів. Громада користується правом запрошувати іноземних священнослужителів, релігійних проповідників в порядку, встановленому чинним законодавством України.

Головою виконавчого комітету Вінницької громади Вознесених Володарів є *Короленко Анатолій Петрович*. Вищим керівним органом громади є загальні збори її членів, які скликаються в разі необхідності, але не менше одного разу на рік. Загальні збори обирають Виконавчий комітет терміном на три роки. Контролює його діяльність із дотримання ним вимог Статуту Ревізійна комісія, яка також обирається на три роки і складається з трьох осіб. Членство в громаді Святого Духа Вознесених Володарів є добровільним, але кандидат все ж повинен пройти співбесіду із спеціальною комісією.

Богослужіння в громаді Вознесених Володарів. Вінницька громада Святого Духа свої Богослужіння проводить в приміщенні клубу ЖЕУ. В громаді нині понад 15 осіб.

На одному прикладі покажемо як відбуваються її богослужіння. Так, 19 серпня 2005р.воно розпочалося прослуховуванням протягом 5 хвилин музичного твору англійською мовою. Потім близько години члени громади читали мантри, Веління, Утвердження. Кожному з них були роздані книги, брошури. Читання їх проводилося вголос чітко, ритмічно і дуже швидко. При цьому члени громади стояли й тримали руки долонями доверху. Під час богослужіння перед ними на столі горіли дві свічки, стояли фотографії та портрети Конфуція, Ісуса Христа, богині Фортуни, Будди та інших святих. Після служіння відбулася бесіда, в якій члени громади висловлювали своє ставлення до світових релігій, до змісту прочитаного. З'ясувалося, що вони з повагою відносяться до основних релігій Землі, але водночас відзначають, що в цих релігіях є багато не від Святого Духа. Послідовники Вознесених Володарів вважають, що вихолощення суті християнського вчення на Вселенських соборах породило таке поняття як „атеїзм". Проте в якісь дискусії щодо питань віри з іншими конфесіями вони не вступають.

Зібрання громади, як правило, закінчується традиційним чаюванням, на якому її члени продовжують обмінюватися думками з приводу набутого досвіду під час медитації.

Основи віровчення Вознесених Володарів. *Я є те, що я є.* Власне з так виголошеного імені Божого починається вчення Вознесених Володарів. Але коли ми виголошуємо ці слова, зауважують його послідовники, то це не ми їх виголошуємо, бо ж хто, окрім самого Бога, який знаходиться всередині нас, має владу оголошувати його буття, свідомість, самобачення. Бог саме через нас говорить: «Я є те що я є».

Основою Вчення Вознесених Володарів є віра в Єдиного Бога, проявленого в трьох іпостасях – Отця-Матері Єдиних, Сина і Святого Духа. Божественна Цілісність Бога Отця-Матері «утримує рівновагу чоловічої-жіночої полярності Божественного Начала у Великому Центральному Сонці Космосу... Отець є Начало, а Мати – виконавця циклів Божої Свідомості, що виражені у всьому духовно-матеріальному творінні». Єдинородний Син – Вселенський Христос, згідно з Вченням, проявляється в якості Божої Іскри в кожній людині, яка також може стати Сином Бога.

Вчення Вознесених Володарів заперечило хибне витлумачення ідеологами т. зв. традиційного християнства біблійного положення, що Ісус – єдиний син Бога. Згідно з їх баченням, кожний може стати єдиним зі своїм Я ЄСМЬ Присутність. Здійснивши вознесіння, Ісус поєднався зі своїм Я ЄСМЬ Присутність. «Щоб поєднатися з Я ЄСМЬ Присутність, - відзначає Елізабет Профет, - слід спочатку навчитися ототожнюватися зі своїм Я Христа, яке є Вселенський Христос, індивідуалізований для кожного. Я Христа пробуджує вас до усвідомлення ідентичності як сина чи дочки Бога і допомагає на шляху об'єднання з Я ЄСМЬ Присутність» (Профет Элизабет Клер. Как достичь силы своего Высшего Я. – М.,2001. – С. 16).

Всі люди здатні стати єдиним зі своїм Я ЄСМЬ Присутність, але їх вознесіння не нагадує описане в Біблії піднесення Ісуса на небеса, бо ж воно є духовним процесом, що виявляється у прискоренні свідомості, у духовному відродженні й воскресінні. Тут Е. Профет цитує давній тибетський манускрипт з книги М.Реріха «Гімалаї», де є посилання на такі слова Ісуса: «Я прийшов показати людські можливості. Те, що творю я, всі люди можуть творити. І те, що я є, всі люди будуть» (Там само. – С.17). Ісус був втіленням Слова (Логоса), але ж Євангелія від Івана, де про це написано, не виключає можливості для кожного із нас стати єдиним цілим з Логосом, не наголошує на тому, що лише Ісус є єдиним втіленням Слова. «Лише єдиний (рос. – единственный) Син – Вселенський Христос – особистий для кожного із нас є наше Я Христа. Будь-кого, хто поєднався з Я Христа, можна назвати Христом»,- зауважує Е. Профет. При цьому вона посилається на Послання апостола Павла до римлян, де сказано, що Бог визначив, щоб християни «були подібні до образу Сина Його, щоб він був первородним поміж багатьма братами» (8: 29).

Саме тому Е.Профет радить, що *першим кроком кожного до поєднання зі своїм Я ЄСМЬ Присутність має бути зміцнення відносин із Я Христа – цим внутрішнім вчителем, голосом совісті, що відіграє роль своєрідної підказки праведного життєвого шляху*. «Я Христа допомагає обрати шлях, оптимальний для розвитку вашої душі, - зауважує вона. – Йдучи у напрямку, вказаному Я Христа, можна почати об'єднуватися з ним, що також наблизить вас до вашого Я ЄСМЬ Присутність» (Там само. – С. 23-24). Зрештою, ви, подібно Ісусу, відчуєте вознесіння, поєднавшись зі своїм Я ЄСМЬ Присутність. Вознесіння завершене, коли ви злиті з ним». І таких вознесінь для поєднання в кожної людини може бути декілька. «Проте хоч шлях до вознесіння має довжину багатьох життів, але якщо ви всеціло зосередитися на ньому, то зможете досягнути його в кінці нинішнього втілення», - повчає Е. Профет (Там само. – С. 24).

Фундаментальною частиною вчення Вознесених Володарів є так звана Схема Могутньої Присутності «Я ЄСМЬ», що відображає індивідуалізоване Божественне «Я» кожної людини. На Схемі наявні три фігури – верхня, середня і нижня. Верхня фігура – це Я ЄСМЬ Присутність, індивідуалізація Божої Присутності для кожного сина і дочки Всевишнього. Середня фігура на Схемі є Посередником між Богом і людиною, що зветься Святим Я Христа, Реальним Я або Христосвідомістю. Це – Вище Ментальне Тіло або власне Вища Свідомість. Нижня фігура відповідає кожному учню Стезі. Його душа є перехідним аспектом істоти, яка постає неперехідною через ритуал вознесіння. *Вознесіння* – це, згідно з вченням Профетів, такий процес, при якому душа, урівноважуючи свою карму і виконуючи свій божественний план, зливається спочатку із Христосвідомістю, а опісля - із живою Присутністю Я ЄСМЬ ТЕ, ЩО Я ЄСМЬ, стаючи неперехідним атомом Тіла Божого.

Три фігури на Схемі відповідають Трійці Отця, який завжди включає у себе Матір (верхня фігура), Сина (середня фігура) і Святого Духа (нижня фігура). Останній призначено бути Храмом Святого Духа, чий священний вогонь зображується у вигляду всеохопного Фіолетового Полум'я (Профет Марк, Профет Элизабет. Наука Изреченного Слова.- М., 2001. – С. 8-9).

Святий Дух, як священний Вогонь, постає у вченні Вознесених Володарів енергією життя, що наповнює Космос. В індуїстській Трійці – Брахма, Вішна й Шіва – він відповідає Шіві, бо ж зв'язує сили зла й трансформує причини і наслідки людської потворності. Прояви Бога в природі вплетені у духовно-матеріальний Космос Святим Духом, чиї сини постають як Вознесені Володарі, що навчають тому, як сприймати духовні милості. «У всі часи серед людей були ті, хто зробив своєю метою в житті ритуал божественного воз'єднання, - відзначає Марк Профет. - Для цього вони звернулися до... Всемогутнього Бога, щоб трансмутувати обмеження часу і простору й прийняти панування над земними планами... Долаючи перепони, вони проклали курс Істини..., здолали ілюзії меншого «я»» (Профет Марк и Элизабет. Наука Изречённого Слова. – М., 2001. – С. XIII).

Саме такі люди зосередили потенціал людини для виконання її космічної долі. «Вони виповнили місію Христобуття і здобули в такий спосіб свою безсмертну свободу» (Там само. –С. ХІУ).

Оскільки такі люди, використовуючи ті ж закони, що й Ісус Христос, оволоділи часом і простором, то їх називають Володарями. А так як вони подібно тому ж Ісусу Христу вознеслися в Присутність Божу, то їх називають Вознесеними Володарями. «Ці Володарі, - розмірковує М. Профет, - суть святі і мудреці всіх епох – царі-священики, провидці-пророки, філософи-вчені – представники всіх прошарків життя і всіх континентів. Серед них – Гаутама Будда, Господь Майтрейя, Гуань Інь, Конфуцій, Ель Морія, Кутхумі, Джвал Кул і багато інших зі Сходу. На Заході ми бачимо Ілію, Єлисея, Єноха, Мойсея, Заратустру, Ісуса Христа, Матір Марію, Івана Богослова, святого Франциска Асизького, Жанну Д'Арк, святу Терезу, Сен-Жермена, не говорячи вже про сучасного святого – доблесну душу Папи Івана ХХІІІ, і про нещасних безіменних подвижників, які закінчили школу Землі... Вознесені Володарі є істинними вчителями людства, які чекають у порталі свідомості, щоб напучувати кожного щирого шукача на його Стезі. Їх поява в певну епоху є виконанням пророцтва Божого...». Далі М. Профет зазначає: «Ви у вашій еволюції нині готові війти в прямий зв'язок з одним або декількома із Вознесених Володарів як їх учень на Шляху Додому» (Там само. – С. ХУ).

Згідно з вченням конфесії, в духовній ієрархії планети Земля існує закон: «В кожному історичному циклі має виявлятися спроба «просвітлення людства», тобто передачі істинного вчення в такій формі, яка виявляється найбільш придатною для людства на даному етапі»(«Я Есмь»: Традиция Вознесенных Владык. – София, 1999.- С.7). Діяльність перерахованих вище духовних реформаторів саме й була виявом цього закону, хоч основна маса людства завжди була схильна вбачати в їх вченнях не спільну основу, а відмінні деталі. «Принісши у світ могутній визвольний духовний імпульс, істинне Вчення в придатній для даного часу і даного місця формі поступово перероджувалося в Єдиноістинну Релігію» (Там само).

Становлення конфесії Вознесених Владик. Не станемо тут переповідати складний шлях її становлення і багатоманіття джерельної бази. Тоді треба було б говорити про Володаря Майтрейю, Кутхумму, Сен-Жермена і Сераписа Бея, що були зорієнтовані на творення Теософського товариства, про місце праць Олени Блаватської і Реріхів у формування віроповчання Вознесених Володарів.

В серпні 1930 року Вознесений Володар Сен-Жермен розкрив американському інженеру Гаю Балларду деякі аспекти Космічного Закону й історії людства. Це описано останнім у його книзі «Розкриття таємниці». Саме після цієї зустрічі названих осіб в становленні релігії Вознесених Володарів настала Нова Ера. Сен-Жермен повідав, що відтепер, згідно з вказівками Вознесених Володарів, їхнє вчення не має бути привілеєм лише декількох обраних, що забрані Богом до себе. Зміст їх вчення має вільно

поширюватися, кожна людина може тепер вільно одержувати інформацію про індивідуалізовану Богоприсутність (Присутність «Я ЄСМЬ») й про Фіолетове Перетворювальне Полум’я.

Для поширення вчення Гай Баллард разом із своєю дружиною Едною заснували Рух «Я ЄСМЬ», який і донині видруковує великий обсяг книг конфесії. В грудні 1939 року Вознісся Гай Баллард під іменем Годфрі, а в лютому 1971 року Вознеслася і Една.

Послідовники вчення Вознесених Володарів наголошують на тому, що світові еманації Божественного Начала, коли вони закликаються в ім’я Боже або в ім’я Ісуса Христа, спалахують у світі індивідуума. Людина живе багато років. Земне її життя – це лише етапи зростання її свідомості. Її реінкарнації або перевтілення зумовлені божественним планом і її кармою. Заслугою Сен-Жермена є те, що він обґрунтував вчення про прискорену трансмутацію карми Фіолетовим полум’ям Святого Духа й визначив шляхи виходу за рамки кругів перетворення Стезів Христобуття, що веде до вознесіння, яке зримо продемонстрував Ісус.

У наш час, згідно з віровченням Вознесених Володарів, Логос вимагає внутрішнього Боговолодіння від тих, хто виявив його в минулі епохи і не зміг виявити тепер. Тому для сприяння синам і дочкам Бога в тому, щоб зробити їх людське виявлення відповідним до їх внутрішнього Світла, в ХХ столітті Вчителі Великого Білого Братства – святі і мудреці Заходу і Сходу, що вийшли від різних народів і релігій, випустили свої вчення через Вознесених Володарів.

Конфесія вважає Канонічний статут Учення Вознесених Володарів Новим Заповітом ери Водолія, яку веде Аватар епохи Водолія Вознесений Володар Сен-Жермен., що прийняв естафету від Ісуса Христа на наступні дві тисячі років. Сен-Жермен постав перед Кармічним Правлінням з пропозицією віддати частину свого Фіолетового променя - променя свободи і трансмутації, який накопичував в своєму серці довгі віки - людству Землі з тим, щоб воно змогло зробити стрибок у свідомість Христа, а потім - і в свідомість Бога – Царство Боже, трансмутувавши дискваліфіковану Божественну енергію Фіолетовим світлом, як складовою частиною Святого Духа.

Під час богослужіння у Вінницькій громаді А.П.Короленко роз’яснював, що Вчення Вознесених Володарів ґрунтується на закликах до Бога про прискорення духовного розвитку того, хто сприймає Божественні енергії, а також всієї Землі, бо якщо ви просите у Бога хліба, то Він вже не дасть вам камінь. Це засвідчують такі слова “Найсолодшого псалму”:

В прекраснейшем из всех псалмов
К Отцу лети моя любовь.
И послушание: Я ЕСМЬ -
Души моей святая песнь.
Вели в сей миг Тебя узнать,
Вели сейчас Тобою стать.

“То чи можемо ми думати, почувши ці слова, - зауважує А.П.Короленко, - що вірний Вознесений Володар накликає щось погане для себе чи для когось іншого. І чи можемо ми настільки не вірити Богові, так його принижувати, щоб думати, що він з нас зробить “трясунів”, “сатаністів” або щось інше подібне. Вислів “Я ЄСМЬ” - це утвердження того, що “Бог в мені є!”.

Роль подружжя Профетів в історії конфесії. Саме подружжю Профетів вдалося нормалізувати духовне життя конфесії після тих внутрішніх суперечок, які розгорнулися із появою в 40-50-х роках м. ст. серед послідовників вчення руху «Міст до Свободи». У 1958 році у Вашингтоні під керівництвом Вознесеного Володаря Ель Морії Марк, Е. Профет заснував Рух «Маяк на Вершині», духовний орден «Братство Охоронців Полум’я», а також Самміт Лайтхауз з метою видруку і поширення послань Вознесених Володарів. Він визнавав себе «віруючим у закон перевтілення і водночас вчителем цього закону». М.Профет вчив, що «керувати Землею було визначено душам світла». Тому він закликав послідовників пропагованого ним вчення «займати своє місце в урядах», «стояти там за істину, за свободу». Профети вбачали місію своєї країни – Америки, як і інших істинно вільних націй, в тому, щоб «привести людство на шлях вищої свідомості». Це, - пишуть М. та Е.Профет, - революція світла, яка дає можливість всьому, що є неправильним на Землі, бути виправленим законом свободи і хрещенням священним вогнем» (Профет Марк, Профет Элизабет. Наука Изреченного Слова. – М.,2001.- С.3). Визнаючи за Америкою якусь Богоносність, вони пророкували їй місію формування єдності людства на основі покровительства архангела Михаїла, що прийшов до людства з посланням «Пам’ятайте, ви – брати!». Ідеологи конфесії сподівалися на те, що в нинішню складну епоху кожна нація стане ідентичністю колективної Христосвідомості. «Хай індивідуальність буде знайдена в Спільноті Святого Духа, в той час як на Землі діти Бога, нація за нацією, - пророкує М. Профет, - виковують свою Богоідентичність» (Там само. – С.4).

У 1961 році на підтримку Марку Профету була покликана Елізабет Клер Вулф. Через два роки вони одружилися. Елізабет стала виконувати роль Посланниці Великого Білого Братства. Разом вони стали проводити заняття і конференції, читати лекції із вчення не лише в США, а й в інших країнах світу. В 1971 році Профети відкрили «Вершинний Університет», метою якого було відновлення Христосвідомості шляхом практичного використання вчення Вознесених Володарів. Після відходу в 1973 році Марка Профета до Братства Вознесених Володарів під ім’ям Ланелло, посаду Матері Фіолетового Полум’я стала виконувати Елізабет. Вона керувала організованим нею Міжнародним центром Церкви Вселенської і Торжествуючої, а також діяльністю видавництв «Самміт Юніверсіті Прес» і «Монтессорі Інтернешнл». Разом зі своїм покійним чоловіком Елізабет видрукувала біля 80 книг про Вчення Вознесених Владик. Вона одержала більше 1800 послань, або диктовок, від різних Вознесених Владик,

Архангелів й інших духовних істот. Вона засвоїла містичні шляхи різних релігій світу і виступала з лекціями про буддизм, містичне християнство, індуїзм, кабалізм, даосизм та ін. Проживала Е. Профет в Ройял Тетон Ренч (штат Монтана, США).

Основне призначення обстоюваного ними Вчення Профети вбачали в тому, щоб вказати людству Прямий Шлях, дати всі ключі й засоби для повернення його Додому, до Отця Небесного. Згідно з цим вченням, людство, пробивши своє коло самостійної творчості у Всесвіті Отця Небесного, відчуває потребу у засобах і методах повернення до свого Джерела, оскільки в масі своїй втратило поєднуючу нитку з Богом. Цьому сприяв і прикрий факт спотворення в світі суті світових релігій, а також масове захоплення спіритизмом, гіпнозом, самонавіюванням та екстрасенсами, що практично не несуть відродження ні тілу, ні свідомості людини. Нині також розвелося у світі "чимало так званих контактерів, які приймають диктування із вищих невидимих світів". На жаль, у них, як зауважують Профети, поряд із істинною і корисною інформацією, міститься й дезінформація, яку дуже важко розпізнати і яка нерідко зводить духовних шукачів із Прямого Шляху. Справа в тому, що тіла таких контактерів нерідко виявляються недостатньо очищеними, а їхні канали не мають необхідного захисту з вищих сфер. Це дозволяє сутностям астрального плану, як правило, з великою легкістю підключатися до їхніх каналів і видавати себе за того чи іншого Вознесеного Володаря. На відміну від цих контактерів Елізабет Клер Профет кілька десятиліть визнавала лише за собою статус офіційного Посланця Великого Білого Братства. Це означало, що Вознесені Володарі лише їй забезпечують надійний захист від будь-якого втручання з астральних рівнів, а відповідно й від дезінформації.

Людина у вченні Профетів. Людина, згідно з вченням Профетів, живе у в'язниці своєї карми. Все її життя розписане по годинах (в тому числі й всі її нещастя і болячки). І це все лише з тією метою, щоб ми усвідомили наслідки своїх неправильних дій і, як результат, розширили нашу свідомість, а зрештою - стали Вознесеними Володарями, тобто тими, хто володіє енергіями Бога, а відтак і стали такими безсмертними синами Бога, як це показав нам своїм прикладом Ісус. З вірою в те, що "Путь к небесам осилю я, ... чтоб миру Царством Божьим стать", послідовники громад Святого Духа співають:

Не цепь раба – победы плод
Мне послушание несет
И знанье истины дарит,
И Бог со мною говорит.
И с верой в небо устремлен
Я чту Божественный Закон.

При цьому вони закликають Бога дати очищення і духовний злет для всієї Землі, "стать утешеньем вечным здесь".

При цьому вчення Вознесених Володарів не прирікає грішника на вічні пекельні муки. Висловлюється віра в спроможність його прозріння і переродження, у звільнення його від «демонічних сил». Тому його послідовники молять Бога надати таким хоч би ще одну можливість прийняти Ісуса Христа як Господа і Спасителя. З цією метою вони просять Вознесених Владик «спуститися в глибини смерті і пекла, щоб спасти тих, хто пов'язаний кайданами Гадеса».

Великого значення вірні вчення Вознесених Володарів, як вже зазначалося, надають Фіолетовому полум'ю. Вони розглядають його як основу Нової Ери. Люди настільки ввійдуть в Нову Еру, повчають в громадах, наскільки зрозуміють і будуть використовувати Фіолетове полум'я. Згідно з їхніми переконаннями, своє вирішальне слово тут повинна сказати офіційна наука, оскільки тільки вона, на їхню думку, може донести знання про це полум'я до широких мас.

Фіолетове полум'я, згідно з вченням Вознесених Володарів, виробляє енергію милосердя, справедливості, свободи і трансформації. Якщо людина невміло використовує цю енергію, порушує при цьому Закони Бога, то енергія осідає в її організмі у вигляді шлаків, інформаційних блоків. Коли організм повністю зашлакований, то нова енергія не має можливості надходити до нього: тоді настає смерть. Саме Фіолетове полум'я може анулювати всі шлаки, які назбиралися в атомах організму людини. При регулярному його використанні воно може принести позитивні зміни на всіх рівнях людської сутності, дати життєві сили, допомогти здолати все, що створює якісь перешкоди на шляху зцілення від фізичних недугів та емоційних стресів. Саме тому, повчають ідеологи вчення Вознесених Володарів, Сен-Жермен приніс нам в цей вік надзвичайний подарунок Фіолетового полум'я як паспорт нашого безсмертя. В такий спосіб послідовники конфесії прагнуть науково з'ясувати принцип і механізм дії Фіолетового полум'я.

Найбільш повне розкриттям християнської ідеї спасіння ідеологи вчення Вознесених Володарів вбачають в очищенні й захисті Фіолетовим полум'ям як складовою частиною Святого Духу - цим стовпом світла, що несе прощення, довершеність, преображення, воскресіння і вознесіння. Вони проголошують:

Огонь Фиолетовый, в серце пылай,
Любовью божественной ярко сияй!
Ты – милосердие истинное вечно,
Да буду созвучен тебе бесконечно.
Я ЕСМЬ свет – Христос во мне,
Гори всегда в моем уме;
Огонь Фиолетовый, ярко пылай,
Ум мой навеки освобождай.

Вірні громад Святого Духа Вознесених Володарів вірять у те, що лише через наповнення їх завдяки Богу “Вогнем Фіолетовим”, їхній розум стає “розумом світла”, змінюється так, що можна сказати: “Я ЕСМЬ – неустанная Божья десница, ... Я ЕСМЬ присутствие совершенства, Бог, живущий в человеке».

Послідовники Вознесених Володарів розглядають християнську еру як етап становлення всіх небайдужих щодо їхнього віровчення синів і дочок Бога. Служіння розглядаються ними як служіння Богові і людству. Вони іменують його „сесією велінь - закликом присутності Бога, його світло – енергією-свідомістю”. Динамічні веління, на думку членів громади, є засобом, за допомогою якого той, хто здійснює молитву, ототожнюється зі Словом Бога, одержує енергію, яку може використати за власним бажанням – від зцілення себе та інших і аж до вирішення світових проблем. Носієм цієї енергії є Фіолетове полум’я, вчення про яке „становить основу Нової Ери”. Згідно з цим вченням, проникнення людства в Нову Еру відбувається тією мірою, „наскільки воно усвідомить і буде використовувати це полум’я”.

У вченні Вознесених Володарів відсутні будь-які заклики типу сатанинських до жертвоприношень, непокори державі чи до заподіяння кому-небудь зла. Є тільки заклик до Всевишнього про допомогу в усіх сферах нашого життя, бо ж на прохання ми всі маємо право. Характерним є те, наголошують вірні вчення, що без нашого запрошення в молитві небесні сили - Архангели, Елохіми, Вознесені Володарі та їхні ангельські загони - не можуть втручатися в наші справи, оскільки Отець Небесний з самого початку дарував кожній людині свободу волі і, до речі, за нашим з вами проханням.

Вчення Вознесених Володарів як релігія синтезу. Вчення Вознесених Володарів своєрідно синтезує елементи більшості відомих релігій – від політеїстичних до національних та монотеїстичних, включаючи в свій пантеон велику кількість присутніх в них надприродних сутностей та історичних особистостей - Афіну, Венера, Нептуна, Діану, Будду, Крішну, Заратустру, Ісуса Христа, Марію Богородицю та ін.

Зазначимо, що віроповчальна література з Вчення Вознесених Володарів не містить певного послідовного й систематизованого викладу доктринальних і канонічних його положень. До того ж, сутнісний зміст категорій і понять віровчення в ній часто не розтлумачується. Певно тому в релігійній громаді Святого Духу під час богослужінь велика увага приділяється саме обґрунтуванню віровчення конфесії. В розмові з представниками інших громад, які також заявляють про свою прихильність до вчення, обстоюваного подружжям Профетів, виявилося несприйняття ними дечого із того, що обстоюється в єдиній на цей час офіційно діючій Вінницькій громаді послідовників вчення Вознесених Володарів. Не нам судити про те, хто тут утримує істину, бо ж все вище написане, написане з використанням видрукуваних праць М. та Е. Профетів, а також збірок «Ченнелінг».

У своїй культовій практиці Вознесені Володарі (на відміну від загальноприйнятого в християнстві) широко використовують молитви у вигляді мантр та один із відомих обрядів - хрещення Священним вогнем.

Елізабет Профет радила вірним конфесії з метою збільшення потоку світла, яке йде від їхньої Присутності, використовувати два основні способи. Перший спосіб - медитація і споглядання Божої Присутності й полум'я свого серця, а другий – збільшити приплив світла від їхнього Я ЄСМЬ Присутність через читання повелінь – особливої форми молитви При цьому, у велiннях за порадою Посланниці, частіше можна користуватися не повним ім'ям «Я ЄСМЬ ТЕ ЩО Я ЄСМЬ», а скороченим «Я ЄСМЬ», але до неї додавати слова, що позначають його якості – «один». «любов», «вільний», «безсмертя» та ін. Елізабет вважає, що це ще більше наближає кожного до свого Я ЄСМЬ Присутність. Оскільки віруючі у Вознесених Володарів протягом дня відволікаються від духовного світу, то Елізабет Профет радить читати веління щоранку, щоб в такий спосіб утворити навколо силове поле світла. При цьому бажано мати перед собою Схему Я ЄСМЬ Присутність, яка допомагає візуалізувати навколо себе стовп світла.

Вчення Вознесених Володарів постає як своєрідне продовження вчення християнства, принесеного свого часу на Землю Ісусом Христом і поданого для Вознесених Володарів у Біблії. Але саме як продовження, воно, на думку ідеологів конфесії, дає остаточні відповіді на питання XX і XXI століть: хто я і куди йду? Як вже відзначалося вище, вчення Вознесених Володарів прийшло до нас в період зміни епохи Риб, яку вів Ісус Христос, на еру Водолія, яку веде її Вознесений Володар Сен-Жермен.

Основною метою Вчення Вознесених Володарів є ідея повернення всіх людей назад до Отця-Матері Небесних через вознесіння, що особистим прикладом показав Ісус Христос, підтвердивши цим самим достовірність Вчення. Постать Ісуса Христа, як це вище вже було показано, знаходить своєрідне витлумачення у вченні Вознесених Володарів. Він прийшов, щоб відкрити індивідуальне Я Христа кожній людині і показати справи Отця-Матері (Я ЄСМЬ Присутності), які можуть виконати його сини і дочки у полум'ї індивідуального Я Христа і за його допомогою. Якщо Ісус в ієрархії Вознесених Володарів займає посаду Світового Вчителя, то посланці правдивого Великого Білого Братства (не того, що творили пізніше Кривоногов і Цвигун, запозичивши цю назву) помазані ієрархією як її апостоли, істинні вісники Бога. Вони не спілкуються з мертвими, на чому наголошували Вселенські Собори християнства, вихолостивши цим Вчення Христа, не практикують ані некроманції, ні спіритизму, ні гіпнотизму масової свідомості.

Вознесені Володарі – це, згідно з вченням конфесії, просвітлені Духовні істоти, які переважно колись вже жили на Землі, вирішували ті проблеми, які постають перед нами і сьогодні, а опісля поєдналися з Богом. Вознесений Володар більше не обмежений своїм фізичним тілом. Він (вона) діє переважно у духовному тілі, в єдності з Богом. Нинішні їх Посланці служать

Вчителями з висот Царства Святого Духа. Вони можуть допомогти духовному зростанню вірних їм у будь-якій сфері життя і досягти істинної життєвої мети – поєднання з Богом в процесі Вознесіння.

У середині ХХ століття в середовищі конфесії виникло протиріччя щодо дійсності і правоздатності Посланців. Дехто з останніх вже не визнавав можливості помазання після них. Ні Марк Профет, ні опісля Елізабет Профет не погоджувалися з цим. Зокрема Елізабет наполягала на тому, що на Землі завжди повинні бути Посланці у фізичному втіленні до того часу, поки Владики не з'являться у Своїх Видимих і Відчутних Вознесених Тілах.

Коли в кінці 90-х років м .ст. у Елізабет Профет почалися серйозні проблеми зі здоров'ям і вона фактично вже могла зберігати лише духовне, а не фізичне лідерство в Традиції Вознесених Володарів, *тоді Ель Марія закликав до служіння сім'ю Монро і Кароліну Ширерів.* Монро до цього був єпископом Церкви Вселенської і Торжествуючої, організованої Е.Профет. В 1997 році Ширери заснували новий рух – «Храм Присутності». Вони визнають всіх Посланців Традиціїї Вознесених Володарів. Проте їх визнали не всі послідовники передуючого руху «Маяк на Вершині», бо ж вважають що після Профетів нових Вознесених Володарів вже не буде. Ширери ж визнають Вчення, одержані через всіх Посланців і вивчають всі, одержані через них диктовки.

Суперечки всередині конфесії і толерантність її міжконфесійних відносин. Написання цього тексту ускладнювало те, що в ряді публікацій про віровчення конфесії звучать різні застороги типу читати лише ті видання, які вийшли під грифом «Учения Вознесенных Владык». А як тоді бути із публікаціями під грифом «Церковь Вселенская и Торжествующая»? Відтак тоді упорядкований керівником Вінницької громади А.Коваленком «Канонічний статут Учення Вознесених Володарів» буде вже якоюсь крамолою. Тож автори цього параграфу при його написанні використали, окрім рукописів А. Коваленка, книги: М. и Э. Профет. Наука Изречённого Слова; Э.Профет. Как достичь силы своего Высшего Я; "Бдите со Мной» Часы Всенощной Иисуса; Братство Хранителей Пламени; Служение Церкви Вселенской и Торжествующей; «Я ЕСМЬ»: традиция Вознесённых Владык (София, 1999); Лайтхауз Саммит. Розарий архангела Михаила; Учення Вознесених Володарів; Розарій Діви Марії, а також публікації конфесії і про конфесію.

Спільнота Святого Духа Вознесених Володарів є толерантною у своєму ставленні до інших релігійних течій. Вона в Україні знаходиться ще в стадії становлення та організаційного оформлення. То ж в параграфі маємо лише початкову інформацію про неї.

Розділ 6

ПСЕВДОРЕЛІГІЇ
ЯК ТЕЧІЇ СУСПІЛЬНОГО НЕСПОКОЮ

1. АУМ СІНРІКЬО

Організатор неорелігійної спільноти. Вчення істини АУМ - необуддистська секта, заснована в Японії у 1986 році духовним вчителем-махаяністом, практикуючим йогом Тідзуо Мацумото, який прийняв духовне ім’я Секо Асахара. Асахара був фахівцем з акупунктури, власником кількох ресторанів дешевої китайської їжі. Не пройшовши до японського парламенту під час виборів, він вдався спочатку до заснування партії, яка успіху в діяльності не мала, а потім - до організації своєї релігійної спільноти. При цьому видав понад десяток книг, де виклав своє вчення, яке вважає синтезом світових релігій - буддизму, індуїзму, гімалайської йоги, даосизму та християнства. Біблія оголошується Асахарою книгою, яка близька за змістом до запропонованої ним релігії. Зокрема йому заімпонувало передбачення нею нібито пришестя самого Асахари як вчителя АУМ Сінрікьо. У книзі «Проголошую себе Христом» Секо Асахара заявляє, що «Новий завіт - це книга, яка пророкує те, що я з’явлюсь Христом. Цим я проголошую себе Христом. Гадаю, що ви самі переконаєтеся в цьому, читаючи цю книгу. До 23 жовтня 1991 року я не читав жодної сторінки Нового Завіту... Прочитавши, в цей день я переконався, що в цій книзі наявне пророцтво про те, що я з’явлюсь спасителем (Месією).... Ісус говорить, що той, хто буде свідчити про мене, і є "Дух Істини, що від Отця виходить». Це стосується не когось іншого, а мене, бо ж до сьогоднішнього дня не було нікого, хто міг би розкрити вірний сенс вчення Ісуса». Як аргумент того, що він є Ісусом, Асахара заявляє: «У мене така ж хвиляста борода, як і в Ісуса».Лідер АУМ вважає, що протягом двох тисячоліть християнство розвивалося через входження його послідовників у широкі ворота, тоді як Ісус Христос проповідував їх вузькими. Свою місію він вбачав у реалізації цих намірів Христа.

Хоча частіше Асахара виявляв свою схильність до буддизму Махаяни. Саме тантристська його течія, зауважував гуру, дає можливість за допомогою Бога Шіви пізнати й прийняти вищу істину, а опісля передати її спеціально висвяченим особам з тим, щоб потім вони могли передати її масовій аудиторії.

Сподвижники називали Секо Асахару «Ваша Святість», «Дух Істини», «Преподобний Вчитель». Сам він, обґрунтовуючи свої претензії, заявляв:

«Гітлер був політичним диктатором, Мао Цзедун був ідеологічним диктатором. Для того, щоб привести вас до звільнення, я хочу стати релігійним диктатором... Коли це відбудеться, то на цій землі настане дійсна Шамбала».

Секо народився в місті Яцушіро провінції Кумамото. Оскільки він мав слабкий зір, то після закінчення школи займався голкотерапією. Потім працював в китайській аптеці міста Фунабаші префектури Чіба. За махінації при виписці чеків на суму 6,7 млн. єн притягувався до судової відповідальності. Відкривши в 1981 році свою аптеку, він продавав в ній фальшиві ліки, за що був оштрафований на 20 тис єн. Весь цей час Асахара приділяв особливу увагу йозі. В 1984 році він відкрив у Токіо свій зал із занять йогою, де впроваджував своє вчення. Після поїздки в Гімалаї і досягнення там, як він казав, «остаточного спасіння» й «особистого просвітлення», Асахара створює у 1986 році свою релігійну організацію, яка одержала назву АУМ Сінрікьо. На початках корпорація її розмістилася у місті Фудзіномія префектури Шізуока. Там у неї було близько 20 храмів і чернечих громад. Асахара особливо вшановував священну гору всіх японців Фудзіяму.

АУМ Сінрікьо як релігія. АУМ Сінрікьо рекламувала себе як науково обґрунтовану релігію, яка, використовуючи здобутки сучасних наук, принесе під керівництвом Секо Асахари спасіння людству. Для цього слід лише пробудити в кожної людини її містичну енергію Кундаліні, яка, зрештою, зможе підняти її до більш високих вимірів буття, пробудити казкові здібності, надпам'ять, сприятиме позбавленню стресів, звільненню від сну, який забирає багато часу її життя. Асахара вчив, що передача енергії може здійснюватися за допомогою ініціації, вищою формою підсилення якої є шактіпат (доторкування Вчителя великим пальцем до лоба учня). Під час цього доторкування гуру нібито передає учню свою енергію і забирає в нього його гріховну карму. В АУМ Сінрікьо практикувався широкий набір медитацій у формі фізичних чи дихальних вправ, а також різних практик йоги.

Спочатку нова спільнота носила назву АУМ Сінсен-но-кай» (Товариство людей, духовно розвинутих і носіїв надприродних сил). Потім вона одержала скорочену назву АУМ Сінрікьо, що в перекладі означає «Вчення істини АУМ». Буквосполучення АУМ у назві – це священна буддійська мантра (частіше її подають звуком ОМ), що позначає непостійність, наповненість духовну світу.

Японська газета «Йоміурі» сповіщала, що власність АУМ Сінрікьо оцінювалося в 2,5 млрд єн. Організатор течії був власником землі загальною площею 136 тис. кв. м., мав у Токіо й префектурах країни 16 будівель.

Основи віровчення, обрядової практики запозичені конфесією із давньосхідних релігій, переважно з буддизму. В центрі філософії альтруїзму Асахари стоїть ідея порятунку всього людства, що передбачає звільнення

його від хвороб, досягнення щастя в цілому світі через просвітлення й звільнення.

АУМ Сінрікьо базується на «П"яти стовпах" віри, згідно з якими визнається Великий Гуру, який пізнав істину й досяг звільнення і просвітлення, здатний вести за собою своїх учнів; необхідність розробленої несуперечливої віросповідної доктрини і системи дійсних духовних практик, шляхом яких вже йшли попередники, продемонструвавши позитивний досвід; обов"язковість ініціації - особливих способів передачі цього досвіду і таємних знань наступникам; розвиток природних задатків людини та тренування її пам’яті з метою підвищення енергетичного й духовного рівня; вирішення проблем здоров’я, звільнення від страждань. Надзвичайно багато уваги у своєму вченні Асахара відводив описанню різних видів хвороб. Це – «пекло пухлини, більше якої бути не може», «пекло розжарювання як жовтий Лотос», «пекло крику від горя», «пекло ридань» та ін. Для позбавлення стресів, здобуття душевної стабільності, вирішення проблем здоров"я, розвитку природних задатків, поліпшення пам"яті, виконання бажань, підвищення енергетичного й духовного рівня, зрештою досягнення просвітлення АУМ-Сінрікьо вчить своїх вірних перебувати в чотирьох "великих невимірних станах душі": святої любові до всіх живих істот; святого співстраждання до душ, далеких від істин; святої похвали тим, хто на шляху духовного розвитку; святої байдужості до проявів доброї чи поганої карми. Оголошене спасіння людей від страждань, досягнення ними щастя, звільнення як кінцевої мети організації вбачається через кінець світу і самовдосконалення кожного на шляху самана. На заняттях спільнот АУМ значна увага приділялася смерті. Адепти секти мали неодноразово повторяти рядки про неї з праць Асахари, зокрема: «Людина неодмінно умре. Людина обов’язково умре»; «Людина умре. Людина скоро умре. Людина неодмінно умре, Смерть неминуча». Такі заняття проводилися з метою підготовки адептів вчення до прийняття в разі потреби пожертви своїм життям заради «АУМ Сінрікьо».

Хоч Асахара частіше говорив про свою прихильність до буддизму і дослідники конфесії відносять його вчення до тантризму як одного із напрямків буддійської релігії, проте ті ідеологи цієї релігії, які знали його й пізнали його вчення, вважали, що він «відійшов від істинного буддизму». Духовний представник Далай-лами в Росії, Калмикії, Бурятії і Монголії геше Джампа Тіней відзначав: «Я можу сказати, що ні Далай-лама, ні представники традиційного тібетського буддизму не підтримують те, що він робить і говорить. Послідовники традиційного буддизму не підтримують його місіонерської роботи і вважають, що принципам буддизму суперечить прагнення АУМ Сінрікьо навертати у свою віру інших людей... Ця секта на сто відсотків не належить до тібетської традиції». На цю відмінність вказує й те, що Асахара призначив на 1997 рік кінець світу й закликав своїх послідовників готуватися до нового життя, бо ж спасенними при цьому будуть лише вони. Будда ніколи не говорив про кінець світу.

Серед розроблених у секті для її вірних правил і норм поведінки особливе місце відведено пожертвуванням. Останні виражалися не тільки в принесеннях грошових коштів. До них належали години місіонерства, залучення прозелітів, години вивчення філософії Вчителя, зайняття йогою та ін.

Діяльність і організація конфесії. В Японії Асахара створив науковий центр «Аум Сінрікьо», фахівці якого, згідно з офіційною версією проводили різноманітні дослідження з метою виявлення таких унікальних здібностей людини, формування яких можливе лише завдяки постійним заняттям духовною практикою. Асахара навіть твердив, що його учні внаслідок занять набувають надприродних здатностей, зокрема можливості бачити чакри й енергетичний стан людей, читати їхні думки. Культова практика в АУМ Сінрікьо – це сукупність різноманітних форм йоги, включаючи моральне удосконалення й фізіо-психотерапевтичні засоби релігійно-містичного спрямування. Вона дає можливість досягти екстазу, домогтися складних і динамічних галюцинацій, навіть самадхі – екстремального, майже безжиттєвого стану. Надмірні психофізичні і моральні навантаження обрядової практики АУМ Сінрікьо тяжко було витримати як молодому організму, так і хворій людині. Тому люди часто полишали громади. Послідовників АУМСінрікьо налічувалось на роки піку діяльності конфесії близько 135 тис. в Японії, Німеччині, США, Росії, Шрі-Ланці та ін. країнах. Тут були в наявності близько 25 т.зв. тренувальних храмів. У них відбувалося вивчення філософії вчителя Асахари, проводилися технічні види практик, медитації, практичне накопичення заслуг (як правило, у формі пожертвувань), ініціації тощо. Громади займалися просвітницькою, благодійницькою, культурно-освітньою та оздоровчою діяльністю. В громадах АУМ Сінрікьо існувало фіксоване членство. При вступі до них кожний мав заповнити анкету із надзвичайно великим переліком питань. Навіть треба було вказати день і годину свого народження, групу крові, профіль роботи, професійні навики, наявність вміння водити машину, повідомити, чим може бути корисний організації. Кожний член спільноти щомісячно приносив пожертвування. За трьохмісячну несплату внесків із організації виключали. Ті члени громади, які не тільки самі практикували, а й залучали до цього інших, входили до товариств бодісаттв і могли купляти за дешевою ціною видруки конфесії, пільгово оплачували свої відвідування семінарів з пробудження Кундаліні та ін. В АУМ Сінрікьо були такі члени, які залишали свої помешкання, припиняли спілкування із сім’єю і рідними, друзями, повністю відокремлювали себе від світу, зосереджувалися свою енергію на спасінні себе і світу. Вони віддавали все своє майно Асахарі. Їх називали саманами. Вони об’єднувалися в напівтаємні із надзвичайно строгою внутрішньою дисципліною групи, які становили ядро конфесії. До залишення домівок, спритно маніпулюючи серцями своїх послідовників, постійно закликав Асахара: «Залишення домівки – це те найкраще, що допоможе вам швидко знайти спасіння»; «Якщо ви не залишите своє

помешкання, то вам залишиться жити лише один рік»; «Я залишу все своє майно АУМ, і воно не буде повернуте, навіть якщо я залишу АУМ».

В АУМ Сінрікьо було розроблено 20 сходинок посвячення. Головне – нагромаджувати свої заслуги перед вчителем. Саме це допомагає нібито набирати бали, необхідні для просування зі сходинки на сходинку. Кожна наступна сходинка вимагала все більше і більше балів. Вони заároблялися різними вправами йоги, участю в багаточасових семінарах і медитаціях, поширенням листівок і книг Асахари. Так, поширення 1000 листівок давало лише один бал. За кожного нового адепта течії одержували по 5 балів. Бали можна було навіть купити. А як? Так, 200-грамова пляшечка води з ванни, в якій купався Асахара, коштувала 200 доларів; маленький значок із зображенням гуру вартував 1000 доларів; «кривавий ритуал», коли ти міг проковтнути краплю крові Асахари, коштував аж 10 тисяч доларів. За особисту зустріч із Асахарою в Москві, яка відбувалася протягом 1-2 хвилини, треба було платити по 100 доларів.

Залишення свого помешкання, згідно із вченням АУМ, прискорює просування в релігійних заняттях. Це рекомендувалося насамперед молодим прихильникам вчення. Послідовники конфесії проходили по зростаючій різні стадії становлення у вірі, що формувало ієрархічну структуру секти. Секта будувалася за строго ієрархічним принципом. У структурі передбачалося абсолютне підпорядкування нижчих за рангом адептів вищим. Кожний новий адепт культу заносився в комп’ютерний каталог, йому присвоювався особистий номер, а після ініціації – навіть нове ім’я.

Росія – другий центр АУМ Сінрікьо. В Росії послідовники АУМ-Сінрікьо з"явилися в 1992 році і надто успішно тут поширювалися. Громади АУМ почали діяти в Астрахані, Волгограді, Нижньому Новгороді, Санкт-Петербурзі, Уфі, Пскові й інших містах країни. Скрізь тут відкривалися кіоски літератури «АУМ Сінрікьо».Навернення в секту відбувалося переважно через організовані нею курси оздоровлення, східного єдиноборства і занять йогою. До Москви приїздив сам Секо Асахара, де мав зустрічі з відомими громадськими й політичними діячами, виступав з лекціями у престижних російських університетах. Лише в Москві діяло шість центрів АУМ, які очолювали японці з вищим духовним саном мантреїв. Структура громад в Москві була чітко організована. Російська столиця ділилася на зони, ті, у свою чергу, на райони. На чолі кожного підрозділу стояла відповідальна особа. Вищі керівні посади займали переважно японці. По радіо й телебаченню Росії щотижня (подеколи й не один раз) передавалися виступи Асахари. У великих концертних залах і спорткомплексах проводилися аумівські ініціації з інтенсивною медитацією. Величезні кошти були витрачені на рекламу вчення в пресі, мільйонними накладами видруковувалися кольорові листівки й плакати, рекламуючи вчення Асахари. Проводилися з періодичністю в 1-2 місяці масові ініціації з інтенсивною медитацією на стадіоні «Олімпійський», в інших місцях. Кількість адептів АУМ Сінрікьо в Москві досягала 35 тисяч, а в Росії -

більше 60 тисяч, серед яких десь 300 були саманами. В Москві було відкрито Російську філію «АУМ Сінрікьо». В 1994 році з'явилося Московське релігійне об'єднання «Вчення істини АУМ». На одному із заходів течії у Великому Кремлівському палаці був присутній навіть віце-президент країни Олександр Руцький. Передачу лікарняних приладів, а також друкарського обладнання й комп'ютерних класів для навчальних закладів вітав керівник Думи Руслан Хасбулатов.

Саме з Росії, яка стала фактично новим центром АУМ Сінрікьо, секта перекочувала й в Україну. В ряді міст країни, зокрема і в Києві, розпочали свою діяльність її групи. Так, до Херсонської області адептів секти запросила, як це не дивно, релігійна організація «Любов Христа».Для поширення своїх ідей АУМ Сінрікьо використовував тут фірму «Саттва», яка в 90-х роках м._ст. ще успішно функціонувала в Києві, Одесі, Львові, Дніпропетровську та інших містах країни. Свою комерційну діяльність вона координувала з московською фірмою «Каллі». За проведення під прикриттям фірми релігійної діяльності керівництво спільноти «Саттва» притягувалося до відповідальності. Студенти НаУКМА мали зустрічі з їх адептами на заняттях з нових релігійних течій. Своїми гострими питаннями вони довели штучність ново релігійного феномену.

Фінал конфесії. 20 березня 1995 року секта здійснила масову газову диверсію з використанням отруйної речовини «зарін»в токійському метро. Загинуло 11 і постраждало біля 5,5 тисячі осіб. Розпочалося судове слідство, яке триває й по-сьогодні. З'ясувалося, що гуру готувався до кінця світу. З цією метою у центрі конфесії навіть розроблялася зброя масового знищення. Зі слів допитаних адептів секти стало відомо, що, готуючи знищення людства, сам Асахара вважав можливим залишитися живим. Для цього він спорудив протиядерну схованку, припас різні засоби індивідуального захисту. Асахара виношував план захоплення своєю конфесією всього світу. Він навіть мав сформований тіньовий кабінет міністрів. Цікаво, що з 20 його міністрів головна роль відводилася «міністру науки». Свої «поліцейські сили» гуру мріяв підготувати в Росії. Може саме тому в своїй діяльності він так багато уваги приділяв саме цій країні. Асахару приречено до страти. Після теракту були закриті центри АУМ Сінрікьо в Японії, Росії, інших країнах. Але більше 10 тис. послідовників Асахари реально є й нині в Росії. Вони діють нелегально, проживають у явочних квартирах. До тисячі разів вони прочитують мантру із електронним лічильником в руках, сплять на голій підлозі під спів в магнітозапис слів свого Вчителя.

В Україні аумівським спільнотам в офіційній реєстрації було відмовлено, хоча вони при цьому заявляли про своє дистанціювання від японского і московського центрів конфесії, заняття лише психопрактиками. Зверталися вони з проханням допомогти в реєстрації і до Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ. Якісь інформацій про діяльність нині незареєстрованих груп АУМ Сінрікьо десь в містах України відсутні.

У самій Японії судове слідство і оприлюднення його матеріалів підірвало авторитет Асахари, відвернуло багатьох мешканців країни Сонця від АУМ Сінрікьо. Проте японська поліція інформує, що в деяких префектурах секта продовжує свою діяльність. Правда, її адепти перереєстрували вже під іншими назвами належні їм фірми. Аумівці не афішують відкрито своєї приналежності до секти. Зв'язок між громадами здійснюється через персональні комп'ютери. Гроші від них ще надходять до «верховного жреця», що знаходиться у в'язниці. В 1997 році за вказівкою влади відбувся демонтаж комплексу будівель у колишніх володіннях АУМ Сінрікьо. Зокрема, було знесено 32 будівлі секти, вибудувані нею біля підніжжя національної святині - гори Фудзіяма.

2. САТАНІЗМ ЯК ПСЕВДОРЕЛІГІЯ

В енциклопедичній і словниковій літературі однозначного визначення сатанізму немає. У словнику з християнства зокрема сказано, що уява про сатанізм і культові дії, пов'язані з ним, - невід'ємна частина православної демонології, у релігієзнавчому словнику зазначається, що сатаністи є одним із різновидів напіврелігійного руху, заснованого Е.О.Кроулі наприкінці XIX-початку XX століття. Вебстерівський енциклопедичний словник визначає сатанізм у трьох вимірах: 1) як поклоніння сатані і силам зла; 2) як пародію на християнський культ, в якій об'єктом поклоніння є образ сатани; 3) як сатанинські або диявольські дії, поведінка або позиція. Визначити сутність сатанізму не так просто, оскільки не існує єдиного набору доктрин або письмового джерела, яких би дотримувались різні групи сатаністів. Однак деяке узагальнення все ж можна зробити. У літературних джерелах із сатанізму зазначається, що сатанізм визнає свободу особи, діяльність і поведінка якої не підвладні ніяким законам, моральним принципам і релігійним вимогам.

Вчені сходяться на тому, що джерела сатанізму слід шукати у дохристиянських культах. Сатанинський культ у Європу занесений із Стародавнього Ірану і набув там поширення в епоху середньовіччя як антихристиянська течія. Віросповідні догмати і культові дії перших сатаністів були побудовані на дзеркальному відображенні основних принципів і обрядів християнства: замість Бога вони вшановували Сатану, основні принципи Біблії витлумачували навпаки, чорні меси проводили з перевернутим розп'яттям і чорними свічками, з метою очищення практикували криваві жертвоприношення. Проте більшість сатаністів не вважають себе поборниками зла. Навпаки, вони підкреслюють своє служіння добру.

За світоглядною сутністю, типом об'єднання, формами діяльності сатаністи дуже різні. Що їх об'єднує, то це те, що представники сатанинських напрямків вирізняються крайнім індивідуалізмом, егоїзмом і прагматизмом,

визнають культ сили, надають перевагу особистим потребам. Сатанізм у кінці 60-х років м.ст. набув значного поширення у США, а у 70-х цього ж століття - в Європі. У кінці 70-х років сатанинські групи з'явилися у Росії, а в Україні – аж на початку 80-х років м.ст.

Засновники та ідеологи руху сатаністів. Основоположником сучасного сатанізму, як це ми вище зауважили, вважається відомий містик і авторитет чорної магії Алістер Кроулі (1875-1947). Він з'єднав Шайтана і Диявола з елементами церемоній поклоніння халдейським демонам, запозичив немало з ідей даосизму, буддизму і орфічних містерій. На цій основі у різні часи створив містичні групи "Срібна зірка", "Телемське братство", "Орден східного храму" тощо. А.Кроулі відродив традиційну практику використання у чаклунських діях сатаністів наркотиків. Свою сатанінську сутність він характеризував числом "666", запозиченим з Біблії. "Я – звір, число якого 666", - заявив А.Кроулі. Більшість прихильників і знайомих вважали його людиною найбільш розбещеною у світі.

Ідеологом сучасного сатанізму є Ентоні Шандор Ла Вей, який у Сан-Франциско в США у 1966 році організував "Церкву сатани". Церква має свою централізовану ієрархію. Щоб стати її членом, необхідно пройти досить складні обряди випробування і посвяти. "Церква сатани" в США зареєстрована і діє легально. Про її діяльність знято два художні кінофільми. Згідно заяви Ла Вея, його церква нараховує понад 25 тисяч осіб і досить відома за кордоном. Він написав "Сатанинську біблію", яка є віроповчальною книгою для багатьох сатаністів.

Згідно віровчення Ла Вея, Сатана є символом та засобом звільнення людини від моральних, соціальних та релігійних догм, а також повної реалізації власного Ego. Ла Вей вчить, що сатана є проявом темних сторін людської натури. У кожному з нас, вважає він, сидить сатана. Завдання полягає у тому, щоб пізнати і виявити його. Головним і більш могутнім є сатанинське начало кожної людини, яким необхідно пишатися, а не соромитися його.

Роки блукання Ла Вея по притонах Сан-Франциско залишили у його свідомості негативний слід, тому він у своєму віровченні зробив акцент на темні сторони людської душі. "Ми, сатаністи, - твердить чорний папа, - зневажаємо слабких людей і посилаємо їм прокляття. Ніякого загробного життя, в тому числі і раю, не існує. Тому кожній людині необхідно спішити насолоджуватися радощами земного життя". Характерно, що при цьому Ла Вей виступає проти актів вандалізму, вживання наркотиків та зловживання алкогольними напоями, принесення у жертву живих істот, сексуальних оргій як складової частини сатанинських обрядів, оскільки все це викликає галюцинації і віддаляє людину від оточуючого її світу.

Групування сатаністських спільнот. Існує багато класифікацій сатаністських груп. Американський соціолог М. Труззі розділяє організованих сатаністів на дві основні групи: стереотипні, або "чисті" сатаністи, і сатаністи нестереотипного напрямку. У кожній групі він виділяє

окремі підгрупи, зокрема до стереотипних сатаністів відносяться: а) традиційні сатаністи; б) еклектичні сатаністи, що користуються наркотиками; в) сексуальні сатаністи, куди відносяться псевдомазохісти і прихильники сексуальних оргій; г) сатаністи антикатолики і єретики. У групі сатаністів нестереотипного напрямку виділяються: а) бафометісти; б) сатаністи харизматичного толку; в) члени “Церкви сатани”. Це - найбільш повна і науково обгрунтована класифікація сатанинських груп, що розкриває сутність і характер діяльності різних сатаністських напрямків.

У деяких релігієзнавчих публікаціях подається дещо інша класифікація сатаністських груп, зокрема виділяються ортодоксальні дияволопоклонники, люциферіанці (або прометейці) і реформовані сатаністи.

До *ортодоксальних дияволопоклонників* відносяться сатаністи, які вважають, що служать Дияволу як прообразу зла і ведуть боротьбу з християнським Богом як втіленням добра. Вони глузують з християнських святинь і заперечують християнську мораль, зокрема заповіді Мойсея, але водночас позитивно сприймають значну частину біблійних міфів. Їх нерідко називають “християнами навпаки”. До цієї течії відносяться в основному різні молодіжні групи сатаністів. Вони схильні до вандалізму, сексуальних оргій, принесення в жертву живих істот. У країнах Європи їх налічується близько семи відсотків від загальної кількості сатаністів, а в Україні кожний другий сатаніст, за даними соціологів, також належить до цього напрямку.

Люциферіанці – це сатаністи, які вважають своїм богом Люцифера, що втілює мудрість, гармонію, добро і свободу. Вони християнського Бога називають злим божеством, носієм темряви, а в Сатані вбачають ангела – носія світла і великодушності, якому не заборонено поклонятися. Їх віровчення є еклектичним поєднанням ідей сатанізму з дохристиянськими культами і міфологією. Цих сатаністів нерідко називають прометеївськими гностиками, тому що в основу їх культової практики покладено грецький міф про Прометея, який викрав вогонь у богів і передав його людям. Окремі групи сатаністів цього напрямку у боротьбі з християнством, яке для них є лжерелігією, застосовують не лише ідеологічні, а й силові методи. Такі методи, на їх думку, сприяють швидкому приходу Диявола і є дієвим засобом дестабілізації християнства. До цього напрямку відносяться також окремі єретичні християнські групи і послідовники культу Калі. Їх ще називають гностиками. За даними соціологічних спостережень у світі до цього напрямку належить близько сорока відсотків сатаністів, а в Україні кожний третій сатаніст є представником люциферіанців.

Реформовані сатаністи – це в основному послідовники вчення Ентоні Ла Вея. Для них Сатана – це втілення ніцшеанського ідеалу надлюдини, засіб звільнення людини від моральних, соціальних і релігійних догм. Вони дотримуються індивідуалізму і вірять у щасливе життя на Землі. Для досягнення мети вони використовують магію. До цієї категорії сатаністів належать Храм Зла Майкла Аквіно і “Церква сатани” Ентоні Ла Вея. Між цими церквами є багато суттєвих відмінностей як у філософському, так і в

організаційному аспектах. До реформованих сатаністів, як показують соціологічні спостереження, належить майже половина сатаністів у світі, а в Україні їх налічується майже двадцять відсотків від загальної кількості.

Серед сучасних прихильників демонології домінує “Церква сатани”, що має добре оформлену бюрократичну структуру і власну ієрархію. Щоб стати членом церкви, необхідно пройти через складну систему випробувань і посвячення. Ієрархічна структура церкви має п’ять рівнів: низова ланка – це учні, потім ідуть рядові відьмаки або відьми, далі – чаклуни або чаклунки, керівна посада належить магу. Пост верховного мага церкви посідає основоположник сатанинського культу Ентоні Шандор Ла Вей. У керівництві розгалуженою церквою йому допомагає “Рада дев’яти”, головою якої є Ла Вей старший. У роботі ради бере участь і донька верховного мага Карла Ла Вей, яка посідає пост верховної жриці. За освітою вона - юрист-криміналіст. “Рада дев’яти” приймає рішення про прийняття у члени церкви новачків, призначає керівників місцевих відділень, які називаються гротто (буквально – “печера”). Таких печер в Америці сотні. Подібні відділення на сьогоднішній день відкриті у багатьох зарубіжних країнах, які об’єднували на кінець ХХ століття понад 25 тисяч сатаністів.

Штаб-квартира церкви знаходиться у Сан-Франциско, звідки Ла Вей здійснює керівництво своїми прихильниками в Америці і за кордоном. Він щомісяця направляє послання членам своєї церкви, відповідає на надіслані запитання через газету, виступає по радіо і телебаченню.

Місце магії в сатанізмі. Велику увагу Ла Вей приділяє магії. Майже всі сатанинські напрямки у своїй культовій практиці використовують магію і чаклунство. Основними культовимим діями сатаністів є шабаш і чорна меса.

Шабаш – це зібрання чаклунів і відьм у чаклунські свята, які проводяться на честь нового та повного місяця. Для проведення шабашів сатаністи використовують 34 дні протягом року. Найбільш важливими святами сатанинського чаклунського року вважаються *Вальпургієва ніч*, що проводиться 30 квітня, та *свято мертвих*, яке проводиться у перший день чаклунського року 31 жовтня.

Чорна меса – це панахида по живій людині. Проведення меси вимагає принести в жертву живу істоту, загибель якої приводить до звільнення енергії, призначеної для збагачення сил Диявола. Він повинен допомогти згубити людину, яка комусь заважає. Допускається заміна живих істот ляльними, яких спалюють.Для проведення чорних мес більшість сатаністів замість живих істот використовують ляльок або спалюють Біблію. Це нібито також сприяє вивільненню необхідної енергії.

Важливу роль у дияволопоклонників різних напрямків відіграють магічні символи. Основними сатанинськими символами є число 666 – число звіра; пентаграма – перевернута п’ятикутна зірка, намальована у колі; свастика – давньоіндійський символ, що використовувався у різних релігіях, і перевернуте розп’яття.

У “Церкві сатани”, як і в інших сатаністів, магія ділиться на дві категорії: вищу (ритуальну) і нижчу (маніпуляційну) магію. Ритуальна, або вища, магія виконується у спеціальному ритуальному просторі і в особливий час, тобто у дні шабашу і чорних мес. Незважаючи на те, що сатаністи надають великого значення інтелектуалізації та раціоналізації магічної сили, вони підкреслюють, що будь-яка інтелектуальна активність повинна мати місце лише до магічної церемонії, а не під час її проведення. У процесі проведення ритуалу повинні панувати емоції. Маніпуляційна, або нижча магія, є своєрідним типом трансфертної маніпуляції, заснованої на розумінні і врахуванні особливостей характеру учасників магічної процедури, що обумовлює їх життєву поведінку.

Сатаністи у своїй практиці використовують як вищу, так і нижчу магії. У процесі магічної практики сатаніст навчається аналізувати і в майбутньому використовувати у своїх інтересах те, що можна назвати "ахілесовою п’ятою" безпосередніх об’єктів чаклунського впливу. Якщо особа, яка перебуває у сфері магічного впливу, проявляє, наприклад, мазохістські звички, сатаніст намагається виконуватти роль садиста, демонструючи по відношенню до даної особи домінанту сили і жорстокості. Через магічні церемонії сатаністи свої цінності намагаються подати як антитезу християнським цінностям. Так, тяжкі християнські гріхи, зокрема гординя, зажерливість, заздрість, гнів, зажерливість, перелюб і лінь у сатанинській теології вважаються кращими людськими рисами дияволопоклонників. Наприклад, зажерливість та заздрість згідно сатанинського віровчення розглядаються як звичайні людські почуття, що розвивають честолюбство як мотив поведінки людини. Перелюбство не є гріхом, оскільки воно необхідне для продовження роду, а обжорство сприяє збереженню біологічного життя. Гнів є важливим засобом самозбереження людини і підкреслення її гідності.

Теологи сатанізму вважають, що їх віросповідні принципи будуть краще зрозумілі, коли вони будуть обумовлені формою і змістом християнського культу. Протистояння культу дияволопоклонників християнському найбільш рельєфно проявляється у сатанинських обрядах. На думку американського антрополога Е. Меді, який сам був членом однієї із сатанинських груп, усі сатанинські обряди, незважаючи на їх велике різноманіття, мають єдину мету – домогтися таких результатів, які засуджуються християнством. Дослідники теології сатанізму вважають, що сатанинські магічні дії і віровчення є зворотною стороною християнського культу і віровчення.

Біблія сатаністів. Основою віровчення послідовників сатанізму різних напрямків є “Сатанинська біблія”, написана главою “Церкви сатани” Ла Веєм у 1966 році, яка видається великими тиражами у багатьох країнах світу. Для початкуючих сатаністів Ла Вей видав декілька практичних посібників, що дозволяють самостійно вивчати сатанізм. У Росії “Сатаністська біблія” була вперше видана у 1995 році, а в Україні невеликим тиражем у 1996 році.

Основним її змістом є пропаганда насолод, культу сили. «Сатаністською біблією» відкидається відповідальність людини перед суспільством, піддаються сумніву не лише християнські принципи моралі, але й загальнолюдські моральні цінності.

На запитання журналістів, у чому полягає сутність його філософії, Ла Вей відповів, що у нього немає ніякої філософії, а є лише віровчення. Проте, у "Сатаністській біблії" розвивається провідна ідея віровчення про вічну боротьбу добра і зла, у якій явну перевагу завжди має зло. Оскільки уособленням зла є Люцифер, то його торжество на землі, згідно вчення Ла Вея, є неминучим. Тому люди повинні поклонятися не Богу як символу добра і світла, а Дияволу – символу зла, ненависті і темряви. "Благословіння сильним, - підкреслює Ла Вей, - бо вони визначають долю світу".

Як саме необхідно поклонятися символу зла, у "Сатаністській біблії" описано детально. У ній предметно описані магічні дії, обряди і міфи, запозичені з культури різних епох, зокрема у стародавніх народів і племен. Послідовникам сатанізму даються і практичні рекомендації, як викликати диявола, як підтримувати з ним постійний контакт і продати йому душу, як займатися сатаністським сексом і багато іншого.

"Сатаністська біблія" написана популярно, доступною мовою, цікаво і легко читається. Її автор продемонстрував певний рівень знань з філософії, історії релігії та психології, красиво й дотепно подав матеріал. Правда, нічого нового у свою сатаністську філософію Ла Вей не вніс, оскільки багато ідей, про які він пише, вже звучало у багатьох працях видатних філософів і публіцистів у минулому. Проте окремі його думки заслуговують на увагу.

Ла Вей критикує усі релігії і вважає їх хибними. Він наголошує, що жодне віровчення не може прийматися на основі його "божественної природи". Жодна релігія не повинна прийматися на віру: вона повинна піддаватися сумніву. Адже так звана свята правда, яка є шаблоном для усіх, по суті є найбільш небезпечною брехнею. Боги, як дерев'яні ідоли далекого минулого, створені працею людини, а те, що створила людина, вона може і знищити.

Ла Вей не претендує на абсолютну істинність своїх положень, що відрізняють його релігію від інших. У "Сатаністській біблії" підкреслено, що сенс віровчення не в служінні Сатані, а у розкріпаченні людини, отриманні нею внутрішньої свободи від релігійних і соціально-політичних догм.

"Сатаністська біблія" не відкидає існування Бога. У ній стверджується ідея про те, що концепція Бога у людському розумінні змінювалася протягом віків так сильно, що прихильник сатанізму приймає ту ідею Бога, яка йому найбільш підходить. Адже людина сотворила богів, а не вони людину. Для сатаніста Бог – це сила, яка пронизує і підтримує рівновагу у Всесвіті. Вона надто байдужа до людей, щоб турбуватися про щастя істот із плоті і крові. На основі цих аргументів робиться висновок, що сатанізм не заперечує існування Бога.

Сатанізм і християнство. Віросповідні ідеї сатаністів, як засвідчує аналіз “Сатаністської біблії”, в усіх аспектах суперечать християнству. Наприклад, сатаністська концепція походження Всесвіту грунтується на ідеї коловороту. Що стосується розвитку суспільства, то кінцевою бажаною метою повинно бути повернення до міфологічного світорозуміння, віри у різних духів і чаклунів, які наповнюють Землю. Такий погляд, безумовно, суперечить трансцендентальній меті сотворіння світу, яку обстоює християнство.

Сатаністська теологія намагається фальсифікувати значення християнського догмату про спокутну жертву Ісуса Христа і спасіння. З цією метою Ісус Христос змальовується нею як талановитий містифікатор і брехун, який хитро змусив безсилих і розгублених людей повірити у вічне життя. Ісус Христос у розумінні сатаністів – це бліда і ні на що не здатна немічна істота, що безпорадно висить на розп’ятті. Такий образ, на думку сатаністів, свідомо змалювали богослови раннього християнства, щоб накласти заборону на природні людські бажання. В обмін на покірність і послухання, вони обіцяли людям спасіння і вічне життя, яке стало дієвим засобом соціального контролю і влади над людьми. У розумінні сатаністів ніякого потойбічного життя, а тим більше - раю, не існує.

Послідовники сатанізму звеличують культ сильної особи і насильство. “Смерть - слабим, багатство - сильним”, - основоположна теза їх віровчення. Для отримання всебічної вигоди виправданим у сатаністів є принцип, що вимагає на удар відповідати ударом, а за смерть – смертю. Автор “Сатаністської біблії” стверджує, щоб стати сильним сатаністом не обов’язково продавати душу Дияволу чи підписувати з ним якийсь договір-угоду. Це християнська казка, якою християнські пророки змушують людей боятися Сатани. Все залежить від вибору людинин. Головне - бути сильною людиною.

Своєрідним є розуміння сатаністами також любові і ненависті. Ла Вей пише, що любов – це одне із сильних почуттів. Примушувати себе відчувати любов без розбору – це огидно, протиприродно. Той, хто намагається любити усіх, принижує свої почуття. Ненависть, яка пригнічується, здатна призвести до фізичних та емоційних розладів. Сатаніст здатний випустити свою злість через різні ритуальні дії і тим самим посилити свою здатність до більш глибокої любові.

У сексуальних стосунках “Сатаністська біблія” відстоює принцип свободи. Кожен сатаніст, як сказано у цій біблії, повинен для себе вирішити, яка форма статевих стосунків йому найбільш підходить: гомосексуалізм, садизм, мазохізм, бісексуалізм чи індивідуальний секс. Піддаються гострій критиці ті сатаністи, які здійснюють групові сексуальні оргії, не враховуючи індивідуальних сексуальних смаків членів групи.

Теологія сатанізму піддає критиці людські жертвоприношенння. Під час чорної меси деякі сатаніти, з метою посилення чаклунства, практикують жертвоприношення чи дитини, чи дорослої людини, а чи ж живої тварини. Ла

Вей засуджує цей обряд і називає його “тупою ослиною абсурдністю”. Сатаніст у жертву може принести будь-кого, хто причинив або намагався причинити зло йому або його близьким, шляхом прокляття. Він має всі права знищити свого ворога символічно. Невинні живі істоти при цьому не повинні страждати. Саме через цей чаклунський обряд віддаляється, на думку Ла Вея, тріумф сатанізму.

В “Сатаністській біблії” засуджується самопожертвування життям в ім’я політичних ідей чи релігійних переконань. Смерть християнських мучеників і самогубців сатаністи вважають ганебною. Такі вчинки Ла Вей називає дурницею і закликає людей цінувати своє життя. Про життя після смерті він пише: “Якщо людина була задоволена життям протягом свого буття і боролася до кінця за своє земне існування, то ніщо інше, як його Ego відмовиться помирати, навіть після угасання плоті, що утримує його”. Подібним прагненням, на думку Ла Вея, можна захоплюватися, оскільки життєлюбство сатаніста засвідчує про його прив’язаність до земного.

Ла Вей пропонує так реформувати християнство, щоб воно краще служило на користь людини. Християнство, на його думку, краще може задовольнити потреби людей, коли воно без будь-якої затримки стане сатанізмом. Виникла потреба у новій релігії, яка була б заснована, ґрунтувалася на природних інстинктах людини.

Заповіді сатаністського віровчення. Сатаністське віровчення грунтується на дев’яти основних, розроблених Ла Веєм заповідях:

1. Сатана уособлює потурання, а не утримання.
2. Сатана уособлює життєвий шлях, замість звичайних духовних мрій.
3. Сатана уособлює милість до тих, хто її заслужив замість любові, витраченої на підлабузників.
4. Сатана втілює помсту, а не підставляє після удару іншу щоку.
5. Сатана втілює чисту мудрість замість лицемірного обману.
6. Сатана втілює відповідальність для відповідальних осіб замість співчуття до духовних вампірів.
7. Сатана розглядає людину лише як ще одну тварину.
8. Сатана уособлює всі так звані гріхи, оскільки вони приводять до фізичного, розумового та емоційного задоволення.
9. Сатана був кращим другом церкви в усі часи, підтримуючи протягом всіх віків її бізнес.

Головна суперечність між сатанинською і християнською теологіями полягає у розумінні того, що відноситься до світу священного (сакрального) і до світу земного, світського (профанного). Сатанізм навчає своїх послідовників бути звичайними людьми, насолоджуватися земним життям, радіти плотським утіхам на Землі. Незважаючи на те, що віровчення сатаністів вміщує в собі ряд дійсно раціоналістичних положень, загалом ця релігія має деструктивний характер і є шкідливою для суспільства. Вона культивує грубе насильство, звеличує сильну людину, яка є цілеспрямованою та самовпевнено крокує по життю, не рахуючись при цьому з іншими

людьми, не підвладна ніяким законам і моральним нормам, не визнає ніяких зобов'язань перед суспільством.

Сатанізм в Україні. На території України, як вважають окремі дослідники, діють деякі сатанинські угруповання. Серед них "Лицарський орден чорної меси", "Blak metal Mafia", "Орден чорного кола", "Орден SA", "Церква сатани", "Чорне братство", "Партія сатаністів", "Язичницький слов'янський рух", "Чорний орден" та інші. Вони мають десятки, іноді й сотні послідовників, серед який чимало молоді. Проте точну кількість послідовників сатанізму, діяльність громад служителів темних сил, їх віровчення і характер культової практики дияволопоклонників встановити важко. Відомо лише, що сатаністи вчинили десятки актів вандалізму та значну кількість жертвоприношень тварин.

В Києві зафіксовано факти проведення шабашів на знаменитій Лисій горі і занедбаному кладовищі біля Флорівського монастиря. В інших містах країни також фіксувалися випадки проведення чорних мес.

Наявність різних сатанинських груп і характер їх діяльності викликають стурбованість українського суспільства. Проблема актуальна і вимагає більш глибокого наукового дослідження.

ПІСЛЯСЛОВО

НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ В ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ

Осмислюючи п'ятнадцятирічний досвід вивчення НРТ в Україні, зазначимо, що інтерес до нового в релігії серед науковців-релігієзнавців завжди був і буде сталим, а дослідження цих новацій ніколи не втратить своєї актуальності. Специфіка предмету вивчення (невідоме, екзотичне, неоднорідне) зумовлює присутність у його оцінках неоднозначності, полісвітоглядності, різновекторності, альтернативності тощо. Все це тією чи іншою мірою характеризує сучасні видруки, присвячену новим релігіям.

Піонерами в цій релігієзнавчо-дослідницькій сфері в Україні постали харківські науковці, які ще в 1989 році видали брошуру українською мовою з явно атеїстичним змістом і пропагандистською назвою, повторивши цей досвід через рік у дещо спокійнішій формі[2]. Ця ініціатива українських авторів була продовженням загальносоюзних видань, зокрема таких популярних тоді дослідників як Є.Балагушкін[3], І.Григулевич[4], П.Гуревич[5], Л.Мітрохін[6], чиїми виданнями зачитувалася вся наукова громадськість, оскільки вони, окрім влучної аргументації кризи релігії, духовного падіння капіталістичного суспільства, що органічно вписувалося в ідеологічний похід компартійної пропаганди проти Заходу, ще й цікаво описували реальні світоглядні процеси, що відбувалися в молодіжному середовищі, які скоріше свідчили не про падіння релігійності, а про незвичайні пошуки альтернативної духовності, про спроби історичних церков своєчасно відповісти на виклики нової епохи, працюючи з молоддю. У 80-х роках м. ст.

---

[2] Арестов В.Н., Шудрик И.А. Яд с доставкой на дом: нетрадиционные религии в системе идеологических диверсий империализма. – Харьков,1986; Арєстов В.М., Шудрик І.О. Нетрадиційні релігії: суть і спрямування. – К., 1990.

[3] Балагушкин Е.К. Критика идеологии и практики современного кришнаизма. – М., 1984; Балагушкин Е.К. Критика современных нетрадиционных религий: истоки, сущность, влияние на молодёжь Запада – М., 1984; Балагушкин Е.К. Нетрадиционные религии в капиалистических странах Запада и их влияние на молодёжь. – М., 1980 та ін.

[4] Григулевич И.Р. Пророки «новой истины». Очерки о культах и суевериях современного капиталистического мира. – М., 1983.

[5] Гуревич П.С. Спасёт ли мессия? Христомания» в современном западном мире. – М., 1981; Гуревич П.С. Современные внеконфессиональные организации на Западе – М., 1983; Гуревич П.С. Возрождён ли мистицизм? – М., 1984; Гуревич П.С. Нетрадиционные религии на Западе и восточные религиозные культы. – М., 1985; Гуревич П.С. Современный мистицизм как феномен буржуазного сознания. – М., 1987 .

[6] Митрохин Л.Н. Религиозные «культы» в США. – М., 1984; Митрохин Л.Н. Религии «Нового века». – М., 1985.

ми й подумати не могли, що наше суспільство зустрінеться із подібними проблемами, бо ж надто надійними здавався нам наш ідеологічний мур-завіса від впливів західного світу. Але вже через пару років, наприкінці 80-х-початку 90-х років м. ст. ситуація в СРСР та й в Україні, яка серед республік Союзу значилася найбільш традиційно-релігійною, істотно змінилася. Поява крішнаїтів, шрічінмоївців, необуддистів та інших орієнталістських груп, а головне – їхня соціальна непокора, впертість у відстоюванні своїх світоглядних та віросповідних переконань змусили визнати, що нові релігії – це явища не тільки «загниваючого Заходу», а загальнолюдський феномен, що потребує принципово іншого, незаідеологізованого й конфесійно-незаангажованого розгляду. Але цей новий підхід вітчизняним релігієзнавцям давався дуже важко, а водночас - і повільно.

Поодинокий приклад наукових підходів вперше продемонстрували деякі українські вчені, які зацікавилися феноменом східних переваг молоді[7], що можна сприйняти скоріше не як наукове, а особистісне зацікавлення дослідників цими процесами. Так само не втратила своєї актуальності монографія В.Єленського і В.Перебенесюка[8], що пов’язала новітні релігійні пошуки із молодіжним середовищем.

Те, що можна відслідкувати як перші наукові дослідження НРТ, датується вже серединою 90-х років XX ст., що спричинено практичною необхідністю, зокрема реєстрацією статутів нових організацій, потребою державних органів мати об’єктивну інформацію про нові течії, які почали з’являтися в Україні. Певною спонукою досліджувати НРТ стали студентські запити на відповідні навчальні курси у вузах України, наприклад, про релігії Сходу, містичні та езотеричні рухи, альтернативну релігійність, нові релігійні явища. Так були написані і складені перші програми з НРТ для Національного університету «Києво-Могилянська Академія» (Л.Филипович) та Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка (В.Суярко, Л.Конотоп).

Але головним поштовхом до потужного зацікавлення НРТ в Україні стала галаслива поява на арені релігійного життя України Великого Білого Братства. З 1993 року неодноразово всебічно на різних рівнях аналізувалися причини виникнення і наслідки діяльності цього нового руху. Українські вчені-релігієзнавці виступили експертами на суді проти ВББ, прагнучи неупереджено розібратися в причинах появи цього руху, мірі його небезпеки для українського суспільства, шляхах стабілізації релігійного життя – на суспільному та сімейному рівні[9]. За матеріалами слідства і суду була

---

[7] Жоль К., Выдрин Д. Куда бредёт пилигрим. Восточные религии, культура, молодёжь. – К., 1988; Ротовский А.А. Неомистицизм и проблемы идеологической борьбы // Вопросы научного атеизма. Вып. 38. – М., 1989 та ін.

[8] Єленський В., Перебенесюк В. Релігія. Церква. Молодь. – К., 1996.

[9] Косуха П.І. Страшний суд? Відміняється. (Біле братство) // Урядовий кур’єр. – 1993, 16 листопада; Колодний А. А питання залишилося (роздуми про суд над білобратчиками) // Вечірній Київ. – 1993, 24 грудня; Бондаренко В., Єленський В.

написана ґрунтовна кандидатська дисертація, видрукувана брошура і статті В.Гринька[10]. Здавалося б, все з'ясовано, розставлені всі крапки над "і", доведено, що ВББ – це класичний приклад із підручника соціології релігії[11].

Проте й опісля науковці неодноразово зверталися до феномену Білого Братства в загальних працях про НРТ як до своєрідного наглядного прикладу еволюції нових релігій, їх впливу на свідомість, поведінку, культуру людей. Неочікувано цей факт став своєрідним лакмусовим папірцем, за ставленням до якого вимірювалася не тільки наукова спроможність вченого, але й його лояльність до Церкви. Небезпека для суспільства. ВББ перетворилася з предмету наукових зацікавлень на індикатор ідеологічної благонадійності. Тема Білого Братства стала полігоном для інфікування суспільної свідомості почуттям страху, ненависті, постійної ворожої присутності агентів чужої бездуховності. Оцінки ВББ з легкістю перенеслися на всі неорелігії, які сприймаються відтоді як велика небезпека для народу.

Антикультистськими організаціями України було проведене (з явно упередженими установками в інструментарії) соціологічне опитування, в якому сама постановка питань наперед утримувала в собі цей негативістський настрій. У такий спосіб експлуатувався невгамовний апетит пересічного громадянина на смажені факти із життя нетрадиційних церков, новітніх релігій, неовіруючих. Навіть політичні баталії останніх років не знизили інтересу певних державних структур, політичних сил, церковних і біляцерковних організацій до новітніх релігійних течій. Все це яскраво засвідчує зміст медійних публікацій про НРТ. Автори їх, окрім подій, пов'язаних з Білим Братством, і деяких поодиноких трагічних подій неорелігійного життя зарубіжжя минулого століття („Народний храм" 1978 року і „Гілка Давида" 1993 року) для ілюстрації своїх сентенцій сказати щось інше не можуть.

Всі наступні академічні дослідження, які прагнули розв'язання складних вузлів в теоретичній і практичній сфері, спрямовувалися на

Коли вітер гуляє на дворі… ("Біле братство") // Людина і світ. – 1994. - № 2; Косуха П.І. Лжепророкування новоявлених "месій" Білого Братства // Рідна школа. – 1994. - № 5; Косуха П.І. Світоглядний прорив. Ставка на час і терпимість // Віче. – 1994. - № 7.

[10] Гринько В.В. Велике Біле Братство як неорелігійний феномен: Дис. … канд. філос. н. – К.,1998; Гринько В.В. Велике Біле Братство як неорелігійний феномен. – К., 1998; Гринько В.В. Теоретичні джерела віровчення Великого Білого Братства // Українське релігієзнавство. – 1997. - № 5. Гринько В.В. Кеносистизм, як характерна риса релігійної доктрини Великого Білого Братства // Українське релігієзнавство. – 1998. - № 7. Гринько В.В. Передумови виникнення і розвитку неорелігійних течій: соціофілософський аналіз на прикладі Великого Білого Братства // Вісник НАН України. – 1999. - № 1.

[11] Єленський В. Біле Братство як підручник соціології релігії // Людина і світ. – 1997. - № 5-6; Еленский В. Феномен новых религиозных движений: Белое Братство // Диа Логос. – 1997.

перенесення пропагандистського чи антикультового дискурсу в площину засвідчених соціологією, психологією, історією, герменевтикою, лінгвістикою наукових висновків, які б базувалися на власному включеному спостереженні і певною мірою навіть соціальній роботі із невідомими для українського суспільства явищами, на активному використанні всієї сукупності оцінок останнього з боку релігійних, політичних, державних, громадських діячів, а головне – експертів з релігієзнавства, права, психології, соціології, культурології. Враховуючи підвищену суспільну стурбованість від присутності в українському соціумі НРТ, хоча для науковців вони нічого особливого (з точки зору можливих загроз) не являють, наступні дослідження проводилися з особливою ретельністю, деталізованістю, тисячу разів перевірялися і статистично, і колективно, й індивідуально. Але, незважаючи на це, образ НРТ як „страшного звіра", який пожирає душі українців, і досі домінує в суспільній свідомості. Тому потреба суспільства в інформації про НРТ ще й досі актуальна. Найбільш авторитетним джерелом тут все ще залишається наука, яка останнім часом дещо втратила свій інтерес до НРТ, але продовжує спокійно відслідковувати новітні тенденції в їх розвитку.

Науковці достатньо швидко задовольнили свою дослідницьку зацікавленість новітніми релігійними феноменами, оскільки мали можливість ознайомитися із їхнім віровченням, організаційною структурою, формами діяльності не тільки через опрацювання існуючих досліджень закордонних колег, які зустрілися з цим явищем раніше, але й шляхом власного досвіду спілкування з керівниками та рядовими віруючими НРТ, вивчення першоджерел, включеного спостереження за їхньою практикою, позакультовою діяльністю. Питань постало немало, але з часом на більшість з них вчені отримали відповіді: чому людина обирає нову релігію? чи робить вона це з примусу, а чи ж без нього? хто і що впливає на її перебування в неорелігійній організації? На які кошти утримується неорелігійна громада? як пов'язані українські спільноти із своїми закордонними одновірцями? яка мета створення і діяльності цих неорелігійних утворень?

У 1994 році на базі НаУКМА було утворено спеціальну науково-дослідницьку групу у складі релігієзнавців, істориків, соціологів, юристів, психологів і психіатрів, яка комплексно протягом двох років вивчала НРТ. За результатами роботи було складено аналітичну записку, яка була направлена до Кабінету Міністрів України. Вона пізніше декілька разів передруковувалася у різних наукових збірках[12] і журналах[13].

Для дослідників стало зрозумілим, що НРТ - явище не випадкове, не штучне, не ексклюзивне для нашого часу. Історія людства знає декілька

[12] Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, реалії / за ред. Косухи П.І. - В 2-х ч. - К., 1994.

[13] Бабій М., Карагодіна О., Колодний А., Косуха П., Филипович Л. Нові релігійні течії в сучасній Україні (за матеріалами соціологічних досліджень) // Українське релігієзнавство. – 1996. -№1; те ж саме // Віра й культура. – Вінніпег. – 1996. - Ч.1.- № 10 та ін.

таких спалахів релігійних новоутворень, які виростали в переломні історичні періоди, набуваючи відповідної до даного часу форми. Традиційним для академічного релігієзнавства є порівняння нинішніх народжень релігій із появою в далекому минулому буддизму в надрах індійського брахманізму, чи ж ісламу в полісвітоглядному аравійському середовищі. Механізм виникнення нових релігійних утворень, хоча це й не відповідає уявленням послідовників цих вже історичних віросповідань, є ідентичним з нинішніми процесами: традиційна система цінностей і догм, устабілізована, але застаріла система релігійних - як вертикальних, так і горизонтальних - відносин перестають задовольняти життєві, в т.ч. й духовні, потреби людей та їх спільнот. Це призводить до появи харизматичної особистості, яка здатна акумулювати й виразити це колективне незадоволення шляхом створення власної релігії, яку багато людей-адептів сприймають як єдиноможливий шлях виходу із кризи, як сподівання на кардинальні зміни у власному і спільнотному житті.

Зрозуміло, що нинішня хвиля модернізації релігійної сфери, результатом якої і є поява сучасних нових релігій, дещо відрізняється від попередніх, але цілком вкладається в загальноісторичні закономірності релігієгенезису. Зміни форм людської діяльності, стилю життя, світоглядних парадигм людства неминуче призводять до перегляду самими ж віруючими деяких віросповідних положень, до уніфікації культової сфери тощо. В деяких випадках ці зміни настільки істотні, що виникає нове віросповідання, а на його основі - і нове релігійне утворення.

У XX столітті вчені постали перед фактом існування великого різноманіття нових релігійних явищ. Серед них виявилися дуже різні за походженням, формами і методами вшанування божественного, мовними і символічними відмінностями у вираженні релігійних переживань, за кількістю послідовників, типами їх об'єднань та ін. релігійні утворення, які потребували і визначення, і класифікації, і характеристики.

Кожен, хто вивчав НРТ, прагнув зрозуміти їх насамперед через визначення феномену неорелігій. До складної етимологічної справи бралися філософи, психіатри, психологи, релігієзнавці, богослови, правознавці та багато інших. Зрозуміло, що кожний із своїх позицій намагався дати універсальну дефініцію, яка б покривала собою все багатоманіття альтернативного традиційному релігійного досвіду сучасної людини. В літературі можна зустріти безліч таких визначень. Українські релігієзнавці свою позицію сформували під час написання статей до «Релігієзнавчого словника», де вперше з'явилися нові поняття і терміни[14].

Українським дослідникам довелося включитися у так звані термінологічні війни, оскільки очевидність наукового використання усталених у світовому релігієзнавстві понять була піддана критиці з боку

[14] Див.слова-довідки: неорелігії, неохристиянство, необуддизм, неоіндуїзм, нетрадиційні релігії, їх напрямки, засновники, священні писання // Релігієзнавчий словник / За ред. А.М.Колодного і Б.О.Лобовика. – К., 1996.

деяких церков, антикультистських організацій, а також тих дослідників, які не прийняли міжнародних стандартів, прагнучи ввести свої, вузько професійні підходи[15]. Це протистояння не завершено й досі: воно то затухає, то знову підживлюється на догоду якимсь політичним інтересам. Але наукова позиція у дослідженні НРТ – незмінна: воно має бути об’єктивним, позаконфесійним, конкретним, доказовим. Стільки вже писано-переписано стосовно вживання термінів „секта” і „культ” із відповідним емоційним навантаженням типу „тоталітарний” і „деструктивний”, що прийдеться, як вже неодноразово робилося, відіслати до аргументованої відповіді відомої англійської дослідниці НРТ професора Айлін Баркер, яку вона дала у своїй праці „Нові релігійні течії”[16]. На її думку, будь-який термін є технічним, а терміни "секта" і "культ" є термінами соціології релігії і діють в цих межах, онтологічно не несучи в собі ніякого етичного навантаження: чи вони негативні, а чи ж позитивні, чи вони руйнівні, а чи ж благотворні. Як визначення, вони ніякі, але у дійсності вони можуть бути чим завгодно.

Дослідниця відзначає, що в буденному житті ці нейтральні терміни отримали, як правило, негативне забарвлення. Вживаючи їх, сучасна людина формулює своє негативне ставлення до явища, не розуміючи того, що всі ті явища, які вони включає в поняття "культ" чи "секти" - дуже неоднорідні за походженням (залежно, з якої традиції вони виходять), за віроповчальними положеннями та етичними принципами, за практикою, ритуалами (молитва, богослужіння, медитація, спів тощо), за стилем життя їх послідовників, за відношенням до інших людей, жінок, дітей, старшого покоління, віруючих інших релігій. Всі ці культи та секти вирізняються типом і принципами своєї організації (демократичні чи авторитарні), відношенням до своїх засновників та лідерів (бог, месія, священик, пророк, гуру, батько, обраний лідер), формуванням і розпорядженням бюджету своєї організації (десятина, вуличний збір, пожертви, бізнес). Є серед НРТ рухи гедоністичні, а є й аскетичні. Глибоко і тривало вивчаючи НРТ, А.Баркер робить висновок: будь-яке узагальнення всього багатоманіття сучасних релігійних феноменів під терміном "культи" або "секти" є неприпустимим в науці.

Дослідниця послідовно відстоює позицію об’єктивного, безоціночного підходу до НРТ, запропонувавши для вживання в науковому обігу саме цей

---

[15] Петрик В.М., Ліхтенштейн Є.В., Гринько В.В., Левченко С.М. Нетрадиційні релігії та містичні об’єднання України. Курс лекцій з релігієзнавства. – К.,2000; Пленники религиозного экстаза: Психология религиозных сект / Авт.-упор. О.В. Тимченко, В.Б. Шапар. – Х., 1998; Наріжний Ю. Віровчення, культова практика та структура харизматичних церков в Україні // Новітні релігії в сучасній Україні. Збірник матеріалів. – К., 2000; Сьомін С. Чи варто шукати спасіння у “трансцедентальній медитації”? // Людина і світ. – 1999. -№ 10; Сьомін С. Шлях тантри: уявлення і практика // Людина і світ. – 2000. – № 5.

[16] Barker, Eileen. New religious movements: a practical introduction. - London, 1989 (російський переклад : Баркер А. Новые религиозные движения. – СПб.,1997).

термін[17]. Для дослідника проблема з визначенням НРТ полягає не в тому, що це не релігії, а в тому, які вони за своєю суттю, що є тією основою, засновком, що дозволяє всі відомі недавно явлені явища відносити до НРТ? Справа не в тому, щоб оцінити і засудити новітні феномени, а в тому, щоб через їх визначення зрозуміти їхню суть. При цьому треба мати на увазі, що будь-яке визначення дається людиною, яка знаходиться в полоні якоїсь наукової чи аконфесійної концепції, має свої власні симпатії, культуру, спосіб мислення тощо. Відтак, будь-яке визначення неорелігійного феномену є надто суб'єктивним. Ми не можемо сказати, що вони є вірними чи хибними, бо, знову ж таки, будемо оцінювати, виходячи зі своїх суб'єктивних суджень. Визначення робляться для того, щоб їх можна було використати, тобто визначення може бути тільки операційним.

Визначити неорелігії, з одного боку, дуже непросто, а з іншого, якщо відмовитися від оціночних підходів і стати на шлях описання цього феномену, то - без проблем, що й зробили автори Wikipedia – Вільної Енциклопедії. На їхню думку, нові релігійні течії (або НРТ) є релігійною вірою або етнічним, духовним чи філософським рухом сучасного походження, який не є частиною усталеної традиційної деномінації, церкви чи релігійного організму[18].

Ті, хто не вважає НРТ релігіями, називаючи їх псевдо- або квазіявищами, тобто чимось не дійсним, штучним, не натуральним, в кращому випадку ідеологіями, які поширюються комуністами або імперіалістами з метою планетарного панування в світі через укорінення в молодіжному середовищі шляхом завоювання розуму і душ молодих людей, на сьогодні виглядають досить маргінально з точки зору навіть пересічного європейця. Але й досі багато вітчизняних досліджень сповнені ідеями змови проти держави, спочатку доперебудовної, а тепер і демократичної. Будемо справедливі, такий підхід характеризує позиції і деяких закордонних авторів, один з яких прямо писав, що "американські релігійні секти є породження і зброєю комунізму - засобом перемогти Америку" .

Але відповідальні дослідники прагнуть дистанціюватися від таких відвертих антикультистських позицій. Ще в 1990 році найповажніша в США наукова інституція – Товариство з наукового вивчення релігій (SSSR) – після довготривалих дискусій стосовно залучення в НРТ, вимушена була визнати, що категорично не буде виступати на боці антикультистів. Аргументуючи таку свою відмову від колективного цькування НРТ у спеціальній резолюції по НРТ[19], американські дослідники релігії залишили за кожним право на власну думку. Невизнання будь-ким НТР релігіями аж ніяк не впливає на релігійну сутність цього явища. Неможливо заперечити, що і в сектах, і в культах (чи квазі, а чи ж псевдо) присутня віра, причому віра не просто в

[17] Баркер Е. Клітка для свободи і свобода в клітці // Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії. – К., 1999.

[18] http://en.wikipedia.org/wiki/New_religious_movement

[19] http://www.psychwww.com/psyrelig/sssrres.htm

якусь ідею чи абстракцію, а в Бога. Прихильник будь-якого новітнього релігійного утворення, навіть якщо він вважає, що його спільнота не належить до релігійних і називає її шляхом духовного спасіння чи духовним вченням чи якось інакше, на питання: „Чи вірить він в надлюдські, вищі, абсолютні сили”?, зрештою – в Бога, відповість ствердно. У сучасної науки немає якихось специфічних засобів виявити і виміряти віру людини, лише тільки її самоосвідчення. Саме її власне засвідчення про свою віру є ознакою її релігійності. При цьому вона може й не належати до певної церкви чи якоїсь релігійної спільноти, не виконувати обрядів, бо віра – це стан, знаходячись у якому, людина переживає контакт і близькість з надприродним, відчуває його перебування в собі чи поруч з собою. Релігійний досвід або є, або ж його немає; він не залежить від наявності храму чи посередника в особі священика, магічних обрядів чи культових дій. Відтак заяви адептів нових релігій про свою віру в Бога чи богів і переживання ними зв’язку із трансцендентними силами абсолютно достатнє для визнання НТР релігійними феноменами, тобто релігіями.

Нинішнє релігієзнавство оперує об’єктивними (нейтральними щодо певних релігійних традицій) критеріями для визначення релігії, а не базується на тих чи інших схемах, напрацьованих на основі аналізу якоїсь однієї, зокрема авраамістичної релігійної традиції, як це було до середини XIX ст. Бачення релігії як віри в те, що існує Бог-творець (надприродна сутність), якому поклоняються віруючі за допомогою певних обрядів та молитов і який визначає подальшу долю кожного, перестало бути все об’ємним. Адже у деяких релігіях, наприклад, буддизмі (тхеравада) чи джайнізмі, немає Верховної Істоти, але ніхто не заперечує їх релігійну сутність. Більше того, є релігії (як правило, східного типу), де відсутній звичний дуалізм суперечностей - природного і надприродного (даосизм, конфуціанство та ін.). Тому сучасне релігієзнавство відходить від “звуженого підходу до витлумачення суті релігії лише як віри в надприродне” [20].

Релігія все більше претендує бути формою буття не надприродного, а людини, “не відходу її від світу, а навпаки – підтвердженням її входження в нього, самоусвідомлення себе як його невід’ємної часточки. Саме тому вона не забирає, а утверджує в людині людське”[21]. Закономірно, що “будь-яка релігійна система виступає не картиною світу, а картиною людини”[22]. Вихід за “доктринально-теологічне” сприйняття релігійності (на чому базуються авраамістичні релігії) стимулювало збільшення уваги до внутрішнього світу людини, її інтуїції та переживань. Наприклад, визначення релігії як відчуття “абсолютної залежності” (Ф.Шлєйєрмахер) чи як “засобу спілкування з надприродним Началом, входження в його світ” (А.Колодний) свідчать про антропологізацію релігії.

---

[20] Колодний А.М. Релігія // Релігієзнавчий словник. – К., 1996. – С. 279.
[21] Там само.
[22] Академічне релігієзнавство. – К., 2000. – С.18.

Практично всі релігії у ХХ ст. пережили потужний процес еволюції, в результаті якого - як традиційних, так і новітніх релігійних утвореннях - поступово зміщують акцентації від об'єктивної реальності "ззовні" до суб'єктивних переживань і психологічного комфорту. Тому традиційні форми поклоніння віддаленому богу-спасителю, який обіцяє спасіння "в кінці віків", нині активно конкурують із "набуттям гарантій вже в цьому житті". Це дозволяє сучасним релігієзнавцям України визначати, що "особливістю релігії є те, що в ній відображаються не якісь зовнішні щодо людини сили, а такий її особистісний стан, який можна назвати станом самовизначення у світі, здобуття людиною самої себе. Будь-яку релігійну систему характеризує віра в трансцендентне і система зв'язків з ним. З огляду на це, особливістю релігії є те, що вона виступає не у формі когнітивного, а в ролі засобу позалогічного освоєння людиною своєї причетності до процесів, що відбуваються у Всесвіті, знаходяться під впливом якихось Вищих Сил і не піддаються логічному аналізу. Але головна суть релігії не в тому, що вона дає можливість людині усвідомити свою причетність до Всесвіту, а в тому, що служить засобом самовизначення її у світі на основі відчуття наявності в собі якогось надприродного начала і віри в можливість свого прилучення до Вищої Сутності не з допомогою раціо чи якоїсь обрядової дії, а через містичну інтуїцію, т.зв. айдетичне бачення. В релігії людина усвідомлює своє ставлення до світу насамперед через відношення до свого роду межових основ особистого буття. У ній природні й історичні об'єкти одержують роль знаків людських символів і ціннісних орієнтирів, а людина здобуває можливість відчути свою причетність до всесвітніх процесів, що є продуктом дії якихось незбагненних, реально існуючих Вищих Сил"[23].

Із розвитком релігієзнавства як науки наприкінці ХІХ – початку ХХ століть стало можливим говорити про виокремлення найбільш важливих атрибутивних ознак релігії, серед яких у будь-якому аналізі того чи іншого вірування експерт має використовувати такі:

- **Релігійна свідомість,** яка розуміється як спосіб відношення віруючого до світу через систему поглядів і почуттів, смисл і значення яких становить віра у вищу реальність, яка виходить за межі фізичного світу (Бог, Верховна Істота, Вічність, Абсолют тощо) або ж віра у певний принцип чи закон (наприклад, віра в існування душі та їх переселення). Релігійна свідомість, як певне світорозуміння, світогляд і світоставлення, включає декілька аспектів: *онтологічний* (забезпечує найзагальніші уявлення про світ); *екзистенційний* (включає людину як суб'єкт сприйняття та життєдіяльності); *гносеологічний* (аналізує процес і методи взаємозв'язку онтологічного і екзистенційного).
- **Релігійна діяльність**, яка розуміється як певна система обрядів і церемоній, як дотримування певних ритуалів, за допомогою яких

[23] Колодний А.М. Релігія // Релігієзнавчий словник. – С. 279.

віруючі вступають в контакт, досягають союзу із певною Вищою Реальністю чи краще розуміють її, духовно і фізично зцілюються, долають особистісні чи колективні труднощі.

- **Релігійні відносини**, які проявляють себе перш за все у нормах поведінки віруючих, що базуються на розробленій системі моральних принципів і набувають як вертикальних (людина – Вища Істота), так і горизонтальних форм (людина – людина).
- **Релігійні інституції –** громади віруючих, які об'єднуються у пошуках цієї Вищої Реальності, роз'яснюють і оберігають основи віровчення. Особливостями релігійних інституцій є більш-менш єдина духовна практика, постійне (чи не постійне) членство, контроль за веденням віруючими духовного образу життя (пов'язаний із розуміння сенсу життя), ієрархічна (чи общинна) структура. Важливою характеристикою релігійної інституції є також її пізнаваність і вирізнення із середовища подібних інституцій[24].

Чи завжди керуються цими критеріями ті, хто прагне атрибутувати той чи інший феномен духовного життя на предмет його релігійності? Незважаючи на вищенаведені загальнотеоретичні підходи до проблеми визначення релігії, в релігієзнавчих дослідженнях й досі присутні старі методологічні установки. Переважну більшість визначень НРТ можна віднести до теологічного, а частіше - вузькоконфесійного типу. Прагнучи осмислити неорелігію „зсередини", кредові або віросповідні визначення виходять із тієї моделі, яка задається певною релігією або конфесією, а тому за природою своєю є оціночними. Світські дефініції прагнуть віднайти ознаки релігії „ззовні", для чого дистанціюються від об'єкту дослідження, навіть займають щодо нього критичну позицію. Ці визначення також несуть на собі відбиток вихідних положень того чи іншого світогляду, методологічної позиції, філософської школи або напрямку (натуралізму, антропологізму, матеріалізму, філософії життя, екзистенціалізму, неореалізму тощо). Про це переконливо писав І.М.Яблоков у статті „Проблема визначення релігії"[25].

Є дисциплінарні визначення, які базуються на основі теоретичних положень та емпіричного матеріалу відповідної науки. Тут вирізняють соціологічні, етнологічні, психологічні, лінгвістичні та інші визначення. Судова практика, особливо щодо НРТ, актуалізувала проблему правознавчого (юридичного) визначення релігії взагалі, а звідси й неорелігії зокрема. Американський дослідник Д. Девіс присвятив цій проблемі свою редакторську статтю в американському журналі «Держава і Церква». Вказавши на складнощі, з якими зустрічаються суди в США при визначенні релігії, і, незважаючи на те, що діапазон цих визначень зріс від субстанційних до функціональних критеріїв, вчений вважає, що нинішнє судочинство не

[24] Колодний А. Основи релігієзнавства. – К.-Дрогобич, 2006. – С.22.
[25] История религии. В 2-х т. Т.1. – М., 2002. – С.17-28.

повною мірою володіє фундаментальним і всеоб'ємним визначенням[26]. Виникає питання щодо можливості закону утримувати в собі визначення релігії, яке є дуже несталим, залежним, хитким. Навіть прецендентне право буде хибувати на недосконалість операційних визначень. Показовим у цьому плані є визначення Високого Суду Австралії щодо критеріїв релігії: 1) віра в щось надприродне, в певну реальність поза межами того, що сприймається органами чуття; 2) дана віра має стосуватися природи (сутності) людини, її місця у Всесвіті і її відношення до надприродного явища; 3) на основі зазначених переконань віруючі повинні дотримуватися певних правил поведінки чи заохочуватися до участі у певних обрядах, що мають надприродне значення; 4) послідовники віровчення складають одну чи кілька чітко означених груп[27]. Зрозуміло, що далеко не всі неорелігійні, та й традиційні, релігійні явища підпадають під ці критерії, що може призвести до виключення великої кількості релігійних досвідів із переліку релігій.

Показовою є позиція відомого борця із «сектами» О.Дворкіна, який, незважаючи на послідовну негативну оцінку НРТ[28], тим не менш попереджає про несвоєчасне введення поняття «секта» в законодавство Росії. Час для юридичного використання цього терміну, як й прийняття окремого закону про секти, ще не настав. «Якщо закон про секти приймуть сьогодні, ми програємо. Попередньо необхідна достатня підготовка, треба зібрати серйозну юридично-доказову базу в боротьбі із сектами», - підкреслює О.Дворкін[29].

Але основна боротьба між „апологетами" чи „симпатиками" НРТ та їхніми „критиками" чи „противниками" розгорається не так на полях наукових битв, скільки в реальному житті, в процесі соціальної практики, становлення і розвитку суспільних відносин між їхніми носіями - між віруючими історичних церков і неовіруючими, між комуно-атеїстами і духовними дисидентами, між адептами віри та держчиновниками, представниками влади, між журналістами і сповідниками тощо. Це - тривале протистояння, яке принесли з собою самі ж НРТ з-за кордону. Не треба думати, що на Заході панують однозначно позитивне чи однозначно негативне ставлення до НРТ. Проблема оцінки їх віровчення та впливу на соціальну практику існує і там. При цьому ситуація за кордоном не менш напружена, ніж у нас. І там суспільство поділене на тих, хто категорично

---

[26] Devis D. Is Atheism a Religion? Recent Judicial Perspectives on the Constitutional Meaning of "Religion"// Релігійна свобода. Науковий щорічник. - №10. – К., 2006. – С.47-57.

[27] Див.: Саентология. Теология и практика современной религии. Справочная работа, предоставленная Международной Церковью Саентологии. – Копенгаген, 1998. - С. 10.

[28] Дворкин А.Л. Введение в сектоведение. – Нижний Новгород, 1998; Дворкин А.Л. Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического исследования. – Нижний Новгород, 2000.

[29] http://www.religare.ru/article38476.htm

проти будь-яких експериментів в духовній сфері, і тих, хто не заперечує появи новотворів, але пропонує соціальний контроль за їх діяльністю, і тих, хто пропонує взагалі не звертати уваги на ці явища як неістотні в загальнолюдському розвитку.

Критика НРТ часто виглядає як нападки на релігійну свободу. Проте це не означає, що в угоду пануванню принципів свободи совісті не скажи тепер і слова критики на адресу НРТ. Вони мають свої вади і про це необхідно вголос говорити, але це і хвороби зростання, і хвороби лівизни, і хвороби молодості. Такі бажані на початку діяльності НРТ заборонні заходи з боку держави, якщо б і були проведені, не дали б позитивного наслідку. Лікувати потрібно не симптоми, а причину „хвороби”. Кожний випадок вимагає персональної уваги. Справа не в тому, щоб поставити діагноз: „цей новий рух, на відміну від традиції, неправильний”. Потрібно вивчати кожну нову релігію конкретно, прагнучи зрозуміти її (не прийняти), враховуючи різниці між новим і старим, між різними проявами нового, між індивідуальним сприйняттям нетрадиційного. Ще 10 років тому вчені попереджали, що релігійна сфера, особливо новітня, потребує уваги з боку психологів, переважно соціальних психологів, оскільки новітня віра інституалізується, вона існує і підтримується спільнотою. Не держава, як того хочуть традиційні церкви, а суспільство має контролювати діяльність тих організацій, які народжують конфлікти або провокують їхню появу, що призводять до трагедій у житті людей, родин, спільнот. Суспільство має відслідковувати і обмежувати будь-які прояви дискримінації людей на ґрунті їх релігійних або будь-яких інших переконань. Суспільство має забезпечити індивіду право на свободу релігії і віросповідання незалежно від того, членом якої - традиційної або нетрадиційної чи нової релігії - він є.

Найлегше віднайти причину явища, що турбує, у зовнішніх факторах, персоніфікуючи останні. Заявивши: в тому, що люди не йдуть до православного храму, винний Аделаджа, здається, що ситуація вирішиться. Зроби один крок - заборони діяльність Церкви Посольства Божого, і всі стануть православними. Однак, така простота - видима. Коли серйозно поставитися до проблеми кризи в сучасних традиційних церквах, байдужості людей до віри, то розумієш, що поява НРТ - це реакція на зростаючу секуляризацію суспільства, пропаганду не духовних, а матеріальних цінностей; це - своєрідний вирок, який виносить сучасна людина історичним церквам за те, що вони допустили до такого духовного зубожіння, моральної деградації суспільства і особистості. Дехристиянізація, а загалом дерелігієзація суспільства досягли такого рівня, що не час шукати, хто за це більш відповідальний. Знищення духовних цінностей – показова ознака будь-якого суспільства - як комуністичного, так і капіталістичного. І те, що НРТ з’являються і там, і там, говорить про глобалізацію цих процесів. Хворіють на відсутність духовності не лише посттоталітарні суспільства, але й сталі демократичні. Всезагальне відторгнення духовних і релігійних цінностей - ознака часу. І це страшніше, ніж прозелітизм, боротьба за віруючого, поділ

канонічної території тощо. Якщо будь-яка релігія повертає ці цінності людству, її існування виправдане.

Не заперечуючи того, що є об'єктивні підстави (соціальні наслідки діяльності, психологічні ефекти, які виникають в результаті неорелігійної практики, тощо) для неоднозначного ставлення до НРТ, академічна наука категорично протестує проти огульності в їх оцінках, непрофесійності, незнанні, ворожості, нетерпимості. Якщо на перших порах вчених цікавили загальні причини появи нових релігій, в т.ч. і в Україні[30], то з часом з'явилася необхідність дослідити умови поширення конкретних релігійних напрямків, історію їхньої появи і характерні ознаки діяльності[31], щоб зрозуміти, чому в Україні не прижилися ті чи інші течії, чому зменшується кількість громад певного руху, чому не більшає віруючих, насельників монастирів, не зростає

[30] Бабій М. Нові релігійні течії і культи в сучасній Україні (за матеріалами соціологічних досліджень) // Українське релігієзнавство. – 1996. – № 1; Дудар Н. Соціально-психологічні чинники виникнення нових релігійних течій // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Дудар Н., Филипович Л. Нові релігійні течії: український контекст. – К., 2000; Бондаренко В. Новітні релігії в українському контексті // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Бондаренко Д. Еволюція нових релігійних рухів: тенденції до соціалізації та ізоляції // Синопсис. – 2000. – № 2; Новиченко М. Нові релігії на конфесійній карті України // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Свистунов С. Фактори неохристиянського буму в Україні // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Соловйов В. Види класифікації нових релігійних рухів // Українське релігієзнавство. – 2000. – № 14.

[31] Закович М. Особливості віровчення і культової практики неорелігійних утворень: Церква уніфікації, Новоапостольська церква, АУМ Сінрікьо // Новітні релігії в сучасній Україні. Збірник матеріалів. – К.: 2000; Бондаренко Д. Соціокультурний і неорелігійний феномен "New Age" // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Бондаренко Д. Феномен "New Age" // Людина і світ. – 2000. – № 8; Карагодіна О. Особа в секті: що далі? // Людина і світ. – 1996. – №9; Гуцуляк О. Неоязичництво другої половини XX сторіччя як парадигма свідомості суб'єкта цивілізаційно-культурного процесу // Людина і політика. – 2000. – № 3; Карагодіна О. «Новий вік»: ознака занепаду чи початок сходження? // Людина і світ. – 1996. - № 8; Карагодіна О. Проблема навернення в нові релігійні течії // Релігійна свобода: історичне підгрунтя, правові основи і реалії сьогодення. – К., 1998; Матвеев В. Преданные Кришны – кто они? (О движении кришнаизма) // Наука и религия. – 1990. - № 10; Матвєєв В. Шістнадцять слів, 108 намистинок… Медитація в сучасному кришнаїзмі // Людина і світ. – 1999. - № 2; Савіна І. «Будь радістю для засмучених…»: (Про нову наймолодшу релігію – бахаї) // Людина і світ. – 1994. – № 7; Щеткина Е. Харизматические церкви: религия или технология зомбирования // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 10; Богачевська І. Сакралізація, десакралізація чи виклик New Age? // Людина і світ. – 2002. - № 3; Верещагіна Б. Церква Муна: включене спостереження // Людина і світ. – 1996. - № 11-12; Колодний А. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. – К., 2001; Колодний А. РУНвіра. – К., 2002; Єленський В., Саган О. Саєнтологія в Україні. – К., 2004.

релігійність суспільства загалом[32]. При цьому дослідники прагнуть опертися на матеріали конкретних соціологічних досліджень, пізнати ці рухи зсередини, спілкуючись з носіями нової релігійності, вивчаючи їхню віросповідну літературу, соціальні доктрини.

Надзвичайно корисною для поширення знань про нові релігії виявилася започаткована в інформаційно-аналітичному часописі «Релігійна панорама» *Сторінка конфесії*, де надруковано близько ста статей про різні релігії в Україні, переважна більшість з яких – маловідомі новітні рухи.

Вчені задумуються над наслідками вже тривалого перебування неорелігій в Україні: що вони дали нашому народу, як змінили конфесійне обличчя держави і релігійність її громадян, чи сприяли вони релігійній плюралізації країни і встановленню толерантності між релігіями? Знайомство із станом релігійного життя нових громад, динаміка якого постійно знаходиться в полі зору релігієзнавців, дає можливість спрогнозувати розвиток релігійного процесу не тільки в Україні, але й у світі. Плідними в цьому плані є конференції, присвячені розгляду НРТ, за результатами яких видано декілька збірників, останній з яких говорить про академічний рівень дослідження неорелігій[33].

Найбільш сталий інтерес до НРТ всі ці роки демонстрували такі вчені, як В.Бондаренко, Н.Дудар, С. Качурова, В.Єленський, Є.Карагодіна, І.Козловський, А.Колодний[34], Є.Мартинюк, М.Мурашкін, Ю.Наріжний, О.Никитченко, П.Павленко, О.Пивоварський, А.Сафронов, В.Титаренко, Л.Филипович[35], В.Шадурський, А.Щедрін, І.Шудрик. Молоді дослідники

---

[32] Єленський В. Новітні релігійні рухи: напрямки еволюції, зони занепокоєння // Новітні релігії в сучасній Україні. Зб. матеріалів. – К., 2000; Павленко П. Нетрадиційні релігії: погляд через призму національного // Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії. – К., 1999.

[33] Новітні релігійні рухи в Європі та Україні. – Матеріали Круглого столу. – К., 2006.

[34] Колодний А. Рідновірство: витоки, течії, тенденції // // Українське релігієзнавство. - К., 1996. – №1; Колодний А. Причини і умови поширення нетрадиційної релігійності // Україна: людина, суспільство, природа. Науковий збірник. – К., 1997; Колодний А. Нові релігії на карті України // Релігійна панорама. – 2003. - №5. – С.об. 2; Колодний А. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в умовах української демократії // Релігійна свобода: функціонування релігії в умовах свободи її буття. Науковий щорічник. – Число 8. –К., 2004; Колодний А. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в Україні: історія постання і розвитку //Експорт релігії, трансляція віри: американські релігійні впливи в Європі. Збірник праць. - К., 2004; Колодний А. Детермінанти і перспективи новітньої релігійності в контексті релігійного життя України // Новітні релігійні рухи в Європі та Україні. Наук. зб. – К., 2006.

[35] Филипович Л.О. Новітні релігійні течії і культи // Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози. – К., 1994; Филипович Л.О. Неорелігії в Україні у контексті свободи віровизнання // Свобода віровизнання. Церква і держава в Україні. Матеріали міжнародної наукової конференції. К., 1994; Филипович Л.О.

також цікавляться НРТ (Д.Базик, Т.Беднарчик, О.Горкуша, А.Іванченко, Я.Ювсечко та ін.). Більшість згаданих вище дослідників презентують результати своїх наукових пошуків за кордоном[36].Судження про нові релігії різні і часто не відповідають реальності.Уяву про НРТ формують різні люди та інституції. Найбільш впливовими є мас-медіа, самі /послідовники руху як свідки та учасники процесу постійного відтворення релігії. Мас-медіа в силу своєї природи і характеру подання інформації не завжди зацікавлені в глибокому і науковому аналізі явища – немає на те часу і газетно-журнальних сторінок. Не завжди враховують журналісти наслідки своїх репортажів, інтерв'ю, не всі свідомі тієї відповідальності, яка визначається самою

Нові релігії України: поява, типологія, перспективи // Релігійна свобода: історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення. – К.: 1998; Филипович Л.О. Поширення нових релігійних течій в Україні: примха часу чи закономірність // Вісник НАН України. – 1998. - № 5-6; Филипович Л.О. Нові релігійні течії // Історія релігій в Україні. – К., 1999; Филипович Л.О. Нетрадиційні релігії // Релігієзнавство: Підручник /за ред. В.І.Лубського, В.І.Теремка/. - К., 2000; Филипович Л.О. Новітні релігійні течії // Академічне релігієзнавство.– К., 2000; Филипович Л.О.Нехристиянські релігії в християнському середовищі України // Екуменізм і проблеми міжнародних відносин в Україні. – К., 2001; Филипович Л.О.Нетрадиційна релігійність і процеси національної ідентифікації в сучасній Україні // Українське релігієзнавство. – 2001. - №20; Филипович Л. Нові релігійні течії в Україні: загальні закономірності та регіональні особливості // Південний архів. Історичні науки. Вип.11. - Херсон, 2003; Филипович Л. Американізація релігійного життя України як прояв трансформаційних процесів глобалізованого світу // Релігійна свобода. – № 8. - К., 2004; Филипович Л. Неохристиянська релігійність в умовах конфлікту ідентичностей // Релігійна свобода. - №9. – К., 2005; Филипович Л. Неорелігії України в епоху постмодерну // Християнство доби постмодерну. Колективна монографія. –К., 2005; Филипович Л. НРТ: нові-старі проблеми в релігієзнавчому аналізі // Новітні релігійні рухи в Європі та Україні. – Матеріали Круглого столу. – К., 2006.

[36] Kolodny A. Determinants of the Nontraditional Religiosity // New Religious Phenomena in Central and Eastern Europe. - Krakow, 1995; Kolodny A. , Filipovich L. The Non-traditional Religiosity in the Context of the spiritual Revival of Ukraine // New Religions Phenomena in Ctntral and Eastern Europe. – Krakow, 1997; Filipovych L. Tendencies of Change and Growth of New Religious Movements in Ukraine // Religion in Eastern Europe. – 1999. – October. – Vol.XIX. – № 5; Filipovych L. Tendencies of Change and Growth of New Religious Movements in Ukraine // Religions, Churches and the Scientific Studies of Religion: Poland and Ukraine /ed.Irena Borowik/ Krakow: Nomos, 2003; Kolodny A. Suczasnie neojazicznictwo ukraïnstwa jak wijaw jogo istoriï i transformaciï prirodnoï religiï // Polsro- ukrainskie badania religii. - Krakow, 2004; Filipovych L. Neoreligii Ukraina // Polsko-ukrainskie badania religii (pod redakcja K.Banka). – Krakow, 2004; Filipovych L. Controversial interaction of New religions and Traditional Churches in contemporary Ukraine // XIX World Congress of the IAHR. The book of Abstracts. – Tokyo, 2005; Filipovych L. Americanisation of Ukraine's religious life as one of the ways of nation's cultural self-identification // Eastern European Religion. E.Revay,M.Tomka (eds. -Budapest-Piluiscaba, 2006.

професією. Будь-яке явище чи процес можна описати різними словами, і від цього змінюється сприйняття останніх, хоч суть самого явища чи процесу залишається незмінною. На це звернула увагу А.Баркер, коли казала, що можна використати термін "навернення" або "промивка мозку", можна сказати "жертовне життя" або "експлуатація". Для когось належність до НРТ – це свідчення психічного захворювання людини, а для когось – це варіативність поглядів, переконань, способів життя; для одних - це трагедія, для інших - рятівна соломинка в скрутних становищах. Для одних НРТ – це деструкція суспільства, розкол його на окремі фрагменти, для інших – спасенна мозаїка, можливість віднайти для себе найбільш адекватну форму існування серед собі подібних.

Не стояти на місці в своїх оцінках, встигати за розвитком самого явища, яке постійно змінюється, бачити ці трансформації і вчасно заявляти про них – ось покликання науковця, який вивчає такий складний феномен, як релігія.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ
У ДЕСЯТИ ТОМАХ

ТОМ 8

НОВІ РЕЛІГІЇ УКРАЇНИ

За редакцією
професора Анатолія Колодного

Історія релігії в Україні: у 10-ти т. За ред. проф. А.Колодного / Редколегія: А.Колодний (голова) та ін. / Нові релігії України. Т. 8. – Київ, 2010. – 828 с.

У томі розглядаються особливості нетрадиційної релігійності, визначаються шляхи навернення в нові релігійні вірування, розкривається специфіка віровчення, організації і обрядової практики понад п’ятидесяти різних неохристиянських, орієнталістських, рідновірських та інших неорелігійних течій.

Літератутний редактор: **Катерина Сурма**
Технічний редактор: **Павло Павленко**
Художній редактор: **Ірина Нечай**
Макет: **Павло Павленко**

Ум.друк.арк. **58,2**
Наклад 1500 прим.